¶ Textus magistri sententiarum in quattuor sectus libros partiales.

¶ Primus agit de inexplicabili mysterio summe sanctissime et indiuidue trinitatis.

¶ Secundus tractat de rerum creatione et formatione corporalium et spiritualium et alijs rebus ad ea pertinentibus: agit pariter de lapsu hominis.

Tertius agit de incarnatione verbi.

¶ Quartus tractat de sacramentis et signis sacramentalibus.

Insuper in principio omniũ distinctionum ponuntur valde vtiles summarij necnon in margine concordantie biblie et sanctorum patrum.

¶ Item ponuntur etiam articuli erronei qui passim Parrhisius a doctoribus sacre theologie fuerunt condẽnati et ab ipsorum conditoribus reuocati ab anno dñi. M. cclxxvij. vsq; ad annum dñi. M. dvii.

Item quidam alij articuli in anglia et exonia condẽnati et ab ipsorum auctoribus tunc reuocati.

¶ Tandem adest tabula omnes totius libri materias sub paucis comprehendens.

Sententiarũ hic liber vocatus est quoniã quidez omniũ sanctorum patrum sententie aduersus hostes christiane fidei visibiles et inuisibiles recõdite sunt in eo.

¶ Merito igitur hic liber aureus thesaurus ecclesie aliter nũcupari debet. Et si mors peccatorũ pessima. Pax igitur multa diligentibus legem tuam domine et non est illis scandalum.

1525

¶ Venundatur Lugduni a Vincentio de portonarijs in vico mercuriali.

Incipiūt Rubrice libri primi.
Distinctio prima.

Omnis doctrina est de rebus vel de signis.
De rebus quibus fruendum est vel vtendum: et de his que fruuntur et vtuntur.
Quid sit frui vel vti.
Di.ij. De trinitate et vnitate.
Que fuerit intentio scribentium de trinitate.
Quis ordo sit seruandus cum de trinitate agitur.
De testimonijs veteris testamēti quibus trinitatis mysterium declaratur.
De testimonijs no.te.ad idem pertinentibus.
Distin.iij. De cognitione creatoris per creaturas in quibus trinitatis vestigium apparet.
De imagine et similitudine trinitatis in anima humana.
De similitudine creantis et create trinitatis.
De trinitatis vnitate.
Di.iiij. Utrum deus pater se deum genuerit.
Utrum trinitas de vno deo predicetur sicut vnus deus de tribus personis.
Di.v. Utrū diuina essentia genuerit filiū vel genita sit a patre. vel de ipsa natus sit filius vel spūssanctus processerit.
Quod filius non est de nihilo: sed de aliquo non tñ de materia. sic et spiritussanctus.
Quare verbum patris dicatur filius nature.
Di.vj. Utrum pater voluntate genuerit filium an necessitate: et an volens vel nolens sit deus.
Di.vij. Utrū pater potuerit vel noluerit gignere filium.
An posse gignere filium sit aliqua potentia in patre que non sit in filio.
Di.viij. De veritate ac proprietate diuine essentie.
De incommutabilitate eiusdem.
De simplicitate eiusdem.
De corpali et spūali creatura: quō sit multiplex et non simplex.
Quod deus cū sit simplex: tamen multiplex dicitur.
Quod dei simplicitas nulli predicamentorū subijcitur.
Quod deus abusiue dicitur substantia.
Quod non est aliquid in deo quod non sit deus.
Di.ix. De distinctione trium personarum.
De coeternitate patris et filij.
De ineffabili et intelligibili generationis modo.
Utrū debeat dici semp gignit filius vel semp genitus est.
De obiectionibus hereticorum nitentium probare filium non esse coeternū patri.
Di.x. De spūsancto ꝙ amor patris et filij proprie dicitur cum sit in trinitate amor qui est trinitas: sicut verbum proprie dicitur sapientia: et tñ tota trinitas dicitur sapientia.
Quod eadem nomina proprie et vniuersaliter accipiuntur.
Quod spiritussanctus sicut patri et filio est cōmunis: ita commune nomen

uersa.
Qd aliqua psonarũ aliam nõ excedit magnitudine: qr nõ est maior vna p̃sona alia: nec maius aliquid due q̃ vna: nec tres q̃ due vel vna.
Quõ dr pater esse in filio ꝛ fili⁹ in pře: ꝛ spũssanctus in vtroq̃.
Qd nulla personarum pars est in trinitate.
Quare tres persone dicantur summe vnum.
Cũ dicimus tres psonas esse vnã subam vel essentiã: nec vt genus de spēb⁹ nec vt spēm de indiuiduis predicamus: qr nõ est essentia gen⁹: ꝛ persona spēs: vel essentia species ꝛ persone indiuidua.
Qd nec bm materialē causam dicuntur tres persone vna essentia.
Nec ita dicuntur tres persone vna essentia: vt tres homines vna natura vł vnius nature
Utrum tres persone differant in numero que in proprietatibus distincte sunt.
Quare tres persone simul nõ sint maius aliquid q̃ vna.
Qd deus non est dicendus triplex sed vnus.
¶Di.xx. Qd aliqua personarum non excellit aliã potentia.
Qd non minus potest filius q̃ pater.
De obiectionibus hereticis ɔtra hoc ꝛ responsionib⁹ catholicis.
¶Di.xxj. Quõ possit dici solus pater vel solus filius vel sol⁹ spũssanctus cum sint inseparabiles.
Utrum debeat dici solus pater est deus: vel solus filius est deus/ vel solus spũssanctus est de⁹: an pater est solus deus: filius est solus deus: spũssanctus est solus deus?
Quomodo trinitas dicatur solus deus cum ipsa sit cum spiritibus ꝛ aiabus sanctis.
¶Di.xxij. De nominũ differentia quibus vtimur loquentes de deo.
De his que tpaliter deo conueniunt ꝛ relatiue dicuntur.
De hoc noie qd est trinitas.
De his que temporaliter deo conueniunt: ꝛ non relatiue dicuntur.
De his que proprie ad singulas personas pertinent: ꝛ de his que vnitatē essentie significant.
¶Di.xxiij. De hoc noie qd est psona. qd cũ bm subam dicat: tñ nõ singulariter sed pluraliter accipitur in summa
Qua necessitate dictum sit tres persone a latinis: ꝛ a grecis tres hypostases vel substantie.
Quare non dicimus patrem ꝛ filium ꝛ spũsanctum esse tres deos: vt tres personas
Cur non dicimus tres essentias vt tres personas.
Qd in trinitate non est diuersitas vel singularitas vel solitudo sed vnitas ꝛ trinitas ꝛ distinctio ꝛ identitas.
Qd non debet dici deus multiplex.
¶Di.xxiiij. Quid significetur his nominibus: vnus vel vna: duo vel due tres vel tria: trinus vel trinitas: plures vel pluralitas: distinctio vel distincte: cũ his vtimur loquentes de deo.
¶Di.xxv. Quid significetur hoc noie persona in plurali numero .s. cum dicitur persone.
De triplici acceptione huius nois persona in trinitate.
Ex quo sensu dicatur alia psona pr̃is: alia filij: alia spũssancti: siue alius in psona pater: alius in psona filius. alius in persona spũssanctus.

¶Prologus.

CUpientes aliquid de penuria ac tenuitate no- Luce.xix.
stra cum paupercula in gazophilatium dñi mittere/ardua
scandere: opus vltra vires nostras agere presumpsimus: cõ
summationis fiduciam laborisq mercedem in samaritano
statuẽtes: qui prolatis in curationẽ semiuiui duobus dena
rijs supererogãti cũcta reddere professus est. Delectat nos Luce.xvij.
veritas pollicentis sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur
proficiẽdi sꝫ dehortat infirmitas deficiẽdi/quã vincit zelus domꝰ dei quo
inardescentes fidẽ nostrã aduersus errores carnaliũ atq animaliũ hoim
dauidice turris clipeis munire: vel potius munitam ostendere: a : theolo-
gicarũ inquisitionũ abdita aperire: necnon ⁊ sacramẽtoꝝ ecclesiasticoruꝫ
ꝑ modulo intelligẽtie nostre noticiam tradere studuimꝰ nõ valẽtes studio
soꝝ fratrum votis iure resistere: eoꝝ in xp̄o laudabilibꝰ studijs lingua ac
stilo seruire flagitantiũ: quas bigas in nobis agitat xp̄i charitas: ꝗuis
nõ ambigamus omnẽ humani eloquij sermonẽ: calũnie atq ꝯtradictioni
emuloꝝ semp fuisse obnoxiũ: qꝛ dissentiẽtibꝰ voluntatũ motibꝰ: dissentiẽs
quoq fit animoꝝ sensus: vt cũ omne dictũ veri ratiõe perfectũ sit: tñ dum Sũptũ est
aliud alijs aut videt aut cõplacet veritati vel nõ intellecte vel offendẽti et Aug. i pn.
ĩpietatis error obnitat: ac volũtatis inuidia resultet: quã deꝰ seculi huiꝰ tertij d tri.
operat in illis diffidentie filijs q̃ nõ rationi voluntatẽ subijciunt: nec do- Ephe.ij.
ctrine studium impẽdunt: sed his que somniant sapientie verba coaptare
nitunt non veri sed placiti rationẽ sectãtes: quos iniqua volũtas non ad
intelligentiã veritatis: sꝫ ad defensionẽ placitũ incitat nõ desiderãtes do
ceri veritatẽ sed ab ea ad fabulas cõuertẽtes auditũ. Quoꝝ ꝓfessio est ma
gis placita ꝗ docẽda cõquirere: nec docẽda desiderare: sed desideratis do
ctrinã coaptare. Habent rationẽ sapiẽtie in superstitione: qꝛ fidei defectio-
nem sequit hypocrisis mẽdax: vt sit vel in verbis pietas quam amisit con
sciẽtia: ipsamq simulatam pietatem: omni verborum mẽdacio impiã red
dunt: false doctrine institutis: fidei sanctitatẽ corrũpere moliẽtes: auriũq
pruriginẽ sub nouello sui desiderij dogmate alijs ingerẽtes qui cõtentiõi
studentes contra veritatem sine federe bellant. Inter veri namq assertio-
nem ⁊ placiti defensionẽ pertinax pugna est dum se et veritas tenet: ⁊ se vo
luntas erroris tuetur. Horum igitur deo odibilem ecclesiam euertere atq
ora opilare: ne virus neq̃tie in alios effũdere queãt: ⁊ lucernã veritatis in
candelabro exaltare volẽtes: in labore multo ac sudore. Hoc volumen deo
prestãte cõpegimꝰ: ex testimonijs veritatis in eternũ fundatis: in quatuor
libris distinctũ. In quo maioꝝ exẽpla doctrinãq reperies: in quo ꝑ dñice
fidei sincerã ꝓfessionẽ: viperee doctrine fraudulẽtiã ꝓdidimus: aditũ de-
monstrãde veritatis cõplexi: nec periculo impie ꝓfessionis inserti: tẽpera-
to inter vtrũq moderamine vtẽtes. Sicubi vero patrũ vox nostra insonuit:
nõ a paternis discessit limitibꝰ. Non igitur debet hic labor cuiq pigro vel
multũ docto videri supfluus: cum multis impigris multisq indoctis inter
quos etiã ⁊ mihi sit necessarius: breui volumine cõplicãs patrũ sentẽtias
appositis eoꝝ testimonijs: vt nõ sit necesse querẽti librorũ numerositatem
euoluere cui breuitas qd q̃rit offert sine labore. In hoc aũt tractatu: nõ so-
lum pium lectorẽ: sed etiã liberũ correctorẽ desidero maxime vbi ꝓfunda
versatur veritatis questio: q̃ vtinã tot haberet inuentores: quot habet con-
tradictores. Ut aũt quod queritur facilius occurrat. titulos quibus singu-
lorum librorum capitula distinguuntur: premisimus.

¶Incipit primus liber de mysterio trinitatis. A

Distin.j. De materia hui⁹ libri ⁊ librorū diuisione. Augusti.

VEteris ac noue legis continentiam diligēti indagine: etiam atq₃ etiā considerantib⁹ nobis preuia dei gratia innotuit sacre pagine tractatum circa res vel signa pcipue versari. vt enim egregius doctor Augustin⁹ ait libro de doctrina christiana. Omnis doctrina vel rerum est vel signorum: sed res etiā per signa discuntur. Proprie autem hic res appellantur: que non ad significandum aliquid adhibentur signa vero quorū vsus est in significādo. Eorū aūt aliqua sunt quorū oīs vsus est in significādo: nō in iustificando. i. qb⁹ nō vtimur nisi aliq̄d significādi grā. vt aliq̄ sacra legalia. Alia q̄ nō solū significāt. s₃ ↄferūt q̄ intus adiuuet sicut euāgelica sacra. Ex quo apte intelligit q̄ hic appellent signa: res ille vi₃ q̄ ad significādū aliq̄d adhibent. Omne igit signū etiā res aliq̄ est. Q̄d em̄ nulla res est vt in eodē Aug. ait: oīno nihil est. Nō aūt ecōuerso oīs res signū est: q₂ non adhibetur ad significādū aliq̄d. Cūq₃ his intēderit theologorū speculatio studiosa atq₃ modesta diuinā scripturarū formā prescriptā in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditū ad res diuinas aliquatenus intelligendas deo duce apire volētib⁹ differēdū est: ⁊ pmū de rebus postea de signis differemus.

¶De rebus communiter agit. B

Augusti. De reb⁹ q̄ fruuntur ⁊ vtuntur. Quid sit frui ⁊ quid vti. De rebus quib⁹ fruēdum est.

Id ergo in rebus considerandum est: vt in eodem Augu. ait: q̄ res alie sunt qb⁹ fruendū est: alie qb⁹ vtēdū est: alie q̄ fruūtur ⁊ vtūtur. Ille qb⁹ fruēdū est: nos beatos faciūt. Istis qb⁹ vtēdū est: tendētes ad beatitudinē adiuuamur ⁊ q̄si adminiculamur: vt ad illas res q̄ nos btōs faciūt puenire: eisq₃ inherere possim⁹. Res v̄o q̄ fruunt ⁊ vtunt nos sumus quasi itervtrasq₃ ↄstituti ⁊ angeli ⁊ sctī. Frui aūt est amore alicui rei inherere pp̄ter seipam. Uti v̄o ad qđ i vsum venerit referre: ad obtinendū illud quo fruēdū est. al's abuti est nō vti: nā vsus illicitus abusus vel abusio nominari d₃. Res igit quib⁹ fruēdū est sunt pater ⁊ fili⁹ ⁊ spūsscūs. Eadē tn̄ trinitas qdā summa res est: cōisq₃ oīb⁹ fruētib⁹ ea si tn̄ res dici d₃ et nō rerū oīm causa: si tn̄ ⁊ causa. Nō em̄ facile pōt inueniri nomē qđ tāte excellētie cōueniat: nisi qđ melius dr̄ trinitas hec vnus de⁹. Res aūt quib⁹ vtendū est: mūdus est ⁊ in eo creata. vñ Aug. in eodē. Utendū est hoc mūdo nō fruēdū vt inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta cōspiciant. i. vt de tēporalib⁹ eterna capiātur. Itē in eodē. In omnibus rebus ille tantū sunt quib⁹ fruendū est: q̄ eterne ⁊ incōmutabiles sunt. Ceteris aūt vtendū est vt ad illarū perfruitionē perueniat. Idē Augu. in. x. lib. de trini. Fruimur cognitis in quibus ip̄sis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur vero eis que ad aliud referimus quo fruendum est.

Augusti. De reb⁹ q̄bus vtēdū est. Rom. j. Augusti.

¶Item quid intersit inter frui et vti aliter q̄ supra. C

Augusti.

Notandum vero q̄ idem Augusti. in libro. x. de trini. aliter q̄ supra accipiēs vti ⁊ frui. sic dicit. Uti est assumere aliquid in facultatem volūtatis. Frui aūt est vti cū gaudio: nō adhuc spei sed iā rei: ideoq₃ oīs q̄ fruit vtit. Assumit em̄ aliq̄d in facultatē volūtatis cū fine delectationis. Nō aūt oīs q̄ vtit ⁊ fruit: si id qđ in facultatē volūtatis assumit: nō pp̄ter ipsum sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur Augustinus dicere illos frui tantum qui in re gaudent: non iam in spe ⁊ ita in hac vita non videmur frui: sed tantum vti vbi gaudemus in spe: cum supra dictum sit frui esse amore inherere alicui rei propter se: qualiter etiam hic

multi adherent deo.

¶ Determinatio eorum que videntur contraria. D

Hec ergo que sibi contradicere videntur: sic determinam⁹ dicentes nos et hic ⁊ in futuro frui: sed ibi proprie et pfecte ⁊ plene vbi per speciem videbimus quo fruemur: hic autem dū in spe ambulam⁹: fruimur quidem: sed nō adeo plene. vnde in libro decimo de trinitate. Fruimur cognitis in quibus voluntas est Idem in libro de doctrina christiana ait. Angeli illo fruentes iam beati sunt: quo et nos frui desideramus: et quantuꝫ in hac vita iam fruimur: vel per speculū vel in enigmate: tanto nostrā peregrinationē et tolerabilius sustinemus: et ardentius finire cupimus. j. Cor. xiij Augusti.

¶ Alia determinatio. E

Potest etiam dici ꝙ qui fruitur etiam in hac vita: nō tm̄ habet gaudiū spei. sed etiam rei. quia iam delectaꝛ in eo quod diligit: ⁊ ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur ꝙ debemus deo frui et non vti. Illo enim vt ait Aug. frueris quo efficieris beatus: et in quo spem ponis vt ad id peruenias De hoc idem ait in li. j. de doctrina christiana. Dicim⁹ nos ea re frui quā diligimus propter se: et ea re fruendū nobis esse tm̄ qua efficimur beati. ceteris vero vtendū. Frequēter tn̄ dr̄: frui cū delectatiōe vti. Cū em̄ adest quod diligiꝛ etiā delectationē secū gerit. si tn̄ p eā transiens et ad illud vbi pmanendū est eam retuleris vteris ea et abusiue non proprie diceris frui. Si vero inheseris atqꝫ permanseris finē in ea ponens leticie tue: tunc vere ⁊ proprie frui dicendus es: quod nō est faciendū nisi i illa trinitate. i. summo et incōmutabili bono. Aug. j li. de doc. xp̄ia.

¶ Utrū hominibus sit vtendū vel fruendum? F

Cum autem hoīes qui fruūtur et vtunꝛ aliis rebus res ali que sunt. Queritur vtrum frui debeant an vti: aut vtrumqꝫ. Ad quod sic respondet Augustinus in libro de doct. christiana. Si propter se homo diligendus est: fruimur eo si propter aliud vtimur eo. Uidetur aūt mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est: in eo constituitur beata vita: cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est: quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquide aduertas: nec seipso quisqꝫ frui debet: quia non se debet diligere propter se. sed propter illud quo fruendum est. Huic autem contrarium videtur quod apostolus ad Philemonem loquēs ait. Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat Augusti. Si dixisset tantum te fruar. et non addidisset in domino videretur finem dilectionis ac spem constituisse in eo. Sed quia illud addidit. in domino se finem posuisse: eodēqꝫ frui significauit. Cum enim (vt idem Augusti. ait) homine in deo frueris: deo potius ꝙ homine frueris. Augusti. Au. in li. de doct. christiana.

¶ Hic queritur an deus fruatur an vtatur nobis. G

Sed cum deus diligat nos: vt frequenter scriptura dicit que eius dilectionē erga nos multū cōmendat querit Augu. quō diligat an vt vtens: an vt fruens et pcedit ita. Si fruitur eget bono nostro. Quod nemo sanus dixerit. Ait em̄ ppheta. Bonoꝝ meoꝝ nō eges. Omne em̄ bonū nostrū vel ipse est: vel ab ipso est. nō ergo fruitur nobis. Sed vtitur. Si em̄ nec fruitur nec vtitur non inuenio quō diligat nos. Neqꝫ tn̄ sic vtitur nobis vt nos aliis reb⁹. Nos em̄ res quib⁹ vtimur ad id referim⁹ vt dei bonitate pfruamur. De⁹ vo ad suā bonitatē vsū nr̄m refert. Ille em̄ misereꝛ nr̄i pper Au. j li. de doc. xp̄ia. Psal. xv.

Math. suam bonitatem:nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur vt se perfruamur.nos vero inuicē nostri miseremur.vt illo fruamur.Cum enim nos alicuius miseremur:⁊ alicui consulimus:ad eius quidē facimus vtilitatem eāq intuemur.sed ⁊ nostra fit cōsequens cū mise ricordia⁊ quā alijs impēdimus:non relinquit deus sine mercede.Hec aūt merces summa est:vt ipso fruamur.Itē qꝛ bonus est sumus:⁊ inq̄tū sum⁹: boni sum⁹.porro etiā qꝛ iust⁹ est:nō ipune mali sum⁹ ⁊ inq̄tū mali sumus in tantum etiam minus sumus.Ille ergo vsus quo nobis vtitur deus nō ad eius sed ad nostrā vtilitatem refertur.ad eius vero tantūmodo bonitatem.

¶Utrum vtendum an fruendum sit virtutibus. b

Hic considerandum est vtrum virtutibus sit vtendum an fruendum.Quibusdā videtur ꝙ eis sit vtendum ⁊ non fruendum:⁊ hoc cō firmant authoritate Aug.qui vt pretaxatum est:dicit nō esse fruendum nisi trinitate.i.summo ⁊ incomutabili bono.Item dicunt ideo non esse fruendū eis:qꝛ propter se amande non sunt:sed propter eternā beatitudinē⁊.Illud aūt quo fruendum est:propter se amandum est. Sed ꝙ virtutes propter se amande non sint immo propter beatitudinem solam probant authoritate

Aug. d tri. lib.xiij.c.viij. Aug.qui in lib.xiij.de trini.contra quosdam ait.Forte virtutes quas propter solā beatitudinē amam⁹ sic nobis psuadere audēt vt ipsam beatitudi nem nō amemus.Quod si faciūt etiā ipsas vtiq amare desistimus:quādo illā ꝑpter quā solā istas amauim⁹ nō amamus.Ecce his verbis videt Aug. ostendere ꝙ virtutes nō propter se:sed propter solam beatitudinem aman de sint.Qꝺ si ita est ergo eis fruendū nō est.Alijs vero contra videtur.sc⁊ ꝙ fruendum eis sit:qꝛ propter se petende ⁊ amande sunt.Et hoc cōfirmant au thoritate Amb.qui ait super illū locum epistole ad Gal. Fructus autē spi

Gal.v. ritus est charitas:gaudiū:pax:patientia.⁊c̄.hic nō nominat opera sed fru ctus:quia propter se petenda sunt:si vero propter se petenda sunt:ergo ⁊ ꝑ pter se amanda.Nos autem harum que videntur authoritatum repugnan tiam de medio eximere cupientes dicimus ꝙ virtutes propter se petende ⁊ amande sunt:⁊ tamen propter solam beatitudinem.propter se quidē amā de sunt:qꝛ delectant sui possessores sincera ⁊ sancta delectatione:⁊ in eis pa riunt gaudium spirituale.Uerūtamen non est hic cōsistendū sed vltra gra diendum.Non hic hereat dilectionis gressus:neq hic sit dilectionis termi nus sed referatur hoc ad illud summum bonum cui soli omnino inherendū est:qꝛ illud propter se tantum amandum est:⁊ vltra illud nihil querendu⁊ est.illud est enim supremus finis.Ideo Aug. dicit ꝙ eas diligimus ꝑpter so lam beatitudinē:non quia eas propter se diligamus sed qꝛ idipsum ꝙ eas diligimus referimus ad illud summū bonum cui soli inherēdū est:⁊ in eo permanendum finisq leticie ponendus quare virtutibus non est fruendu⁊. Sed dicet aliquis.Frui est amore inherere alicui rei propter seipsa⁊.vt pre dictum est.Si ergo propter se virtutes amande sunt.⁊ eis fruendu⁊ est. Ad qꝺ dicimus in illa descriptione vbi dicitur:propter seipsam intelligendum

Aug. d tri. lib.x.ca.x. est tantūmodo:vt.s.ametur propter seipsa⁊ tantū.vt nō referatur ad aliud sed ibi ponatur finis:vt supra ostendit Aug.dicens. Si inheseris atq per manseris finem ponens leticie:tunc vere ⁊ proprie frui dicendus es:qꝺ non est faciendum nisi in illa trinitate.i.summo ⁊ incōmutabili bono.Utendu⁊ est ergo virtutibus ⁊ per eas fruendum summo bono:ita ⁊ de voluntate bo na dicimus.vnde Aug.in lib.x.de trinitate ait.Uoluntas est per quam frui mur.ita ⁊ per virtutes fruimur non eis nisi forte aliqua virtus sit deus vt

charitas.de qua post tractabitur.

¶Epilogus. I

Omnium igitur que dicta sunt ex quo de rebus specialiter tractabimus hec summa est. Quod alie sunt quibus fruendū est alie quibus vtendū est: alie que fruunt̄ ⁊ vtunt̄: ⁊ inter eas quibus vtendū est: etiā quedam sunt per quas fruimur vt virtutes ⁊ potētie animi que sunt naturalia bona. De quibus oībus anteꝙ̄ de signis tractemus agendū est: ac primum de reb⁹ quib⁹ fruendū est .s. de sancta atqꝫ indiuidua trinitate.

¶De mysterio trinitatis ⁊ vnitatis. A

Hoc itaqꝫ vera ac pia fide tenendum est: ꝙ trinitas vnus sit ⁊ solus verus deus vt ait Aug. in .j. li. de tri. .s. pater ⁊ filius ⁊ spiritussanctus: ⁊ hec trinitas vnius eiusdēqꝫ substātie vel essentie dicit̄: credit̄ ⁊ intelligit̄: que est summū bonū: quod purgatissimis mētibus cernitur. Mentis enim humane acies inualida: in tā excellenti luce nō figitur: nisi per iustitiā fidei emūdetur. Idē in .j. li. retracta. Nō approbo quod in oratione dixi. Deus qui nō nisi mūdos verū scire voluisti. Respōderi enim potest multos etiā non mūdos multa scire vera. De hac re ergo summa ⁊ excellentissima cū modestia ⁊ timore agendū est ⁊ attētissimis auribus atqꝫ deuotis audiendū vbi querit̄ vnitas trinitatis patris scꝫ ⁊ filij ⁊ spiritussancti: qꝛ nec periculosius alicubi erratur: nec laboriosius aliquid queritur: nec fructuosius aliquid inuenit̄. Proinde omnis qui audit ⁊ legit ea q̄ de ineffabili ⁊ inaccessibili luce diuinitatis dicunt̄: studeat imitari atqꝫ seruare quod venerabilis doctor Aug. in .j. lib. de tri. de seipso ait. Nō pigebit me inquit sicubi hesito querere: nec pudebit sicubi erro discere. Quisqꝫ ergo audit hoc vel legit vbi pariter certus est: pergat mecū: vbi pariter hesitat: q̄rat mecū: vbi errorē suū cognoscit redeat ad me: vbi mecū reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eū de quo dictum est. Querite faciem eius semper.

Di. ij. d̄ trinitate ⁊ vnitate s̄m ꝙ creditur. — Aug. d̄ tri. lib. j. ca. ij. — Aug. l. j. li. soliloqꝫ̄ i principio. — j. Tim. vj. — Aug. d̄ tri. lib. j. ca. ij. — Psal. ciiij.

¶Que fuerit intentio scribentium de trinitate. B

Omnes aūt catholici tractatores vt in eodē primo li. Aug. ait: q̄ de trinitate q̄ deus est scripserūt: hoc intēderūt s̄m scripturas docere. quod pater ⁊ filius ⁊ spūssctūs vnius sint substātie: ⁊ inseparabili equalitate vnus sint deus: vt sit vnitas in essentia ⁊ pluralitas i psonis. Ideoqꝫ nō sunt tres dij sꝫ vn⁹ deus: lꝫ pater filiū genuerit: ⁊ iō fili⁹ nō sit q̄ pater est filiusqꝫ a p̄re sit genitus: ⁊ iō p̄r nō sit q̄ filius est ⁊ spūssctūs nec p̄r sit nec fili⁹. sed tantum patris ⁊ filij spūs: vtriqꝫ coequalis ⁊ ad trinitatis pertinēs vnitatē. Teneam⁹ ergo patrē ⁊ filiū ⁊ spm̄sctm̄ vnū esse naturaliter deū: vt ait Aug. in libro de fide ad petrū. Neqꝫ tn̄ ipsum patrē esse q̄ filius est: nec filiū ipsum esse q̄ pater est: nec spm̄sctm̄ ipsum esse q̄ pater est aut filius. Una est em̄ patris ⁊ filij ⁊ spūssancti essentia: quam greci homousion vocāt: in qua nō est aliud pater: aliud filius: aliud spūssctūs: q̄uis sit personaliter: ali⁹ pater: alius filius: alius spiritussanctus.

Aug. i li. retracta. vbi dixi de p̄re ⁊ filio q̄ gignitꝛ queꝫ gignit vnū est dicēdūꝫ fuit vnū sūt sicut ipa veritas apte loq̄tur dicēs ego ⁊ pater vnū sumus

¶Quis ordo sit seruandus cū de trinitate agitur. C

Ceterū vt in .j. lib. de tri. Aug. docet primo s̄m authoritates sanctaꝝ scripturaꝝ: vtrū fides ita se habeat demonstrandū est. Deinde aduersus garrulos rōcinatores elatiores magis ꝙ̄ capaciores rōnibus catholicis ⁊ silitudinib⁹ ꝯgruis: ad defensionē ⁊ assertionē fidei vtendū est: vt eoꝝ inquisitionib⁹ satisfaciētes: mā̄suetos plenius instruamus: ⁊ illi si ne-

Aug. d̄ tri. lib. j. ca. ij.

quierint inuenire quod querũt de suis mẽtibus potius q̃ de ipsa veritate vel de nostra discretione conquerantur.

¶ Testimonia sanctorum de trinitate. D

Deut. vj. Proponamus ergo in mediũ veteris ac noui testamẽti au
Exod. xx. thoritates quibus diuine vnitatis atq̃ trinitatis veritas demõstret. ac pri
mũ ipsa legis exordia occurrãt vbi Moyses ait. Audi israel dñs deus tuus
de⁹ vnus est. Itẽ. Ego sum dñs deus tuus q̃ eduxi te de terra egypti: nõ erũt
Ambrosi⁹. tibi alij dij p̃ter me. Ecce hic significauit vnitatẽ diuine nature. De⁹ em̃ (vt
ait Amb. in. j. li. de trinitate) nomẽ est nature: dñs vero nomẽ est potestatis.
Itẽ alibi de⁹ loquẽs ad Moysen ait. Ego sum q̃ sum: et si q̃sierint nomẽ meũ:
Exod. iij. vade et dic eis. Qui est misit me ad vos. Dicẽs em̃. Ego sum: nõ nos sum⁹: et
Exod. xv. q̃ est nõ q̃ sum⁹ aptissime declarauit vnũ solũ deũ esse. In cãtico etiã Exod.
Genes. j. legit. Dñs oipotẽs nomẽ eius. Nõ ait: dñi vnitatẽ volẽs significare. perso-
narum quoq̃ pluralitatẽ: et nature vnitatẽ simul ostẽdit dñs in Gen̄. dicẽs.
Faciamus hoiem ad imaginẽ et similitudinẽ nostrã. Dicẽs em̃: faciamus et no
stram pluralitatẽ psonarũ ostẽdit: dicẽs ꝓo imaginẽ vnitatẽ essentie. vt em̃
dicit Aug. in li. de fide ad petrũ. Si l illa natura p̃ris et filij et spũssanctivna
esset tm̃ psona nõ diceret: faciam⁹ hoiem ad imaginẽ et similitudinẽ nostrã. Cũ
em̃ dicit ad imaginẽ nostrã ostẽdit vnã naturã esse ad cuius imaginẽ hoĩe
ret: cũ vero dicit nostrã ondit eũdẽ deum nõ vnam: sed plures esse personas.

¶ Apte ostẽdit q̃ nec solitudo nec diuersitas nec singularitas ibi est sed similitudo.

Hylari⁹ quoq̃ in li. iij. de tri. dicit his verbis significari q̃ E
in trinitate nec diuersitas est nec singularitas vel solitudo: sed similitudo et
pluralitas sine distictio. ait em̃ sic. Qui dixit. Faciam⁹ hoiez ad imaginẽ et
similitudinẽ nostram / inuicem esse sui similes / in eo q̃ dicit / imaginem et
similitudinẽ nostrã ostẽdit. imago em̃ sola est et similitudo sibi nõ est neq̃ diuer-
sitatẽ duob⁹ admisceri alterius ad alterũ similitudo permittit. Itẽ idẽ in. iiij.
li. absoluti⁹ voluit intelligi significationẽ hãc nõ ad se esse referendã tm̃ di
cendo faciam⁹ hoiem ad imaginẽ et similitudinẽ nostrã. pfessio em̃ ꝯsortij su-
stulit intelligẽtiã singularitatis: qꝛ ꝯsortiũ aliquod nec põt esse sibiip̄si so-
litario: neq̃ rursuz solitudo solitarij recipit faciam⁹: neq̃ quisq̃ alieno a se
loquit nostrã. vterq̃ ergo sermo. s. faciam⁹ et nostrã: vt solitariũ eũdẽq̃ non
patit: ita neq̃ diuersuz a se alienũq̃ significat. solitario ꝯuenit faciã et meã.
nõ solitario vero ꝯuenit dicere: faciam⁹ et nostrã vterq̃ sermo vt nõ solitariũ
tm̃: ita neq̃ differẽtẽ esse vel diuersum esse sigt. Nobis q̃z nec solitari⁹ nec di
uersus est ꝯfitẽdus: ita ergo de⁹ ad cõem sibi cũ deo imaginẽ eãdẽq̃ similitu-
Quid ex ver- dinẽ hoiem reperit opari vt nec significatio efficiẽtis admittat intelligẽtiã
bis hylarij solitudinis. nec opatio ꝯstituta ad eãdẽ imaginẽ vel similitudinẽ patiat diuer
ntelligi de sitatẽ diuinitatis. In his verbis hyla. pluralitatẽ personarũ voluit intelli
beat. gi nõ le ꝯsortij atq̃ significauit nõ le ꝯsortij vel pluralitatis nõ poni aliq̃d s;
remoueri. pluralitas em̃ vel ꝯsortiũ personarũ cũ dicit: solitudo vel singula
ritas negat cũ dicim⁹ plures esse psonas significam⁹ q̃ nõ est vna sola. Ideo
hylarius volẽs ista subtiliter et sane intelligi ait. Professio cõsortij sustulit
intelligentiã singularitatis nõ dicit posuit aliq̃d: ita etiã cũ dicim⁹ tres p-
sonas singularitatẽ et solitudinẽ tollim⁹: et q̃ p̃r nõ est sol⁹ nec fili⁹ est sol⁹:
nec spũssctũs est sol⁹ significam⁹: et q̃ nec p̃r tm̃ ẽ et fili⁹: nec p̃r tm̃ et spũssctũs:
nec filius tm̃ et spũssctũs. De hoc aũt in sequẽti pleni⁹ agetur vbi etiã sm̃ q̃d si
miles dicant tres psone et vtrũ aliq̃ mõ sit ibi diuersitas vel differẽtia ondet.

¶Ad idē qđ ceperat redit vt alias authoritates supponat. F

Nunc vero ad propositū redeamus ⁊ ad ostēdendū perso-
narum pluralitatē atq; essentie diuine vnitatē: alias sanctoꝝ authoritates
inducamus Moyses dicit. In principio creauit deus celū ⁊ terrā. per deū si-
gnificans patrē: per principiū filiū. Et ꝓ eo ꝙ apud nos deus dicit̄ hebrai-
ca veritas habet heloym qđ est plurale huius singularis qđ est hel. Quod
ergo nō est dictū hel qđ est deus: sed heloym qđ interpretari pōt dij siue iu- Genes.iij.
dices ad pluralitatē personarū refert̄. Ad quā etiā illud attinere videt̄ qđ Ps.cxviij.
dyabolus per serpentē dixit. Eritis sicut dij. Pro quo in hebrayco habet̄ he Ps.lxvij.
loym: ac si diceret. Eritis sicut diuine persone. Ille etiā maximus ꝓphetaꝝ Ps.lxxx.
⁊ regū Dauid: q̄ suā ceteris prefert intelligentiā dicēs. Sup senes intellexi:
vnitatē diuine nature ostendēs ait. Dn̄s nomē est illi nō dicit dn̄i. Alibi etiā
eiusdē vnitatē ⁊ eternitatē simul ostēdēs ait ex persona dei. Israel si me au- Ambro.
dieris nō erit in te de⁹ recēs neq; adorabis deū alienū. Aliđ hoꝝ vt dicit Am
bro. in li.j. de tri. significat eternitatē: aliđ vnitatē substātie indifferētis: vt
neq; posteriorē patre. neq; alterius diuinitatis filiū vel spm̄ sanctū esse creda
mus nā si pater posterior est filius vel spūssanctus, recēs est: ⁊ si vnius non
est diuinitatis: alienus est. Sed nec posterior est q; recēs nō est; nec alienus
q; ex patre natus est filius ex patre ꝓcedit spūssctūs. Alibi quoq; distinctio
nem personarū insinuās ait. Uerbo dn̄i celi firmati sunt: ⁊ spū oris eius oīs Ps.xxxij.
virtus eoꝝ. Alibi etiā ait. Bn̄dicat nos deus deus noster bn̄dicat nos deus Ps.lxvj.
⁊ metuāt eū oēs fines terre. Trina em̄ cōfessio dei: trinitatē exprimit perso-
narum: vnitatē vero essentie aperit cū singulariter subiungit eū. Esaias q̄z
dicit se audisse seraphin clamātia. Sctūs, sctūs, sctūs dn̄s deus. Per hoc ꝙ Esaye.vj.
dicit ter sctūs: trinitatē sig̃t: per hoc qđ subdit dn̄s de⁹ vnitatē essentie. Da-
uid quoq; eternā filij gn̄ationē apte insinuat ex ꝑsona filij dicēs. Dn̄s dixit
ad me: filius meus es tu. ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili
Esaias ait. Generationē eius q̄s enarrabit? In li. q̄z Sap̄. eternitas filij cū
patre mōstrat̄, vbi sapiētia ita loquit̄. Dn̄s possedit me ab initio viarū sua- Psal.ij.
rum anteq̄ quicq̄ faceret a principio, ab eterno ordinata sum anteq̄ terra Esaye.liij.
fieret: necdū erāt abyssi ⁊ ego iā cōcepta erā, necdū fontes necdū mōtes aut Puer.viij.
colles ⁊ ego ꝑturiebar adhuc terrā nō fecerat, ⁊ cardines orbis terre, qn̄ ꝑpa
rabat celos aderā, qn̄ appēdebat fundamēta terre cū eo erā cūcta cōponēs,
⁊ delectabar per singulos dies ludens corā eo. Ecce apertū de eterna genitu
ra testimoniū, quo ipsa sapiētia perhibet se ante mundū cōceptā esse. ⁊ par
turiri. i. genitā ⁊ apud patrē eternaliter existere. Ipsa etiā alibi ait. Ego ex
ore altissimi ꝓdij primogenita ante omnē creaturā. Micheas quoq; prophe
ta eternā ⁊ vbi generationem ⁊ temporalem ex maria simul insinuauit dicēs.
Et tu bethleem ephrata paruulus es in milibus iuda ex te egredietur qui
sit dominator in israel, ⁊ egressus eius ab initio a diebus eternitatis.

¶Specialia testimonia de spiritu sancto. G

De spiritusancto etiā expressa documenta in veteri testa- Genes.j.
mento habemus. In Gene. enim legitur. Spiritus domini ferebatur super Ps.cxxxviij.
aquas. Et Dauid dicit. Quo ibo a spiritu tuo. In libro Sapientie dicitur. Sapien.j.
Spiritussanctus discipline effugiet fictū benignus est enim spiritus sapiē Esaye.lxj.
tie. Esa. quoq; ait. Spiritus domini super me.

¶De testimonijs noui testamenti. H

Nunc vero post testimonia veteris testamēti de fide sancte

trinitatis et vnitatis ad noui testamenti autoritates accedamus/vt in me
dio duū animaliū.i.testamentorū/cognoscatur veritas/et forcipe de alta=
abacuc. iij. ri sumatur calculus quo tangant̄ ora fideliū. Dn̄s itaq̄ christus vnitatem
Esaie. vj. diuine essentie ac personarū trinitatē/aperte insinuat dicēs apostolis. Ite
baptizate oēs gētes in nole patris et filij et spūssancti. In noie vtiq̄ ait. vt
Amb. ait in.j.lib.de tri.nō in noibus: vt vnitas essentie ostēdat̄.p noia tria
Mat.lv. que supposuit tres esse psonas declarauit. Ipse etiā ait. Ego et pater vnu3
Ambrosi⁹ sum⁹/vnū dixit vt ait Amb.in eodē Ne fiat discretio potestatis nature: ⁊ ad
didit sumus: vt patrē filiūq̄ cognoscas sc3 vt pfectus pater filiū pfectū ge=
nuisse credat̄.et q̄ pater et filius vnū sint non cōfusione persone sed vnitate
Johā. iiij. nature. Johannes quoq̄ in epistola canonica ait. Tres sunt q̄ testimoniū
j.Johā. v. phibēt i celo pr̄/vbū/et spūssctūs/ et hi tres vnū sūt. Ipse etiā i initio euāge
Johan. j. lij sui ait. In pricipio erat vbū ⁊ vbū erat apd̄ deū: ⁊ de⁹ erat vbū: vbi apte
ondit filiū semp et eternaliter fuisse apud patrē vt aliū apud aliū. Apl's
q̄3 apte trinitatē distinguit dicens. Misit deus spiritū filij sui in corda nr̄a
Gal. iiij. et alibi. Si spiritus eius qui suscitauit Jesum habitat in nobis ⁊c. Item
Rom. viij. alibi Trinitatē atq̄ vnitatē euidentissime ꝯmendat dicens. Qm̄ ex ipso ⁊ p
Roma .xj. ipsum et in ipso sunt oīa: ipsi gloria. Ex ipso ait: vt Augu. in li. de tri. ait p
Aug.d̄ tri. pter patrē.p ipsum dicit ꝑpter filiū: in ipso ꝑpter spm̄sanctū. Per hoc vero
li.ij.ca. vj. q̄ nō ait ex ipsis: per ipsos: et in ipsis: nec ait ipsis gloria sed ipsi: insinua
uit hāc trinitatē vnū deū esse: Sed quia singule pene syllabe noui testamē
ti hanc ineffabilis vnitatis atq̄ trinitatis veritate3 concorditer insinuant:
inductioni testimoniorū super hac re supsedeamus et rōnibus congruisq̄
similitudinibus ita esse prout infirmitas nostra valet. ostendamus.

Di.iij.
De trinita te et vnita= te sm̄ q̄ cre dita p rōnē intelligit̄.

Incipit ondere quō per creaturā potuerit cognosci creator. A

Apostolus nāq̄ ait: q̄ inuisibilia dei a creatura mū
di per ea que facta sunt intellecta cōspiciunt̄: sempiterna quoq̄
virtus eius et diuinitas. Per creaturā mundi intelligit̄ homo p
pter excellentiā qua excellit inter alias creaturas vel ꝑpter con
Roma. j. uenientiam quā habet cū omni creatura. Homo ergo inuisibilia dei intelle
ctu mentis conspicere potuit vel etiam conspexit: per ea que facta sunt.i.
per creaturas visibiles vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur.s. a natu
ra que rationalis erat: et ab operibus a deo factis: vt manifestaret̄ homini
veritas. Ideoq̄ Apostolus dicit: quia deus reuelauit illis sc3 dū fecit opa:
Roma. j. in quibus artificis aliquatenus relucet iudicium.

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognosci deus. B

Ambrosi. Nam sicut ait Ambrosius. Ut deus qui natura inuisibilis
est etia3 a visibilibus posset sciri: opus fecit quod opificem visibilitate sui
manifestauit: vt per certum incertum posset sciri. et ille deus omnium esse
crederetur: qui hoc fecit quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt
ergo cognoscere siue cognouerunt vltra omnem creaturam esse illum qui
ea fecit: que nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quecūq̄
vis creatura: et faciat tale celum et terram: et dicam quia deus est. Sed q̄
nulla creatura talia facere valet. constat super omnem creaturam esse illū
qui ea fecit ac per hoc illū esse deum humana mens cognoscere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognosci vel modus quo nouerunt. C

Alio etiã modo dei veritatẽ ductu rationis cognoscere po
tuerunt vel etiã cognouerũt.vt em̃ Aug. ait in.viij.de ciui . dei. Uiderunt
summi philosophi nullum corpus esse deum et ideo cuncta corpora trãscẽ Aug.l.viij.
derũt q̃rẽtes deũ:viderũt etiam q̃cq̃d mutabile est nõ esse sũmũ deũ oĩmq̧ li. de ci. dei
p̃ncipiũ ⁊ iõ oẽm animã mutabilesq̧ sp̃us trãscẽderũt. Deinde viderũt oẽ
qd̃ mutabile est nõ posse eẽ nisi ab illo q̃ icõmutabiliter et simplr̃ est. In=
tellexerũt ergo eũ et omnia eum fecisse:et a nullo fieri potuisse. Idẽ i eodẽ.

¶Tertia ratio vel modus. D

Cõsiderauerũt et q̃cq̃d est i substãtijs vel corp⁹ vel sp̃m:me
liusq̧ aliq̃d spiritũ esse q̧̃ corpus: s; lõge meliorẽ q̃ spiritũ eẽ fecit et corp⁹.

¶Quartus modus vel ratio. E

Intellexerũt etiã corporis speciẽ esse sensibilẽ et sp̃us spe=
ciẽ intelligibilẽ:et intelligibilẽ speciẽ sensibili p̃tulerũt.Sensibilia dicim⁹
que visu tactuq̧ corporis sentiri queũt.itelligibilia q̃ cõspectu mẽtis possunt
intelligi.Cũ ergo in eorũ conspectu et corp⁹ et animus magis minusq̧ spe=
ciosa essent.si aũt oĩ specie carere possent oĩno nulla essent:viderũt esse ali
quid quo illa speciosa facta sunt:vbi est prima et incõmutabilis spẽs:iõq̧
incõparabilis ⁊ illud esse rerũ principiũ rectissime crediderũt/qd̃ factũ non
esset/et ex quo cuncta facta essent.Ecce tot modis potuit cognosci veritas
dei. Cũ ergo deus vna sit ⁊ simplex essentia/q̃ ex nulla diuersitate partiũ
vel accidentiũ consistit/pluraliter tñ dicit apostolus. Inuisibilia dei/quia
pluribus modis cognoscit᷑ veritas dei p̱ ea que facta sũt.Ex p̱petuitate nãq̧
creaturarũ intelligit᷑ cõditor etern⁹/ex magnitudine creaturarũ op̃s/ ex or=
dine et dispositione sapiẽs/ex gubernatione bon⁹.Hec aũt omnia ad vnita
tem deitatis pertinent monstrandam.

¶Quomodo in creaturis apparet vestigiũ trinitatis. F

Nunc restat ostẽdere:vtrũ p̱ ea q̃ facta sunt aliquod trini=
tatis indiciũ vel exiguũ haberi potuerit.De hoc Aug.in li.vj. de trini.ait.
Oportet vt creatorẽ p̱ ea q̃ facta sunt intellectu cõspiciẽtes trinitatẽ intelli=
gamus. Huius em̃ trinitatis vestigiũ in creaturis apparet.Hec em̃ que ar= Aug.de tri
te diuina facta sunt ⁊ vnitatẽ quandã in se ostendũt ⁊ speciẽ ⁊ ordinẽ. Nã ni.li.vj.c.x
quodq̧ horũ creatorũ ⁊ vnũ aliq̃d est/sicut sunt nature corporũ ⁊ ingenia
animarũ.et aliqua specie format᷑/sicut sunt figure vel qualitates corporũ
ac doctrine vel artes animarũ:et ordinẽ aliquem petit aut tenet:sicut sunt
pondera vel collocationes corporũ:et amores vel delectatiões animarũ: et
ita in creaturis p̱lucet vestigiũ trinitatis. In illa em̃ trinitate summa ori=
go est omniũ rerũ et p̱fectissima pulchritudo et beatissima delectatio.Sũ=
ma autem origo(vt Aug.ostendit in li.de vera religione)intelligit᷑ deus pa
ter a quo sunt oĩa:a quo filius et sp̃ussanctus . perfectissima pulchritudo
intelligit᷑ fili⁹.s.veritas patris nulla ex parte ei dissimilis quem cum ipso
et in ipso patre veneramur.que forma est omniũ que ab initio facta sunt
et ad vnum referuntur que tamen omnia nec fierent a patre per filium neq̧
suis finibus salua essent:nisi deus summe bonus esset:qui et nulli nature
que ab illo bona esset inuidit:et vt in bono ipso maneret alia q̧̃tum vellet:
alia q̧̃tum posset dedit. que bonitas intelligitur spiritus sanctus qui est
donum patris et filij:quare ipsum donum dei cum patre et filio eque incõ
mutabile colere et tenere nos conuenit. Per considerationẽ itaq̧ creatura=
rum vnius substantie trinitatẽ intelligimus.s.vnũ deum patrem a quo sun=

mus et filium per quē sumus: et spiritū sanctū in quo sumus. s. principium ad quod recurrimus: formā quam sequimur: et gratiā qua reconciliamur vnū. s. quo auctore conditi sumus: et similitudinē eius p quā ad vnitatē reformamur. et pacē qua vnitati adheremus. s. deū qui dicit. Fiat: et verbum per quod factū est omne quod substantialiter et naturaliter est: et donū benignitatis eius: qua placuit quod ab eo per verbū factū est. et recōciliatū est auctori vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago trinitatis indicatur: non enim per creaturarū contemplationem sufficiens notitia trinitatis potest haberi vel potuit sine doctrine vel interioris inspirationis reuelatione. Unde illi antiqui philosophi quasi p vmbrā et de longinquo viderunt veritatē: deficientes in cotuitu trinitatis: vt magi pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tñ in fide inuisibilium per ea que facta sunt.

¶ Quomodo in anima sit imago trinitatis. G

Nūc vero ad eā eam peruenimus disputationē vbi in mēte humana que nouit deū vel potest nosse trinitatis imaginē reperiamus. Ut enim ait Aug. in. xiiij. li. de trini. Licet humana mens non sit eius nature cuius deus est: imago tamen illius quo nihil melius est: ibi querenda et inuenienda est quo natura nostra nil habet melius. i. in mente. In ipsa etiā mente anteq̄ sit particeps dei eius imago reperitur. et si enim amissa dei participatione deformis sit imago dei tñ permanet. Eo enim ipso imago dei est mens quo capax eius est: eiusq; particeps esse potest. Iam ergo in ea trinitatē q̄ deus est inquiramus. Ecce enim mens meminit sui. intelligit se diligit se. hoc si cernimus cernimus trinitatē. nondū quidē deū. sed imaginem dei. Hic enim quedā apparet trinitas memorie: intelligentie: et amoris. Hec ergo tria potissimū tractemus. memoriā / intelligentiā voluntatē. Hec ergo tria vt Aug. ait in li. x. de trini. nōn sunt tres vite. sed vna vita: nec tres mentes sed vna mens vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid et intelligentia et voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita vero dicitur ad seipsam: et mens et essentia. Hec ergo tria eo vnum sunt quo vna vita: vna mens: vna essentia. et quicquid aliud ad seipsa singula dicūtur etiā simul nō pluraliter: sed singulariter dicunt. Eo vero tria sunt quo ad seinuicem referuntur.

Aug. de trini. lib. xiiij. ca. vij. — *Tria ostendit eē i aia q̄ relatiue dr̄ r equalia sunt. s. memoriā: intelligētiā r dilectionē. Aug. d̄ tri. lib. x. ca. xi. Subtilissima r congrua similitudo*

¶ Quō equalia sint: quia capiunt a singulis oia et tota. H

Equalia etiam sunt non solum singula singulis: sed etiam singula oibus alioquin nō se inuicē caperēt se aūt inuicē capiunt. Capiunt enī et a singulis singula. r a singulis oia. Memini enī me habere memoriā et intelligentiā / r volūtatē: r intelligo me intelligere r velle atq; meminisse r volo me velle r meminisse r intelligere.

Math. Augusti. Hic ōndit quō oia a singulis capiuntur.

¶ Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

Totāq; meā memoriā et intelligētiā et volūtatē simul meminí. Quod enim memorie mee non memini illud non est in memoria mea / nihil autem tam in memoria est q̄ ipsa memoria / totam ergo memini. Itē quicquid intelligo / intelligere me scio r scio me velle quicquid volo / quicquid autem scio memini. Totam ergo intelligentiam r totamq; voluntatem meam memini.

¶ Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

Augusti. Similiter cū hec tria intelligo tota simul itelligo neq; enī

quicq̃ intelligibilium est quod non intelligam nisi quod ignoro. Quod autem ignoro nec memini nec volo. Quicquid ergo intelligibiliũ non intelligo/ cõsequenter etiam nec memini nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini et volo cõsequenter intelligo.

¶Quomodo illa tota capiat voluntas.

Voluntas etiam mea totã intelligentiã totãq̃ meã memoriã capit dum vtor toto eo quod intelligo et memini. cum itaq̃ inuicẽ a singulis et oĩa et tota capiantur/equalia sunt tota singula totis singulis/et tota singula simul omnibus totis et hec tria vnum vna vita/vna mens/vna essentia. Ecce illius summe vnitatis atq̃ trinitatis/vbi vna est essentia et tres persone imago est humana mens/licet impar. Mens autem hec pro animo ipso accipitur/vbi est illa imago trinitatis proprie vero mens dicitur. vt ait Augusti. Non ipsa anima sed quod in ea est excellentius qualiter sepe accipitur. Illud etiam sciendum est q̃ memoria non solum est absentium et preteritorum: sed etiam presentium. vt ait Aug. in. xiiij. li. de trini. alioquin non se caperet. Augustin⁹

¶Ex quo sensu illa tria dicant̃ esse vnũ et vna essentia queritur. M.

Hic attendendũ est diligenter ex quo sensu accipiendum sit quod sit supra dixit illa tria scz memoriã intelligentiã et volũtatẽ esse vnum: vnã mentẽ vnã essentiã. quod vtiq̃ nõ videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim .i. spiritus rationalis essentia est spiritualis et incorporea. Illa vero tria naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis: et a seinuicem differunt: quia memoria non est intelligentia vel voluntas: nec intelligentia voluntas siue amor.

¶Quod etiã ad seinuicẽ dicuntur relatiue. N

Et hec tria etiam ad seipsa referuntur: vt ait Aug. in. ix. li. de trini. Mens enim amare seipsam vel meminisse non potest: nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit quod nescit. Miro itaq̃ modo tria ista inseparabilia sunt a seipsis: et tamen eorum singulum et simul oĩa vna essentia est. cum et relatiue dicantur adinuicem. Aug. ð tri. lib. ix. ca. ij. Magister.

¶Hic aperit̃ qð supra querebat̃. s. quõ hec tria dicant̃ vnum. O

Sed iam videndũ quomodo hec tria dicant̃ vna substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mente substantialiter existunt non sicut accidentia in subiectis que possunt adesse vel abesse. vnde Aug. in. ix. lib. de trini. ait. Admonemur si vtcumq̃ videre possumus: hec in animo existere substantialiter tanq̃ in subiecto: vt color in corpore quia et si relatiue dicuntur ad inuicem/singula tamen substantialiter sunt in substantia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum vel vna substantia. Que tria vt Augu. ait in. xv. lib. de trinita. in mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit: et q̃ magnum sit in ea vnde potest etiam sempiterna immutabilisq̃ natura recoli conspici: concupisci: reminiscitur enim per memoriam: intuetur per intelligentiam: amplectitur per dilectionem. profecto reperit illius summe trinitatis imaginem. Aug. ð tri. li. ix. c. iiij. Magister. Aug. ð tri. li. xv. c. xx.

¶Quod in illa similitudine est dissimulitudo. P

Veruntamen caueat ne hanc imaginem ab eadem trinita

te factam ita ei comparet: vt omnino existimet similem: sed potius in qualicunque ista similitudine magnã quoque dissimilitudinẽ cernat.

¶ Prima dissimilitudo. Q

Quod breuiter ostendi põt. Nõ vnus per ista tria meminit intelligit: diligit qui nec memoria est: nec intelligentia: nec dilectio: sed hec hʒ. Unus ergo hõ est q̃ hʒ hec tria. nõ ipse est hec tria. In illius vero summa simplicitate nature que deus est q̃uis vnus sit deus. tamẽ tres persone sunt pater et filius et spũssanctus: et he tres persone sunt vnus deus. Aliud est ita

q. ppt illa tria hõ dr̃ imago. que trinitas res ipsa: aliud imago trinitatis in re alia: propter quã imaginem etiã illud in quo sunt hec tria imago dr̃. s. homo. Sicut imago dr̃ et tabula et pictura que est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam que est in ea.

¶ Altera dissimilitudo. R

Rursus ista imago que est homo habens illa tria vna persona est: illa vero trinitas nõ vna persona est: sed tres persone: pater filii: et filius patris: et spũs patris et filii. Itaque in ista imagine trinitatis non hec tria vnus homo: sed vnius hoĩs sunt. In illa vero summa trinitate cuius hec imago est: non vnius dei sunt illa tria sed vnus deus: et tres sunt ille persone non vna persona. Illa enim tria nõ homo sunt: sed hoĩs sunt vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere trinitatem sic esse in deo vt aliquid dei sit nec ipsa sit deus. Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mẽte nostra imaginem trinitatis: sed exiguã: et qualẽcunque esse que summe trinita-

Aug. de tri. libr. xiiii. c. xii. tis ita gerit siltudinẽ: vt ex maxia pte sit dissimilis. Sciẽdũ vero estque hec trinitas mentis vt ait Augustinus in. xiiii. libro de trinitate. Nõ ppterea tantum imago dei est: qr sui meminerit mens et intelligit ac diligit: sed qr põt etiã meminisse: et intelligere: et amare illũ a quo facta est.

¶ Alia assignatio trinitatis in aĩa. s. mens: notitia et amor. S

Aug. de tri. li. ix. c. iiii. **Potest etiã alio modo aliisque noĩbus distingui trinitas** in aĩa que est imago illius summe et ineffabilis trinitatis. vt enĩ ait Aug.

Ibidem. ix. lib. de trini. Mens et notitia eius et amor tria quedã sunt. Mens enĩ nouit se et amat se: nec amare se põt nisi etiam nouerit se. Duo quedam sunt: mens et notitia eius. Item duo quedam sunt mens et amor eius. Cum er-

Quõ ea dicantur esse vnum. go se nouit mẽs et amat se manet trinitas: scilicet mẽs: amor et notitia. mẽs aũt hic accipit̃ nõ pro aĩa. sed pro eo qd in aĩa excellentius est. hec autem tria cũ sint distincta a seinuicem: dicuntur tamen esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

¶ Quõ mẽs vice pr̃is: notitia filii: amor spũssanctus accipitur. T

Et est ipsa mẽs quasi parens: et notitia eius quasi proles eius. Mens enĩ cum se cognoscit notitiam sui gignit. et est sola parens sue noticie. Tertius est amor qui de ipsa mẽte et noticia pcedit dũ mens cognoscit se: et diligit se. nõ enĩ posset se diligere: nisi cognosceret se. Amat etiam placitã prolẽ. i. notitiam suaʒ. et ita amor quidã cõplexus est parẽtis et plis.

¶ Qd non est minor mente noticia nec amor vtroque. X

Nec est minor proles parente: dũ tantã se nouit mens quãta est nec minor est amor parẽte et prole. idest mente et noticia: dum tantuʒ se diligit mens quantum se nouit et quanta est.

¶ Qd hec tria in seipsis sunt. X

Sunt etiam hec singula in seipsis: quia et mēs amans in amore est: ꝛ amor in amantis noticia ꝛ noticia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunqꝫ vestigium trinitatis apparet.

Quō mēs per ista proficit, ad intelligendum deum. y

Mēs itaqꝫ rationalis cōsiderās hec tria: et illā vnā essentiā in qua illa sunt: extendit se ad cōtemplationem creatoris ꝛ videt vnitatem in trinitate: ꝛ trinitatem in vnitate. Intelligit eñi vnū deum esse vnaꝫ essentiam: vnum principium. Intelligit eñi: qꝛ si duo essent vel vterqꝫ insufficiēs esset: vel alter superflueret: qꝛ si aliqd deesset vni qd haberet alter non esset ibi summa perfectio. Si vo nihil vni deesset qd haberet alter: cū in vno essent omnia: alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse deū oim auctorē ꝛ vidit qꝛ absqꝫ sapientia non sit quasi res fatua: ꝛ ideo intellexit eum habere sapientiam que ab ipso genita est: ꝛ qꝛ sapientiam suam diligit intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa trinitatis vnitate. 5

Quapropter iuxta istam cōsideratione: vt ait August. in ix. lib. de trinitate. credamus patrē ꝛ filium ꝛ spm̄sanctum vnum esse deū vniuerse creature cōditorem ꝛ rectorē nec patrē esse filium nec spm̄sanctuꝫ vel patrē esse vł filiū sed trinitatē relatarū adinuicē personarum. Ut enim ait ipse in libro de fide ad Petrū. Una est natura siue essentia patris ꝛ filij ꝛ spūssancti non vna persona. Si eñi sic esset vna persona: sicut est vna substantia patris ꝛ filij ꝛ spūssancti veraciter trinitas non diceretur. Rursus quidem trinitas esset vera. sed vnus deus trinitas ipsa non esset. si quēadmodū pater ꝛ filius ꝛ spiritussanctus personarū sunt abinuicem proprietate distincti sic fuissent quoqꝫ naturarum diuersitate discreti. Fides aūt patriarcharum: pphetarū atqꝫ apostolorū vnum deū predicat trinitateꝫ esse. In illa ergo sancta trinitate vnus est deus pater qui solus essentialiter de seipso filium vnum genuit. ꝛ vnus filius est qui de vno patre solus essentialiter natus ꝛ vnus spūssanctus qui solus essentialiter a patre filioqꝫ procedit. Hoc aūt totū non pōt vna persona. i. gignere ꝛ nasci de se ꝛ procedere de se. vt eñi ait Augustinus in. j. lib. de trinitate. Nulla res est que seipsum gignat vt sit. Aug. ð tri. li. ix. c. j. / Aug. ð tri. libro. j. c. j.

Hic queritur vtrum cōcedendū sit ꝙ deus se genuerit. A

HIc oritur questio satis necessaria. Constat enim ꝛ irrefragabiliter verum est: ꝙ deus pater genuit filium. Ideo queritur vtrum cōcedendum sit ꝙ deus genuit deū. Si eñi deꝰ genuit deū videtur ꝙ aut se deū aut alium deum genuerit. Si vo alium deum genuit. non est tantū vnus deus. Si aūt seipsum deū genuit aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus sane ꝛ catholice concedi ꝙ vnus vnum genuit: ꝛ ꝙ deus deuꝫ genuit. qꝛ deus pater deū filium genuit. In simbolo quoqꝫ scriptum est. Lumen de lumine deum verum de deo vero. Quod vero additur ergo genuit se deum. vel alium deuꝫ neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium deum non genuit: manifestum est: quia vnus tantum deus est. Quod auteꝫ seipsum non genuit ostendit Augu. in. j. lib. de trinit. dicens. Qui putāt eius potentie esse deū: vt seipsum ipse genuerit: eo plus errant ꝙ non solum deus ita non est: sed nec spiritualis neqꝫ corporalis creatura. Nulla eñi res est que seipsum gignat vt sit. ꝛ ideo non est credendum vel dicēdū ꝙ deus genuit se. Distin. iiij. De ꝯpatōe gñatōis ad tminū esse tialē cōcretū qualis ē hoc nomen deus. Solutio. Aug. ð tri. libro. j. c. j.

¶Alia questio de eodem.

Responsio **Sed adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes.** Si deus pater genuit deum. aut genuit deum qui est deus pater. aut deū qui nō est de⁹ pater. Si genuit deū qui nō est pater ergo de⁹ est q̄ nō est de⁹

Responsio pater. non ergo vnus tantum deus est. Si vero genuit deum qui est deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem qua sic proponunt. Si deus pater genuit deum: aut deū qui est deus pater aut deum qui non est deus pater. Hoc enī sane et praue intelligi pōt. Et ideo respondendum est ita. Deus pater genuit deum qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum et concedimus alteram scilicet: genuit deū qui non est pater: nec tamen genuit alterum deum nec ille qui genitus est alius deus quam pater: sed vnus de⁹ cū patre. Si vero addit: genuit deum qui non est deus pater: hic distinguimus: quia dupliciter potest intelligi genuit deum qui non est deus pater scilicet deum filium qui filius non est pater qui deus est. hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic: genuit deum qui non est deus pater. id est qui nō est deus qui pater est hic sensus falsus est. Unus enim et idem deus est pater et filius et spiritussanctus: et econuerso pater et filius et spūssanctus vnus est deus.

¶Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum deum: vnam substantiam: sed non econuerso: scilicet vnum deum vel vnam substantiam esse tres personas. ¶

Quidam tamen veritatis aduersarij concedunt patrem et filium et spiritum sanctum: siue tres personas esse vnum deum: vnā substantiam. sed tamen nolunt concedere vnum deum siue vnam substantiā esse tres personas dicentes diuinam substantiam predicari de tribus personis non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet ac predicat. et tres personas esse vnum deum: vnam substantiam: siue essentiam: siue naturam diuinam et vnum deum siue essentiam diuinam esse tres personas. Unde Augustinus in primo lib. de trinitate ita ait. Re

Inducit cōtra eos auctoritates Augustin⁹ cte ipse deus trinitas intelligitur beatus solus et potens. Ecce quam expresse dixit: ipse deus trinitas vt ostenderet et ipsum deum esse trinitatem: et trinitatem ipsum deum. Item in eodem. In verbis inquit illis apostoli quib⁹ de aduentu christi agens dixit. Quem ostendit beatus et solus potens rex regū et dominus dominantium: qui solus habet immortalitatē etc. nec pater proprie nominatus est: nec filius nec spiritussanctus. sed beatus et sol⁹ et potens. id est vnus solus deus verus qui est ipsa trinitas. Ecce et hic aperte dicit vnum solum verum deum esse ipsam trinitatem: et si vnus deus trinitas est: ergo vnus deus est tres persone. Item in libro quinto de trinitate. Non tres deos: sed vnum deum dicimus esse ipsam prestantissimam tri

Augustin⁹ nitatem. Item in libro de fide ad Petrū in expositione simboli. Satis est christiano rerum creatarum causam visibilium siue inuisibiliū nō nisi bonitatem credere creatoris qui est deus verus et vnus: nullamq̄ esse naturā

Augustin⁹ q̄ non aut ipse sit aut ab ipso eā esse trinitatē patrē. s. et filiū et spiritum sanctum. Item Augu. in sermone de fide. Credimus vnum deū vnam esse diuini nominis trinitatem. Idem in. vj. lib. de trini. Dicimus deum solum esse ipsam trinitatem. Ecce his et alijs pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur dicendum esse et credendum: q̄ vnus deus est trinitas et vna substantia tres persone: sicut econuerso trinitas dicitur esse vnus deus: et tres persone dicuntur esse vna substantia.

¶Redit ad premissam questionem. scilicet an deus pater se deum an alium deum genuerit. D

Nunc ad premissam questionem revertamur vbi querebatur an deus pater genuerit se deum/ an alium deum? Ad quod dicim⁹ neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augustinus in epistola ad maximinū/ quod deus pater se alterum genuit/ his verbis. Pater vt haberet filium de seipso non minuit se ipsum/ sed ita genuit de se alterum: vt totus maneret in se/ ⁊ esset in filio tantus quantus ⁊ solus. Quod ita intelligi potest. i. de se alterum a se genuit/ non vtique alterum deum: sed alteram personam/ vel genuit se alterum: idest genuit alterum qui hoc est quod ipse. Nam ⁊ si alius sit pater: quam filius: non est tamen aliud quam filius sed vnum.

Augustin⁹

¶Hic queritur an pater genuit diuinam essentiam vel ipsa filium an essentia genuit essentiam. vel ipsa; nec genuit nec genita est. A

Di. quinta. De ꝯpatione gñatōis ad terminū essentia lʒ abstractuʒ q̄ ē eēntia. Rō pma q̄re ita sit.

Post hec queritur vtrum concedendum sit ꝙ pater genuit diuinam essentiam: vel quod diuina essentia genuit filium/ vel essentia genuit essentiam. an omnino non genuit nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus cōsentientes dicimus quod nec pater genuit diuinam essentiam: nec diuina essentia genuit filium/ nec diuina essentia genuit diuinam essentiam. Hic autem nomine essentie intelligimus diuinam naturam/ que communis est tribus personis/ ⁊ tota in singulis. Ideo non est dicendum quod pater genuit diuinam essentiam/ quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam: diuina essentia relatiue diceretur ad patrem vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur/ vel pro relatiuo poneretur/ non indicaret essentiam. Ut enim ait Augustinus in lib. v. de trinita. Quod relatiue dicitur non indicat substantiam.

¶Secunda ratio. B

Augustin⁹

Item cum deus pater sit diuina essentia si eius esset genitor esset vtique genitor eius rei que/ ipse est/ ⁊ ita eadem res seipsam genuisset/ Quod Augustinus negat vt supra ostendimus.

¶Tertia ratio ⁊ potior. C

Itē cum sit pater est genitor essentie diuine cum ipse essentia diuina sit. et deus sit/ eo ergo quod generat ⁊ est ⁊ deus est. Ita ergo non illud quod generatur est a patre deus/ sʒ pater eo quod generat ⁊ est ⁊ deus est/ ⁊ si ita est non genito gignens: sed gignenti genitum causa est vt ⁊ sit ⁊ deus sit. Simili ratione probat Augustinus in libro septimo de trinitate. Quod pater nō est sapiēs sapientia qua genuit/ q̄ si ea sapiens est ea est. Hoc enim est sibi esse quod sapere. Quod si hoc est sibi esse quod sapere/ non per illam sapientiam quam genuit pater sapiens est. Quid eñ aliud dicimus/ cum dicimus hoc illi est esse quod sapere: nisi eo est quo sapiens est. Ergo que causa illi est vt sapiens sit/ etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia/ quam genuit illi causa est vt sapiens sit: ⁊ causa illi est vt sit. Sed causam patri qua sit a patre genitam/ nullo modo quisquam dixerit sapientiam. Quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiam qua est: essentia quam genuit causa est illi/ vt sit. Non ergo ipsam qua est essentiam genuit. Nā in illa simplicita

te vt inq̄t Aug⁹.q: nō est aliud sapere ꝙ esse: eadē est ibi sapiētia q̄ essen-
tia. Ideoqꝫ qđ de sapiētia hoc de essentia dicimus. Sicut ergo nō genuit sa-
piētiā qua sapiēs est/ita nec essentiā qua est. Ut em̄ sapiētia sapiens est et
potētia potēs: ita ⁊ essētia ip̄e est. Eadēqꝫ sapiā est ⁊ potētia q̄ essentia. Pa
tet itaqꝫ ex predictis: quia pater essentiā diuinam non genuit.

¶ Hic aduersari videtur Augustinus. D.

Augustin⁹ Huic autem videtur contrarium quod Augu. ait in libr.
de fide ad Petrū. Deus cum verbum genuit: id qđ ip̄e est genuit: nec de ni-
hilo nec de aliqua iā facta conditaqꝫ materia: sed de seipso id qđ ipse est.
Item deus pater q̄ verissime se indicare animie cognituris/⁊ voluit et po-
tuit/hoc ad seipsum indicandū genuit quod est ipse qui genuit. Ecce aper
te dicit his verbis deū patrē genuisse illud quod ipse est. Illud aūt quod
ipse est nō est nisi diuina essentia: videt̄ ergo diuinā essentiā genuisse. Ad
qđ respondemus illa verba sic intelligenda esse dicentes. Pater de seipso
genuit illud qđ ipse est id est filium qui est illud qđ pater est. Nam qđ pa
ter est: et filius hoc est/sed non qui pater est et filius hic est.

¶ Alias partes questionis exequitur. E

Ita etiam non est dicendum ꝙ diuina essentia genuit fi-
lium q: cū filius sit diuina essentia: iam esset filius res a qua generatur: et
ita eadem res seipsam generaret. Ita etiā dicim⁹ ꝙ essentia diuina nō ge
nuit essentiā. Cū em̄ vna ⁊ summa q̄dā res sit diuina essētia si diuina essen
tia essentiā genuit: eadē res seipsam genuit qđ oīno esse nō potest sed pa-
ter solus genuit filiū: et a patre ⁊ filio procedit spiritussanctus.

¶ Que videantur predictis esse contraria. F

Aug. đ tri. li. vij. ca. j. Predictis autē videtur cōtrarium esse quod dicit Augu.
in li. vij. de trini. Hoc inq̄t est deo esse quod sapere. vnde pater ⁊ fili⁹ simul
sunt vna sapiētia: q: vna essentia ⁊ sigillatim sapientia d: sapientia sicut
essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit Augustin⁹ sapiētiā de sa-
piētia: et essentiā de essentia vbi videt̄ significare ꝙ sapiētia sapiētiam: et
essentia genuerit essentiā. Idē in libro de fide ad Petrū ait. Sic christū dei
filiū id est vnā ex trinitate ꝑsonā deū verū crede: vt diuinitatē ei⁹ de natu-
ra patris natū esse non dubites. Hic videt̄ dicere ꝙ natura filij sit nata de
Determia- natura patris. idē in li. xv. de trinitate ait. Dicit̄ fili⁹ cōsiliū de cōsilio ⁊ vo
tio eoruꝫ q̄ lūtas de volūtate: sicut substātia: de substātia sapiētia de sapiētia. Et hic
videtur cō- videt̄ dicere ꝙ substātia sit genita de substātia. et sapientia de sapientia.
traria. Sed hoc ita determinam⁹: sapiētia de sapiētia: et substantia de substātia
est. id est fili⁹ q̄ est sapiētia: q̄ est substantia: est de patre q̄ est eadē substan
tia ⁊ sapiētia: ⁊ fili⁹ q̄ est diuinitas natus est de patre q̄ est natura diuina.
Et vt expressius dicam⁹ dicim⁹ filiū sapientiā esse de patre sapientia: ⁊ di
Aug. đ tri. cimus filiū substantiā esse genitū de patre ⁊ a patre substātia. Qđ aūt ita
lib. vij. c. j. intelligi debeat. Augu. ostēdit in lib. vij. de tri. dicēs. Pater ipse sapientia
est: et dicit̄ filius sapiētia patris quō đr lumen patris. i. sicut lumen de lu
Idem. c. j. mine et vterqꝫ vnū lumē: sic intelligatur sapiētia de sapiētia et vterqꝫ vna
sapiētia ⁊ vna essentia. Itē ideo xp̄s dicit̄ virtus ⁊ sapiētia dei: q: de patre
virtute ⁊ sapiētia: etiā ipse virtus ⁊ sapiētia est: sicut ipse lumen de patre
lumine est et ipse fons vite est apud deū patrē fontem vite. Filius ergo sa
pientia de patre sapiētia est: sicut filius lumē de patre lumine: ⁊ de⁹ filius
de deo patre: vt ⁊ singulus sit lumē et singulus deus: ⁊ singulus sapiētia:

et simul vnū lumē: vnus de⁹: vna sapiētia. Ecce manifeste his verbis apit Augustin⁹ ex quo sensu accipienda sint p̄dicta verba et his similia scilicet cum dicitur substantia de substantia vel substantia genuit substantiam.

¶Qd videtur predicte expositioni contrarium. g

Huic vero etiam id cōtrariū videtur quod Hylarius ait in.iiij.lib.de tri. Nihil inquit nisi natū habet filius et geniti honoris admiratio in honore generātis est. Cū ergo filius essentiā habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videt̄ q̄ ipsa diuina essentia nata sit. Itē in.v.li. ait. Natiuitas dei nō potest eā ex qua prouecta est nō tenere naturam: nec enī aliud q̄ȝ de⁹ subsistit qd nō aliunde q̄ȝ de deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatē dei prouectā ex natura: et ita videt̄ ex his verbis atq̄ȝ predictis naturā dei et genitā et genuisse. Quod apertius dicit in libr.ix.de tri. Nos inquit vnigenitū deū in forma serui manentē: in natura dei mansisse ꝯfitemur: nec vnitatē forme seruilis in naturā diuine vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatiōe patrē in filio predicam⁹. Sed ex eo eiusdem generis genitā naturā naturaliter in se gignētē habuisse naturā, q̄ in forma nature se gignētis manēs formā nature corporalis et infirmitatis acceperit. Nō enī defecerat dei natura ne esset, sed in se humilitatē terrene natiuitatis manens sibi dei natura susceperat generis sui potestatē in habitu assumpte humanitatis exercēs. Ecce hic aperte dicit et naturā genuisse, et naturā genitam, et naturā assumpsisse naturam. quod a plerisq̄ȝ negatur. Itē in eodē. Nunquid vnigenito deo contumelia est patrem sibi innascibilem deum esse: cum ex innascibili deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat. Ecce et hic dicit vnigenitam naturam.

Hylarius. Qd natura dei ī forma sua manēs formā nature et infirmitatis corporalis acceperit. Qd natura dei nō ē minuta in assumptiōe.

¶Quomodo sunt intelligēda p̄missa verba Hylarij. h

Sed q̄ȝ hec verba sane vult intelligi: ipse idē dicit in quarto lib. Intelligentia dictorū ex causis est assumēda dicendi. q̄ȝ nō sermoni res: sed rei est sermo subiect⁹. Hec ergo verba ita intelligi possunt. Nihil habet fili⁹ nisi natum. i. nihil habet fm̄ q̄ deus est nisi qd nascēdo accepit: et ipse nascēdo patris in se subsistentē naturā habuit. vnde idē Hylarius addit in q̄nto lib. Eādē naturā habet genitus: quā ille q̄ genuit: ita tamen vt natus nō sit ille q̄ genuit. Nā quō erit p̄r ipse cū genit⁹ sit. Sȝ in his ipsis subsistit ille q̄ genit⁹ est: in quib⁹ totus est ipse q̄ genuit: q̄ȝ non est aliūde qui genitus est: et ideo nō refert̄ ad aliud qd in vno subsistit et ex vno. Ac si in generatiōe filij et naturā suaȝ: vt ita dicam: sequitur indemutabilis de⁹ indemutabilem deū gignēs: nec naturā suam deserit ex indemutabili deo indemutabilis dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo dei naturam intelligamus: cū in deo de⁹ insit. Nec preter eum qui deus est quisq̄ȝ deus alius sit: quia ipse deus et in eo deus. Nature ergo dei patris veritas in deo filio esse docetur: cum in eo deus intelligitur esse qui de⁹ est. Est enim vnus in vno et vnus ab vno.

Hylarius. Expositionē ꝯfirmat per verba eiusdem.

¶Quod legitur pater de sua substantia genuisse filium et filius substantiam patris. i

Dicitur quoq̄ȝ et frequēter in scriptura legitur Patrem de sua substantia genuisse filium. vnde Augustinus. in libr. de fide ad Petrum ait. Pater deus de nullo genitus deo, semel de sua natura sine initio genuit filium deum sibi equalem et eadem qua ipse naturaliter eternus est diuinitate coeternum. Ecce hec dicit. Augusti. filium genituȝ de natura

Augusti.

Aug. cōtra arriū & do natum. patris. Est autem vna natura patris et filij et spūssancti. Si ergo de natura patris genitus est filius/ genitus est de natura filij et spūssancti immo de natura trium personarū. Idē quoqꝫ Augu. in lib. xv. de trini. dicit chrm

Augusti. stum esse filiū substātie patris/ & de substātia patris genitū tractās illud verbū apostoli loquētis de deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tene-

Coll. j. brarum. et transtulit in regnum filij charitatis sue. Quod dictum est inquit: filij charitatis sue/ nihil aliud intelligitur ꝙ̄ filij sui dilecti / ꝙ̄ filij substātie sue. Charitas quippe pr̄is q̄ i natura ei⁹ ē ineffabiliter simplici nihil ē aliud ꝙ̄ ipa natura absqꝫ substātia: vt sepe dixim⁹. & sepe iterare non piget ac p hoc fili⁹ charitatis ei⁹ null⁹ ali⁹ est: ꝙ̄ q̄ de substantia ei⁹ est genit⁹. Ecce hic apte dicit Augu. filiū esse genitū de substātia pr̄is & filiū substātie pr̄is. Idē quoqꝫ Aug. in libro. iij. contra hereticū. Maximinū substātiā dei genuisse filiū: & filiū genitū de substantia patris asserit dicēs. Car-

Mat. xvij. nalibus cogitationib⁹ pleni substātiā dei de seipsa gignere filiū nō putatis: nisi hoc patiatur qd̄ substātia carnis pati⁊ quādo gignit. Erratis nō

Cōtra paulianos. scientes scripturas neqꝫ virtutē dei. Nullo eī modo verbū dei filiū cogitatis si eū natū esse de substātia pr̄is negatis. Nō eīn iā erat hoīs fili⁹: et deo do

Contra arrium et do natum. nante fact⁹ est dei fili⁹ ex deo natus grā nō natura. An forte & si nō hoīs filius erat tñ iā aliqd erat qualiscunqꝫ creatura: & in dei filiū deo mutāte cōuersa est. Sꝫ nihil horū est ergo aut de nihilo: aut de aliqua substātia natus est: affirmatis non vos dicere de nihilo esse dei filium. De aliqua ergo substātia patris de qua sit dicite sed non inuenietis. Jam ergo vnigenitū dei filium iesum christū de patris esse substātiā: nō vos nobiscū pigeat con

Augusti. fiteri. Idem in eodem. Utriqꝫ legimus vt simus in vero filio eius iesu christo. Dicite ergo nobis. vtrū iste verus dei filius ab eis qui gratia filij sunt quadam proprietate discretus de nulla substantia sit: an de aliqua. Non dico inquis de nulla: nec dicam de nihilo. ergo de aliqua substantia est. Quero de qua? Si non de patris substantia est: aliam quere. Si aliam nō inuenis patris agnosce substantiam: et filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem. Cōfiteor deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse sed quod est ipse genuisse. Item dico quod sepe dicēdum est: aut de aliqua substantia est natus dei filius: aut de nulla. Si de nulla ergo de nihilo quod vos iam non dicitis. Si vero de aliqua nec tamen de patris substantia non est verus fili⁹. Si vero de patris substantia vnius eiusdemqꝫ substantie sunt pater et filius. Uos autem nec filium de substantia patris genitum vultis: et tamen eum nec ex nihilo nec ex aliqua materia: sed ex patre esse conceditis nec videtis quam necesse sit vt qui non est ex nihilo nec ex aliqua alia re: sed ex deo nisi ex dei substantia esse non possit et hoc esse quod deus est de quo est. i. deus de deo natus est quia nō alius prius fuit sed natura coeterna de deo est.

¶ Colligens summam predictorum aperit ex quo sensu accipienda sunt. K

His verbis premissis innui videtur ꝙ diuina substantia filium genuerit: et ꝙ filius sit genitus de substantia patris et ꝙ de deo est natura coeterna: et quod pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est diuina essentia est et ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Uehementer mouent nos hec verba: que quomodo intelligenda sunt mallem magis ab alijs audire: ꝙ̄ tradere. Ut tamen sine preiudicio atqꝫ temeritate loquar ex hoc sensu dicta possunt accipi. Natura coeterna de deo est

id est filius coeternus patri de patre est ita q est eadem cum eo natura vel eiusdem nature. Quem sensum confirmat. Augu. ibidem subijciẽs et quod dixerat quasi explanãs. Dicto enim natura coeterna est de deo addidit. Non est aliud filius q̃ illud de quo est. i. vnius eiusdemq; substantie est. Deinde apertius talem intellectum ex predictis verbis fore habendũ aperuit in eodem libro contra Maximinũ dicens. Trinitas hec vnius eiusdemq; substantie est: quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius: sed de quo est genitus. Itemq; spiritussanctus non de aliqua materia vel de nihilo est: sed inde est vnde procedit. His vtiq; verbis aperte ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris qui est de patre genitus ita q est eiusdem substantie cum eo: et spiritum sanctum esse de substãtia patris et filij quia ab vtroq; procedit: ita q est eiusdem substantie. Augusti.

¶Qd nec filius nec spiritussanctus est de nihilo: sz de aliquo nõ tamen de materia. L

Ostenditur quoq; ex illis verbis filium et spiritumsanctum non esse de nihilo sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Unde etiam Hylarius in. xij. libr. de trinitate ait. Unigenitus deus cum natus sit patrem testatur auctorem cum ex manente natus est: non est natus ex nihilo et cum ante tempus natus est omnem sensum preuenit nascendo. Hic aperte dicitur q filius non est natus ex nihilo. Similiter et spiritussanct⁹ non est dicendus esse vel procedere ex nihilo quia filius de substantia patris natus est. i. a patre est cum quo eiusdem substantie est et eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiẽdum est illud. Pater genuit quod ipse est. id est filium qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Augu. aperit dicens in primo libr. contra Maximinum. Hoc genuit pater quod est alioquin non est verus filius si quod est pater non est filius. Item substantia dei genuit filium. id est pater substantia genuit filium: qui est eadem substantia et eiusdem substantie. Quod sic esse intelligendum. Augustinus ostendit dicens ad Maximinum. Sicut dicis: spiritus spiritum genuit. ita dic spiritus eiusdem nature vel substantie spiritum genuit. Item sicut dicis: deus deum genuit. ita dic deus eiusdem nature vel substantie deum genuit: hoc si credideris et dixeris: nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperit quomodo predicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris vel pater genuit filium de sua natura siue essentia. i. de se natura et essentia genuit filium eiusdem essentie ac nature: et qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud fili⁹ substantie patris: et filius patris substantie. i. qui est substantia cũ quo et filius eadem substãtia est quia cõsubstãtialis est patri filius. Et hic sensus adiuuat ex his verbis August. qui in libro q̃nto de trinitate ait. Tres personas eiusdẽ essentie vel tres personas vnam essentiã dicim⁹. Tres autem personas ex eadẽ essentia non dicimus quasi aliud ibi sit quod essentia est aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendũ personã esse ex essentia nisi ex sensu p̃dicto. Qui sensus cõfirmat etiã ex eo qd in lib. xv. de trinitate. idẽ ait. Sicut nr̃a sciẽtia sciẽtie dei: sic et nostrũ verbum qd nascit de nr̃a sciẽtia dissimile ẽ illi verbo dei qd natũ ẽ de p̃ris essentia. Tale ẽ a sit ac si diceret: de p̃ris sciẽtia: de p̃ris sapiẽtia. vel qd est expssi⁹ de patre essentia de p̃re sciẽtia de p̃re sapiẽtia. Ex hoc itaq; intellectu ṽbũ dei p̃ris vnigenitus filius p oĩa patri similis et equalis recte dicit de⁹ de deo: lumen de lumine sapientia de sapientia essentia de essentia: quia hoc est

Hylarius.

Augusti.

August. de tri. libr. xv. c. xij.

omnino qđ pater:non tamen pater:quia iste filius:iste pater.

¶Quare verbum patris dicatur filius nature. D

Hylarius.

Inde est ꝙ solus vnigenitus dei dicitur natura filius: qꝛ eiusdē nature est:⁊ eadē natura est cū patre vñ Hylarius in lib. xiiij. de tri. de christo loquēs ait. Natura filiꝰ est: qꝛ eādē naturā quā ille q̄ genuit hꝫ.

¶Utrum pater voluntate genuit filiū an necessitate/⁊ an volens vel nolens sit deus A

Di. vſ. ꝺ cōpatiōe actꝰ gñandi ad potētiam. Augustinꝰ Oppi. cuiusdā hꝛti.

PReterea queri solet vtrum pater genuerit filium volūtate an necessitate. De hoc Orosius ad Aug. ita ait. Volūtate genuit pater filiū vel necessitate/sed nec volūtate nec necessitate: qꝛ necessitas in deo nō est/preire volūtas sapientiā nō potuit quo circa vt Aug. ait in. xv. li. de tri. Ridēda est dialetica Eunomij/a q̄ eunomiani heretici dicti sunt/qui cū nō potuisset intelligere nec credere voluisset vnigenitū dei filiū verbū dei esse natura. i. de substātia pr̄is genitū nō nature vel substātie dixit esse filiū/sed filiū volūtatis dei: volēs asserere accedentē deo volūtatē q̄ gigneret filiū/sicut nos aliqn̄ aliq̄d volumus qđ antea nō volebamꝰ ꝑpter qđ mutabilis intelligiť nr̄a natura qđ absit vt in deo esse credamꝰ. Dicamꝰ ergo verbū dei esse filiū dei natura: nō volūtate:

Aug. ꝺ tri. li. xv. c. xx. ⁊ i qōnibꝰ ad Orosiū

vt docet Aug. in. xv. li. de tri. vbi quendā catholicū heretico r̄ndētē cōmendat dicēs. Acute sane quidā r̄ndit heretico vafrissime interrogāti vtrū deꝰ filiū volēs vel nolens genuerit: vt si diceret nolēs absurdissima dei miseria sequereť. Si aūt volēs cōtinuo qđ intēdebat cōcluderet. s. nō nature esse filiū: sed volūtatis. At ille vigilātissime vicissim q̄siuit ab eo vtrū deꝰ pater volēs aut nolēs sit deus. vt si r̄nderet nolēs sequereť grādis absurditas et miseria quā de deo credere magna est isania. Si aūt diceret volēs r̄ndereť ei ergo ⁊ ipse volūtate sua deꝰ est: nō natura. Quid ẜ restabat nisi vt obmutesceret sua īterrogatiōe obligatū indissolubili vinculo se vidēs. Ex p̄dictis doceť nō eē ꝯcedēdū ꝙ deꝰ volūtate vł necessitate vł volēs: vł nolēs sit deus

¶Itē ꝙ volūtate vel necessitate vel volēs vel nolēs genuerit filiū B

¶Oppositio contra predicta.

Responsio hylariꝰ li. de synodis eos q̄ dicūt de nō extātibꝰ eē filiū di. filr q̄ dicūt ꝙ neqꝫ cōsilio neqꝫ voluntate pꝛ gēuerit filium: anathēatiza⁊ scā ecclia. Itē si q̄s nō sente patre dicat natū filium ana

Sed contra hoc opponitur sic. Voluntas dei est natura siue essentia dei quia nō est aliud deo esse: aliud velle: ⁊ ideo sicut vna est essentia trium personarum: ita ⁊ vna voluntas. Si ergo deus natura deus est: ⁊ voluntate deus est: ⁊ si verbum dei natura filius dei est: ⁊ volūtate filius dei est. hoc autem: facile est refellere: nam ⁊ p̄scientia dei siue scientia qua scit vel prescit bona ⁊ mala: diuina natura siue essentia est: ⁊ predestinatio siue voluntas eius eadem diuina essentia est: nec est aliud deo scire ⁊ velle ꝙ̄ esse. ⁊ cum sit vnum ⁊ idem essentia dei vel voluntas: non tamē dicitur de voluntate quicquid dicitur de scientia ⁊ econuerso nec omnia illa sua voluntate deus vult que sua scientia scit: cum sua scientia nouerit tam bona ꝙ̄ mala. voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe dei ⁊ prescientia de bonis est ⁊ malis. volūtas vero ⁊ predestinatio de bonis est tantum ⁊ tamen vnum ⁊ idem in deo est scientia ⁊ voluntas ⁊ prescientia ⁊ predestinatio. ita cum vnum sit natura dei ⁊ voluntas: dicitur tamen pater genuisse filium natura non voluntate ⁊ esse deus natura: non volūtate.

¶Qualiter intelligēda sint illa verba pater nec nolens nec volēs deus est: nec volens nec nolens genuit filium. C

Predicta tamen verba quibus prudenter dictū: est quod

deus pater nec volens nec nolens est deus: nec nolens nec volens genuit filium sive voluntate sive necessitate: ex tali sensu videtur accipienda: vt voluntatem precedentem vel accedentē intelligamus: qualiter eunomius intelligebat. Non enim ipse deus est voluntate precedenti vel efficienti vel volens prius q̄ deus: nec voluntate precedenti vel accedenti genuit filium: nec prius volens q̄ generans genuit filiū: nec prius generans q̄ volens genuit filium. volens tamen genuit: sicut potens genuit: ⁊ bonus genuit filium: et sapiens genuit. ⁊ huiusmodi. si enim pater sapiens ⁊ bonus dicitur genuisse filium: cur non ⁊ volens? Cum ita sit deo idem esse volentē quod est esse deum sicut idem est esse sapientez quod est esse deum. Dicamus ergo quia pater sicut sapiens ita volens genuit filium: sed non voluntate precedenti vel accedenti. Quem sensum aperit. Augu. ⁊ cōfirmat: ita dicens super epistolam ad Ephe. De filio dei id est domino nostro iesu christo scriptum est quia cum patre semper fuit ⁊ nunq̄ eum vt esset paterna volūtas precessit: et ille quidem natura filius est.

Thema. Stet. Nō em̄ nolente patre coactus. pr̄ vt naturali necessitate duct⁹ cū nolle gēuit filiū3 s3 mox vt voluit sine tpe ⁊ impossibil'r ex se vnigenitū demonstrauit.

¶ Qualiter pater potuit vel debuit generare filium.

Hic solet queri a quibusdam: vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim inquiunt potuit vel voluit generare filium. ergo potuit aliquid ⁊ voluit quod nec voluit nec potuit filius. nam filius nec potuit nec voluit generare filium Cui versutie facile respondemus dicentes. posse vel velle generare filium: non est aliquid posse vel velle subiectum potentie vel voluntati. Est tñ aliqua potentia vel volūtas. scilicet posse vel velle gignere filium. ⁊ iō distinguenda est intelligentia propositi verbi posse vel velle gignere filiū ⁊ posse vel velle aliquid. Neq̄ enim generatio filij aliquid eorum est: que subiecta sunt diuine potētie ⁊ voluntati: nec est aliquid inter omnia vel de omnibus: sed super omnia ⁊ ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit q̄ genuit: sicut nec ante fuit q̄ genuit: q2 ab eterno fuit, ⁊ ab eterno genuit Ex simili quoq̄ hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, ⁊ vult esse pater, filius autem non potest nec vult esse pater. ergo pater potest vel vult esse aliquid quod non potest vel vult esse filius, non sequitur, ⁊ esse patrem nō est esse aliquid. s3 potest esse ad aliquid vt in sequēti ostēdetur.

Distin. vij. de cōpatiōe potētie generādi ad personam.

¶ Ponit quedam verba Aug. vnde potest moueri auditor. B

Sed vehementer nos mouet quod Augu. ait in tertio libro contra maximinū, qui asserebat patrem potentiorez esse filio, eo q̄ filiū genuit deum creatorem filius autem non: dicebatq̄ patrem potuisse gignere non filium ⁊ ideo potiorem esse filio. Ad qđ respondens Aug. dicere videtur q̄ filius etiam potuit gignere volens ostendere patrem esse non potentiorem filio his verbis. Absit vt ideo potentior sit pater filio: sicut putas quia creatorem genuit pater. filius aūt non genuit creatorem neq̄ em̄ non potuit: sed non oportuit. Uide ⁊ diligenter attende hec verba. non enī3 nō potuit s3 nō oportuit. Videt̄ em̄ dicere q̄ fili⁹ potuit gignere: s3 nō oportuit. ⁊ ita potuit qđ nō oportuit. Quare aūt nō oportuit: subdit dicens. Immoderata em̄ esset diuina generatio si genitus fili⁹ nepotē gigneret patri: quia ⁊ ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret: secundum vestrā mirabilem sapientiam: impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo ⁊ pronepotez proauo suo non a vobis appellaretur omnipotens nec impleretur generationis series si semper alter ex altero

Augustin⁹

nasceretur: nec eam perficeret vllus si non sufficeret vnus omnipotēs. Ita ꝙ omnipotentem filium genuit filium patris natura non fecit.

¶ Opponitur predictis verbis Augustini. C

Hoc autem videtur quibusdam nō posse stare. scilicet qđ filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere/ potuit esse pater. et si potuit esse pater/ potuit ergo esse pater vel sui/ vel patris/ vel spiritussancti/ vel alicuius alius. Sed alius non/ quia nullus alius semper fuit. Nec patris/ quia pater est ingenitus ⁊ innascibilis. Nec sui/ quia nulla res seipsam gignere potest. Nec spiritussancti/ quia nasci nō potuit. Si enim nasci potuit/ potuit esse filius ⁊ ita mutabilis esse potuit.

¶ Hic queritur quomodo intelligenda sint predicta. D

Quomodo ergo accipiatur quod supra dictū est/ non enī non potuit gignere/ sed non oportuit. quasi potuit/ sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc verum/ ⁊ ideo sub silentio potius esset pretereundum. nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia querentium.

¶ Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint. E

Potest ergo sic intelligi. Nō enim nō potuit sed nō oportuit/ id est non ex impotentia sui fuit ꝙ filius non genuit sed ei non conueniebat/ sicut deus filius non est deus pater/ nec tamen hoc ex impotētia sui est. Nam ⁊ pater similiter non est filius nec hoc est ex impotētia patris. Sȝ querit Maximinus arrianorum episcopus. Unde ergo est ꝙ pater non potest esse filius vel filius pater? Non vtiqȝ ex impotentia. sed pater proprietate generationis pater est qua oportet eum non esse filiū/ ⁊ filius proprietate natiuitatis filius est/ qua oportet eum non esse patrem. de quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

¶ Utrum pater natura sit potēs gignere filium/ ⁊ an hec sit aliqua potentia que sit in filio. F

Item queritur a quibusdam. Si pater potens sit natura gignere filium. ⁊ an hec sit aliqua potentia que sit in filio? Ad quod dicimus/ quia pater non est potens nisi natura/ eius enim potētia natura est vel essentia. At inquiunt illi. Si potens est gignere habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potētiam gignendi si non potest gignere. habet ergo aliquam potentiam pater quam non habet filius. non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus filius quam ⁊ pater. qua pater potuit gignere ⁊ filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in filio/ qua potuit gigni que est in patre qua potuit gignere. ¶ Sed cōtra hoc

Oppositio opponitur. Aliud est posse gignere/ aliud est posse gigni qr aliud est gignere/ ⁊ aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur aliud est posse gignere/ aliud posse gigni aliam significans potentiam qua pater potens est gignere/ ⁊ aliam qua filius potens est gigni/ falsus est intellectus Si autem dicas patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem qua genitor est/ ⁊ filium aliam qua genitus est: verus est intellectus. Aliā enim habet pater proprietatem qua pater est/ aliam filius qua filius est.

¶ Quomodo intelligendum sit filius habet vel non habet potentiam generandi. G

Ita etiam cum dicitur filius non habet potentiam gene-

randi quam ꝛ pater habet dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur filius non habet potentiã generandi quã pater. id est qua potens sit ad generandum. id est vt genuerit vel vt generet sicut pater verum est. Si vero intelligatur sic non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse qua eadem pater potens est vt genuerit vel vt generet, falsum est. Sicut dicitur, pater habet potentiam qua potest esse pater filius vero non habet potentiam qua possit esse pater, ꝛ econuerso filius habet potentiam qua potest esse filius, pater vero non habet potentiam qua possit esse filius, habet ergo aliquem pater quam non habet filius, ꝛ econuerso. Absit, quia eadem est potentia patris qua potest esse pater, ꝛ filij qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater non filius, ꝛ filius vult esse filius, non pater. ꝛ eadem est voluntas filij qua vult esse genitus ꝛ patrem genuisse ꝛ patris qua vult esse genitor ꝛ filium genitum esse.

¶ De veritate, ꝛ proprietate ꝛ incommutabilitate ꝛ simplicitate essentie dei. A

Nunc de veritate siue ꝓprietate siue incõmutabilitate atque simplicitate diuine nature siue substantie, siue essentie agendum est. Est itaque deus. vt ait Augustinus in quinto libro de trinitate sine dubitatione substantia. vel melius hoc appellatur essentia: quam greci vsiam vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia: ꝛ ab eo quod est scire dicta est sciẽtia: ita ab eo quod est esse dicta est essentia. Et quis magis est quam ille qui dixit famulo suo. Ego sum qui sum. ꝛ dices filijs israel. qui est misit me ad vos. Ipse vere ac proprie dicitur essentia cuius essentia non nouit preteritum vel futurum. Unde hieronimus ad marcellam scribẽs ait. Deus solus qui exordium nõ habet vere essentie nomen tenet: quia in eius cõparatione qui vere est quia incommutabilis est quasi non sunt que mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit: non est ꝛ de quo dicitur erit nondum est. Deus autem tantum est qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo deus vere est: cuius essentie comparatum nostrum esse non est.

Di. viij. De ꝓprietatibus ꝛ conditionibus essentialibus trinitatis. Trinitat. 6. Augustin. Exod. iij.

¶ Qualiter intelligenda sint verba hieronymi querendum est. B

Hic diligenter aduertendum est quomodo intelligi debeant illa verba hieronymi. scilicet deus tantũ est ꝛ non nouit fuisse vel futurum esse: tanquam non possit dici de deo fuit vel erit: sed tantum est: cum de eo scriptum frequenter reperiamus. fuit ab eterno: fuit semper: ꝛ erit in secula. ꝛ hmõi. Un̄ videt̄ qꝛ nõ est tm̄ dicendũ de deo fuit. vel est. vel erit. Si enim diceret̄: tm̄ fuit: putaret̄ qꝫ desierit esse. Si diceret̄ tm̄ est putaret̄ ꝙ nõ sp fuerit: sed esse ceperit. Si tantum diceretur erit putaretur non esse modo. Dicatur ergo quia semper fuit: est: ꝛ erit vt intelligatur quia nec cepit nec desijt: nec desinet esse. De hoc Augustinus super Johannem ita ait. Augustin. Cum de sempiterna re proprie dicatur est: secundum nos bene dicitur fuit et erit. fuit: quia nunquam desijt. erit quia nunquam deerit. est: quia semp est. non preterijt: quasi quod non maneat non erit quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio per tẽpora varietur de eo vere dicunt̄ verba cuiuslibet tẽporis qui nullo tpe defuit, vel deest, vel deerit: et ideo non est mirum si de Johã. xvi. spiritu veritatis veritas loquens dixit p futurũ. Quecunque audiet loquet̄ Audiet. s. ab eo a quo procedit. Audire illius est scire idẽ etiã a se. A quo hic aperit ergo est illi essentia ab illo audiẽtia. i. scientia. que nõ est aliud quam essentia. quõ sint is Audiet ergo dixit de eo quod audiuit ꝛ audit. i. quod semper sciuit: scit et telligenda.

sciet. Ecce hic dicit. Aug. verba cuiuslibet tpis dici de deo. sed tamen ppie est. Illud ergo quod hiero. ita dicit intelligendum est. Non nouit fuisse vel futurum esse sed tm esse. i. cum dicitur de deo q fuit vel erit non est intelligendum q preterierit vel futurus sit: sed q existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet em verba substantiua diuersorum temporum de deo dicant vt fuit: erit. est: erat aut tm tēporales motus esse distingunt. s. pteritu vel futurum, vel pteritum imperfectum vel pteritu pfectu: vel pteritu plusq perfectu: sed essentiam sive existentiā sue diuinitatis simpliciter insinuat. Deus ergo solus ppie dicit essentia vel esse. Unde hylarius in. vij. li. de tri. ait Esse non est accidens deo sed subsistens veritas z manēs cā: z naturalis generis proprietas.

Hylarius.

Aug. d tri. li. v. ca. ij.

¶ Hic de incōmutabilitate. C

Dei etiā solius essentia incōmutabilis dicitur ppie: qz nec mutat: nec mutari pōt: vnde August. in. v. li. de tri. Alie inquit essentie vel substātie capiunt accidentia quibus in eis fiat vel magna: vel qtacūq mutatio. Deo aut aliquid huiusmodi accidere non potest z ideo sola substantia vel essentia que est deus incōmutabilis est: cui profecto maxime ac verissime cōpetit esse. Quod enim mutat non seruat ipsum verū esse. z quod mutari potest etiā si non mutet: potest quod fuerat non esse. Ideoq illud solū quod non tm non mutat: verū etiā mutari omnino non potest: verissime dicit esse. i. substātia patris et filij et spūssancti. Ideoq Apostolus loquēs de deo ait. Qui solus hz immortalitatē: vt enim ait. Aug. in lib. j. de tri. Cū anima quodāmodo immortalis esse dicat et sit: nō diceret Apostolus: solus deus hz immortalitatē: nisi qz vera immortalitas incommutabilitas est quā nulla potest habere creatura: qm solius creatoris est: vnde Jacobus ait: apud quē non est transmutatio nec vicissitudinis obūbratio. Et dauid Mutabis ea et mutabuntur: tu aūt idem ipse es. Ideo Augusti. sup Geñ. dicit q deus nec p loca nec p tpa monet: creatura vero p loca et tempora. Et per tēpora moueri est per affectiones cōmutari. Deus aūt nec loco nec affectione immutari potest qui p prophetā ait. Ego deus et nō mutor q est immutabilis solus. Unde recte solus dicit habere immortalitatē. In oi enim mutabili natura (vt ait Augustinus contra Maximinū) nōnulla mors est ipsa mutatio quia facit aliquid in eā non esse qd erat. Unde et ipsa anima humana que ideo dicit immortalis: quia fm modū suum nunq desinit viuere: habet tamen quandā mortē suam: quia si iuste viuebat z peccat, moritur iusticie si peccatrix erat et iustificatur moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam: de quibus modo lōgū est disputare. Et creaturarū natura, celestium mori potuit quia peccare potuit. Nam et angeli peccauerūt et demones facti sunt: quorū est diabolus princeps: z qui non peccauerunt peccare potuerunt: et cuicunq rationali creature prestatur vt peccare non possit: non est hoc nature proprie: sed dei gratie. Et ideo solus deus (vt ait apostolus) habet immortalitatem qui nō cuiusq gratia sed natura sua nec potuit nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde vt ait Augu. in j. li. de trinitate. Substantiam dei sine vlla sui cōmutatione mutabilia facientem: z sine vllo suo temporali motu temporalia creantem intueri z nosse licet sit difficile oportet. Uere ergo ac ppie incommutabilis est sola diuinitatis essentia: que sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

j. Timo. vj

Augustin⁹ Que sit vera immortalitas q i solo creatore est

Jaco. j.

Psal. ci.

Malac. iij.

Aug. d tri lib. j. ca. j.

¶ Hic de simplicitate. D

Eadēq; sola proprie ac vere simplex est: vbi nec partiū nec
accidentiū nec quarūlibet formarum vlla est diuersitas siue variatio vel
multitudo. Ut autem scias quomodo simplex sit illa substantia. te docet.
Aug. in. vj. li. de trini. Animaduerte primo quare omnis creatura sit mul
tiplex et nullo modo vere simplex ꝛ primum de corporali: postea de spiri=
tuali creatura. Corporalis vtiq; creatura ex partibus constat/ ita vt sit ibi
aliqua pars minor alia maior/ et maius sit totum q̄ quelibet pars: et in
vnoquoq; corpore aliud est magnitudo: aliud color aliud est figura. Po=
test enim et minuta magnitudine manere idem color et eadem figura et co
lore mutato manere eadem figura/ et eadem magnitudo. Ac per hoc mul=
tiplex esse conuincitur natura corporis/ simplex autem nullo modo.

Quare creatura sit multiplex ꝛ nō simplex. Hic de corporali ostēdit q̄re sit multiplex.

¶ Hic de spūali creatura ostendit quomodo sit multiplex ꝛ nō simplex. E

Creatura quoq; spiritualis vt est anima: in cōparationē
quidē corporis est simplex sine cōparatione vero corporis est multiplex ꝛ
non simplex. Que ideo simplex dicitur respectu corporis quia mole nō dif
funditur per spacium loci: sed in vnoquoq; corpore: et in tota anima est: ꝛ
in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum sit aliquid in quauis exigua p
ticula corporis quod sentiat anima: q̄uis non fiat in toto corpore illa tn̄
tota sentit. quia totam nō latet. Sed tamen nec ipsa tota anima vera sim
plicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse. aliud inertē/ aliud acu=
tum/ aliud memorē/ aliud cupiditas/ aliud timor/ aliud leticia/ aliud tri=
sticia/ possuntq; hec et alia hm̄oi innumerabilia in anime inueniri natura
et alia sine alijs: et alia magis alia minus/ manifestū est non simplicē sed
multiplicē eē naturā. nihil enim simplex mutabile est. oīs aūt creatura mu
tabilis est. nulla ergo creatura vere simplex est. Deus vero ꝛ si multiplex di
cat: vere tn̄ ꝛ summe simplex est. Dicit̄ em̄ magnus/ bonus: sapiens beat⁹:
verus et quicq̄d aliud nō indigne dici videt̄: sed ea dē magnitudo eius est
que sapientia. Non em̄ mole magnus est: sed virtute. et eadē bonitas eius
est que sapientia ꝛ magnitudo et veritas: et non est ibi aliud ipsum beatū
esse et aliud magnū aliud sapientē aut verū: aut bonū esse aut oīno esse.

Quō deus simplex ē.

¶ Qualiter deus cum sit simplex multiplex tn̄ dicatur. F

Hic diligēter notandū est cum dicat Augu. solū deū vere
simplicē esse: cur dicat eundē multipliciter dici? Sed hoc non propter diuer
sitatem accidentiū vel partiū dicit sed ꝑpter diuersitatem ac multitudinē
nominū que de deo dicuntur: que licet multiplicia sint vnum tamen signifi
cant. s. diuinam naturam. Hec enim non ita accipiuntur cum de illa incom=
mutabili eternaq; substantia incomparabiliter simpliciore q̄ est human⁹
animus dicuntur quemadmodum cum de creaturis dicuntur. vnde Augu
stinus in. vj. lib. de trini. Deo inquit est hoc esse quod est fortem esse: vel sa
pientem esse/ vel iustum esse/ et si quid de illa simplici multiplicitate vel
multiplici simplicitate dixeris/ quo substantia eius significetur. Humano
autem animo non est hoc esse quod est fortem esse aut prudentē aut iustū.
Potest enim esse animus/ et nullam istarū habere virtutum.

Aug. d̄ tri. li. vj. c. iiij.

¶ Tanta est dei simplicitas q̄ nulli predicamentorū subijcitur. G

Quod aūt in natura diuina nulla sit accidētiū diuersitas
nullaq; penitus mutabilitas/ sed perfecta simplicitas ostendit. Augusti.
in. v. de trini. dicens. Intelligamus deum q̄tum possumus sine qualitate

Aug. d̄ tri. lib. v. ca. j.

bonum sine q̄titate magnum/ sine indigentia creatorem/ sine situ presidentem/ sine habitu omnia continentē/ sine loco vbiq; totum sine tempore sempiternum/ sine vlla sui mutatione mutabilia facientē/ nihilq; patientē/ q̄squis deum ita cogitat ⁊ si nondū potest omnino inuenire quid sit ipse/ pie tamen caueat q̄tum potest aliquid de illo sentire qđ non sit/ ecce si subtiliter intendas ex his atq; predictis aperitur illa predicamenta artis dialetice dei nature minime ꝯuenire que nullis est subiecta accidētibus.

¶Quod deus nō proprie sed abusiue dicitur substantia. b

Aug. ď tri. li. vij. ca. v. Unde nec proprie dicitur substātia: vt Aug. ostēdit in li. vij. de trini. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia/ ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus. si tamen dignum est vt deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur: in quibus vt subiecti sunt ea que in aliquo subiecto esse dicūtur sicut in corpore color aut forma. Corpus enim subsistit. et ideo substantia est. Res vero mutabiles neq; simplices proprie dicunt̄ substantie. deus autem si subsistit vt substantia proprie dici possit inest in eo aliq̄d tanq̄ in subiecto: ⁊ nō est simplex. Nephas est autē dicere vt subsistat deus: ⁊ subsit bonitati sue: atq; illa bonitas nō substantia sit: vel potius essentia. Neq; ipse deus sit bonitas sua: sed in illo sit tanq̄ in subiecto. Unde manifestum est deum abusiue substantiam vocari. vt nomine vsitatiore intelligatur essentia. quod vere ac proprie dicitur ita vt fortasse solum deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus: quia incommutabilis est.

¶Quod non est aliquid in deo quod non sit deus. 3

Huius autem essentie simplicitas ac sinceritas tanta est ꝙ non est in ea aliquid quod non sit ipsa: sed idē est habēs ⁊ quod habet. vnde Hylarius in. vij. li. de tri. ait. Non ex cōpositis deus qui vita est subsistit: neq; qui virtus est ex infirmis cōtinet̄ neq; qui lux est ex obscuris coaptat̄/ neq; q̄ spūs est ex disparibus formalis est. totū ꝙ i eo ē vnū est. Idem in. viij. li. de tri. Non humano mō ex cōpositis deus est vt in eo aliud sit qđ ab eo haberet aliud sit ipse qui habeat: sed totū vna est natura. s. perfecta et infinita: et nō ex disparibus cōstituta. sed viuens per totū ipsa. De hoc eodem Boetius in. j. li. de tri. ait. Quo circa hoc vere vnū est in quo nullus numerus: nullū in eo aliud preter id qđ in eo est: neq; eñ subiectū fieri pōt. Aug. quoq; in li. de fide ⁊ symbolo dicit. In dei substātia non est aliquid quod nō sit substātia: quasi aliud sit ibi substātia aliud qđ accidit substantie. Sed quicquid ibi intelligi potest substantia est. Uerum hec dici possunt facile ⁊ credi videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augu. in. xv. li. de tri. Sic habet in natura vniuscuiusq; trium. ꝙ qui habet hoc sit quod habet: sicut immutabilis simplexq; substantia. Unde Isidorus ait. Deus simplex dicitur siue nō amittendo quod habet. seu nō aliud habet quod non est ipse ⁊ aliud quod in ipso est. Et cum tante simplicitatis atq; sinceritatis sit natura diuina est tamen in ea trinitas personarum. vnde Augu. in li. xj. de ciuita. dei ait. Non propter hoc naturā summi boni simplicem dicimus: quia est pater in ea solus. aut filius in ea sol⁹ aut spiritussanctus in ea solus aut quia est sola ista nominū trinitas sine substantia personarū sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo simplex dicitur quia est hoc quod habet excepto ꝙ relatiue queq; persona ad alteram dicitur: nec est ipsa. Nam vtiq; pater habet filium ad quem relatiue dicitur. nec patrem nec tamen ipse est fili⁹ ⁊ fili⁹ habet patrē: nec tñ ipse est pater. In quo vero ad semetipsum dicitur non ad alterū hoc est quod ha-

Isidorus.

sicut ad seipsum dicit.vivus habendo vitam et eadem vita est ipse. Propter hoc vtiqꝫ natura hec dicitur simplex quod non sit aliud habens: et aliud id quod habet.sicut in ceteris rebus est.Non enim habens liquorez liquor est nec corpus color nec anima est sapientia. Ecce quanta est idēptitas quanta est vnitas:immutabilitas/simplicitas/puritas/diuine substātie/iuxta infirmitatis nostre valitudinē assignauimus.

¶De distinctione trium personarum. A

Di.ix. De ꝓprietatib⁹ ⁊ cōditiōib⁹ ꝑsonalibus trinitatis et vnitatis.

Nunc ad distinctionē trium personarum accedamus.Teneamus ergo vt docet Augu.in.lib.de fide ad Petrum patrem et filiū et spiritū sanctū vnum esse deum naturaliter:nec tamen ipsum patrē esse qui filius est/nec filium esse ipsum qui pater est:nec spiritū sanctum esse ipsum qui pater est aut filius.Una enim est essentia patris/et filij et spiritussancti/in qua non est aliud pater aliud fili⁹/aliud spūsctūs/q̄uis ꝑsonaliter ali⁹ sit pr̄/alius fili⁹/ali⁹ spūsctūs.

¶Hic de coeternitate filij cum patre. B

Genitus est enim a patre filius et ideo alius nec tamen añ fuit pater q̄ filius.Coeterne enim sunt sibi tres persone.

¶Argumentatio.Arrianorum. C

Sed contra hoc inquit hereticus.vt refert Amb.in lib.j. de trini.Omne quod natum est principium habet/et ideo quia filius natus est/principiū habet.et esse cepit.quod hereticorū ore sic dictum est.Nā ipse arrius)vt meminit.Augu.in.vj.li.de tri.)dixisse fertur. Si filius est: natus est/si natus est/erat q̄n non erat filius.

Amb.in.j. li. de trini. ca.vj.

¶Responsio Augustini catholica. D

Qui hoc dicit non intelligit etiā natū eē deo sempiternū vt sit coetern⁹ patri filius/sicut splendor qui gignitur ab igne atqꝫ diffunditur:coeuus est illi et esset coeternus si ignis esset eternus.

Ambrosi.

¶Oppositio Aug.contra hereticum. E

Aug. d tri lib.vj.ca.j.

Itē Si dei filius inquit.Au. virtus et sapiētia dei est nec vnq̄ fuit deus sine virtute et sapientia/coeternus est ergo deo patri fili⁹ Dicit autem apostolus christū esse dei virtutē et dei sapientiam.Aut ergo nō fuit quando non fuit filius/aut aliquando deus non habuit virtutem et sapientiam/quod dementis est dicere.Constat enim quia semper habuit sapientiā/semper ergo habuit filium.

¶Responsio Amb.ad idem auctoritate fulta. F

Ambrosi. in.j. de tri.

Eidem quoqꝫ arrianice questioni Amb. in hunc moduz respondet.Ego inquam filium esse natum confiteor quod reliquuz est impietatis horresco. Scriptum est enim in veteri testamento vt vel vnum e pluribus dicam.Ante me non fuit alius deus:et post me non erit.Quis ergo hoc dicit:pater an filius.Si filius ante me inquit non fuit alius deus. Si pater. post me inquit non erit hic priorem et ille posteriorem non habet.Inuicem enim in se. et pater in filio et filius in patre cognoscitur. Cū enim patrem dixeris:eius etiam filiuz designasti:quia nemo ipse pater est sibi.Cū filiū nominas etiam patrem fateris:quia nemo ipse sibi fili⁹ est. Itaqꝫ nec filius sine patre:nec pater potest esse sine filio: semꝑ ergo pater semper et filius est.

Esa. xliiij.

Rōne vtit Amb. ꝯtra hereticuz.

¶Inuectio Ambrosij contra hereticum. G

Item. dic inquam mihi heretice. Fuit ne quādo omnipo-
tens deus pater nō erat ⁊ deus erat. Nā si pater esse cepit. deus ergo primo
erat: ⁊ postea pater factus est. Quō ergo immutabilis est. Si eniꝫ ante de⁹
postea pater fuit vtriꝫ generationis accessione mutat⁹ est: sed auertat de⁹
hanc amentiam.

¶ Ineffabile est quō filius sit ⁊ nō habeat patrē priorē. sicut mod⁹
generationis intelligibilis ⁊ ineffabilis.

Sed queris a me inqt Amb. quomō si filius sit non prio- b
rē habeat patrē. Quero itē abs te qn̄ vel quō filiū putes esse generatū. Mi-
hi eñi impossibile est generationis scire secretū. Mēs deficit/ vox silet. non
mea tm̄ sed angelorū supra potestates: ⁊ supra angelos: ⁊ supra cherubin
Phili. iiij. ⁊ supra seraphin: ⁊ supra omnem sensum est/ qꝛ scriptum est. Pax christi su-
pra omnem sensum est: quomodo non est supra omnem sensum tanta ge-
neratio. Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna myste-
Esaie. iiij. ria. Licet scire ꝙ natus sit: nō licet discutere quomodo natus sit. Illud mi-
hi negare non lꝫ: hoc querere metus est. Ineffabilis eñi est illa gñatio: vn-
de Esai. Generationem eius quis enarrabit.

¶ Quidam presumunt discutere generationis seriem.

Quidam tamē de ingenio suo presumētes dicunt illā gñā- J
tionem posse intelligi ⁊ alia huiusmodi inherentes illi auctoritati hiero.
super ecclesiastē. In sacris scripturis quis sepissime non pro impossibili:
sed pro difficili ponitur: vt ibi. Generationē eius quis enarrabit. Sed hoc
non dixit hiero. iō ꝙ generatio filij eterna plene intelligi vel explicari pos-
sit a quoqꝫ mortalium: sed qꝛ de ea aliquid intelligi vel dici pōt. Quidam
tamen hoc accipiunt dictū de temporali christi generatione.

¶ Utrū debeat dici semp gignit: vel semper genitus est filius. K

Hic queri potest cum generatio filij a patre nec principiū
habeat nec finē: qꝛ eterna est vtrū debeat dici filius semper gignit vel sem-
Gregorius per genit⁹ est vel semp gignet. De hoc Grego. super Jo. ait. Dñs deus Je-
sus in eo ꝙ virtus ⁊ sapientia dei est: de patre ante tpa natus est: vel po-
tius qꝛ nec cepit nasci nec desijt: dicamus verius semper natus. nō autem
possumus dicere semper nascitur: ne imperfectus esse videat. At vero vt eter-
nus designari valeat: ⁊ pfectus ⁊ semper dicamus ⁊ natus quatenus: ⁊ na-
tus ad perfectionē ptineat: ⁊ semp ad eternitatē: quāuis p hoc ipsum quod
perfectum dicimus. multum ab illius veritatis expressione deuiamus qꝛ
quod factum non est non potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo
vt possumus excelsa dei resonemus. Et dñs noster infirmitatis verbis con-
Matth. v. descendens. Estote inquit perfecti sicut ⁊ pater vester celestis perfect⁹ est.
Ps. ij. Super illum locum etiam psal. Ego hodie genui te. de hac generatione fi-
lij ita loquitur Augu. Quanqꝫ per hoc quod dicit hodie possit etiam in-
telligi dies ille quo christus fm̄ hominem natus est/ tamē quia hodie pre-
sentiam significat atqꝫ in eternitate neqꝫ preteritum quicqꝫ est quasi esse
desierit/ neqꝫ futurum quasi nondum sit: sed presens tantum qꝛ quicquid
Aug. in li. eternum est semper est diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatio-
lxxxiij. que- ne sapientie dei. Ecce his verbis ostendit Augu. ꝙ generatio filij semp est
stio de sēp nec preterit nec futura est/ quia eterna est. Ideo dixit genui/ ne nouum pu-
nato disse- taretur. s. ne videret incepisse. hodie dixit/ ne preterita generatio videretur
rens ait. Ex his ergo verbis pphete. vt ait Jo. Chris. nihil aliud manifestatur ni-

qr ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

¶Origenes videtur dicere contrarium. Ait enim q semper generatur filius a patre.

Origenes vero super hiere. dicit q filius semp generat a patre his verbis. Saluator noster est sapientia dei: sapientia vero est splēdor eterne lucis. saluator ergo noster splendor est charitatis. Splēdor aūt nō semel nascit et desinit/ sed quotiēs ortū fuit lumē ex quo splēdor orit: totiēs orit etiā splēdor charitatis. Sic & saluator semp nascit. Unde ait in li. sapiē. Ante oēs colles generat me dñs. Nō vt quidam male legūt/ generauit his verbis apte ostendit Origenes sane dici posse et debere filius semp nascitur. Qd videt contrarium illi verbo Grego. premisso: sc3 non possumus dicere semper nascitur.

¶Exponit premissa verba Gregorij ne putet inter doctores esse contrarietas. M

Sed ne tanti auctores sibi contradicere in re tāta videant illa verba Greg. benigne interpretemur. Dñs inquit iesus ante tempora natus est de patre vel potius qr nec cepit nasci nec desijt: dicamus verius semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc. s. q filius semper nat9 est q illud. s. q de patre ante tempora natus est. Illud enim sincera et catholica fides tenet ac predicat vt istud. Quare ergo ait dicamus verius: cū vtrunq pariter sit verū. nisi qr volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam et expressionem veritatis dici q illud. His etenim verbis omnis calumniādi vel de ipsis virtutis hereticis obstruitur aditus. quibus xpi sm deitatem generatio sine initio et sine fine esse ac perfecta monstratur. Nō aūt adeo apte semper manifestatur veritas cū dicitur filius ante tempora genitus est de patre: vel filius semp nascit de patre. Et ideo dicit Grego. q nō possumus dicere semp nascitur. Nō tamen ita cōuenienter nō ita cōgrue ad explanationē veritatis. Potest tñ dici si sane intelligat. semp enim nascitur filius de patre (vt ait Origenes) non q quotidie iteretur illa generatio: s3 quia semper est. semp ergo nascitur, idest natiuitas eius sempiterna est.

¶Quod filius semp gñat confirmatur ex dictis hylarij. N

Hilarius quoq dicit filium nasci ex patre in li. vij. de trini. his verbis. Uiuens deus et nature eterne viuentis potestas est: et qd cuius sacramento scientie sue ex eo nascitur nō potuit aliud esse q viuēs. Nā cum ait. Sicut misit me viuēs pater: et ego viuo propter patrem docuit vitam in se per viuētem patrem inesse. Ecce hic habes qr fili9 nascitur ex patre. Item in eodē cū dicit xps. Sicut pater h3 vitā in semetipso sic et filio dedit vitā habere in semetipso omnia viua sua ex viuente testatus est. Quod autem est ex viuo viuum natum est habet natiuitatis perfectum sine nouitate nature. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum qr nec ex nihilo est et vita que natiuitatem sumit ex vita necesse est per nature vnitatē et perfecte natiuitatis sacramentum: vt et in viuente viuat et in se habeat vitam viuentem. Ecce et hic habes qr generatur ex viuo viuens filius. Item in eodem. In deo totū qd est viuit deus enim vita est et ex vita nō pōt quicq eē nisi totū qd i eo: si viuum: neq ex deriuatione sed ex virtute natiuitatis est. Ac si dum totū qd ē viuit. quod est viuit et dum totum quod ex eo nascitur virtus est habet natiuitatem filius nō demutationē. Et hic dicit qr nascit. Item in. ix. lib. de tri. Donat pater filio tantum esse qtum est ipse: cui innascibilitatis esse imagi

Maior est q nascit qr q sēp nascit / nōdū ē natus et nūq natus: aut si sp nascit

Aliud est nasci aliud natū esse ac p hoc nūq filius ē si nū q natus ē. filius aūt ē qr nat9 est si sp fili9. Sed per igr natus ē quo de ipsis hic solut.

Joan. vj.

Attēde totum est viuit.

nem sacramento natiuitatis impartit quē ex se in sua forma generat hic dicit quia generat pater filium.

¶Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. O

Dicamus ergo filium natū de patre ante tēpora: et semper nasci de patre sed congruentius semper natum et eūdē fateamur ab eterno esse et patri coeternū.i.auctori. Pater em̄ generat ideo auctor filij est: vt in sequenti ostendetur. Ut ergo pater est eternus ita et filius etern⁹ est: sed pater sine auctore filius vero nō: q: pater innascibilis filius nat⁹. Et vt ait

Hylarius. Hylarius in.vij. lib. de trinita. aliud est sine auctore semper esse eternum aliud patri.i.auctori esse coeternū. Ubi aūt pater auctor est: ibi et natiuitas est: q: sicut natiuitas ab auctore est ita et ab eterno auctore eterna est natiuitas. Omne autem quod semper est etiā eternū est sed tñ nō oē qđ eternū est: etiā innatum est: q: qđ ab eterno nascitur habet eternū esse qđ natū est Qđ aūt nō natū est id cū eternitate nō natum est: Quod vero ex eterno natū est id si nō eternū natū est iam nō erit et pater auctor eternus. Si quid ergo ei q̄ ab eterno patre natus est ex eternitate defuerit idipsum nō est auctori ambiguum defuisse: q: si gignē ti est infinitū gignere: et nascenti etiā infinitū nasci est. Mediū em̄ quid inter natiuitatem dei filij et generationē dei patris nec sensus admittit: q: et in generatione natiuitas est et in natiuitate gñatio est: q: sine vtroq; neutrū est: vtrunq; ergo sine interuallo sui ē

¶Argumentatio heretici. P

Rñsio Hylarij. Sed inquiet hereticus. Omne quod natū est nō semp fuit q: id natū est vt esset. Nemo ambigit quin ea que in rebus humanis nata sunt aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci: quod semper non fuit. aliud est ex eo natum esse quod semper est. Ibi nec semper fuit qui pater est nec semper pater. et q̄ non semper pater est nō semper genuit: vbi

Quid sit ꝓpriū prī et filio. aūt semper pater est: semp filius est. Qđ si semp deo patri ꝓpriū est qđ semp est pater: necesse est filio semp ꝓpriū esse q̄ semper est filius. Quō ḡ cadet in intelligentiam nostrā vt non fuerit semp cui ꝓpriū est semp esse qđ natū est. Natū ergo vnigenitū deū cōfitemur: sed natum ante tempora nec ante esse q̄ natū: nec ante natū q̄ esse: q: nasci qđ erat iam non nasci ē sed seipsum demutare nascendo. Hoc aūt humanū sensum et intelligētiā excedit mūdi. Nō hoc capit rō humane intelligentie: sed prudentie fidelis professio est.

¶Hic de spūsancto agitur et prius q̄ sit amor patris et filij dr̄ A

Distī.x. De eterna ꝓcessiōe spūs scti q̄tuad psonā q̄ ꝓcedit. Nunc post filij eternitatē de spū sancto quantum deo donante videre cōceditur disseramus. Spūssanctus amor ē siue charitas: siue dilectio patris et filij. Uñ Aug. in.xv. lib. de trini. ait. Spūssanctus nec patris est solius: nec filij est solius: sed amborū. et ideo cōmunem qua inuicem se diligūt pater et filius nobis insinuat charitatē.

¶Quod spiritussanctus proprie dilectio dicat̄ et tñ trinitas sit dilectio. B

Joannes autē in epistola canonica ait. Deus charitas ē: non dixit spūssanctus charitas est. Quod si dixisset absolutior esset sermo et nō parua ps q̄ōnis decisa: sed q: dixit deus charitas est: incertū ē et id q̄rendum est vtrum deus pater sit charitas an filius: an spūssanctus: an deus ipsa trinitas: quia et ipsa non tres dij: sed vnus est deus. Ad quod Au

gustinus in eodem libro ita dicit: Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur & filius et spiritussanctus, & simul omnes non tres: sed vna sapientia non ita & charitas dicatur pater & filius & spiritussanctus, & simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter estimet charitatem appellare spiritumsanctum: quia & deus pater & deus filius potest charitas nuncupari: sicut proprie verbum dei etiam sapientia dei dicitur cum & pater & spiritussanctus sapientia dicitur.

Responsio.

¶ Sicut verbum dei proprie dicitur sapientia: & tamen tota trinitas dicitur sapientia: ita & spiritussanctus proprie dicitur charitas tamen pater & filius & spiritussanctus dicitur charitas. C

Si ergo aliquis proprie horum trium charitas nuncupari debet quis aptius quam spiritussanctus vt scilicet in illa summa simplicique natura non sit aliud substantia, et aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas: ipsa sit substantia siue in patre siue in filio siue in spiritusancto. & tamen spiritussanctus proprie charitas nuncupatur. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus quod in trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam que communis est trium personarum & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam spiritussancti sicut sapientia dei aliquando pro substantia diuina aliquando pro filio accipitur & hoc in multis fieri reperitur.

¶ Exemplis firmat eadem nomina proprie & vniuersaliter accipi. D

Pluribus enim exemplis doceri potest multa rerum vocabula & vniuersaliter poni: & proprie quibusdam rebus adhiberi sicut legis nomine aliquando simul omnia veteris instrumenti significantur eloquia: aliquando autem proprie vocatur lex que data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum dei verbum proprie vocamus nomine sapientie, cum sit vniuersaliter & spiritussanctus & pater ipsa sapientia ita spiritussanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur: cum sit pater & filius vniuersaliter charitas.

Joannis.4.

¶ Auctoritatem ponit quod filius proprie dicitur sapientia. E

Sed dei verbum: idest vnigenitus dei filius aperte dictus est dei sapientia: ore apostoli dicentis christum dei virtutem & dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas inuenimus: si diligenter Joannis apostoli eloquium scrutamur, qui cum dixisset. Diligamus inuicem quia ex deo est dilectio adiunxit. Et is qui diligit: ex deo natus est: quia dilectio deus est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectionem esse deum quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio: sed quia & filius ex deo patre natus est & spiritussanctus ex deo patre procedit: quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionem merito queritur. Pater enim solus ita deus est vt non sit ex deo. Et ideo dilectio qui ita deus est: vt ex deo sit non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritussanctus. Sed in consequentibus cum dei dilectionem commemorasset Joannes: quia dilexit nos: & hic hortatus esset, vt & nos inuicem diligamus: atque ita deus in nobis maneat: quia vtique deum dilectionem dixerat. Statim volens de hac re apertius aliquid eloqui (inquit) In hoc cognoscimus quia in ipso manemus: et ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in deo manere: et ipsum in nobis: hoc autem facit dilectio. Ipse ergo deus est dile

De spiritusancto testimonium querit & inuenit vbi dicatur esse charitas.

ctio. Deus ergo spiritussanctus qui procedit ex deo: significatur vbi legitur. Deus dilectio est et dilectio ex deo est. Ecce his verbis apte dicit Aug. spiritumsanctum esse charitatem patris et filij et intantum quoque sermonem produxit: vt videatur dixisse spiritum sanctum non solum esse dilectionem patris et filij qua se inuicem et nos diligunt: sed etiam qua diligimus deum. Sed vtrum ipse sit charitas qua nos diligimus deum. in sequenti explicabitur.

¶ Redit ostendere quod proposuerat. s. quod spiritussanctus sit amor quo pater a filio et filius a patre diligitur. F

Nunc vero quod incepimus ostendere curemus scilicet spiritum sanctum dilectionem esse siue amorem patris et filij quo. s. pater diligit filium: et filius patrem. (Hierony.) De hoc Hierony. super. xiij. psal. ait. Spiritussanctus nec pater est nec filius sed dilectio quam habet pater in filium, et filius in patrem. Augu. quoque in. vi. lib. de trini. ait. In omnibus equalis est patri filius et est vnius eiusdemque substantie. Quapropter etiam spiritussanctus in eadem vnitate substantie et equalitate consistit.

¶ Quid sit spiritussanctus hic aperitur. G

Siue enim vnitas sit amborum siue sanctitas siue charitas manifestum est quod non aliquid duorum est quo vterque coniungitur: quo genitus a gignente diligatur: genitoremque suum diligat: sintque non participatione. sed essentia sua neque dono superioris alicuius. sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes spiritumsanctum esse quo filius diligitur a patre. et pater a filio: et quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus vt ait Augu. in eodem commune est aliquid patris et filij: quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis et coeterna est: que si amicitia conuenienter dici potest dicatur. sed aptius dicitur charitas: et hec quoque substantia: quia deus substantia est: et deus charitas est. Tria ergo sunt et non amplius. vnus diligens eum qui de illo est et vnus diligens eum de quo est et ipsa dilectio. que si nihil est: quomodo deus dilectio est. Si non est substantia quomodo deus substantia est.

¶ Quod spiritussanctus sicut communis est patri et filio: ita commune nomen habet proprium. H

Hic notandum est quod sicut spiritussanctus in trinitate specialiter dicitur charitas que est patris et filij vnio: ita et nomen tenet proprie: quod patri et filio communiter quodammodo congruit. (August. de tri. li. xv. c. xvi.) vnde Augu. in. xv. libr. de trini. Si charitas inquit qua pater diligit filium: et patrem diligit filius ineffabilem communionem demonstrat amborum: quid conuenientius quam vt ille proprie dicatur charitas qui spiritus est communis ambobus. Hoc enim sanius creditur et intelligitur: vt non solum spiritussanctus charitas sit in illa trinitate: sed non frustra proprie charitas nuncupetur propter illa que dicta sunt: sicut non solus in illa trinitate vel spiritus est vel sanctus: quia et pater spiritus: et filius spiritus: et pater sanctus: et filius sanctus et tamen ipse non frustra dicitur spiritussanctus. Qui enim est communis ambobus. id vocatur ipse proprie quod ambo communiter. (Coll. f.) Alioquin si in illa trinitate solus spiritussanctus est charitas: profecto et filius non solius patris sed etiam spiritussancti filius inuenitur. Ait enim apostolus de deo patre. Transtulit nos in regnum filij charitatis sue. Si ergo non est in ista trinitate. charitas dei nisi spiritussanctus: filius est spiritussancti. Sed quia hoc absurdissimum est: restat vt non solus ibi sit charitas spiritussanctus: sed propter ista de quibus satis

differui proprie sic vocatur.

¶ Quod spiritussanctus procedit a patre et filio. A

Hic dicendum est spiritumsanctũ a patre esse et filio: et procedere a patre et filio. quod multi heretici negauerunt. Qđ autẽ de vtroq; procedat multis diuinorũ eloquiorum testimonijs comprobatur. Dicit enim apostolus. Misit deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spũs filij. Et alibi. Qui aũt spm̃ christi nõ habet hic non est eius. Ipse etiã filius de spũsancto dicit in euangelio. Quẽ ego mittã vobis a patre. Patris autẽ spũs dictus est vbi legitur. Si spiritus eius qui suscitauit xp̃m a mortuis habitat in vobis. Et ipse christus dicit. Non enim vos estis qui loquimini: sed spũs patris vestri qui loquitur. Et in alio loco. Quem mittet pater in nomine meo. Et alibi ipse filius de spiritusancto ait. De patre procedit. His et alijs autoritatibus pluribus ostẽditur q; spiritussanctus a patre et filio procedit.

Di.xj. / Gal.iiij. / Rom. viij. / Joã.xvj. / Math.x. / Johã.xvj.

¶ Qđ greci nõ cõcedũt spm̃sctm̃ procedere a filio. B

Greci tamen dicunt spiritumsanctũ procedere tantũ a patre et nõ a filio. Qđ ideo dicũt: q2 veritas in euangelio fidẽ integrã cõtinens de processiõe spirit9 loquẽs solũ patrẽ cõmemorat dicẽs. Spũs qui a patre procedit. Et etiam ideo: quia in principalib9 cõcilijs q̃ apud eos celebrata sunt ita symbola eorum subiũctis anathematibus sancita sunt vt nulli de trinitatis fide aliud docere vel aliter pdicare q̃ ibi continetur: liceat. In quib9 quidẽ symbolis cũ spũsctũs cõmemoretur procedere a patre et nõ a filio. Quicũq; inq̃t a filio eũ procedere addũt. anathema incurrunt. vnde et nos arguũt anathematis reos. Addũt etiã ad assertionẽ sue opinionis et in testimoniũ nostre dãnatiõis de simbolo fidei: qđ scđm traditionem pdictorum cõciliorum. Leo.iij. rome trãscriptũ in tabula argẽtea post altare beati Pauli posita posteris reliq̃t pro amore (vt ipse ait) et cautela fidei ortodoxe. In quo quidẽ simbolo in processiõe spiritus solus cõmemoratur pater his verbis. Et in spiritũsanctũ dñm et viuificatorẽ ex patre procedentẽ: cũ patre et filio coadorandũ et glorificandũ ec. Illud est simbolum quod in missa cantatur editũ in Niceno concilio/ in fine cuius subiectũ est. Qui aliud docuerit vel aliter predicauerit anathema sit ideoq; greci nos anathematizatos dicunt/ quia dicimus spiritũsanctum a filio procedere quod ibi non continetur. Quod enim secundũ nos ibi dicitur. Qui a patre filioq; procedit alterum a latinis est additum scilicet filioq;.

Quare dicatur. / Prima cã. / Johã.xv. / Scđa cã. / Tertia cã.

¶ Responsio vbi determinantur predicta. C

Nos autem illa verba ita determinamus. Qui aliud docuerit vel aliter predicauerit vel contrarium docuerit/ vel contrario modo pdicauerit. anathema sit. Aliud ergo posuit pro opposito qualiter et Apostolus in epistola ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit. i. contrariũ anathema sit. Non dicit si quis addiderit. Nam si illud diceret sibijpsi (vt ait Augustinus) preiudicaret qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat sicut ad Thessa. vt suppleret que illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat addit/ non quod non inerat tollit. Qui autem pretergreditur fidei regulam non incedit in via: sed recedit a via. Ad illud autem quod de euangelio opponunt respondem9 ita: quia cum dicat in eo veritas spiritumsanctũ a patre procedere non addit solo: et ideo etiam a se procedere non negat: sed ideo patrem tantum nominat quia ad eum solet

Gal.j.

referre etiam quod ipsius est: quia ab illo habet.

¶ Quod greci in sensu nobiscum conueniunt et si verbis differãt. D

Sciendum est tamen ꝙ greci confitentur spiritumsanctũ esse filij sicut et patris: quia et Apostolus dicit Spiritum filij. Et veritas in euangelio spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud spiritũsanctũ esse patris et filij. ꝗ͂ esse a patre et filio etiam in hoc in eãdem nobiscũ fidei sententiam conuenire videntur licet in verbis dissentiant.

¶ Auctoritatibus grecorum ostendit spiritumsanctum procedere etiam a filio. E

Unde etiã quidam eorum catholici doctores intelligẽtes vnam eandemqꝫ fore sententiam predictorum verborũ quibus dicitur spi-
Anastasi⁹ ritussanctus procedere a filio et esse filij professi sunt spiritumsanctũ etiã procedere a filio. Unde Anastasius in simbolo fidei. Spiritussanctus a pa-
Didimus. tre et filio: non factus nec creatus: nec genitus sed procedens. Ecce spiritũsanctũ aperte dixit procedere a patre et filio. Dydimus etiam eorum maximus doctor in lib. de spiritusancto spiritũsctm̃ a filio procedere dicit Saluator inquit qui est veritas. Non enim loquetur a semetipso: hoc est nõ sine me et sine meo et patris arbitrio: quia inseparabiliter est a me et a patris voluntate quia ex se non est sed ex patre et me est. Hoc enim ipsum qđ subsistit et loquitur a patre et a me illi est. Item. Spiritussanctus q̃ est spiritus veritatis. spiritusqꝫ sapientie non potest audire a filio loquente que nescit: cum hoc ipsum sit quod profertur a filio. i. procedens deus de deo. Spiritus veritatis procedens a veritate: cõsolator manans ex consolatio-
Cyrillus. ne: nam Cyrillus episcopus in epistola Nestorio directa ait. Spirit⁹ intelligitur per se sm̃ ꝙ spiritus est et non filius: sed tamen nõ est alien⁹ ab eo.
Joh. chry. Spirit⁹ enim veritatis nominatur. et profluit ab eo sicut ex deo patre Johãnes quoqꝫ Chryso. in omel. quadam de expositione simboli sic ait. Iste est spiritus procedens de patre et filio: qui diuidit dona ꝓpria prout vult Idem in alia omel. Credendum est spiritumsanctũ patris esse et filij. Istũ spiritumsanctum dicimus patri et filio coequalem et procedentem de patre et filio. Hoc credite: ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce a doctoribus grecorum aperta habemus testimonia: quibus spiritussanctus a patre et filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritumsanctum procedere a patre et filio.

¶ Utrum spiritussanctus prius vel plenius procedat a patre ꝗ͂ a filio. A

Di. xij. Item queritur cum spiritussanctus a patre procedat et a filio: vtrum prius vel magis processerit a patre ꝗ͂ a filio quod nititur hereticus ostendere ita dicens. Si ꝓcessit vtiqꝫ spiritussanctus a patre processit vtiqꝫ aut nato iã filio: aut non
Argumentatio heretica. nato filio. Si vero iam nato filio processit: ante natus est filius ꝗ͂ processerit spiritussanctus precessit ergo natiuitas filij processionẽ spiritussancti. Si aũt ꝓcessit a pr̃e nõ genito filio: ante processit ꝗ͂ fili⁹ genit⁹ fuerit.

¶ Responsio Augu. ad id quod primo querebatur. s. an prius a patre ꝗ͂ a filio processerit. B

August. de tri. li. xv. c. xxv. His et huiusmodi questionibus magis laboriosis ꝗ͂ fructuosis respondet Augustinus in. xv. libro. de trinita. dicens. In illa summa trinitate que deus est interualla temporum nulla sunt per que posset

ostendi aut saltem requiri: vtrum prius de patre natus sit filius et postea de ambobus processerit spiritussanctus. Nunquid ergo possumus querere vtrum iam processerat de patre spiritussanctus quando natus est filius: an nondum processerat: et in illo nato de vtroque processit. Non possunt prorsus ibi ista queri vbi nihil ex tempore inchoatur: vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre intelligat sine tempore processionem spiritussancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est questio illa qua querebatur vtrum prius processerit spiritussanctus a patre quam a filio.

¶ Hic agitur de eo quod querebatur: scilicet an plenius vel magis processerit a patre quam a filio. C

Nunc tractandum est quod secundo querebatur scilicet an plenius an magis procedat spiritussanctus a patre quam a filio. Ad quod dicimus: quia sicut non ante procedit a patre quam a filio: ita non plenius vel magis procedit a patre quam a filio. Augustinus tamen in .xv. lib. de trini. dicit: quod spiritussanctus principaliter procedit de patre. Non frustra inquit in hac trinitate non dicitur verbum dei nisi filius: nec donum dei nisi spiritussanctus nec de quo genitum est verbum: et de quo procedit spiritussanctus principaliter nisi deus pater. Ecce audistis quia spiritussanctus principaliter procedit a patre. Sed ne te hoc turbaret. ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit aperit dicens. Ideo addidi principaliter: quia et de filio spiritussanctus procedere reperitur. sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti. et nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit: gignendo dedit. Sic ergo eum genuit: vt etiam de illo donum commune procederet et spiritussanctus: spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo spiritus principaliter procedat a patre: non quia prius vel magis procedat a patre quam a filio: sed quia cum procedat a filio hoc ipsum habet filius a patre. Quomodo Au. dicit spiritumsanctum procedere a patre principaliter.

¶ Ex eodem sensu etiam dicitur spiritussanctus proprie procedere a patre. D

Ex eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de patre. Unde Hierony. in expositione catholice fidei Nicenique simboli ait. Credimus in spiritumsanctum qui de patre procedit proprie. Item spiritumsanctum verum deum inuenimus in scriptura: et de patre esse proprie. Et item de patre filius et spiritussanctus proprie et vere de patre procedit. Ecce aperte dicit spiritumsanctum proprie esse de patre et proprie procedere a patre. Quod non est ita intelligendum tanquam prius vel plenius a patre procedat quam a filio: sed quia hoc habet pater a se non ab alio: vt de ipso sit et procedat spiritussanctus. Filius autem non a se: sed a patre hoc habet, vt de ipso sit et procedat spiritussanctus. Hierony.

¶ Ex eodem sensu dicitur spiritussanctus esse et mitti a patre per filium. E

Forte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spiritussanctus mitti per filium: et a patre esse per filium. Unde Hylarius ad deum patrem de spiritu sancto: et filio loquens in .xij. libr. de trini. ait. In spiritusancto tuo ex te profecto et per eum misso. Item ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet ita quod ex te per eum spiritussanctus tuus est quod et si sensu non percipiam: tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem. Conserua hanc oro: fidei mee religionem. vt quod in generationis mee simbolo professus sum semper obtineam. te patrem. scilicet filium tuum vna tecum adorem: spiritumsanctum tuum qui ex te per vnigenitum tuum est promerear. Et aperte di- Hylarius

rit spiritumsanctum a patre per filium ⁊ mitti ⁊ esse quod non intelligendum quasi a patre per filium minorem mittatur vel sit: sed quia ex patre ⁊ filio est ⁊ mittitur ab vtroque sed hoc ipsum habet filius a patre, vt ab ipso ⁊ sit ⁊ mittatur spiritussanctus. Hoc ergo voluit significare Hylarius distinctionem faciens in locutione: vt ostenderet in patre esse auctoritatem. Inde est etiã quod veritas ostendens patrem esse auctorem processionis qua procedit spiritus a filio. dixit in euangelio. De patre procedit cum ⁊ de patre ⁊ filio procedat spiritussanctus. Unde Aug. in. xv. li. de tri. querit Si de patre ⁊ filio procedit spiritussanctus, cur filius dixit: de patre procedit. Cur putas nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est sicut ⁊ de quo ⁊ ipse est sicut ait. Mea doctrina non est mea: sed eius qui misit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina quã tamen non dixit suam: sed patris: quanto magis illic intelligendus est spiritussanctus de ipso procedere vbi sic ait: de patre procedit: vt non diceret, de me non procedit. A quo aũt habet filius vt sit deus: est enim deus de deo ab illo vtique habet vt etiã de illo procedat spiritussanctus. Et ideo spiritussanctus vt etiam de filio procedat: sicut procedit de patre, ab ipso habet patrem. Quapropter qui potest intelligere in eo quod ait filius. Sicut habet pater vitam in se semetipso sic dedit ⁊ filio vitam habere in semet ipso non sine vita existenti iam filio vitam patrem dedisse sed ita eum sine tẽpore genuisse, vt vita quã pater filio gignẽdo dedit coeterna sit vite patris qui dedit. Intelligat etiam sicut habet pater in seipso: vt de illo procedat spiritussanctus sic dedisse filio: vt etiam de isto procedat idẽ spiritussanctus ⁊ vtrũque sine tẽpore. Ita ergo dictũ est spiritũsanctũ de patre procedere: vt intelligatur quod etiam procedit de filio de patre esse ⁊ filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius: de patre habet vtique vt et de illo procedat spiritussanctus sed nulla ibi tempora cogitãtur que habeãt prius ⁊ posterius quia ibi omnino nulla sunt.

Questio cur filius det de spũsãcto a pse procedere cũ ab vtroque procedat.

¶ Quare spiritussanctus cum sit de substantia patris non dicatur genitus vel filius sed tantum procedens. A

Di. xiij.

Aug. de tri. xv. c. xxvj.

Post hec cõsiderandum est quantum a talibus quales nos sumus intelligi potest, cum spiritussanctus procedat de patre, ⁊ sit de substantia patris cur non dicatur esse natus, sed potius procedere ⁊ cur non dicatur filius. Quare aũt spiritussanctus nõ dicatur vel sit natus: ⁊ ideo nõ sit filius Aug. ostendit in. xv. li. de tri. ita dicens. Si spiritussanctus filius diceretur, amborũ vtique filius diceretur: quod absurdissimũ est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris ⁊ matris. Absit autem vt inter deum patrem ⁊ deum filiũ tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum. id est patris ⁊ filij. Amborum enim filius diceretur si eum ambo genuissent: quod abhorret omnium sanctorum sensus. Non ergo ab vtroque est genitus sed procedit ab vtroque amborũ spiritus. His verbis ostenditur cur spiritussanctus cũ sit de patre non tamen dicatur genitus vel filius.

¶ Cũ spiritussanctus non dicatur genitus cur filius dicatur procedere. B

Cum autem spiritussanctus non dicatur genitus: sed tãtum procedens: queri solet cur filius non dicitur tantum genitus: sed ⁊ procedens. Sicut ipse in euangelio Johannis ait. Ego ex deo processi vel exiui, ⁊ veni in mundum. Non ergo tantum spiritussanctus procedit a patre sed etiam filius. Ad quod dicimus quod cum vterque procedat a patre dissimiliter tamen. Nam spiritussanctus (vt ait Aug. in. v. lib. de trinita.) procedit

Johã. vj.

a patre non quomodo natus: sed quomodo datus vel donū. Filius aūt processit nascēdo/ exijt vt genitus. Ac per hoc illud elucescat vt potest. s. cur spiritussanctus etiā nō sit filius cū & ipse a patre exeat. Ideo spiritus nō dicitur filius qꝛ neq; natus est sicut vnigenitus neq; factus vt per dei gratiā in adoptionem nasceretur sicut nos.

¶ Qd non potest distingui a nobis inter generationem filij & processionem spiritussancti.

C

Inter generationem vero filij & processionem spiritussancti dum hic viuimus distinguere nō sufficimus. Unde Augustinus. Maximino premissaȝ questionē refricanti scȝ querenti cur spiritussanctus nō diceretur filius: cuȝ de patris esset substantia: respondēs sic ait. Queris a me si de substātia patris est filius de substantia patris est etiā spiritussanctus cur vnus filius sit & alius non sit filius. Ecce respondeo: siue capias siue nō capias. De patre est filius de patre est spiritussanctus: sed ille genitus est: iste procedens. Ideo ille filius est patris de quo est genitus. Iste aūt spiritus est vtriusq;: qm̄ de vtroq; procedit: sed ideo cuȝ de illo loqueretur ait. De patre procedit qm̄ pater processionis eius auctor est qui talē filiū genuit: & gignēdo ei dedit/ vt etiā de ipso procederet & spiritussanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso: nō diceret discipulis. Accipite spiritūsanctuȝ: eūq; insufflando daret vt a se quoq; procedere significās aperte ostēderet flando qd aspirando dabat occulte: qꝛ ergo si nasceretur: non tantū de patre nec tantum de filio: sed de ambobus vtiq; nasceretur: sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc qꝛ filius amboȝ nullo modo esset: non oportuit nasci eū de ambobus. Amboȝ est ergo spiritussanctus procedendo de ambobus. Questio. maximini.

¶ Hic dicit ꝙ non valet inter illa duo distinguere.

D

Quid autem inter nasci & procedere intersit: de illa excellētissima natura loquēs explicare quis pōt? Nō omne qd pcedit nascitur: q̄uis omne procedat qd nascitur. Sicut nō omne qd bipes est homo est: q̄uis bipes sit omnis qui homo est hoc scio: distinguere aūt inter illā generationē & hanc processionē nescio: non valeo/ nō sufficio/ ac per hoc qꝛ & illa & ista est ineffabilis: sicut ppheta de filio loquens ait. Generationē eius quis enarrabit. Ita de spiritusancto verissime dicitur. Processionem eius quis enarrabit. Satis sit ergo nobis qꝛ non est a seipso filius: sed ab illo de quo natus est: nō est a seipso spiritussanctus sȝ ab illo de quo procedit. Et qꝛ de vtroq; pcedit sicut iā ostendimus. De spiritusancto quomodo ipse de deo sit: nec tamen ipse filius sit: quoniam procedēdo non nascendo legitur esse de deo: iam superius q̄tum visum est disputauimus.

¶ An spiritussanctus debeat dici ingenitus.

E

Nunc considerandum est cum spiritussanctus nō sit genitus: vtrum debeat dici ingenitus. Ad qd dicimus spiritūsanctum nec genitum nec ingenitū debere dici. Unde Aug. ad Orosium ait. Spiritūsanctuȝ nec genitū nec ingenituȝ fides certa declarat: quia si dixerimus ingenitum duos patres videbimur affirmare. Si aūt genitū duos credere filios culpamur. Sicut eīm solus filius dicitur genitus: ita & solus pater dicitur ingenitus: eo ꝙ ab alio nō sit. vnde Augu. in. xv. li. de tri. Pater inquit solus nō est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus: nō quidē in scripturis: sed in cōsuetudine disputantiū de re tāta sermonē: qualē valuerit proferentiū. Filius aūtē de patre natus est spūssanctus de patre principaliter & cōīter de vtroq; pce Augustin. Aug. d tri. l. xv. c. xxv.

dit. Ideoqꝫ cũ spiritũsanctũ genitũ nõ dicamus dicere tamẽ ingenitũ nõ audemus ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate vł duos qui nõ sunt de aliquo quispiã suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit spiritũ sanctum: nec genitum: nec ingenitum debere dici.

¶ Qđ hieronymus dicit spiritũsanctum ingenitum: qđ videtur predictis aduersari. F

Hieronymus tamen in regulis diffinitionum contra hereticos dicit spiritũsanctum ingenitum esse his verbis. Spiritussanctus pater nõ est: sed ingenitus atqꝫ infactus. Pater non est qꝛ patris est ꝛ in patre est processionem habet ex patre ꝛ nõ natiuitatem. Filius autem non est qꝛ genitus non est. Ecce his verbis dicitur spiritussanctus esse ingenitus: qđ videtur aduersari premissis verbis Augustini.

Hierony.

¶ Determinatio secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos. G

Sed vt istam que videtur repugnantiam de medio abigamus, Dicimus ꝙ hieronymus aliter accepit nomẽ ingeniti ꝛ aliter Augustinus. Accepit enim Augu. ingenitum qui vel quod de alio non est: ꝛ scḋm hoc de solo patre dicitur. Hieronymus vero ingenitũ dicit non genitũ: ꝛ scḋm hoc de spiritussancto potest dici: cũ spiritussanctus non sit genitus.

¶ Ex verbis hieronymi ostenditur ex quo sensu dicitur spiritumsanctum ingenitum.

Qđ autẽ Hieronymus ita acceperit: ostenditur ex verbis suis quibus in eodẽ tractatu vtitur faciens talem diuisionẽ. Omne qđ est: aut ingenitũ est, aut genitum aut factum. Est ergo quod nec natum est nec factum: ꝛ est quod natum est, ꝛ factum non est, ꝛ est quod nec natum est nec factum est, ꝛ est quod factum est, ꝛ natum non est, ꝛ est quod factũ est, ꝛ natum est ꝛ renatũ est, ꝛ est quod factum est, ꝛ natum est, ꝛ renatum nõ est. Nũc preppositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum nec factum est: pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est ꝛ factum non est filius est, qui a patre genitus est nõ factus. Quod iterum nec factum nec natum est: spiritussanctus est qui a patre procedit. Quod etiam factum est ꝛ natum non est: celum ꝛ terra ceteraqꝫ insensibilia sunt. Quod autem factum, ꝛ natum, ꝛ renatũ est: homo est. Quod vero factũ est ꝛ natum est: ꝛ renatum non est: animalia sunt. Ecce his verbis ostendit hieronymus se ingenitum accipere non genitum. Aliter enim non esset premissa diuisio vera scilicet omne quod est aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atqꝫ in diuisionis huius prosecutione: in assignatione ingeniti vbiqꝫ ponit non natum.

diuisio hec notãda est diligenter.

¶ Qđ gemina est processio spiritussancti. A

Preterea annotandum diligenter est ꝙ gemina est processio spiritussancti: eterna videlicet que ineffabilis est: qua a patre ꝛ filio eternaliter ꝛ sine tempore processit: ꝛ temporalis qua a patre ꝛ filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab eterno communiter ac simul procedit a patre ꝛ filio: ita ꝛ in tempore communiter ꝛ simul ab vtroqꝫ procedit ad creaturam: non diuisim a patre in filium: et a filio ad creaturam. Unde Augustinus in .xv. lib. de trinitate ait. Spiritussanctus non de patre procedit in filium: ꝛ de filio procedit ad significandam creaturam: sed simul de vtroqꝫ procedit: Quia hoc

Aug. đ tri. xv. c. xxvj.

filio pater dederit: vt sicut de se ita etiam de illo procedat.

¶ De temporali autem processione spiritussancti specialiter agit. B

De temporali autem processione Beda in Omelia dominice prime post ascensionem ita loquitur. Cum gratia spiritussancti datur hominibus profecto mittitur spūs a patre mittitur ⁊ a filio procedit a patre: procedit ⁊ a filio: quia ⁊ eius missio est ipsa processio. His verbis aperte ostendit donationem gratie spiritussancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cum donatio vel datio non sit nisi temporalis constat quia ⁊ hec processio siue missio temporalis est. Hanc quoqꝫ temporalem spiritussancti processionem. Augustinus in .xv. libro de trinitate insinuat dicens spiritumsanctum processisse a christo quando post resurrectionem insufflauit in discipulos his verbis. Cum resurrexisset christus a mortuis ⁊ apparuisset discipulis insufflauit ⁊ ait. Accipite spiritumsanctū: vt etiā eum de se procedere ostenderet ⁊ ipse est virtus que de illo exibat vt legitur in euangelio: ⁊ sanabat omnes. Et vt ostenderet hanc processionem spiritussancti non esse aliud q̄ donationem vel dationem ipsius spiritussancti addidit. Post resurrectionem dominus iesus bis dedit spiritumsanctum: semel in terra propter dilectionem proximi. ⁊ iterū in celo propter dilectionem dei quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris: qua diligimus deum ⁊ proximum.

¶ Qd aliqui dicunt spiritumsanctum non dari sed dona eius. C

Sunt autem aliqui qui dicunt spiritumsanctum ipsum deum non dari: sed dona eius que non sunt ipse spiritus ⁊ vt aiūt spiritussanctus dicitur dari: cum gratia eius que tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedā sensisse. in superioribus verbis quibus dicit spiritumsanctum procedere cum ipsius gratia datur hominibus / tanq̄ non ipse detur / sed gratia eius. Sed qd ipse spiritussanctus qui deus est ⁊ tertia in trinitate persona detur / aperte dicit Augustinus in libro. xv. de trinitate ita dicens. Eundem spiritum sanctum datū cum insufflasset. Jesus de quo mox ait. Jte baptizate omnes gentes in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti / ambigere non debemus. Jpse est ergo qui de celo datus est die penthecostes. Quomodo ergo deus nō est q̄ etiā dat spiritumsanctum immo quantus est deus qui dat eum. Ecce his verbis aperte dicit spiritumsanctum ipsum. s. deum dari hominibus a patre ⁊ filio. Et q̄ ipse ⁊ spiritussanctus qui deus est ac tertia in trinitate persona nobis detur / nostrisqꝫ infundatur atqꝫ illabatur mentib9 aperte ostēdit. Ambrosius in primo libro de spiritusancto dicens. Licet multi dicantur spiritus / quia legitur. Qui facit angelos suos spiritus / vnus est tamen dei spiritus. Jpsum ergo vnū spiritum ⁊ apostoli / ⁊ prophete sunt cōsecuti / sicut etiam vas electionis dicit / quia vnum spiritum potauimus quasi eum qui non queat scindi / sed infundatur animis / ⁊ sensibus illabatur: vt secularis sitis restringat ardorem qui spiritussanctus non est de substantia rerum corporalium / nec de substantia inuisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit spiritum sanctum ipsum qui creatura non est / infundi mentibus nostris. Jtem in eodem omnis creatura mutabilis est / sed non mutabilis spiritussanctus. Quid autem dicere dubitem / quia datus est spiritussanctus / cum scriptum sit. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Qui cum sit inaccessibilis natura receptibilis

Qd ipe spiritussctūs q de9 ē deꝰ ⁊ mittatur.

Ambrosius.

bilis tamen propter bonitatem suam nobis est complens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis, simplex substantia opulens virtutibus/ vnicuiq; presens diuidens de suo singulis et vbiq; totus. Incircũscriptus ergo et infinitus est spiritussanctus qui discipulorum sensus separatorum infudit: quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebant: spiritussanctus autem populis infundebat. Quis ergo dubitet quin diuinũ sit qd infunditur simul pluribus nec videt. Unus est ergo spiritussanctus q̇ datꝰ est oibus: lꝫ separatis apostolis. Et hic aperte dicit Ambro. ꝙ spiritussanctus qui est substantia simplex cum sit vnus datur pluribus. Alia quoq; auctoritate hoc idẽ astruitur. s. ꝙ spiritussanctus qui est equalis filio hominis detur. Ait enim Aug. de verbis domini sic Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spm̃sanctũ qui datus est nobis. A quo datur. Ab illo qui dedit dona hominibus. Que dona. Spiritũsanctũ: qui tale donum

Augustinꝰ dat qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donũ dat sibi equale: qꝛ donũ eius spiritussanctus est. Premissis his. et alijs pluribus auctoritatibus aperte monstrat ꝙ spiritussanctus equalis patri et filio nobis datur

Aug. d tri. li. iiij. c. vi. nec ideo tamen minor est patre et filio. vnde Aug. in. iiij. lib. de tri. ait. Non ideo inquit minorẽ spiritũsanctum. quia et eum pater misit et filius arbitrandum est.

¶ An viri sancti et ecclesie prelati dent vel dare possint spiritũsanctũ: ꝙ nõ dant hic ostendit. D

Hic queritur vtrũ et viri sancti dent vel possint dare alijs spiritũsanctũ. Quem si alijs dant cum eius donatio supra sit dicta processio videtur ab eis procedere spiritussanctus vel mitti: sed creator a creatura non mittit vel procedit. Restat ergo vt spiritũsanctũ ipsi non dent: nec possint dare. vnde Aug. in. li. de tri. Non aliquis discipulorũ christi dedit spm̃sanctũ. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manũ imponebant: non ipsi eum dabant. Quẽ morẽ in suis prepositis etiam nunc seruat eccle-

Aug. d tri. li. xv. c. xxv sia. Deniq; et symon magus offerens apostolis pecuniã nõ ait. Date mihi et hanc potestatẽ vt dem spiritũsanctũ: sed cuicunq; inquit imposuero manus accipiat spiritũsanctũ: quia nec scriptura superius dixerat. Uidens autẽ symõ qꝛ apostoli darent spiritũsanctũ sed dixerat. Uidens autem simon quia per impositionẽ manuum apostolorũ daretur spũssanctus. Ecce his verbis ostendit Augu. nec apostolos nec alios ecclesie prelatos dedisse vel dare spiritũsanctum.

¶ Quod non possunt dare spiritũsanctũ hic docet. E

Et quod plus est non posse etiam dare dicit in eodem libro subdens. De christo scriptũ est ꝙ acceperit a patre promissionẽ spũssancti et effuderit in quo vtraq; natura monstrata est humana scꝫ ⁊ diuina. Accepit quippe vt homo effudit vt deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro. Effundere vero super alios non vtiq; possumus sed vt hoc fiat: deum super eos a quo id efficitur inuocamꝰ. His verbis expresse dicit nos spiritũsanctũ non posse super eos effundere idest alijs dare.

¶ Quod videtur contrarium. F

Sed huic videtur contrariũ quod apostolus ad Gal. de se loquens ait. Qui tribu vobis spiritũ: et operat virtutes in vobis. Ecce euidẽter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligendũ est hoc dixisse apost

stolum: non q̄ haberet potestatem ꝛ auctoritatē dandi spiritūsanctū sed quia ministeriū habuerit in quo dabatur a deo spiritussanctus vt etiā ait Aug. super eundem locum exponens illud apostoli verbum. Ab apostolo predicata est eis fides in qua predicatione aduētū ꝛ presentiā spiritussancti senserant: sicut illo tempore innouitate inuitationis ad fidem etiā sensibilibus miraculis presentia spiritussancti apparebat vt in actibus apostolorū legit̄. Aperte hic ostendit quomodo illis spiritūsanctū apostolus tribuerit. Non vtiq̄ ipsum mittendo in eos/ sed predicando eis fidem christi quam illis recipientibus q̄ spiritussanctus in eis esset aliquib' signis visibilibus mōstrabatur. Non ergo homines q̄tūcunq̄ sancti dare possunt spiritumsanctum.

¶ Utrum spiritussanctus a seipso detur. A

Hic considerandū est: cum spiritussanctus detur hominibus a patre ꝛ filio quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroq̄ vel mitti: vtrum etiam a seipso detur. Si datur a se: et procedit vel mittitur a se. Ad quod dicimus/ quia spūssanct' et deus est ꝛ donū siue datū/ et ideo dat et datur. Dat quidem inq̄tū deus et datur inq̄tum donum siue datum. Cum autem donatio siue datio spiritussancti sit operatio dei ꝛ communis sit et indiuisa operatio trium personarum donatur itaq̄ spiritussanctus non tantum a patre ꝛ filio/ sed etiam a seipso. vnde Augustinus in .xv. li. de tri. dicit q̄ seipm dat. Sicut inq̄t corpus carnis nihil est aliud q̄ caro/ sic donum spiritussancti nihil est q̄ spiritussanctus. Intantū ergo donum dei est/ inq̄tum datur eis quibus datur. Apud se autem deus est/ et si nemini datur/ quia deus erat patri et filio coeternus anteq̄ cuiq̄ daretur/ nec quia illi dant et ipse datur ideo minor est illis. Ita enim datur sicut dei donum. vt etiam seipsum det sicut deus. Non enim dici potest non esse sue potestatis de quo dictum est. Spiritus vbi vult spirat. Ecce aperte dicit q̄ spiritussanctus seipsum dat. Si enim spiritussanctus seipsum dare non potest. et eum pater dare potest: et filius potest itaq̄ pater dare aliquid et filius/ quod non potest spiritussanctus. Itē si pater et filius dant spiritūsanctū nec ipse dat aliquid. ergo pater operatur et filius quod non operatur spiritussanctus. Dat ergo spiritussanctus seipsum. Si autem seipsum dat tunc a seipso procedit et mittitur/ quod vtiq̄ verum est. Nam processio temporalis spūssancti vel missio ipsius est donatio: et ipsa dei operatio. Procedit ergo spūssanctus temporaliter a se et mittitur a se. quia datur a se.

Distin. xv.

Aug. de tri. l. xv. c. xviij.

¶ Non est mirū si spūssanctus dicatur mitti vel procedere a se. cum etiam filius dicatur mitti a se. B

Ne autem mireris q̄ spiritussanctus dicit̄ mitti vel procedere a se. Nam et de filio dicit Augu. in .ij. li. de trini. q̄ non tantum a patre missus est. sed etiam a seipso ꝛ a spiritu sancto querens quomodo fili' vel spiritussanctus sit missus: cum vterq̄ sit vbiq̄ tanq̄ deus. Nam vterq̄ inquit Augustinus legitur missus. De spiritusancto enim legitur. Quem mittet pater in nomine meo et iterum. Si abiero mittam eum ad vos. et filius de se dicit. Exiui a patre/ et veni in mundum. Et apostolus dicit. Misit deus filium suū. In propheta autem scriptum est ex persona dei. Celum ꝛ terrā ego impleo. Itaq̄ si vbiq̄ deus est vbiq̄ ergo est filius vbiq̄ etiam est spūssanctus. Illuc ergo missus est filius et spūssanctus vbi erat.

Aug. de tri. li. ij ca. v.

Johā. xiiij

Johā. xvj.

Gal. iiij.

D

¶ Quomodo intelligenda sit missio viriusq;.

C

Quo circa querendum est quomodo intelligatur missio

Aug. pri⁹. de missiōe filij. filij vel spūssancti. pater enim solus (inquit Augu. in eodem) nusq; legitur missus sed filius et spiritussanctus. Et de filio primo videamus quomodo missum eū Apostolus dicat. Misit deus filium suum factum ex muliere: vbi satis ostendit corpso missum filium quo factum ex muliere. Proinde mitti a patre sine spiritu sancto non potuit/quia pater intelligitur misisse

Gal.iiij. eum cum fecit ex femina/quod vtiq; non fecit sine spūsancto. Ecce hic dicit filium missum a patre et spiritu sancto.

¶ Q̄ a spiritu sancto filius sit missus auctoritatib⁹ cōfirmat. D

Et q; a spiritu sancto filius sit missus. vt ait Augu. in eo

Ambrosi⁹. dem auctoritatibus confirmatur Ipse christus dicit per Esaiam. Nūc misit me dñs et spiritus eius. De hoc Ambr. in li. iij. de spiritu sctō ita ait. Quis est qui dicit. Me misit dominus et spiritus eius/nisi qui venit a patre vt sal uos faceret peccatores. i. christus ergo et pater filium misit et spūssanctus. Idem in eodem. Datus est a patre vt Esa. dicit. Puer natus est nobis et fi lius datus est nobis. Datus est audeo dicere et a spiritu q: et a spūsancto missus est. Dicit enim filius dei. Spirit⁹ domini super me propter quod vn xit me euangelizare pauperibus misit me predicare captiuis remissionē; ec. Quod cum de libro Esa. legeret. ait in euangelio. hodie cōpleta est hec

Esa. xli. Luce. iiij. scriptura in auribus vestris: vt de se dictum esse signaret. Bene autem di xit super me quia quasi filius hominis et vnctus est, et missus ad predican dum. Nam sm̄ diuinitatē; nō super christū est spiritus sed in christo. Ecce his verbis ostendit Amb. filium esse missum: et datum nobis non tantū; a patre sed etiam a spiritusancto.

¶ Quod filius sit datus etiam a seipso. E

Deinde ostēdit esse datum etiam a seipso ita dicens in eo.

li. Cum enim non diffinitū fuerit per prophetā a quo datus est filius ostē dit dat⁹ grā trinitatis: vt et ipse fili⁹ se dederit. Ecce h̄ dicit q; fili⁹ se dedit q: trinitas cū dedit. Si aūt fili⁹ a se dat⁹ est: a se ergo missus est: et a se pcess sit. Et hec vtiq; verū est et cōcedi oportet cū eius missio sit diuina operatio.

¶ Quod autem a se mittatur. F

Aug. de tri. li. ij. ca. v. Quod autē a se mittatur Aug. astruit in li. ij. de tri. dicēs Forte aliquis cogitat: vt dicamus etiam a seipso missum esse filiū quia et marie conceptus et partus operatio trinitatis est. Sed inquit aliquis quō pater eum misit si ipse se misit. Cui respondeo querens vt dicat quomodo eum pater sanctificauit: si et ipe se sanctificauit. Utrūq; enim dominus ait. Quem pater inquit sanctificauit et misit in hunc mundum. Et alibi. Ego p eis sanctifico meipsum. Item quero quomodo pater eum tradidit si ipse se tradidit. Utrūq; enim legitur. Credo q; respondebit si prope sapit: quia vna voluntas est patris et filij et inseparabilis operatio. Sic igitur intelli gat illam incarnationem et ex virgine natiuitatem: in qua filius intelligit missus vita eademq; operatione patris et filij inseparabiliter esse factam: non inde separato spiritu sancto. Ergo/a patre et filio missus est idem fili⁹: quia a patre et verbo eius factum est vt nutriretur. i. incarnatus homini bus appareret. Non enim missus est mutando locum quia in mundo erat. Quapropter et pater inuisibilis vna cum filio secum inuisibili: eundem fi lium visibilem faciendo misisse eum dictus est qui si ita visibilis fieret: vt

cum patre inuisibilis esse desisteret.i.in substantia inuisibilis verbi i creaturam visibilem mutatā si transiens verteretur:ita missus a patre intelligeretur filius vt tantum missus non etiam mittens cum patre inueniretur cum vero sic est accepta forma serui vt maneret inconmutabilis forma dei manifestum est q̄ a patre et filio non apparentibus factum sit quod appareret in filio.i.ab inuisibili patre cum inuisibili filio:idest ipse filius visibilis mitteretur.

¶Summatim colligit que ex predictis astruuntur. G

Ex predictis aperte monstratur q̄ filius missus est a patre et a spiritu sancto et a seipso:et que sit ipsa missio.s.incarnatio.i.q̄ factus est homo:per quod visibilis apparuit quod est opus commune patris et filij et spiritussancti.

¶Questio cur dicat a meipso non veni. H

Sed ad hoc opponitur. Si filius a seipso missus est:cur ergo ait. A meipso non veni. Ad hoc Augusti. respondet in .ij. libro de trini. dicens hoc dictum esse s̄m formam serui secundū quam non fecit vt mitteretur.i.non est operatus incarnationē sed secundū formā dei. Solutio.

¶Utrum semel tantū missus sit filius an sepe. I

Hic queritur vtrum semel tantum missus sit filius an sepe mittatur. Si enim missio filij ipsius tantum incarnatio est cum semel tātum incarnatus sit et semel tantum videtur missus. At si sepe mittitur est et alia eius missio q̄ incarnatio. Sed que est illa. Nunquid eterna genitura missio eius dicenda est:an et iam alia missio querenda est.

¶Quod duobus modis dicitur filius mitti. K

Ad quod dicimus q̄ duobus modis dicitur filius mitti preter illam eternitatem genituram que ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici:vt videtur quibusdam:sed melius ac verius secundum eam dicitur genitus. Preter eam ergo duobus modis dicitur mitti scilicet vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus vel cum se in animas pias sic transfert:vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte Augusti. distinguit in .iiij. libro de trinitate dicens. Non eo ipso q̄ de patre natus est:missus dicitur filius sed vel eo quod apparuit huic mundo verbum caro factum est:vnde dicit A patre exiui et veni in mundum vel eo q̄ ex tempore cuiusq̄ mente percipitur sicut dictum est de sapientia. Emitte illam de celis sanctis tuis et a sede magnitudinis tue.vt mecum sit et mecum laboret.i.doceat me laborare. Et tunc vnicuiq̄ mittitur cum a quo q̄ cognoscitur atq̄ percipitur q̄tum cognosci et percipi potest:pro captu vel proficientis in deum.vel perfecte in deo anime rationalis. Aug. de tri. li.iiij.c.ij.

¶Quod secundū alterum semel secūdū alterū sepe sit missus:et secūdū alterū vt sit homo et secundū alterū vt sit cum homine. L

Ecce distincti sunt duo modi missionis filij: et s̄m alterū semel tm̄ missus est dei filius scd̄m alterū sepe missus est et mittitur quotidie. Nam secundū alterū missus est vt sit homo quod semel tm̄ factum est. Secundū alterū vero mittit vt sit cū hoīe quomodo quotidie mittitur ad sanctos : et missus est etiam ante incarnationem et ad omnes sanctos

Aug.d tri. li.iiii.c.xx. qui ante fuerunt et etiam ad angelos. Unde Aug. de filio .i. de sapientia patris loquens. iiij. li. de tri. ait. Aliter mittitur sapientia vt sit cum hoie aliter missa est vt sit homo. In animas enim sanctas se transfert: et amicos dei et prophetas constituit. sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis missa est nō vt impleret angelos nec vt esset angelus nec vt esset cum hominibus vel in hominibus vt antea in patribus erat et in prophetis. sed vt ipsum verbum fieret caro. i. homo.

¶ Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum: secundum alterum non. M

Preterea notandum est qp cum his duobus modis mittatur filius secundum alterum dr missus in mundum: secundum alterum non. Eo enim modo dicitur missus in mundum quo visibilis mundo apparuit. Unde augu. in eodem libro ait. Cum ex tempore cuiusqꝫ mente percipitur: mitti quidem dicitur: sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet. i. corporeis sensibus presto est. Nam et nos fm quod mente aliquid eternum capimus, non in hoc mundo sumus: et omnium iustorum spūs etiā in carne viuentiū inqꝫtum diuina sapientia non sunt in hoc mundo. Ex predictis liquet qp pter ineffabilem genituram duobus modis mittitur filius. s. cum visibiliter apparuit vel inuisibiliter percipitur mente. (Augustin⁹)

¶ Cur pater non dr missus cum ab aliquo cognoscitur vt filius. N

Hic queritur cur pater non dicitur missus cum ex tempore a quoqꝫ cognoscitur sicut filius. Ad quod dicimus quia in eo est principij auctoritas que non habet de quo sit a quo filius est et spūssanctus. Pater enim (vt ait Augustinus in eodem libro) principium totius diuinitatis: vel si melius dicitur deitatis qz principium est et filij et spūssancti. Nam vt ait Augu. in eodē. Si voluisset etiam deus pater p subiectam creaturam visibiliter apparere: absurdissime tamē aut a filio quem genuit: aut a spiritu sancto qui de illo procedit missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur: qui in carne apparuit. misisse autem ille qui in ea non apparuit. (Augustin⁹)

¶ Putauerunt quidam filium et spiritum sanctum minores fuisse patre quia missi dicuntur. O

Aug.d tri. li.iiij.c.xix. Ideoqꝫ putauerunt quidam heretici: cum pater non sit missus sed filius et spūssanctus patrem esse maiorem: ac filium minorem esse et spiritumsanctum atqꝫ patrem quasi maiorem misisse vtrumqꝫ quasi minorem. Quod Augustinus improbat in quarto libro de trinitate: illis contradicens. Non ideo inquit arbitrandum est minorem esse filium, qd missus est a patre: nec ideo minorem spiritumsanctum quod et pater eum misit et filius. Siue enim propter visibilem creaturam: Siue potius propter principij auctoritatem vel commendationem non propter inequalitatem, vel imparilitatem vel dissimilitudinem substantie in scripturis, hec posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium, vel spiritumsanctum quod ille esset maior et illi minores. Sed maxime ppter auctoritatem principij commēdādam. Et quia inuisibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est que sit missio alij: et quibus modis mittatur.

¶ De missione spūssancti q̄ fit duobus modis visibiliter et inuisibiliter. A

Nunc de spiritusancto videndum est preter illam Distin.xvi
ineffabilem ⁊ eternam processionem qua procedit a patre ⁊ fi- Aug.de tri.
lio: ⁊ non a seipso que sit eius temporalis processio: que dicitur
missio siue datio. Ad quod dicimus quia sicut filius duobus mo
dis dicitur mitti vno quo visibiliter apparuit. Altero quo inuisibiliter a
castis mentibus percipitur. Ita ⁊ spiritussanctus a patre ⁊ filio ac a seipso
duobus modis procedere siue mitti: siue dari dicitur vno visibiliter: alte
ro inuisibiliter. Datus est enim visibilis creature demonstratione sicut in
die penthecostes alijsque vicibus ⁊ datur quotidie inuisibiliter; illabendo
mentibus fidelium.

¶ Prius de illo modo missionis qui fit visibiliter agit. B Aug.de tri.

Et primo agamus de illo missionis modo qui fit visibi- lib.ii.c.v.
li specie. De hoc Augu.in.ii.libro de trini. ita ait. In promptu est intelli-
gere de Spiritu sancto cur missus ⁊ ipse dicatur. Facta est enim quedam crea
ture species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur spiritussanctus siue cum
in ipsum dominum corporali specie columbe descendit: siue cum in die pen-
thecostes factus est subito de celo sonus quasi ferretur flatus vehemens ⁊
vise sunt illis lingue diuise sicut ignis. qui ⁊ insedit super vnumquemque
eorum. Hec operatio visibiliter expressa ⁊ oculis oblata mortalibus. mis-
sio spiritussancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia: qua ⁊ ipse in
uisibilis ⁊ incommutabilis est: sicut pater ⁊ filius: sed vt exterioribus visis
corda hominum commota a temporali manifestatione venientis ad occul-
tam eternitatem semper presentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit
Augustinus illum modum missionis qui visibiliter exhibetur. cum tamen
ipse spiritus in sua natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat
quam in alijs: sed aliud. In illis enim erat vt per eas ad homines veniens
ostenderetur esse in illis ad quos ille creature veniebant. Non enim spiritussan-
ctus temporali motu tunc venit vel in homines descendit. sed per temporalem motum
creature significata est spiritualis ⁊ inuisibilis spiritussancti infusio. Et vt aper
tius dicam per illum modum missionis spiritussancti corporaliter exhibitum monstra
ta est spiritualis ⁊ interior missio sancti spiritus/ siue donatio de qua agendum est

¶ Cum filius sit minor patre secundum formam creatam in qua apparuit
cur non et spiritussanctus similiter. C

Sed prius querendum est: cum filius dicatur minor pa-
tre secundum missionem qua in forma creata apparuit: cur ⁊ spiritussanctus non di
catur similiter minor patre cum in forma creata apparuit. Nam de filio De filio p
quod minor sit patre secundum formam qua missus apparuit aperte ostendit Au bat.Aug.de
gustinus in.iiii.li.de tri. dicens. Misit deus filium suum factum ex muliere. fa tri.li.iiii.c
ctum sub lege vsque adeo paruum vt factum: eo itaque missum: quo factum. Fa xix.gal.iiii
teantur ergo factum minorem ⁊ intantum minorem inquantum factum est: intantum factum in-
quantum missum. Ecce habes: quia filius inquantum est missus idest factus minor
est patre. Cur ergo spiritussanctus non dicatur patre minor cum ⁊ ipse creaturam
assumpserit in qua apparuit: quia aliter spiritus assumpsit creaturam in qua
apparuit aliter filius. Nam filius accepit per vnionem: spiritus vero non. Fi
lius enim accepit hominem ita vt fieret homo. Spiritus vero sanctus non ita ac
cepit columbam vt fieret columba. De hoc Aug. in.ii.lib. de trin. ita ait. Non
nusquam scriptum est quod deus pater maior sit spiritusancto: vel spiritussanctus minor Aug.de tri.
patre: quia non sic est assumpta creatura in qua appareret spiritussanctus: li.ii.c.vi.

ſicut aſſumptus eſt filius hois in qua forma ip ſius dei verbi perſona pre
ſentaret vt non haberet verbum dei ſicut alij ſancti ſapientes: ſed ꝙ ipm
verbū erat. Aliud eſt enim verbum in carne: aliud verbū caro. i. aliud eſt
verbum in homine: aliud verbum homo. Caro enim pro homine poſita
Joan. j. eſt in eo quod ait. Uerbum caro factum eſt. Non ergo ſic aſſumpta ē crea-
tura in qua apparuit ſpūſſanctus ſicut aſſumpta eſt caro illa ⁊ humana
forma ex virgine maria. Neqͫ eīm columbā vel illum flatum vel illū ignem
beatificauit ſibiqͫ in vnitate perſone coniunxit in eternū. Ex predictis ap
te oſtenſum eſt ſm quid filius dicatur minor patre ⁊ quare filius dicatur
minor patre ⁊ non ſpūſſanctus.

¶ Quod filius ſm quod homo factus eſt non modo patre ſed ſpū-
ſancto ⁊ etiam ſeipſo minor eſt. D

Notandum autem ꝙ filius ſecundum ꝙ homo factus eſt
Aug. 8. tri. non tantum patre: ſed ſpiritu ſancto: ⁊ etiam ſeipſo minor dicitur. Et ꝙ
li. j. c. vij. etiam ſeipſo minor dicatur ſm formā ſerui Aug. oſtēdit in. j. li. de tri. di-
Joan. xiiij cens. Errauerūt homines ea que de chriſto ſm hominem dicta ſunt ad ei⁹
Phil. ij ſubſtantiam que ſempiterna eſt transferentes ſicut illud ꝙ ipſe dn̄s ait.
Pater maior me eſt ꝙ ꝑpter formā ſerui veritas dicit. ſm quem modum
etiam ſeipſo minor eſt filius. Quomodo enim non etiam ſeipſo minor fa-
ctus eſt qui ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Non enim ſic ac
cepit formam ſerui. vt amitteret formam dei in qua erat equalis patri.
In forma ergo dei vnigenitus patris equalis eſt patri. In forma ſerui etiā
ſeipſo minor eſt. Non ergo immerito ſcriptura dicit vtrunqͫ. ſ. ⁊ equalem
patri filium ⁊ patrē maiorem filio. Illud enim propter dei formam: hoc
autem propter formam ſerui intelligitur. De hoc eodem. ij. li. de tri. Aug.
Aug. 8 tri. ait. Dei filius eſt equalis patri ſm dei formam in qua eſt: ⁊ minor patre
li. ij. c. j. ſecundum formam ſerui quam accepit: in qua non modo patre: ſed etiam
ſpiritu ſancto nec hoc tm̄ ſed etiam ſeipſo minor inuentus eſt. Propter qđ
idem in libro contra Maximinum ait. Non tantum patre: ſed etiam ſe
Idē de tri. ipſo ⁊ ſpūſancto minor factus eſt: ⁊ etiam minoratus paulominus ab an
li. ij. c. xvij gelis. Eſt ergo dei fili⁹ vt ipſe ait in. j. li. de tri. deo patri in natura equalis
habitu minor. i. in forma ſerui quam accepit. His auctoritatibus oſtendi
tur aperte filius ſm formā ſerui minor patre: ⁊ ſeipſo ⁊ ſpūſancto.

¶ Hylarius aliter dr̄. ſ. ꝙ pater ſit maior nec filius tm̄ minor. E

Hylarius autē dicere videtur ꝙ pater maior ſit filio nec
Joan. xiiij tm̄ filius minor p̄re. Pater eīm dr̄ maior ꝑpter auctoritatē q̄ in eo eſt au-
Phil. ij. ctoritas gn̄ationis ſm quā dicit. Pater maior me eſt. Et Apl̄s donauit ei
nomē qđ eſt ſuꝑ oē nomē. Cū ergo ait. Pater maior me eſt hoc eſt ac ſi dice
ret: donauit mihi nomē. Si ergo inquit hylarius in. ix. lib. de tri. donātis
auctoritate pater maior eſt: nunquid per doni cōfeſſionē filius minor eſt.
Maior itaqͫ donās eſt: ſed minor iam non eſt cui vnū eſſe donatur. ait eīm
Ego ⁊ pater vnū ſumus. Si non hoc donatur Jeſu vt confitend⁹ ſit in glo
Joan. x. ria dei patris minor patre ē. Si aūt in ea gloria dei donatur eſſe qua pa
ter eſt habes ⁊ in donantis auctoritate q̄ maior eſt ⁊ in donati cōfeſſione
q̄ vnum ſunt. Maior itaqͫ pater filio eſt: ⁊ plane maior: cui tm̄ donat eſſe
quantus eſt ipſe cui innaſcibilitatis eſſe imaginē ſacramēto natiuitatis
impartit quē ex ſe in forma ſua generat. Audiſti lector quid ſuper hoc di
cat hylarius cuius verba vbicunqͫ occurrerit diligēter nota pieqͫ itellige

¶ De miſſione ſpūſſancti qua inuiſibiliter mittitur. A

Iam nūc accedamus ad signādā missionē spūssā. Disti.xvij. De inuisibili spūssancti missiōe. cti qua inuisibiliter mittit ur in corda fidelium. Nam ipse spūs sanctus q̄ deus est: ac tertia in trinitate psona (vt supra ostēsū est) a patre z filio ac seipso tpaliter pcedit. i. mittit ac donatur fidelibus: sed q̄ sit ista missio siue donatio: vel quō fiat cōsiderādū est.

¶ Premittit q̄ddā ad hāc ostēsionē necessarium. s. q spūssanct9 est charitas qua diligimus deum z primum. Nota q8 h cōiter mgrī nō tenet vt habens re tro in erroribus.

Hoc aūt vt intelligibilius doceri: ac plenius perspici valeat pmittendū est quiddā ad hoc valde necessarium. Dictū quidē est supra: z sacris auctoritatibus ostensum q spūssanctus amor est patris z filij quo se inuicem amant: z nos: his aūt addendum est: q ipse idē spūssanct9 est amor siue charitas. qua nos diligimus deū z proximum que charitas cum ita est z in nobis vt nos faciat diligere deum z primum tūc spūs sanctus dicitur mitti vel dari nobis: z qui diligit ipsam dilectionē qua diligit proximum: in eo ipso deum diligit: quia ipsa dilectio deus est. idest spūssanctus. Joan.s.

¶ Auctoritatibus ita esse confirmat. C

Ne aūt in re tanta aliquid de nostro influere videamur: sacris auctoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Au. in. viij. de tri. ait. Qui proximū diligit consequēs est vt ipsam precipue dilectionē diligat. Deus aūt dilectio est. consequēs ergo est vt precipue deum diligat. Item in eodem. Deus dilectio est. vt ait Joannes apostolus. Ut q̄d ergo imus z currimus in sublimia celorum z ima terrarum querentes eū qui est apud nos: si nos apud eum esse velimus. Nemo dicat: nō noui q̄d diligā: diligat fratrē: z diligat eādem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit quam fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem deū habere quam fratrem. Plane notiorem quia presentiorem: q2 interiorem: q2 certiorē. Amplectere dilectionem deū. z dilectione amplectere deum. Ipsa est dilectio que omnes bonos angelos z omnes dei seruos cōsociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo sanctiores sumus a tumore superbie: tanto sumus dilectione pleniores: z quo nisi deus plenius est qui plenus est dilectione. His verbis satis ostendit Augustinus q dilectio ipsa qua diligimus deum vel proximum deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit dicēs. Dilectionē quā cōmendat Joannes apostolus attendamus. Qui diligit inquit fratrem in lumine manet: z scandalū in eo non est. Manifestum est q iustitie perfectionem in fratris dilectiōe posuerit. Nā in quo scandalū nō est vtiq perfectus est. Et tū videt dilectionem dei tacuisse: quod nunq̄ faceret nisi q2 in ipsa fraterna dilectione vult intelligi deum. Apertissime enim in eadem epistola paulopost ait. Ita dilectissimi diligamus inuicē q2 dilectio ex deo est: z ois qui diligit ex deo natus est: z cognouit deū: q̄ nō diligit non cognouit deū: q2 deus dilectio est. Ista cōtextio satis aperte declarat eādē ipsam fraternā dilectionē (nā fraterna dilectio ē qua diligim9 inuicē) nō solū ex deo: sed etiā deū esse tanta auctoritate predicari. s. Joannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem de deo diligimus fratrem. nec fieri pōt vt eandem dilectionem nō precipue diligamus qua fratrem diligimus quoniam deus dilectio est. Item q̄ nō diligit fratrē nō est in dilectiōe: z q̄ nō est in dilectiōe nō est in deo: q2 deus dilectio est. Ecce apte dicit fraternā dilectionē deū esse. Aug. li. viij. c. vij de tri. s. Joan. iiij. Au. s eodē. i. Joan. iiij. i. Joan. iiij

¶ Quod fraterna dilectio cum sit deus non est pater vel filius: vel spiritussanctus. D

Cum autem fraterna dilectio sit deus: nec pater est nec filius: sed tantū spiritussanctus qui ppue in trinitate dilectio vel charitas dr. Unde Augu. in. xv. lib. de trini. Si in donis dei nihil est maius charitate/et nullum est maius donum dei ꝙ spiritussanctus quid cōsequētius est ꝙ vt ipse sit charitas q̄ dicitur et deus ⁊ ex deo. Ita enim ait Johan. Dilectio ex deo est. Et paulopost. Deus dilectio est. Ubi manifestat eam se dilectionem dixisse deum quaꝫ dixit ex deo deus ergo ex deo est dilectio. Idem in eodem. Johānes volens de hac re apertius loqui. In hoc inquit cognoscim⁹/qꝛ in ipso manem⁹ ⁊ ipse in nobis qꝛ de spū suo dedit nobis. Spūs itaqꝫ sctūs de quo dedit nobis facit nos in deo manere/⁊ ipm in nobis/hoc aūt facit dilectio. Ip se est ergo de⁹ dilectio ipse igiꝛ significatur vbi legiꝛ deus dilectio est. Ex his ergo apparet ꝙ spūssanctus charitas est.

Aug. δ tri. l. xv. c. xviij

j. Joh. iiij.

¶ Qδ nō est dictū per cām illud: deus charitas est sicut illud/tu es patientia mea et spes mea. E

Sed ne forte aliquis dicat illud esse dictum per expressionem cause. De⁹ charitas est. s. ꝙ charitas sit ex deo ⁊ nō sit ipē de⁹/sicut dicitur. Deus nostra patientia est ⁊ spes/nō ꝙ ipse sit ista/sed qꝛ ista ex deo sunt occurrit. August. ostendens hoc non esse dictum per causam sicut illa in. xv. li. de tri. ita dicēs. Nō dicturi sumus charitatē non propterea esse dictā deū/ꝙ ipsa charitas sit vlla substantia q̄ dei digna sit noīe/sed ꝙ donū sit dei sicut dictū est de deo. Tu es patiētia mea. Nōvtiqꝫ ideo dictū est tu es patientia mea/ꝙ dei substantia est nostra patientia/sed qꝛ ab ipso nobis est. Uñ alibi. Ab ipso est patientia mea. Huc em̄ sensum facille refellit scripturarū ipsa locutio. Tale em̄ est. Tu es patientia mea quale est. Dñe spes mea ⁊ deus me⁹ mīa mea/⁊ multa similia. Non est autē dictū. Dñe charitas mea/aut tu es de⁹ charitas mea/aut de⁹ charitas mea. Sed ita dictū est. Deus charitas est sicut dictū est/deus spūs est. Hoc q̄ non discernit intellectū a dño non expositionē q̄rat a nobis. Nō em̄ apertius quicqꝫ possum⁹ dicere. De⁹ ergo charitas est. Ex predictis claresc̄it ꝙ spiritussanctus charitas est qua diligimus deū/et proximum vnde facilius est nobis ostendere quomodo spiritussanctus mittatur siue detur nobis.

Aug. δ tri. li. xv. c. xvj.

Psal. lxx.

Psal. lxi.

Ps. lvij. et lviij.

Johā. iiij.

¶ Quō spūssanctus mittatur vel detur nobis. F

Tunc enim mitti vel dari dicitur. cum ita in nobis est. vt faciat nos diligere deum ⁊ proximū: per quod manemus in deo et deus in nobis. Uñ Augu. hunc missionis modū insinuans in. xv. lib. de tri. ait. De⁹ spiritussanctus qui pcedit ex deo cū datus fuerit homini accēdit eū ad diligendū deū ⁊ proximū: ⁊ ipse dilectio est. Non em̄ habet homo vñ diligat deū nisi ex deo. Ecce quō datur vel mittitur nobis spūssanctus ſm ꝙ dicitur datū siue donū. Quod donū cōmendat Augu. explanās apertius quō detur in eodē libro. Dilectio inquit dei diffusa est in cordibus nostris vt ait apostolus per spiritumsanctū qui datus est nobis. Nullum est isto dono dei excellentius. Solū est quod diuidit inter filios regni et filios perditionis. Dantur et alia per spiritum munera: sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiqꝫ spiritussanctus vt eum dei ⁊ proximi faciat amatorem: a sinistra non transfertur ad dexteram. Neqꝫ spiritussanctus proprie dr donum nisi propter dilectionem quam qui non habuerit

Aug. δ tri. li. xv. c. xvj.

Idē. vbi. s. ca. xvij.

Rom. v.

Quō spūs sanct⁹ deꝛ hic notaꝛ.

et si loquatur omnibus linguis et habuerit prophetiã et omnem sciẽtiam
et omnem fidẽ et distribuerit omnem substantiam suam:et tradiderit cor=
pus suum ita vt ardeat:non ei prodest. Quãtum ergo bonum est sine quo
ad eternam vitam neminem tanta bona perducunt. Ipsa vero dilectio vel
charitas (nam vnius rei nomen est vtrumqꝫ) perducit ad regnum. Dilectio
ergo q̃ deus est ꝛ proprie ex deo est spiritussanctus est per quẽ diffunditur
in cordibus nostris deus charitas:per quam nos tota inhabitat trinitas.
Quo circa rectissime spiritussanctus cum sit deus vocatur etiam donũ dei.
Quod donum proprie quid nisi charitas intelligẽdum est: que perducit
ad deũ:et sine qua q̃libet aliud dei donũ non perducit ad deum. Ecce hic
aperitur quod supra dictum erat scilicet ꝙ charitas sit spiritussanctus:et
donum excellentius et quomodo hoc donum.i. spiritussanctus detur no=
bis.s.cum ita impartitur alicui.id est ita habet esse in aliquo vt eũ faciat
dei et proximi amatorẽ. Quod cum facit tũc aut dari dicitur siue mitti ali
cui et tunc ille dicitur proprie habere spiritumsanctum. Predicte auctorita= tis colligit summam.

¶ Utrũ concedendũ sit ꝙ spũsctũs augeatur in homine: vel ma
gis vel minus habeatur vel detur. g

Hic queritur si charitas spiritussanctus est: cum ipsa au=
geatur et minuatur in hoĩe et magis et minus per diuersa tp̃a habeatur:
vtrũ cõcedendũ sit ꝙ spũssanctus augeatur vel minuatur in homine ꝛ ma
gis et minus habeatur. Si enĩ in homine augetur et magis vel minus dat̃
et habetur:mutabilis esse videtur:deus autem omnino immutabilis est.
Uidetur ergo ꝙ vel spiritussanctus non sit charitas vel charitas non au= An spũssã
geatur vel minuatur in homine. Item charitas et non habẽti datur vt ha ctus detur
beat:et habenti vt plenius habeat. Si ergo spiritussanctus charitas est et hñti ꝛ non
non habenti datur vt habeat:et habenti vt plenius habeat. Sed quomo= habenti.
do datur non habenti:cum ipse vt deus sit vbiqꝫ: et in omnibus creaturis
totus et quomodo plenius datur vel habetur. sine sui mutatione.

¶ Responsio ad primam questionem. h

His itaqꝫ respondemus dicẽtes ꝙ spiritussanct⁹ siue cha
ritas penitus immutabilis est:nec in se augetur vel minuitur: nec in se re= Hic ponit
cipit magis vel minus:sed in homine vel poti⁹ homini augetur:et minui= illi⁹ dubij.
tur:et magis vel minus datur vel habetur. sicut deus dicitur magnificari solutionẽ.
et exaltari in nobis qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Unde
propheta. Accedat homo ad cor altum et exaltabitur deus. Super quẽ lo
cum ait auctoritas. Deus non in se:sed in corde hominis grandescit. Sic Psal. lxiij.
ergo spiritussanctus homini datur:et datus amplius datur.i.augetur:et
magis et minus habetur:et tamen immutabilis existit.

¶ Responsio ad secundam.

Cumqꝫ vbiqꝫ sit et in omni creatura totus:sunt tamẽ mul
ti qui eũ nõ habẽt. Non enĩ oẽs spm̃sanctũ habẽt in q̃bus est alioq̃n ꝛ irra
tiõabiles creature haberent spm̃sctm̃ quod fidei pietas non admittit.

¶ Auctoritate confirmat vtramqꝫ responsionem. k

Ut autem certius fiat quod diximus auctoritate cõfirma
mus:ꝙ spiritussanctus magis ac minus percipiatur et homini augeatur:
et non habenti detur:et habenti vt plus habeatur. Augusti. ostendit super Hic ponit
Johan. dicens. Sine spiritusancto constat nos christum non diligere:ꝛ ei⁹ ꝯfirmatio= nez p̃dicte
mandata seruare non posse: et id nos posse atqꝫ agere tãto minus q̃to illũ cõclusiõis.

percipimus minus: tanto vero amplius quanto illum percipimus amplius. Ideoque non solum non habenti verum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem ut habeat: habenti autem ut amplius habeat. Nam si ab alio minus et ab alio amplius non haberetur sanctus helyseus sancto helye non diceret. Spiritus qui est in te duplo sit in me. Christo autem qui est dei filius non ad mensuram datur est spiritus. Neque enim sine gratia spiritussancti est mediator dei et hominum homo christus. Quod enim est unigenitus dei filius equalis patri non est gratie sed nature. Quod autem in unitatem persone unigeniti assumptus est homo gratie est non nature. Ceteris autem ad mensuram datur et datus additur donec unicuique pro modo sue perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes quod spiritussanctus magis et minus datur vel accipitur et hominum datus augetur: et habenti et non habenti datur. quia spiritussanctus est charitas que non habenti datur: et in habente augetur et proficit. Immo ut verius et magis proprie loquar: homo in ea proficit et deficit aliquando et tunc ipsa dicitur proficere vel deficere que tamen nec proficit nec deficit in se: quia deus est. Unde Aug. in omel. ix. sup epistolam Jo. ait. Probet se quisque quantum in illo profecerit charitas vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas deus est: nec deficit nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas: quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit cum dicitur spiritussanctus augeri in nobis: quia nos in eo scilicet proficimus. sic et alia huiusmodi.

iiij. reg. ij. — Johan. iij. — Augusti.

Quod aliqui dicunt spiritumsanctum non esse charitatem qua diligimus deum et proximum. L

Roma. v. — Auctoritates quae videntur pro eis facere. — Augusti.

Supra dictum est quod spiritussanctus charitas est patris et filii qua se invicem diligunt et nos et ipse idem est charitas que diffunditur in cordibus nostris ad diligendum deum et proximum. Horum alterum omnes catholici concedunt. scilicet quod spiritussanctus sit charitas patris et filii. Quod autem ipse idem sit charitas qua diligimus deum et proximum a plerisque negatur. Dicunt enim. Si spiritussanctus charitas est patris et filii et nostra: eadem ergo charitas est qua deus diligit nos: et qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum auctoritates negare videntur. Dicit enim Augustinus in lib. de spiritu et litera. Unde est dilectio nisi unde et ipsa fides: id est a spiritusancto. Non esset enim in nobis: nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritumsanctum. Charitas autem dei dicta est diffundi in cordibus nostris non qua nos ipse diligit sed qua nos facit dilectores sui. Sicut iustitia dei dicitur qua nos iusti eius munere efficimur: et domini salus qua nos salvat et fides christi qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem qua nos diligit et qua nos diligimus eum. Et sicut iustitia nostra dicitur dei: non quod ipse sit ea iustus: sed quia ea nos iustos facit: similiter et fides et salus: sic videtur dicta dei charitas que est in nobis: non quod ipse ea diligat: sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Augu. in lib. xv. de trini. ait. Cum Johannes commemorasset dei dilectionem non qua nos eum sed qua ipse dilexit nos: et misit filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce et hic videtur manifeste dividere dilectionem qua nos diligimus deum ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo inquiunt spiritussanctus dilectio est qua deus diligit: et qua nos diligimus duplex dilectio est immo duo diversa quod est absurdum et a veritate longe est. Non est ergo dilectio qua diligimus: sed qua deus tantum diligit nos.

Aug. de tri. li. xv. c. xvi. — Ex verbis auctoritatum argumentando procedit.

Responsio ad predicta determinans auctoritates. N

His respondemus predictarum auctoritatum verba determinantes hoc modo. Charitas dei dicta est diffundi in cordibus nostris:

non qua ipse nos diligit sed qua nos diligere facit &c. His verbis non dividitur nec diversa ostenditur charitas qua deus nos diligit ab ea qua nos diligimus sed potius cum sit vna et eadem charitas: et dicatur ipsa dei charitas et diversis de causis et rationibus dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim dei charitas: vel quia deus ea diligit nos: vel quia nos ea nos dilectores facit.

¶ Determinatio prime auctoritatis. N

Cũ ergo ab apostolo dicitur charitas dei diffundi in cordibus nostris: nõ est dicta charitas dei qua diligit nos: sed qua facit nos diligere .i. non ibi appellatur charitas dei eo ꝙ deꝰ nos ea diligit: sed eo ꝙ deus nos ea sui dilectores facit. Et ꝙ ea ratione possit dici charitas dei: quia nos ea diligere facit: ex simili genere locutionis ostẽdit: sicut dicitur iustitia dei qua nos iustificat et domini salus qua nos saluat et fides christi qua nos fideles facit. Roma.v.

¶ Determinatio secunde. O

Similiter et aliam exponimus auctoritatem: vbi ait. dilectionem dei commemorari non qua nos eum sed qua ipse dilexit nos: ac si diceret commemorat dilectionem dei: non sm ꝙ ea nos diligimus deum. sed sm ꝙ ipse ea diligit nos.

¶ Aliud obijciunt. P

Sed aliud est inquiunt quod magis viget: dixit enim supra Augu. ꝙ dilectio est a spũsctõ a quo fides. Sicut ergo fides nõ est spiritussanctus a quo est ita nec charitas. Quomodo ergo spũssanctus est si ab ipso est. Nam si ab ipso est et ipse est. ergo spiritussanctus a seipso est. Ad quod dicimus. Spiritussanctus quidem a seipso non est: sꝫ tñ a seipõ datur nobis vt supra dictũ est dat enim seipsum nobis spiritussanctus. Et ex hoc sensu dictum est ꝙ charitas ab ipso est in nobis et tamen ipsa spiritussanctus est. Fides autem est a spiritu sancto et non est spiritussanctꝰ qꝛ donum vel datũ solũmodo est non deus dans.

¶ Qđ alias inducunt rationẽs ꝛ auctoritates ad idẽ ꝓbandũ. Q

Alias quoqꝫ inducunt rationes ad idem ostendendũ scꝫ ꝙ charitas non sit spũssanctꝰ quia charitas affectio mentis est: ꝛ motꝰ animi: spiritussanctus vero non est affectio animi vel motus mentis: qꝛ spiritussanctus inmutabilis est/ et increatus non est ergo charitas.

¶ Quod charitas est motus vel affectio animi. R

Quod autem charitas sit affectio animi et motus mẽtis. auctoritatibus confirmat. Dicit enim Augusti. in. iij. lib. de doctrina christiana. Charitatem voco motum animi ad fruendũ deo propter christum: et se ac proximo propter deũ. Idem in lib. de moribus ecclesie catholice tractans illud verbũ apostoli. Nec mors nec vita poterit nos separare a charitate dei. Charitas dei inquit dicta est virtus que animi nostri rectissima affectio est: que coniungit nos deo qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur ꝙ charitas est affectio et motus animi ac per hoc nõ videtur esse spiritussanctus. Aug. in. de moribꝰ ecclesi. c. iiij. Rom. viij.

¶ Responsio determinans auctoritates. S

Ad qđ dicimꝰ hoc ita dictũ eẽ sicut dr Deꝰ ẽ spes nr̃a ꝛ patiẽtia nr̃a: qꝛ facit nos sperare: ꝛ pati: ita charitas dr esse motꝰ siue affectio

animi qꝛ per eã mouet̃ ꝛ afficitur anim' ad diligendũ deũ. Nõ aũt mireris si charitas cum sit spiritussanctus dicatur motus mentis cũ etiam in lib.
Sap. viij. Sap. dicatur de spiritu sapientie: qui attingit a fine vsqꝫ ad finem qui est actus mobilis: certus: incoinquinatus. Qđ nõ ideo dicitur ꝙ sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis: sed qꝛ sui mobilitate omnia attingit nõ locali motu: sed vt vbiqꝫ semper sit: ꝛ nusqꝫ inclusa teneat̃. Sic ergo charitas dicitur motus animi: nõ qđ ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi: sed qꝛ per eã quasi sit esset virtus afficitur mens ꝛ mouet̃. Sꝫ si charitas spiritussanctus est qui operatur in singulis prout vult: cũ per eũ mens hominis afficiatur ꝛ moueatur ad credendum vel sperandũ ꝛ hm̃oi sicut ad diligendum quare nõ sic dicitur charitas motus vel affectio mẽtis ad credendum vel sperandũ sicut ad diligendũ. Ad quod sane dici potest: qꝛ alios actus atqꝫ motus virtutum operatur charitas. i. spiritussanctus mediãtibus virtutibus quarum actus sunt vt pote actus fidei. i. credere fide media: ꝛ act⁹ spei. i. sperare media spe. Per fidem enim ꝛ spem predictos operatur actus. Diligendo vero actum per se tantum: sine alicuius virtutis medio operat̃. id est diligere. Aliter ergo hunc actũ operat̃ ꝙ̃ alios virtutũ actus. Ideoqꝫ
Rom. viij. Cor. xij. differenter de hoc ꝛ de alijs loquitur scriptura que istum specialiter charitati tribuit: Est ergo charitas vere spiritussanctus vnde Augu. premissum verbum Apostoli tractans in eodẽ li. charitatem dicit esse bonum: quo nil melius est: ꝛ per hoc ipsam esse deũ significat dicens. Si nulla res ab eius charitate non separat. quid esse non solum melius: sed etiã certius hoc bono potest. Ecce dicit. quia charitate nihil melius est. Charitas ergo spiritussanctus est qui deus est: ꝛ donum dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona: nec ipse diuiditur: sed indiuisus singulis datur. Augustinus vbi Johannes dicit non ad mensuram christo dari spiritum ait. Ceteris vero diuiditur: non quidem ipse spiritussanctus sed dona eius.

¶ An concedendum sit qđ per donũ dentur dona. C

Hic queritur cum spiritussanctus per quem diuiduntur
Aug. 8 tri. l. xv. c. xviij dona ipse sit donum: vtrũ cõcedendum sit qđ per donum diuidantur ac dentur dona. Ad qđ dicimus qꝛ per donum qđ est spiritussanctus: singulis ꝓpria diuiduntur ꝛ ipsum cõmuniter omnes boni habent. Unde Aug. in. xv. lib. de tri. ait. Per donũ qđ est spiritussanctus in cõmune omnibus mẽbris christi: multa dona que sunt quibusqꝫ ꝓpria diuiduntur. Non enim singuli quiqꝫ habent omnia: sed hi illa: alij alia ꝙ̃uis ipsum donum a quo cuiqꝫ ꝓpria diuiduntur omnes habeant. i. spiritumsanctum. Ecce aperte dicit per donum dona dari.

¶ Utrum eadem ratione spiritussanctus dicatur donum ꝛ datum siue donatum. A

Dist. xviij. Preterea diligenter considerandum est cum spiritussanctus dicatur donũ ꝛ datum vtrum ꝛ eadem ratione vtrũqꝫ nomen ei cõueniat quod vtiqꝫ videri potest.

¶ Quare ita esse videtur. B

Cum enim idem sit spiritumsanctum dari: ꝛ spiritumsanctum donari ex eadẽ ratione videtur spiritussanctus dici datum ꝛ donum.
Aug. xv. de tri. c. xix. Hoc etiam videtur. Aug. significare in. xv. li. de trini. cum ait. Spiritussanctus in tantum donum dei est inquantum datur eis quibus datur: apud se autem deus est ꝛ si nemini datur. Ecce aperte dicit spiritũsanctum donum

appellari q2 dat. Si aũt est ex eo tantũ appellat donum q2 datur: non ab eterno fuit donũ: quia non datur nisi ex tempore.

Responsio quare datũ siue donatũ dicatur spiritussanctus. C

Ad qd dicimus: q2 spũssanctus & donũ dicit & datũ siue donatũ sed datum siue donatũ ex eo tantũ dicit: q2 datur vel donat: qd hz tantum ex tempore.

Hic quare donum. D

Donum vero dicitur non ex eo tãtum qd donetur: sed ex proprietate quã habuit ab eterno: vnde & ab eterno fuit donũ. Sẽpiterne enim donũ fuit nõ q2 daret sed q2 pcessit a patre & filio. Unde Aug. in. iiij. lib. de tri. ait. Sicut natũ esse est filio a patre esse: ita spiritui sancto donum esse dei esse est a patre & a filio procedere hic aperte ostenditur: qd spiritussanctus eo donum est qd procedit a patre & a filio sicut filius eo est a patre qd natus est ab eo. Non enim idem est filio esse a patre & spiritusancto. i. non ea proprietate filius dicit esse a patre qua spiritussanctus. Nã filius dicit esse a patre q2 genitus est ab eo. Spũssanctus vero dicit eẽ a patre & filio q2 spiritussanctus est donuz patris & filij. i. q2 procedit ab vtroq3. Eo enim dicitur spiritus quo donũ & eo donũ quo procedẽs. vnde Augu. in. v. lib. de tri. ait. Spiritussanctus qui nõ est trinitas: sed in trinitate intelligitur: in eo qd proprie dicit spiritussanctus relatiue dicit cum & ad patrem & filiũ refertur q2 spiritussanctus & patris & filij spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cuz dicitur donum dei: donum est eñ patris & filij q2 & a patre pcedit & a filio. Ecce his verbis aperte ostẽdit eadem relatione dici spiritũsanctũ & donũ. Donũ autem q2 procedit a patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritussanctus vel donuz processio ipsa est de qua post plenius agemus cũ alijs. Cum ergo ab eterno processerit ab vtroq3 & ab eterno donũ fuit non ergo spiritussanctus eo tantuz dicit donum q2 donatur: nam & ante fuit donũ q3 donaretur. Unde Aug. in. v. li. de tri. Semper spiritussanctus procedit: & nõ ex tẽpore: sed ab eternitate pcedit. Sed q2 sic pcedebat vt esset donabile: iam donũ erat anteq3 esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur cũ dicitur donũ aliter cuz dicit donatũ: nam donũ potest esse: etiam anteq3 detur: donatum autem nisi datũ fuerit nullo modo dici potest. Sempiterne ergo spiritussanctus est donũ temporaliter autem donatum his verbis aperte ostenditur qd sicut spiritussanctus ab eterno procedit: ita ab eterno donũ est: nõ q2 donaretur a patre filio vel a filio patri: sed q2 ab eterno processit donabilis.

qd sit filio esse a prẽ & spũsctõ.

Aug. d tri. li. v. ca. xi.

eo dr spũssctus q donuz & eo donuz pcedens.

Qd sp pcedit spũssanctus.

Queritur cui donabilis. E

Sed queritur cui donabilis vtrum patri & filio: an tantum nobis qui nondũ eramus. Si aũt non erat donabilis patri & filio sed tantum nobis: & ex eo donũ erat: q2 sic donabilis pcedebat: videtur q filius semper eadẽ ratione donũ fuerit q2 ab eterno pcessit a patre donabilis nobis in tẽpore: nã & de filio legit qd datus est nobis. Ad qd dicimus: q2 spiritussanctus nobis tantũ non patri vel filio donabilis processit sicut & nobis tãtũ datus est. Et filius vere datus est nobis: & ab eterno processit a patre nõ vt donabilis tantũ sed vt genitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed spũssctũs nõ pcedit vt genitus: sed tm̃ vt donũ. Donũ aũt semper fuit nõ solũ q2 donabilis: sed q2 ab vtroq3 pcessit & q2 donabilis fuit. Uñ Aug. in. v. li. de tri. ait. Eo ipso qd daturus erat eũ deus iã dõabilis ẽ.

Esaie. ix.

Qd filius pcessit vt genitus & donabilis. spũssctũs vo vt donũ donatũ & q2 procedit ab vtroq3 et q2

donũ erat etiã anteꝙ daret: et ideo donabilis est sed aliter donabilis ꝙ filius: nã et aliter datur et aliter processit ꝙ filius. Filij enim processio genitura e͞ꝭ natiuitas. Spũsſcti vo ꝓcessio natiuitas ñ e͞: extra quo ineffabilis e͞.

Ysaie.liij.

¶ Qđ sicut filius nascẽdo accepit nõ tantũ vt esset fili⁹ sed etiã essentia ita et spiritussanctus procedendo accepit nõ tantũ vt esset donũ sed etiam vt esset essentia. F

Est notandũ ꝙ sicut fili⁹ nascendo accepit nõ tantum vt filius sit sꝫ omnino vt sit et vt ipsa substãtia sit ita et spiritussanctus a patre et filio procedendo accepit: non tantum vt spiritussanctus sit vel donũ: sed etiam vt omnino sit et vt substantia sit quod vtiqꝫ non accepit ex eo ꝙ dat: uaꝫ cũ nõ detur nisi ex tempore. si hoc haberet ex eo quod datur accepisset ergo ex tempore vt esset. Unde Aug. in. v. lib. de tri. Filius non hoc tantum habet nascendo vt sit filius sed omnino vt sit. Queritur ergo vtrũ spiritussanctus eo qđ datur habeat nõ tantum vt donũ sit: sꝫ omnino vt sit. Quod si non est nisi qꝛ datur. i. si non habet esse nisi eo ꝙ datur: sicut filius nascẽdo habet nõ tãtũ vt sit filius ꝙ relatiue dicit: sed omnino vt sit ipsa substãtia quomodo iam spiritussanctus erat ipsa substantia cum non prius daretur ꝙ esset cui daretur. Non ergo eo ꝙ datur sed procedendo habet vt sit donum et vt sit essentia sicut filius nõ eo ꝙ datus est sed nascendo accepit non tantũ vt sit filius sed vt sit essentia. Uñ Aug. in. xv. lib. de tri. ait. Sicut filio prestat essentiam sine initio temporis: sine mutabilitate nature de patre generatio: ita spiritusancto prestat essentiam sine vllo initio temporis sine vlla mutabilitate nature de vtroqꝫ processio.

Aug. 8 tri. lib. v. c. xv.

Augustin⁹

¶ Qđ ex predictis videtur ꝙ filius non tantũ sit filius natiuitate: sed etiã de simili essentia et spiritussanctus processione. G

Hic oritur questio. Si filius nascendo habet non tantum vt sit filius sed vt sit essentia et spiritussanctus procedendo non tantum vt sit donũ: sꝫ vt sit essentia. Ergo filius natiuitate essentia est. et spũsſctũs ꝓcessione est essentia: cum alibi dicatur qđ nec pater eo pater est quo deus nec fili⁹ eo filius quo deus: nec spiritussanctus eo donuꝫ quo deus: qꝛ vt ait Augu. in. vij. li. de tri. His nominibus relatiua eorũ ostenduntur nõ essentia vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respõdẽtes dicimus: qꝛ nec filius natiuitate essentia est sed tantũ filius nec spiritussanctus processione essentia est sed donũ tantũ: et tamẽ vterqꝫ ille nascẽdo et iste procedendo accepit vt esset essentia. Nõ enim vt ait hylarius. v. li. de tri. per defectionem aut ꝓtensionem aut deriuationẽ ex deo deus est sed ex virtute nature in naturaꝫ eandem natiuitate subsistit filius: et virtute nature in naturam eandem processione subsistit spiritussanctus.

Augustin⁹

Rñsio.

hylarius.

¶ Exponit verba hylarij. H

Quod ita intelligi potest. Ex patre qui est virtus ingenita: naturã quã habet eãdem filius natiuitate. i. nascẽdo et spiritussanctus processione. i. procedẽdo habet. Unde ipse idẽ apertius eloquens qđ dixerat aperit dicẽs. Natiuitas inquit () dei nõ põt nõ eã sua de qua perfecta ẽ tenere naturam. Non enim aliud ꝙ deus subsistit qđ nõ aliunde ꝙ de deo subsistit. Ecce his verbis aperit quõ intelligendũ sit illud. De patre generatio prestat essentiam filio et de vtroqꝫ processio prestat essentiam spiritui sancto. Nõ qꝛ ille essentia sit illius et iste essentia sit spiritussanctus: immo proprietate personali: sed qꝛ et ille nascendo et iste procedendo essentiã ha=

bet eandem et totam que in parte est.

¶ Qd spūssctūs dr donū et donatū scdm duos pdictos modos pcessionis. I

Ex predictis patet q spiritussanctus sempiterne donum est: et temporaliter datū vel donatū. Ex quo apparet illa distinctio gemine processionis de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum. scdm alteram vero dicitur donum.

¶ Scdm hoc q donum est refertur ad patrem et filiū: sm q datū ad eum qui dedit et ad eos quibus datum est. K

Et secundum hoc q sempiterne donū est refertur ad patrem et filium: sm hoc vero q dicitur datū vel donatum et ad eum qui dedit refertur et ad eos quibus datur et eius dicitur esse qui dat: et illorum quib' datur. Unde Augu. in. v. lib. de trinitate ait. Quod datum est et ad eum qui dedit refertur: et ad eos quibus dedit. Itaq spiritussanctus nō tantum patris et filij qui dederunt: sed etiam noster dicitur qui accepimus. Spiritus ergo et dei q est dedit et nr̄ qui accepimus non ille spiritus noster quo sum'. q: ipse est spiritus hominis qui in ipso est: sed huius et illum spiritum qui hominis dicitur vtriq accepimus: sed aliter iste aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus aliud quod accepimus: vt sancti essemus. Qd aūt spiritussanctus noster dicatur scriptura ostendit. Scriptū est enī de Johāne q i spiritu helye veniret. Ecce dictus est helye spiritus quē accepit helyas. s. spiritussanctus. Et Moysi ait dominus. Tollam de spiritu tuo et dabo eis: id est dabo illis de spiritusancto quem iam dedi tibi. Ecce et hic dictus est spiritus Moysi. Patet igitur: q spiritussanctus noster dr spūs: sed q nobis datus et datus vtiq ad hoc vt sancti essemus. Spiritus vero creatus ad hoc est datus vt essemus. Aug. d tri. li. v. c. xiiij. Luce. i. Nume. xi.

¶ An filius cum sit nobis datus posset dici noster vt spiritussanctus. L

Hic queritur vtrum et filius cū sit nobis datus dicatur vel possit dici noster? Ad qd dicimus: q fili' dicit noster panis nr̄ redēptor et hmōi. sed nō dr noster fili': q fili' dr tm̄ relatiue ad eū q genuit. Et ideo noster filius nō pōt dici: sed pr̄is tm̄. In eo aūt q dr dat' et ad eū q dedit: et ad eos i quib' dat' est refert vt spūssanctus qui etiā cū scriptura (vt supra dictū est) dicat spūs nr̄ vel spūs tuus: vel illius: vt de Moyse et helia dictū est nusq tn̄ in scriptura occurrit ita dici spūssanctus noster vel tuus vel illius sed spūs nr̄: vel tuus vel illius q spūssanctus eo dr quo donū et vtrūq relatiue dr ad patrē et ad filiū et hoc sempiterna relatione. Si aūt aliqn̄ dr donū nostrū. accipit donū p donato vel dato. Cū vero donū accipit eomodo quo spūssanctus donū pr̄is et filij dr: nō hois ita et fili' sub hac appellatione nō pōt dici nr̄ vt dicat fili' nr̄: sicut nec dr spūssctūs nr̄: et tn̄ de filio dr panis nr̄: et de spū spūs nr̄. Ille nr̄ panis q: nos reficit nobis dat': iste nr̄ spūs: q nobis inspirat a pr̄e et filio: et in nobis spirat sicut vult. Un̄ Aug. in. xv. lib. de tri. ait. Qd de pr̄e natū est ad pr̄em solū refert eū dr fili' et iō fili' pr̄is est: et nō noster. Dicim' tn̄ et panē nr̄m da nobis: sicut dicimus spiritū nostrum. Qd non dr spūssanct' nr̄ sz spūs nr̄. Augustin' Mat. vj. Luce. xj.

¶ Utrum spiritussanctus ad seipsum referatur. M

Post hec querit vtrū spūssctūs ad seipsum referat hoc eni videtur ex predictis posse pbari. Si enim quod dat refertur ad eum qui dat et ad eum cui datur et spiritussanctus datur a seipso vt predictū est: ergo refertur ad seipsum. huius questionis determinationem in posterum

differimus donec tractemus de his que relatiue dicunt de deo ex tempore de quibus datum et donatum continentur.

Dist. xix. De pprietatib⁹ ꝛ cditiōib⁹ qdā mō eēntialib⁹ ꝛ qdā mō psonalib⁹ trinitatis ꝛ vnitatis.

¶ Hic de qualitate trium personarum. A

Nunc postꝙ coeternitatē triū personarū pro modulo facultatis nostre insinuauim⁹ iam de earūdem equalitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coeternas: ita et coequales tres personas asserit. Equalis est enim in omnibus patri filius: et patri et filio spiritussanctus. Quia vt ait Augu. in li. de fide ad Petrū: breuiter aperiens quomodo intelligat equalitas docet. Nullus horum aliū aut precedit eternitate: aut excedit magnitudine: aut superat potestate quia nec filio nec spiritui sancto quantū ad nature diuine vnitatē pertinet: aut anterior est aut maior est pater: nec filius spū sancto. Eternum quippe et sine initio est: ꝙ filius de natura patris extitit: et eternū ac sine initio est: ꝙ spiritussanctus de natura patris filiiꝙ procedit Ob hoc ergo tres vnum recte credimus et dicimus deum. quia vna prorsus eternitas vna immensitas: vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Aug. in quo trium personarum consistat eq̄litas. s. q̄r alia aliā non excellit aut eternitate: aut magnitudine: aut ptāte.

¶ Quod eternitas et magnitudo potestatis in deo sunt vnū lȝ ponātur quasi diuersa. B

Aug. d tri. lib. vij. c. j. Qd magnitudo ē dei Qd potentia dei de⁹ est. psal. c. qd eṫnitas dei de⁹ est.

Cūꝙ enumerentur ista quasi diuersa in deo tamen vnum ꝛ idē sunt. s. essentia diuina simplex et incōmutabilis. vnde Aug. in. vij. li. de tri. Non alio magnus aliq deus est sed eo magnus quo deus: quia non est illi aliud magnū esse aliud deuȝ esse. Eadē quippe eius magnitudo est que virtus et eadē essentia que magnitudo. pater ergo et filius simul vna essentia et vna magnitudo ita etiam et potentia dei ꝛ essentia diuina est. Unde Augu. in. vij. li. confes. Uoluntas et potentia dei deus ipse est. Eternitas quoꝙ dei essentia diuina est. quod Aug. ostendit super illum locum ps. In generatione et generationē anni tui. Est generatio generationū que non transit: collecta de omnibus generationibus. i. sancti. In illa erunt anni dei q̄ non transeunt. i. eternitas dei. Non enim sunt aliud anni dei. aliud ipse sed anni dei eternitas dei est. Eternitas vero ipsa dei substantia est nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus ꝙ vnum ꝛ idē est. s. essentia diuina: dei eternitas: potentia: magnitudo et tamen consueuit scriptura et hec et his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis triū personarū equalitatē breuiter coplexus est. Augu. quia alius alium nec eternitate nec magnitudine: nec potētia supat. Quod autem eternitate aliqua trium personarū aliaȝ non excedat supra ostensum est vbi coeternitas triū personarum insinuata est.

¶ Hic de magnitudine ꝙ ea aliqua personarū aliā nō excedit. C

Nunc igitur superest ostendere ꝙ magnitudine vel potētia alius: alium non excedat: et prius de magnitudine videamus.

¶ Quod non est maior vna persona alia nec maius aliquid due q̄ vna: nec tres vel due q̄ vna. D

Sciendū est ergo quia pater non est maior filio: nec pater vel filius maior spiritusancto: nec maius aliquid due persone simul sunt q̄ vna: nec tres simul maius aliqd q̄ due nec maior est essentia in tribus q̄ in duabus: nec in duabus q̄ i vna: quia tota est in singulis. vn̄ Joh. Dam.

Joh. Dam.

ait. Confitemur deitatis naturam omnē perfecte esse in singula suarum hypostaseon. i. personarū omnē in patre: omnē in filio omnē in spiritusancto. Ideoq̧ perfectus deus pater: perfectus deus filius: perfectus deus spiritussanctus.

¶ Quō dicit̄ esse deus pater in filio et filius in patre et spūssanctus in vtroq̧ et singulus in singulis.

Et inde est q̄ pater dicitur esse in filio. et filius in patre et spiritussanctus in vtroq̧: et singulus in singulis. Unde Augu. in lib. de fide ad Petrū. Propter vnitatem naturalē totus pater in filio et spūsancto est: totus quoq̧ spūssanctus in patre et filio est. Nullus horum extra quēlibet ipsorū est propter diuine nature vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus Non enim plene: potest tantum ab homine reserari archanū: ex qua intelligentia dicatur singula personarū tota esse in alijs. Unde etiam Hylarius ista interius perquirens in lib. iij. de tri. ait. Affert plerisq̧ obscuritatē sermo domini cum dicit. Ego in patre: et pater in me est nec immerito. Natura enim intelligentie humane rationē dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana prestabit. Sed quod non intelligibile est homini deo possibile est. Cognoscendū itaq̧ atq̧ intelligendum est quid sit illud. Ego in patre. et pater in me est. Si tamen comprehēdere hoc ita vt est valebimus: vt quod natura rerum pati non posse estimatur: id diuine veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio: et filium in patre esse plenitudo in vtroq̧ diuinitatis perfecta est: quia plenitudo diuinitatis est in filio. quod in patre est: hoc et in filio est: quod in ingenito est: hoc in genito alter ab altero: et vterq̧ vnum. Id. s. qui est nihil habēs q̄d non sit etiam in eo a quo est non duo vnus: sed alius in alio: quia nō aliud in vtroq̧: vt vnum sint in fide nostra. vterq̧ non vnus nec eundē vtrūq̧: nec aliud confitemur. quia deū ex deo natum: nec eundē natiuitas: nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroq̧: et virtutis similitudinē ꝛ deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit. Ego in patre ꝛ pater in me est. Omnia em̄ filius accepit a patre: nā si patrē eiusdē qui genuit accepit: neuter ergo perfectus est deesset enim ei vn̄ decessit: nec plenitudo in eo erit qui ex portione cōstiterit. Neuter ergo perfect⁹ est: si plenitudinē suā ꝛ q̄ genuit amittit: nec qui natus est consequit̄. Fateamur ergo q̄ pater est in filio: ꝛ filius in patre et deus in deo vt idē Hylarius ait in. vij. li. de tri. nō ꝑ duplicē cōuenientiā generū cōiunctionē: nec ꝑ insitā capacioris substantie naturā sed ꝑ nature vnitā similitudinē ꝑ natiuitatē viuentis ex viuēte natura. Dū res nō differt dū naturā dei nō degenerat natiuitas: dū nō aliud aliq̄d ex deo q̄ deus nascitur: dū nihil in his nouū est nihil alienū nihil separabile. Ecce his verbis propt humana ꝑmittit infirmitas aperit̄ ex quo sensu xp̄s dixerit se esse in patre ꝛ patrē in se. Ex eodē etiā sensu intelligit̄ spūssanctus esse in vtroq̧: et singula personarū in singulis: quia scȝ in singulis est eadē plenitudo diuinitatis: ꝛ vnita similitudo nature: q2 nō est maior diuina natura in aliqua harū personarū: sed vnius et indifferentis nature sunt he tres persone. Ideoq̧ altera in altera esse dicit̄ vt predictū est. vn̄ Ambro. ꝓdictorū verborū sententiā nobis aperiens sup epistolā. ij. ad Cor. ait. Per hoc intelligit̄ pater esse in filio: et filius in patre: quia vna est eorū substantia. Ibi em̄ est vnitas: vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustriū virorū testimonijs. s. Aug. Hylarij Ambro. in idē: cōcurrentibus reuelatiōe spūssancti in eis loquētis: pie credere volētib⁹ ostēdit̄: tñ quasi ꝑ speculū ꝛ in enigma.

Aug. vbi. s.

Hylarius

Hylarius

Hec verba diligenter attende.

Ambros.

Cor. xiij.

te:qualiter accipiendũ sit cũ dicit̃ pater in filio esse vel filius in patre: vel spiritussanctus in vtroq;.

¶Ad id quod ceperat redit:scilicet vt ostẽdat ꝙ magnitudine aliꝰ alium non superat. b

Sed iam nunc ad propositũ redeamus:ceptoq; insistamꝰ ostendentes ꝙ magnitudine nulla triũ personarũ aliam superat: q: nulla maior alijs:nec maius aliquid sunt due ꝙ̃ vna:nec tres ꝙ̃ due: nec maior deus ꝙ̃ singuli horũ:quia singulus horũ perfectus est:nec est quo crescat illa perfectio.

¶Quod nulla personarũ pars est in trinitate. 3

Nec est aliqua triũ personarũ pars dei vel diuine essentie:

Augustinꝰ quia singula harũ verus et plenus deus est:et tota plena diuina essentia est:et ideo nulla istarũ in trinitate pars est:vnde Augu. in li.ij. cõtra Maximinũ hereticũ sic ait. Putas deũ patrẽ cũ filio et spũsancto vnũ deũ esse non posse:times eñ ne pater sit pars vnius dei:qui constet ex tribus. noli hoc timere nulla eñ fit partiũ in deitatis vnitate diuisio:vnus est deꝰ pater et filius et spũssanctus:id est ipsa trinitas vnus est deus. Ergo inquis deus pater est pars dei:absit. Tres enim persone sunt pater et filius et spiritussanctus ⁊ hi tres quia vnius substantie sunt:et vnũ sunt:et summe vnũ sunt:vbi nulla naturarũ nulla est diuersitas voluntatũ. Si eñ natura vnũ essent:et consensione vnũ non essent nõ summe vnũ essent. Si vero natura dispares essent non summe vnũ essent. Hi ergo tres quia vnum sunt ꝓpter ineffabilẽ coniunctionẽ deitatis qua ineffabiliter copulant̃ vnus deus est. Pars ergo trinitatis esse non potest quicunq; vnus est in tribus. In trini-

Math. xix. tate ergo que deus est et pater deus est ⁊ filius deus est:et spũssanctus deꝰ est:⁊ simul hi tres vnꝰ deꝰ. Nec huiꝰ trinitatis tertia pars est vnus:nec maiꝰ aliq̃d duo: ꝙ̃ vnꝰ est ibi nec maius aliq̃d sunt oẽs ꝙ̃ singuli: q̃a spiritalis nõ corporalis est magnitudo. Qui potest capere capiat: qui aũt nõ põt

Esa. vij. credat:⁊ oret vt quod credit intelligat. Uerũ est eñ quod per prophetã dr̃ Nisi credideritis:non intelligetis. His verbis aperte ostendit indifferentẽ magnitudinẽ trium personarũ. Itẽ in eodem. Tu nempe dixisti vnũ deum

Argumẽta cõ Augustini cõtra hereticũ q̃ õndit prẽ ⁊ filiũ ⁊ spiritũsanctũ nõ esse partes in trinitate. non ex partibus esse cõpositũ:hoc de patre tñ vis intelligi. Ille inquis virtus est ingenita simplex:et tñ in hac simplici virtute multa videris cõmemorare cũ dicis. Deus deũ genuit bonus bonũ genuit:sapiens sapientem: clemens clementẽ potens potentẽ. Nunquid ergo bonitas ⁊ sapientia ⁊ clementia et potentia tres partes sunt vnius virtutis quã simplicẽ esse dixisti. Si dixeris partes sunt. Simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus te diffiniente vnus est deus:ergo deũ ex partibus cõpositũ esse dicis. Non dico inquis:non sunt ꝑtes. Si ergo in vna ꝑsona patris: et illa inuenis que plura videnẽ et ꝑtes non inuenis:quia vna virtus simplex est ꝙ̃to magis pater et filius et spũssanctus et propter indiuiduã deitatem vnus deus ⁊ propter vniuscuiusq; proprietatẽ tres persone sunt:et ꝓpter singulorũ perfectionẽ partes vnius dei non sunt:Uirtus est pater:virtus est filius:virtus est spũssanctus. hoc verũ dicis:sed ꝙ virtutẽ de virtute genitã ⁊ virtutẽ de virtute ꝓcedẽtẽ:nõ vis eandẽ habere naturã hoc falsũ ⁊ dicis:hoc cõtra fidẽ rectã ⁊ catholicã dicis. His verbis apte docet̃ ꝙ tres ꝑsone ille nõ sunt ꝑtes dei vel diuine essentie. Nullaq; illarũ trinitatis ꝑs dicenda est:nec vna alias vlla maior alijs.

¶Dũ dicimꝰ tres ꝑsonas esse vnã essentiã:nec vt genꝰ de speciebus

nec vt speciē de indiuiduis p̄dicamus qͣ nō est essentia gen͂ & p̄sona species vel essentia spēs/et persona indiuiduum. k

Hic adn̄ciendū est q̄ tanta est equalitas triū personarum atq̄ indifferens magnitudo q̄ cū dicamus tres p̄sonas vnā esse essentiā vel substantiā: neq̄ vt genus de speciebꝰ neq̄ vt speciē de indiuiduis p̄dicamꝰ Nō eni͂ essentia diuina genꝰ est:et tres p̄sone spēs vel essentia diuina spēs: & tres p̄sone indiuidua. Quod Au. rōnibus ꝓbabilibꝰ atq̄ irrefragabilibꝰ apte demonstrat in li.vij.de tri.dicens. Si essentia genus est spēs aūt p̄sona:vt nonnulli sentiūt:oportet appellari tres substantias:vt appellantur tres persone. Sicut cū sit aial genus & equus spēs appellant̄ tres eq̄ iīdēq̄ tria animalia. Nō eni͂ ibi spēs pluraliter, & et genꝰ singulariter:vt si diceretur tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali noīe:ita tria animalia noīe gn̄ali dicunt̄. Cū ergo tres p̄sonas vnā fateamur esse essentiā:nō tres esse essentias:cū tres eq̄ tria alalia dicant̄ nō vnū:patet nomine essentie non significari genus/nec noīe persone speciem. Pri. pbat q̄ nō illud dr vt genꝰ d̄ speciebus. Aug. d̄ tri. li.vij. c.vj.

Hic probat q̄ non dicit̄ vt species de indiuiduis. L.

Si vero dicunt nomine persone non speciē significari; sed aliquid singulare atq̄ indiuiduū et noīe essentie speciē intelligi. vt persona nō dicat̄ sicut hō:sed quō dr hic homo:velut abrahā/ysaac/iacob/vel qs alius q̄ etiā digito p̄sens demōstrari possit. Sic quoq̄ illos eadē rō cōfutabit. Sicut eni͂ dicunt̄ abrahā/isaac/iacob tria indiuidua ita tres hoies et tria animalia. Cum ergo pater et filius et spūssanctus: si secundū genus et speciem et indiuiduum ista disserimus:non ita dicuntur essentie: vt tres persone.

Alio modo probat idem. M

Alio quoq̄ modo idē probat. Augu. scʒ q̄ essentia diuina non est genus:nec persone species:vel essentia non est spēs : nec persone indiuidua. Una inq̄t essentia nō hʒ species:sicut vnū animal nō hʒ species. Pater ergo et filius & spūssanctus nō sunt tres species vnius essentie. Diuina ergo essentia genus non est:sed nec spēs est essentia diuina et persona indiuidua:sicut homo species est indiuidua aūt abrahā/isaac/ et iacob. Si eni͂ essentia spēs est vt homo:sicut non dicit̄ vnus hō esse abrahā/isaac/& iacob:ita dicitur vna essentia esse tres p̄sone. Nō itaq̄ scd̄m genus & species ita dicimus. Augustinꝰ

Nec secundū materialē cām dicunt̄ tres persone vna essentia. N Idem.

Notandū etiā q̄ essentia diuina non est materia triū personarum vt Augusti.in eodem libro docet tanq̄ secundū cōmunē eandēq̄ materiam tres persone dicantur esse vna essentia:sicut ex eodem auro si fierent tres statue/diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic trinitatem id est tres personas dicimus vnam essentiam et deum vnum tanq̄ ex vna materia tria quedā subsistāt. In statuis enim equalibus plus auri est tres simul q̄ singule:et minus auri est vna q̄ due. In illa vero essentia trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiā vel essentiā:sicut tres statue dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres persone vna essentia : vt tres homines vna natura vel vnius nature. O

His quoqꝫ addendum est ꝙ tres personas non ita dicimus esse vnam essentiam. vt Aug. in eodem ait. vel vnius essentie: sicut dicimus aliquos tres hoīes eiusdem sexus ꝛ eiusdem tēperationis corporis eiusdēqꝫ animi vnam esse naturā vel vnius nature. Nā in his rebus nō tātum est vnus homo ꝗ̄tum tres homines simul: ꝛ plus aliquid sunt homines duo ꝗ̄ vnus homo. sicut in statuis esse diximus: ac in deo non est ita. Nō eñ maior essentia est pater ꝛ filius simul ꝗ̄ solus pater vel solus filius sed tres simul esse ille persone equales sunt singulis. Ex premissis p3 ꝙ tres persone dicunẗ diuina essentia: nec ẜm materialem causam vt tres statue vnum aurū: nec ẜm cōplexionis similitudinē vt tres hoīes vnius nature: nec vt genus predicatur de speciebus: vel vt species de indiuiduis. i. continens de contentis: maius de minoribus.

Augustin⁹

¶ Que videntur aduersari predictis.

His autem vidētur aduersari que quidam sacre scripture tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari vidētur ꝙ essentia diuina sit quoddam cōe ꝛ vniuersale velut spēs: tres vero persone sint tria particularia tria indiuidua numero differentia. Unð N

Joā. Dam̄ Joannes Damascenus inter doctores grecorum maximus in libro quem de trinitate scripsit: quem ꝛ papa Eugenius transferri fecit ait Cōmunia ꝛ vniuersalia predicantur de subiectis sibi ip̄sis particularibus. Commune ergo substantia est: particulare vero hypostasis. i. persona. Particulare aūt dicitur non quod partem nature habet: sed particulare numero vt athomus. i. indiuiduum. Numero eñ ꝛ non natura differre videntur hypostases. Itē in eodem. Substantia significat cōmunem ꝛ circumplectiuā speciem homoideon. i. similium specie hypostaseon idest personarum vt puta deus homo. Hypostasis autem indiuiduum demonstrat. s. patrem ꝛ filium ꝛ sp̄m sanctum. Petrum, Paulum ꝛ huiusmodi. Ecce apte dicit substantiam esse vniuersale. Hypostasim vero particulare: ꝛ ꝙ deus est spēs vt homo: ꝛ ꝙ pater ꝛ filius ꝛ sp̄ussanctus sunt indiuidua: sicut Petrus et Paulus: eo ꝙ numero differunt: que premisse sententie Augu. penitus cōtradicere videnẗ. Quid ergo dicemus ad hec? Hoc vtiqꝫ dicere possumus. atqꝫ debemus ꝙ ea que Augustin⁹ tradidit superius sine omni hesitatione tenenda sunt.

Ꝟba Aug. tenēda sūt.

¶ Quō sane possunt intelligi q̄ Joannes dicit: ꝛ quō ostēdit. O

Hec autem que hic dicuntur licet in sermonis superficie aliquid a fide alienum resonare videantur sane tamen intelligi queunt: piumqꝫ lectorem atq3 intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallem silens alios audire: quam loquendo maliuolis detrahendi occasionem prestare. Uidetur tamen ita posse accipi cum ait. Substantia est commune: ꝛ hypostasis est particulare. Non ita hec accepit cum de deo dicantur: vt accipiūtur in philosophica disciplina. Sed ꝑ similitudinem eorum que a philosophis dicuntur locutus est: vt sicut ibi commune vel vniuersale dicitur quod predicatur de pluribus: particulare vero vel indiuiduum quod de vno solo: ita hic essentia diuina dicta est vniuersale: quia de omnibus personis simul ꝛ de singulis separatim dicitur. Particulare vero singula quelibet personarum: quia nec de alijs cōmuniter: nec de aliqua aliarum singulariter predicatur. Propter similitudinem ergo predicationis substantiam dei dixit vniuersale: ꝛ ꝑsonas par-

Ex q̄ intellectu dixerit ꝙ sub a dei sit spēs vel vl'e: ꝛ ꝑsone indiuidua.

ticularia vel indiuidua propter hoc idem etiam eandem diuinam essentiam dixit esse communem spēm ⁊ circumplectiuam similium specie psonarū: q2 sicut hec spēs homo de suis predicatur indiuiduis velut de Petro ⁊ Paulo ⁊ aliis: nec ista spē differunt sed conueniunt per oīa: ita deus de tribus predicatur personis: que in diuinitate non differunt: sed per omnia conueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas ⁊ res temporales perpendens Joannes vniuersalitatis ⁊ particularitatis noīa que rebus temporalibus proprie conueniunt: ad res eternas transtulit Aug. vero maiorem videns dissimilitudinē q̄ similitudinē inter res predictas ab excellentia trinitatis predicta noīa remouit.

¶ Ex quo sensu dixerit personas differre numero. P

Quod autem Joannes dicit hypostases differre numero non natura. In eo ꝙ non differre natura ait verissime ⁊ sine scrupulo loq̄tur. Quod vero dixit differre numero cauendum est quomodo intelligat. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

¶ Quibus modis dicātur differre numero ⁊ ꝫm quem modum possit conuenire personis Q

Dicuntur enim aliqua differre numero quando ita differunt. vt hoc non sit illud: nec aliquid quod illud est: vel in ipso est: qualr differunt Socrates ⁊ Plato ⁊ hmōi q̄ apud phos dicuntur indiuidua vl particularia iuxta quē modum non possunt dici tres persone differre numero. Dicunt quoqꝫ differre numero: q̄ in enumeratione siue cōputatione non sibi adiungunt: sed a seinuicē discernunt: vt cū de aliquibus rebus loquētes dicimus: vna: due: tres: ⁊ ꝫm hunc modū forte dixit Joannes hypostases .i. personas differre numero. Possumus enī dicere. Pater ē vn⁹: ⁊ pater ⁊ filius sunt duo: ⁊ pater ⁊ filius ⁊ spūssanctus sunt tres. Et item. Hec persona est vna: ⁊ hec ⁊ illa sunt due: ⁊ hec ⁊ illa ⁊ alia sunt tres. Conuenientius tū tres ille persone proprietatibus: tū distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabit. Nunc vero ad inceptum redeamus que dicta sunt repetentes: vt sepius versando familiarius innotescant

¶ Quod vna persona non est maior alia nec tres simul q̄ vna: et hoc ratione ostendit catholica. R

Sciendum est ergo tantam equalitatem esse in trinitate vt ait Aug. in .viij. lib. de tri. vt nō solū pater nō sit maior q̄ filius sed nec pr̄ ⁊ fili⁹ simul maius aliquid sunt q̄ spūssanctus aut quelibet psona minus aliquid sit q̄ ipsa trinitas. Qđ autem ita sit aliquo modo si fieri pōt demonstrandum est. Quantum ergo ipse creator adiuuat attendam⁹ inquit Aug. in eodē: quomodo in hac trinitate due vel tres persone nō sunt maius aliquid q̄ vna earum. Aug. đ tri. li. viij. c. j Augu.

¶ Ratione vtitur subtilissima ad ostendendū ꝙ ita sit. S

Quod ibi magnum dicitur aliunde magnum non est quā eo quo vere est: q2 ibi magnitudo ipsa veritas est: ⁊ veritas essentia. Non ergo ibi maius est qđ verius non est. Nō aūt verius est pater ⁊ fili⁹ simul q̄ pater solus vel filius. Nō ḡ maius est aliquid vterqꝫ simul q̄ singul⁹ eorū. Et q2 eque vere est etiā spūssanctus ideo pater ⁊ fili⁹ simul nō sunt aliquid maius q̄ ipse q2 nec verius sunt. Itē in essentia veritatis hoc est id verum esse qđ est esse: ⁊ hoc est esse qđ est magnū esse. Hoc est ergo magnū Iterū aliū ꝓbat.

esse quod verum esse. Ubi igitur ibi eque verum est: et eque magnū est. Ubi ergo ibi plus veritatis non h3: non plus h3 magnitudinis. Plus aūt veritatis non h3: q8 verius non est. Non est aūt verius vna persona ꝙ alia: vel due ꝙ vna: vel tres simul ꝙ singula. Nō ergo pl⁹ veritatis h3 vna ꝙ alia; vel due ꝙ vna vel tres siml quam singula. Sic ergo et ipsa trinitas nō est maius aliquid ꝙ vnaqueqꝫ ibi persona: sed tam magnum ꝙ singula. Non enim ibi maior est q̄ verior non est. vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo cōuenienti et ratione catholica ostensum est quō indifferens sit, magnitudo trium personarum: q2 nec vna maior est alia: nec due maius aliquid, quā vna: nec tres simul maius aliquid ꝙ singula

¶ Quod deus no est dicendus triplex. sed trinus. T

Preterea cum deus dicatur trinus: non tamen debet dici triplex. Ibi em̄ non est triplicitas: vbi summa est vnitas: et indifferens equalitas. vnde Aug. in li. vj. de tri. ait. Non quoniam deus trinitas est: ideo triplex putandus est: alioquin minor esset pater solus vel filius sol⁹ ꝙ simul pater et filius. Cum itaqꝫ tantus est pater solus vel filius solus vl solus spū sanctus ꝙtus est simul pater et filius et spū sanctus nullo mō triplex dicēdus est deus. Non enim pater cū filio et spū sancto maior deus est ꝙ singuli eorum: q2 non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est et pater et filius et spū sanctus. et perfectus dicitur deus singulus eorum Et ideo trinitas potius ꝙ triplex dici debet.

¶ Quod nō est ita in rebus corporeis vt in trinitate. V

In rebus corporeis non tātum est vna quantum tres simul: et plus sunt due ꝙ vna res. In trinitate vero summa tantum est vna persona ꝙtum tres simul: et tantum sunt due ꝙtu3 vna et in se infinite sunt q2 non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est: quomodo singula sunt in singulis: et oia in singulis et singula in oibus: et oia in oib⁹ et vnū in omnibus est: et vnū omnia. Ecce iā ōndim⁹ sufficienter qualr in trinitate aliqua psona aliā non supet magnitudine

Distin. xx. ¶ Ostenso ꝙ aliqua personarum aliam non superat magnitudine

De triū p- nūc ōndit ꝙ alia non excedit aliam potentia. A

sonarū eq- Nunc ostendere restat quomodo aliqua harū per-

litate ꝙtū sonarū aliam nō excellat potētia: vt sicut vna et indifferens est

ad ptātē3. magnitudo trium: ita vna et indifferens monstretur potentia trium. Sciendum est ergo quia non est potentior pater filio nec filius vel pater spiritusancto. Nec maiorem potentiam habent duo vl tres simul quam singulus eorum: quia nec plus potest pater et filius simul ꝙ solus spiritussanctus: Nec hi tres simul pl⁹ pnt ꝙ singulus eorum: quia

Augustin⁹ omnipotentiam quam habet pater et filius accepit nascendo et spū sanct⁹ procedendo quod Augustinus rationibus et auctoritatibus probabiliter astruit in libro contra Maximinum qui dicebat patrem meliorem: ac

Hic ponit potentiorem filio.

falsā tradi ¶ Quod non potest minus filius ꝙ pater. B

tionē here- Nihil inquit patre minus habet ille qui dicit. omnia que

tici. habet pater mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid qua3 pa-

Joan. xvi. ter non sunt eius omnia que habet pater. Sed eis sunt omnia que habet pater. Tantam ergo habet potestatem filius quantam pater. Equalis ergo est patri. Non enim potest qui accipit inequalis esse ei q̄ dedit. Tu au

tem hoc de potentia sapis quod potens sit filius: sed potentior patre: ut secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere: et non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam quam non habet filius: et si hoc est: falsum est quod ait filius. Omnia que habet pater mea sunt.

¶Hoc verum fatebatur hereticus ex quo progrediebatur ad falsa. C

Sed inquis pater a nemine potentiam accepit: filius autem a patre. Fatemur et nos filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: patri vero potentiam nullus dedit: quia nullus eum genuit. Gignendo eum dedit pater potentiam filio: sicut omnia que habet in substantia sua gignendo dedit ei quem genuit de substantia.

¶Questio Augustini qua artat hereticum. D

Sed queritur utrum ei tantam quanta ipsi est potentiam pater filio dederit an minorem. Si tantam non solum potentem: sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur. Si vero minorem, quomodo omnia que habet pater filii sunt? Si patris omnipotentia filii non est non omnia procul dubio que habet pater filii sunt. At omnia que habet pater filii sunt. omnipotentia ergo patris etiam est filii: non est ergo pater potentior filio.

¶Aliter probat filium equalem patri. E

Item alio modo probat filium equalem patri contra maximinum ita dicens: Tu dicis quod pater genuit filium minorem seipso: in quo et patri derogas: qui si filium unicum minorem genuit aut non potuit: aut non voluit gignere equalem. Si dicis quia non voluit eum inuidum esse dixisti. Si autem non potuit ubi est omnipotentia dei patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur ut deus pater esse equalem sibi gignere filium: aut non potuerit: aut noluerit. Si non potuit infirmus: si noluit inuidus inuenitur. Sed utrunque hoc falsum est: patri et filius vere equalis est. Genuit ergo pater sibi equalem filium: et ab utroque procedit utrique equalis spiritussanctus. Si enim formam suam (ut ait Augustinus contra eundem) pater in unico filio plenam gignere potuit: nec tamen plenam genuit sed minorem cogimini patrem inuidum dicere. Plenum ergo deum et equalem sibi genuit filium

Si autem pater si potuit ut si voluit gignere equalem filium infirmus vel inuidus inuenitur.

¶Per simile ostendit quod non minorem pater filium genuit. F

Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat inquiens. Homo pater si potuisset equalem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere quod hoc omnipotens non potuit. Addo etiam si posset homo maiorem: melioremque seipso gigneret filium. Sed maius: vel melius deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non equalem (ut ais) filium genuit: cui nec anni necessarii fuerunt: per quos adimpleret equalitas nec omnipotentia defuit. an forte noluit: ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit. equalem ergo genuit filium. Credamus ergo filium equalem esse equalem.

¶Opinionem heretici ponit ut destruat G

Sed forte dicis eo ipso pater est maior filio: quia de nullo genitus genuit tamen equalem. Ad quod cito respondebo: immo ideo non hic soluit est pater maior filio: quia equalem sibi genuit. Originis enim questio ista est quis de quo sit equalitatis autem qualis aut quantus sit quod est dicere. Ad origi objectionem

nem pertinet questio qua queritur quis de quo sit ad equalitatem vero illa qua queritur qualis aut q̄tus quis sit. Nec cum dr filius a patre genitus. ostenditur inequalitas substantie: sed ordo nature non quo alter prior esset altero sed quo alter est ex altero. Non ergo s̄m hoc q̄ pr̄ genuit et filius genitus est vel spiritussanctus ab vtroq̄ ꝓcedit equalitas vel inequalitas ibi existit quia nō s̄m hoc alia persona alij equalis vel inequalis dicit̄. Ecce equalitas trinitatis et vnā eademq̄ substātia q̄tū breuiter potuim⁹ demōstrata est in superiorib⁹ qualiter scȝ aliqua trium ꝑsonarū quamlibet aliam nec eternitate nec magnitudine nec potentia excellat.

Dist. xxj. ¶ Queritur quō posset dici solus pater vel solus filius vel solus spiritussanctus cum sint inseparabiles. A

Qualit̄ dictiones exclusiue capiantur in diuinis.

Hic oritur questio trahens originem ex predictis. Dictum est enim supra q̄ tantus est solus pater vel solus filius vel sol⁹ spūssctūs q̄tū simul illi tres ⁊ q̄ due vel tres persone simul non sunt maius aliq̄d q̄ vna persona sola. Ideo q̄rit Augu. in. vj. li. de tri. quomodo hec sane dici possunt cū nec pater sit solus nec filius nec spūssctūs. Sed semꝑ et inseparabiliter et filius cū patre/ ⁊ pater cum filio. ⁊ spūssctūs cum vtroq̄. Inseparabiles enim sunt he tres ꝑsone.

Aug. d̄ tri. li. vj. c. vij. Rn̄si. aug. Ad quod ita respōdet Aug. in eodē. Solū deū patrem dicimus non quia separatur a filio vel a spiritusancto: sed hoc dicentes significamus/ quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim pr̄ pater est/ qd̄ non dicitur quia ipse sit solus. id est sine filio vel spiritusancto. sed per hoc filius vel spiritussanctus a paternitatis consortio excluduntur. Ita et cum dicitur solus filius fili⁹ est vel solus spūssanct⁹ est spūssctū s. non diuiditur filius a patre vel spūssanctus ab vtroq̄/ sed a consortio filialis proprietatis excludūtur pater et spiritussanct⁹/ et a cōsortio ꝓcessibilis proprietatis pater et filius. Cum ergo dicitur tantus est solus pater quantum simul illi tres per hoc quod dicitur solus nō separatur pater ab alijs: sed hic est sensus. Solus pater. i. pater qui ita pater est: qd̄ nec filius nec spūssctūs tantus est ⁊c. Similiter intellige cū dicitur solus est fili⁹ vel solus est spūssanctus. Solus ergo pater dicitur vt ait August. in eodem quia non nisi ipse ibi pater est: et solus filius: quia non nisi ipse ibi filius est et solus spiritussanctus/ q̄ nō nisi ipse ibi spiritussanctus est.

¶ Utrum possit dici solus pater est deus solus filius est deus vel solus spiritussanctus est deus: vel pater est solus deus: vel fili⁹ est solus deus: vel spiritussanctus est solus deus. B

Post hec queritur vtrum sicut dicitur solus pater est pater/ vel sol⁹ fili⁹ est fili⁹/ ita possit dici solus pr̄ ē de⁹ vel sol⁹ fili⁹ est de⁹/ ita ⁊ de spūsctō. Aut pr̄ est sol⁹ de⁹ fili⁹ ē sol⁹ de⁹. Ad qd̄ dicimus/ q̄ pr̄ et fili⁹ et spūssanctus dicit̄ ⁊ est vnus de⁹/ ⁊ hec trinitas simul proprie dicitur esse solus de⁹. sicut solus sapiens/ solus potēs. Sed nō videt̄ debere dici a nobis verbis nostris vtentib⁹/ nisi vbi sermo auctoritatis occurrit solus pater est deus vel pater est solus deus: ita de filio ⁊ de spiritu sancto dicim⁹.

Augusti. Qd̄ non dr̄ sol⁹ pater deus est. Qd̄ pr̄ non est sol⁹ de⁹ s; trinitas.

Unde augustinus in. vj. li. de trini. ait. Quoniam ostendimus quomodo posset dici solus pater vel solus filius consideranda est illa sententia qua dicitur. Non esse solum patrem deū verū solum sed patrem ⁊ filium ⁊ spiritum sanctū. Ecce habes q̄ nō solus pater dicendus est esse verus deus. Itē in eodē. Si q̄s interrogat vtrū pater solus sit deus. quomodo respondebimus nō esse nisi forte dicamus ita esse quidē patrē deū sed nō eū esse solū

deū. Ecce aūt solū deū dicamus patrē ꝛ filiū ꝛ spūmsctm̄. Ecce et hic habes
quia pater non debet dici solus deus atqꝫ hoc solum in parte subiecti tan
tum accipere quidā volunt in parte vero predicati si sit concedūt ꝙ pater
est solus de⁹. Sꝫ ex verbis Augu. videt̄ ostēdi ꝙ ꝓprie solus deus dici de
beat tota trinitas. Et hec trinitas (vt ait August. cōtra Maximinū) intelli
gitur cū apl's dicit. Beatus ꝛ solus potēs. ꝛ ibi Soli sapienti deo. ꝛ ibi In-
uisibili soli deo. Nō em̄ de solo patre hec accipiēda sunt vt contēdebat Ma
ximinus ꝛ alij heretici. sed de trinita. Sicut ꝛ illud Solus habet immor
talitatem qꝛ scd̄m rectam fidem ipsa trinitas est vnus solus deus beatus
potens sapiens inuisibilis. Unde Augu. in eodem. Cum vnus deus sit tri
nitas nec sit nobis solutio questionis vt intelligam⁹ solū deū sapientē so
lum potentē patrē et filiū et spiritū sanctum qui est vnus ꝛ solus deus.

℄ Quō dr̄ trinitas solus de⁹ cū ipsa sit cū spiritib⁹ et aīabus sctis. C

Sed iterum queritur quomodo ipsam trinitatē dicimus
solum deum cū sit cū spiritib⁹ et aīabus sanctis. Ad quod respondet Au- Augusti.
gu. in .vj. lib. de tri. ita dicens. Trinitatē dicimus deum solum ꝗuis semp
sit cū spiritibus ꝛ animabus sanctis: sed solū dicimus qꝛ nō aliud ꝗ̄ ipsa
trinitas deus est. Nō enim illi cū illa deus sunt vel aliqua alia: sed ipsa
trinitas tantum non illi vel alia deus est.

℄ Et si de patre solo predicta dicerentur: non tamē excluderetur
filius et spiritussanctus. D

Ueruntamē vt ait Augusti. et si de solo patre predicta di- Augusti.
cerentur. nō tamē excluderetur filius vel spūssanctus: qꝛ hi tres vnum sunt I. Johā. v.
sicut in Apocalypsi de filio legitur ꝙ habet nomen scriptum quod nemo Apoca. ix.
scit nisi ipse. non em̄ inde separatur pater vel spiritussanctus. Et cum dici Mat. xj.
tur Nemo nouit patrē nisi filius non inde separatur pater vel spiritussan Luce. x.
ctus. qꝛ insepa rabiles sunt. Aliqñ etiā nominātur pater ꝛ fili⁹ ꝛ tacet̄ spi Joh. xvij.
ritussanctus vt veritas ad patrem loquens ait. Ut cognoscāt te ꝛ quē mi-
sisti Jesum xp̄m esse vnū deum verum. Cur ergo (inquit August.) tacuit de
spiritusancto: qꝛ consequens est vt vbicunqꝫ nominatur vnus sicut pater ꝛ
filius tanta pace vni adherens. intelligatur etiam ipsa pax ꝗuis nō com
memoretur: vno ergo istorum nominato etiam reliqui intelligūtur. quod
in pluribus scripture locis occurrit.

℄ De noīm differentia qb⁹ vtimur loquētes de deo. A

Post predicta nobis differendum videtur de nomi Dist. xxij.
num diuersitate. quibus loquētes de vnitate ac trinitate ineffa De trinita
bili vtimur. Deinde demōstrandum est quibus modis de ea ali te et vnitate
quid dicatur. Illud ergo precipue teneamus quedam esse nomi te sꝫ ꝙ cre
na distincte ad singulas personas pertinentia vt ait Augustinus in nono dita ꝛ intel
libro. de trinita. que de singulis tantum dicuntur personis. Quedam ve- lecta rōna
ro vnitatē essentie significātia sunt. q̄ et de singulis sigilatim. et de omni- biliter ꝛ ca
bus communiter dicuntur. Alia vero sunt que translatiue ac per similitu tholice ex
dinem de deo dicuntur Unde Ambr. in. ij. libr. de trini. ait. Quo purius ni- primitur.
teat fides tripertita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim noīa que-
dam que euidenter proprietatem personamqꝫ deitatis ostendunt. Et sunt
quedam que perspicuam diuine maiestatis exprimunt veritatem. Alia ve
ro sunt que translatiue et per similitudinē de deo dicuntur. Proprietatis
itaqꝫ indicia sunt: generatio fili⁹ verbū et huiusmodi. Unitatis vero eter-

nem pertinet questio qua queritur quis de quo sit ad equalitatem vero illa qua queritur qualis aut q̄tus quis sit. Nec cum dr̄ filius a patre genitus. ostenditur inequalitas substantie: sed ordo nature non quo alter prior esset altero sed quo alter est ex altero. Non ergo sm̄ hoc ꝙ pr̄ genuit et filius genitus est vel spiritussanctus ab vtroqꝫ ꝓcedit equalitas vel inequalitas ibi existit quia nō sm̄ hoc alia persona alij equalis vel inequalis dicit̄. Ecce equalitas trinitatis et vna eademqꝫ substātia q̄tū breuiter potuimꝰ demōstrata est in superioribꝰ qualiter scꝫ aliqua trium ꝑsonarū quamlibet aliam nec eternitate nec magnitudine nec potentia excellat.

¶Queritur quō posset dici solus pater vel solus filius vel solus spiritussanctus cum sint inseparabiles. A

Dist. xxj.

Qualit̄ dictiones exclusiue capiantur in diuinis.

HIc oritur questio trahens originem ex predictis. Dictum est enim supra ꝙ tantus est solus pater vel solus filius vel solꝰ spūsſctūs q̄tū simul illi tres ⁊ ꝙ duo vel tres persone simul non sunt maius aliq̄d q̄ȝ vna persona sola. Ideo q̄rit Augu. in. vj. li. de tri. quomodo hec sane dici possunt cū nec pater sit solus nec filius nec spūsſctūs. Sed semꝑ et inseparabiliter et filius cū patre, ⁊ pater cum filio. ⁊ spūsſctūs cum vtroqꝫ. Inseparabiles enim sunt he tres ꝑsone.

Aug. d̄ tri. li. vj. c. vij.

Rn̄ſi. aug.

Ad quod ita respōdet Aug. in eodē. Solū deū patrem dicimus non quia separatur a filio vel a spiritusancto: sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim pr̄ pater est, qḋ non dicitur quia ipse sit solus. id est sine filio vel spiritusancto. sed per hoc filius vel spiritussanctus a paternitatis consortio excluduntur. Ita et cum dicitur solus filius filiꝰ est vel solus spūsſanctꝰ est spūsſctūs. non diuiditur filius a patre vel spūsſanctus ab vtroqꝫ, sed a consortio filialis proprietatis excludūtur pater et spiritussanctꝰ, et a cōsortio ꝓcessibilis proprietatis pater et filius. Cum ergo dicitur tantus est solus pater quantum simul illi tres per hoc quod dicitur solus nō separatur pater ab alijs: sed hic est sensus. Solus pater. i. pater qui ita pater est: qḋ nec filius nec spūsſctūs tantus est ⁊c. Similiter intellige cū dicitur solus est filiꝰ vel solus est spūsſanctus. Solus ergo pater dicitur vt ait August. in eodem quia non nisi ipse ibi pater est: et solus filius: quia non nisi ipse ibi filius est et solus spiritussanctus, q̄ nō nisi ipse ibi spiritussanctus est.

¶Utrum possit dici solus pater est deus solus filius est deus vel solus spiritussanctus est deus: vel pater est solus deus: vel filiꝰ est solus deus: vel spiritussanctus est solus deus. B

POst hec queritur vtrum sicut dicitur solus pater est pater, vel solꝰ filiꝰ est filiꝰ, ita possit dici solus pr̄ ē deꝰ vel solꝰ filiꝰ est deꝰ, ita ⁊ de spūsctō. Aut pr̄ est solꝰ deꝰ filiꝰ ē solꝰ deꝰ. Ad qḋ dicimus, q̄ pr̄ et filiꝰ et spūsſanctus dicit̄ ⁊ est vnus deꝰ, ⁊ hec trinitas simul proprie dicitur esse solus deꝰ. sicut solus sapiens, solus potēs. Sed nō videt̄ debere dici a nobis verbis nostris vtentibꝰ, nisi vbi sermo auctoritatis occurrit solus pater est deus vel pater est solus deus: ita de filio ⁊ de spiritu sancto dicimꝰ. Unde augustinus in. vj. li. de trini. ait. Quoniam ostendimus quomodo posset dici solus pater vel solus filius consideranda est illa sententia qua dicitur. Non esse solum patrem deū verū solum sed patrem ⁊ filium ⁊ spiritum sanctū. Ecce habes q̄ nō solus pater dicendus est esse verus deus. Itē in eodē. Si q̄s interrogat vtrū pater solus sit deus. quomodo respondebimus nō esse nisi forte dicamus ita esse quidē patrē deū sed nō eū esse solū

Augusti.

Qḋ non dr̄ solꝰ pater deus est.

Qḋ pr̄ non est solꝰ deꝰ sꝫ trinitas.

deū.Ecce aūt solū deū dicamus patrē ꝛ filiū ꝛ spmſctm̄. Ecce et hic habes q uia pater non debet dici solus deus atqꝫ hoc solum in parte subiecti tantum accipere quidā volunt in parte vero pdicati si sit concedūt ꝙ pater est solus de⁹.Sꝫ ex verbis Augu.videt̄ ostēdi ꝙ ꝓprie solus deus dici debeat tota trinitas. Et hec trinitas(vt ait Augusti.cōtra Maximinū)intelligitur cū apl's dicit.Beatus ꝛ solus potēs.ꝛ ibi Soli sapienti deo.ꝛ ibi Inuisibili soli deo.Nō em̄ de solo patre hec accipiēda sunt vt cōtēdebat Maximinus ꝛ alij heretici. sed de trinita.Sicut ꝛ illud Solus habet immortalitatem q: scd̄m rectam fidem ipsa trinitas est vnus solus deus beatus potens sapiens inuisibilis.Unde Augu.in eodem. Cum vnus deus sit trinitas nec sit nobis solutio questionis vt intelligam⁹ solū deū sapientē solum potentē patrē et filiū et spiritū sanctum qui est vnus ꝛ solus deus.

¶Quō dr̄ trinitas solus de⁹ cū ipsa sit cū spiritib⁹et aiabus sctis. C

Sed iterum queritur quomodo ipsam trinitatē dicimus solum deum cū sit cū spiritib⁹ et aiabus sanctis.Ad quod respondet Augu.in.vj.lib.de tri.ita dicens.Trinitatē dicimus deum solum ꝗuis semp sit cū spiritibus ꝛ animabus sanctis:sed solū dicimus q: nō aliud ꝗ ipsa trinitas deus est.Nō enim illi cū illa deus sunt vel aliqua alia : sed ipsa trinitas tantum non illi vel alia deus est. Augusti.

¶Et si de patre solo predicta dicerentur:non tamē excluderetur filius et spirituſſanctus. D

Uerūtamē vt ait Augusti.et si de solo patre predicta dicerentur.nō tamē excluderetur filius vel spūſſanctus:q: hi tres vnum sunt Augusti.
sicut in Apocalypsi de filio legitur ꝙ habet nomen scriptum quod nemo i.Iohā.v.
scit nisi ipse.non em̄ inde separatur pater vel spiritusſanctus.Et cum dicitur Nemo nouit patrē nisi filius non inde separatur pater vel spiritusſanctus.q: insepa rabiles sunt.Aliqñ etiā nominātur pater ꝛ fili⁹ ꝛ tacet̄ spiritusſanctus vt veritas ad patrem loquens ait. Ut cognoscāt te ꝛ quē misisti Iesum xp̄m esse vnū deum verum.Cur ergo(inquit August.)tacuit de spiritusancto:q: consequens est vt vbicunqꝫ nominatur vnus sicut pater ꝛ filius tanta pace vni adherens.intelligatur etiam ipsa pax ꝗuis nō commemoretur:vno ergo istorum nominato etiam reliqui intelligūtur.quod in pluribus scripture locis occurrit. Apoca. ix. Mat.xj. Luce.x. Ioh.xvij.

¶De nolm differentia q̇b⁹ vtimur loquētes de deo. A

Post predicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate.quibus loquētes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur.Deinde demōstrandum est quibus modis de ea ali quid dicatur.Illud ergo precipue teneamus quedam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia vt ait Augustinus in nono libro.de trinita.que de singulis tantum dicuntur personis. Quedam vero vnitatē essentie significātia sunt.q̄ et de singulis sigilatim.et de omnibus communiter dicuntur. Alia vero sunt que translatiue ac per similitudinem de deo dicuntur Unde Ambr.in.ij.libr.de trini.ait.Quo purius niteat fides tripertita videtur deriuanda distinctio.,Sunt enim nola quedam que euidenter proprietatem personamqꝫ deitatis ostendunt. Et sunt quedam que perspicuam diuine maiestatis exprimunt veritatem. Alia vero sunt que translatiue et per similitudinē de deo dicuntur. Proprietatis itaqꝫ indicia sunt:generatio fili⁹ verbū et huiusmodi. Unitatis vero eter Dist.xxij. De trinitate et vnitate fz ꝙ credita ꝛ intellecta rōnabiliter ꝛ catholice exprimitur.

ne: sapientia virtus et veritas et huiusmodi. Similitudinis vero splēdor character speculum et huiusmodi.

¶ Premissis addit quedam esse noīa q̄ tēporaliter deo conueniunt et relatiue dicuntur. B

Augusti. His adiiciendum est quedam esse nomina (vt Augu. ait in.v.lib.de tri.) que ex tēpore deo conueniunt: et relatiue ad creaturam dicuntur quorum quedam de omnibus dicuntur personis: vt dn̄s creator refugiū. Quedā autem non de omnibus: vt donatus: datus: missus.

¶ De hoc nomine trinitas addit. C

Preterea est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dr̄: sed de omnibus simul id est trinitas: qd̄ non dr̄ s̄m substātiam: sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

¶ De aliis nominibus que temporaliter deo congruunt: et non relatiue dicuntur. D

Sunt etiam quedam nomina que ex tempore deo conueniunt: nec relatiue dicuntur: vt humanatus incarnatus et huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus: quibus vtimur loquentes de deo: de quibus singulis agendum est.

¶ Quod illa nomina que ad singulas pertinent personas proprie relatiue dicuntur. ea vero que vnitatem essentie significant ad se dicuntur: et de singulis: et de omnibus cōmuniter dicūtur psonis: ꝛ singulariter nō pluraliter in summa accipiunt. E

Sciendum est ergo q̄ illa que proprie ad singulas personas pertinent relatiue ad inuicem dicuntur sicut pater et filius: ꝛ vtriusq̄ donum spiritussanctus. Ea vero que vnitatem essentie significāt ad se dicuntur et ea que ad se dicuntur substantialiter vtiq̄ dicuntur: et de omnibus communiter et de singulis sigillatim dicuntur personis: ꝛ singulariter non pluraliter accipiuntur in summa: vt deus bonus potens magnus et huiusmodi. Que autem relatiue dicuntur substantialiter non dicuntur. vnde Augusti. in.v.lib. de trinita. ait. Quicquid a se dicitur: prestantissima illa et diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur non substantialiter dicitur: sed relatiue. Tāta q̄ est vis eiusdem substantie in patre et filio et spiritusancto vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur non pluraliter in summa sed singulariter accipiantur. Dicimus enim pater est deus: et filius est deus: et spiritussanctus est de⁹. quod s̄m substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc trinitatem esse tres deos: sed vnum deum. Ita dicitur pater magnus: fili⁹ magnus: ꝛ sp̄ūssctūs magnus non tres magni sed vnus magnus. Ita etiā omnipotens pater: op̄s filius: op̄s sp̄ūssctūs. Nō t̄n tres oīpotentes: sed vnus omp̄s. Quicq̄d ergo ad seipsum dr̄ deus: ꝛ de singulis psonis similiter dr̄: et simul de ipa trinitate non pluraliter: sed singulariter dr̄. Et q̄m non est aliud deo esse: ꝛ aliud magnū esse. s3 hoc idē est illi esse qd̄ est magnū esse. Propterea sicut nō dicimus tres essentias. sic non dicimus tres magnitudines: sed vnam essentiam et vnam magnitudinem.

¶ Qd̄ deus magnus est ea magnitudine qua deus est: sic de bonitate et de oībus que s̄m substantiam dicūtur. F

Deus enim non est magnus ea magnitudine que non est

quod ipse:vt quasi particeps eius sit:alioquin maior esset illa magnitudo ꝙ deus. Deo autem non est aliquid maius ea ergo magnitudine magnus est: qua ipse est. Ideoq; nec tres magnitudines dicimus:sed vnā magnitudinem nec tres magnos:sed vnum magnum:quia non participatiōe magnitudinis deus magnus est:sed seipso magno magnus est:quia ipse est sua magnitudo. Ita et de bonitate et eternitate et omnipotentia dei dicendum est et de omnibus omnino que de deo possunt pronunciari substātialiter quibus ad seipsum dicitur:non trāslatiue ac per similitudinē sed proprie. si tamen de illo proprie aliqd ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit ꝙ nomina vnitatem maiestatis significantia et ad se dicūtur de deo:id est sine relatione et de omnibus personis communiter et de singulis diuisim dicuntur nec pluraliter sed singulariter in summa accipiūtur. Illa vero nomina que ꝓprie ad singulas pertinent personas: relatiue nō substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in trinitate persona dicitur.vt ait Aug. in eodem nullo modo ad se ipsum:sed ad aliā inuicem vel ad creaturā dr. Et ideo relatiue non substantialiter dici manifestū est. Augusti.

¶De hoc nomine quod est persona qđ cum sm̄ substantiam dicat: tamē pluraliter nō singulariter in summa accipitur. A

Predictis adiciendum est ꝙ cum omnia nomina que sm̄ substantiā de deo dicuntur:singulariter et non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis: vt supra ostensum est. Est tamen vnum nomen. s. persona quod sm̄ substantiam dr̄ de singulis personis et pluraliter non singulariter in summa accipit. Dicimus enim pater est persona/filius est persona/spiritussanctus est persona et hoc sm̄ substantiam dicitur. Nec tamen dicitur pater et filius et spiritussanctus sunt vna persona/sed tres persone. Hoc ergo nomen excipitur a predicta regula nominum que secundum substantiam de deo dicuntur qr cum hoc ad se dicatur et sm̄ substantiam pluraliter tamen non singulariter in summa accipitur. Di.xxiij. De substātialib⁹ nōi bus diuis in spālu.

¶Autoritas ꝙ persona ad se dicatur ⁊ secundū substātiā. B

Qđ aūt persona scdm substantiam dicatur Augu. ostendit in.vij.li. de trini.dicēs. Nō est aliud deo esse:aliud ꝑsonā esse: sed omnia idem. Item in hac trinitate cum dicimus personam patris non aliud dicimus ꝙ substantiā patris. Quo circa vt substantia patris ipse pater est nō quo pr̄ est sed quo est:ita et ꝑsona patris non aliud ꝙ ip̄e pater est. Ad se quippe dicitur persona non ad filium vel spiritumsanctū sicut ad se deus dicitur et magnus et bonus et iustus et huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi est esse quod deum esse:quod magnum esse:quod bonū esse. ita et hoc est illi esse quod personam esse. Ecce exꝑsse habes ꝙ persona secundum substantiā dr:vt cum dr:pater est persona hic sit sensus pater est essentia diuina. Similiter cū dicitur filius est persona:spiritussanctus est persona id est essentia diuina. Aug.d tri. li.vij.c.vi. Qđ pr̄ ñ eo est pr̄ q̄ est.

¶Cur pater et filius et spiritussanctus non dicantur vna persona vt vna substantia et vnus deus. C

Ideo oritur hic questio difficilis quidem:sed non inutilis qua queritur. Cur nō dicant̄ hi tres vna ꝑsona sicut vnā essentiā ⁊ vn⁹ deus? Quā questionē Aug. diligenter tractat atq; ꝯgrue explicat in.vij.de tri.ita ait. Cur nō hec tria simul vnā personā dicim⁹ sicut vnam essentiam Augusti.

⁊ vnum deum: ſed dicimus tres perſonas: cū tamē tres deos: aut tres eſſen tias non dicamus. Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum ſeruare huic ſignificationi qua intelligitur trinitas ne omnino taceamus; interro gati quid tres eſſent: cum tres eſſe fateamur. Cum ergo queritur quid tres vt ait Augu. in lib. v. de tri. magna prorſus inopia humanum laborat elo= quium. dictum eſt tamen tres perſone non vt illud diceretur: ſed ne tacere= tur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari va let. Ecce oſtendit, qua neceſſitate dicatur pluraliter ꝑſone: videlicet vt hoc vno nomine querentibus de tribus reſpondeamus.

¶ Qua neceſſitate dictum ſit tres perſone a latinis: ⁊ a grecis tres hypo ſtaſes vel ſubſtantie. D

Qua neceſſitate non ſolum latinus ſermo: ſed etiam gre cus eadem pene ſuper hac re laborans nominum penuria coartatur. vnde Aug. quid a grecis vel latinis neceſſitate de ineffabili trinitate dictum ſit aperiēs in. vij. lib. de tri. ait. Loquendi cauſa de ineffabilibus vt fari alia quo modo poſſemus dictū eſt a grecis / vna eſſentia tres ſubſtantie. i. vna vſia tres hypoſtaſes. Aliter enim greci accipiunt ſubſtantiam ꝙ latini. A latinis aūt dicta eſt vna eſſentia vel ſubſtantia tres perſone: qꝛ nō aliter iſ ſermone noſtro. i. latino eſſentia ꝙ ſubſtantia ſolet intelligi. Et vt intelli= gatur ſaltem in enigmate: placuit ita dici: vt cū quereretur quid tria ſint: aliquid diceretur: que tria eſſe fides vera pronunciat. Cū ⁊ patrem nō dicit eſſe filium: ⁊ ſpiritū ſanctum. ſ. donū dei nec patrem dicit eē nec filium. Cū ergo queritur quid tria vel quid tres cōferimus nos ad inueniendum ali= quod nomē quo cōplectamur hec tria. Neqꝫ occurrit animo: qꝛ ſupereminē tia diuinitatis vſitati eloquij facultatem excedit. Uerius cogitatur deus ꝙ dicitur ⁊ verius eſt ꝙ cogitatur.

Qꝺ de' hi' cogitat ꝙ dicat, ⁊ ve= rius ē ꝙ co gitatur.

¶ Quid hoc nomine tres ſignificetur. E

Pater ergo ⁊ filius et ſpiritusſanctus. ſ. quoniā tres ſunt: quid tres ſunt queramus. qd cōmune habet. Nō enim poſſunt dici tres pa tres. qꝛ tantū pater ibi pater eſt: nec tres filij: cū nec pater ibi ſit filius nec ſpiritusſanctus: nec tres ſpiritusſancti qꝛ ſpiritusſanctus propria ſignifica tione qua ⁊ donum dei dicitur: nec pater eſt nec filius. Quid ergo tres. Si tres perſone eſſe dicuntur: cōmune eſt eis id qꝺ perſona eſt. Certe eīm qꝛ pa ter eſt perſona. ⁊ filius eſt perſona ⁊ ſpiritusſanctus eſt perſona: ideo tres perſone dicuntur. Propterea ergo dicimus tres perſonas qꝛ cōmune eſt eis id quod perſona eſt. Ex predictis aperte intelligi poteſt qua neceſſitate di ctum ſit a latinis tres perſone cum perſona ſm ſubſtantiā dicatur. Unde ⁊ tribus cōmune eſt id qꝺ perſona eſt. i. hoc nomen perſona.

¶ Quare nō dicamus tres deos eſſe patrē ⁊ filium ⁊ ſpiritūſanctū vt di= cimus tres perſonas: cū id qꝺ deus eſt ſit eis cōmune qꝛ pater eſt deus ⁊ filius eſt deus ⁊ ſpiritusſanctus eſt deus. F

Sed queritur hic cum dicamus patrem ⁊ filium ⁊ ſpiritū ſanctū eſſe tres perſonas. quia cōmune eſt eis qꝺ perſona eſt. i. qꝛ pater eſt perſona. filius eſt perſona: ⁊ ſpiritusſanctus eſt perſona cur nō dicamus ſi militer tres deos cum et pater ſit deus ⁊ filius ſit deus ⁊ ſpiritusſanctus ſit deus. Quia. ſcꝫ illud ſcriptura cōtradicit. hoc aūt ⁊ ſi non dicat: non tamen contradicit. vnde Aug. hanc mouens queſtionem atqꝫ diffiniens in li. vij. de trinitate ita ait. Si ideo dicamus patrem ⁊ filiū ⁊ ſpiritumſanctum eſſe

Aug. ꝺ tri. li. vij. c. xv.

tres personas.qz cōmune est eis id qđ persona est:cur non etiam tres deos
dicamus.Certe vt predictuz est quia pater est persona.⁊ filius est persona/
⁊ spiritussanctus est persona ideo tres persone dicuntur.Quia ergo pater
est deus/⁊ filius est deus/⁊ spiritussanctus deus cur nō dicunt̄ tres dij.Ec=
ce proposuit hanc questionē attende quid respondeat subdens.an iō nō di
cuntur tres dij.qz scriptura non dicit tres deos.Sed nec tres personas ali= Exod.xx.
cubi scripture textus cōmemorat.An ideo licuit loquendi ⁊.disputandi ne Deut.xvj.
cessitate tres personas dicere.non qz scriptura dicit.sed qz scriptura nō cō=
tradicit.Si autem diceremus tres deos:cōtradiceret scriptura dicens.Au=
di israel deus tuus deus vnus est.Ecce absolutio questionis quare potius
dicamus tres personas ꝙ tres deos.qz.s.illud non contradicit scripture.

¶Alia questio cur non dicimus tres essentias vt tres personas cum scri
ptura non contradicat.

b

Verum ⁊ hic alia emergit questio quam Augustinus cō Augustin
sequenter annectit dicens.Cur inquit ⁊ tres essentias nō licet dicere quod
similiter scriptura sicut non dicit.ita nō contradicit.At si dicis ꝙ propter
vnitatē trinitatis nō dicuntur tres essentie sed vna essentia.quero cur non
propter eandem vnitatem trinitatis dicatur vna persona ⁊ nō tres persone.
Ut enim est illis commune nomē essentie.ita vt singulus quisq; dicat̄ essen=
tia.sic illis commune est persone vocabulum.Quid igitur restat nisi vt fa
teamur loquendi necessitate a grecis ⁊ latinis parta hec vocabula aduer=
sus insidias vel errores hereticorū.Cūq; conaretur humana inopia loquē
do proferre ad hominum sensus qđ in secretario mentis de deo tenet: siue
per piam fidez siue per qualēcūq; intelligentiā timuit dicere tres essentias
ne intelligeretur in illa summa equalitate vlla diuersitas.Rursum non
poterat dicere:non esse tria quedam.quod qz dixit Sabellius in heresim
lapsus ē:quesiuit ergo quid tria diceret ⁊ dixit tres personas: siue tres sub
stantias sm̄ grecos.

¶Sicut nos dicimus tres personas ita greci tres substantias quas di=
cunt hypostases:aliter accipientes substantiaz ꝙ nos.

b

Qđ enim de personis secundum nostram: hoc de substan
tijs sm̄ cōsuetudinem grecorum oportet intelligi.Si enim illi dicunt tres
substantias vnā essentiā.i.tres hypostases vnā vsiam quēadmodū nos di
cimus tres personas vnam essentiā vel substantiā.Quāq; ⁊ illi si vellent si
cut dicūt tres sbas tres hypostases:possent dicere tres psonas tria ꝓsopa.
Illud aūt maluerūt dicere qz fortasse sm̄ lingue sue cōsuetudinē apti⁹ dr.

¶Qđ in trinitate nō est diuersitas nec singularitas vel solitudo:sz vni=
tas ⁊ trinitas ⁊ distinctio ⁊ idētitas.

J

Jam sufficienter vt puto ostensum est qua necessitate di=
camus tres personas:⁊ quare nō similiter tres deos vel essentias:qz.s.in al
tero obuiat scriptura:in altero diuersitatis intelligētia:qz ibi nulla peni=
tus est diuersitas sicut nec singularitas vel solitudo:sed vnitas ⁊ trinitas. Augustin⁹
Unā Aug.in li.vij.de tri.ait.Humana inopia querēs quid diceret tria:dixit
tres psonas vel substātias.Quib⁹ nominib⁹ nō diuersitatē voluit intelligi:
sed singularitatē noluit:vt non solū ibi vnitas intelligat̄ ex eo ꝙ dicit̄ vna Hylarius.
essentia:sed trinitas:ex eo ꝙ dicunt̄ tres persone.Hylarius quoq; in li. vij. Johā.xiiij.
de tri.ait.Dn̄s dicit.Qui videt me:videt ⁊ patrē.Cū hoc dicit̄:excludit̄ sin
gularitas atq; vnici.i.solitarij intelligētia.Nā nec solitariū sermo signifi=

cat: ⁊ indifferentē, tamen naturaꝫ professio docet. Uisus est enim in filio pater per nature vnitā similitudinē. Unū sunt enim natus ⁊ generans: vnum sunt nec vnus. Nō itaqꝫ solitarius filius est: nec singularis nec dispar. Itē in eodem. Sicut in patre ⁊ filio credere duos deos impiū est: ita patrem ⁊ filium singularē deū predicare sacrilegū est. Nihil in his nouū: nihil diuersum nihil alienū nihil separabile est. De hoc etiā Aug. in li. questionū veteris ac noue legis ait. Unus est deus sed non singularis. Itē Ambro. in libro de trinitate ait. Qđ vnius est substātie: separari nō potest: ⁊ si nō sit singularitatis sed vnitatis deus vnus cū dicitur: nequaqꝫ deitatis trinitatē excludit, ⁊ ideo nō qđ singularitatis, sed qđ vnitatis est predicat. Ecce ex predictis ostendit, qꝛ nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius cōfitendus est deus: qꝛ singularitas vel solitudo personarū pluralitatē excludit ⁊ diuersitas vnitatē essentie tollit. Diuersitas inducit separationē diuinitatis. Singularitas adimit distinctionē trinitatis. Ideo Amb. in .j. libro de trinitate ait. Nō est diuersa nec singularis equalitas. nec iuxta Sabellianos patrē filiūqꝫ cōfundens, nec iuxta Arrianos patrēqꝫ filiūqꝫ secernens. Pater enim ⁊ filius distinctionē habent, separationē vero nō habent. Item in eodē. Pater ⁊ filius diuinitate sunt vnū. nec est ibi substantie differentia, nec vlla diuersitas, alioquin quomodo vnū deū dicimus. diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex predictis, qꝛ in trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictū, tres diuerse persone ⁊ huiusmodi diuersas dicit distinctas.

Augustin⁹. Ambrosi⁹. Ambrosi⁹. Diuerse dicunt aliqn persone. i. distincte.

Qđ non debet dici deus multiplex. K.

Et sicut in trinitate nō est diuersitas: ita nec in multiplicitate, ⁊ ideo nō est dicēdus deus multiplex: sed trinus ⁊ simplex. Unde Ambro. in .j. libro de trinitate ait. Est in patre ⁊ filio non discrepans / sed vna diuinitas, nec cōfusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaqꝫ deus non est.

Amb. đ tri li. j. ca. iij.

Quid significetur his nominibus vnus vel vna / duo vel due tres vel tria: trinus vel trinitas / plures vel pluralitas / distinctio vel distincte, cum his vtimur de deo loquentes. A

Dis. xxiiij. Quid significet per nomē nūerale cū loquimur de diuinis.

Hic diligenter inquiri oportet cum in trinitate nō sit diuersitas vel singularitas nec multiplicitas / vel solitudo, quid significetur his nominibus, scꝫ vnus vel vna / duo vel due / tres vel tria, trinus vel trinitas / plures vel pluralitas / distincte vel distinctio / cū dicit vnus deus / due persone vł tres persone: plures persone distincte sunt persone. vel cū dicit distinctio personarū: pluralitas personarum: trinitas personarū ⁊ hmōi. Uidemur enim hoc dicentes numerorum quantitates ⁊ rerū multitudinē vel multiplicitatē in deo ponere. Quid ergo ista ibi significent: ipso de quo loquimur aperiēte insinuare curemus

Not. ꝙ hic cōiter nigr̄ nō tenet vt hēs retro in erroribus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea que nō sunt in deo ꝙ̄ ad ponendum aliqua. B.

Si diligenter premissis auctoritatū verbis intēdimus vt dictoꝝ intelligentiā capiamus magis videt hoꝝ verboꝝ vsus introductus ratione remouendi atqꝫ excludēdi a simplicitate deitatis que ibi non sunt ꝙ̄ ponendi aliqua.

Quid per vnum significetur cum dicitur vnus deus. C.

Cum enim dicitur vnus deus multitudo deorum excluditur: nec numeri q̄titas in diuinitate ponitur: tan͡q diceretur deus est: nec multi sunt vel plures dij. vnde Ambro. in li. de tri. ait. Cum vnum dicimus deū: vnitas excludit numerum deoru: nec q̄titatem in deo ponit: quia nec numerus nec q̄titas ibi est. Amb. d tri. lib. j. ca. xj.

Quo sensu dicitur vnus est pater: vel vnus est filius. D Ex q̄ intelligentia dicant ꝑsone plures.

Similiter cum dicitur vnus est pater vel vnus est filius ⁊ huiusmodi: ratio dicti hec est ꝙ non sunt multi patres vel multi filij ita ⁊ de similibus. Item cum dicimus plures esse personas. singularitatē atq̄ solitudinē excludimus nec diuersitatem nec multiplicitatem ibi ponimus quasi diceretur. Sine solitudine ac singularitate personas cōfitemur. Unde Hylarius in libro. iij. de trini. ait. Dixit deus. Faciamus hominem ad imaginem ⁊ similitudinem nostram. Quero nūc an solū deum sibi locutuz existimes: an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse. Si solū fuisse dicis: ipsius voce argueris dicentis. Faciamus ⁊ nostram. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario neq̄ solitudo solitarij recipit faciamus: nec alieno a se diceret nostram. Attende lector his verbis ⁊ vide: quia nomine consortij pluralitatem significauit. professio ergo cōsortij est professio pluralitatis: quā professus est dicens. Faciamus ⁊ nostraz: pluraliter enim vtrunq̄ dicitur. Sed hac professione pluralitatis nō diuersitatem vel multitudinē posuit: sed solitudinem ⁊ singularitatez negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas vel pluralitatem personarum singularitatis ⁊ solitudinis intelligentiam excludimus. Hylarius. Gen. j.

Quid per ternarium significet cum dicitur tres persone. E

Ita etiam cū dicimus tres personas nomine ternarij nō q̄titatem numeri in deo ponimus. vel aliquā diuersitatem: sed intelligentiam non ad aliū nisi ad patrem ⁊ filiū ⁊ spiritūsanctum dirigendā significam⁹: vt sit hui⁹ dicti intelligētia. Tres ꝑsone sunt vel tres sunt pr̄ ⁊ fili⁹ ⁊ spiritussanctus. i. nec tātū pater nec tantū filius nec tantū pater ⁊ filius in deitate sunt. sed etiam spiritussanctus: ⁊ non alius ab his. Similiter nō tm̄ est ibi hec ꝑsona vel illa. vl' hec ⁊ illa. s; hec ⁊ illa: ⁊ illa ⁊ nō alia. Et h̄ fore ita intelligendū. Aug. satis ostendit vbi dicit ꝙ illo nomine nō diuersitatē intelligi voluit: sed singularitatem noluit. Augustin⁹

Quid per duo cū dicitur due persone vel pater ⁊ filius duo sunt. F

Similiter cum dicitur duo sunt pater ⁊ filius non dualitatis q̄titatē ibi ponimus. sed hoc significamus ꝙ non est tantū pater nec tantum filius. sed pater ⁊ filius. ⁊ hic non est ille: ita ⁊ de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus pater ⁊ filius sunt due persone: hoc significamus: q̄d non tantum pater est persona nec tantum filius est persona. sed pater est persona: ⁊ filius est persona: ⁊ hec non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio vel persone distincte. G

Cum autem dicimus distincte sunt persone vel distinctio est in personis: confusionem atq̄ permixtionez excludimus: ⁊ hanc non esse illam significamus. Cum q̄ addimus distincte sunt persone proprietatibus siue differentes proprietatibus aliam esse hanc personam: et aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus aliam et aliam

non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus: sed confusionē sabellianam excludimus.

¶Quomodo ibi accipiatur discretio. h

Ita et cum dicūtur discrete persone vel cum dicitur discretio in personis esse: eandem intelligentiam facimus. Eodem enim mō ibi accipitur distinctio quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio vel distinctio: non diuersitas vel diuisio siue separatio. vnde Amb. in. j. li. de tri. Non est ipse pater qui filius sed iter patrē et filium expressa distinctio est.

¶Quomodo trinitas ibi accipiatur. i

Cum vero dicitur trinitas: id significari videtur quod significatur cum dicitur tres persone: vt sicut non potest dici pater est tres persone vel filius est tres persone: ita non debet dici: pater est trinitas vel filius est trinitas.

¶Hoc videtur contrariū esse predictis. k

Isidorus. Hic non est pretermittendū ꝙ cum supra dictum sit deum nec singularē. nec multiplicem esse cōfitendū idqꝫ sanctorū auctoritatibus sit confirmatum in contrariū videtur sentire Isidorus dicens. Distinguendum est inter trinitatē et vnitatē. Est enim vnitas simplex et singularis trinitas vero multiplex et numerabilis: quia trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularē: et trinitatē multiplicē et numerabilē. Sed ad hoc dicimus quia singularē accepit sicut et alij accipiunt vnum: multiplicem vero et numerabilē sicut alij dicunt trinum.

Di. xxv. ¶Quid significat cum dicitur pluraliter tres ꝑsone vel due ꝑsone. A

Quid significetur hoc noie persona. Preterea considerandum est cum hoc nomen persona (vt predictū est) secundū substantiā dicatur que sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur tres ꝑsone: vel due persone et cū dicitur. Alia est persona patris: alia est persona filij: alia est persona spiritussancti. Si enim in his locutionibus persone vocabulū essentie intelligentiā facit plures essentias confiteri videmur: et ita plures deos Si vero essentie significationē ibi non tenet alia est huius nominis ratio cum dicitur pater est persona vel filius est persona: et alia cum dicitur. pater et filius et spiritussanctus sunt tres persone: et cum dicitur alia est persona patris: alia filij et huiusmodi.

¶Quod videtur secundū essentiā dici alia est persona patris alia filij

Augustin⁹ siue tres persone: vt cum dicitur pater est ꝑsona filius est ꝑsona. B

Persona enī vt supra ait Augu. ad se dicitur et idē est deo esse personā quod esse: sicut idē est ei eē quod deū esse. Unde manifeste colligitur ꝙ essentiam diuinā predicamus dicentes. Pater est persona: filius est persona spiritussanctus est persona. i. essentia diuina: et omnino vnum

Qd noie ꝑ et idē significatur nomine persone. i. essentia diuina: cum dicitur pater est
sione id si= persona et filius est persona. quod significatur nomine dei: cum dicitur. pa
gnificat cū ter est deus: filius est deus. Ita etiam idem significatur cum dicitur. deus
dr pr est, ꝑ= est deus. et deus est persona. Utroqꝫ enim nomine essentia diuina intelligit
sona qd si= quia vtrūqꝫ secundū substantiā dicitur. Cum vero dicitur pater et filius et
gnificat no spūssanctus sunt tres persone quid nomine persone significamus: an essentiam
mie dei cū tiam. Hoc enim videtur si supra posita verba Augu. diligenter scrutemur.
dr p r ē de⁹ Supra enim dixit ꝙ ideo tres ꝑsonas dicimus; quia id quod persona est

commune est tribus. Et item quia pater est persona: et filius est persona: et spiritussanctus est persona adeo tres persone dicunt᷑. Uidetur ergo eādem tenere significationē hoc nomen persona: cum dicitur tres persone quā hꝫ cum dicitur: pater est persona: filius est persona: spūssanctus est persona. Quia vt ostendit Augu. hoc dicitur. i. tres persone propter illud: quia id quod ꝑsona est cōmune est eis. Id ergo quod cōmune est. id est patri ⁊ filio ⁊ spūsancto videtur significari nomine ꝑsone: cum dicit᷑ tres ꝑsone.

¶ Aliter etiā videt᷑ posse ostendi ꝙ secundū essentiā dicat᷑ etiā cum pluraliter profertur. C

Aliter etiam videtur posse ostendi: ꝙ ibi nomine persone significatur essentia cum dicitur tres persone. Ut eñ supra dixit. Augu. Augustin⁹
Ea necessitate dicimus tres personas: vt rñderemus querentibus quid tres vel quid tria. Cum ergo queritur quid tres vel quid tria: conuenienter respondetur cum dicitur tres persone. At cum queritur: quid tres vel q̇d tria per quid de essentia querit᷑. Non eñ inuenit᷑ quid illi tres sint nisi eēntia. Si ergo questioni recte respondemus: oportet vt respondendo essentiā significemus alioquin non ostendimus quid tres sint. Si vero respondētes essentiā significamus: ipsam essentiā persone nomine intelligimus: cū dicitur tres persone.

¶ Opinio quorūdam qui putant essentiā significari nōie persone cū dicimus tres personas. D

Quibusdā videtur ꝙ nomine ꝑsone significetur essentia Augustin⁹
cum dicit᷑ tres persone. Preterea quia Augu. dicit. ideo dicit tres personas q͛ cōmune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia. Pater ⁊ fili⁹ ⁊ spūssanctus sunt tres persone. i. sunt tres id habentes cōe qđ est persona: id est tres sunt quorū quisqꝫ est persona. i. essentia. Sed quō iuxta hanc intelligentiā dicetur: alia est ꝑsona patris: alia filij. Et hoc etiā ita volūt intelligere. scꝫ alius est pater: ⁊ ali⁹ est filius id tñ cōe habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate. Aug. qui in. vij. li. de tri. ait. Tres per- Augustin⁹
sonas eiusdē essentie: vel tres ꝑsonas vnā essentiā dicimus. Tres aūt personas ex eadem essentia non dicimus quasi aliud ibi sit quod essentia est aliud quod persona est. Hac auctoritate ⁊ premissis conant᷑ asserere in predictis locutionibus nomen persone essentiā significare. Sed quid responsdebunt ad id quod ipse Augustinus in lib. de fide ad Petrū dicit. s. ꝙ ali⁹ est pater in persona siue personaliter: alius personaliter filius: alius ꝑsonaliter spiritussanctus. Quomodo eñ alius personaliter pater / alius personaliter filius: alius personaliter spūssanctus: si in esse personā omnino cōueniunt. i. si persona essentie tñ intelligentiā facit. Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici cōgruentius iuxta catholicorū doctorū auctoritates.

¶ Quod hoc nomē persona tripliciter in trinitate accipit᷑. et hec est vtilis et catholica doctrina de ꝑsona et personis. E

Sciendū est igitur ꝙ hoc nomē ꝑsona multiplicē itelligē- Hylarius.
tiam facit: non vnā tantū. Et vt Hylarius ait in lib. iiij. de tri. Intelligētia Augustin⁹
dictorū ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res sed rei sermo Quid signi
subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis. scꝫ perso- ficet cuꝫ dr
na significationē distinguimus dicentes: ꝙ hoc nomen. s. persona ꝓprie se- tres ꝑsone
cundū substantiā dicit᷑ ⁊ essentiā significat sicut supra ostendit Augusti- tres subsū
nus cum dicit᷑: deus est persona pater est persona. Quadam tamē necessita

te(vt supra dicit Augu.)translatū est hoc nomē:vt pluraliter diceref tres p
Augustin⁹ sone cū quereref:q̄d tres vel q̄d tria.vbi nō significat essentiā.i.naturā di=
Quid significef cuȝ tres psone tres subsi=stentie vel tres entes nō tres es=sentie. uinā q̄ cōmunis est tribus personis.sed substantias vel hypostases.secūdū di grecos.Greci quippe vt supra dixit Aug. aliter accipiunt substantiā.i.hy-postasim aliter nos.Nos em̄ substantiā dicimus essentiā siue naturā.Per-sonas autē dicimus sicut illi dicunt substantias.i.hypostases.Si ergo nos ita accipimus personas vt illi accipiunt substantias vel hypostases.At illi aliter accipiunt hypostases q̄ nos substantiā.aliter ergo nos accipimus p sonas q̄ substantiam.Cum ergo dicimus tres personas:non ibi p sone no=mine essentiā significamus.Quid ergo dicimus.Dicimus q̄ tres psone sūt id est tres substātie.s.tres entes pro quo greci dicunt tres hypostases.

¶Ostendit verba Aug.conuenire huic sententie. F

Et hic sensus adiuuatur ex verbis Augu.premissis si interius intelligantur.Quia enim pater est persona.i.essentia et filius est persona:et spūssanctus persona:ideo dicunf tres persone.i.tres substantie tres entes.Non em̄ possunt dici tres substantie vel entes:nisi singulus eorum esset persona.i.essentia.Quia ergo eis cōe est id quod est persona.i.essentia ideo recte dicūtur tres persone:id est subsistētie vel subsistētes:vt sicut eēn=
Augustin⁹ tia que eis est cōmunis vere ac proprie est:ita illis tres vere ac pprie subsistentie vel entes intelligantur.Idcoq Aug.causas dictorū discernens:dicit tres personas esse vnā essentiā vel eiusdē essentie.Non ex eadē essentia ne aliud intelligaf ibi esse persona aliud essentia:tres em̄ psone.i.subsistētie vna sunt essentia et vnius essentie:non autē sunt vna persona vel vnius persone licet psona secundū subsistentiā dicatur aliquando:nā si hoc diceretur confusio fieret in personis.

¶Obiectioni illorū hic rīdet qui nitunf pbare psonas scd̄m eēntiā accipi q̄r rīdemus querētibus quid tres vel quid tria. G

Ad hoc autem q̄ illi dicūt cum queritur quid tres vel tria de essentia queritur quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia per hoc volentes nos inducere vt nomine persone essentiam intelligamus: cuȝ
Iohan.x. respondemus tres personas.Ita dicimus.Indubitabiliter verū est q̄r nō inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint nisi essentia.Unum em̄ sunt illi tres.i.essentia diuina.vnde veritas ait.Ego et pater vnū sumus.Utrum=
Iohan.v. tamen cum queritur quid tres:vel quid tria:non de essentia querif:nec ibi quid ad essentiā refertur.Sed cuȝ fides catholica tres esse profiteref: sicut Iohannes in epistola canonica ait.Tres sunt qui testimoniū phibent in celo:querebaf quid illi tres essent.i.an essent tres res et que tres res:et quo nomine ille tres res significarentur.ideo loquendi necessitate inuentuȝ est hoc nomen persona ad respondendū:et dictum est tres persone.

¶Quid tres res et quid vna res hic dicatur. H

Non autem te moueat q̄ dicimus tres res.Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in trinitate: sed ita tres
Augustin⁹ res dicimūs vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteatur. vnde Augusti.in primo lib. de doctr.christi.sic ait.Res quibus fruendum est nos beatos faciunt:res ergo quibus fruendum est sunt pater et filius et spiritussanctus.Eadēq trinitas vna quedam summa res est communisq fruētibus ea:si tamen res et non rerum omniū causa sit. Nō enim facile potest inueniri nomen quod tante excellentie conueniat;nisi q̄ melius dicitur tri

nitas hec vnus deus. Sicut ergo tres res dicuntur et he sunt vna res: ita tres res subsistentie dicuntur et he sunt vna essentia. Ecce ostensum est que sit intelligentia huius nominis persona cum dicimus tres personas.

¶ Ex quo sensu dicatur alia est persona patris: alia filij: alia spiritussancti. I

Nunc inspiciamus vtrum secundum eandem rationem et causam dicatur: alia est persona patris: alia filij: alia spiritussancti. Quod vtique sane intelligi potest: vt sit sensus talis. Alia est subsistentia vel hypostasis patris: alia subsistentia filij alia subsistentia spiritussancti. Et alia subsistentia pater: alia filius alia spiritussanctus.

¶ Quomodo hec intelligantur: alius in persona pater: alius filius: alius spiritussanctus. K

Deinde queritur vtrum secundum eandem rationem accipiatur cum dicitur. Alius est pater in persona: alius in persona filius: alius in persona spiritussanctus: alius personaliter pater alius personaliter filius alius personaliter spiritussanctus. Ad quod dicimus: quia et si possit eodem modo accipi congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia vt hic persone nomine proprietas persone intelligatur: vt sit sensus talis. Alius est in persona vel personaliter pater id est proprietate sua: pater alius est quam filius: et filius proprietate sua alius quam pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filij: et hypostasis filij filiali proprietate discernitur a patre et spiritussanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

¶ Quod secundum hunc modum etiam in predictis locutionibus potest accipi. L

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in premissis locutionibus cum dicitur: alia est persona patris alia filij. i. alia est proprietas qua pater est pater: alia qua filius est filius: alia qua spiritussanctus est spiritussanctus. Ita etiam nomine persone quidam proprietates intelligere volunt cum dicuntur tres persone: sed melius est vt subsistentias vel hypostases intelligamus cum dicimus tres personas. Ex predictis colligitur quod nomen persone in trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentie et est vbi facit intelligentiam hypostasis: et est vbi facit intelligentiam proprietatis.

¶ Auctoritatibus sanctorum ostendit quod dixit. M

Quod autem secundum substantiam dicatur et essentiam aliquando significat supra ex dictis Augusti. aperte ostendimus. Quod vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur ex auctoritatibus sanctorum ostendi oportet ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieron. in expositione fidei catholice ad Alippium et Augusti. episcopos ita ait. Non est prorsus aliquis in trinitate gradus nihilque quod inferius superiusue dici possit: sed tota diuinitas sua perfectione equalis est: vt exceptis vocabulis que proprietatem indicant personarum quicquid de vna persona dicitur de tribus possit dignissime intelligi. atque vt confutantes Arrium vnam eandemque trinitatis dicimus esse essentiam vel substantiam: et deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem. Sabellij declinantes: tres personas expressas sub proprietate distinguimus. non

ipsum sibi patrē non: ipsum sibi filiū nō ipsum sibi spm̄scm̄ esse dicᵗ: tesq; aliā patris: aliā filij: aliā spūssancti esse personā. Nō ei. noia tm̄mō: sed et noim ꝓprietates. i. ꝑsonas. vel vt greci exprimūt hypostases. i. subsisten=tias cōfitemur. Nec pr̄ filij vel spūssancti ꝑsonā ali qn̄ excludit: nec filius vel spūssanctus pr̄is nomē personāq; recipit: sed pater semp pater: ⁊ fili⁹ semper filius: ⁊ spūssanctus semper spūssanctus. Itaq; substantia vnum sunt: sed ꝑsonis ac noibus distinguūt. Ecce hic aperte dicit Hiero. ꝓprietates esse ꝑsonas: ⁊ personas esse substātias. Unde manifestū fit q̄ dicimus s. ꝑsone noie significari ⁊ hypostasim ⁊ ꝓprietatē. Ioā. etiā dama. ꝑsonas dicit esse hypostases. ⁊ eas dicit entes. ita inquiens. In deitate vnam naturam ꝯfitemur ⁊ tres hypostases sm̄ veritatē entes. i. personas.

Ioā. Dam. Hierony.

¶ De ꝓprietatibus personarū: ⁊ prius de hoc noie hypostasis. A

Dist. xxvi. De his q̄ ꝓprie ⁊ eternalr̄ dn̄r de deo sm̄ relatōez siue ꝓprietatez ꝑsonalē sz q̄ ipsis ꝑsonis assignātur Hiero.

NUnc de proprietatibus personarum quas frequēter in hoc tractatu cōmemorauimus aliqd loqui nos oportet. Sed primū audiamus qd de hoc noie hypostasis. Hiero. dicit Ait enī sub hoc noie venenū latere: sed hoc dicit sz q̄ heretici eo vtebant̄ vt simplices seducerent. s. ꝑ ꝑsona ⁊ ꝑ essentia. vt siue dicerent vna tm̄ hypostasis: siue tres: minus peritos ad incōuenientēs deducerēt. cū non erat hoc nomē ita apud catholicos vulgatum: nec ita eius significatio determinata vt modo. Et ideo Hiero. dicit hoc nomine nō vtendū fore sine distinctione vel expositione: tunc scz quando cū hereticis contendebatur ita scribens de fide catholica ad Damasum papā Ab arrianorū presule hypostasion nouellū nomē a me homine romano exigitur. Interrogam⁹ qd tres hypostases arbitrentur intelligi? Tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus. Ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid veneni in sillabis latet. Clamamus. Si qs tres hypostases. i. tres subsistentes personas non confitetur: anathema fit Si qs aūt hypostasim vsiā intelligēs nō tribus personis vnam hypostasim indicat: alienus a christo est qui. s. tres hypostases dicens sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnam substantiam ⁊ tres personas perfectas equales: taceamus tres hypostases si placet. Nomē hoc non bone suspitionis est: cum in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere non negamus. Sed mihi credite venenum sub melle latet. Transfigurat enī se angelus sathane in angelum lucis. his vbis non negat vtendum esse nomine hypostasis: Sed hereticos eo prauevsos ostendit: contra quos cautela opus erat in distinctiōe significatiōis alioquin sibi cōtradiceret qui supra tres hypostases confitetur.

¶ De ꝓprietatibus personarum: ⁊ de noibus earum relatiuis. B

Iam de proprietatibus personarum videamus que etiā notiones siue relationes in scriptura plerunq; dicuntur: in illa sancta trinitate que ideo a nobis repetitur vt cordi nostro tenacius infigatur. Ait Aug. in li. de fide ad Petrum. Aliud est genuisse q̄ natū esse aliudq; est ꝓcedere quā genuisse vel natum esse. Unde manifestum est quod alius est pater: alius filius: alius spūssanctus. Et est ꝓprium solius patris: non qꝛ non est natus ipse: sed quia vnum filium genuerit: ꝓpriūq; solius filij: nō quia ipse non genuit: sed quia de patris essentia natus est: ꝓprium vero spūssancti est: non qꝛ nec natus est ipse nec genuit: sed qꝛ solus de patre filioq; procedit. Ecce breuiter assignauit tres ꝓprietates trium personarum

quarum vna non est alia. Hoc eñi significauit cũ dicit. Aliud est genuisse
& natum esse aliudq; pcedere.i.alia proprietas siue notio est generatio. &
alia natiuitas: alia processio que alijs noibus dicuntur paternitas filia
tio. Has proprietates designant nomina personarum.s. pater fili⁹ & spũs
sanctus: que relatiua sunt & ad seinuicē dicuntur: qꝛ notant relationes q̃
non sunt deo accidẽtales: sed in ipsis personis ab eterno sunt immutabili
ter vt non modo appellationes sint relatiue: sed etiam relationes, siue no
tiones in rebus ipsis.s. in personis sint.

¶ Quod non omnia que de deo dicunt̃ ƀm substantiã dicunt̃: que dam eñi ƀm relationẽ dicunt̃: nihil tñ ƀm accidens C

Quo circa sciendum est non omne quod dicitur de deo
dici ƀm substantiã: qꝛ quedã dĩr ƀm relationẽ q̃ non est accidens qꝛ non
est mutabilis. vñ Aug. in. v. li. de tri. ait. Nihil in deo ƀm accidẽs dĩ: qꝛ ni- Augustin⁹
hil ei accidit. Nec tñ oẽ qđ dĩ ƀm substãtiã de deo dĩ. In rebus creat{is} atq;
mutabilibus qđ nõ ƀm substantiã dĩ restat vt ƀm accidẽs dicatur. In deo
aũt nihil quidẽ ƀm accidens dĩ: qꝛ nihil in eo mutabile est aut amissibile
Nec tñ oẽ qđ dĩ de deo ƀꝫ substantiã dĩ. Dicitur eñi ad aliquid sicut pater
ad filium: & filius ad patrẽ: qđ nõ est accidẽs: quia & ille semꝑ est pater: & il
le semper est filius: & ita semper: qꝛ semper natus est filius nec cepit vnquã
esse filius. Qđ si aliqñ esse cepisset: aut aliqñ desineret esse filius ƀm acci-
dens diceretur. Et quia pater non dĩ pater nisi ex eo qđ est ei filius: & fili⁹
non dicit̃ filius: nisi ex eo ꝙ habet patrẽ: nõ ƀm substantiã hec dicunt̃: sed
adinuicem ista dĩr. neq; tñ ƀm accidens qꝛ & ꝙ dĩ pater: & qđ dicitur filius
& eternum atq; immutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostẽdit̃ quedam
dici de deo ƀm substantiam: quedam ƀm relationem: nihil tñ ƀm accidens
Ostendit etiã pprietas patris esse ꝙ habet filiũ: & pprietas filij quod ha-
bet patrẽ. Ideoq; cum dicit eternum & incommutabile esse ꝙ pater dicitur
& ꝙ filius dicitur: ita intelligi voluit pprietas qua pater est pater: & pro-
prietas qua filius est filius eterna est & incommutabilis: qꝛ & pater: semꝑ
pater: & filius semper filius. Unde & hylarius proprietates personarũ assi
gnans in. xij. li. de tri. ait. Si semper patri pprium est ꝙ semper est pater: Hylarius.
necesse est semper filio proprium esse ꝙ semper est filius. Ubi enim semper pprietates
pater est semper & filius est: ergo q̃ nõ semꝑ pater est: nõ semꝑ genuit. Itẽ pris & filij
in eodem. Nato deo manifestum est pprium esse ꝙ filius est. ẽ trinitate

¶ Quare dicat̃ esse ꝓpriũ vnigeniti quod est filius dei: cum etiã homines sint filij dei. D

Hic queritur quomodo dicatur propriũ nato deo ꝙ est
dei filius vel genitus ex deo; cum etiam hoies filij dei dicantur & sint ƀm psal. lxxxi
illud. Filij excelsi omnes. Et ad moysen de populo israel dñs ait. Filius
meus primogenitus israel. Sed magna est distãtia. Hoies ei filij dei sunt
factura non natiuitatis proprietate deus autem filius originis proprie- Exodi. iiij.
tate filius est & veritate natiuitatis: non factura vel adoptione: & illi qui Hylarij au
dem ante sunt quam filij dei sunt. Fiunt enim filij: non nascuntur filij dei ctoritate ꝯ
Unde hylarius solum deum natum originis pprietate dei filium osten- firmat so-
dens inter ipsum & homines filios dei euidentissime distinguit in. xij. lib. lutionẽ ap
de trinitate ita dicens. Uero patri solus qui ex deo nascitur; vere filius ta distictio
est: & nos quidem filij dei sumus: sed per facturam: Fuimus eñi aliquan inter deũ &
do filij iracundie sed filij dei per adoptionẽ effecti sum⁹ poti⁹ q; nascimur holz filios
& quia omne quod fit anteq; fiat non fuit. nos cum filij non fuissemus effi

q. ille nat⁹ cimur. Ante enim filij non eramus: sed per gratiam facti sumus non nati: filii hi fcti neqꝫ generati: sed acquisiti. Acq̃siuit enim nos deus sibi: et per hoc dicitur filij. nos genuisse. Genuisse enim deum filios nunꝙ̃ cum proprietatis signification e cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius dei nõ ex generatione neqꝫ ei ꝓprietas est: sed nuncupatio ac per id nõ vere fili⁹ est: qꝛ nec ꝓprie nat⁹ dr: nec semper fuit filius. Unigenit⁹ aũt deus nec fuit aliqñ non filius: nec fuit aliquid anteꝙ̃ filius nec quicꝙ̃ ipse nisi filius: Atqꝫ ita q̃ semper est filius nascibilitatis ꝓprietate ac veritate filius est solus qui genuit: et ille tm̃ qui genuit pater ipsius est: quia sicut ille fili⁹ origine ita ille pater generatione.

¶Quod homo dicitur filius trinitatis: et trinitas põt dici pater hominum. E

Augustin⁹ Homo vero q filius dei est factura non tantũ patris sed et filij et spũsancti filius est. i. totius trinitatis et trinitas ipsa pater eius dici põt. vnde Aug. in. v. lib. de tri. dicit. Non põt dici trinitas pater: nisi Deut. vj. translatiue ad creaturam propter adoptionem filioꝝ. Quod enim scriptum est. Audi israel dñs de⁹ tu⁹ de⁹ vnus est: nõ vtiqꝫ excepto filio aut spũsancto oportet intelligi quẽ vnum dñm deum nostrum recte dicimus: etiã patrem nostrum per gratiam suam nos regenerantẽ. De hoc etiam hylari⁹ hylarius: in. vj. li. de trini. ait. Omnibus per fidem deus pater est quibus est pr̃ per eam fidem qua iesum xp̃m dei filium confitemur. Ecce ostensum est quare ꝓprium dicatur esse dei nati q̃ filius est qꝛ. s. ipse solus natus ꝓprie dr vnde hylarius in li. iij. de tri. ait. Dominus dicens: clarifica filium tuum non solo nomine contestatus est se esse filium sed et ꝓprietate. Nos filij dei sumus: sed non talis hic filius. Hic enim verus et proprius est filius origi nis non adoptione: veritate non nuncupatione: natiuitate: non creatiõe

¶Quod spiritussanctus dicitur proprie donum dei: quia ꝓprietate est donum: vt filius natiuitate: et vtroqꝫ modo dicitur relatiue: et sm̃ eandem relationem F

Ita etiam de spũsancto dicendum est qui ꝓprie dicit̃ donum dei: cum tamen et alia plura sint dona dei. Sed spũsanctus ita ꝓprietate immutabili et eterna donum est sicut filius ꝓprietate est filius. Eo enim dicitur donum quo spiritussanctus: et vtroqꝫ vtiqꝫ nomine relatiue dicitur eademqꝫ relatione dicitur spũsanctus et donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritussanctus sicut in hoc nõie donum. Unde Augustinus in quinto libro de trini. ait. Spiritussanctus qui Augu. non est trinitas sed in trinitate intelligitur in eo quod proprie dicit̃ spiritussanctus relatiue dicitur cum et ad patrem et ad filium refertur: quia spũsanctus et patris et filij spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum dei. Donum enim est patris et filij: quia a patre procedit et a filio. ergo spiritussanctus ineffabilis quedam patris filijqꝫ communio est. Et ideo fortasse sic appellatur vt iã diximus: nec iterare piget: quia patri et filio potest eadem appellatio cõ Quid sit uenire. Nam hoc ipse proprie dicit̃ quod illi communiter. quia etiam paspũsanct⁹ ter spiritus: et filius spiritus: et pater sanctus et filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod vtriqꝫ conuenit vtriusqꝫ communio significetur: vocatur donum amborum spiritussanctus. Ecce habes quare spiritussanctus ꝓprie dicatur donum: et quod relatiue dicitur siue donum siue spiritussanctus. Et quod nomen sibi proprium tenet quod communiter patri et filio conue

nit sed diuisim. Certe est sciendum ꝙ cum pater vel filius dicitur spūs siue sanctus neutrum relatiue dr̄ sed sm̄ substantiam.

¶ An pater vel filius vel trinitas ipsa possit dici spūssanctus. G

Hic queri potest vtrum pater vel filius vel etiam ipsa trinitas possit dici spiritussanctus, sicut disiunctim dicitur & spirit⁹ & sanct⁹. De hoc Aug. in .v. lib. de trin. sic ait. Trinitas nullo modo pōt dici filius: spūs vero sanctus pōt quidem vniuersaliter dici sm̄ id qđ scriptū est. qm̄ deus spiritus est. Itaqꝫ pater & filius & spūssanctus quoniam vnus de⁹ est & vtiqꝫ deus sanctus est: & deus spūs est potest appellari trinitas & spūssanct⁹. Sꝫ tn̄ tunc spūssanctus relatiue non dicet̄ sm̄ essentiam qꝛ ꝓprie spūssanctus q̄ non est trinitas: sed in trinitate dr̄ relatiue. Augustin⁹

¶ Quidam putāt spm̄sanctū non dici relatiue ad patrem & filium qꝛ nō vicissim rn̄dent sibi vocabula sed falso. H

Quidam tamen putant spiritum sanctuꝫ vel donū nō dici relatiue ad patrem vel filium. Si em̄ inquiunt hec relatiue ad se dicunt̄ suis inuicem sibi respondent vocabulis vt sicut dicitur pater filij pater: & filius patris filius: ita dicatur pater spūssancti vel doni pater & spūssanct⁹ vel donū p̄ris spūs vel donum. Sed nō ita est in omnibus relatiuis Non enim omnia que relatiue dicuntur: suis ad se inuicem respondēt vocabulis. Unde Augu. horum elidens opinionē .v. li. de tri. Non te moueat inquit qm̄ diximus spm̄sanctum nō ipsam trinitatem: sed eū qui est in trinitate relatiue dici: lꝫ non ei rn̄deat vicissiꝫ vocabulū eius ad quē refertur Dicimus enim spm̄sanctum patris. sed non vicissim dicimus patreꝫ spūssancti: ne filius eius intelligatur spūssanctus. Item dicimus spm̄sanctum filij: sed non dicim⁹ filium spūssancti: ne pater eius intelligatur spūssanctus. In multis em̄ relatiuis hoc contingit vt non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicimus donuꝫ patris & filij: nō quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni. sed vt hec vicissiꝫ respondeant dicimus donum donatoris: & donatorem doni: qꝛ hic potuit inueniri vsitatum vocabulum: illic non potuit. Donum ergo donatoris: & donator doni cum dicimus relatiue vtrunqꝫ ad inuicē dicimus donator tamen non fuit deus: nisi ex tp̄e: cū spiritussanctus sit donum etiā ab eterno Aug.

¶ An easdē ꝓprietates assignēt Aug. & hyla. & an iste sint q̄ dicūtur paternitas & filiatio & ꝓcessio. A

Hic queri potest. Utrum proprietates quas Hylarius supra assignauit. s. ꝙ p̄r semp est p̄r: & fili⁹ semp est filius sint ille eedē ꝓprietates q̄s Aug. superius distinxit dicēs proprium esse patris ꝙ genuit filium. ꝓpriū filij ꝙ genitus est a p̄re tib⁹ ꝑsona & spūssancti: quod ab vtroqꝫ procedit? Ac deinde vtrum & iste sint ille que dicuntur paternitas: filiatio: ꝓcessio. Uidetur ꝙ non sint eedem proprietates quas ponit hylarius & ille quas ponit Aug. Si em̄ eedem sunt: idē est ergo patri esse patrēm & genuisse filium: quod vtiqꝫ quidam concedūt. Si aūt hoc est cui ergo conuenit vt sit pater & conuenit genuisse filiuꝫ. Natura ergo diuina si p̄r est, genuit filiū. Si vero non genuit p̄r nō est. Sed quis audeat dicere aut ꝙ ipsa genuit filiū: aut ꝙ ipsa p̄r nō sit. Si autem ipsa p̄r est nec qđ filiū genuit. Nō est ergo idē dicere aliqd esse patrē & gignere filiū. Et ita non videt̄ vna eademqꝫ esse ꝓprietas.

Dist.xxvij. De ꝓprietatibus rū bꝫ ꝙ di= uerb nolb⁹ idē exp̄munt ꝑ vocabula magis vsitata.

¶ Respōsio vbi ostendit easdem esse ꝓprietates. B

Ad quod sine preiudicio aliorum dicimus q easdē proprietates notauit vterq: licet diuersis verbis. Cū enim hylarius ait ita intelligi debet. Propriū patris est q semp pater est. i. pprietas patris est: qua semp pater est. Semper vero pater est q semper genuit filium. Ita et proprium filij est q semp filius est. i. proprietas filij est qua semp fili9 est. Filius vero semp est q semper genit9 est. Ergo pprietas qua pater pr est q semp genuit. Et hec eadē dr paternitas vel generatio. Et pprietas qua filius semp est fili9: est: q semp genit9 est a patre z hec eadē dr filiatio vel genitura vel natiuitas vel origo vel nascibilitas. Sic z pprietas qua spūssanctus est spūsctūs vel donū est qua pcedit ab vtroq: z hec eadē dr processio. In pmissis ergo locutionibus eedem significate sunt proprietates.

¶ Quō non est omo idem dicere esse patrem et genuisse vel habere filium ita et de alijs. C

hec noia — Hec tamē videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid pr te filius esse patrē z genuisse filium: vel aliquid esse filiū et habere patrem: vel esse z spūsctūs spmsanctū z pcedere ab vtroq alioquin pr non esset nomen hypostasis. i. non enim re- psone. sed pprietatis tm: similiter filius z spūsctūs. Et ita non p tria noia latiōes sed significarentur tres psone. Ideoq dicimus: q patris nomē nō tm relatio- etiā hypo- nem notat sed etiā hypostasim. i. substantiā significat: ita z fili9 z spūssan stases si- ctus. Relationū vero vocabula. s paternitas: filiatio: pcessio: vel gignere gnat. gigni procedere ipsas tm relationes: non hypostases significāt siue habere filiū z habere patrē: vt verbi gratia: cū dicimus deus est pater noie patris z relationē notam9 et diuinam hypostasim significamus vt sit intelligentia talis. Deus vel diuina essentia est pater id est ille qui genuit: id est hypostasis que habet filiū. Similiter deus est filius id est hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam deus est spiritussanctus. id est hypostasis procedens ab vtroq siue ille qui procedit. Cū vero nomina relationum ponimus in predicatis notiones ipsas tm significamus: nō hypostases vt cum dicimus: deus genuit: id est habet filium: z deus genitus est id est habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tātum non essentiam que illis proprietatibus determinantur.

Quid itelligat cū dr de9 genuit et deus genitus est.

¶ Quod proprietates determinant hypostases non substantias id est naturam. D

Ille enim proprietates singule singulis proprie conueniunt personis et per eas psone determināntur: z a seinuicē differunt: sed a se non recedūt. Unde Johan. damascenus. Non differunt ab inuicē hypostases fm substātiam sed fm caracteristica idiomata id est determinatiuas proprietates. Caracteristica vero id est determinatiua: sunt hypostaseon et nō nature etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter et eternaliter dicimus diuinā verbi hypostasim simplicem omnia habentem que habet pater vt eius homousion. id est consubstantialē natiuitatis modo et habitudine a paternali hypostasi differentem: nūq vero a paternali hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates in eodem ait. Differentiam hypostaseon id est personarū in tribus proprietatibus id est paternali et filiali et processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases et indistabiles inuicem et vnitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt et si vnite diuisas autē indistanter. Et enim singula perfecta est hypostasis: z propriam proprieta-

Hic distinguit pprietates apte.

tem.s.existẽtie modũ propꝛium possidet: sed vnite sunt substantia et non distant neqꝫ secedũt a paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates que supra diuersis significate sunt modis.

¶Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates nõ tantia.s.genitus:genitor:verbum:imago. E

Hic non est pretermittendum ꝙ sicut pater et filius et spiritussanctus nomina personarũ sunt:ꝛ proprietates personales designãt: ita etiã sunt ꝛ alia nõia ꝑsonarũ id est q̃ ipsas ꝑsonas significãt:ꝛ earum ꝓprietates denotant et easdem quas et nomina predicta. Unde ꝛ relatiue dicũtur scꝫ genitor/genitus/verbũ/imago. Unde Augu. in.v.libr.de trini. ait. Uidẽdũm est inquit hoc significari cũ dr̃ genit⁹:quod significat͛ cũ dicitur filius. Ideo enim filius q꞉ genitus:et quia filius vtiqꝫ genitus. Sicut aũt filius ad patrẽ:sic genitus ad genitorem refertur:et sicut pater ad filium/ita genitor ad genitum. Idem in sexto libro de trinita. Uerbũ quidem solus filius accipitur:non simul pater et filius tanqꝫ ambo sint vnum verbũ. Sic enim verbũ dicitur quomodo imago:nõ autẽ pater et filius simul ambo imago:sed filius solus est imago patris:quẽadmodũ ꝛ filius. Idẽ in.vij.lib.de trini. Uerbũ ẜm ꝙ sapientia est et essentia/ hoc est qđ pater:scđm ꝙ verbũ non hoc est qđ pater:q꞉ verbũ non est pater:et verbũ relatiue dicit͛: sicut filius. Itẽ in eodẽ. Sicut filius ad patrẽ refertur:ita et verbum ad eum cuius est verbum refertur cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum quo sapientia dicitur:q꞉ verbum non ad se dicitur:sed tantum relatiue dicitur ad eum cuius est verbum: sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius quo verbum:ꝛ eo est verbũ quo filius. Sapientia vero quo essentia:et ideo quia pater et filius sunt vna essentia et vna sapientia. Item in eodem. Non est pater ipse verbum sicut nec filius nec imago. Quid autem absurdius ꝙ̃ imaginem a se dici? Idem in.v. Dicitur relatiue filius:relatiue etiã dicitur verbum et imago:et in omnibus his vocabulis,ad patrem refertur. Nihil autem horum pater dicitur.

Augusti. — *De nomie verbi ꝛ imagis.* — *Qđ non eo ꝟbũ sꝫ dr̃ q̃ sapientia.* — *Quõ dr̃ verbum ꝛ quõ filius.*

¶Breuiter summã colligit intelligentie predictoꝝ. F

Aperte ostensum est ꝙ sicut filius vel genitus relatiue dicitur ad patrẽ:ita verbũ et imago. Et ꝙ eo dicitur verbum sine imago quo filius.i.eadẽ proprietate siue notiõe dr̃ verbũ ꝛ imago qua fili⁹: sed nõ eo quo ꝟbũ dr̃ sapiẽtia vel essentia:q꞉ nõ notiõe qua dr̃ verbũ dicit͛ sapiẽtia. Nã sapiẽtia dicitur secundũ essentiã non scđm relationem.

¶Generalis regula eorum que ad se et eorum que relatiue dicũtur:quicquid enim ad se simul ambo dicuntur:sed non ita in predictis relatiuis. G

Et est hic aduertẽda quedam generalis regula eorũ que ad se:et eorũ que relatiue dicuntur de patre et filio. Quicq̃d enĩ ad se dicitur.vt ait Augu.in.vj.lib.de trinitate non dicitur alter sine altero.i. quicquid dicũtur ꝙ substantiam eorum ostendat:ambo simul dicuntur. Ergo nec pater est deus sine filio:nec filius sine patre:sed ambo simul deus:sed non ambo simul pater:non ambo simul filius:vel verbum vel imago.

Augusti.

¶An ẜm substantiã dicat͛ deus de deo et huiusmodi. H

Hic queritur cum dicitur deus de deo lumẽ de lumine et hmõi:vtrũ dicant͛ scđm substãtiã. Nã scđm relationẽ constat ista non dici. Si vero secundũ substantiã dicũtur simul ambo.scꝫ pater et fili⁹: possunt

Rñsio vbi noĩa · substãtie dñr aliqñ poni p psonis.

dici deus de deo lumen de lumine secundũ predictã regulã. Ad quod dicimus: q: licet de' secundũ substantiã dicatur: et lumẽ: z sapiẽtia: et huiusmodi: z nũq̃ relatiue accipiãtur: aliquando tamen p relatiuis .i. p personis sed nõ relatiue accipiũtur. vt cũ dicit: deus genuit deũ: alterum pro patre: alterũ pro filio ponimus: similiter cũ dicitur: de' de deo: lumẽ de lumine. In alijs quoq̃ locutionibus sepe repeniuntur nomina essentie ad significationẽ personarũ deducta: vt cũ dicitur de' natus. de' mortuus de' passus: vbi fili' tñ significat. Ita de solo filio intelligit cũ dicit de' de deo et huiusmodi.

Aug. d tri. li. vij. c. ij.

Uñ Augu. querẽs quomodo huiusmodi dicãtur in. vij. lib. de trini. ait. Quomodo de deo: lumen de lumine dicitur. Non enim simul ambo deus de deo sed solus filius de deo scilicet patre. nec ambo simul lumẽ de lumine: sed solus filius de lumine patre.

¶ Quod tantum secundum nomen substantie dicitur: illud de illo: non secundum nomina personarum.

Et est sciendũ q secundũ nomina substãtie tantũ dr illud de illo: licet ibi illa nomina substantiã nõ significent. Secundũ vero eadẽ nomina personarũ nũq̃ dr illud de illo: sicut verbũ de verbo: vel fili' de filio: q: hmõi nomina diuersis personis cõuenire nõ possunt.

Augusti.

Qđ Augu. licet obscure in eodem. ita dicit. Hoc solum de eis dici nõ potest illud de illo: quod simul ambo non sunt .i. illo solo nomine nõ possum' vti ad ostendendũ vnũ de vno. qđ simul ambob' nõ cõuenit: sicut verbũ de verbo dici nõ potest: q: nõ simul ambo verbũ: nec imago de imagine: nec filius de filio quia non simul ambo filius vel imago.

Qđ nomia substantie aliqñ trinitatis itelligẽtiam significant.

Et sicut nomina substantie aliquando intelligentiã personarũ distincte faciunt ita etiã interdũ totius trinitatis simul. Uñ Aug. in eodem. li. ait. In patris nomine ipse pater p se pronũciatur: in dei vero nomine z ipse pater et filius z spiritussanct': vt cũ dr Nemo bonus nisi solus de': q: trinitas est vnus solus deus.

Luc. xviij.

Di. xxviij.

¶ Qđ nõ tantũ tres predicte ppietates sunt in psonis sed etiã que alijs significantur nominibus vt ingenitus. A

De hisq̃ ppie eternaliter dicunt d deo sm relatione seu ppetatẽ nõ psonalez q̃ est innascibilitas.

Preterea considerare oportet q nõ tantũ tres predicte proprietates siue notiones in personis sunt: veruntamen alie que alijs notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus relatiue dr: de patre tantũ et aliã designat notionem q̃ pater vel genitor. Nõ est enĩ idẽ esse patrẽ z esse ingenitũ .i. non ea notione pater dicit qua ingenit'. Pater enim (vt predictũ est) dr sm proprietatẽ generatiõis: ingenit' aũt sm ppietatẽ innascibilitatis. Differt ergo pater a filio auctoritate generatiõis. Differt etiã ppietate innascibilitatis .i. q: ingenit'.

Augusti.

De ingenito plana assignatio s. q relatiue dr z alia est notio q̃ dr ingenit' alia q̃ pr. Exemplis vtr ad h ostẽdẽdũ.

Uñ Augu. distinguẽs inter proprietatẽ qua pater dr et illã qua dicit ingenit' in. v. lib. de trini. sic ait. Nõ est hoc dicere ingenitũ qđ est patrem dicere: q: z si filium nõ genuisset nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisq̃ filium nõ ex eo ipse est ingenitus: q: geniti homines gignũt alios. Nõ ergo ideo dr pater q: ingenitus. Ideo cum de deo pater z alia tre verũq̃ dicatur alia notio est qua intelligitur genitor. alia qua ingenitus. Genitor enĩ dicitur ad genitum .i. filium. Cum vero ingenitus dr non quid sit sed quid nõ sit ostẽditur. hoc exemplis planũ faciendũ est. Qđ dr ingenitus. Hic ostenditur q non sit filius sed genitus et ingenitus cõmode dicuntur: filius autem latine dicitur. Sed vt dicatur in filius non admittit loquendi cõsuetudo nihil tñ intellectui demitur si dicat nõ filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus: pro eo q dicitur ingenitus

nihil aliud dr. Ideo non est in reb9 considerandū qd vel sinat vel nō sinat. Qd tm̄ va=
dici vsus sermonis nostri: sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Nō let nō geni
ergo iam tantū dicamus ingenitum: sed etiam non genitū quod tantum tus q̄tū in
valet. Nunqd ergo aliud dicimus q̄ non filiū. Negatiua porro particula genitus et
nō id efficit. vt qd sine illa relatiue dicitur eadē preposita substantialiter tantūdem
dicat: sed id tantū negat qd sine illa aiebatur. sicut in alijs p̄dicamentis non filius.
cū dicim9 homo est substantiā designam9. Qui ergo dicit nō homo est: nō
aliud genus predicamēti enūciat: sed tm̄ illud negat. Sicut ergo sm̄ sub=
stātiā aio homo est. Sic scdm̄ substantiā nego cum dico nō homo est. At si
tantū valet qd dicit genitus q̄tum valet quod dicitur filius. Tantūdem
ergo valet quod dicitur non genitus q̄tum valet quod dicitur non filius.
Relatiue autē negamus dicendo non genitus. Ingenitus porro qd est nisi
non genitus. Non ergo receditur a relatiuo predicamento cum ingenitus Nota q' oē
dicitur. Sicut em̄ genitus non ad se dicitur sed q' ex genitore sit: ita cū di= igenitū est
citur ingenitus nō ad se dicitur: sed q' ex genitore non sit ostendit: vtrunq3 nō genitus
tamen relatiue dicitur. Quod autē relatiue pronunciatur non indicat sub sed nō ecō=
stantiam. Quāuis ergo diuersum sit genitus et ingenitus: tamē non indi= uerso.
cat diuersam substantiā quia sicut filius ad patrem: et nō fili9 ad nō pa=
trem refertur: ita genitus ad genitorem: et non genitus ad non genitorem.
referatur necesse est. Ecce euidēter ostendit q' ingenitus relatiue dicitur et
de solo patre accipit. Aliaq3 notio est qua dr ingenit9: alia qua pater. Atq3
tantū valet cum dicitur ingenitus: q̄tū non genitus vel non filius.

¶ An sicut solus pater dicitur ingenitus dici debeat nō genitus
vel non filius. B

Ideo solet queri vtrū sicut solus pater dicitur ingenitus Opi. quo=
ita ipse solus debeat dici nō genit9 vel nō fili9. vt nec etiā sp̄ussctūs possit rūdam.
dici nō fili9 vel nō genit9? Quibusdā videt q' pater solus debeat dici nō ge
nitus vel nō filius: sp̄us vero sanctus sicut nō dr ingenitus. ita inquiūt nō
est dicēdus nō genitus vel nō filius. Debet quidē dici ꝛ credi sp̄ussctūs nō
esse genit9 vel nō esse filius. sed nō debet dici esse nō genitus vel non filius.
Alijs aūt videtur q' cū spiritussanctus nō possit dici ingenitus: pōt tamen Alioꝝ opi
dici non genitus vel nō filius. Qd aūt Augustinus supra ait tm̄ valere cū nio.
dr ingenitus quātum cū dicitur nō genitus vel nō filius: ethymologiā no
minis ostēdēdo eū hoc dixisse dicunt: non rationem predicationis.

¶ Que sit proprietas sm̄ quā dr pater ingenitus. C

Si autem vis scire que sit proprietas scdm̄ quā dicitur pa
ter ingenit9: audi hylariū ipsam vocantē innascibilitatē in. iiij. lib. de tri. Hylarius
ita aientē. Est vn9 ab vno. s. ab ingenito genit9 ꝓprietate vc3 in vnoquoq3
et originis et innascibilitatis. Significata ergo in scripturis p̄sonarū in=
telligentia et distinctio innascibilitatis natiuitatisq3 sensu solitarius de9
non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in scripturis
posita est: in nullo autem nature distinctio.

¶ Arriani nitebātur probare alterius substantie patrē alterius
filium: qr ille ingenitus/iste genit9 quibus rn̄dens Ambro. dixit
se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis. D

Illud etiā taceri nō oportet q' arriani ex eo ꝓbare nitebā
tur alteri9 sube eē patrē: alteri9 filiū: qr ille igenit9 ꝛ iste genitus dr: cū di=
uersum sit eē igenitū ꝛ eē genitū. Vn̄ Amb. eoꝝ q̄stiōi rn̄dēs: dicit se i diui= Ambrosi9.

nis scripturis hoc nomē scꝫ īgenit⁹ nō legisse: ita inquiēs in. iiij. li. de spū sancto. Cū dudū audierint quidā dicētib⁹ nobis filiū dei q̄ generatus est patri qui generauit inequalē esse nō posse ꝗ̄uis ille generatus sit iste generauit: qꝛ essentia vel generatio est nature. Aduersꝰs q̄dē illā questionē vocē sibi arbitrant̄ acclusam: sed tergiuersatione dānabili in eodē loco vestigium vertūt vt putēt mutationē fieri questionis mutatione sermonis dicētes. Quō pñt eē ingenit⁹ ꝛ genit⁹ vni⁹ nature atq̄ substātie? Ergo vt rñdeaꝫ mihi ꝓposite questioni. primo oīum in diuinis scripturis ingenitus nusq̄ inuenio: nō legi nō audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt hoīes hmōi: vt nos dicāt ea vsurpare q̄ nō sunt scripta: cū ea q̄ sunt scripta dicamus: ꝛ ipsi obijciant qđ scriptū nō sit. Nōne ipsi sibi aduersant̄: ꝛ auctoritatē calūnie sue derogāt? Attēde lector q̄m hoc nomine ingenit⁹ nolebat vti Ambrosius ꝓpter hereticos. Ita ꝛ nos subticere quedā oportet ꝓpter calūniantiū insidias: q̄ catholicis ac pijs lectorib⁹ secure credi possunt. Sunt etēm quedaꝫ que nō tāte sunt religionis: ꝛ auctoritatis vt eis nos oporteat semper cōfitendo ac recipiēdo inseruire: verū silētio aliq̄n preteriri queūt: nec illius tñ sunt peruersitatis quin cū oportunū fuerit eis vti liberum habeamus.

¶ An diuersum sit esse patrem ꝛ esse filium. E

Preterea queri solet cū supra dictum sit: qꝛ aliud est dicere ingenitū: aliud p̄rem: ꝛ ꝙ diuersum sit genitus ꝛ ingenitus: vtrū similiter diuersum sit esse p̄rem ꝛ esse filiū an idē. Ad qđ dicimus qꝛ ex eodē sensu quo đr diuersum genitus ꝛ ingenitus ꝛ quo dicit̄ nō esse idē dicere genitum ꝛ ingenitū: pōt dici nō esse idē: sed diuersum esse p̄rem ꝛ esse filiū: vel eē spm̄sctm̄: qꝛ nō ea notione pater est pr̄ qua filius est filius: vel qua spūssanctus est spūssanctus. Ideoq̄ ex hoc sensu cōcedimus ꝙ aliud est esse p̄rem ꝛ aliud est esse filiū: qꝛ alia notio ē qua pr̄ est pater: alia qua filius est fili⁹. Sed si trāsponas vt dicas aliud est p̄rem esse: aliud filiū esse: variat̄ intelligentia: ꝛ ideo nō ꝯcedit̄. Est enim sensus talis ac si dicat̄ aliud est quo pater est nō quidē pater: sed est: aliud quo filius est nō quidē filius sed est: qđ penitus falsum est. Eo enim pater est quo pr̄ deus est. i. per essentiā vel naturā. Ac filius eo deus est quo pater deus est. Eo ergo filius est quo pr̄ est. Et ita idē est p̄rem esse quo filiū esse: sed nō est idē esse p̄rem ꝛ esse filiū. Vñ Aug. in. v. li. de tri. ait. Quāuis diuersum sit esse p̄rem ꝛ esse filiū non est tñ diuersa substātia: qꝛ nō hoc s̄m substāntiaꝫ dicit̄ sed scđm relatiuū qđ tñ relatiuū nō est accidēs: qꝛ nō est mutabile. Ecce diuersuꝫ esse dicit esse p̄reꝫ ꝛ esse filiū quod iuxta rationē predictā accipi oportet qꝛ scꝫ alia notio est qua est pater: alia qua est filius. Nō enim secundū essentiam pater dicitur pater vel filius filius: sed s̄m relationem.

Rñsio vbi dicat esse diuersū eē patrē eē filiū sꝫ nō p̄rem eē ꝛ filiū eē

Augustin⁹

¶ Quomodo dicatur sapientia genita vel nota: an secundū relationem an substantiam. F

Sciendū quoq̄ꝫ est ꝙ sicut solus filius dicit̄ verbū vel imago ita etiā ipse solus dicit̄ sapientia nata vel genita. Et ideo querit̄ vtrum hoc relatiue dicat̄: ꝛ si relatiue dicit̄: an secundū eandē rationē qua dicitur verbum ꝛ imago? De hoc Aug. in. vij. li. de tri. ita ait. Id dici accipiamus cū đr verbū: ac si dicat̄ nata sapiētia: vt sit filius ꝛ imago. Et hec duo cū dicuntur. i. nata sapiētia: in vno eorū: eo ꝙ est nata ꝛ verbū ꝛ imago ꝛ filius intelligatur. Et in his omnibus noībus nō ostendat̄ essentia: qꝛ relatiue dicuntur. At in altero qđ est sapientia: etiā essentia demōstret̄: q̄m ꝛ ad se đr. Seipsa em̄ est sapiēs: ꝛ hoc est eius esse qđ sapere vñ pater ꝛ fili⁹ simul vna

sapiētia: quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas qđ hic dicit Aug. Videt enim dicere q cū dicit nata sapiētia ibi sapiētia essentiā significet: r nata relationē notet. Qđ si ita est cogimur dicere essentiam diuinā esse natā qđ superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus: q in altero. i. in eo q nata est: eadē notio intelligit: q notat cū dicit verbū r imago. In altero vero scz sapiētia demōstrat essentia. i. demonstrat q filius sit essentia: qz sapiētia scđm essentiā dicit. Et ideo cū dicit nata sapiētia. intelligatur q ipse q natus est essentia est: ibi tñ sapiētia p essentia sed nō p hypostasi facit intelligentiā: vt sicut quādo dicit verbū vel filius intelligit hypostasis cū sua ppietate. Itē cū dicit nata sapiētia: idem intelligit: id est genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idē esse intelligendū cū dicit verbū: r cū dicit nata sapientia. i. eadē relatio: eademq hypostasis cui inest illa proprietas. Ecce ex hoc adiuuat illud quod superius diximus. scz cū dicitur pater vel filius vel spiritussanctus nō tm ille ppietates significant vt cū dicitur paternitas filiatio: sed etiā hypostasis cū suis proprietatibus. Qualr itelligēda sint pmissa verba Augu. Quō dicat sapia genita r nata sm relationē an sm subam.

Qđ imago aliqñ dicitur secundū essentiam. B

Illud etiā sciri oportet: qz cū supra dictū sit imaginē relatiue dici de filio sicut verbū vel filius: interdū tñ reperit scđm substantiam dici. Vñ Augu. in li. de fide ad petrū dicit q vna est sancte trinitatis essentialiter diuinitas r imago: ad quā factus est homo. Hylarius etiā in. v. li. de tri. ait. Homo fit ad cōmunē imaginē. Nomē nō discrepat, natura nō differt. Una est eñ ad quā homo creatus est species. Ex his verbis ostendit q imago aliqñ essentie intelligentiā facit: r tunc ad se dicit r nō relatiue. Augustin⁹ Hylarius.

De principio quod relatiue dicit: r multiplicē notat relationē. A Di. xxix.

Est preterea aliud nomen multiplicē notans relationē. s. principiū. Dicit enim principiū semper ad aliquid: r dicitur pater principiū: r filius principiū: r spūssanctus principiū: sed differēter. Nā pater dicit principiū ad filiū r ad spm sanctū. Vñ Aug. in. iiij. li. de tri. ait. Pater est principiū totius diuinitatis vl si melius dicit deitatis: qz ipse a nullo est. Nō en in habet de quo sit. vel de quo pcedat: sz ab eo r filius est genit⁹ r spūssanctus pcedit. Nō ergo dr principiū totius deitatis q vel sui vel diuine essentie principiū sit sed qz principium est filij r spūssancti in qb⁹ singulis tota diuinitas est. Fili⁹ ad spm sanctū dicit principium. Spūs vero sanctus nō dr principiū: nisi ad creaturas ad quas pater etiā dicit principiū r fili⁹ r trinitas ipsa simul: r singula personarū principiū dicit creaturarū. Pater ergo principiū est sine principio. Fili⁹ principiū de principio. Spūssctūs principiū ab vtroq. i. de pre r filio. De his q. p pe r etnalr dñr de deo sm relatione seu ppetatē nō psonalē q ē cōmunis spiratio figta per hoc nō. Quō pr pn cipiū diuinitatis dr. Quō fili⁹ r

Qđ ab eterno pater est principiū r filius: sed spiritussanctus non: immo cepit esse principium. B

Et pater ab eterno principiū est filij: r pater r filius principium spūssancti: qz fili⁹ est a pre r spūssctūs ab vtroq. Spūs vero sctūs nō ab eterno principiū est sed esse cepit qz nō dicitur principiū nisi ad creaturas. Cur ergo creature esse ceperūt: r spiritussanctus esse cepit principiū earum. Ita etiam pater r filius esse cepit cum spiritusancto vnum principium creaturarum: qz creature esse ceperunt a patre r filio r spiritusancto: r dicuntur hi tres non tria: sed vnum principium omnium creaturarum. quia vno eodemq modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt tres a patre: r alter a filio: sed penitus eodem modo. Ideo apostolus in- ad qđ dicatur pncipiū r spūssctūs r etiā trini tas. quō he tres sunt creature principiū.

Roma. xi. telligens hanc trinitatem esse vnum principium rerum ait. Ex ipso: per ip-
Quō acci- sum: ⁊ in ipso sunt omnia. Cum vero audimus omnia esse ex deo: vt ait
piēdum sit Augustinus de natura boni omnes vtiqꝫ naturas intelligere debemus: et
oia eē ex dō omnia que naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata que naturā non
seruant sed viciant que ex voluntate peccantium nascuntur. Omniuꝫ ergo
que naturaliter sunt vnum principium est pater cum filio ⁊ spiritusancto
Qd pr̄ ha- ⁊ hoc esse cepit. Ab eterno autem pater principium est filij generatione: et
beẗ nō ē pn pater ⁊ filius vnū principium spiritussancti. Unde Augustinus in quinto
cipiū filij ⁊ libro de trinitate ita ait. Dicitur relatiue pater ideoqꝫ relatiue dicitur prin-
pr ⁊ filius cipium. Sed pater ad filium dicitur principium vero ad omnia que ab ip
spūssancti. so sunt. Et principium dicitur filius. Cū enim diceretur ei. Tu quis es. respō
Aug. d tri. dit. Principium qui ⁊ loquor vobis. Sed nunquid patris principium est: im
li. v. ca. xvj. mo creatorem se voluit ostendere cum se dixit esse principium: sicut ⁊ pater
Johā. viij. principium est creature qꝛ ab illo sunt omnia. Cum vero dicimus ⁊ patreꝫ
principium ⁊ filium principium: nō duo principia creature dicimus qꝛ pa
ter ⁊ filius simul ad creaturam vnum principium est sicut vnus creator. Si
autem quicquid in se manet ⁊ gignit vel operatur aliquid principium est
ei⁹ rei quam gignit: vel eius quam operatur. Nō possumus negare etiam
H adiungit spiritumsanctū recte dici principium: qꝛ non eum separamus ab appella-
de spūsctō tione creatoris: qꝛ scriptum est de illo ꝙ operetur: ⁊ vtiqꝫ in se manens ope-
ꝙ ipe pnci- ratur. Non enim in aliquid eorum que operatur ipse mutatur ⁊ vertitur.
pium sit. Unum ergo principium ad creaturam cum patre ⁊ filio est spiritussanctus:
j. Cor. xij. non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit Augustinus patrem ⁊ filiū
⁊ spiritūsanctū esse vnum principium rerum creatarum id est vno eodem
qꝫ modo esse principiū ⁊ illum modum satis aperuit: qꝛ scꝫ operantur om-
nia ⁊ qꝛ similiter operantur hi tres ideo vnum principium esse dicuntur.

¶ Hic ostendit quomodo pater sit principiū filij ⁊ ipse ⁊ filius prin
cipium spiritussancti. C

Deinde in eodem libro continue ostendit quomodo pa-
ter dicatur principium ad filium ⁊ ad spiritūsanctum ipse ⁊ filius dicens
ideo esse patrē principiū filij qꝛ genuit eum: ⁊ patrem ⁊ filium esse princi-
pium spiritussancti: qꝛ spūssanctus procedit vel datur ab vtroqꝫ. ait enim
ita. Si gignens ad id quod gignitur principiū est pater ad filium princi-
pium est: qꝛ genuit eum. Utrū aūt ⁊ ad spiritūsanctū principiū sit pater qꝛ
dictū est de patre procedit: nō parua questio est. Quod si ita est nō iā prin
Ex his col- cipium eius tantū erit rei quā gignit vel facit: sed ⁊ eius quā dat ⁊ que p-
ligiẗ ꝙ pa- cedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod pcedit principiū habet a quo
ter eo ē pn- datur vel procedit. fatendū est patrē vel filiū vnū principiū esse spiritussan
cipiuꝫ. filij cti: nō duo principia. Sed sicut pater ⁊ fili⁹ ad creaturā relatiue vnus crea
quo pr̄ ge- tor ⁊ vnus dn̄s dicit: sic relatiue ad spmsanctū vnū principiū. Ad creaturā
neratiōe. s. vero pater ⁊ filius ⁊ spūssctūs vnū principiū sunt sicut vnus creator ⁊ vnus
⁊ codē etiā dn̄s. Ecce habes ꝙ pater principiū filij dicit: qꝛ genuit eum qua ergo notio
auctor filij ne est pater ea principiū filij dicit. i. generatione: sm̄ quā etiā dicit auctor
Hylarius. filij. Un̄ Hylarius in. iiij. lib. de tri. ita ait. Ipso quo pater dicit eius queꝫ
No. ꝙ dicit genuit auctor ostendit id nomē habēs qd neqꝫ ex alio profectū intelligat ⁊
filiū nō esse ex quo is qui genitus est substitisse doceat. Nouit ecclesia vnū innascibilē
ab initio sꝫ deum. Nouit vnigenitū dei filiū. Confitetur patrē ab origine liberū con fi-
ab initiabili tetur ⁊ filij originē ab initio: nō ipsum ab initio: sed ab initiabili nō per se
ipsum: sed ab eo qui a nemine est natuꝫ ab eternā. natiuitatē scilicet ex pa

terna eternitate sumente. Et ita est hec fidei pfessio: sed professionis ratio nondũ exposita est. ⁊ ideo querenda. s. quomodo intelligendũ sit q ait filij originez esse ab initio: ⁊ non ipsum esse ab initio: sz ab initiabili. Hoc utiq subdens determinauit quod acceperit initiũ inquiens originem filij esse ab initio: ac si diceret. Nõ ita intelligas originem filij esse ab initio: quasi ipse filius habeat initiũ: sed q ipse est ab initiabili id est a patre a quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium. de principio: non est tamen concedendum qd filius habeat principium. Cumq filius sit principium de principio: ⁊ pater principium non de principio: non est principiuz de principio: principium sine principio sicut filius non est pater: neq tamẽ duo principia: sed vnũ: sicut pater ⁊ filius non duo creatores: sz vnus creator.

Apit ex q sensu illa dixerit hylarius.

¶ Cum pater ⁊ filius sint vnum principium spiritussancti: queritur an eadem notione. D

Unum autem principium sunt pater ⁊ filius: non tantuz creaturarũ vt dictũ est supra: sed etiã spiritussancti. ideo queri solet vtrum eadez notione pater sit principiũ spiritussancti: ⁊ filius an sit alia notio q pater dicat principiũ spiritussancti: ⁊ alia qua filius. Ad qd dicimus cum pater dicatur principiuz spiritussancti ⁊ filius: q spiritussanctus procedit vel datur ab vtroq: nec aliter procedit vel datur a patre q a filio sane intelligi potest patrẽ ⁊ filiũ eadem relatione vel notione principium dici spiritussancti. Si vero queritur que sit illa notio quã ibi notat principium. Nomen eius non habemus: sed nõ est ipsa paternitas vel filiatio: immo notio quedam que patris est ⁊ filij: q ab eterno pater ⁊ filius vnum principium est spiritussancti. Donator autem vt predictum est dicitur pater vel filius ex tempore. sicut spiritussanctus donum vel donatum.

Querit q sit notio q pr ⁊ filius dr principiũ spussancti.

¶ De his que tẽporaliter de deo dicunt ⁊ relatiue fm accidẽs qd nõ deo sed creaturis accidit. A

Sunt enim quedam que ex tempore de deo dicuntur eiq tẽporaliter cõueniunt sine sui mutatione: ⁊ relatiue dicũtur fm accidens nõ q accidit deo sed q accidit creaturis: vt creator dominus refugium: datum vel donatũ ⁊ huiusmodi. De his Augustinus in. v. li. de tri. ait. Creator relatiue dicitur ad creaturam sicut dominus ad seruum. Item non aliquem moueat q spiritussanctus cum sit coeternus patri ⁊ filio dicitur tamẽ aliquid ex tempore: velut hoc ipsuz qd donatum diximus. Nam sempiterne spiritussanctus est donum: tẽporaliter aũt donatum. Et si dominus non dicitur nisi cũ habere incipit seruũ: etiã ista appellatio relatiua ex tẽpore est deo. Non enim sempiterna creatura est: cuius ille dominus est ergo dominũ esse nõ sempiternũ habet: ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiterne nõ dominaretur: nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum: sic nec dominus qui non habet seruũ.

Dist.xxx. De his q pr temporaliter dr de deo.

Augustinus

¶ Oppositio q nõ ex tempore sit dominus q est dominus tẽporis qd non est ex tempore. B

Sed hic aliquis dicet q non ex tempore competit deo hec appellatio qua dicitur dominus: quia non est tantum dominus rerũ que ex tempore ceperunt: sed etiam illius rei que non cepit ex tempore. id est ipsius tẽporis: qd non cepit ex tempore quia non erat anteq tempus inciperet

Responsio Qñ tps cepit: deus cepit eẽ dñs nec añ tps fuit dñs: sz

cū tpe nō ex̄ret. Et ideo non cepit esse dn̄s ex tempore. Ad quod dici potest quia lz non
tpe vł i tpe ceperit ex tempore dn̄s esse tpis: cepit tn̄ esse dn̄s temporis: quia non semp
qr nō ante fuit tempus: et ipsius hominis ex tempore cepit esse dn̄s. De hoc Augusti.
fuit q̄ ipse in eodem lib. continue ita ait. Quisquis extiterit qui eternū deū solum di=
dn̄s sed si= cat: tēpora vero non esse eterna propter varietatē et mutabilitatē: sz tn̄ ipa
mul. tempora nō in tēpore esse cepisse quia non erat tēpus anteq̄ tpa inciperet.
et id non in tpe accidere deo vt dn̄s esset: quia ipsorū temporū dn̄s erat: que
vtiq̄ non in tpe esse ceperunt qd̄ rn̄debit de hoīe qui in tpe factus est cuius
Quō itelli vtiq̄ dn̄s non erat anteq̄ esset. Certe vt dn̄s hoīs esset ex tēpore accidit deo
gēdū sit ni= et vt oīs amoueat controuersia certe vt tuus dn̄s esset vel meus qui modo
hil dici de esse cepimus ex tēpore habuit. Quō ergo obtinebim⁹ nihil sm̄ accidens di=
deo sm̄ ac= ci deū nisi quia ipsius nature nihil accidit quo mutet vt ea sint accidētia
cidēs et que relatiua: que cum aliqua mutatione rerū de quibus dicuntur: accidunt si=
sūt accidē= cut amicus relatiue dicit. Non eīn amicus esse incipit nisi cū amare ceperit
tia relatia Fit ergo aliqua mutatio voluntatis vt amicus dicatur. Nūmus vero cum
Per simitu= dicitur preciū relatiue dicit: nec tn̄ mutatus est cū esse ceperit preciū: nec cū
dinē ondit dicit pignus et huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatiōe to
q̄ pōt de⁹ tiens dici relatiue vt neq̄ cum incipit dici: neq̄ cum desinit aliquid in eius
dici qd̄ añ natura vel forma qua nūmus est mutationis fiat: q̄to facilius de illa imō
nō dicebat mutabili dei substantia debemus accipere q̄ ita dicat relatiue aliquid ad
sine sui mu creaturā vt quāuis tēporaliter incipiat dici. non tn̄ ipsi substātie dei acci=
tatione: vt disse aliquid intelligat: sed illi creature ad quā dicit. Qualiter etiā refu=
nūmus di= giū nostrū dicit. Refugiū eīn nostrū dicit deus relatiue ad nos eīn refert: et
citur p̄ciū. tunc refugiū nostrū fit cū ad eū refugimus. Nunquid tūc fit aliquid in ei⁹
Qd̄ de⁹ dr̄ natura quod anteq̄ refugeremus ad eū nō erat. In nobis ergo fit aliqua
refugiū re= mutatio qua ad eū refugiendo efficimur meliores: in illo aūt nulla. Sic et
latiē ex tpe pater noster esse incipit cum per eius gratiā regeneramur qui dedit nobis
sine sui mu potestatē filios dei fieri. Substantia ergo nostra mutat in melius cum filij
tatione. eius efficimur. Similiter et ille pater noster esse incipit: sed nulla sui cōmu=
Qd̄ pr̄ dr̄ re tatione substantie. Quod ergo tēporaliter dici incipit deus quod antea nō
latiue. dicebatur manifestū est relatiue dici nō tn̄ secundū accidēs dei qd̄ aliquid
Johan. j. ei acciderit: sed plane sm̄ accidens eius ad quod dici aliquid deus incipit
relatiue. Ex his aperte ostēditur q̄ quedam de deo tēporaliter dicunt rela=
tiue ad creaturas sine mutatione deitatis. sed non sine mutatione creatu=
Sūmatim re: et ita accidens est in creatura non in creatore: et appellatio qua creatura
p̄dictoꝝ in dicit relatiue ad creatorē relatiua est: et relationē notat que est in ipsa crea
telligentia tura. Appellatio vero illa qua creator relatiue dicit ad creaturā relatiua
ꝑstringit. quidē est: sed nullā notat relationē que fit in creatore.

¶ Hic soluit questio qua querebat vtrū spūssanctus dicat datuz re
latiue ad se cum ipse det se. C

Hic potest solui questio superius proposita vbi querebat
cū spūssanctus datum dicatur vel donatū: quod autē datur refert et ad eū
qui dat: et ad illum cui dat et cum spūssanctus det seipsum: vtrū ad seipsuz
relatiue dicat cū dicitur dari vel donari. Cui questioni respondētes dicim⁹
Solutio. spiritum sanctum dei datum vel donatū relatiue et ad dantē et ad illum cui
datur. Dans aūt siue donator est pater cum filio et spū sancto. Nec tn̄ dici=
mus spiṁ sanctū referri ad se: sed appellatio dati vel donati refert et ad dā=
tem et ad recipiētē: quia non potest aliquid dici datum nisi ab aliquo et ali
cui detur. Cum autem spiritussanctus dari a se vel datus a se dicitur: rela=

tiue quidē dicit̄ ad illū cui datur: ⁊ eſt appellatio relatiua: ⁊ in illo cui dat̄ mutatio fit: non in dante.

❡Quomodo dicat̄ filius equalis patri: an ſecundū ſubſtantiā: an ſecundū relationē ita et ſimilis. A

PReterea conſiderari oportet cum tres perſone coequales ſibi ſint. vtrū relatiue hoc dicat̄ an ſecundū ſubſtantiā et ſi relatiue vtrū ſecundū relationē an ſecundū eſſentiā conſideranda ſit equalitas. Deinde quid ſit ipſa equalitas. Ad quod dicimus quia ſicut ſimile nihil ſibi eſt ſimilitudo enim (vt ait Hylarius) ſibi ipſi non eſt: ita ⁊ equale aliquid ſibi non dicitur: ac p hoc ſicut ſimile ita et equale relatiue dicit̄. Dicitur ergo relatiue filius equalis patri: et vtriqꝫ ſpiritusſanctus. Eſt tamen equalis patri filius: et vtriqꝫ ſpiritusſanctus ꝓpter ſummā ſimplicitatē eſſentie ⁊ vnitatē. Equalis eſt ergo filius patri ſecundū ſubſtantiā non ſecundū relationem. vnde Augu. in. v. lib. de trinita. ait. Querimus ſecundū quid equalis ſit patri fili⁹ nō ſecūdū hoc ꝙ ad patrem dicit̄ filius equalis eſt patri. Reſtat ergo vt ſecundū id equalis ſit ꝙ ad ſe dicitur. Quicquid autem ad ſe dicitur ſecundū ſubſtantiā dicitur. Reſtat ergo vt ſecundū ſubſtantiā ſit equalis. Eadem ergo eſt vtriuſqꝫ ſubſtātia. Idem in. v. li. Satis eſt videre nullo modo filium equalē eſſe patri ſi in aliquo ſcꝫ quod pertineat ad ſignificandā eius ſubſtantiā inequalis inuenitur. In oībus ergo equalis eſt patri filius et eſt eiuſdē ſubſtātie. Equalis eſt etiā ſpūſſanctus patri et filio: et in oībus equalis ꝓpter ſummā ſimplicitatē illius ſubſtantie. Ex his perſpicuū fit ꝙ ſecundū ſubſtantiā fili⁹ eſt equalis patri: ⁊ vtriqꝫ ſpūſſanctus. ⁊ appellatio tm̄ relatiua eſt. Equalitas ergo patris et filij non eſt relatio vel notio: ſed naturalis vnitas et identitas.

Diſt. xxxi. De ſignificatiōe relatiuorū q̄ cōiter ⁊ eternaliter de deo dnr vt ſilis ⁊ equalis. Hylarius. Auguſtin⁹ Quid ſit equalitas.

❡Hic quomodo dicatur ſimilis ⁊ quid ſit ſimilitudo. B

HOc idem etiam dicimus de ſimili ⁊ ſimilitudine. Cuꝫ em̄ dicitur filius ſimilis patri relatiue quidē dicit̄ ſed ſimilis eſt patri ꝓpter vnitatē eſſentie. Eſt ergo appellatio tantū relatiua ſimilitudo vero indifferens eſſentia. Unde quibuſdam non indocte videtur nomine equalitatis vel ſimilitudinis non aliquid poni ſed remoueri: vt ea ratione dicat̄ filius equalis patri: quia nec maior eſt eo nec minor. et hoc ꝓpter vnitatē eſſentie Ita et ſimilis dicit̄ q2 nec diuerſus nec alienus nec in aliquo diſſimilis. Et hoc propter eſſentie ſimplicitatē. Non ergo ſecundū ꝙ filius eſt genitus a patre equalis vel inequalis eſt patri nec ſimilis vel diſſimilis ſed equalis ⁊ ſimilis ſecundū ſubſtantiam.

Nota ꝙ h̄ cōit̄ magr̄ nō tenet̄ vt habes i erroribus. Quibuſdā vr̄ ꝙ nomie eq̄litatꝭ i vl' ſilitudinis nō pōit̄ aliquid ſed remouet̄. Ex quo ſenſu intelligēda ſūt ꝟba hilarij: h̄ docet Aug. et pri⁹ quare pr̄i eṫnitas tribuat̄ Hylarius i li. de ſinodis

❡De ſententia hylarij qua in trinitate perſonarū ꝓpria oñdit. C

NOn eſt igitur hic pretermittendū ꝙ vir illuſtris hylarius ꝓprietates ꝑſonarū aſſignans dicit in patre eſſe eternitatē: ſpeciē in imagine: vſum in munere que tante difficultatis ſunt verba: vt in eorū intelligentia atqꝫ explanatione vehementer laborauerit Auguſti. vt ipſe oſtendit in. vj. li. de tri.ita dicens. Quidam cum vellet breuiſſime ſingularum in trinitate perſonarum inſinuare propria. Eternitas eſt inquit in patre: ſpecies in imagine: vſus i munere. Et q2 nō mediocris auctoritatis i tractatiōe ſcripturarū ⁊ aſſertiōe fidei vir extitit (hec em̄ hylari⁹ in libris ſuis poſuit) horꝫ verborū. i. patris ⁊ imaginis ⁊ muneris eternitatis ſpeciei ⁊ vſus abditam ſcrutatus intelligentiam: q̄tum valeo non eum ſecutum arbitror i eterni-

Imago ei⁹

tatis vocabulo: nisi q pater non habet patrē de quo sit filius autē de pře cst: vt sit: atq; vt illi coeternus sit. Imago em̄ si perfecte implet illud cuius imago est: ipsa coequatur ei nō illud imagini sue: in qua imagine speciem noiauit. Credo ꝓpter pulchritudinē vbi tanta congruentia et prima equalitas et prima similitudo nulla in re dissidens: ⁊ nullo modo inequalis: et nulla ex pte dissimilis. sed ad idētitatē respondēs ei cuius imago est: vbi est prima ⁊ summa vita cui non est aliud viuere et aliud esse sed idē et primus ac summus intellectus cui non est aliud viuere ⁊ aliō intelligere sʒ idē hoc est vnū tanq̄ verbū perfectū cui non deest aliquid: et ars quedā oipotentis et sapientis dei plena oim rationū viuentiū incōmutabiliū ⁊ omnes vnū in ea: sicut ipsa vnū de vno cū quo vnū: ibi nouit oia de᷒ q̄ fecit ꝑ ipāʒ D

¶ Hic de spiritusancto quare vsus dicatur.

Est autē ineffabilis quidā cōplexus patris et imaginis qui non est sine perfruitione: sine charitate sine gaudio. Illa ergo dilectio delectatio: felicitas: vel beatitudo: si tm̄ aliqua humana voce digna dicit vsus ab illo appellata est breuiter et est in trinitate spūssctūs non genit᷒ sʒ genitoris genitiq; suauitas: ingeniti largitate atq; vbertate perfundens oēs creaturas ꝓ captu earū. Itaq; illa tria si a se inuicē determinari videntur et in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex pte vel ꝑ speculū in enigmate: gaudeat cognoscens deū ⁊ grās agat. Qui vero non videt: tendat ꝑ pietatē fidei ad videndū non ꝑ cecitatē ad calūniandū: qm̄ vnus est deus sed tm̄ trinitas. Ecce habes qualiter verba Hylarij premissa accipienda sint: lʒ tāte sint ꝓfunditatis: vt etiā adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus. cū et ipsa eorū explanatio quā hic Augu. edidit: plurimū in se habeat difficultatis et ambiguitatis.

¶ Qui scđʒ hanc expositionē nō distinguunt ibi ꝓprietates ꝑsonarū tres. E

Non em̄ secundum premissam expositionē distinguunt he tres ille ꝓprietates superius assignate: sed ipse hypostases distincte ab inuicē monstrant eternitatis tm̄ noie eadē videt designata ꝓprietas quā notat hoc nomē ingenit᷒. Sed videamus quid sit quod ait. Imago si perfecte implet cuius imago est ipsa coequat ei: nō illud sue imagini. Videtur enim dicere q filius qui est imago patris patri coequat: non pater filio cū et filius dicatur equalis patri in scriptura: et pater filio: sed filius hoc hʒ a patre vt sit ei equalis: pater aūt non habet a filio: et tamen filius plene ac perfecte equalis est patri. i. imago est cuius est imago.

¶ Quare dicat Hylarius ꝓpria ꝑsonarū assignasse i verbis ꝑdictis cum ibi non sint expresse proprietates. F

Propria ergo personarū in predictis verbis assignasse dicitur Hyla. quia relatiua noia personarū posuit. s. patris imaginis ⁊ muneris q̄ relatiue dicuntur de personis et proprietates notant quibus distinguūtur persone. Ita enim dicitur spiritussanctus munus relatiue sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates alijs tribus nominibus non significauit iuxta predictam Aug. expositionē nisi solo nomine eternitatis quo non ipsam paternitatem: sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

¶ Quod earūdem personarū distinctionē notat Aug. alijs verbis sine expressione trium personarum. G

ad quam imaginat spēs idiffe rēs ē. Nec; em̄ ipe sibi q̄sq; imago est sʒ cū cui᷒ imago ē necesse est vt imago demōstret. Imago ergo ē rei ad rē coequandā ⁊ imaginata ⁊ indiscreta similitudo ē ergo př. ⁊ etiā fili᷒ Imago pris ē fili᷒ ⁊ qr imago ē vt rei imago sit spēʒ necesse ē et naturaʒ et essentiā sm q imago ē in se hēat autoritatʒ. Qđ nō mē illa verba hylarij: sʒ explanatio Augu. sup his obscurissima est

Illud etiā sciri opoztet q̄ earūdē triū personarum distinctionem. Aug. ostendere volens sine expressione illarū trium proprietatū superius cōmemoratarū i li.j. de doctrina christiana sic ait. In pre est vnitas: in filio equalitas in spiritusancto vnitatis equalitatisq̄ concordia. Et hec tria vnū oia, ppter prē: eq̄lia oia, ppter filiū: conexa oia, ppter spm̄sanctum. Itaq̄ pater et filius ꝛ spūssanctus ꝛ singulus quisq̄ eorū deus est ꝛ simul omnes vnus deus ꝛ singulus quisq̄ horū plena substantia est: et simul omnes vna substantia pater nec filius est nec spiritussanctus ꝛ filius nec pater est: nec spiritussanctus. Spiritussanctus nec pater est nec filius: sed pater tantum pater. et filius tm̄ filius: et spiritussanctus tantū spiritussanctus. Eadem tribus eternitas eadem incōmutabilitas: eadē maiestas: eadem potestas. In his verbis aperte insinuaꝛ personarū triuz distinctio.

¶ Quare patri attribuaꝛ vnitas et filio equalitas. D

Sꝫ plurimos mouet q̄ patri attribuit vnitatē filio equalitatem. Cum enim vnitas dicatur secundū substantiam non tantū in patre est: sed etiam in filio ꝛ in spiritu sancto: et equalitas vna est patris ꝛ filij ꝛ spiritussancti. Cum ergo patri attribuitur vnitas et filio: equalitas forte eadem ratione attribuitur patri vnitas fm̄ Augu. qua supra eidem eternitas fm̄ Hylariū quia videlicet pater ita est vt ab alio non sit. et quia filiū genuit vnum secum deū et spiritussanctus ab eo procedit vnus cum eo de⁹. Unitas ergo in patre esse dicitur quia nec est aliquid aliud a quo sit. Non enim ab alio est: nec ab eo aliquis vel aliquid est ab eterno: quod vnum cū eo non sit. filius enim et spiritussanctus vnum sunt cum patre. Unde veritas ait. Ego et pater vnum sumus. I

¶ Quare pater et filius dicantur esse vnum vel vnus deus sed non vnus quia res eiusdem nature recte possunt dici vnum simpliciter esse et cum adiectione res vero diuerse nature non possunt dici vnuꝫ nisi dicatur quid vnum. I

Hylar. in libro de sinodis. Si quis innascibilē ꝛ sine initio dicat filiū quasi duo sine pricipio et duo inascibilia ꝛ duo inata dicēs duos faciat deos anathema sit. Caput enim quod est principium omnium filius. Caput autem quod est principium christi deus. Sic enim ad vnum initiabile omnium initium per filium vniuersa referimus filium innascibilem confiteri impijssimū est. Iam eñ non erit vnus deus: q: deum vnū predicari natura vnius innascibilis dei exigit. Cum ergo deus vnus sit duo innascibiles eē non possunt cum idcirco deus vnus sit ꝛ filius dei deus sit. quia innascibilitas sola penes vnum sit: filius autem idcirco deus quia ex innascibili essentia natus existat. Caput enim omnium filius est: sed caput filij deus est et ad vnum deum oia hoc gradu et hac confessione referuntur cum ab eo sumāt vniuersa principiū cū ipē principiū sit. Idē in codē. Oib⁹ creaturis substātiā volūtas dei attulit: sed naturā dedit filio ex ipassibili acnon nata substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia deus esse voluit filius aūt natus ex deo subsistit talis qualis deus est. Nec dissimilē sui edidit natura naturā. sed ex substātia dei genitus nature fm̄ originē attulit nō fm̄ creaturas volūtatis essentiam.

Hic dici opoztet q̄ pr̄ et fili⁹ ꝛ spūssctūs recte dicūꝛ eē vnū ꝛ vn⁹ deus. sed nō vn⁹. Res eñ due vel plures recte possunt dici vnū esse: si sint vnius essentie: ꝛ earū vna sit natura: vnus aūt vel vna non potest dici de diuersis rebus: nisi addatur quid vnus vel vna quo addito recte potest di

ci de rebus ⁊ vnius ⁊ diuerse substantie. Un̄ Aug. in. vj. li. de tri. sic ait. Nescio vtrū inueniaꝝ in scripturis dictū. vnū sunt/quorū est diuersa natura. Si aūt ⁊ aliq̄ plura sunt eiusdē nature ⁊ diuersa sentiāt nō sunt vnū inq̄tū diuersa sentiunt. Cū ergo sic dr̄ vnum vt non addaꝝ q̄d vnū ⁊ plura vnū dr̄r eadē natura atq̄ eētia: nō dissidēs neq̄ dissentiēs significaꝝ. Unde paulꝰ ⁊ Apollo q̄ ⁊ ambo hoīes erāt ⁊ idē sentiebāt: vnū eē dr̄r cū dr̄. Et q̄ plantat ⁊ q̄ rigat vnū sunt. Cū ꝟo addiꝝ quid vnū pōt significari aliq̄d ex pluribus vnū factū: q̄uis diuersa natura sicut ala ⁊ corpꝰ non possunt vtiq̄ dici vnum. Quid enim tam diuersum nisi addatur vel subintelligatur q̄d vnum: scilicet vnusꝰ homo. Hylarius in libro de synodis. Minus forte expresse videtur de indifferenti silitudine patris ⁊ filij fides locuta esse cū de pr̄e ⁊ filio ⁊ spūsancto ita senserit significatā in noībus ꝓpriā vniuscuiusq̄ noīatorū subaꝫ ⁊ ordinē ⁊ gl'iam vt sint quidē per subam tria ꝑ cōsonātiaꝫ ꝟo vnū. Volēs ergo cōgregata sctōrum synodꝰ impietatē eā perimere q̄ vnitatē pr̄is ⁊ filij ⁊ spūssancti noīm numero illuderet: vt nō subsistēte cā vniuscuiusq̄ noīs triplex nuncupatio obtineret sub falsitate noīum vnionē. ⁊ pr̄ solꝰ atq̄ vnꝰ idē ⁊ ipse haberet ⁊ spūssancti nomē ⁊ filij. Idcirco tres subas eē dixerūt: subsistētiū ꝑsonas ꝑ s'bam edocentes non substantiā pr̄is ⁊ filij diuersitate dissimili eētie separātes. Q̄d aūt dictum est vt sint q̄dem per subam tria ꝑ consonātiā ꝟo vnū nō hꝫ calumniā: q̄ cognoīato spū .i. paracalyto ꝯsonātie potius q̄ essentie ꝑ silitudinē substātie p̄dicari conuenit vnitatē. Itē in eodē. Cū deū patrē ꝯfitemur ⁊ xp̄m dei filium predicamꝰ ⁊ inter hec duū deorū sit irreligiosa cōfessio nō possunt s'm nature indifferentiā ⁊ nomē indifferens nō vnū esse in essentie gn̄atione quoq̄ essentie noīe nō lꝫ eē nisi vnū. nō eīm religiosa vnitas noīs ex indifferētis nature essentia cōstitutā ꝑsonā genite ademit essentie. vt vnica ac singularis dei suba ꝑ vnionē noīs intelligaꝝ cū vtriusq̄ essentie noīm. i. vnꝰ deꝰ ob indiscrete in vtroq̄ nature indissimilē substantiā predicetꝰ vel subintelligaꝝ q̄d vnū. s. vnus homo. vnde apl's. Qui adheret inq̄t dn̄o: spiritus vnus est. Nō dixit vnus est vel vnum sunt sed addidit spūs. Diuersi sunt eīm natura spūs hoīs ⁊ spūs dei sꝫ inherēdo fit spūs hoīs vnꝰ spūs cū deo: q̄ particeps fit veritatis ⁊ btitudinis illius. Si ergo de his q̄ diuerse sube sunt recte diciꝝ q̄ sint vnus spūs quantomagis qui vnius substātie sunt recte dicunꝝ vnus deus esse. Pater ergo ⁊ filius vnum sunt vtiq̄ s'ꝫ vnitatem essentie ⁊ vnus deus in quo ⁊ Arriana heresis dānaꝝ q̄ patrem ⁊ filiū ⁊ spm̄sanctū (vt ait Aug. in li. de heresi) nō vult esse eiusdēq̄ substātie atq̄ nature: vel vt expressius dicaꝝ essentie q̄ grece dr̄ vsia. sed filiū esse creaturā. Necnō ⁊ sabelliana que (vt ait Aug. in eodē li.) dicebat xp̄ꝫ eūdē ipsum ⁊ pr̄em ⁊ spm̄sanctū esse. vt esset trinitas noīm sine subsistentia ꝑsonarū. Utrāq̄ pestem (vt ait Aug. sup Joannē) elidit veritas dicēs. Ego ⁊ pr̄ vnū sumus. Utrūq̄ audi ⁊ aduerte: ⁊ vnum ⁊ sumus: ⁊ a caribdi ⁊ scilla liberaberis. Q̄d eīm dixit vnū: liberat te ab Arrio: q̄ dixit sumus liberat a Sabellio. Si vnū ergo non diuersum: si sumus ergo pater ⁊ filius. Sumus eīm non diceret de vno: nec vnū de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani: qui dicunt ipsum esse patrem qui est filius: confundentes personas qui ⁊ dicti sunt patripassiani: q̄ dicunt patrē fuisse passum. Arriani ꝟo dicunt aliud patrem esse aliud filium non vnam substantiā: sed duas. patrem maiorē: filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga: vtrūq̄ periculosum latus deuita: ⁊ dic. Pater pater est ⁊ filius filius est. Alius pater: alius filius: sed non aliud immo hoc ipsum: quia

vnus deus. Ecce ostensum est q̄re vnitas in p̄re esse dicat̄: cū tres illi vnū sint

¶Quare dr̄ esse equalitas in filio: cū sit vna equalitas triū. K

Nūc videamus quare equalitas dicatur esse in filio: cum vna ꝛ summa equalitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est: qꝛ filius genitus est a patre equalis gignēti ꝛ dono ꝙ ab vtroqꝫ ꝓcedit. ꝛ ideo illa tria dicuntur esse equalia ꝓpter filiū. Filius em̄ hꝫ a patre: vt sit ei equalis: ꝛ spūisancto ꝛ spūssanctus ab vtroqꝫ habet: vt sit equalis vtriqꝫ. Hoc autem sine assertionis sup ercilio ꝛ maioris intelligentie preiudicio dicim⁹ mallentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire quā aliquid alijs influere.

Aug. d̄ tri. li. xv. cap̄. xxviij.

¶Quare in spūsancto dr̄ esse vtriusqꝫ cōcordia vel connexio. L

Quod aūt in spiritu sancto dicitur esse vtriusqꝫ concordia ꝛ per eū oīa cōnexa facilior est intelligentia a nobis premissa ad mentē reuocantibus. Supra em̄ ſm auctoritates sanctorū dictuꝫ est ꝙ spūssanctus amor est quo pater diligit filium: ꝛ filius patrem. Recte ergo spūssanctus dicitur cōnexio vel concordia patris ꝛ filij: ꝛ per eū omnia connexa. vnde Aug. in. v. li. de tri. Communio quedā consubstantialis patris et filij est amborum spūssanctus. Idē in. vij. li. de trini. Spūssanctus est summa charitas vtrūqꝫ coniungens: nosqꝫ subiungens.

¶Utrum pater vel filius per spm̄sanctum diligat cū diligere idē deo sit quod esse. A

Hic oritur questio ex predictis deducta: dictuꝫ est supra atqꝫ sanctorū auctoritatibus ostensum ꝙ spūssanct⁹ est cōmunio patris ꝛ filij: ꝛ amor quo pater ꝛ filius seinuicē diligunt. Ideo queritur: vtrū pater vel filius per spm̄sanctum diligat. Quod vtiqꝫ videtur oportere dici ſm auctoritates suprapositas quibus ostēdit̄ spm̄sctm̄ esse quo genitū a gignēte diligat̄ genitorēqꝫ suū diligat. Sed ecōtra si pr̄ vel filius dicat̄ diligere p spm̄sctm̄ vr̄ esse p spm̄sanctū: qꝛ non est aliud deo esse ꝛ aliud diligere: sed idē: qꝛ vt ait Aug. in. xv. lib. de tri. Quicquid ſm qualitates in illa simplici natura dici videt̄. ſm essentiam est intelligendū: vt bonus: malus: immortalis: sapiēs: diligens ꝛ hmōi. Ideoqꝫ si pater vel filius diligit per spm̄sanctum per ipsum spūm esse videt̄: neqꝫ em̄ essentia sua diligit, sed etiam dono.

Dist. xxxij mouet ꝛ soluit dubitationē ortaꝫ ex approꝑriatiōe q̄ spūisctō approꝑat cōcordia infine ꝑcedētꝫ dis. ibi. Qꝫ aūt in spū sancto.

¶Hec questio insolubilis est humanum superans sensum in qua auctoritates sibi occurrunt. B

Augustin⁹

Huic questiōi cū altitudinē nimie ꝓfunditatis cōtineat id solum rn̄demus qd̄ Aug. significare videtur scꝫ ꝙ pater ꝛ filius se diligant ꝛ vnitatē seruant non solum essentia sua: sed suo dono proprio; qd̄ licet suprapositum sit. iterare tm̄ non piget: qꝛ sic expedit. Ait ergo Augustin. in. vj. li. de tri. ita. Manifestum est ꝙ non aliquis duorum est quo vterqꝫ coniungitur quo genitus a gignente diligatur: genitoremqꝫ suum diligat sintqꝫ non participatione sed essentia sua: neqꝫ dono superioris alicuius: sed suo proprio seruantes vnitatē pacis. Ecce hic dicit ꝙ eēntia sua et dono suo seruant vnitatem. Item in. xv. li. de tri. ait: In illa trinitate q̄s audeat dicere patrē nec se nec filium nec spiritumsanctum diligere nisi p spm̄sanctum. Hic aperte ostendit patrem non tm̄ per spm̄sanctum diligere non autem simpliciter dicit patrem non diligere per spm̄sanctum.

Apte dicit ꝙ pr̄ ꝛ fili⁹ eēntia ꝛ dono suo diligūt se ꝛ pacem seruāt

¶Utrum pater sit sapiens sapientia quā genuit: sicut diligit amo

re qui ab ipso procedit.

Preterea diligenter inuestigari oportet vtrum pater sapiēs sit sapiā quā genuit q̄ tm̄ filius est. Qđ videtur a simili posse probari. Si em̄ pater diligit amore q̄ ab ipso procedit: cur non ⁊ sapientia vel itelligentia quā ipse genuit sapit vel intelligit. Hanc questionē vrgere videt᷑ vt ait Aug. in. vj. li. de tri. quod scripsit apostolus dicēs xp̄m dei virtutē ⁊ dei sapientiā. Ubi querit᷑ vtrū ita sit pater sapientie ⁊ virtutis sue: vt hac sapientia sapiens sit quā genuit: ⁊ hac virtute potens quā genuit. Sz absit vt ita sit: qꝛ si hoc est sibi esse quod sapere nō per illā sapientiā quā genuit sapiens dicit᷑ pater: alioquin nō ipsa ab illo sed ille ab ipsa est. Si em̄ sapientia quā genuit causa est illi vt sapiens sit etiā vt sit ipsa illi cā est quod fieri non potest nisi gignendo eum aut faciendo: sed nec genitricē nec conditricē patris vllo modo quisꝙ dixerit sapientiam. Quid enī est insanius? Ergo pater ipsa sapientia ē qua sapiens est. Filius vero dicitur sapientia patris ⁊ virtus patris: non qꝛ pater per eum sit sapiens vel potens: sed qꝛ filius sapientia ⁊ virtus est de patre sapientia ⁊ v̄tute. Ex his ergo patet quod pater non est sapiens sapientia genita: sed seipso sapiētia ingenita.

D

¶ Utrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.

Post hec queri solet a quibusdam vtrum filius sit sapiēs sapientia genita vel ingenita. Si em̄ non est sapiens sapientia genita nec seipso sapiens est. Si vero sapientia genita sapiens est: non vr̄ sapiēs esse sapiā ingenita: ⁊ ita non vr̄ esse sapiēs a p̄re cū a patre habeat oīa. Ad qđ dicimus qꝛ vna est sapientia patris ⁊ filij ⁊ spūssancti sicut vna essentia: quia sapientia in illius nature simplicitate est essentia ⁊ tn̄ filius tm̄ est sapientia genita: ⁊ pater tantum est sapientia ingenita. ⁊ sapientia genita est de sapientia ingenita: vel a sapientia ingenita. Et cum idē sit ibi esseꝙ sapientem esse relinquit᷑: vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Nō ergo filius dicitur sapientia dei: tanꝙ ipse solus intelligēs sit sibi ⁊ patri ⁊ spūisancto qꝛ vt ait Aug. in. xv. lib. de tri. Si solus ibi filius intelligit ⁊ sibi ⁊ patri ⁊ spūisancto ad illaz reditur absurditatem vt pater non sit sapiens de seipso: sed de filio: nec sapientia sapiētiam genuerit: sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quam genuit. Ubi em̄ nō est intelligentia nec sapientia potest esse. Ideoꝙ si pater nō intelligit ipse sibi: sed filius intelligit patri: profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc est deo esse quod sapere: ⁊ ea illi est essentia q̄ sapiētia non filius a patre qđ verū est: sed a filio potius pater hz essentiam qđ absurdissimum atꝙ falsissimum est. Est ergo deus pater sapiens ea que ipe est sua sapientia: ⁊ filius sapientia patris est sapiens de sapientia que ē pater de quo est genitus filius. Ita ⁊ pater est intelligens ea q̄ ipse est sua intelligentia. Non em̄ esset sapiens qui non esset intelligens. Filius autē intelligentia patris de intelligentia genitus est: que est pater: de qua ⁊ intelligens est. Proinde pater est sapientia: ⁊ filius sapientia: ⁊ vterꝙ vna est sapientia: ⁊ tn̄ solus pater est ingenita sapientia: ⁊ filius solus genita sapientia: nec tn̄ alia sapientia pater: alia sapientia filius: sed vna eadē est: sicut pater est deus ingenitus: ⁊ filius est deus genitus: neꝙ deus genitus est deus ingenitus: non ideo tamen alius deus est pater: alius de⁹ filius. sed vnus deus vterꝙ non aūt vnus. Alius est em̄ genitus alius ingenitus: sed non alius deus: immo vterꝙ vnum siue vnus deus: Ita nō est sa-

i. Cor. j. Hic defininat dicens p̄rem nō eē sapiētē sapiētia quā genuit.

Aug. i li. lxxxiij. qōne Cū sapiēs de⁹ dicitur et sapia sapiēs dr sine q̄ eū vel fuisse aliqñ vl eē posse: nefas est credere nō p̄ticipatiōe sapie sapiens ē sicut aīa q̄ ⁊ esse ⁊ nō eē sapiens pōt: sz qꝛ ipā eā genuerit qua sapiens dr sapientia.

Biaduerte lector p̄rez dica sapiētez: genita sapia qꝛ alijs obuiat testimonijs Uerum hoc Aug. corrigit in li. retract. idēs Dixi in li. lxxxiij. qōnū dep̄recꝙ eā genuit q̄ sapiēs dr. sapia. Sz meli⁹ istaz qōnē i lib. posteā de trini. tractaui

pientia genita ⁊ sapia ingenita.sed alia est sapiētia genita:alia ingenita:
nō tñ est alia sapientia:sed vna eadēq; sapientia.

¶An filius sit sapiens seipso vel per seipsum.

Ex predictis constat ꝙ filius non est sapiens a se neq; de se: sed de patre ⁊ a patre.Queri autem solet vtrū filius sit sapiens seipso vel per seipsum .Quidam dicunt multiplicē hic fieri intelligentiā:⁊ ideo distinguendam fore:ita vt cū dicis filium esse sapientem seipso vel per se ipsum:si sui natura ⁊ essentia sapientem intelligas verus sit intellectus: si vero a seipso vel de seipso sapientem esse intelligas:falsitati subiectaꝫ habes intelligentiam.Alij vero simpliciter ⁊ absq; determinatione concedunt huiusmodi locutiones:filius est sapiens per se sed non a se vel de se: ⁊ filius est deus per se⁊ est per se sed non a se vel de se.Hoc confirmātes verbis hylarij qui filium non a se:sed per se agere.in lib.ix.de tri.ait.Nature inquit cui contradicis heretice hec vnitas est:vt ita per se agat filius ne a se agat ⁊ ita non a se agat:vt per se agat. Intellige filium agentem et per eum patrem agentem.Non a se agit:cum pater I eo manere mōstratur Per se agit:cuꝫ sm natiuitatem filij agit ipse que placita sunt. Infirmus sit:non a se agendo:nisi a deo ipse agit non sit vero in vnitate nature : si que agit ⁊ in quibus placet non per se agit.Sicut ergo inquiunt filius per se agit:sed non a se:ita ⁊ filius debet dici sapiens per se agit sed non a se. Sic⁊ ipse per se deus ē⁊ vel esse dicendus est(vt aiunt)sꝫ non a se vel de se.

Et pr̄ ē sapiens ea sapientia q̄ ipse est ⁊ de ea filiꝰ est gēitꝰ ⁊ sapiēs illa ingenita.Hꝫ vna tm̄ sapientia. Solo sꝫ q̄dam.

Aliorū determinatio hylarij

¶An vna tantum sit sapientia patris. F

Post hec a quibusdam solet queri:vtruꝫ vna tm̄ sit sapiētia patris quod non esse nituntur probare hoc modo.Filius inquiunt est sapientia patris genita qua pater sapiēs non est.Est igitur aliqua sapiētia patris qua pater sapiens non est.Est autem ⁊ sapientia patris ingenita:⁊ ea pater sapiens est.Est ergo quedā sapientia patris qua sapiens est ⁊ ipsa non est illa sapientia patris qua pater sapiens non est.Nō est ergo vna tm̄ sapientia patris:Itē sapientia ingenita est sapientia ptaris:⁊ sapientia genita est sapientia patris.Non est aūt sapientia ingenita sapientia genita.Non est igitur vna tantum patris sapientia.Hec ⁊ his similia tanquam sophistica ⁊ a veritate longinqua:cunctisq; in theologia peritꝭ patentia abijcimus:responso indigna auertentes.Id tamen adijciētes: q⁊ vna est tantum sapientia patris:sed non vno modo dicitur.Nā sapientia patris dr̄ illa quam genuit:⁊ sapiētia patris di ea qua sapiens est.diuersa est ergo rō dicti.Illa enim dicitur patris quia eam genuit ⁊ ea dicitur sapientia patris:q⁊ ea sapit.Una est tamen sapientia patris q⁊ sapiētia genita est eadē sapientia ⁊ ea qua sapiens est:siue ea qua sapiens est intelligatur persona patris siue essentia patris:quia persona patris que intelligitur cū dr̄ sapia ingenita⁊ persoua filij q̄ significaꝛ cū dr̄ sapientia genita vna eademq; sapientia est:que essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quō nitūꝛ q̄dā ꝓbare ꝙ non vna tm̄ ē sapia patris. Q; rn̄sione īdigna sint hec ⁊ his similia.

¶Quod in trinitate est dilectio que est trinitas:⁊ tñ spūssanctꝰ est dilectio que non est trinitas:nec ideo due sunt dilectiones:ita ⁊ de sapientia. G

Et sicut in trinitate dilectio est q̄ est pater filiꝰ ⁊ spūssanctus q̄ est ipsa essentia deitatis:⁊ tñ spūssanctꝰ dilectio est q̄ nō ē pr̄ vꝉ filiꝰ

nec ideo due dilectiones sunt in trinitate: q2 dilectio q̄ ꝓprie spũssctũs est: est dilectio que trinitas est nõ tñ ipsa trinitas est sicut spũssanct⁹ est essen-tia que trinitas ẽ nõ tñ ip̄a trinitas est: ita in trinitate sapiẽtia est q̄ est pater ⁊ filius ⁊ spũssanctus: que est essentia diuina: et tñ filius est sapiẽtia q̄ nõ est pater vel spũssanctus. Nec ideo due sapiẽtie ibi sunt: q2 sapientia q̄ ꝓprie est filius est sapientia q̄ est trinitas: ipsa tñ non est trinitas: sicut filius est essentia que est trinitas: ipse tamẽ non est trinitas.

¶ Qua ratiõe pater non d2 sapiens ea sapiẽtia quã genuit. eadẽ videtur debere dici ꝙ non sit diligens pater vel filius dilectione qua ab vtroq3 procedit. D

Preterea diligenter notãdum est ꝙ ea ratione qua pater non d2 sapiẽs ea sapiẽtia quã genuit videt̃ fore dicendum ꝙ pater nõ diligat filiũ: vel filius patrẽ ea dilectiõe que ab vtroq3 ꝓcedit sc3 que proprie spiritussanctus est. Sicut eñ idem est deo sapere quod esse: ita est ei idem diligere quod esse. Ideoq3 sicut negatur pater esse sapiens sapiẽtia quam genuit: qui si ea diceretur sapiẽs nõ ipsa ab eo: sed ip̄e ab ea intelligeretur esse: ita videt̃ non debere cõcedi ꝙ pater vel filius diligat dilectione q̄ tantum spiritussctũs est: q2 si ea diligit pater vel filius: nõ spũssctũs videt̃ esse a patre et filio: sed pater ⁊ filius a spũsancto: q2 idem est ibi diligere quod esse. At supra dictũ est: atq3 auctoritate Augustini sancitum ꝙ in trinitate tria sunt vnus diligens cum q̄ de illo est ⁊ vnus diligẽs eum de quo est: et ipsa dilectio: ⁊ non est aliquis duorũ quo genitus a gignente diligitur et genitorẽ suũ diligit. Quib⁹ verbis aperte significatur patrẽ filiũ: et filium patrẽ diligere: ea sc3 dilectione q̄ non est aliquis eoꝝ: sed tantum spũssanctus. Cum idẽ ergo sit ibi diligere quod esse: quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit cum ideo pater neget̃ sapere sapientia quam genuit ne ea esse intelligatur.

¶ Quod et hec questio inexplicabilis est que excellit infirmitatem hominis. J

Difficilem mihi fateor hanc questionem precipue cum ex predictis oriatur que similẽ videtur habere rationem: quod mee intelligẽtie attẽdens infirmitas turbatur: cupiens magis ex dictis sanctoꝝ referre q̄ afferre. Optimus eñ lector est inquit Hylarius. in. j. lib. de trini. qui dictoꝝ intelligẽtiam expectat ex dictis potius q̄ imponat ⁊ retulerit magis quã attulerit: neq3 cogat id videri dictis contineri quod ante lectionẽ presumpserit intelligendum. Cũ ergo de rebus dei sermo est cõcedam⁹ deo sui cognitionem dictisq3 eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligẽter pius lector rationẽ dictoꝝ si forte dictoꝝ aliquam valeat reperire causam: q̄ nota ip̄a p̄missa q̄stio aliquatenus explicari valeat. Ego aũt hanc questionẽ nõ absoluẽs: sed errorẽ excludẽs ꝓfiteor nõ esse dictũ patrẽ diligere filiũ vel filium patrem ea dilectione q̄ ab vtroq3 ꝓcedit q̄ nõ est aliqs eoꝝ sed tantũ spiritussanctus tanq̄ ea dilectione pater sit vel filius. Sed sic ea pater diligit filium ⁊ filius patrẽ: vt etiã pater p se ea que ipse est dilectione diligat. sic et filius: non autẽ sicut pater per se non diligat et fili⁹ sed p eã tantũ. Quis hec in illa trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare presumat. Eam tñ questionem lectorum diligentie plenius dijudicandã atq3 absoluẽdam relinquimus ad hoc minus sufficientes.

¶ Utrum proprietates personarum sint ipse persone vel deus id est diuina essentia. K

Hylarius.

Aug. d̄ tri. li. xv.

Di. xxxiiij. De noibꝰ ſubalibꝰ ⁊ ꝓprietatibus ĩ cõparatiõe ſm cõueniẽtiã et differentiã ad eſſẽtiã ⁊ perſonas.

POſt ſupradicta interius cõſiderari atqꝫ ſubtiliter inquiri oportet. Utrũ ꝓprietates ꝑſonarũ quibꝰ ipſe ꝑſone determinãtur ſint ipſe ꝑſone: ⁊ ſint deus: id eſt diuina eſſentia: an ita ſint in ꝑſonis vt non ſint perſone: ac per hoc nec diuina eſſentia. Qḋ em̃ in ꝑſonis ſint ꝓprietates: nemo inficiari audet: cũ apte clamat auctoritas ꝙ in ꝑſonis eſt ꝓprietas ⁊ in eſſentia vnitas. Superius quoqꝫ multis ſctõꝶ teſtimonijs aſtruximꝰ ꝑſonas per ꝓprietates diſtingui atqꝫ determinari: ipſaſqꝫ ꝓprietates tres ſcꝫ ꝓprijs expreſſimus vocabulis. Cũ ergo ꝓprietates ipe ab eterno fuerint quibꝰ ipſe perſone determinãtur et differunt: quõ eſſent ſi in eis non eſſent: ⁊ quõ in eis eſſent: et ipſe ꝑſone nõ eſſent q̇n ibi eſſet multiplicitas. Quo circa ſicut ꝓprietates eſſe in ꝑſonis: ita ⁊ eas ꝑſonas eſſe ꝯfitemur: ſicut ſupra auctoritate Hiero. (ꝙ nõ pigeat reuocare ad mẽtẽ) ꝓteſtati ſumus in expoſitiõe fidei ita dicẽtis. Sabellij hereſim declinãtes tres ꝑſonas expſſas ſub ꝓprietate diſtinguimꝰ. Non em̃ nois tantũmodo: ſꝫ etiã noim ꝓprietates id eſt ꝑſonas: vel vt greci exprimunt hypoſtaſes hoc eſt ſubſiſtẽtias confitemur. Ecce aperte dicit perſonas proprietatibus diſtingui: et ipſas proprietates eſſe perſonas cuius hic verba perſtringimus: quia ſupra latius poſuimus.

Qḋ ꝓprietates ſint ꝑſone. Hiero. breuit̃ tãgit q̃ ſ. poſita. ſũt vt alioſ addat.

℃ Quod proprietates ſint diuina eſſentia. B

Cumqꝫ ſimplicitate deitatis ſupra diſſereremꝰ auctoritatibus ſctõꝶ. ſ. Augu. Hyla. Iſido. nec nõ ⁊ Boetij euidenter monſtrauimus deũ hoc eſſe omnino quod in ſe habet excepto ꝙ pater habet filiũ nec eſt filius ⁊ filius hꝫ patrẽ: nec eſt pater: ⁊ ſic eſſe in natura triũ vt qui habet hoc ſit qḋ habet: ⁊ totũ qḋ ibi eſt vnũ eſſe vnã vitã eſſe: qḋ modo nõ iteramus ne faſtidiũ lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi ſunt ſingula earũ eſt id in quo eſt: ⁊ vnum eademqꝫ vita ſingule ſunt. Fateamur ergo ⁊ proprietates eſſe in tribus perſonis: et ipſas eſſe ꝑſonas atqꝫ diuinã eſſentiã.

Ex ꝑdictis ꝯcludit ꝓprietates eſſe perſonas et vnã eſſentiam.

℃ Auctoritate aſtruit ꝙ proprietas ſit natura. C

Quod enim proprietas etiã diuina natura ſit oſtẽdit Hylarius dicens natiuitatẽ filij eſſe naturã. Un̄ in. vij. lib. de tri. ait. Utriuſqꝫ natura nõ differt vnũ ſunt pater et filius hꝫ ergo hoc ſacramẽti natiuitas vt cõplectat̃ i ſe ⁊ nomẽ ⁊ naturã ⁊ poteſtatẽ q̄ natiuitas nõ põt nõ eſſe ea natura vnde naſcatur filius. Idem in. vi. Natiuitas proprietas eſt: veritas eſt. Idem in. vij. dicit ꝙ nature natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura dei. Supra enim dixit ꝙ proprium patris eſt ꝙ ſemper pater eſt et proprium filij eſt ꝙ ſemper filius eſt: ſignificans ꝙ proprietas patris eſt pater: et proprietas filij eſt filius. His alijſqꝫ pluribꝰ auctoritatibꝰ aperte ſignificari videtur: ꝙ proprietas filij filius ſit: ſic et deus: ita et proprietas patris et proprietas ſpiritusſancti.

℃ Quidam negant ſcilicet proprietates eſſe perſonas et diuinã naturam et quare. D

Hoc autem aliqui negant dicẽtes quidẽ proprietates in perſonis eſſe: ſed non eſſe perſonas ipſas: quia ita dicunt eſſe in perſonis vel in eſſentia diuina. vt nõ ſint interius ſicut ea ſunt que ſecundũ ſubſtãtiam dicuntur de deo: vt bonitas: iuſtitia. ſed extrinſecus affixa ſunt: atqꝫ ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim inquiunt proprietates ſunt perſone: non eis perſone determinantur. Contra quod dicimus: quia

etiam seipsis persone differunt: sicut supra Hierony. loquens de patre et filio: et spirituſancto dicit. Substantia vnum sunt: sed personis ac nominibus distinguūtur. Sed iterum addunt. Si proprietates ipse diuina essentia sunt cū essentia non differāt tres persone nec proprietates differūt. Quō ergo pater differt pr̄ a filio eo q̄ diuina essentia est: cū in essentia vnum sunt.

Obiectio eorum prima q̄ volūt probare proprietates nō esse personas. Scd̄a obiectio.

¶ Responsio ad premissa auctoritate nitens. E

Horū doctrinis nouis et humanis commentis verbis Hylarij rn̄deo. Immēsum est qđ exigitur et incōprehensibile: extra significantiam est sermonis extra sensus intentionē: non enunciatur: non attingitur: non tenetur verborū significanti ā rei ipsius natura consumit. Sensus cōtemplationem imperspicabile lumen obcecat: intelligentie capacitatē qđ fine nullo continetur excedit. Mihi ergo in sensu labes est: in intelligentia stupor est: in sermone vero non iam infirmitatem sed silentium confitebor periculosum nimis est de rebus tantis ac tam recōditis aliquid vltra prescriptū celeste proferre vt vltra p̄finitionē dei sermo de deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendū est: sed modus constituendus audacie quicquid vltra queritur non intelligitur.

¶ Quō improbi heretici insistant alia addentes. F

Ceterum hereticorū improbitas instinctu diabolice fraudulēter excitata nondū quiescit: sȝ in tanta rerū q̄stiōe addit. Si paternitas est filiatio in deo siue in diuina essentia sunt: eadē ergo res sibi pr̄ est et filiꝰ. Nā in quo pr̄nitas est pr̄ est: et in quo filiatio est filius est. Si ergo vna eademq̄ res habet in se paternitatē et filiationē: ipsa generat et generatur: quod dicētes in Sabellianā heresim pertrahuntur extendentes patrem in filium cum ipsum sibi filium proponant et patrem. Si vero negauerint in vna dei essentia paternitatem esse et filiationē quomodo ergo dicunt esse deum? His atq̄ alijs argumentorum aculeis vtuntur in sue opinionis assertionem vt veritatis formam dissecent.

Tertia obiectio.

¶ Responsio contra hanc eorum opinionem vbi traditur q̄ proprietates non penitus ita esse in dei essentia sicut in hypostasibus dicuntur. G

Quorum audacie resistentes atq̄ ignorantie prouidētes audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas et filiatio nō ita esse omnino in diuina substantia dicuntur sicut in ipsis hypostasibus in quibus ita sunt q̄ eas determināt: vt ait Johannes Damasc. Caracteristica idiomata sunt. i. determinatiue proprietates hypostaseos et nō nature: etenim hypostasim determinant et nō naturā. Ideoq̄ licet paternitas et filiatio sint in diuina essentia: cū eam non determinent. non ideo potest dici q̄ diuina essentia et generet et generetur. vel q̄ eadem res sit sibi pater et filius. Ita enim proprietas determinatꝰ personā vt hac proprietate hypostasis sit generans: et illa alia hypostasis sit genita: et ita non idem generat et generatur: sed alter alterum.

¶ Queritur quomodo proprietates possunt esse in natura vt tamen eam non determinent. H

Sed forte queres cum he proprietates non possunt esse in personis quin eas determinēt: quō in diuina essentia esse possint: ita vt nō eā determinēt. Respōdeo tibi et hic cū Hylario. Ego nescio: nō requiro: sed cōsolabor me tm̄. archāgeli nesciūt: angeli nō audierūt: secula non tenent:

propheta non sensit: apostolus nō interrogauit: filius ipse nō edidit. Ces-
set ergo dolor querelarū nō putet homo sua intelligētia generatiōis sacra
mentū posset cōsequi. Absolute tñ intelligendus est pater et filius et spiri-
tussctūs. Stat in hoc sine intelligētia verborū. Est filius a patre q̄ est vni-
genitus ab ingenito: ꝓgenies a parēte vnus ab vno. non natura deitatis
alia ⁊ alia qꝛ ambo vnū hoc credēdo incipe: ꝑcurre: persiste. et si nō ꝑuen-
turū sciam. tñ gratulabor profecturū. Qui em̄ pie infinita prosequit̄: et si
non contingat: aliq̄n tñ proficiet ꝓdeundo. Sed ne te inseras in illud secre
tum et archanum inopinabilis natiuitatis. ne te immergas summā intel-
ligentie comprehendere presumēs: sed intellige incōprehensibilia esse. his
alijsqꝫ multis euidēter ostenditur nobis nullatenus licere maiestatē per-
scrutari: ius ponere potestati: modum circūscribere infinito.

¶ Quibus auctoritatibus opinionem suam. s. q̄ proprietas pa-
tris vel filij non sit deus muniant. I

Uerūtamen nōdum desistunt impatientie spiritu agitati
sed opinionem suam etiam sanctorum auctoritatibus munire conant̄ qb⁹
ostendere volunt proprietatē qua pater est pater: ⁊ ꝓprietatē qua fili⁹ est
fili⁹: nō esse deū ad hoc inducentes verba. Augu. sup illum locum psal. Et
non est substantia ita dicentis. Deus em̄ quedā substātia est. Unde etiam Ps. lxviij.
in fide catholica sic edificamur vt dicamus patrem ⁊ filium ⁊ spiritumsan
ctū vnius esse substātie. Quid est vnius substantie? Quicquid est pater qd̄
deus est: hoc est filius: hoc est spiritussctūs. Cū aūt pater est: non illud est
qd̄ vel quo est. Pater em̄ nō ad se: sed ad filiū dr̄: ad se autē deus dr̄. Eo igi
tur q̄ vel quo de⁹ est: substātia est. Et qꝛ eiusdē substātie est filius: procul-
dubio ⁊ filius est deus. At vero q̄ pater est: qꝛ non substantie est: sed refer
tur ad filium: non sic dicimus filium patrem esse sicut dicimus filiū deum
esse. Ex his verbis significari dicūt q̄ proprietas patris vel proprietas filij
non sit deus vel essentia diuina. Cum enim dicit: eo q̄ deus est substantia
est sed q̄ pater est substantia non est: aperte (inquiunt) ostendit id esse sub- Qualr̄ re-
stantiam quo deus est: id vero quod pater est: non esse substantiam. Item torquēt v-
cum ait. Pater non illud est quod est ostendit eum non esse patrem eo q̄ ba augustī
substantia est. Non enim simpliciter dixit: pater non est illud quod est: sꝫ ni ad suā
ait cū pater est: nō est illud quod est: significans quo pater est non esse il practicā.
lud quo est id est essentiam. Hec illi ita exponentes sua commenta simpli-
cib⁹ et incautis vera videri faciunt: nos aūt aliter ista fore ita intelligēda
dicimus. Dicens em̄ eo q̄ deus est substantia est: sed q̄ pater est substātia
nō est: hoc intelligi voluit: quia essentia de⁹ est: ⁊ deitate substātia est. Eo Qd̄ aliter i
em̄ substātia est quo de⁹ est: ⁊ ecōuerso cuius ea est deitas que est substan- telligenda
tia: ⁊ substātia q̄ deitas: sed q̄ pater est/nō est substantia id est nō quo pa sūt illa ver
ter est eo substantia est: quia proprietate generatiōis pater est qua substā ba q̄ dicūt.
tia nō est. Ipsam tamen proprietatem substantiā esse nō negauit. Ita etiā
illud intelligendum est quod ait. Cum pater est non illud est q̄ est. i. non
illo pater est q̄ vel quo ipse est. i. essentia sed notione.

¶ Alijs etiā verbis Augustini vtunt̄ vt asserant quod dicunt scꝫ
proprietates personarū nō esse dei substantiam. K

Item illis verbis augustini vehementer insistunt superi⁹
positis scilicet q̄ verbum sm̄ q̄ sapientia est et essentia hoc est q̄ pater sm̄
q̄ verbum non hoc est quod pater. Si inquiunt verbū nō est hoc qd̄ pater
scd̄m hoc quod est verbum: id ergo quo verbū est non est illud quod pater

Responsio est. Proprietas ergo quo verbū est. nō est quod pater est. nō est igitur diui na essentia. Ad quod dicimus: q: licet ſm ꝙ verbum non sit hoc quod pa ter est: ea tamē proprietas qua verbū est: est id quod pater est. id est. diuina essentia: sed non est hypostasis patris.

¶ Opinio quorūdam nō adē esse personā ꝛ essentiā vel naturā dicē tium ꝛ eandem essentiam nō posse esse patrem ꝛ filium ꝛ spiritum sanctum. A

Di.xxxiiij. De operatiōe psone siue rei naẽ ad naturā vel de operatiōe psonaꝝ ad essentiam.

PRedictis autem adiiciendū est ꝙ quidam peruer si sensus homines in tantam prosilierunt insaniā. vt dicerent nō idem esse naturam dei ꝛ personā siue hypostasim dicentes eā: dem essentiam nō posse esse patrem ꝛ filium sine personarum cō fusione. Si enim inquiunt ea essentia quā pater est est filius: ideꝫ sibi pater est ꝛ filius. Si hanc rem dicis esse patrem aliam que re quam dicis esse fi lium. Si vero aliam non quesieris sed eandem dixeris: idem genuit ꝛ genitus est. Propter hec ꝛ huiusmodi naturam ꝛ personam diuidunt ita vt non recipiant vnam deitatis naturā ꝛ simplicē esse tres personas. Idq̧ testimonio hylarij defendere nituntur. qui in. vij. li. de trini. querens vtrum apostolus spiritum dei nominans ꝛ spiritum christi idem significauerit vtroq̧ verbo: inquit ita. Sentiū predicator volens nature vnitatem in pa tre ꝛ filio docere ait. Spiritus dei in vobis est. Si quis autem spiritū xp̄i non habet: hic non est eius. Si autē spiritus eius qui suscitauit Jesum ꝛc. Spirituales omnes sumus si in nobis est dei spiritus. sed ꝛ hic spiritus dei est ꝛ spiritus christi. Et cum christi spiritus in nobis est: eius spiritus in no bis est qui suscitauit christum. Et cū eius qui suscitauit christum in nobis est spūs: ꝛ spūs in nobis est xp̄i. Nec tñ nō dei est spiritus q̄ in nobis est. Di scerne ergo o heretice spiritū xp̄i a spiritu dei ꝛ excitati a mortuis spiritū xp̄i a spū dei xp̄m a mortuis excitātis. Cū ꝫ q̄ habitat i nobis spūs xp̄i. spūs dei sit: ꝛ spiritus christi a mortuis excitati spiritus dei tātū sit christum a mortuis excitantis. Et quero nunc in spiritu dei. vtrum naturam an rem na ture significatā existimes? Non est enim idem natura quod res nature si cut non idē est homo ꝛ quod hominis est: nec idem est ignis ꝛ quod ipsius ignis est: ꝛ secundū hoc non est idem deus ꝛ quod dei est. Huius dicti occa sione prefati dogmatizauerunt non idem esse personā ꝛ naturam dei asse rentes naturā dei nō esse tres personas intelligētes in his premissis verbis hylarij per rem nature personā ꝛ nomine nature diuinā naturā. Et ideo di cunt hylariū interrogasse hereticū: vtrū per spiritū dei putaret significatā esse naturam an rem nature: vt sic ostenderet distinguendū esse inter natu ram ꝛ rem nature. i. personam.

Auctoritates q̄ p eis facere videtur. Ponit 8 li. hylarij

Rom. viij.

Questio hylarij vtruꝫ in spū dei natura vel res natura signata sit.

¶ Hic docet quō eis obuiat ipsius scripture circūstantia ꝛ qualiter predicta intelligi debeant ꝛ ꝙ spiritussanctus est res vnius nature patris ꝛ filij: ꝛ est ipsa natura. B

HOc quidam dicunt non intelligentes pia diligentia scri pture circūstātiā: qua cōsiderata percipi pōt quō premissa dixerit hylari9. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu dei aliquando signi ficari patrem. vt cū dicit. Spūs dñi super me. Aliquando significari filiuꝫ vt cuꝫ dicit. In spiritu dei eiicio demonia nature sue potestate se demones eiicere demōstrans. Aliquādo spm̄sanctū vt ibi. Effundam de spiritu meo super omnem carneꝫ. Quod dicit consummatum fuisse cum apostoli spiri tusancto misso omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distin

Esaie. lxi.
Math. xij.
Johel. ij.
Actuū. ij.

ctionem fecerit: ꝛ ꝙ in superioribus per verba apostoli idē spiritussanctus significatus sit: ꝛ ꝙ ipse sit res vnius nature patris ꝛ filij: aperte ostendit inquiens ita. Hec idcirco sunt demōstrata: vt quacūꝗ parte heretica falsitas se cōtulisset: finibus veritatis cōcluderetur. Habitat enī in nobis xp̄us quo habitante habitat deus: ꝛ cum habitat in nobis spiritus christi: non aliud habitat ꝙ̄ spiritus dei: quod si per spiritūsanctuꝫ christus in nobis intelligit̄ esse: hunc tamē ita spiritū dei vt spiritū christi esse noscendū est: ꝛ cum per naturā dei natura ipsa habitat in nobis indifferēs natura filij creditur esse a patre cum spiritussanctus qui est spiritus christi ꝛ sp̄us dei res nature demōstretur vnius. Quero nunc ergo quō non ex natura vnum sunt. A patre procedit spiritus veritatis: a filio mittit̄: ꝛ a filio accipit. Sꝫ omnia q̄ hꝫ pater filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit dei sp̄us est: ꝛ idē sp̄us christi est. Res nature filij est: sed ꝛ eadē res ꝛ nature patris est ꝛ dei excitātis christū a mortuis sp̄us est: ꝛ idem sp̄us christi est a mortuis excitati. In aliquo differt christi ꝛ dei natura: ne eadē sit. prestari potest: vt sp̄us q̄ dei ē nō sit etiā christi. Est ergo in nobis sp̄us dei: ꝛ est in nobis sp̄us christi: ꝛ cū sp̄us christi inest: inest sp̄us dei. Ita cū quod dei est ꝛ christi est: ꝛ quod christi est dei est. nō pōt quid aliud diuersum christus esse: ꝙ deus est. De igitur christus est vnus cū deo sp̄us s̄m illud. Ego ꝛ pater vnū sumus. In quo docet veritas vnitatē esse nature: nō solitudinē vnionis. Ecce si hec verba diligēter attēdas inuenis sp̄m sanctū rē nature dici patris ꝛ filij: ꝛ eūdē dici eē naturā dei vbi dr̄ p naturā dei natura ipsa habitat in nobis si p sp̄m sctm̄ xp̄s ē i nobis. Itaꝗ i trinitate nō ita distiguēdū ē iter naturā ꝛ rē nature sicut in reb9 creatis q2 vt ait hyla. cōparatio terrenorū ad deū nulla est: Et si qua cōparationū exempla interdum afferuntur nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem cōtinere. Non enim humano sensu de deo loquendum est.

verba hylarij ponit q2 bus p̄misso rū itelligētia aperit̄.

Johan.x.

Discutit p̄dicta v̄ba ꝛ nō ita eē distinguendū in trinitate sicut i creaturis tradit.

C Qd̄ p̄pter res creatas illud dixerit nō idē est natura ꝛ res nature. E

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit. Nō idē est natura quod res nature: subijciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mēsura creaturarū metiri creatorem addit: ꝛ secundum hoc nō idem est deus: ꝛ quod dei est: ac si diceret. Si ad instar creaturarum de creatore sentis: cogeris fateri q2 non idem est deus ꝛ qd̄ dei est: quasi diceret impiū ꝛ cū sp̄us dei deus sit ꝛ dei filius sit deus.

C Qd̄ nō aliud est deus ꝛ que sua sunt: ita vt insint alia enim sunt que insunt alia que non insunt. D

Nō ergo secundū corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hec que de deo dicuntur vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud deū esse ꝛ aliud quod dei est: aliud naturam dei ꝛ rem nature vt est in creaturis. Aperte docet non aliud esse deum ꝛ que sua sunt: ita vt insint illic sic dicens. Homo autem aliquid ei simile cū alicubi erit alibi non erit: quid quod est illic continetur, vbi fuerit in forma: vt non vbiꝗ sit qui insistens alicubi sit. Deus aūt immense virtutis viuēs potestas: que nusꝙ̄ assit: nec desit vsꝙ̄: que se omne per sua edocet: ꝛ sua non aliud ꝙ̄ esse significat: vt vbi sua insint ipse esse per sua intelligatur. Non aūt corporali modo cū alicubi sit nō etiā vbiꝗ esse credat̄: cū p sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt ꝙ̄ quod ipse ē que sua sunt. Et hec propter nature intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur: si tamen intelligis heretice q2 diuina natura nō aliud est ab his que

sua sunt ita vt insint: ꝛ per illa in omnibus suis est que nõ insunt. Sua eñ sunt etiã que nõ insunt: id est omnes creature: ꝛ sua sunt q̄ insunt. vt tres personе que sunt eiusdem nature ꝛ eadem natura: sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis tres personas esse eiusdem essentie vel eandem essentiam: sed non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia. aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam foꝛe secũdum intelligentie ratione̅ cũ dicitur hypostasis: ꝛ cũ dicitur essentia quia ibi significatur quod est commune tribus hic vero non. Est tamen hypostasis essentia. ꝛ econuerso. Fatemur ergo vnum atq̧ idem esse tres personas secundum essentiam. differentes autem proprietatibus. Unde Augustinus super locum prefatum psalmi ait. Queris quid sit pater? Respondetur deus. Queris quid sit filius? Respondet̄ deus. Queris sit pr̄ ꝛ filius. Respõdetur deus. De singulis interrogatus: deum responde. De vtroq̧ interrogatus nõ deos: sed in deũ responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est sibi substantie vnitas: vt equalitatem admittat: pluralitatẽ non admittat. Si ergo dictũ tibi fuerit cum dicis filium dei esse qđ pater est. pfecto filius ẽ. Rñde secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est: non s̄m id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur deus: ad patrem dicitur filius. Rursumq̧ pater ad se dicitur deus ad filium dicitur pater. Quod pater ad filium dicitur non est filius quod dicitur filius: ad patrem nõ est pater. Quod dicitur pater ad se ꝛ filius ad se: hoc est pater ꝛ filius. i. deus.

¶ Utrũ ita possit dici deus trium personarũ vel tres persone vnius dei: ꝛ dr̄ vna essentia triũ personarũ ꝛ tres persone vnius essentie. E

Hic considerandum est cum deus sit diuina essentia: ꝛ ita dicat̄ vnus deus esse tres persone sicut vna essentia dr̄ tres persone vtrũ ita valeat sane dici: vnus deus trium personarum vel tres persone vnius dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum: ꝛ tres persone vnius essentie. In his locutionibus scripture vsus nobis emulandus videtur vbi frequẽter repentur ita dictũ. Una est essentia triũ ꝛ tres sunt persone vnius essentie: nusq̧ autem occurrit legisse vnum deum triũ personarum: vel tres persone vnius dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse: ne ita forte acciperetur in diuinis personis vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim deus Abraham Isaac ꝛ Jacob: ꝛ deus omnis creature. Quod vtiq̧ dicitur propter principium creationis vel gratie priuilegium ꝛ creature subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum non admisit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso non dicitur de dei essentia: q̧ ipsa sit essentia Abrahã Isaac ꝛ Jacob: vel alicuius creature: ne creatoris vel creature naturam confundere videamur.

Usum scripture i his secũdũ tradit. Quare nõ ɔsueuerat scriptura dicere vnum deum triũ psonrũ et ecõuerso cum dicat vnã ẽẽntia triũ psonarũ

¶ Qđ licet potẽtia sapientia: bonitas de deo secundũ substantiã dicant̄ i scriptura: tñ solẽt hec voĩa distĩcte ad psonas iterdũ referri. F

Ex predictis constat qđ sicut essentia: ita potentia sapiẽtia: bonitas de deo dicuntur s̄m substantiam. Que autem secũdum substãtiam de deo dicuntur: tribus personis pariter conueniunt. Una est ergo potentia: sapientia: bonitas patris ꝛ filij ꝛ spiritussancti: ꝛ hi tres eadem potentia: eadem sapientia: eadem bonitas. Unde aperitur in trinitate summa esse perfectio Si enim ibi deesset potentia: vel sapiẽtia vel bonitas: nõ esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia: infinita sapientia incomprehensibilis bonitas recte dicitur ꝛ creditur summum bonum.

Cum(que) vnum ⁊ idem penitus sit deo potentia: sapientia bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hec nomina distincte ad personas referri vt patri potentia: filio sapientia: spiritui sancto bonitas attribuatur quod quare fiat: non est ociosum inquirere.

¶ Quare id fiat scilicet quod patri potentia filio sapientia attribuatur:

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit ne dei immensitatem similitudine creature metiretur. Dixerat enim scriptura sacra: quia deus pater est: ⁊ quod deus filius est: ⁊ audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat: deum patrem non viderat cogitare cepit ita esse in creatore vt viderat esse in creaturis: a quibus hec nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio: filius est posterior patre ⁊ ex antiquitate in patre defectus: ex posterioritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem potentem ne videatur prior filio. ⁊ ideo minus potens: ⁊ filium sapientem ne videatur posterior patre ⁊ ideo minus sapiens. g

¶ Quare spiritui sancto bonitas attribuatur.

Dictus est etiam spiritussanctus deus: ⁊ dictus est habere spiritum deus: ⁊ videbatur hoc quasi nomen inflationis ⁊ tumoris. Unde humana conscientia ad deum pro rigore ⁊ crudelitate accedere metuit. Ideo scriptura temperauit sermonem suum spiritum bonum nominans: ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod pater solus sit potens vel magis potens: ⁊ filius solus sapiens vel magis sapiens. ⁊ spiritussanctus solus bonus vel magis bonus. Una est ergo potentia / sapiētia / bonitas / triū sicut vna essentia. Ideo(que) sicut dicitur filius homousios: id est consubstantialis patri: ⁊ ita ⁊ coomnipotens. h

¶ De hoc nomine homousion: vbi in auctoritatem receptum sit / ⁊ quid significet.

Hic non est pretermittendum quod August. in libro tertio contra Maximinū dicit de hoc nomine homousion quo latini tractatores frequenter vtuntur. Pater inquit ⁊ filius vnius sunt eiusdem(que) substantie. Hoc est illud homousion quod in concilio Niceno aduersus hereticos Arrianos a catholicis patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in consilio Ariminensi propter nouitatem verbi minus quam potuit intellectum: quam tamen fides antiqua pepererat multis paucorum fraude deceptis heretica impietas sub heretico imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholice preualente: postquam vis verbi sicut debuit intellecta est homousion illud catholice fidei sanitate longe late(que) distensum est et diffusum. Quid enim est homousion nisi vnius eiusdem(que) substātie. Quid est inquam homousion nisi ego et pater vnum sumus. Non ergo inter prophanas vocū nouitates hoc vitandum est. i

¶ De noībus que translatiue ⁊ per similitudinē de deo dicuntur

Preterea sciendū est quod in assignatione distinctionis nominum inter alia que supra diligenter executi sumus quedā diximus trāslatiue et per similitudinē de deo dici: vt speculū / splendor / character / figura ⁊ hmōi de quibus pro lectori breuiter trado quod sentio: vt. s. ratione simi k

litudinis considerata ex causis dicendi dictorum intelligentiam assumat sed catholicam.

¶Nihil dignum excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit ad alia transiturus. L

De sacramento vnitatis atq; trinitatis summe ⁊ ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignũ tradidisse pfitemur: sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam: nec potuisse nos ad illam puenire.

¶De quibusdã que secundũ substantiã de deo dicunt: que specialẽ efflagitant tractatum scilicet de scientia et presciẽtia / ⁊ prouidẽtia et dispositione/ predestinatione/ voluntate et potentia. A

Cumq; supra disseruerimus ac plura dixerimus de his que cõmuniter secundũ substantiã de deo dicunt: eorum tamen quedã specialẽ efflagitant tractatum de quibus ammodo tractandum est: id est de scientia: prescientia puidentia/ dispositione/ predestinatione/ voluntate/ et potentia. Sciendũ ergo est q; sapiẽtia vel scientia dei cum sit vna ⁊ simplex: tamen propter varios rerũ status et diuersos effectus plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia: sed etiam prescientia vel prouidentia dispositio predestinatio et prouidentia. Et est prescientia siue prouidentia non de futuris tantũ sed de omnibus: de bonis scz et de malis. Dispositio vero de faciẽdis. Predestinatio de omnibus saluandis: et de omnibus bonis: quibus et hic liberantur et in futuro coronabuntur. Predestinauit enim deus ab eterno homines ad bona eligendo: ⁊ predestinauit eis bona preparando. Quod homines predestinauit apostolus ostendit dicens. Predestinauit quos presciuit fieri conformes imaginis filij sui: et alibi. Elegit nos ante mundi constitutionem: vt essemus sancti ⁊ immaculati. Quot autem bona eis preparauerit: ppheta Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit deus abs te que preparasti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab eterno predestinauit quosdam futuros bonos et beatos. i. elegit vt essent boni et beati: ⁊ bona eis predestinauit. i. preparauit. Prouidentia aũt est gubernandorum: que vtiq; eodem modo videtur accipi quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro prescientia. Sapientia vero vel scientia que de omnibus est. s. bonis et malis ⁊ de presentibus preteritis et futuris et non tantũ de temporalibus: sed etiam de eternis. Non enim ita scit deus ista temporalia vt seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit cuius sciẽtie cõparatione ois creature scientia imperfecta est.

Dist. xxxv. De scia di i gñali sm se. Q ð sapientia dicit cũ sit vna. tñ ppter varios status rerũ plura sortit vocabula. De q̇bus sit prescĩetia vl pruidentia. De q̇b⁹ dispositio. De q̇b⁹ p̄destinatio. Q ð ⁊ hoies pdestinant ad bona: ⁊ bõa hoib⁹. Rom. viij. Ephe. j. Esa. lxiiij. ⁊. j. Cor. ij. De q̇b⁹ pruidentia. De sapientia vel sciẽtia ⁊ ð qb⁹

¶Utrũ scientia vel p̄scientia vel dispositio vel predestinatio potuerit esse in deo si nulla fuissent futura. B

Hic considerari oportet: vtrum scientia vel presciẽtia/ vel dispositio/ vl predestinatio potuerit esse in deo si nulla fuissent futura. Cũ enim prescientia sit futurorum ⁊ dispositio faciendorum: ⁊ predestinatio saluandorũ: si nulla essent futura: si nihil esset facturus deus vel aliquos saluaturus: non videtur potuisse in deo esse prescientia vel dispositio vel predestinatio. potuit autem deus nulla prescire futura: potuit non creare aliquid vel non saluare aliquos potuit ergo in deo non esse prescientia vel dispositio vel predestinatio. Ad hoc autem ita a quibusdam opponitur. Si inquiunt potuit prescientia dei nõ esse in deo ab eterno ⁊ potuit nõ esse.

Si ꝯo potuit non esse cū prescientia dei sit eius scientia et scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab eterno: id quod est diuina essentia. Ita et de dispositione et predestinatione que est diuina essentia obijciunt. Addu cunt quoqꝫ et alia ita loquentes. Si potuit deus non prescire: aliqua cum idem sit deo prescire quod scire et scire quod esse: potuit ergo non esse. Itē Cum idem sit deum prescium esse et deum esse: si potuit non esse prescius potuit non esse deus. Potuit autem non esse prescius: si potuit nulla ꝑscire At potuit nulla prescire: quia potuit nulla facere.

¶ Responsio ꝙ prescientia ⁊ dispositio et predestinatio quasi relatiue dicunt̃ ad futuras res vel faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum nostre intelligentie ita dicimus. Prescientia et dispositio vel predestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiue dicitur, ita prescientia vel prescius ad futura referri videtur et dispositio ad facienda ac predestinatio ad saluanda. Ueruntamen creator ita relatiue dicitur: vt essentiam non significet. Prescientia vero vel prescius et in respectu futurorum dicitur et essentiam designat: ita etiam dispositio ⁊ predestinatio: Ideoqꝫ cū dicitur. Si nulla essent futura non esset in deo prescientia: vel non esset deus prescius: quia varia est ibi causa dicendi distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis. Si nulla essent futura: non esset in deo prescientia vel non esset prescius. Si in dicendo hanc causam attendis scilicet quia nulla essent subiecta eius prescientie: vnde ipsa possit dici prescientia vel ipse prescius: qđ vtrumqꝫ dicitur propter futura: verus est intellectus. Si autem ea ratione id dicis quod non sit in eo scientia qua prescit futura vel quod ipse non sit deus qui est futurorum prescius falsa est intelligentia. Similiter et ille locutiones determinande sunt. Potuit non esse ꝑscientia dei. vł potuit non esse prescius: et potuit deus non prescire aliqua id est potuit esse quod nulla futura subiecta essent eius scientie: et ita non posset dici prescius vel prescire vel scientia eius ꝑscientia: non tamen eo minus ipse esset vel eius scientia. Sed non posset dici prescius vel prescire vel prescientia si eius scientie futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione et predestinatione vel prouidentia. Hec enim vt dictum est ad temporalia referunt̃: ⁊ de tēporalibus tantum sunt.

¶ Quod scientia dei non tantum est de temporalibus: sed etiam de eternis. D

Scientia vero vel sapientia non tantum de temporalibus sed etiam de eternis est. Ideoqꝫ et si nulla fuissent futura: esset tamen in deo scientia eadem que modo est: nec minor esset ꝙ̄ modo nec maior est ꝙ̄ esset. Sciuit ergo deus ab eterno eternum et omne quod futurum erat et scit immutabiliter. Scit quoqꝫ non minus preterita et futura ꝙ̄ presentia et sua eterna sapientia et immutabili scit ipse omnia que sciuntur. Omnis enim ratio superne et eterne sapientie (vt ait Amb.) in eo est: quia omnē sapientiam et essentiā capit sua immensa sapientia.

¶ Quare omnia dicantur esse in deo et quod factū est habet vitam esse in eo. E

Propterea omnia dicuntur esse in deo et fuisse ab eterno Unde Augustinus super Gen. Hec visibilia inquit anteꝙ̄ fierent non erāt Augu. sup Gen.

quomodo ergo nota deo erant que non erant. Et rursus quomodo ea faceret que sibi nota non erant: non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit: non facta cognouit. Proinde antequam fierent et erant et non erant. Erant in dei sciētia non erāt in sua natura. Ipsi autem deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset quam in illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes quod hec visibilia antequam fierent in dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in deo: et omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quod creatura sit creator: vel quia ista temporalia essentialiter sint i deo: sed quia in eius scientia semper sunt qui vita est.

Iaco.j.

Joh.j.

¶ Quod eadem ratione dicuntur omnia ei presentia. F

Inde est etiam quod omnia dicuntur ei presentia esse nō solum ea que sunt sed etiam ea que preterierunt, et ea que sunt futura scʒ illud. Qui vocat ea que non sunt tanquam ea que sunt. Quia vt ait Ambro. in li. de trinita. Ita cognoscit ea que non sunt vt ea que sunt. Ex hac ratione omnia dicuntur esse in eo vel apud eum siue ei presentia. Unde Augusti. super illum locum ps. Et pulchritudo agri mecum est. Ideo inquit mecum est: quia apud deum nihil preterijt nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura et ei non detrahuntur et iam preterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientie dei. Ecce hic aperit Augustinus ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba: omnia sunt deo presentia in deo sunt omnia vel cum deo vel apud deum: vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

Roma. iiij.
Ambro. de trini. lib. v.
Augustinus ps. xlix.

¶ Utrum concedendum sit omnia esse in dei essentia vel in eo per essentiam vt omnia dicuntur esse in dei cognitione vel presentia. A

Dist. xxxvj. Quō res sunt in deo

Solet hic queri cum omnia dicantur esse in dei cognitione seu presentia vel in deo per cognitionem et eius cognitio vel presentia sit diuina essentia vtrum concedendum sit omnia esse in diuina essentia: vel in deo per essentiam. Ad quod dicimus quia dei cognitio eius vtique essentia est: et eius presentia in qua sūt omnia ipsius cognitio est: nec tamen omnia que sunt in eius presentia vel cognitione in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur intelligeretur esse eiusdem cum deo essentie. In deo enim dicitur esse per essentiam quod est diuina essentia quod est deus. Habet ergo deus apud se in presentia sua: que non habet in sui natura. Unde Augustinus de verbis apostoli ita ait. Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt: nec errat qui eligit: nec vane eligit. Eligit tamen et habet electos quos creaturus est eligendos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua: sed in presentia sua. Nondum erant quibus promittebatur: sed et ipsi promissi sunt quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit deum apud semetipsum habere electos ante mundum: non in natura sua: sed in presentia sua cum tamen eius presentia non aliud sit quam eius natura: quia ipsius presentia eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait. In natura sua id est illorum. Illos quippe habuit ab eterno apud se non in natura sui id est illorū quia nondū erant: sed in sua presentia quia eos ita nouit ac si essent.

Responsio

Augustinus
Ephe. j.

¶ Utrum mala debeant dici esse in deo vbi sunt omnia bona cum vtraque sint in eius cognitiōe et presentia omnia cum cognoscit. B

Post predicta queritur: cum omnia dicãtur esse in deo
non per essentiam nature: sed per cognitionem scientie et deus sciat et bona
et mala. vtrum concedendum sit simpliciter mala esse in deo: siue esse in
deo per cognitionem. Scit enim deus et sciuit semper omnia tam bona q̃
mala: etiam anteq̃ fierent: et presciuit ab eterno ea futura. Ideoq̃ cum om
nia bona diximus esse in deo propter presentiam cognitionis eadem ratio
ne videtur dicendum omnia mala esse in eo: cum ea semper nouerit et per
cognitionē et presentia fuerint. Precognouit enim deus ab eterno quosdã
futuros malos et eorum maliciam (vt ait Augustinus) presciuit sed non p̄= Rom. xi.
parauit. Cum ergo peccata omnium sciat: nunquid intelligendum est ea
inclu di in illa generalitate locutionis: qua dixit apostolus omnia esse in
deo. Ex ipso inquit et per ipsum et in ipso sunt omnia. Sed quis nisi insa= Quō itelli=
nus dixerit mala esse in deo. Illa enim esse in deo intelliguntur: que ex ip̄o gat esse in
et per ipsum sunt. Ea vero per ipsum sunt et ex ipso quorum auctor est: sed deo. Qd nō
non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso et per ipsum sunt nisi bona: olno ita co
ita ergo non i ipso sunt nisi bona. Non ergo mala in deo sunt quia licet ea gnoscit de'
noscat non tñ ita omnino noscit vt bona. Mala ergo quasi de longe cogno= mala vt bo
scit, vt ait propheta. Et alta a longe cognoscit id est superbiam. Et alibi ad na q̃ mala
deū loquens de malis ait. De absconditis tuis adimpletus est venter eorū: tñ p scien=
Quod exponens. Augustinus, Abscondita inquit peccata sunt que a lumi tiam bona
ne tue veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata a lumine veritatis õo p pba=
diuine absconduntur cum a deo sciãtur. Si eñ non sciret quō de illis iudi tionē et bñ=
caret et pro illis malos damnaret. Alibi propheta. Quia neq̃ ab oriente placitum'.
neq̃ ab occidente deest. Quod exponens. Cassio. inquit. Neq̃ a bonis neq̃ ps. cxxxiij.
a malis deest deus: sed omnibus presens et cognitor est. Cognoscit ergo ps. xvj.
deus et bona et mala per scientiam: sed bona cognoscit etiam per appro=
bationem et per beneplacitum mala vero non. vnde Cassiod. super ps. di=
cit. Peccata abscondita deo sunt: quia non nouit. i. approbat. Et ex eo sen= ps. lxxiij.
su Augustinus dixit ea abscondita a lumine dei. Qui etiam in lib. ad Hel=
uidium insinuat cognitionem dei varijs modis accipiendam inquiens.
Si ad scientiam referas non ignorat deus aliquos vel aliqua: qui tamen Cassiode
in iudicio quibusdam dicet. Non noui vos: sed eorum improbatio hoc ver= sup ps. xvj
bo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur deus que non approbat: quē
ei non placent. Apparet itaq̃ verum esse quod diximus scilicet quia quo=
dammodo cognoscit deus bona qui non cognoscit mala. Pariter quidem
vtraq̃ eodēq̃ modo noscit q̃tū ad notitiam sed bona etiam approbatione
et beneplacito cognoscit. Math. vij.

¶ Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in deo et non
mala. C

Et inde est quod bona tantum dicūtur esse in deo non ma
la et illa prope: hec longe: quia licet in deo aliqua dicantur esse propter co=
gnitionis presentiam: et deus bona et mala cognoscat: mala tamen non co
gnoscit nisi per noticiam: bona vero non solum per scientiam sed etiam
per approbationem et beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua di=
cantur esse in deo. s. quia ea ita scit vt etiam approbet et placeant. i. ita scit
vt eorum sit auctor.

¶ Quod idē est oia esse ex deo: et per ipsum et in ipso. D

Proinde si diligenter inspiciamus: idem videtur esse oia

Ambrosi⁹ esse ex deo ⁊ per ipsum ⁊ in ipso. Unde Ambro. in. ij. lib. de spũsancto. Hec tria ex ipso ⁊ per ipsum ⁊ in ipso sunt omnia vnum esse supra diximus. Cũ dicit per ipsum esse omnia non negauit in ipso esse omnia. Eãdem vim habent omnia hec. s. cum ipso ⁊ in ipo: ⁊ per ipum ⁊ vnum in his atq; cõsimile non contrarium intelligitur. Ecce habes quia ex eadem intelligẽtia scriptura dicit oĩa esse in ipso ⁊ per ipm ⁊ ex ipso: ⁊ cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse deo vel per ipsum non solum q: scit sz etiam quia eorum auctor est: consequitur vt eadem ratione ita esse in deo dicant: scilicet q: scit ⁊ eorum auctor esse dicitur: quia in illo viuimus: et mouemur ⁊ sumus: quia eo auctore sumus mouemur ⁊ viuimus. Cum ergo non sit auctor: nisi bonorum. merito sola bona in eo esse dicunt: sicut ex ipso ⁊ per ipsum. Cum ergo in eius cognitione vel p̃sentia sint omnia: sz bona ⁊ mala: in eo tñ non dicuntur esse. nisi bona quorum auctor est.

Augustin⁹ Unde Augu. in lib. de natura boni Cum audimus inqt ex deo ⁊ per ipum ⁊ in ipso esse oĩa: oĩs vtiq; naturas intelligere debemus ⁊ omnia q̃ naturaliter sunt. Nec eñ ex ipso sunt peccata que naturam non seruant: sed viciant: que ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hinc aperte dicit ꝙ in illa generalitate locutionis bona tñ continentur.

¶ Quod omnia ex patre ⁊ per patrẽ ⁊ in patre sunt. ita ⁊ de filio: ⁊ de spũsancto est dicendu. n: licet: propter p̃sonas fiat distinctio. E

Preterea sciendum est ꝙ licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur: ex ipso ⁊ per ipsum ⁊ in ipso: omnia tamen ex patre ⁊ per patrẽ ⁊ in patre sunt. Similiter de filio ⁊ spiritusancto accipiendum est. Unde Aug. in. i. lib. de tri. Non confuse inquit accipiendum est qd ait apostolus ex ipso ⁊ p ipm ⁊ in ipso. Ex ipso dicens propter patrem: per ipsum propter filium. in ipso propter spiritumsanctum. Uigilanter autẽ attende ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipso: sic intelligas omnia esse ex patre vt neges omnia esse ex filio vel ex spũsancto cum ex patre ⁊ p patrem et in patre omnia esse sane dici possunt: similiter ⁊ de filio ⁊ de spũsancto dicendum est.

Augu. Rom. xi

¶ Quod non omnia que ex deo sunt etiam de ipso sunt: sz econuerso. F

Illud etiam hic annectendum est ꝙ non omnia que dicũtur esse ex deo etiam de ipso esse dici debeant. Quia vt ait Augusti. in lib. de natura boni. Non hoc significat penitus ex ipso quod de ipso. Quod est de ipso est: potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est: potest dici esse de ipso: quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt celũ ⁊ terra: quia ipe fecit ea: non autem de ipso quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium ⁊ faciat domum: ex ipso est filius ⁊ ex ipso est ⁊ domus sed filius de ipso: domus vero de terra ⁊l ligno nõ de ipso.

¶ Que dicta sunt summatim colligit. G

Ex premissis apertum est ꝙ in dei cognitione siue presentia sunt omnia. s. bona ⁊ mala: sed non omnimodo sunt ibi mala quo bona: ⁊ quod in deo bona tantum sunt: sicut ex ipso: ⁊ per ipsum non mala. Et ex quo sensu hec accipienda sint assignatum est: ⁊ quod de ipso nõ dicatur esse. p̃pter quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia que eo auctore sunt.

¶ Quibus modis dicatur deus esse in rebus. H

Dis.xxxvij. Quo deus est i reb' et locis corpalib'. Q deus loi re e essētia potētia: sz in sctis per grāz et i homine et xpo p vnione persone.

Et quoniam demonstratuz est ex parte quomodo oīa dicantur esse in deo. addendum videtur hic quibus modis dicatur deus esse in rebus si tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est quod deus incommutabiliter semper in se existens: presentialiter: potentialiter essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione: et in omni loco sine circunscriptione et in omni tempore sine mutabilitate. Et preterea in sanctis spiritibus et animabus est excellentius: scilicet per gratiam inhabitans: et in homine christo excellentissime: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat vt ait Apostolus In eo enim deus habitauit: non per gratiam adoptionis: sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humane intelligentie excedunt) falsitatis arguere aliquid presumant sanctorum auctoritatibus muniendum mihi videtur Beat' gregorius super cantica canticorum inquit. Licet deus communi modo omnibus rebus insit presentia: potentia: substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis qui mirificentiam operum dei acutius et fidelius considerant. De hoc eodem Augustinus ad Dardanum in lib. de presentia dei ait. Cum deus sit natura incorporea et incommutabiliter viua eterna stabilitate in seipso manens. totus adest de rebus omnibus et singulis totus: sed in quibus habitat habent eum pro sue capacitatis diuersitate: alij amplius: alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templuz gratia sue bonitatis edificat. Hylarius quoque in. viij. libro de trini. apertissime docet deum vbique esse. Deus inquit immense virtutis viuens potestas que nusquam non assit: non desit vsquam: se omnē per sua edocet vt vbi sua sint ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit: nō etiā vbique esse credatur cum et in omnibus esse non desinat. Amb. in primo lib de spiritusancto. Spm̄sanctum probat non esse creaturam: quia vbique est.: quod est proprium diuinitatis: ita dicens. Cum omnis creatura certis nature sue sit circumscripta limitibus quomodo quis audeat creaturā appellare spm̄sanctum qui non habet circunscriptam determinatamque virtutem que in omnibus et vbique semper est: quod vtique diuinitatis et dominationis est proprium. Idem in eodem. Domini est omnia complere qui dicit. Celum et terram ego compleo. Si ergo dominus est qui celum cōplet et terram; quis ergo potest spm̄sanctum iudicare dn̄ationis et diuine potestatis exortē qui repleuit orbem? Et qđ plus est repleuit et Jesum toti' mūdi redemptorem. Ex his alijs que pluribus auctoritatibus aperte monstratur quod deus vbique et in oīi creatura essentialiter: presentialiter et potētialiter est

Colle. ij. Auctoritatib' esse cō firmat grego. sup cant. lxvij. Quo abij. Augustin' Hylarius. Ambrosi'.

Hebre. xiij. Sap. i. Esa. xi.

¶ Quod in sanctis non modo est: sed etiam habitat qui non vbicunque est habitat. B

In sanctis vero etiam habitat in quibus est per gratiaz: non enim vbicunque est ibi habitat: vbi vero habitat ibi est. In solis bonis habitat: qui sunt templum eius: et sedes eius. Unde per Esaiam dominus ait. Celum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meoruz. quia in electis qui sunt celum habitat deus et regnat: qui eius voluntati deuotio obtemperant malos vero qui sunt terra iudicij districtione calcat. Unde in lib. Sapien. dicitur. Thronus sapientie anima iusti. quia in iustis spālit' estque in alijs rebus in quibus tamen oibus totus est: quemadmoduz aīa (vt ait Aug. in epistola ad Hiero. de origine anime) per omnes particulas corporis tota adest simul: nec minor in minoribus nec maior in maioribus: sed

Esa. lxvi. Augustin'

nec ideo due dilectiones sunt in trinitate: qz dilectio q̃ ꝓprie spũssctũs est: est dilectio que trinitas est nõ tñ ipsa trinitas est sicut spũssanct⁹ est essentia que trinitas ẽ nõ tñ ip̃a trinitas est: ita in trinitate sapiẽtia est q̃ est pater ꝛ filius ꝛ spũssanctus: que est essentia diuina: et tñ filius est sapiẽtia q̃ nõ est pater vel spũssanctus. Nec ideo due sapiẽtie ibi sunt: qz sapientia q̃ ꝓprie est filius est sapientia q̃ est trinitas: ipsa tñ non est trinitas: sicut filius est essentia que est trinitas: ipse tamẽ non est trinitas.

¶ Qua ratiõe pater non dr sapiens ea sapiẽtia quã genuit. eadẽ videtur debere dici ꝙ non sit diligens pater vel filius dilectione qua ab vtroqꝫ procedit. D

Preterea diligenter notãdum est ꝙ ea ratione qua pater non dr sapiẽs ea sapiẽtia quã genuit videt᷑ fore dicendum ꝙ pater nõ diligat filiũ: vel filius patrẽ ea dilectiõe que ab vtroqꝫ ꝓcedit scꝫ que proprie spiritussanctus est. Sicut eñ idem est deo sapere quod esse: ita est ei idem diligere quod esse. Ideoqꝫ sicut negatur pater esse sapiens sapiẽtia quam genuit: qui si ea diceretur sapiẽs nõ ipsa ab eo: sed ip̃e ab ea intelligeretur esse: ita videt᷑ non debere cõcedi ꝙ pater vel filius diligat dilectione q̃ tantum spiritussctũs est: qz si ea diligit pater vel filius: nõ spũssctũs videt᷑ esse a patre et filio: sed pater ꝛ filius a spũsancto: qz idem est ibi diligere quod esse. At supra dictũ est: atqꝫ auctoritate Augustini sancitum ꝙ in trinitate tria sunt vnus diligens cum q̃ de illo est ꝛ vnus diligẽs eum de quo est: et ipsa dilectio: ꝛ non est aliquis duoꝝ quo genitus a gignente diligitur et genitorẽ suũ diligit. Quib⁹ verbis aperte significatur patrẽ filiũ: et filium patrẽ diligere: ea scꝫ dilectione q̃ non est aliquis eoꝝ: sed tantum spũssanctus. Cum idẽ ergo sit ibi diligere quod esse: quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit cum ideo pater neget᷑ sapere sapientia quam genuit ne ea esse intelligatur.

¶ Quod et hec questio inexplicabilis est que excellit infirmitatem hominis. I

Difficilem mihi fateor hanc questionem precipue cum ex predictis oriatur que similẽ videtur habere rationem: quod mee intelligẽtie attẽdens infirmitas turbatur: cupiens magis ex dictis sanctoꝝ referre q̃ afferre. Optimus eñ lector est inquit Hylarius. in. j. lib. de trini. qui dictoꝝ intelligẽtiam expectat ex dictis potius q̃ imponat ꝛ retulerit magis quã attulerit: neqꝫ cogat id videri dictis contineri quod ante lectionẽ presumpserit intelligendum. Cũ ergo de rebus dei sermo est cõcedam⁹ deo sui cognitionem dictisqꝫ eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligẽter pius lector rationẽ dictoꝝ si forte dictoꝝ aliquam valeat reperire causam: q̃ nota ip̃a p̃missa q̃stio aliquatenus explicari valeat. Ego aũt hanc questionẽ nõ absoluẽs: sed errorẽ excludẽs ꝓfiteor nõ esse dictũ patrẽ diligere filiũ vel filium patrem ea dilectione q̃ ab vtroqꝫ ꝓcedit q̃ nõ est aliqs eoꝝ sed tantũ spiritussanctus tanq̃ ea dilectione pater sit vel filius. Sed sic ea pater diligit filium ꝛ filius patrẽ: vt etiã pater p se ea que ipse est dilectione diligat. sic et filius: non autẽ sicut pater per se non diligat et fili⁹ sed p eã tantũ. Quis hec in illa trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare presumat. Eam tñ questionem lectorum diligentie plenius dijudicãdã atqꝫ absoluẽdam relinquimus ad hoc minus sufficientes.

Hylarius.

Aug. d tri. li. xv.

¶ Utrum proprietates personarum sint ipse persone vel deus id est diuina essentia. K

Di.xxxiij. De noib⁹ subalib⁹ ꝫ ꝑprietatibus i cōparatiōe ſcḿ cōueniētiā et differentiā ad eſſentiā ꝛ perſonas.

Post ſupradicta interius cōſiderari atqꝫ ſubtiliter inquiri oportet. Utrū ꝑprietates ꝑſonarū quib⁹ ipſe ꝑſone determinātur ſint ipſe ꝑſone: ꝛ ſint deus: id eſt diuina eſſentia: an ita ſint in ꝑſonis vt non ſint perſone: ac per hoc nec diuina eſſentia. Qđ em̄ in ꝑſonis ſint ꝑprietates: nemo inficiari audet: cū apte clamat auctoritas ꝙ in ꝑſonis eſt ꝑprietas ꝛ in eſſentia vnitas. Superius quoqꝫ multis ſctōꝝ teſtimoniis aſtruxim⁹ ꝑſonas per ꝑprietates diſtingui atqꝫ determinari: ipſaſqꝫ ꝑprietates tres ſcꝫ ꝓpriis expreſſimus vocabulis. Cū ergo ꝑprietates ipe ab eterno fuerint quib⁹ ipſe perſone determinātur et differunt: quō eſſent ſi in eis non eſſent: ꝛ quō in eis eſſent: et ipſe ꝑſone nō eſſent q̄n ibi eſſet multiplicitas. Quo circa ſicut ꝑprietates eſſe in ꝑſonis: ita ꝛ eas ꝑſonas eſſe ꝯfitemur: ſicut ſupra auctoritate Hiero. (ꝙ nō pigeat reuocare ad mētē) ꝓteſtati ſumus in expoſitiōe fidei ita dicētis. Sabelliū hereſim declinātes tres ꝑſonas exꝓſſas ſub ꝑprietate diſtinguim⁹. Non em̄ nōis tantūmodo: ſꝫ etiā nōim ꝑprietates id eſt ꝑſonas: vel vt greci exprimunt hypoſtaſes hoc eſt ſubſiſtētias confitemur. Ecce aperte dicit perſonas proprietatibus diſtingui: et ipſas proprietates eſſe perſonas cuius hic verba perſtringimus: quia ſupra latius poſuimus.

Qđ ꝑprietates ſint ꝑſone. Hiero. breuit tāgit q̄ ſ. poſita. ſūt vt aliđ addat.

¶ Quod proprietates ſint diuina eſſentia. B

Cumqꝫ ſimplicitate deitatis ſupra diſſererem⁹ auctoritatibus ſctōꝝ. ſ. Augu. Hyla. Iſido. nec nō ꝛ Boetii euidenter monſtrauimus deū hoc eſſe omnino quod in ſe habet excepto ꝙ pater habet filiū nec eſt filius ꝛ filius hꝫ patrē: nec eſt pater: ꝛ ſic eſſe in natura triū vt qui habet hoc ſit qđ habet: ꝛ totū qđ ibi eſt vnū eſſe vnā vitā eſſe: qđ modo nō iteramus ne faſtidiū lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi ſunt ſingula earū eſt id in quo eſt: ꝛ vnum eademqꝫ vita ſingule ſunt. Fateamur ergo ꝛ proprietates eſſe in tribus perſonis: et ipſas eſſe ꝑſonas atqꝫ diuinā eſſentiā.

Ex ꝑdictis ꝯcludit ꝑprietates eſſe perſonas et vnā eſſentiam.

¶ Auctoritate aſtruit ꝙ proprietas ſit natura. C

Quod enim proprietas etiā diuina natura ſit oſtēdit Hylarius dicens natiuitatē filii eſſe naturā. Uñ in. vii. lib. de tri. ait. Utriuſqꝫ natura nō differt vnū ſunt pater et filius hꝫ ergo hoc ſacramēti natiuitas vt cōplectat̄ i ſe ꝛ nomē ꝛ naturā ꝛ poteſtatē qꝛ natiuitas nō pōt nō eſſe ea natura vnde naſcatur filius. Idem in. vi. Natiuitas proprietas eſt: veritas eſt. Idem in. vii. dicit ꝙ nature natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura dei. Supra enim dixit ꝙ proprium patris eſt ꝙ ſemper pater eſt et proprium filii eſt ꝙ ſemper filius eſt: ſignificans ꝙ proprietas patris eſt pater: et proprietas filii eſt filius. His aliiſqꝫ plurib⁹ auctoritatib⁹ aperte ſignificari videtur: ꝙ proprietas filii filius ſit: ſic et deus: ita et proprietas patris et proprietas ſpiritusſancti.

¶ Quidam negant ſcilicet proprietates eſſe perſonas et diuinā naturam et quare. D

Hoc autem aliqui negant dicētes quidē proprietates in perſonis eſſe: ſed non eſſe perſonas ipſas: quia ita dicunt eſſe in perſonis vel in eſſentia diuina. vt nō ſint interius ſicut ea ſunt que ſecundū ſubſtātiam dicuntur de deo: vt bonitas: iuſtitia. ſed extrinſecus affixa ſunt: atqꝫ ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim inquiunt proprietates ſunt perſone: non eis perſone determinantur. Contra quod dicimus: quia

etiam seipsis persone differunt: sicut supra hierony. loquens de patre ꝛ fi-
lio: et spiritusancto dicit. Substantia vnum sunt: sed personis ac nomini-
Obiectio eorum prima quod volunt probare proprietates non esse personas. bus distinguuntur. Sed iterum addunt. Si proprietates ipse diuina essen-
tia sunt cum essentia non differant tres persone nec proprietates differunt. Quoniam
etenim differt pater a filio eo quod diuina essentia est: cum in essentia vnum sunt.

¶ Responsio ad premissa auctoritate nitens. E

Secunda obiectio. Horum doctrinis nouis et humanis commentis verbis hy-
larij rndeo. Immensum est quod exigitur et incomprehensibile: extra significan-
tiam est sermonis extra sensus intentionem: non enunciatur: non attingitur:
non tenetur verborum significantiam rei ipsius natura consumit. Sensus con-
templationem imperspicabile lumen obcecat: intelligentie capacitatem quod
fine nullo continetur excedit. Mihi ergo in sensu labes est: in intelligentia
stupor est: in sermone vero non iam infirmitatem sed silentium confitebor
periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra pre-
scriptum celeste proferre vt vltra diffinitionem dei sermo de deo sit. Forma fidei
certa est. Non ergo aliquid addendum est: sed modus constituendus auda-
cie quicquid vltra queritur non intelligitur.

¶ Quo improbi heretici insistant alia addentes. F

Ceterum hereticorum improbitas instinctu diabolice frau-
dulentie excitata nondum quiescit: sed in tanta rerum questione addit. Si paterni-
Tertia obiectio. tas est filiatio in deo siue in diuina essentia sunt: eadem ergo res sibi pater est
et filius. Nam in quo paternitas est pater est: et in quo filiatio est filius est. Si ergo
vna eademque res habet in se paternitatem et filiationem: ipsa generat ꝛ gene-
ratur: quod dicentes in Sabellianam heresim pertrahuntur extendentes pa-
trem in filium cum ipsum sibi filium proponant et patrem. Si vero nega-
uerint in vna dei essentia paternitatem esse et filiationem quomodo ergo di-
cunt esse deum? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in sue opi-
nionis assertionem vt veritatis formam dissecent.

¶ Responsio contra hanc eorum opinionem vbi traditur quod pro-
prietates non penitus ita esse in dei essentia sicut in hypostasi-
bus dicuntur. G

Quorum audacie resistentes atque ignorantie prouidentes
audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas et filiatio non ita esse om-
nino in diuina substantia dicuntur sicut in ipsis hypostasibus in quibus
ita sunt quod eas determinant: vt ait Johannes Damasc. Caracteristica idio-
mata sunt. i. determinatiue proprietates hypostaseos et non nature: etenim hy-
postasim determinant et non naturam. Ideoque licet paternitas et filiatio sint
in diuina essentia: cum eam non determinent. non ideo potest dici quod diuina
essentia et generet et generetur. vel quod eadem res sit sibi pater et filius. Ita
enim proprietas determinatur personam vt hac proprietate hypostasis sit ge-
nerans: et illa alia hypostasis sit genita: et ita non idem generat et gene-
ratur: sed alter alterum.

¶ Queritur quomodo proprietates possunt esse in natura vt ta-
men eam non determinent. H

Sed forte queres cum he proprietates non possunt esse in
personis quin eas determinent: quomodo in diuina essentia esse possint: ita vt non
eam determinent. Respondeo tibi et hic cum Hylario. Ego nescio: non requiro: sed
consolabor me tamen. archangeli nesciunt: angeli non audierunt: secula non tenent:

propheta non sensit: apostolus nō interrogauit: filius ipse nō edidit. Ces=
set ergo dolor querelarū nō putet homo sua intelligētia generatiōis sacra
mentū posset cōsequi. Absolute tñ intelligendus est pater et filius et spiri=
tussctūs. Stat in hoc sine intelligētia verborū. Est filius a patre q̄ est vni=
genitus ab ingenito: pgenies a parēte vnus ab vno. non natura deitatis
alia ꝛ alia qꝛ ambo vnū hoc credēdo incipe: pcurre: persiste. et si nō puen=
turū sciam. tñ gratulabor profecturū. Qui em̄ pie infinita prosequit: et si
non contingat: aliqñ tñ proficiet pdeundo. Sed ne te inseras in illud secre
tum et archanum inopinabilis natiuitatis. ne te immergas summā intel=
ligentie comprehendere presumēs: sed intellige incōprehensibilia esse. his
alijsqꝫ multis euidēter ostenditur nobis nullatenus licere maiestatē per=
scrutari: ius ponere potestati: modum circūscribere infinito.

¶ Quibus auctoritatibus opinionem suam. s. ꝙ proprietas pa=
tris vel filij non sit deus muniant. I

Uerūtamen nōdum desistunt impatientie spiritu agitati
sed opinionem suam etiam sanctorum auctoritatibus munire conant̄ qb⁹
ostendere volunt proprietatē qua pater est pater: ꝛ pprietatē qua fili⁹ est
fili⁹: nō esse deū ad hoc inducentes verba. Augu. sup illum locum psal. Et
non est substantia ita dicentis. Deus em̄ quedā substātia est. Unde etiam Ps̄. lxviij.
in fide catholica sic edificamur vt dicamus patrem ꝛ filium ꝛ spiritum san
ctū vnius esse substātie. Quid est vnius substantie? Quicquid est pater qd
deus est: hoc est filius: hoc est spiritussctūs. Cū aūt pater est: non illud est
qd vel quo est. Pater em̄ nō ad se: sed ad filiū dr: ad se autē deus dr. Eo igi
tur ꝙ vel quo de⁹ est: substātia est. Et qꝛ eiusdē substātie est filius: procul=
dubio ꝛ filius est deus. At vero ꝙ pater est: qꝛ non substantie est: sed refer
tur ad filium: non sic dicimus filium patrem esse sicut dicimus filiū deum
esse. Ex his verbis significari dicūt ꝙ proprietas patris vel proprietas filij
non sit deus vel essentia diuina. Cum enim dicit: eo ꝙ deus est substantia Qualr re=
est sed ꝙ pater est substantia non est: aperte (inqunt) ostendit id esse sub= torquēt v=
stantiam quo deus est: id vero quod pater est: non esse substantiam. Item ba augustī
cum ait. Pater non illud est quod est ostendit eum non esse patrem eo ꝙ ni ad suaꝫ
substantia est. Non enim simpliciter dixit: pater non est illud quod est: sꝫ practicā.
ait cū pater est: nō est illud quod est: significans quo pater est non esse il
lud quo est id est essentiam. Hec illi ita exponentes sua commenta simpli=
cib⁹ et incautis vera videri faciunt: nos aūt aliter ista fore ita intelligēda
dicimus. Dicens em̄ eo ꝙ deus est substantia est: sed ꝙ pater est substātia Qd aliter ī
nō est: hoc intelligi voluit: quia essentia de⁹ est: ꝛ deitate substātia est. Eo telligenda
em̄ substātia est quo de⁹ est: ꝛ ecōuerso cuius ea est deitas que est substan= sūt illa ver
tia: ꝛ substātia q̄ deitas: sed ꝙ pater est / nō est substantia id est nō quo pa baqꝫ dicūt.
ter est eo substantia est: quia proprietate generatiōis pater est qua substā
tia nō est. Ipsam tamen proprietatem substantiā essenō negauit. Ita etiā
illud intelligendum est quod ait. Cum pater est non illud est ꝙ est. i. non
illo pater est ꝙ vel quo ipse est. i. essentia sed notione.

¶ Alijs etiā verbis Augustini vtunt̄ vt asserant quod dicunt scꝫ
proprietates personarū nō esse dei substantiam. K

Item illis verbis augustini vehementer insistunt superi⁹
positis scilicet ꝙ verbum sm̄ ꝙ sapientia est et essentia hoc est ꝙ pater sm̄
ꝙ verbum non hoc est quod pater. Si inquiunt verbū nō est hoc qd pater
scdm̄ hoc quod est verbum: id ergo quo verbū est non est illud quod pater

Responsio est. Proprietas ergo quo verbū est. nō est quod pater est. nō est igitur diui
na essentia. Ad quod dicimus: q: licet sm ꝙ verbum non sit hoc quod pa=
ter est: ea tamē proprietas qua verbū est: est id quod pater est. id est. diuina
essentia: sed non est hypostasis patris.

¶ Opinio quorūdam nō idē esse personā ꝛ essentiā vel naturā dicē=
tium ꝛ eandem essentiam nō posse esse patrem ꝛ filium ꝛ spiritum=
sanctum. A

Di. xxxiiij. De ꝯparatōe ꝑsone siue rei nafe ad naturā vel de ꝯparatiōe ꝑsonaꝝ ad essentiam. Auctorita= tez q̄ ꝓ eis facere vide tur. Ponit ꝟ li. hylarij Rom. viij.

Predictis autem adijciendū est ꝙ quidam peruer
si sensus homines in tantam prosilierunt insaniā. vt dicerent nō
idem esse naturam dei ꝛ personā siue hypostasim dicentes eā=
dem essentiam nō posse esse patrem ꝛ filium sine personarum cō
fusione. Si enim inquint ea essentia quā pater est est filius: idez sibi pater
est ꝛ filius. Si hanc rem dicis esse patrem aliam que re quam dicis esse fi=
lium. Si vero aliam non quesieris sed eandem dixeris: idem genuit
ꝛ genitus est. Propter hec ꝛ huiusmodi naturam ꝛ personam diuidunt ita
vt non recipiant vnam deitatis naturā ꝛ simplicē esse tres personas. Idq̄
testimonio hylarij defendere nituntur. qui in. vij. li. de trini. querens vtrum
apostolus spiritum dei nominans ꝛ spiritum christi idem significauerit
vtroq̄ verbo: inquit ita. Sentiū predicator volens nature vnitatem in pa=
tre ꝛ filio docere ait. Spiritus dei in vobis est. Si quis autem spiritū xp̄i
non habet: hic non est eius. Si autē spiritus eius qui suscitauit Iesum ꝛc.
Spirituales omnes sumus si in nobis est dei spiritus. sed ꝛ hic spiritus dei
est ꝛ spiritus christi. Et cum christi spiritus in nobis est: eius spiritus in no
bis est qui suscitauit christum. Et cū eius qui suscitauit christum in nobis
est spūs: ꝛ spūs in nobis est xp̄i. Nec tn̄ nō dei est spiritus q̄ in nobis est. Di
scerne ergo o heretice spiritū xp̄i a spiritu dei ꝛ excitati a mortuis spiritū
xp̄i a spū dei xp̄m a mortuis excitātis. Cū ꝗ habitat i nobis spūs xp̄i. spūs
dei sit: ꝛ spiritus christi a mortuis excitati spiritus dei tātū sit christum a
mortuis excitantis. Et quero nunc in spiritu dei. vtrum naturam an rem na
ture significatā existimes? Non est enim idem natura ꝛ quod res nature si=
cut non idē est homo ꝛ quod hominis est: nec idem est ignis ꝛ quod ipsius
ignis est: ꝛ secundū hoc non est idem deus ꝛ quod dei est. Huius dicti occa=
sione prefati dogmatizauerunt non idem esse personā ꝛ naturam dei asse=
rentes naturā dei nō esse tres personas intelligētes in his premissis verbis
hylarij per rem nature personā ꝛ nomine nature diuinā naturā. Et ideo di
cunt hylariū interrogasse hereticū: vtrū per spiritū dei putaret significatā
esse naturam an rem nature: vt sic ostenderet distinguendū esse inter natu=
ram ꝛ rem nature. i. personam.

q̄stio hyla= rij. vtruz in spū dei na= tura vł res natura si= gnata sit.

¶ Hic docet quō eis obuiat ipsius scripture circūstantia ꝛ qualiter
predicta intelligi debeant ꝛ ꝙ spiritussanctus est res vnius nature B
patris ꝛ filij: ꝛ est ipsa natura.

Hoc quidam dicunt non intelligentes pia diligentia scri
pture circūstātiā: qua cōsiderata percipi pōt quō premissa dixerit hylari⁹.
Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu dei aliquando signi
ficari patrem. vt cū dicit. Spūs dn̄i super me. Aliquando significari filiuz
vt cuz dicit. In spiritu dei eijcio demonia nature sue potestate se demones
eijcere demōstrans. Aliquādo spm̄sanctū vt ibi. Effundam de spiritu meo
super omnem carnez. Quod dicit consummatum fuisse cum apostoli spiri=
tusancto misso omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distin=

Esaie. lxi. Math. xij. Johel. ij. Actuū. ij.

ctionem fecerit: ⁊ ꝙ in superioribus per verba apostoli idē spiritussanctus significatus sit: ⁊ ꝙ ipse sit res vnius nature patris ⁊ filij: aperte ostendit inquiens ita. Hec idcirco sunt demōstrata: vt quacūq; parte heretica falsitas se cōtulisset: finibus veritatis cōcluderetur. Habitat enī in nobis xp̄us quo habitante habitat deus: ⁊ cum habitat in nobis spiritus christi: non aliud habitat q̄ʒ spiritus dei: quod si per spiritūsanctuʒ christus in nobis intelligit̄ esse: hunc tamē ita spiritū dei vt spiritū christi esse noscendū est: ⁊ cum per naturā dei natura ipsa habitat in nobis indifferēs natura filij creditur esse a patre cum spiritussanctus qui est spiritus christi ⁊ sp̄us dei res nature demōstretur vnius. Quero nunc ergo quō non ex natura vnum sunt. A patre procedit spiritus veritatis: a filio mittit̄: ⁊ a filio accipit. Sʒ omnia q̄ hʒ pater filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit dei sp̄us est: ⁊ idē sp̄us christi est. Res nature filij est: sed ⁊ eadē res ⁊ nature patris est ⁊ dei excitātis christū a mortuis sp̄us est: ⁊ idem sp̄us christi est a mortuis excitati. In aliquo differt christi ⁊ dei natura: ne eadē sit. prestari potest: vt sp̄us q̄ dei ē nō sit etiā christi. Est ergo in nobis sp̄us dei: ⁊ est in nobis sp̄us christi: ⁊ cū sp̄us christi inest: inest sp̄us dei. Ita cū quod dei est ⁊ christi est: ⁊ quod christi est dei est. nō pōt quid aliud diuersum christus esse: ꝙ deus est. Deus igitur christus est vnus cū deo sp̄us sc̄m illud. Ego ⁊ pater vnū sumus. In quo docet veritas vnitatē esse nature: nō solitudinē vnionis. Ecce si hec verba diligēter attēdas inuenis sp̄m sanctū rē nature dici patris ⁊ filij: ⁊ eūdē dici eē naturā dei vbi dr̄ p naturā dei natura ipsa habitat in nobis si p sp̄m sctm̄ xp̄s ē i nobis. Itaq; i trinitate nō ita distiguēdū ē iter naturā ⁊ rē nature sicut in reb⁹ creatis q̄ vt ait hyla. cōparatio terrenorū ad deū nulla est: Et si qua cōparationū exempla interdum afferuntur nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem cōtinere. Non enim humano sensu de deo loquendum est.

verba hylarij ponit q̄bus p̄misso rū itelligētia aperit.

Johan.x.

¶ Qd̄ ꝑpter res creatas illud dixerit nō idē est natura ⁊ res nature. E

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit. Nō idē est natura quod res nature: subijciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mēsura creaturarū metiri creatorem addit: ⁊ secundum hoc nō idem est deus: ⁊ quod dei est: ac si diceret. Si ad instar creaturarum de creatore sentis: cogeris fateri q̄ non idem est deus ⁊ qd̄ dei est: quasi diceret impiū ⁊ cū sp̄us dei deus sit ⁊ dei filius sit deus.

Discutit p̄dicta v̄ba ⁊ nō ita eē distinguendū in trinitate sicut i creaturis tradit.

¶ Qd̄ nō aliud est deus ⁊ que sua sunt: ita vt insint alia enim sunt que insunt alia que non insunt. D

Nō ergo secundū corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hec que de deo dicuntur vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud deū esse ⁊ aliud quod dei est: aliud naturam dei ⁊ rem nature vt est in creaturis. Aperte docet non aliud esse deum ⁊ que sua sunt: ita vt insint illic sic dicens. Homo autem aliquid ei simile cū alicubi erit alibi non erit: quid quod est illic continetur, vbi fuerit in forma: vt non vbiq; sit qui insistens alicubi sit. Deus aūt immense virtutis viuēs potestas: que nusq̄ʒ abest: nec desit vsq̄ʒ: que se omne per sua edocet: ⁊ sua non aliud q̄ʒ esse significat: vt vbi sua insint ipse esse per sua intelligatur. Non aūt corporali modo cū alicubi sit nō etiā vbiq; esse credat̄: cū p sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt q̄ʒ quod ipse ē que sua sunt. Et hec propter nature intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur: si tamen intelligis heretice q̄ diuina natura nō aliud est ab his que

sua sunt ita vt insint: et per illa in omnibus suis est que nō insunt. Sua eīm sunt etiā que nō insunt: id est omnes creature: et sua sunt q̄ insunt. vt tres ꝑsone que sunt eiusdem nature et eadem natura: sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis tres personas esse eiusdem essentie vel eandem essentiam: sed non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia. aliud ꝑsona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundum intelligentie ratione cū dicitur hypostasis: et cū dicitur essentia quia ibi significatur quod est commune tribus hic vero non. Est tamen hypostasis essentia. et econuerso. Fatemur ergo vnum atq idem esse tres personas secundum essentiam. differentes autem proprietatibus. Unde Augustinus super locum pretaxatum psalmi ait. Queris quid sit pater? Respondetur deus. Queris quid sit filius? Respondet deus. Queris sit pr̄ et filius. Respondetur deus. De singulis interrogatus: deum responde. De vtroq interrogatus nō deos: sed in deū responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est sibi substantie vnitas: vt equalitatem admittat: pluralitatē non admittat. Si ergo dictū tibi fuerit cum dicis filium dei esse qd pater est. ꝑfecto filius ē. Rn̄de secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est: non ſm id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur deus: ad patrem dicitur filius. Rursumq pater ad se dicitur deus ad filium dicitur pater. Quod pater ad filium dicitur non est filius quod dicitur filius: ad patrem nō est pater. Quod dicitur pater ad se et filius ad se: hoc est pater et filius. i. deus.

Utrū ita possit dici deus trium personarū vel tres persone vnius dei: et dr̄ vna essentia triū personarū et tres persone vnius essentie. E

Hic considerandum est cum deus sit diuina essentia: et ita dicatur vnus deus esse tres persone sicut vna essentia dr̄ tres persone vtrū ita valeat sane dici: vnus deus trium personarum vel tres persone vnius dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum: et tres persone vnius essentie. In his locutionibus scripture vsus nobis emulandus videtur vbi frequēter reperitur ita dictū. Una est essentia triū et tres sunt persone vnius essentie: nusq̄ autem occurrit legisse vnum deum triū personarum: vel tres persone vnius dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse: ne ita forte acciperetur in diuinis personis vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim deus Abraham Isaac et Jacob: et deus omnis creature. Quod vtiq dicitur propter principium creationis vel gratie priuilegium et creature subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum non admisit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso non dicitur de dei essentia: q̄ ipsa sit essentia Abrahā Isaac et Jacob: vel alicuius creature: ne creatoris vel creature naturam confundere videamur.

Usum scripture i his seqndū tradit. Quare nō ↄsueurat scriptura dicere vnum deum triū ꝑsonrū et ecōuerso cum dicat vnā eētia triū ꝑsonꝑ.

Qd licet potētia sapientia: bonitas de deo secundū substantiā dicant i scriptura: tū solēt hec voia distincte ad ꝑsonas iterdū referri. F

Ex predictis constat qd sicut essentia: ita potentia sapientia: bonitas de deo dicuntur ſm substantiam. Que autem secūdum substantiam de deo dicuntur: tribus personis pariter conueniunt. Una est ergo potentia: sapientia: bonitas patris et filij et spiritussancti: et hi tres eadem potentia: eadem sapientia: eadem bonitas. Unde aperitur in trinitate summa esse perfectio Si enim ibi deesset potentia: vel sapiētia vel bonitas: nō esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia: infinita sapientia incomprehensibilis bonitas recte dicitur et creditur summum bonum.

Cumque unum et idem penitus sit deo potentia: sapientia bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hec nomina distincte ad personas referri ut patri potentia: filio sapientia: spiritui sancto bonitas attribuatur quod quare fiat: non est ociosum inquirere.

Quare id fiat scilicet quod patri potentia filio sapientia attribuatur: G

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit ne dei immensitatem similitudine creature metiretur. Dixerat enim scriptura sacra: quia deus pater est: et quod deus filius est: et audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat: deum patrem non viderat cogitare cepit ita esse in creatore ut viderat esse in creaturis: a quibus hec nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio: filius est posterior patre et ex antiquitate in patre defectus: ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem potentem ne videatur prior filio. et ideo minus potens: et filium sapientem ne videatur posterior patre et ideo minus sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuatur. H

Dictus est etiam spiritus sanctus deus: et dictus est habere spiritum deus: et videbatur hoc quasi nomen inflationis et tumoris. Unde humana conscientia ad deum pro rigore et crudelitate accedere metuit. Ideo scriptura temperauit sermonem suum spiritum bonum nominans: ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod pater solus sit potens vel magis potens: et filius solus sapiens vel magis sapiens. et spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Una est ergo potentia/ sapientia/ bonitas/ trium sicut una essentia. Ideoque sicut dicitur filius homousios: id est consubstantialis patri: et ita et coomnipotens.

De hoc nomine homousion: ubi in auctoritatem receptum sit/ et quid significet. I

Hic non est pretermittendum quod August. in libro tertio contra Maximinum dicit de hoc nomine homousion quo latini tractatores frequenter utuntur. Pater inquit et filius unius sunt eiusdemque substantie Hoc est illud homousion quod in concilio Niceno aduersus hereticos Arrianos a catholicis patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in consilio Ariminensi propter nouitatem verbi minus quam potuit intellectum: quam tamen fides antiqua pepererat multis paucorum fraude deceptis heretica impietas sub heretico imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholice preualente: postquam vis verbi sicut debuit intellecta est homousion illud catholice fidei sanitate longe lateque distensum est et diffusum. Quid enim est homousion nisi unius eiusdemque substantie. Quid est inquam homousion nisi ego et pater unum sumus. Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.

De nominibus que translatiue et per similitudinem de deo dicuntur K

Preterea sciendum est quod in assignatione distinctionis nominum inter alia que supra diligenter executi sumus quedam diximus transslatiue et per similitudinem de deo dici: ut speculum/ splendor/ character/ figura et huiusmodi de quibus pro lectori breuiter trado quod sentio ut s. ratione simi

litudinis considerata ex causis dicendi dictorum intelligentiam assumat sed catholicam.

¶Nihil dignum excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit ad alia transiturus. L

De sacramento vnitatis atque trinitatis summe et ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignũ tradidisse pfitemur: sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam: nec potuisse nos ad illam puenire.

¶De quibusdã que secundũ substantiã de deo dicunt: que specialẽ efflagitant tractatum scilicet de scientia et prescientia / et prouidẽtia et dispositione/predestinatione/voluntate et potentia. A

Cumque supra disseruerimus ac plura dixerimus de his que cõmuniter secundũ substantiã de deo dicunt: eorum tamen quedam specialẽ efflagitant tractatum de quibus ammodo tractandum est: id est de scientia: prescientia, puidentia/dispositione/predestinatione/voluntate/et potentia. Sciendũ ergo est q sapiẽtia vel scientia dei cum sit vna et simplex: tamen propter varios rerũ status et diuersos effectus plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia: sed etiam prescientia vel prouidentia dispositio predestinatio et prouidentia. Et est prescientia siue prouidentia non de futuris tantũ sed de omnibus: de bonis scz et de malis. Dispositio vero de faciẽdis. Predestinatio de omnibus saluandis: et de omnibus bonis: quibus et hic liberantur et in futuro coronabuntur. Predestinauit enim deus ab eterno homines ad bona eligendo: et predestinauit eis bona preparando. Quod homines predestinauit apostolus ostendit dicens. Predestinauit quos presciuit fieri conformes imaginis filij sui: et alibi. Elegit nos ante mundi constitutionem: vt essemus sancti/et immaculati. Quot autem bona eis preparauerit: ppheta. Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit deus abs te que preparasti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab eterno predestinauit quosdam futuros bonos et beatos. i. elegit vt essent boni et beati: et bona eis predestinauit. i. preparauit. Prouidentia aũt est gubernandorum: que vtique eodem modo videtur accipi quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro prescientia. Sapientia vero vel scientia que de omnibus est. s. bonis et malis et de presentibus preteritis et futuris et non tantum de temporalibus: sed etiam de eternis. Non enim ita scit deus ista temporalia vt seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit cuius scientie cõparatione ois creature scientia imperfecta est.

¶Utrũ scientia vel pscientia vel dispositio vel predestinatio potuerit esse in deo si nulli fuissent futura. B

Hic considerari oportet: vtrum scientia vel presciẽtia/vel dispositio, vel predestinatio potuerit esse in deo si nulla fuissent futura? Cũ enim prescientia sit futurorum et dispositio faciendorum: et predestinatio saluandorũ: si nulla essent futura: si nihil esset facturus deus: vel aliquos saluaturus: non videtur potuisse in deo esse prescientia vel dispositio vel predestinatio. potuit autem deus nulla prescire futura: potuit non creare aliquid vel non saluare aliquos potuit ergo in deo non esse prescientia vel dispositio vel predestinatio. Ad hoc autem ita a quibusdam opponitur. Si inquiunt potuit prescientia dei nõ esse in deo ab eterno et potuit nõ esse.

Dist. xxxv. De scia di i gñali sm se. Q d sapientia dicit cũ sit vna. tñ ppter varios status rerũ plura sortit vocabula. De q bus sit prescĩetia vl pvidentia. De qb' dispositio. De qb' pdestinatio. Q' et hoies pdestinant ad bona: et bõa hoib'. Rom. viij. Ephe. j. Esa. lxiiij. et j. Cor. ij. De qb' pvidentia. De sapientia vel sciẽtia et d qb'

Si ꝫo potuit non esse cū presciencia dei sit eius sciencia et sciencia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab eterno: id quod est diuina essentia. Ita et de dispositione et predestinatione que est diuina essentia obijciunt. Addu cunt quoqꝫ et alia ita loquentes. Si potuit deus non prescire: aliqua cum idem sit deo prescire quod scire et scire quod esse: potuit ergo non esse. Itē Cum idem sit deum prescium esse et deum esse: si potuit non esse prescius potuit non esse deus. Potuit autem non esse prescius: si potuit nulla pscire Et potuit nulla prescire: quia potuit nulla facere.

¶ Responsio ꝙ presciencia ꝛ dispositio et predestinatio quasi rela tiue dicunt̄ ad futuras res vel faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum nostre intelligentie ita dicimus.

Presciencia et dispositio vel predestinatio ad aliquid dici videntur. Si cut enim creator ad creaturam relatiue dicitur ita presciencia vel prescius ad futura referri videtur et dispositio ad facienda ac predestinatio ad sal uanda. Uerumtamen creator ita relatiue dicitur: vt essentiam non signifi cet. Presciencia vero vel prescius et in respectu futurorum dicitur et essen tiam designat: ita etiam dispositio ꝛ predestinatio: Ideoqꝫ cū dicitur. Si nulla essent futura non esset in deo presciencia: vel non esset deus prescius: quia varia est ibi causa dicendi distingui oportet rationem dicti. Cum er go dicis. Si nulla essent futura: non esset in deo presciencia vel non esset prescius. Si in dicendo hanc causam attendis scilicet quia nulla essent sub iecta eius presciencie: vnde ipsa possit dici presciencia vel ipse prescius: qꝺ vtrumqꝫ dicitur propter futura: verus est intellectus. Si autem ea ratio ne id dicis quod non sit in eo sciencia qua prescit futura vel quod ipse non sit deus qui est futurorum prescius falsa est intelligentia. Similiter et ille locutiones determinande sunt. Potuit non esse psciencia dei. vel potuit non esse prescius: et potuit deus non prescire aliqua id est potuit esse quod nul la futura subiecta essent eius sciencie: et ita non posset dici prescius vel pre scire vel sciencia eius psciencia: non tamen eo minus ipse esset vel eius scien tia. Sed non posset dici prescius vel prescire vel presciencia si eius scien tie futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione et predestinatio ne vel prouidencia. Hec enim vt dictum est ad temporalia referunt̄: ꝛ de tē poralibus tantum sunt.

¶ Quod sciencia dei non tantum est de temporalibus: sed etiam de eternis. D

Sciencia vero vel sapientia non tantum de temporalibus

sed etiam de eternis est. Ideoqꝫ et si nulla fuissent futura: esset tamen in deo sciencia eadem que modo est: nec minor esset ꝙ̄ modo nec maior est ꝙ̄ esset. Sciuit ergo deus ab eterno eternum et omne quod futurum erat et si cut immutabiliter. Scit quoqꝫ non minus preterita et futura ꝙ̄ presentia et sua eterna sapientia et immutabili scit ipse omnia que sciuntur. Om nis enim ratio superne et eterne sapientie (vt ait Amb.) in eo est: quia oēm sapientiam et essentiā capit sua immensa sapientia.

¶ Quare omnia dicantur esse in deo et quod factū est habet vitam esse in eo. E

Propterea omnia dicuntur esse in deo et fuisse ab eterno

Augu. sup Gen.

Unde Augustinus super Gen. Hec visibilia inquit anteꝙ̄ fierent non erāt

quomodo ergo nota deo erant que non erant. Et rursus quomodo ea faceret que sibi nota non erant: non enim quicq̃ fecit ignorans. Nota ergo fecit: non facta cognouit. Proinde anteq̃ fierent et erant et non erant. Erant in dei sciẽtia non erãt in sua natura. Ipsi autem deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset q̃ in illo quo ea nouerat vt faceret: apud
Iaco. j. quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes q̇ hec visibilia anteq̃ fierent in dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in deo: et omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non
Ioh. j. ideo q̇ creatura sit creator: vel quia ista temporalia essentialiter sint i deo: sed quia in eius scientia semper sunt qui vita est.

¶ Quod eadem ratione dicuntur omnia ei presentia. F

Inde est etiam quod omnia dicuntur ei presentia esse nõ
Rom. iiij. solum ea que sunt sed etiam ea que preterierunt, et ea que sunt futura scđ3
Ambro. de illud. Qui vocat ea que non sunt tanq̃ ea que sunt. Quia vt ait Ambro. in
trini. lib. v. li. de trinita. Ita cognoscit ea que non sunt vt ea que sunt. Ex hac ratione
Augustin⁹ omnia dicuntur esse in eo vel apud eum siue ei presentia. Unde Augusti.
ps. xlix. super illum locum ps. Et pulchritudo agri mecum est. Ideo inquit mecum est: quia apud deum nihil preterijt et nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura et ei non detrahuntur et iam preterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientie dei. Ecce hic aperit Augustinus ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba: omnia sunt deo presentia in deo sunt omnia vel cum deo vel apud deum: vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

¶ Utrum concedendum sit omnia esse in dei essentia vel in eo per essentiam vt omnia dicuntur esse in dei cognitione vel p̃sentia. A

Dist. xxxvj
Quõ res. sunt in deo
Solet hic queri cum omnia dicantur esse in dei cognitione seu presentia vel in deo per cognitionem et eius cognitio vel presentia sit diuina essentia vtrum concedendum sit omnia esse in diuina essentia: vel in deo per essentiam. Ad quod di-
Responsio cimus quia dei cognitio eius vtiq̃ essentia est: et eius presentia in qua sũt omnia ipsius cognitio est: nec tamen omnia que sunt in eius presentia vel cognitione in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerẽtur esse eiusdem cum deo essentie. In deo enim dicitur esse per essentiam quod est diuina essentia quod est deus. Habet ergo deus apud se in presen
Augustin⁹ tia sua: que non habet in sui natura. vnde Augustinus de verbis apostoli
Ephe. j. ita ait. Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare Eliguntur qui non sunt: nec errat qui eligit: nec vane eligit. Eligit tamen et habet electos quos creaturus est eligendos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua: sed in presentia sua. Nondum erant quibus promittebatur: sed et ipsi promissi sunt quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit deum apud semetipsum habere electos ante mundum: non in natura sua: sed in presentia sua cum tamen eius presentia non aliud sit quam eius natura: quia ipsius presentia eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait. In natura sua id est illorum. Illos quippe habuit ab eterno apud se non in natura sui id est illorũ quia nondũ erant: sed in sua presentia quia eos ita nouit ac si essent.

¶ Utrum mala debeant dici esse in deo vbi sunt omnia bona cum vtraq̃ sint in eius cognitiõe et presentia omnia enim cognoscit. B

Post predicta queritur: cum omnia dicātur esse in deo non per essentiam nature: sed per cognitionem scientie et deus sciat et bona et mala. vtrum concedendum sit simpliciter mala esse in deo: siue esse in deo per cognitionem. Scit enim deus et sciuit semper omnia tam bona ꝙ mala: etiam anteꝙ fierent: et presciuit ab eterno ea futura. Ideoꝙ cum omnia bona diximus esse in deo propter presentiam cognitionis eadem ratio ne videtur dicendum omnia mala esse in eo: cum ea semper nouerit et per cognitionē ei presentia fuerint. Precognouit enim deus ab eterno quosdā futuros malos et eorum maliciam (vt ait Augustinus) presciuit sed non p̄parauit. Cum ergo peccata omnium sciat: nunquid intelligendum est ea inclu di in illa generalitate locutionis: qua dixit apostolus omnia esse in deo. Ex ipso inquit et per ipsum et in ipso sunt omnia. Sed quis nisi insanus dixerit mala esse in deo. Illa enim esse in deo intelliguntur: que ex ipo et per ipsum sunt. Ea vero per ipsum sunt et ex ipso quorum auctor est: sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso et per ipsum sunt nisi bona: ita ergo non i ipso sunt nisi bona. Non ergo mala in deo sunt quia licet ea noscat non tñ ita omnino noscat vt bona. Mala ergo quasi de longe cognoscit: vt ait propheta. Et alta a longe cognoscit id est superbiam. Et alibi ad deū loquens de malis ait. De abscōditis tuis adimpletus est venter eorū: Quod exponens. Augustinus. Abscondita inquit peccata sunt que a lumine tue veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata a lumine veritatis diuine absconduntur cum a deo sciātur. Si em̄ non sciret quō de illis iudicaret et pro illis malos damnaret. Alibi propheta. Quia neꝙ ab oriente neꝙ ab occidente deest. Quod exponens. Cassio. inquit. Neꝙ a bonis neꝙ a malis deest deus: sed omnibus p̄sens et cognitor est. Cognoscit ergo deus et bona: et mala per scientiam: sed bona cognoscit etiam per approbationem et per beneplacitum mala vero non. vnde Cassiod. super ps. dicit. Peccata abscondita deo sunt: quia non nouit. i. approbat. Et ex eo sensu Augustinus dixit ea abscondita a lumine dei. Qui etiam in lib. ad Delnidium insinuat cognitionem dei varijs modis accipiendam inquiens. Si ad scientiam referas non ignorat deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicet. Non noui vos: sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur deus que non approbat: qūe et non placent. Apparet itaꝙ verum esse quod diximus scilicet quia quodammodo cognoscit deus bona. qui non cognoscit mala. Pariter quidem vtraꝙ eodēꝙ modo noscit ꝙtū ad notitiam sed bona. etiam approbatione et beneplacito cognoscit.

Marginalia: Roma. xj. / Quō itelligat esse in deo. Qđ nō oīno ita cognoscit deus mala vt bona qꝛ mala tm̄ p sciētiam bona vo p pbatione ꝛ bn̄splacitum. / ps. cxxxiij. / ps. xvj. / ps. lxxiij. / Cassiode sup ps. xvj / Math. vij.

¶ Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in deo et non mala. C

Et inde est quod bona tantum dicūtur esse in deo non mala et illa prope: hec longe: quia licet in deo aliqua dicantur esse propter cognitionis presentiam: et deus bona et mala cognoscat: mala tamen non cognoscit nisi per noticiam: bona vero non solum per scientiam sed etiam per approbationem et beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in deo. s. quia ea ita scit vt etiam approbet ꝛ placeant. i. ita scit vt eorum sit auctor.

¶ Quod idē est oīa esse ex deo: et per ipsum ꝛ in ipso. D

Proinde si diligenter inspiciamus: idem videtur esse oīa

Ambrosi⁹ esse ex deo et per ipsum et in ipso. Unde Ambro. in. ii. lib. de spūsancto. Hec tria ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia unum esse supra diximus. Cū dicit per ipsum esse omnia non negauit in ipso esse omnia. Eādem vim habent omnia hec. s. cum ipso et in ipso: et per ipsum et unum in his atque cōsimile non contrarium intelligitur. Ecce habes quia ex eadem intelligētia scriptura dicit oīa esse in ipso et per ipm et ex ipso: et cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse deo vel per ipsum non solum qz scit sz etiam quia eorum auctor est: consequitur vt eadem ratione ita esse in deo dicant: scilicet qz scit et eorum auctor esse dicitur: quia in illo viuimus: et mouemur et sumus: quia eo auctore sumus mouemur et viuimus. Cum ergo non sit auctor: nisi bonorum. merito sola bona in eo esse dicunt: sicut ex ipso et per ipsum. Cum ergo in eius cognitione vel pñtia sint omnia: scz bona et mala: in eo tñ non dicuntur esse. nisi bona quorum auctor est.

Augustin⁹ Unde Augu. in lib. de natura boni Cum audimus inqt ex deo et per ipm et in ipso esse oīa: oēs utique naturas intelligere debemus et omnia q naturaliter sunt. Nec enī ex ipso sunt peccata que naturam non seruant: sed viciant: que ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hinc aperte dicit qꝫ in illa generalitate locutionis bona tm̄ continentur.

¶ Quod omnia ex patre et per patrē et in patre sunt. ita et de filio: et de spūsancto est dicendu. n: licet propter psonas fiat distinctio. E

Preterea sciendum est qꝫ licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur: ex ipso et per ipsum et in ipso: omnia tamen ex patre et per patrē et in patre sunt. Similiter de filio et spiritusancto accipiendum est. Unde Aug. in. i. lib. de tri. Non confuse inquit accipiendum est qđ ait apostolus ex ipso et p ipm et in ipso. Ex ipso dicens propter patrem: per ipsum propter filium. in ipso propter spiritumsanctum. Uigilanter autē attende ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipso: sic intelligas omnia esse ex patre vt neges omnia esse ex filio vel ex spūsancto cum ex patre et per patrem et in patrē omnia esse sane dici possunt: similiter et de filio et de spūsancto dicendum est.

Augu. Rom. xi

¶ Quod non omnia que ex deo sunt etiam de ipso sunt: sz econuerso. F

Illud etiam hic annectendum est qꝫ non omnia que dicūtur esse ex deo etiam de ipso esse dici debeant. Quia vt ait Augusti. in lib. de natura boni. Non hoc significat penitus ex ipso quod de ipso. Quod ei de ipso est: potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est: potest dici esse de ipso: quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt celū et terra: quia ipe fecit ea: non autem de ipso quia non de substantia sua. Sicut aliquis hōmo si generat filium et faciat domum: ex ipso est filius ex ipso est et domus sed filius de ipso: domus vero de terra et ligno nō de ipso.

¶ Que dicta sunt summatim colligit. G

Ex premissis apertum est qꝫ in dei cognitione siue presentia sunt omnia. s. bona et mala: sed non omnimodo sunt ibi mala quo bona: et quod in deo bona tantum sunt: sicut ex ipso: et per ipsum non mala. Et ex quo sensu hec accipienda sint assignatum est: et quod de ipso nō dicitur esse. ppriē quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia que eo auctore sunt.

¶ Quibus modis dicatur deus esse in rebus. A

Et qm̄ demonstratū est ex parte quomō oīa dicā-tur esse in deo. addendum videtur hic quibus modis dicatur deus esse in rebus si tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo estq̄ deus incommutabiliter semper in se existens: presentialiter: potentialiter essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione: et in omni loco sine circunscriptione et in omni tempore sine mutabilitate. Et preterea in sanctis spiritibus et animabus est excellentius: scilicet per gratiā inhabitans: et in homine christo excellentissime: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat vt ait Apostolus In eo enim deus habitauit: non per gratiam adoptionis: sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (q2 capacitatem humane intelligentie excedunt) falsitatis arguere aliq̄d presumant sanctorum auctoritatibus muniendā mihi videtur Beat⁹ gregorius super cantica canticorum inquit. Licet deus communi modo omnibus rebus insit presentia: potentia: substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis qui mirificentiam operum dei acutius et fidelius considerant. De hoc eodem Augustinus ad Dardanum in lib. de presentia dei ait. Cum deus sit natura incorporea et incommutabiliter viua eterna stabilitate in seipso manens. totus adest de rebus omnibus et singulis totus: sed in quibus habitat habent eum pro sue capacitatis diuersitate: alij amplius: alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templū gratia sue bonitatis edificat. Hylarius quoq̄ in. viij. libro de trini. apertissime docet deum vbiq̄ esse. Deus inquit immense virtutis viuens potestas que nusq̄ non adsit: non desit vsq̄: se omnē per sua edocet vt vbi sua sint ipse esse intelligat. Non autem corporali mō cum alicubi sit: nō etiā vbiq̄ esse credatur cum et in omnibus esse non desinat. Amb. in primo lib de spiritusancto. Spm̄sanctum probat non esse creaturam: quia vbiq̄ est. quod est proprium diuinitatis: ita dicens. Cum omnis creatura certis nature sue sit circumscripta limitibus quomodo quis audeat creaturā appellare spm̄sanctum qui non habet circunscriptam determinatamq̄ virtutem que et in omnibus et vbiq̄ semper est: quod vtiq̄ diuinitatis et dominationis est proprium. Idem in eodem. Domini est omnia complere qui dicit. Celum et terram ego compleo. Si ergo dominus est qui celum cōplet et terram; quis ergo potest spm̄sanctum iudicare dn̄ationis et diuine potestatis exortē qui repleuit orbem? Et qd̄ plus est repleuit et Iesum toti⁹ mūdi redemptorem. Ex his alijs q̄ pluribus auctoritatibus aperte monstrat quod deus vbiq̄ et in om̄i creatura essentialiter: presentialr̄ et potētialr̄ est

ℭ Quod in sanctis non modo est: sed etiam habitat qui non vbiq̄ est habitat.

B

In sanctis vero etiam habitat in quibus est per gratiā:

non enim vbicunq̄ est ibi habitat: vbi vero habitat ibi est. In solis bonis habitat: qui sunt templum eius: et sedes eius. Unde per Esaiam dominus ait. Celum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorū. quia in electis qui sunt celum habitat deus et regnat: qui eius voluntati deuotio obtemperant malos vero qui sunt terra iudicij districtione calcat. Unde in lib. Sapien. dicitur. Thronus sapientie anima iusti. q2 in iustis spālī⁹ estq̄ in alijs rebus in quibus tn̄ oībus totus est: quēadmodū ala (vt ait Aug. in epistola ad Hiero. de origine anime) per omnes particulas corporis tota adest simul: nec minor in minoribus nec maior in maioribus: sed

Dis. xxxvij. Q̄sio de⁹ ē i reb⁹ et locꝭ corpalib⁹. Q̄ꝫ de⁹ i oī re ē essētia potētia: sꝫ in sctis per grāꝫ et i homine et xpo p' vnionē psone.

Coll. ij. Auctorita tib⁹ esse cō firmat grego. sup cāt. lxvij. Quo ab ij. Augustin⁹ Hylarius.

Ambros⁹:

Hebre. xiij.

Sap. i.

Esa. xi.

Esa. lxvi.

Augustin⁹

tamen in aliis intensius: et in aliis remissius operatur cum in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita et deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus: in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat. i. in quibus ita est ut faciat eos templum suum: et hi tales cum eo sunt iam ex parte sed beatitudine perfecte. Mali vero et si ibi sint ubi ipse est qui nusquam deest: non tamen sunt cum eo. Unde Aug. super Jo. Non satis fuit dicere ubi ego sum et illi sint: sed addidit mecum: quia et ibi miseri possunt esse ubi et ille est qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo: quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt que fruuntur eo: et vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo ut ceci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo: ut videant per

Joan. xvij. speciem: et si sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem deus habitet in bonis ex illis aliquatenus intelligere valebis que supradicta sunt: cum de spiritussancti processione temporali ageretur ubi licet ex parte exponitur: ex parte enim cognoscimus: et ex parte prophetamus quomodo spiritussanctus habitet in nobis: qui non sine patre et filio inhabitat

¶ Ubi erat vel habitabat deus antequam esset creatura. C

Aug. Si autem queris ubi habitabat deus antequam sancti essent: dicimus quia in se habitabat. Unde Augustinus in libro contra Maximinum. In templo inquit suo habitat deus. scilicet in sanctis qui sunt templum dei: modo secundum fidem ambulantes: et templum dei erunt aliquando secundum speciem: qualiter etiam nunc templum dei sunt angeli. Sed dicet aliquis. Antequam faceret deus celum et terram antequam faceret sanctos: ubi habitabat. In se habitabat deus: apud te habitat et apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus dei ut ea subtracta cadat deus. Immo sic habitat deus in sanctis ut si ipse discesserit cadant.

¶ Multa hic breuiter docet que confirmant predicta. D

Aug. in li. ad Dardanum. ca. xj. Sciendum est etiam quia ut ait Aug. in lib. ad Dardanum. Dici nisi stultissime nequit: spiritumsanctum non habere locum in nostro corpore: quod totum anima nostra impleuerit. Stultius etiam dicitur angustiis alicubi impediri trinitatem: ut pater et filius et spiritussanctus alicubi simul esse non possunt. Verum illud est multo mirabilius quod cum deus ubique sit totus: non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari: nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret: quod in aliquo possit habitare pater et filius in quo non habitet spiritussanctus. aut in aliquo spiritussanctus: in

Luce. xj. Matth. vj. quo non habitet pater et filius. Fatendum est ergo ubique esse deum per diuinitatis presentiam: sed non ubique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratie non dicimus pater noster qui es ubique cum et hoc verum sit: sed qui es in celis. i. in sanctis in quibus est quodam excellentiori modo.

¶ Quod deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium deum: et non quorundam cognoscentium. E

Augustinus. Illud quoque mirabile est: quia ut ait Aug. in eodem. Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium deum et non quorundam cognoscentium deum. Illi enim ad templum dei non pertinent qui cognoscentes deum non sicut deum glorificant. Ad templum dei pertinent paruuli sanctificati sacramento christi et regenerati spiritusancto: qui nondum valent cognoscere deum. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere: isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi quibus est deum ha-

bere qd nosse. Dic aliquatenus aperit Aug. quo de⁹ habitet in aliquo. id est habeat cū vꝫ ita est in aliquo vt ab eo cognoscatur ꝛ diligat.

¶ Quomodo deus totus vbiqꝫ sit per essentiam non potest intelligi ab humano sensu. F

Ex predictis patet ꝙ deus vbiqꝫ totus est per essentiam. ꝛ in sanctis habitat per gratiā. Cūqꝫ superius lꝫ tenuiter ostensū sit qua rōne dicatur habitare in quibusdam nūc efflagitaret ordinis rō id ēt assignari quō vbiqꝫ per essentiam ꝛ totus sit nisi huius considerationis sublimitas atqꝫ immensitas humane mentis sensum oīno excederet vt eīn ait Criso. sup epl'am ad Heb. Sicut multa de deo intelligim⁹ q̄ loq̄ penit⁹ non valemus: ita multa loquimur que intelligere non sumus idonei. Uer. grā ꝙ vbiqꝫ deus est scimus ꝛ dicimus. quō autē vbiqꝫ sit intellectu non capim⁹ Item ꝙ est incorporea quedam virtus que omnium est causa bonorū scimus quomodo autem vel que ista sit penitus ignoramus.

Cris. super illud. q̄ cū sit splē glē

¶ Quorundā opinio q̄ presumunt ostendere quō de⁹ vbiqꝫ sit per essentiam: potentiam: ꝛ presentiam. G

Quidā tamē immēsa ingenio suo metiri presumentes hoc ita fore intelligendū tradiderunt ꝙ deus vbiqꝫ per essentiam esse dr̄: non ꝙ dei essentia ꝓprie sit in omni loco ꝛ in oī creatura: sꝫ q: oīs natura atqꝫ oē ꝙ naturaliter est in quocunqꝫ loco sit per eum hꝫ esse. ꝛ oīs locus in quo illud est. Idē etiā dicunt ideo deū vbiqꝫ dici esse per presentiam vel per potentiam: q: cuncta loca sunt ei p̄sentia ꝛ que in eis sunt: nec in eis aliquid operari cessat. Nam ꝛ ipsa loca ꝛ quicquid in eis est nisi ip̄se cōseruet manere non pōt. In eis ergo per subām deus esse dr̄ vt aiunt q: p virtutē ꝓprie sube sue facit vt etiā loca sint ꝛ omnia que in eis sunt. Sed lꝫ hec vba sint que asserunt in explanandis intelligentijs predictorum in illis tamē verbis quibus dr̄ deus vbiqꝫ esse per essentiā plus contineri credendum est ꝙ homo viuens capere non valet.

Aug. de agone xp̄iano. Timēt qdā ꝙ fieri non pōt. scꝫ ne hūana careret ritas ꝛ substātia dei dnēt ꝛ tñ ꝓ dicāt istuꝫ visibilē solē radios suos p oēs feces ꝛ sordes spgere: et eos mūdos ꝛ sinceros suari: sicut visibiliaꝫ visibili lux visibilib⁹ imūdis ptigi pōt ꝛ nō inquinari qūtomagis inuisibilis ꝛ incōmutabilitas p ūn

¶ Quod deus cum sit in omnibus rebus: non tamen sordibus rerum inquinatur. H

Solet etiam ab eisdē queri: quō deus substantialiter sit omnibus rebus ꝛ corporalium sordium inquinationibus non contingat: quod tam friuolum est vt nec responsione sit dignum: cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantumcunqꝫ polluti inquinari non possit. Sol quoqꝫ radios suos sine sui pollutiōe effundit super loca ꝛ corpora non solum munda sed etiam immunda ac sordibus fetentia quorū contactu homines ꝛ alie quedam res inficiūtur: solis vero radij immaculati ꝛ incontaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex ꝛ incommutabilis oīa replet loca ꝛ omnibus creaturis essentialiter inest nec tamen cuiusqꝫ rei sordibus contaminatur vel contingatur. Unde August. in libro de natura boni. Cum in deo inquit sint omnia que condidit non tamen inquinant eum illi qui peccāt Deus cuius etiā sapientia que attingit a fine vsqꝫ ad finē fortiter: ꝛ attingit oīa ꝓpter suam mūdiciā: ꝛ nihil inquinatum in eā incurrit. Postremo respōdeāt qd potius de deo rūdendū existimēt vel ꝙ nusqꝫ p eēntiā sit vel vbiqꝫ cōueniens vel ꝙ alicubi ita ꝙ nō vbiqꝫ. Sꝫ qs audeat dicere ꝙ nusqꝫ diuina essentia ondit deus sit vel ꝙ alicubi ꝛ nō vbiqꝫ sit. si ei ita est alicubi ꝙ non vbiqꝫ ꝑ localis est. vbiqꝫ esse. Est ergo vbiqꝫ tota que continet totum: ꝛ penetrat totum que nec pro sui

simplicitate diuidi nec pro sui puritate maculari nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Unde Augustinus. Deus vbiqz est cui nō locis sed actionibus propinquamus.

Augu. sup Gen.

¶ Qđ de⁹ vbiqz sit ⁊ in omni tēpore non tamē localis est non circūscriptibilis nec loco nec tēpore mouetur. J

Quib⁹ modis aliqd dicat locale vl circūscriptibile.

Cumqz diuina natura veraciter et essentialiter sit in omni loco et in omni tpe: nō tñ mouet per loca vel p tēpora nec tēporalis nec localis est. Localis non est qz penitus non circūscribitur loco: qz nec ita est in vno loco q nō sit in alio. Nec dimensionē habet sicut corpus cui secundū locum assignatur principium: medium et finis et ante ⁊ retro: dextra ⁊ sinistra: sursum et deorsum quod sui interpositione facit distātiam circūstantis. Duobus nāqz his modis dr in scriptura aliquid locale siue incircūscriptibile et ecōuerso. s. vel qz dimensionē capiens longitudinis: altitudinis et latitudinis distantiā facit in loco vt corpus vel qz loco diffinitur ac determinatur: qm̄ cū sit alicubi nō vbiqz inuenit: quod nō solum corpori: sed etiam omni creato spiritui cōgruit. Omne ergo corpus omnimodo locale est. Spūs vero creatus quodāmodo est localis: ⁊ quodāmodo nō est localis. Localis quidē dicitur qz diffinitiōe loci terminatur qm̄ cū alicubi presens sit totus alibi non inuenitur. Non aūt ita localis est vt dimensionem capiens distantiā in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis et incircūscriptibilis est: q̄ nec locis mouet aliquo modo. s. vel determinatione finita vel dimēsiōe suscepta nec tēporib⁹ sed affectu ⁊ cognitione mouetur. His eñ duob⁹ modis. s. loco vel tēpore fit mutatio creature que lōge est a creatore. Uñ Augu. sup Gen. Deus inqt omps incōmutabili eternitate volūtate: veritate semp idē mouet per tēpus creaturā spiritualē: mouet etiā per tps et locū creaturā corporalē: vt eo motu naturas quas cōdidit administret. Cū ergo tale aliquid agit: non debemus opinari ei⁹ substantiam qua deus est temporibus locisqz mutabilem siue per tēpora ⁊ loca mobilē cū sit ipse ⁊ interior omni re qz in ipso sunt oia et exterior oi re qz ipse est sup oia ⁊ antiquior oibus qz ipse idē est ante oia et nouior oib⁹: qz ipse idē post omnia scz post oia initia. Ecce hic aperte ostenditur q nec locis nec temporibus mutatur vel mouetur deus. Spūalis aūt creatura per tempus mouetur: corporalis vero etiam per tempus et locum.

De spiritu creato q fm alterū modū nec localis nec circunscriptibilis est fm alterū sic. q. ē corp⁹ q oīno locale ⁊ circūscriptibile de⁹ illocalis ⁊ icircūscriptibilis.

Augusti.

Qđ de⁹ est interior: exterior: antiquior ⁊ nouior oib⁹.

¶ Quid sit mutari scdm tempus. K

Mutari aūt per tempus est variari secundum qualitates interiores vel exteriores q̄ sunt in ipa re q̄ mutatur vt qñ suscipit vicissitudinē gaudij doloris/ sciētie/ obliuionis vel variationē forme: siue alicuius qualitatis exterioris. Hec eñ mutatio que fit fm tēpus variatio est qualitatum q̄ fit in corporali vel spirituali creatura et ideo vocatur tempus.

¶ Opinio quorūdam qui dicunt spiritus creatos nō moueri loco nec esse locales. L

De mutatione vero loci magna inter conquirentes disceptatio versat. Sūt eñ q̄ dicunt nullū spm̄ aliquo modo posse mutari loco: ab oī spū locū vniuersaliter remouere volētes: qm̄ fm dimēsionē tm̄ et circūscriptionē locū cōstare asserūt: atqz id solū esse locale vel in loco eē dicūt qđ dimēsionē recipit ⁊ distātiā in loco facit. Et hoc dicūt Aug. sentire mutationē tpis tm̄ spūali creature tribuentē loci vero ⁊ tēporis corporee.

¶ Hic respondetur eis. M

Sed vt supra diximus dupliciter res dr esse localis vel circunscriptibilis. s. vel qr dimensionem recipit et distantiam facit: vel qr loci termino diffinitur: quorum vtrumque conuenit corporee creature alterum vero tantum spirituali. Nam vt supra diximus corporalis creatura ita est localis vel incircunscriptibilis quia determinatur diffinitione loci. et quia dimensionem recipiens distantiam facit spiritualis vero tantum diffinitione loci concluditur: cum ita sit alicubi quod non alibi. sed nec dimensionem recipit: nec distantiam in loco facit qr si multi essent spiritus hic. non eo coangustarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideoque Augu. attribuit mutationem loci corpori non spiritui qr licet spiritus transeat de loco ad locum non tamen ita vt dimensionibus circunscriptus interpositione sui faciat distantiam circunstantium sicut corpus.

¶ Conclusio ex predictis quod spiritus creati sunt locales et circunscriptibiles quodammodo: spiritus vero dei omnino incircunscriptibilis. N

Sunt ergo spiritus creati in loco et transeunt de loco ad locum et quodammodo locales et circunscriptibiles: sed non omni eo modo quo creature corporee. Spiritus autem increatus qui deus est in loco quidem est et in omni loco sed omnino illocalis est: et incircunscriptibilis. Unde Beda super Lucam ait. Cum ad nos angeli veniunt: sic exterius implent ministerium vt tamen ante deum interius per contemplationem assistant: qr et si angelus est spiritus circunscriptus summus tamen spiritus qui deus est incircunscriptus est intra quem currit angelus quocunque mittatur. Ecce hic dr qr spiritus angelicus circunscriptus est: spiritus autem qui deus est incircunscriptus. Alibi etiam Amb. distantiam ostendens inter spiritum increatum et spiritum creatum dicit seraphin de loco ad locum transire inquiens ita in libr. de trini. Dixit Esaias qr missus est ad me vnus de seraphin. Et spiritus quidem sanctus dr missus: sed seraphin ad vnum: spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio: spiritus operatur misterium. Seraphin de loco ad locum transit. Non enim complet omnia sed ipse repletur a spiritu. Hic aperte ostenditur quod angeli quodammodo locales sunt. Beda super Lucam. Ambrosius. Esa. vi.

¶ Cum repetitione superiorum confirmat auctoritatibus deum esse vbique sine locali motu. O

Fateamur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse: eamque solam omnino illocalem et omnino incircunscriptibilem nullo conclusi loco sed a fine vsque ad finem attingere non tamen spaciosa magnitudine nec locali motu sed immensitate atque immobilitate sue essentie. Unde Augu. ad dardanum ait. Non quasi spaciosa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi sicut fumus aut lux ista diffunditur: sed potius sicut in duobus sapientibus quorum alter altero corpore grandior est sed sapientior non est: vna sapientia est nec est in maiore maior nec in minore minor: nec minor in vno quam in duobus ita deus sine labore regens et continens mundum in celo totus est: in terra totus et in vtroque totus et nullo contentus loco sed in seipso vbique totus. Idem quoque super ps. ait. Ad verbum dei pertinet non esse in parte: sed vbique esse per seipsum. hec enim est sapientia dei que attingit a fine vsque ad finem fortiter: non tamen motu locali: sed immobilitate sui veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum dr quod attingit a fine illius loci vsque ad finem: cum tamen alterum non deserat alterum occupando: non ergo habet motum localem verbum illud. et sapientia illa solida est et vbique. Ex predictis innotescit quod deus est ita vbique per essentiam: quod nec spaciosa magnitudine diffunditur nec vno deserto loco alium occupat Ps. xlvii. super illud. Velociter currit.

Aug.in li. lxxxiij.q̄st. q.xx.

q: localem motũ non habet. Ideoq Augu. volens prescindere a dei puritate omnẽ localẽ motum et localem circũscriptionem potius dicit oĩa esse in illo q̃ ipsum esse alicubi: nec tamen ipsum esse locum qui nõ est in loco in lib. lxxxiij. q. ita inquiẽs. De⁹ nõ alicubi est: qd em̃ alicubi est ptinet loco: qd continetur loco corpus est. De⁹ aũt non est corpus nõ ergo alicubi est: et tamen quia est et in loco non est: in illo sunt poti⁹ omnia q̃ ille alicubi nec tñ ita in illo vt ipse sit locus. Locus em̃ in spacio est qd longitudine et latitudine et altitudine corporis occupat: nec deus tale aliq̃d est et oĩa ergo in ipso sunt; et locus nõ est nec in loco est locus tñ dei: sed improprie dr templũ dei: non q eo contineatur. Id aũt nihil melius q̃ anima mũda intelligit. Ecce hic dicit deũ non esse in loco sed intelligendũ est eũ nõ esse in loco localiter. s. q: nec circũscriptionem nec localem motum habet.

Oppositio qua videt probari q deus mutetur loco. P

Ad hoc autem solet opponi sic. Quotidie fiũt creature q̃ ante nõ erãt: et in eis de⁹ est cũ ante nõ esset in eis est ergo vbi ante nõ erat: ideoq mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis in quib⁹ ante nõ erat q: ille non erant hoc tñ fit sine sui mutatione qualiter in mundo cepit esse quem fecit tamen sine sui mutabilitate: et similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione nec tamẽ ipse deserit locum sed locus desinit esse.

Epilogus vbi exponitur quare in predictam venerit disceptationem. Q

Iam sufficienter demonstratum esse videtur quõ oĩa dicantẽ esse in deo et deus in oĩbus quã disceptationẽ quasi incidenter suscepimus q: id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo. Disserebamus em̃ de sciẽtia siue sapientia dei: et cum doceremus deum scire oĩa: quesitũ est vtrum propter cognitionẽ quam de omnibus habet diceretur oĩa esse in deo: an alia ratione hoc diceret scripturã. Hui⁹ ergo questionis occasio in premissam nos deduxit disputationem.

Hic redit ad propositum: repetens superius dicta vt addat alia. A

Di. xxxviij De modis diuine sciẽ vel. cognitiõis vtruz de⁹ cognoscat mutabiliter vel inmutabiliter et quomõ. Questio an sciã vel presciã sit cã rerum vel res sint cã prescĩẽtie. quare sciã vel p̃sciã vi cet cã rez.

Nunc ergo ad propositum reuertentes cepto insistamus. Supra dictum est q prescientia dei futurorum tm̃ est: sed omnium tam bonorum q̃ malorũ. Scientia vero vel sapientia nõ modo de futuris: sed etiam de presentibus et futuris: nec tantũ de temporalibus sed etiam de eternis: q: seip̃m nouit deus. Hic oritur questio non dissimulanda vtrum sc; scientia vel prescientia sit causa rerum an res sint causse scientie vel prescientie dei. Uidetur em̃ prescientia dei causa esse eorum que ei subsunt ac necessitatem eueniendi eis facere q: nec aliqua futura fuissent nisi deus ea presciesset nec possunt nõ euenire cũ deus ea presciuerit. Si autẽ impossibile est ea nõ euenire: q: prescita sunt: videt ergo ipsa p̃sciẽtia qua p̃scita sunt eis esse causa euenĩedi. impossibile est aũt ea nõ euenire: cũ prescita sint: q: si non euenirẽt cũ p̃scita sunt: falleretur dei prescientia. at dei prescientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire cum prescita sunt sic ergo prescientia causa eorum esse videtur que prescita sunt hoc idem et de scientia dicitur sc; q quia deus aliqua nouerit. ideo sint. Cui sententie Augustinus attestari videtur in. xv. libro de trinitate sic dicens. Nõ ista ex aliquo tempore cognouit deus: sed

futura omnia temporalia atq̄ in eis etiam quid et quādo ab illo perituri fueramus et quos et de quibus rebus vel exauditurus vel non exauditurus esset sine initio ante presciuit. Uniuersas aūt creaturas et spirituales ꝛ corporales: non q꞉ sunt ideo nouit: sȝ ideo sunt q꞉ nouit. nō eñ nesciuit q̄ fueꝛat creaturus: q꞉ ergo sciuit creauit: non q꞉ creauit: sciuit: nec aliter sciuit creata quam creāda non eñ ei⁹ sapientie aliqd accessit ex eis sed illis existentibus sicut oportebat et qñ oportebat illa mansit vt erat. Uñ in Eccli. Antequam crearentur omnia nota sunt illi. sic ꝛ postq̄ consummata sunt. Ecce his verbis videt Augu. innuere scientiam et prescientiam dei causam esse eorum que fiunt: cum dicit ideo ea esse q꞉ deus nouit. Idem quoq̄ in.vj.li. dicere videtur. Cum inquit decedant ꝛ succedāt tēpoꝛa nō decedit aliquid vel succedit scientie dei: in qua nouit oīa que fecit p ipsam. Nō eñ hec que creata sunt ideo sciūtur a deo: q꞉ facta sunt: sed potius ideo facta sunt: q꞉ immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiā significare videt dei scientiā causam eorum esse que fiūt: dicens non ideo deum ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta sunt quia nouit ea deus. Ideoq̄ videtur dei scientia vel prescientia causa esse eorum que nouit. Eccl. xxiij.

¶ Incōueniētia ostēdit q̄ sequerent̄ si diceret̄ sciētia vel p̄sciētia causa omnium rerum que ei subsunt. B

Quod si ita est: est ergo causa omniū maloꝛum cū oīa mala sciant̄ ꝛ presciantur a deo: quod lōge est a veritate. Si eñ dei sciētia vel presciētia cā esset maloꝛū: esset vtiq̄ deus auctoꝛ maloꝛū: qđ penitus falsum est. Nō ergo sciētia vel presciētia dei causa ist omniū q̄ ei subsunt.

¶ Qđ res future nō sunt cā sciētie vel presciētie dei. C

Neq̄ etiā res future causa sunt dei presciētie licet enim nō essent future nisi p̄scirent̄ a deo: nō tñ ideo p̄sciunt̄ q꞉ future sunt. Si enim hoc esset: tūc ei⁹ qđ eternū est aliquid existeret cā ab eo alienū ab eo diuersum: ꝛ ex creaturis dependeret sciētia creatoꝛis: ꝛ creatum cā esset increati. Origenes tñ super epistolā ad Roma. ait. Nō ꝓpterea aliqd erit q꞉ id scit deus futurū: sed q꞉ futurū est: ideo scit̄ a deo anteq̄ fiat. Hoc videt̄ p̄missis verbis. Augu. obuiare. Hic eñ significare videt̄ q̄ res future cause sint prescientie: ibi vero q̄ prescientia causa sit rerum futurarum. Hoc predictis vr̄ contrarium.

¶ Quid ex predictis tenendum sit cum determinatione auctoꝛitatum. D

Hanc igitur que videtur repugnantiam de medio tollere cupientes dicamus res futuras nullaten⁹ cām esse p̄scientie vel sciētie dei: nec ideo p̄sciri vel sciri: q꞉ future vel facte sunt ita exponētes qđ ait. Orige. q꞉ futurū ē ideo scit̄ a deo anteq̄ fiat. i. qđ futurū est scit̄ a deo anteq̄ fiat neq̄ sciret̄ nisi futurū esset: vt nō notet̄ ibi causa nisi sine qua nō fieret. Ita etiā dicamus scientiā vel p̄sciētiā dei nō esse cām eoꝛū q̄ fiunt: nisi talē sine qua nō fiunt: si tñ sciētiā ad noticiā tm̄ referamus. Si vero noīe sciētie includit̄ etiā beneplacitū atq̄ dispositio: tūc recte pōt dici causa eorum que de⁹ facit. His eñ duob⁹ modis vt superius p̄taxatum est accipit̄ cognitio vel sciētia dei. s. ꝓ noticia sola vel ꝓ noticia simul ꝛ bñplacito. Hoc mō fortе accepit Augu. dicēs Ideo sunt q꞉ nouit. i. q꞉ sciēti placuit ꝛ q꞉ sciēs disposuit. Hic sensus ex eo adiuuat̄: q꞉ de bonis ibi tm̄ agit Augu. scilicet de creaturis ꝛ de his q̄ deus facit q̄ oīa nouit nō solū sciētia: sed etiam beneplacito ac dispositiōe. Sic ergo ibi accipitur dei cognitio vt nō modo noti-

ciam: sed etiam beneplacitũ dei significet. Mala vero scit deus & prescit an teq̃ fiant sed sola notitia non beneplacito prescit enim deus & predicit etiã que non est ipse facturus sicut presciuit & predixit infidelitatẽ iudeorum: sed non fecit nec ideo q2 presciuit ad peccatũ infidelitatis eos coegit: nec p̃scisset vel predixisset eorum mala nisi essent ea habituri. Unde Aug. super Johan. Deus inquit futurorum prescius per prophetã predixit infidelitatem iudeoruz sed non fecit neq̃ presciisset mala eorum nisi ea haberent. Nõ

Augu. sup Joh. omel. iiij. enim ideo queq̃ ad peccandũ cogit: q2 futura hominum peccata prenouit: illorum enim presciuit peccata non sua. Ideoq̃ si ea que ille presciuit ipsorum non sunt: non vera ille presciuit: sed q2 illius prescientia falli nõ potest sine dubio nõ alius sed ipsi peccant quos deus peccatores esse presciuit: et ideo si nõ malum sed bonum facere voluissent non malum facturi preuiderentur ab eo qui nouit quid sit quisq̃ facturus. His verbis aperte ostenditur si diligẽter attendamus prescientiam dei non esse causam malorũ que prescit q2 non ea prescit tanq̃ facturus: nec tanq̃ sua: sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri. presciuit ergo illa sola notitia: non beneplacito auctoritatis: Unde datur intelligi ꝙ deus ecõuerso prescit bona tanq̃ sua: tã q̃ ea que facturus est vt illa presciendo simul fuerit ipsius notitia & auctoritatis beneplacitum.

Contra hoc qđ dictũ est prescientiam dei nõ posse falli oppositio. E

Opposi. Ad hoc autem quod supra dictuz est. s. prescientiã dei falli non posse solet a quibusdã ita opponi: deus presciuit hũc lecturum vel aliquid hmõi sed potest esse, vt iste nõ legat. ergo potest aliter esse q̃ deus presciuit: ergo potest falli dei prescientia: quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid & illud tamen prescitum est fieri non ideo tamen potest falli dei prescientia q2 si illud non fieret nec a deo prescitum esset fieri. Sed adhuc vrgent questionẽ dicẽtes. Aut aliter potest fieri q̃ deus presciuit: aut non aliter. Sed non aliter ergo necessario cuncta eueniunt. si vero aliter: potest ergo dei prescientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri: q2 potest aliter fieri q̃ fiat: ita autem fit vt prescitum est: aliter ergo potest fieri q̃ prescitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiã. s. aliter põt fieri q̃ deus presciuit & hmõi: vt põt nõ esse qđ de9 p̃sciuit & ĩpossibile ẽ nõ esse ꝙ de9 p̃sciuit. & ĩpossibile ẽ nõ eẽ p̃scita oĩa q̃ fiunt & huiusmodi. Possunt enim hec cõiunctim intelligi vt cõditio sit implicita & disiunctim. Si enim ita intelligas non potest aliter fieri q̃ deus presciuit. i. nõ potest vtrũq̃ simul esse. s. ꝙ deus ita presciuerit fieri & aliter fiat verum intelligis Si autẽ per disiunctionẽ intelligas: vt dicas hoc aliter non posse euenire q̃ euenit quomodo futurum deus presciuit falsuz est. Hoc enim aliter potest euenire q̃ euenit & tamen deus hoc modo futurum presciuit. Similiter & alia determinatio. s. impossibile est illud non euenire qđ deus presciuit vel cum deus prescierit: si cõiunctim intelligas veruz dicis. si disiunctim; falsum. Ita etiam & illud. Impossibile est non esse prescitum omne qđ fit. i. nõ potest esse vtrũq̃ simul. s. vt fiat & nõ sit prescitum. hic sensus verus est. Si vero dicis deum non potuisse non prescire omne quod fit falsum est. Potuit enim facere vt non fieret: & ita non esse prescitum.

Dis. xxxix. De imutabilitate vel pfectiõe diuine scie vl' cognitione

Utrũ scientia dei possit augeri vel minui vel aliquo modo mutari: vtrũq̃ enim videtur posse probari. A

Preterea queri solet: vtrum scientia dei possit augeri vel minui; vtrũq̃ enim videtur posse p̃bari. Qđ diuina essen

tia possit augeri vel mutari hoc modo probatur qꝛ potest deus scire quod nunq̄ scit. Est enim aliquis qui nō est lecturus hodie ꝛ tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri quod non possit a deo sciri. Potest ergo deus scire hunc lecturū hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari: eadēq̄ videtur posse minui. Est enim aliquis hodie lecturus quem deus scit lecturum. At potest esse vt non legat ergo potest deus non scire hunc lecturum potest ergo nō scire aliquid qđ scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicimus: qꝛ dei scientia omnino immutabilis est nec augeri potest vel minui. Nam vt ait Aug. in. xv. li. de tri. Sciētia dei est ipsa sapiētia: ꝛ sapientia est ipsa essentia siue substantia dei: qꝛ in illius nature simplicitate mirabili nō est aliud sapere ꝛ aliud esse: sed qđ est sapere hoc est ꝛ esse. Ideoq̄ nouit omnia verbū que nouit pater: sed ei nosse de patre est sicut esse. Nosse enim ꝛ esse ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse non est a filio ita nec nosse. Proinde tanq̄ seipsum dicens pater genuit verbum sibi coequale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteq̄ dixisset: si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo quā in seipso. Hoc est ergo omnino verbū quod pater: non tamen est pater: qꝛ iste filius ille pater. Sciunt ergo inuicem pater ꝛ filius: sed ille gignendo: iste nascendo. Et omnia q̄ sunt in eorum scientia: in eorum sapientia: in eorum essentia vnusquisq̄ eorum simul videt: nō particulatim aut sigillatim velut alternante cōspectu hinc illuc: ꝛ inde huc ꝛ rursum inde vel inde in aliud atq̄ aliud: vt aliq̄ videre nō possit: nisi non videns alia: sed omnia simul videt: quorum nullum est qđ non semper videat ꝛ sciat. Eius itaq̄ scientia inamissibilis et inuariabilis est. Nostra vero scientia ꝛ amissibilis ꝛ variabilis ꝛ receptibilis est: qꝛ non hoc est nobis esse qđ sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra sciētia illi sciētie dei dissimilis est sic ꝛ nostrum verbum qđ nascitur de scientia nostra dissimile est illi verbo qđ natum est de patre sciēntia. Ex hac authoritate clare ostenditur scientiā dei omnino inuariabilem esse: sicut ipsa essentia dei omnino inuariabilis est: ꝛ q̄ pater ꝛ filius cum spiritu sancto simul omnia sciunt ꝛ vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia: ita nec diuina scientia: ꝛ tamen cōceditur posse scire qđ nō scit ꝛ posse nō scire quod scit. quia posset aliquid esse subiectum eius scientie qđ non est: ꝛ posset nō esse subiectum aliquid quod est sine permutatione ipsius scientie.

Rn̄sio. cū d'terminatiōe

¶ Oppositio an deus possit nouiter vel ex tempore scire, vel prescire aliquid. B

Responsio

Hic opponitur a quibusdam ita. Si deus potest aliquid scire vel prescire quod nunq̄ sciuit vel presciuit potest ergo ex tēpore aliq̄d scire vel prescire. Ad quod dicimus. Potest quidem deus scire vel prescire omne quod potest facere. ꝛ potest facere quod nunq̄ fiet. Potest ergo scire vel prescire qđ nunq̄ fiet nec est nec fuit: nec illud scit vel sciuit: neq̄ prescit vel presciuit: quia scientia eius non est nisi de his que sunt vel fuerunt vel erunt ꝛ prescientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel prescire qđ nunq̄ est vel erit: non tamen potest aliquid scire, vel prescire ex tempore. Potest vtiq̄ scire vel prescire qđ nunq̄ est nec erit nec illud scitum vel prescitū est ab eterno: nec tamen potest incipere scire vel prescire illud: sed ita potest modo scire vel prescire: sicut potest scisse vel presciisse ab eterno. Si enim dicas eū modo posse scire vel prescire qđ ab eterno nō sciuit vel presciuit. i. ita qđ ab eterno nō sciuerit vel presciuerit quasi vtrūq̄ simile esse possit fallū

etiam: sed etiam beneplacitū dei significet. Mala vero scit deus ⁊ prescit an- teq̃ fiant sed sola notitia non beneplacito prescit enim deus ⁊ predicit etiā que non est ipse facturus sicut presciuit ⁊ predixit infidelitatē iudeorum: sed non fecit nec ideo q̄ presciuit ad peccatū infidelitatis eos coegit: nec p̄- sciisset vel predixisset eorum mala nisi essent ea habituri. Unde Aug. super Johan. Deus inquit futurorum prescius per prophetā predixit infidelita- tem iudeorū sed non fecit neq̃ presciisset mala eorum nisi ea haberent. Nō

Augu. sup Joh. omel. liij. enim ideo queq̃ ad peccandū cogit: q̄ futura hominum peccata prenouit: illorum enim presciuit peccata non sua. Ideoq̃ si ea que ille presciuit ipso- rum non sunt: non vera ille presciuit: sed q̄ illius prescientia falli nō potest sine dubio nō alius sed ipsi peccant quos deus peccatores esse presciuit: et ideo si nō malum sed bonum facere voluissent non malum facturi preuide- rentur ab eo qui nouit quid sit quisq̃ facturus. His verbis aperte ostendi- tur si diligēter attendamus prescientiam dei non esse causam malorū que prescit q̄ non ea prescit tanq̃ facturus: nec tanq̃ sua: sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri. presciuit ergo illa sola notitia: non beneplacito au- ctoritatis: Unde datur intelligi ꝙ deus econuerso prescit bona tanq̃ sua: tā q̄ ea que facturus est vt illa presciendo simul fuerit ipsius notitia ⁊ auctori- tatis beneplacitum.

¶ Contra hoc qd̄ dictū est prescientiam dei nō posse falli oppositio. E

Opposi. Ad hoc autem quod supra dictū est. s. prescientiā dei falli non posse solet a quibusdā ita opponi: deus presciuit hūc lecturum vel ali- quid hmōi sed potest esse, vt iste nō legat. ergo potest aliter esse q̄ deus pre- sciuit: ergo potest falli dei prescientia: quod omnino falsum est. Potest eq- dem non fieri aliquid ⁊ illud tamen prescitum est fieri non ideo tamen po- test falli dei prescientia q̄ si illud non fieret nec a deo prescitum esset fieri. Sed adhuc vrgent questionē ducētes. Aut aliter potest fieri q̄ deus presci- uit: aut non aliter. Sed non aliter ergo necessario cuncta eueniunt. si vero aliter; potest ergo dei prescientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri: q̄ potest aliter fieri q̄ fiat: ita autem fit vt prescitum est: aliter ergo potest fie- ri q̄ prescitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem face- re intelligentiā. s. aliter pōt fieri q̄ deus presciuit ⁊ hmōdi: vt pōt nō esse qd̄ de⁹ p̄sciuit ⁊ īpossibile ē nō esse ꝙ de⁹ p̄sciuit. ⁊ īpossibile ē nō eē p̄scita oīa q̄ fiunt ⁊ huiusmodi. Possunt enim hec cōiunctim intelligi vt cōditio īsit im- plicata ⁊ disiunctim. Si enim ita intelligas non potest aliter fieri q̄ deus presciuit. i. nō potest vtrūq̃ simul esse. s. ꝙ deus ita presciuerit fieri ⁊ aliter fiat verum intelligis Si autē per disiunctionē intelligas: vt dicas hoc ali- ter non posse euenire q̄ euenit quomodo futurum deus presciuit falsū est. Hoc enim aliter potest euenire q̄ euenit ⁊ tamen deus hoc modo futurum presciuit. Similiter ⁊ alia determinatio. s. impossibile est illud non euenire qd̄ deus presciuit vel cum deus prescierit: si cōiunctim intelligas verū di- cis. si disiunctim; falsum. Ita etiam ⁊ illud. Impossibile est non esse presci- tum omne qd̄ fit. i. nō potest esse vtrūq̃ simul. s. vt fiat ⁊ nō sit prescitum. hic

Dis. xxxix. sensus verus est. Si vero dicis deum non potuisse non prescire omne quod

De imuta- fit falsum est. Potuit enim facere vt non fieret: ⁊ ita non esse prescitum.

bilitate vel ¶ Utrū scientia dei possit augeri vel minui vel aliquo modo

pfectiōe di mutari: vtrūq̃ enim videtur posse probari. A

uine scie vl' Preterea queri solet: vtrum scientia dei possit au-

cognitione geri vel minui: vtrūq̃ enim videtur posse pbari. Qd̄ diuina essen

tia posset augeri vel mutari hoc modo probatur q: potest deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui nõ est lecturus hodie et tamen potest esse ut legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri quod non possit a deo sciri. Potest ergo deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari: eademque videtur posse minui. Est enim aliquis hodie lecturus quem deus scit lecturum. At potest esse ut non legat ergo potest deus non scire hunc lecturum potest ergo nõ scire aliquid qd scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicimus: q: dei scientia omnino immutabilis est nec augeri potest vel minui. Nam ut ait Aug. in. xv. li. de tri. Sciẽtia dei est ipsa sapiẽtia: et sapientia est ipsa essentia siue substantia dei: q: in illius nature simplicitate mirabili nõ est aliud sapere et aliud esse: sed qd est sapere hoc est et esse. Ideoque nouit omnia verbũ que nouit pater: sed ei nosse de patre est sicut esse. Nosse enim, et esse ibi unum est. Et ideo patri sicut esse non est a filio ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens pater genuit verbum sibi coequale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset: si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo quã in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod pater: non tamen est pater: q: iste filius ille pater. Sciunt ergo inuicem pater et filius: sed ille gignendo: iste nascendo. Et omnia q̃ sunt in eorum scientia: in eorum sapientia: in eorum essentia unusquisque eorum simul videt: nõ particulatim aut sigillatim velut alternante cõspectu hinc illuc: et inde huc et rursum inde vel inde in aliud atque aliud: ut aliq videre nõ possit: nisi non videns alia: sed omnia simul videt: quorum nullum est qd non semper videat et sciat. Eius itaque scientia inamissibilis et inuariabilis est. Nostra vero scientia et amissibilis et variabilis et receptibilis est: q: non hoc est nobis esse qd sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra sciẽtia illi sciẽtie dei dissimilis est sic et nostrum verbum qd nascitur de scientia nostra dissimile est illi verbo qd natum est de patre scientia. Ex hac authoritate clare ostenditur scientiam dei omnino inuariabilem esse: sicut ipsa essentia dei omnino inuariabilis est: et q pater et filius cum spiritusancto simul omnia sciunt et vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia: ita nec diuina scientia: et tamen cõceditur posse scire qd nõ scit et posse nõ scire quod scit. quia posset aliquid esse subiectum eius scientie qd non est: et posset nõ esse subiectum aliquid quod est sine permutatione ipsius scientie.

Rñsio. cũ determinatiõe

¶ Oppositio an deus possit nouiter vel ex tempore scire, vel prescire aliquid.

B Responsio

Hic opponitur a quibusdam ita. Si deus potest aliquid scire vel prescire quod nunquam sciuit vel presciuit potest ergo ex tẽpore aliqd scire vel prescire. Ad quod dicimus. Potest quidem deus scire vel prescire omne quod potest facere. et potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire vel prescire qd nunquam fiet nec est nec fuit: nec illud scit vel sciuit: neque prescit vel presciuit: quia scientia eius non est nisi de his que sunt vel fuerunt vel erunt et prescientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel prescire qd nunquam est vel erit: non tamen potest aliquid scire, vel prescire ex tempore. Potest utique scire vel prescire qd nunquam est nec erit nec illud scitum vel prescitum est ab eterno: nec tamen potest incipere scire vel prescire illud: sed ita potest modo scire vel prescire: sicut potest scisse vel presciisse ab eterno. Si enim dicas eum modo posse scire vel prescire qd ab eterno nõ sciuit vel presciuit. i. ita qd ab eterno nõ sciuerit vel prescíuerit quasi utrumque simile esse possit falsum

est. Si vero dicas eū posse mō scire vel p̄scire qđ ab eterno nō sciuit vel presciuit. i. habere potentiā sciendi vel presciendi ab eterno ⁊ modo aliquid nec tamen illud prescitū est vel futurū veruʒ est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel prescire aliquid sicut non potest nouiter vel ex tēpore velle aliquid ⁊ tamen potest velle quod nunq̄ voluit.

¶ Utrum deus possit scire plura q̄ scit. C

Item a quibusdam dicitur deus posse plura scire q̄ sciat qȝ potest scire omnia que scit: ⁊ potest aliqua facere que nūq̄ erunt: ⁊ illa potest scire. non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent que modo sunt: ⁊ alia quedam faceret que non sunt nec erunt ⁊ illa omnia sciret pro certo plura sciret q̄ modo sciat: nec tamen eius sciētia augeri potest: qȝ hoc totū fieri posset sine mutabilitate scientie. Constat ergo dei sciētiam omnino esse immutabilem. nec augeri posse vel minui: sʒ ei subiecta.

¶ Qđ videtur aduersum illi sententie qua supra dictum est deū semper ⁊ simul scire omnia. D

hieronym⁹ Ei vero quod predictū est scilicet qđ deus omnia semper
Abachuc. j videt⁊ simul: videtur obuiare quod ait hierony. in expositione Abachuc. Absurdum est inquit ad hoc deducere dei maiestatem: vt sciat per momenta singula quot culices nascantur: quotue moriant̄ quota pulicū ⁊ muscaꝝ sit multitudo quotue pisces natent in aquis ⁊ similia. Non simus tam fatui adulatores dei vt dū prouidentiā eius etiā ad ima retrudimus in nosipsos iniuriosi simus: eandem irrationabiliū ⁊ rationabiliū prouidentiā esse dicentes. Hic videtur dicere hiero. q̄ deus illoꝝ minimorū scientiā siue
Quō p̄missa v̄ba hie ro. sint itel ligenda. prouidentiam nō habeat quod si hoc est: tunc nō omnia simul scit ⁊ semper. Ex tali itaq̄ sensu illud dictum esse nouerimus vt deuʒ illa alternatim vel particulariʒ scire neget nec per diuersa temporꝝ momenta sic illa cognouit sicut per varia momenta illoꝝ quedā deficiunt: quedā incipiūt. Nec illis
j. Coꝝ. ix. alijsq̄ irrationabilibus ita prouidet quēadmodum rationabilibus. Nunquid eniʒ (vt ait apostolus) cura est deo de bobus: ⁊ sicut nō est cura deo de bobus ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamē scriptura qȝ ipsi est cu-
Sap̄. xij. ra de omnibus. Prouidentiā ergo ⁊ curā vniuersaliter de cūctis que condidit habet vt habeat vnūquodq̄ qđ sibi debetur ⁊ cōuenit. Sed specialē ꝓuidētiam atq̄ curā habet de rationabilibus: quibus precepta tradidit: eisq̄ recte viuēdi legem prescripsit ac premia promisit. Hanc prouidentiā ⁊ curaʒ de irrationabilibus nō habet. Ideo dicit Apostolus: qȝ non est cura deo de bobus: ꝓuidet tamē omnibus ⁊ curat. i. gubernat omnia qui omnibus soleʒ suū facit oriri ⁊ pluuiā dat. Scit itaq̄ deus q̄ta sit multitudo pulicū. culicū ⁊ muscarū ⁊ piscium: ⁊ quot nascant̄ quotue moriant̄: sed nō scit hoc ꝑ momenta singula: immo simul ⁊ semel omnia. Nec ita scit vt eandem habeat prouidentiā irrationabiliū ⁊ rationabiliū id est vt eodē penitus modo prouideat irrationabilibus ⁊ rationabilibus. Rationabilibus enim precepta dedit ⁊ angelos ad custodiam delegauit.

Dist. xl. ¶ Breuis summa predictoꝝ cū additione quorūdam. E

De sciētia dei q̄. ū ad spāles effect⁹. s. d p̄destiatōē ⁊ reprobatiōē. Simul itaq̄ ⁊ immutabiliter scit deus omnia que fuerūt ⁊ sunt ⁊ erūt: tā bona q̄ mala: p̄scit q̄ʒ oīa futura tā bōa q̄ mala.

¶ Quid sit predestinatio ⁊ in quo differat a presciētia. A

PRedestinatio vero de bonis salutaribus est: ⁊ de hominibus saluandis, vt enim ait Aug. in libro de predestina-

none sanctoꝝ. Predestinatio est gratie preparatio: que sine prescientia esse
non potest. Potest autem sine predestinatione esse prescientia. Predestina=
tione quippe deus ea presciuit que fuerat ipse facturus: sz presciuit ea de=
etiam que nō est ipse facturus id est omnia mala. Predestinauit eos quos
elegit: reliqs vero reprobauit: id est ad mortē eternā presciuit peccaturos.

¶ An aliquis predestinatoꝝ possit dānari vel reproboꝝ saluari. B

Predestinatorum nullus videtur posse damnari nec re=
proborum aliquis posse saluari. Unde Aug. in li. de correptione ꝛ gratia.
In Apoc. inquit dicitur. Tene qđ habes: ne alius accipiat coronam tuam. Augustin.
Si alius non est accepturus. nisi iste perdiderit certus est electorum nume Apoc. iij.
rus. i. non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obijciunt quidam niten=
tes probare numerum electorum posse augeri ꝛ minui sic. Posset deus non
apponere gratiā quib9 apponit ꝛ posset subtrahere quibus nō subtrahit:
qđ si faceret vtiqꝫ dānarent. Possent ergo dānari isti qui tamen saluabunt
posset itaqꝫ minui electorum numerus. Ita etiā posset augeri qꝛ posset ap= Oppositio
poni gratia quibus nō apponitur per quā saluarentur. Possent ergo salua
ri habita gratia qui tamen sine ea dānabuntur. posset itaqꝫ augeri nume
rus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictū esse ꝛ verū esse nu
merum electoruꝫ nō posse augeri vel minui qꝛ nō potest vtrūqꝫ simul esse. s.
vt aliqs saluet ꝛ nō sit pdestinat9 vel vt aliqs pdestinat9 sit ꝛ dānet. Intelli Responsio
gētia em̄ ꝯditiōis implicite veritatē facit in dicto: ꝛ impossibilitatē in ꝯvo. Si
vero simpliciter intelligatur: impossibilitas non admittitur: vt cum dicit:
predestinatus potest vel non potest dānari. ꝛ reprobus potest saluari. In
his enim ꝛ huiusmodi locutionib9 ex ratione dicti dijudicāda est sententia
dictionis. Alia nāqꝫ fit intelligentia: si per ꝯiunctionē: hec accipiant dicta:
atqꝫ si per disiunctionē: vt supra cū de prescientia agebat pretaxatū est. Si
enim cum dicis predestinatus non pōt dānari intelligas ita. i. non pōt esse
vt predestinatus sit ꝛ dānetur verum dicis qꝛ cōiunctim intelligis: falsum
autem si disiunctim vt si intelligas istum non posse dānari quem dico pre
destinatum potuit enim non esse predestinatus ꝛ ita dānaretur.

¶ Quomodo adhuc instant questioni. C

Uerumtamen adhuc instant ꝛ scđm cōiunctionem argu=
mentando ita procedunt. Nō enim inquiunt potest esse vt aliquis predesti
natus sit ꝛ dānetur. Utrūqꝫ istorum simul esse non potest: sed alterā horum
non pōt nō esse. s. sz quin iste sit predestinatus: ab eterno enim predestina=
tus est: ꝛ non potest modo non esse predestinatus. Cuꝫ ergo impossibile sit
simul vtrūqꝫ esse: ꝛ impossibile sit alterū non esse videtur non posse alteruꝫ
esse. s. vt damnetur. Qđ si est: ergo non potest esse vt non saluetur. In huius
questionis solutione mallem alios audire qꝫ docere. Dicimus tamē de pre
scientia similē posse moueri questionē. Ideoqꝫ tam hic qꝫ ibi vnaꝫ facimus
responsionē: dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hec que
stio scz impossibile est alterum istorum non esse scz quin iste modo sit pre= Solutio in
destinatus: ab eterno enim iste predestinatus est. Distinguendum enim est qua vellet ma
cum ait: iste non potest non esse predestinatus: vel non potest modo esse gis alios
quin sit predestinatus: hoc em̄ cōiunctim vel disiūctim intelligi pōt. Nō em̄ audire qꝫ
pōt esse vt ab eterno sit pdestinat9: ꝛ mō nō sit pdestinat9: nec pōt esse simul docere.
vt sit predestinatus ꝛ non sit predestinatus: sed tamen potuit esse ab eter=
no qđ non esset predestinatus: et potuit ab eterno non esse predestinatus.
Et sicut ab eterno deus potuit eum non predestinare: ita conceditur

a quibusdã ꝙ ⁊ modo potest deus eum non predestinasse. ab eterno ergo
potest deus non predestinasse eum: ergo potest iste non fuisse predestinat⁹
si vero non fuisset predestinatus nec modo esset predestinatus: ergo modo
potest non eẽ predestinat⁹ ita et de prescientia et de prescitis dicunt: ꝙ in
actionibus vel in operationibus dei et hominũ nullatenus concedunt. Et
quo enim aliquid factum est vel dictum non cõcedũt ꝙ possit nõ esse vel nõ
fuisse immo impossibile est non esse vel non fuisse quod factũ est vel dictũ
referentes possibilitatẽ vel impossibilitatẽ ad naturã rei existentis. Cum
vero de prescientia vel predestinatione rei agitur possibilitas vel impossi
bilitas ad potentiã dei refertur que semper eadẽ fuit: et est: quia predesti=
natio: prescientia: potentia unum in deo est.

¶ Quid sit reprobatio dei: ⁊ in quibus consideretur et quis sit prede=
stinationis effectus. D

Cumq predestinatio sit gratie preparatio id est diuina ele
ctio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionẽ vt ait Apostolus. Re
Ephe. j. probatio econuerso intelligenda est prescientia iniquitatis quorũdam et
Hic det ꝗs preparatio dãnationis eorũdem. Sicut enim predestinationis effectus il=
sit p̄destia la gratia est qua in presenti iustificamur atque ad recte viuendum et in bo=
tionis effe= no perseuerandum adiuuamur: et illa qua in futuro beatificamur ita re=
ctus. Hic ꝗ re probatio dei qua ab eterno non eligendo quosdam reprobauit: ſm duo cõ
ꝗ cõsideret sideratur quorum alterum prescit et non preparat. s. iniquitatem: alterum
reprobatio prescit et preparat. s. eternam penam. Unde Augu. ad prosperum ⁊ Hyla=
rium. Hec inquit regula inconcusse tenenda est peccatores in peccatis pre=
scitos esse non preparatos penam autem esse preparatam. Preparauit enim
Aug. de bo deus (vt ait Augustinus in lib. de bono perseuerantie) in prescientia sua
no pseuerã quibus voluit bona sua: et quibuscunque donat proculdubio se donaturum
tie. c. xlviij. esse prescivit. Preparauit etiam deus (vt ait Fulgentius) malis ignem eter
Fulgẽtius num: illis vtique quos iuste preparauit ad luenda supplicia: nec tamen pre=
parauit ad facienda peccata. Preparauit enim deus quod diuina equitas
reprehenderet. non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sic pre=
Obdura= parauit sanctos ad iusticiam percipiendam: sicut preparauit iniquos ad
tio quõ ef= iniusticiam admittendã: quia prauitatis preparator nunquam fuit. Sicut ergo
fect⁹ sit re= predestinatio dei proprie est prescientia et preparatio beneficiorũ dei: qui
probatiõis bus certissime liberantur quicunque liberantur. ita reprobatio dei est pre=
Aug. quõ scientia malicie in quibusdam non finiende: et preparatio pene non termi=
dicat deus nande. Et sicut predestinationis effectus est gratie appositio: ita reproba=
obdurare. tionis eterne quodammodo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat
Rom. ix. deus (vt ait Augu. ad Sixtum) impartiendo maliciam: sed non impartien
do gratiam sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur: nec digni
sunt: nec merentur potius vt non impartiatur: hõ digni sunt: hoc merent:
vnde Apostolus ait. Cuius vult miseretur deus et quem vult indurat mi=
sericordiam appellans predestinationem: et precipue predestinationis effe
ctum id est gratie appositionem: obdurationem vero gratie priuationem
Non enim (vt ait Augusti. ad Simplicianum) intelligendum est ꝙ deus
ita induret quasi quenque peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatorib⁹
misericordiã iustificationis sue nõ largitur: et ob hoc eos indurare dicitur
quia non eorum miseretur: non quia impellit vt peccent. Eorum autẽ non mi=
seretur: quibus gratiã nõ esse p̄bendã equitate occultissima: et ab hũanis sen
Rom. xj. sibus remotissima iudicat: quã non aperit: sed miratur apostolus dicens.

O altitudo diuitiarum sapientie et scientie dei.

¶ Utrum aliquod sit meritum obdurationis et misericordie. A

Si autē querimus meritū obdurationis et misericordie. Obdurationis meritum inuenimus mie autem meritum non inuenimus: quia nullum est misericordie meritum ne gratia euacuetur si nō gratis donet sed meritis redditur. Miseret itaqȝ ſm gratiam que gratis datur obdurat autem ſm iudicium quod meritis redditur. Unde datur intelligi: vt sicut reprobatio dei est nolle misereri ita obduratio dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo fit hō deterior: sed tantum quo fit melior non erogetur: Ex his aperte ostenditur quid misericordiā: quid obdurationē intellexerit apostolus: et quia mia nullū aduocat als admittit meritū obduratio vero non est sine merito ⁊ misericordie verbo. Hic accipitur predestinatio et precipue predestinationis effectus: obdurationis vero non ipsa dei eterna reprobatio: quia eius nullum est meritum: sed gratie priuatio siue substractio: que quodammodo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratiōe sicut et predestinatio pro suo effectu: qui est gratia apposita. Gratia enim que apponit effect⁹ est predestinationis. Cum ergo gratie que apponitur homini ad iustificationem nulla sint merita: multominus ⁊ ipsi⁹ predestinationis qua ab eterno elegit deus quos voluit: aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobatiōis qua ab eterno quosdā presciuit futuros malos et dānandos: sicut elegit Jacob et reprobauit Esau quod non fuit pro meritis eorū que tunc habebant: quia nulla habebant qm nec ipsi existebant: nec propter futura merita que ꝑuideret: vel illū elegit vel illum reprobauit.

¶ Opinio quorūdam in qua fuit aliquādo Aug. sed postea retractauit. B

Opinati sunt tn̄ quidā deū ideo elegisse Jacob: quia talē futurū presciuit: qui in eum crederet: et ei seruiret: qđ aliqn̄ Aug. se sensisse dicit in li. retract. vbi apte ondit ꝙ si ꝑpter futura merita electus esset: iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est a deo: quia talis futurus erat: sed ex tali electione talis est factus ita dicēs. Disputans ego qd elegerit deus in nondū nato: cui dixit seruiturū esse maiorē ⁊ quid in eodē maiore similiter nondū nato reprobauerit ad hoc ꝑduxi rōcinationē vt dicerē. Nō ergo elegit de⁹ opera cuiusqȝ in ꝑscientia que ipse daturus est sed fidē elegit in ꝑscientia: ⁊ quē sibi crediturū esse ꝑsciuit ipsum elegit cui spiritū sanctū daret vt bona operando etiā eternā vitā cōsequeret. Ecce hic apte dicit non ꝑpter opera eū elegisse sed ꝑpter fidē qua eum preuidit crediturū sed quia et in fide meritū est sicuti et in operibus: hoc retractauit dicēs. Nondū diligentius quesiuerā nec adhuc inuenerā qualis sit electio grē: de qua dicit apl'us. Reliquie ꝑ electionē gratie salue fient: que vtiqȝ nō ex gratia si ex meritis ꝑcedit vt iam qđ datur non ſm gratiā. sed ſm debitum sibi reddat potius cū meritis qȝ donet: ꝑinde qđ cōtinue dixi. Dicit eni idē apostolus. Idē deus qui opaf oia in oibus. Nusqȝ aūt dictū est. Deus credit oia in oibus. ac deinde subiūxi. Qđ ergo credim⁹ nostrū est qđ vo bonū operamur illi⁹ est q̄ credētibus dat spm̄ sanctū: sed hoc ꝑfecto nō dicerē si scirē etiā ipsam fidē inter dei munera reꝑiri q̄ dant in eodē spū. Utrūqȝ ergo nostrū est ꝑpter arbitriū volūtatis ⁊ vtrūqȝ datū est ꝑ spm̄ fidei ⁊ charitatis. Et qđ paulopost dixi. Nostrū enī est credere ⁊ velle illi⁹ aūt dare credēti

Di.xli. Utrū ꝑdestinatio ⁊ reprobatio sint ex meritis nr̄is. Hic sūmatī colligit ꝑdicta vt addat alia.

Exēplū ponit d iacob ⁊ Esau dicēs ꝙ nec illum elegit nec illū reprobauit de⁹ ꝑ meritis. Augu. i li. retrac.

Explanat sniam ꝑdictorum vbor.

Roma. xi. j. Cor. xii.

Retractatio.

bus et volentibus facultatē bene opādi p spm̄ſanctū per quē charitas dei diffundit in cordibus nostris: verū est quidē sed eadē regula est: et vtrūq ipsius est: q2 ipse pparat voluntatē: et vtrūq nostrū: quia nō fit nisi volētibus nobis: ergo et meritū fidei de mīa dei venit. Non ergo ppter fidē vel aliqua merita elegit deus aliquos ab eterno: vel apposuit gratiam iustifi-
Augustin⁹ cationis in tēpore sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent. vnde Augu. in li. de pdesti. san. Nō q2 futuros nos tales esse pſciuit ideo elegit: sed vt essemus tales per ipsam electionē gratie sue: qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

¶ His videtur contrariū quod alibi ait Augustinus. C

Augustin⁹ His tñ aduersari vr̄ qd dicit Aug. sup Malachiā pphetā
Malach. j. vbi scriptū est. Jacob dilexi Esau aūt odio habui. Cui vult inq̄t miseret de⁹
Roma. ix. et quē vult indurat sed hec volūtas dei iniusta esse nō pōt. Uenit eñ de occultissimis meritis q2 et ipsi pctōres cū ppter gñale pctm̄ vnā massam fecerū tñ nonnulla inter eos est diuersitas. Precedit ergo aliq̄d i pctōribus: q̄ q̄uis nondū sint iustificati digni efficiant iustificatiōe. Et itē pcedit i aliīs pctōribus quo digni sunt obtusiōe. Ecce hic vr̄ Aug. dicere: q̄ et ipsa dei voluntas qua alios eligit: alios reprobat ex meritis pueniat: sed occultissimis. i. q̄ pro meritis alios voluerit eligere: alios reprobare: et quod pro meritis aliīs apponitur gratia iustificationis: aliīs non vnde obtundunt. Sed qd intelligere voluerit ignorat: nisi forte hoc dicat itellexisse qd
Pōt dici h̄ retractasse supra diximus eum retractasse. Nā ibidē etiā quedā alia continue subdit que in li. retrac. apte retractat qd vtrūq legēti patebit. Un̄ verisimile est in premissis etiā hoc retractasse. Quidā tñ ex eo sensu accipiūt fore dictū: non q2 aliq̄s predestinet p meritis vel iustificationis gratiā mereat. sed quia aliqui non adeo mali sunt vt mereant sibi gratiā nō impētiri. Nullus
Pōt tñ ex tali sensu dictum intelligi. eñ dei gratiā mereri pōt p. q̄uā iustificat: pōt tñ mereri vt non apponat vt penitus abiciat. Et quidē aliqui i tm̄ pfundū iniq̄tatis deuenerūt vt hoc mereant: vt hoc digni sint aliī vero ita viuūt vt si non mereant gratiā iustificationis: non tñ merent oīno repelli et gratiā sibi substrahi. Jdq dixit in q̄busdā pcedere quo digni sint iustificatiōe et in aliīs quo digni sint obtusione sed hoc friuolum est.

¶ Opinio quorūdā falsa de occultis dei differentium carnaliter. D

Aug. de v̄bis apli. Multi vero de isto profundo querētes reddere rōnē atq̄ sm̄ cōiecturas cordis sui inscrutabilē altitudinē iudicioɼū dei cogitare conātes in fabulas vanitatis abierunt dicētes: q̄ anime sursum i celo peccāt et sm̄ peccata sua ad corpa p meritis dirigunt et dignis sibi quasi carceribus includunt. Jerūt hi tales post cogitationes suas et volentes disputare de dei pfundo versi sunt i pfundū dicētes aīas in celo añ cōuersatas et ibi aliquid boni vel mali egisse et p meritis ad corpa terrena detrusas esse.
Roma. ix. Hoc autē respuit catholica fides ppter euidētē Apli sententiā qua ait. Cū nondū nati essent: aut aliquid boni vel mali egissent etc. Melior est ergo fidelis ignorantia q̄ temeraria sciētia. Elegit ergo eos quos voluit gratui-
Aug. in li. retracta. ta mīa: nō q2 fideles futuri erant sed vt fideles essent: eisq̄ gratiā dedit nō q2 fideles erāt: sed vt fierent. ait eñ Aplus. Miam cōsecutus sum vt fidelis essem non ait: q2 fidelis erā. Dat quidē et fideli: sed data est etiā prius vt esset fidelis. Ita etiā reprobauit quos voluit nō ppter futura merita q̄ pui deret. v̄itate tñ rectissima et a nostris sensibus remota.

¶ Questio. E

Sed queritur vtrū sicut dicitur, elegisse quosdam vt boni fierēt et fideles ita etiā concedi debeat reprobasse quosdā vt mali essent et infideles et obdurare vt peccēt: qđ nullatenus cōcedi oportet. Non eñ reprobatio ita est cā mali sicut pdestinatio cā boni: neqȝ obduratio ita facit hominē malū quēadmodū misericordia facit bonum.

Responsio

¶ An ea q̄ semel scit deus vel prescit semp sciat et presciat et semper scierit vel prescierit. F

Preterea cōsiderari opȝ: vtrū ea oīa q̄ semel scit vel pscit de⁹ semp sciat et scierit: ac presciat et pscierit: an olim scierit vel pscient qđ modo non scit vel pscit. De pscientia primo respondemus ducētes multa eū prescisse q̄ mō non prescit. Cū eñ eius pscientia non sit nisi de futuris: ex quo illa q̄ futura erant psentia fiunt vel ptereunt: sub dei psciētia esse desinūt: sub scientia vero semp sunt. Presciuit ergo deus oīa ab eterno q̄ futura erāt neqȝ prescire desinit nisi cum futura esse desinūt. Neqȝ cū prescire desinit aliqua que ante psciebat minus ea noscit q̄ȝ ante cognoscebat. Non eñ dicit ex defectu sciētie dei q̄ aliqua pscierit aliqñ q̄ mō non presciat sed ex rōne verbi qđ est pscientia. Prescire eñ est añ scire aliqđ q̄ȝ fiat. Ideoqȝ nō pōt dici deus pscire: nisi ea que futura sunt.

De pscia p̄ius rndet dices deū nō semp pscire q̄ olim pscuit.

¶ Hic de scia dicēs deū semp scire, q̄ semel scit. G

De sciētia aūt aliter dicim⁹ Scit eñ deus semp oīa q̄ aliquando scit omnē enim scientiā quā aliquando habet semper habuit et hȝ et habebit. Ad hoc aūt opponit ita. Olim sciuit hunc hominē nasciturū q̄ natus est modo non scit eum nasciturū. Sciuit ergo aliqđ qđ mō non scit. Item sciuit mundū esse creandū: modo non scit eū esse creandū. aliquid ergo sciuit quod modo non scit: et alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus q̄ idem de natiuitate huius hominis et mundi creatione nunc etiam scit quod sciebat anteq̄ȝ fierent: licet tunc et nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurū erat: nunc preteritum est. Ideoqȝ verba cōmutanda sunt ad ipsum designandū. Sicut diuersis temporibus loquentes eandē diem modo per hoc aduerbium cras designamus dū adhuc futura est: modo p hodie dū presens est: modo p heri dum preterita est. Itaqȝ anteq̄ȝ crearetur mundus sciebat deus hunc creandum: postq̄ȝ creatus est: scit eum creatū: nec est hoc scire diuersa: sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt christū nasciturum et moriturum nos autem credimus eum natum et mortuum: nec tamen diuersa credimus nos et illi sed eadē. Tpa eñ (vt ait Aug.) variata sunt: et iō verba sunt mutata nō fides. Indubitāter ergo teneam⁹ deū semper oīa scire q̄ aliquando scit.

Oppositio.

Solutio.

Augustin⁹

¶ De omnipotentia dei vbi prius consideratur quare dicatur omnipotens. A

Nunc de oīpotētia dei agendū est vbi prima cōsideratio occurrit quomodo vere deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit: an tantum quia ea possit que vult. Quod enim deus omnia possit pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in li. q. veteris ac noue legis. Oia quidē potest deus sed nō facit nisi qđ conuenit veritati eius et iustitie. Idē i eodē. Potuit de⁹ cūcta facere simul: sȝ rō phibuit. i. volūtas. Rōnē nempe ibi volūtatem dei appel

Di. xliij. de potētia dei i cōparatione ad possibilia q̄ pōt

Augustin⁹

lauit: quia dei voluntas rationabilis est ꝛ equissima. Fatendum est ergo deum omnia posse.

¶Quō dicat deus oīa posse cū nos multa possum⁹ q̄ ipē nō pōt. B

Sed queritur quō oīa posse dicatur cum nos quedā possimus que ipse non potest. Non potest enim ambulare: loqui: ꝛ huiusmodi: que a natura diuinitatis sunt penitus aliena cum hominum instrumenta nullatenus habere queat incorporea ꝛ simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror ꝙ huiusmodi actiones ambulatio. s. ꝛ locutio ꝛ huiusmodi a dei potentia aliene non sunt: sed ad ipsam pertinent. Lȝ enī huiusmodi actiones in se deus habere non possit, nō enī potest ambulare vel loqui ꝛ hmōi. eas tn̄ in creaturis pōt operari: facit enī vt homo ambulet: ꝛ loquatur ꝛ hmōi. Non ergo per istas actiones diuine potentie detrahit aliquid: qꝛ ꝛ hoc potest facere omnipotens.

Solutio.

¶De alijs obijcitur. C

Sed sunt alia quedā que deus nullatenus facere potest vt peccata. Non enī potest mentiri: non potest peccare: sed non ideo oīpotentie dei in aliquo detrahitur vel derogatur si peccare non posse dī: qꝛ non esset hoc potentie sed infirmitatis. Si enī hoc posset oīpotēs nō esset. Nō ergo impotentie sed potentie imputandū est ꝙ ista nō pōt. Unde Aug. in. xv. libro de tri. Magna inquit dei potentia est nō posse mentiri. Sunt enī quedam que in alijs rebus potentie deputanda sunt: in alijs vero minime: ꝛ que in alijs laudabilia sunt in alijs vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo deus minus potens est: quia peccare non potest cum omnipotēs nullatenus possit esse qui hoc potest.

Soluit. Augu.

¶Item de alijs opponit. D

Sunt etiam ꝛ alia quedā que deus non potest: vnde videtur non omnia posse. Non enim potest mori vel falli. Unde Augusti. in libro de simbolo. Deus omnipotens non potest mori: non potest falli: non potest miser fieri: non potest vinci. Hec vtiqꝫ ꝛ hmōi absit vt possit omnipotens: si enim huiusmodi passionibus atqꝫ defectib⁹ subijci posset: omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens: qꝛ et hec propiquare non valent: pōt tn̄ hec in alijs operari.

¶Quod omnipotentia dei ƒm duo consideratur. E

Hic ergo diligenter considerātibus omnipotentia eius ƒm duo apparet. s. quod omnia facit que vult ꝛ nihil omnino patitur ƒm vtrunqꝫ deus omnipotens verissime predicatur: qꝛ nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat: nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaqꝫ deuȝ omnino nihil posse pati ꝛ omnia facere posse preter ea sola quibus ei⁹ dignitas lederetur. eiusqꝫ excellentie derogaretur. In quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse sed non posse. Nemo ergo deum impotentem in aliquo dicere presumat: qui omnia potest que posse potentie est: et inde vere dicitur omnipotens.

¶Quibusdam auctoritatibus traditur ꝙ dicit oīno omnipotens: qꝛ potest quicquid vult. F

Et quibusdam tn̄ auctoritatibus traditur ideo vere dici

Augustin⁹ oīps qꝛ quicquid vult pōt Un̄ Aug. in enchi. Non ob aliud veraciter voca

tur ops nisi qm quicquid vult pōt nec voluntate cuiuspiā creature volun
tatis omnipotētis impeditur effectus. Idem in lib. de spū et litera: Nō pōt
deus facere iniusta: qz ipse est summa iustitia et bonitas. Ops vero est nō
qz possit omnia facere: sed qz potest efficere quicquid vult ita vt nihil va-
leat eius voluntati resistere quin compleatur aut aliquo modo impedire Jo. Chry.
eandem Joh. Cryso. in Omel. quadam de expositione simboli ait. Omps ps. cxiij.
dicitur deus: qz posse illius non potest inueniri non posse: dicente prophe Roman. ix
ta. Omnia quecunqz voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens vt totuz quod
vult possit. Unde apls. Eius inquit voluntati quis resistit. His auctorita
tibus videtur ostendi qd deus ex eo tantum dicat ops qz omnia potest: q̄
vult: non quia omnia possit.

¶ Determinatio auctoritatū premissarum G Quō intel

Sed ad hoc potest dici qz Aug. vbi dicit. Omnipotēs nō ligendum
dicitur qz omnia possit etc. tam ample et generaliter accepit omnia vt etiā sit q̄cquid
mala includeret que deus non potest nec vult. Non ergo negauit eū posse vult.
omnia que conuenit ei posse. Similiter cum dicit: non ob aliud veraciter
dicitur omnipotens: nisi quoniam quicquid vult potest: non negat eū pos
se etiā ea que non vult: sed aduersus illos qui dicebant deuz multa: velle
que non poterat affirmat eum posse quicquid vult: et ex eo vere dici oīpo
tentem nō ob aliud qz pōt quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas
potest quicquid vult. An quicquid vult se posse: an quicquid vult facere
an quicquid vult fieri. Si enī dicas ideo omnipotentē vocari qz potest q̄c
quid vult se posse. ergo et petrus similiter oīpotens dici potest: vel quilibz
sanctorum beatorum qz potest quicquid vult se posse et potest facere quic
quid vult se facere. Non enī vult facere nisi quod facit: nec posse nisi quod
potest: sed pōt facere quicquid vult fieri. Uult enī saluos fieri qui saluan
di sunt: veruntamen eos saluare non valet. Deus aūt quicquid vult fieri
potest facere. Si enī vult aliquid fieri per se: potest illud facere per se: et p
se facit: sicut celum et terram per se fecit quia voluit. Si autem vult fieri p
creaturam: et per eā operatur sicut per hoīes facit domos et huiusmodi ar
tificialia: et deus quidem ex se et per se potest. Homo aūt vel angelus q̄ntū
cunqz beatus est non est potens ex se vel per se

¶ Oppositio. H

Sz forte dices nec dei filius potest a se nec spūssanctus sz
solus pater. Ille enī potest a se qui est a se: filius autem quia non est a se:
sed a patre: non potest a se sed a patre: et spiritussanctus ab vtroqz. Ad qd
dicimus quia licet filius non possit a se: nec operetur a se: potest tamen et Solutio.
operatur per se: sic et spiritussanctus. Unde Hylarius in li. ix. de trinitate. Hylarius.
Nature inquit cui contradicis heretice hec vnitas est vt ita per se agat fi-
lius: ne a se agat et ita non a se agit vt per se agat. Per se autem dicit age-
re et potens esse qz naturalem habet potentiam eandez quam et pater qua
potens est: et operatur: sed quia illam habet a patre non a se: ideo a patre
non a se dicitur posse et agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet Hic plene
potentiam qua potens est. Ideo ergo vere ac proprie deus trinitas omni ostēdit q̄re
potens dicitur qz per se. i. naturali potentia potest quicquid vult fieri: et q̄c deus ops di
quid vult se posse. Nihil enī vult fieri quod non possit facere per se vel per catur.
creaturas et nihil vult se posse qd nō possit: et oē qd vult fieri vult se posse:
sed non omne qd vult se posse vult fieri. Si enī vellet fieret: quia volunta-
ti eius nihil resistere possit.

Dist. xliij.

De potentia dei ipa tiõe ad quantitatẽ ostẽdẽs eius immẽsitatẽ siue q̃tũ de⁹ possit.

¶ Opinio quorũdã dicẽtiũ deũ nihil posse nisi quod facit. A

Quidam tñ de suo sensu gloriantes dei oĩpotẽtiã sub mensura coartari conati sunt. Cũ em̃ dicunt: hucusq3 potest deus ⁊ non amplius: quid hoc est aliud q̃3 eius potentiam que infinita est concludere ⁊ restringere ad mensuram? Aiunt enim non potest deus aliud facere q̃3 facit: nec melius facere id quod facit: nec aliquid pretermittere de his q̃ facit. Istãq3 primã suã opinionẽ verisimilibus argumentis causisq3 commenticiis necnon ⁊ sacrarum auctoritatũ testimoniis munire conantur dicentes. Non potest deus facere nisi qđ bonum ⁊ iustum est fieri: non est autem iustum ⁊ bonũ fieri ab eo nisi qđ facit. Si em̃ aliđ iustũ est ⁊ bonũ eũ facere q̃3 facit: nõ ergo facit omne quod iustum est ⁊ bonum est facere sed quis audeat hoc dicere.

¶ Secunda ratio. B

Addunt etiã non põt facere nisi qđ iustitia eius exigit s3 non exigit eius iustitia vt faciat nisi quod facit: non ergo potest facere nisi quod facit. Eadẽq3 iustitia exigit vt id non faciat quod non facit. nõ autem potest facere contra iustitiam suam. non ergo potest aliquid eorũ facere que dimittit.

¶ Responsio ad prius dictum. C

His aũt respondemus duplicẽ verborum intelligentiam aperientes ⁊ ab eis inuoluta euoluentes sic. Non põt deus facere nisi qđ bonũ ⁊ iustũ est. i. non potest facere nisi illud quod si faceret bonum ⁊ iustum esset: verum est: sed multa põt facere que non bona sunt nec iusta: q2 nec sunt nec erunt: nec bene fiunt nec fient: q2 nunq̃3 fient. Itẽ qđ secundo p̄positum fuit: non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: ⁊ non potest id facere quod iustitia sua exigit vt non fiat. Dicimus quia exactionis verbũ de deo congrue nõ dr: nec proprie accipit̃ ⁊ in illis locutionibus duplex est sensus. Si em̃ intelligas nõ potest facere nisi quod iustitia sua exigit. i. nisi quod voluntas sua iusta vult falsum dicis. Iustitia em̃ ipsius dei equissima voluntas accipitur qualr̃ accipit Aug. illa verba dñi in Gene. loquentis ad loth. (Nõ possũ quicq̃3 facere donec illo introeas) Exponẽs non posse inquit se dixit: qđ sine dubio poterat per potentiã: sed non poterat per iustitiam quasi poterat quidẽ: sed nõ volebat: ⁊ illa voluntas iusta erat. Si vo per hec verba intelligis eum nõ posse facere nisi illud qđ si fieret iustitie eius conueniret verum dicis. Silr̃ distingue illud. Non potest facere quod iustitia sua exigit vt non faciat. i. non potest facere id qđ ipse qui est summa iustitia non vult facere falsum est. Si autem his verbis intelligas eũ nõ posse facere id qđ iustitie ei⁹ ꝯuenire nõ põt verũ dicis

Resp̃sio ad id qđ scđo dictũ est

Gene. xix.

¶ Tertia illorum ratio. D

Addunt quoq3 ⁊ alia dicentes. Nõ potest deus facere nisi quod debet: nõ aũt debet facere nisi quod facit. Si em̃ debet alia facere non ergo facit omne quod debet. Si vero facit omne quod debet: nec põt facere nisi quod debet. non ergo potest facere nisi quod facit. Item aut debet dimittere quod dimittit ne faciat: aut nõ debet. Si nõ debet: nõ recte dimittit. Si vero debet dimittere: ergo non d3 facere. Si aũt non d3 nec decet: nõ oportet eũ facere: ⁊ si nõ decet nec oportet eũ facere. ergo nõ põt facere: nõ ergo põt facere nisi qđ facit: nec pot illud dimittere qđ facit q̃n faciat q2 debet illud facere ⁊ qđ d3 facere non põt illud dimittere. S3 vt mi-

h i videtur hoc verbũ debet venenũ hȝ. Multiplicẽ eñi ⁊ inuolutã continet intelligentiã: nec d eo pꝓprie competit q̃ non est debitoꝛ nobis nisi forte ex pmisso. Nos vero et debitores sumus ex cõmisso. Ut aũt venenũ euacue tur distingue verbi sensum. Nõ põt deus facere nisi quod dȝ. i. nisi qđ vult falsum est. Sic eñi põt ip se dici debere aliquid qꝛ vult illud. Si aũt dicaꝛ nõ põt nisi qđ debet. i. nõ põt nisi illud qđ si faceret ei bene conueniret ve-rum est. Addunt quoq; illi dicentes nihil fa. it aut dimittit nisi optima et rationabili cã: lȝ nobis occulta sit: fm quã oportet eũ facere ac dimittere que facit: vel dimittit. Rõ eñi penes eum est q̃ facit illa ⁊ illa dimittit: q̃ rõ eterna est ⁊ semper manens pꝛeter quã nõ potest aliquid facere vel dimit tere: illa ergo manente nõ põt qđ facit dimittere: nec qđ dimittit facere: et ita non põt facere nisi quod facit. Et ad hoc rñdemus ambiguitatem locu tionis determinantes. Cũ eñi dicitur rõ vel cã optima penes deũ est qua fa-cit cũcta q̃ facit ⁊ dimittit ea que dimittit: verũ q̃dẽ est: qꝛ in eo voluntas est equissima ⁊ rectissima qua facit ⁊ dimittit que vult contra quã facere non põt: nec pꝛeter eam facere potest. Nec vtiq; contra eam faceret: nec pꝛe ter eam si ea que facit dimitteret vel que dimittit faceret: sed eadẽ manen te rõne ⁊ cã alia potuit. . facere ⁊ ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eũ qua alia facit ⁊ alia dimittit: põt tñ fm eadẽ rõnẽ ⁊ dimittere q̃ facit ⁊ facere q̃ dimittit. Ipsi etiã addunt. ratio est eum facere que facit ⁊ nõ alia ⁊ non potest facere nisi quod ratio est eum facere ⁊ ita non potest facere ni si quod facit. Item ratio est eum dimittere que dimittit ⁊ non potest non dimittere quod ratio est euȝ dimittere: ⁊ ita non potest nõ dimittere qđ di mittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse: ⁊ ideo determinan-das. Si enim cum dicitur non potest facere nisi quod ratio est eum facere: intelligas eum non posse facere nisi ea que rationabilia sunt: ⁊ ea que si fierent rationabilia essent: verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia ⁊ bona: nisi ea que vult ⁊ facit: falsus est itel lectus. Item aliud adiungunt dicentes. Si põt deus aliud facere quam facit: põt ergo facere qđ non pꝛesciuit: ⁊ si potest facere quod non pꝛesciuit potest sine pꝛesciẽtia operari: quia omne quod facturum se pꝛesciuit facit rõ. nec facit aliquid quod non pꝛesciuit. Qđ si pꝛeter sciam eius aliquid fie-ri impossibile est oẽ ergo qđ pꝛescitũ est fieri necesse est ergo aliud fieri q̃ã fit nulla ratione possibile est ergo nõ põt a deo fieri nisi quod fit. Hec aũt questio de pꝛescientia facile determinari põt per ea que supeꝛ dicta sunt cum de pꝛescientia ageretur.

Quarta r̃o

Responsio

Adhuc ad dũt qõnem

Alia illoꝝ

Hec qđ exp dict̃ facile deẽminaꝛ.

¶ Authoꝛitatibus vtunt in assertionẽ sue opinionis. E

His autem illi scrutatores qui defecerunt scrutãtes scru tinio sctõꝝ annectũt testimonia. Dicit eñi Aug. in li. de simbolo. hoc solũ nõ põt deꝰ qđ nõ vult: per qđ vr̃ nõ posse facere aliquid nisi qđ vult: ſȝ non vult nisi qđ facit: ⁊ ita vr̃ nõ posse nisi qđ facit. Illud aũt ita intelligẽdum est. Id solũ nõ põt deꝰ qđ nõ vult. s. se posse. Idẽ in. vij. li. cõfes. ad deũ lo-quẽs ait. Nec cogeris inuitꝰ ad aliq̃d qꝛ volũtas tua nõ est maioꝛ q̃ pot tia: esset aũt maioꝛ si teipso tuipse maioꝛ esses. Ex hoc videṫ q deꝰ nõ pos-sit plura q̃ vult: sicut nõ vult plura q̃ põt. Sicut eñi voluntas non est ma ioꝛ potentia: ita nec potentia maioꝛ est voluntate. Ideoq; sicut plura non vult q̃ potest: ita eũ nõ plura posse q̃ velle dicunt. Sȝ ad hoc dicimus qꝛ nec volũtas potẽtia: nec potẽtia volũtate maioꝛ est: qꝛ vna ⁊ eadẽ res est potentia ⁊ voluntas. scilicet ipse deus qui esset maioꝛ seipso: si voluntas maioꝛ esset potentia vel potentia voluntate. Nec hac authoꝛitate negatur

Augustinꝰ

Quõ itelli gẽda sit au thoꝛitas.

Auctoritatib⁹ confirmat deum plura facit facere posse.

Mat. xxix.

August. in enchi.

deū plura posse q̄ velle: q2 plura sunt subiecta eius potentie q̄ voluntati. Fateamur itaq3 deum plura posse facere que non vult et posse dimittere q̄ facit. Qđ vt certius firmiusq3 teneatur scripture testimonijs asseram⁹ deū plura posse facere q̄ facit. Ueritas ipsa s̄m Mat. ait. An putas q2 nō possum rogare patrē meum ⁊ exhibebit mihi modo plusq̄. xij. legiones angelorum. Ex quib⁹ verbis patenter innuitur q2 ⁊ fili⁹ poterat rogare qđ non rogabat ⁊ pater exhibere qđ non exhibebat. Uterq3 ergo poterat facere qđ non faciebat Augu. etiam in ench. ait. Oīpotentis voluntas multa pōt facere q̄ non vult nec facit. potuit em̄ facere vt. xij. legiones angelorū pugnarent contra illos q̄ xp̄m ceperunt. Item in eodem. Cur apud quosdam non facte sunt virtutes que si facte fuissent egissent illi hoīes penitentiā: et facte sunt apud eos qui non erāt credituri: tūc nō latebit qđ non latet. Nec vtiq3 iniuste de⁹ noluit saluos fieri: cū possent salui esse si vellent. Tunc in clarissima sapiētie luce videbit: qđ nūc piorū fides habet anteq̄ manifesta cognitiōe videatur q̄ certa immutabilis ⁊ efficacissima sit volūtas dei q̄ multa possit ⁊ nō velit. Nihil aūt qđ non possit velit. Idē in lib. de natura ⁊ gratia. Dñs lazarū suscitauit in corpore. Nunqđ dicendū est: non potuit Judam suscitare in mēte. Potuit quidem sed noluit. His auctoritatibus alijsq3 multis aperte docetur q̄ de⁹ multa possit facere q̄ non vult qđ

Joh. xix.

Quod sine mutabilitate potentie vel volūtatis p̄t de⁹ ⁊ alia velle ⁊ alia facere q̄ q̄ vult vel facit.

etiā ratiōe probari pōt. Non enim vult de⁹ oēs homines iustificare: et tamen quis dubitat eū posse. Pōt ergo de⁹ aliud facere q̄ facit et tñ si aliud faceret alius ipse nō esset. Et potest aliud velle q̄ vult: et tamen ei⁹ voluntas nec alia nec noua: nec mutabilis aliquo modo potest esse. Qđ et si possit velle quod nūq̄ voluit: nec tamen nouiter nec noua voluntate: sed sempiterna tantum volūtate velle potest. potest enim velle quod ab eterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi et nūc ⁊ ab eterno. quod tamē nec modo vult nec ab eterno voluit.

Dist. xliiij.

De potentia dei i cōparatione ad modū seu qualitatē rerū.

Illi dicūt non posse. Augusti.

¶ An deus possit facere aliquid melius q̄ facit. A

Nunc illud restat discutiēdum: vtrum melius aliquid possit facere q̄ facit: Solēt em̄ illi scrutatores dicere q̄ ea que facit deus non potest meliora facere: quia si posset facere et non faceret. inuidus esset et non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conātur: ait enim Augu. in lib. octuagesimotertio. q. Deus quem genuit q̄m meliorē se generare non potuit (nihil em̄ deo melius) gñare debuit equalē. Si em̄ voluit et nō potuit: infirmus est. Si potuit ⁊ noluit: inuidus. Ex quo cōfirmatur equalem genuisse filiū. A simili volūt dicere: q̄ si potest deus rem meliorem facere q̄ facit: inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio: quia filium genuit de substantia sua. Ideoq3 si posset gignere equalem et non gigneret: inuidus esset: alia vero que nō de substantia sua facit: meliora facere potest.

¶ Questio qua illi artantur. B

Uerum hic ab eis responderi deposco: cur dicunt rem aliquam siue etiam rerū vniuersitatē in qua maior cōsummatio expressa est non posse esse meliorē q̄ est: siue ideo q2 summe bona est: ita vt nulla omnino boni pfectio ei desit siue ideo: q2 maius bonum quod ei deest capere ipsa nō valeat. Sed si ita summe bonū dicitur: vt nulla ei pfectio boni desit iam creatura creatori equatur. Si vero ideo nō pōt melior esse: q2 bonū amplius quod ei deest capere ipsa non valet iam hoc ipsum non posse defectionis est: non cōsummationis: et potest esse melior si fiat capax melio-

ris boni: quod ipse potest qui etiã fecit. Potest ergo deus meliorem rẽ facere quam facit. Unde Augustinus super Gen. Talem potuit deus hoiez fecisse qui nec peccare posset nec vellet: et si talem fecisset quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex predictis constat quod potest deus et alia facere quam facit: et quam facit meliora ea facere quam facit.

¶ Utrum alio vel meliori modo possit facere quam facit. C

Respõsio.

Post hec considerandum est vtrum alio modo vel meliori quam facit possit ea facere quam facit? Si modus operatiõis ad sapientiã opificis referatur: nec alius: nec melior modus esse põt. Non eñ põt facere aliquid aliter vel melius quam facit. i. alia sapiẽtia vel maiori sapiẽtia. Nihil eñ sapiẽtius põt facere quam facit. Si vero referatur modus ad rẽ ipsam quam facit deus: dicimus quia et alius et melior põt esse modus. Et secundũ hoc cõcedi põt: quia ea que facit põt facere melius et aliter quam facit: quia potest quibusdam meliorem modũ existẽdi prestare et quibusdã aliũ. vnde Aug. in. xiij. lib. de trini. dicit quod fuit et alius modus nostre liberationis possibilis deo qui oĩa põt: sed nullus alius nostre miserie sanãde fuit cõuenientior. Potest ergo deus eorum que facit quedã alio modo meliori quedã alio modo eque bono: quedam etiam minus bono facere quam facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis. i. creature. non ad sapientiam creatoris.

Augusti.

¶ Utrum deus semper possit omne quod olim potuit. D

Preterea queri solet vtrum deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdã videtur dicentibus: potuit deus incarnari et potuit mori: et resurgere: et alia huiusmodi: que modo nõ põt. Potuit ergo quod modo nõ põt. et ita habuit potẽtiã quã modo nõ habet: vñ videtur potẽtia eius imminuta. Ad quod dicimus: quia sicut oĩa semp scit que aliquando sciuit: et semp vult quod aliquando voluit: nec vnquam aliquã scientiã amittit vel volũtatẽ mutat quã habuit. ita oĩa semp potest que aliquando potuit: nec vnquam aliqua potẽtia sua priuatur. Nõ est ergo priuatus potẽtia incarnãdi vel resurgẽdi: licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut eñ potuit olim incarnari: ita et põt mõ incarnatus esse: in quo eiusdẽ rei potẽtia mõstratur. Ut eñ olim sciuit se resurrecturũ: et modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse: et hoc modo scire: sed eadẽ oĩno. et sicut voluit olim resurgere: et modo resurrexisse: in quo vnius rei volũtas exprimitur. Ita potuit olim nasci et resurgere: et modo ipse potest natus fuisse et resurrexisse et est eiusdem rei potẽtia. Si eñ posset modo nasci et resurgere: nõ esset idẽ posse. Uerba eñ diuersorum tẽporum diuersis prolata tẽporibus et diuersis adiũcta aduerbijs eũdẽ faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus. iste potest legere hodie: cras autẽ dicamus: iste potest legisse vel potuit legere heri: vbique vnius rei mõstratur potentia. Si autem diuersis tẽporibus loquẽtes eiusdẽ tẽporis verbis et aduerbijs vtamur dicẽtes hodie: iste potest legere hodie et dicẽtes cras: iste põt hodie legere: nõ idẽ sed diuersa dicimus eũ posse. Fateamur ergo deũ semper posse quicquid semel potuit. i. habere omnẽ illã potẽtiam quã semel habuit: et illius oĩs rei potẽtiã cuius semel habuit: sed nõ semp posse facere omne illud quod aliquando potuit facere: potest quidem facere aut fecisse quod aliquãdo potuit. Similiter quicquid voluit et vult id est omnem quam habuit voluntatem et modo habet: et cuiuscunque rei voluntatem habuit: et modo habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri: sed vult fuisse vel factum esse. Ita et de scientia dei dicendum est.

Nota quod hic cõiter magistri nõ tenentur: vt habes retro in erroribus.

¶De voluntate dei que essentia dei est vna et eterna et de signis eius.

Dist.xlv. De q̄ddi-tate volun-tatis dei.

Iam de volūtate dei aliquid pro sensus nostri im
becillitate dicendum est. Sciendū est ergo: quia volūtas siue vo
lēs de deo fm essentiā dicit. Non est enim ei aliud velle et aliud
esse: sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonū qd̄ esse deum:
ita idem est ei esse volentem quod esse deum. Nam voluntas qua semp vo
lens est non affectus vel motus est qui in deum cadere non valet: sed diui-
na vsia qua volens est deus et huiusmodi. A

¶Quod licet idem sit deo velle quod esse non tamen potest dici deus esse omnia que vult.

Obiectio quorūdā.

Et licet idē sit deo velle quod esse: nō tamē dicendū est deū B
esse oīa q̄ vult: qd̄ q̄dā de dei voluntate nō recte sentientes nobis obijciūt
dicētes. Si idem est deo velle quod esse: ergo cum dicimus deum velle oīa
q̄ facit dicimus eum esse oīa q̄ facit. alioquin non ibi illo verbo idē signifi
catur qd̄ significatur hoc verbo esse cū de deo dr̄. Et si ita est: nō semper dr̄

Rn̄sio ple-nā cōtinēs solutionē.

de deo velle fm essentiā. Si vero fm essentiam non dicitur aliquādo: quo-
modo ergo dicitur de deo? Relatiue enim nunq̄ dicitur Ad quod dicim⁹:
q² licet idē penitus sit deo velle quod esse: non tamen potest dici omnia q̄
vult sicut idem est deo esse quod scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia
ita quoq̄ potest dici esse omnia.

¶Quis sit sensus horū verbor̄ deus scit vel de⁹ vult Itē de⁹ scit omnia vel vult aliquid: et quid de deo in his predicetur.

Et vbicunq̄ deus dicitur scire vel sciens: vel velle vel vo- C
lēs: hec de deo fm essentiam dicūtur. Cū enim dicitur d è⁹ scit vel de⁹ vult:
siue de⁹ est sciēs vel volens essentia diuina predicatur: et deus esse enūcia
tur. Cum aūt additur oīa vel aliq̄d vel aliqua: et dicitur deus scit oīa vel
vult aliquid vel aliqua: essentia quidem diuina predicatur non simplici
ter et absolute: sed ita vt scientie que ipse est omnia subiecta monstrētur:
et voluntati que ipsa eadem est aliquid vt aliqua subiecta esse dicantur:
vt talis fiat sensus: deus scit omnia. id est deus est cuius scientie que ipsi⁹
essentia est omnia subiecta sunt. Similiter deus vult hec vel illa. id est de⁹
est cuius voluntati que ipse est hec siue illa subiecta sunt. Volens ergo si-
ue velle dicitur deus secundū essentiam: cuius voluntas essentia est sempi
terna et inmutabilis: licet ea varientur et transeant: que ei subiecta sunt.
que non potest esse iniusta vel mala: quia deus est.

¶Quod dei volūtas summe bona causa est omnium que naturaliter sunt: cuius causa non est querenda: quia nullā habet cum sit eterna.

Hic dicit q̄re ei⁹ cau-sa q̄renda non est.

Hec itaq̄ summe bona voluntas causa est omniū que na D
turaliter fiunt vel facta siue futura sunt: que nulla preuenta est causa: q²
eterna est. Ideoq̄ causa ipsius querenda non est. Qui enim eius causam
querit aliquid maius ea querit: cum nihil ea maius sit. Unde Augusti.

Augusti.

in libro. lxxxiij. q. Qui querit quare voluerit deus mūdum facere: causam
querit voluntatis dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo qd̄ effi-
citur. Nihil autem maius est voluntate dei. Non ergo eius causa queren-
da est. Idem in libro contra manicheos. Si qui dixerint quid placuit deo

facere celum et terram? Respondendum est eis qui voluntatem dei nosse desiderant causas et voluntatem dei scire querunt ꝙ voluntas dei omniũ que sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas: est aliq̇d quod antecedat voluntatem dei: quod nephas est credere. Qui ergo dicit: quare fecit deus celum et terram? Respondendum est illi: quia vult. Volũtas em̄ dei causa est celi et terre: et ideo maior est voluntas dei ꝗ̄ celum et terra. Qui autem dicit: quare voluit facere celum et terraꝫ? maius aliquid querit ꝗ̄ est voluntas dei nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas: et id quod non est non querat ne id quod est nō inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuatur ꝙ voluntatis dei causa nulla est et ideo querenda non est.

¶ Qđ volũtas dei prima et summa causa est omnium. E

Voluntas ergo dei (vt ait Augusti. in tertio li. de trini.) Augusti.
prima et summa causa est omnium specierum atqꝫ motionum. Nihil enim fit quod non de interiori atqꝫ intelligibili aula summi imperatoris egrediatur sm̄ ineffabilem iustitiam. Ubi enim non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia? que pertingit a fine vsqꝫ ad fineꝫ fortiter ⁊ disponit omnia suauiter; et non solum facit ea que perseuerantia cõsuetudinis admirationem non admittunt: sed etiam ea que propter raritatem ⁊ insolitũ euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium ⁊ terremotus ⁊ mõstruosi animantium partus et his similia: quorum nihil fit sine volũtate dei: sed plerisqꝫ non apparet. Ideoqꝫ placuit vanitati philosophorũ etiam causis alijs ea attribuere cum omnino videre non possent superiorem ceteris omnibus causam id est voluntatem dei. Itaqꝫ non nisi dei voluntas causa prima est sanitatis: egritudinis: premiorum atqꝫ penarum: gratiarũ ⁊ retributionum. Hec ergo sola est vnde ortum est quicquid est: et ipsa non est orta sed eterna. Que hec et ppe dr dei voluntas et ea dr beneplacitum

¶ Quibus modis accipitur voluntas. F

Hic non est pretereundum nobis ꝙ sacra scriptura de voluntate dei varijs modis loqui consueuit et tamen non est dei voluntas diuersa: sed locutio diuersa est de volũtati: q; nomina voluntatis diuersa accipit. Nam volũtas dei vere ac proprie dicitur q̄ in ipso est et ipsius essentia est ⁊ hec vna est: nec multiplicitatē recipit: nec mutabilitatē q̄ inexpleta esse nō potest: de qua propheta ait. Omnia quecũqꝫ voluit dñs fecit. Et Psal.cxiij.
Apls. Voluntati eius quis resistet? Et alibi. Ut probetis que sit voluntas Rom.ix.
dei bona ⁊ beneplacens ⁊ perfecta. Et hec voluntas recte appellatur bene Rom.xij.
placitum dei siue dispositio.

¶ Quod sm̄ figuram dicitur volũtas dei preceptio: prohibitio: consilium: permissio: operatio: et ideo pluraliter dicit scriptura voluntates. G

Aliqñ vero scd̓m quandam figuram dicendi volũtas dei vocatur: qđ sm̄ proprietatē nō est voluntas eius: vt preceptio: prohibitio: consiliũ necnō permissio ⁊ operatio. Ideoqꝫ pluraliter aliqñ scriptura volũ Psal.cx.
tates dei pnũciat. Uñ ppheta. Magna opa dñi exquisita in oēs volũtates eius: cũ non sit nisi vna volũtas dei q̄ ipse est pluraliter tamē dicit voluntates: quia voluntas dei varijs modis ac pro diuersis accipitur: vt dictũ ps.lxxxviij.
est. Ita etiam idem propheta propter multos effectus mie ⁊ iustitie plura Psal.xviij.
liter dicit. Misericordias dñi in eternuꝫ cantabo. Et alibi. Iustitie domini

recte letificantes corda: cum tantum in deo vna sit misericordia: vna iusticia: et vna eademque sit misericordia: que iustitia scilicet diuina vsia.

¶ Quare preceptio et prohibitio et consilium dicantur dei volūtas. h

Ideo autem preceptio et prohibitio atque concilium cū sint tria. dicitur tamen vnūquodque eorum dei voluntas quia ista sunt signa diuine voluntatis quemadmodum et signa ire dicūtur ira: et dilectionis signa dilectio appellantur: et dicitur iratus deus et tamen non est ira in eo aliqua sed signa tantum que foris sunt quibus iratus ostēditur ira ipsius nominatur. Et est figura dicendi scḋm quā non est falsum qḋ dicitur: sed verū qḋ dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuerse voluntates dei dicuntur. quia diuersa sunt illa q̄ per tropū volūtas dei dicunt.

¶ Ubi voluntas dei pro precepto et consilio accipiatur. i

Watth.vi. Pro precepto dei atque consilio potest accipi voluntas vt ibi. Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. Et alibi. Qui facit voluntatem patris mei qui in celis est: ipse frater meus et soror et mater est. Et cōtra hāc

Augustin9 voluntatem multa fiunt. Unde Augustinus in libro de spiritu et litera. Infideles inquit cōtra voluntatem dei faciunt: cum eius euangelio nō credūt.

¶ Qḋ deus non vult ab hominibus fieri omnia que precepit: vel nō fieri que prohibet. k

Et si illa tria dicantur dei voluntas ideo quia signa sunt di-

Gen.xxiij. uine voluntatis: non est tamen intelligendum deum omne illud fieri velle qḋ cuicūque precepit: vel non fieri qḋ prohibuit. Precepit enim Abrae immolare filium: nec tamen voluit: nec ideo precepit vt id fieret: sed vt Abrahe probaretur fides. Et in euangelio prohibuit sanato ne cui diceret: ille autem

War.i. barretur fides. Et in euangelio prohibuit sanato ne cui diceret: ille autem predicauit vbique intelligens deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suū predicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

¶ De permissione et operatione vbi dicant dei voluntas. l

Augustin9 Permissio quoque dei et operatio voluntas dei appellantur: qualiter accipit Aug. in Ench. dicens. Non fit aliquid nisi omnipotēs fieri velit: vel sinendo vt fiat: vel ipse faciendo. Nec dubitandum est deum facere bene etiam sinendo fieri quecūque fiunt male: non enim hec nisi iusto iudicio dei sinit. et profecto bonū est omne qḋ iustum est. Ecce hic manifeste habemus dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem cū dicit nō fieri aliquid nisi omnipotēs fieri velit: vbi includit et bona et mala oīa q̄ fiunt. Ideoque aperte distinguit quomodo deū velle dixerit ne eadem ratione intelligeretur velle bona et mala subdens: vel sinendo vt fiat: hoc q̄tum ad mala dicitur: vel ipse faciendo hoc q̄tum ad bona. Mala enim sinit fieri: sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia et volens mala sinit et volens bona operatur: et ob hoc permissio et operatio volūtas dei dicuntur.

¶ Quinque supra sunt proposita que dicuntur scḋm tropum: et ideo distinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas. m

Quinque ergo suprapositia sunt que dicuntur secūdum tropum dei voluntas: quia signa sunt diuine voluntatis que vna est et immutabilis. scilicet dei beneplacitum. Ideoque diligēter distinguat lector vbi de voluntate dei scriptura commemorat iuxta quem modum accipi oporteat scilicet pro beneplacito dei: an pro aliquo signorum eius. Magna enim est

adhibenda discretio in cognitione diuine voluntatis: quia ꝛ beneplacitũ dei ꝛ voluntas eius: ꝛ signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius eternum est: signum vero beneplaciti non: ꝛ cõsonat rerum effectibus beneplacitum ipsius: ꝛ ipsi effectus rerum ab illo nõ discordant. Fit enĩ omne qđ beneplacito vult fieri omne qđ non vult fieri, nequaq̃ fit. Non ita autem est de signis: q: precipit deus multis ea que non faciũt: ꝛ prohibet que non cauent ꝛ consulit que non implent.

¶ Illi sententie qua dictum est dei voluntatem nõ posse cassari que ipse est quedam videntur obuiare. A

Hic oritur questio. Dictum est enim in superiorib⁹ ꝛ auctoritatibus cõmunitum q̄ volũtas dei que ipse est: que beneplacitum eius vocatur cassari non potest: q: illa voluntate fecit quecũq̃ voluit in celo ꝛ in terra: cui teste apostolo nihil resistit. Queritur ergo quomodo accipiendum sit quod apostolus de domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cum enim non omnes salui fiãt sed dãnentur videtur vtiq̃ non fieri quod deus vult fieri humana. s. voluntate impediente voluntatẽ dei. Dominus quoq̃ in euangelio impiam ciuitatem cõpellans. Quotiens inquit volui cõgregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis ꝛ noluisti. Ita etiã hec dicuntur tanq̃ dei volũtas superata sit hominum voluntate: ꝛ infirmissimis nolendo impedientibus nõ potuerit facere potẽtissimus quod volebat. Ubi est ergo illa omnipotentia: qua in celo ꝛ in terra ẽm prophetam. Omnia quecũq̃ voluit fecit? ꝛ quomodo voluntati eius ẽm apostolum nihil resistit: si colligere filios hierusalem voluit ꝛ non fecit? hec enim predictis pluꝛimũ obuiare videntur.

Dist. xlvi. De impletiõe volũtatis dei q̃r impleatur. Psal. cxiii. Roma. ix. i. Thim. ii. Mat. xxiii. Psal. cxiii. Roma. ix.

¶ Solutio quomodo intelligendum sit illud, volui congregare et noluisti. B

Sed audiamus solutionem. ac primũ quomodo accipiendum sit illud qđ dominus ait: videamus. Non enim ex eo sensu illud dictũ est vt ait Aug. in Ench. predictã questionẽ soluens quasi dominus voluerit congregare filios hierusalem: ꝛ non sit factum qđ voluit quia ipsa noluerit: sed potius ipsa quidẽ filios suos ab ipso colligi noluit: quia tamẽ nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in celo ꝛ in terra non quedam voluit ꝛ fecit: quedam vero voluit ꝛ non fecit. sed omnia quecunq̃ voluit fecit: vt sit sensus. Quotiens volui cõgregare filios tuos ꝛ noluisti. id est quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci: te nolente feci. Ecce in euidẽti positum est q̄ illa dñi verba superioribus nõ repugnãt.

August. in Ench.

¶ Quomodo intelligendum sit illud: qui vult omnes homines saluos fieri. C

Nunc videre restat quomodo etiam premissa verba Apostoli predictis non contradicant qui de deo loquens ait vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi a veritate deuiauerũt dicentes deũ multa velle fieri que non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum quasi deus velit aliquos saluari ꝛ non saluẽtur. Quis enim tam impie desipiat vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit ꝛ quando voluerit ꝛ vbi voluerit in bonum non posse cõuertere. Non est vtiq̃ verum quod in Psal. dicitur quecunq̃ voluit, fecit si aliqua voluit ꝛ non fecit: ꝛ qđ est indignius ideo non fecit quoniam ne fie- Psal. cxiii.

ret quod volebat omnipotens voluntas hominis impedivit. Ideoq͡ȝ cũ au dimus ⁊ in sacris literis legimus q͞ʒ velit omnes homines saluos fieri: nõ tamen ideo debemus omnipotentissime dei voluntati aliquid derogare: sȝ ita intelligere qđ scriptum est. Uult omnes homines saluos fieri tanq͡ȝ dice retur nullum hominem saluum fieri nisi quem saluum fieri ipse voluerit non q͞ʒ nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit: sed q͞ʒ nullus fiat saluus nisi quem velit saluari: ⁊ ideo rogandus est vt velit: quod necesse est fieri si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri qđ factum non sit. Sic etiam intelligitur illud. Illuminat omnem ho minem venientem in hunc mũdum: nõ quia nullus hominũ est qui nõ il luminetur: sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest ⁊ alio modo il lud intelligi dum tamen credere cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse factũq͡ȝ non esse qui sine vllis ambiguitatibus sicut in celo ⁊ in ter ra sicut veritas cantat omnia quecũq͡ȝ voluit fecit: profecto facere nõ voluit quecũq͡ȝ non fecit. Ex his aperte ostenditur q͞ʒ deus ea voluntate que ipse est non vult aliquid fieri quod non fiat: neq͡ȝ non fieri quod fiat.

Quõ itelli=git illđ. Il=luiat oẽȝ hominẽ ve=nientem. ⁊c̃.

¶ Utrum mala dei voluntate fiãt an eo nolente. D

Que super hoc a diuer sis dicunt. Alij dicunt deum velle mala eẽ vel fieri alij nõ

Ideoq͡ȝ cum constet omnia bona que fiunt eius fieri volũ tate que si fieri nollet nullatenus fierent recte queri solet. Utrũ ⁊ mala om nia que fiunt. id est peccata dei fiant volũtate: an nolente eo fiant? Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicũt q͞ʒ deus vult mala esse vel fieri: non tamen vult mala. Alij vero q͞ʒ nec vult mala esse nec fieri: in hoc tamen conueniunt ⁊ hi ⁊ illi q͞ʒ vtriq͡ȝ fatentur deũ mala non velle. Utriq͡ȝ vero rationibus ⁊ authoritatibus innituntur ad mu niendam suam assertionem.

¶ Quare dicunt quidam deum velle mala esse vel fieri. E

Qui enim dicunt deum mala velle esse vel fieri suam bis

Pria: rõ il=loꝝ qui di=cũt deũ vel le mala fie ri.

modis muniunt intẽtionẽ. Si enim inquiũt mala nõ esse vel nõ fieri vellet: nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea nõ esse vel non fieri: ⁊ non po test id efficere: scilicet vt non sint vel non fiant: voluntati eius ⁊ non poten tie aliquid resistit: ⁊ non est omnipotens: quia non potest qđ vult: sed im potens est sicut ⁊ nos sumus qui quod volumus quandoq͡ȝ non valemus sed quia omnipotens est ⁊ in nullo impotens certum est non posse fieri mala vel esse: nisi eo volẽte. Quomodo enim inuito eo ⁊ nolente posset ab aliquo malum fieri: cum scriptum sit voluntati eius quis resistet? Supra etiam dicit Augustinus quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fie ri aut non fieri. Si vult non fieri non fiunt: fiunt autem: vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri. alioquin summe bonus nõ permitteret ea fie ri. Unde Augustinus in Ench. Quamuis ea inquit que mala sunt in q͞ʒtum mala sunt non sunt bona: tamen vt non solum bona sed etiam sint ⁊ mala bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent ⁊ mala: nullo modo esse sine rentur ab omnipotenti bono: cui proculdubio q͞ȝ facile est qđ vult facere: tam facile est quod non vult esse non sinere. Hec nisi credamus periclitatur nostra confessio qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ec ce hic aperte habes q͞ʒ bonum est mala esse: omnis autem boni deus auctor est qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri vel esse: ergo ⁊ mala vult fieri vel esse. His atq͡ȝ alijs huiusmodi rationibus et auctoritatibus vtuntur qui dicunt deum velle mala esse vel fieri.

Dom. ix. Scđa ratio Tertia rõ. August. in Ench.

¶ Hic ponit rationes illorum qui dicunt dei voluntate non fieri ma=

la vel non esse.

Illi vero qui dicunt dei voluntate mala non fieri vel non esse inductionibus premissis ita respondent dicentes deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri: sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse faceret vti[que] ea fieri vel esse. Et ita esset auctor malorum non est autem auctor malorum vt sanctorum protestantur authoritates non ergo eius voluntate fiunt mala. Item si nollet mala fieri vel vellet non fieri et tamen fierent omnipotens non esset: cum eius voluntas humane voluntatis effectu impediretur. Ideo[que] non concedunt deum velle mala fieri ne malorum auctor intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri: ne impotens esse videatur sed tantum dicunt eum non velle mala fieri: vt non auctor sed permissor malorum monstretur. Unde et euangelista vbi ostendit deum auctorem esse omnium bonorum dicens. omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum auctorem esse negat dicens. et sine ipso factum est nihil. id est peccatum. Non dixit per eum factum esse vel eo nolente et inuito sed tantum sine eo. id est sine eius voluntate quia nō eius voluntate fit peccatum. Non ergo deo volente vel nolente sed non volente fiunt mala: quia non subest dei voluntati vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri sinat: quia bonum est sinere mala fieri et vti[que] volens sinit non volens mala: sed volēs sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona nec ea fieri vel esse bonum est.

Quare non sit verum deū velle mala fieri.

Hic q̄ritur an sit verū deū velle fieri mala vel nolle fieri.

Qd verum sit deū nō velle mala fieri.

Johā. i.

¶ Quomodo intelligendum sit illud Augustini: mala fieri bonū est. G

Quod vero Augustinus ait. Mala fieri bonum est: nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri: nisi hoc esset bonum vt ea essent: ea ratione dictū esse asserunt: quia ex malis que fiunt deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Unde Augustinus in eodem libro Ench. aperte indicans predictorum verborum talem esse intelligentiam ait. Deus omnipotens qui rerum est summa potestas cū summe bonus sit: nullo modo sineret aliquid mali esse in operib[us] suis nisi vs[que] adeo esset omnipotens et bonus: vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem. Melius iudicauit de malis bona facere q[uam] mala nulla permittere. Ex hoc ita[que] sensu dictum est ac verum est bonum est mala fieri: quia ex malis que fiunt bonis (qui s[ecundu]m propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas. id est vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperātur omnia etiam mala: quia eis prosunt: que aliis facientibus obsunt. Unde etiā aliquando in scriptura legitur malū appellari bonum. vt Hieronymus super Marcum. Malum inquit inde bonum fuit scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi inde sequitur qd simpliciter bonum sit: proprie enim ac simpliciter bonum est quod in se et facienti bonum est.

Qd nō deo volente vel nolente sed nō volente fiant mala

Augustin[us] Confirmat illū sensum alia authoritate eiusdem.

Roma. viii.

¶ Quadripartita boni acceptio. H

Est enim aliquid qd in se bonū est et cui fit: sed non est bonum facienti vt cum subuenitur pauperi: sed nō propter deū et aliquid boni in se et facienti: sed non ei cui fit: vt cum veritas propter deum alicui non obedienti predicatur: et aliquid in se et facienti et ei cui fit bonum vt cum veritas predicatur propter deum credenti. Unde Apostolus. Bonus odor sumus deo: aliis odor vite: aliis odor mortis. Est aūt aliud qd in se bonū est et faciēti nocet et dānat nisi peniteat vt malū: valet t[ame]n ad aliq[ui]d. Ut em̄ ait Aug. i Ench. A summe et eq[ua]l[ite]r et immutabiliter trinitate bōa creata sūt o[m]ia nec sū

me nec equaliter: nec immutabiliter bona sed tamen bona etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona. Quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malū dicitur bene ordinatum et loco suo positū eminentius cōmendat bona vt magis placeāt et laudabiliora sint dum comparantur malis.

¶ Quod mala vniuersitati valēt et facientib9 sua ꝓpria vel patientib9 aliena prosunt electis tantum. I

Hinc patet ꝙ ex malis que fiunt aliquod prouenit bonū dum bona magis placent: et laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientib9 ex malis que faciunt interdum bona proueniunt si secundū propositū vocati sunt sancti. Talibus enī vt ait Augu. in lib. de correctione et gratia: vsqꝫ adeo deus omnia cooperatur in bonū: vt si qui horū deuiant et exorbitant: et ita hoc ipsum eis faciat proficere in bonū: quia humiliores redeūt atqꝫ doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala que ab iniquis fideles pie perferunt: vt ait Augusti. in li. de tri. ipsis vtiqꝫ prosunt: vel ad delenda peccata: vel ad exercendam probandā qꝫ iustitiā vel ad demonstrandā huius

Iob. xix. ij. vite miseriā. Ideoqꝫ et Iob dei manū ⁊ Apostolus sathane stimulū sensit ⁊

Cor. xij. vterqꝫ bene profecit quia malum bene portauit.

¶ Ex predictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis. K

Si quis igitur diligenter attendat que scripta sunt facile est ei percipere ex malis bona prouenire: ⁊ ex ea ratione dictum esse ꝙ bonum est mala fieri vel esse: non quia malum sit bonū vel quia bonū sit malum fieri. Non est enim bonū malū fieri ab aliquo: quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonū profecto huius deus auctor esset qui est auctor omnis boni. Quod si huius deus auctor est: eo ergo auctore homo agit mala ⁊ ita eo auctore homo fit deterior. Et si eo auctore hō fit deterior: tunc eo volente homo fit deterior. Idē est enim dicere aliquid fieri deo auctore quod deo volente. Deo aūt auctore hō non fit deterior. ergo non deo volente. vt ait Augu. in li. lxxxiij. quest. apte astruit a minori dicens ita. Nullo sapiente homine auctore fit hō deterior. tanta enī est ista culpa que in sapientē hominē cadere nequit. Est aūt deus oī hoīe sapiēte prestantior. Multo minus ergo deo auctore fit hō deterior: Multo enī est prestantior dei voluntas ꝙ hominis sapientis. Illo autē auctore cū dicit͛ illo volente dicitur: ergo est viciū voluntatis humane quo est hō deterior: quod vicium si longe abest a dei voluntate vt ratio docet a quo sit querendū est. Ecce aperte dicit Augu. deo auctore vel volente hominē non fieri deteriorē sed vicio volūtatis sue. Nō est ergo deo auctore ꝙ malū fit ab aliquo: ⁊ ita deo volente mala non fiunt.

¶ Quod in deo non est causa vt fit homo deterior. L

Deinde idem Aug. querens que sit causa vt homo fit deterior in deo non esse asserit in eodem lib. sic dicens. vt fit homo deterior aut in ipso est: aut in alio aut i nihilo. Si in nihilo nulla cā est. Si in alio aut in deo: aut in alio quolibet homine aut in eo qui neqꝫ deus neqꝫ homo sit. Sed non in deo. Bonorū enim deus tantum cā est: ergo aut in homine est: aut in eo quod neqꝫ deus neqꝫ homo aut in nihilo. Et ex his apte ondit͛ ꝙ non est bonū vt fit homo deterior: q͛ nō est deus eius rei cā qui tm̄ cā bonorū est. Et si non est bonum vt homo fiat deterior non est ergo bonum vt ab

eo fiat malum:non ergo vult deus vt ab eo fiat malum.

¶Aliter probat q deo auctore non fiunt mala. M

Itē aliter etiā ostendit q deo auctore.i.volente non fiunt mala qr ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere eñ ad non eē malum est. Ipse aūt auctor mali non est. Tendit vero ad non esse q̄ opat malū non ergo deo auctore est q aliquis operat malū. Non est ergo bonū q aliquis operat malū:quia tantū boni deus auctor est. Hoc autē Augu.in eodem lib.aperte explicat ita dicēs. Qui oim que sunt auctor est : et ad cuius bonitatē id ptinet vt sit omne quod est: boni tm̄modo causa est. Quocirca mali auctor non est:et ideo ipse summū bonū est:a quo in nullo deficere bonū est et malum est deficere. Non est ergo cā deficiendi. i. tendendi ad non esse qui vt ita dicā essendi cā est quia oim que sunt auctor est:que inq̄tum sunt bona sunt. Ecce apte habes q deficere a deo q̄ summū est bonū. maluz est. mala ergo facere malū est. non ergo deo auctore vel volēte mala fiunt.

¶Obiectio quorūdam sophistica qua probare nituntur ex deo eē q mala fiant. N

Iam sufficienter ostensum est: q deo auctore non fiūt mala. Quidā tñ sophistice incedentes: et iō deo odibiles pbare conant ex deo auctore esse q mala fiunt hoc modo. Quod mala fiunt verū est omne autē verū quod est a veritate est que deus est. A deo ergo est q mala fiunt. Qđ autē omne verū a deo sit confirmant auctoritate Augustini in lib.lxxxiij.q. ita dicentis. Omne verū a veritate verū est. Est aūt veritas deus. Deum ergo habet auctorē omne verum. Est autem verū q mala fiunt vel sunt. Deo ergo auctore est q sunt vel fiunt mala.

¶Responsio vbi concedit omne verum esse a deo : et sophisma aperit. O

Quibus facile est nobis respondere:sed indignū responsione videtur quod dicunt. Omne nāq verū a deo est:vt ait Augu. cui consonat Ambrosius qui tractans illud verbum apostoli. Nemo potest dicere dñs iesus nisi in spiritu sancto dicit q oē verum a quocunq dicitur a spiritu sancto est. Cum itaq verum sit q mala fiunt: hoc verum quod dicit illa locutione scilicet mala fiunt:a deo est sed non inde sequitur q a deo sit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur auctor malorum deus esse intelligeretur. quod ex simili manifeste falsum ostendetur. Deus prohibet furtum fieri : sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum : non sequitur.

i. Cor. xij

Per simile ōdit illud eē falsum.

¶Partem questionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri.

Hec igitur et alia hmōi inania relinquentes premisse questionis parti saniori fauentes que sanctorum testimoniis plenius approbatur: dicamus deum non velle mala fieri nec tamen velle nō fieri neq nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit. et omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa que non vult fieri vt omnia mala.

¶Quod voluntas dei semper impletur de homine quocunq se vertat. A

Voluntas quippe dei semp efficax est vt fiat omne
quod velit et nihil fiat qđ nolit: que de hoie semp impletur quo-
Di. xlvij. cunq; se vertat. Nihil eñ (vt ait Aug.) in libero arbitrio constitu-
Qđ volun- tum supat voluntatē dei: et si faciat cōtra eius voluntatē tñ con
tas dei sēp tra eius voluntatē que ipse est: nihil putandū est ita fieri tanq̄ velit fieri
sit efficacit̄ et non fiat: vel nolit fieri et fiat. Illa eñ voluntas (vt ait Aug. in ench.) semp
impletur: aut de nobis aut a nobis. De nobis impletur: sed tamen non im
plemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonū facimus
ideo enim facimus quia scimus placere deo. Ita et de homine semp deus
implet suam voluntatē: quia nihil facit homo de quo deus non operat̄ qđ
vult. Non eñ vult deus vt peccet homo quilibet. Si aūt peccauerit penitē-
ti vult parcere vt viuat: in peccatis vero pseuerantē punire vt iustitie poten
tiam contumax non euadat. Sicut alios ab eterno pparauit ad penā: ita
alios preparauit ad gloriaꝫ et hec sunt magna opa dñi exquisita in oēs vo
luntates eius. Et tam sapienter exquisita vt cum angelica et humana crea
tura peccasset. i. non quod ille: sed quod voluit ipsa fecisset etiam per ean-
dem creature voluntatē qua factū est quod creator non voluit: implet ipse
quod voluit bene vtens etiam malis tanq̄ summe bonus: ad eorum dam-
nationē quos iuste pdestinauit ad penam: et ad eorū salutem quos beni-
gne predestinauit ad gratiā. Quantū eñ ad ipsos attinet deus q̄ noluit fe
cerunt: q̄tum vero ad omnipotentiā dei nullo mō id facere valuerunt. Hoc
quippe ipso q̄ contra eius voluntatem fecerunt de ipsis facta est volūtas
Ps. cx. eius. Propterea nanq; magna opera dñi sunt exquisita i oēs voluntates ei᷒
vt miro et ineffabili modo nō fiat pter eius voluntatē: quod etiā fit contra
eius voluntatē: q: non fieret si nō sineret: nec vtiq; nolēs sinit: sed volēs nec
Inq̄rit sen sineret bonus fieri male: nisi ōps et de malo posset facere bonum bene. His
sus pdicto verbis euidenter monstrat̄ q̄ voluntas dei eterna semp implet̄ de hoie etiā
rū verborū. si faciat homo contra dei voluntatē. Sed attendendū est diligenter quō in
superioribus dicit̄ fieri aliquid contra dei voluntatē quod tñ non fit pter
eam et qualiter intelligendū sit illud q̄tū ad se fecerunt: q̄ deus noluit: q̄n
Rom. ix. tū vero ad oīpotentiā dei nullo mō id facere valuerunt. Vident̄ eñ ista su-
perioribus obuiare vbi dictū est voluntati eius nihil resistere.

¶ Hic aperit dicens diuersis modis supra accipi dei voluntatem. B

Verum vt supra diximus voluntas dei diuersis modis ac
Et q̄ sensu capitur que diuersitas in predictis verbis si diligenter notetur nihil ibi cō
q̄dā dhr fie tradictionis reperit̄. Ubi eñ dicit non fieri preter eius voluntatē et quod
ri ɔtra dei fit contra eius voluntatē dissimiliter accepit voluntatē: et non ipsam volū-
volūtatē q̄ tatē que deus est et sempiterna est: sed eius signa pdictis verbis intelligi
tñ nō fiunt volui. i. phibitionē siue preceptionē et pmissionē. Multa eñ fiunt contra
pter ei᷒ vo- preceptū vel prohibitionē que tamen non fiunt preter eius pmissionē. Ipi᷒
luntatē. Et nanq; pmissione omnia fiunt mala: que tñ preter eius voluntatē sempiter-
ex q̄ sensu nam fiunt. Sicut Augu. dicit super illum locum psal. vt non loquatur os
verū sit ni- meū opera hominū. Opera enim hominū dicit ea que mala sunt que preter
hil fieri cō- dei voluntatē fiunt que ipse est: sed non preter eius permissionem que ipse
tra eius vo non est. Appellatur tamen ipsa dei voluntas quia deus volens sinit mala
luntatem. fieri. Fiunt contra eius preceptionem vel prohibitionem sed non contra ei᷒
voluntatem que ipse est nisi dicantur contra eam fieri quia preter eaꝫ fiūt.
Contra eam quippe nihil ita fit: vt velit fieri quod non fiat vel nolit fieri et

stat: quod euidenter ibi Augustinus notauit vbi ait. Quantum ad ipsos attinet quod deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiā dei nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret fecerunt contra dei preceptū quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra dei voluntatem omnipotentē quia hoc non valuerunt illud valuerunt: et ita per hoc quod fecerunt contra dei voluntatē. i. preceptum de ipsis facta est voluntas eius. i. impleta est voluntas eius sempiterna qua eos dānari volebat. Unde Grego. super gen. Multi voluntatem dei peragunt vnde mutare contendunt: et consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat: quod per humanū studium resultat. Hic apte ostenditur quia dum mali consilio ac precepto dei resistunt quod voluntas dei appellatur ea faciunt vnde voluntas eius que ipse est impletur: que dispositio vel beneplacitum vocat. Nā vt ait Augu. in enchi. quantelibet sint voluntates angelorū et hominū bonorum vel malorum: vel illud quod deus vel aliud volentiū quam deus omnipotentis voluntas semper inuicta est que mala esse nunquam potest: etiam dū mala irrogat iusta est: et profecto que iusta est mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur: siue per iudiciū quem vult obdurat: nec inique aliquid facit: nec nisi volens quicquam facit et omnia quecunque vult facit.

Gregorius

¶ Summatim perstringit sententiam predictorum addens quare deus precepit omnibus bona facere et mala vitare: cum nō velit hoc ab omnibus impleri. C

Ex predictis liquet quod voluntas dei que ipse est semper inuicta est nec in aliquo cassatur: sed per omnia impletur. Consilium vero eius et preceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur quibus proposita et data sunt. Nec ideo precepit omnibus bona: vel prohibuit mala vel consuluit optima quod vellet ab omnibus bona que precepit fieri: vel mala que prohibuit vitari. Si enim vellet vtique et fierent: quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas sed vt iusticiam suam hominibus ostenderet: et mali essent inexcusabiles. Denique et boni ex obedientia: gloriam mali ex inobedientia penam sortirentur: sicut vtrisque ab eterno preparauit. Ea ergo que omnibus precepit vel prohibuit a quibusdam voluit fieri vel vitari: sed non ab omnibus et quedam personaliter precepit et in veteri et in noua lege: que ab eis quibus precepit fieri noluit: vt Abrae de imolatione filij et in euangelio quibusdam curatis quibus precepit nec cui dicerent.

Gen. xxij.
Mar. j.

Di. xlviij.
Qualr voluntas nra diuie cformetur.

¶ Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam deus: et aliquando mala id quod deus bona voluntate vult. A

Sciendum quoque est quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod deus vult fieri et aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis quam deus. Ut enim bona sit hominis voluntas oportet attendere quid congruit ei velle et quo fine. Tantum enim inter est inter voluntatem dei et voluntatē hominis vt in quibusdam aliud congruat deo velle aliquid homini. vnde Aug. in ench. Aliquando bona voluntate homó vult aliquid quod deus nō vult bona

Augusti.
Qd bz duo considerat bona volū tas hois.

multo amplius multoq certius voluntate. Nam illius mala volūtas esse nunq potest: tanq si bonus filius patrem velit viuere: quem deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest: vt hoc velit homo volūtate mala quod deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrē velit etiam hoc deus. Nempe ille vult quod non vult deus: iste vero id vult quod vult et deus: et tamen bone dei voluntati pietas illius potius consonat quam nis aliud volentis: q huius idē volentis impietas. multū enim interest qd velle homini: quid velle deo congruat et ad quem finem suam quisq referat voluntatem vt approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum quod non congruat ei velle: et potest velle bonum quod congruit: sed non refert ad finem rectum: et ideo non est bona voluntas.

¶ Quod bona dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in passione christi contigit vbi quiddam factum est quod deus bona et iudei mala voluntate voluerunt: voluerūt tamen et aliquid qd deus non voluit. B

Illud quoq non est pretermittendum q aliquando dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur vt in crucifixione christi factum est: quem deus bona voluntate mori voluit. Iudei vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant iudei mala voluntate qddam quod deus bona voluntate volebat. s. vt christus pateretur et moreret sed volebant et aliquid aliud quod deus nolebat. s. occidere christum: qd fuit mala actio et peccatum. Actum quippe iudeorum nō voluit deus. passionem vero christi voluit: sicut et in ipso psal xps ad patrem ait. Tu cognouisti sessionem meam. i. voluisti et approbasti passionem meam tibi et placuit. Voluit itaq tota trinitas vt xps pateretur: nec tamen voluit vt iudei occiderent: qr voluit penam xpi: sed non voluit culpam iudeorum: nec tamen noluit: si enim noluisset nec fuisset.

¶ Oppositio. C

Sed ad hoc opponitur sic. Si voluit deus vt xps pateret voluit vtiq vt pateretur a iudeis vel non. Si voluit vt non pateretur a iudeis: cum passus sit factum est itaq quod voluit deus non fieri. Si autem voluit eum pati a iudeis ergo voluit eum occidi a iudeis: voluit itaq vt iudei occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus simpliciter concedendum esse quod deus voluit christum pati et mori: qr eius passio bonū fuit et causa nostre salutis. Cū aūt dicitur volebat eū pati vel occidi a iudeis hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic: volebat eum sustinere passionē siue crucifixionem a iudeis illatam verus est sensus. Si vero intelligitur sic: volebat vt iudei occiderent eum falsum est. Non enim volebat deus actionem iudeorum que mala erat: sed volebat passionem bonam: et

Augustinus hec voluntas per malas iudeorum voluntates impleta est. Unde Augu.

Euch. in Ench. Deus quasdā voluntates suas vtiq bonas implet per malorum

Matth. xvj hominum voluntates malas: sicut per maliuolos iudeos bona voluntate patris christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit vt apostolus Petrus quando id fieri nolebat sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse q christus occisus est et hoc bonum: qr Petrus nolebat ideo redargutus est

¶ Utrū placuerit viris bonis q xps pateret et moreret placuit qdē intuitu nostre redēptionis: sz nō ipsius cruciatus: D

Ex quo soluitur questio qua queri solet vtrum viris san

cis placere debuerit ꝙ xp̄s pateret͂ vel occideretur. Debuit enī eis placere intuitu nostre redemptionis: sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerūt ergo ac vehementer cupierunt xp̄m mori ꝓpter liberationem hoīs ⁊ implecionē diuine voluntatis: sed non voluerunt delectationem ipsius afflictionis. De eodem ergo letabantur: ⁊ tristabantur: sed ob aliud gaudebant: ⁊ propter aliud dolebant. Volebant ergo xp̄m mori pro hominis redemptione ⁊ tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variē mouebantur.

¶ Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum: an velle: an nolle debeamus. E

Si vero queritur vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus ⁊ martyrijs sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis ⁊ membrorum. Christi namq̃ passio causa est nostre salutis quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus nisi christi. Profuerunt quidem non mō eis qui passi sunt verumetiam alijs fidelibus ipsorum passiones. Verūtamen nostra redēptio non sunt. Hoc enim passio illius sola potuit qui deus est ⁊ homo. Illius ergo passionem credentium piementes voluerunt ⁊ optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones vero sanctorum possumus velle ⁊ nolle: ⁊ vtrunq̃ bona voluntate si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit pauli passio eo fine: quia premium eius per hoc auctum ⁊ paratū cernebat: bonam videtur habuisse volūtatem: que voluntati eius cōgruebat qua cupiebat dissolui: ⁊ esse cum christo. Qui autem voluit eum declinare passionem ⁊ effugere manus iniquorum compassione pietatis ⁊ ille habuit bonam voluntatem. Unde Augustinus in Ench. Bone apparebāt voluntates piorum fidelium qui nolebant apostolum Paulum hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala que Agabus propheta predixerat: et tamen hoc illum deus pati volebat pro annuncianda fide christi exercēs martyrem christi: neq̃ ipse bonam voluntatem suaȝ impleuit per christianorum voluntates bonas: sed per iudeorum malas: ⁊ ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat: quā illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt qđ deus bona voluntate voluit. Ita ⁊ in passione christi factum est: quod enim deus voluit hoc idem iudei ⁊ dyabolus: sed illi mala voluntate: deus vero bona voluntate scȝ: ⁊ vt christus moreretur. Verumtamen illi actum voluerunt quem deus non voluit.

Qȝ passiones sctōrum possumus velle ⁊ nolle ⁊ vtrūq̃ bona volūtate.

Act. xxi

¶ Finit primus liber sententiarū de mysterio summe ac sanctissime trinitatis.

Que ad ministeriū diuine vnitatis atq3 trinitatis licet ex parte cognoscēdum pertinere noscuntur quantum valuimus diligenter executi sumus nunc ad consideratione3 creaturarum transeamus.

¶Distin.j. Quod vnum est principium rerum et non plura.
Quid sit creare: quid facere.
Secundum quā rationem dicuntur de deo hmōi verba agere: facere.
Quare rationalis creatura facta sit.i.homo vel angelus.
Qūo dicit homo factus propter reparationē angelici casus.
Quare homo sit institutus vt vnita sit anima corpori.
¶Dist.ij. De angelis quando facti sunt.
Quod nihil factum est ante celum 7 terram.
Quod simul cum tempore 7 cum mundo ceperit spiritualis creatura 7 corporalis.
Ubi angeli mox creati fuerint.
Quod simul creata est visibilium materia et inuisibilium natura 7 vtraq3 informis.
Qūo dixit lucifer ascendam in celum.
¶Dist. iij. Quales facti fuerint angeli.
An omnes angeli fuerint equales in essentia sapientia 7 liberate arbitrij
Que communia 7 equalia habuerunt angeli.
An boni, vel mali creati sint: 7 an aliqua mora fuerit inter creationem / et lapsum.
De triplici sapia angelorum ante casum: vel confirmationem.
An aliquam habuerunt dei dilectionem vel sui ante casum.
¶Dist.iiij. An perfecti 7 beati creati sint: an miseri 7 imperfecti.
¶Dist.v. De confirmatione 7 conuersione stantium: 7 auersione 7 lapsu cadentium.
De libero arbitrio, breuiter tangitur.
An aliquid datum fuerit stantibus quo conuerterentur
Qua gratia indigebant angeli 7 qua non.
An lapsis sit imputanda auersio.
Utrum beatitudinem quam acceperunt in confirmatione stantes meruerunt per aliquam, tunc appositam gratia3.
¶Dist.vj. Quod de maioribꝰ 7 minoribus quidam ceciderunt inter quos vnus fuit celsior. s. lucifer.
Unde 7 quomodo deiecti sunt.
Quare non est eis concessum habitare in celo vel in terra.
De prelationibus demonum.
An omnes demones sint in hoc aere caliginoso: vel aliqui in inferno.
De potestate luciferi.
An demones semel victi a sanctis vltra accedant ad ipsos vel ad alios.
¶Di.vij. Utrū boni angeli peccare vel mali recte viuere possint.
Quod cum vtriq3 habeant liberum arbitrium: tamen ad vtrumque flecti possunt.
Quod boni post confirmationem liberius habent liberum arbitriu3 quā

ante.
An possunt ex natura peccare sicut ante.
Quibus modis angeli mali noscant veritatem temporalium rerum.
Quod magice artes virtute et scientia diaboli valent que est eis a deo.
Cũ malis angelis non seruit ad meritum materia visibilium rerum.
Q{ non sunt creatores licet per eos magi ranas et alia fecerunt sicut nec boni: et si per eorum mysterium fiunt creature.
Quod solus deus sic operatur creationem rerum / sicut iustificationem mentis.
Quod angeli mali multa possunt per nature vigorem que non possunt propter dei prohibitionem.
¶Di.viij. Utrum omnes angeli corporei sint.
De formis quibus apparuit deus: et de illis in quibus angeli apparẽt
Q{ deus in specie qua deus est nũ𝑞 apparuit mortalibus.
Quomodo dicuntur demones intrare in homines.
¶Di.ix. De ordinum distinctione.
Quid appellatur ordo et que sit ratio cuiuscũ𝑞 nois.
Quod nomina illa sumpta sunt a donis gratie: non propter se: sed ꝑpter nos eis data.
Utrum hi ordines ab initio creationis distincti fuerint.
Utrum omnes angeli eiusdem ordinis sint equales.
Quomodo dicat scriptura decimum ordinem compleri debere de hominibus.
Utrum homines assumantur iuxta numerum stantium vel lapsorum.
¶Di.x. An oẽs celestes spiritus mittantur.
An michael/gabriel et raphael sint noia ordinum vel spirituum.
¶Di.xi. Quod singule anime habent angelum bonum ad custodiã: malum vero ad exercitium.
Utrũ angeli proficiant in merito et premio vs𝑞 ad iudicium.
¶Di.xij. De distinctione operum sex dierum.
Quod alij senserunt omnia simul facta in materia et forma alij per intervalla temporum.
Qũo per interualla temporum res corporales condite sint.
Quo sensu tenebre dicantur esse aliquid: et quo dicantur nõ esse aliquid.
Quare illa materia confusa sit dicta informis vbi ad esse prodijt et ꝗ̃tum in altum ascenderit.
De quattuor modis diuine operationis.
¶Di.xiij. De primo distinctionis opere.
De luce facta primo die si spiritualis an corporalis fuerit.
Quibus modis accipitur dies.
De naturali ordine computationis dierum: et de illo qui pro mysterio introductus est.
De intelligentia horum verborum dixit deus.
Ex quo sensu pr̃ dicitur operari in filio: vel per filium vel in spũsancto.
¶Distinctio.xiiij.
De opere secunde diei: qua factum est firmamentum.
Quod celum tunc factum debet intelligi.
De qua materia factum sit.
Quomodo aque possunt esse super celum et quales sint.

¶De voluntate dei que essentia dei est vna et eterna et de signis eius. A

Dist.xlv. De qualitate voluntatis dei.

Iam de volūtate dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendū est ergo: quia volūtas siue volēs de deo ſm essentiā dicit. Non est enim ei aliud velle et aliud esse: sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonū qđ esse deū: ita idem est ei esse volentem quod esse deum. Nam voluntas qua semp volens est non affectus vel motus est qui in deum cadere non valet: sed diuina vsia qua volens est deus et huiusmodi.

¶Quod licet idem sit deo velle quod esse non tamen potest dici deus esse omnia que vult. B

Obiectio quorūdā.

Et licet idē sit deo velle quod esse: nō tamē dicendū est deū esse oīa q̄ vult: qđ q̄dā de dei voluntate nō recte sentientes nobis obiiciūt dicētes. Si idem est deo velle quod esse: ergo cum dicimus deum velle oīa q̄ facit dicimus eum esse oīa q̄ facit. alioquin non ibi illo verbo idē significatur qđ significatur hoc verbo esse cū de deo dr̄. Et si ita est: nō semper dr̄ de deo velle ſm essentiā. Si vero ſm essentiam non dicitur aliquādo: quomodo ergo dicitur de deo? Relatiue enim nunq̄ dicitur. Ad quod dicim⁹: q2 licet idē penitus sit deo velle quod esse: non tamen potest dici omnia q̄ vult sicut idem est deo esse quod scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia ita quoq3 potest dici esse omnia.

Rn̄sio plenā cōtinēs solutionē.

¶Quis sit sensus horū verbor̄ deus scit vel de⁹ vult. Itē de⁹ scit omnia vel vult aliquid: et quid de deo in his predicetur. C

Et vbicunq3 deus dicitur scire vel sciens: vel velle vel volēs: hec de deo ſm essentiam dicūtur. Cū enim dicitur de⁹ scit vel de⁹ vult: siue de⁹ est sciēs vel volens essentia diuina predicatur: et deus esse enūciatur. Cum aūt additur oīa vel aliqđ vel aliqua: et dicitur deus scit oīa vel vult aliquid vel aliqua: essentia quidem diuina predicatur non simpliciter et absolute: sed ita vt scientie que ipse est omnia subiecta monstrētur: et voluntati que ipsa eadem est aliquid vt aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus: deus scit omnia. id est deus est cuius scientie que ipsi essentia est omnia subiecta sunt. Similiter deus vult hec vel illa. id est de⁹ est cuius voluntati que ipse est hec siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur deus secundū essentiam: cuius voluntas essentia est sempiterna et immutabilis: licet ea varientur et transeant: que ei subiecta sunt. que non potest esse iniusta vel mala: quia deus est.

¶Quod dei volūtas summe bona causa est omnium quę naturaliter sunt: cuius causa non est querenda: quia nullā habet cum sit eterna. D

Hic dicit q̄ rei et⁹ causa q̄renda non est. Augusti.

Hec itaq3 summe bona voluntas causa est omniū que naturaliter fiunt vel facta siue futura sunt: que nulla preuenta est causa: q2 eterna est. Ideoq3 causa ipsius querenda non est. Qui enim eius causam querit aliquid maius ea querit: cum nihil ea maius sit. Unde Augusti. in libro. lxxxiij. q. Qui querit quare voluerit deus mūdum facere: causam querit voluntatis dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo qđ efficitur. Nihil autem maius est voluntate dei. Non ergo eius causa querenda est. Idem in libro contra manicheos. Si qui dixerunt quid placuit deo

facere celum et terram? Respondendum est eis qui voluntatem dei nosse desiderant causas et voluntatem dei scire querunt ꝙ voluntas dei omniū que sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas: est aliqd quod antecedat voluntatem dei: quod nephas est credere. Qui ergo dicit: quare fecit deus celum et terram? Respondendum est illi: quia vult. Volūtas eñ dei causa est celi et terre: et ideo maior est voluntas dei ꝙ̄ celum et terra. Qui autem dicit: quare voluit facere celum et terraꝫ? maius aliquid querit ꝙ̄ est voluntas dei nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas: et id quod non est non querat ne id quod est nō inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuatur ꝙ voluntatis dei causa nulla est et ideo querenda non est.

¶Qd volūtas dei prima et summa causa est omnium. E

Voluntas ergo dei (vt ait Augusti. in tertio li. de trini.) Augusti. prima et summa causa est omnium specierum atqꝫ motionum. Nihil enim fit quod non de interiori atqꝫ intelligibili aula summi imperatoris egrediatur sm̄ ineffabilem iustitiam. Ubi enim non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia? que pertingit a fine vsqꝫ ad fineꝫ fortiter ⁊ disponit omnia suauiter; et non solum facit ea que perseuerantia cōsuetudinis admirationem non admittunt: sed etiam ea que propter raritatem ⁊ insolitū euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium ⁊ terremotus ⁊ mōstruosi animantium partus et his similia: quorum nihil fit sine volūtate dei: sed plerisqꝫ non apparet. Ideoqꝫ placuit vanitati philosophorū etiam causis alijs ea attribuere cum omnino videre non possent superiorem ceteris omnibus causam id est voluntatem dei. Itaqꝫ non nisi dei voluntas causa prima est sanitatis: egritudinis: premiorum atqꝫ penarum: gratiarū ⁊ retributionum. Hec ergo sola est vnde ortum est quicquid est: et ipsa non est orta sed eterna.

Que hec et que dr dei voluntas et ea dr beneplacitum

¶Quibus modis accipitur voluntas. F

Hic non est pretereundum nobis ꝙ sacra scriptura de voluntate dei varijs modis loqui consueuit et tamen non est dei voluntas diuersa: sed locutio diuersa est de volūtati: qr nomina voluntatis diuersa accipit. Nam volūtas dei vere ac proprie dicitur q̄ in ipso est et ipsius essentia est ⁊ hec vna est: nec multiplicitatē recipit: nec mutabilitatē q̄ inexpleta esse nō potest: de qua propheta ait. Omnia quecūqꝫ voluit dñs fecit. Et Apls. Voluntati eius quis resistet? Et alibi. Ut probetis que sit voluntas dei bona ⁊ beneplacens ⁊ perfecta. Et hec voluntas recte appellatur beneplacitum dei siue dispositio. Psal.cxiij. Rom.ix. Rom.xij.

¶Quod sm̄ figuram dicitur volūtas dei preceptio: prohibitio: consilium: permissio: operatio: et ideo pluraliter dicit scriptura voluntates. G

Aliqñ vero scd̄m quandam figuram dicendi volūtas dei vocatur: qd sm̄ proprietatē nō est voluntas eius: vt preceptio: prohibitio: consiliū necnō permissio ⁊ opatio. Ideoqꝫ pluraliter aliqñ scriptura volūtates dei pnūciat. Vñ ppheta. Magna opa dñi exquisita in oēs volūtates eius: cū non sit nisi vna volūtas dei q̄ ipse est pluraliter tamē dicit voluntates: quia voluntas dei varijs modis ac pro diuersis accipitur: vt dictū est. Ita etiam idem propheta propter multos effectus mie ⁊ iustitie pluraliter dicit. Misericordias dñi ineternuꝫ cantabo. Et alibi. Iustitie domini Psal.cx. ps.lxxxviij. Psal.xviij.

recte letificantes corda: cum tantum in deo vna sit misericordia: vna iusticia: et vna eadem sit misericordia: que iustitia scilicet diuina vsia.

¶Quare preceptio et prohibitio et consiliũ dicantur dei volũtas. h

Ideo autem preceptio et prohibitio atque concilium cũ sint tria. dicitur tamen vnũquodque eorum dei voluntas quia ista sunt signa diuine voluntatis quemadmodum et signa ire dicũtur ira: et dilectionis signa dilectio appellantur: et dicitur iratus deus et tamen non est ira in eo aliqua sed signa tantum que foris sunt quibus iratus ostẽditur ira ipsius nominatur. Et est figura dicendi secundum quã non est falsum quod dicitur: sed verũ quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuerse voluntates dei dicuntur. quia diuersa sunt illa que per tropũ volũtas dei dicunt.

¶Ubi voluntas dei pro precepto et consilio accipiatur. I

Matth.vi. Pro precepto dei atque consilio potest accipi voluntas vt ibi. Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. Et alibi. Qui facit voluntatem patris mei qui in celis est: ipse frater meus et soror et mater est. Et cõtra hãc

Augustin⁹ voluntatem multa fiunt. Unde Augustinus in libro de spiritu et litera. Infideles inquit cõtra voluntatem dei faciunt: cum eius euangelio nõ credũt.

¶Quod deus non vult ab hominibus fieri omnia que precepit: vel nõ fieri que prohibet. K

Et si illa tria dicantur dei voluntas ideo quia signa sunt di-

Gen.xxii. uine voluntatis: non est tamen intelligendum deum omne illud fieri velle quod cuicũque precepit: vel non fieri quod prohibuit. Precepit enim Abrae immolare filium: nec tamen voluit: nec ideo precepit vt id fieret: sed vt Abrahe probaretur fides. Et in euangelio prohibuit sanato ne cui diceret: ille autem predicauit vbique intelligens deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suũ

Mar.i. predicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

¶De permissione et operatione vbi dicant dei voluntas. L

Augustin⁹ Permissio quoque dei et operatio voluntas dei appellantur: qualiter accipit Aug. in Ench. dicens. Non fit aliquid nisi omnipotẽs fieri velit: vel sinendo vt fiat: vel ipse faciendo. Nec dubitandum est deum facere bene etiam sinendo fieri quecũque fiunt male: non enim hec nisi iusto iudicio dei sinit. et profecto bonũ est omne quod iustum est. Ecce hic manifeste habemus dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem cũ dicat nõ fieri aliquid nisi omnipotẽs fieri velit: vbi includit et bona et mala oĩa que fiunt. Ideoque aperte distinguit quomodo deũ velle dixerit ne eadem ratione intelligeretur velle bona et mala subdens: vel sinendo vt fiat: hoc quantum ad mala dicitur: vel ipse faciendo hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri: sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia et volens mala sinit et volens bona operatur: et ob hoc permissio et operatio volũtas dei dicuntur.

¶Quinque supra sunt proposita que dicuntur secundum tropum: et ideo distinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas. M

Quinque ergo supraposita sunt que dicuntur secũdum tropum dei voluntas: quia signa sunt diuine voluntatis que vna est et immutabilis. scilicet dei beneplacitum. Ideoque diligẽter distinguat lector vbi de voluntate dei scriptura commemorat iuxta quem modum accipi oporteat scilicet pro beneplacito dei: an pro aliquo signorum eius. Magna enim est

adhibenda discretio in cognitione diuine voluntatis: quia et beneplacitum dei et voluntas eius: et signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius eternum est: signum vero beneplaciti non: et cõsonat rerum effectibus beneplacitum ipsius: et ipsi effectus rerum ab illo nõ discordant. Fit enim omne qd beneplacito vult fieri omne qd non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis: quia precepit deus multis ea que non faciunt et prohibet que non cauent et consulit que non implent.

Illi sententie qua dictum est dei voluntatem nõ posse cassari que ipse est quedam videntur obuiare. A

Hic oritur questio. Dictum est enim in superioribus et auctoritatibus cõmunitum quod volũtas dei que ipse est: que beneplacitum eius vocatur cassari non potest: quia illa voluntate fecit quecũque voluit in celo et in terra: cui teste apostolo nihil resistit. Queritur ergo quomodo accipiendum sit quod apostolus de domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cum enim non omnes salui fiãt sed dãnentur videtur vtique non fieri quod deus vult fieri humana scilicet voluntate impediente voluntatẽ dei. Dominus quoque in euangelio impiam ciui tatem cõpellans. Quotiens inquit volui cõgregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis et noluisti. Ita etiam hec dicuntur tanquam dei volũtas superata sit hominum voluntate: et infirmissimus nolendo impedientibus nõ potuerit facere potẽtissimus quod volebat. Ubi est ergo illa omnipotentia: qua in celo et in terra secundum prophetam. Omnia quecũque voluit fecit? et quomodo voluntati eius secundum apostolum nihil resistit: si colligere filios hierusalem voluit et non fecit? hec enim predictis plurimũ obuiare videntur. Dist. xlvi. De impletiõe volũtatis dei quod impleatur. Psal. cxiii. Roma. ix. i. Thim. ii. Mat. xxiii. Psal. cxiii. Roma. ix.

Solutio quomodo intelligendum sit illud, volui congregare et noluisti. B

Sed audiamus solutionem. ac primũ quomodo accipiendum sit illud qd dominus ait: videamus. Non enim ex eo sensu illud dictũ est vt ait Aug. in Ench. predictã questionẽ soluens quasi dominus voluerit congregare filios hierusalem: et non sit factum qd voluit quia ipsa noluerit: sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit: quia tamẽ nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in celo et in terra non quedam voluit et fecit: quedam vero voluit et non fecit. sed omnia quecunque voluit fecit: vt sit sensus. Quotiens volui cõgregare filios tuos et noluisti, id est quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci: te nolente feci. Ecce in euidẽti positum est quod illa dñi verba superioribus nõ repugnãt. August. in Ench.

Quomodo intelligendum sit illud: qui vult omnes homines saluos fieri. C

Nunc videre restat quomodo etiam premissa verba Apostoli predictis non contradicant qui de deo loquens ait vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi a veritate deuiauerũt dicentes deũ multa velle fieri que non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum quasi deus velit aliquos saluari et non saluẽtur. Quis enim tam impie desipiat vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit et quando voluerit et vbi voluerit in bonum non posse cõuertere. Non est vtique verum quod in Psal. dicitur quecunque voluit, fecit si aliqua voluit et non fecit: et qd est indignius ideo non fecit quoniam ne fie- Psal. cxiii.

ret quod volebat omnipotens voluntas hominis impedivit. Ideoqꝫ cũ audimus ⁊ in sacris literis legimus ꝙ velit omnes homines saluos fieri: nõ tamen ideo debemus omnipotentissime dei voluntati aliquid derogare: sꝫ ita intelligere qđ scriptum est. Uult omnes homines saluos fieri tanqꝫ diceretur nullum hominem saluum fieri nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non ꝙ nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit: sed ꝙ nullus fiat saluus nisi quem velit saluari: ⁊ ideo rogandus est vt velit: quod necesse est fieri si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri qđ factum non sit. Sic etiam intelligitur illud. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum: nõ quia nullus hominũ est qui nõ illuminetur: sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest ⁊ alio modo illud intelligi dum tamen credere cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse factũqꝫ non esse qui sine vllis ambiguitatibus sicut in celo ⁊ in terra sicut veritas cantat omnia quecũqꝫ voluit fecit: profecto facere nõ voluit quecũqꝫ non fecit. Ex his aperte ostenditur ꝙ deus ea voluntate que ipse est non vult aliquid fieri quod non fiat: neqꝫ non fieri quod fiat.

Quõ itelligit illđ. Illumiat oẽꝫ hominẽ veñtem. ⁊c.

¶ Utrum mala dei voluntate fiãt an eo nolente. D

Que super hoc a diuersis dicunt. Aliꝫ dicunt deum velle mala eẽ vel fieri aliꝫ nõ.

Ideoqꝫ cum constet omnia bona que fiunt eius fieri volũtate que si fieri nollet nullatenus fierent recte queri solet. Utrũ ⁊ mala omnia que fiunt. id est peccata dei fiant volũtate: an nolente eo fiant? Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Aliꝫ enim dicũt ꝙ deus vult mala esse vel fieri: non tamen vult mala. Aliꝫ vero ꝙ nec vult mala esse nec fieri: in hoc tamen conueniunt ⁊ hi ⁊ illi ꝙ vtriqꝫ fatentur deũ mala non velle. Utriqꝫ vero rationibus ⁊ authoritatibus innitunt ad muniendam suam assertionem.

¶ Quare dicunt quidam deum velle mala esse vel fieri. E

Qui enim dicunt deum mala velle esse vel fieri suam his modis muniunt intẽtionẽ. Si enim inquiũt mala nõ esse vel nõ fieri vellet: nullo modo essent vel fierent: quia si vult eã nõ esse vel non fieri: ⁊ non potest id efficere: scilicet vt non sint vel non fiant: voluntati eius ⁊ non potentie aliquid resistit: ⁊ non est omnipotens: quia non potest qđ vult: sed impotens est sicuti ⁊ nos sumus qui quod volumus quandoqꝫ non valemus sed quia omnipotens est ⁊ in nullo impotens certum est non posse fieri mala vel esse: nisi eo volẽte. Quomodo enim inuito eo ⁊ nolente posset ab aliquo malum fieri: cum scriptum sit voluntati eius quis resistet? Supra etiam dicit Augustinus quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri non fiunt: fiunt autem: vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri. alioquin summe bonus nõ permitteret ea fieri. Unde Augustinus in Ench. Quamuis ea inquit que mala sunt inquantum mala sunt non sunt bona: tamen vt non solum bona sed etiam sint ⁊ mala bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent ⁊ mala: nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono: cui proculdubio quãꝫ facile est qđ vult facere: tam facile est quod non vult esse non sinere. Hec nisi credamus periclitatur nostra confessio qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes ꝙ bonum est mala esse: omnis autem boni deus auctor est qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri vel esse: ergo ⁊ mala vult fieri vel esse. His atqꝫ aliꝫs huiusmodi rationibus et auctoritatibus vtuntur qui dicunt deum velle mala esse vel fieri.

Prima rõ illoꝝ qui dicũt deũ velle mala fieri.

Rom. ix.

Scđa ratio

Tertia rõ.

August. in Ench.

¶ Hic ponit rationes illorum qui dicunt dei voluntate non fieri ma-

f

Illi vero qui dicunt dei voluntate mala non fieri vel non esse inductionibus premissis ita respondent dicentes deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri: sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse faceret vtique ea fieri vel esse. Et ita esset auctor malorum non est autem auctor malorum vt sanctorum protestantur authoritates non ergo eius voluntate fiunt mala. Item si nollet mala fieri vel vellet non fieri et tamen fierent omnipotens non esset: cum eius voluntas humane voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt deum velle mala fieri ne malorum auctor intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri: ne impotens esse videatur sed tantum dicunt eum non velle mala fieri: vt non auctor sed permissor malorum monstretur. Unde et euangelista vbi ostendit deum auctorem esse omnium bonorum dicens. omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum auctorem esse negat dicens. et sine ipso factum est nihil. id est peccatum. Non dixit per eum factum esse vel eo nolente et inuito sed tantum sine eo. id est sine eius voluntate quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo deo volente vel nolente sed non volente fiunt mala: quia non subest dei voluntati vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri sinat: quia bonum est sinere mala fieri et vtique volens sinit non volens mala: sed volens sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona nec ea fieri vel esse bonum est.

Quare non sit verum deum velle mala fieri.

Hic queritur an sit verum deum velle si fieri mala vel nolle fieri.

Quod verum sit deum non velle mala fieri.

Joha. j.

¶ Quomodo intelligendum sit illud Augustini: mala fieri bonum est. g

Quod vero Augustinus ait. Mala fieri bonum est: nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri: nisi hoc esset bonum vt ea essent: ea ratione dictum esse asserunt: quia ex malis que fiunt deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Unde Augustinus in eodem libro Ench. aperte indicans predictorum verborum talem esse intelligentiam ait. Deus omnipotens qui rerum est summa potestas cum summe bonus sit: nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis nisi vsque adeo esset omnipotens et bonus: vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem. Melius iudicauit de malis bona facere quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac verum est bonum est mala fieri: quia ex malis que fiunt bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas. id est vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala: quia eis prosunt: que alijs facientibus obsunt. Unde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum. vt Hieronymus super Marcum. Malum inquit inde bonum fuit scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi inde sequitur quod simpliciter bonum sit: proprie enim ac simpliciter bonum est quod in se et facienti bonum est.

Quod non deo volente vel nolente sed non volente fiant mala

Augustinus Confirmat illum sensum alia authoritate eiusdem.

Roma. viij.

¶ Quadripartita boni acceptio. h

Est enim aliquid quod in se bonum est et cui fit: sed non est bonum facienti vt cum subuenitur pauperi: sed non propter deum et aliquid boni in se et facienti: sed non ei cui fit: vt cum veritas propter deum alicui non obedienti predicatur: et aliquid in se et facienti et ei cui fit bonum vt cum veritas predicatur propter deum credenti. Unde Apostolus. Bonus odor sumus deo: alijs odor vite: alijs odor mortis. Est autem aliud quod in se bonum est et facienti nocet et damnat nisi peniteat vt malum: valet tamen ad aliquid. Ut enim ait Aug. i Ench. A summe et equaliter et immutabiliter trinitate bona creata sunt omnia nec sum

me nec equaliter: nec immutabiliter bona sed tamen bona etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona. Quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malũ dicitur bene ordinatum et loco suo positũ eminentius cõmendat bona vt magis placeãt et laudabiliora sint dum comparantur malis.

¶Quod mala vniuersitati valẽt et faciẽtib⁹ sua ppria vel patiẽtib⁹ aliena prosunt electis tantum. I

Hinc patet q̄ ex malis que fiunt aliquod prouenit bonũ dum bona magis placent: et laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientib⁹ ex malis que faciunt interdum bona proueniunt si secundũ propositũ vocati sunt sancti. Talibus em̃ vt ait Augu. in lib. de correctione et gratia: vsq̧ adeo deus omnia cooperatur in bonũ: vt si qui horũ deuiant et exorbitant: et ita hoc ipsum eis faciat proficere in bonũ: quia humiliores redeũt atq̧ doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala que ab iniquis fideles pie perferunt: vt ait Augusti. in li. de tri. ipsis vtiq̧ prosunt: vel ad delenda peccata: vel ad exercendam probandã q̧ iustitiã vel ad demonstrandã huius vite miseriã. Ideoq̧ et Iob dei manũ ꝛ Apostolus sathane stimulũ sensit: vterq̧ bene profecit quia malum bene portauit.

Iob. xix. ij. Cor. xij.

¶Ex predictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis. K

Si quis igitur diligenter attendat que scripta sunt facile est ei percipere ex malis bona prouenire: ꝛ ex ea ratione dictum esse q̄ bonum est mala fieri vel esse: non quia malum sit bonũ vel quia bonũ sit malum fieri. Non est enim bonũ malũ fieri ab aliquo: quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonũ profecto huius deus auctor esset qui est auctor omnis boni. Quod si huius deus auctor est: eo ergo auctore homo agit mala ꝛ ita eo auctore homo fit deterior. Et si eo auctore hõ fit deterior: tunc eo volente homo fit deterior. Idẽ est enim dicere aliquid fieri deo auctore quod deo volente. Deo aũt auctore hõ non fit deterior. ergo non deo volente. vt ait Augu. in li. lxxxiij. quest. apte astruit a minori dicens ita. Nullo sapiente homine auctore fit hõ deterior. tanta em̃ est ista culpa que in sapientẽ hominẽ cadere nequit. Est aũt deus oĩ hoĩe sapiẽte prestantior. Multo minus ergo deo auctore fit hõ deterior: Multo em̃ est prestantior dei voluntas q̃ hominis sapientis. Illo autẽ auctore cũ dicit̃ illo volente dicitur: ergo est viciũ voluntatis humane quo est hõ deterior: quod vicium si longe abest a dei voluntate vt ratio docet a quo sit querendũ est. Ecce aperte dicit̃ Augu. deo auctore vel volente hominẽ non fieri deteriorẽ sed vicio volũtatis sue. Nõ est ergo deo auctore q̄ malũ fit ab aliquo: ꝛ ita deo volente mala non fiunt.

¶Quod in deo non est causa vt fit homo deterior. L

Deinde idem Aug. querens que sit causa vt homo fit deterior in deo non esse asserit in eodem lib. sic dicens. vt sit homo deterior aut in ipso est: aut in alio aut i nihilo. Si in nihilo nulla cã est. Si in alio aut in deo: aut in alio quolibet homine aut in eo qui neq̧ deus neq̧ homo sit. Sed non in deo. Bonorũ enim deus tantum cã est: ergo aut in homine est: aut in eo quod neq̧ deus neq̧ homo aut in nihilo. Et ex his apte oñdit̃ q̄ non est bonũ vt fit homo deterior: q2 nõ est deus eius rei cã qui tñ cã bonorũ est. Et si non est bonum vt homo fiat deterior non est ergo bonum vt ab

eo fiat malum: non ergo vult deus vt ab eo fiat malum.

¶Aliter probat quod deo auctore non fiunt mala. M

Item aliter etiam ostenditur quod deo auctore .i. volente non fiunt mala quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse malum est. Ipse autem auctor mali non est. Tendit vero ad non esse qui operatur malum. Non ergo deo auctore est quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum quod aliquis operatur malum: quia tantum boni deus auctor est. Hoc autem Augu. in eodem lib. aperte explicat ita dicens. Qui omnium que sunt auctor est: et ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quod est: boni tantummodo causa est. Quocirca mali auctor non est: et ideo ipse summum bonum est: a quo in nullo deficere bonum est et malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi .i. tendendi ad non esse qui vt ita dicam essendi causa est quia omnium que sunt auctor est: que inquantum sunt bona sunt. Ecce apte habes quod deficere a deo qui summum est bonum malum est. mala ergo facere malum est. non ergo deo auctore vel volente mala fiunt.

¶Obiectio quorundam sophistica qua probare nituntur ex deo esse quod mala fiant. N

Iam sufficienter ostensum est: quod deo auctore non fiunt mala. Quidam tamen sophistice incedentes: et ideo deo odibiles probare conantur ex deo auctore esse quod mala fiunt hoc modo. Quod mala fiunt verum est omne autem verum quod est a veritate est que deus est. A deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum a deo sit confirmant auctoritate Augustini in lib. lxxxiij. q. ita dicentis. Omne verum a veritate verum est. Est autem veritas deus. Deum ergo habet auctorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt. Deo ergo auctore est quod sunt vel fiunt mala.

¶Responsio vbi concedit omne verum esse a deo: et sophisma aperit. O

Quibus facile est nobis respondere: sed indignum responsione videtur quod dicunt. Omne namque verum a deo est: vt ait Augu. cui consonat Ambrosius qui tractans illud verbum apostoli. Nemo potest dicere dominus iesus nisi in spiritu sancto dicit quod omne verum a quocunque dicitur a spiritu sancto est. Cum itaque verum sit quod mala fiunt: hoc verum quod dicitur illa locutione scilicet mala fiunt: a deo est sed non inde sequitur quod a deo sit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur auctor malorum deus esse intelligeretur. quod ex simili manifeste falsum ostendetur. Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur. i. Cor. xij Per simile ostendit illud esse falsum.

¶Partem questionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri. P

Hec igitur et alia huiusmodi inania relinquentes premisse questionis parti saniori fauentes que sanctorum testimoniis plenius approbatur: dicamus deum non velle mala fieri nec tamen velle non fieri neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit. et omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa que non vult fieri vt omnia mala.

¶Quod voluntas dei semper impletur de homine quocunque se vertat. Q

Di. xlvij. Q̄ſ voluntas dei ſemꝑ efficacit

Voluntas quippe dei ſemꝑ efficax eſt vt fiat omne quod velit et nihil fiat qđ nolit: que de hoīe ſemꝑ impletur quocunq̄ ſe vertat. Nihil eñ (vt ait Aug.) in libero arbitrio conſtitutum ſupat voluntatē dei: et ſi faciat cōtra eius voluntatē tñ contra eius voluntatē que ipſe eſt: nihil putandū eſt ita fieri tanq̄ velit fieri ⁊ non fiat: vel nolit fieri et fiat. Illa eñ voluntas (vt ait Aug. in ench.) ſemꝑ impletur: aut de nobis aut a nobis. De nobis impletur: ſed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonū facimus ideo enim facimus quia ſcimus placere deo. Ita et de homine ſemꝑ deus implet ſuam voluntatē: quia nihil facit homo de quo deus non operaꝫ qđ vult. Non eñ vult deus vt peccet homo quilibet. Si aūt peccauerit penitēti vult parcere vt viuat: in peccatis vero ꝑſeuerantē punire vt iuſtitie potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab eterno ꝑparauit ad penā: ita alios preparauit ad gloriā et hec ſunt magna opa dñi exquiſita in oēs voluntates eius. Et tam ſapienter exquiſita vt cum angelica et humana creatura peccaſſet. i. non quod ille: ſed quod voluit ipſa feciſſet etiam per eandem creature voluntatē qua factū eſt quod creator non voluit: implet ipſe quod voluit bene vtens etiam malis tanq̄ ſumme bonus: ad eorum damnationē quos iuſte ꝑdeſtinauit ad penam: et ad eorū ſalutem quos benigne predeſtinauit ad gratiā. Quantū eñ ad ipſos attinet deus ꝙ noluit fecerunt q̄ntum vero ad omnipotentiā dei nullo mō id facere valuerunt. Hoc quippe ipſo ꝙ contra eius voluntatem fecerunt de ipſis facta eſt volūtas eius. Propterea nāq̄ magna opera dñi ſunt exquiſita i oēs voluntates eiꝰ vt miro et ineffabili modo nō fiat ꝑter eius voluntatē: quod etiā fit contra eius voluntatē: q⁊ non fieret ſi nō ſineret: nec vtiq̄ nolēs ſinit: ſed volēs nec ſineret bonus fieri male: niſi oīps ⁊ de malo poſſet facere bonum bene. His verbis euidenter monſtraꝫ ꝙ voluntas dei eterna ſemꝑ impleꝫ de hoīe etiā ſi faciat homo contra dei voluntatē. Sed attendendū eſt diligenter quō in ſuperioribus dicaꝫ fieri aliquid contra dei voluntatē quod tñ non fit ꝑter eam et qualiter intelligendū ſit illud q̄rū ad ſe fecerunt: ꝙ deus noluit: q̄ntū vero ad oīpotentiā dei nullo mō id facere valuerunt. Videnꝫ eñ iſta ſuperioribus obuiare vbi dictū eſt voluntati eius nihil reſiſtere.

Ps. cx.

Inq̄rit ſenſus ꝑdicto rū verborū.

Rom. ix.

¶ Hic aperit dicens diuerſis modis ſupra accipi dei voluntatem. B

Verum vt ſupra diximus voluntas dei diuerſis modis accipitur que diuerſitas in predictis verbis ſi diligenter notetur nihil ibi cōtradictionis reperiꝫ. Ubi eñ dicit non fieri preter eius voluntatē et quod fit contra eius voluntatē diſſimiliter accepit voluntatē: et non ipſam voluntatē que deus eſt et ſempiterna eſt: ſed eius ſigna ꝑdictis verbis intelligi voluit. i. ꝓhibitionē ſiue preceptionē et ꝑmiſſionē. Multa eñ fiunt contra preceptū vel prohibitionē que tamen non fiunt preter eius ꝑmiſſionē. Ipiꝰ nāq̄ ꝑmiſſione omnia fiunt mala: que tñ preter eius voluntatē ſempiternam fiunt. Sicut Augu. dicit ſuper illum locum pſal. vt non loquatur os meū opera hominū. Opera enim hominū dicit ea que mala ſunt que preter dei voluntatē fiunt que ipſe eſt: ſed non preter eius permiſſionem que ipſe non eſt. Appellatur tamen ipſa dei voluntas quia deus volens ſinit mala fieri. Fiunt contra eius preceptionem vel prohibitionem ſed non contra eiꝰ voluntatem que ipſe eſt niſi dicantur contra eam fieri quia preter eaꝫ fiūt. Contra eam quippe nihil ita fit: vt velit fieri quod non fiat vel nolit fieri ⁊

Et q̄ ſenſu q̄dā dr̄ fieri ꝯtra dei volūtatē q̄ tñ nō fiunt ꝑter eiꝰ voluntatē. Et q̄ ſenſu verū ſit nihil fieri cō tra eius voluntatem.

flat: quod euidenter ibi Augustinus notauit vbi ait. Quantum ad ipsos attinet quod deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiã dei nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret fecerunt contra dei preceptũ quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra dei voluntatem omnipotentẽ quia hoc non valuerunt illud valuerunt: et ita per hoc quod fecerunt contra dei voluntatẽ. i. preceptum de ipsis facta est voluntas eius. i. impleta est voluntas eius sempiterna qua eos dãnari volebat. Unde Grego. super gen. Multi voluntatem dei peragunt vnde mutare contendunt: et consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat: quod p humanũ studium resultat. Hic apte ostenditur quia dum mali consilio ac precepto dei resistunt quod voluntas dei appellatur ea faciunt vnde volũtas eius que ipse est impletur: que dispositio vel beneplacitum vocat. Nã vt ait Augu. in enchi. quantelibet sint voluntates angelorũ et hominũ bonorum vel malorum: vel illud quod deus vel aliud volentiũ quam deus omnipotentis voluntas semper inuicta est que mala esse nunquam potest: etiam dũ mala irrogat iusta est: et profecto que iusta est mala non est. Deus ergo olpotens siue per misericordiam cuius vult miseretur: siue per iudiciũ quẽ vult obdurat: nec inique aliquid facit: nec nisi volens quicquam facit et ola quecunque vult facit. Gregorius

¶ Summatim perstringit sententiam predictorum addens quare deus precepit omnibus bona facere et mala vitare: cum nõ velit hoc ab omnibus impleri. C

Ex predictis liquet quod voluntas dei que ipse est semper inuicta est nec in aliquo cassatur: sed per omnia impletur. Consilium vero eius et preceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur quibus proposita et data sunt. Necque ideo precepit omnibus bona: vel prohibuit mala vel consuluit optima quod vellet ab omnibus bona que precepit fieri: vel mala que prohibuit vitari. Si enim vellet vtique et fierent: quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas sed vt iusticiam suam hominibus ostenderet: et mali essent inexcusabiles. Denique et boni ex obedientia: gloriam mali ex inobedientia penam sortirentur: sicut vtrisque ab eterno preparauit. Ea ergo que omnibus precepit vel prohibuit a quibusdam voluit fieri vel vitari: sed non ab omnibus et quedam personaliter precepit et in veteri et in noua lege: que ab eis quibus precepit fieri noluit: vt Abrae de imolatione filij et in euangelio quibusdam curatis quibus precepit nec cui dicerent. Gen. xxij. Mar. j.

¶ Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam deus: et aliquando mala id quod deus bona voluntate vult. Di. xlviij. Qualr voluntas nr̃a diuie cõformetur. A

Sciendum quoque est quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod deus vult fieri et aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis quam deus. Ut enim bona sit hominis voluntas oportet attendere quid congruit ei velle et quo fine. Tantum enim inter est inter voluntatem dei et voluntatẽ hominis vt in quibusdam aliud congruat deo velle aliquid homini. vnde Aug. in ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod deus nõ vult bona Augusti. Quod bis duo considerat bona volũtas hois.

multo amplius multoq; certius voluntate. Nam illius mala volūtas esse nunq; potest: tanq; si bonus filius patrem velit viuere: quem deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest: vt hoc velit homo volūtate mala quod deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrē velit etiā hoc deus. Nempe ille vult quod non vult deus: iste vero id vult quod vult & deus: & tamen bone dei voluntati pietas illius potius consonat quā illius aliud volentis: q; huius idē volentis impietas. multū enī interest qd velle homini: quid velle deo congruat & ad quem finem suam quisq; referat voluntatem vt approbetur vel improbetur. Potest enī velle bonum quod non congruat ei velle: & potest velle bonum quod congruit: sed non refert ad finem rectum: & ideo non est bona voluntas.

¶Quod bona dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in passione christi contigit vbi quiddam factum est quod deus bona & iudei mala voluntate voluerunt: voluerūt tn̄ & aliquid qd deus non voluit. B

Illud quoq; non est pretermittendum q aliquando dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur vt in crucifixione christi factum est: quem deus bona voluntate mori voluit. Judei vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant iudei mala voluntate qddam quod deus bona voluntate volebat. s. vt christ⁹ pateretur/ & moreret sed volebant & aliquid aliud quod deus nolebat. s. occidere christum: qd fuit mala actio & peccatum. Actum quippe iudeorum nō voluit deus. passionem vero christi voluit: sicut & in ipso psal xp̄s ad patrem ait. Tu cognouisti sessionem meam. i. voluisti & approbasti passionē meam tibi et placuit. Uoluit itaq; tota trinitas vt xp̄s pateretur: nec tamen voluit vt iudei occiderent: q2 voluit penam xp̄i: sed non voluit culpam iudeorū: nec tamen noluit: si enī noluisset nec fuisset.

¶Oppositio. C

Sed ad hoc opponitur sic. Si voluit deus vt xp̄s pateret voluit vtiq; vt pateretur a iudeis vel non. Si voluit vt non pateretur a iudeis: cum passus sit factum est itaq; quod voluit deus non fieri. Si autē voluit eum pati a iudeis ergo voluit eum occidi a iudeis: voluit itaq; vt iudei occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus simpliciter concedendum esse quod deus voluit christum pati & mori: q2 eius passio bonū fuit & causa nostre salutis. Cū aūt dicitur volebat eū pati vel occidi a iudeis hic distinguendum est. Si enī intelligitur sic: volebat eum sustinere passionē siue crucifixionem a iudeis illatam verus est sensus. Si vero intelligitur sic: volebat vt iudei occiderent eum falsum est. Non enī volebat deus actionem iudeorum que mala erat: sed volebat passionem bonam: & hec voluntas per malas iudeorum voluntates impleta est. Unde Augu. in Ench. Deus quasdā voluntates suas vtiq; bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maliuolos iudeos bona voluntate patris christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit vt apostolus Petrus quando id fieri nolebat sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse q christus occisus est & hoc bonum: q2 Petrus nolebat ideo redargutus est

Augustin⁹ Ench.

Matth. xvj

¶Utrū placuerit viris bonis q xp̄s pateret & moreret placuit qdē intuitu nostre redēptionis: s3 nō ipsius cruciatus: D

Ex quo soluitur questio qua queri solet vtrum viris san

etis placere debuerit ꝙ xp̄s pateret̄ vel occideretur. Debuit em̄ eis placere intuitu nostre redemptionis: sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerūt ergo ac vehementer cupierunt xp̄m mori ꝓpter liberationem hoīs ꝛ impletionē diuine voluntatis: sed non voluerunt delectationem ipsius afflictionis. De eodem ergo letabantur: ꝛ tristabantur: sed ob aliud gaudebant: ꝛ propter aliud dolebant. Volebant ergo xp̄m mori pro hominis redemptione ꝛ tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variē mouebantur.

¶ Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum: an velle: an nolle debeamus. E

Si vero queritur vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus ꝛ martyrijs sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis ꝛ membrorum. Christi namq; passio causa est nostre salutis quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus nisi christi. Profuerunt quidem non mō eis qui passi sunt verumetiam alijs fidelibus ipsorum passiones. Verūtamen nostra redēptio non sunt. Hoc enim passio illius sola potuit qui deus est ꝛ homo. Illius ergo passionem credentium piementes voluerunt ꝛ optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones vero sanctorum possumus velle ꝛ nolle: ꝛ vtrunq; bona voluntate si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit pauli passio eo fine: quia premium eius per hoc auctum ꝛ paratū cernebat: bonam videtur habuisse volūtatem: que voluntati eius cōgruebat qua cupiebat dissolui: ꝛ esse cum christo. Qui autem voluit eum declinare passionem ꝛ effugere manus iniquorum compassione pietatis ꝛ ille habuit bonam voluntatem. Unde Augustinus in Ench. Bone apparebāt voluntates piorum fidelium qui nolebant apostolum Paulum hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala que Agabus propheta predixerat: et tamen hoc illum deus pati volebat pro annuncianda fide christi exercēs martyrem christi: neq; ipse bonam voluntatem suā impleuit per christianorum voluntates bonas: sed per iudeorum malas: ꝛ ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat: quā illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt quod deus bona voluntate voluit. Ita ꝛ in passione christi factum est: quod enim deus voluit hoc idem iudei ꝛ dyabolus: sed illi mala voluntate: deus vero bona voluntate scȝ: ꝛ vt christus moreretur. Verumtamen illi actum voluerunt quem deus non voluit.

[Margin: Q; passiones sctōrū possumꝰ velle ꝛ nolle ꝛ vtrūq; bona volūtate.]

[Margin: Act.xxi]

¶ Finit primus liber sententiarū de mysterio summe ac sanctissime trinitatis.

Que ad ministeriū diuine vnitatis atq trinitatis licet ex parte cognoscēdum pertinere noscuntur quantum valuimus diligenter executi sumus nunc ad considerationē creaturarum transeamus.

¶Distin.j. Quod vnum est principium rerum et non plura.
Quid sit creare:quid facere.
Secundum quā rationem dicuntur de deo hmōi verba agere:facere.
Quare rationalis creatura facta sit.i.homo vel angelus.
Quō dicit homo factus propter reparationē angelici casus.
Quare homo sit institutus vt vnita sit anima corpori.
¶Dist.ij. De angelis quando facti sunt.
Quod nihil factum est ante celum ⁊ terram.
Quod simul cum tempore ⁊ cum mundo ceperit spiritualis creatura ⁊ corporalis.
Ubi angeli mox creati fuerint.
Quod simul creata est visibilium materia et inuisibilium natura ⁊ vtraq informis.
Quō dixit lucifer ascendam in celum.
¶Dist. iij. Quales facti fuerint angeli.
An omnes angeli fuerint equales in essentia sapientia ⁊ liberate arbitrij
Que communia ⁊ equalia habuerunt angeli.
An boni,vel mali creati sint:⁊ an aliqua mora fuerit inter creationem / et lapsum.
De triplici sapia angelorum ante casum : vel confirmationem.
An aliquam habuerunt dei dilectionem vel sui ante casum.
¶Dist.iiij. An perfecti ⁊ beati creati sint: an miseri ⁊ imperfecti.
¶Dist.v. De confirmatione ⁊ conuersione stantium:⁊ auersione⁊ lapsu cadentium.
De libero arbitrio,breuiter tangitur.
An aliquid datum fuerit stantibus quo conuerterentur
Qua gratia indigebant angeli ⁊ qua non.
An lapsis sit imputanda auersio.
Utrum beatitudinem quam acceperunt in confirmatione stantes meruerunt per aliquam,tunc appositam gratiā.
¶Dist.vj. Quod de maioribꝰ ⁊ minoribus quidam ceciderunt inter quos vnus fuit celsior.s.lucifer.
Unde ⁊ quomodo deiecti sunt.
Quare non est eis concessum habitare in celo vel in terra.
De prelationibus demonum.
An omnes demones sint in hoc aere caliginoso:vel aliqui in inferno.
De potestate luciferi.
An demones semel victi a sanctis vltra accedant ad ipsos vel ad alios.
¶Di.vij. Utrū boni angeli peccare vel mali recte viuere possint.
Quod cum vtriq habeant liberum arbitrium:tamen ad vtrumque flecti possunt.
Quod boni post confirmationem liberius habent liberum arbitriū quā

ui homines.
Quare in paradiso non coierunt.
De modo translationis in melius si non peccassent.
Utrum in perfectione stature et vsu mēbro℞ procrearentur filij.
Utrum etiam in sensu paruuli nascerentur.
De duobus bonis altero hic dato altero promisso.
¶ Distin.xxi. De inuidia diaboli qua ad tentandum accessit.
De forma in qua venit.
De calliditate serpentis.
Utrum elegerit serpentem vt per eum tentaret dyabolus.
De modo tentationis.
De duplici specie tentationis.
Quare peccatum hominis et non angeli remediabile sit.
Quod non soli viro preceptum fuit datum.
¶ Distin.xxij. De origine illius peccati.
De mulieris elatione.
De viri elatione.
Quis magis deliquerit vir aut mulier.
De ignorantia excusabili vel inexcusabili.
An voluntas precesserit illud peccatum.
¶ Distin.xxiij. Quare deus permisit hominē tentari quē sciebat casurum.
Qualis fuerit sm animam homo ante peccatum.
De triplici scientia hominis ante lapsum.
Utrum homo prescius fuerit eorum que ibi futura erant.
¶ Distin.xxiiij. De gratia hominis et potentia ante casum.
De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat.
De libero arbitrio.
De sensualitate.
De ratione et partibus eius.
De simili ordine peccandi in nobis et in primis parentibus.
Quod in nobis est vir et mulier et serpens.
De spirituali coniugio viri et mulieris in nobis.
Qualiter per ista tria in nobis consumetur tentatio.
Quando mulier manducat sola cibum vetitum.
Quando etiam vir manducat.
Quando sit venialе vel mortale peccatum.
Quibus modis accipitur sensualitas in scriptura.
¶ Distin.xxv. Diffinitio liberi arbitrij sm philosophos.
Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium.
Quod liberius erit liberū arbitrium quādo peccare non poterunt.
De differentia libertatis liberi arbitrij sm diuersa tempora.
De quatuor statibus liberi arbitrij.
De corruptione liberi arbitrij per peccatum.
De tribus modis libertatis liberi arbitrij a necessitate: a peccato: a miseria.
De libertate que est ex gratia et que ex natura.
¶ Distin.xxvi. De gratia operante et cooperante.
Quid sit voluntas.
Que sit gratia voluntatem bonam preueniens.
Quod bona voluntas q̄ preuenitur gratia: quedam dei bona preuenit.

Et quo affectu vel fine omnes sint boni vel mali.
¶ Dist.xlj. An omnis intentio et actio infidelium sit mala.
Quibus modis dicatur bonum.
Quomodo intelligatur illud peccatum adeo est voluntariũ. vt nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium.
Et illud: nusq̃ nisi in voluntate peccatum est.
Et item: non nisi in voluntate peccatur.
Qđ mala voluntas est voluntarium peccatum.
¶ Di.xlij. An voluntas et actio mala in eodem et circa idem sint vnum peccatum vel plura.
Si peccatum ab aliquo cõmissum in eo sit vsq̃quo peniteat.
Quibus modis accipiatur reatus.
De modis peccatorum.
Quomodo differant delictum et peccatum.
De septem principalibus vitijs.
De superbia.
Quomodo superbia dicatur radix omnium malorum et cupiditas: cum superbia non sit cupiditas.
¶ Di.xliij. De peccato in spiritumsanctum.
¶ Di.xliiij. De potentia peccandi an sit homini, vel diabolo a deo.
An aliquando resistendum sit potestati.

¶ Finis tabule Titulorum Secundi libri.

¶ Incipit liber secundus de

rerum creatione et formatione corporalium: et spiritualiũ: et alijs plurib⁹ eis pertinẽtibus: necnõ de lapsu hominis. Unum esse rerũ principium ostendit: nõ plura: vt quidã putauerunt. A

CReationem rerum insi

nuans scriptura deum esse creatorē initiūq3 tēporis atq3 omnium visibilium vel inuisibiliū creaturarū in primordio sui re ostendit dicens. In principio creauit deus celum & terram. His etenim verbis Moyses spiritu dei afflatus in vno principio a deo creatore mundū factū refert elidens errorem quorūdam plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato nāq3 tria initia estimauit deum .s. exemplar & materiā & ipsa increata sine principio & deū quasi artificē non creatorem. Creator enim est qui de nihilo aliquid facit. Et creare proprie est de nihilo aliquid facere. Facere vero nō modo de nihilo aliqd operari: sed etiam de materia. Unde & homo & angelus dicitur aliqua facere sed non creare: vocaturq3 factor siue artifex: sed non creator. Hoc enim nomen soli deo proprie cōgruit qui & de nihilo quedā & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator & opifex & factor: sed creationis nomē sibi proprie retinuit: alia vero etiā creaturis cōmunicauit. In scriptura tamē sepe creator accipit tanq3 factor: & creare tāq3 facere: sine distinctione significationis.

Dist.mag. De creatione humane nature qstū ad pncipiū efficiens in generali. Gen.j. Plato dic tria principia ee. Ex q̄ rōne proprie dr creator & qd sit creare: & quid facere.

¶ Qd hec verba .s. agere & facere & hmōi nō dicunt de deo sm eā rationem qua dicuntur de creaturis. B

Uerumtamen sciendum est hec verba scz creare facere/agere/ & alia huiusmodi de deo non posse dici sm eam rationem qua dicunt de creaturis. Quippe cū dicimus eū aliquid facere: nō aliquē in operando motum illi inesse intelligimus vel aliquā in laborando passionē sicut nobis solet accidere sed eius sempiterne voluntatis nouū aliquē significamus effectum .i. eterna eius voluntate aliquid nouiter existere. Cum ergo aliquid dicitur facere tale est ac si dicatur iuxta eius voluntatē vel per eius voluntatem aliquid nouiter cōtingere vel esse: vt in ipso nihil noui cōtingat: sed nouum aliquid sicut in eius eterna voluntate fuerat fiat sine aliqua motione vel sui mutatione. Nos vero operando mutari dicimur qr mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur: qr causa est rerū nouiter existentiū: dū eius voluntate res noue esse incipiunt q̄ ante nō erant absq3 ipsius agitatione: vt actus proprie dici non queat: cū videlicet actus omnis in motu cōsistat: in deo aūt motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri cōtingit: nulla tamen in ipso vel in eius calore facta motione vel mutatione. Ita ex dei voluntate noua habent esse sine mutatione auctoris qui est vnū & solū & omnium principium. Aristoteles vero duo posuit principia: scilicet materiam & speciem & tertiū operatorium dictum: mundum quoq3 semper esse & fuisse.

Ex q̄ sensu dr deus aliqd facere.

Per simile ostendit.

¶ Quod catholicum est docet. C

Horum ergo & similium errorem spiritussanctus euacuās veritatisq3 disciplinam tradens: deū in principio tēporum mundū creasse: & ante tempora eternaliter extitisse significat ipsius eternitatem & omnipotentiam cōmendans. Cui voluisse facere est quia vt prediximus ex eius voluntate & bonitate res noue existunt. Credamus ergo rerum creatarum: celestium: terrestriū visibilium vel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem creatoris: qui est deus vnus & verus. Cuius tanta est bonitas: vt summe bonus beatitudinis sue qua eternaliter beatus est alios velit esse participes quam videt & communicari posse & minui omnino non posse. Illud e=

Aristoteles circa finem secundi de gñatione.

go bonum quod ipse erat et quo beatus erat sola bonitate non necessitate alijs cõmunicari voluit: quia summe boni erat prodesse velle: et omnipotentissimi nocere non posse.

¶Quare rationalis creatura facta sit. D

Et quia nõ valet eius beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligentiam: que quãto magis intelligitur tãto plenius habetur. Fecit deus rationalem creaturam que summum bonum intelligeret: et intelligendo amaret: et amando possideret: ac possidendo frueretur. Eãq hoc modo distinxit vt pars in sui puritate permaneret nec corpori vniretur: scilicet angeli: pars corpori iungeretur alias vniretur. s. anime. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream et corpoream. et incorporea quidẽ angelus: corporea vero homo vocatur ex anima rationali et carne subsistẽs. Conditio ergo rationalis creature primam causam habuit dei bonitatem.

Quõ distincta sit rõnalis creata.

¶Quare creatus sit homo vel angelus. E

Ideoq si queratur quare creatus sit homo vel angelus? Breui sermone responderi potest propter bonitatem eius. Unde Augustinus in libro de doctrina christiana. Quia bonus est deus sumus: et in quantum sumus: boni sumus.

¶Ad quid creata sit rationalis creatura. F

Et si queritur ad quid creata sit rationalis creatura. Respondetur: ad laudandum deum: ad seruiendum ei: ad fruendũ eo: in quibus proficit ipsa: non deus. Deus enim perfectus et summa bonitate plenus nec augeri potest nec minui. Qđ ergo rationalis creatura facta est a deo referendum est ad creatoris bonitatem et ad creature vtilitatem.

¶Breuissima responsio cum queritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura. G

Cum ergo queritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura? Breuissime responderi potest propter dei bonitatem et suam vtilitatem. Utile nempe ipsi est seruire deo et frui eo. Factus ergo angelus siue homo propter deum dicitur esse: non quia creator deus et summe beatus alterutrius indiguerit officio qui bonorum nostrorum non eget: sed vt seruiret ei ac frueretur eo cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiẽs, nõ ille cui seruitur.

¶Sicut factus est homo vt seruiret deo: sic mundus vt seruiret homini. H

Et sicut factus est homo propter deum. i. vt ei seruiret: ita mundus factus est propter hominem. scilicet vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio vt et ei seruiretur: et ipse seruiret vt acciperet vtrũq et reflueret totum ad bonum hominis: et quod accepit obsequium et qđ impẽdit: Ita enim voluit deus sibi ab homine seruiri: vt ea seruitute non deus: sed homo seruiens iuuaretur: et voluit vt mundus seruiret homini: et exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat et qđ factum est propter ipsum et propter qđ factus est ipse. Omnia enim (vt ait Apostolus) nostra sunt. scilicet superiora et equalia: et inferiora. Superiora quidem nostra sunt ad perfruendum vt deus trinitas. Equalia ad cõuiuendum. scilicet angeli. Qui et si nobis modo superiores sint: in futuro erunt equales: qui et modo nostri sunt quia ad vsum nobis sunt. Sicut res dominorum dicuntur esse famu-

i. Cor. iij.

Quõ omnia nr̃a sunt.

loꝛum non dominio: sed quia sunt adusum coꝛuz. Ipsiq; angeli in quibusdam scripture locis nobis seruire dicuntur: dum propter nos in ministeriũ mittuntur.

¶ Quomodo dicitur aliquando in scriptura homo factus est ꝑpter reparationem angelici casus. I

De homine quoq; in scriptura interdum reperitur ꝙ factus sit propter reparationem angelice ruine quod non ita est intelligendum quasi non fuisset homo factus si nõ peccasset angelus: sed quia inter alias causas scilicet precipuas: hec etiam nõnulla causa extitit. Nostra ergo sunt superioꝛa ⁊ equalia. Nostra etiam sunt inferioꝛa: quia ad seruiendum nobis facta.

¶ Quare ita sit homo institutus vt anima sit vnita coꝛpori. K

Solet etiam queri cũ maioꝛis dignitatis videtur esse anima si absq; coꝛpoꝛe permansisset: cur vnita sit coꝛpori. Ad quod primo dici põt q̄z deus voluit: ⁊ voluntatis eius causa querenda non est. Secunda autem potest dici ꝙ ideo deus voluit eam coꝛpori vniri: vt in humana ostẽderet cõditione nouum exemplum beate vnionis que est inter deum ⁊ spiritum in qua diligitur ex toto coꝛde. ⁊ videtur facie ad faciem. Putaret enĩ Prima cã. creatura se non posse vniri creatoꝛi sub tanta propinquitate vt euz tota mẽ Scda cã. te diligeret ⁊ cognosceret: nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tã infime id est carni que de terra est in tanta delectatione vniri vt nõ valeat arctari ad hoc vt velit eam relinquere: sicut ostendit apostolus dicens. Nolumus coꝛpoꝛe expoliari sed superuestiri: per quod ostenditur spiritum creatum spiritui increato ineffabili amoꝛe vniri. Pro exemplo ergo future societatis que inter deum ⁊ spiritum rationalem in gloꝛificatione eiusdem perficienda erat: animam coꝛpoꝛeis indumẽtis ⁊ terrenis mansionibus copulauit: luteamq; materiam fecit ad vite sensum vegetare vt sciret homo quia si potuit deus tam disparem naturam coꝛpoꝛis ⁊ anime in federationem vnam ⁊ in amicitiam tantam coniungere nequaq; ei impossibile futurum rationalis creature humilitatem: licet longe inferioꝛem ad sue gloꝛie participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in patre vsq; ad consoꝛtium terreni coꝛpoꝛis humiliatus est: ne foꝛte in hoc nimis depressus videretur: addidit dei prouidẽtia vt postmodum cũ eodem coꝛpoꝛe gloꝛificato ad consoꝛtium illoꝛum qui in sua permanserunt puritate sublimaretur vt quod minus ex dispẽsatione creatoꝛis sui acceperat conditus postmodum per gratiam eiusdem acciperet gloꝛificat⁹. Sic ergo conditoꝛ noster deus rationales spiritus varia soꝛte pro arbitrio voluntatis sue disponens: illis quos in sua puritate reliquerat sursum in celo mansionem illis vero quos coꝛpoꝛibus terrenis sociauerat deoꝛsum in terra habitationem constituit vtrisq; regulam imponens obedientie quatenus ⁊ illi ab eo vbi erãt non caderent: ⁊ isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaq; deus hominem ex duplici substantia coꝛpus de terra componens: animam vero de nihilo faciens. Ideo etiaz vnite sunt anime coꝛpoꝛibus vt in eis deo famulantes maioꝛem mereantur coꝛonam.

¶ Post sacramentum trinitatis de creatura tripartita agendum est ⁊ prius de dignioꝛi .i. angelica. L

Ex premissis apparet rationalẽ creaturã in angelicã ⁊ hu

manā fuisse distinctā quarū altera est tota spiritualis. i. angelica altera
ex parte spiritualis ꝛ ex parte corporalis.i.humana. Cum itaqꝫ de his tra
ctandū sit.s.de spirituali et corporali creatura: de rationali ꝛ de non rōna=
li.primo de rationali et spūali.i.de angelis agendū videtur: vt a 'contuitu
creatoris ad cognitionē creature dignioris ratio nostra intendat: deinde
ad consideratione corporee tam illius que est rōnalis ꝙ illius que non est
rationalis descendat vt trinitatis increate sacramentū tripartite creature
eiqꝫ concretorū atqꝫ contingentiū sequatur documentum.

¶ Que consideranda sunt de angelica natura. A

Di.ij. Agit i spā li de cōditione spūalis creature. s. angelice q̄lis ictā[?] lit.

DE angelica itaqꝫ natura hec primo consideranda
sunt quando creata fuerit ꝛ vbi et qualis facta sit dū primū con=
deretur. Deinde qualis effecta auersione quorūdā ꝛ cōuersione
quorūdam. De excellentia quoqꝫ et ordinibus et donorū differen
tia et de officijs ac nominibus alijsqꝫ pluribus aliqua dicenda sunt.

¶ Quando facti sunt angeli prius dicit in quo videnť sibi obuiare B
auctoritates.

Quedā auctoritates videntur innuere ꝙ ante oēm creatu
ram creati sunt angeli: vnde illud. Primo olm creata est sapientia: quod
intelligiť de angelica natura que in scriptura sepe vita ꝛ sapiētia et lux dr.
Nam sapientia illa que deus est creata nō est. Filius enī sapientia pris est
Eccl.j. genita non facta nec creata: et tota trinitas vna sapientia est: que non fa=
cta nec creata est nec genita vel procedēs. De angelica ergo vita illud acci=
piendū est de qua dicit scriptura qñ facta est.s.primo olm. Sed rursū alia
Gen.j. scriptura dicit. In principio creauit deus celū et terrā. Et in propheta. Ini
ps.cj. tio tu dñe terram fundasti: et opera manuū tuarū sunt celi. et videtur con=
trarietas quedam oriri ex assertionibus istis. Nam si primo omniū creata
est sapientia omnia post ipsam facta videnť: et ita post ipsam facta viden
tur celum et terra et ipsa facta ante celum et terram. Item si in principio
creauit deus celum et terram: nihil factum est ante celum ꝛ terrā: nec ipsa
sapientia facta est ante celum et terrā. Cum ergo hec contraria videantur
nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse cōtrarietatis requiram'
intelligentiam veritatis.

¶ Quid tenendum sit docet premissas auctoritates deter= C
minando.

Videtur itaqꝫ hoc esse tenendū ꝙ simul creata est spiritua
Salomon. lis creatura.i.angelica et corpalis sm ꝙ potest accipi illud Salomonis.
Qui viuit ineternum creauit omnia simul.i.spirituale et corporalem natu
ram: et ita non prius tempore creati sunt angeli ꝙ illa corporalis materia
Qñ creata fuerit corporal' ꝛ spiritualis creatura auctoritate firmat. quatuor elementorū et tamen primo omnium creata est sapientia: quia et
si non tempore precedit tamen dignitate. Quod autem simul creata fuerit
corporalis spiritualisqꝫ creatura. Augustinus super Gen. aperte ostendit
dicens. Per celum et terram spiritualem corporalemqꝫ naturam intelligi:
et hec creata sunt in principio scilicet temporis vel in principio: quia pri=
mo facta sunt.

¶ Quod nihil factum est ante celum et terram ne etiam tem= D
pus cum tempore enim creata sunt: sed non ex tempore.

Ante ea enim nihil factum est: nec etiam tempus factum

est ante spiritualē scʒ angelicā naturā: et ante corporalē scilicet materiam illam quattuor elementorū confusam. Illa enim cum tempore creata sunt nec ex tempore: nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatuʒ est qr non fuit tempus anteq̄ esset celum et terra. Unde Augu. in lib. de tri. dicit ꝙ deus fuit dn̄s anteq̄ tempus esset et non in tempore cepit esse dominus: quia fuit dn̄s temporis: quādo cepit esse tempus: nec vtiq̄ tēpus cepit esse in tempore: quia non erat tempus anteq̄ inciperet tempus. Augustin⁹

¶ Quod simul cum tempore et cum mundo cepit corporalis et spūalis creatura. E

Simul ergo cū tempore facta est corporalis et spiritualis creatura et simul cum mundo: nec fuit ante angelica creatura q̄ mundus: quia vt ait Augu. Nulla creatura creata est ante secula: sed a seculis cum quibus cepit. Hierony. tamen super epistolā ad Titū aliud videt̄ sentire dicens. Sex milia necdū nostri temporis implētur annorū ꝛ q̄tas prius eternitates: q̄ta tempora: q̄tas seculorū origines fuisse arbitrādū est: in quibus angeli/throni/dn̄ationes/ceteriq̄ ordines seruierunt deo absq̄ temporum vicibus atq̄ mensuris et deo iubente substiterunt. His verbis quidam adherentes dixerunt cum mundo cepisse tempus seculare sed ante mundū extitisse tempus eternū sine mutabilitate et in eo immutabiliter et intemporaliter astruunt angelos deo iubente substitisse eiq̄ seruisse. Nos autem quod prius dictum est pro captu intelligentie nostre magis approbamus: salua tamen reuerentia secretorū in quibus nihil temere asserendum est: et illud Hierony. dixisse non ita sentiendo. sed aliorum opinionem referendo arbitramur. Hiero. cōtra dicere vr.

¶ Ubi angeli mox creati fuerint in empyreo. s. quod statim factum repletum est angelis. F

Jam est ostensum quando creata fuerit angelica natura: nunc autem attendendū est vbi facta fuerit. Testimonijs quarūdā auctoritatū euidenter monstratur angelos ante casum fuisse in celo et inde corruisse quosdā propter superbiam alios vero qui non peccauerunt illic perstitisse vnde dominus in euangelio ait. Uidebam sathanam tanq̄ fulgur de celo cadentē nec appellatur hoc celum firmamentū quod secunda die factum est: sed celum splendidū quod dicit̄ empyreū. i. igneū a splendore nō a calore quod statim factum angelis est repletum. quod est supra firmamentum et illud empyreum quidam expositores sacre scripture nomine celi intelligi volunt vbi scriptura dicit. In principio creauit deus celum ꝛ terram. Celum inquit Strabus non visibile firmamentum hic appellat sed empyreum id est igneum vel intellectuale quod non ab ardore sed a splendore dicitur quod statim factum repletuʒ est angelis. Unde Job. Ubi eras cum me laudabant astra matutina ꝛc. De hoc quoq̄ Beda ita ait. Hoc superius celum quod a volubilitate mundi secretum est mox vt creatum est sanctis angelis impletum est: quos in principio cum celo et terra conditos testatur dominus dicens. Ubi eras cum me laudabant astra matutina: et iubilarent omnes filij dei. Astra matutina et filios dei eosdem angelos dei vocat. Celum enim in quo posita sunt luminaria non in principio sed secūda die factum est. Ex his liquet ꝙ in empyreo omnes angeli fuerūt ante quorūdam ruinam: simulq̄ creati sunt angeli cum celo empyreo ꝛ cū informi materia omnium corporalium. Luce.x. Gen.j. Strabus Job.xxxviij. Beda.

¶Quod simul creata est visibilium rerũ materia et inuisibiliũ natura: et vtraq; informis secundum aliquid et formata secundum aliquid. E

Simul ergo visibilium rerum materia et inuisibilium natura condita est: et vtraq; informis fuit secundum aliquid et formata secũdum aliquid. Sicut enim corporaliũ materia confusa et permixta (que secundum grecos dicta est chaos) in illo exordio conditionis primarie et formã confusionis habuit et nõ habuit formã distinctionis et discretionis do nec postea formaretur atq; distinctas reciperet species: ita spiritualis ⁊ angelica natura in sua conditione secundum nature habitum formata fuit: et tamen illam quam postea per amorem ⁊ conuersionem a creatore suo acceptura erat formam non habuit sed erat informis sine illa. Unde Augu. multipliciter exponens premissa verba Genesis. per celum dicit intelligi informem naturam vite spiritualis sicut in se potest existere nõ conuersa ad creatorem in quo formatur per terrã corporalẽ materiã sine omni qualitate que apparet in materia formata.

¶Quõ dicat Lucifer scdm Esaiam. ascendã in celũ ⁊ ero similis altissimo: cum esset in celo. D

Esaie. Hic queri solet: si in celo empireo fuerunt angeli q̃ statim vbi facti sunt: quomodo (vt legitur in Esaia) dicit Lucifer. Ascendam in celum et exaltabo solium meum et ero similis altissimo. Sed ibi celum vocat dei celsitudinem cui parificari volebat et est tale. Ascendã in celum .i. ad equalitatem dei.

¶Quales facti fuerint angeli: ⁊ q̃ quattuor eis attributa sunt in ipso initio sue conditionis. A

Distin. iij. quales creati sunt angeli. Ecce ostensum est vbi angeli fuerint mox vt creati sunt. Nunc consequens est inuestigare quales facti fuerint in ipso primordio sue conditionis: et quattuor quidem angelis videntur esse attributa in initio subsistentie sue: scz essentia simplex .i. indiuisibilis et immaterialis: et discretio personalis: et per rationem naturaliter insitam: intelligentia memoria et voluntas siue dilectio. liberum quoq; arbitrium id est libera inclinãde voluntatis siue ad bonum siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitriũ sine violentia et coactione ad vtrũlibet propria voluntate deflecti.

¶An omnes angeli fuerint equales in tribus: scz in sapientia: i. essentia: in libertate arbitrij. B

Hic considerandum est vtrum in sua substantia spirituali id est materia et sapientia rationali id est intellectu et libertate arbitrij que omnibus inerant omnes equales fuerint vt sit prima consideratio de substantia: secunda de forma: tertia de potestate. Persona quippe substantia est sapientia forma: arbitrium potestas: et ad substantiam quidẽ pertinet nature subtilitas. ad formã vero intelligẽtie perspicacitas: et ad potestatem rationalis volũtatis habilitas. Ille ergo essentie rationales que psone erãt ⁊ spũs erãt. naturaq; simplices et vita inmortales differẽtẽ eẽntie tenuitatem et differentem sapientie perspicacitatem atq; differentem arbi-

triū libertatē et habilitatē recte habuisse itelligunt: sicut i corpib⁹ nōnulla differentia est sm essentiam ac formā et pondus. Quedā enim alijs meliorem ac digniorem essentiam et formam habent et alia alijs leniora atqꝫ agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credēdum est illas spirituales naturas conuenientes sue puritati et excellentie et in essentia et in forma et in facultate differentias accepisse in exordio sue conditionis quibus alij inferiores alij superiores dei sapientia constituerentur: alijs maiora: alijs minora dona prestantis: vt qui tunc per naturalia bona alijs excellebant ipsi etiam post per munera gratie eisdem precessent. Qui enim natura magis subtiles et sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratie muneribus prediti sunt et dignitate excellentiores alijs constituti: Qui vero natura minus subtiles et sapientia minus perspicaces conditi sunt minora gratie dona habuerunt inferioresqꝫ constituti sunt sapientia dei equo moderamine cuncta ordinantis. In ipsa facultate arbitrij differentia aduertenda est secundū differentē natureꝫ virtutem et differentem cognitionis et intelligentie vim. Et sicut differens vigor et subtilitas nature infirmitatē non adducit minorqꝫ cognitio sapiētie ignorantiam non ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis volūtatem imponit.

Hic dr ꝙ differētes erāt, i illis ꝓ mltitudinē corporū ita esse oltēdit.

Scdm qd ē ꝯsiderāda differentia facultatis arbitrij ꝙ nec minor sciētia nec nuitas nature infirmitatē nec minor cognitio sapiētie ignorantiā nec iferior libertas necessitatē inducat.

¶Que cōmunia et equalia habuerunt angeli. C

Et sicut in predictis angeli differebant: ita et quedam cōmunia et equalia habebant: ꝙ spiritus erant: ꝙ indissolubiles et immortales erant commune omnibus et equale erat. In subtilitate vero essentie et intelligentia sapientie et libertate voluntatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilium naturarum ille solus comprehendere potuit et ponderare qui cuncta fecit in pondere numero et mēsura.

Sap.xi.

¶An boni vel mali iusti vel iniusti creati sint angeli: et an aliqua mora fuerit inter creationem et lapsum. D

Illud quoqꝫ inuestigatione dignum videtur quod etiam a pluribus queri solet: vtrum boni vel mali: iusti vel iniusti creati sint angeli et an aliqua mora fuerit inter creationem et lapsum vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderunt.

¶Opinio quorūdam dicentium angelos in malicia creatos et sine omni mora ruisse. E

Putauerunt enim quidam angelos qui ceciderunt creatos esse malos et non libero arbitrio in maliciam declinasse: sed etiam in malicia a deo factos esse: nec aliquam fuisse moram inter creationem et lapsum sed ab initio apostatasse alios vero creatos fuisse plene beatos. Qui opinionem suam muniunt auctoritate Augustini super Genes. ita dicētis. Non frustra putari potest ab initio temporis dyabolum cecidisse nec cum sanctis angelis peccatum aliquando vixisse et beatum: sed mox apostatasse. Unde dominus ait. Ille homicida erat ab initio et in veritate non stetit: vt intelligamus quia in veritate non stetit: et quo creatus est qui staret si stare voluisset. Idem in eodem. Non frustra inquit putandum est ab ipso initio temporis vel conditionis sue dyabolum cecidisse et nunquam in veritate stetisse. Unde quidam in hanc maliciam libero arbitrio

Augustin⁹

Joh.viij.

nõ esse infer͛ũ:sed in hac q̃uis a deo putãt esse creatũ:ꝃm illud beati Job
hoc est inquit initium figmẽti dei qd fecit deus vt illudatur ab angelis
Job.xl. eius.Et propheta ait.Draco iste quẽ formasti ad illudendum ei:tãq̃ pri
ps.ciij. mo factus sit malus/inuidus ꝛ dyabolus:nec voluntate depꝛauatus his
alijsq̃ testimonijs vtunt̃ qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse
malos ꝛ sine mora corruisse:eos vero qui perstiterunt perfectos ꝛ beatos
fore creatos astruunt authoritate Augustini qui super Geñ.dicit.p celum
significari creaturam spiritualem que ab exordio quo facta est ꝛ perfecta
ꝛ beata est semper.

¶Aliorum sententia probabilis.dicũt oẽs angelos creatos esse bonos:ꝛ aliquã morulã fuisse inter creationem ꝛ lapsum. F

Alijs aũt videtur oẽs angelos creatos esse bonos:ꝛ ĩ ipo
creationis initio bonos extitisse.i.sine vitio iustosq̃ fuisse:i dest innocen-
tes sed non iustos.i.virtutum exercitium habentes. Nondum eñ prediti
erant virtutibus que stantibus apposite fuerunt in confirmatiõe per gra-
tiam:alijs vero per liberum arbitriũ superbientibus:ꝛ ideo cadentibꝰ ali
quam etiam fuisse morulam aiunt inter creationẽꝛ lapsum ꝛ confirmatio
nem:ꝛ in illa breuitate tẽporis omnes boni erant nõ quidẽ per vsum liberi
arbitrij:sed per creationis beneficiũ:ꝛ tales erant qui stare poterant.i.nõ
cadere per bona creationis ꝛ cadere per liberum arbitrium.Poterant eniꝫ
peccare ꝛ non peccare:sed non poterant ꝓficere ad meritũ vite nisi gratia
superadderetur q̃ addita est quibusdam in confirmatione.Et ad hoc con-
Augu.au- firmandũ vtunt̃ testimonio Aug.qui super Gene.dicit angelicam naturã
thoritate il primo informiter creatam ꝛ celum dictã:postea formatã ꝛ lucẽ appellatã
la cõfirmat qñ ad creatorem est cõuersa perfecta dilectione ei inherens.Unde prius di
hoc esse ctum est.In principio creauit deus celum ꝛ terrã:ꝛ postea subditur dicit
Gene.j. deus.fiat lux ꝛ facta est lux.qꝛ in primo agitur de creatione spũalis natu
astruit. re informis:postea de formatione eiusdẽ.Ratio quoq̃ obuiat illis qui di
cunt angelos creatos fuisse malos.Non eñ potuit creator optimꝰ auctor
mali esse:ꝛ ideo totum bonum erat ꝙ ex ipso illis erat:ꝛ totum bonũ erat
qñ ex ipso totum erat.Hoc modo probatur ꝙ boni erant oẽs angeli quã
do primo facti sunt:sed ea bonitate quã natura incipiens acceperat.

¶Probationem Augu.contra illos inducit qui dicunt angelos factos malos.verba etiam Job determinãt que illi ꝓ se inducebãt. G

Ideoq̃ Aug.exterminans opinionẽ eorum qui angelos
creatos fuisse malos putant authoritate ꝛ ratione ꝓbat bonos fuisse crea
Job.xl. tos:ꝛ verba premissa beati Job que illi pro se inducebant quomodo sint
Geñ.j. intelligenda aperit dicens sup Gene.Omnia inquit fecit deus valde bo-
na.Naturam ergo angelorum bonam fecit.Et qꝛ iniustum est vt nullo me
rito hic in aliquo quod creauit deus damnet:non naturam:sed volũta-
tem malam puniendam esse credendum est:nec eius naturam significatã
esse cũ dicitur:hoc est initium figmenti dei ꝛc.Sed corpus aereum quod
tali voluntati aptauit deus:vel ipsam ordinationem dei in qua eum ini-
tium etiam fecit vtilem bonis vel ipsius angeli facturam:quia ꝛ si p̄scis-
ret deus voluntate malum futurum fecit tamẽ eum prouidens quanta de
illo sua bonitate esset facturus.Figmẽtum ergo dei dicitur quia cum scis-
ret eum deus voluntate malum futurum vt bonis noceret:creauit tamen
illum vt de illo bonis prodesset:hoc autem fecit vt illudatur ei.Illuditur
eñ ei cum sanctis proficit tentatio eius.Sicut ꝛ mali homines quos de

malos futuros preuidens creauit: tamen ad sanctorum vtilitatem illudũ tur cum prestatur sanctis eorum tentatione profectus. Sed ipse est initiũ: quia precedit antiquitate ⁊ principatu malitie. Hec autez illusio fit angelis malis ⁊ hominibus malis per ãgelos sanctos quia subdit eis ãgelos malos ⁊ homines malos vt non q̃tum nitunt̃ sed q̃tum sinuntur possunt nocere. Ecce aperte ostendit qualiter predicta verba Job intelligẽda sint ⁊ angelicam naturam bonam creatam esse asseruit.

¶ Quomodo intelligenda sint verba premissa domini differit euidenter tradens angelos esse creatos bonos: ⁊ post creationem cecidisse. h

Deinde qualiter verba dñi que suprapo suit accipienda sint Aug. aperit. vbi etiaz sua que predixit verba determinat euidẽter dicens angelos bonos fuisse creatos: ⁊ post creationem interposita aliq̃ morula cecidisse ita inquiens. Quod putat dyabolus nũq̃ in veritate stetisse: nunquaz beatam vitam duxisse: sed ab initio cecidisse: non sic accipiendum est vt malus a bono deo creatus esse putetur quasi ab initio non cecidisse diceretur. Non eñ cecidit si talis. s. malus factus est a quo enim caderet? Factus ergo prius statim a veritate se auertit propria potestate delectatus: beateq3 vite dulcedinem non gustauit: quam acceptam non fastidiuit: sed nolendo accipere amisit. Sui ergo casus prescius esse nõ potuit q2 sapientia fructus est pietatis. Continuo autem vt factus est cecidit: nõ ab eo quod accepit: sed ab eo qđ acciperet: si deo subdi voluisset. Ecce hic aperte declarat angelos bonos creatos fuisse: ⁊ post creationem cecidisse. ⁊ fuit ibi aliqua morula licet breuissima. Qđ Origenes confirmat sup ezechie. di. Serpẽs est hostis cõtrarius veritati: non tamen a principio nec statim supra pectus ⁊ ventrem suum ambulauit sicut Adam ⁊ Eua non statim peccauerunt: ita ⁊ serpens aliquando fuit non serpens cum in paradiso delitiarum moraretur. Deus eñ malitiam non fecit. Ecce aperte dicit post creationem interposita morula cecidisse. Ideoq3 illa verba sic accipiẽda videntur. homicida erat ab initio vel mendax. i. statim post initiuz q̃n sibi equalitatem dei promisit ⁊ seipsum occidit qui homo dicitur in euangelio: nec in veritate stetit q2 in ea non fuit: sed ab initio tpis. i. statĩ post initium tpis apostatauit. Potest etiam ⁊ sic accipi illud: ab initio homicida fuit vel mendax. i. ex quo homo fuit conditus quem per inuidiã in mortez precipitauit ⁊ fallaciter seduxit: Ex predictis ergo liquet angelos bonos omes esse creatos: ⁊ post creationez quosdam cecidisse a bono quod habuissent: si perstitissent.

Joan. viij.
Aug. li. xi. capit. j.
Gen. iij.
Joann. v
Matth. iij.
Inimicus homo supseminauit.

¶ Quod triplex fuit sapientia in angelis ante casum vel cõfirmationem. I

Hic inquiri solet quam sapiẽtiam habuerunt ante casuz vel cõfirmationẽ. Erat in eis triplex naturalis cognitio qua sciebant q2 facti erant ⁊ a quo facti erant: ⁊ cum quo facti erant. ⁊ habebant aliquã boni ⁊ mali notitiam: intelligentes quid appetendũ vel respuẽdũ illis foret

¶ An aliquã dei habuerint dilectionẽ vel sui inuicem. K

Solet etiã queri vtrum aliquam dei vel sui dilectionem inuicem habuerunt. Ad quod dici potest q2 naturalẽ dilectionẽ habebãt vt memoriam: intellectum: ⁊ ingenium: qua deum ⁊ se aliquatenus diligebant per quam tamen non merebantur.

¶An pfectos ⁊ beatos creauit deus angelos: an miseros et imperfectos. A

Di.iiij. De habitibus btitudis ⁊ miserie angelorum.

Qđ nõ fuerũt mali angeli presciȷ̃ sui casꝰ boni v° forte fuerũt pscij futuri boni

Augu. sup Gen. li. x. c. iiij.

Post hec videndũ est vtrũ perfectos ⁊ beatos creauit deus angelos: an miseros ⁊ imperfectos? Ad quod dici potest ꝙ nec in beatitudine nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse non potuerunt: qꝛ ex peccato miseria est. nã si non fuisset peccatum nulla esset miseria. Beati quoqꝫ nunꝙ̃ fuerunt illi qui ceciderunt: quia sui euentus ignari fuerunt. i. peccati ⁊ supplicij futuri. Si em̃ lapsum suum presciuerunt aut vitare voluerunt: sed nõ potuerunt: ⁊ ita erant miseri: aut potuerunt sed noluerunt: ⁊ ita erãt stulti ⁊ maligni. Ideoqꝫ dicimus qꝛ non erant presciȷ̃ euentus sui: nec eis data est cognitio eorum que futura erant super eos. Boni vero ⁊ qui persliterunt forte sue beatitudinis presciȷ̃ fuerunt. Unde Aug. super Gen. Quomodo inq̇t beatus super angelos fuit: qui futuri peccati atqꝫ supplicij prescius non fuit. Queritur autem cur non fuerit? Forte hoc deus reuelare dyabolo noluit quid facturus vel passurus esset: ceteris vero reuelare voluit ꝙ in veritate mansuri essent. His verbis videtur Aug. significare ꝙ angeli q̇ corruerunt non fuerunt presciȷ̃ sui casus ideoqꝫ beati non fuerunt. Et ꝙ angeli qui persliterunt beatitudinem sibi affuturam presciuerunt atqꝫ de ea certi in spe extiterunt. vnde quodammodo iam beati erant. Et reuera si ita fuisset posset illos dici aliquo modo fuisse beatos: alios vero nonq̇ nesciuerunt euentum suum.

¶Qđ opinando Aug. hoc dixerit nõ asserendo. s. ꝙ angeli q̇ persliterunt presciȷ̃ fuerunt futuri boni. B

Augustin.

Sed magis hoc opinando ⁊ querendo dicit Aug. quam asserendo. vnde ⁊ huic opinioni opponens consequenter subdit. Sꝫ quare discernebantur illi a ceteris? vt deus istis que ad ipsos pertinerent nõ reuelaret. aliis vero reuelaret. cum non prius sit ipse vltor quã aliq̇s peccator: non enim damnat ipse innocentes. Hic videtur innuere ꝙ nec peccaturis futurum malum: nec permansuris futurum bonum reuelauerit. Ipꝫ nec illi qui ceciderunt vnquam nec illi qui persliterunt vsqꝫ ad confirmationem beati fuerunt: quia beati non poterant esse si de beatitudie certi non erant: vel si damnationis incerti erant. Unde Aug. in eodem. Dicere inquit de angelis ꝙ in suo genere beati esse possunt damnationis vel salutis incerti quibus nec spes esset ꝙ mutandi essent in meliꝰ nimia presumptio est. Quomodo enim beati esse possunt quibus est incerta sua beatitudo.

Augu. sup Gen. li. xi. c. xvij.

¶Summã colligit predictorum confirmans omnes angelos ante confirmationem vel lapsum non fuisse beatos nisi per beatitudinẽ q̇s accipiat illum statum innocentie in quo fuerũt añ casum. C

Ex predictis cõsequitur ꝙ angeli qui corruerunt nunꝙ̃ beati fuerunt nisi per beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocentie in quo fuerunt ante peccatum. Illi vero qui persliterunt aut suam btitudinẽ futurã deo reuelãte prescierunt: ⁊ ita spei certitudine aliquõ beati fuerunt vel incerti extiterunt sue beatitudinis: ⁊ ita aliter beati nõ fuerunt q̃ꝫ reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod posterius dictum est probabilius videtur.

¶Respõsio ad id quod querebatur: an angeli essent creati pfecti

aut imperfecti: et dicitur quod perfecti fuerunt secundum aliquid et im perfecti secundum aliquid. D

Ad hoc autem quod querebatur utrum perfecti vel imperfecti fuerint creati dici potest quia quodam modo perfecti fuerint: et quodam alio modo imperfecti. Non enim uno modo aliquid dicitur perfectum sed pluribus.

¶ Quod tribus modis dicitur perfectum secundum tempus: secundum naturam: et universaliter perfectum. E

Dicitur namque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus: et perfectum secundum naturam: et est universaliter perfectum. Secundum tempus perfectum est quod habet quicquid tempus requirit et convenit secundum tempus haberi et hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est quod habet quicquid debitum est vel expedit nature sue ad glorificationem: et hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem et erunt sancti post resurrectionem. Universaliter et summe perfectum est cui nihil unquam deest: et a quo universa proveniunt bona quod est solius dei. Prima ergo perfectio est nature condite: secunda nature glorificate: tertia nature increate.

¶ Predicta breviter tangit tradens quales fuerunt angeli in conversione et aversione. F

Quales fuerint angeli in creatione ostensum est boni scilicet et non mali iusti. i. innocentes et perfecti quodammodo alio vero modo imperfecti. Beati vero non fuerunt usque ad confirmationem nisi beatitudo accipiatur ut iam dictum est: ille status innocentie et bonitatis in quo conditi sunt

¶ De conversione et confirmatione stantium: et aversione et lapsu cadentium. A

Post hec consideratio adducit inquirere quales effecti sunt dum dividerentur aversione et conversione. Post creationem namque mox quidam conversi sunt ad creatorem suum: et quidam aversi. Converti ad deum fuit ei charitate adherere: aversi autem odio habere vel invidere. Invidie namque mater est superbia qua et conversione voluerunt se pacificare deo. In conversis quasi in speculo relucere cepit dei sapientia qua illuminati sunt. Aversi vero excecati sunt. Et illi quidem conversi sunt et illuminati a deo gratia apposita. Isti vero sunt excecati: non immissione malitie: sed desertione gratie a qua deserti sunt non ita ut prius dedita subtraheretur: sed quia nunquam est apposita: ut converterentur. Hec est ergo conversio et aversio qua divisi sunt qui natura boni erant: ut sint alii supra illud bonum per iustitiam boni alii illo corrupto per culpam mali. Conversio iustos fecit et aversio iniustos. Utraque fuit voluntatis: et voluntas utriusque libertatis.

Distinc. v. Quales fa ctisunt ange li aversione et conversione cadentium.

¶ De libero arbitrio breviter tangit docens quid sit. B

Habebant enim omnes liberum arbitrium quod est libera potestas: et habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quodlibet

et ratione iudicare id est discernere in quibus constat liberum arbitrium. Nec creati sunt volentes auerti vel cōuerti: sed habiles ad volendū hoc vel illud et post creationem spontanea voluntate alij elegerunt malū alij bonum: et ita discreuit deus lucē a tenebris sicut dicit scriptura. i. bonos angelos a malis: et lucem appellauit diem noctem vero tenebras: q2 bonos angelos gratia sua illuminauit malos vero excecauit.

¶ Post creationē aliquid datū est stantibus per quod conuerterentur nec merito aliquo sed gratia cooperante. C

Si autē queritur vtrū post creationem cōuersis aliquid collatum sit per quod conuerterentur: id est diligerent deum. Dicimus q2 est eis collata gratia cooperans sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritum vite. Cadere enim potest per se: sed proficere non potest sine gratia adiuuante.

¶ Qua gratia indigebat angelus et qua non. D

Nō indigebat angelus gratia per quam iustificaretur: q2 malus non erat: sed qua ad diligendum deum perfecte et obediēdum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur qua iustificatur impius. i. de impio fit pius: de malo bonus. Cooperans vero gratia qua iuuatur ad bene volendum efficaciter et deum pre omnibus diligendum et operandum bonum: et ad perseuerandum in bono et huiusmodi de quibus postea plenius dicemus. Data est ergo angelis qui perstiterunt cooperans gratia per quam conuersi sunt vt deum perfecte diligerent. Conuersi ergo sunt a bono quod habebant non perdito ad maius bonum quod non habebant et facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio que gratia alijs qui ceciderunt apposita non fuit.

que sit gr̄a operās τ q̄ cooperās.

¶ An sit imputandum illis qui auersi sunt. E

Ideoq3 a quibusdam dici solet non esse imputandum illis qui auersi sunt et non conuersi: quia sine gratia conuerti non poterāt: sed illa non est eis data nec culpa illorum fuit q2 non est data: quia in eis nulla culpa adhuc precesserat. Ad quod dici potest q̄m quibus apposita est ipsa gratia non fuit ex meritis eorum alioquin iam non esset gratia: si ex merito quod esset ante gratiam daretur.

¶ Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt. F

Qd vero alijs non est data: culpa eorum fuit: quia cum stare possent noluerunt quousq3 gratia apponeretur sicut alij perstiterunt donec illis cadentibus per superbiam eis gratia apposita est. Aperte ergo cadentiū culpa in hoc deprehēdi pōt quia licet sine gratia nequirēt proficere quā nondū acceperant per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterant non cadere id est stare quia nihil erat qd ad casum eos compelleret: sed sua spontanea voluntate declinauerunt quod si non fecissent: quod datum est alijs vtiq3 daretur et istis.

¶ Quod angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt: sed vtrū eā meruerint per gratiam tunc sibi datā ambiguū est: de hoc enim diuersi diuersa sentiunt. G

Hic queri solet vtrum in ipsa confirmatiōe beati fuerint angeli et an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quod in ipsa confirmatione beati fuerint plures contestantur auctoritates. et ideo pro

constanti habendum est. Utrum vero per gratiam tunc sibi datam ipsam Nota ꝙ ꝑ
beatitudinem meruerint ambiguum est. Quibusdam enim placet ꝙ eam cōiter mgr̄
meruerint per gratiam quam in confirmatione perceperunt simulq̄ȝ in eis nō tenetur
meritum et premium fuisse dicunt. nec meritum precessisse premium tem= vt habe sre
pore sed causa. Alijs autem videtur ꝙ beatitudinem quam receperunt in tro in erro
confirmatione per gratiam tunc appositam: non meruerint dicentes tunc ribus.
non fuisse eis collatam gratiam ad merendum sed ad beate viuēdum nec
tunc eis datum esse bonum quo mererentur: sed quo feliciter fruerent. Qđ
autem tunc in premiū acceperunt per obsequia nobis exhibita ex dei obe=
dientia et reuerentia mereri dicunt: et ita premium precessit merita et hoc
mihi magis placere fateor.

¶ Quod de maioribus et minoribus quidam ceciderunt: inter
quos vnus fuit celsior scilicet lucifer. A

Preterea sciri oportet: quoniam sicut de maiorib⁹ Dist.vj.
et minoribus quidam persti terunt ita de vtroq̄ȝ gradu quidam De ruina
corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus alijs cadentibus ex= q̄ cōsecuta
cellentior nec inter stantes aliquis eo fuit dignior sicut testimo= est maloꝝ
nijs auctoritatum monstratur. Ait enim Job. Ipse principium viarū dei. āgeloꝝ cō=
Et in Ezechiele legitur. Tu signaculum similitudinis plenus scientia et uersionē.
perfectione decorus: in delitijs paradisi dei fuisti. Quod Gregorius expo= Job.xl.
nens: ait. Quanto in eo subtilior est natura. eo magis in illo imago dei si= Ezechiel.
militudinis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur. Omnis lapis xxviij.
preciosus operimentum eius. id est omnis angelus quasi operimentū ei⁹ Greg. xxv.
erat: quia vt dicit Gregorius. In aliorū comparatione ceteris clarior fuit. moral.
vnde vocatus est lucifer sicut testatur Esaias. Quomodo inquit cecidisti Ezechiel.
lucifer qui mane oriebaris et cetera qui non vnus ordo sed vnus spiritus xxviij.
accipiendus est: qui teste Isidor. postq̄ȝ creatus est eminentiam nature et Gre. omel.
profunditatem scientie sue perpendēs in suum creatorem superbiuit intā= xxxiij.
tum ꝙ etiam deo se equare voluit vt in Esaia dicitur. In celum ascendam Esa.xiiij.
super astra celi et exaltabo solium meum et ero similis altissimo. Similis Isid. ď sum
quidem deo esse voluit non per imitationē sed per equalitatem potentie. mo bono li.j.ca.xxv.

¶ Unde et quo deiectus fuerit merito sue superbie. B Esa.xiiij.

Et tante superbie merito de celo id est de empyreo in quo
cum alijs fuerat deiectus est in istum caliginosum aerem cum omnib⁹ sue
prauitatis consortibus. Nam vt Johannes ait in Apocalyp. Draco de ce= Apoc.xij.
lo cadēs secum traxit tertiam partem stellarum: quia lucifer ille alijs ma
ior non solus cecidit sed cum eo alij multi qui ei in malitia consenserunt
eosq̄ȝ cadentes huius caliginosi aeris habitaculum recepit. Et hoc ad no=
stram probationē factum est vt sit nobis exercitationis causa. vnde aposto
lus. Colluctatio est nobis aduersus principes et potestates mundi huius Ephe.vj.
et aduersus rectores tenebrarum. contra spiritalia nequitie in celestibus
quia demones qui sunt spirituales et neq̄ȝ in hoc turbulento aere no=
bis propinquo quod celum appellatur habitant. Unde et diabolus prin= Joh.xiiij.
ceps aeris dicitur.

¶ Qđ nō est ꝯcessum eis habitare in celo vel in terra. C

Non enim est eis concessum habitare in celo: quia clarus
locus est et amenus nec in terra nobiscū ne homines nimis infestarēt. Sed Pe.ij.c.iij.
iuxta apostoli petri doctrinam in epistola canonica traditam in aere isto

caliginoso qui eis quasi carcer usque ad tempus iudicii deputat⁹ est: tunc autem detrudentur in baratrum inferni: sm illud Ite maledicti in ignem eternum qui paratus est dyabolo et angelis eius. (Mat. xxv.)

¶ Qd demones alii aliis psunt & habēt etiā alias platiões. D

Et sicut inter bonos angelos alii aliis presunt: ita et inter malos alii aliis prelati sunt: & alii aliis subiecti quamdiu durat mundus: angeli angelis/demones demonibus/homines hominib⁹ presunt. Sed in futuro ois euacuabitur platio vt docet apls. (i. Cor. xv.) Habent quoque sm modū scientie maioris vel minoris prelatiões alias maiores vel minores. Quidā eni vni prouincie: alii vni homini: aliqui enim vni vitio pr sunt. Unde dr spiritus superbie: spiritus luxurie: & huiusmodi. quia de illo vitio maxime potest homines tentare a quo denominatur. Inde etiam est quod nomine demonis diuitie vocantur. s. māmona. Est enim māmon nom ē demonis quo nomine vocantur diuitie sm syrā linguam. Hoc autem non ideo est quod dyabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentationem et deceptionem.

¶ An omnes demones sint in hoc aere caliginoso / an aliqui sint in inferno. E

Solet autem queri vtrum omnes in isto aere caliginoso sint an aliqui iam sint in inferno? Qd in inferno quotidie descendant aliqui demonum veri simile est: quia animas illuc cruciandas deducunt & quod illic aliqui semper sint alternatis forte vicibus: non procul est a vero: qui illic animas detinent atque cruciāt. Qd autē anime malorū illuc descendant atque illic puniātur ex eo cōstat quod christus ad inferos descendit vt iustos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebāt: multomagis iniusti: et sicut tradit auctoritas cum iustos eduxit iniquos ibi reliquit. Mors mordit enim infernum non absorbuit. (Mat. xxvi. Luce. xxv. Osee. xiii.)

¶ Quidam putant Luciferum esse in inferno religatum ex quo tentauit christum et victus fuit quem dicunt primum hominem tentasse et vicisse. F

De lucifero autem quidam opinantur quod ibi religatus sit et ad nos tentandos nunc accessum non habeat: quia in Apocal. legitur. (Apoca. xx.) Cum consummati fuerint mille anni: soluetur sathanas de carcere suo et exiet et seducet gentes: qd erit nouissimo tempore antichristi quando erit tanta tribulatio vt etiam si fieri potest moueatur electi. (Mat. xxiiii) Quem ibi religatum dicunt ab eo tempore quo tentauit christum in deserto vel in passiõe: et victus fuit ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse et vicisse: et secundo deum: sed ab eo victum esse: et ideo in inferno religatū. Alii autē putant ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine illuc fuisse dimersum.

¶ Quod lucifer non habet potestatem quam habebit in tempore antichristi. G

Sed siue in inferno dimersus sit siue nõ credibile est eum non habere potestatem accedendi ad nos quam habebit in tempore antichristi: in quo fraudulenter ac violēter operabitur et ideo forte dicitur tūc soluendus quia tunc dabitur ei potestas a deo tentādi homines quā modo non habet.

¶ Quod demones semel victi a sanctis non accedūt amplius ad alios. H

Aliis quoqꝫ qui a sanctis iuste et pudice viuentibus vin-
cuntur potestas alios tentandi videtur adimi. Unde Origenes. Puto in- Origenes.
quit sane quia sancti repugnantes aduersus istos incentores et vincentes
minuant exercitum demonum: vel vt ꝙ plurimos eorum interimāt: nec vl-
tra fas sit illi spiritui qui ab aliquo sancto caste et pudice viuendo victus
est impugnare iterum alium hominem. Hoc aūt putāt quidā intelligen-
dum tantum de illo vicio in quo superatus est: vt si de superbia aliquem
virum sanctum tentat et vincitur: vlterius non liceat illi illum vel alium
de superbia tentare.

¶ Quod boni angeli adeo sunt confirmati per gratiam: vt
peccare non possint et mali ita obdurati in malo vt bene vi-
uere nequeant.

A Dist. vij.

Supra dictum est ꝙ angeli qui perstiterūt per gra- Quales fa
tiam confirmati sunt: et qui ceciderūt a gratia dei deserti sunt. cti sunt an
Et boni quidem intantum confirmati sunt per gratiam quod geli confir
peccare nequeunt. Mali vero per maliciam adeo sunt obstinati matione et
ꝙ bonam voluntatem habere siue bene velle non valēt: et si bonum sit qđ obstinatio
aliquando volunt. Uolunt enim aliquando aliquid fieri quod deus vult ne.
fieri et vtiqꝫ illud bonū est et iustum fieri nec tñ bona volūtate illud volūt.

¶ Quod vtriqꝫ liberum arbitrium habent: nec tamen ad vtrunqꝫ
flecti possunt.

B

Sed cum nec boni peccare possint: nec mali bene velle vel
bene operari videtur ꝙ iam non habeāt liberum arbitrium: quia in vtrāqꝫ
partem flecti non possunt: cum liberum arbitrium ad vtrumqꝫ se habeat. Hierony.
vnde Hierony. in tractatu de prodigo filio dicit. Solus deus est in quē pec Luce.xv.
catum cadere non potest: cetera cum sint liberi arbitrij in vtrāqꝫ partem fle
cti possunt. Hic videtur dicere q' omnis creatura in libero arbitrio consti-
tuta flecti potest ad bonum et ad malum. Quod si est ergo et boni angeli:
et mali ad vtrūqꝫ flecti possunt: ergo et boni possunt fieri mali et mali bo-
ni. Ad quod dicimus quia boni tanta gratia confirmati sunt vt nequeāt
fieri mali: et mali in malicia adeo obdurati sunt vt non valeāt fieri boni:
et tamen vtriqꝫ habent liberum arbitrium: quia et boni non aliqua cogen
te necessitate sed propria ac spontanea volūtate per gratiam quidem ad-
iuti bonum eligunt et malum respuunt. et mali similiter spontanea volū-
tate a gratia destituti bonum vitant et malum sequuntur: et mali habent
liberum arbitrium: sed depressum atqꝫ corruptum quod surgere ad bonū
non valent.

¶ Quod boni post confirmationem liberius arbitrium habent
ꝙ ante.

C

Boni vero arbitrium habent multo liberius post confir- Au. i ench.
mationem ꝙ ante. Ut enim Augusti. tradidit in ench. Non ideo carent li- ca.lxxxvj.
bero arbitrio quia male velle non possunt multo quippe liberius est ar-
bitrium quod non potest seruire peccato. Neqꝫ culpanda est voluntas aut
voluntas non est aut libera dicenda non est: quia beati esse sic volunt vt
esse miseri non solum nolint: sed nec prorsus velle possint. Non possunt
itaqꝫ boni angeli velle malum vel velle esse miseri neqꝫ hoc habent ex na-
tura: sed ex gratie beneficio. Ante gratie namqꝫ confirmationem potue-
re peccare angeli: et quidam etiam peccauerunt et demones facti sunt.

Aug. cõtra Maximinũ ca.xj.

Unde Augustinus in libro .xj. contra Maximinum. Creaturarum natura celestium moui potuit: quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt et demones facti sunt: quorum diabolus est princeps et qui non peccauerũt: peccare potuerunt: et cuicunqꝫ creature rationali prestatur vt peccare nõ possit. non est hoc proprie nature: sed dei gratie. Ideoqꝫ solus deus est qui non gratia cuiusqꝫ sed natura sua non potuit: nec potest: nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur ꝙ angeli ante confirmationem peccare potuerunt: sed post confirmationem non possunt: et ꝙ potuerunt fuit eis ex libero arbitrio: quod est eis naturale. Qđ vero modo non possint peccare non est eis ex natura. id est libero arbitrio: sed ex gratia ex qua gratia etiam est vt ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire.

¶ Qđ post confirmationem angeli non possunt ex natura peccare sicut ante non ꝙ debilitatum sit eorum liberum arbitrium sed confirmatum. D

Qđ bõi angeli post cõfirmationẽ nõ pñt peccare est ex grã nõ natura.

Apit quõ p dicta vba hierou. sint itelligẽda.

Non ergo post confirmationem angeli de natura sicut ante peccare potuerunt non ꝙ liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potius confirmatum vt iam per illud non possit bonus angelus peccare: qđ vtiqꝫ non est ex libero arbitrio: sed ex gratia dei. Qđ ergo Hieronymus ait. Cetera cum sint liberi arbitrij possunt flecti in vtrãqꝫ partem accipi oportet secũdũ statum in quo creata sunt. Talis enim et homo et angelus creatus est qui ad vtrũqꝫ flecti poterat sed postea boni angeli ita per gratiam sunt confirmati: vt peccare non possint et mali ita in vitio obdurati vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Isido. intelligendũ est. Angeli mutabiles sunt natura immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio sue conditionis mutari potuerunt ad bonum siue ad malum sed post per gratiam ita bono additi sunt: vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

¶ Qđ angeli mali viuacem sensum non perdiderunt et quibus modis sciant. E

Isid. đ summo bono lib.j.

Augu. sup Gen.

Et licet mali angeli ita per maliciam sint obdurati: viuaci tamen sensu non sunt penitus priuati. Nam vt tradit Isidorus triplici acumine scientie vigent demones scꝫ subtilitate nature experientia temporum: reuelatione supernorum spirituũ. De hoc etiã Augustinus ait. Spiritus mali quedã vera de temporalibus rebus noscere permittunť partim subtilitate sensus: partim experiẽtia temporũ calidiores ꝑpter tã magnã longitudinem vite: partim sanctis angelis quod ipsi ab omnipotenti deo discunt iussu eius sibi reuelantibus. Aliqñ aũt ijdem nefandi spiritus et q̃ facturi sunt velut diuinando predicunt.

¶ Qđ magice artes virtute et scientia diaboli valent que virtus et scientia est ei data a deo vel ad fallendum malos vel ad monendũ vel exercendum bonos. F

Exod. viij.

Quorum sciẽtia atqꝫ virtute etiam magice artes exercentur quibus tamen tam scientia ꝙꝫ potestas a deo data est vel ad fallendum fallaces: vel ad monendũ fideles: vel ad exercendam probandamqꝫ iustorum patientiã. Unde Augu. in libro. iij. de trinitate. Video inquit infirme cogitationi qđ possit occurrere: cur scꝫ ista miracula etiã magicis artibus fiant. Nam et magi pharaonis serpentes fecerunt et alia: sed illud est amplius admirandum quomodo magorũ potentia que serpentes facere po-

tuit vbi ad muscas minutissimas scilicet cinifes ventum est omnino defecit qua tertia plaga egyptus cedebatur. Ibi certe defecerunt magi dicentes. Digitus dei est hic. Unde intelligi datur nec ipsos quidem transgressores angelos et aereas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis etheree puritatis habitatione detrusos: per quos magice artes possunt quicquid possunt: non autem aliquid valere possunt: nisi data desuper potestate. Datur autem vel ad fallendum fallaces sicut in egyptios: et in ipsos etiam magos data est vt in eorum spirituum operatione viderentur admirandi a quibus fiebant damnandi: vel admonendum fideles ne tale aliquid facere pro magno desiderent: propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita vel ad exercendam probandam manifestandamque iustorum patientiam.

¶ Quod transgressoribus angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium.

S

Nec putandum est istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam: sed deo potius a quo hec potestas datur quantum incommutabilis iudicat.

¶ Quod non sunt creatores licet per eos magi ranas et alia fecerint: sed solus deus.

T

Nec sane creatores illi mali angeli dicendi sunt quia per illos magi ranas et serpentes fecerunt: non enim ipsi eas creauerunt. Omnia quippe rerum que corporaliter visibiliterque nascuntur occulta quedam semina in corporeis mundi huius elementis latent: que deus originaliter eis indidit. Ipse ergo creator est omnium rerum qui creator est inuisibilium seminum: quia quecunque nascendo ad oculos nostros exeunt ex occultis seminibus accipiunt progrediendi huius primordia et incrementa debite magnitudinis distinctionesque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis sumunt. De seminibus omnium corporum quorum creator ipse solus creator est.

¶ Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum nec agricole frugum: ita nec boni angeli nec mali et si per eorum ministerium fiant creature.

I

Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum nec agricolas creatores frugum: quamuis eorum extrinsecus adhibitis motibus ista creanda dei virtus interius operetur: ita non solum malos sed nec bonos angelos fas est putare creatores. Sed pro subtilitate sui sensus corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerunt: et ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita et gignendarum rerum et accelerandorum incrementorum prebent occasiones. Sed nec boni hec nisi quantum deus iubet: nec mali hec iniuste faciunt: nisi quantum iuste ipse permittit. Nam iniqui malitia voluntatem suam habent iniustam potestatem autem non nisi iuste accipit siue ad suam penam: siue ad aliorum: vel penam malorum: vel ad laudem bonorum. Iniquus habet a se voluntatem malam a deo vero potestatem iuste accepit.

¶ Sicut iustificationem mentis ita creationem rerum solus deus operatur: licet creatura extrinsecus seruiat.

K

Sicut ergo mentem nostram iustificando formare non potest nisi deus predicare autem extrinsecus euangelium etiam homines possunt non solum boni per veritatem: sed etiam mali per occasionem: ita crea-

tionem rerum visibilium deus interius operatur. Exteriores autem operationes atq; cōtemplationes siue occasiones ab angelis tam bonis q̃ malis vel etiam ab hominibus adhibentur. Sed hec ab hominibus tanto difficilius adhibentur: q̃tum eis desunt sensuū subtilitates et corporum mobilitates in membris terrenis et pigris. Unde qualibuscunq; angelis vicinas causas ab elementis contrahere quanto facilius est: tanto mirabiliores in huiusmodi operibus eorum existunt celeritates sed non est creator nisi qui principaliter ista format nec quisq; hoc potest nisi vnus creator deus. Aliud est enim ex intimo ac summo causarū cardine condere atq; administrare creaturam: qđ facit solus creator deus. Aliud autem pro distributis ab illo viribus ac facultatibus aliquam operationem forinsecus admouere: vt tūc vel tūc: sic vel sic exeat qđ creatur. Ista quippe originaliter et primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt: sed acceptis oportunitatibus postea prodeunt.

¶ Qđ angeli mali multa possunt per nature vigorem que non possunt propter bonorum angelorum et dei prohibitionē. id est quia nō permittuntur. 2

Illud quoq; sciendum est ꝙ angeli mali quedam possunt per nature subtilitatem: que tamen non possunt propter dei vel bonorum angelorum prohibitionem. id est quia non permittuntur illa facere a deo vel ab angelis bonis: possent vtiq; fecisse ciniphes qui ranas serpentesq; fecerunt. Quedam vero non possunt facere: etiam si permittantur ab angelis superioribus quia non permittit deus. Unde Augustinus in libro .iij.

Aug. c. vj. de trinitate. Ex ineffabili potentatu dei fit vt quod possent mali angeli si permitterentur ideo non possunt: quia non permittūtur. Nec occurrit alia ratio cur non poterant facere ciniphes qui ranas serpentesq; fecerunt nisi: q: maior aderat dominatio prohibentis dei per spiritūsanctū qđ etiam magi confessi sunt dicentes. Digitus dei est hic. Quid autē per naturam possint. nec possunt propter prohibitionem: et quid per ipsius nature sue conditionem facere non sinantur: homini explorare difficile est immo impossibile. Nouimus hominem posse ambulare: et neq; hoc posse si non permittatur: volare autem non posse etiam si permittatur. Sic et illi angeli quedā possunt facere si permittantur ab angelis potentioribus ex imperio dei. Quedam vero non possunt etiam si ab eis permittantur: quia ille non permittit a quo est illis talis nature modus: qui etiā per angelos suos illa plerūq; non permittit que concessit vt possint.

Quare non potuerūt p̄ducere ciniphes q̃ ranas et serpētes fecerunt. Exod. viij.

¶ Utrum angeli omnes corporei sint quod quibusdā visum est. quibus Augustinus consentire videtur dicens angelos oēs ante casum habuisse corpora tenuia et spūalia sed in casu mutata in deterius malorum corpora vt in eis possent pati. A

Dist. viij. De ptāte dmonū quā hñt sup corpora siv̄a humanis. Aug. i. ij. l. retractationū q̄dā loco dič dmones aliq̄n hoīs dispositiões h̃ so vocē p̄ba

Solet etiam in questione versari apud doctos vtrum angeli omnes boni. scz ac mali corporei sint. id est corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant innitentes verbis Augustini qui dicere videtur ꝙ angeli omnes ante confirmationē vel lapsum corpora aerea habuerint de puriori ac superiore aeris parte formata: ad faciendū habilia non ad patiendum et angelis bonis qui perstiterūt talia sunt obseruata corpora: vt in eis possint facere et nō pati: q̃ tāte sunt tenuitatis vt a mortalibus videri non valeāt nisi superinducta aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur depositaq; videri desinunt. Ange

lis vero malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aeris. Sicut enim a loco digniori in inferiorem locum. id est in caliginosum aerem deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt et trasformata in deteriora corpora et spissiora: in quibus pati possent in superiori elemento. id est ab igne. Et hoc Augustinus sensisse videtur super Gen. ita di ens. Demones dicuntur aerea animalia qui corporum aereorum natura vigent: nec per mortez dissoluuntur: quia preualet in eis elementum aptius ad faciendum ꝙ ad patiendum. Ad patienduz enim humor et humus: ad faciendu3 aer et ignis aptitudinem prebent. Transgressores vero angeli cum principe suo nunc dyabolo tunc archangelo: non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neqꝫ etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pena in aeream qualitatem qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum permissi sunt qui eis quasi carcer fit vsqꝫ ad tēpus iudicij. Ecce his verbis videtur Augustinus ita tradere quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem eum alij dixisse astruunt non ita sentiendo: sed opinionē aliorum referendo quod ex ipsius verbis dijudicari volunt: quibus ait. Demones dicuntur aerea animalia non ait sunt: ita enim quidam dicebant. De habitatione vero caliginosi aeris in quem detrusi sunt non opinando: sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt quod ipsius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoqꝫ plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse atqꝫ id concorditer docuisse ꝙ angeli incorporei sunt: nec corpora habent sibi vnita. Assumunt autem aliquando corpora deo preparante ad impletionem ministerij sui sibi a deo iniuncti eademqꝫ post expletionem deponunt: in quibus corporibus hominib' apparuerũt atqꝫ locuti sunt. Et aliquando quidem locuti sunt ex persona dei sine distinctione alicuius persone: aliquando ex ꝑsona patris vel filij siue spiritussancti.

spũs tas verũ et cogitatiõe ↄceptas cũ ligna q̃dã et aio expcens natura munt i corpore tota facultate ꝑ cũ discere. tũc rez dixi oc cultissimaz audaciori assertiõe ꝙ debui nã ꝑuenire ista ad notitiã demonum ꝑ nonnulla experimenta cõptũ ẽ. si vtriqꝫ q̃dã sig dek ex corpe cogitatiũ illi insibilia: nos auertia an al'a

¶ Qd deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit.

Nec dubitandum est deum in corporalibus formis apparuisse hominibus: sicut Augustinus in secundo libro de trinitate ostendit conferens diuersa scripture testimonia ex quibus deum in corporeis figuris holbus apparuisse probat: et aliqñ ex ꝑsona dei sine distinctõe: aliquando sub distinctione personarum sermonem eis factum esse.

B vt spũalia ista cognoscat. An difficile ab hominib' nullaten' põt inueniri. Quibusdã videt Aug. nõ ita sentiẽdo dixisse sed opinionẽ aliorũ recitado

¶ De perplexa questione quam ponit Augustinus querens an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua sit formata. an angeli qui ante erant missi: et si ipsi missi sunt: vtruz seruata sui spiritualis corporis qualitate aliquam speciem corporalem de corpulentiori materia assumpserint an proprium corpus suũ mutauerint in speciem actioni sue aptam. C

Sed vbi deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit: perplexam questionem proponit quã nec absoluit: querens: vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearet ad illud opus tantum in qua deus hominibus appareret. An angeli qui ante erant ita mitterentur. vt manentes in suis spiritalibus corporibus assumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquam speciez corporalē: quã coaptatã q̃si aliquã vestē mutarēt in quaslibet species corporales veras q̃dē. An corp' suũ ꝓpriũ verterēt in species aptas actionib' suis ꝑ virtutē sibi a deo datã. Ait enĩ ita Aug. in. iij. li. de tri. Querēdũ ē in illis antiquis corporalibus formis et visis; vtrũ ad hoc opus tantũ crea=

Questio. ij.

Dō. iij. Aug. ꝯ tri. li. iij. ca. j.

tura formata sit in qua deus sicut tunc oportuisse indicauit humanis ostē-
deretur aspectibus an angeli qui iam erant ita mittebantur vt ex persona
dei loquerentur assumentes corporalem speciem de creatura corporea in
vsum ministerij sui: aut ipsum corpus suum cui non subduntur: sed sub-
ditum regunt mutantes atqꝫ vertentes in species quas vellent accommo-
Cōcedēdō datas atqꝫ aptas actionibus suis secundū attributam a creatore sibi po-
est āgelos tentiam. Sed fateor excedere vires intentionis mee: vtrum angeli manente
mitti ꝫ re- spirituali sui corporis qualitate p hanc occultius operantes assumant ex
liqua expe inferioribus elementis corpulētioribus corpus quod sibi coaptatū quasi
riri nō suf- aliquam vestem mutent et vertent in quaslibet species corporales et ipsas
ficit. veras: sicut aqua vera in vinū verū cōuersa est a dño. An ipsa propria cor-
pora et sua transforment in id quod volunt accōmodatū ad id qđ agunt.
Sed quid horū sit (qm̄ homo sum) nullo experimento comprehendere va-
leo: sicut angeli qui hoc agunt. Attende lector quia questionē propositam
non soluit: sed indiscussam reliquit vtrū angeli qui mittebantur seruatis
Johan.ij. suis proprijs spiritualibus corporibus superuestirentur aliqua corpulen-
tiori specie in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent et transforma-
rent in quācunqꝫ vellent speciem in qua possent cerni. In quibus verbis vi-
detur Augustinus attestari angelos esse corporeos ac propria et spiritua-
lia habere corpora.

¶ Quod deus in specie quā est deus nunqꝫ mortalibus apparuit. D

Ceterū hec velut nimis profunda atqꝫ obscura relinquen-
tes illud indubitanter teneamus: ꝙ deus in specie essentie sue nunqꝫ mor-
talibus apparuit: sicut famulo suo Moysi dicit. Non videbit me homo et
viuet. Et in euangelio. Johan. legitur. Deum nemo vidit vnqꝫ. Uisibile em̄
Exo.xxxiij. quicqꝫ non est quod non sit mutabile. Ideo substantia siue essentia dei qm̄
Johan.j. nullo modo mutabilis est nullo modo per seipsam visibilis est. Proinde illa
omnia que patribus visa sunt cum deus illis p̄ntaretur per creaturam fa-
cta esse manifestum est. Et si nos latet quomodo ea ministris angelis fece-
rit deus per angelos tamen facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter di-
cere nec deum patrem nec verbum eius: nec spiritum eius qui est vnus de⁹
per id quod est atqꝫ idipsum est vllomodo esse mutabilē: ac p hoc multomi-
nus esse visibilem.

¶ Utrum demones intrent corpora hominum substantialiter an il-
labantur mentibus hominum. E

Illud etiam consideratione dignissimū videtur vtrum de-
mones siue corporei siue incorporei sint hominū substantialiter intrēt cor-
pora eorūqꝫ animabus illabant: an ideo intrare dicantur: quia malicie sue
ibi effectum exercent dei permissione opprimendo atqꝫ vexando eas: vel in
Mat.viij. peccatū pro voluntate sua trahendo. Quod in homines introeant atqꝫ ab
Marc.j. eis expulsi exeant euangeliū aperte declarat cōmemorans demonia i quos-
Luce.ij. dam ingressa et per christum eiecta: sed vtrū fm̄ substantiā fuerint igressa:
an propter mali effectū dicantur ingressa: non adeo perspicuum est. De hoc
autem gēnadius in diffinitionibus ecclesiasticoꝝ dogmatū ait. Demones
per energiā operationē non credimus substantialiter illabi anime: sed ap-
plicatione et oppressione vniri. Illabi autem menti illi soli possibile est q̄
Beda. creauit qui natura subsistens incorporeus capabilis est sue facture. Ecce
Act.v. hic videtur insinuari ꝙ substantialiter non illabantur demones vel intro-
eant corda hominū. Beda quoqꝫ super illum locum. Act. apostolorum vbi

Petrus ait Ananie. Cur tentauit sathanas cor tuum? Dicit. Notandum q mentē hominis iuxta substantiā nihil implere possit nisi creatrix trinitas quia tantūmodo ẽm operationem et voluntatis instinctū anima de his q̃ sunt creata impletur. Implet vero sathanas cor alicuius non quidē ingrediens in eum et in sensum eius: neq introiens aditum cordis (si quidē potestas hec solius dei est) sed callida et fraudulenta deceptione animā in effectum malicie trahens per cogitationes et incentiua viciorū quibus plenus est. Impleuit ergo sathanas cor Ananie non intrando: sed malicie sue virus inferendo. Idem. Spiritus immūdus flāma virtutū de cordibus fidelium expulsus doctoribus veritatis venenū persecutionis infundit. His auctoritatibus ostendit q demones non substantialiter intrant corda hominū sed propter malicie effectum: a quibus pelli dicuntur: cuȝ nocere non sinuntur.

¶ De ordinū distinctione qui et quot sunt. A

Post predicta superest cognoscere de ordinibus angelorū quid scriptura tradat. Que in pluribus locis nouē esse ordines angelorū promulgat. s. angelos: archangelos: principatus: potestates: virtutes: dominatiōes: thronos cherubin ꝛ seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse. Et in singulis tres ordines vt trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. vnde Dionisi⁹ tres ordines angelorū esse tradit: ternos in singulis ponens. Sunt eīm tres superiores: tres inferiores: tres medij. Superiores seraphin: cherubin: throni: Medij: dominationes: principatus: potestates. Inferiores virtutes: archangeli: angeli.

Distinc.ix. De cōseqn-tib⁹ ɔfirmatione angelorū bonorū ꝑrū ad ordinū distinctionem. Diony. li. j de celesti. hierar.

¶ Quid appellatur ordo: ꝛ que sit ratio nois cuiusq. B

Hic considerandū est quid appelletur ordo. Deinde vtrū ab ipsa creatione fuerit distinctio illorū ordinū. Ordo āgelorū dicit multitudo celestium spirituū qui inter se in aliquo munere gratie similātur. sicut et in naturalium datorū munere conueniunt. Ut verbi gratia. Seraphin dicuntur qui pre alijs ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardēs vel succedens. Cherubin qui pre alijs in scientia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientie. Thronus dicitur sedes. Throni aūt vocātur (vt beatus Gregor. ait) qui tanta diuinitatis gratia replentur vt in eis sedeat deus: et per eos iudicia decernat atq informet. Dominationes vocantur qui principatus et potestates transcendunt. Principatus dicuntur qui sibi subiectis que sunt agenda disponunt eisq ad explenda diuina misteria principātur. Potestates nominantur hi qui hoc ceteris potenti⁹ in suo ordine acceperunt: vt virtutes aduerse eis subiecte eorum refrenentur potestate: ne homines tantum tentare valeant q̃tum desiderant. Uirtutes vocant illi per quos signa et miracula frequenter fiunt. Archangeli q maiora nunciant. Angeli qui minora. Gregorius

¶ Quod hec nomina non propter se sed propter nos eis data sunt que sumpta sunt a donis gratie que non habent singulariter sed excellenter et a precipuis nominantur. C

Hec nomina illis non propter se: sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt contemplatione: nobis innotescunt cognominatione. Et nominantur singuli ordines a donis gratiarum: que non singulariter sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim celesti cu

ria vbi plenitudo boni est: licet quedam data sint excellenter nihil tamen possidetur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt: non quidē equaliter quia alij alijs sublimius possident: que tñ omnes habēt. Cunctꝗ oia dona gratiarū superiores ordines sublimi⁹ et pfectius pceperint: tamen ex preci puis sortiti sunt vocabula inferioribus cetera relinquentes ordinib⁹ ad co gnominationē vt seraphin qui ordo excellentissimus estimat: tā dilectio nē ꝗ cognitionē diuinitatis et cetera virtutū dona ceteris oibus sublimi⁹ et pfectius pcepit. et tamen ab excellentiori dono.i.a charitate nomen acce pit ille superior ordo. Maius em̄ donū est ipsa charitas ꝗ sciētia. Itē ma ius est scire ꝗ iudicare: scientia nāꝗ informat iudiciū. Ideoꝗ secundus or do a secundo dono.i.cognitione veritatis appellatus est.s.cherubin: ita ꝛ de alijs intelligendū est. Assignat ergo excellentia ordinū ƀm excellentiā donorū: et tamen sicut Greg. ait: illa dona oibus sunt cōmunia. Omnes em̄ ardent charitate: et scientia pleni sunt: sic et de alijs. Sed supiores alijs ex cellentius vt iam dictū est ipsa acceperunt a quibus et nominantur. vnde Grego. In illa summa ciuitate quisꝗ ordo eius rei censet nomine: quā ple nius accepit in munere.

¶Questio ex verbis Greg. orta. D

Sꝫ oritur hic questio talis. Si quis ordo ab illo dono no minatur quod plenius possidet: tunc cherubin in scientia pminet oibus: quia a sciētia nominat. Sed qui magis diligit plus cognoscit. Tūc em̄ (vt tradit auctoritas) cognoscit ibi quisꝗ ꝗtū diligit. Itaꝗ seraphin non so lum in charitate: sed etiā in scientia pmineat. Ideoꝗ auctoritas illa sicut intelligenda vt cōparatio non referat ad oēs ordines sed ad quosdam scꝫ

Explanatō illi⁹ auctoritatis. inferiores. Ille em̄ ordo non plenius seraphin accepit scientiā in munere: sed plenius alijs ordinibus qui sunt inferiores. Nec nominat quisꝗ ordo ab oi re: quā plenius alijs accepit: sed ab aliqua rerū quas accepit. Uel po test cōparatio referri nō ad ipsos ordines: sed ad alia dona: nec ad omnia alia dona sed ad quedā. Sicut enim homines cum plura habeant dona: q dā alijs excellētius possidēt ita forte et angeli quibusdā muneribꝰ magis

Alia determinatio eiusdem. pollent: et alijs quibusdam minus.

¶Utrū ordines ab initio creationis ita distincti fuerint. E

Iā nunc inquirere restat: vtrum et isti ordines a creatio nis initio ita fuerint distincti. Qđ ita fuerint distincti a primordio sue con ditionis videtur testimonio auctoritatis insinuari: que tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine nāꝗ superiori lucifer ille fuit: quo

Ezechiel. xxviij. Ephe.vj. nullus dignior conditus fuit. Apostolus etiam principatus et potestates tenebrarū nominat ostendens de ordinibus illis cecidisse: qui eū in malis ministeriū exercent: non tñ penitus noibus ordinū suorū priuati sunt. Sꝫ non vr̄ illud posse stare. Non em̄ tūc charitate ardebāt: nec sapiētia polle bant: neꝗ in eis deus sedebat. Si enim hoc habuissent non cecidissent. Nō ergo tunc erant cherubin vel seraphin vel throni. Ad quod dicimus quia ante casum quorūdam non erant isti ordines: quia nondum habebant do

Qđaŭ casū na in quorū participationibus conueniunt. Sed quibusdam cadentibus
q̄rūda fue alijs apposita sunt: eisꝗ qui ceciderunt collata fuissent eadem dona si per
rit hi ordi stitissent. Ideoꝗ scriptura dicit de singulis ordinibus aliquos cecidisse:
nes qz non non quia fuissent in ordinibus ꝛ postea corruerint: sed quia si perstitissent
hēbāt dōa eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus: qui et in nature tenuitate et

in forme perspicacitate differentes gradus habebant sicut illi qui perstiterunt. Alij enim vt prediximus superiores: alij inferiores conditi sunt. Superiores qui natura magis subtiles et sapientia magis perspicaces inferiores qui natura minus subtiles: et intelligentia minus perspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differentias inuisibiliu solus ille ponderare potuit qui omnia in numero et mensura et pondere disposuit. i. in seipso q est mensura omni rei modum prefigens et numerus omni rei spem prebes et pondus omne rem ad stabilitatem trahens. i. terminans et formas et ordinans omnia.

gre q quibus dam cadentibus alia apposita sunt. Sap. xi.

¶ Utrum oes angeli eiusde ordinis sint equales. F

Preterea cosiderari oportet: vtrum omnes angeli eiusdem ordinis equales sint: ita esse quibusdam placuit: sed non est hoc probabile nec assertione dignu: quia lucifer qui fuit de collegio superioru ipsis et dignior extitit qui alijs excellentiores creati fuerant. Ex quo percipit q si perstitisset in ordine superioru fuisset: et alijs eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo apostolorum et alter martyru: et tamen in apostolis alij alijs sunt digniores: similiter et i martyribus alij alijs sunt superiores: ita et in ordinibus angeloru recte creditur esse.

per se Leo dit no oms eiusde ordinis pares esse.

¶ Quomodo dicat scriptura decimum ordinem ex hominibus compleri: cum no sint nisi nouem ordines. G

Notandu etiam q decimus ordo legitur de hominibus restaurandus. Sed cum non sint nisi nouem ordines: nec plures fuissent etiam si illi qui ceciderunt perstitissent: mouent lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Grego. naq ait homines assumendos in ordine angelorum: quorum alij assumuntur in ordine superioru: qui sc3 magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum: qui. s. minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandu decimu ordinem: tanq nouem sint angeloru et decim⁹ hominu sed homines pro qualitate meritoru statuendos in ordinibus angeloru. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus: ex tali sensu dictum fore accipi potest: quia de hominibus restaurabit quod in angelis lapsum est: de quibus tot corruerunt vt posset fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit restaurari omnia in christo que in celis: et que etiam in terris sunt: q per christum redemptum est genus humanum: de quo fit reparatio ruine angelice: tamen non minus saluaretur homo si angelus no cecidisset.

Greg. omel xxxiiij.

Ephe. i.

¶ Quod homines assumuntur iuxta numerum stantium non lapsorum. H

Non enim iuxta numeru eorum qui ceciderunt sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Unde Gregorius. Superna illa ciuitas ex angelis et hominibus constat: ad quam credimus tantos humani generis ascedere: quantos illic contigit angelos remansisse sicut scriptum est in cantico Deuteronomij. Statuit terminos populorum iuxta numeru angelorum dei.

Deut. xxxii.

¶ Quida dicut sm numeru lapsoru angeloru hoies reparandos. I

A quibusda tn putat q hoies reparetur iuxta numerum angeloru qui ceciderunt: vt illa celestis ciuitas nec suoru ciuium numero

priuetur:nec maiori copia regnet. Quod Augustinus in Enchi. sentire vr non asserens de hoibus plus saluari quam corruit de angelis: sꝫ nō inīn ita dicens. Superna hierusalem mater nostra ciuitas dei: nulla ciuiū suorum numerositate fraudabitur. aut vberiore etiaꝫ copia fortasse regnabit. Neqꝫ enī numerum aut sanctorum hominum: aut inmundorum demonū nouimus: in quorum locum succedentes filij catholice matris que sterilis apparebat in terris in ea pace de qua illi ceciderunt sine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus siue qui est siue q̄ fuit siue qui futurus est in contemplatione eius artificis est qui vocat ea que
Rom. iiij. non sunt tanq̄ ea que sunt. Ecce aperte dicit non minus de hominib⁹ saluari q̄ corruit de angelis: sed plus non asserit.

¶ An oēs spūs celestes mittant: ⁊ ponit duas opiniones ⁊ authoritates quibus innituntur. A

Disti. x. De ministeriorum missione āgelorū.
Hoc etiam inuestigandum est vtrum omnes illi celestes spiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudie esse qui foras pro officio exeūt: alios qui intus semper assistunt: sicut scriptum est in Daā. Milia milium ministrabant ei: ⁊ decies centena milia assistebant ei. Iteꝫ Dionys. in hierarchia que sacer principatus dicitur: de prelatione spirituū ait. Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt quoniam q̄ preeminent vsum exterioris officij nunq̄ habent. His authoritatibus innituntur qui angelos dicant non mitti nisi inferiores inficiantur.

(margin: Ministrū ad angelos ministrantes. Dan. vj. Dionysi⁹.)

¶ Obiectio contra illos. B

Esaie. vj. Quibus obijcitur quod Esaias ait. Uolauit ad me vnus de seraphin: qui ordo superior est ⁊ excellentior. Ideoqꝫ si de illo ordine mittuntur: non est ambigendum quin etiam ⁊ de alijs mittantur. Aposto
Heb. j. lus quoqꝫ ait. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi:
Jo. xv. exiui a patre. His testimonijs asserunt quidam omnes angelos mitti: nec debet idignū videri si etiam superiores mittantur: cum ⁊ ille qui creator est omniuꝫ ad hec inferiora descenderit.

¶ Questio si omnes mittuntur: cur vnus tantum ordo nomine angelorum censetur. C

Hic oritur questio si omnes mittūtur ⁊ nuncij dei existūt
Responsio quorūdaꝫ quare vnus tantum inter nouem ordines angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt omnes quidem mitti: sed alios sepius ⁊ quasi ex officio iniuncto: qui proprie angeli vel archangeli nominantur: alios vero rarius mitti. s. maiores causa extra communem dispensationem aborta: qui cum angelorum ministerium suscipiunt etiam nomen assumunt. vnde in Psal. Qui facit āgelos suos spūs: q: illi qui natura spūs sunt: aliq̄
Ps. ciij. angeli. i. nuncij fiunt.

¶ Putant quidam Michael/Gabriel/Raphael/de superiori ordine fuisse: ⁊ sunt noīa spirituum ⁊ non ordinum. D

Et putant illi Michael: Gabriel: Raphael: de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur quis vt deus Gabriel fortitudo dei. Raphael medicina dei. nec sunt ista nomina ordinum sed spirituum. Et dicunt quidā singulum horum vnius proprie ac singulariter spiritus esse nomen. Alij vero non vnius singulariter ⁊ determinate: sed nunc huius ⁊

nunc illius esse nomen secundum qualitatem eorum ad que nuncianda
vel gerenda mittuntur sicut ⁊ demonum quedaꝫ nomina sunt que quidā
putant esse vnius propria: alijs vero pluribus communia. Dyabolus ꝙp
pe qui grece ita vocatur: ⁊ criminator interpretatur vel deorsum fluēs he=
braice dicitur sathan.i.aduersarius. Dicitur ⁊ belial.i. apostata ⁊ absqꝫ Le.x.
iugo. dicitur etiam leuiathan.i.additamentum eorum/ ⁊ alia plura repe I.Cor.vi.
ries nomina que vel vnius spiritus sunt propria vel pluribus cōia iob.3.⁊.iiij

¶ Quomodo determinent predictas authoritates q̄ videntur ad=
uersari qui dicunt omnes angelos mitti. E

Qui autem omnes angelos mitti asserunt premissas au=
thoritates Danielis.f.⁊ Diony.ita determinant. Dicitur superiora agmi
na deo assistere: ⁊ ab intimis nunqꝫ recedere non quin aliquando mittant
sed quia rarissime ad exteriora prodeunt: neqꝫ tunc ab intimis recedūt: sꝫ
dei presentie ⁊ contēplationi semper assistunt quod etiam faciunt qui fre
quenter mittuntur.

¶ Quos alij dicant mitti ⁊ quos dicant non mitti cum determina
tione authoritatum que videntur sibi aduersari. F

Alij vero dicunt tres ordines supremos: scꝫ Cherubin:
seraphin/ ⁊ thronos ita creatori assistere: ꝙ ad exteriores nō exeunt. Infe
riores autem tres ad exteriora mitti. Tres vero medios inter vtrosqꝫ consi
stere non modo dignitate vel loco sed etiam officio: quia preceptum diui=
num a superioribus accipiunt ⁊ deferunt ad inferos. Ideoqꝫ cum supremi
medijs: ⁊ medij imis atqꝫ hi hominibus preceptum dei nuncient meri= Hebr.i.
to omnes angeli noiari debent. Et ob id forte apostolus ait. Omnes spūs
administratores esse filij ⁊ mitti in ministerium. vel per omnes non singu
les ordines: sed de inferioribus ordinibus singulos angelos complexꝰ est
Illud vero quod Esaias ait per verba Dionysij determinant dicentes. Hi
spiritus qui mittuntur percipiunt horum vocabulum: quorum gerunt offi
cium. Unde dicunt illum angelum qui missus est ad esayam vt mundaret
⁊ incenderet labia prophete fuisse de ordine inferiorum. Sed ideo dictꝰ est
fore de seraphin quia veniebat incendere ⁊ consumere delicta esaie

¶ Quod queqꝫ aia hꝫ angelum bonum ad sui custodiam delegatū
⁊ malum ad exercitium: A

Illud quoqꝫ sciendum est ꝙ angeli boni deputa= Dist.xi.
ti sunt ad custodiam hominum ita vt quisqꝫ electorum habeat De angelo
angelum ad sui profectum atqꝫ custodiam specialiter delegatū rū ministe=
Unde in euangelio veritas a pusillorum scandalo prohibēs ait rio ⁊ missio
Angeli eorum semper vident faciem patris. Angelos dicit eorum esse qui ne ꝑ ꝯpatō
bus ad custodiam deputati sunt. Super quem locum Hieronymus tra= nē ad hōeꝫ
dit vnamquamqꝫ animam ab exordio natiuitatis habere angeluꝫ ad sui cui mīstrāt
custodiam deputatum inquiens ita. Magna dignitas animarū est vt vna Mat.xviij.
queqꝫ habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Hiero.
Gregorius quoqꝫ dicit. Quod quisqꝫ bonum angelum sibi ad custodiā de
putatum: ⁊ vnum malum ad exercitium habet. Cum enim omnes ange= Grego.
li boni nostrum bonum velint communiterqꝫ saluti omnium studeant. ille Thobie.i.
tamen qui deputatus est alicui ad custodiam: eum specialiter hortatur vi.⁊.vij.
ad bonum: sicut legitur de angelo Thobie ⁊ de angelo Petri in actibus Actuū.xij
apostolorum. Similiter ⁊ mali angeli cum desiderent malum hominum/

magis tamen hominem ad malum incitat: ad nocendum fortius instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

¶ Utrum singulis hominibus singuli angeli an pluribus deputatus sit vnus. B

Solet etiam queri vtrum singuli angeli singulis hominibus an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit. Sed cum electi tot sint quot et boni angeli sunt plures constat esse omnes simul bonos et malos homines quam boni angeli sint. Et cum tot sint electi quot angeli boni: et angeli boni plures sint quam mali pluresque sint homines mali quam boni non est ambigendum plures esse bonos homines quam sint mali angeli: et plures esse malos homines quam sint mali angeli/vel boni angeli.

Arguit quod non

¶ Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari siue simul siue temporibus diuersis. C

Ideoque dici oportet vnum eundem angelum bonum vel malum pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium siue eodem tempore siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuersis temporibus: quia videtur quibusdam quod omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore singuli singulos angelos habere possunt bonos vel malos quia licet maior sit numerus hominum computatis in vnum omnibus qui fuerunt et sunt et futuri sunt quam angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus succedunt: et ideo nunquam simul sunt in hac vita. Angeli vero nunquam decedunt: sed simul omnes sunt: ideo esse potest vt singuli homines dum in hac vita sunt: singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos. Ceterum siue ita sit siue non: non est dubitandum vnumquemque habere angelum sibi deputatum siue pluribus simul destinatus sit siue vni singulariter. Nec est mirandum vnum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari cum vni homini plurium custodia deputetur: ita vt eorum quisque suum dicatur habere primum vel episcopum vel abbatem.

¶ Utrum angeli proficiant in merito vel in premio vsque ad iudicium. D

Preterea illud considerari oportet: vtrum angeli boni in premio vel in merito proficiant vsque ad iudicium. Qui in meritis proficiant: atque quotidie magis ac magis mereantur quibusdam videtur: ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt: eorumque profectibus student. Quibus etiam nihilominus videtur quod et in premio proficiant. scilicet in cognitione et dilectione dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint eternam atque perfectam augetur tamen quotidie eorum beatitudo: quia magis ac magis diligunt atque cognoscunt et est eorum charitas (qua deum et nos diligunt) et meritum et premium. Meritumque quia per eam et obsequia ex ea nobis impensa merentur: et in beatitudine proficiunt et ipsa eadem est premium: quia ea beati sunt.

Quibusdam videtur quod proficiant in vtroque
Nota quod hoc communiter magister non tenet vt habes retro in erroribus.

¶ Authoritatibus confirmant quod dicunt. E

Et quod angeli proficiant in cognitione ac per hoc in beatitudine testimoniis sanctorum confirmant. Dicit enim Esayas ex persona angelorum christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de edom tinctis vestibus de bosra. Et in psal. Quis est iste rex glorie? Ex quibus apparet quod mysterium verbi incarnati plenius cognouerunt angeli post impletionem quam ante. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt: ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quod au=

Esay. lxiij
Psal. xxiij.

tem in huiusmodi mysterij cognitione profecerint euidenter docet Aposto
lus dicens. Que sit dispensatio sacramenti abscōditi a seculis in deo: vt Ephe.iij.
innotescat multiformis sapientia dei per ecclesiam principibus et potesta
tibus in celestibus. Super quem locum dicit Hieronymus. Angelicas di=
gnitates prefatum mysterium ad plenum nō intellexisse donec impleta est Hieroni.
passio xpi et apostolorum predicatio per gentes dilatata.

¶ Quod in hac sententia videt Aug. aduersari Hiero. F

His autem videtur contradicere Aug. super eundē locū Aug. origi
epistole dicens. Non latuit angelos mysterium regni celorum: quod opor nalr super
tuno tempore reuelatum est pro salute nostra. Illis ergo a seculis innotuit ne.li.ij.ca.
supra memoratum mysterium: quia omnis creatura non ante secula: sed a xix.
seculis est. Attende lector quia videntur dissentire in hac sententia illustres duo Determina
doctores. Ideoq; vt omnis repugnantia de medio tollatur: predicta verbarū tio pdicta
Haymonem sequentes ita determinemus: vt illis angelis qui maioris di autho
gnitatis sunt: et per quorum mynisterium illa nūciata sunt ex parte cogni ratum.
ta a seculis fuisse vtpote familiaribus et nuncijs. Illis vero qui minoris
dignitatis sunt incognita extitisse dicamus vsq; quo impleta sunt et per ec
clesiam predicata: et tunc ab omnibus angelis perfecte fuerūt cognita. Cō
stat itaq; omnes angelos in cognitione diuinorum mysteriorum secun=
dum processum temporis profecisse. Unde non incongruenter ipsi dicunt
angelorum scientiam ac beatitudinem augeri vsq; ad futuram consumma
tionem quando in scientia ac beatitudine ita perfectissimi erunt vt nec au
geatur amplius nec minuatur.

¶ Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibusdam predictorum
non profecisse. G

Alij autem dicunt angelos in confirmatione tanta deita
tis dilectione atq; notitia fuisse preditos: vt in his vlterius nō profecerint
nec profecturi sint. Profecerunt tamen in scientia rerum exteriorum: sicut
in cognitione sacramenti incarnationis et huiusmodi. Sed non in contem
platione deitatis: quia trinitatem in vnitate: Atq; vnitatem in trinitate Qd sit pba
non plenius intelligunt siue intellecturi sunt: quam ab ipsa confirmatio bilius.
ne perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profecisse post con=
firmationem: quia eorum charitas post ea non est aucta: et sic dicunt eos
non profecisse in meritis: sed hoc quantum ad vim merendi: sed non quan
tum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt postea que tunc
non fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt non est aucta ex
qua tantum meruerunt antequam ista adderentur quantum postea his
adiectis. Illud vero quod alij superius dicunt probabilius videtur scili
cet quod angeli vsq; ad iudicium in scientia et alijs proficiant.

¶ Quedam authoritates videntur obuiare probabiliori
sententie. H

Quibus tamen vidētur obuiare quarundā authoritatum
verba. Ait enim Isidorus de summo bono. Angeli in verbo dei oia sciunt Greg. dya=
anteq; fiāt: sed nec oēs nec oia perfecte angelos scire dixit: et iō eos in sciē logo.iiij.
tia pficere non remouit. Greg. in iiij. dialogorum ait. Quid est qd ibi nesciāt:

vbi scientem oia sciūt. Ubi videt dicere q oia sciant angeli et nihil sit qd nesciant. Sed accipiendum est hoc de his quorū cognitio beatum facit cognitorem vt sunt ea que ad misterium trinitatis et vnitatis pertinent.

¶ Post considerationem de angelis habitam: agitur de aliarum rerum creatione: et precipue de operum sex dierum distinctione. A

Dist.xij. De corpal' creature cōditiōe q̄tū ad pncipiū materiale et hec pductio dicit creatio. Gen.j.

Hec de euangelice nature cōditiōe dicta sufficiāt: nūc superest de aliarum quoq rerum creatione: ac precipue de operum sex dierum distinctione nonnulla in medium proferre. Cum deus in sapientia sua angelicos condidit spūs: alia etiā creauit: sicut ostendit supra dicta scriptura. Gen.j. dicit. In principio deus creasse celum.i.angelos: et terram.s.materiam quatuor elementorum adhuc cōfusam et informē que a grecis dicta est chaos. et hec fuit ante omnē diem. Deinde elementa distinxit deus et species proprias atq distinctas singulis rebus sm genus suum dedit: que non simul vt quibusdā sanctorum patrum placuit: sed per interualla temporum ac sex volumina dierū vt alijs visum est formauit.

¶ Qd sancti tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse: alijs dicentib⁹ omnia simul facta in materia et forma alijs per interualla temporum. B

Quidam nāq sanctorum patrum qui verba dei atq archana excellēter scrutati sunt: super hoc quasi aduersa scripsisse vidētur. Alij quidem tradiderūt omnia simul in materia et forma fuisse creata qd Augu. sensisse videt. Alij vero hoc magis pbauerūt ac asseruerūt vt primū materia rudis atq informis quatuor elemētorū cōmixtionē atq confusionem tenens creata sit. postmodū vero per interualla sex dierū ex illa materia rerū corporaliū genera sint formata sm species pprias. Quā sentētiā Grego. Hiero. et Beda alijq plures cōmendāt ac pferūt. Que etiam scripture Geneseos (vnde prima hui⁹ rei ad nos manauit cognitio) magis cōgruere videtur.

Augu. sup Gen.li.j.c. iiij.

Gen.j.

¶ Quomodo per interualla temporis res corporales condite sint. C

Secundum hanc itaq traditionem ordinem atq modū creatiōis formationisq rerū inspiciam⁹ sicut supra memoratū est. In principio creauit de⁹ celū.i.angelicā naturā sed adhuc informē vt qbusdā placet. Et terram.i.illā confusam materiā quatuor elementorū: quā nomine terre vt Aug. ait contra manicheos. Ideo appellauit Moyses: qz terra inter oia elementa minus est speciosa et illa inanis erat et incōposita propter omniū elementorū cōmixtionē eandem etiam vocat abyssum dicens. Et tenebre erant super faciem abyssi ꝛc. qz cōfusa erat et commixta: specie distincta carēs. Eadē etiā materia informis dicta est aqua super quā ferebatur spūs dñi: sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis: qz subiacebat bone voluntati creatoris qd formandū perficiendūq inchoauerat: q̄ sicut dñs et conditor preerat fluitanti et cōfuse materie: vt distingueret per species varias qn vellet et sicut vellet. Hec ergo ideo dicta ē aqua: qz oia q̄ in terra nascunt siue alalia siue arbores vel herbe et similia ab humore incipiūt formari atq nutriri. His oib⁹ vocabulis vocata est illa informis materia: vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitioribus et nō vno

Augusti. Quare illa confusa materies vocet terra et abyssus: aqua.

tantum. nam si vno tantum significaretur vocabulo hoc esse putaretur qđ consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa cōfusa ꝛ informis: que nulla specie cerni ac tractari poterat. i. nominibus visibiliū rerum que inde future erant ꝑpter infirmitatem paruulorum qui minus idonei sunt inuisibilia cōprehendere: ꝛ tunc erant tenebre id est lucis absentia. Non enī tenebre aliquid sunt sed ipsa lucis absentia: sicut silentium nō aliqua res est: sed vbi sonus nō est: silentiū dicitur. Et nuditas nō aliqua res est sed in corpore vbi tegumētum non est: nuditas dicitur sicut ꝛ inanitas nō est aliquid sed inanis dicitur locus esse vbi non est corpus: ꝛ inanitas absentia corporis.

¶ Quo sensu tenebre dicantur non esse aliquid: et quomodo dicantur esse aliquid. D

Attende quia hic Augu. tenebras dicit non esse aliquid cum alibi tenebre inter creaturas ponantur que benedicunt dominū. vnde dī. Benedicite lux ꝛ tenebre domino. Ideoqȝ sciendum est tenebras diuersis modis accipi. scilicet vel pro lucis absentia: qualiter supra accepit Augustinus iuxta quam acceptionem non sunt aliquid vel pro aere obscurato siue aeris obscura qualitate et ſm hoc aliq̄ res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi q: nōdum erat lux: que si esset ꝛ superesset et superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suū deus venustauerat: que postea in primo die formata est. Dan. iij.

¶ Duo hic consideranda sunt: quare illa materia confusa sit dicta informis ꝛ vbi ad esse prodijt ꝙ̄tumqȝ in altitudine ascenderit. E

De qua re priusq̄ tractemus duo nobis discutiēda occurrunt. Primum quare illa materia confusa informis dicatur: an quia omni forma caruerit. an propter aliud. Secūdo vbi ad esse prodierit: ꝛ ꝙ̄tum in altū ascenderit. Ad illud ergo qđ primo positum est breuiter r̄ndentes dicimus illā primā materiam non ideo dictā fore informē ꝙ nullā omnino formā habuerit q: nō aliquid corporeū tale existere potest quod nullā habeat formā: sed ideo nō absurde informē appellari posse dicimus: quia in confusione et permixtione quadā subsistens nondum pulchram aptamqȝ et distinctā receperat formā qualē modo cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formā dispositionis. In forma confusiōis prius omnia corporalia materialiter simul et semel sunt creata. Postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo in discussione propositum fuit scilicet quare illa materia dicatur informis. Ad p̄mum breuiter responsio.

¶ Hic ad id quod secundo querebatur respondet. F

Nunc superest ꝙ secundo proponebatur explicare vbi. s. illa materia substiterit ꝛ ꝙ̄tū in altitudine porrigebatᷣ. Ad qđ nihil temere asserētes dicim⁹: ꝙ illa prima rerū olim moles q̄ creata est ibidē ad esse videtᷣ ꝓdijsse vbi nūc formata subsistit. Eratqȝ terreū hoc elementū in vno loco eodēqȝ medio subsistēs ceteris trib⁹ in vna confusiōe pmixtis: eisdēqȝ circūquaqȝ in modo cuiusdā nebule oppressis ita obuolutū erat vt apparere nō posset qđ fuit. Illa vero tria in vna permixtione cōfusa circūquaqȝ suspensa eousqȝ in altum porrigebantur quousqȝ nunc summitas corporee nature pertingit. Et sicut quibusdam videtur vltra locum firmamenti

extendebatur illa moles : que in inferiori parte spissior atqꝫ grossior erat In superiori vero rarior ac lenior atqꝫ subtilior existebat. de q̄ rariori substātia putāt quidā fuisse aquas q̄ sup firmamentū esse dicunt. Talis fuit mundi facies in principio priusqꝫ reciperet formā vel dispositionem.

¶ Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio : incipit prosequi operum sex dierum distinctionem. B

Nūc superest vt dispositionē illā qualiter perfecta sit ordine prosequamur. Sex diebus sicut docet scriptura.

Gen̄.ij.

Gen̄. distinxit de⁹ et in formas redegit proprias cūcta que simul materialiter fecerat. Perfecitqꝫ opus suum die sexto : et sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo. id est cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus sex rerum

Johā.v.c.

genera distinxit: nihilqꝫ postea fecit quod in aliquo illorum non contineatur. Operatus est tamen postea sicut veritas in euāgelio ait. Pater meus operatus est vsqꝫ nunc et ego operor illud.

¶ De quatuor modis diuine operationis. b

Eccl.xviij.

Quatuor enim modis vt ait Alcuinus super Gen̄. operatur deus. Primo in verbo oia disponendo. Scdo in materia informi quatuor elementorum de nihilo eā creando. Unde qui viuit in eternū creauit oia simul. Oia scꝫ elementa: vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertio per opera sex dierū varias distinxit creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus non incognite oriuntur nature: sed note sepius reformantur ne pereant.

¶ Que fuerit prima distinctionis operatio. A

Dist.xiij. De productiōe creature corporalis q̄ntū ad principiū formale generale oībus corporib⁹ qd est forma lucꝫ ꝛ dr hec ꝓductio distinctio.

PRima autē distinctionis operatio fuit formatio lucis: sicut ostendit scriptura Genesis que commemorata rerū informata earum dispositionē a luce inchoauit subdens. Dixit de⁹: fiat lux: ꝛ facta est lux: ꝛ diuisit lucem a tenebris. Appellauitqꝫ lucē diē: ꝛ tenebras noctē. Et factū est vespere ꝛ mane dies vnus. Cōgrue mūdi ornatus a luce cepit. vn̄ cetera q̄ creanda erant viderentur.

¶ Qualis fuerit lux illa corporalis an spiritualis. B

Si queritur qualis illa lux fuerit corporalis scꝫ an spiritualis. Id respondem⁹ q a sanctis legimus traditū. Dicit em̄ Augu. quia lux illa corporalis vel spūalis intelligi potest. Si spūalis accipit̄: angelica natura intelligit̄ q̄ prius informis fuit. sed postea formata est: cum ad creatorem conuersa ei charitate adhesit: cuius informitatis creatio superius significata est vbi dictū est. In principio creauit de⁹ celū et terrā. Hic vero eiusdē formatio ostēdit̄ cū ait. Fiat lux ꝛ facta est lux. Hec ergo ange

Gen̄.j.

lica natura prius tenebre ꝛ postea lux fuit: qr prius habuit informitatem

Augusti.

et imꝑfectionē: deinde formatiōis ꝑfectionē: ꝛ ita diuisit de⁹ lucem a tene

De spūali luce.

bris. Nā vt ait Aug. sup Gen̄. Huius creature informitas ꝛ imꝑfectio fuit anteqꝫ formaret̄ in amore ꝯditoris. Formata vero est qn̄ cōuersa est ad in

Au. sup Gene.li.j.c.vj

cōmutabile lumen verbi. Si vero corporalis fuit lux illa qd vtiqꝫ ꝓbabile est: corpus lucidū fuisse intelligit̄ velut lucida nubes: qd nō de nihilo sed de preiacenti materia formaliter factum est vt lux esset: et vim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta est: quia ante lucē nec dies fuit nec lux

Hic de corporali luce.

licet tempus fuerit.

¶ Quod lux illa facta est vbi sol apparet que in aquis lucere poterat. C

Si autem queritur ubi est facta lux illa: cum abyssus omnem terre altitudinem tegeret. Dici potest in illis partib⁹ facta quas nūc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere cū etiā nautarum operatione sepius illustrentur qui in profundum mersi misso ex ore oleo aquas sibi illustrāt que multo rariores fuerunt in principio ꝙ̄ modo sunt quia nondum congregate fuerant in uno loco. Facta ergo lux illa: vicem et locum solis tenebat: que motu suo circūagitata noctē diemqꝫ discernebat. Ibi ergo primum lucē apparuisse verisimile est: ubi sol quotidiano cursu circūvectus apparet: ut eodem tramite lux circūcurrens: ac primo ad occasum descendens vesperam faceret: deinde revocata ad ortū auroram id est mane illustraret: et ita divisit de⁹ lucem et tenebras: ꝛ appellavit lucem diem: et tenebras noctem.

Augu. sup Gene.

¶ Quod dies diversis modis accipitur. D

Hic notādum est ꝙ dies diversis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa que illo triduo tenebras illuminabat: ꝛ dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiā dies spaciū viginti quatuor horarum qualiter accipitur cum dicitur. Factum est vespere et mane dies unus. Quod ita distinguendum est: factum est vespere prius ꝛ postea mane et ita fuit dies unus explet⁹ vigintiquatuor horarū. Dies. s. naturalis: qui habuit vesperam sed non mane. Mane enim dicitur finis precedētis et initium sequentis diei: quod est aurora: que nec plenam lucem. nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: qꝛ nec dies precesserat qui sequentis diei initio terminaretur: ex eo precipue quia luce apparente mox super terram plenus atqꝫ preclarus dies extitit: qui non ab aurora: sed a plena luce inchoavit et mane sequentis diei consummatus est. Unde Beda super Geñ. Dicebat ut dies a luce inciperet et in mane sequentis diei tenderet: ut opera dei a luce inchoasse: et in lucem completa esse significarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt et vesperam. quorū quisqꝫ a suo mane incipiēs usqꝫ ad alteri⁹ diei mane tendebatur.

Qualr distingui debeat illō ꝛ fctm̄ ē vespere ꝛ mane dies unus.

Beda.

¶ De naturali ordine computationis dierum: et de illo qui pro mysterio introductus est. E

Hic est naturalis ordo distinctionis dierum ut distinguātur atqꝫ computentur dies a mane usqꝫ ad mane. Postea vero in mysterio factum est ut dies computentur a vespera in vesperam: et adiungatur dies precedenti nocti in computatiōe: cum iuxta naturalem ordinem precedēs dies sequenti nocti adiungi debeat: quia homo a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantie et peccatorum: deinde per christum a tenebris ad lucem rediīt. Unde apostolus. Eramus aliquando tenebre nunc autem lux in domino. Primus itaqꝫ dies non ab aurora: sed a plena luce incipiēs et post vesperam paulatim occidente luce excipiens mane sequentis diei expletus est. Unde Beda. Occidente luce paulatim post spacium diurne longitudinis inferiores partes subeunte: factum est vespere: sicut nunc usitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane eadem super terram redeunte: et alium diem inchoante: et dies expletus est unus vigintiquatuor horarum. Fuitqꝫ nox illo triduo omnino tenebrosa que post creata sydera aliqua luce claruit.

Ephe. v.

Beda I gl. sup Gene.

¶Cur sol factus est si lux illa sufficiebat. F

Augustin⁹ super Gen. ad litteram li. j.c.xij.

Solet autem queri: quare factus est sol si lux illa ad faciendum diem sufficiebat. Ad quod dici potest: quoniam lux illa forte superiores partes illustrabat et ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo: quia facto sole dici fulgor factus est. Amplioni enim multo lucе radiauit dies postea quam ante. Si autem queritur: quid de luce illa factum sit cum modo non appareat? Potest dici aut de ea corpus solis formatum aut in ea parte celi esse in qua sol est: non quod ipsa sit sol: sed sic ei vnita vt discerni non valeat.

¶Quomodo accipiendum sit illud dixit deus an sono vocis id deus dixerit an aliter. G

Augustin⁹ super Gen.

Preterea inuestigandum est quomodo accipiendum sit quod ait: dixit deus: vtrum temporaliter vel sono vocis illud dixerit: an alio modo? Augustinus super Gene. tradit: nec temporaliter nec sono vocis deum locutum fuisse: quia si temporaliter et mutabiliter. Et si corporaliter dicatur sonuisse vox dei: nec lingua erat qua loqueretur nec erat quem oporteret audire et intelligere. Bene ergo vox dei ad naturam verbi per quod omnia facta sunt refertur. Dixit ergo deus fiat etc. non temporaliter. non sono vocis sed in verbo sibi coeterno. id est verbum genuit intemporaliter in quo erat: et dispo suit ab eterno vt fieret in tempore et in eo factum est.

¶Quomodo accipiendum sit quod dicatur pater operari in filio vel per filium: vel in spiritusancto. H

Psal.ciij. Gene.j.

Hic queri solet quomodo accipiendum sit quod dicitur pater operari in filio vel per filium: vel in spiritusancto. Hoc enim scriptura frequenter nobis proponit: vt omnia in sapientia fecisti domine: id est in filio. Et/ In principio. id est in filio creauit deus celum et terram. Et illud. Per quem fecit et secula. Super illum quoque psalmi locum. Verbo domini celi firmati sunt etc. Dicit Aug. quod pater operatur per verbum suum et spiritumsanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum est. Putauerunt quidam heretici quod pater velut auctor et artifex filio et spiritusancto in rerum operatione quasi instrumento vteretur. Ex predictis verbis errandi occasionem sumentes: quod velut blasphemum atque sane doctrine aduersum abijcit pia fides. Non est ita intelligendum ideo scripturam frequenter commemorare patrem operari in filio vel per filium: tanquam filius non posset facere: si ei non porrexisset pater dexteram vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis: sed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio et spiritusancto operari et sine eis nihil facere. I

Heb.j. Psal.xxxij.

Hic capit ex quo sensu dicatur pater operari in filio vel per filium.

¶Contra hanc expositionem surgit hereticus.

Sed dicit hereticus hac ratione hoc posse dixisse filium operari per patrem vel in patre et spiritumsanctum cum vtroque vel per vtrumque: quia filius cum patre et spiritussanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter respondetur. Ideo illud dictum esse et non istud vt in patre monstraretur authoritas. Non enim pater a filio: sed filius a patre operatur et spiritussanctus ab vtroque. Ideoque etiam filius per spiritumsanctum legitur operari: quia cum spiritusancto operatur hoc ipsum a filio habenti vt operetur.

¶Alia predictorum expositio. K

Potest et aliter illud accipi vt dicatur pater in filio vel p

filium operari quia eum genuit omnium opificem: sicut dicitur pater per eum iudicare: quia genuit iudicem. ita et per spiritumsanctum dicitur operari siue pater siue filius quia ab vtroque procedit spiritussanctus factor omnium. Unde Johan. Chriso. in expositione epistole ad Hebre. sic ait. Nõ vt hereticus inaniter suspicatur tanque aliquod instrumentum patris extiterit filius neque per eum pater dicitur fecisse tanque ipse facere nõ posset sed sicut dicitur pater iudicare per filium quia iudicem genuit: sic etiã dicitur operari per filium: quia eum constat opificem genuisse. Si enim cã eius pater est sim quod pater: multo amplius eorum causa est que per filium facta sunt. Hec de opere prime diei dicta sunt.

Joh. Cris.

¶ De opere secunde diei qua factum est firmamentum. A

Dixit quoque deus: fiat firmamentũ in medio aquarum et diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas que erant sub firmamento ab his que erant super firmamentum. Sciendũ est quod illius celi describitur hic creatio sicut ait Beda super Gen. in quo fixa sunt sydera cui supposite sunt aque in aere et in terra et superposite alie: de quibus dicitur. Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est. i. sydereum celum: quod de aquis factum esse credi potest. Cristallinus enim lapis cui magna est firmitas et perspicuitas de aquis factus est. Si quem vero mouet: quomodo aque natura fluide et in ima labiles super celum possint cõsistere: de deo scriptum esse meminerit. Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra celum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas. potest etiam super celi spheram non vaporali tenuitate sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quales aũt et ad qd ꝯdite sint: ipse nouit q condidit. Ecce ostensum est his verbis quod celũ factum sit. s. illud in quo sunt fixa sydera. i. qd excedit aerem: et de qua materia. scz de aquis et quales sint aque que super illud celum sunt. scz vt glacies soliditate.

Dist. xiiij. De productiõe simpliciũ et isensibiliũ continentium. Beda ad celũ &c creati. Psalm. ciij. De q materia sit fctm illd celum. quõ aq possunt eẽ sup celũ et qles sunt ille aq. Job. xxvj.

¶ Alij putant celũ illud esse ignee nature quibus consentit Aug. B

Quidam vero celum quod excedit aeris spacia ignee nature dicunt asserentes super aerem purum ignem esse qui dicitur esse celum: de quo igne sydera et luminaria facta esse coiectant. Quibus Augustinus consentire videtur. Utrum vero nomine firmamenti celum quod excedit aerem an ipse aer hic intelligatur: idem Augustinus querit nec soluit. Magis tamen approbare videtur celum illud hic accipi qd spacia aeris excedit. Aquas autem que super illud celum sunt dicit vaporaliter trahi et leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exalatione terre aquas vaporaliter trahit et per subtiles minutias suspendit et post corpulentius cõglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias peruenire vt feratur vaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius celum minutioribus guttis et leuioribus emanare vaporibus sed quoquo mõ ibi sint ibi esse non dubitamus.

Augu. sup Gen. lib. ij ca. vj.

¶ Que sit figura firmamenti. C

Queri etiam solet cuius figure sit celum. Sed spiritussanctus quamuis auctores nostri sciuerint per eos dicere noluit: nisi qd prosit saluti. Queritur etiam si stet an moueatur celum? Si mouetur inquiũt quomodo est firmamentum? Si stat: quomodo in eo fixa sydera circũeunt? Sed fir-

Utrum stet an moueat celum.

mamentum dici potest non propter stationem sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat: nihil impedit moueri et circuire sydera.

Quare dicat firmamentum.

¶ Quare tacuit scriptura de opere secunde diei quod in aliis dixit. D

Post hoc queri solet quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus. Uidit deus quod esset bonum sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo enim fortassis non est dictum quod tamen sicut in aliis factum est. quia binarius principium alteritatis est et signum diuisionis.

¶ De opere tertie diei quando aque congregate sunt in unum locum. E

Beda.

Ubi congregate sunt aque.

Quomodo omnes aque sint in unum locum congregate cum multa sint maria et flumina.

Sequitur. Dixit deus. Congregentur aque in locum unum et appareat arida. Tertie diei opus est congregatio aquarum in unum locum. Congregate sunt enim omnes aque celo inferiores in unam matricem: vt lux que preterito biduo aquas clara luce lustrauerat: in puro aere clarior fulgeat et appareat terra que cooperta latebat: et que aquis limosa erat fieret arida et germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem lignumque faciens fructum. Si autem queratur vbi congregate sunt aque que totum texerant spacium vsque ad celum. Potuit fieri vt terra subsidens concauas partes preberet vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiam credi primarias aquas rariores fuisse que sicut nebula tegerent terras: sed congregatione esse spissatas: et ideo facile in unum posse redigi locum. Cumque multa constet esse maria et flumina: in unum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum que in terris sunt: quia cuncta flumina et maria magno mari iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in unum locum: deinde dicit pluraliter: congregationes aquarum propter multifidos sinus earum quibus omnibus ex magno mari principium est.

¶ De opere quarte diei quando facta sunt luminaria. F

Quod triduo precedenti facta est dispositio et distinctio elementorum et triduo sequenti ornatus est mundus.

Sequitur. Dixit deus. Fiant luminaria in firmamento celi: et diuidant diem ac noctem. In precedenti triduo disposita est vniuersitas huius mundi machina et partibus suis distributa. Formata enim luce prima die qua vniuersa illustraret: duo sequentes dies attributi sunt superiori et infime parti mundi firmamento scilicet: terre et aque. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia vero aquarum molibus intra receptacula sua collectis terra est reuelata atque aer serenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt et ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum sole et luna et stellis. Quinta aer in volatilibus et aque in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta et reptilia et bestias: post que omnia factus est homo de terra: et in terra: non tamen ad terram: nec propter terram: sed ad celum et propter celum.

¶ Ante alia de ornatu celi agitur sicut prius factum est. G

Qua vtilitate facta sunt celi luminaria.

Quia ergo celum ceteris elementis specie prestat: et priusque facta sunt alia factum est. ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt sydera: que ideo facta sunt vt per ea illustretur inferior pars ne esset habitantibus tenebrosa. Infirmitatique hominum prouisum est vt circumeunte sole potirentur homines diei noctisque vicissitudine propter dormiendi vigilandique necessitatem. et ideo etiam ne nox indecora remaneret: sed luna ac syderibus

consolarentur homines quibus in nocte operandi necessitas incumberet: et quia quedam animalia sunt que lucem ferre non possunt. Quod autē subditur. et sint in signa et tempora et dies et annos quomodo accipiendū sit queri solet. Ita enim dictum videtur quasi quarto die cepissent tempora: cum prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoq̃ tempora que fiunt per sydera non spacia morarum sed vicissitudinem aeree equalitatis debemus accipere: quia talia motibus syderum fiunt: sicut dies et anni quos vsitate nominamus. Sunt enim in signa serenitatis et tempestatis et in tempora: quia per ea distinguimus quatuor tempora anni: scilicet ver: estatem: autūnū: hyemem. Vel sunt in signa: et in tēpora. id est in distinctionem horarū quia priusq̃ fieret ordo temporum nullis notabatur indicijs, vel meridiana hora vel qualibet hora. Hec quarta die facta sunt.

Quō accipiēdum sit qđ ait vt sint i signa et tempora.

¶ De opere quinte diei quando creauit deus ex aquis volatilia et natatilia. A

Dist.xv. De productōe rerū mixtarū et sensibilium.

Dixit etiam deus producant aque reptile anime viuentis et volatile super terram etc. Opus quinte diei est formatio piscium et auium: quibus duo elementa ornantur: et de eadē materia id est de aquis pisces et aues creauit: volatilia leuans in aera, et natatilia remittens gurgiti.

¶ De opere sexte diei quando creata sunt animalia et reptilia terre. B

Sequitur. Dixit deus. Producat terra animam viuentē: iumenta et reptilia et bestias terre secundū species suas etc. Sexte diei opus describitur cum terra suis animalibus ornari dicitur.

¶ Utrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint: an propter peccatū nocere ceperint prius facta innoxia. C

Queri solet de venenosis et perniciosis animantibus: vtrū post peccatum hominis ad vindictam creata sint an potius creata innoxia peccatoribus nocere ceperint. Sane dici potest: q creata nihil homini nocuissent si non peccasset. Puniendorum namq̃ vitiorum et terrendorum: vel probande vel perficiende vel perfruēde virtutis causa nocere ceperunt. Fuerunt ergo creata innoxia sed propter peccatum facta sunt noxia.

¶ Utrum minuta animalia tunc creata fuerint. D

De quibusdam etiam minutis animantibus questio est. vtrum in primis conditionibus creata sint an ex rebus corruptis postea orta sint. Pleraq̃ enim de humidorum corporum vitijs vel exalationibus terre sine de cadaueribus gignuntur. Quedam etiam de corruptione lignorum et herbarum et fructuum: et deus auctor omnium est. Potest autem dici q ea que de corporibus animalium maxime mortuorum nascuntur cū animalibus creata non fuerint nisi potentialiter et materialiter. Ea vero que ex terra vel ex aquis nascuntur vel ex eis que terra germinante orta sunt: tunc creata fuisse non incongrue dici potest.

¶ Quare post omnia factus est homo. E

Omnibus autem creatis atq̃ dispositis nouissime factus est homo tanq̃ dominus et possessor: qui et omnibus preferendus erat vnde sequitur. Vidit deus q esset bonū. et ait. Faciamus hominē ad imaginē etc. Sz anteq̃ de hoīs creatione tractemus quod supra breuiter tetigimus plenius versantes clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione

Anq̄ȝ de factura hois agat demō p̄me ↄditionis rer̄ vniūs breuit̄ tetigit plenius agit vbi viri catholici et dissentire videntur.

catholici tractatores dissentire vt supra diximus inueniunt. Alijs dicentibus res creatas atq̄ distinctas s̄m species suas per interualla sex dierum quorū sententie quia lrā Gen. magis inseruire videtur atq̄ catholica eccl'ia magis approbat: ideo hactenus studiose docuimus quomodo ex illa communi materia prius informiter facta postea corporaliū rerū genera p sex dierū volumina distinctim sint formata. Alijs autem videtur q̄ non p interualla tēporū facta sint: sed simul ita formata ad esse p̄dierunt. Quod Aug. super Gen: pluribus modis nititur ostendere dicens elementa quattuor ita formata sicut modo apparent ab initio extitisse et celum syderib⁹ ornatū fuisse. Quedā vero non formaliter sed materialiter tunc facta fuisse que post per temporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbe: arbores: et forte animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicūt: sed q̄dā formaliter et s̄ȝ species quas habere cernimus: vt maiores mūdi p̄tes: quedam vero materialiter tantū. Sed vt dicunt. Moyses loquens rudi et carnali populo locutionis modū temperauit de deo loquens a simili hominis qui per moras temporū opera sua perficit: cum ipse simul sua opera fecerit. Unde Augu. Ideo inquit Moyses diuisim refert deum illa opera fecisse. quia non potuit simul ab homine dici quod a deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquendi temporibus quod deus operandi temporibus non diuisit. Illi qui his auctoritatibus et alijs h'mōi inherent dicunt quattuor elementa atq̄ celi luminaria ita formata simul esse et habuisse illos sex dies quos scriptura cōmemorat sex rerum genera. i. distinctiones appellāt que simul facte sunt: partim formaliter: partim causaliter.

Alijs dicētib⁹ mūdū ī materia ⁊ forma ita fuisse sic.

Alijs vero p interualla tpm ⁊ dier̄ s̄m q̄ expō p̄missa huc usq̄ deducta est.

Augu. sup Gen. li. iiij hic p̄sedit opinionē illorū q̄ sit ola facta cōtendunt.

¶ Quomodo intelligendū sit deū requieuisse ab oi opere suo. F

Jam de septime diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est quia compleuit deus die septimo opus suū et requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur deus die septimo non quasi operando lassus: sed ab vniuerso opere requieuit: q2 nouam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur. Unde in Apoc. dicitur. Nō habebāt requiem die ac nocte. Sanctus sanctus sanctus. i. dicere non cessabant. Requieuisse ergo deus d2 quia cessauit a faciēdis generibus creature: quia vltra noua non condidit. Usq̄ nunc tamen vt veritas in euangelio ait: operatur pater cum filio scilicet administrationem eorūdem generum que tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creature. Quod ergo dicitur. Pater meus vsq̄ modo operatur et ego operor: illud vniuerse creature continuam administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit: vt nouam creaturam vlterius non faceret cuius materia vel similitudo non precesserit: sed vsq̄ nunc operatur vt quod condidit continere et gubernare non cesset.

Aug. li. s. c. xviij.

Gen. ij.

Apoc. iiij.

Joh. v.

¶ Qualiter accipiendum sit quod dicitur deus complesse opus suum septimo die: cum tunc requieuerit ab omni opere suo. G

Sed queritur quomodo septimo die dicatur deus complesse opus suum cum ab omni opere illo die requieuerit: nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia translatio habet. Consummauit deus die sexto opera sua que nihil questionis affert: quia manifesta sunt que in eo facta sunt ⁊ omnium consummatio eo die perfecta est: sicut scriptura ostē

Secūdū aliā lrām nihil ibi ē q̄onis quā sequit̄ Augustin⁹

dit cũ ait. Uidit deus cuncta que fecerat et erãt valde bona. Omnia quidẽ naturaliter bona erant nihilqȝ in sui natura vitij habentia: et sunt bona q̃ condidit deus etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona: q: ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur: bene ordinatum et loco suo positum eminentius cõmendat bona: vt magis placeant et laudabiliora sint dum comparanẽ malis. Sexto ergo die facta est operũ consummatio. Ideo premissa ouẽ questio quomodo dicaẽ deus die septimo opus suũ cõplesse quod hebraica veritas habet in quo tamen nihil nouum creasse dicitur: nisi forte dicaẽ die septimo cõpleuisse opus suum quia ipsum benedixit et sanctificauit sicut subijcit scriptura. Benedixit diei septimo et sanctificauit illum. Opus eiũ est benedictio et sanctificatio sicut Salomon aliquid operis fecit cum templum dedicauit.

Hic redit ad q̃stionẽ positaȝ secũ quõ verum sit deum septimo die cõplesse op⁹ suum.

¶Que sit benedictio et sanctificatio septime diei. D

Illum autẽ diem sanctificasse et benedixisse dicitur: quia mystica pre ceteris benedictione et sanctificatione eum donauit. Unde in lege dicitur. Memento sanctificare diem sabbati. Et inde est ꝙ numerando dies vsqȝ ad septimum procedimus et dicimus septem esse dies quorũ repetitione omne tempus agitur: non quin alius sit ab illis dies octauus ⁊ nonus: et sic de ceteris: sed quia in sex diebus rerum genera disticta sunt ⁊ in septimo: licet non fuerit nouũ genus rerũ institutũ fuit tñ in eo quasi q̃dam nouus status sanctificationis operũ et redemptionis opificis. Pot etiam sic exponi illud. Compleuit deus die septimo opus suũ .i. cõpletũ et ꝯsummatum vidit.

Exo. xxvij.

¶De hominis creatione vbi considerandũ est quare creatus sit hõ: et qualiter sit institutus: que duo supra tractata sunt et qualis factus et qualiter lapsus: postremo quomodo sit reparatus: que discutienda sunt. A

His excursis que supra de hominis creatione premisimus effectui mancipare atqȝ ordine explanare nunc suscipimus: vbi hec consideranda videntur scilicet quare creatus sit homo et qualiter sit institutus: et qualis et quomodo fact⁹: deinde qualiter sit lapsus postremo qualiter et per que sit reparatus. Horum autem primo ⁊ secundo posita .i. causam creationis humane et modum institutionis superius pro modulo nostre facultatis tractauimus. Ideoqȝ superest vt qualis vel quomodo factus sit discutiamus. In Geñ. legitur. Faciamus hominem ad imaginẽ et similitudinẽ nostram ⁊c. In eo ꝙ dicit faciamus: vna operatio trium personarum ostenditur: in hoc vero ꝙ dicit ad imaginem et similitudinẽ nostram: vna et equalis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filiuȝ et spm̃sanctum. Non vt quidã putant angelis: q: dei et angelorũ non est vna eadem imago vel similitudo.

Dist. xvi. De ꝓductione creature cõposite ex spũali ⁊ corpali .s. d hoie i ꝯparatiõe ad ꝓncipiũ effectiuum.

Ge. j. Bedã

Quõ itelligẽdũ ẽ. Faciamus hominem ad imaginẽ et similitudinẽ nostraȝ.

¶Quod imago et similitudo hic a diuersis accipitur varie a quibusdã increata et ab alijs creata ⁊ increata vel essentia trinitatis vel filius et spiritussanctus. B

Imago aũt et similitudo in hoc loco vel increata intelligitur .i. trinitatis essentia ad quam factus est homo: vel creata in qua fact⁹

est homo: et ipsa homini concreata. Increatā enim imaginem que deus est intellexisse videtur Beda cum dicit: non esse vnam imaginem dei et angelorum: sed trium personarū: et ideo personis non angelis fit ibi sermo. Im-
Beda sup Genesim.
proprie tamen imago dicitur: quia imago relatiue ad aliud dicitur cuius similitudinē gerit: et ad quod representandū facta est: sicut imago cesaris que ipsius similitudinē preferebat ipsumque quodāmodo representabat. Proprie autem imago dicitur id ad quod aliud fit sicut exemplū proprie dicitur quod sumitur ex aliquo et exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen et aliquando abusiue alterū pro altero: ita et minus proprie accipitur imago essentia trinitatis: si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

¶Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginē et similitudinem hic accipi. C

Aug. in. vij libr. de tri.
Filius vero proprie imago patris dicitur: sicut supra in tractatu de trinitate diximus. Unde fuerunt nonnulli qui ita distinxerunt vt imaginē in hoc loco intelligerent filium: hominē vero non imaginē: sed ad imaginē factum dicerent quos refellit apostolus dicens. Uir quidē est imago et gloria dei. Hec nāque imago. ¶homo cum dicitur fieri ad imaginē non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginē nrā. Quomodo enī nostrā diceret: cum filius solus patris imago sit. Fuerunt aūt et alij pspicacius hec tractantes qui per imaginē filium et per similitudinē spm̄sanctū intelligerent qui similitudo est patris et filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram: id referentes ad similitudinē tantum: ad imaginē vero subintelligendū esse meam. Hominē vero et imaginē esse et ad imaginē et similitudinē factum esse tradiderunt: et imaginem imaginis esse et similitudinis.
j. Cor. xj.
Aliorū opinio.

¶Nec horū scientiam approbat sed imaginē et similitudinem dei in homine querendam et considerandam docet vt imago et similitudo creata intelligatur. D

In qbus cōsiderat. imago et similitudo.
Ueruntamen hec distinctio licet reprobabilis penitus nō videatur quia de medio montiū. i. auctoritatibus sanctorum manat congruentius in ipso homine imago et similitudo querenda est et consideranda. Factus est ergo homo ad imaginē dei et similitudinē sm̄ mentem qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginē sm̄ memoriā intelligentiā et dilectionē. Ad similitudinē sm̄ innocentiā et iustitiā: que in mente rationali naturaliter sunt. Uel imago consideraf in cognitione veritatis: similitudo in amore virtutis: vel imago in alijs oibus: similitudo in essentia q2 et immortalis et indiuisibilis est. vnde Aug. in lib. de qntitate anime. Anima facta est similis deo: quia immortalē et indissolubilē fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formā: similitudo ad naturā. Fact° est ergo hō sm̄ animā ad imaginē et similitudinē non patris vel filij vel spūsancti: sed toti° trinitatis: ita et sm̄ animā dicitur homo esse imago dei: quia imago dei in eo est. Sicut imago dicitur et tabula et pictura que in ea est: sed propter picturam que in ea est simul et tabula et imago appellatur: ita propter imaginē trinitatis etiam illud in quo est imago nomine imaginis vocaf.
Aug. in. xv lib. de triñ.

¶Quod homo dicif imago et ad imaginē: filius vero imago nō ad imaginem. E

Quocirca hō et imago d̄r: et ad imaginē fili° aūt imago nō

ad imaginē: q2 nat⁹ nō creat⁹ equalis ꝛ i nullo dissimilis. hō creat⁹ ē a deo nō genit⁹: nō parilitate equalis: sed quadā similitudine accedēs ei. Unde Aug. in li. vij. de tri. In Geñ. legitur. Faciam⁹ hoiem ad imaginē ꝛ similitudinē nostrā. Faciamus et nostrā pluraliter dixit: et nisi ex relatiuis accipi non oportet vt facere intelligant pater et fili⁹ et spūssanctus ad imaginē patris et filij et spūssancti vt subsisteret homo imago dei. Sed q2 nō oino equalis fiebat illa imago tanq̄ non ab illo nata sed ab eo creata: ideoq3 ita imago dicit̄ q ꝛ ad imaginē: q2 non equat̄ parilitate: sed accedit q̄dā similitudine. Fili⁹ aūt est imago: sed nō ad imaginē: q2 equalis p̄ri. Dict⁹ est ergo hō ad imaginē: ꝓpter imparē similitudinē. Et iō nostrā vt imago trinitatis esse homo intelligat̄ nō trinitati equalis: sicut filius patri. Ecce ostensum est ſm quid sit homo similis deo. s. ſm aiaz. S3 ꝛ in corpe quandaz ꝓprietatē habet que hoc indicat: q2 est erecta statura ſm quā corpus aīe ronali congruit: quia ī celū erectum est. — Qō ꝛ ſz corpus ṗt dici fact⁹ ad similitudinē dei. — Augustin⁹

De creatione anime vtrū de aliq̄ facta sit vel nō: et q̄ñ facta: ꝛ quā gratiā habuerit in creatione. A

Hic de origine anime plura queri solent. s. vñ creata fuerit: et q̄ñ et quam gratiā habuerit in creatione. Sicut hominis formatio ſm corpus describitur cum dicitur. Formauit deus hominē de limo terre: ita eiusdē ſm animā factura describitur cum subditur. et inspirauit in faciē eius spiraculū vite. Corpus em̄ de limo terre formauit deus cui animā inspirauit. Uel ſm aliam litteram flauit vel isufflauit: non q faucibus sufflauerit vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim deus est. nec lineamentis membrorū compositus. Non ergo carnaliter putemus deum corporeis manibus formasse corpus vel faucibus inspirasse animā: sed potius hominē de limo terre ſm corpus formauit iubendo volendo id est voluit et verbo suo iussit yt ita fieret: et inspirauit in faciem eius spiraculum vite. i. substantiam anime. in qua viueret creauit: non de materia aliqua corpali vel spūali ſz de nihilo. — Dist. xvij. De productione hois q̄tū ad p̄ncipia cōstituti ua. s. corp⁹ ꝛ aiaz ꝑ primo viri. Geñ. ij. Beda.

Opinio quorūdam hereticorū qui putauerunt animā esse de substantia dei. B

Putauerunt em̄ quidā heretici deū de sua substantia animā creasse verbis scripture ꝑtinaciter inherentes quibus dicit̄ inspirauit vel insufflauit ꝛc. Cū flat inquiunt vel spirat: hō de se flatū emittit. Sic ergo cū dicit̄ deus flasse vel spirasse spiraculū in faciē hominis: ex se spm̄ hominis emisisse intelligit̄. i. de sua substantia. Qui hoc dicunt non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit vel flauit. i. flatū hois. s. animā fecit. Flare enim est flatū facere: et flatū facere est animā facere. Unde dominus p Esaiam. Omnē flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putant animā esse partem dei. Si enim hoc esset nec a se nec ab alio decipi posset: nec ad malū faciendū vel patiēdū cōpelli: nec in meli⁹ vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominē animauit factus est a deo non de deo nec de aliqua materia sed de nihilo. — Responsio Esa. lvij.

Q̄ñ facta sit anima an añ corpus aut in corpore. C

Sed vtrū in corpore vel extra corpus etiam inter doctos scrupulosa questio est. Augustinus super Geñ. tradit animam cum angelis sine corpore fuisse creatam. postea vero ad corpus accessisse nec compulsa — Opi. Aug. li. vij. c. xxj

est incorporari sed naturaliter illud voluit idest sic creata fuit vt vellet: sicut naturale nobis est velle viuere. Male autem velle viuere non nature: sed voluntatis est peruerse: Alij vero dicunt alam primi hominis in corpore fuisse creatam: ita exponentes verba illa: Inspirauit in faciem eius spiraculū vite. i. alam in corpore creauit: q̄ totum corpus alaret: faciē tamen specialr' expressit: q2 hec pars sensibus ornata est ad intuēda superiora. Sz quicq̄d de aia primi hois estimetur de alijs certissime sentiendū est q̄ in corpore creentur. Creando enim infundit eas deus: & infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic esse creatam: vt p̄pria esset operis futuri iusti vel iniusti.

Alio p̄snia

Q̄ aia illa nō est p̄pria operis futuri

Aug. sup gen. li. vj. c. xix.

¶ In qua etate deus hominem fecerit. D

Solet etiam queri vtrum deus hominem repente in virili etate fecerit: an perficiendo & etates augendo: sicut nunc format in matris vtero. Aug. super Gene. dicit q̄ Adam in virili etate continuo fact' est & hoc s̄m superiores non inferiores causas. i. s̄m voluntatem & potentiam dei quam nature generibus non alligauit qualiter & virga Moysi cōuersa est in draconem. Nec talia contra naturam fiunt nisi nobis quibus aliter nature cursus innotuit: deo aūt natura est q̄d facit. Non ergo cōtra dispositionem suam illud fecit de'. Erat em̄ in prima creaturarū alias causarum conditione sic hominē posse fieri. sed non ibi erat necesse vt sic fieret. Hoc em̄ non erat in conditione creature: sed in beneplacito creatoris: cui' voluntas necessitas est. Hoc em̄ necessario futurū est q̄d vult & presciit. Multa vero s̄m inferiores causas futura sunt: sed in prescientia dei futura nō sunt. Si autem ibi aliter futura sunt: potius futura sunt sicut ibi sunt vbi presciit ille qui non potest falli. Sic ergo factus est Adam, non secundum inferiores causas: quia non erat in rerum causis seminalibus vt ita fieret sed s̄m superiores non contra naturam operantes: q2 in rerum causis naturalibus erat: vt ita posset fieri.

Exo. vij.

¶ Quod homo extra paradisum creatus in paradiso sit positus: & quare ita factum sit. E

Gen. ij.

Hominem autem ita formatū tulit deus vt scriptura docet & posuit in paradiso voluptatis quem plantauerat a principio. His verbis aperte Moyses insinuat q̄ homo extra paradisum creatus postmodū in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur: quia non erat in eo permansurus: vel vt non nature sed gratie hoc assignaretur. Intelligitur aūt paradisus localis & corporalis in quo homo locatus est. Tres em̄ genera les de paradiso sententie sunt. Una eorum qui corporaliter intelligi volūt tantum. Alia eorum qui spiritualiter tantum. Tertia eorū qui vtroq3 modo paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor: vt homo in corporali paradiso sit positus: qui ab illo principio plantatus accipi pōt quo terram omnē remotis aquis & herbas & ligna producere iussit. Qui & si presentis ecclesie vel future typum tenet ad literam tamen intelligendum est esse locum amenissimum fructuosis arboribus magnum q3 magno fonte fecundum. Quod dicimus a principio antiqua trāslatio dicit ad orientem. Unde volunt in orientali parte esse paradisum longo interiacente spacio vel maris vel terre a regionibus quas incolunt homines secretum & in alto situm vsq3 ad lunarem circulum pertingentez. Unde nec aque diluuij illuc peruenerunt.

Tres' snie de padiso sunt. & q̄ sūt

A quo pn̄cipio sit plantatus

Qual' sit loc' padisi & vbi.

¶ De lignis paradisi inter que erat lignum vite & lignum scientie

boni vel mali F

In hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis inter que vnum erat qd vocatum est lignum vite: alterũ vero lignum scientie boni et mali. Lignum autem vite dictum est sicut docet Beda et Strabus qr diuinitus accepit hanc vim vt qui ex eius fructu comederet corpus eius stabili sanitate et perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate vel etatis imbecillitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autẽ scientie boni et mali: nõ a natura hoc nomen accepit: sed ab occasione rei postea secute. Arbor enim illa non erat mala: sed scientie boni et mali ideo dicta est qr post prohibitionem erat in illa transgressio futura qua homo experiendo disceret quid esset inter obedientie bonum et inobedientie malũ. Non ergo de fructu qui nasceretur inde positum est illud nomen. Sed de transgressione secuta. Cognouit enim homo priusqz tangeret hoc lignũ bonum et malum; sed bonum per prudẽtiã et experientiam: malum vero; per prudentiam tantũ. Quod etiam mali per experientiã nouit vsurpato ligno vetito qr per experientiam mali didicit quid interesset inter bonum obedientie: et malum inobedientie. Si vero primi parentes obedientes essent: nec cõtra preceptum peccassent: non ideo tamẽ minus diceretur lignum scientie boni et mali: qr hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo homo prohibitus est quod malum non erat: vt ipsa precepti conseruatio bonũ illi esset: transgressio malũ. Nec melius consideratur qñtũ malũ sit inobedientia qz hoc modo cum. s. ideo reus factus esse homo intelligitur: quia prohibitus rem tetigit quam si non prohibitus tetigisset nec peccasset nec penam sensisset. Si enim venenosam herbam prohibitus tetigeris: pena sequitur: et si nemo prohibuisset sic sequeretur. Si etiam prohibetur res tangi que non tangenti tantum sed prohibenti obest: sicut aliena pecunia ideo prohibitum est peccatum: qr prohibenti est damnosum. Cum ergo tã gitur: quod nec tangenti obest si non prohibetur nec cuilibet si tãgatur. et ideo prohibetur vt per se bonum obedientie et malum inobedientie mõstretur. Sicut primus homo a re bona prohibitus penam incurrit nõ vt ex re mala: sed ex inobedientia pena esse monstretur: sicut ex obedientia palma

Beda sup glo. Gen.

Quare vocatũ sit lignũ sciẽ boni et mali Augustin⁹

Qd si pmi parẽtes nõ peccassent nõ iõ min⁹ sciẽ boni et mali lignũ diceret. Augu. sup Gen.

¶ De formatione mulieris. A

In eodem quoqz paradiso mulierem formauit de⁹ de substantia viri sicut post plantatum paradisum hominem: qz in eo positum et post vniuersa animalia ad eum ducta suisqz nominibus designata: subnectit scriptura. Immisit deus soporem in Adam. Cumqz obdormisset tulit vnam de costis eius: et formauit eã in mulierem.

Distĩ. xviij De formatiõe mulieris de viro Gene. ij

¶ Quare virum prius: et postea de viro mulierem creauit nõ simul vtrunqz. B

Hic attendendum est quare non creauit simul virũ et mulierem sicut angelos; sed prius virum deinde mulierem de viro. Ideo scilicet vt vnũ esset generis humani principium quatenus in hoc et superbia diaboli confunderetur et hois humilitas dei similitudine sublimaretur. Diabolus quippe aliud a deo principium esse concupierat. Ideoqz vt eius superbia retunderet. hoc homo in munere accepit qd dyabol⁹ peruerse rapere voluit: sed obtinere non potuit: et per hoc imago dei in homine apparuit: quia sicut deus omnibus rebus existit principium creationis ita ho

Alia rõ q. re ex vno hoies homine diabolus pse esse voluit. deus

mo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiam ex vno homine omnes esse voluit deus vt dum cognosceret se ab vno esse omnes se quasi vnum amarent.

¶ Quare de latere viri non de alia corporis parte formata sit. C

Cū autem his de causis facta sit mulier de viro non de qualibet pte corporis viri: sed de latere eius formata est vt oñderetur q̄ in consortium creabatur dilectionis: ne forte si fuisset de capite facta viro ad dominationem videretur preferenda: aut si de pedibus ad seruitutem subijciēda. Qz igitur viro nec domina nec ancilla parabatur sed socia: nec de capite nec de pedibus: sed de latere fuerat producenda vt iuxta se ponē dam cognosceret: quam de suo latere sumptam didicisset.

Aug. lib. j. pte. vj. cap. xviij.

¶ Quare dormienti & non vigilanti costa subtracta est. D

Non sine causa dormienti quoqz viro potius quā vigilā ti detracta est costa de qua mulier in adiutorium generationis viro ē formata: sed vt nullam in eo sensisse penam monstraretur & diuine simul potentie opus mirabile ostenderet: que hominis dormientis latus aperuit: nec eum tamen a quiete soporis excitauit. In quo etiam opere sacramentum xpi & ecclesie figuratum est. Qz sicut mulier de latere viri dormientis formata est: ita ecclesia ex sacramentis que de latere xpi in cruce dormientis profluxerunt. s. sanguine & aqua: quibus redimimur a penis atqz abluimur a culpis.

De sacro huiꝰ opis.

¶ Qd de illa costa sine extrinseco additamēto facta fuit p dei potē tiam sicut quinqz panes in se multiplicati sunt. E

Solet etiam queri vtrum de illa costa sine adiectione rei extrinsece facta sit mulier. Qd q̄busdā nō placuit. Ceterū si ad ꝑficiēdū corpus mulieris deꝰ extrinsecū augmētū addidisset: maiꝰ illd esset ipā costa: Joā potiꝰ de illo addito q̄ de ipsa costa mulier facta deberet dici: de quo Qd lz āge: plures accepisset sube ptes. Restat ergo, vt de sola ipsiꝰ coste substantia sine omni extrinseco additamento per diuinam potentiā in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur eo sane miraculo quo postea de quinqz panibus iesu celesti benedictione multiplicatis quinqz milia hoīz saciata sunt. Illud etiā scire oportet q̄ cum angelorū ministerio facta sit mulieris formatio: non est eis tñ tribuenda creationis potentia. Angeli et nullam possunt creare naturā: ergo nec formare costam in muliere nec carnis supplementum in locū coste: non quod nihil agant vt aliquid creetur sed non ideo creatores sunt: sicut nec agricole segetum vel arborum. Solꝰ deus . s. trinitas est creator. Facta est ergo femina a deo: etiam si costa minīstrata sit per angelos.

Aug. vbi s. Joan. vj. Matt. xiiij. op. ꝰ exple: tñ ti cre: atores fue rūt angeli

Augu. sup Ge. li. v. c. x

¶ Utrum sm̄ superiores: an sm̄ inferiores causas ita facta sit mulier. s. an rō seminalis id haberet vt ita fieret: an tantū vt fieri posset: sed vt sic fieret in deo tm̄ esset causa. F

Sed queritur an ratio quam deus primis operibus concreauit id haberet. vt secundum ipsam ex viri latere feminam fieri necesse foret: an hoc tantum vt fieri posset. Ad quod sciendum est omnium rerum primordiales causas in deo ab eterno esse. Ut enim homo sic fieret vel equus & huiusmodi in dei potentia & dispositione ab eterno fuit: & he dicunt primordiales cause quia istas alie non precedunt: sed iste alias que sunt cause causarū

De causis rerū latius disputat q̄ cause que i deo sunt p̄ pue dur p̄ mordiales & q̄re p̄ordi

Cuncꝫ vnum sit diuina potentia dispositio siue voluntas ⁊ ideo vna om- nium principalis causa: Tamen propter effect⁹. diuersos pluraliter dicit Augustinus causas primordiales omnium rerum in deo esse: inducens si militudinem artificis in cuius dispositione est: qualis futura sit archa. Ita ⁊ in deo vniuscuiusqꝫ rei future causa precessit. In creaturis vero qua rundam rerum: sed non omnium cause sunt vt ait Augustinus. Quia inse ruit deus seminales rationes rebus secundum quas alia ex aliis proue- niunt vt de hoc semine tale granum: de hac arbore talis fructus ⁊ huius- modi. Et he quoqꝫ dicuntur primordiales cause: ⁊ si non a deo proprie qz habent ante se causam eternam que proprie ⁊ vniuersaliter prima est. Il le vero ad res aliquas dicuntur prime que scilicet ex eis prouenisit: Ideo etiam primordiales dicuntur: quia in prima rerum conditione reb⁹ a deo insite sunt: ⁊ sicut creature mutabiles sunt: ita ⁊ he cause mutari pñt. Que autem in immutabili deo causa est non mutari potest.

Qꝫ nō oim q̄ sūt cause sunt in creaturis.

¶ Distinctio cārum rerum perutilis. s. qꝫ quedā in deo ⁊ in creatu- ris quedam in deo tantum sunt. G

Omnium ergo rerum cause in deo sunt: sed quarundam cause ⁊ in deo sunt ⁊ in creaturis. Quarūdā vero cause in deo tantū sunt ⁊ illarum rerum cause dicuntur abscondite in deo quia ita est in diuina dis positione vt hoc vel illud fiat quod non est in seminali creature ratione. Et illa quidem; que secundum causam seminalem fiunt: dicuntur natura liter fieri: quia ita cursus nature hominibus innotuit: Alia vero preter na turam quorum cause tantum sunt in deo. Hec autem dicit Augustin⁹ esse illa que per gratiam fiunt: vel ad ea signi ficanda non naturaliter sed mi rabiliter fiunt. Inter que mulieris facturam de costa viri ponit ita dicēs. Ut mulierem ita fieri necesse foret: non in rebus conditum: sed in deo abs- conditum erat. Omnis creature cursus habet naturales leges super hunc naturalem cursuꝫ creator habet apud se posse de omnibus facere aliudqꝫ eorum naturalis ratio habet: vt scilicet virga arida repente floreat. fructū gignat: ⁊ in iuuentute: sterilis femina in senectute pariat: vt asina loqua tur et huiusmodi. Dedit autem naturis vt ex his etiam hec fieri possent. Non vt in naturali motu haberent. Habet ergo deus in se absconditas quorundam futurorum causas quas rebus conditis non inseruit: easqꝫ implet non opere prouidentie quo nature subsistunt: vt sint: sed quo illas administrat vt voluerit: quas vt voluit condidit. Omnium ergo que ad gratiam significandam: non naturali motu rerum: sed mirabiliter facta sunt abscondite cause in deo fuerunt: quorum vnum erat quod mulier fa cta est de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum cognitio: vt fe- mina sic fieret: sed vt fieri posset: ne ꝯtra causas quas deus voluntarie in stituit mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

Augu. sup genc. li. ix. cap. xvj.

Nūe. xxvij.

Nūe. xxj.

De gemio ope puidē tie.

¶ De anima mulieris que non est ex anima viri vt quidam putauerunt: dicentes animas esse ex traduce. H

Quemadmodum mulieris corpus de viri corpore tradu ctum fuit: ita putauerūt aliq̄ ipsius alam de viri ala ꝓpagatā ⁊ oēs alas preter pmā de traduce esse sicut corpa. Alij aūt putauerūt sil̄ oēs alas ab initio creatas. Catholica autem eccl̄ia nec simul nec ex traduce factas esse a̅ias docet: sed in corporibus per coitum seminatis atqꝫ formatiꝫ infundi ⁊ in- creari.

Aliorum opio q̄ pu tauerunt oēs alas ab oēs a ia si mk ab tio

infundendo creari. Unde in ecclesiasticis dogmatibus. Animas hominum
nõ esse ab initio inter creaturas intellectuales naturas: nec simul creatas
sicut Origenes fingit dicimus. neqȝ in corporib⁹ per coitum seminari: sicut
Luciferiani et Cyrillus: et q̇dã latinorꝝ presumptores affirmant. Sed dici
mus corpus tantum per cõiugij copulã seminari. Creationẽ vero aie solũ
creatorẽ nosse: eiusqȝ iudicio corp⁹ coagulari i vulua ꝛ cõpingi atqȝ forma
ri: ac formato iã corpe alam creari: atqȝ infundi vt viuat in vtero hõ ex aia
cõstãs ꝛ corpe ꝛ egrediat̃ viuus ex vtero plen⁹ humana substãtia. Hiero.
Ps. xxxij. etiã anathematis vinculo illos condẽnat qui animas ex traduce dicunt:
inducens auctoritatem prophete. Qui finxit sigillatim corda eorum. Hoc
satis inquit innuit propheta q̄ nõ ipsam animam de anima facit de⁹: sed
sigillatim animas de nihilo creat.

Dist. xix. ¶ De primo hominis statu ante peccatum scilicet qualis fuerit
ẽm corpus et ẽm animam. A

De homis duratiõe ꝛ ɔseruatiõe q̄ṫũ ad immortalitatem.

SOlent queri plura de primo hois statu ante pecca
tum scilicet qualis fuerit homo priusq̄ȝ peccaret: et in corpore et
in anima mortalis an immortalis: passibilis an impassibilis?
De termino inferioris vite et de transitu ad superiorem: de mo
do propagatiõis filiorum: et alia multa que non inutiliter sciuntur: licet
aliquando curiositate querantur. At priusq̄ȝ ad animi qualitatem perti
nentia prosequamur: de qualitate eius ẽm corpus et modo propagatiõis
filiorũ: et de alijs quibusdã inspiciamus. Prim⁹ ergo homo ẽm naturam
corporis terreni ꝛ immortalis fuit quodãmodo scd̃m aliquid: q2 potuit nõ
mori: ꝛ mortalis quodãmodo: q2 potuit mori. In illo nãqȝ primo statu ha
buit posse mori ꝛ non posse mori. Et hec fuit prima humani corpis immor
talitas. s. posse nõ mori. In scd̃o vero statu post pctm̃ habuit posse mori: et
nõ posse nõ mori: q2 in hoc statu moriẽdi est necessitas. In tertio statu ha
bebit posse nõ mori et nõ posse mori: q2 ad illũ statum pertinet moriẽdi im
possibilitas: qd ex gratia erit non ex natura. In primo statu fuit corp⁹ ho
minis animale. i. egens alimonijs ciborꝝ. Unde et homo factus dr̃ in aiam
viuentẽ non spiritualẽ id est in animã corpus sensificantẽ: qd adhuc erat
animale: nõ spũale qd egebat cibis vt per animam viueret. Factus est ergo
in animam viuentem: id est vitam corpori dantẽ: tamen per sustentamẽta
ciborum: ꝛ tũc erat corpus mortale et immortale: q2 poterat mori et pote
rat non mori. Post pctm̃ vero factũ est mortuũ: sicut dicit Apostolus. Cor
pus ꝑpter peccatũ mortuũ est: id est necessitatem moriendi in se habet. In
resurrectione vero erit spirituale: scilicet agile et cibis non egens: ꝛ immor
tale: non sicut in statu primo fuit sc3 q̄ possit non mori: sed etiam q̄ nõ po
terat mori. Unde Augusti. super Gen. Apostolus ait. Corpus quidem mor
tuum est propter peccatum ꝛc. Prius de limo terre formatum est corp⁹ ani
male non spirituale cum quali resurgemus. Renouabitur enim a vetusta
te non in corpus animale quale fuit: sed in melius id est spirituale cum
hoc mortale induet immortale in quod mutandus erat adam: nisi mortẽ
corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apostolus corpus morta
le est propter peccatum sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale
et immortale erat q2 poterat mori ꝛ nõ mori. Aliud autem est nõ posse mo
ri: aliud posse nõ mori. Ideo factũ est per peccatum nõ mortale quod erat
s3 mortuum. quod non fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc cor
pus sicut primi hois fuit: sed iam deterius est: habet enim necessitatẽ mo

Qd hõ i p̃mo statu. s. ante pctm̃ fuit s3 corpus mortalis ꝛ imortal. In secũdo vero statu fuit mortu⁹. s. post pctm̃. In tertio statu erit oĩno imortalis. i. nõ potens mori. Quõ dr̃ hõ factus in animaȝ viuentẽ.

Rom. viij.
Augu. sup Gen. li. vj. ca. xix. Roma. viij.
j. Cor. xv.

riendi. Ecce hic euidenter aperit Augu. q̃ corpus hominis ante pctm̄ mortale et immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Beda sup Gen. ait. Non est credendū ante peccatū ita fuisse mortua corpora sicut modo. Ait enim apostolus. Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia non tamē mortua: que scilicet necesse esset mori.

Corp⁹ hominis ante pctm̄ mortale et immortale fuit.

¶ Utrum immortalitas quam habuit ante peccatū esset de conditione nature an gratie beneficio. B

Solet hic queri cum homo primus mortale et immortale corpus habuerit: vtrū ex cōditiōe nature ipsius corporis habuerit vtrūq;: an alterū beneficiū esset gratie.s. immortalitas.i. posse non mori? Ad qđ dici pōt: q; alterū habebat in natura corporis id est posse mori. Alterū vero scʒ posse non mori erat ei ex ligno vite.s. ex dono gratie. Unde Aug. sup Gen. quodāmodo creatus est homo immortalis quod erat ei de ligno vite: nō de conditiōe nature. Mortalis erat de conditiōe corporis animalis: immortalis beneficio cōditoris. Nō enī immortale erat q̃ omnino mori nō posset: qđ nō erit nisi cū fuerit spirituale. Aperte dicit q̃ non natura sed ex ligno vite habebat posse nō mori. Propter hoc aliq̄ dicūt q̃ nisi illo ligno vite vteret: nō semp viueret q; peccaret. Peccaret enī si illo ligno nō vteret: q; preceptū erat ei vt comederet de omni ligno paradisi: nisi de ligno sciē tie boni et mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitū: ita etiam peccaret si non comederet quod erat iussum.

Rñsio q; bñ alter⁊ fuisse de cōditione nature scʒ posse mori alter⁊ ex grē dono.s. posse non mori.

Augu. sup Gen. li. iij. c. xxi. Aliq̄ dicūt q̃ si non vteret adam de ligno vite nō semp viueret. q; peccaret.

¶ Si non foret preceptum vt de illo ligno comederet et alijs et nō illo vteretur an posset non mori. C

Sed adhuc queritur si non esset preceptū vt de ligno vite ederet et alijs et nō illo vesceretur nūquid posset non mori? Si semp viueret non vtens illo ligno. nō erat ei ex illo ligno posse nō mori. Si vero nō posset semper viuere id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt q̃ si nō fuisset ei preceptum vesci illo ligno ⁊ alijs ⁊ non illo vesceretur: viueret semper. Sic determinantes illud quod supra dixit Augustinus erat ei de ligno vite nō de cōditione nature tantū scilicet quasi non ex cōditione nature solūmodo erat ei: sed etiā ex illo ligno. Alijs aūt videtur q̃ ex ligno vite erat ei posse non mori non ex natura. Ideo enim dicitur potuisse nō mori: quia poterat vti illo ligno de quo edens non moreretur.

Opi. quorūdā. Aliorum opinio Augu. sup Gen. li. iij. c. xxv.

¶ Questio Augu. quō immortalis factus sit homo. D

De hac vero hois immortalitate qualis fuerit Augusti. super Genes. questionē mouēs sic ait. Queritur quomodo immortalis factus sit homo pre alijs animātibus: et quomodo cum illis cōmunē acceperit alimoniā. Sed alia est immortalitas carnis quā in adam accepimus: alia quam in resurrectione speramus per christum. Ille fact⁹ est homo immortalis vt non posset mori si nō peccaret moreretur autem si peccaret. Filij vero resurrectionis nec poterunt vltra peccare nec mori. Caro nostra nō tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Ade ante peccatum ita immortalis creata est vt per alimoniā adiuta esset mortis et doloris expers. Sic ergo immortalis et incorruptibilis cōdita est caro hominis: vt suam immortalitatem et incorruptionem per obseruantiā in p̄ceptis mandatorum dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur: vt de a deo hoi illis lignis concessis manducaret et ab interdicto abstineret. Per horū edu primo da=

Soluere incipit.

Attēde q;

nis cotinebaturvt deductus ad etatem que conditori placeret multiplicata progenie ipso iubete sumeret de ligno vite quo perfecte immortalis factus cibi alimenta vlterius non requireret.

lium immortalitatis dona conseruaret: donec corporalibus incrementis perol ligno ni sit de ligno scientie boni et mali comederet.

¶ Summatim super ipsam verborum sententiam perstringit. E

Ecce his verbis videtur Augu. tradere quod caro primi hominis immortalitatem in se habuerit: quam per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus sue translationis in melius: quando de ligno vite comederet et fieret omnino immortalis: ita vt non posset mori.

¶ Quod ex predictis consequi videtur hominem de nature sue conditione quoquomodo fuisse immortalem: sed non omnino fieret immortalis nisi participato ligno vite. F

Ideo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat quia poterat non mori: que aliorum lignorum esu poterat conseruari: sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vite. Quod videtur Augustinus sentire super Genes. dicens. Hoc quoque addo talem cibum illam arborem prestitisse. quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur quod cum aliis cibis posset corpus sustentari hoc cibo indeficiente sanitate firmaretur. Ex quo consequi videtur quod sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit: id est aptitudinem qua poterat non mori: cibis adiutus: sed si perstitisset: immortalitatis perfectio esset ei de ligno vite. Sz qui hoc tradunt: quomodo superiora Augusti. verba quibus dicit quod erat immortalis ex ligno vite huic sententie non contradicant diligenter inquirant.

Augu. sup Gen. li. viij. c. iiij.

¶ De modo procreationis filiorum si non peccassent primi parentes et quales nascerentur filij. A

Distin. xx. De homis (?) rone et generatione quantum ad filiorum procreationem.

Post hec videndum est qualiter primi parentes si non peccassent filios procreassent et quales ipsi filii nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso miscere non potuisse: nisi post peccatum: dicentes concubitum sine corruptione vel macula non posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio nec macula in homine esse poterat quoniam ex peccato hec consecuta sunt. Ad quod dicendum est quod si non peccassent primi homines: sine omni peccato et macula in paradiso carnali copula conuenissent: et esset ibi thorus immaculatus et commixtio sine concupiscentia atque genitalibus membris sicut ceteris imperarent: vt ibi nullum motum illicitum sentirent et sicut alia membra corporis aliis admouemus vt manum os sine ardore libidinis: ita genitalibus vterentur membris sine aliquo pruritu carnis. Hec enim letalis egritudo membris humanis ex peccato inhesit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatum et sine corruptione. Aug. sup Gen. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperasse potuisse: sicut ceteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur. Incredibile enim non est deum talia fecisse illa corpora vt si non peccassent illis membris sicut pedibus imperarent nec cum ardore seminarent: vel cum dolore parerent: sed post peccatum motum illum meruerunt quem nuptie ordinant: continentia cohibet. Infirmitas enim prorsa in ruinam turpitudinis excipitur honestate nuptiali et quod sanis est

Opinio quorundam falsa. Ratio opinionis. Responsio contra illorum opinionem.

officium egrotis est remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerūt et genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptie honorabiles et thorus immaculatus sine ardore libidinis: sine labore pariendi.

¶ Quare in paradiso non coierunt duobus modis soluit. B

Cur ergo non coierunt in paradiso? quia creata muliere mox transgressio facta est et eiecti sunt de paradiso. Uel quia nōdum deus iusserat vt coirent et poterat diuina expectari auctoritas vbi concupiscentia nō angebat. Deus vero non iusserat: quia casum eorum presciebat: de quibus homo propagandus erat. Ecce expresse habes de modo propagationis filiorum.

¶ De termino illius inferioris vite: vtrum natis filijs p successiones an simul omnes transferendi essent. C

De termino vero temporis quo transferrētur ad spiritualem celestemque vitam certum aliquid scriptura non tradit. Et ideo ambiguum est vtrum patres genitis filijs perfectaque humani officij iustitia ad meliorem statum transferrentur non per mortem: sed per aliquam mutationem an patres in aliquo statu vite remanerent: ligno vite vtentes: donec filij ad eundem statum peruenirēt: et sic impleto numero omnes simul ad meliora transferrentur: vt essent sicut sancti angeli in celis. De quo Augustinus ambigue differit super Genes. ita inquiens. Potuerūt primi homines in paradiso filios gignere: non vt morientibus patribus succederēt filij: sed in aliquo forme statu manentibus: et de ligno vite vigorem sumētibus: et filij ad eundem perducerentur statum donec impleto numero sine morte animalium corpora in aliam qualitatem transirent: in qua omnino regenti spiritui deseruirent et solo spiritu viuificante sine corporeis alimentis viuerent. Uel potuerunt parentes filijs cedere vt per successionem numerus impleretur. Qui genitis filijs perfectaque humani officij iustitia ad meliora transferrentur: non per mortem: sed per aliquam mutationē. Ecce hic habemus de transitu hominis ad meliora sed incertum nobis relinquitur vtrum simul transferantur an per successiones. Augu. sup Gen.

¶ Quales procrearent filios: vtrum perfectionem stature et vsum membrorum habentes: qualis homo prim⁹ fuit conditus. D

Si vero queritur quales si non peccasset homo filios genuisset: vtrum videlicet sicut ipse primus homo sm staturam corporis et vsum membrorum perfectus mox conditus extitit ita etiā eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent: qui ambulare et loqui et cūcta facere possent. Responderi potest q filios paruulos nasci oportebat propter necessitatem materni vteri necessitatem: sed vtrum mox nati perfectionē stature et membrorum vsum haberent: an paruuli et in minori etate cōstituti vti possent membrorum officijs an per interualla temporū eo modo quo nūc fit perfectionem stature et vsum membrorum recepturi essent de auctoribus diffinitum non habemus. Rūsio vbi tamē sine ambiguo posito tripertitaz subijcit distinctionē.

¶ Ambigua Augustini verba ponit vbi tamen videtur innuere q filij et paruuli possent membrorum vti officijs. E

Et super hoc Aug. ambigue loquitur. mouet nos inquit

August. de bap. puuto rum. si primi homines non peccassent: vtrum tales filios essent habituri: qui nec lingua/nec manibus/nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitate forte necesse erat paruulos nasci: sed quis exigua pars corporis sit costa nõ propter hoc paruulam viro coniugem fecit. vnde et eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam poterat certe eis prestare qd multis animalibus prestitit: quorum pulli quis sint paruuli tamen mox vt nascuntur currunt et matrem sequuntur. Econtra homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt. nec manus saltem ad scalpendũ habiles et iuxta se mãnus positis nascẽtes magis possunt esuriẽtes flere quam suggere: propterea infirmitati mentis congruit hec infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari quod filij etiam paruuli officijs membrorum valerent vti.

¶ Quibusdã non absurde placuit quod filij parui nascerentur et per accessum temporis in statura et in alijs sicut nunc proficerent quod nõ esset vitio imputandum. F

Sed cum Aug. sub assertione de his nihil tradat: nõ irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentum filios nasciturus paruos: ac deinde per interualla temporum eadem lege qua et nunc natiuitatẽ humanam ordinatam cernimus stature incrementum et mẽbrorum vsum recepturos vt in illis expectaretur etas ad ambulandum et loquendum sicut modo in nobis: quod vtique non esset vitio imputandũ: sed conditioni nature: sicut a cibo abstinere penitus non valebant nec tamen illud erat ex vitio sed natura conditionis.

¶ Oppositio quorũdam volentiũ probare eos posse viuere sine alimonia. G

Ad hoc autem opponitur ita: si non peccarent non morerẽtur: sed non peccarent si non comederent: poterant igitur sine alimonia viuere. Ceterum sicut supra diximus non solum peccarent si de ligno vetito ederent: sed etiam si concessis non vterentur: quia sicut erat eis preceptum nõ illo ligno vti ita alijs vesci. Preterea contra naturalem rationem facerent quod intelligebant de illis esse edendũ qd et naturaliter appetebant. Item opponitur. Cum fames sit pena peccati si non peccarent famem non sentirent: sed sine fame superfluũ videretur comedere. Unde putant quidam eos cibis nõ

Alia oppõ circa idem. indiguisse ante peccatum quia non poterant esurire si nõ peccassent. Ad qd dici potest quod fames vere defectus est et pena peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi: cui nõ subiacuisset homo si nõ peccasset: sed proculdubio peccaret nisi hunc defectum cibo preueniret. Habebat enim naturalem appetitum et moderatum cui ita satisfaciendum erat ne defectum famis sentiret: sicut ergo non ex vitio sed ex nature conditione erat quod ante peccatũ homo cibis indigebat ita non ex vitio esset: sed de natura: si hominis cõditio in principio suo. i. in primo parẽte a perfecto inchoata in subsequẽti propagatione a modico ad maiora proficeret: vt scilicet per interualla temporis stature corporee incrementũ vsumque membrorum susciperet.

¶ Utrum sicut statura corporis: ita etiã sensu mentis paruuli nascerentur: et per accessum tẽporis proficerent in sensu et notitia veritatis. scilicet an mox nati in his essent perfecti. H

Et cum de corpore humano non sit absurdum vel incõueniens hoc existimare: queri solet vtrũ de sensu anime et cognitione veritatis

eodē modo sentiendū sit·vt scȝ hi qui vt sine peccato nascentur sensu ꝛ intelligentia mentis imperfecti existerent:ꝛ per accessum tēporis in his proficerent vsqȝ ad perfectionē an mox cōditi perfectionē sensus ꝛ cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos in statura corporis ꝛ vsu mēbrorum per accessum tēporis profecturos: non diffitentur eosdeȝ in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere ꝛ per interuallum tēporis in sensu ꝛ cognitione proficere vsqȝ ad perfectum.

Rñsio.

¶Contra illorum sententiam opponunt quidam. I

Ad qḋ quidam opponunt dicentes. Si mox nati non haberent perfectionē sensus ꝛ intelligentie ignorantia in eis esset: ignorantia auteȝ peccati est pena. Sed qui hoc dicunt non satis diligenter considerāt: qꝛ nō omnis qui aliquid nescit vel minus perfecte aliquid scit: statim ignorantiam habere siue ignorans esse dicendus est. qꝛ ignorantia non dicitur nisi cū id qḋ sciri ꝛ nō ignorari debet nescitur. Talisqȝ ignorantia pena peccati est cū mēs vitio obscuratur: nec cognoscere valeat ea que scire deberet.

Quō ignorātia dr̄ eē in aliquo.

¶De hominis translatione in meliorē statū ꝛ de duobus bonis altero hic dato altero promisso. K

Talis erat hominis institutio ante peccatum scḋm corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cū vniuersa posteritate sua ad meliorē digniorēqȝ statum: vbi celesti ꝛ eterno bono in celis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura cōpactus est homo: ita illi duo bona conditor a principio preparauit: vnū temporale: alterū eternum: vnum visibile: alterum inuisibile: vnū carni: alteruȝ spiritui. Et quia primū est qḋ ē animale: deinde qḋ est spirituale: tēporale ac visibile bonū prius dedit. Inuisibile aūt ꝛ eternū promisit. ꝛ meritis querēdū ꝓposuit.

Hugo ḋ sacra.li.j.pte vj.c.vj.

j. Cor. xv.

Ad illius autem custodiam quod dederat: ꝛ ad illud promerendum quod promiserat: naturali ratione in creatione anime hominis indite qua poterat inter bonum ꝛ malum discernere preceptum addidit obedientie: per cuius obseruantiam datum non perderet: ꝛ promissum obtineret vt per meritum veniret ad premium.

Qḋ r̄onē naturalē ꝛ preceptū dedit deꝰ hoi ad seruādū bonū qḋ acceperat: ꝛ ꝓmerēdū qḋ promissum erat.

¶De inuidia dyaboli qua ad hominē tentandū accessit.

Videns igitur dyabolus hominem per obedientie humilitatem posse ascendere. Unde ipse per superbiaȝ corruerat inuidit ei: ꝛ q̇ prius per superbiam dyabolus fuerat idem deorsum lapsus ꝛ zelo inuidie factus est sathan id est aduersarius. Unde ꝛ mulierem tentauit in qua minus ꝙ in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur aggressa est: vt si forte illic aliquatenus preualeret: postmodum fiducialius ad alteram que robustior fuit pulsandaȝ vel potius subuertendam accederet. Primum ergo solitariaȝ feminā explorauit: vt in ea primum omnē sue tentationis vim experiretur.

Dist.xxj. De hoīs lapsu seu peccato primoꝝ parentū. ꝛ eoꝝ tētatione.

¶Quare in aliena forma venit. B

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat ad fraudem se conuertit: vt dolo hominē supplātaret quē virtute superare nequiret. Ne aūt fraus illius nimis manifestaretur in sua specie non venit ne aperte cognosceretur ꝛ ita repelleretur: iteȝ ne nimis occulta foret fraus eius que caueri non posset: ꝛ homo simul videretur iniuriā pati si taliter circūueniri

Quare ad feminā prius venit.

permitteret cum deus vt precauere non posset: in aliena quidem forma venire permissus est dyabolus sed in tali in qua eius malitia facile posset deprehendi. Ut ergo in propria forma non veniret volūtate sua ꝓpria factū est: vt autem in forma sue malitie cōgruenti veniret diuinitus factū est. Venit ergo ad hominē in serpente: qui forte si permitteretur in colūbe specie venire maluisset. Sed non erat dignū vt spiritus malignus illam formā hominī odiosam faceret in qua spiritussanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpentē tentare permissus fuit dyabolus vt per illud qđ foris erat astuciam tentantis admin aduertere femina quiret. Dyabolus enim per serpentez tentabat in quo loquebatur. Ideoqꝫ serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terre: qꝛ vt ait Aug. Ma'i angeli licet superbia deiecti natura tamen sunt excellentiores omnibus bestijs propter eminentiam rationis ꝗuis serpens nō rationali anima sed spiritu dyabolico possit sapientissimus dici. Nō est ergo mirū si dyabolus spiritu implens serpentez sicut vates implebat: sapientissimū reddiderat omniū bestiarum: quez tamen ad tentandū non elegit dyabolus: sed per qđ animal permissus fuit tentauit. Unde Aug. super Gen. Non est putandum ꝙ dyabolus serpentez per quē tētaret elegerit: sed cum decipere cuperet nō potuit nisi per qđ animal posse permissus est. Nocendi enim volūtas inest cuiqꝫ a se: sed potestas a deo. Sic autem loquebatur dyabolus per serpentem ignorantē: sicut per energuminos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est vsus mouens naturam eius ad exprimendū sonos verboꝝ ꝛ signa quibus suā monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat: nec rationalis est factus: callidissimus tamen est dictus propter astutiam dyaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc dyabolicum: illud angelicum fuit: boni enim ꝛ mali angeli similiter operātur: Hic queri solet quare mulier non horruit serpentem: quia cum nouerit creatū esse: ipsum etiaz officium loquendi a deo accepisse putauit.

Quare non nisi in for̄a serpētis accessit.
Aug. super Gen. lib. xj. cap. iiij.
Quare dictus ē spēs callidior cūctis aiantibus.
Aug. super Gen. lib. xj. ca. iiij.
Numeri. xxij.
Quare mulier nō horruit spentē

De modo tentationis. C

Tentatio autem hoc modo facta est. Stans coraz femina hostis superbus nō audet in verba persuasionis exire metuens deprehēdi: sed sub interrogatione eam aggreditur vt ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset. Cur inquit precepit vobis deus vt nō comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier. De fructu lignorū que sunt in paradiso vescimur: de fructu vero ligni quod est in medio paradisi precepit nobis deus ne comederemus: et ne tāgeremus ne forte moriamur. In quo verbo dedit locū tentandi cū dixit: ne forte moriamur. Unde mox dyabolus dixit ad mulierem. Nequaꝗ̄ moriemini: scit enim deus ꝙ in quacūqꝫ die comederitis ex eo: aperientur oculi vestri ꝛ eritis sicut dij scientes bonū ꝛ malum. Attendite ordinez ac progressum humane perditionis. Primo deus dixerat: quacūqꝫ die comederitis ex eo morte moriemini. Deinde mulier dixit ne forte moriamur: nouissime serpens dixit: nequaꝗ̄ moriemini. Deus affirmauit. mulier quasi ambigēdo illud dixit. dyabolus negauit. que ergo dubitauit ab affirmante recessit ꝛ neganti appropinquauit.

Quare ex interrogatōe exorsus est
Verba serpentis.
Addit serpēs nact⁹ fiduciā ꝟbis mulieris ꝓmissionem falsam.

De versutia dyaboli qui vt facilius persuaderet: maluz remouit: ꝛ bonum pollicito duplicauit. D

Qui ad suam persuasionem pleniter suffulciendam. id est vt malū quod intendebat libere persuaderet: ꝛ malum quod mulier timuit negādo remouit ꝛ repromissionē addidit: ꝛ vt eius persuasio citius recipe=

retur promissionẽ duplicauit. Unã nempe comestionẽ suadens: duo in premisso proposuit: similitudinẽ dei: scientiã quoque boni ⁊ mali spondens. Ubi tribus modis hominem tentauit. s. gula in suasione cibi cũ dixit. In quacunque die comederitis. inani gloria in promissione deitatis cum dixit. Eritis sicut dij. Auaricia in promissione sciẽtie cũ dixit. Scientes bonum ⁊ malũ. Gula est immoderata cibi auiditas. Uana gloria amor proprie excellẽtie. Auaricia immoderata habendi cupiditas: que non est tantũ pecunie: sed etiam altitudinis ⁊ scientie cum supra modum sublimitas ambitur.

Qḋ hõ tribus modis tẽtat⁹ ẽ: gula/ vanagloria auaricia.

¶ De duplici tentationis specie. E

Porro sciendũ est duas esse species tẽtationis: interiorẽ/ scilicet ⁊ exteriorem. Exterior tentatio est quando nobis extrinsecus malũ visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo vt ille cui fit ad cõsensum peccati declinet: ⁊ talis tẽtatio tantum fit ab aduersario. Interior vero tentatio est: quando inuisibiliter malũ nobis intrinsecus suggeritur: ⁊ hec tentatio aliquando fit ab hoste: aliquando a carne. Nam ⁊ dyabolus inuisibiliter mala suggerit: ⁊ ex carnis corruptione suboritur motus illicitus ⁊ titillatio praua. Ideo que tentatio que ex carne nõ est: fit sine peccato: que aũt est ab hoste: nisi ei cõsentiatur non habet peccatũ: sed est materia exercende virtutis. Tẽtatio aũt carnis interior difficilius vincit: quia interius oppugnãs de nostro contra nos roboratur. Homo ergo qui sola exteriori tẽtatione pulsans cecidit: tanto grauius plectẽdus erat quanto leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquã licet modicã cadendi occasionem habuit: idcirco per dei gratiã iuuari potuit ad veniã: vt qui per aliũ ceciderat: per aliũ erigeretur. Qui ergo incitatorẽ habuit ad malũ: nõ iniuste reparatorem habuit ad bonũ. Dyabolus vero quia sine alicuius tentatione peccat: per alium vt surgeret iuuari nõ debuit: nec per se potuit. ⁊ ideo irremediabile peccatũ eius extitit. Peccatũ vero hominis sicut per aliũ habuit initiũ ita per aliũ non incongrue habuit remedium.

Que sit exterior tentatio ⁊ a quo fiat.

Quare hõ p' aliũ surger̃ potuit ⁊ nõ dyabolus ⁊ hõis pctm̃ remediabile: dyaboli vero non.

¶ Quare homo non angelus sit redemptus. F

Preterea angelica natura quoniam nõ tota perierat: sed ex parte persisterat non est redẽpta: humana vero tota perierat: ⁊ ideo ne penitus perderetur: ex parte est redẽpta: vt inde ruina suppleretur angelica. Unde Aug. in Ench. Placuit vniuersitatis creatori ⁊ moderatori: vt quoniam non tota multitudo angelorum deũ deserendo perierat. ea que perierat in perpetua perditione remaneret. que autem cũ deo illa deserente perstiterat de sua certissime cognita semper felicitate gauderet. At vero creatura rationalis que in hominibus erat: quoniã peccatis atque supplicijs tota perierat ex parte poterat reparari vnde angelice societati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promissum est sanctis quod erunt equales angelis dei.

August. in Ench. c. xix. et. xxij.

¶ Qḋ non soli viro preceptum fuit datum. G

Illud etiam notandum est quod non soli viro preceptum videtur esse datũ cum ipsa mulier testatur sibi etiã esse mandatũ dicẽs. Precepit nobis deus ⁊c. Supra tamẽ legitur ante factã mulierẽ deũ dixisse viro. De ligno sciẽtie boni ⁊ mali ne comedas. Nõ dixit ne comedatis. Forte quia futurus erat mulierẽ de viro: sic precepit vt per virũ ad mulierẽ perueniret mãdatũ quia mulier que subiecta viro fuit nõ nisi mediãte viro diuinũ debuit accipere preceptũ. Unde apostolus. Si quid discere mulieres voluerint domi viros suos interrogẽt.

Gen. iij. An. sup Gen. i Cor. xiiij

Quō loqui potuerūt ⁊ loquētē intelligere. queritur quomodo loqui potuerunt vel loquentē intelligere qui non didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio. Dicimus quia deus eos tales fecerat qui possent loqui et discere ab alijs si essent.

Dist. xxij. De homis transgres= sione.

¶ De origine illius peccati. A

Hic videtur diligenter investigādū esse que fuerit origo et radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis precessisse: ex qua dyaboli suggestioni cōsensit. Quod videtur Augu. innuere sup Gen. ita inquiens. Non

Aug. super Gene. li. xj. ca. vj. est putandū q homo deijceretur nisi precessisset in eo q necdā elatio cōprimenda: vt per humilitatē peccati sciret q̄ falso de se presumpserit et q non bene se habet natura si a faciente recesserit. Item in eodem. Quomodo verba tentatoris crederet mulier deum se a re bona et vtili prohibuisse: nisi

Opio q̄rū= dā q̄ dicūt elationē p̄= cessisse i a= nimo hois inesset eius menti amor ille proprie potestatis: ⁊ de se superba presumptio que per tentationem fuerat conuincenda aut perimenda. Denique non consensisset suasione serpentis aspexit lignū bonum esu: decorū aspectu: nec crederet se inde posse mori: forte putauit deum alicuius causa significationis illa dixisse ideo manducauit: et dedit viro suo fortassis cum aliqua suasione quam scriptura intelligendā reliquit. Uel forte non fuit suaderi necesse cum eam mortuam esse illo cibo non videret vir. Sicut ergo non est pmissus dyabolus tentare feminā nisi per serpentē: ita nec virum nisi per feminam: vt sicut preceptum dei per virū venit ad mulierē: ita dyaboli tentatio per mulierē transiret ad virum. In muliere vero que rationalis erat nō est

Aug. super Genesim. Q̄ alr lo= cut⁹ ē dya= bol⁹ in mu liere quā i serpente. ipse locutus vt in serpente sed persuasio eius q̄uis instinctu adiuuaret interius quod per serpentē gerebat exterius. Ex predictis tentationibus modus atque progressus insinuatur: necnon etiam quod prediximus innui videtur: scilicet q tentationem precesserat aliqua elatio et presumptio. i mēte hominis.

¶ Obiectio contra illos qui dicunt elationē p̄cessisse in mente. B

Quod si ita fuit non ergo alterius suggestione prius peccauit cum auctoritas tradat ideo peccatū dyaboli incurabile esse: q̄z non suggestione sed propria superbia cecidit: hominis vero curabile: quia non per se sed per alium cecidit. et ideo per alium resurgere potuit. Quocirca p̄dicta verba Aug. piū ac diligentē lectorē efflagitant que sic intelligere sane quimus. Non deijceretur homo in actū illius peccati: vt. s. lignū vetitū ederet: ⁊ in has miserias p tentationē dyaboli: nisi elatio cōprimenda precessisset: non vtique tentationē sed opus peccati. Talis eñ fuit ordinis processus. Dyabolus tentando dixit. Si comederitis eritis sicut dij scientes bonum et malum: quo audito statim menti mulieris surrepsit elatio quedam et amor proprie potestatis ex quo placuit ei facere quod dyabolus

Quō itelli= gēda sint illa vba h̄ diffinit.

Uide tēta= tiōis ordi= nem. suadebat et vtique fecit. Suggestione igitur peccauit: quia tentatio p̄cessit: ex qua in mente eius orta est elatio quam peccatum operis secutum est et pena peccati.

¶ Que fuit elatio mulieris. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo qua credidit et voluit habere similitudinem dei cum equalitate quadam putans esse verum quod dyabolus dicebat. et iō specialiter mulierē cōmemorat Aug. inquiens. Quō crederet mulier dyabolo nisi esset i mēte ei⁹ sup

ba presumptio. Et quod ibi sequitur. s. q̄ p tentationē fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierē referendū est vt intelligat que mulier: non que elatio fuerat per tentationem ꝛc.

¶ Que fuit elatio viri an crediderit et voluerit qd mulier. D

Solet queri vtrū illa talis elatio et amor proprie potestatis in viro fuerit sicut in muliere? Ad quod dicimus: quia Adā non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putabat esse verum quod dyabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductū credi potest ꝙ cōmissum veniale putauerit quod peremptoriū erat. Sed nec prior seductus fuit: nec in eo in quo mulier vt crederet deum illud lignū ideo tangere prohibuisse: q̄m si tangerent fierent sicut dij. Veruntamen preuaricator fuit Adam vt testat Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse illico post tentationem: ex qua voluit lignū vetitū experiri: cum mulierē non videret mortuam esca illa percepta. Unde Aug. super Gen̄. Cū Apostolus. Adam preuaricatorē fuisse ostendit dicens. In similitudinē p̄uaricationis. Ade seductum tamen negat vbi ait. Adam non est seductus sed mulier vnde ꝛ interrogatus non ait: mulier seduxit me sed dedit mihi et comedi. Mulier vero dixit: Serpens seduxit me. Hanc autem seductionē proprie vocauit apostolus per quā id qd suadebat cum falsum esset verum putatum est. s. ꝙ deus lignum illud ideo tangere prohibuerit: quia sciebat eos si tetigissent sicut deos futuros tanq̄ eis diuinitatē inuideret: qui eos homines fecerat. Sed et si virum propter aliquam mentis elationē que deum latere non poterat solicitauit aliqua experiendi cupiditas: cum mulierem videret accepta illa esca nō esse mortuam nec tamen eum arbitror si iam spirituali mēte p̄ditus erat nullo modo credidisse quod dyabolus suggerebat.

Qd adā nō fuit seductus sicut mulier. s. vt crederet veruȝ qd diabolus suadebat tm̄ i aliquo fuit seductus. s. vt veniale putaret pctm̄.

Rom. v.

Thim. ij.

Qd apls proprie vocauerit seductionē qua mulier seducta ē nō vir.

¶ Qui plus peccauit Adam an Eua. E

Ex quo manifeste animaduerti potest: quis eorū plus peccauerit Adā. s. vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier que voluit vsurpare diuinitatis equalitatē et nimia presumptione elata credidit ita esse futurū. Adam vero nec illud credidit et de penitentia et dei mīa cogitauit dum vxori morem gerens eius persuasioni consensit nolens eam contristari et a se alienatam relinquere ne periret: arbitratus illud esse veniale non mortale delictum. vnde Aug. aplus ait. Adam non est seductus. Qd vtiq̄ ita accipi pōt vt intelligat non esse seduct⁹ prior. s. vt in eo in quo mulier vt scȝ crederet illud esse verū. Eritis sicut dij: sed putauit vtrūq̄ posse fieri: et vt vxori morē gereret et per penitentiā veniam haberet. Minus ergo peccauit qui de penitentia et dei misericordia cogitauit. Postq̄ enim mulier seducta mādūcauit: eiq̄ dedit vt simul ederent: noluit eam contristari quā credebat sine suo solatio contabescere: et a se alienatam omnino interire. Non quidem carnali vict⁹ concupiscentia quam nondum senserat: sȝ amicabili quadam beniuolentia qua plerūq̄ fit vt offendatur deus: ne offendatur amicus: quod eum facere non debuisse diuine sententie iustus exitus indicauit. Ergo alio quodāmodo ipse etiā deceptus est. Inexpertus enim diuine seueritatis in eo falli potuit vt veniale crederet esse commissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est nullo mō arbitror illū potuisse seduci. Ex his dat intelligi ꝙ mulier plus peccauerit in qua maiora tumoris p̄sumptio fuit que etiā in se et in proximū ꝛ in deū peccauit: vir aūt tm̄ in se et in deū. Inde etiam colligit quod mulier plus peccauerit: quia gra

Augu. sup Genesi.

j. Thim. ij.

In q̄ adaȝ decept⁹ est.

Ex pena et plus peccasse pbat mulier.

uius punita est cui dictum fuit. In dolore paries filios tc.

¶ Quid predicte sententie aduersari videtur. F

Augu. sup Gen. li. xi. c. v. Ge. iij. Sed huic videtur contrariũ quod Aug. super Gen. de viro et muliere peccatũ suum excusantibus ait. Dixit Adam. mulier quã dedisti mihi dedit mihi de ligno et comedi: non dicit peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem non confessionis humilitatẽ. Nec etiam mulier confitetur peccatũ sed refert in alterũ dicens. Serpens decepit me et comedi: in impari sexu sed pari fastu. Ecce hoc dicit Augu. quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbierunt et pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari potest vt dicamus parẽ vtriusq; fuisse fastũ in excusatione peccati: et etiam in esu ligni vetiti: sed disparẽ et in muliere multo maiorẽ in eo q; credidit et voluit esse sicut deus: quod non vir. De viro ẽt legiẽ q; voluit esse sicut deus. Veruntamẽ et de viro legitur q; voluit esse sicut deus. Dicit enim August. super illum locũ psal. Que non rapui tunc exoluebã. Rapuit Adam et Eua presumentes vt dyabolus de diuinitate rapere voluerunt diuinitatem: et perdiderunt felicitatẽ. Item super illum locum. Deus quis similis tibi. Qui per se vult esse vt deus peruerse vult esse similis deo: vt dyabolus qui noluit sub eo esse: et homo qui vt seruus noluit teneri precepto sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi deus. Item super illum epistole locum. Non rapinã arbitratus est se esse equalẽ deo: q; non vsurpauit quod suũ non esset vt dyabolus et primus homo.

Ps. lxviij. Ps. lxxxij. Phil. ij.

¶ Quorũdam sententia q; Adã ambierit esse vt deus sed non crediderit possibile. G

Ideo quibusdã videtur q; etiam Adã ambierit esse sicut deus non tamen crediderit id fieri posse et ideo falsum esse quod dyabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis equalitatẽ concupierit: non tñ adeo exarsit: nec tanta est affectus ambitione sicut mulier que illud fieri posse putauit. et ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis subreptio mouit: sed non ita vt illud verum vel possibile fore putaret. Alij autem videtur ideo dictum esse q; Adam illud voluerit: quia mulier de eo sumpta illud voluit sicut inquiunt. Peccatũ dicitur per vnũ hominẽ intrasse in mundũ. i. in humanã naturam cum tamen mulier ante virũ peccauerit. quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potius ideo per hominẽ dicitur intrasse: quia etiam peccante muliere si vir non peccasset: humanũ genus minime peccatis corruptũ periret. Min⁹ ergo peccauit vir q̃ mulier.

Alioꝝ snia q; p̃p̃t eã de viro sũptam id dicitur vult. Rom. v.

¶ Obiectio contra id quod dictũ est virũ minus peccasse. H

Isid. de sum mo bono. lib. vj. His aũt opponi solet hoc modo. Tribus modis (vt Isidorus ait) peccatum geritur. s. ignorantia: infirmitate industria. Et grauius est infirmitate peccare q̃ ignorantia: grauiusq; industria q̃ infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccasse: quia seducta fuit. Adam vero ex industria quia non fuit seductus vt apostolus ait. Ad quod dicimus quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit quod putauit verum esse quod diabolus suadebat non tamen in hoc quin nouerit illud dei esse mandatũ et peccatum esse contra agere. Et ideo excusari: a peccato per ignorantiam non potuit.

¶ Quod ignorãtia alia excusat: alia non. I

Est enim ignorantia que excusat peccantem: et est ignorātia talis que non excusat. Est autem ignorantia vincibilis: et ignorantia invincibilis. Excusatio omnis tollitur: vbi mandatū non ignoratur.

De triplici ignorantia que excusat et que non. K

Est autē ignorantia triplex. et eorū scz qui scire nolunt cū possint que non excusat: quia et ipsa peccatum est. Et eorum qui volunt sz non possunt que excusat: et est pena peccati non peccatuз. Et eorum q̄ quasi simpliciter nesciunt non renuentes vel proponentes scire: que neminē plene excusat: sed sic fortasse vt minus puniatur. Unde Augustinus ad Ualētinianū Eis aufertur excusatio qui mandata dei nouerunt quaз solent habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter q̄ȝ nescienter: non ideo tamen confugiendū est ad ignorantie tenebras vt in eis q̄sq̄ȝ excusationeȝ requirat. Aliud est enim nescisse: aliud scire noluisse: quia in eis qui intelligere noluerunt ipsa ignorantia peccatum est: in eis vero qui non potuerunt pena peccati. Ignorantia vero que non est eoruз qui scire nolunt: sed qui tanq̄ȝ simpliciter nesciūt: nullum sic excusat vt eterno igne nō ardeat: sed fortasse vt minus ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia: cum et mandatū nouerit: et peccatum esse secus agere non ignorauerit.

Aug. de gra. et libe. arg. Ubi nō fit excusatio.

Unde processerit consensus illius peccati cum natura hominis esset incorrupta. L

Solet etiam queri cum sine vicio esset natura hominis: vñ consensus mali processerit. Ad quod responderi potest quia ex libero arbitrio ꝓprie volūtatis fuit. In ipso enim et in alio cā extitit vt fieret deterior. In alio quia in dyabolo qui suasit. In ipso quia voluntate liberi arbitrii consensit et cum liberum arbitrium sit bonum ex re vtiq̄ȝ bona malus ille consensus prouenit: et ita ex bono malū manauit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus cum origo mali et in qua re coalescat inuestigabitur.

An voluntas precesserit illud peccatum. M

Si vero queritur vtrum voluntas illud peccatum precesserit. Dicimus quia peccatum illud et in voluntate et in actu consistit: et voluntas actuз precesserit: sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non precessit: atq̄ȝ ex dyaboli persuasione et hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit qua iusticiam deseruit: et iniquitatē inchoauit: et ipsa voluntas iniquitas fuit.

Quare deus permiserit hominē tentari sciens eum esse casurum. A Dist. xxiii.

Preterea queri solet cur deus hominem tētari permiserit quem decipiendum fore presciebat. Sed non esset laudabile homini si ideo bene viuere posset: quia nemo male viuere suaderet: cū i natura posse et i ptāte hēret velle nō ꝯsētire suadēti Deo iuuā te et est gloriosi⁹ nō cōsentire q̄ȝ tētari nō posse. Mouent etiā quidā

De dei permissione in actu tentandi. Au. sup Ge.

Quare de⁹ creauit q̃s p̄sciebat malos futuros. dicentes. Cur creauit deus quos futuros malos presciebat: quia preuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: et si culpabiliter aliquid facerent: illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam ab illo naturam bonam et iustam penam. Frustra ergo dicitur: non deberet deus creare quos presciebat malos futuros: sciebat enim bonis profuturos: et iuste pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam talem hominem debere facere qui nollet omnino peccare.

Tertia q̃o. Concedimus quidem meliorem naturam esse que omnino peccare nollet. Concedant et ipsi non eē malam que talis facta est vt posset non peccare si vellet et iuste punitam que voluntate non necessitate peccauit. Cum ergo hec bona sit illa melior: cur non vtramqȝ faceret vt vberius laudaretur de vtraqȝ. Illa enim de sanctis angelis: hec de hominibus est.

Quarta. Item inquiunt. Si deus vellet et illi boni essent. Et hoc quidem concedimus: Sed melius voluit: vt quod vellent essent. Et boni quidem non infructuose: mali vero non impune essent.

Quinta q̃o. Item inquiunt. Posset deus voluntatem eorum vertere in bonum quia omnipotens est: posset reuera cur nō fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Nō debemus plus sapere quam oportet.

Hic qualis fuit homo ante peccatum quantum ad animam: et agit de scientia hominis ante peccatum. B

Et quidem secundum animam rationalis fuit homo habens discretionem boni et mali. Scientiā quoqȝ rerum creatarum et cognitionem veritatis: que prime perfectioni congruebat: mox conditus nō incongrue accepisse putatur et ad illā non studio vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse: sed ab exordio sue cōditionis diuinitus illā percepisse.

Quod triplicem habuit homo ante lapsum cognitionem. scilicet rerum propter se factarum et creatoris et sui. C

Fuitqȝ homo primus ante lapsum triplici cognitione preditus rerum. scilicet propter se factarum: et creatoris et sui. Rerum quippe cognitionem hominem accepisse perspicuum est: cum non ipse creator vel angelus aliquis: sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: vt ostenderetur quod singulorum notitiam homo ipse habuerit. Que enim propter illum creata erant: et ab illo regenda et disponenda erant: horum omnium deus illi et scientiam tribuit et prouidentiam atqȝ curam reliquit.

De cognitiōe rerum creatarum. Quia vt ait apostolus. Non est cura deo de bobus. Quorum aliorumqȝ animalium deus homini curam reliquit et prouidentiam: vt dominationi ei⁹ subijcerentur: et ratione illius gubernarentur. vt sciret illis necessaria prouidere a quibus emolumentum debebat recipere.

i. Cor. ix. Hanc autem scientiam homo peccando non perdidit sicut nec illam qua carnis necessaria prouideret. Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi nō eruditur: sed de sciētia anime quam peccando amisit.

De cognitione creatoris. D

Cognitionē quoqȝ creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim a quo creatus fuerat: non eo modo cognoscēdi quo ex auditu solo percipitur quomodo a credētibus absens queritur: sed quadam interiori aspiratione qua dei presentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter sicut post hanc vitam sancti visuri sunt: neqȝ ita in enigmate qualiter in hac vita videmus.

De cognitione sui. E

Porro sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur vt et quid deberet superiori: et quid equali et inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam et ordinem scilicet qualis factus esset et qualiter incedere deberet: quid agere: quid cauere intellexit. Si horum notitiam non habuisset non esset reus preuaricationis neque seipsum cognouisset.

¶ Utrum homo prescius fuerit eorum que sibi futura erant. F

Si autem queritur vtrum homo scientiam habuerit eorum que circa eum futura erant. i. si ruinam suam presciuerit: et similiter prescierit bona que habiturus fuisset si in obedientia perstitisset. Respondere potest quod ei magis facienda indicia sunt quam futura reuelata. Accepit enim scientiam et preceptum eorum que facienda fuerant: sed non habuit prescientiam eorum que futura erant. Non fuit ergo homo prescius sui casus sicut et de angelo diximus. Quod Augusti. super Gen. asserit ratione vtens quam supra posuimus. Hec de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet dixisse sufficiant.

Rn̄sio q̄re dr̄ nō habere futurorum p̄sciam. Aug. li. x. c. xxiij.

¶ De gratia hominis: et de potentia ante casum. A

Dist. xxiiij

Nunc diligenter inuestigari oportet quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: et vtrum per eam potuerit stare vel non. Sciendum est ergo quod homini in creatione (sicut de angelis diximus) datum est per gratiam auxilium: et collata est potentia per quam poterat stare. idest non declinare ab eo quod acceperat: sed non poterat proficere intantum vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratie creationis resistere male: sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo: quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratie adiutorio spiritualiter viuere quo vitam mereretur eternam. Unde Aug. in Ench. Sic factus est homo rectus vt et manere in ea rectitudine posset non sine diuino adiutorio: et suo fieri peruersus arbitrio vtrumlibet horum elegisset: dei voluntas fieret vel ab illo vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem quam dei de illo acta est voluntas dei. Item in eodem. Sic hominem prius oportebat fieri: vt et bene posset velle et male. nec frustra si bene: nec impune si male. Idem quoque in libro de correctione et gratia ait. Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti sunt defuisset: quoniam non talis natura facta erat vt sine diuino auxilio posset manere si vellet non vtique sua culpa cecidisset. Defuisset quippe adiutorium sine quo manere non posset. Idem dederat deus homini bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat rectum dederat adiutorium: sine quo non posset in eo manere si vellet et per quod posset. Ut autem hoc vellet in eius dimisit arbitrio. In eodem. Acceperat posse si vellet: sed non habuit velle quo posset. Nam si habuisset perseuerasset. His testimonijs euidenter monstratur quod homo rectitudinem et bonam voluntatem in creatione accepit: atque auxilium quo stare poterat: alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

De adiutorio per quod homo an̄ lapsum stare potuit s. de libero arbitrio in q̄ntum ad alias potentias cōparatur. Q̄ in gr̄a creat⁹ fuit in q̄ potuit stare s; nō p̄ficere. Qd̄ et poterat p illā creationis gr̄am b̄n viuere q̄dammodo. Aug. i enc. c. lxxxviij.

¶ Qualis fuerit illa rectitudo et bonitas voluntatis in qua creat⁹ est. B

Sed quomodo rectam et bonam voluntatem habuit homo si per eam nec mereri vitam valuit: nec in ea stare voluit: quia nec aliquid mali ea tunc volebat et ad tempus stare voluit: sed non perseueran=

ter:⁊ ideo recta ⁊ bona fuit tunc voluntas hominis.

¶Oppositio contra illud quod dictum est hominem non potuisse proficere. C

Ad hoc autem quod diximus hominem non potuisse p̄-

ficere vel mereri per gratiam creationis solet opponi sic per illud auxiliũ
gratie creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resiste
re tentationi. Sed resistere tentationibus atq; suggestionibus malis me-
ritum est ac bonum remunerabile. Omne autem bonum meritũ profect⁹
est. Per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius
Responsio gratie. Ad quod dicimus quia resistere malo ⁊ non consentire tentationi
non fecisset illi meritum: ⁊ si non consensisset: quia nihil in eo erat: q̄d ad
malum impelleret: sicut angelis qui non ceciderunt non fuit meritum q̄d
Q̄d resiste- steterunt. idest ꝙ non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquando si
re malo tali malum non facimus sed resistimus ibi dũtaxat vbi causa subest que nos
q̄n meritũ id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus
est aliq̄n ñ nostri. Ubi autẽ non interuenit causa nos ad malum impellẽs: non mere
mur si ab eo declinamus. Declinare enim a malo semper vitat penam sed
non semper mereretur palmam.

¶De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat. D

Hic considerandum est quod fuerit illud adiutoriũ ho-

mini datum in creatione quo poterat manere si vellet. Illud vtiq; fuit li-
bertas arbitrij ab omni labe ⁊ corruptela immunis atq; voluntatis recti-
tudo ⁊ omniũ naturalium potentiarum anime sinceritas atq; viuacitas.

¶De libero arbitrio. E

Liberum vero arbitrium est facultas rationis ⁊ volunta

tis qua bonum eligitur gratia assistente: vel malum eadẽ desistente. Et di
Q̄d bruta citur liberum quantum ad voluntatem que ad vtrulibet flecti potest. Ar-
aialia non bitrium vero quantum ad rationem cuius est facultas vel potentia illa:
hñt li. ar. cuius etiam est discernere inter bonum ⁊ malum: ⁊ aliq̄n quidẽ discretio
sẽ appeti- nem habens boni ⁊ mali quod malum est eligit: aliquando vero q̄d bonũ
tũ sensuali est. Sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit: malum vero per se
tatis. eligit. Est enim in anima rationali volũtas naturalis qua naturaliter vult
De rõne q̄ bonum: licet tenuiter ⁊ exiliter: nisi gratia iuuet: que adueniens iuuat eã
hẽ duas p- ⁊ erigit vt efficaciter velit bonum. Per se autem potest velle malum effica
tes ꝯtrũad citer. Illa ergo rationalis anime potentia qua bonum vel malum potest
officia. velle: vtrunq; discernens liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta ani
q̄d ad rõ- malia non habent: q: ratione carent: habent tamen sensum ⁊ appetitum
nẽ ptinet. sensualitatis.
Ubi incipit
r̄d.

¶De sensualitate. F

Est enim sensualitas quedam vis anime inferior ex qua est

Aug. de tri. motus qui intenditur in corporis sensus atq; appetitus rerum ad corpus
lib. xij. c. j. pertinentium. Ratio vero vis anime est superior que (vt ita dicam⁹) duas
vel. viij habet partes vel differentias superiorem ⁊ inferiorem. Secundum supio
rem supernis conspiciendis vel consulendis intendit. Secundum inferio-
rem ad temporalium dispositionem prospicit. Quicquid ergo in anima
nostra nobis considerantibus occurrit quod non sit commune cum bestijs
ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum beluis ad

sensualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in consideratione partium anime progredientibus primum aliquid occurrit quod non est commune cum bestijs ibi incipit ratio. Hoc autem Augu. docet in .xij. lib. de trini. ita dicens. Uideamus vbi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisque confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore: recte dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus exterior homo cōputabitur: sed adiuncta quadam vita sua qua cōpages corporis et omnes sensus vigent: quibus instructus est ad exteriora sentiēda. Ascendentibus ergo introrsum quibusdam gradibus considerationis per anime partes vbi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestijs ibi incipit ratio: vbi homo interior iam possit agnosci. Rationis autem pars superior eternis rationibus conspiciendis vel consulēdis adherescat: portio inferior ad tēporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio quā contemplamur eterna sapientie deputatur: illa vero qua bene vtimur rebus temporalibus scientie deputatur. Cum vero disserimꝰ de natura mentis humane de vna quadam re disserimus: nec eam in hec duo que commemorauimus nisi per officia geminamus. Carnalis autem vel sensualis anime motus: qui in corporis sensus intenditur: nobis pecoribusque cōis est q̄ seclusus est a rōne sapientie: rationi aūt sciētie vicinꝰ ē.

¶ Quod talis est ordo peccandi: vel cadendi in nobis qualis fuit in primis hominibus. G

Illud quoque pretermittendum non est ꝙ talis nūc in vno homine tentationis est ordo et progressio qualis tunc in primis ꝓcessit parentibus. Ut enim tunc serpens malum suasit mulieri ipsaque consensit dein et viro suo dedit: sicque consummatum est pctm̄: ita et nunc in nobis ꝓ serpente est sensualis motus anime: ꝓ muliere inferior portio rationis ꝓ viro superior rationis portio. Et hic est vir qui secundum apostolum dicitur imago et gloria dei: et illa est mulier que sm̄ eundem dicitur gloria viri. At inter hunc virum et hanc mulierem est velut quoddam spirituale coniugium naturalisque contractus: quo superior rationis portio quasi vir debet preesse et dominari. Inferior vero quasi mulier debet subesse et obedire. Ideo vir sm̄ apostolum non debet habere velamen sed mulier. Et sicut in cunctis animantibus non est repertum homini adiutorium simile sibi: sed de illo sumptum quod ei formaretur in coniugium: ita in partibus anime quas cum pecoribus habemus communes/nullum menti nostre simile est adiutorium. Unde Aug. in eodem. Illud nostrum quod in actione temporalium tractandorum ita versatur vt non sit in nobis commune cum pecore: rationale est quidem sed ex illa rationali mente qua subheremus intelligibili et incōmutabili ꝟitati tāque ductū et īferioribꝰ tractandis gubernādisque deputatū est. Sicut enim in oibꝰ pecoribꝰ nō est inuentū viro adiutoriū silē sibi nisi de illo detractū in cōiugiū formaret̄: ita menti nr̄e q̄ supernā cōsulimꝰ ꝟitatē: nullū est ad vsum rerū tpaliū q̄tū nature hois satis silē adiutoriū ex aie ptibꝰ quas cōes cū pecoribꝰ habemꝰ. Ideo q̄ rōnale nr̄m nō ad vnitatis diuortiū sepatū: sz in auxiliū societatis q̄si deriuatū in suo dispti̅t officio. Et sicut vna caro est duorum in masculo et in femina: sic intellectū nr̄m et actionē siue rōnē et appetitū rōnalē: vel si aliquo mō significātiꝰ dici pn̄t vna mētis natura complectit̄ vt sicut de illis dictum est erunt duo in carne vna: sic et de his dici possit duo in mente vna. Ecce ex his verbis aperte intelligi potest qualiter in anima hominis existat imago

Qz i nobis & vir & mulier & serpēs reperiatur modo.

j. Cor. xj.

De spūali cōiugio viri & mulieris ī nobis.

j. Cor. vj.

Testimonio Aug. ita esse ostendit.

Gen. ij.

illius coniugij: et qualiter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria scilicet vir/mulier/serpens.

¶Qualiter per illa tria in nobis consummetur tentatio. D

Nunc superest ostendere quomodo per hec tria in nobis consummetur peccatum: vbi agnosci poterit si diligenter intendatur quid sit in anima mortale vel veniale peccatum. Ut enim ibi serpens suasit mulieri: et mulier viro: ita et in nobis sensualis motus cum illecebrem peccati conceperit: quasi serpens suggerit mulieri. i. inferiori parti rationis. i. rationi scientie que si consenserit illecebre: mulier edit cibum vetitum. Post de eodem dat viro cum superiori parti rationis. i. rationi sapientie eandem illecebrem suggerit que si consentit: tunc vir etiam cum femina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensualitatum peccati illecebra teneatur: veniale ac leuissimum est peccatum. Si vero inferior pars rationis consenserit: ita vt sola cogitationis delectatione sine voluntate perficiendi teneatur mulier sola manducauit non vir cuius auctoritate cohibetur voluntas ne ad opus vsque perueniat. Si vero assit plena voluntas perficiendi vt si assit facultas ad affectum perducatur vir quoque manducat: quia superior pars rationis illecebre consensit: et tunc est damnabile et graue peccatum. Quando autem mulier sine viro gustat aliquando est mortale aliquando veniale peccatum. Ut enim dictum est tunc mulier sine viro gustat: cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur: vt faciendum non decernatur vel cum quidam terminus et mensura a peccato adhibetur a viro vt non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis sed statim vt mulierem tetigit viri auctoritate repellatur: veniale est. Si vero diu in delectatione cogitationis teneatur et si voluntas perficiendi desit: mortale est et pro ea damnabitur simul vir et mulier. i. totus homo qui et tunc vir non sicut debuit mulierem cohibuit: vnde potest dici consensisse.

Quando peccatum sit veniale. quando mulier sola manducat cibum vetitum. quando mulier gustat sine viro tunc aliquando mortale aliquando veniale peccatum est.

¶Repetitio summam perstringens. I

Itaque vt breuiter summam perstringam quando peccatum ita in anima concipitur vt illud facere disponat: vel etiam perficiat: aliud frequenter: aliud semel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur: mortale est. Cum vero in sensuali motu tantum est vt prediximus: tunc leuissimum est: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem supra dixi aliud frequenter: aliud semel: quia quedam sunt que si tantum semel fiant: vel facienda disponantur: damnant: quedam vero non nisi sepius fiant vel facienda decernantur vt de ocioso verbo et huiusmodi. Hec August. in. xij. libro de trinitate tradit ita. Sicut in illo coniugio primorum hominum serpens manducandum persuasit: mulier autem non manducauit sola sed viro suo dedit et simul manducauerunt: ita et in quodam secreto coniugio quod in vno homine geritur et dignoscitur cum rationi scientie que in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate versatur animalis sensus ingerit quandam illecebram tunc velut serpens alloquitur feminam. Hic autem illecebre consentire de ligno vetito est edere. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est: superiori vero auctoritate ita retinentur membra vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato: sic habendum estimo: velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensu illo ita discernitur quodque peccatum vt si sit potestas etiam opere impleatur: intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suauiter verumetiam perpetrandum

Auctoritate aut ita esse confirmat. quando mulier cum viro manducat. Rom. vi. Utrum sit mortale quod in sola delectatione tenetur cogitationis.

efficaciter mente decerni:nisi et illa mentis intentio penes quā summa po
testas est membra in opus mouendi vel ab opere cohibendi male actioni
cedat. Nec sane cum sola cogitatiōe mens oblectatur illicitis:nō quidem
decernens esse facienda:tenens tamen et volens libenter que statim vt atti
gerunt animum respui debuerunt negandum est esse peccatum: sed longe
minus ꝙ si et opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoqꝫ cogi= Matth.vi.
tationibus venia petenda est pectusqꝫ percutiendum et dicendum. Dimit
te nobis debita nostra. Neqꝫ enim sicut in illis duobus primis hominibus
personam suam quisqꝫ portabat et ideo si sola mulier cibum edisset illica=
tum: sola vtiqꝫ mortis supplicio plecteretur:ita dici potest in homine vno
si delectationibus illicitis a quibus continuo se deberet auertere: cogita=
tio libenter sola pascatur:nec faciendo decernantur mala:sed tamen sua=
uiter in recordatione teneantur quasi mulierem sine viro posse damnari. Augusti.
Absit hoc credere. Hic quippe vna persona est vnus homo est. totusqꝫ dā= Ephe.ij.
nabitur:nisi hec que sine voluntate operandi:sed tamen cū voluntate ani
mum talibus oblectandi solius cogitationis sentiūtur esse peccata p me= ij. Cor.ij.
diatoris gratiam remittantur. Idem quoqꝫ in libro contra manicheos de Johā.xiij.
hoc eodem sic ait. Apostolus dicit. Secundū principem potestatis aeris
huius:spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentie. Nunquid ergo visi
biliter eis apparet aut quasi corporeis locis accedit ad eos et operaꝛ. Sꝫ Luc.xxij.
miris modis per cogitationem suggerit quicquid potest: quibus sugge= Gen.ij.
stionibus resistendum est. Non enim ignoramus astutias eius. Quomo=
do enim accessit ad iudam quando ei persuasit vt dominū traderet? Nun
quid in locis aut per hos oculos ei visus est? Sed vtiqꝫ vt dictum est in cor Cant.iiij.
eius intrauit. Repellit autem illum homo si paradisuꝫ mentis custodiat.
Posuit enim hominem deꝰ in paradiso vt operareꝛ et custodiret: quia si=
cut ecclesie dicitur in canticis canticorum. Ortus conclusus fons signatꝰ:
quo vtiqꝫ non admittitur peruersitatis ille persuasor: sed tamē p mulierē
decepit. Non enim etiam ratio nostra deduci ad cōsensum peccati potest:
nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi qua debet obtēperare
rationi tanꝙ rectori viro. Etiam in vnoquoqꝫ nostrum nihil aliud agitur
cum ad peccatum quisqꝫ dilabitur ꝙ tunc actū est in illis tribus serpente
muliere et viro. Nam primo fit suggestio siue per cogitationem siue p sen
sus corporis vel videndo:vel tangendo:vel audiendo:vel gustādo vel ol=
faciendo. Que suggestio cum facta fuerit si cupiditas nostra non moueaꝛ
ad peccandum excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit quasi
iam mulieri persuasum erit: sed aliquādo ratio viriliter etiam commotā
cupiditatem refrenat et cōpescit. Quod cum fit:non labimur in peccatum
sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio cōsentiat et qḋ
libido cōmouerit faciendum esse decernat ab omni vita beata tanꝙ de pa
radiso expellitur homo. Iā enī peccatum imputatur etiā si non subsequa
tur factum quando rea tenetur in consensiōe conscientia.

¶Quare hec de anime partibus dixit. K

Hec de anime partibus interseruimus vt ipsius aīe natu
ra plenius cognosceretur:ꝛ scḋm quā sui portionē in ea sit liberū arbitriū
intelligatur:scꝫ ſm rationem qua omne peccatuꝫ mortale geritur sed non
omne veniale:illud scilicet quod in solo motu sensualitatis existit.

¶Qḋ sensualitas sepe in scriptura aliter ꝙ supra accipitur scꝫ
vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

Nō est aūt silētio pretereundum q̄ sepe in scriptura noie sensualitatis: nō id solū in anima qd est nobis cōmune cū pecore: sed etiā inferior portio ratiōis q̄ tpaliū dispositioni intendit: intelligitur. Qd diligēs lector in locis scripture vbi de ipsa fit mentio vigilanter annotet.

¶ Redit ad liberi arbitrij consid=rationem. A

Dist. xxv. De libero arbitrio sʒ se sine l generali. Diffinitio libe ri arbitrij.

Iam vero ad propositum redeamus scilicet ad liberi arbitrij tractatum quod philosophi diffinientes dixerunt liberum de volūtate iudicium: qr potestas ipsa ꝛ habilitas voluntatis ꝛ rationis quam supra diximus esse liberū arbitriū: libera est ad vtrūlibet: qr libere pōt moueri ad hoc vel ad illud. Liberū ergo dr arbitriū q̄ꝺtū ad voluntatē: qr voluntarie moueri et spontaneo appetitu ferri potest ad ea que bona vel mala iudicat: vel iudicare valet.

¶ Qd liberū arbitriū nō ptinet nisi ad futurū nec ad oē futurū. B

Hoc autē sciendum est q̄ liberum arbitriū ad presens vel ad preteritū nō refert: sʒ ad futura cōtingētia. Qd em in p̄senti est determinatū est: nec in potestate nr̄a est vt tūc sit vel nō sit quādo est: potest em nō esse vel aliud esse postea: sed non potest nō esse dū est: vel aliud esse dum id est quod est: sed in futuro an hoc sit vel illud ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt: sed ea tantum que per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri. Si qs em tale quid velit ac disponat facere quod in eius nullatenus sit potestate: vel quia sine ipsius dispositione eque fieret: in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

¶ Quod suprapofita descriptio liberi arbitrij non cōuenit deo: nec his qui glorificati sunt. C

Atquidē scdm predictā assignationem in his tantum videtur esse liberum arbitrium qui voluntatē mutare et in cōtraria possunt deflectere. In quorū videlicet potestate est eligere bonum vel malū: ꝛ vtrūlibet secundū electionē facere vel dimittere. Secundū quod nec in deo nec in his omnibus: q̄ tanta beatitudinis gratia sunt roborati: vt iam peccare nequeāt liberū arbitriū esse nequit. Sed q̄ deus liberum arbitriū habeat

Qd in deo sit liberū arbitriū. Ambrosi⁹. j. Cor. xij.

Augustinus docet in lib. xxij. de ciuita. dei ita inquiēs. Certe de⁹ ipse nunquid quoniam peccare nō potest. ideo liberum arbitrium habere negandus est. Ambr. quoqꝫ in lib. de trinitate ait. Paulus dicit quia omnia operatur vnus atqꝫ idem spiritus: diuidens singulis prout vult: id est pro libere voluntatis arbitrio non pro necessitatis obsequio.

¶ Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium. D

Sed aliter accipitur liberū arbitriū in creatore q̄ in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima et omnipotens voluntas: que non necessitate: sed libera bonitate alias volūtate omnia facit prout vult. Ideoqꝫ hieronymus attendēs nō ita esse liberū arbitrium in deo sicut est in creaturis: ab ipso videtur liberum arbitrium excludere in Omelia quadam de filio prodigo dicēs. Solus deus est in quem peccatum non cadit nec cadere potest. Cetera cū sint liberi arbitrij in vtrāqꝫ partem flecti possunt. Dum ait: cetera: indicat liberū arbitrium sicut est in ceteris non ita esse in deo.

Hierony.

¶ Qd angeli et sancti qui iā beati sunt habēt liberū arbitriū. E

Angeli vero et sancti qui iam cũ dño feliciter viuũt: atq; ita gratia beatitudinis confirmati sunt vt ad malum flecti non velint nec possint libero arbitrio nõ carẽt. Unde Augu. in lib. xxij. de ciui. dei ait. Sicut prima immortalitas fuit quã peccando Adã pdidit posse nõ mori: ita primũ liberũ arbitriũ posse nõ peccare: nouissimũ nõ posse peccare. Idẽ in Ench. Sic oportebat prius hominẽ fieri: vt benevelle posset et male. Postea vero sic erit: vt male velle nõ possit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitriũ qd omnino nõ poterit seruire pctõ nec; aut voluntas nõ est aut libera dicẽda nõ est: qua beati sic esse volum⁹: vt esse miseri non solũ nolimus sed nequaq; prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra nũc habet nolle infelicitatẽ: ita nolle iniquitatẽ semp habitura est. Sed ordo seruãdus fuit ꝗ de⁹ voluit ostẽdere q̃ bonũ sit animal rationale qd etiã peccare nõ possit q̃uis sit meli⁹ ꝙ peccare non possit. Ecce his verbis euidẽter astruit ꝙ post beatitudinis cõfirmationẽ erit in homine liberum arbitrium quo peccare non poterit: et nũc in angelis est et in sanctis qui cum dño sunt: et tanto vtiq; liberius quãto a peccato immunius: et ad bonũ pronius. Quo eñ quisq; ab illa peccati seruitute de qua scriptuz est: qui facit peccatũ seruus est peccati: longius absistit: tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Unde si diligenter inspiciatur liberum videtur dici arbitrium: quia sine coactiõe et necessitate valeat appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Au. de ciui. dei. li. xxij. ca. iij.

Qd liberi⁹ erit arbitriũ qñ peccare nõ poterit.

Euidens et sufficiẽs rõ quare dicatur esse liberum arbitrium.

¶ De libertatis arbitrij differẽtia scdm diuersa tẽpora. F

Ex predictis perspicuũ fit ꝙ maior fuit libertas arbitrij in prima q̃ secunda: et tertia multo maior q̃ secunda vel prima. Prima eñ libertas arbitrij fuit in qua poterat peccare et nõ peccare. Ultima vero erit in qua poterit non peccare: et non poterit peccare. media vero in qua põt peccare et non potest non peccare: ante reparationem etiaz mortaliter post reparationem vero saltem venialiter.

¶ De quatuor statibus liberi arbitrij in homine. G

Et possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat: ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum: et habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare et voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum vero ante reparationem gratie premitur a concupiscentia et vincitur. et habet infirmitatem in malo. sed non habet gratiam in bono et ideo potest peccare et non potest non peccare: etiã damnabiliter. Post reparationem vero ante confirmationem premitur a concupiscentia: sed non vincitur: et habet quidem infirmitatem in malo: sed gratiam in bono: vt possit peccare propter libertatem et infirmitatem: et possit non peccare ad mortem propter libertatem et gratiam adiuuantem: nondum tamen habet posse omnino non peccare vel non posse peccare propter infirmitatem nondum perfecte absorptam et propter gratiam nondum plene consummatam. Post confirmationem vero infirmitate penitus consumpta et gratia consummata: nec vinci poterit nec premi. et tũc habebit non posse peccare.

¶ De corruptione liberi arbitrij per peccatum. H

Unde manifestum est quod preter alias penalitates pro peccato illo incurrit homo penã in corruptiõe et depressione liberi arbitrij.

per illud nãq peccatũ naturalia bona in ipso homine corrupta sunt ꝛ gratuita detracta. Hic est enim ille qui a latronibus vulneratus est ꝛ spoliat⁹. Vulneratus quidẽ in naturalibus bonis quibus nõ est priuatus alioquin nõ posset fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis que per gratiã naturalibus addita fuerãt. Hec sunt data optima ꝛ dona perfecta quorũ alia sunt corrupta per peccatũ. i. naturalia: vt ingeniũ: memoria: intellect⁹. alia subtracta. i. gratuita: quãq̃ꝫ ꝛ naturalia ex gratia sint. Ad generalem dei quippe gratiam pertinẽt. Sepe tñ hmõi fit distinctio cũ gratie vocabulũ ad speciez nõ ad genus refert. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatũ ꝛ ex parte perdita. Vñ Aug. in ench. Libero arbitrio male vtens homo ꝛ se perdidit ꝛ ipsum. Cũ enim libero arbitrio peccaretur victore peccato amissum est ꝛ liberũ arbitriũ. A quo eñi quis deuictus est huic seruus addictus est. Ecce liberũ arbitriũ dicit hominẽ amisisse: non qꝛ post peccatũ non habuerit liberum arbitriũ: sed qꝛ libertatez arbitrij perdidit. non quidem omnẽ: sed libertatem a miseria ꝛ a peccato.

Luce. x. — Augustin⁹

¶ De tribus modis libertatis arbitrij. 3

De libertate a necessitate. Est nãq libertas triplex. s. a necessitate: a peccato: a miseria. A necessitate ꝛ ante peccatũ ꝛ post eque liberũ est arbitriũ. Sicut enim tũc cogi nõ poterat: ita nec modo. Ideoq voluntas merito apud deũ iudicatur q̃ semp a necessitate libera ẽ ꝛ nullo cogi põt. vbi necessitas ibi nõ ẽ libertas vbi nõ ẽ libertas: nec volũtas: ꝛ iõ nec meritũ. Hec libertas in oĩb⁹ tã i malis q̃ in bonis. Est ꝛ alia libertas a pctõ. s. de qua dicit Apls. Ubi sps dñi ibi libertas. Et veritas in euãgelio. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Hec libertas a seruitute peccati liberat ꝛ seruos iustitie facit sicut ecõuerso seruitus peccati liberos iustitie facit. Vñ Apls. Liberati a peccato serui facti estis iustitie. Et itẽ. Cũ serui essetis peccati liberi fuistis iustitie. Hanc libertatẽ peccando homo amisit. Ideoq Aug. dicit q homo male vtens libero arbitrio: ꝛ se perdidit ꝛ ipsum: qꝛ perdita est per peccatũ libertas: nõ a necessitate: sed a peccato. Qui eñ facit pctm: seruus est peccati.

De libertate a pctõ. — ij. Cor. iij. — Joh. viij. — Rom. vi. — Au. i ench. capi. ij. — Joh. viij.

¶ Qui habent hanc libertatẽ. s. a peccato ꝛ per quid. K

Istam libertatẽ que est a peccato illi soli nũc habent quos filius per gratiã liberat ꝛ reparat: nõ ita q penitus sint sine peccato in hac mortali carne. sed vt in eis peccatũ nõ dominetur neq regnet. Et hec est vera ꝛ bona libertas que bonã parit seruitutẽ. s. iustitie. Vñ Aug. in Ench. ait. Ad iustitiaz faciendã nõ erit aliquis liber nisi a peccato liberatus esse iustitie ceperit seruus: ꝛ ipsa est vera libertas propter recti facti letitiã: simul ꝛ pia seruitus propter precepti obedientiã. Est alia libertas non vera male seruituti adiuncta: que est ad malũ faciendũ vbi ratio dissentit a volũtate iudicans non esse faciendũ qd voluntas appetit. Ad bonũ vero faciendũ cõcordat ratio voluntati: ꝛ ideo ibi vera libertas est ꝛ pia. De libertate autẽ ad malum ꝛ seruitute mala. ait Aug. in Ench. Serui addicti peccato: scꝫ que potest esse libertas nisi quãdo eũ peccare delectat. Liberaliter enim seruit qui sui domini voluntatẽ libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est: qui peccati seruus est.

Joh. viij.

¶ Questio de libertate ad malum an sit ipsa libertas liberi arbitrij an alia. L

Hic queri potest vtrum hec libertas qua quis liber est ad malum sit libertas arbitrij? Si enim libertas arbitrij est bonum quidẽ est:

q̄ȝ libertas arbitrij bonū naturale est. Quibusdā videtur ꝙ sit ipsa liber-
tas arbitrij: que semper bona est: sed propter peccati seruitutē ad malū sit
liberior ⁊ pronior ⁊ ideo dicitur non esse vera libertas q̄ȝ ad malū est. Alijs Responsio
autē videt̄ ꝙ hec libertas ad malū quā supra cōmemorauit Aug. non sit ẜm quosdā.
ipsa libertas arbitrij: sed sit quedam pronitas peccandi ⁊ curuitas que ex
peccato est: ⁊ mala est.

℄ Questio alia de libertate ad bonum an ipsa sit libertas arbitrij
an non. M

Similiter etiā queri solet vtrum illa libertas vera est que
ad iustitiam faciendā sit ipsa libertas arbitrij? Quidā dicūt illam eandē
esse: sed reparatā per gratiā qua iuuante libera est ad bonū sine gratia ve- Responsio
ro non est libera ad bonū. Unde Aug. in Ench. Ista libertas ad bene facien ẜm quosdā.
dum nunꝙ erit homini addicto ⁊ vēdito sub peccato. nisi eū redimat qui Joh. viij.
dicit. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis. Quod anteꝙ fieri in homi
ne incipiat: quō quisꝙ de libero arbitrio gloriatur qui nondū est liber ad
operandū bene? Ecce aperte ostēdit liberū arbitriū per gratiā liberari vt p
illud bene operet̄ quis. Ideoꝙ dicūt illā libertatem veram que est ad bene
faciendum cuius supra meminit Aug. esse libertatē ipsam arbitrij gratia
dei liberatam ⁊ adiutam. Alij vero putant non esse ipsam arbitrij liberta-
tem: sed aliā quandā que ex gratia ⁊ libero arbitrio in mente hominis deo
operante incipit esse cum reparatus est.

℄ Certa determinatio vtriusꝙ questionis qua dicit̄ libertas ad bo
num ⁊ ad malum esse libertas arbitrij. N

Uerum nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit: et
illa qua quis liber est ad malū ⁊ illa qua quis liber est ad bonū faciendū.
Ex causis enim varijs sortitur diuersa vocabula. Dicit̄ enim libertas ad
malum faciendum anteꝙ per gratiā sit reparata: sed cū per gratiā fuerit
reparata dicit̄ libertas ad bonū faciendū: q̄ȝ ante gratiā libera est volun-
tas ad malū per gratiā vero libera fit ad bonū. Semper ergo volūtas ho-
minis aliquo modis libera est: sed nō semper bona est. Non enim est bona
nisi a peccato liberata est, tñ a necessitate libera. Uñ Aug. in libro de gratia
⁊ libero arbitrio. Semp in nobis volūtas libera ē: sȝ nō semp bona est. Aut
enim libera est iustitie quando seruit peccato ⁊ tunc est mala: aut a peccato
libera est quando seruit iustitie ⁊ tunc est bona.

℄ De libertate a miseria. O

Est iterū libertas a miseria: de qua Apostolus ait. Et ip-
sa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatē glorie filiorū
dei. Hanc libertatē habuit homo ante peccatū q̄ȝ omni carebat miseria et
nulla tangebat̄ molestia ⁊ plenius habebit in futura beatitudine vbi mi-
ser esse nō poterit. Sed in hac vita que est inter primū peccatum ⁊ vltimam
confirmationē nemo a miseria liber est: q̄ȝ pena peccati non caret.

℄ Repetit de corruptione liberi arbitrij vt addat alia. P

Ex predictis apparet in quo per peccatū sit imminutum Rom. vij.
vel corruptum liberum arbitrium: q̄ȝ ante peccatum nulla erat homini dif- Qđ nō ē pa
ficultas nullumꝙ impedimētum de lege membrorum ad bonum: nulla im riter li. ar. i
pulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum bōis ⁊ i ma
impeditur ⁊ ad malum instigatur: vt non possit velle ⁊ perficere bonum nisi lis ad bōa ⁊ ad mala.

per gratiam liberetur ꝛ adiuuetur: q̄ɜ ait Apostolus. Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cū semper ꝛ in singulis sit liberum nō est tamen pariter liberū in bonis ꝛ in malis: ꝛ ad bona ꝛ ad mala. Liberius est enim in bonis vbi liberatū est: ꝙ in malis vbi liberatum nō est. Et liberius est ad malum quod per se potest ꝙ ad bonum: quod nisi gratia liberetur ꝛ adiuuetur non potest.

¶ De libertate que fit ex gratia ꝛ que ex natura. Q

Libertas ergo a peccato ꝛ a miseria per gratiā est: libertas vero a necessitate per naturam. Utrāqꝫ libertatem nature scɜ ꝛ gratie notat Apostolus cū ex persona hominis nō redēpti ait. Uelle adiacet mihi perficere autem bonū non inuenio: ac si diceret: habeo libertatem nature: sed nō habeo libertatē gratie ideo non est apud me perfectio boni. Nam volūtas hominis quam naturaliter habet: non valet erigi ad bonū efficaciter volēdum vel opere implendum nisi per gratiam liberetur ꝛ adiuuetur. Liberetur quidem vt velit: ꝛ adiuuetur vt perficiat. Quia vt ait Apostolus. Non est volentis velle neqꝫ currentis currere: id est operari sed miserentis dei qui operatur in nobis velle. ꝛ operari bona cuius gratiā non aduocat hominis voluntas vel operatio: sed ipsa gratia voluntatē preuenit preparando vt velit bonū: ꝛ preparatam adiuuat vt perficiat.

Roṁ. vij. Quid possit p se hominis volūtas ꝛ qd p gratiam.

Roṁ. ix.

¶ De gratia operante ꝛ cooperante. R

Hec est gratia operans ꝛ cooperans. Operās enim gratia preparat hominis voluntatem vt velit bonum. Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit. Unde Augu. in libro de gratia ꝛ libero arbitrio. Cooperando deus in nobis perficit qđ operando incepit: q̄ɜ ipse vt velimus operatur incipiens: qui volentibus cooperatur perficiens. vt ergo velimus operatur. Cum autem volumus ꝛ sic volumus vt perficiamus: nobis cooperatur ꝛ tamen sine illo vel operante vt velimus vel cooperante cum volumus bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur que sit operans gratia: ꝛ q̄ cooperans. Operās enim gratia est que preuenit voluntatē bonam: ea enim liberatur ꝛ preparatur hominis voluntas vt sit bona bonūqꝫ efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Unde Augustinus cōtra Julianum hereticū qui bonam voluntatē ex libero arbitrio tantum esse dicebat atqꝫ hominem per liberum arbitrium posse bonum velle ꝛ operari sine gratia asserebat ait. Apertam de cōmendatione gratie Apostolus sententiā protulit cū ait. Non est volentis neqꝫ currentis sed dei miserentis. Hec si attenderes Juliane: non extenderes contra gratiā merita volūtatis humane. Non enim ideo miseretur deus alicuius q̄ɜ voluit ꝛ cucurrit: sed ideo voluit ꝛ cucurrit q̄ɜ misertus est deus. Paratur enim voluntas hominis a deo ꝛ a domino gressus hominis diriguntur. Ideoqꝫ cōgrue ait. Non est volentis neqꝫ currentis: sed miserentis dei. Non q̄ɜ hoc sine voluntate nostra agatur: sed q̄ɜ volūtas nostra nil boni agit nisi diuinitus adiuuetur. Unde alibi Apostolus ait. Non autem ego: sed gratia dei mecum. Non ideo dicit quia nihil boni agebat: sed q̄ɜ nihil boni ageret: si illa non adiuuaret. His testimonijs aperte insinuatur: quia voluntas hominis gratia dei preuenitur atqꝫ preparatur vt fiat bona: non vt fiat voluntas q̄ɜ ꝛ ante gratiam voluntas erat sed non erat bona ꝛ recta voluntas.

Dist. xxvj. De li. arb. cōpato ad auxiliū grē dterminās q̄tū possit li. arbi. cuɜ gratia. Augustin⁹

De. xxxvj. De pfectio ne iustitie. Augu. ad paulinum j. Cor. xv.

¶ Quid sit voluntas. S.

Voluntatem ipsam Augustinus in libro de duabus animabus ita diffinit. Voluntas est animi motus cogēte nullo ad aliquid nō admittendum vel adipiscendum. Hec autem vt non admittat malū ⁊ adipiscatur bonum preuenitur ⁊ preparatur dei gratia. Unde Apostolus gratiam preuenientem ⁊ subsequentem cōmendans.id est.operantem ⁊ cooperātem vigilanter dixit. Non est volentis neqꝫ currentis:sed dei miserentis ⁊ non econuerso non est miserentis dei sed volentis ⁊ currentis. Nam si vt quibusdam placuit qđ dictum est ita accipiatur:non est volentis neqꝫ currentis:sed miserentis dei tanqꝫ diceretur. Nō sufficit sola voluntas hominis: si nō sit etiam misericordia dei:econtra dicitur.non sufficit etiā misericordia dei:si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si recte dictum est illud:quia id voluntas hominis sola non implet:cur etiam non a contrario recte dicitur non miserentis est dei:sed volentis est hominis cum id misericordia dei sola non impleat. Homo enim credere vel sperare non potest nisi velit nec peruenire ad palmam nisi volūtate currat. Restat ergo vt ideo ita recte dictum intelligatur: vt totum detur deo qui hominis voluntatem bonam preuenit ⁊ preparat adiuuandā ⁊ adiuuat preparatā:nolentē preuenit vt velit volentem subsequitur ne frustra velit. Ecce his verbis ⁊ alijs premissis euidēter traditur quia voluntas hominis preparatur:⁊ preuenitur gratia dei vt velit bonum:⁊ adiuuatur ne frustra velit.

De gratia ⁊ operante ⁊ cooperante hoīs voluntate.
Rom.ix.

¶ Qđ bona voluntas comitatur gratiam. C

Itaqꝫ bona voluntas comitatur gratiam non gratia voluntatem. Unde Augustinus ad Bonifacium papam scribens contra pelagianos inquit. Cū fides impetrat iustificationem sicut vnicuiqꝫ deus partitus est mensuram fidei:non gratiam dei aliquid meriti precedit humani sed ipsa meretur augeri vt aucta mereatur ⁊ perfici voluntate comitāte nō ducente pedissequa non preuia. Ecce hic aperte habes ꝙ gratia preuenit bone voluntatis meritum:⁊ ipsa voluntas pedissequa est gratie nō preuia.

Aug.i glo. super illud Rom.v.

¶ Que sit gratia voluntatem preueniens scilicet fides cum dilectione. D

Et si diligenter intendas nihilominus tibi monstratur que sit ipsa gratia voluntatem preueniens ⁊ preparans scilicet fides cum dilectione. Ideoqꝫ Augu. in eodē tractans quo iustificati sumus ex fide ⁊ tñ gratis. vtrūqꝫ enim dicit Apls qui dicit. Iustificati ex fide alibi ait. Iustificati gratis per gratiam. Hoc enim ideo dixit:ne fides ipsa superba sit:ne dicat sibi: si ex fide iustificati quomodo gratis? Quod enim fides meretur cur non potius redditur qꝫ donatur? Non dicat homo ista fidelis: quia cum dixerit habeo fidem vt merear iustificationem. Respondetur ei. Quid habes quod non accepisti. Fides enim qua iustificatus es:gratis tibi data est. Hic aperte ostenditur ꝙ fides est causa iustificationis:⁊ ipsa est gratia et beneficium quo hominis preuenitur voluntas ⁊ preparatur. Unde Augu. in .j. lib. retractationū. Volūtas est qua ⁊ peccat͛ ⁊ recte viuit͛. Volūtas vero ipsa nisi dei grā liberet͛ a seruitute q̄ pcti serua facta ē:⁊ vt vitia supet ⁊ adiuuetur:recte pieqꝫ viui a mortalibus non potest:et hoc beneficium quo liberatur nisi eam preueniret iam meritis daretur et non esset gratia:q vtiqꝫ gratis datur. Preuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratie benefi-

Rom.vi.
Rom.iiij.
j.Cor.iiij.
Aug. retractionum lib.j.c.viij.

cio quo liberatur et preparatur. Et illud beneficium fides christi recte intelligitur: sicut Aug. in ench. euidenter ostendit dicens. Ipsum arbitriū liberandum est post illam ruinam a seruitute peccati. Nec omnino per seipm sed per solā dei gratiam que in fide christi posita est liberatur vt voluntas

De bñficio q̄ volūtas liberatur. preparetur. Ecce aperte dicit gratiā per quam liberat arbitrium et preparatur voluntas sitam esse in fide christi. Fides enim christi (vt in eode ait) impetrat quod lux imperat.

Quod voluntas bona que preuenitur gratia quedam dei dona preuenit. E

Ipsa tamen eadem voluntas quedā gratie dona preuenit vnde Aug. in Ench. precedit bona voluntas hominis multa dei dona: sed non omnia que autem non precedit: ipsa in eis est et ipsa iuuat. Nā vtrūq legitur in sanctis eloquijs. Et mia eius preueniet me: et mia dei subsequet me. Nolentē quippe preuenit vt velit volentē subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris nolentibus pie viuere nisi vt deus in eis operetur et velle. Itēq cur admonemur petere vt accipiamus nisi vt ab illo fiat quod volumus a quo factum est vt velimus. Inde

Rom. ix. apostolus ait. Non est volentis neq currentis sed dei miserentis. Ex his apparet q bona hominis voluntas quedā dona dei preuenit: quia eā comitatur gratia adiuuans a quibusdā preuenitur: quia eam preuenit gratia operans. s. fides cum charitate.

Que predictis videantur aduersari sc3 quod videtur dici fidē esse ex voluntate. F

Rom. x. Aug. ome. xxvij. Non est tñ ignorandū q alibi Augu. significare videtur q ex voluntate sit fides de illo verbo Apl'i. Corde creditur ad iustitiam ita super Johannē tractans. Ideo non simpliciter Apostolus ait creditur: sed corde creditur quia cetera potest homo nolens. credere non nisi volens: intrare ecclesiam et accedere ad altare potest nolens sed non credere. Itē sup

Gen. xxiij. Genesim vbi Laban et Batuel dixerunt. Uocemus puellam et queramus eius voluntatē dicit expositor: quia fides est voluntatis non necessitatis. Ad quod respondentes dicimus: non hec ita accipienda fore vt ex volunta

Rñsio cū determiatiōe. te hominis fides intelligatur prouenire cum ipsa sit proprie dei donum: vt ait Apostolus: et ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim vt ait Augustinus super Psalm. lxj. iustificatur impius: idest fit de impio pius vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari: vnde omnia bona me

Ephe. ij. rita incipiunt. Sed potius hec ideo ita dicta sunt quia non est fides nisi in eo qui vult credere: cuius bonam voluntatem fides preuenit non tempore sed causa et natura. Unde Augustinus supra congruenter dixit q bona voluntas in eis donis est: que non precedit et ipsa iuuat: qui ea iuuat quibus preuenitur: dum eis consentit ad effectum boni: et in eis est: quia tempore ab eis non preceditur.

Quedam adhuc addit que grauiorē faciunt questionē sc3 q cogitatio boni precedit fidem. G

j. Cor. iij. Ceterum hanc questionem magis acuunt et vrgent verba Augustini quibus in libro de predestinatione sanctorū vtitur pertractans

illud verbum Apostoli. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid quasi
ex nobis. Attendant inquit hic et verba ista perpendant: qui putant ex no=
bis esse fidei ceptum: et ex deo esse fidei supplementū. Cōmendans enim istam
gratiā que non dat secundū aliqua merita: sed efficit omnia bona merita
inquit: quod non sufficiētes simus cogitare aliquid boni. s. ex nobis. Quis au Quid sit
tem non videat prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliqd credere.
nisi prius cogitauerit esse credendū. Si ergo cogitare bonū non est ex no=
bis: vt hic Apostolus tradit: nec credere: quamquam et ipsum credere nihil
aliud est quam cum assensione mentis cogitare. Hic videt insinuari quod cogitatio Determi=
bona precedat fidem: et ita bona voluntas preueniat fidem: non preueniat natio.
quod predictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus quod aliquando co
gitatio bona siue voluntas preuenit fidem: sed non est illa bona voluntas
vel cogitatio qua recte viuitur. Illa enim sine fide et charitate non est. Nam
vt ait Augu. ad Anastasiū: sine spiritu non est voluntas hominis; libera
cum cupiditatibus vincatur: non est libera ad bonum nisi liberata fuerit. Rom.v.
Non autem liberatur nisi per spiritūsanctū diffundatur charitas in cordi=
bus. Non est libera voluntas nisi eam liberet gratia per legem fidei id est
non est libera sine fide operante per dilectionē et illa sufficienter et vere bo Glia.v.
na est. Non est enim fructus bonus qui de charitatis radice non surgit. Si Grego.
vero assit fides operans per dilectionē fit delectatio boni.

¶ De illa cogitatione boni que precedit fidem plene differitur. H Quod intelle=
ctus et cogni=
Illa autem cogitatio siue voluntas que fidem et charitatē tio boni et
aliasque iustificationes precedit non sufficit ad salutem nec recte ea viuitur. mali volū=
hac voluntate concupiscitur illa bona voluntas que est magnū bonū: ista tatē prece=
vero non. Alia est ergo illa voluntas siue cogitatio: alia ista. Et sicut illa dit Augu.
istam precedit: ita illam preuenit intellectus. Unde Augustinus istam di= Ps.cxviii.
stinguens super illum locum psal. Concupiuit anima mea desi. iu. ait. Cō
cupiuit desiderare inquit: non desiderauit. Uidemus enim ratione nōnunquam
quam vtiles sint iustificationes dei: sed infirmitate prepediti aliquando nō deside=
ramus. Preuolat ergo intellectus. sequitur tardus aut nullus affectus. Sci=
mus bonū nec delectat agere: et cupimus vt delectet. Sic iste olim desidera
re concupiscebat: que bona esse cernebat. cupiens eorum habere delectatio
nem quorū potuit videre rationē. Ostendit itaque quibus quasi gradibus
ad eas perueniatur: prius enim est vt videantur quam sint vtiles et honeste: Scdm hba
deinde vt earum desideriū concupiscat: postremo vt proficiente gratia de= Aug. grāz
lectet earum operatio quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinē ordinem ex
gratiarum quem hic distincte assignat Augustinus qualiter scz intellectus ponit.
bonorum precedit concupiscentiam eorūdem et ipsa concupiscentia dele= Quod aliqui
ctationem que fit per fidem et charitatem qua habita vere bona est volun gratia iu=
tas qua recte viuitur. Ipsaque fidei comes est non preuia. Qui verba Augu stificatiōis
stini premissa secundū hanc distinctionē considerat nullam ibi repugnan multā i ho
tiam fore animaduertit: non ignorans etiā ante gratiā preuenientē et ope= mine pce=
rantē qua voluntas bona preparat in hoie pcedere quedā bona ex dei grā dunt bona
et libero arbitrio quedā etiā ex solo libero arbitrio quibus tamen vitam qdā ex grā
non meretur: nec gratiam qua iustificat. Illius enim gratie pcipiēde que et libertate
voluntatē hominis sanat: vt sanata legem impleat nulla merita precedūt arbitrij tm
Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus: qui prius erat impius me Aug. de sps
ritis autem impij non gratia sed pena debetur nec ista esset gratia si non et littera.

daretur gratuita. Datur autem gratuita: quia nihil boni ante feceramus vñ hoc mereremur. Non negam⁹ tñ multa ante hāc gratiā ⁊ pter hāc grãz ab hoīe fieri bona per liberū arbitriū vt tradit Aug. in responsionibus cõtra pelagianos: vbi dicit hominē per liberum arbitrium agros colere: domos edificare: et alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Augu. ad Sixtum.
Qđ ab hoīe bona fiūt p lib. arbi.

❡Utrum vna eademq̃ sit gratia que dicitur operans et cooperans. I

Hic considerandū est cū predictum sit per gratiā operantem et preuenientē voluntatē hominis liberari ac preparari vt bonum velit. et per gratiam cooperantem et subsequentem adiuuari: ne frustra velit vtruʒ vna ⁊ eadem sit gratia .i. vnū munus gratis datū quod operetur et cooperetur: an diuersa alterū operans et alterū cooperans? Quibusdā non irrationabiliter videtur ꝙ vna et eadem sit gratia idem donum: eadē virt⁹ que operat̄ et cooperat̄: sed propter diuersos eius effectus et dicit̄ operans et cooperans. Operans enim dicitur inq̄ntum liberat et preparat voluntatem hominis vt bonum velit. Cooperans inquātum eandem adiuuat ne frustra velit: scʒ vt opus faciat bonū. Ipsa enim gratia non est ociosa: sed meretur augeri: vt aucta mereatur perfici.

Hic dicit ꝙ vna sit sʒ ꝓpter diuersos effect⁹ diuersa sortit̄ noīa.

❡Quid sit ipsa gratia et quomodo meret̄ augeri queritur. K

Si vero queritur quomodo ipsa gratia preueniens mereatur augeri et perfici: cum nullū meritū sit absq̃ libero arbitrio: et quid sit ipsa gratia an virtus an non et si virtus: an actus vel non. Ut hoc aperte insinuari valeat p̄mittendū est tria esse genera bonorū. Alia nāq̃ sunt magna alia minima: alia media. Ut Augu. ait in primo. lib. retractationum: Uirtutes inquit quibus recte viuitur magna bona sunt. Species autē quorūlibet corporū sine quibus recte viui potest minima bona sunt. Potentie vero animi sine quibus recte viui non potest: media bona sunt. Item virtutibus nemo male vtit̄. Ceteris autem bonis id est medijs et minimis: non solum bene: sed etiam male quisq̃ vti potest: et ideo virtute nemo male vtitur quia opus virtutis est bonus vsus istorum quibus etiam non bene vti possumus. Nemo autem bene vtendo male vtitur: non solum auteʒ magna sed etiam media et minima bona esse prestitit bonitas dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

Anḡs sol = uit p̄mittit de trib⁹ gn̄ibus bonoꝝ.
Aug. i li. retrac. c. viij.
Idē i li. de libe. arbi.

❡In quibus bonis sit liberum arbitrium. L

Queritur autem in quibus bonis contineatur liberū arbitrium. De hoc Augu. in primo lib. retractationū ita ait. In medijs quidem bonis inuenitur liberū voluntatis arbitrium: quia et male illo vti possumus: sed tamen tale est vt̄ sine illo recte viuere nequeamus. Bonus auteʒ vsus eius iam virtus est: que in magnis reperit̄ bonis quibus male vti nullus potest. Et quia bona et magna et media et minima ex deo sunt: sequitur vt ex deo sit etiam bonus vsus libere voluntatis qui virtus est et in magnis numeratur bonis. Attende diligenter que dicta sunt et confer in vnū. Sic enim aperietur quod supra querebatur. Dixit equidem opus virtutis esse bonum vsum illorum bonorum quibus etiam non bene vti possumus id est mediorum in quibus posuit liberum arbitriuʒ cuius quoq̃ bonum vsum dixit esse virtutē. Quod si est: non est ergo opus virtutis quod supra dixit: quia aliud est virtus aliud opus eius.

Augustin⁹
Premissas auctorita= tes cōside= rari ⁊ ꝯfer= ri iubet vt possit solui qđ q̄rebat̄.

❡De virtute quid sit et quid sit actus eius. M

Hic videndũ est quid sit virtus: et quid sit actus vel opus eius. Uirtus est (vt ait Aug.) bona qualitas mentis qua rẽcte viuit: et qua nullus male vtitur: quam deus solus in homine operatur. Ideoq͡ꝫ opus dei tantũ est: sicut de virtute iustitie Augu. docet super illũ locum psalmi. Feci iudiciũ et iusticiã ita dicens. Justicia magna virtus animi est: quã non facit in homine nisi deus. Ideoq͡ꝫ cuꝫ ait propheta ex persona ecclesie. Feci iusticiã non ipsam virtutẽ quam nõ facit homo: sed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte insinuatur hic ꝙ iusticia in homine non est opus hominis: sed dei: quod et de alijs virtutibus itidem intelligendũ est.

Dist. xxvij. De ꝯpatione grẽ ad virtutem. Aug. ꝺ spũ et anima. ps. cxviij. Exẽplũ ponit de iusticia isinuãs ꝙ ꝺ alijs itidem intelligendũ sit.

¶ De fide itidem dicit ꝙ non est ex hoĩe: sed ex deo tantum. B

Nã de gratia fidei Ephesijs scribẽs apostolus similiter fidem non ex homine sed ex deo tantũ esse asserit inquiẽs. Gratia estis salnati per fidẽ: et hoc non ex vobis: dei eñ donũ est. Quod a sanctis ita exponitur. hec. s. fides non est ex vi nature nostre quia donum dei pure est. Ecce ꝛ hic aperte traditur ꝙ fides non est ex libertate arbitrij siue ex arbitrio voluntatis quod superioribus consonat vbi dictum est: gratiam preuenientẽ vel operantem esse virtutem que voluntatẽ hominis liberat ꝛ sanat. Unde Augustinus in libro de spiritu et littera ait. Justificati sumus non per liberam voluntatem: sed per gratiam christi: non ꝙ sine voluntate nostra fiat sed voluntas nostra ostendit̃ infirma per legem vt sanet gratia volũtatẽ: et sana voluntas impleat legem.

Ephe. ij.

¶ De gratia que liberat voluntatẽ que si virtus est: nõ est ex libero arbitrio et sic non est motus mentis. C

Si igitur gratia que sanat et liberat voluntatẽ mentis hominis virtus est vel vna vel plures: cum ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis: sed eam potius sanet ac preparet vt bona sit: consequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio: et ita non sit motus vel affectus mentis. Cuꝫ omnis motus vel affectus mentis sit ex libero arbitrio: sed bonus ex gratia est ꝛ libero arbitrio: malus vero ex libero arbitrio tantum. Ut enim ait Augustinus in libro retractationũ. Homo sponte ex libero arbitrio cadere potuit: non etiam resurgere. Idem in libro de duabus animabus. Anime si libero ad faciendũ et non faciendũ motu animi careant: si deniq͡ꝫ his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur earũ peccatũ tenere nõ possumus. Hic aperte ostenditur ꝙ motus animi siue ad bonum siue ad malum ex libero arbitrio est. Ideoq͡ꝫ si gratia vel virtus motus mentis est: ex libero arbitrio est. Si vero ex libero arbitrio vel ex parte est iam non solus deꝰ sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt virtutem esse bonam mentis qualitatem: siue formam que animam informat: ꝛ ipsa non est motus vel affectus animi: sed ea liberum arbitrium iuuatur: vt ad bonum moueatur: et erigatur. et ita ex virtute et libero arbitrio nascitur bonus motus vel affectus animi: et exinde bonum opus procedit exterius sicut pluuia rigatur terra vt germinet et fructum faciat nec pluuia est terra: nec germen: nec fructus: nec terra germen vel fructus nec germen fructꝰ. Ita gratie terra mẽtis nostre. i. libero arbitrio volũtatis ifundit̃ pluuia diuine benedictionis. i. inspiratur gratia quod solus deus facit non homo cum eo: qua rigatur voluntas hominis vt germinet: ꝛ fructificet. i. sanat̃ ꝛ ꝑparatur vt bonũ velit ſm quod dicit̃ operans: et iuuat̃ vt bonũ faciat ſm

Aug. ꝺ spũ et littera. Rom. xiij. Aug. i li. retrac. c. viij. Idẽ ꝺ duabus aiabꝰ cap. viij. Hic aperit ad qd ꝓdicta tẽdant vt inotesceret an virtꝰ sit motꝰ mẽtis vel nõ. Per sile ostẽdit ꝛ ẽ ꝯparatio iter tria et tria.

quod dicitur cooperans. Et illa gratia virtus non incongrue nolatur: qr voluntatem hominis infirmam sanat et adiuuat.

¶ Ex quo sensu dicunt ex gratia incipere bona merita et de qua gratia hoc intelligatur. D

Cum ergo ex gratia dicuntur esse bona merita et incipere aut intelligatur gratia gratis dans idest deus vel potius gratia gratis data: que voluntatem hominis preuenit. Non enim esset magnum si hec a deo dicerentur esse a quo sunt omnia: sed potius eius gratia gratis data intelligitur ex qua incipiunt bona merita: que cum ex sola gratia esse dicantur non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum est in homine quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis cause principalitas gratie attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia qua excitatur liberum arbitrium et sanatur atque iuuatur voluntas hominis vt sit bona.

Quare intelligatur cum ex sola gratia esse dicuntur.

¶ Quod bona voluntas gratie principaliter est: et etiam gratia est sicut et omne bonum meritum. E

Que ipsa etiam donum dei est et hominis meritum: imo gratie: qr ex gratia principaliter est et gratia est. Unde Aug. ad Sixtum presbyte. Quid est meritum hominis ante gratiam cum omne bonum nostrum meritum non in nobis facit nisi gratia. Ex gratia enim vt dictum est que preuenit et sanat arbitrium hominis: et ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis affectus siue bonus motus mentis: et hoc est primum bonum hominis meritum. Sicut verbi gratia ex fidei virtute et hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus et remunerabilis scilicet ipsum credere: ita ex charitate et libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit scilicet diligere bonus valde. Sic de ceteris virtutibus intelligendum est: et isti boni motus vel affectus merita sunt et dona dei quibus meremur: et ipsorum augmentationem et alia que consequenter hic et in futuro nobis apponuntur.

Augu.

Quare bonum meritum hominis constituitur et quid sit primum bonum meritum.

¶ Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem et alia: F

Cum ergo dicitur fides mereri iustificationem et vitam eternam ex ea ratione dictum accipitur: qr per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate et iustitia et de alijs accipitur. Si enim fides ipsa virtus preueniens diceretur esse mentis actus qui est meritum, iam ipsa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non est: sic dicitur esse meritum quia actus eius est meritum: si tamen assit charitas sine qua nec credere nec sperare meritum est vite. Unde apparet vere quia charitas est spiritussanctus que anime qualitates informat et sanctificat vt eis anima informetur: et sanctificetur: sine qua anime qualitas non dicitur virtus: quia non valet sanare animam.

¶ De muneribus virtutum et de gratia que non est: sed facit meritum. G

Ex muneribus itaque virtutum boni sumus et iuste viuimus et ex gratia que non est meritum: sed facit. non tamen sine libero arbitrio prouenient merita nostra: scilicet boni affectus: eorumque progressus atque bona opera que deus remunerat in nobis: et hec ipsa sunt dei dona. Unde Aug. ad Sixtum presbyterum. Cum coronat deus merita nostra: nihil aliud coronat quam munera sua. Unde vita eterna que in fine a deo meritis pre

redentibus redditur:quia ⁊ eadem merita quibus redditur a nobis sunt sed in nobis facta sunt per gratiam:recte ⁊ ipsa vita gratia nuncupatur: quia gratis datur. Nec ideo gratis quia non meritis datur: sed q: data sunt per gratiam ⁊ ipsa merita ⁊ quibus datur.

¶ Epilogat vt alia addat. h

Ex premissis iam innotescere nobis aliquatenus potest: qualiter gratia preueniens meretur augeri ex alia:⁊ quid ipsa sit:an virtus:an aliud:⁊ si virtus an sit actus vel non. Ostensum enim est supra ex parte quorundam quod ipsa est virtus:quia virtus non est actus:sed eius causa:non tamen sine libero arbitrio:vnde quod supra Augustinus dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem ita accipi potest.idest actum virtutis:alioquin sibi contradicere videretur. Qui etiam opus virtutis supra dixit esse bonum vsum eorum quibus non bene vti possumus:in quibus posuit liberum arbitrium. Si vero bonus vsus liberi arbitrij : opus virtutis est iam virtus non est. Cum ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit:nomine virtutis ipsius vsum significauit.

expo̅itq̅uo intelligēd sit illū bonus vsus libe. arbi. vt⁹ ē

¶ Quod idem vsus est virtutis ⁊ liberi arbitrij:sed virtutis principaliter. I

Idem nempe vsus bonus ex virtute est/⁊ ex libero arbitrio:sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia preueniens que ⁊ virtus est:non vsus liberi arbitrij est:sed ex ea potius est bonus vsus liberi arbitrij que nobis est a deo non a nobis. Usus vero bonus arbitrij ⁊ ex deo est ⁊ ex nobis:⁊ ideo bonum meritum est. Ibi enim solus deus operatur:hic deus ⁊ homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit:quod Apostolus notauit dicens. Gratia dei sum id quod sum ⁊ gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Augustinus ita ait. Recte gratiam nominat:primum enim solam gratiam dat deus:⁊ non nisi gratiam cum non precedant nisi mala merita:sed post per gratiā incipiunt bona merita. Et vt ostenderet etiā liberum arbitrium addit. Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gratia dei putetur aliquid boni posse:subdit. Non autem ego solus.scz sine gr̄a:sz gr̄a dei mecū:idest cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia incipiunt esse nostra merita bona:per illam tn̄: quia si illa defuerit cadit homo.

Q̄z gr̄a p̄ueniēs q̄ vt⁹ itelligr̄ nō ē li.ar. vs⁹ sz ex ea bonus vsus li. ar. ⁊ ola bona merita. i. Cor.xv. Au. d gr̄a ⁊ lib.arb.

¶ Aliorum sentētia hic ostenditur qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij.i.actus mentis. K

Alij vero dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum:non tamen omnes:sed tantūmodo interiores qui in mēte sunt exteriores vero qui per corpus geruntur non virtutes esse dicunt:sz opera virtutum. Et ideo quod Augustinus dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potentiarum de vsu exteriori:accipiunt:quod vero dicit bonū vsum liberi arbitrij virtutem esse ⁊ in magnis numerari bonis de vsu interiori intelligunt. Et virtutes nihil aliud esse quam bonos affectus vel motus mentis asserunt:quos deus in homine facit:non homo:quia licet illi motus sint liberi arbitrij non tamen esse queunt nisi deus ipsum liberet: ⁊ adiuuet gratia sua operante ⁊ cooperante:quam dei gratuitam voluntatem accipiunt:quia deus est qui ⁊ operat in nobis velle ⁊ operari bonū

Quartr p̄dicta verba augu. huic sētētie conueniunt.

¶ Quib⁹ authoritatibus muniunt q virtutes sint mot⁹ mētis. L

Au. sup Io an. Omel. xxix. — Idē de do. xp̄ia. ca. iij — Quō alij his rideāt p̄dicta definiri nantes.

Quod autē virtutes sint motus mentis testimonijs sanctorum astruunt: Dicit autem Augustinus super Joannem. Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis est. Idem in lib. iij. de doctrina christiana. Charitatem autem voco motum animi. Si vero charitas ⁊ fides motus animi sunt: virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respondentes premissa verba Augustini ita intelligenda fore inquiunt. Fides est credere quod non vides, i. fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item charitas est motus animi. idest gratia q̄ movetur animus ad diligendum. Et ꝙ hec ⁊ his similia ita accipienda sint: ex his conijcitur que alibi Aug. ait. Nam in. j. libro questionum euangelij inquit. Est fides qua creduntur ea que non videntur que proprie dicitur fides. Item in. xiij. libro de trinitate. Aliud sunt ea que creduntur. aliud est fides q̄ creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando procedunt. Aliud ē credere: aliud illud quo creditur. Predictum autem est fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere nō est fides: quia credere non est id quo creditur. Addunt quoqꝫ virtus opus dei tantum est. quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbitrij: sed credere est act⁹ liberi arbitrij non est itaqꝫ virtus. Premissis alijsqꝫ rationibus ac testimonijs innituntur vtrīqꝫ. Horum autem iudicium diligētis lectoris relinquo examini: ad alia properans.

Decimiatō nē ꝯfirmāt authoritatibus. — Au. in. j. li. q̄stio. c. xj. — Idē. xiij. li de tri. c. iij. — Hay sniarū iudiciū lectori relinquitur.

¶ Predicta repetit vt alia addat diffinitam assignationē ponēs de gratia ⁊ libero arbitrio contra pelagianos. A

Dist. xxviij de p̄tāte li. ar. hois lapsi quā hȝ gr̄a circunscripta. — Aug. in li. de heresib⁹ — Quē sit heresis pelagianoꝝ de gr̄a ⁊ libero arbi.

Ut vero inconcusse ⁊ incunctanter teneamus liberum arbitrium sine gratia preueniente ⁊ adiuuante non sufficere ad salutem ⁊ iustitiam obtinendam nec meritis precedentibus gratiam dei aduocari: sicut pelagiana heresis tradidit. Nam vt ait Augusti. in. j. lib. retractationum. Noui heretici pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium: vt gratie dei non relinquant locum: quam sm̄ merita nostra dari asserunt. Pelagianorum heresis omniū recentissima a pelagio monacho exorta est. Hi dei gratie qua predestinati sumus: ⁊ qua meruimus de potestate tenebrarum erui: in tantum inimici sunt: vt sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Deniqꝫ pelagius a fratribus increpatus ꝙ nihil tribueret adiutorio gratie dei: ad eius mandata facienda non eam libero arbitrio preponebat: sꝫ infideli calliditate supponebat dicens: ad hoc eam dari hominib⁹ vt q̄ facere per liberum arbitrium iubentur facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtiqꝫ facilius possint voluit credi: ⁊ si difficilius: tamē posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam vero gratiam dei sine qua nihil boni possumus facere non esse dicunt: nisi in libero arbitrio qđ nullis suis precedentibus meritis ab illo accepit nostra natura ipso ad hoc tantum iuuante nos per suam legem atqꝫ doctrinam vt discamus que facere ⁊ que sperare debeamus. Nō autem ad hoc per donum spiritussancti vt que dixerimus esse facienda faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scientiā confitentur: q̄ ignorantia pellitur: charitatem autem negāt diuinitus dari qua pie viuitur: vt. s. sit donū dei scientia que sine charitate inflat: ⁊ non sit donum dei ipsa charitas: que vt scientia non inflet: edificat. Destruunt etiam orationes quas facit ecclesia siue pro infidelibus ⁊ doctrine dei resistentibus vt conuertantur ad deum: siue pro fidelibus vt augeatur in eis fides ⁊ perseuerent in ea. Hec quippe non ab ipso accipe

re:sed a seipsis homines habere contendũt gratiã dei: qua liberamur ab impietate dicentes ẜm merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

¶ Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem verbis Aug. contra ipsum vtentes. B

Quod vero dicunt sine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iussa implere huiusmodi inductionibus muniunt. Si (inquiunt) non potest ea facere homo que iubentur non est ei imputandum ad mortem sicut et ipse Augustinus in libero arbitrio asserens. Quis (inquit) peccat in eo quod nullo modo potest caueri? Peccatur autem: Caueri ergo potest: hoc testimonio Augustini pelagius vsus est disputans aduersus eum: immo aduersus gratiam sicut Augustinus in libro retractationum illud et alia huiusmodi retractãs commemorat inquiens. In his ita ꝗ huiusmodi verbis meis: quia gratia dei cõmemorata non est de qua tunc non agebat: putant pelagiani suam nos tenuisse sententiam: sꝫ frustra hoc putant. Uoluntas quippe est qua peccatur et recte viuitur: quod his verbis egimus: sed ipsa nisi dei gratia liberetur et vitia superet et adiuuetur: recte a mortalibus viui non potest. Ecce aperte determinat ex quo sensu dixerit inimicos gratie refellens. Testioniũ Aug. induit pelagius pro se. Retractatio Augu.

¶ Aliud testimonium Augustinus ponit quo pelagius pro se vtebatur. C

Similiter et innitebatur Pelagius verbis Augusti. cõtra gratiam: que in libro de duabus animabus dicit. Peccati inquit: reum tenere quemquam: quia non fecit quod facere nõ potuit: summe iniquitatis et insanie est. His auditis exultat pelagius: dicens. Cur ergo paruuli et illi qui non habent gratiam sine qua non possunt facere mandata diuina rei tenentur? Hoc autem qua occasione dixerit in libro retractationum pelagio respondens aperit. Id enim contra Manicheos dixit: qui in homine duas naturas esse contendunt: vnam bonam ex deo: alteram malam ex gente tenebrarum: que nunquam bona fuit. nec bonuꝫ velle potest: quod si esset non videretur ei imputandum esse si bonum nõ faceret. Qõ pelagij. Determinatio Augu.

¶ Aliud quod videtur contradicere gratie dei addit. D

Alibi etiam Aug. dicit ꝙ huic gratie contradicere videtur qua iustificamur. Ait enim in libro contra Adamantiuꝫ Manichei discipulum. Nisi quisqꝫ voluntatem suam mutauerit: bonum operari non potest: quod in nostra potestate esse positum: dominus docet vbi ait. Aut facite arborem bonã: aut fructus eius bonos etc. Quod Augustinus in retractationibus non esse contra gratiam dei quam predicamus ostendit. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est nisi a deo detur: de quo dictum est. Dedit eis potestateꝫ filios dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate quod cum volumus facimus nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est: sed preparatur a domino voluntas: eo ergo modo dat potestatem. Mat. xij. Determinatio Aug. in li. retract. Joan. j.

¶ Aliud testimonium eiusdem quod videtur aduersum. E

Sic etiam intelligendum est quod in eodem ait scilicet in nostra potestate esse: vt vel inseri bonitate dei: vel excidi eius seueritate

Aug.in li. de duabus animab⁹. mereamur:quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatē:que cum preparatur a domino facile sit opus pietatis etiā illud qđ impossibile et difficile fuit.

¶Aliud testimonium. F

In expositiōe quoq3 quarūdā propositionum epistole ad Romanos quedam Augustinus interserit:q̄ videtur huic doctrine gratie aduersari. Ait enim. Quod credimus nostrum est: quod autem bonū operamur illius est:qui credentibus dat spiritūsanctū. et paulopost. Nostrum est credere et velle:illius autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operādi per spiritūsanctū. Que qualiter intelligi debeāt Augusti.in lib. retractationū aperit dicēs. Uerum est quidem a deo esse qđ operamur bonum:sed eadem regula vtriusq3 est:et volendi.s.et faciēdi:et vtrūq3 ipsi⁹ est:quia ipse preparat voluntatem:et vtrūq3 nostrum est: quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaq3 profecto non dixissem si iā scirē etiā ipsam fidem inter spiritussancti munera reperiri.

¶Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Determinatio. Illud etiam diligenter est inspiciendum quod Augu.in lib. sentētiarum prosperi ait.s.q: posse habere fidē sicut posse habere charitatem natura est hominū:habere aūt fidem sicut habere charitatē gratia est fidelium. Quod non ita dictum est tanq3 ex libero arbitrio valeat habere fides vel charitas:sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum que dei gratia preuēta credit et diligit quod sine gratia non valet.

¶Testimonio hieronymi astruit quid tenendum sit de gratia et libero arbitrio:vbi triplex heresis indicatur.s. Iouiniani/Manichei/Pelagij. H

Id ergo de gratia et libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hieronymus in explanatione fidei catholice ad Damasum papam:Iouiniani et Manichei et Pelagij errores collidens docet. Liberum inquit sic cōfitemur arbitriū vt dicamus nos semper indigere dei auxilio: et tam illos errare qui cum Manicheo dicūt hominē peccatum vitare non posse:q̄3 illos,q̄ cū Iouiniano asserūt hominē non posse peccare. Uterq3 tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominē semper et peccare et non peccare posse:vt semp nos liberi cōfiteamur esse arbitrij. Hec est fides quā in catholica ecclesia didicimus:et quam semper tenuimus.

¶Utrum homo ante peccatum eguerit gratia operāte et cooperante. A

Dist. xxix. De ptāte li. arbi. pmi homis vtr. s. eguerit gr̄a operante et cooperante ꝑm statū natu re īstitute.

Post hec considerandū est vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante: et cooperante. Ad quod breuiter dicimus quia non cooperante tantum:sed etiam operante gratia indigebat:non quidem ꝑm omnem operandi modū operantis gratie. Operatur enim liberando et preparando voluntatem hominis ad bonum:egebat itaq3 homo ea: non vt liberaret voluntatem suam que peccati serua non fuerat: sed vt prepararet ad volendum efficaciter bonū quod per se non poterat. Non enim poterat bonum mereri sine gratia vt Augustinus in Ench. euidenter tradit. Illam inquit immortalitatem in

qua poterat non mori natura humana: perdidit per liberum arbitrium. Q̄o opante
Hanc vero in qua non poterat mori acceptura est per gratiam quam fue= ꝛ coopante
rat si non peccasset acceptura per meritum. Quamuis sine gratia nec tunc eguerit sʒ
vllum meritum esse potuisset: quia ꝛ si ipsuʒ pctm̄ in solo erat arbitrio con opante nō
stitutum: non tamen iustitie habende vel retinende sufficiebat liberum ar eguerit hʒ
bitrium nisi diuinum preberetur adiutorium. Ecce his verbis satis osten= ocʒ modū
ditur ꝙ ante peccatū homo indigebat gratia operante et cooperante: Nō quo ipsa
enim habebat quo pedem mouere posset sine gratie operantis ꝛ cooperan operatur.
tis auxilio: habuit tamen quo poterat stare. An.i ench.

¶ Quod homo ante lapsum virtutes habuerit. B

Preterea queri solet vtrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur ꝙ non habuerit: id ita probare conantibꝰ. Iustitiam (inquiunt) non habuit: quia preceptum dei contempsit: nec prudentiam: quia sibi non prouidit: neqꝫ temperantiam: quia aliena appetit nec fortitudinem: quia praue suggestioni cessit. Quibus respondentes dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccauit: sed ante et tunc amisisse. Quod multis sanctorum testimonijs comprobatur.
Ait enim Augustinus in quadam omelia. Adam perdita charitate ma= Sctōꝝ te
lus inuentus est. Item Princeps vitiorum dum vicit Adam de limo terre stimonijs
ad imaginem dei factum pudicitia armatum temperantia compositum: affirmat
charitate splendidum: primos parentes illis donis: ac tantis bonis expo= hoīeʒ pmū
liauit: pariterqꝫ peremit. De hoc eodem Ambrosius ad sabinum ait. Quā habuisse
do Adam solus erat non est preuaricatus: quia eius mens deo adhere= virtutes.
bat. Super psal. quoqꝫ dicit. Quod homo ante peccatum beatissimus au= Ambrosiꝰ.
ram carpebat ethercam. Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? Au Augu. sup
gustinus quoqꝫ super Genesi. dicit adam ante peccatum spiritali mēte pre Gen.
ditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse: sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

¶ De eiectione hominis de paradiso. C

In illius quoqꝫ peccati penam eiectus est de paradiso in istum miseriarum locum: sicut in Genesi. legitur. Nūc ergo ne forte mittat manum suam ꝛ sumat de ligno vite et comedat et viuat in eternum: emisit eū deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur ꝙ nunqꝫ moreretur si postea de illo ligno sumpsisset. Gen.iij.

¶ Quomodo intelligendum sit illud ne sumat de ligno vite ꝛ comedat et viuat in eternum. D

Sed quia per peccatum iam mortuū corpus habebat: illa verba et tali intellectu accipi possunt. Deus modo irati loquens de homine superbo ait. Videte ne forte mittat manum suam ꝛc. id est cauete vos angeli ne comedat de ligno vite quo indignus est: de quo si perstitisset comederet et viueret in eternum. Sed modo propter inobedientiam indignꝰ est comedere. Et sicut verbo dixit ita opere exhibuit. Emisit enim eum deꝰ de paradiso voluptatis in locum sibi congruum: sicut plerumqꝫ malus est inter bonos viuere ceperit si in melius mutari noluerit: de bonorum cōgregatione pellitur pondere praue consuetudinis pressus.

¶ De flammeo gladio ante paradisum posito. E

Ne vero ad illud posset accedere: collocauit deus ante paradisum cherubin et flammeum gladium atq[ue] versatilem ad custodiendã viam ligni vite. Quod iuxta literam potest hoc modo accipi: quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per celestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est: vt per angelicum ministerium ibi esset quedam ignea custodia: non tamẽ frustra: sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientie: hec est charitas: quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autẽ flammeus/ pene temporales sunt: que versatiles sunt: quia tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiã ligni vite ideo posita sunt ante paradisum: quia ad vitam nõ reditur/ nisi per cherubin. scilicet plenitudinem scientie: id est charitatem et per gladium versatilem: id est tolerantiam p[assi]onum temporalium.

¶ An homo ante peccatum comederit de ligno vite. F

Potest autem queri vtrum de ligno vite ante peccatum comederit homo. De hoc Augu. in lib. de baptis. par. sic ait. Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionẽ abstinuisse a cibo vetito atq[ue] vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur q[uod] de ligno vite ante peccatum sumpserint: quibus preceptum erat vt de omni ligno paradisi comederent: nisi de ligno scientie boni et mali.

¶ Quare non sunt facti immortales si comederunt de ligno vite. G

Quare ergo perpetua soliditate & beata immortalitate vestiti non sunt: vt nulla infirmitate vel etate in deterius mutarentur. Hanc enim virtutẽ naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc nõ conferebat: nisi sepe de illo sumeret. Potuit ergo fieri/ vt de illo sumeret semel et nõ sepius q[uod] p[er] aliquã morã in paradiso fuisse intelligit[ur]: cũ scriptura dicat eũ ibi soporatũ fuisse: quãdo costa de latere ei[us] assumpta est: & inde formata mulier: et animalia ante eum ducta quib[us] nomina imposuit.

Dist. xxx.

¶ Quod per Adam peccatum et pena transijt in posteros. A

Quid sit originale pctm̃ qd̃ a pctõ p[ri]mor parẽtũ fuit causatũ.

In superioribus insinuatum est: licet ex parte (nõ enim perfecte sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit: et quam pro peccato penam subierit: quibus adijciendum est peccatum simul ac penam per eum transisse in posteros. Sicut apostolus ostendit inquiens. Sicut per vnum hominẽ peccatũ in hunc mundũ intrauit: ita in oẽs homines mors pertransijt.

¶ Utrum illud peccatum fuerit originale vel actuale. B

Hic primó videndum est quod fuit illud peccatum originale scilicet an actuale: et si de originali intelligatur consequenter quid sit originale peccatum: et quare dicatur originale: et quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali adeo illud accipere: asserẽtibus hoc apostolum sensisse cum inferius ait. Sicut per inobedientiam vnius hominis pecca-

Quidã illud accipiũt de actuali.

totes constituti sunt multi ita &c. Euidenter (inquit) etiam ipso nomine exprimit apostolus peccatū quod per vnum hominē intrauit in mundum scilicet inobedientiā. Inobedientia vero peccatum actuale est.

¶Quomodo intrasse in mundum dicunt. C

Hoc autem dicunt intrasse in mundum non traductione originis sed similitudine preuaricationis: omnesqꝫ in illo vno peccasse dicunt quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc male senserunt quidam heretici/ qui dicti sunt Pelagiani. de quibus Augustinus in libro de baptismo paruulorum commemorat dicens. Sciendum est inquit hereticos quosdam qui nominati sunt pelagiani dixisse peccatū primę transgressionis in alios homines non propagatione sed imitatione transisse. Unde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum: quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur: quia si apostolus peccatum imitationis non propagationis intelligi voluisset: eius principem non adam sed diabolum diceret. De quo in libro Sapień. dicitur. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatiōe sed imitatione: continuo subiunxit scriptura. Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatū dei. Sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus: aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Nō est igitur accipiendum peccatum ade transisse in omnes imitationis tantū exemplo: sed propagationis et originis vitio. Recitat heresim. Sap. ij.

¶Hic aperit illud esse peccatum originale quod transit in posteros. D

Et est illud peccatum originale vt aperte Augusti. testatur quod per Adam transiuit in omnes per eius carnem vitiatam cōcupiscentialiter generatos.

¶Quid sit originale peccatum hic inquiritur. E

Quod diligenter inuestigādum est quid sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt: atqꝫ scolastici doctores varia senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatum pene pro peccato primi hominis. id est debitum vel obnoxietatem qua obnoxij et addicti sumus pene temporali et eterne pro primi hominis actuali peccato: quia pro illo (vt aiunt) omnibus debetur pena eterna nisi per gratiam liberent. Iuxta horū sententiā oportet dici originale pctīm nec culpā esse nec penam. Culpam non esse ipsi fateamur: pena quoqꝫ sm eos esse nō potest: quia si debitum pene originale peccatum est: cum debitum pene non sit pena nec originale peccatum est pena: quod etiam quidam eorum admittunt: dicentes in scriptura originale peccatum sepe nominari reatum: et reatum ibi intelligunt vt dictum est obnoxietatē pene: et ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis: quia paruuli ꝓ illo primo peccato rei sunt pene: sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulāt filij secundum iustitiam fori. Quorūdā de originali peccato opinio.

¶Quod originale peccatum sit culpa auctoritatibus probat. F

Sed ꝙ originale pctīm culpa sit pluribꝰ sctōꝝ testimonijs edocet. Sup Exod. vbi dr. Primogenitū asini mutabis oue. Greg. ait. Oēs Exod. xiij. Gregorius.

in pctis nati sumus: ex carnis delectatione cōcepti culpā originalē nobiscum traximus; vnde et voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere. Unde constat originale peccatum culpā esse. Augustinus quoque in libro de natura et gratia de hoc codem sic ait. Omnes (vt ait Apls) peccauerūt: vtique vel in seipsis vel in Adā qui sine pctō nō sunt: vel qd originaliter ɔtrexerūt: vel qd malis moribus addiderunt. Pctm enim pmi hominis non solum ipsum: sed omne necauit genus humanum: quia ex eo dānationem simul et culpam suscepimus. Idem super psalm. l. Quod de corpore mortuo seminatur cum vinculo peccati originalis nascitur et mortis. Ideo igit se in iniquitatibus conceptū dicit Dauid quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam et vinculum mortis. Nemo enim nascitur: nisi trahens penam et meritum pene. Meritum autem pene peccatū est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa est: quam omnes concupiscentialiter concepti trahūt. Unde in Eccle. dogmatibus scriptum est. Firmissime tene et nullatenus dubites omnem hominem qui per concubitum viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci: impietati subditum mortique subiectū et ob hoc natura ire nasci filium. a qua nullus nisi per fidem mediatoris dei et hominū. His et alijs authoritatibus euidenter ostenditur, peccatum originale culpā esse: et in omnibus concupiscentialiter genitis trahi a parentibus.

Augustin. Rom. iij.

Aug. ad Petrū diaconum.

¶ Quid sit quod dicitur peccatum originale scilicet fomes peccati id est concupiscentia. G

Nunc superest videre quid sit ipsum originale peccatum: quod cū non sit actuale: non est actus siue motus anime vel corporis. Si enim actus est anime vel corporis actuale: vtique peccatū est: sed actuale non est: non est ergo actus vel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur fomes peccati. scilicet concupiscentia vel cōcupiscibilitas: que dicitur lex membrorum siue languor nature: siue tyrannus qui est in membris nostris siue lex carnis. Unde Augustinus in libro de baptismo paruulorum. Est in nobis concupiscentia que non est permittēda regnare. Sunt et eius desideria que sunt actuales concupiscentie que sunt arma dyaboli: que veniūt ex languore nature. Languor autem iste tyrannus est qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse victor tyranni atque inermem inimicum inuenire: non obedias concupiscentie male. His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

Augustin.

¶ Qd nomine concupiscentie intelligitur fomes peccati et que dicitur fomes peccati. H

Nomine autem concupiscentie non actum concupiscendi: sed vitium primum significauit: cum eam dixit legem carnis. Unde idem in tractatu de verbis Apostoli ait. Semper pugna est in corpore mortis huius: quia ipsa cōcupiscentia cum qua nati sumus finiri non potest quādiu viuimus: quotidie minui potest: finiri non potest. Que autem est concupiscētia cum qua nati sumus? Uitium vtique est quod paruulum habilem concupiscere facit: adultum etiam concupiscentem reddit. Sicut enim in oculo cecitate est vitium cecitatis est: sed non apparet. nec discernitur inter videntem et cecum nisi luce veniente: sic in puero vitiū esse non apparet donec etatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi quid sit originale peccatum scilicet vitium concupiscentie: quod in omnes cōcupiscentialiter natos per Adam intrauit eosque vitiauit. Unde Augu. in libro de baptismo

Qd p Adā originalē pctm l oēs cupiscētia. Aug. l li. d bap. puulo rū. quō itel

paruulorum. Adã preter imitationis exemplũ: occulta etiam tabe carnalis ligat l quo cõcupiscentie sue tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Unde Apostolus recte ait. In quo omnes peccauerunt. Circũspecte et sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. Siue enim intelligatur in quo homine siue in quo peccato sanum est. In Adam enim omnes peccauerunt vt in materia: non solũ eius exemplo vt dicũt pelagiani. Omnes enim illi vnus homo fuerãt id est in eo materialiter erant. Manifestum est itaqz omnes in Adam peccasse: quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus: quos genuit omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igit sicut cũcti cõstituti sunt peccatores ita in illo vno peccato qd intrauit in mundum recte omnes dicuntur peccasse: qz sicut ab illo vno homine: sic ab eodem vno peccato immunes esse non possunt: nisi ab eius reatu per christi baptismum absoluãtur. Alia ergo sunt propria peccata in quibus tantum peccant quorum peccata sunt. Aliud hoc vnũ in quo omnes peccauerunt: id est ex quo omnes peccatores cõstituti sunt. Apo oẽs peccauerunt.

¶ Quid sit peccatum in quo omnes peccauerunt. s. originale quod ex inobedientia processit. I

Hoc est originale peccatum quo peccatores nascuntur omnes concupiscentialiter geniti: quod ex Adã siue ex eius inobedientia emanauit et in posteros demigrauit. Unde Apostolus consequenter per inobedientiam vnius hominis: multos dicit constitutos esse peccatores: que est actuale peccatum. Cum autem dixerit per vnum hominem peccatum intrasse in mundũ et in eo omnes peccasse: de originali dictum esse oportet accipi.

¶ Ex quo sensu dictum est per inobedientiam vnius multi sunt constituti peccatores. K

Qd ergo ait per inobedientiã vnius multi constituti sunt peccatores: eo sensu dictũ esse intelligendum est: quia ex inobedientia Ade scilicet ex peccato actuali Ade processit originale peccatum quo omnes peccatores nascuntur vt et in illo esset: et in omnes transiret.

¶ Qd peccatũ originale in Adam fuit et in nobis est.

Unde Augustinus Juliano heretico nullum peccatum in paruulis esse contendenti respondens aperte asserit peccatum originale ex voluntate Ade processisse: ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Querit enim Julianus per quid peccatũ inuenitur in paruulo: ita inquiẽs. Qõ iuliani
Nõ peccat iste qui nascitur. Non peccat ille qui genuit. Non peccat ille qui cõdidit. Per quas igitur rimas inter tot presidia innocentie peccatũ fingis ingressum. Et respondet sancta pagina. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ per vnius inobedientiam ait Apostolus quid querit amplius: quid querit apertius? Item inquit Julianus. Si per hominẽ peccatum intrauit in mundum peccatum vel ex voluntate est vel ex natura est. Si ex voluntate est mala voluntas est que peccatum facit. Si autem ex natura est / mala est natura. Cui rñdeo ex volũtate peccatũ est. Querit forte. Utrũ originale pctm ex volũtate sit. Respõdeo prorsus et originale peccatũ ex volũtate eẽ: qz h ex volũtate primi hois seminatũ ẽ vt i illo eẽt et i oẽs trãsiret. Rñsio Au. Qõ iuliani Rñsio Au.

¶ Obiectio quorumdam contra id quod supra dictum est omnes in Adam fuisse homines. M

Ad hoc autem quod diximus in Adam fuisse omnes homines: quidam verborum sectatores sic obijciunt dicẽtes. Non omnis caro que ab Adã traducta est in eo simul existere potuit: qz multo maioris qũti-

ratis est ꝙ fuerit corpus Ade. In quo nec tot etiã athomi fuerunt quot ab eo homines descenderunt. Quo circa verum non esse asserunt substantiam vniuscuiusqȝ in primo fuisse parente.

¶ Responsio vbi aperitur qualiter fuerũt in Adã secundum rationem seminalem: ⁊ quomodo ex deo descenderint scilicet lege propagationis. N

Quibus responderi potest ꝙ materialiter atqȝ causaliter non formaliter dicitur fuisse in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter est: descẽditqȝ a primo parente lege propagationis: et in se auctum ⁊ multiplicatũ est nulla exteriori substantia in id trãseunte: ⁊ ipsum in futuro resurget. Fomentũ quidẽ habet a cibis: sed non conuertũtur cibi in humanã substantiã que scȝ ꝑ propagationẽ descendit ab Adã.

Quõ ꝑ ppagationẽ descendit.

Transmisit enim Adam modicũ quid de substantia sua in corpora filiorũ quando eos procreauit. id est aliquid modicũ de massa substantie eius diuisum est: ⁊ inde formatũ corpus filij: suiqȝ multiplicatione sine rei extrinsece adiectione auctum est. ⁊ de illo ita augmẽtato aliquid inde separatur: vnde formantur posterorum corpora: ⁊ ita progreditur procreationis ordo lege propagationis vsqȝ ad finem humani generis. Itaqȝ diligenter ac perspicue intelligentibus patet omnes secundu corpora in Adam fuisse per seminalem rationem: ⁊ ex eo descendisse propagationis lege.

Magr̃ hic nõ tenetur.

¶ Authoritate ⁊ ratione probatur nihil extrinsecũ cõuerti in humanam substantiam que ab Adam est. O

Mat.xv.

Qd vero nihil extrinsecuȝ in humani corporis naturã trãseat: veritas in euangelio significat dicens. Omne quod intrat in os in ventrem vadit ⁊ in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo. Puer qui statim post ortum moritur in illa statura resurget quã habiturus erat si viueret vsqȝ ad etatem triginta annorum nullo vitio corporis impeditus. Unde ergo illa substantia que adeo parua fuit mortua in resurrectione tam magna erit: nisi sui in se multiplicatione? Unde apparet ꝙ etiam si viueret nõ aliunde sed in se augmentaretur illa substantia. Sicut costa de qua facta est mulier: ⁊ sicut panes euangelici. Non inficiamur tamen quin cibi ⁊ humores in carnẽ ⁊ sanguinẽ transeunt: sed non in veritate humane nature quẽ a primis descendit parentibus: que sola in resurrectione erit reliqua vero caro in quam cibi transeunt tanqȝ superflua in resurrectione deponetur: que tamen ciborũ aliarũqȝ rerũ fomẽtis: coalescit.

Nota ꝙ hic filr mgr̃ cõmuniter nõ tenetur.

Qd cibi in carnẽ transeunt: sȝ nõ in eã q̃ descendit ab Adam.

¶ Quomodo peccatũ originale a patribus transeat in filios: an ſm animam an ſm carnem. A

Disti.xxxi.

Nunc superest inuestigare qualiter illud peccatum a patribus traducatur in filios. scilicet an secundũ solã animam an secundũ carnẽ siue secundũ vtrũqȝ? Putauerunt quidam secũdum animam trahi peccatum originale: non solum secundũ carnem: quia non solum carnem sed ⁊ animam ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut eniȝ in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro: ita etiam de gignentis anima animam geniti essentialiter deduci ab his existimabatur. Ideoqȝ sicut de corrupta carne caro corrupta seminatur ita etiã de anima peccatrice anima peccatrix corruptione originali infecta ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatũ originale a parẽte traducatr̃ in plez.

Opi. quorũdã male credẽtium aĩas esse ex traduce.

¶ Predictam opinionem damnat: ⁊ ꝙ per carnẽ traducatr̃ peccatum

dicit & quomodo ostendit. B

Hoc autem fides catholica respuit: & tanquam veritati aduersum damnat: que nō animas sed carnem solam sicut superius diximus ex traduce esse admittit. Non ergo secundū animam sed secundum carnem solam peccatum originale trahitur a parentibus. Est enim peccatum originale (vt supra diximus) cōcupiscentia non quidem actus sed vitiū. Unde Augustinus. Ipsa cōcupiscentia est lex membrorū vel carnis que est morbidus quidam affectus vel languor qui cōmouet illicitū desiderium. i. carnalē cōcupiscentiam que lex peccati dicit. Que dicitur manere in carne: nō quin in aia sit: sed quia per corruptionē carnis in anima sit. Augu. ad valerianū. Quare cōcupiscētia

¶ Causam corruptionis carnis ostēdit ex qua in anima peccatū fit. ¶ dicit esse in carne.

Caro enim propter peccatū corrupta fuit in Adā adeo vt cum ante peccatū vir & mulier sine incentiuo libidinis & cōcupiscentie feruore possent cōuenire: essetque thorus immaculatus: iam post peccatū nō valet fieri carnalis copula absque libidinosa concupiscētia: que semper vitium est & etiam culpa nisi excusetur per bona coniugii. In cōcupiscentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Unde caro ipsa que cōcipitur in vitiosa cōcupiscentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contractu anima cū infunditur maculam trahit qua polluitur & fit rea: id est vitium cōcupiscentie quod est originale peccatum.

¶ Qd propter corruptionē carnis que est causa peccati dicitur peccatum esse in carne. D

Ideoque ipsum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo que in cōcupiscentia libidinis seminatur: nec culpā habet nec actū culpe sed causam. In eo ergo quod seminatur corruptio est: in eo aūt qd nascitur cōcupiscentie vitiū est. Unde Ambrosius de verbis Apostoli sic ait. Quō habitat peccatū in carne: cū nō sit substantia: sed priuatio boni. Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum: ipsaque corruptio per conditionem offensionis manet in corpore: robur tenens diuine sententie date in Adam cuius consortio anima maculatur peccato. Per id ergo quod facti causa manet: inhabitare dicitur peccatū in carne hec est lex carnis. Idem. Non habitat peccatum in anima: sed in carne: quia peccati causa ex carne est: non ex anima: quia caro est: ex origine carnis peccati & per traducē. omnis caro fit causa peccati: anima vero non traducitur & ideo in se causam peccati nō habet. Augustinus quoque ex carne peccatū animam cōtrahere in sermone quodam de verbis Apostoli ostendit dicens. Uitium cōcupiscētie est quod anima non ex se sed ex carne cōtraxit. Natura quippe humana non opere dei cum vitio primitus est instituta: sed ex voluntatis arbitrio priorū hominum veniente vitio est sauciata: ita vt nō sit in carne bonū sed vitiū quo inficit aia. Ambrosius. Augustinus.

¶ De causa originalis peccati que est in carne: vtrū sit culpa an pena. E

Hic queri solet vtrum causa peccati originalis que dicta est esse in carne culpa sit vel pena siue aliquid aliud. Culpa esse nō pōt: quia culpa nō est in re irrationali. Si eīm culpa esset i carne ante īfusionē aie: actualis esset vel originalis. Sed actualis ibi nō est: nec originalis culpa est: quia ipsa causa est originalis peccati. Si aūt pena est: q̄ est illa? passibilitas vel mortalitas vel alia corruptio. hos enim defectus carni inesse constat. Qd non sit culpa ppa.

¶ Hic aperitur quid sit feditas tracta ex libidine coitum que vitiū vel corruptio dici potest. F

Ad quod dici potest q multiplex defectus carnis et preci pue pollutio quedam: quam ex feruore coitus parentū et concupiscentia libidinosa contrahit caro dum concipitur causa est originalis peccati: que recte vitium siue corruptio carnis appellari potest. Que feditas maior vr esse in carne concupiscentialiter traducta q in ea vnde traducitur. Et q vitiu3 siue corruptio sit in carne ante coniunctionē anime: effectu probat cū anima infunditur que ex corruptiōe carnis maculatur: sicut in vase digno scitur vitium esse cum vinum infusum acescit.

¶ Inductu similiū ostendit non absurde dici filios trahere peccatū a parentibus etiam mundis. B

Ne autem miremur et intellectu turbemur audictes peccatum originale filios traducere a parentibus iam p baptismū ab illo peccato mundatis diuersarum similitudinū inductione id posse fieri insinuat Aug. in lib. de baptismo paruulorū inquiens. Quō preputiū p circumcisionem auferf: manet tamen in eo quem genuerunt circumcisi: quomodo etia3 palea que opere humano tanta diligentia separatur: manet tamen in fructu qui de purgato nascitur tritico: ita peccatū quod in parentibus per baptismu3 mundatur manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignūt qd adhuc vetustū trahunt. non ex hoc q lex in nouitate promouit eos inter filios dei. Non enim generant parentes filios sm illam generationem qua denuo nati sunt: sed potius sm illam qua carnaliter et ipsi primū sunt generati.

¶ Quare dicat originale hic dicitur cum epilogo. D

Jam ostensum est quid sit originale peccatū: et qualiter a parentibus in filios et per carnem in animam transeat. Ex quibus etiā innotescit quare dicatur originale peccatū ideo sc3 quia ex vitiosa lege originis nostre in qua concipimur sc3 carnis libidinosa concupiscentia traducitur vt supra dictum est. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti sumus: ideo peccatū traximus: quia et christi corpus ex eadē carne formatum est que ab Adā descendit: sed eius conceptus est celebratus non lege peccati. i. concupiscentia carnis: vnde et caro eius peccatrix non fuit immo operatione spiritussancti. Noster vero conceptus non fit sine libidine: τ idō non est sine peccato. Quod euidenter Aug. ostendit in li. de fide ad petru3 dicens. Quia dum subijnuicē vir mulierq miscent sine libidine non esse parentum ꝯcubitus ob hoc filiorū ex eorū carne nascentiū non pōt sine peccato esse conceptus vbi peccatū in puulos non transmittit ꝑpagatio sed libido nec fecunditas humane nature facit homines cū peccato nasci: sed feditas libidinis quam homines habent ex illius iustissima condēnatiōe peccati. Ideo Beatus Dauid propter originale peccatū quo naturaliter obstricti sunt filij ire: dicit. In iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis cōcepit me mater mea. Ex hoc itaq apparet ex lege conceptionis tradu ci originale peccatū: quia nisi cōceptio sic fieret in carne/ anima ex carnis cōiunctione concupiscentie vitium non traheret.

(Margin: Augustinus. Psal. l.)

¶ Obiectio quorūdam nitentium probare peccatu3 non traduci ex lege coitus. I

Sed ad hoc opponitur hoc modo. In ipso conceptu vbi dicitur transmitti peccatū protogatur caro: nec tamen tunc infunditur ani

ma s'm phisicos: sed iam effigiato corpore: quod etiam Moyses in Exod. aperte significat vbi ait de percussura mulieris pregnantis. Si quis inqt percusserit mulierē pregnantē ꝛ abortū fecerit: si adhuc informe fuerit puerperium mulctabit' pecunia: si autē formatū fuerit reddat animā p anima. Formatū vero intelligitur propria anima animatū: et informe quod nondū habet animā. In ipso ergo cōceptu cū caro ppagat' nondū infundit' anima. Quomodo ergo ibi peccatū transmittit': cū peccatū non possit esse vbi anima non est? Ad quod dici potest: quia in illo conceptu: dicitur peccatū transmitti: non quia peccatū originale ibi sit: sed quia caro ibi contrahit id ex quo peccatū fit in anima cū infundit'. Et vtrūqꝫ vocat' conceptus scilicet cum et caro propagat' formāqꝫ corporis humani recipit: et cum anima infunditur: quod aliqñ etiā dicit' natiuitas. Unde quod natum est in te. Proprie autem natiuitas dicitur in lucem editio.

Exod. xxi.

Rñsio cum solutione.

¶Quomodo originale pctm̄ dimittat' in baptismo: cū ꝛ post sit illa concupiscentia que dicitur originale peccatum. A

Quoniā supra dictum est originale peccatuꝫ esse vicium concupiscentie: assignatūqꝫ quō a parentibus trahat' ꝛ originale dicatur superest inuestigare quomodo i baptismo dimittatur: cum etiam post baptismū remaneat cōcupiscentia que ante fuerat. Unde videtur vel peccatū originale non esse concupiscentiam vel non remitti in baptismo. Manet quippe vt ait Aug. in corpore mortis huiꝰ carnalis concupiscentia: cuius viciosis desiderijs non obedire precipimur: que tamen concupiscentia quotidie minuit' in pficientibus et continentibꝰ sed licet remaneat concupiscentia post baptismū non tñ dñat' ꝛ regnat sicut ante: immo per gratiā baptismi mitigat' et minuit'. vt post dñari nō valeat nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet ad reatum: quia non imputat' in peccatū: sed tñ pena peccati est. ante baptismū vero pena est et culpa.

Dist. xxxij.

Qualr peccatū originale deleatur seu curetur

Aug. in li. de nuptijs ꝛ concupiscentia.

¶Quod originale peccatū duobus modis dimittit' scꝫ extenuatiōe sui: et solutione reatus. B

Duplici ergo rōne pctm̄ originale dr dimitti in baptismo quia per gratiā baptismi viciū concupiscentie debilitat' atqꝫ extenuat'. ita vt iam nō regnet nisi cōsensu reddant' ei vires: qꝛ et reatus ipsius soluitur. Unde Aug. in li. de baptismo puulorū. Gratia p baptismū id agit': vt vetꝰ homo crucifigat' et corpꝰ peccati destruat'. non ita vt in ipsa viuente carne cōcupiscētia respsa ꝛ innata repente absumat' et nō sit: sed ne obsit mortuo que inerat nato. Nā si post baptismū vixerit in carne hꝫ cōcupiscentiā cum quā pugnet: eā qꝫ adiuuāte deo supet: si tñ nō inuacuū gratiā eiꝰ suscepit. Non itaqꝫ hoc pstat' in baptismo nisi forte miraculo ineffabili creatoris vt lex peccati que est in mēbris prorsus extinguat' et non sit: sed vt qcqd mali ab homine factū dictū cogitatūqꝫ est: totū aboleat' ac veluti factū non fuerit habeatur. Ipsa vero cōcupiscētia soluto reatus vinculo quo per illam dyabolus animā retinebat ꝛ a suo creatore sepabat: maneat in certamine. Ecce hic aperte ostendit ea rōne dimitti in baptismo: nō qꝛ non maneat post baptismū: sed qꝛ reatus in baptismo aboletur. Deinde idē ipse ostendit eo modo etiā dimitti in baptismo: qꝛ baptismi gr̄a cōcupiscētia ipsa mitigatur ꝛ minuit' in eodē lib. ita dicens. Lex carnis quā Aplus appellat pctm̄ quū ait. Nō regnet pctm̄ in vestro mortali corpe: non sic manet i mēbris eorū

Auctoritates de vno modo remissionis.

Auctoritates de altero.

qui ex aqua et spiritusancto renati sunt: tanqȝ non sit eius facta remissio vbi olo plena fit remissio peccatoꝝ: sed manet in vetustate carnis tanqȝ su
Rom.v. peratū et pemptum nisi illicito cōsensu quodāmodo reuiuiscat: ⁊ in regnū propriū dominationēqȝ reuocetur. Hic aperte insinuatur in baptismo cōcu piscentiā debilitari ex quo et dicitur dimitti: non solū ideo quia reat⁹ ibi soluit. Quē remissionis modū alijs etiam pluribus testimonijs scriptura edocet. Ait enim Aug. contra Julianū. Lex que in membris est: vitium car nis est quod ex pena peccati et ex traduce mortis puenit. Sed lex ista q̄ est in membris: remissa est regeneratione spirituali: et manet in carne mortali Remissa est quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autem q̄ opat desideria contra que dimicant etiā fideles. Idem in sermone quodam de concupiscentia carnis. Per gratiam baptismatis ⁊ la uacrum regenerationis solutus est et ipse concupiscentie reatus cum quo eras natus: et quicquid antea consensisti male concupiscentie siue cogita tione siue locutione siue actione. Idem in li. de nuptijs et cōcupiscentia. Cō cupiscentia carnis licet in generatis iam non deputetur in pctm̄ quecunqȝ tamen proles nascit: obligata est originali peccato. Item dimittitur cōcu piscentia carnis in baptismo: non vt non sit: sed vt non imputet in peccatū: Hoc est enim non habere peccatū non esse reū peccati. Quomodo ergo alia peccata pretereunt actu et remanent reatu: vt homicidiū et similia: ita ecōu erso fieri potest vt concupiscentia pretereat reatu et remaneat actu. Ex pre dictis euidenter monstratur quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

¶De feditate quā caro ex libidine coit⁹ ɔtrahit: vtrū i baptismo diluat.C

Quidā di cūt carnem mūdari ab illa pollu tiōe alij nō Incōuenie tiā addu cit ɔ̄ illos q̄ negant car nē mūdari a pollutōe

Solet autē hic queri vtrū et ipsa caro in baptismo ab illa feditate purgetur quā in conceptione ex concupiscentia libidinosa contra xit. Quibusdā videtur q̄ sicut anima a reatu purificat: ita et caro ab illa pollutione purgatur vt sicut duobus completur mysteriū baptismi scilicet aqua et spiritu: ita ibi duo purgentur: anima: scȝ a reatu et caro ab illa cō tagione quod quidem probabile est. Alij vero putant tantum animā ibi mundari: carnem vero non ab illa feditate purgari. Si vero remanet illa feditas vsqȝ ad procreationē filioꝝ que fit in concupiscentia carnis videt natura carnis magis ac magis corrumpi. et magis corrupta videtur caro prolis qȝ parentis: quia de carne pollutionē quam habuit a conceptu reti nente trahitur polluta et in concupiscentia concipitur vnde et polluitur: et ita ex duplici cā contaminatur. Unde et maior videtur pollutio carnis in prole qȝ fuerit in parente. Ad quod illi dicunt quia licet caro prolis ex car

Rñsio illo rum.

ne feda seminetur: et in concupiscentia concipiatur non tamen feditatem maiorem trahit qȝ caro vnde seminatur habuit. Quāuis etiā si fedior atqȝ immūdior sit caro prolis: et ideo magis corrupta qȝ caro parētis: nō tñ (vt aiunt) fit preiudiciū veritati: quia nec absurdū esse dicunt: si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur neqȝ ex ipsa magis corrupta aia amplius inficiatur.

¶De quo auctore sit illa concupiscentia deo. s. vel alio. D

Preterea queri solet vtrum concupiscentia que post ba ptismū remanet: et tñ penalitas est añ baptismū ꝓ pena erat ⁊ culpa: et deo auctore sit vel ex alio? Ad qd̄ breuiter rñdetes dicim⁹: q̄ inqȝtū pena est deū hȝ auctorē: inqȝtū ꝓ culpa est: dyabolū siue hoiem hȝ auctorem.

¶Qua iustitia anime munde ex creatione illud peccatū imputetur

cum non possit vitare. E

Solet etiam queri qua iusticia teneatur illo pctō anima innocens a deo creata cum non sit in potestate sua illud vitare? Non enim per liberū arbitriū illud cōmittit quia non prius est anima ꝙ illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidā dicunt ideo animā ream esse illius peccati licet munda a deo sit creata: quia cum infundit corpori: condelectatur carni: ex quo peccatū contrahit. Qđ si esset: iam non originale: sed actuale diceret. Potius ergo ideo recte potest dici imputari anime illud peccatuȝ, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia vt ait Aug. in li. de ciuitate dei. Non fuit corruptio corporis que aggrauat animā cā primi peccati: sed pena: nec caro corruptibilis animā peccatricē fecit: sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Rñsio quorūdā falsa.

Cōgrua rñsio & vera.

Utrū illud peccatū sit voluntariū vel necessarium. F

Illud etiam non immerito queri potest vtrum pctm̄ originale debeat dici voluntariū vel necessariū. Et necessariū potest dici: quia vitari non potest. Unde et propheta dicit. De necessitatibus meis erue me. Et voluntariū non incongrue appellatur: quia ex voluntate primi hominis processit. vt Augu. in .j. li. retractationū ostendit dicēs. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatū cū adhuc non vtant libero arbitrio voluntatis: non absurde vocat voluntariū quia ex prima hominis mala voluntate contractū: factū est quodāmodo hereditarium.

Qđ volūtariū pōt dici & necessarium.

Quare deus animā corpori iungit sciens eam inde maculari: et ideo damnari. G

Si vero queritur cur deus qui fecit animā ipsam sine macula et scit eam ex corporis coniunctione maculā peccati contrahere: & aliquā ante baptismū seiungi ab ipso corpore et sic dānari: eā corpori iungit? Respondemus ex altitudine iudiciorū dei id prouenire: et nec iniuste id a deo fieri. Ipse enim non incongrue humane conditionis modum quem a principio instituit: licet peccata hominū intercesserint: sine immutatiōe cōtinue seruat. Corpora de materia a principio sine vitio facta fingens animasꝗ de nihilo creans: eorūꝗ coniunctione hominē perficiens. Cum ergo vtraꝗ hominis natura a deo sine vitio sit instituta licet a se peccato sit viciata: non ideo inmutabilis deus humane conditionis primariā legē mutare debuit: siue ab hominū multiplicatione desistere.

An anima sit talis qualis a deo creatur. H

Hic a quibusdā queri solet vtrum aīa talis sit ante baptismum qualis a deo creatur? Quod non esse probare conantur hoc modo. Anima in corpore creatur: in cuius cōiunctione peccato maculatur. Quā citó ergo est: peccatū habet: nec prius fuit ꝙ peccatū habuit: non est ergo talis qualis a deo creatur. Creatur enim a deo innocens et sine vitio: et nūꝗ talis est. Ad quod dici potest: quia non omnino talis est qualē eam deus fecit. Deus enim bonam eam fecit et bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas quam in creatiōe a cōditore suscepit: quā bonitatem propter peccatum penitus non amisit: sed viciataȝ habuit: quā deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona non esset anima in ea malum esse nequiret: cum non possit malum esse, nisi in bono: vt post dicetur. Non ergo omnino talis est anima qualis a deo est creata. Sicut

Quo qdā pbant non esse talem.

Solutio.

quis pollutas habēs manus non tale habuit pomum quale ego dedi mū dis manibus. Ego enim dedi mundum.

¶ An aie ex creatione sint equales in donis naturalibus. I

Illud quoqz non incongrue queri solet: vtrū omnes anime ex creatione equales sint: an alie aliis excellentiores? Pluribus nō irrationabiliter vī qd et ipsa creatione alie aliis excellāt in naturalibus donis: vt in eēntia alia aliis sit subtilior: et ad intelligendum memorandūqz habilior: vtpote acutiori ingenio, et perspicaciori intellectu predita. Quod non improbabiliter dicitur cum in angelis ita fuisse constet. Et lz naturalibus donis alie pre aliis polleant: tamen ante baptismum a corpore discedentes parem penam: et post baptismum statim equalem coronam sortiuntur: quia ingenii acumen vel tarditas premium vel penam in futuro non collocat.

Dist. xxxiij. Utrū originale pctm̄ p pctā priorū parētuz multiplicetur? itendatur.

¶ An peccata omnium precedentium patrum paruuli originaliter trahant vt peccatum Ade. A

Predictis adiiciendum videtur an peccata precedentium patrum ad paruulos transeant sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redūdasse: et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrum oium qui fuerūt ab Adam vsqz ad ipsos: an aliquorum et non omnium.

¶ Quid super hoc Aug. in ench. dicere videtur. B

De hoc Aug. in enchi. ambigue disserit. videtur enim approbare peccata parentum precedentium imputari paruulis: non omniū tamen qui fuerunt ab Adam: ne importabili et nimia sarcina in pena eterna grauarentur paruuli: sed tm̄ eorū parentū q̄ eos a quarta gn̄atione p̄cesserunt. Quod confirmat illis verbis quibus in Exod. dn̄s ait. Ego sum deus visitans iniquitates patrum vsqz in tertiam et quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tm̄ paruulis imputentur: et non alia: quod est per moderationem diuine miserationis.

Exo. xx.

¶ Eorum ponit documenta qui dicunt transire in paruulos parentum delicta. C

Et q̄ non illud solum primi hominis delictuz paruulos teneat sed etiaz alia: illa quibus ita videtur ex eo confirmant: q̄ etiā paruuli non modo maiores dicuntur baptizari in remissionem peccatorum p pluralem numerum non per singularem in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dixit. In iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. Non dicit iniquitate vel peccato. Unde putant non tm̄ illud vnum peccatum originale: sed etiam plura que in peccato Ade reperiri possunt et alia parentum peccata paruulis imputari.

Ps. l.

¶ Quod in illo vno primo pctō plura reperiuntur. D

Quod vero in actuali peccato Ade plura notari valeant peccata. Aug. in Ench. insinuat. Possunt (inquit) intelligi plura peccata i vna transgressione Ade: si in sua quasi membra diuidatur. Nā et supbia est illic: quia homo in sua potius esse q̄ʒ dei potestate dilexit. Et sacrilegiū q̄ deo non credidit: et homicidium: q̄ se in mortem precipitauit. Et fornicatio spiritalis: q̄ integritas mentis humane serpentina suasiōe corrupta

est.Et furtum:qꝛ cibus prohibitus vsurpatus est:ꝛ auaritia:quia plusꝙ
sufficere illi debuit appetiuit.Et si quid aliud in hoc vno peccato inueni=
ri potest.Deinde de parētū precedētium pctis vtrū paruulis imputentur De parētū
magis opinando ꝙ asserendo disceptat:ita inquiens.Parentū peccatꝭ par pctis:an pa
uulos obligari:non solū primorū hominū:sed etiam suoꝝ:de quibus ipsi uulos tene
nati sunt nō improbabiliter dicitur.Illa quippe diuina sententia.Reddā ant.
peccata patrū in filios:tenet eos ante regenerationē vsqꝫ adeo:vt etiā de
legitimo matrimonio procreatus dicat.In iniq̄tatibus conceptus sum:ꝛ
in peccatis concepit me mater mea.Non dixit in iniquitate vel in peccato
cum ꝛ hoc recte dici posset:sed iniq̄tates,ꝛ pctā dicere maluit.qꝛ ꝛ i illo vno
quod in omnes hoīes pertransijt:atqꝫ tam magnum est:vt eo mutaretꝰ hu
mana natura:reperiuntur sicut supra disserui plura pctā ꝛ alia parentū:
que non ita possunt mutare naturam:reatu obligāt filios:nisi gratia dei
subueniat.Sed de pctis aliorum parentum quibus ab ipso Adā vsqꝫ ad
patrem suum pro generationibus suis quisqꝫ succedit:non immerito dis=
ceptari potest:vtrum oīm malis actibus ꝛ multiplicatis delictis origina=
libus q̄ nascitur implicetur vt tanto peius ꝙto posterius quisqꝫ nascatur
An ꝓpterea deus in tertiam ꝛ quartam generationē de pctis parētū po
steris eoꝝ cōminetꝰ:qꝛ iram suam ꝙtum ad ꝓgeneratorū culpas nō exten
dit vlterius moderatione miserationis sue.ne illis quibus regeneratiōis
gratia non confertur:nimia sarcina in ipsa eterna damnatione premeren
tur si cogerentꝰ ab ipso initio generis humani:oīm precedentium parētū
suorum originaliter peccata contrahere:ꝛ penas pro eis debitas pendere
An aliquid aliud de re tanta scripturis sanctis diligentius perscrutatis
ac tractatis valeat:vel non valeat reperiri:temere affirmare non audeo. Uide opio
Ecce perspicuum sit lectori Augustinū superiora dixisse non asserēdo: sꝫ nes varias
diuersorum opiniones referendo.

¶Ostendit Aug.sibi fore contrarium si id sentiret. E

Alioquin sibiipsi contradicere ostenderetur qui in eodē
libro omnium mitissimam dicit esse penam paruuloꝝ q̄ originali tm̄ tenē
turpctō his verbis.Mitissima sane pena eorum erit qui preter peccatū qd
originale contraxerunt nullum insuper addiderunt:ꝛ in ceteris qui addi
derunt:tanto quisqꝫ ibi tolerabiliorem habebit dānationem:ꝙto hic mi
norem habuit iniquitatem.Ecce hic aperte dicit paruulorum penam oīū
aliarum penarum esse leuissimam.Quod si est:non ergo peccatis patrum
precedentium obligantur nisi Ade.Si enim pro peccatis parentū actua=
libus eternaliter punirentur ꝛ pro suo originali:non iam minus:sed forte
magis quam ipsorum parentes punirentur.Non ergo pro peccatis parē
tum actualibus nec etiam pro actualibus primi parentis:sed pro origi=
nali quod a parentibus trahitur:paruuli damnabuntur:pro eo nullam
aliam ignis materialis vel conscientie vermis penam sensuri:nisi qd dei Determia
visione carebunt in perpetuum.Uno ergo ꝛ non pluribus peccatis paruu tio eoꝝ q̄ il
li obligati sunt.Unde etiam ea quibus illa opinio muniri videtur.scꝫ ꝙ li oppone=
peccata ꝛ iniquitates in paruulis aliquādo scriptura esse significat vtēs bant.
plurali numero:ita determinat Augustinus in eodem libro.Quia in scri Num.xxi.
ptura per singularē numerū pluralis numerꝰ sepe significari solet:vt ibi
Ora ergo ad deū vt auferat a nobis serpētē:nō ait serpētes quos patieba Mat.ij.
tur ppls:ꝛ econuerso p pluralē significatꝰ singularis numerꝰ vt i euāgelio.
Mortui sunt eī q̄ q̄rebāt aīam pueri:nō ait mortuus est cū loq̄retꝰ de He=Exo.xxxij.
rode.Et in Exod.Fecerūt deos aureos:cū vnū fecerunt vitulū:de quo dixe

sunt. Isti sunt dij tui israel. Ita et illud originale vnum plurali numero significatur cum dicimus paruulos in peccatorum remissionem baptizari: et in peccatis vel iniquitatibus concipi.

¶ An actuale peccatum ade sit grauius ceteris. F

Quare quibusdam grauius videtur esse ceteris.

Hic queri solet: vtrum peccatum Ade transgressionis ex quo processit originale: et in quo plura superius notata sunt peccata grauius fuerit ceteris peccatis. Quibusdam ita esse videtur: quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit sicut Aug. dicit in Ench. Illud vnum peccatum in locor habitu tante felicitatis admissum tam magnum est vt in vno homine originaliter (et vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in li. de ciui. dei. Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum: quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluntati cupiditas resistebat: quod de pena transgressionis postea secutum est. His aliisque vtuntur authoritatibus: qui illud peccatum ceteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo. Magis nocuit illud peccatum quam aliquod aliorum: quia totum humanum genus vitiauit: ac morti vtique subdidit: quod nullo alio peccato factum est. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum quam aliquod aliud.

Post autoritates posuit rationes eorum.

¶ Responsio contra illos vbi alia peccata ostenduntur illo maiora. G

Mat. ij.

Ad quod dici potest quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis: et in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritumsanctum quod neque hic neque in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quod vero totam humanam naturam corrumpit: non ideo est quia grauius fuerit cunctis aliis peccatis: sed quia ab homine commissum est quando in vno homine tota humana natura consistebat: et ideo tota in eo corrupta est: maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt: sed non quantum ad penam eternam quam grauiorem non meruit: quam plures postea meruerunt per alia peccata: immo alios grauiorem promeruisse credimus iram quam Adam meruerit.

In quo habuit maiorem effectum mali in quo minorem.

¶ An illud peccatum sit primis dimissum parentibus: H

Si vero queritur an illud peccatum fuerit dimissum primis parentibus. Dicimus eos per penitentiam veniam consecutos: Unde Augu. in lib. de bap. paruulorum ait. Sicut illi primi parentes postea iuste viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberati supplicio: non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic et caro peccati: etiam remissis peccatis si homo in ea iuste vixerit: non continuo meretur eam mortem non pati: quam traxit de propagine peccati.

¶ Quod peccata parentum visitantur in filios: et quod non sunt aduersa que deus dicit in exodo et in Ezechiele. I

Exod. xx.

Et licet peccatis parentum nisi Ade paruuli non obligentur non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare sicut dominus in exodo dicit quando ad Moysen ait. Ego sum deus fortis: zelotes: visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam et quartam generationem: his qui oderunt me. His verbis aperte insinuatur quod deus reddit peccata patrum super filios tertios et quartos. Huic autem videtur aduersari quod dominus ait in ezech. Quid est quod inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud dicentes. Pa=

Authoritate legi aduersari videtur.

Ezec. xviij.

tres comederunt vuam acerbam: et dentes filiorum obstupescunt. Uiuo ego dicit dominus si erit vltra parabola hec in prouerbium in israel: Ecce omnes anime mee sunt vt ala patris ita et ala filii mea est. et ala que peccauerit ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris: et pater non portabit iniquitatem filii. Iustitia iusti super eum erit: et impietas impii erit super eum. His verbis videtur deus corrigere per prophetam quod male dixerit in lege. Si enim peccata patrum reddit in tertiam et quartam generationem: iniustitia videtur dei esse vt alius peccet: et alius puniatur. Quomodo enim iustum esset alium peccare: et alium peccata lugere?

¶ Determinatio premissarum authoritatum conuenientiam ostendens. K

Sed vt ait Hiero. ne lex et prophete. idest Exod. et Ezechiel immo ipse deus qui et hic et ibi locutus est/in snia discrepare videantur: attendamus finem illius authoritatis Exo. Dicto enim reddo iniquitates patrum in filios: addit his que oderunt me: per quod euidenter ostendit non ideo puniri filios: quia peccauerunt patres: sed quia eis similes quodam hereditario malo deum oderunt. Illud ergo quod in Exod. dominus dicit sicut hic. tradit non id sonat quod multi estimant: nec est simile huic prouerbio. Patres comederunt vnam acerbam: etc. Illud enim Exod. Hieremi. super Ezechi. et Aug. super ps. Deus laudem meam ne tacueris de filiis peccata patrum imitantibus accipiendum censent super quos dicitur deus reddere peccata patrum quia punit eos eo quod imitantur peccata patrum: non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit deus in propheta: quod ante dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit aperit. Unde et illos qui praue intelligebant arguit qui dicebant. Patres comederunt etc.

¶ Quare dixerat in tertiam et quartam generationem: et quare patres tantum commemorauit. L

Uerumtamen si de imitatoribus malorum illud accipitur quare tertiam et quartam generationem tantum commemorauit cum in qualibet generatione rei teneantur qui peccata patrum imitantur: et quare patres commemorauit: cum et illi omnes mali sint qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter notauit: quia maxime patres filii imitari solent quos precipue diligunt. Et tertiam et quartam generationem ideo commemorauit: quia solent parentes interdum tamdiu viuere donec filios tertios et quartos habeant qui patrum iniquitates videntes: eorum impietatis heredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum recte intelligitur ad literam quod in Exodo dicitur. Solutio

¶ Quomodo illud Exodi intelligi debeat secundum mysterium. M

Quod etiam mystice intelligendum esse ostenditur ex eo quod parabola dicitur. Si enim parabola est: vt ait Hieronymus: aliud verbis sonat: aliud sensu continet. Unde aliqui ita edisserunt. Patrem in nobis esse dicunt: leuem punctum sensuum. scilicet primum motum suggestionis vel cogitationis. Filium vero si cogitatio conceperit peccatum in quo notatur consensus et delectatio mulieris. Nepotem si quod cogitaueris atque conceperis: opere compleueris: vel complere decreueris: in quo notatur consensus viri: siue patratio peccati. Pronepotem autem si non solum feceris: sed in eo gloriieris: et hec est quarta generatio non quia tres precesserunt: sed quarta dicitur: quia quarto loco a primo motu qui est quasi pater enumeratur. Deus ergo primos et secundos stimulos Hieronymus

cogitationū quos greci ppatheos vocāt: sine quib⁹ nullus hoīm esse põt nō puniet eternaliter. Sed si cogitata q̄s facere decreuerit: et q̄ fecit corrigere noluerit: que sunt mortalia pctā: et tertia et quarta generatio.

¶ Per quid probatur q̄ primus motus non puniatur eternaliter. N

Ad probandum vero vt ait Hiero. q̄ primus pulsus cogitationis non puniatur eternaliter a deo: illud de Genes. afferendum est. (Sch.ix.) Cham enim peccauit irridens nuditatem patris: et sententiā non ipse sed filius eius chanaan accepit. Maledictus chanaan seruus erit fratrū suorum. Que enim iustitia est: vt pater peccauerit ⁊ filius punitus sit. Sed in mysterio illud dictum est.

¶ Que de peccato animaduertenda sint. A

Di.xxxiiij. De pctō actuali sm̄ eius causalitatem.

Post predicta de peccato actuali diligenti indagine quedam consideranda sunt scilicet que fuerit origo et causa primi peccati: vtrum res bona an res mala: postea in qua re sit peccatum: deinde quid sit peccatū: et quot modis fiat: ⁊ de differentia ipsorum peccatorum.

¶ Que fuit origo et causa peccati prima. B

Causa et origo prima peccati res bona extitit: q̄r ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum enim originem et causam habuerit: aut ex bono aut ex malo habuit. Sed malū ante non erat: ex bono ergo ortum est. Prius enim in angelo ortum est pctm̄ ⁊ postea in homine. Et quid erat angelus nisi bona natura dei. Non ex deo ortū est malum quod fuit in angelo: non ex alio q̄ ex angelo: ex bono ergo ortum est. Unde Augusti. in responsionibus contra Julianum hereticum qui dixerat. Si ex natura peccatum est tunc mala est natura ait. Queso vt si potest respondeat. Manifestum est ex volūtate mala tanq̄ ex arbore mala fieri omnia opera mala tanq̄ fructus malos: sed ipsam malam voluntatem vnde dicit exortam nisi ex bono? Si enim ex angelo: q̄d est angelus nisi bonum opus dei? Si ex homine: quid erat ipse homo nisi bonum opus dei? Immo quid erant hec duo anteq̄ in eis oriretur mala voluntas: nisi bonū opus dei et bona et laudāda natura? Ergo ex bono oritur malum: nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo quia voluntatem malam nullum malum precessit: sed ex bono originem habuit. Hic aperte dicitur primam causam et originem mali bonam fuisse naturam. Et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa scilicet male voluntatis.

¶ Quod mala voluntas secundaria causa fuit malorū. C

Mala autem volūtas illa angeli et hominis causa est etiā malorum subsequentium. scilicet malorum operum et malarum voluntatum. Unde Augustinus in Ench. Nequaq̄ dubitare debemus rerum bonarum que ad nos pertinent causam non esse nisi bonitatem dei. Malarum vero ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem: prius angeli postea hominis: hoc primum est creature rationalis malum. id est prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis: id est angeli et hominis deficiētem ab immutabili bono id est a deo causam esse malarū rerum ad nos pertinentiū: quia causa est tam peccatorū q̄ penarum quibus premitur humana natura. Prima ergo origo et causa peccati bonum fuit: et secunda malum quod ortum est ex bono.

¶ In qua re sit peccatum: an in bona an in mala: et dicitur quia in bona tantum. D

Ostensa origine mali: superest videre in qua re sit malum scilicet an in re bona an in re mala? Qui recte acuteq; sapit non nisi in bono malum esse intelligit. id est in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonũ nō est nō potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo nō potest esse nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora: que (vt ait Augu. in Ench.) sunt priuationes boni quod dicitur sanitas: ita et animorum quecunq; sunt vitia: naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malũ dicitur: nisi priuatio boni. bonum enim minui malum est: quãuis quãtũcunq; minuatur necesse est vt aliquid remaneat: si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est natura nisi et ipsa natura consumatur. Cum vero corrumpitur: ideo malum est eius corruptio quia eam quaslibet priuat bono. Nam si nullo bono priuetur: non nocet. Nocet autem. adimit ergo bonum. Quãdiu itaq; natura corrumpitur inest ei bonũ quo priuetur. Ac per hoc nullum est quod dicitur malum: si nullum sit bonum: sed bonum omnino malo carens: integrum bonum est. Cum vero inest malum: vitiatum vel vitiosum bonum est: nec malum vnq; potest esse vllũ vbi est nullum bonum. Unde res mira cõficitur: vt quia omnis natura inq̃tũ natura est, bonum est: nihil aliud dici videtur: cum viciosa natura est mala natura esse dicitur: nisi malum esse quod bonum est: nec malum esse: nisi quod bonum est. Hac contextione euidenter insinuatur malum nō posse esse nisi in re bona: vt etiam licet absurdum videatur manifeste dicitur esse malum quod bonum est.

¶ Quod ex premissis sequitur scilicet ꝙ cum dicitur malus homo dicitur malum bonum. E

Ex quo colligitur nihil aliud significari cum dicitur homo malus nisi bonum malum. Unde Augusti. in eodem subdit. Quid est malus homo, nisi mala natura? Quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonum est: quia natura est: quid aliud est malus homo: nisi malum bonum? Tamē cum duo ista discernimus: inuenimus nec ideo malũ quia homo est nec ideo bonum quia iniquus est: sed bonum quia homo, malum quia iniquus. Omnis itaq; natura etiã si vitiosa sit inq̃tũ natura est: bona est: inq̃tum vitiosa est: mala est.

¶ Quod regula dialeticorum de contrariis fallit in his scilicet bono et malo. F

Ideoq; in his contrariis que mala et bona vocantur illa dyaleticorũ regula deficit: qua dicũt nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enĩ potus aut cib9 simul dulcis est et amar9. Nullũ simul vbi albũ ibi et nigrũ: et hoc in multis ac pene in oib9 reperit̃ ꝯtrariis: vt in vna re simul esse nō possint. Cũ aũt bona et mala null9 ambigat esse ꝯtraria: nō solũ simul esse possunt: sꝫ mala oĩno sine bonis: et nisi ĩ bonis esse nō possũt. Et hec duo contraria ita simul sunt. vt si bonũ non esset in quo esset: prorsus nec malũ esse potuisset: quia non modo vbi consisteret sed vnde oriretur corruptio nō haberet nisi esset quod corrumperetur: qm̃ nihil est aliud corruptio q̃ boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt: et nisi in bonis non sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura nisi ex ange-

ri et hominis natura bona: vnde primitus orta est voluntas mala.

¶ Epilogum facit ad alia transiturus. G

Ex his aperitur quod primo et secundo supra inuestigandum duximus. s. que fuerit origo mali: et in qua re sit. Ex bona enim re ortum: et in re bona consistere premissis testimoniis comprobatur.

¶ Sententie illi qua dictum est bonum esse malum opponitur de prophetia que ait. Ue his qui dicunt bonum malum. H

Esa. v. Ad hoc autem quod dictum est malum esse quod bonum est: quidam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus/ incidimus in illam sententiam propheticam vbi legitur. Ue his qui dicunt bonum malum: et malum bonum. Igitur si hanc maledictionem vitare volumus/ nullatenus dicere debemus bonum esse malum: et econuerso. Hoc autem Augu. in eodem lib. determinat dicens. Id quod dictum est in prophetia intelligendum esse de ipsis rebus quibus homines mali sunt non de hominibus. Unde qui adulterium dicit bonum in eum cadit illa prophetica detestatio: et in eum qui dicit malum hominem vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem inquantum homo est malum esse: et bonitatem esse iniquitatem: opus dei culpat: quod est homo: et vitium hominis laudat quod est iniquitas.

Determinatio Augu.

¶ Quid sit peccatum. A

Dist. xxxv. De peccato actuali secundum eius quidditatem et diffinitionem Augu. ad Faustum. Ambrosius.

Post hec videndum est quid sit peccatum. Peccatum est vt ait Augusti. omne dictum vel factum vel concupitum quod fit contra legem dei. Idem in lib. de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat in vtraque assignatione de actuali peccato agitur et mortali non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala siue locutio et operatio praua. i. actus malus tam interior quam exterior: ex altera vero tantum ostenditur esse actus interior. Uoluntas enim vt in superioribus dictum est: motus animi est actus ergo interior est. Ambrosius quoque in libro de paradiso ait. Quid est peccatum nisi legis diuine preuaricatio: et celestium inobedientia preceptorum. Ergo in preuaricante peccatum est: sed in mandante culpa non est. Non enim consisteret peccatum si interdictum non fuisset. Non consistente autem peccato non solum malitia sed etiam virtus fortasse non esset. Que nisi aliqua malitie fuissent semina: vel subsistere vel eminere non posset. Ecce preuaricationem legis et inobedientiam diffinit Ambrosius esse peccatum.

¶ Diuersorum sententias de peccato ponit. B

Triplex opinio de peccatis. Joha. i.

Quocirca diuersitatis huius verborum occasione: de peccato plurimi diuersa senserunt. Alii enim dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum: et non actus exteriores. Alii voluntatem et actus: alii neutrum dicentes omnes actus esse bonos et a deo et ex deo auctore esse: malum autem nihil esse vt ait Augusti. super Joha. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil. i. peccatum quod nihil est: et nihil fiunt homines cum peccant. Supra etiam dixit Augusti. quod malum est priuatio boni vel corruptio boni: qui etiam in libr. lxxxiii. q. ait. Summum malum nullum modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est: quia nulla specie continetur: totumque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum vel malitiam non esse a deo creatam. sed a dyabolo inuentam: qui et ipse bonus creatus est. Idem etiam in libro contra Manicheos quid sit peccatum osten-

sit dicens. Peccare quid aliud est nisi in veritatis preceptis vel in ipsa ve ritate errare? Quod si non voluntatē faciunt peccatores iniuste iudicant. Quid ergo in hac tanta varietate tenendū quidve dicendum?

¶ Uera sententia de peccato proponitur. C

Sane dici potest et libere tradi debet peccatū esse actum malum interiorem et exteriorem scilicet malā cogitationē locutionem et operationē: precipue tamē in voluntate cōsistit peccatum ex qua tanꝙ arbore mala procedunt opera mala tanꝙ fructus mali.

¶ Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam et actū inquantū sunt esse naturas et ideo bona inquātū vero mala sunt: esse peccata. D

Quidam autem diligenter attendentes verba Augustini quibus supra et in alijs scripture locis vtitur: nō indocte tradunt volūtatem malam et actus malos inquātum sunt vel inquātū actus sunt bona esse: inquātū vero mala sunt/ peccata esse: qui volūtatē ꝛ actū quēcūꝙ bonam dei naturam esse dicūt: inquātū actus est vel volūtas: et ex deo auctore esse: inquātū vero inordinate et contra legem dei fit: ꝛ fine debito caret peccatum est: et ita inquātū peccatum est: nihil est. Nulla enim substātia est: nulla natura est.

¶ Auctoritatib⁹ probat voluntates et actus omnes esse bona inquātū sunt. E

Quod autem voluntas omnis et actio bonum sit inquātum est: ex eo probant quod ait Augustinus in libro de .lxxxiij. questionibus. Deus boni tantūmodo causa est quo circa mali auctor non est: quia omnium que sunt auctor est: que inquātum sunt intātum bona sunt. Idē probans nihil casu fieri in mundo ait in eodem. Quicquid casu fit: temere fit: quicquid temere fit: non fit dei prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo: non prouidentia vniuersus mundus administratur. Si non prouidentia vniuersus mundus administratur: aliqua natura vel substātia est que ad opus prouidentie non pertinet. Omne autem quod est inquātum est bonum est. Summum enim est illud bonum: cuius participatione sunt cetera bona. et omne quod mutabile est: non per se: sed boni illius participatione inquātum est bonum est: quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo casu fuit in mundo. His testimonijs innituntur ad ōstendendum omne qđ est inquātū est/ bonū esse. Unde idē Augustin⁹ in .j. libro de doctrina christiana ait. Ille summe ac primitus est ꝙ omnino incommutabilis est: ꝛ cetera que sunt nisi ab illo esse nō possunt: et intantum bona sunt inquātum acceperunt vt sint.

¶ Quid ex predictis sequatur. F

Ex predictis colligitur atꝙ infertur: quia si mala voluntas et mala actio est: inquātū est bona est. Sed quis est qui diffitetur malam voluntatem esse et malam actionem. Mala ergo voluntas siue actio inquātū est bonū est: et inquātū voluntas est vel actio bonū similiter est: sed ex vitio mala est: quod vitiū a deo non est: neꝙ aliqđ est. Qđ Augustinus notasse videtur in libro .lxxxiij. q. dicēs. Uitium est voluntas quo est homo deterior: qđ vitiū longe abest a voluntate dei: vt ratio docet. Ex hoc loco pbat volūtatē inquātū vitiosa est: nō esse a deo: ꝛ inquātū vitiosa est/ De vitio voluntatis.

peccatū est. Et peccatum est (vt aiunt) inq̄tum non habet ordinem nec finē debitum. Ita & actio inq̄tum ex malo procedit: & ordinem non habet: & ad malum tendit.

¶Alia probatio q̄ omnis actus inq̄tum est: bonus est. g

Item & aliter probant omnem actum interiorem vel exteriorem inq̄tum est esse bonum: q2 non esset actus malus nisi esset res bona: q2 non est aliqua res mala nisi eadē res bona sit. Unde Aug. in Ench. Omnis natura bonū est: nec res aliqua mala esset: si res ipsa que mala est: natura non esset. Non ergo potest esse malū nisi esset aliquod bonū. Quod cum dici videatur absurde: conexio tamē ratiocinationis nos cōpellit hoc dicere. Ex premissis testimonijs asserunt omnes actus inquantum sunt esse res bonas: nec aliquid esse malū: id est peccatū nisi idē quoq̄ s̄m aliquid bonum sit: & omniū que sunt: inq̄tum sunt deū authorem predicant: & eius voluntate omnia esse quecūq̄ sunt que inq̄tum sunt nature sunt.

Au. i Ench.

Sūmā pre d c ortū per stringit.

¶Obiectio contra illos qui dicunt omnes actus inq̄tum sunt esse bonos. h

Quibus opponitur. Si omnia que sunt inq̄tum sunt bona sunt & nature sunt: ergo adulteriū & homicidium & similia inq̄tū sunt: bona sunt & nature sunt & deo volente fiunt. Quod si est: tunc illi qui faciunt illa: bona agunt qđ penitus absurdū est. His vero sic illi respondent. Dicunt equidem adulterium: homicidium & huiusmodi: non simpliciter actus denotare: sed actuum vitia. Actusq̄ ipsos adulterij & homicidij inq̄tum sunt vel inquantum actus sunt a deo esse & bonas naturas esse: sed nō inquantum adulterium & homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt: si actus qui homicidia & adulteria sunt a deo sunt. q̄ homicidia & adulteria a deo sunt.

Rñsio illorum.

¶Alia illorum oppositio contra eosdem. i

Itē aliter eis opponitur. Si aliquid non est malū quod non sit natura vel res bona quomodo ergo peccata sunt nō credere in deū: non ire ad ecclesiam & huiusmodi: cum ista non sint nature: immo omnino non sunt? Non est enim aliquid vel res aliqua non ire ad ecclesiam: vel nō credere & huiusmodi. Ad quod dicūt his atq̄ huiusmodi dictionib9 quevidentur priuationes simpliciter notare & nihil ponere q2 per negationem dicūtur vere aliqua poni actusq̄ per eas significari. Nō credere enī in christū incredulitatem dicunt & nomine incredulitatis malum mentis actū significari. Ita etiam cum dicitur non ire ad ecclesiam malum est: nō euntis contemptus significatur: id est voluntas mala vel propositū. hoc est enim declinare a bono & ideo malū est sicut econuerso declinare a malo bonū est. Sicut ergo declinatio a malo aliquid ponit. scilicet voluntatem & propositum vitandi malum. Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est: ita declinatio a bono qđ est: significat scilicet voluntatem & propositū mali. Et s̄m hoc vera est & generalis illa peccati mortalis descriptio quā supra posuit Augu. scȝ peccatū est dictū &c.

Rñsio vbi tradūt q̄ dicunt per negationē ali qd ponere vt nō crede re in deū et huiusmōi.

¶Utrum malus actus inquantū peccatum est sit priuatio vel corruptio boni. k

Potest etiam queri ab eisdem: cum peccatum sit (vt supra dictum est) priuatio vel corruptio boni: & omnis actus malus sit peccatum

vtrum sit priuatio vel corruptio boni: inquantum peccatum est vel non?
Si enim inquantum peccatum est corruptio boni est cum corruptio vel priua-
tio boni pena sit homini: inquantum ergo peccatum est pena est. Quod si est tunc
inquantum peccatum est: bonum est videtur i. a deo esse. Si autem non
inquantum peccatum est: corruptio est. Queritur ergo secundum quid corruptio sit? Si
enim corruptio est et non inquantum peccatum est: cum non sit nisi bonum preterque in
eo quod peccatum est ergo inquantum bonum est corruptio vel priuatio boni est.
Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum non inquantum est neque inquantum bo-
num est esse priuationem vel corruptionem boni: sed inquantum pecatum est: non
tamen inquantum peccatum est pena est: vel aliquid quod a deo sit. Ut enim ex ver
bis premissis Augusti. colligitur peccatum dicitur corruptio vel priuatio
actiue non passiue. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni
quia naturam bonam qualicumque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bo-
no: non nocet: vt supra Augustinus ait. Nocet autem: admittit ergo bonum.
Non autem nocet nisi inquantum peccatum est: ergo inquantum peccatum est pri
uat bono. Itaque inquantum peccatum est priuatio est vel corruptio boni.

Responsio quibus actus malus inquantum peccatum est dicitur esse priuatio boni non tamen pena.

¶ Quomodo inquantum peccatum est possit corrumpere bonum cum nihil sit. L

Sed cum nihil sit inquantum peccatum est quomodo potest bo-
num corrumpere vel adimere. Augustinus de hoc docet in libro de natura
boni dicens. Abstinere a cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corpo
ris si omnino abstineatur a cibo: languescit et frangitur sic non est substantia
peccatum: eo tamen natura anime corrumpitur.

Responsio Augustini per similitudinem.

¶ Quod peccatum proprie corruptio est anime et quomodo. M

Peccatum vero. id est culpa: proprie anime corruptio est.
Si autem queritur in quo possit corrumpi anima. In parabola illius qui inci Luce. x.
dit in latrones qui eum vulnerauerunt et spoliauerunt clarescit. Incidit enim
homo in latrones: quando per peccatum in potestatem dyaboli traditur et
tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis. id est virtutibus et naturali-
bus bonis vulneratur: que sunt ratio et intellectus memoria et ingenium et
huiusmodi: que per peccatum obtenebantur et vitiantur. Per peccatum etiam
priuatur illo bono: cuius participatione cetera bona sunt: quo tanto ma-
gis priuatur quanto magis se ab eo elongat.

¶ Qualiter homo se elongat a deo. scilicet per dissimilitudinem quam
facit hoc est peccatum. N

Ab eo autem se elongat homo per peccatum non loci distan
tia: qui vbique totus et presens est omnibus et omnia in ipso sunt: vt ait Augu
stinus in li. de. lxxxiij. questionibus. et ipse locus non est. Locus tamen dei abu-
siue dicitur templum dei: non quod eo contineatur: sed quod ei presens sit et inhabi
tans: id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo non secundum
locum: aliquis longe fit a deo: et in eo longe fit quod ab eius similitudine rece-
dit: et tanto longius quanto fit dissimilior. Illa autem vt Augustinus ait
in li. de. lxxxiij. questionibus. que participatione similia sunt deo. recipiunt dis
similitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse
dissimilis. Unde fit vt cum similitudo patris filius sit ex nulla parte patri
possit esse dissimilis: cuius participatione similia sunt quecumque deo similia
sunt: et illa possunt recipere dissimilitudinem. nihil est autem quod hominem adeo
deo dissimilem faciat quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum
sit priuatio vel corruptio boni que est in anima: est etiam priuatio vel cor-

ruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis et impassibilitatis quam habuit ante peccatum.

¶ An pena sit priuatio boni. O

Queri autem solet vtrum et pena sit priuatio vel corruptio boni: ad qd facile responderi potest: si predicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim supra priuationem vel corruptionem boni accipi actiue vel passiue. id est sm efficiētiā vel effectum. Ideoque priuatio vel corruptio boni dicitur et peccatum et pena: sed peccatū sm efficientiā: qr priuat vel corrūpit bonum. Pena autem sm effectū. id est sm passionē que est effectus peccati. Aliud est enim culpa: aliud pena. Alterū est dei: id est pena: alterū dyaboli vel hominis est: id est culpa.

¶ Qd quedā simul sunt peccata et pena peccati: quedam peccata et causa peccati: alia vero peccata et causa et pena peccati. A

Dist. xxxvi Utrū peccatum sit pena peccati

Sciendum est tamen quedam sic esse peccata vt sint etiam pene peccatorum. Unde Augustinus super illū locum Psal. lvii. Supercecidit ignis et non viderunt solem ait. Ignis superbie et concupiscentie et ire intelligitur. Istas penas pauci vident: ideo eas maxime commemorat Apostolus in epistola ad romanos: et enumerat multa que peccata sunt et pena peccati. Inter primū enim peccatum apostasie et vltimā penā ignis eterni media que sunt et peccata sunt: et pena peccati. Gregorius quoque super Ezechi. ait. Cōtēnēti qui non vult penitere ponit deus offendiculū: vbi: scilicet grauius impingat. Peccatū enim qd per penitentiam citius non deletur: aut peccatū est: aut causa peccati: aut peccatum et pena peccati: aut peccatū simul et causa et pena peccati. Unde Moyses
Gen. xv.
Psal. lxviii.
Osee. iiii.
Nondū sunt cōpleta peccata amorreorū. Et Dauid inquit. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius propheta. Sanguis sanguinem tetigit. i. peccatum peccato additum est. Paulus quoque ait. Propterea tradidit illos deus in passiones ignominie etc. Et item. Ut impleant peccata sua
Rom. i.
semper. Johanni quoque per angelū dicitur. Qui in sordibus est sordescat adhuc. Et his testimonijs colligitur peccatū aliquod: et peccatum esse et penam peccati.
i. Thes. ii.
Apoc. xxii.

¶ Ex predictis questio oritur scilicet an inquantum peccatum est sit pena peccati.

Et ideo merito queritur vtrum inquantum peccatum est sit pena peccati. Quod non videtur: cū omnis pena peccati iusta sit. Unde Augustinus in libro retractationum. Omnis pena peccati iusta est et suppliciū nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum et pena peccati: inquantum peccatum est pena peccati est: cum omnis pena iusta de iustitia dei veniat: videtur inquantum peccatum est iustū esse et a deo prouenire. Ad quod

Responsio illorum vbi docēt ex q̄ sensu peccatum dr pena peccati vel pena.

illi respondent peccatū sic dici penam peccati: quia per peccatum in quod merito precedentis peccati homo labitur deserente deo corrūpitur bona natura. Sicut ignis eternus dicitur pena malorum: quia ea cruciantur: nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est. sed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura et imminuitur bonum nature: et est ipsa imminutio et corruptio boni passio et pena: et non est essentialiter ipsum peccatum per quod fit: sed ideo peccatū dicitur vt premissum est: quia per peccatum illico vt peccat homo fit in homine illa corruptio: que tamen fit deo auctore. Illa enim pena siue passio que est boni corruptio a deo est. Illius ta-

nes (vt ita dicam) materia et causa est peccatum: quod a deo non est. Quod videtur Aug. notasse: et iuxta hunc sensum intellexisse: cum ait in libro de predestinatione sanctorum. Predestinatione deus ea prescivit que fuerat ipse facturus. Sed prescivit deus etiam que non est ipse facturus. id est omnia mala quia et si sunt quedam que ita peccata sunt vt etiam pene sint peccati: secundum illud Apostoli. Tradidit illos deus in passiones etc. non tamen peccatum dei est: sed iudicium scilicet pena. In scriptura enim sepe nomine iudicii pena intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuare videtur ea que peccata sunt et pene peccati: non inquantum peccata sunt: sed inquantum pene dei esse. Nam cum dixisset deum non esse facturum mala aliqua: id est peccata: quia posset ei obiici quedam peccata esse etiam penas peccati: et pena peccatoris iusta est: et ideo a deo est: quasi determinando secundum quid faciat ea: vel secundum quid non faciat addidit reliqua. Iuxta vero predictam intelligentiam peccata sane dicuntur pene. Unde Apostolus appellat ea passiones ignominie: quia vt ait authoritas: licet quedam peccata sint que delectant: sunt tamen passiones nature nominande: quia per ea corrumpitur natura. Augustin. Rom.j.

Quod cum omne peccatum possit dici pena: non tamen omne est pena peccati. C

Et licet in hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pena: non tamen omne potest dici pena peccati. Pena enim peccati vt predictum est: est illud cuius causa est aliud precedens peccatum. Nam peccatum sic dicitur pena peccati respectu precedentis: sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit vt idem peccatum et causa sit et pena peccati: sed alterius peccati pena: et alterius causa. vt enim Gregorius in moral. ait. Peccatum quod penitentia non diluitur suo pondere mox ad aliud trahit. Unde fit vt non solum peccatum sit: sed et causa peccati. Ex illa quippe culpa subsequens oritur. Peccatum vero quod ex peccato oritur: non solum peccatum: sed et pena peccati est: quia iusto iudicio deus cor peccantis obnubilat vt precedentis peccati merito etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit deserendo percussit. Prouide vt Aug. ait. Precedentis est hec pena peccati et tamen etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi dei traditi sunt: vt ait Apostolus de quibusdam siue deserendo siue alio modo explicabili siue inexplicabili in passiones ignominie: vt crimina criminibus vindicarentur: et supplicia peccantium non tantum sint tormenta: sed et vitiorum incrementa. Illa ergo peccata que enumerat Apostolus: quia de superbia non solum peccata sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iam fit perspicuum quedam peccata etiam penas et causas peccati esse: et illud peccatum esse penam peccati: quod causam precedentem habet peccatum atque illud peccatum esse causam peccati quod est meritum sequentis culpe. Aug. contra Julianum

Ex predictis videtur significari ipsa eadem que peccata sunt esse et penas peccati. D

Sed cum ait crimina criminibus vindicari: videtur insinuare ea ipsa que peccata sunt essentialiter esse penas peccati. i. punitiones peccati. Ad hoc autem inquiunt illi: hec et similia dicta esse secundum rationem predictam: et ideo intelligenda fore secundum premissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi. Hylari. lib. j. dist. xv.

Quod non obuiat veritati si quis dicat ipsa peccata esse penas peccati essentialiter. E

In nullo tamen preiudicium factum veritati putatur: si quis dicat ipsa eadem que peccata sunt essentialiter (vt ita dicam) esse penas: id est punitiones peccatorum precedentium que iuste sunt a deo sunt. nec

tamen inq̃ʒtū peccata a deo ſunt: nec inq̃ʒtū pctã ſūt/pene peccati ſunt: ⁊ tñ inq̃ʒtū peccata ſunt priuatiões boni ſunt: ſed vt ſupra dictū eſt: cauſaliter et actiue dicuntur priuationes.

¶ Aperte oſtendit peccata quedã eſſe penam peccati: et penã ipſam iuſtam eſſe a deo. F

Quod autem quedã peccata pene ſunt: et ipſa pena iuſta
ſit ⁊ a deo ſit euidenter tradit Aug. i li. retractationū. i. dicens q̃dã neceſſi
tate fieri ab homine que mala ſunt: et eadẽ iuſta pena peccati ſunt. Sunt
Rom. vij. (inquit) quedã neceſſitate facta improbanda vbi hõ vult recte facere ⁊ nõ
Galath. v. poteſt. vnde ⁊ illud apoſtoli. Nõ quod volo facio bonū: ſed quod odi malū
hoc ago. Et illud caro concupiſcit aduerſus ſpiritū: et ſpũs aduerſus car-
nem. Hec enim inuicem ſibi aduerſant: vt non ea que vultis faciatis: ſʒ hec
Gen. ij. in omnia ex illa mortis dãnatione ſunt. Nam ſi non eſt iſta pena hominis: ſʒ
quacunq; natura: nulla iſta peccata ſunt. Si enim non recedit ab eo modo quo natu
die comede raliter factus eſt homo: cum hec facit: ea vtiq; facit que debet. Si autẽ hõ:
ritis ex eo quia ita eſt non eſt bonus neq; habet in poteſtate vt ſit bonus: ſiue non vi
⁊c. dendo qualis eſſe debeat: ſiue videndo et non valendo eſſe qualẽ ſe eſſe de
bere videt: penam iſtam eſſe quis dubitet? Omnis autem pena ſi peccati
pena eſt/iuſta eſt. et ſuppliciū nominatur. Si aūt iniuſta eſt pena: qm̃ pe-
nã eſſe nemo ambigit: iniuſto aliquo dominante: homini ĩpoſita eſt. Por-
ro quia de omnipotentia dei et iuſticia dubitare dementis eſt: iuſta eſt
hec pena: et pro peccato aliquo impenditur. Non enim quiſq; iniuſte do-
minãs aut ſurripere hominẽ potuit velut ignoranti deo: aut extorq̃re inui
to tanq; inualidiori: vt hominẽ iniuſta pena cruciaret. Relinquit ergo vt
hec pena iuſta de damnatione hominis veniat. His atq; alijs pluribus te-
ſtimonijs docetur quedam eſſe peccata et pena peccati eſſe nti aliter.

¶ De quibuſdam que ſine dubio peccata ſunt et pene: vt ira: inuidia ⁊c. G

Preterea nullatenus ambigendū eſt quedã peccata abſq; vllo ſcrupulo penas eſſe: vt inuidia que eſt dolor alieni boni: et ira que etiam non inq̃ʒtum pene ſunt peccata ſunt. ita etiam de cupiditate et amore et alijs hmõi ſentiendū eſt. Unde Aug. in li. lxxxiij. q. ait. Oĩs ꝑturbatio paſſio: oĩs cupiditas ꝑturbatio: oĩs ergo cupiditas paſſio. Oĩs ꝟo paſſio cū eſt in nobis: ipſa paſſiõe patimur. Oĩs ergo cupiditas cum eſt in nobis ipſa cupiditate patimur et inq̃ʒtum cupiditas eſſe patimur ea. Omnis aūt paſſio inq̃ʒtum ipſa patimur non eſt peccatū: ita et de timore. Non enim cõſequens eſt vt ſi patimur timorem: ideo non ſit peccatū: q: multa ſunt peccata que patimur: ſed non inq̃ʒtum patimur eis.

¶ Quod verbis Aug. premiſſis quedam ſententia hierony. obuiare videtur. H

Illud autem diligenter eſt annotandū q̃ ſupra poſitis verbis Aug. dicentis quedam neceſſitate facta eſſe improbanda et mala videtur obuiare quod Hiero. ait in explanatione fidei quod licet ſupra ſit poſitum: tamen vt perfectius ſciatur: iterare non piget. Execramus inquit eorum blaſphemiã qui dicunt impoſſibile aliquid homini a deo eſſe preceptū et mãdata dei non a ſingulis: ſed ab omnibus in cõĩe poſſe ſeruari: et paulopoſt. Et tam illos errare dicimus qui cū Manicheo dicunt hominem

peccatū vitare non posse ꝙ illos qui cum Jouiniano asserunt hominē non posse peccare. Ecce hieronymus dicit errorē esse: si quis dicat hominē vitare peccatū non posse. Qui autē dicit quedā necessitate fieri: quedā dicit nō posse vitari. Cum ergo id Augustinus dicat videtur aut erroris esse quod tradit: aut non esse verū quod hieronymus ait.

¶ Determinatio cōtrarietatē submouens de sanctorū medio. J

Ad quod dici potest quia Augu. ꝑm statū huius miserie ad quam pertinet ignorantia et difficultas: vt idem ait in libro de libero arbitrio: que ex iusta dānatione descenderunt illud tradidit vbi et venialia peccata inclusit. hieronymus vero tm̄ de mortalibus peccatis loquit̄ que vnusquisq; gratia illuminatus vitare valet: vel de hoīe ꝑm statū liberi arbitrij ante peccatum illud ait.

¶ Epilogū facit ad alia transiturus. K

Satis diligenter eorū posuimus sententiā qui dicunt omnes actus naturas esse: et inq̄tū sunt bonos esse: in quo tractatu quedā interserimus: que non ex eorū tm̄ ꝑsona accipienda sunt: quia ab omnib⁹ catholice sapiētibus absq; hesitatione tenentur: atq; auctoritatū testimonijs et rationibus eorum traditionē munivimus qui dicunt omnes actus essentia sui: id est inq̄tum sunt esse bonos: quosdā vero inq̄tū inordinate fiunt peccata esse. Addunt quoq; quosdā non tantum essentia sed etiam genere bonos esse: vt reficere esurientē: qui actus est de genere operū mie quosdam vero actus absolute ac perfecte bonos dicunt: quos non solum essentia vel genus: sed etiam causa et finis cōmendat vt sunt illi qui ex bona voluntate proueniunt: et bonum finem metiuntur.

¶ Aliorū ponit sententiā qui dicunt malos actus nullomodo esse a deo nec esse bonos siue in eo ꝙ sunt siue alio modo. L

Sunt autem et alij plurimi longe aliter de peccato et de actu sentientes: asserunt enim voluntatē malā ꝛ actum malum peccata esse: et nulla ratione bona nec ꝑm aliquā rationem ex deo auctore esse: q2 sine deo fiunt. Sine eo nāq; (vt ait euangelista) factum est nihil: id est peccatū quod dicit̄ esse nihil: non quia non sit actio vel voluntas mala: que aliquid est: sed q2 a vero esse sepat hoīes: et ad malū trahit: et sic ad nō esse deducit. Qui em a summi boni participatione recedunt quod solū vere ac ꝓprie est merito non esse dicunt̄. Ideoq; Augustinus dicit super Johannē peccatū nihil esse nihilq; fieri cū peccant hoīes. hac ergo ratione astruūt peccatū nihil esse: quia a vero esse hominē elongat. Voluntatēq; malā atq; actionē siue locutionē malā peccatū esse dicunt: quia preuaricatio et inobedientia hec sunt et contra legē dei fiunt q̄ tamen sunt sed ab hoīe vel dyabolo non a deo. Nullatenus em̄ hec a deo eē dicunt siue inq̄tum sunt siue alio modo.

Di. xxxvij. Utrū actio substrata ι.ι qua peccatū cōmittitur sit a deo ꝛc. Joh. i. Quare peccatū dr̄ esse nihil.

¶ Qualiter determinēt verba Augustini ꝓmissa quibus ait: oē qd̄ est: inq̄tum est: bonum est. M

Illa quoq; Au. verba quibus dicit: omne quod est inq̄tū est bonum esse: et deum habere auctorem de naturis siue de substantijs tm̄ accipienda fore tradunt. Substantie vero nomine atq; nature dicunt significari substantias ipsas et ea que naturaliter habent: scꝫ que concreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectum et ingenium et volun-

tatē et huiusmodi quod ex verbis Augustini pmissis colligit: vbi bonū hominē appellat bonam naturam: et malū hominē malā naturā. Secundū hanc ergo assertionē vel acceptionē mali actus non sunt nature vel substātie nec etiam boni actus: quod vtiq videtur Aug. innuere in li. retractatio num distinguens inter substantias siue naturas et bonas actiōes siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendū sit quiddā in libro de vera religione ab eo traditū ait. Hoc de substantijs atq naturis dictū est. Inde enim disputabatur: non de bonis actionibus atq peccatis. Aperte hic videt dividere inter naturas siue substantias et actiones siue peccata. Ideoq asserunt prefati doctores actiones interiores: vel exteriores non esse naturas vel substantias: que si male sunt: peccata sunt: neq a deo sunt. Quod vero mali actus non sint nature Augustinus videtur notare in prima responsione contra Pelagianos ita dicens. Opera dyaboli que vitia dicunt actus sunt non res. Idem in quarta responsione. Omne malum natura non est: sed actus accidens alicui et defectu boni. Quamobrem quod natura non est: deus non fecit: quia natura est omne quod fecit. Item. Omne quod natura bonum est: deus ex nihilo fecit non dyabolus.

Scdm qd actus mali nō sunt nature vel subere.
Augustin⁹

¶ Secundum hos res alique sunt que a deo non sunt quibus homines mali sunt. C

Ex quo colligitur res aliquas esse que a deo nō sunt: eisq homines mali sunt. Quod nihilominus et ipsi concedunt innitentes verbis Augustini superius positis qui in Ench. determinans illa verba prophete. Ue his qui dicunt bonum malum. dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt non de hominibus hoc esse intelligendum. Sūt ergo alique res quibus homines mali sunt. Id autē quo homo fit deterior a deo nō est quia vt ait Augustinus in lib. de. lxxxiij. q. deo auctore non fit homo deterior. Non est ergo deus auctor rerum quibus homo deterior fit. At sunt alique res vt dictum est: quibus homines mali fiunt. Sunt ergo alique res que a deo non sunt: quia peccata ipse sunt. Ideoq scriptura in pluribus contestatur locis deum non esse auctorem malorum: id est eorum que peccata sunt. D

Esa. v.

Assertionē suā Aug. testimonis muniuit.

¶ Ex parte eorum premisse oppenitur sententie in illo verbo deus auctor malorum non est.

In hoc autem verbo superiorum sententie recte opponit: qui dicunt deum non esse auctorem eorum que mala sunt inquantum mala sunt: sed inquantū sunt: et inqtum mala sunt: dicunt ea nihil esse. Quid ergo mirum. si deus dicitur non esse auctor eorum inquantum nihil sunt. cum nihili nullus auctor existere queat? Ideoq cum dicitur deus esse auctor omnium que sunt bonorum isti subintelligi volunt. Bona autem illa esse dicunt que naturaliter sunt. Ea vero naturaliter esse dicunt non solum que substantie sunt vel concreata substantijs qualiter supra acceperunt sed et omnia que naturam priuant bono. Et ita sm eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia: vbi de natura siue de substantia vel de his que naturaliter sunt sermo occurrit. Sed super illum locū Psalmi. Non est substantia ita Augustinus de substantia disseruit: vt premisse sententie videatur consentire dicens. Substantia intelligit illud quod sumus quicqd sumus: homo: pecus: terra: sol. omnia ista substantie sunt eo ipso quo sunt nature ipse substantie dicuntur. Nam quod nulla est substantia nihil omni-

Ps. lx viij.

nõ est: substantia ergo est aliquid esse. Deus fecit hominem substantiam
sed per iniquitatem lapsus est homo a substantia in qua factus est: iniqui
tas quippe ipsa non est substantia. Non enim iniquitas est natura quam
formauit deus: sed iniquitas est peruersio quam fecit homo. Nature om-
nes per ipsum facte sunt: iniquitas per ipsum facta nõ est: quia iniquitas
non est substantia. In illo hymno trium puerorum vniuersa creatura lau-
dans deũ cõmemoratur. Laudãt enim omnia deũ: sed que fecit deus. Lau Danie. iij
dat ibi serpens deum: sed non auaricia. Omnia reptilia ibi noiata sunt:
sed non aliqua vitia. Uitia enim ex nobis et ex nostra voluntate habem⁹:
et vitia non sunt substantia. Intendant diligenter his verbis premissarũ
assertores sententiarũ: et percipere poterunt rationem et causaz dictorum:
vbi scriptura de natura vel de substantia mentionem facit. Illarum vero
sententiarum iudicium prudentis lectoris cui vtriusq; sententie noticiam
plenarie dedimus arbitrio relinquimus: ad ea que adhuc nobis supsunt
tractanda festinantes.

¶ Qđ de peccato non de pena intelligit̃ cũ dr̃ deus non est auctor mali. E

Cum igitur in hoc omnes consentiant catholici tractato
res. s. q; deus non est auctor malorũ. Cauendũ est tamen ne malorũ nomi-
ne penas sicut peccata generaliter includas. Penarũ enim deus auctor est:
sicut ipse per prophetã ait. Non est malum in ciuitate quod dominus non
fecerit. Item alibi ex persona sua ait. Ego sum deus creans malũ et faciẽs Amos. iij.
bonum. Ecce hic dicitur creasse et fecisse malum: sed mali nomine pena in- Esaie. xlv.
telligitur non peccatũ. sicut econuerso cum dicitur deus non esse auctor ma
lorum: non nisi mali peccata intelliguntur. Ideoq; Augu. qui dixerat in li
bro de. lxxxiij. q. q; deus auctor mali non sit in primo li. retracta. quomodo
intelligendũ sit aperit dicens. Uidendum est ne male intelligatur qđ dixi Sapiẽt. j.
deus auctor mali non est. qui et omnium que sunt auctor est. quia inquan Eccli. xj.
tum sunt intantum bona sunt: et ne hic putetur non ab illo esse penam ma Qđ pena
lorum que vtiq; malum est his qui puniuntur: sed hec ita dixi sicut dictum malorũ a
est: deus mortem non fecit: cum alibi scriptũ sit. Mors et vita a domino est. deo est.
Malorum ergo pena que a deo est: malum est quidem malis sed in bonis Quõ dictũ
dei operibus est: quoniam iustum est vt mali puniantur: et vtiq; bonuz est sit de⁹ mor
omne quod iustum est. Sic ergo dicitur deus non fecisse mortem: quia non tẽ nõ fecit
fecit illud pro quo mors infligit̃. i. peccatum. Audisti lector causam dicto-
rum ex qua sana intelligentia formatur cuz dicit̃ deus non est auctor mali
et deus mortem non fecit.

¶ De voluntate et fine ex quo et ipsa iudicatur. A Di. xxxviij.

Post predicta de voluntate eiusq; fine disserendum Quair in
est. Sciendũ ergo est q; ex fine suo (vt ait Augu.) voluntas cogno gñali pa-
scitur vtrũ recta an praua sit. Finis autem bone voluntatis bea ctũ volũta
titudo est: vita eterna: ipse deus. Male vero finis est aliud. s. ma tis pctĩ in
la delectatio vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quiescere. Finez troducitur
bonum insinuat propheta dicens. Omnis consummationis vidi finem et c. Quid sit fi
Charitas ergo cuius latum mandatum est: finis omnis consummationis nis bonus:
est: id est ois bone volũtatis et actiõis ad quã oẽ p̃ceptũ referẽdũ ẽ. vñ Aug. finis ma-
in Ench. Omnia precepta diuina referunt̃ ad charitatẽ. De qua dicit Apo lus.
stolus. Finis p̃cepti est charitas de corde puro et cõscia bona et fide nõ ficta. ps. cxviij.
Ois itaq; p̃cepti finis charitas est: id est ad charitatẽ refert̃ oẽ p̃ceptũ. Qđ j. Thim. j.

vero ita fit vel timore pene vel aliqua intẽtione carnali vt non referat ad charitatem que est dilectio dei & proximi: nondum fit quemadmodũ oportet fieri: q̃uis fieri videatur. Tunc enĩ recte fiunt que mandat deus: & que consilio monet cum referuntur ad dilectionem dei & proximi. His verbis aperte insinuatur quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bone: scz charitas que & deus est: vt supra ostendimus.

i. ¶ Quod deus est finis omnis bone actionis quia charitas est: nec tantum spiritussanctus: sed etiam christus & pater: nec hi sunt tres fines: sed vnus. B

Roma. x. Qui ergo charitatem sibi ponit finem: deum sibi ponit finẽ: vñ & christ⁹ finem legis ad iustitiam dicit apl's esse omni credenti. Et recte dicit Christus finis legis ad iustitiam: q2 vt ait Aug. in libro sententiarum prosperi in xp̃o lex iustitie non consumitur: sed impletur. Omnis enĩ perfectio ex ipso & in ipso est: & vltra quem non est quo spes se extẽdat. Finis fidelium Christus est ad quẽ cũ peruenerit currentis intẽtio nõ h3 quo ampli⁹ possit venire: sed h3 id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atq3 suprem⁹ de⁹ pater est & filius & spũssanct⁹: nec hi tres sunt tres fines: sed vnus finis: q2 non tres dij sed vnus deus.

¶ Quod omnes bone voluntates vnũ habẽt finem: & tñ quedã bone diuersos fines sortiuntur. C

Augustin⁹ Sed queritur vtrũ oẽs bone volũtates vnum tñ habeãt finem. De hoc Aug. in. xj. li. de tri. ita ait. Alie atq3 alie volũtates suos proprios fines habẽt qui tñ referunt ad finem illi⁹ volũtatis qua volum⁹ beate viuere: & ad eã puenire vitã q̃ nõ referat ad aliud: sed amanti per seip̃am sufficiat: queadmodũ voluntas videndi finẽ h3 visionẽ: & voluntas videndi fenestrã: finẽ h3 fenestre visionẽ. Altera vero est volũtas p fenestrã videndi trãseuntes cuius itẽ finis est visio transeuntiũ. Ad qd etiã predicte referuntur voluntates. Itẽ recte sunt volũtates & oẽs sibimet religate si bõa est illa ad quã cũcta referunt. Si aũt praua est: praue sunt oẽs: & iõ rectarum volũtatum cõnexio iter quoddã est ascẽdentium ad beatitudine3: qd certis velut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum voluntatũ implicatio vinculum est: quo alligabitur qui hoc agit vt proijciatur in tenebras exteriores. His authoritatum testimonijs euidenter monstrat plures infidelibus rectas esse voluntates proprios ac diuersos fines habẽtes & tñ vnum eũdemq3: q2 oẽs referuntur ad vnũ qui est finis finiũ: de q̃ paulo ante dixim⁹: ita & econuerso forte est & in malis.

¶ Quedã huic snie videntur aduersari. D

Augsti. Uerũtamẽ huic sententie qua dictũ est fidelium quasda3 rectas voluntates diuersos fines sortiri: & tamen ad vnum referri videtur obuiare quod alibi Augustinus admonet: ne scilicet nobis duos fines constituamus ita inquiens in libro de sermone domini in monte. Non debemus ideo euangelizare vt manducemus: sed ideo manducare vt euãgelizemus: vt cibus non sit bonũ qd appetitur: sed necessariu3 quod adijcit

Matth. vj vt illud impleatur. Querite primum regnum dei: & hec omnia adijcientur vobis. Non dixit: primum querite regnum dei: & deinde querite ista q̃uis sint necessaria: sed ait. hec omnia adijcientur vobis. i. dest hec consequẽtur si illa queratis: ne cu3 ista queritis: illinc auertamini: aut ne duos fines constituatis: vt & regnu3 propter se appetatis: & ista necessaria ꝓpter illud

ergo propter regnum dei tantum debemus operari omnia: non solum vel cum regno dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic apte dicit ne duos fines nobis constituamus: sed vnum tantum .i. regnum dei cum supra, dixerit bonas voluntates alias ⁊ alias proprios habere fines.

¶ Hic ostenditur quomodo licet videantur non repugnent predicta. E

Hec aũt sibi non repugnare animaduertit qui verbis premissis simplici oculo diligenter intendit. Qui enim dixit ne duos fines nobis constituamus: sed omnia propter regnum dei faciamus: ipse premisit quod debemus manducare vt euangelizemus. Cum autem hoc ita facimus actionis illius finem euangelium constituimus: sed ⁊ hunc finem ad regnum dei referimus. Manducamus enim propter euangelium: ⁊ mãducamus et euangelizamus propter regnũ dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus. Sed ista facientes nunquid peccamus? absit Nam ⁊ ipse sic facere suadet si diligenter eius verba inspiciamus. Cum ergo ait ne duos fines nobis constituamus: fines in diuersa tendentes intelligi voluit. scilicet quorum alter ad alterum non referatur. Ita ⁊ cum dicit: propter regnum dei tantum omnia agenda: nec cum ipso mercedẽ temporalem meditandam: ita intelligendũ est: vt non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem: ita quod non propter regnum: sed propter se: vt scilicet regnum propter se appetamus: ⁊ ista propter illud sicut ipse docet. Sicut enim petimus vitam eternam: petimusq; etiam temporalia a deo: si ea petimus propter vitam eternam: non offendimus: neq; sinistra tunc scit quid faciat dextera: quia mercedem temporalem non propter se meditamur: sed propter regnum dei vt sit leua sub capite ⁊ dextera in amplexu. Alioquin si hec temporalia propter se queramus sicut eterna miscetur dextere sinistra. Ideoq; cum dominus dixerit. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus: vt videamini ab eis. Alibi ait. Sic luceant opera vestra bona coram hominibus: vt glorificent patrem vestrum qui in celis est. Propter deum ergo omnia facienda sunt: vt oia que facimus omniumq; fines ad eum referamus.

[Margin: Quõ itelligẽdũ sit illud ne duos fines cõstituamus nobis. — Luce.xij. — Matt.xvi. — Cantico.ij — Ibidez. — Mat.v.]

¶ De differentia intentionis voluntatis ⁊ finis. F

Solet etiam queri quid distet inter voluntatem ⁊ intẽtionem ac finem. Ad quod dici potest inter voluntatem ⁊ finem certo atq; euidenti modo distinguitur: quia voluntas est qua volumus aliquid. finis vero voluntatis est vel illud quod volumus per quod impletur ipsa voluntas: vel potius aliud propter quod illud volumus. Intentio vero interdũ pro voluntate: interdum pro fine voluntatis accipitur: q̃ diligens ac pius lector in scriptura vbi hec occurrunt discernere studeat. Finis vero voluntatis est delectatio bona vel mala: ad quã nitit̃ quisq; peruenire. Unde Augu. sup illũ locũ ps̃. Scrutãs corda ⁊ renes: sic ait. Deus solus scrutat̃ corda .i. quid quisq; cogitet: ⁊ renes .i. quid quẽq; delectet. Ut finis cure ⁊ cogitationis est delectatio: ad quã cura ⁊ cogitatione nititur q̃sq; puenire ⁊ paulopost. Opera nostra q̃ sunt in dictis ⁊ factis possunt homines videre sed quo animo fiant: ⁊ quo venire cupiant solus deus videt: qui cum videt cor esse in celo: ⁊ non delectari nos in carne: sed in domino: idest cum bone sunt cogitationes ⁊ earum fines dirigit iustum. Idem super alterius ps̃ locum illum: scilicet in laqueo isto quem absconderunt comprehensus est pes eorum: dicit. Pes anime amor est: qui si prauus, est dicitur cupiditas

[Margin: Quid sit voluntas. Intẽtio q̃s mõ accipit̃ — Augu. sup ps̃. vij. — Au. i expõne ps̃. ix]

vel libido: si rectus: dicitur charitas. Eo monetur anima quasi ad locum quo tendit: idest ad delectationem bonam vel malam quo se peruenisse p

Repetit p̄dicta subdēs exēplū

amorem letatur. Finis ergo voluntatis vt premissum est dicitur τ illō qđ volumus: τ illud propter quod volumus: τ intentio ad illud respicit propter quod volumus: τ voluntas ad illud quod volumus: vt verbigratia. Si velim esurientem reficere vt habeam vitam eternam: voluntas est qua volo reficere esurientem: cuius finis est refectio esurientis. Intentio vero est qua sic ad vitam peruenire volo. Finis vero supremus est ipsa vita ad quam τ alius finis refertur.

¶ An illa intentio sit voluntas. B

Sed queritur vtrum intētio talis sit voluntas: τ si voluntas est an in hoc opere sit vna eademqꝫ voluntas qua volo reficere esurientem τ qua volo habere vitam eternam. Videtur nempe talis intentio voluntas esse: vt enim voluntas est qua volo reficere pauperem, ita τ voluntas est qua per illud volo habere vitam. Et alia quidem videtur volūtas esse qua volo habere vitam. τ alia qua pauperi subuenire volo. Sed ista ad illam refertur. Nam τ si hoc ita placeat vt in eo cuꝫ aliqua delectatione voluntas acquiescat. nondum est tamen illud quo tēditur: sed hoc ad illud refertur vt illud deputetur tanquam patria ciuis: istud vero tanqꝫ refectio vel mansio viatoris. Et sunt iste voluntates affectus: siue motus mentis quibus quasi gressibus vel passibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera est voluntas videndi fenestras vt supra docente Augustino diximus altera que ex ista nectitur voluntas scilicet per fenestras videndi transeuntes. Ita nonnullis alia videtur esse voluntas elemosinas dandi pauperi. alia voluntas habendi vitam. Alij aūt putant qꝫ vna sit voluntas τ hic τ ibi: sed ꝓpter subiectoꝝ multiplicitatē diuersitas memoraꝶ voluntatum. Ceterum quodlibet hoꝝ verum sit illud nulli in ambiguū venit: quin voluntas ex suo fine penseturvtrum recta sit an praua: peccatum an gratia: et quin nomine intentionis aliquando finis: aliquando volūtas intelligatur.

¶ Cum voluntas sit de his que homo naturaliter hꝫ: quare pctm̄ fore dicatur cū nullū aliud naturale pctm̄ sit. A

Dist. xxxix Quare voluntas magis deprauetur i suo actu qꝫ aliqua alia potentia

Hic aūt oritur questio satis necessaria ex superioribus causam trahens. Dictum est enim supra voluntateꝫ inesse naturaliter homini sicut intellectus τ memoria. Que auteꝫ homini naturalia sunt: quantumcūqꝫ vitientur: bona tamen esse non desinunt: qꝛ non valet vitium bonitatem in qua deus eam fecit penitus consumere: vt verbigratia. Intellectus vel ratio τ ingenium ac memoria: τ si vitijs ac peccatis obnubilentur τ corrumpantur bona tamen sunt nec peccata nominantur sicut Augustinus de ratione que est imago dei in qua facti sumus euidenter ostendit in decimoquinto libro de trinita. Hec est inquit imago in qua homines sunt creati qua ceteris animalibus presunt: q creatura in rebus creatis excellentissima est cum a deo iustificaꝶ a deformi forma in formosam mutatur formam. Erat enim etiam intervitia natura bona: hec autem imago ratio est vel intellectus. Cum ergo voluntas de naturalibus sit: quare ipsa non semper bonum est: τ si aliquādo vitijs subiaceat. Ad hoc facile respōdent q̄ dicunt omnia que sunt inquantum sunt bona esse: quia τ ipsam voluntatem inqꝫtū bona est vel inquan-

Rñsio scdꝫ quosdam.

tum voluntas est vt supra posuimus bonum esse asserunt: sed inquantuꝫ

inordinata est: in ala est & peccatum. Ubi potest ab eis rationabiliter queri Si voluntas inquantum inordinata est peccatum est: quare ergo intellectus ratio & ingenium & huiusmodi: cum inordinata sunt: peccata nõ sunt Inordinata vero sunt sicut voluntas cum ad rectum finem non tendunt: eorumque actus preuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim scilicet naturalem potentiam volendi: aliquãdo actum ipsius vis significari. Uis autem ipsa naturaliter anime insita nũquam peccatum est sicut nec vis memorandi vel intelligendi: sed act⁹ huius vis: qui & voluntas dicitur: tunc peccatum est quando inordinat⁹ est.

¶Quare actus voluntatis sit peccatum: si actus aliarum potẽtiarum non sunt peccata. B

Sed adhuc queritur quare huius naturalis potẽtie act⁹ peccatum sit: si aliarum potentiarum actus peccata non sunt: scilicet potẽtie memorandi: cuius actus est memorari, & potentie intelligendi cui⁹ act⁹ est intelligere. Ad quod & ipsi dicunt: quia alterius generis est actus ille voluntatis quam actus memorie vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum vel non admittendum: qui non potest esse de malis: quin sit malus. Uelle enim mala malum est: sed intelligere vel memorari mala malum non est. Quamuis eorum quidam etiaꝫ hos actus malos esse interdum non improbe asserant. Memorat enim interdum quis malum vt faciat: & querit intelligere verum vt sciat impugnare. Ecce qualr solnitur premissa questio ab his qui tradunt omnia esse bona inquantuꝫ sunt. Qui vero dicunt voluntates malas peccata esse et nullo modo bona: breuius respondent dicentes actum voluntatis non esse de naturalib⁹: sed vim ipsam & potentiam volendi que semper bonum est: & in omnibus est: etiam in paruulis in quibus nondum est eius actus. — Rñsio scdꝫ qsdã alios

¶Quomodo intelligendum sit illud & homo etiam qui seruus est peccati naturaliter vult bonum. C

Preterea queri solet quomodo intelligendum sit qđ ait Ambrosius exponens illud verbum Apostoli. Non quod volo illud ago: sed quod nolo illud facio. Dicit enim ꝙ homo subiectus peccato facit qđ non vult: quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hec semper caret effectu: nisi gratia dei adiuuet & liberet. Si homo subiectus peccato est vult quidem malum & operatur: quia seruus est peccati: & eius voluntatẽ (sicut supra dixit Augustinus) libenter facit: quomodo ergo naturaliter vult bonum? An est eadem voluntas: idest idem motus quo libenter peccato seruit: & quo naturaliter vult bonum? Si non est eadem voluntas: que ergo istarum est qua cum homo iustificatur a seruitute peccati liberatur. Ut enim diximus superius gratia dei voluntatem hominis liberat: et adiuuat que voluntatem hominis preparat ad adiuuandam: & adiuuat preparatam. Sed que est illa voluntas: an illa que naturaliter vult bonum: an illa que libẽter seruit peccato: si tamen due sunt voluntates? — Ro. vij. — An eađ voluntate velit hõ naturaliter bonũ: & libenter pctõ seruit

Proposita est qđ pfunda q̃ varia adiversis expõne determinat. Alij eĩm dicũt duos esse mot⁹: vnũ quo vult bonũ naturalr quare naturalr quare naturalis đr. Et talis fuit motus nature humane in prĩa pditiõe in qua creati sine vitio sumus q̃ ppiie natura đr. Fuit eĩm hõ creatus in voluntate rect⁹ Unñ in ecclesiasticis dogmatib⁹ scriptũ est. Firmissime tene pmos hoĩes bonos & rectos eẽ creatos cũ libero arbitrio quo possent si vellẽt ppria volũtate peccare: eosque non necessitate: sed propria voluntate peccasse. Recte — Qõnẽ ppositaꝫ exeqũt pri⁹ sm illos q̃ dicũt duos esse motus.

ergo dicitur homo naturaliter velle bonum: quia in recta et bona volūtate conditus est. Superior em̄ scintilla rationis que etiā (vt ait Hieronymus) in Chain non potuit extingui: bonum semper vult: et malum semper odit. Alium autem dicunt motum esse quo mens relicta superioris lege subijcit se peccatis eisq; oblectatur. Iste motus (vt aiunt) anteq̄ assit alicui gratia dominatur et regnat in homine alterumq; deprimit motum. vterq; tamen ex libero arbitrio est. Ueniente autem gratia ille malus motus eliditur: et alter naturaliter bonus liberatur et adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam vero licet naturaliter homo velit bonū: non tamen absolute concedi oportet bonam habere voluntatem: sed potius malam. Alij autem dicunt vnam esse volūtatem id est vnum motum quo naturaliter vult homo bonū: et ex vitio vult homo malū eoq; delectatur: et inquātū vult bonum naturaliter bonus est: inquātum malum vult malus est.

¶ An ex fine omnes actus pensari debeāt: vt simpliciter boni vel mali dicantur. A

Dist. xl. Quartr ex prauitate volūtatis si at deprauatio in actu exteriori: ostēdēs ex opposito quō ex rectitudine intentiōis hēat fieri op⁹ bonū. Qui actus simplr boni dicendi sunt q̄ simplicit mali.

Post hec de actibus adijciendum videtur vtrum et ipsi ex fine sicut voluntas pensari debeant boni vel mali. Licet enim sm̄ quosdā omnes boni sint inquātū naturaliter sunt: nō tamē absolute dicendi sunt omnes boni: nec omnes remunerabiles. sed quidā simpliciter mali dicuntur: sicut et alij boni. Nā simpliciter ac vere sunt boni illi actus q̄ bonā habent causam et intentionē id est qui voluntatem bonam comitatur et ad bonum finem tendunt. Mali vero simpliciter dici debent: qui peruersam habēt causam et intentionē. Unde Ambrosius ait. Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Augustinus sup psal. xxxj. Nemo cōputet bona opera sua ante finē. Ita enim videtur mihi esse vt magne vires et cursus celerrimus preter viā q2 vbi ipsa fides nō erat bonū opus nō erat. Bonū em̄ opus intentio facit: intentionē fides dirigit. Non valde attēdas quid homo faciat: sed quid cū facit attendat: quo lacertos optime gubernatiōis dirigat. His testimonijs insinuari videtur ex affectu et fine opera bona esse vel mala. Quibus cōsonat qd̄ veritas in euāgelio ait. Nō potest arbor bona fructus malos facere: neq; arbor mala fructus bonos facere. Noie arboris non natura humane mētis sed voluntas intelligit: q̄ si mala fuerit nō bona: sed mala opera facit. Si vero bona fuerit bona non mala opera facit.

Mat. vij.

¶ Utrum omnia opera hominis ex affectu et fine sint bona vel mala. B

Opinio q̄rūdā q̄ dicūt omnes actus idifferentes.

Aliorum opinio q̄ tripertitā dicunt differentiā actuum.

Sed queritur vtrum oīa opera hominis ex affectu et fine sint bona vel mala. Quibusdā ita videtur esse qui dicūt oēs actus esse indifferētes vt nec boni nec mali p se sint: sed ex intentione bona bonus: et ex mala malus sit ois actus. Scd̄m quos quilibet act⁹ pōt esse bon⁹ si bona intentiōe geratur. Alij aūt videt q̄ quidā actus in se mali sint: ita vt non possint esse nisi pctā: etiā si bonā habeant causam. Et quidā in se boni ita vt et si malā habeāt causam. nō tn̄ boni esse desināt. Qd̄ testimonio. Augu. confirmāt: q̄ dicit bonū aliqn̄ nō bene fieri. Quod em̄ qs inuitus vel necessitate facit: nō bn̄ facit: q2 nō bona facit intentione. vt ait Augusti. sup Joh. Seruilis inquit timor nō est in charitate: in quo q̄uis credatur deo: nō tn̄ in deum: et si bonum fiat nō tamen bene. Nemo em̄ inuitus bene facit etiā si bonum est quod facit. Ecce habes q̄ aliquis non bene facit illud qd̄ bonū est. Facit ergo qd̄ bonū est intentione non bona. Ideo asserunt illi que-

dam opera esse talia q̃ sic bona sunt vt mala esse nõ possunt quocunq̃ modo fiat: sicut econuerso quedã sic sunt mala vt nõ possint esse bona quacũq̃ ex causa fiat. Alia aũt esse opera q̃ ex fine vel causa bona sunt vel mala et ad illa referunt sanctorum testimonia: quibus ex affectu vel intentione iudicium operũ pensari dicit. Tripartitam edũt isti differentiam actuum.

¶ Aliter Augu. sentire videtur qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentiõe et causa: preter quedam que per se peccata sunt.

Sed Augu. euidentissime docet in libro cõtra mendaciũ omnes actus fm intentionẽ et causam iudicãdos bonos vel malos: preter quosdam qui ita sunt mali vt nunq̃ possint esse boni etiã si bonã videantur habere causam. Interest inquit plurimum: qua causa: quo fine: qua intentione quid fiat. Sed ea que cõstat esse peccata: nullo bone cause obtẽtu: nullo q̃si bono fine nulla velut bona itẽtiõe faciẽda sunt. Ea q̃ppe opera hominum si causas habuerint bonas vel malas nũc sunt bona: nũc mala que non sunt per se ipsa peccata sicut victum prebere pauperibus bonũ est: si fit causa misericordie cum recta fide: ꝛ concubitus coniugalis quando fit cã generandi: si ea fide hat vt gignantur regenerãdi. Hec rursus mala sunt si malas habeant causas: velut si iactantie causa pascat paup: aut lasciuie causa cum vxore concũbitur: aut filij generẽtur non vt deo: sed vt dyabolo nutriantur. Cum vero opera ipsa per se peccata sunt vt furta stupra blasphemie: quis dicat causis bonis esse facienda: vel peccata nõ esse vel quod est absurdius iusta peccata esse. Quis dicat furemur diuitib⁹ vt habeamus quid demus pauperib⁹: aut falsa testimonia proferamus: nõ vt inde innocentes ledãtur: sed potius saluẽtur. Duo eñ bona hic sunt: vt inops alatur: ꝛ innocẽs non puniat. Aut quis dicat adulteriũ esse faciendum vt per illam cum qua fit homo de morte liberetur. Testamenta etiã vera. Cur nõ supprimimus et falsa supponimus ne hereditates habeant q̃ nihil boni agũt: s; hi potius q̃ indigẽtes adiuuãt. Cur nõ fiãt illa mala ꝓpter hec bona: si ꝓpter hec bona nec illa sunt mala. Cur nõ ab immũdis meretricib⁹ q̃s ditãt stupratores: rapiat diuitias vir bonus vt indigẽtib⁹ eas largiatur cũ nullũ malũ malũ sit si ꝓ bono fiat. Quis hoc dicat nisi q̃ res humanas moresq̃ conatur et leges subuertere. Qḋ eñ facinus non dicatur recte fieri posse nec impune tantum verumetiam gloriose: vt in eo nõ timeatur supplicium sed speretur et premiũ: si semel consenserimus in malis actibus: non qḋ fiat s; quare fiat esse querendũ: vt queecunq̃ ꝓ bonis fiunt causis: nec ipsa mala esse iudicent. At iustitia merito punit eum qui dicat se subtraxisse superflua diuiti vt preberet pauperi et falsariũ qui alienum corrũpit testamẽtũ: vt is esset heres q̃ faceret elemosynas largas: nõ ille q̃ nullas: ꝛ eũ qui se fecisse adulteriũ ostẽdit: vt per illam cuȝ qua fecit hoiem de morte liberet. Sed diceret aliq̃s: ergo equãdus est fur q̃libet furi q̃ volũtate mle furat: q̃s hoc dixerit? S; horũ duoꝶ non ideo quisq̃ est bon⁹: q: peior est vnus. Peior eñ est qui cõcupiscẽdo q̃ q̃ miserãdo furat. Sed si furtũ omne pctm̃ est ab oi furto abstinendũ est. Quis eñ dicat esse do q̃ q̃ mi peccãdũ etiam si aliud sit grauius: aliud leuius peccatũ. Nunc aũt querit q̃s actus pctm̃ sit vel non: non qḋ grauius sit vel leuius. Inde lector propositis verbis tota mentis consideratione: quenõ inutilem habẽt exercitationem: et dinosces quis actus sit peccatũ: qui s; malam habeat causam. nec ille tantũ: q: sunt nõnulli act⁹ qui et si bonã habeãt causam:

¶ Augusti.

Nõ tñ q̃re fiat attẽdẽdum est.

Peior qui cõcupiscen. (?) rando furatur.

tamē peccata sunt vtsupra positū est. Ex quo consequi videt qꝛ non semꝑ ex fine iudicatur voluntas siue actio mala sicut in illis que per se peccata sunt. Ille em̄ etsi quis gesserit pro aliqua bona causa bonum videt habere finē nec ex fine volūtas est mala nec ex volūtate actio fit mala sed ex actiōe

Intra ea q̄ voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum iudeorum qui cruci

actus ma: figendo christum arbitrabant se obsequiū prestare deo: qꝛ bonum finē di=

li sūt q̄daꝫ cunt eos sibi posuisse. s. dei obsequium: ꝛ tn̄ voluntatem eoꝝ ꝛ actionē per=

ponunt a: uersam fore asserūt. De bonis autem nulla fit exceptio in premissis verbis

ctū iudeoꝝ Augu. quin omnis volūtas bona ex fine fit bona: ꝛ ex fine ꝛ voluntate omnis actio bona: bona est. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala est: nec ois mala actio ex fine ꝛ voluntate mala est: ꝛ ois qui habet malā cām mala est: sed non ois q̄ bonā causam habet bona est. Ideoq; cū ex affectu sit nomē impo m operi in bonis operib⁹ generaliter vera est hec regula: sed in malis excipiunt illa que per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera sm̄ intentionē ꝛ causam iudicant bona vel mala: exceptis his que ꝑ se mala sunt: id est que sine preuaricatione fieri nequeunt.

¶ Quidam dicunt predicta non posse fieri bono fine. D

Que tamen quidā contendunt nunq̄ꝫ habere bonam cau=

Qꝺ nō fiāt sam. Qui enim aliena furatur vt pauperib⁹ tribuat: nō ꝓ bono (vt aiunt)

bono fine furat. Non enim bonū est aliena pauperib⁹ erogare. Qui em̄ de rapina sa

notatur ex crificium deo offert: idē facit vt ait auctoritas ac si filiū in ꝯspectu p̄ris vi=

ꝟbis aug. ctimet vel sacrificiū carnis deo offerat. Abominabilis nēpe deo est impiorū oblatio. Ita etiā et hoiem ꝑ adulterium a morte liberare malum esse dicunt. Et si em̄ bonū sit hoiem a morte liberare tn̄ sic hoiem liberare: malū fore asserunt. Ideoq; August. in superiorib⁹ dicūt tēperasse sermonē cauteq; locutū vbi ait. Ea q̄ cōstat esse pctā: nullo quasi bono fine nulla velut bona intētiōe facienda. Nō em̄ simpliciter dixit bono fine ꝛ bona intētione: sꝫ addidit quasi ꝛ velut: qꝛ talia non fiunt bono fine et bona intentione: sed intentione que videtur bona et fine q̄ putatur bonus: sed non est. Nec ideo accepit Augusti. ista vt aiunt quin causas habeant malas. Sed quia causas habēt qua videntur bone: sunt tamen male.

¶ An omnis intentio vel actio eorum qui carent fide

Dist. xli. sit mala.

Qualr ex A

obliq̄tate i Cumq; intētio (vt supra dictum est) bonum opus

tētiōis ha faciat: et fides intentionē dirigat non immerito queri pōt vtrū

beat fieri ois intētio omnesq; illoꝝ opus malum sit qui fidē nō habēt. Si enim fides intentionem dirigit: ꝛ intētio bonum opus facit vbi

op⁹. malū. nō est fides nec intentio bona nec opus bonū esse videtur. Quod a q̄busdā

Quidā di= nō irrationabiliter astruitur qui dicūt oēs actiones et volūtates hominis

cūt omnes sine fide malas esse q̄ fide habita bone existūt. Unde apostolus ait. Omne

actiōes ho qꝺ non est ex fide peccatū est. Qꝺ exponēs Augu. ait. Ois infidelium vita

minis sine pctm̄ est ꝛ nihil bonum est sine summo bono vbi deest agnitio eterne verita

fide eē ma tis: falsa virtus est etiam in optimis morib⁹. Et Iacobus in epistola cano.

las q̄ i fide ait. Qui offendit in vno; scꝫ in charitate fact⁹ est oīm reus. Qui ergo fidē ꝛ

bone sunt charitatē non habet: ois eius actio pctm̄ est: qꝛ ad charitatē non refertur.

Rom. xiiij. Quod em̄ ad charitatem non refertur (vt supra meminit Augustinus non

Aug. in li. fit quemadmodum fieri oportet. Ideoq; malum est. Non ergo mādata cu

sentētiarū stodit qui charitate caret: quia sine charitate nullum mādatorū custodi=

ꝓsperi. tur. Unde Augustinus super Epistolam ad Gal. ait. Custoditionem legis

dicit Apostolus: non inebriari: non occidere: non mechari: et alia hmõi ad bonos mores pertinẽtia q̃ sine charitate fide ⁊ spe impleri nõ possunt. Nullum ergo mãdatũ implet: nullũ bonũ opus facit. q̃ fidẽ ⁊ charitatẽ nõ hꝫ. Impossibile est eñ (vt ait apl's) sine fide aliquid placere deo. Que ergo sine fide fiunt bona nõ sunt: qꝛ omne bonum placet deo.

Jacobi. ij.
Auctoritatib⁹ muniunt suam opinionẽ.

¶ Que pmisse sentẽtie obijciunt ex verbis Augu. B

His autẽ obijcitur quod supra dixit Augu. scꝫ ꝙ in seruili timore: ⁊ si bonũ fiat nõ tñ bene. Nemo eñ inuit⁹ benefacit etiã si bonũ est qđ facit. Hic eñ dicit bonũ fieri: sꝫ nõ bñ ab illo q̃ charitatẽ nõ hꝫ. Qui eñ seruiliter timet charitate vacuus est de quo tñ hic dicit: qꝛ bonũ facit sꝫ nõ bene. Qui etiã sup illũ locũ psal. Turtur inuenit sibi nidũ vbi reponat pullos suos. dicit ꝙ iudei heretici ⁊ pagani opa bona faciunt: quia vestiũt nudos ⁊ pascunt pauperes ⁊ huiusmodi: sed non in nido ecclesie. i. in fide: et ideo conculcantur pulli eoꝝ. Quibus illi respondẽt dicentes bona opera appellari hmõi q̃ sine charitate fiũt: nõ qꝛ bona sint qñ sic fiunt: quod euidẽter supra Augu. docuit: sed qꝛ bona essent si aliter fierent que in suo genere sunt bona: sed ex affectu fiunt mala.

Quod sine charitate non custodiunt mãdata.
Heb. xi.
ps. lxxxiij.
Qualr ad hec illi respõdeant.

¶ Aliorum sentẽtia de premissa q̃stione qua querebat si omnis actio eorũ mala est qui fidem non habent. C

Alij vero qui triphariam distinctionem actuũ faciũt: opera cũcta que ad nature subsidium fiunt semper bona esse astruunt. Sed ꝙ Augu. mala esse dicit: si malas habeãt causas: nõ ita accipiẽdũ est quasi ipsa mala sint: sed qꝛ peccãt ⁊ mali sunt q̃ ea malo fine agunt. Itẽ et illud aliud: scꝫ bonũ opus intẽtio facit: ⁊ intentionem fides dirigit: determinãt dicẽtes ibi bonum vocatũ quod remunerabile est ad vitam: nõ ꝙ illud sit solũ bonum opus immo etiam alia plura: licet nõ ea ratiõe qua illud sint bona. Bonum eñ multipliciter accipitur: scꝫ pro vtili: p remunerabili: pro signo boni: pro specie boni: pro licito ⁊ alijs forte modis. Solaqꝫ illa intẽtio remunerabilis est ad vitam quam fides dirigit: sed non illa sola bona est vt aiunt. Nam si quis iudeus vel malus christianus necessitatem proximi releuauerit naturali pietate ductus: bonum fecit: et bona fuit voluntas qua illud fecit.

Determinat pdicta verba Augustini Quib⁹ modis dicat bonum.

¶ Hic ponit quedã Augu. capitula q̃ retractauit: non quasi praue dicta. sed quo sensu dixerit insinuans. D

Post hec inuestigari oportet qualiter intelligendum sit qđ Augu. ait in libro de vera religione. Usqꝫ adeo inquit peccatũ voluntariũ malum est vt nullo modo sit pctm̃ si non sit voluntarium. Huius dicti rationẽ Augu. aperiẽs in lib. retrac. dicit. Põt videri falsa hec diffinitio: sꝫ si diligẽter discutiatur inuenitur esse verissima. pctm̃ quippe illud cogitãdũ est qđ tantũmodo peccatũ est non qđ est etiã pena peccati scꝫ pctm̃ primũ hoĩs qđ fuit pctm̃ ⁊ causa pcti: sed nõ pena. Quãuis ⁊ illa que non voluntaria pctã nõ immerito dicũtur: qꝛ vel a nesciẽtib⁹ vel a coactis ppetrãtur: nõ omni modo possunt sine voluntate committi: quoniam ⁊ ille q̃ peccat ignorãs volũtate vtiqꝫ facit: quod cum faciẽdũ non sit: putat esse faciẽdum: et ille qui concupiscente aduersus spiritum carne/ nõ ea que vult facit: concupiscit quidem nolens: et in eo non facit quod vult: sed si vincitur concupiscentie consentit volens: et in eo nõ facit nisi quod vult: et illud qđ in paruulis est originale peccatũ: ex prima hominis volũtate mala cõtra-

Cplꝫ pma Retractatio Augu. geminã cõtinẽs detestationẽ.

ctum est. Nō itaq; falsum est qd̄ dixi: vsq; adeo peccatum voluntariū est rc. Ecce qualiter accipiendum sit illud scʒ vel de primo peccato hominis: vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quedā dicantur nō voluntaria que scʒ per ignorantiā vel per infirmitatē fiunt eadem tamē ea ratione possunt dici voluntaria: q2 sine volūtate nō cōmittuntur.

¶Aliud capitulum. E

Illius etiam intelligentia perquirenda est: qd̄ in libro de duabus aīabus edidit inquiēs. Nusq; nisi in voluntate peccatū est. Quod etiam in libro retrac. plane determinat dicens. Potest putari ista falsa esse sentētia qua diximus. Nusq; nisi in volūtate esse peccatū. cū A postolus dicat. Quod nolo hoc facio rc. Sed peccatū quod nusq; est nisi in voluntate illud precipue intelligēdū est quod iusta dānatio cōsecuta est. i. primū hominis peccatū. In eodē quoq; libro de duabus animabus aliud tradidit cōsideratione dignū. ait enim. Nō nisi voluntate peccatur: ipsamq; voluntatem diffinit dicens. Volūtas est animi motus cogente nullo ad aliquid vel non admittendum vel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens r intelligentiam pandens in libro retrac. ait. Hoc propterea dictum est: vt hac diffinitione volens a nolente discerneretur: r sic ad illos refertur intentio: q2 in paradiso fecerunt originem mali nullo cogente peccando. id est libera voluntate: quia r scientes contra precep tū fecerunt: r ille tentator suasit vt hoc fieret: nō coegit. Nam qui nesciens peccauit nō incōgrue nolens peccasse dici potest: q̄uis r ipse quidē nesciens fecit volens tamē fecit. Ita nec tale peccatū sine volūtate esse potuit: sed voluntas facti ibi fuit nō peccati voluntas: quod tamen factum fuit peccatum. hoc enim factum est quod fieri non debuit. Quisquis autē sciens peccat: si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere: nec tamen facit vtiq; volens peccat. q2 qui potest resistere nō cogitur cedere: quapropter peccatum sine voluntate esse nō posse verissimū est. Ex his liquet qualiter superiora accipienda sint.

Retractatio Augu. Rom. vij. Aliud capl'm

¶Qd̄ mala voluntas est voluntariū peccatū. F

Si autem omne peccatum mortale voluntarium est: cum voluntas mala peccatū sit mortale: cōstat ipsam esse voluntariū peccatuʒ. Quid enim vt ait Aug. tam in voluntate q̄ ipsa voluntas sita est. Voluntas itaq; mala recte voluntarium dicitur peccatum: quia in voluntate cōsistit. Voluntas quippe (Ut ait Aug. in eodē) est prima causa peccādi: aut nullū pctm̄ est prima cā peccādi: nec est cui recte imputet peccatū nisi peccanti. Nō ergo est cui recte imputetur nisi volūtati. Hoc aūt de pctō actuali r mortali intelligēdū est. Nec his verbis aliud voluit ostendere Aug. vt ipse ait in retractationib9 nisi q2 voluntas est qua peccatur r qua recte viuitur.

Au. in li. de libe. arbi.

¶An voluntas r actio mala in codeʒ homine r circa eandem rē sint vnū peccatū an plura. A

Dist. xlij. Descendit ad spāles dr̄as pcti. i cōmuni. Opi. cōtra

Cum autem voluntas mala r operatio sunt peccatum queri solet vtrum in eodem homine r circa eandem rem hec duo vnū sint peccatū vel diuersa: vt si quis volūtate furatur: voluntatē habuit malam: que peccatū est r actum malum qui itē illos quidā peccatum est. Hec autem duo diuersa sunt. scilicet voluntas r actio. Sed nū cūt vnū esse quid diuersa sunt peccata an vnum? Quidam dicunt vnum esse peccatum: peccatum. alij vero dicunt diuersa esse peccata. Quia cum constet hec duo esse diuersa: Responsio aut diuersa duo peccata dicūtur: aut duo diuersa nō pctā. Quib9 alij resp̄

dẽt hec duo diuersa esse peccata non plura. Nõ eñ plura peccata sunt: sed peccatũ vnũ. qꝛ vna preuaricatio vel inobediẽtia in vtroq; admittitur. siue quãdo vult: siue quãdo agit: ꝛ vnus est ibi cõtemptus: sed minor cum in voluntate solũ peccatũ cõtinetur. maior vero cũ volũtati etiã operatio addit̃ ꝛ ideo maius fit peccatũ: sed nõ plura cũ volũtas operi mancipatur.

¶Alia contra eosdem oppositio. B

Sed adhuc eisdem obijcitur. Si vnum tantũ illa duo peccata sunt: cum quis voluntate mala prius concepta, deinde opus patrauerit: non pro aliquo reus est: nisi pro quo ante opus reus erat cum adhuc in sola volũtate peccatum consistebat. Nullus enim reus est eterne mortis: nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione ꝙ prius admissum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iste fit damnabilis actu peccando ꝙ ante fuerat cum sola volũtate delinquebat. Ad hoc etiam ꝛ illi respondent dicentes: propter peccatum quidem tantum illum furem reũ constitui: ꝙuis eius voluntas ꝛ actio vnum sint peccatum. pro alio tamen reus factus est actu peccando ꝙ prius erat sola voluntate delinquendo: qꝛ pro actu qui est aliud ꝙ voluntas. licet nõ aliud peccatũ. Responsio

¶Alia aduersus eosdem obiectio. C

Item ꝛ adhuc questioni instant dicentes hec duo ideo diuersa esse peccata, quia diuersorum leges mandatorum preuaricatione sunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, scꝫ non furaberis: alio furandi voluntas. scꝫ non concupisces rem proximi tui. Cum autẽ hec duo diuersa mandata sint quibus illa duo prohibentur patet illa duo diuersas esse preuaricationes: diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt diuersa quidem esse mandata: quibus illa duo distinctim prohibent̃: vt Aug. docet super Exodum. Uerũtamen in illo non obseruatis vna tantũ preuaricatio incurritur vnũq; contrahitur peccatum: licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis: quibus duo precipiuntur diligi: vna tñ in eis nobis cõmendatur charitas. Responsio

¶Si peccatũ ab aliquo admissum in eo sit quousq; peniteat. D

Preterea queri solet cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi ꝛ actio transierit: nondũ tamen vera habita penitẽtia: vtrum illud peccatũ vsq; quo peniteat sit in eo? Qꝺ non esse videtur: qꝛ voluntas que prius fuit non est neq; actio: qꝛ neq; vult illud vel agit qꝺ ante voluit ꝛ egit. Sed nõ est ignorandum peccatum duobus modis dici esse in aliquo ꝛ transire scilicet actu ꝛ reatu. Actu est in aliquo dum ipsum quod peccatum est vt actio vel voluntas in peccante est. Reatu vero cum pro eo siue transierit siue assit mens hominis polluta est ꝛ corrupta totusq; homo supplicijs obligatur perpetuis: nec vnꝫ est in aliquo peccatum actu preter originale quin sit etiã reatus: sed est reatu intelligendũ postꝙ transijt actu. Rñsio qꝺ ꝛ nis determinatiua.

¶Quibus modis dicitur in scriptura reatus. E

Reatus in scriptura multipliciter accipit̃: scilicet pro culpa: pro pena: pro obligatione pene temporalis vel eterne. Si enim mortale est. obligat pene eterne: si veniale obligat nos pene temporali. Duo enim sunt genera peccatorũ mortalium. scilicet ꝛ venialium. Mortale est per qꝺ homo mortem eternam meretur. Crimen enim vt ait Augustinus. est quod est dignum accusatione ꝛ damnatione. Ueniale autem quod hominem vsq; ... Quid sit mortale peccatum. Quid sit veniale pctm̃.

in reatum perpetue mortis non grauat. verūtamen penam meretur: sed facile indulgetur.

¶ De modis peccatorum qui multipliciter assignantur. F

Modi autem peccatorum varias in scriptura habent di-
Prima di- stinctiones in qua dicitur peccatum duobus modis cōmitti scilicet cupidi-
stinctio. tate ⁊ timore: vt Augustinus tradit super illum locum psal. Incensa igni ⁊
suffossa. His eñ duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et
Ps. lxxix. incensa ea dicit que ex cupiditate male incendente oriuntur. Suffossa vero que ex timore male humiliante proueniunt: qđ est quando quis cupit non cupienda vel timet non timenda. Alibi vero dicitur peccatū fieri tribus modis scilicet cogitatu: verbo: ⁊ opere. Ubi Hieronymus super Ezechie. Tria
Scđa dist. generalia delicta sunt quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogita
Hierony. tione: aut sermone: aut opere peccamus. His aliquādo etiā additur quartus modus scilicet consuetudinis: qđ in quatriduano Lazaro significatur est. Dicitur quoq; homo peccare in deum: in se: ⁊ in proximum. In deum cū de deo male sentit vt hereticus: vel que dei sunt vsurpare presumit: indigne participando sacramentis vel quando nomen dei peierando cōtemptibile
.iij. distin. facit. In proximum peccat: cum proximum iniuste ledit. In se vero cum sibi ⁊ non alijs nocet.

¶ Quomodo differant delictum ⁊ peccatum. G

Variam quoq; appellationem habet. Dicitur enim peccatū etiā delictū. Et delictū fortasse est (vt ait Aug.) in q̄onibus leuitici declinare a bono pcm̄ est facere malū. Aliud est eñ declinare a bono: aliud est facere malū: Pcm̄ ergo est ꝑpetratio mali: delictū desertio boni: qđ ⁊ ipm̄ oñdit nomē. Quid eñ aliud sonat delictū nisi derelictū ⁊ qui delinq̄t q̄d derelinquit nisi bonum. Uel delictū est quod ignoranter fit: peccatum qđ scienter cōmittitur. Indifferenter tamen ⁊ peccatum nomine delicti ⁊ delictū nomine peccati appellatur.

¶ De septem principalibus vitijs. H

Preterea sciendum est septem esse vitia capitalia vel principalia vt Greg. super Exod. ait. scz inanē gloriā/ irā/ inuidiā/ accidiā/ vel tristitiam/ auaritiam/ castrimargiam/ luxuriam: que vt ait Johannes Chry. significata sunt in septem populis qui terram promissionis Israeli promissam tenebant. De his quasi septem fontibus cuncte animarum mortifere corruptele emanant. Et dicuntur hec capitalia. q: ex eis oriunt̄ oīa mala: nullū eñ malū est: qđ etiam nō ab aliquo horum originem trahat.

¶ De superbia que est radix omnis mali. I

Ex superbia tamen omnia mala oriūtur ⁊ hec ⁊ alia quia
Eccles. x. vt ait Gregorius: Radix cūcti mali est superbia. De qua dicitur: Initium
De q̄ttuor omnis peccati est superbia: que est amor proprie excellentie. Cuius qua-
speciebꝰ su tuor sunt species vt Gregorius ait. Prima est cū bonum quod habet quis
perbie. sibi attribuit. Secunda cū credit a deo esse datum sed tamen pro suis meritis. Tertia cum se iactat habere quod non habet. Quarta cum ceteris de
Quōd cupi spectis singulariter vult videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur su-
ditas ē ra- perbia. Huic autē videtur obuiare qđ Apostolus ait: Radix oīm malorum
dix oīz ma est cupiditas: quia si radix omnium est cupiditas ergo superbie. Quomo
lorū. j. Ti- do ergo superbia radix est ⁊ initium omnis peccati.
moth. vi.

¶ Quo sensu vtrunq; radix dicatur omnium malorum scilicet & superbia & cupiditas. K

Sed vtrūq; recte dictum esse intelligitur: si genera peccatorum singulorum non singula generum vtraq; locutione includi intelligantur. Nullum quippe genus peccati est quod interdum ex superbia nō proueniat. Nullum etiam quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nonnulli hominum qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Est enim vt ait Augustinus homo qui non esset amator pecunie: nisi per hoc putaret se excellentiorem esse: ideoq; vt excellat diuitias cupit: tali homini ex superbia oboritur cupiditas. Et est aliquis q̄ nō amaret excellere: nisi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat quia diuitias habere amat. Huic innascitur superbia id est amor excellentie ex cupiditate. Patet ergo ꝙ ex superbia aliquando cupiditas: & ex cupiditate aliquando superbia oritur: & ideo de vtraq; recte dicitur ꝙ sit radix omnis mali.

Augustin⁹

Dist.xliij. De vno peccato spāli qđ est magis graue & abominabile qđ est peccatū in spm̄ sctm̄.

¶ De peccato in spiritūsanctū qđ dicit᷑ etiā peccatū ad mortē. A

Est preterea quoddam peccati genus ceteris grauius & abominabili⁹: quod dicitur peccatū in spiritumsanctum de quo in euangelio veritas ait: Qui peccauerit in spiritumsanctum non remittetur ei neq; hic neq; in futuro. Et Joannes in epistola canonica: Est peccatum ad mortem nō pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem remittetur ei: & qui peccat in filium remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum nō remittetur ei: neq; hic neq; in futuro. Sed queritur quid sit illud peccatum in spiritumsanctum vel ad mortem? Quidam dicunt illud peccatum esse desperationis vel obstinationis. Obstinatio est indurate mētis in malicia ꝑtinacia: per quam homo fit impenitens. Desperatio est qua quis diffidit penitus de bonitate dei: existimans suam maliciā diuine bonitatis magnitudinem excedere sicut Chaym qui dixit: Maior est iniquitas mea ꝙ̄ vt veniam merear. Utrunq; vero dicitur peccatum in spiritumsanctum: quia spiritussanctus est amor patris & filij & benignitas qua seinuicem & nos diligūt que tanta est cuius finis nō est. Recte ergo in spiritumsanctum delinquere dicuntur qui sua malicia dei bonitatem superare putant: & ideo penitētiam non assumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inherent: vt eā nunq̄ relinquere proponant: & ad bonitatem spiritussancti nunquam redire: patientia dei abutentes: & de misericordia dei minus presumentes: quibus placet malicia propter se: sicut pijs bonitas. Isti nimia pertinacia & presumptione peccant autumantes deum non esse iustum. Illi desperatione deum non bonum existimāt tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum diuine iustitie: quo se recipiant fluctuantes atq; ipsa desperatione addunt peccata peccatis dicentes misericordiam nullam esse: & ꝙ super peccatores necessaria damnatio debetur.

Luce.xij. Joānis.v. Quid sit illud pctm̄. Gen.iiij. Au.de verbis dñi.

¶ Utrū oīs obstinatio sit peccatū in spiritū sanctum. B

Sed queritur vtrum omnis obstinatio mentis in malitia obdurate omnisq; desperatio sit peccatum in spiritumsanctum? Quidam dicunt oēm obstinationē & omnē desperationē esse peccatū in spiritūsctm̄: Qđ si est. aliqñ illud pctm̄ remittit᷑: q₂ multi etiā obstinatissimi & desperatissimi cōuertunt᷑. vt Aug. ait sup illū locū ps̄. Cōuertā in ꝓfundū maris

Opi. quorundam.

id est eos qui erant desperatissimi: et ibi Mittit cristallū suam sicut buccellas.i.obstinatos facit aliorū doctores. Taliū conuersio ibi etiā euidenter
Ps.lxvij. ostenditur vt ait. Qui educit vinctos in fortitudine: similiter et eos qui exasperant qui habitant in sepulchris. Secundū istos illud peccatū dicitur
Ps.cxlvij. irremissibile: nō qn aliqñ remittat: sed quia vix et raro et difficulter dimittitur. Non eñ soluit cristallus nisi vehementi spūs impetu. Alij vero tradunt nō quālibet obstinationē vel desperationē appellari peccatū in spm̄
Ps.lvij. sanctū: sed illā tm̄ quā comitat impenitentia: qui etiā impenitentiā dicūt esse petm̄ in spm̄sanctū. Sed qr Aug. di. impenitentiā esse petm̄ in spm̄sctm̄
Alioꝝ snia cū sic obstinatus est aliquis vt non peniteat: discuti opꝫ an aliud sit obstinatio aliud impenitentia sit in eo peccatū an idē sed diuersis modis commissum. Secundū istos peccatū illud dicit irremissibile eo qꝙ nunꝗ dimittatur. Unde Aug. etiā dicit qꝙ hoc solū peccatū veniā mereri non potest. Et Hiero. qꝙ taliter peccans digne penitere non potest. Et ideo recte Johannes dicit vt non ꝓ eo oret quis: quia qui sic peccat: orationibus ecclesie hic vel in futuro iuuari non potest habens cor induratū tanꝗ lapis: sicut de dyabolo legitur. Post hanc vitam qui valde mali sunt meritis ecclesie iuuari non possunt.

¶ Qualiter accipit peccatū in spiritūsanctum. C

Est etiā alia huius peccati assignatio. Hoc enim peccatū
Augusti. Aug. diffiniens in li. de sermone dñi in monte ait. Peccatū ad mortē est cū post agnitionē dei per gratiā. Christi oppugnat aliquis fraternitatē ⁊ aduersus ipsam gratiā qua reconciliatus est deo inuidie facibus agitatur quod fortasse est peccare in spm̄sanctū quod peccatū dicit non remitti: nō qr nō sit ignoscendū peccanti si peniteat: sed quia tanta labes est petī illius
Mat.xxvij. vt deprecandi humilitatē subire non possit: etiā si peccatū suū mala conscientia agnoscere et renunciare cogatur: vt Judas cū dixit peccaui: facilius desperans cucurrit ad laqueū ꝙ humilitate veniā peteret: quod propter magnitudinē peccati iam ex dānatione peccati tales habere credendū est. Ecce quedā assignatio peccati i spm̄sanctū vel ad mortē hic posita est: qua
Augustin⁹ illud peccatū esse tradit oppugnatio fraternitatis post agnitionē et inuidentia gratie post recōciliationē: quod species quedā obstinationis intelligi potest. Illā tamen diffinitionē Aug. i li. retrac. rememorās aliqd adijciendum ibi fore: nec asserendo se dixisse aperit ita dicens. Quod quidē nō confirmaui quoniā hoc putare me dixi. Sed tamen addendū fuit si in hac
Johānis.v scelerata mētis peruersitate finierit hanc vitam: qm̄ de quocūꝗ pessimo in hac vita constituto: non est desperandū: nec pro illo imprudenter orat de quo non desperatur. His verbis insinuat peccatū premissa diffinitione descriptū: tunc solum debere dici ad mortē vel in spm̄sanctū: cum non habet comitē penitentiā: nec de aliquo peccatore desperandū est in hac vita et idō pro omni esse orandū. Unde illud Johan. Non pro eo dico vt quis oret: sic accipiendū videtur: vt pro aliquo peccāte ad mortē vel i spm̄sanctū postꝙ finierit hanc vitam non oremus. Dum autē in hac vita est: nec peccatū illius iudicare: nec de illo desperare: sed pro illo orare debemus. Unde Augu. de verbis dñi de impenitētia que est blasphemia in spm̄sctm̄ sic ait. Ista impenitentia vel cor impenitens: ꝗdiu quisꝗ in carne viuit non potest iudicari. De nullo eñ desperādū est ꝗdiu ad penitentiā patiētia dei adducit. Pagan⁹ est hodie iude⁹ īfidelis est hodie: heretic⁹ est hodie scismatic⁹ est ho
i.Cor.iiij. die: qd si cras āplectat catholicā fidē: et sequat catholicā ꝟitatē? Quid si.

isti quos in quocūqꝫ ghe erroris notas: et tanqꝫ desperatissimos dānas antequā finiant istam vitam agunt penitentiā et inueniunt veram requiē z vitam in futuro. Nolite ergo ante tēpus iudicare quēqꝫ. Ex his ostēdit ꝓ singulis pctōrib⁹ in hac vita esse orandū: nec de aliquo esse diffiniendū: quia conuerti potest dū in hac vita est: qz non pōt sciri de aliquo vtrū peccauerit ad mortē vel in spm̄sanctū: nisi cū ab hac vita discesserit nisi forte alicui per spm̄sanctū mirabiliter reuelatū fuerit. Ex ꝓdictis aliquaten⁹ capi pōt quō accipiaꝶ peccatū in spiritūsanctū. i. inuidētia gratie fraternitatē impenitenter oppugnans que vtiqꝫ obstinatio esse videꝶ et omnis impenitentis obstinatio atqꝫ desperatio. Notandū vero est ꝙ non omnis qui non penitet impenitens dici potest quia impenitentia proprie obstinati est vt quidam volunt etiam desperati.

¶ Alia assignatio peccati in spiritūsanctum. D Ambrosi⁹.

De hoc quoqꝫ peccato in spiritūsanctū Ambro. in lib. de Math. xij. spiritusancto disserens diffinitā assignationē tradit dicens. Cur dn̄s dixerit. Qui blasphemauerit in filiū hominis remitteꝶ ei: qui aūt blasphemauerit in spiritūsanctū neqꝫ hic neqꝫ in futuro remitteꝶ ei diligenter aduerte nunquid alia est offensio filij alia spūssancti? Sicut vna dignitas sic vna iniuria. Sz si qs corpis specie decept⁹ humani remissius aliqd sentit de xp̄i carne qꝫ dignum est hz culpā non est tn̄ exclusus a venia. Si qs vero sancti spiritus dignitatē maiestatē et potestatē abneget sempiternā et putet non in spiritu dei eijci demonia. sed in beelzebub non pōt ibi esse exhortatio venie vbi sacrilegij plenitudo est. Satis hic aperte explicaꝶ quid sit peccatū Math. xij. in spm̄sanctū. Quod illi Aug. descriptioni cōgruere videꝶ qua illud pctm̄ diciꝶ esse inuidentia gratie oppugnans fraternitatē. qui enim post cognitionē veritatis sancti spūs veritatē negat eiusqꝫ opera dicit esse beelzebub potestati bonitati et gratie dei inuidere non dubitatur: Non vtiqꝫ distinctio illa verborū sic accipienda est quasi triū personarū diuise sint offense sed ibi peccatorū genera distincta sunt. Peccatū enim in patrē id intelligiꝶ quod fit per infirmitatē quia patri scriptura frequenter attribuit potētiā. Peccatū in filiū quod fit per ignorantiā: qz sapientia filio attribuiꝶ. Tertium expositū est. Qui ergo peccat per infirmitatē vel per ignorantiā: facile veniam adipiscitur: sed non ille qui peccat in spiritūsanctū. Cū autē vna sit potentia: sapientia: bonitas trium quare patri potentia: filio sapientia Dist. xliij. spūisancto bonitas sepius assigneꝶ superius dictum est.

¶ De potentia peccandi: an sit homini vel dyabolo a deo. A

Post predicta consideratione dignū occurrit vtruz peccandi potentia sit nobis a deo vel a nobis? Putant quidam potentiā recte agendi nobis esse a deo potentiā vero peccādi nō a deo sed a nobis vel a dyabolo esse sicut mala voluntas non a deo nobis est sed a nobis et a dyabolo: bona autē a deo tm̄ nobis est. Bone nāqꝫ volūtatis et cogitationis initiū non homini ex seipso nasci: sed diuini muneris parari et tribui in eo deꝑs euidenter ostendit, quia nec dyabolus nec aliquis angelorū eius ex quo in hanc caliginē sunt detrusi bonā potuit vel poterit resumere voluntatē: qz si possibile foret vt hūana natura postqꝫ a deo auersa bonitatez ꝑdidit voluntatis: ex seipsa rursus eā habere potuisset. multo possibilius hoc natura haberet angelica: que qꝫto minus graua fide tur terreni corporis pōdere: tantomagis hac esset ꝑdita facultate. Nō ergo trum.

Un̄ hēat ortū peccādi Opi. quorūdā ꝙ sit a deo sz fal sa ꝑ simile Rō ad ꝓbādū ꝙ bona volūtas nō sit hoi nisi ex deo. Aug. i li. 8 ad Petrum.

S

homo vel angelus a se voluntatē bonam habere potest et malam. Similiter et de potentia inquiunt per similitudinē voluntatis boni vel mali differentes ꝙ illa sit a deo non ista.

¶Auctoritatibus astruit potentiā peccandi esse a deo. B

Rom. xiij. **Sed pluribus sanctorū testimoniis indubitanter mōstra**
Joh. xix. tur ꝙ potestas mali a deo est a quo est omnis potestas. Ait enim apostolus.
Augu. sup Non est potestas nisi a deo. Quod non de potestate boni tantum sed et ma
ps. lxxxv. li intelligi oportet. Cum Pilato etiam veritas dicat. Nō haberes in me po
Job. j. testatem: nisi datum esset tibi desuper. Malicia nēpe hominū (vt ait Aug.)
Augu. sup cupiditatē nocendi per se habet: potestatē autem si ille non dat non habet
Gen. Ideoqꝫ dyabolus anqꝫ aliquid tolleret Job dicebat dño. Mitte manū tuā
puer. viij. id est da potestatē: qꝛ etiā nocentiū potestas non est nisi a deo: sicut sapien
Job. xxxiij tia ait. Per me reges regnant: et tyranni per me terram tenent. Unde Job
Osee. xiij. de dño ait. Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de po
pulo israel dicit deus. Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas potest esse ab hominis animo: potestas aūt non est nisi a deo: et hoc abdita aptaqꝫ iusticia. Nam per potestatem dyabolo datam iustos deus facit suos. De hoc etiam Grego. in moral. ait. Tumoris elatio non potestatis ordo in crimine est. Potentiā deus tribuit: elationem vero potentie malicia nostre mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro est: quia non potentia iusta: sed actio praua dānatur. His auctoritatibus aliisqꝫ pluribus euidenter ostenditur ꝙ non est potestas boni vel mali cuicunqꝫ nisi a deo equo et si te lateat equitas.

¶An aliquando resistendum sit potestati. C

Hic oritur questio non transilienda silentio. Dictum est
enim supra ꝙ potestas peccandi vel nocendi non est homini vel dyabolo
Rom. xiij. nisi a deo. Apostolus aūt dicit ꝙ qui potestati resistit dei ordinatione re
sistit. Cū ergo dyabolo sit potestas mali dei ordinatione: eius potestati nō
esse resistendum videtur. Sed sciendum est Apostolū ibi loqui de seculari
potestate. s. rege et principe et huiusmodi: quibus non est resistendū in his
que iubet deus eis exhiberi: scꝫ in tributis et huiusmodi. Si vero princeps
Qn̄ aliqñ aliquis vel dyabolus aliquid iusserit vel suaserit contra deum: tunc resistē
resistēdum dum est. Unde Augu. determinans qualiter resistendū sit potestati in libro
sit ptāti. de natura boni ait. Si aliquid iubeat potestas quod non debeas facere: hic sane contēne potestatē timendo maiorem potestatē. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit procurator: nunquid faciendū est: si contra proconsulē iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat: et aliud iubeat imperator nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator: aliud iubeat deus: contempto illo obtemperandum est deo. Potestati ergo dyaboli vel hominis tunc resistimus cū aliquid contra deum suggesserit in quo dei ordinationi non resistimus: sꝫ obtemperamus. Sic enim deus precepit vt in malis nulli potestati obediamus. Jam nunc his intelligendis atqꝫ pertractandis que ad verbi incarnati mysterium pertinent integra mentis consideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicū aliquid fari deo reuelante valeamus.

¶Explicit liber Secundus de rerū creatione et formatione corporaliū et spiritualiū: et aliis pluribus ad eā ptinentibus.

Incipit registrum breue 7 vtile omnes fere sententias: questiones 7 cōclusiones in primo et secundo sententiarum libris tactas continens: secundum ordinem alphabeti inferius annotatuȝ.

Finis.

Sententiarum primus et secundus Impressi Lugduni. Anno dñi Mille= simo Quĩgẽtesimo Vigesimoquar= to. Die vero decima mensis Ja= nuarij.

Tertij et Quarti sniarū textus.

¶ Incipiūt rubrice tertij libri sententiarum.

¶ Di.j. Quare filius carnē assumpsit nō pater vel spūssanctus.

Utrū pr̄ vel spūssctūs potuerit īcarnari.

An filius q̄ tm̄ carnē accepit aliq̄d fecerit quod non pater vel spūssanctus.

¶ Di.ij. quare totā hūanā naturā accepit et quid nomine nature intelligitur.

De vnione verbi et carnis mediāte ala.

Qd simul assumpsit animā ₇ carnē ꝟbū neq; caro prius est cōcepta ꝙ assumpta.

¶ Di.iij. De carne assumpta qualis añ fuerit.

Qd null⁹ est sine pctō hic excepta virgine

Quare Christus nō fuit decimat⁹ i Abraham sicut Leui.

Quare caro Christi non dicta est peccatrix sed similis.

¶ Di.iiij. Quare spūiscētō tribuat̄ incarnatio cū sit opus trinitatis.

Quare dicat̄. Christus conceptus et nat⁹ de spiritusancto.

Quare Apostolus dicit Christū factum quē nos fatemur natum.

Di.v. Si psona vel natura psonā vel naturā assūpsit. ₇ si natura dei sit īcarnata

An diuina natura debeat dici caro fctā.

Quare nō accepit psonā hois cū assūpserit hoiem quod quidā ꝓbare nituntur.

¶ Di.vj. De intelligētia harū locutionū deus est homo. deus factus est homo ₇c. vbi tres sententias ponit.

Prima est eorū qui dicunt in incarnatione hominē quendā ex ala ₇ carne cōstitutū et illum hoiem esse factum deū ₇ deū illū hominē: et auctoritates quibus ita esse asserunt ponit.

Secunda est eorū qui dicūt hominē illū ex tribus substantijs vel duabus naturis constare. et hunc fatentur vnā esse personā ante īcarnationē simplicē tm̄ sed in incarnatione cōpositam: et auctoritates quibus se muniunt proponit.

Tertia est eorū qui non solū personā ex naturis cōpositā negant: sed etiam aliquem hominē: vel aliquā substantiā ibi ex anima et carne compositam diffitetur et sic duo illa. s. carnem et animam verbo vnita dicunt: vt non ex illis aliqua substantia vel persona componeretur: sed illis duobus velut indumento deus vestiretur. vt mortalib⁹ oculis appareret ₇ q̄ rationē incarnationis secundū habitum accipiunt. Deinde auctoritates inducit quibus hec sententia roboratur.

Quatuor species habitus distinguūtur.

¶ Di.vij. Deinde que singulis sentētijs aduersari videntur ponit. Ex quo sensu dicitur Christus predestinatus.

Quod non debet dici homo dñicus.

¶ Di.viij. An diuina natura dici debeat nata de virgine.

De gemina natiuitate Christi quib⁹ natus est.

¶ Di.ix. De adoratione exhibenda hūanitati christi.

¶ Di.x. An Christus sꝫ ꝙ homo sit adoptiuus filius.

An persona vel natura predestinata sit.

¶ Di.xj. Utrum Christus sit creatus vel factus.

De perfidia et pena arrij.

¶ Dist. xij. An homo ille semper fuerit.

An deus aliū sumere potuerit: vel aliūde ꝙ de genere ade.

Si homo ille potuerit peccare: vel nō esset deus.

Si deus potuerit assumere hominem in seru muliebri.

¶ Di.xiij. De sapientia et gratia. Christi hominis: an in eis proficere potuerit.

¶ Di.xiiij. Si anima Christi habuit sapientiam parem cum deo et si omnia scit que deus.

Quare deus non dedit illi anime potentiam omnium vt scientiam.

¶ Di. xv. De hominis defectibus quos assumpsit. Christus.

De propassione et passione timoris vel tristitie.

De quibusdā capitulis hylarij obscuris quib⁹ in carne Christi dolores passionis submoueri videntur.

De tristitia Christi et eius causa secun=

a

FINIS.

Huius voluminis continentia perstringitur sub compendio.

Hic enim rationis ordo postulat vt qui in primo libro de inexplicabili mysterio summe trinitatis irrefragabili sanctorum attestatione aliquid diximus ac deinde in secundo libro conditionis rerum ordinem hominisque lapsum sub certis auctoritatis regulis insinuauimus de eius reparatione per gratiam mediatoris dei et hominum prestita: atque humane redemptionis sacramentis quibus contritiones hominis alligantur ac vulnera peccatorum curantur consequenter in tertio et in quarto libro disseramus. vt samaritanus ad vulneratum: medicus ad infirmum: gratia ad miserum accedat.

Incipit liber tertius de incarnatione verbi. A

Dist. j. De vnione nature in xpo ex parte persone assumentis. Cum venit igitur pleni
tudo temporis: vt ait Apostolus. misit deus filium suum
factum de muliere: factũ sub lege: vt eos qui sub lege erãt
redimeret: vt adoptionem filiorum dei reciperemus. Tem
Gal. iiij. pus autem plenitudinis dicitur temp⁹ gratie quod ab ad
Ps. cj. uentu saluatoris exordium sumpsit. Hoc est tempus miserendi et ann⁹ be-
Esa. xlj. nignitatis: in quo gratia et veritas per Jesum xpm facta est. Gratia: quia
Joan. x per charitatem implet quod in lege precipiebatur. Ueritas: quia per christi
aduentũ exhibet atque perficit humane redemptionis sponsio facta ab an-
tiquo. Filij ergo missio est ipsa incarnatio. Eo enim missus est quod in forma ho-
minis mundo visibilis apparuit. de quo supra sufficienter dictum est.

Quare filius carnem assumpsit non pater vel spũssanctus. B

Prima rõ. **Diligenter vero annotandum est: quare filius non pa-**
ter vel spũssanctus est incarnatus. Solus namque filius hominẽ assumpsit
Ps. ciij. Quod vtique congruo ordine atque alto dei sapientia fecit consilio / vt deus
Luce. xj qui in sapientia sua mundum condiderat secundum illud. Omnia in sapientia
fecisti domine que in celis sunt et que in terris: restauraret in eadem. Hec est
mulier euangelica que accendit lucernam et dragmam decimam que per-
dita fuerat reperit sapientia. scilicet patris que testam humane firmitatis
lumine sue diuinitatis accendit: perditũque hominẽ reparauit nomine regis et
Scda rõ. imagine insignitũ. Jdeo etiã filius missus est et non pater: quia congruen
Augus. tius mitti debebat qui est ab alio quam qui a nullo est: filius autem a patre
est: pater vero a nullo est. Ut enim ait Aug. in lib. de trini. Non enim habet de
quo sit. Sicut ergo pater genuit: filius genitus est: ita cõgrue pater misit
filius missus est. Ab illo enim conuenienter mittitur dei verbum cuius est ver
bũ: ab illo mittitur de quo natum est. Mittitur quod genitum est. Pater vero
qui misit a nullo est. Jdeoque pater missus non est: ne si mitteretur ab alio
esse putaretur. Missus est ergo primo filius qui a solo patre est. Deinde etiã
Tertia rõ. spũssanctus qui est a patre et filio: sed fili⁹ solus in carne missus est. Nõ spũs
sanctus sicut nec pater. Quod ideo factũ est vt qui erat in diuinitate dei fi
lius: in humanitate fieret hominis filius. Non pater vel spũssanctus carnẽ
induit ne alius in diuinitate esset filius. alius in humanitate. Et ne idem
esset pater et filius si deus pater de homine nasceretur. Unde in eccle. dogmatibus
Aug. in ecclesiasticis dogmatibus Nõ pater carnẽ assumpsit: neque spũssanctus: sed filius tantum vt qui erat in di-
uinitate dei filius ipse fieret in homine hominis filius: ne filij nomẽ ad alterũ trã
siret qui non esset eterna natiuitate filius. Dei ergo filius hominis factus est
fili⁹ / nat⁹ secundum veritatẽ nature ex deo dei filius. et secundum veritatẽ nature ex homine
hominis fili⁹: vt veritas geniti nõ adoptione: nõ appellatione: sed in vtraque na
tiuitate filij nomẽ nascendo haberet vt esset verus deus et verus homo vn⁹
filius. Non ergo duos xpos: neque duos filios: sed deũ et hominẽ vnum filiũ
quẽ propterea et vnigenitum dicimus manentẽ in duabus substantijs: si-
cut ei nature veritas contulit nõ confusis naturis neque mixtis sicut Timo
theani volunt: sed societate vnitis. Ecce habes quare filius non pater: vel
spũssanctus carnem assumpserit.

¶Utrum spūssanctus vel pater potuerit incarnari vel possit. C

Si vero queritur vtrū pater vel spiritussanctus incarnari potuerit: vel etiam modo possit: sane responderi possit: ꝛ potuisse olim: ꝛ posse nunc carnē sumere ꝛ hominē fieri tā patrem quā spm̄sanctum. Sicut enim filius homo factus est: ita pr̄ vel spūssanctus potuit ꝛ pōt.

¶An filius qui tm̄ carnē accepit aliquid fecerit quod non pater vl̄ spūssanctus. D

Sed forte aliqui dicent: cuz indiuisa sint opera trinitatis si filius carnē assumpsit: tunc pr̄ ꝛ spūssanctus q: si filius carnē assumpsit nec hoc fecit pater vel spūssanctus nō oē qđ facit filius facit ꝛ pater ꝛ spūs sanctus. Ad oia simul pater ꝛ filius amborū spūs pariter ꝛ ꝯcorditer operantur. Ad qđ dicim⁹ q: nihil operatur filius sine patre ꝛ spūsancto: sed vna est horum trium operatio indiuisa ꝛ indissimilis ꝛ tamen filius non pater vel spūssanctus carnem assumpsit. Ipsam tamen carnis assumptionem trinitas operata est: sicut Aug. dicit in li. de fide ad petrū. Reconciliati sumus per solum filiū sm̄ carnē: sed non soli filio sm̄ deitatem. Trinitas em̄ nos sibi reconciliauit per hoc qđ solū verbū carnez ipsa trinitas fecit. Trinitas ergo carnis assumptionē fecit: sed verbo non patri vel spūisancto. Si em̄ pater sibi: ꝛ fili⁹ sibi: vel pater filio: ꝛ filius patri carnis assumptionem operatus esset: iam non eadē esset operatio vtriusqꝫ sed diuisa. Sed sicut inseparabilis ꝛ indiuisa est vnitas substantie triū. vt ait Augu. in lib. de trini. ita ꝛ operatio. non tamē eandem trinitatem natam de virgine crucifixam ꝛ sepultam catholici tractatores docuerunt sed tantūmodo filium: nec eandem trinitatem in specie columbe descendisse sup Iesum: sed tantum spm̄sanctum: nec eandem dixisse de celo. Tu es fili⁹ me⁹: sed tm̄ patris vocem fuisse ad filium factam: q̄uis pater ꝛ filius ꝛ spūssanctus sicut inseparabiles sunt: ita ꝛ inseparabiliter operentur. Hec ꝛ mea fides est. qm̄quidē hec est catholica fides. Lz ergo solus filius carnē assumpserit: ipsam tm̄ incarnationem cum patre ꝛ spūsancto operatus est.

Aug. xiiij. de trini.
Idē i enchi ca. xlvi.
Responsio
Aug. c. iiij. in fine.
l. de trin. c. iiij.
Marc. i.

¶Quare totam humanam naturam accepit ꝛ quid noīe humanitatis vel humane nature intelligendum sit. A

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat: totam assumpsit. i. aīam ꝛ carnē vt totā curaret ꝛ sanctificaret. Quod aūt humane nature siue humanitatis vocabulo: anima ꝛ caro intelligi debeāt. Aperte docet Hieronymus in expositione catholice fidei dicēs. Sic confitemur in christo vnā filiū esse persona vt dicamus duas perfectas ꝛ integras esse substātias: id est dei tatis ꝛ humanitatis que ex aīa continetur ꝛ corpore. Ecce aperte ostendit humanitatis nomine animam ꝛ corpus intelligi. que duo assumpsisse dei filius intelligitur vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturā accepisse legitur. Errant ergo qui nomine humanitatis non substantiam, sed proprietatem quandam a qua homo nominatur significari contēdūt vbicunqꝫ humanitas xp̄i memoratur. Ait enim Io. Dama. Sciendum qđ est ꝙ deitatis ꝛ humanitatis nomen substantiarū scꝫ naturarū est representantium. Natura em̄ non sic accipitur in Christo vt cum dicitur vna natura esse oīm hoīm qđ euidēter idem Ioānes ostendit differentem rationem dicti assignans: cum natura humana in xp̄o nominatur: ꝛ cum vna dicatur natura omnium hominum. Ait enim. Cum vnam hominum naturaz

Dist. ij.
De īcarnatiōe psone/ siue d̄ vnione naturarū in xp̄o ex pte nature assumpte.
Hierony.
Errorē q̄rū dā tāgit q̄ humanitatē male accipiunt
Io. Dam.

dicimus sciendum est quod non considerantes ad anime τ corporis rationem hoc dicimus. Impossibile eñ est vnius nature dicere domini corpus τ aiam adinuicem comparata. Sed qz plurime persone hominu3 sunt omnes autem eandem suscipiunt rationem nature. omnes eñ ex ala τ corpore compositi sunt: τ oẽs naturas anime participant: τ substantiam corporis possident cõmunem speciẽ plurimarũ τ differentiũ personarum vnam naturam dicimus vniuscuiusqꝫ scilicet persone duas naturas habentis: τ in duabus perfecte naturis anime sc3 τ corporis existentis. In dño autem Jesu xp̃o non est cõe speciem accipere: neqꝫ eñ factus est nec est: nec aliquã do fiet alius. Sed xp̃s ex deitate τ humanitate est in deitateqꝫ: τ hũanitate deus factus est idem τ homo perfectus. Totam ergo hominis natura3 idest animã: τ carnem τ horum proprietates siue accidẽtia assumpsit de⁹ non carnẽ sine anima nec animã sine ratione vt heretici voluerunt: sed τ car

Joh.Dam̃ nem τ animam cum sensibus suis. Unde Joan. Damascenus ait. Omnia que in natura nostra plantauit deus: verbum assumpsit sc3 corpus τ animam intellectualem τ horum idiomata. Totus eñ totum assumpsit me/ vt toti mihi salutem gratificet. Quod enī3 inassumptibile est icurabile est.

¶De vnitione verbi τ carnis mediante anima. B

Assumpsit ergo dei filius carnem τ animam: sed carnem mediante anima/ vnitum est carni per medium intellectum verbũ dei. Tãte eñ subtilitatis atqꝫ simplicitatis est diuina essentia vt corpori de limo

Joan.j. terre formato vniri non congruerit nisi mediãte rationali essentia. Illa autem vnio inexplicabilis est adeo vt etiam Joannes ab vtero sanctificat⁹: se non esse dignum fateatur soluere corrigiam calciamenti Jesu: qz illius vnionis modum inuestigare: alijsqꝫ explicare non erat sufficiens. Nõ sunt ergo audiendi qui non verum hominem filium dei suscepisse dicunt: neqꝫ natum de femina. Sed falsam carnem τ imaginem corporis simulatam ostendisse videntibus. In quem errorem prorumpunt: quia timent quod fieri non possit. s. ne humana carne veritas τ substantia dei inquinetur: τ tamen predicant istum visibilem solem radios suos per omnes feces spargere: τ eos mundos τ sinceros seruare. Sic ergo visibilia munda visibilibus immundis contingi possunt τ non coinquinari quantomagis incommutabilis τ inuisibilis veritas per spm̃ aiam τ per aiam corpus suscipiens. totum hominem sine sui commutatione assumpsit: τ ab omnibus infirmitatibus liberauit. Ecce hic dicit dei sapientiam per spiritum assumpsisse aiam: τ per animam corpus. Spiritus enim sanctus pars anime superior τ maior similitudine deo propinquat quam anima scilicet ipsa eadẽ ſm inferiorẽ partem: τ ala magis ꝙ corpus. τ ideo non incongrue ala dicitur assumpta per spm̃ τ corpus per animam.

¶Quod verbum simul assumpsit carnem τ aiam: neqꝫ caro pri⁹ est concepta ꝙ assumpta. C

Si autem queritur vtrum verbum carnem simul τ animã assumpserit: an prius animam quã carnem vel carnem quam animam: et vtrum caro illa prius fuerit in vtero virginis concepta τ postea assumpta. Uerissime τ absqꝫ vlla ambiguitate dicitur quia ex quo deus homine3 assumpsit totum assumpsit simulqꝫ sibi vniuit animam τ carnem: nec caro prius fuit concepta τ postmodum assumpta: sed in conceptione assumpta

Aug.ca.cl: τ in assumptione concepta. Unde Aug. in li. de fide ad Petru3. Firmissime tene τ nullatenus dubites non carnem Christi sine diuinitate conceptam

in vtero virginis priusꝗ̄ susciperet a verbo. sed ipsum verbum deum sue carnis acceptione conceptum: ipsamqꝫ carnem verbi incarnatione cōceptā. Idem in li. de tri. Non esset dei hominumqꝫ mediator nisi esset idē deus/ idem homo in vtroqꝫ vnus ꝛ verus quam seruilem formam a solo filio susceptam tota trinitas cuius vna est voluntas ꝛ operatio fecit. Non autē in vtero virginis prius caro suscepta est: ꝛ postmodum diuinitas venit in carnem: sed mox vt verbum venit in vterum seruata veritate proprie nature factum est caro ꝛ perfectus homo: ꝛ in veritate carnis ꝛ anime natus est. De hoc etiam Gregorius in moralibus ait. Angelo nunciante ꝛ spū adueniente mox verbum in vtero: mox intra vterum verbum caro.

li.j.c.vj
j.Timo.ij
Gregorius

De carne quam verbum assumpsit qualis ante fuerit: ꝛ qualis assumpta sit. A

Queritur etiam de carne verbi an priusꝗ̄ conciperetur obligata fuerit peccato an ꝛ talis assumpta fuerit a vbo? Sane dici potest ꝛ credi oportet/ iuxta sanctorum attestationis conuenientiam, ipsam prius peccato fuisse obnoxiam sicut reliqua virginis caro: sed spūssancti operatione ita mundatam vt ab oī peccati contagione immunis vniretur verbo. Pena tantum non necessitate/ sed voluntate assumentis remanente. Mariam quoqꝫ totam spūssanctus in eā preueniens a peccato prorsus purgauit/ ꝛ a fomite peccati etiam liberauit vel fomitem ipsum penitus euacuando/ vt quibusdam placet: vel sic debilitando ꝛ extenuando/ vt ei postmodum peccandi occasio nullatenus extiterit. Potentiā quoqꝫ generandi absqꝫ viri semine virgini preparauit. Ita enim verba euangelij docent: vbi angelus virginem alloquens ait. Spiritussanctus superueniet in te: ꝛ virtus altissimi obumbrabit tibi: ꝛ quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Cui sacra virgo respondit. Ecce ancilla domini fiat mihi sm̄ verbum tuum. Quod exponens Joannes dama. ait. Post consensum autem sancte virginis spūssanctus preuenit in ipsam sm̄ verbum dn̄i quod dixit angelus purgans ipsam/ ꝛ potentiam deitatis verbi receptiuam preparans: simul autem ꝛ generatiuam. Et tūc obumbrauit ipsam dei altissimi per se sapientia ꝛ virtus existens id est filiꝯ dei patris homousios/ id est ꝯsubstantialis sicut diuinū semen. Et copulauit sibiipsi ex sanctissimis ꝛ purissimis ipsius virgīs sanguinibus nostre antique cōspsionis carnē aīatā aīa rationali ꝛ intellectiua/ non seminās/ sed per spm̄sanctū creans: quare simul caro: simul dei caro: simul caro aīata: rationaliqꝫ ꝛ intellectu simul dei verbi caro aīata rationali ꝛ intellectiuo. Ex his ꝑspicuū fit qđ añ diximꝯ: carnē scꝫ verbi simul cōceptā ꝛ assumptam: eādemqꝫ immo totā virginē spūsancto ꝑueniente ab omni labe peccati castificatam. Cui collata est potentia nouo more generandi: vt sine coitu viri: sine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur cōceptꝯ dei ꝛ hoīs. Illa enim caro quam deus de virgine sibi vnire dignatus est, sine vitio ꝯcepta: sine pctō nata est: hāc tñ carnē nō celestis: nō aeriē nō alterius cuiusqꝫ putes esse nature: sed eius cuius est oīm hoīm caro.

Dist.iij
De xp̄i conceptione.
Qꝫ nō solū illa caro sꝫ ēt sacra virgo ab omī pctō a spū sancto fuit mundata.
Luce.j.
Joan.da.

Authoritate firmat extunc fuisse virginē mariā immunē a pctō. B

Quod autem sacra virgo extunc ab omni peccato immunis extiterit. Augustinus euidenter ostendit in libro de natura ꝛ gratia inquiens. Excepta sancta virgine maria: de qua propter honorē dn̄i: nullaꝫ prorsus cum de peccatis agitur haberi volo questionem. Inde eñ scimus ꝗ ei plus sit grē collatū ad vincēdū ex omni parte peccatū quod cōcipere

Aug.c.viij
circa med.

patere meruit: quā constat nullū habuisse peccatum. Hac ergo virgine excepta: si omnes sancti et sancte congregari possent: et quereretur ab eis an
j.Joh.j. pctm̄ haberēt. q̄d respōderetur: nisi q̄d Johannes ait. Si dixerimus quia pctm̄ non habemus nosipsos seducimus. Illa autē virgo singulari gratia preuēta est atq; repleta: vt ipm̄ haberet ventris sui fructū quē ab initio habuit vniuersitas dn̄m: vt illud quod nascebatur ex propagine primi hominis: tantūmodo generis non criminis origine duceretur.

¶ Quare non fuit christus decimatus in Abrahā sicut Leui cuz caro quam acceperit in eo fuit peccato obnoxia. C

Cum autem illa caro cuius excellentia singularis verbis explicari nō valet: anteq̄ esset verbo vnita obnoxia fuerit peccato in Maria et in aliis a quibus propagatione traducta est: nō immerito videri potest in Abraham peccato subiacuisse: cuius vniuersa caro peccato subiacebat Unde queri solet quare leui decimatus dicatur in Abrahā et nō Christus: cum in lumbis Abrahe vterq; fuerit secundum materialem rationem quando Abrahā decimatus est: et decimas dedit melchisedech. Tūc em̄ apostolus Leui decimatum dicit in abrahā tanq̄ in materiali causa. Qua intel ligētialem decimatus dicatur in Abrahā. Qa decimatione sicut Abraham minor Melchisedech ostēditur: cui psonaliter decimas soluit: ita et leuiticus ordo qui in abrahā sm̄ rationē seminalem erat: et ex eo per concupiscentiam carnis descēdit. Christus autē nō est decimatus: q: licet ibi fuerit sm̄ carnē: non tamen descēdit sm̄ legē communē: sc; per carnis libidinem. sicut etiā in adam omnes peccauerūt: sed non christus. Unde Augu. super Gen. Sicut adam peccāte qui in lumbis eius erant peccauerunt. sic abrahā dāte decimas qui in lumbis eius erant decimati sunt. Sed hoc nō sequitur in christo: licet in lumbis ade et abrahe fuerit: q: nō sm̄ concupiscentiā carnis inde descēdit. Cū ergo leui et christus sm̄ carnem essent in lumbis abrahe quādo decimatus est. ideo pariter decimati nō sunt: q: sm̄ aliquē modum nō erat ibi christus quo erat ibi leui. Augu. sup Gen.

Scd̄m aliquē modū ibi fuit eui q̄ nō xp̄s. Scd̄m rationem quippe illam seminalem ibi fuit leui: qua ratione p concubitū venturus erat in matrē: sm̄ quā rationem non erat ibi Christi caro q̄uis sm̄ ipsam ibi fuerit Marie caro. Ille ergo decimatus est in Abrahaz qui sic fuit in lumbis abrahe sicut ille fuit in lumbis patris sui. i. qui sic est natus de patre abraham. sicut ille de patre suo natus est sc; per legem carnis et inuisibilem concupiscentiam.

¶ Qua ratione caro christi dicta est in scriptura non fuisse peccatrix: sed similis: quo aperitur quare obligata peccato nō fuit in Christo. D

Quocirca primitiam nostre masse recte assumpsisse dicitur christus quia nō carnem peccati: sed similitudinem carnis peccati accepit. Misit enim deus filium suū. vt ait Apostolus: in similitudinē carnis peccati. Assumpsit enim verbum carnem peccati similem in pena et nō in culpa. et ideo non peccatricē. Cetera vero hominū omnis caro peccati est. Sola illius nō est caro pctī: q: non eū mater cōcupiscētia: sed gr̄a cōcepit hz tamē similitudinē carnis peccati p passibilitatē et mortalitatem: q: esuriit: sitiit: et huiusmodi. Licet ergo eadē caro sit q̄ et n̄ra: nō tñ ita facta est in vtero sicut nostra. Est em̄ sanctificata in vtero et nata sine pctō: et nec ipse in illa vnq̄ peccauit. In pena ergo similis est n̄re. nō in qualitate peccati: q: pollutionē que ex concupiscētie motu concepta est omnino non habuit: nec ex carnali delectatione nata est. Uenit ergo ad corpus immaculatum. q̄d

Aug. d̄ verbis Apl̄i.

Tres cās ponit.

preter libidinis concupiscentiã fuit conceptũ. nec illud in se habuit vitiuz quod in alijs est causa peccati: nec in eo peccauit. Ideoq3 vere dicitur/ verbi caro non fuisse in Christo obligata peccato.

¶ Quidam videntur aduersari illi sententie qua dictum est carnem xp̃i non prius conceptã q̃ assumptã. E

Illi autem sententie qua supra diximus carnem verbi nõ ante fuisse conceptãq3 assumptã: videt obuiare quod Augustinus ait sup Johannem vbi legitur. Soluite templũ hoc et in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo iudei .xl. et. vj. annis edificatum est hoc templum et in tribus diebus excitabis illud. Hic inquit numerus perfectioni dñici corporis cõuenit: q2 vt dicũt phisici. tot diebus forma humani corporis perficitur. Horum occasione verborum quidã dicere presumpserunt dñici corporis formã tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam et mẽbrorum lineamentis distinctam: et mox verbum dicitur sibi vnisse carnẽ τ animam: et hoc modo dicunt illum numerum perfectioni dñici corporis cõuenire. Sed alia ratio illius dicta extitit ex qua sana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Augusti. qui mox vt caro illa opere sp̃üssancti sanctificata: et a reliqua separata fuit verbo dei cum anima vniretur: vt perfectus et verus deus esset perfectus et verus homo. Sed quia membrorum illius dñici corporis distinctio in ipso momento conceptionis τ vnionis dei et hominis adeo tenuis erat et parua vt humano visui vix posset subijci. diebus autem quos Aug. memorat perfecta est et notabilis facta. Incarnatum est ergo verbum. vt ait Joh. dama. τ a propria incorporalitate non secessit: et totum incarnatum est: et totum est incircũscriptũ. Minoratur corporaliter et contrahitur: et diuine est incircũscriptum: non coextẽsa carne eius cum incircunscripta diuinitate. In omnibus igitur qui super omnia erat: et in vtero sancte genitricis existebat: sed in ipso actu incarnationis.

Au. i ep̃la ad hieroñ. Joh. ij.

Joh. dam. quõ ĩ virgine qui erat vbiq3.

¶ Quare in scriptura sepius tribuatur incarnatio q̃ est opus trinitatis spiritui sancto. et de ipso etiam conceptus et natus dicatur. A

CUm vero incarnatio verbi sicut in superioribus tractatum est: operatio vere sit patris et filij τ spiritussancti inuestigatione dignum nobis videtur quare in scriptura spiritui sancto hoc opus sepius tribuatur et de ipso Christus cõceptus et natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnatiõis spiritui sancto sepius tribuitur q2 eam ipse solus sine patre ac filio fecerit: sed quia spiritussanctus est charitas et donum patris et filij. et ineffabili dei charitate verbum caro factum est: τ ineffabili dei dono filius dei sibi vniuit formam serui. Non ergo frequens denominatio spiritussancti ab illo opere patrem vel filium secludit: sed poti9 vno nominato tres intelliguntur. sicut fit sepe in alijs operibus. Unde Augusti. super hoc mouens questionẽ in hunc modum eandem determinat in Ench. ita inquiens. Cum illam creaturam quam virgo concepit et peperit q̃uis ad solam personã filij pertinentem tota trinitas fecerit: neq3 eñ separabilia sunt opera trinitatis: cur in ea facienda spiritussanctus solus nominatus est. An etiam quando vnus triũ in aliquo opere nominatur: vniuersa operari, trinitas intelligitur: ita vere est: τ exẽplis doceri potest. Audistis propositaz questionem: eiusdẽq3 solutionem vel expositionem.

Dist. iiij. Qualr caro xp̃i fuerit p spm̃ sanctũ ƺceptã.

Augusti. Solutio.

¶Quo sensu dicatur Christus conceptus et natus de spiritusancto. B

Qđ nō ḋc: q̇d de aliq̄ renascatur ei⁹ fili⁹ dr.

Sed non est in hoc diutius immorandū. Illud enim mouet quomodo dictus est christus natus de spūsctō: cū fili⁹ nullo modo sit spūssancti. Nunq̇d dicturi sumus patrem hominis christi esse spm̄sctm̄ vt deus pater verbum genuerit: spūssctūs hominem. ex qua vtraq̧ substantia xp̄s vnus esset. ꝛ dei patris filius sm̄ verbū ꝛ spūssancti filius sc̄d̄m hominē: ꝙ eum spiritussanctus tanq̄ pater eius de matre virgine genuisset. Quis hoc dicere audebit: cum hoc ita sit absurdum: vt nulle fideliū aures id valeant sustinere. Proinde cum fatemur Christum natum de spiritusancto ex Maria virgine. quomodo non sit filius spiritussancti ꝛ sit filius virginis: cum et de illo et de illa sit natus explicare difficile est. Proculdubio nō sic de illo vt de patre. Sic autem de illa vt de matre natus est. Non est autem cōcedendū quicquid de aliqua re nascitur cōtinuo eiusdem rei filium nuncupandū. Ut em̄ omittam aliter de homine nasci filium aliter capillū: aliter pediculum ꝛ lumbricum quorum nihil est filius. Ut ergo hec omittam: q̄m̄ tante rei deformiter comparātur. certe q̇ nascunẗ ex aqua ꝛ spūsancto: nō aque filios eos recte quispiā dixerit: sed dicunẗ filij dei patris: et matris ecclesie. Sic ergo de spūsancto natus est xp̄us: nec tñ filius est spūssancti. Sicut econuerso non omnes qui dicunẗ alicuius filij consequens est vt de illo etiā nati esse dicātur. vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiā filij gehenne: non ex illa nati: sed in illā preparati. Cuꝫ itaq̧ de aliquo nascatur aliquid ꝛ non ita vt sit filius. nec rursus omnis qui dr̄ filius de illo sit natus cuius dr̄ filius. Profecto modus iste quo natus est christus de Maria sicut filius: ꝛ de spūsancto nō sicut filius insinuat nobis gratiam dei qua homo nullis meritis precedētib⁹ in ipso exordio nature sue quo esse cepit. verbo dei copularetur in tantam persone vnitatem: vt idem esset filius dei qui fili⁹ hominis. ꝛ filius hōis qui filius dei: ꝛ sicut in nature humane susceptione fieret quodāmodo ipsa gratia illi homini naturaliter qua nullum posset admittere peccatū q̄ gratia ideo ꝑ spiritūsanctū est significata: q: ipse ꝓprie sic est deus vt sit etiā dei donū/ Per hoc ergo ꝙ de spūsancto esse natiuitas christi dicitur quid aliud q̄ ipsa gratia dei demonstraẗ qua homo mirabili et ineffabili modo verbo dei est adiunctus atq̧ cōnexus/ et diuina gratia corporaliter repletus est.

Non oēs q̇ dicunẗ alicuius filij: de illo nati sunt.

¶Alia ratio quare dicatur natus de spūsancto. C

Potest etiam dici xp̄s scd̄m hominem ideo natus de spiritusancto: q: eū fecit. Inquātū enim homo est ꝛ ipse factus est: vt ait Apostolus. Conceptus ergo et natus de spiritusancto esse dicitur nō ꝙ spūssanctus fuerit virgini ꝓ semine non em̄ de substantia spūssancti semē partus accepit: sed q: per gratiā dei ꝛ operationē spūssancti de carne virginis est assumptū qđ verbo est vnitū. Et in euāgelio sm̄ hāc intelligentiā legiẗ de maria ꝙ inuēta est in vtero habēs de spūsancto. Cuius dicti rationē Ambrosius insinuans in tertio libro de spūsancto ait. Qđ ex aliquo est/ aut ex substantia/ aut ex potestate eius est. Ex substātia sicut filius: q̇ a patre vel ex patre: ꝛ spiritusancto qui a patre et filio procedit. Ex potestate autē sicut ex deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritusancto. Si quasi ex substātia: ergo spūs in carnem ꝛ ossa conuersus est: non vtiq̧. Si vero quasi ex operatione et potestate eius virgo cōcepit quis neget spiritūsanctum dominice incarnationis auctorem.

Gal.iiij.
Au.i ench.

Mat.i.
Amb. in expositiōe fidei catho.

¶Quare Apostolus dicat Christum factum cum nos eum esse fateamur natum.

D

Sed queri potest cum nos saluatorez natum profiteamur cur Apostolus eum factum dicat ex semine Dauid. et alio loco factum ex muliere. cũ aliud sit fieri aliud nasci. Aliquid ergo significauit hoc dicto. Qz enĩ nõ ab humano semine cõgregata est caro domini in vtero virginis: et corpus effecta: sed effectu et virtute spiritussancti. Ideo apostolus dicit factum non natum. Aliud est enim semine admixto. et sanguinis coagulo generare. Aliud est non permixtiõe: sed virtute procreare. possunt enim homines generare filios: sed non facere. Ecce quare dicat Apostolus factum et non natum: ne eius scz natiuitas que fuit sine virili semine: nostre similis putaretur que conficitur seminum commixtiõe. Ideo autem cum factũ diceret Apostolus addidit ex semine Dauid et quia si non intercessit semẽ hominis in conceptione virginis. tñ quia ex ea carne Christus format[9] est que constat ex semine: recte dicitur quia factus est.

Rom. i.
Gal. iiij.

¶Si persona vel natura personam vel naturam assumpsit. et si natura dei incarnata sit.

A

Preterea inquiri oportet cum ex premissis constet verbũ dei carnẽ et animã simul assumpsisse in vnitatem persone. quid horum potius concedendum sit: scz qꝫ persona personam: vel natura naturam: vel persona naturaz: vel natura personam assumpserit. Et an ita conueniat dici diuinam naturam esse incarnatã: sicut deus incarnatus ꝛ verbum incarnatum sane dicitur. Hec inquisitio siue querendi ratio: iuxta sacrarum auctoritatum testimonia partim implicita atqꝫ perplexa partim vero explicita est et aperta. Certum est enim ꝛ sine ambiguitate verũ qꝫ nõ natura personã: nec persona personã: sed persona naturam assumpsit quod sanctorum subditis comprobatur testimonijs et astruitur documentis. Ait enim Augusti. in libr. de fide ad Petrũ. Deus vnigenitus dum conciperetur veritatem carnis accepit ex virgine: et cũ nasceretur integritatem virginitatis seruauit in matre. et paulopost. Sic de[9] humanam naturam in vnitatem persone suscepit. qꝫ se humilians per misericordiam incorrupte virginis vterum ex ea nasciturus impleuit. Formaz ergo serui id est naturam serui in suam accepit ille deus personam. Item Deus verbum non accepit personam hominis sed naturam. Item dei fili[9] vnigenitus vt carnem hoĩs animãqꝫ mundaret susceptione carnis animeqꝫ rationalis incarnat[9] est. His alijsqꝫ plurib[9] auctoritatib[9] euidẽter ostẽdit: nõ naturã personã: nec personã ꝑsonã: sꝫ ꝑsonã naturã accepisse. De quarto vero questionis articulo vtrum scz natura naturam assumpserit: scrupulosa etiã inter doctos questio est. Qz ꝛ in hoc plurimum dissentire videntur: qui auctoritate preclari alijsqꝫ doctiores in sacra pagina extiterũt nec tantum alij ab alijs: verumetiam idem seipsis dissonare videntur sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in cõcilio toletano. viij. traditũ sic. Solũ verbum caro factum est: ꝛ habitauit in nobis. ꝛ cum tota trinitas operata sit formationem suscepti hominis quoniam inseparabilia sunt opera trinitatis. solus tamẽ filius accepit hominem in singularitatem persone: nõ in vnitatem diuine nature: id est qꝺ est proprium filij nõ qꝺ cõmune est trinitati. Itẽ in cõcilio. xi. Toletano. Uni[9] substãtie credim[9] deũ patrẽ et filium et spm̃sctm̃ nõ tamen dicimus vt huius trinitatis vnitatẽ Maria virgo genuerit sed tm̃ filiũ qui solus naturam nostrã in vnitatem sue persone

Distin. v.
De mõ vniendi diuinã ꝛ humanã naturã l xpo ẽm fidei assertionẽ ostendẽs qꝫ illa vnio est in persona.
Qꝺ illa qstio apta ẽ
Augustin.
Phil. ij.
De parte qstiõis perplexa.

De Toletano concilio hic pōit ea qb⁹ inuidet natura nō accepisse naturam.

assumpsit. Incarnationem quoq; huius filij dei tota trinitas operata esse credēda est. Solus tñ filius formā serui accepit in singularitatem psone. His insinuari videt q persona tantū naturam: nō natura naturam assumpserit. Si eñ qđ cōmune est trinitati nō accepit hoiem ergo nō natura diuina que cōis est tribus personis. Cui videtur obuiare quod Augu. ait in lib. de fide ad Petrū. Nec diuinitas inquit Christi aliena est a natura patris ſm illud: In principio erat verbū: nec humanitas eius aliena est a natura matris ſm id q verbum caro factū est. Illa enim natura que semper

Hic ponit ea qbus pbat nō accepisse naturam.

genita manet ex patre naturā nostram sine peccato suscepit vt nasceretur ex virgine. Hac autoritate videtur tradi q diuina natura humanā suscepit. Ubi vehementer moueri possumus q eam genitā eternaliter ex patre dicit nisi forte natura p psona hic accipiat: alioquin si dixerimus naturā tribus personis cōmunē genitā esse: occurrūt nobis ex aduerso que in tractatu de trinitate disseruimus: vbi diximus nō naturā naturā: sed psonā personā genuisse. Quia si natura genuisset naturā cū vna eademq; sit natura trinitatis: eadē res seipsam genuisset. Quod Aug. fieri posse negat. Sed alibi certū reperimus documentū quo naturā naturam assumpsisse

Cap. xi.

monstratur. Ait em Aug. in primo lib. de trinitate. Etiam seipso Christus factus est minor formā serui accipiens. Neq; eñ sic accepit formā serui vt amitteret formā dei in qua erat equalis patri vt ꝛ in forma serui ꝛ in forma dei idem ipse sit vnigenitus filius patris: qꝛ forma dei accepit formā

Quid formę nomine intelligat.

serui. Si autē forma dei formā serui accepit sine dubio natura naturā accepit. Forme enim nomine natura significatur: vt Aug. euidenter docet in libro de fide ad Petrū: Cū (inquit) de Christo audis qꝛ in forma dei erat: oportet te agnoscere firmissimeq; tenere in illo forme nomine naturalē plenitudinem debere intelligi. In forma dei ergo erat quia in natura dei pa-

Hylarius.

tris semper erat de qua natus erat: Hylarius quoq; in lib. xij. de trinitate ita ait: Esse in forma dei nō alia intelligētia est ꝙ̄ i dei manere natura. Didicisti nomine forme intelligentiam fieri nature. ꝛ audisti q forma dei for-

Hierony.

mā serui suscepit. Unde cōsequēs est q natura diuina naturā humanam suscepit. Qđ etiā Hiero. in explanatione fidei euidēter insinuat inquiens: Passus est filius dei non putatiue: sed vere ſm illud passus est quod pati

Aug. de fide ad Petrū. c. j. i fi.

poterat. i. non ſm illam substātiam que assumpsit: sed ſm illam q̄ assumpta est. Ex quo apparet diuinam substātiam assumpsisse humanam. Ex verbis autē Augustini superius positis adhibita diligētia innui videtur solum verbū carnem factum: ꝛ naturam solum sumpsisse humanam ꝛ diuinam naturā candem accepisse. Ait enim trinitas nos sibi recōciliauit p hoc q solū verbum carnē ipsa trinitas fecit. In quo sic veritas incommutabilis manet, diuine humaneq; nature: vt sicut vera semper est eius diuinitas quā de patre habet: ita vere semper ꝛ incōmutabilis eius sit humanitas: quam sibi vnitam summa diuinitas gerit. Ecce ꝛ solū verbum dixit carnem factū: ꝛ humanitatem diuinitati vnitā. Idē quoq; superius dixit seruilem formā a solo filio susceptam quā tota trinitas fecit. Iā facile est agnoscere ꝙ̄ diuersa ꝛ multiplicia super questione proposita autores tradiderūt. Ideoq; posteriores ea legētes varias atq; cōtrarias ex predictis occasionem sumentes promunt sententias.

¶ Quid de hoc tenendum sit. B

Nos autem omnis mēdacij ꝛ cōtradictionis notam a sacris paginis secludere cupientes orthodoxis patribus atq; catholicis do-

etoribus nulla praua intelligentie suspitione notatis consentimus dicentes: et personam filij assumpsisse naturam humanam et naturam diuinā humane nature in filio vnitā: eāqꝫ sibi vnisse vel assumpsisse. Unde et vere incarnata dr: Quod vero dicit̄ solus fili⁹ formā serui accepisse: ꝑ hoc nō excluditur diuina natura ab acceptiōe seruilis forme sed alie due ꝑsone pater. s. et spūssctūs. Itē et illud aliud. s. id qđ est ꝓpriū filij nō qđ cōe est trinitati: hominē accepit: sic oportet intelligi. i. ꝓprie in hypostasi filij non in tribus cōiter personis: diuina natura humanā naturā sibi vniuit. Qui sensus ex verbis Joan. Dam. cōfirmat̄ qui totā diuinā naturā in vnā hypostasim incarnatā esse euidēter asserit dicēs: In humanatiōe dei verbi animus omnē et perfectā naturam deitatis in vna eius hypostaseon incarnatam esse: id est vnitā humane nature et nō partē parti. Omni enī humane nature aimus esse vnitā oēm deitatis naturam vel substātiā. Itē eadē est natura in singula hypostaseō. i. personarū: et qn̄ dicim⁹ naturā ꝟbi incarnatā esse ſm beatos. s. ſm Athanasiū et Cyrillū, deitatē dicim⁹ esse vnitā carni: et vnam naturā dei verbi incarnati cōfitemur. Uerbū autem et quod commune est substātie possidet: et qđ proprietatis est habēs hypostaseos: id est persone. Ex his manifeste ostēditur ꝙ natura diuina incarnata est. Unde et eadē vere dicitur suscepisse humanam naturam.

Margin: Determinatio auctoritatis. — Jo. Dam.

¶ An diuina natura debeat dici caro facta.

C

Sed queritur vtrū eadem diuina natura debeat dici caro facta sicut verbū dr caro factū. Si enim idē est incarnari quod est carnē fieri videri potest ita debere dici ꝙ sit caro facta sicut dicit̄ incarnata. Ad quod dicimus qr si illud dictum in sacra scriptura reperiretur ex eadē intelligētia acciperetur qua cum dr incarnata. Sed quia illud auctoritas subticuit atqꝫ locutionis modus nimiam videretur facere expressionē si natura diuina diceretur caro facta: melius silere hoc puto vel negare qꝫ temere asserere: ne si illud dicatur conuertibilitas nature in naturam significari putetur. Ex premissis indubitabiliter constat ꝙ ꝑsona verbi siue natura hois naturā: scꝫ carnē et animā assumpsit: sed non personā hois. Si autē natura diuina naturam hois accepit: quare non dr facta homo vel esse homo sicut verbum dei. Ad qđ dici potest ꝙ dei filius dr factus homo vel esse homo: non solum quia hominem assumpsit: sed quia ipsum in vnitatem et singularitatem sui et persone accepit. Natura autem diuina hominē quidem accepit. i. hominis formā sibi vniuit: sed non in singularitatē et vnitatem sui. Seruata enim proprietate ac diuersitate duarum naturarū persone singularitas extitit. Ideoqꝫ non sic dicit̄ diuina natura esse hō vel facta homo: sicut dei fili⁹. Quidā tn̄ indifferenter vtrūqꝫ concedunt.

¶ Quare non accepit personam hominis cum hominem acceperit.

D

Ideo vero non personam hoīs assumpsit: quia caro illa et anima illa non erant vnita in vnā personā quā assumpserit: qr nō ex illis constabat persona qn̄ illis vnitū verbum est. Nam sibi inuicem sunt vnita simul cū verbo. Altera tamē vnione inuicem vnita sunt illa duo scꝫ anima et caro: alia vnione verbo vnita sunt. Qr alia est vnio anime illius ad carnem: et alia est vnio verbi ad animā illam et ad carnem. Non ergo accepit verbum dei personam hominis: sed naturam: quia non erat et carne illa et anima illa vna composita persona quam verbum accepit: sed accipiendo vniuit et vniendo accepit.

¶ Contra hoc opinio qua proba re quidam volunt personam accepisse personam. C

Hic a quibusdam opponitur q persona assumpsit personam. Persona enim est substantia rationalis indiuidue nature: hoc autem est anima. Ergo si animam assumpsit et personam: qd ideo nō sequitur: quia anima nō est persona quādo alij rei vnita est psonaliter: sed qn per se est: absoluta enim a corpore persona est sicuti angelus. Illa autē anima nunq fuit quin esset alij rei coniuncta. Ideoq nō ea assumpta persona est assumpta. Aliter quoq nituntur probare verbū dei assumpsisse personā: qz assumpsit aliquem hominem. Assumpsit enim Iesum Christum: ergo aliquem hominē. Qd autē hominē Iesum Christū assumpserit Aug. in expositione symboli sub anathemate tradit dicens: Si quis dixerit atq crediderit hominē Iesum Christū a filio dei assumptum nō fuisse anathemata sit. Qui etiā in pluribus scripture locis huiusmodi vtitur locutionibus. Ille homo a verbo dei est assumptus. Ille homo fact⁹ est Christus. Et propheta de homine Christo loquens deo ait: Beatus quem elegisti et assumpsisti rc. Ex quibus cōsequi videtur q aliquis homo assumptus sit a verbo: et ita persona a persona sit assumpta. Sed quia est nephas hoc dicere aut sentire: premisse locutiones eisq similes sm hanc intelligentiam sane accipi debent vt homo Christus siue homo ille siue quidam homo dicatur assumptus a verbo siue vnitus verbo: nō quia hominis persona sit assumpta vel vnita verbo: sed quia illa anima et caro illa assumpta sunt et vnita verbo in quibus subsistit persona dei et hominis: vt ad hominis naturam non ad personā respicias: cū assumptū vel vnitū: vel quēdā vel aliquem in huiusmodi locutionibus scriptura cōmemorat. Quo circa cū queritur sine proposita autoritate an aliquis vel quidā sit assumptus a verbo vel vnitus verbo: sine distinctione intelligentie nō est hic reddenda responsio qm multiplex premissa est questio: sed instātie querētis ita fiet determinatio. Si de hoīs psona qris: respōdeo nō: si de hoīs natura: dico est.

Alia probatio.

Responsio determinās pmissas locutiones.

¶ De intelligētia harū locutionū deus factus est homo: deus est homo: an his locutionibus dicatur deus factus esse aliquid vel esse aliquid vel non esse aliquid. A

Distin. vj. De modo vniendi diuinā et humanā naturā sm varias doctorū opiniones.

Ex premissis autem emergit questio plurimū continens vtilitatis: sed nimium difficultatis atq perplexitatis. Cū enim cōstet ex predictis et alijs plurbus testimonijs omnesq catholici vnanimiter fateantur deum factum esse hominem et Christum verū deū esse: et verum hominem. Queritur an his locutionibus non deus factus est hō: filius dei fact⁹ est filius hominis: deus est homo: et homo est deus: dicat deus factus esse aliquid: vel esse aliquid vel aliqd dicatur esse deus: et an ita cōueniat dici: hō factus est deus: et filius hominis factus est filius dei: sicut econuerso dicitur: et ex his locutionibus non dicitur deus factus esse aliquid vel esse aliquid.

Qd in huius qstiōe differūt sapientes.

¶ Que sit intelligentia harum locutionum et similium. In huius profunditatis reseratione: et scrupulose questionis expositiōe plurimum differre inueniuntur sapientes.

¶ Quorundam sententiā refert. B

Alij enim dicunt in ipsa verbi incarnatione hominem quendā ex anima rationali et humana carne cōstitutū. Ex quibus duobus

omnis verus hō cōstituit: ⁊ ille homo cepit esse deus: nō quidē natura dei: sed psona verbi ⁊ deus accepit esse homo ille. Cōcedūt etiā hominē illum assumptū a verbo ⁊ vnitū verbo ⁊ tn̄ esse verbū: ⁊ ea rōne tradūt dictū esse deū factū hominē vel esse hominē: qꝛ deus factus est. i. cepit esse quedam substātia ex aīa rōnali ⁊ humana carne subsistēs: ⁊ illa substātia facta est id est cepit esse deus nō tn̄ demigratione nature in naturā: sed vtriusqꝫ nature seruata proprietate factū est: vt deus esset illa substātia: ⁊ illa substātia esset deus. Unde vere dicit deus factus est homo: ⁊ hō factus est deus: ⁊ deus est hō: ⁊ homo deus: ⁊ filius dei filius hoīs ⁊ ecōuerso: Cumqꝫ dicūt illū hominē ex aīa rōnali ⁊ humana carne subsistere: non tū fatent ex duabus naturis esse compositum: diuina scilicet ⁊ humana: nec illius partes esse duas naturas: sed animam tantum ⁊ carnem.

¶ Autoritates ponit quibus muniūt suā sententiam. C

Et ne de suo sensu tātum loqui putentur: hāc sententiam pluribus muniūt testimonijs. Ait eīm Aug. in libro de trinitate: Cū legit: verbū caro factū est. In vbo intelligo verū dei filiū: in carne agnosco verū hominis filiū: ⁊ vtrunqꝫ simul vnā psonā deū ⁊ hominē ineffabilis gratie largitate cōiunctū. Idē in Ench. Christus Jesus deus de deo est. hō autē natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Utraqꝫ substantia diuina ⁊ humana filius est vnicus dei patris omnipotentis de quo procedit spiritussanctus vtrunqꝫ vnus: sed aliud propter verbū: ⁊ aliud propter hominem nō duo filij deus ⁊ homo: sed vnus dei filius. Deus sine initio: homo a certo initio. Itē in eodē: Quid natura humana in xpo hoie meruit vt in vnitatē psone vnici filij dei singulariter assumpta esset. Que bōa volūtas: q̄ bona opa pcesserūt qbus mereret iste hō vna fieri psona cū deo. Nunqd antea fuit hō ⁊ hoc ei singulare beneficiū prestitū est vt singulariter pmereret deū. Nēpe ex quo hō esse cepit: nō aliud cepit esse hō q̄ dei filius ⁊ hic vnicus. ⁊ ppterea dei vbū: qꝛ est ab illo suscepta caro facta est vtiqꝫ deus: vt queadmodū vna est psona quilibet homo anima. s. rōnalis ⁊ caro. ita sit Christus vna psona verbū ⁊ homo. Idē sup Joh. Agnoscamus geminā substantiā Christi: diuinā. s. qua equalis est patri. ⁊ humanā qua minor est prē: vtrunqꝫ aūt simul nō duo: sed vnus est Christus. ne sit quaternitas nō trinitas deus. Ac p hoc Christus est deus aīa rōnalis ⁊ caro. Idē quoqꝫ in lib. de pdestinatione sctōꝝ. Ille hō vt a vbo pri coeterno in vnitatē psone assumptus filius dei vnigenitus esset: vn̄ hoc meruit qd bonū eius precessit vt ad hāc ineffabilē excellētiā perueniret. Faciēte ac suscipiēte deo verbo. ipse homo ex quo esse cepit: filius dei vnicus esse cepit. Itē hō quicūqꝫ ita gratia fit xpianus. sicut grā hō ille ab initio factus est xps. Itē in lib. xiij. de tri. Grā dei nobis in hoie xpo cōmēdat. Qꝛ nec ipe vt tāta vnitate deo vbo cōiunctus vna cū illo psona filius dei fieret. vllis est pcedētibus meritis assecutus. sed ex q hō esse cepit. ex illo est ⁊ deus. Un̄ dictū est: Uerbū caro factū est. hylarius quoqꝫ in. x. de tri. ait: Christū nō ambigimus esse deū verū: neqꝫ rursus filiū hois ex aīa ⁊ corpore cōstitisse ignoramus. his alijsqꝫ autoritatibus vtūtur q hominē quendā ex aīa rōnali ⁊ carne cōpositū dicūt deū factū. sed grā nō natura. Sola eīm grā habuit ille hō: nō meritis vel natura: vt esset deus siue dei filius: vt haberet oēm sciētiā ⁊ potētiā quā habet verbū cū quo est vna psona. Nec tn̄ in supioribus legit q hō ille sit vna psona cū vbo. ⁊ sit ipm vbū sed etiā q aīa rōnal ⁊ caro eadē psona ⁊ xps sit ⁊ deus.

Augustinus

hylarius

¶ Aliorum sententia. D

Sunt autem ⁊ alij qui istis in parte cōsentiunt sed dicūt

hominem illum non ex anima rationali et carne tantum sed ex humana
et diuina natura.i.ex tribus substantijs diuinitate carne et anima consta=
re:et hunc Jesum christū fatenť et vnam personā tm̄ esse:ante incarnationē
vero solūmodo simplicē/sʒ in icarnatione factā ꝯpositā ex diuinitate ⁊ hu
manitate.Nec est iō alia ꝑsona ꝗ̄ pri⁹/sʒ ꝗ̄ pri⁹ esset dei tm̄ ꝑsona/ in incar
natione facta est etiā hoīs persona/nō vt due essent persone/sed vt vna ⁊ ea
dem esset persona dei et hoīs.Persona ergo que prius erat simplex et i vna
tantū natura existens in duabus et ex duabus subsistit naturis/et persona
que tm̄ deus erat.facta est etiā verus homo. subsistens non tm̄ ex anima et
carne sed etiā ex diuinitate.nec tamen persona illa debet dici facta persona
ꝗ̄uis dicať facta ꝑsona hominis.Facta est igitur illa persona(vt quibus=
dā placet)quiddā subsistēs ex aīa et carne/sed nō est facta ꝑsona vel substā
tia vel natura:⁊ iꝗ̄tū ē illa subsistēs ꝯposita ē/iꝗ̄tū aūt vbū ē simplex est.
¶Auctoritates etiā ponit que hanc ꝓbant sententiam. E

De hoc Augu.in libro senten.prosperi ait Modis omni
bus approbare contendimus sacrificium ecclesie duobus constare/duob⁹
confici/visibili elementorū specie et inuisibili dn̄i nostri Jesu christi carne
Joh.dam̄. et sanguine sacramento et re sacramenti.i.corpore christi sicut christi perso
na constat et conficitur ex deo et homine/cum ipse christus verus sit deus ⁊
verus homo.Quia oīs res illarū rerū naturā et veritatē in se continet ex q̇=
bus conficitur.De hoc eodem Johannes damascenus. Jn dn̄o nostro Jesu
christo duas quidē naturas cognoscimus/vnam aūt hypostasim ex vtrisq̄
cōpositā.Jncarnatus est ergo christus ex virgine assumēs primitiā nostre
masse/vt ipsa extiterit in carne hypostasis/que dei verbi hypostasis cōposi
ta et facta fuerit que prius simplex erat verbi hypostasis.Cōposita vero ex
duabus ꝑfectis naturis deitate et humanitate/et ferat ipsa diuine verbi dei
filiationis characteristicum et determinatiuuʒ idioma/ſm ꝙ diuisa est a
patre et spūsancto:et carnis characteristica et determinatiua idiomata/ſʒ
que differat a matre ⁊ reliquis hoībus.Jtē.Unā hypostasim filij dei confi
temur in duabus naturis perfecte se habentibus deitatis et humanitatis
et incarnatā esse eandē hypostasim/et has duas naturas custodiri et ma=
nere in ipso post vnionē non seorsum et ſm partes ponentes singulā:sʒ vni
tas inuicē in vnā compositam hypostasim.substantialē enim (inquimus)
vnionē:scʒ verā et non ſm fantasiā.substantialē aūt nō duabus naturis ꝑ
ficientibus alteram scilicet vnam compositam naturam: sed vnitas inui=
cem in vnam hypostasim compositam filij dei et manere eandem substan=
tialem differentiam determinamus.Quod creabile mansit creabile et ꝙ in
Augustin⁹ creabile increabile:et mortale mortale et immortale immortale: et circun=
scriptibile circūscriptibile:et incircunscriptibile incircunscriptibile : et hoc
quidem refulget miraculis.De hoc etiam Aug.in li.de trini.ait. Quemad
modum secundum diuinitatem vna est patris filijq̄ natura:ita etiā iuxta
humanitatem:eadem est matris et filij vna natura.Ex vtraq̄ ergo substā=
tia et diuinitatis et humanitatis vnus atq̄ idem est deus:dei et hominis fi
lius Jesus christus:vt verus deus ita etiam homo verus . Jdem etiam in
Ca.xiij. li.xiij.de tri.Sic deo cōiūgi potuit hūana natura vt ex duab⁹ substātijs fie
ret vna ꝑsona.Ac ꝑ hoc iā est ex trib⁹:deo aīa ⁊ carne.His alijsq̄ plurib⁹ au
ctoritatibus se muniūt qui dicunt personam christi cōpositā esse vel factā:
siue constantē ex duabus naturis siue ex tribus substantijs.
¶Tertia aliorū sententia. F

Sunt etiam aliqui in incarnatione verbi non solum per sonam ex naturis compositam negant verũetiam hominẽ aliquẽ siue etiã aliquã substantiã ibi ex anima et carne cõpositã vel factã diffitentur. Sed sic illa duo scz animã et carnem verbi persone vel nature vnitã esse aiunt: vt nõ ex illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel persona fieret siue cõponeret: sed illis duobus velut indumento: verbũ dei vestiret vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo quia veritatẽ carnis et anime accepit. Que duo etiam in singularitatẽ vel vnitatẽ sue persone accepisse legitur: non quia illa duo vel aliqua res ex illis cõposita sit vna persona cũ verbo: vel sit verbũ: sed quia illis duobus accedentibus verbo non est personarũ numerus auctus vt fieret quaternitas in trinitate: et qz ipsa persona verbi que prius erat sine indumento: assumptione indumenti non est diuisa vel mutata sed vna eademqz immutata permansit. Qui sm habitũ deum et hominẽ factũ dicunt. Accipiendo enim hominẽ dictus est deus: factus est homo: et propter acceptũ hominẽ dicitur deus vere esse homo: et propter assumentem deum dicitur homo esse deus. Nam si essentialiter inquiunt illi deus esse homo: vel homo esse deus intelligeretur tunc si deus assumpsisset hominẽ in sexu muliebri: et mulier essentialiter deus esset: et econuerso. At potuit deus assumpsisse hominẽ in sexu muliebri potuit ergo mulier esse deus: et econuerso. Greg. sup Ezech.

¶ Auctoritates inducit quibus hec sententia roboratur. 6

Ne autem et isti de suo sensu influere videantur testimonijs in medium productis: quod dicunt confirmant. Ait enim Aug. in lib. de gratia noui testamenti. Sicut non augetur numerus personarũ: cum caro accedit anime vt sit vnus homo: sic non augetur numerus personarũ cũ homo accedit verbo: vt sit vnus homo christus. Legitur itaqz deus homo vt intelligamus huius persone singularitatẽ non vt suspicemur in carnẽ mutatã diuinitatem. Idem quoqz tractans illud verbũ apostoli. habitu inuẽtus est vt homo manifeste ostendit deum dici factum esse hominem vel esse hominẽ sm habitũ in lib. lxxxiij. questionũ: ita inquiens. Multis modis habitũ dicimus: vel habitũ animi sicut discipline perceptionẽ vsu firmatã. vel habitũ corporis: sicut dicimus alium alio validiorẽ: vel habitũ eorum que membris accõmodantur extrinsecus/ vt cum dicimus aliquẽ vestitum vel calciatũ. et hmõi. In oibus generibus manifestũ est in ea re dici habitũ q accidit vel accedit alicui/ ita vt eam possit etiam non habere. Hoc autẽ nomen dictum est ab illo verbo quod est habere. habitus ergo in ea re dicitur que nobis vt habeatur accidit vel accedit. Ueruntamen hoc interest qz quedam eorũ que accidunt vel accedũt vt habitũ faciant non mutantur: sz ipsa mutant in se integra et inconcussa manentia/ sicut sapientia accedens hoi non ipsa mutatur: sed hominẽ mutat quẽ de stulto sapientẽ facit. Quedã vo sic accedũt vel accidũt vt mutent et mutentur vt cibus qui amittens speciem suã in corpus vertitur et nos cibo refecti/ ab exilitate atqz lãguore in robur atqz valentiã mutamur. Tertiũ genus est cũ ea que accidũt vel accedũt/ nec mutant ea quibus accidũt/ nec ab eis ipsa mutantur sicut annulus positus i digito/ qd genus rarissime reperitur. Quartũ genus est cũ ea que accidũt vel accedũt: mutantur non a sua natura: sed aliã speciẽ et formã accipiũt: vt est vestis que deiecta atqz deposita nõ hz eã formã quã sumit iduta. Induta enim mẽbris accipit formã quã nõ habebat exuta: qd genus cõgruit huic cõparationi. Deus enim filius semetipsum exinaniuit non formã suã mutans sed formã

Augustinus

Phil. ij.

Prima spẽs habitus.

Secunda.

Tertia.

Quarta spẽs congruit huic cõparationi. Phil. ij.

serui accipiēs. neqꝫ conuersus aut transmutatus in hominē amissa incōmutabili stabilitate, sed in similitudinē hominū factus est ipse susceptor verū hominē suscipiendo habitu inuentus est vt homo: id est habendo hominē inuentus est vt homo non sibi sed eis quibus in homine apparuit. Qḋ aūt dicit vt homo veritatē exprimit: nomine ergo habit⁹ satis significauit apostolus qualiter dixerit in similitudinē hoīm factus: qꝛ nō transfiguratione in hominē, sed habitu factus est, cum indutus est hominē quē sibi vniens quodāmodo atqꝫ conformans immortalitati eternitatiqꝫ sociaret. Non ergo oportet intelligi mutatū esse verbū susceptione hominis: sicut nec membra veste induta mutanť. Quis illa susceptio ineffabiliter susceptū suscipiēti copularet. His verbis aperte innuere videtur Aug. deum dici factū hominē scḋm habitū. Qui etiā ipsius incarnationis modū volens exprimere q̄rentibus in. iiij. li. de tri. ait. Si q̄riť ipa incarnatio quō facta sit: ipsum verbum dei dico carnē factū. i. hominē factū. Non tñ in hoc ꝙ factū est conuersum atqꝫ mutatū sed carne vt carnibus cognitenter appareret indutū. Ita sane factum vt ibi sit nō tm̄ verbū dei ⁊ hoīs caro: sed etiā rōnalis hoīs aīa. Atqꝫ hoc totū et deus dicať ꝑpter deū: et homo ꝑpter hominē. Quod si difficile intelligitur mens fide purgeť a peccatis abstinendo et bona opando difficilia eīn sunt hec. Idem in lib. de fide ad Petrū. Dei filius cū sit deus eternus et verus: pro nobis factus est homo verus et plenus. In eo verus: qꝛ verā hꝫ deus ille hūanā naturā. In eo vero plenus. qꝛ et carnē humanā suscepit et animā rationalē. Itē. Nō aliud fuit illa dei summi susceptio vel exinanitio nisi forme seruilis. i. nature humane susceptio: vtraqꝫ ergo est in christo forma: qꝛ vtraqꝫ vera et plena est in christo substantia diuina scꝫ et humana natura. Idē in lib. contra Maximinū. Cum esset per seipsum inuisibilis: visibilis in homine apparuit: quē de femina suscipere dignatus est. Idem in eodē. Nos christū dn̄m verum hominē suscepisse credimus: et in ipso visibiliter inuisibilē hominibus apparuisse. In ipso inter hoīes cōuersatū fuisse. In ipso ab hoībus humana ꝑtulisse. In ipso hoīes docuisse. Hylarius quoqꝫ in. x. li. de tri. ait. Quō dei fili⁹ natus ex Maria est nisi ꝙ verbū caro factū est. s. ꝙ fili⁹ dei cū in forma dei esset: formam serui accepit. Unū tñ eundēqꝫ non dei defectiōe, sed hoīs assumptiōe ꝓfitemur: et in forma dei ꝑpter naturā diuinā et in forma serui ex conceptione spūsscti scḋm hoīs habitū repertū fuisse. Non fuit habitus ille tm̄ hoīs: sed vt hoīs: neqꝫ caro illa caro peccati. sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres scḋm diuersos positas sententias: et pro singulis inducta testimonia.

De mō incarnatiōis

Hylarius.

Rom. viij.

Distin. vij.

Ondit q̄l'r scḋm varias opiones recitatas dīf. ꝓcedēti de mō vniēdi diuinam ⁊ hūanā naturā determinari habeāt ambigue locutiones.

Ꞇ Positis sententijs plurisqꝫ testimonijs intelligentias ꝓpositaꝝ locutionū exequiť scḋm singulas sentētias et prius scḋm primā. A

Secundū primā vero dicitur deus factus homo et homo fact⁹ de⁹: qꝛ deus cepit esse quedā substātia rōnalis q̄ añ nō fuerat: ⁊ illa substātia cepit esse de⁹ ⁊ hoc gratia nō natura vel meritis habuit. Uñ recte dicť. Christ⁹ inq̄stū hō p̄destiat⁹ ē fili⁹ dei. Huic aūt sentētie opponiť. Si illa substātia cepit esse de⁹: et de⁹ illa: q̄dā ergo substātia est deus que non semp fuit deus. et quedā substātia est deus que nō est diuina substantia: et deus est aliq̄d qḋ non semp fuit. Qḋ et illi concedūt. Origenis testimonio innitentes: qui ait. Factus est sine dubio id qḋ prius nō erat, sed addidit scḋm carnē. Secundū deū vero erat prius: ⁊ nō erat qñ nō erat. Alijs quoqꝫ pluribꝫ modis illi sentētie pōt oppōi: q̄b⁹ supsedem⁹ exercitatiōis studiū lectoꝝ relinquētes ⁊ ad alia ꝓperantes.

¶Hic explanat secundā sentētiā ꝛ earūdē locutionū sensus. B

In secūda vero sentētia huius distinctionis talis videtur ratio. vt cum dicit̄ deus factus est homo intelligat̄ cepisse esse subsistens ex duabus naturis vel tribus substantijs et e conuerso homo factus est deus quia subsistens in duabus naturis cepit esse deus vel potius homo factus est deus: et e conuerso dicit̄ qꝛ deus assumpsit hominē et homo assumpt⁹ est a deo. vnde Aug. dicit in li. de tri. Talis fuit illa susceptio que hominē faceret deū et deū hominē. Variat̄ aūt intelligentia cū dicit̄: deus est hō: ꝛ hō est deus. Dicitur enim deus esse ꝑsona subsistens in duabus et ex duabus naturis: et persona subsistens in duabus et ex duabus naturis dicit̄ eē de⁹ id est verbū vel natura diuina. Pōt em̄ ꝑdicari persona simplex vel natura de persona composita. Non est autem (vt ait Joh. da.) idem dicere naturā vel personam.

Que opponant̄ huic sententie. Origenes sup eplam ad Rom.

Qꝺ non est idē dicere naturā vel ꝑsonam.

¶Ex quo sensu dicunt christū predestinatum. C

Isti dicūt christū predestinatū inq̄ꝫtū est homo id est inq̄ꝫtum est subsistens ex duabus substantijs. s. anima et carne. Nam q̄ꝫtum ad naturā diuinitatis non est ipse predestinatus. Non ergo inq̄ꝫtū in ea vel ea subsistit predestinatus est: sed inq̄ꝫtū subsistit in alijs duabus substantijs id est in anima et carne: hoc est inq̄ꝫtū est homo.

¶Qualiter exponunt̄ auctoritates prime q̄ isti vident̄ obuiare sn̄ie. D

Determināt etiā auctoritates que prime cōueniunt sententie: et huic vident̄ cōtradicere: vt cū legitur homo ille assumptus a verbo in singularitate persone: vel factus vna persona cum verbo de natura hūana intelligat̄: que verbo vnita est in singularitate persone id est: ita ꝙ eadem persona que prius erat: et simplex erat sine incremento numeri personarū etiā immutata permansit licet cōposita. Cōpositionis vero hui⁹ aliā dicunt esse rōnē q̄ꝫ sit in alijs hoibus. qꝛ huius ex tribus aliorū ex duabus substantijs est cōpositio. Negant quoqꝫ naturā humanā esse ꝑsonā vel dei filiū: et sicut vnū eundēqꝫ dicunt esse hominē et deū: et filiū hois et filiū dei ita vnū et idē nō aliud et aliud sicut nec aliū et alium.

¶Quedā ponit: que premissis vident̄ aduersari. E

Sed his videntur aduersari que subditis continētur capitulis. Ait enim Augustinus super Joh. Aliud est verbum dei aliud homo: sed verbum caro factum est: id est homo non itaqꝫ alia verbi alia est hominis persona: quoniam et vtrumqꝫ christus est vna persona. Idem ad Felicianum. Aliud dei filius aliud hominis filius sed non alius. Item. Dei filius: aliud de patre: aliud de matre. Idem in li. j. de tri. Cū filius sit et deus et homo alia substantia deus: alia homo.

Augustin⁹

¶Qualiter his respondeant. F

Hec aūt in hunc modū determināt quia cum dicit̄ aliud verbum dei: aliud homo: siue alia substantia deus: alia homo: alterius nature significatur christus esse inq̄ꝫtum est homo: et alterius inquantum est de⁹ et aliud natura qua ē hō aliud natura qua est deus. Ut em̄ ait Joh. dama. Incōuerse et inalterabiliter vnite sunt adinuicē nature: neqꝫ diuina distante a propria simplicitate: neqꝫ humana aut conuersa in deitatis na=

Joh. dam.

turā: aut in non existentiā diuisa: neqꝫ ex duabus vna facta ꝯposita natura. Cōposita eī natura neutri earū: ex qb⁹ cōponitˀ naturis: homousia.i.cō substātialis esse, pōt: ex alteris pficiēs alterū: vt corpus ex quatuor elemētis ꝯpositū: nec ignis notaꝭ, nec aer nec terra: nec aqua nec hoꝝ alicui homousion dr. Si ergo ꝫm hereticos xp̄s vni⁹ cōposite nature post vnionem extitit ex simplici natura cōuersus est in cōpositā. ꝛ neqꝫ pr̄i simplicis nature exn̄ti: neqꝫ matri est homousios ꝛ neqꝫ de⁹ neqꝫ hō denoīabitˀ: sed xp̄us solū: ꝛ erit hoc noīe.s. xp̄s nō persone ipsi⁹ natura: sꝫ vnius ꝫm ipsos ꝯposite nature: nos aūt xp̄m nō vnius cōposite nature dogmatizamus ꝛ ħ nomē si xp̄s psone dicim⁹ nō monotropos.i. vno mō dictū: sed duarū naturaꝝ esse significatiuum.s. deitatis ꝛ humanitatis. Ex deitate aūt ꝛ humanitate deū perfectū ꝛ hoīem pfectū eundē ꝛ esse ꝛ dici: ex duab⁹ ꝛ in duabus naturis confitemur. Si ergo dr̄ aliud esse filius dei: aliud filius hoīs: qꝛ alteri⁹ est substantie vel nature inqꝫtū est filius dei: alterius inquantum est filius hominis: nō qꝺ ipse fili⁹ dei ꝛ hominis sit duo illa diuersa.i. due diuerse nature.

¶ Authoritate confirmat⁹ determinationem. g

Aperte eī̄ Hyla.in.x.li.de tri.ait. Cū nō aliud sit filius hoīs: neqꝫ aliud filius dei: verbū eī̄ caro factū est. ꝛ cū ille qui filius dei ē ipse ꝛ hoīs sit filius requiro quis in hoc filio hoīs clarificatus sit? Euidēter dicit nō aliud esse filiū dei ꝛ aliud filiū hoīs. Ex quo premissa roboratˀ approbatur determinatio.

¶ Alia etiā verba authoritatum annotat vt determinet. h

Augus. Qꝺ etiam dictū est vtrūqꝫ christus est ꝛ vna persona mouere potest lectorem sicut ꝛ illud qꝺ Aug. dicit in li.j. de trin. Qꝛ forma dei formam serui accepit: vtrunqꝫ deus: vtrūqꝫ hō. Sed vtrūqꝫ de⁹ propter suscipientem deū: ꝛ vtrūqꝫ hō ꝓpter acceptū hominem. Et illud qꝺ idē ait in li. de bono perseuerātie. Qui fidelis est in eo verā naturā humanā credit: suscipiente deo ꝟbo ita sublimatā: vt qui suscepit: ꝛ qꝺ suscepit vna esse in trinitate persona assumptione illa ineffabiliter faciente psone vnius in deo ꝛ homine veritatem. Si aūt ꝗ suscepit ꝛ qꝺ suscepit vna est persona: ergo natura humana cū verbo vna est persona. Sed hec omnia ex tali sensu dicta fore tradunt vt, vtrūqꝫ dicaꝭ esse xp̄s ꝛ vna persona qꝛ in vtroqꝫ vn⁹ xp̄s ꝛ vna persona subsistit. Ita etiam susceptum cū suscipiente dicitˀ vna persona: qꝛ susceptū suscipienti est sociatum in vnitate persone: ꝛ ita ꝗ vnitas persone permansit non ita vt caro ꝛ anima sint vnus de⁹ qꝛ vt ait hieron. Uerbū est de⁹ nō caro assumpta. Et Amb. i li.iij. de spū̄sancto ait. Aliud est quod assumpsit: ꝛ aliud qꝺ assumptuꝫ est.

Et hic authoritate vtitˀ vt affirmet determinationem.

¶ Hic quandam ponit authoritatem que multū videtur huic sententie opposita. i

Aug.li.iij Rom.j. Est autē ꝛ aliud qꝺ huic snīe plurimum videtur obuiare. Ait enim Aug. in li.j. contra Maximinū. Christus vna persona est gemine substantie: qꝛ ꝛ de⁹ est ꝛ homo est: nec tū̄ de⁹ vel homo pars huius substātie dici pōt alioquin filius dei de⁹ anteqꝫ susciperet formā serui nō erat totus ꝛ creuit cū hō diuinitati eius accessit. Ecce deū dicit non esse partem illius psone. Unde vr̄ illa persona nō cōstare ex deo ꝛ hoīe. Ad qꝺ etiam illi dicūt illā psonam⁹ nō ita constare ex deo ꝛ hoīe: quasi totū ex partib⁹ Ita eī̄ partes alicui⁹ totius cōueniūt: vt ex illis qꝺ nō erat cōstituatur. Non

Rn̄sio eoꝝ cū determinatione.

aūt sic humana & diuina natura in xp̄o vniunt. Inexplicabilis em̄ est isti⁹ vnionis que nō est partiū ratio. Quidā tn̄ noie dei ibi personā significari putant q: de tribus agebat personis, quarū nullā trinitatis partē esse dicebat: sicut pars istius persone non est de⁹. Qđ si de persona intelligatur: manifestū est: q: persona nō est pars persone. Posita est diligenter sn̄ia secunda & ei⁹ explanatio: cui in nullo vel in modico obuiāt authoritates: in tertia sn̄ia inducte que iam consideranda est.

¶ Tertia sn̄ia q̄ sit p̄missaꝝ ꝓpositionū intelligētia. K

In hac ergo sn̄ia sic dicitur deus factus homo: q: hominē accepit: sic dr̄ esse hō: q: holem hz vel q: est habēs holem: & hō fact⁹ deus: q: assūpt⁹ ē a deo: & hō esse de⁹: q: habēs holem est de⁹. Cū ergo dr̄ de⁹ est homo vel habitus predicat: vel persona: sed humanata. Et q persona humanata p̄dicet Cassiodor⁹ ostēdere videt dicēs. Factus est: vt ita dixerim humanatus de⁹ q̄ etiā in assumptione carnis de⁹ esse non destitit. Qđ tn̄ varie accipi pōt vt dicat de⁹ factus humanat⁹: vel xp̄s factus de⁹ humanatus vtrūq; em̄ sane dici pōt. Cū ergo dr̄ fact⁹ est deus hō, multiplex s̄m istos fit intelligētia: vi naturā humanā accepisse vel humanatum verbū esse incepisse intelligat. Nec tn̄ si incepit esse humanatū verbū: ideo sequit q inceperit esse verbum nec si de⁹ factus est humanatū verbum sequit qđ factus sit verbum: sicut de aliquo dicitur. Hodie iste cepit esse bonus homo: vel factus est bonus homo: nec tamen hodie cepit esse homo vel fact⁹ est homo. Cassiodo.

¶ Quo sensu s̄m illos dicatur predestinatus xp̄s. L

Scd̄m istos dr̄ christus scd̄m qđ homo predestinatus esse fili⁹ dei q: est predestinatū a deo ab eterno & in tp̄e collatū est ei per grāz vt ipse ens hō sit filius dei. Hoc em̄ nō semꝑ habuit: sed in tp̄e ꝑ grām accepit. Qđ vr̄ Aug. notasse in li. ad ꝓsperū & Hylariū dicens. Predestinat⁹ est Jesus: vt qui futur⁹ erat s̄m carnem filius Dauid. Esset in virtute filius dei. Hi etiā cū dicit xp̄s minor p̄re s̄m q homo: s̄m habitū hoc intelligūt dictū. i. inq̄ntum hz sibi holem vnitum. Unde Aug. in .j. li. de trini. Deus filius deo patri natura est equalis: habitu minor. In forma em̄ serui minor est patre. In forma dei equalis est patri: & q: s̄m habitum accipienda est incarnationis ratio: ideo deū humanatum nō holez deificatū dici tradūt. Unde Joannes Damas. Non hominem deificatum dicimus: sed deū hominem factum. Aug. li. de p̄destinatō ne post me diū Authorita te ꝯfirmat expōnem Aug. ca. vij Jo. dama.

¶ Quod non dz dici homo dominicus. M

Et licet dicatur homo de⁹: non tamē congrue dicitur homo dn̄icus Unde Aug. in li. retractationū. Nō video vtrū recte dicatur homo dn̄icus: qui est mediator dei & holm xp̄s Jesus: cum sit vtiq; dn̄s: & hoc quidem vt dicerez apud quosdā legis catholicos tractatores. Sed vbicūq; hoc dixi dixisse nollem. Postea quippe vidi non esse dicendum quāuis nonnulla posset idē ratione defendi. Scd̄m istos etiam dr̄ persona filij in duabus: & ex duabus existere naturis s̄m adherentiam vel inherentiaz Altera em̄ inheret ei: altera inest. Aug. li. j. c. xix.

¶ Qđ p̄dicta nō sufficiūt ad cognoscendā hanc questionem. N

Satis diligenter iuxta diuersorū sn̄iaz suprapositā absq; assertione & preiudicio tractauimus questionem. Uerūtn̄ nolo in tanta re tamq; ad cognoscēdū difficili putare lectorem istā sibi nostrā debere suffi

cere disputationē: sed legat ⁊ alia forte melius cōsiderata atq̃ tractata ⁊ ea q̃ hic mouere pſītvigilātiore atq̃ itelligētiore ſi pōt mēte diſcutiat. Hoc firmiter tenēs q̃ de⁹ hoiem aſſumpſit. hō in deū trāſiuit: non nature verſibilitate: ſed dei dignationevt nec de⁹ mutaret in humanā ſubſtātiā aſſumendo hoiem: nec hō in diuinā glorificat⁹ in deū q̃r mutatio vel verſibilitas nature diminutionē ⁊ abolitionē ſubſtantie facit.

¶ An diuina natura debeat dici nata de virgine A

Cist. viij. Poſt predicta inquiri debet: vtrū de natura diuina
Quali per concedendū ſit q̃ de virgine ſit nata / ſicut dr̄ in virgine incarnata. Et vr̄ vtiq̃ non debere dici nata de virgine / cū nō ſit nata de
vnionē di- pr̄e. Que eī̄ res nō eſt de pr̄e genita: nō dr̄ de matre nata. nec res
uerſarū na aliqua filiationis nomē habeat in hūanitate q̃ illud nō teneat in diuinitate.
turarū x̄po tate. Ur̄ tn̄ poſſe pbari / q̃ ſit nata de virgine / q̃r ſi hoc eſt naſci deū de virgine.
fiat cōica- gine. ſ. hoiem aſſumere in vtero virgis cū natura diuina ſuperi⁹ dicta ſit
tio idioma hoiem aſſumpſiſſe / vr̄ debere dici nata. De hoc aūt Aug. in li. de fi. ad pet.
tū ⁊ ppeta ſic ait. Natura eterna atq̃ diuina nō poſſet tpalr̄ cōcipi ⁊ naſci ex natura
tū reſpiciē hūana / niſi ſm̄ ſuſceptionē veritatis hūane verā tpalr̄ cōceptionem ⁊ nati
tiū naturā uitatē ineffabilis in ſe diuinitas accepiſſet. Sic eſt de⁹ etern⁹ veraciter ſm̄
Au. c. j. cir- tp̄s ⁊ cōcept⁹ ⁊ nat⁹ ex virgie. Iſta authoritate vr̄ inſinuari / q̃ natura di-
ca mediū. uina ſit nata ⁊ cōcepta de virgie. Sȝ ſi diligēter notent̄ v̄ba poti⁹ de pſona agi itelligit̄ q̃ ſine dubitatiōe ⁊ de pr̄e ⁊ de mr̄e nata eſſe dici debet.

¶ De gemina x̄pi natiuitate quibus natus eſt. B

Queri etiam ſolet vtrū debeat dici chriſtus bis genitus
Au. c. j. cir- vt dr̄ dei ⁊ hoīs filius. Ad qđ dici pōt x̄pm bis natū eſſe / duaſq̃ natiuita-
ca mediū tes habuiſſe. Unde Aug. in li. de fide ad petrū. Pr̄ deus de ſua natura genuit filiū deū ſibi coequalē ⁊ coeternū. Idē quoq̃ vnigenit⁹ deus ſcđo natus eſt ex pr̄e ſemel / ex mr̄e ſemel. Natus eſt eī̄ de pr̄e deiverbū. Natus eſt de matre verbū caro factū / vn⁹ ergo atq̃ idē dei fili⁹ natus eſt ante ſecula / ⁊ natus in ſeculo / ⁊ vtraq̃ natiuitas vnius eſt filij dei diuina. ſ. humana.
Ioā. dam. De hoc etiā Ioan. dama. ait. Duas ergo x̄pi natiuitates veneramur: vnā
li. iij. c. vij. ex pr̄e ante ſecula que eſt ſup cām ⁊ rōnem / ⁊ tp̄s / ⁊ naturā / ⁊ vnā que in vltimis tpibus, pp̄ter nos ⁊ ſm̄ nos ⁊ ſuper nos. pp̄ter nos / q̃r propter noſtrā ſalutē / ſcđm nos / q̃r natus eſt homo ex muliere / ⁊ tp̄e conceptionis / ſeȝ
Diſt. ix. nouē mēſiū. Sup nos / q̃r nō ex ſemine: ſed ex ſpūſancto ⁊ ſancta virgie ſu-
Utrū caro pra legem conceptionis. Ex his manifeſte apparet x̄pi duas eſſe natiuita-
x̄pi ſit ado tes eundemq̃ bis natum fore.
randa ado ¶ De adoratione humanitatis x̄pi / an eadē ſit adoratio humani
ratione la- tati ⁊ deitati exhibenda. A
trie qđ ē p-
prietas di- Preterea inueſtigari oportet vtrum caro chriſti ⁊
uine nāe. aīa vna / eadēq̃ cum verbo debeat adoratione adorari illa / ſcȝ q̃
Quidā di- latria dr̄. Si eī̄ aie vel carni exhibet̄ latria q̃ intelligit̄ ſeruit⁹ /
cūt nō illa ſiue cultus ſoli creatori debit⁹ cū anima x̄pi vel caro creatura tā
adoratiōe tūȝ ſit creature exhibet̄ quod ſoli creatori debet̄ quod facieñ in ydolatriā
adorādū deputat̄. Ideoq̃ quibuſdam videt̄ nō illa adoratione que latria eſt carnē
eſſe x̄pi vel aiam eſſe adorandam: ſed illa que eſt dulia cui⁹ duas ſpecies vel
De ſpēbus modos eſſe dicunt. Eſt eī̄ cuiuſdā modi dulia que creature cuilibet exhi-
dulie beri pōt ⁊ eſt quedā ſoli humanitati x̄pi exhibenda non alij creature: quia x̄pi humanitas ſuper omnem creaturā eſt venerāda ⁊ diligenda. Non tñ

adeo vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur: qui cultus in dilectione z sacrificij exhibitione atque reuerentia consistit: q̄ latine dicitur pietas: grece autem theosebia .i. dei cultus vel eusebia .i. bonus cultus.

¶ Aliorum sententia qua vnam adorationem / vtrique exhibendam tradunt. B

Alijs aūt placet christi humanitatem vna adoratione cū verbo esse adorandā: nō ꝓpter se: sed ꝓpter illū cui⁹ scabellū est cui ē vnita Neque ipsa humanitas sola vel nuda: sed cum verbo cui est vnita: nec ꝓpter se: sed ꝓpter illū cui est vnita est adoranda. Nec qui hoc facit idolatriere⁹ iudicari pōt: quia nec soli creature: nec propter ipsam: sed creatori cum humanitate z in humanitate sua seruit. De hoc Joann. Dama. ita ait. Due sunt nature Christi ratione z modo differentes: vnite vero secundum hypostasim. Unus ergo Christus est deus perfectus z homo perfectus quem adoramus cum patre z spiritu vna adoratione cum incontaminata carne eius. Non inadorabilē carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypostasi: que hypostasis generata est. Non creature venerationem prebentes. Non ergo vt nudam carnē adoramus: sed vt vnitam deitati in vnam hypostasim dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Christi dei mei simul vtrāque naturam: propter carnis vnitam deitatem. Non enim quartam appono personā in trinitate: sed vnam personā confiteor verbi z carnis eius. His verbis insinuari videtur Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam. De hoc etiam Augu. ait ex sermo. domini vbi dicit. Non turbetur cor vestrū ita dicit. Dicunt heretici filium non natura esse deum sed creatū. Quibus respondendum est q: si fili⁹ non est deus natura sed creatura: nec colendus est omnino: nec vt deus adorandus: dicente Apostolo. Coluerūt z seruierunt potius creature quam creatori. Sed illi ad hoc replicabunt z dicent. Quid est quod carnem eius quam creaturam esse non negas simul cū diuinitate adoras: z ei non minus quam diuinitati deseruis. Ego dominicam carnem immo perfectam in Christo humanitatem: ideo adoro: q a diuinitate suscepta z deitati vnita est: vt non aliū z alium: sed vnum/ eundemque deum z hominem filium dei esse confitear. Denique si hominem separaueris a deo: illi nunquam credo nec seruio: velut si quis purpuram vel dyadema regale iacens inueniat: nunquid ea conabitur adorare? Cū vero ea rex fuerit indutus periculum mortis incurrit si ea cum rege adorare q̄s contempserit. Ita in christo domino humanitatē non solā vel nudā sed diuinitati vnitā .s. vnū filiū deū verū z holem verū si q̄s adorare contēpserit eternaliter morietur. Idē super ps̄. xcviij. vbi dicitur. Adorate scabellū pedum eius q̄m sctm̄ est. Sciendū q: in xp̄o terra est .i. caro. q̄ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est: z de carne marie carnem accepit: hec sine impietate a verbo dei assumpta adoratur a nobis: quia nemo carnē eius mādūcat prius adoret: sed qui adorat nō terram intuetur: sed illum potius cuius scabellum est propter quē adorat his authoritatib⁹ premisse inuestigationis absolutio explicatur.

Jo. Dama

Au. Omel. Joan. ii.

Rom. i.

¶ An xp̄s: sm̄ q homo sit persona vel aliquid. A

Dis. x. De cōicatiōe idiomatū z ꝓprietatum

Olet etiā a quibusdā inquiri vtrum christus secūdū q homo sit persona vel etiā sit aliquid. Ex vtraque parte huius questionis argumenta cōcurrunt. Quod enim persona sit his muniti edisserunt rationibus. Si secundum quod homo aliquid est vel

respicictiū psonā put sonāt inobilitatē .s. ð psonali cōditiōe ⁊ filiali adoptione.

Argumentatio de vtraqꝫ parte qstiōis.

persona vel substantia: vel aliud est. Sed aliud non: ergo persona vel substantia. Si substantia est vel rationalis vel irrationalis. sed nō est irrationalis substantia: ergo rationalis. Si vero secundū ꝙ homo est rationalis substantia: ergo persona: quia hec est diffinitio persone: substantia rationalis indiuidue nature. Si ergo secundū ꝙ homo est aliquid: et secūdū ꝙ homo persona est. Sed ecōuerso si ſm ꝙ homo persona est vel tertia in trinitate vel alia. sed alia nō: ergo tertia in trinitate persona. At si scdm ꝙ homo persona est tertia in trinitate: ergo deus. Propter hec inconuenientia et alia quidā dicunt xp̄m ſm hominem non esse personā: nec aliqd: nisi forte scdm sit expressiuum vnitatis persone. Scdm enim habet multiplicē rationem. Aliquādo enim exprimit cōditionem vel proprietatem diuine nature vel humane: aliquando vnitatem persone: aliquando notat habitū: aliquando causam. Cuius distinctionis rationē diligēter lector animaduertat: atqꝫ in sinu memorie recondat: ne eius confundantur sensino cū de Christo sermo occurrent.

¶ Et si xp̄s secundū ꝙ homo dicatur substantia rationalis non inde tamē sequitur ꝙ persona sit secundū ꝙ homo. B

Illud tamen non sequitur ꝙ in argumentatione superiori inductum est: ꝙ si Christus secundū ꝙ homo est substātia ratiōalis: ergo persona. Nam ⁊ modo anima Christi est substātia ratiōalis non tñ persona: qꝛ nō est per se sonans: immo aliȷ̄ rei coniuncta. Illa tamen persone descriptio non est data pro illis tribus personis.

¶ Alia probatio ꝙ Christus sit persona. C

Sed adhuc aliter nituntur probare Christū secundū hominem esse personam: quia Christus secūdū ꝙ homo predestinatus est vt sit dei filius: sed illud est qð vt sit predestinatus est: ergo si predestinatus est secundū ꝙ homo vt sit filius dei: ⁊ ſm ꝙ homo est filius dei. Ad qð dici potest xp̄m esse id quod vt sit predestinatus est. Est eñ predestinatus vt sit filius dei ⁊ ipse vere est filius dei: sed ſm hominē predestinatus est vt sit filius dei: qꝛ p gratiam habet hoc ſm hominem. nec tamē ſm hominem est filius dei: nisi forte ſm vnitatis persone sit expressiuum vt sit sensus. Ipse qui est homo est dei filius: vt aūt ipse ens homo sit dei filius per gratiam habet: sed si causa notetur falsum est. Nō eñ quo homo est: eo dei fili⁹ est.

¶ An Christus sit adoptiuus filius secundum ꝙ homo vel alio modo. D

Si vero queritur an Christus sit adoptiuus filius secundum ꝙ homo siue alio modo: respōdemus Christum non esse adoptiuum filiū aliquo modo sed tm̄ naturalē: qꝛ natura filius dei est: nō adoptionis gratia. Nō aūt sic dr̄ filius natura vt dicitur de⁹ natura. Nō eñ eo fili⁹ est quo de⁹ est. qꝛ natiuitate diuinitatis filius est: et tñ dr̄ natura vel nature filius: quia naturaliter est filius: eandē scꝫ habēs naturam quā ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non est: qꝛ prius non fuit: ⁊ postmodū adoptatus est in filium: sicut nos dicimur adoptiui filiȷ̄ quia cum nati fuerimus ire filiȷ̄: per gratiā facti sumus filiȷ̄ dei: christus vero nunqꝫ fuit non filius dei: et ideo non est adoptiuus filius.

Richard⁹.

Quare nō sit adoptiuus filius. Eph. ij.

¶ Opinio ꝙ sit adoptiuus filius. E

Sed ad hoc opponitur sic Christus fili⁹ hominis est id est virginis: aut gratia aut natura vel vtroqꝫ modo. Si vero natura: aut di=

uina:aut humana.sed diuina nõ ergo aut humana natura aut nõ natura
est filius hominis.Si non natura:ergo gratia tantũ.et si etiã natura hu=
mana:nõ ideo minus p gratiã. Si ergo gratia fili⁹ hominis est adoptiu⁹
filius esse videtur vt idem sit naturalis filius patris et adoptiuus filius
virginis.Ad qd dici potest Christum filium virginis esse et natura vel na
turaliter ꝛ gratia:nec tñ adoptiuus filius virginis est: qꝛ non p adoptio=
nem:sed per vnionem filius virginis esse dr.Filius eñ virginis dr:eo ꝙ in
virgine hominem accepit in vnitatẽ persone:ꝛ hoc fuit gratie ꝛ nõ nature.
Unde Augu.super Joh.ait ꝙ vnigenitus est equalis patri:nõn est gratie Augusti.
sed nature.Qd aũt in vnitatẽ persone vnigeniti assumptus est homo gra=
tie est nõ nature.Christus ergo nec dei nec hominis est adoptiuus fili⁹ sed
dei naturaliter ꝛ hois naturaliter ꝛ gratia filius. Qd vero naturaliter sit
hois filius Augu.ostẽdit in li.de fi.ad Petrũ Jlle.s. deus factus est natu= Idẽ. c.i.cir
raliter hois filius q̃ est naturaliter filius vnigenitus dei patris.Qd aũt nõ ca mediũ.
sit adoptiuus fili⁹:ꝛ tñ gratia sit fili⁹:ex subditis probat testimonijs Hie Hiero. sup
ro.sup epistolã ad Ephe.ait De xp̃o Jesu scriptũ est qꝛ semp cũ patre fuit Ephese.i.
ꝛ nunꝙ̃ eñ vt esset volũtas paterna p̃cessit:ꝛ ille quidem natura filius est:
nos vero adoptiõe.Jlle nunꝙ̃ non fuit fili⁹:nos anteꝙ̃ essemus p̄destinati
sumus:ꝛ tunc spiritum adoptionis accepimus qñ credidimus filiuꝫ dei.
Hylarius quoqꝫ in lib.iij.de tri.ait. Dñs dicẽs clarifica filiũ tuum nõ solo Hylarius.
noie contestatus est se esse filiũ dei:sed etiam proprietate.Nos sumus filij
dei:sed non talis hic filius.Hic eñ verus et ꝓprius est filius origine: non
adoptiõe:veritate nõ nuncupatione/natiuitate:nõ creatione Augu. etiã Augusti.
super Johãnem ait.Nos sumus filij gratia nõ natura:vnigenitus autem
natura nõ grã:an hoc etiã in ipso filio ad hominẽ referẽdum est. Jta sane
Ambr.quoqꝫ in .i.lib.de tri.ait Christus filius est nõ per adoptionẽ sed p Ambrosi⁹.
naturã:p adoptionẽ nos filij dicimur:ille p veritatẽ nature est. Ex his eui
denter ostẽdit ꝙ xp̃s nõ sit fili⁹ gratia adoptiõis.Jlla eñ gratia intelligi
tur cum Augu.eũ non esse gratia filiũ asserit: gratia eñ sꝫ nõ adoptionis:
immo vnionis filius dei est filius hominis et econuerso.

¶Utrum persona vel natura predestinata sit. F

Deinde si queritur vtrum predestinatio illa quam cõme=
morat Apostolus sit de persona an de natura. Sane dici potest ꝛ personaꝫ
filij que semper fuit esse predestinatam secundum hominem assumptũ : vt
ipsa scꝫ ens homo esset dei filius:et naturam humanam esse predestinatã/
vt verbo patris personaliter vniretur.

¶Utrũ xp̃s sit creatura vel creatus vel factus. A Distin. xi.

SOlet etiam queri vtrũ debeat simpliciter dici atqꝫ De cõica=
concedi Christum esse factum vel creatum vel creaturaꝫ.Ad qd tione idio=
dici potest hoc simpliciter ꝛ absqꝫ determinatiõe minus cõgruẽ matũ ꝛ p=
ter dici. Et si quãdoqꝫ breuitatis causa simpliciter denũcietur: prietatum
nunꝙ̃ tamen simpliciter debet intelligi.Quia vt Augusti/in.i.libro de tri respiciẽtiũ
ni.ait.Cum de Christo loquimur quid secundũ quid et ꝓpter quid dica= p̄sonã put
tur:prudens ꝛ diligens ac pius lector intelligere debet.Qui xp̃m vel dei fi sonat inde
lium nõ esse factũ vel creaturã.in.i.li.de tri.ostẽdit ita inquiens.Jn prin= fectibilita
cipio erat verbũ:ꝛ verbũ caro factũ est:et omnia per ipsuꝫ facta sunt.Neqꝫ tẽvt p̄desti
dicit oia nisi q̃ facta sunt.i.omnem creaturã.Unde liquide apparet ipsuꝫ natio:crea
factum non esse:per quẽ omnia facta sunt:et si factus non est creatura non tio : ince=
est.Si autem creatura non est eiusdem cum patre substantie est.Ois enim ptio.

substantia que deus nō est creatura est: et q̄ creatura non est: deus est. Sed si filius non est eiusdē substātie cuius pater: ergo facta substantia est: et si facta substātia est: nō oīa per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt: facta ergo substātia nō est: sed vna cū patre infecta substātia est. Itē in eodē. Si vel filiū fecit pater quē nō fecit ipse filius nō oīa per filiū facta sunt. At oīa per filiū facta sunt. Ipse ergo fact⁹ non est: vt cū patre faceret oīa que facta sunt. Idē in libro. lxxxiij. questionū. Dicit̄ creatura quicquid fecit de⁹ pater per filiū qui non potest appellari creatura: quā per ipsum facta sunt oīa Ambro. in. i. lib. de tri. Probemus inquit creaturā non esse dei filiū. Audiuimus eñ in euāgelio dñm mandasse discipulis. Predicate euāgeliū vniuerse creature. Qui vniuersam creaturā dicit nullā excipit: et vbi sunt qui creaturā christū appellāt. Nā si creatura esset: sibi mādaret euāgeliū predicari: et subiectus esset vanitati: q̄ uia testāte apostolo. Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo christus creatura est sed creator: qui docēde creature discipulis mandat officium.

Ambrosi⁹.

Rom. viij.

¶ De perfidia et pena Arrij. B

Arrij hec fuisse perfidia legitur vt christum creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera atq̄ crepuit medius prostratus in faciē: ea quib⁹ xp̄m negauerat feda oīa pollutus. His alijs q̄ plurib⁹ testimonijs instruimur: nō debere fateri simpliciter christū esse factū vel creaturā: sed addita determinatione recte dici potest vt si dicat̄ fact⁹ s̄m carnem vel s̄m hoīem: vt factura humanitati: nō deo attribuatur. Ut eñ ait Ambro. in. i. lib. de trini. Nō deus factus est: sed deus dei filius natus est: postea vero s̄m carnē homo fact⁹ ex Maria est. Misit enim deus filium suū factū ex muliere: factū sub lege filiū inq̄t suū. s. nō vnū de multis. Cum dicit suum: generationis eterne pprietatē signauit. Postea factū ex muliere asseruit: vt factura nō diuinitati: sed assumptioni corporis ascriberet̄. Factū ergo ex muliere dicit ppter carnis susceptionē sub lege ppter obseruantiā legis. Generatio generatiōi nō pīudicat nec caro diuinitati. De⁹ enim etern⁹ incarnatiōis sacramētū suscepit: nō diuiduus: sed vn⁹ et in vtroq̄ vn⁹. s. diuinitate et corpore. Nō enim alter ex patre alter ex virgine: sed idē alter ex patre: alter ex virgine q̄ fact⁹ est scd̄m nostre susceptionē nature: nō scd̄m eterne substātiā vite: quē legimus primogenitū et vnigenitū. Primogenitū q̄r nemo ante ip̄m. Unigenitū q̄r nemo post ipsū. Ex his euidēter tradit̄ qua intelligētia accipiendū sit cū d̄r xp̄s fact⁹: vel simpliciter vel cū additamēto: vt factura. s. vel creatura. nō ad assumētē deū s̄z ad assumptū hoīez referat̄. In deo eñ creatura esse nō pōt. vt Ambr. ait. i. li. de trini. Nunq̄d dicto fact⁹ est xp̄s. Nunq̄d mādato creatus est xp̄s. Quō aūt creatura esse in deo pōt. Etem̄ de⁹ nature simplicis est/nō coniuncte atq̄ cōposite: cui nihil accidat sed solū q̄d diuinū est in natura habeat sua. Et si ergo xp̄s s̄m hominē d̄r creatura nō tñ simpliciter p̄dicādus est creatura. Nec ex eo q̄ xp̄us scd̄m hoīez d̄r esse creatura: potest q̄s pgredi sic argumētādo. Si scd̄m q̄ homo xp̄s est creatura: vel rationalis vel nō: vel q̄ est deus vel nō. nitens per hoc pbare christū esse aliq̄d nō diuinū. q̄r q̄d ipse est secundū hominē ipse est. Et ideo si secundū hominē est aliqua substantia non diuina: est vtiq̄ aliquid non diuinū. Sed ex tropicis locutionibus non est recta argumētatio nis processio. Illa autez locutio tropica est qua christus dicitur creatura: vel simpliciter: vel cum adiunctione.

Ambrosi⁹.

Gal. iiij.

Ambrosi⁹.

¶ An ille homo semper fuerit vel ceperit esse. A

Di.xij. Quō verbi seu xp̄i icarnatio ordinat ad nostrā redemptionez q̄ꝫ tū ad gen⁹ nature assūpte vtrū scꝫ fuerit d gñe Ade.

Post predicta queritur vtruz homo ille ceperit esse vel semp fuerit: sicut simpliciter enunciam⁹ christū vel dei filiū semp fuisse: nec cepisse. De hoc Augu. ita inquit super Joh. Habuit aliqñ dei filius qđ nondū habuit idē ipse homo dei filius: qꝛ nondū erat homo. Idem in eodē. Priusq̄ꝫ mundus esset nec nos eram⁹/ nec ipse mediator dei et hoīum homo christus iesus. Idem sup psal. Christus noster et si forte homo recens est/ tamen est eternus de⁹. Alibi vero legit ꝙ puer ille creauit stellas. Et xp̄s dicit se esse pncipiū/ et esse ante Abraham. His ergo aliisq̄ꝫ auctoritatib⁹ in nullo resultantes dicimus hominē illū inquātū homo est cepisse/ inquātum verbum est semper fuisse. Hic em̄ absq̄ꝫ distinctione non est referenda responsio. Nam et ipse Aug. huiusmodi vtitur distinctiōe in plurib⁹ locis dicens: per xp̄m oīa esse facta inquātū verbū est. Secūdū illud vero qđ homo est ipsum esse factū et glorificatum. Si ergo ad personā respicias cōfidenter dic hominem illum semper fuisse. Si vero ad naturam hominis: concede eum cepisse.

Augu. sup Johānem. Idē super ps̄.

Si deus alium hominem assumere potuit vel aliūde q̄ꝫ de genere Ade. B

Solet etiam queri vtrum alium hominem vel aliunde q̄ꝫ de genere illius Adam deus assumere potuerit. Ad qđ sane dici pōt ipsuz aliā animā ꝛ aliā carnem potuisse assumere: qꝛ gratia tantū assumpta est anima illa et caro a verbo dei. Ut enim ait Augusti. In rebus per tempus ortis illa summa gratia est ꝙ homo in vnitate persone coniūctus est deo. Potuit ergo deus aliam animā et aliā carnē sumere: et carnē vtiq̄ꝫ aliunde q̄ꝫ de genere Adā. Unde Augu. in lib. xiij. de trinita. Potuit itaq̄ꝫ deus hominem aliūde suscipere in quo esset mediator dei et hominū: non de genere illius Adam qui peccato suo obligauit genus humanū sicut ipsuz quē primo creauit: non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel sic vel alio quo vellet modo creare vnū alium de quo vinceret victor prioris. Sed melius iudicauit ꝛ de ipso quod victum fuerat genere assumere hominē per quem hominis vinceret inimicū: ꝛ tamē ex virgine: cuius cōceptū spiritus nō caro: fides nō libido preuenit: nec interfuit carnis cōcupiscētia qua ceteri concipiuntur qui originale trahūt pctm̄: sed credendo non concumbēdo facta est fecundata virginitas. Ex his aperte ostenditur et alium ꝛ aliūde hominem deum assumere potuisse.

Responsio Augusti. Idem.

Si homo ille potuit peccare vel non esse deus. C

Ideo non immerito queritur vtrum homo ille potuerit peccare vel non esse deus. Si enim potuit peccare et potuit dānari. Si potuit damnari potuit nō esse deus ergo si potuit peccare potuit nō esse de⁹: qꝛ esse deum et posse velle iniquitatem simul esse nequeūt. Hic distinctione opus est: vtrū de psona an de natura agit. Si enim de persona agitur manifestum est qꝛ peccare non potuit: nec deus non esse potuit. Si vero de natura discutiendum est vtrum agat de ea vt verbo vnita: an de ea tanq̄ꝫ non vnita verbo et tamen enti. i. an de ea scđm ꝙ fuit vnita verbo: an de ea scđm ꝙ esse potuit et non vnita verbo. Non est enim ambiguum animam illam entē vnitā verbo peccare non posse: et est sine ambiguitate verum eandem si esset et non vnita verbo: posse peccare.

Quorūdā opinio ꝙ potuerit etiam vnita peccare. D

Quidā tamē probare conātur etiā eā vnitam verbo posse

peccare: quia liberum arbitriū habet: ⁊ ita potest flecti in vtranq̃ partem. quod friuolum est: cum ⁊ angeli liberum arbitriū habeant: ⁊ tamen gratia adeo sunt confirmati vt peccare nequeant. Quantomagis ergo ille homo cui spiritus est datus sine mensura. Inducunt quoq̃ autoritatem ad probādum idem. Scriptum est enim in libro Sapieñ: Qui potuit trāsgredi ⁊ non est transgressus: facere malum ⁊ non fecit. (Eccl. xxxj.) Sed hoc accipiendum est secūdum membra vel partim de capite: vel partim de membris. De capite: nō est transgressus: ⁊ non fecit malum. De membris: potuit transgredi: ⁊ facere malum.

℄ Si deus potuerit assumere hominē in sexu muliebri. — E

Solet etiam queri quamuis curiose a nonnullis: si deus humanam naturam potuit assumere secūdū muliebrem sexum. Quidam arbitrātur eum potuisse assumere hominem in femineo sexu vt assumpsit in virili. Sed oportunius atq̃ conuenientius factum est. vt de femiña nasceretur ⁊ virum assumeret: vt ita vtriusq̃ sexus liberatio ostēderetur. Unde Augustinus in lib. lxxxiij. questionum. (Augustin') Hominis liberatio in vtroq̃ sexu debuit apparere: ergo q̃r virum oportebat suscipere: qui sexus honorabilior est: consequēs erat ⁊ feminei sexus liberatio. Hic apparet quia ille vir de femina natus est. Sapientia ergo dei que dicitur vnigenitus filius homine suscepto in vtero ⁊ de vtero virginis liberationē hoīs indicauit.

℄ Si Christus secundum naturam hominis in sapientia ⁊ gratia proficere potuit vel profecit. — A

Dist. xiij. Quō verbi seu Christi incarnatio ordinat ad nostram redēptionē quātū ad plenitudinē grē ⁊ sapiētie simul. Quō dr plenitudo diuinitatis habitare i xpo. Quō intelligat de eius plenitudine accepimus.

PReterea sciendum est Christum secundum hominem ab ipsa conceptione gratie plenitudinem recepisse: cui spiritus datus est non ad mēsuram: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita vero habitat: vt ait Augustinus ad Dardanum: q̃ omni gratia plenus est. Non ita habitat in sanctis. Ut in nostro corpore inest sensus singulis membris: sed nō quantum in capite: ibi enim ⁊ visus est ⁊ auditus: ⁊ olfactus ⁊ gustus ⁊ tactus: in ceteris autem sol' est tactus. Ita in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille est caput in quo sunt omnes sensus: in sanctis vero quasi solus est tactus: quibus datus est spiritus ad mensuram cum de illius plenitudine acceperūt. Acceperunt autem de illius plenitudine: nō sm essentiam: sed sm similitudinem: quia nunq̃ illam eādem essentialiter: sed similem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus sapiētia ⁊ gratia fuit ab ipsa conceptione. Unde Hier. recte dicit: Nouum faciet dominus super terram: mulier circundabit virū: quia in vtero virginis perfectus vir extitit: nō solum propter animam ⁊ carnem: sed etiam propter sapiētiam ⁊ gratiam qua plenus erat.

℄ Autoritatem ponit que videtur obuiare. — B

Huic autē sententie videtur obuiare quod in Luce euangelio legitur: (Hiere. xxxj. Luce ij.) Jesus proficiebat sapientia ⁊ etate ⁊ gratia apud deū ⁊ homines. Si enim proficiebat sapientia ⁊ gratia non videtur a conceptione habuisse plenitudinē gratie sine mēsura. (Determinatio autoritatis.) Ad quod sane dici potest ipsum sm hominem tantam a conceptione accepisse sapientie ⁊ gratie plenitudinem: vt deus ei plenius conferre non potuerit: ⁊ tamē vere dicitur profecisse sapientia ⁊ gratia: nō quidem in se sed in aliīs qui de eius sapiētia ⁊ gratia proficiebant: dum eis sapiētie ⁊ gratie munera sm processum etatis magis ac magis patefaciebat. (Gregor.) Unde Gre. in quadā omelia ait: Juxta

hominis naturam proficiebat sapiētia:non ꝙ ipse sapientior esset ex tem
pore:quia a prima cōceptionis hora spiritu sapientie plenus permane=
bat:sed eādem qua plenus erat sapientiam ceteris ex tempore paulatim
demonstrabat. Juxta hominis naturam proficiebat etate de infantia ad
iuuentutem. Juxta hominis naturam proficiebat gratia:nō ipse quod nō
habebat per accessum tēporis accipiēdo:sed pandēdo donū gratie qđ ha=
bebat. Apud deū ⁊ homines proficiebat:quia quantū proficiēte etate pa
tefaciebat hominibus dona gratie que sibi inerāt ⁊ sapientie tātum eos
ad laudē dei excitabat:⁊ sic deo patri ad laudem dei ⁊ hominibus ad sa=
lutem proficiebat. Jn alijs ergo non in se proficiebat sapientia ⁊ gratia.
Unde in eodem euangelio puer ille sapientia plenus ⁊ gratia perhibet.
Sic ergo dicit profecisse sapiētia ⁊ gratia vt aliquis rector ecclesiasticus
dicitur proficere in cura sibi tradita:cū per eius industriā alij proficiūt.

¶ predictis videtur aduersari qđ Ambrosius ait. C

Alibi tamen scriptum reperitur ꝙ secūdum sensum ho= Ambrosi⁹.
minis profecerit sicut etate hominis profecit. Ait enim Ambrosius in lib.
iij. de spiritusancto sic: Deus perfectionem nature suscepit humane. Su=
scepit sensum hominis:sed nō sensu carnis fuit inflatus. Sensu hominis
animam dixit conturbatam : sensu hominis esuriuit ⁊ rogauit: sensu ho=
minis profecit:sicut scriptum est: Jesus proficiebat etate ⁊ sapiētia ⁊ gra Luce ij:
tia. Quomodo proficiebat sapientia dei? Profectus etatis ⁊ profectus sa=
pientie non diuine sed humane nature est. Jdeo etatem commemorauit:
vt sm hominē crederes dictum. Etas enim nō diuinitatis sed corporis est.
Ergo si proficiebat etate hominis:proficiebat sapientia hominis. Sensus
autē hois ꝓfecit quia sensus:ideo sapiētia. Quis sensus proficiebat? Si De duob⁹
humanus:ergo per incrementum susceptus est. Si diuinus: ergo muta= sensib⁹ xp̄i
bilis per profectum. Quod enim proficit mutatur in melius: sed qđ diui= seu gemia
num est nō mutatur. Quod ergo mutatur/nō est diuinū. Sēsus ergo profi sapientia.
ciebat humanus. Sensum ergo suscepit humanū. Nec poterat confortari
virtus dei nec crescere deus/nec altitudo sapiētie dei impleri. Que ergo im
plebatur erat non dei/sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur/
qui vt omnia impleret descendit. Per quem autem sensum dixit Esaias. ꝙ
patrem nesciebat puer aut matrem? Scriptū est enim: Priusꝗ̄ sciat puer Esa.viij.
vocare patrē aut matrē accipiet spolia Samarie. Sapiētiā eīn dei futura
⁊ occulta nō fallunt. Expers aūt agnitionis infantia/per humanam vtiqꝫ
imprudentiam quod adhuc nō didicit ignorat. Sed verendū est inꝗ̄ ne si
duos principales sensus aut geminam sapiētiā Christo tribuamus. Chri
stum diuidimus. Nūquid cū ⁊ diuinitatē eius ⁊ carnē adoramus: Chri= Esa.viij.
stum diuidamus. Nunquid cū in eo imaginem dei crucemqꝫ veneramur:
diuidim⁹ eū? Apostolus certe qui de eo dixit:qm̄ ⁊ si crucifixus est ex infir
mitate nostra:viuit tn̄ ex virtute dei:ipse dixit: qr nō diuisus est Christus. ij.Cor.xiij
Nunquid etiā cū dicimus/quia animā rationalem ⁊ intellectus nostri su
scepit capacē diuidimus eū. Nō eīn ipse deus verbū ꝓ anima rationali ⁊
intellectus capaci in carne sua fuit/sed animā rationalē ⁊ intellectus no= j.Cor.j.
stri capacē ⁊ ipsam humanā ⁊ eiusdē substantie cuius nostre sunt anime:
⁊ carnem nostre similem eiusdemqꝫ cuius caro est nostre substantie susci=
piens perfectus etiam homo fuit.

¶ De intelligentia premissorum verborum. D

Hec verba Ambrosij pia diligētia inspicienda sunt que

De gemina Christi sapientia genita scilicet et creata.

Esa. xj.

ex parte hominis ignorãtiã instruũt et illuminãt: ex parte errãdi fomitem male intellecta ministrant. His enim euidenter traditur duos et Christo esse principales sensus siue geminã sapientiã. Neqz ideo vnitas et singularitas persone diuiditur. Sed iuxta duas naturas duas habet sapiẽtias: vnã nõ creatam: sed genitã que ipse est: alteram nõ genitã: sed creatam et per gratiã ei collatã. Nam Esaias de eo protestatur: Requiescet sup eũ spũs sapiẽtie et intellectus. Spũ ergo sapientie et intellectus. i. sapiẽtia et intelligentia p spm̃sctm̃ gratis data: xp̃s erat sapiẽs sm animã. Scdm deũ vero sapiens erat sapiẽtia eterna q̃ deus est. Et sicut inquantũ deus est bonus est bonitate naturali q̃ ipse est: et iust⁹ iustitia naturali q̃ ipse est: ita sapiens sapiẽtia naturali q̃ ipse est. Anima vero eius sicut bona est et iusta bonitate vel iustitia gratis data q̃ ipse vel ipsa nõ est. ita est sapiẽs sapiẽtia gratis data q̃ ipse nõ est. Et licet gemina in xp̃o sit sapiẽtia: vna tñ eadẽqz psona est: q̃ inquãtũ deus est et inquantũ natura diuina est: sapiens est sapiẽtia ingenita. s. sapiẽtia eterna q̃ est pater et sapiẽtia q̃ nõ est ingenita q̃ cõis est trib⁹ psonis nõ tñ gemina sapiẽtia: qz nõ est alia et alia sapiẽtia: sapiẽtia ingenita q̃ tantũ fili⁹ est: et sapiẽtia q̃ cõiter pater est et filius et spiritussanctus. Inquantũ vero eadẽ psona est homo. i. sm hominẽ acceptũ vel inquãtũ est subsistẽs ex anima et carne sapiẽs est sapiẽtia gratuita. Sapiens ergo est humano sensu et diuino.

¶ Quõ intelligẽdũ sit illud sensus pficiebat humanus. E

Sed ex qua causa illius dicti intelligẽtia scz sensus pficiebat humanus assumenda est.

Apte eñi videt Amb. innuere q sm humanũ sensuz Christus pfecerit: et q infantia eius expers cognitionis fuerit: et patrẽ et matrẽ ignorauerit qd nec ecclesia recipit nec premisse autoritates patiũtur sic intelligi. Sed ita sane potest accipi vt quãtũ ad visum hoim et sui sensus ostẽsionẽ Christus pfecisse dicat. Proficiebat ergo humanus sensus in eo sm ostensionẽ et aliorũ hominũ opinionẽ. Ita etiam patrem et matrem dicitur ignorasse in infantia: quia ita se habebat et gerebat: ac si agnitionis expers esset.

¶ Si aia Christi habuerit sapiẽtiã parẽ cũ deo: et si oia scit q̃ deus. A

Dist. xiiij. Quõ verbi seu Christi incarnatio ordinat ad nostram redẽptionez quantũ ad plenitudinem sciẽtie specialit. Opi. quorundã. ps. xxxviij. Cassiodo. j. Cor. ij.

Hic queri opus est: cũ anima Christi esset sapiens

sapientia gratuita: vtrum habuerit sapientiam equalem deo siue omniũ rerũ sciẽtiã habuerit vel habeat. i. vtrum oia sciat q̃ deus scit. Quibusdã placet q nec parẽ cũ deo habeat sciẽtiam: nec omnia sciat q̃ deus: qz in nullo creatura equatur creatori. Cũ ergo anima illa creatura sit in nullo equatur creatori: ergo nec in sapiẽtia. Non ergo habet equalem cũ deo sapientiã: nec scit omnia q̃ deus. Item si anima illa equalem habet cũ deo sapientiã: non ergo deus in omni bono maiorem habet sufficientiam q̃ eius creatura. Inducũt etiã autoritates ad idẽ probandum. Ait enim propheta ex persona hominis assumpti. Mirabilis facta est scientia tua ex me: et non potero ad eam. Quod exponens Cassiod. ait. Ueritas humane conditionis ostẽditur: quia assumptus homo diuine substantie nõ potest equari vel in sciẽtia vel in alio. Apostolus etiã ait: Nemo nouit q̃ sunt dei: nisi spũs dei qui solus scrutatur oia etiã profunda dei. His aliisqz pluribus rõnibus et autoritatibus vtunt q̃ animam Christi asserunt nec parem cũ deo habere scientiã: nec omnia scire que deus scit. Quia si omnia scit que deus scit: scit ergo creare mũdũ: scit etiam creare seipsam.

¶ Responsio questionis diffinitiuam continens sententiam. B

Quibus respondentes dicimus animam Christi per sapientiam gratis datam in verbo dei cui vnita est quod etiam perfecte intelligit omnia scire que deus scit. sed non omnia posse que potest deus: nec ita clare et perspicue omnia capit vt deus: et ideo non equatur creatori suo in scientia et si omnia sciat que et ipse: nec est eius sapientia equalis sapientie dei: quia si illa multo est dignior: digniusque et perfectius omnia capit quam illius anime sapientia: ergo et in scientia maiorem habet sufficientiam deus quam anima illa que dignior est omni creatura. Illud vero Apostoli quod inducunt: Nemo nouit que dei sunt: nisi spiritus dei qui solus scrutatur omnia pro nobis facit. Mox enim addidit Apostolus. Nos autem spiritum dei habemus: vt per spiritum dei quem habebat profunda se scire ostenderet. Sed anima illa pre omnibus spiritum dei habuit: cui spiritus non est datus ad mensuram. vt ait Joannes euangelista: Dona ergo spiritussancti sine mensura habuit ergo et sapientiam. Omnia ergo sciuit anima illa. Si enim quedam sciuit quedam non: non sine mensura scientiam habuit. Sed sine mensura scientiam habuit: scit ergo omnia. Fulgentius etiam in sermone quodam multa inducit quibus asserit animam illam rerum omnium scientiam habere: vtens autoritate Apostoli dicentis: In quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Quod etiam ratione potest probari sic: Nihil scit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Christus bonum omnium concessionem omnia scit: ergo anima eius omnia scit. Ad id vero quod dicunt si omnia scit: ergo scit creare mundum vel seipsam respondemus: quod scientiam habet mundum creandi: sed non potentiam et creandi animam: et scit quo deus se ipsam creauit. Habet scientiam sui create: sed non sui creande: que non est creanda sed creata. j. Cor. ij. Fulgentius Colloss. ij.

¶ Quare deus non dedit ei potentiam omnium vt scientiam. C

Si vero queritur quare deus non dederit ei potentiam faciendi omnia vt scientiam? Responderi potest: quia natura aliter capax est scientie: et ideo id congrue ei datum est sine mensura: cuius ipsa naturaliter capax est. Non est autem ei datum posse omnia facere que deus facit: ne omnipotens et per hoc deus putaretur. Verumtamen forte nec potentiam faciendi omnia ei deus prestare potuit: et si potentiam faciendi aliqua que non facere potest. Scit ergo anima Christi omnia que deus scit in verbo dei quod liquidius et presentius omni creatura contemplatur vt ei vnita in quo etiam angeli et que dei sunt et que futura sunt cognoscunt.

¶ Quo intelligenda sint quedam verba Ambrosij super Lucam. D

Sed si illa anima non habet tantam potentiam quantam et deus: nec homo assumptus tantam potentiam quantam et deus: quo ergo intelligitur illud Amb. super Lucam vbi angelus de nasciturо filio virginis ait: Hic erit magnus et filius altissimi vocabitur? Non ideo inquit erit magnus: quod ante partum virginis magnus non fuerit: sed quia potentiam quam dei filius naturaliter habet homo erat ex tempore accepturus: vt vna sit persona homo et deus. Ecce aperte dicit quod homo erat accepturus ex tempore potentiam: quam dei filius habuit naturaliter. Sed si homo accepturus erat illam potentiam: ergo vel persona vel natura hominis. Sed persona non: quia semper habuit et habet: ergo natura. Si natura: ergo anima. Nam de carne constat quod accipere non posset. Ad quod dicimus illud esse accipiendum de persona: sed non inquantum est dei: immo inquantum est persona hominis. Una est enim persona dei et hominis et filij dei et filij hominis. que inquantum dei persona est: semper et naturaliter omnipotentiam habuit: sed inquantum est hominis: non semper Luce j.

fuit. Illa ergo psona que semper fuerat dei/futura erat hominis persona: et sm hoc q futura erat hominis persona: acceptura erat ex tēpore potentiā quam naturaliter et semp habuerat incptum dei persona. Secundū hāc distinctionē illud et similia sane possunt accipi. Que distinctio in plurib⁹ questionū articulis est necessaria aduersus quorūdam pplexā verbositatē. Sed cum de rebus constat: in verbis frustra habetur controuersia.

¶De hominis defectibus quos assumpsit christus in humana natura. A

Dist. xv. Quō verbi incarnatio ordiatē ad nostrā redemptionē q̄tū ad defectū passibilitatis i gñali. Ca. xv.

Illud quoq pretermittendum non est q dei filius naturā hominis accepit passibilē: animā passibilē: carnē passibilē et mortalē. Ut em pbaret verū corpus habere: suscepit defectus corporis/famē/sitim/et hmōi. Et vt veram animā pbaretur habere: suscepit defectus anime. scz tristitiā timorē/dolorē/ et hmōi. Ois autē sensus anime est. Non em caro sentit: sed aīa vtens corpore velut instrō. Unde Aug. super Geñ. in li. xij. Non corpus sentit: sed aīa p corpus quo velut nuncio vtitē ad confirmandū in seipsa quod extrinsecus nunciatur. Sicut ergo anima quod foris est p corpus tanq per instrumentū videt vel audit: ita etiā per corpus quedā sentit mala que sine corpore non sentiret: vt famem et sitim et hmōi. Unde non immerito defectus corporis dicunē. Quedam autem non per corpus immo etiam sine corpore sentit: vt est timor et hmōi. Sentit ergo anima dolores: sed quosdā per instrumētū corpis: quosdam vero non. Suscepit aūt christus sicut verā naturam hois ita et veros defectus hois: sed non oēs. Assumpsit em defectus pene: sed non culpe. nec tm oēs defectus pene: sed eos omnes quos homini eū assumere expediebat et sue dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominē homo factus est ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit em de nostro/ vt de suo nobis tribueret vt nostrū tolleret defectū. Suscepit em nostram vetustatem/vt suā nobis infunderet nouitatē. Simplā ille accepit vetustatē. i. pene/vt nostram duplā consumeret. i. pene et culpe.

Aug. i li. 8 tri. de hois defectibus q̄s assūpsit xps in hūana natura.

¶Qualiter accipiendū sit illud quod ait Leo papa. B

Tradit auctoritas q dñs noster in se suscepit omnia infirmitatis nostre/pter peccatū/ qd nisi accipiaē de illis tm que eū sumere pro nobis oportuit nec dedecuit/ falsum esse probabiē. Non em assumpsit ignorantiā aliquā/cū sit ignorantia quedā q̄ defect⁹ est nec pctm est. scz ignorātia inuincibilis. Nam vincibilis peccatū est Si tn de his est que nobis expedit scire. Sunt em quedā quorū scia nō affert vel ignorātia nō impedit salutē/ et forte talisi rerū ignorātia defectus nō est. Cōstat aūt nobis esse ignorātiā atq difficultatē volendi vel faciendi bonū/que ad miseriā nostrā ptinent. Unde Aug. in li. iij. de libe. arbi. Approbare inqt falsa pveris: vt erret inuitus et resistēte atq torquēte dolore carnalis vinculi non posse a libidinosis operibus tēperare/non est natura instituti hois: sed pena dānati. Et qua miseria peccātibus iustissime inflicta liberat dei gratia: q sponte hō libero arbitrio cadere potuit/non etiā surgere ad quā miseriā ptinet ignorantia et difficultas quā patitur omnis homo ab exordio natiuitatis sue nec ab isto malo quisq nisi gratia dei liberaē. Ecce euidenter dicit hic Augn. ignorantiā qua quis inuitus falsa pro veris approbat et difficultatē qua nō potest se tēperare a malo/ad miseriā nostrā ptinere/et penā esse hominis. Hoc aūt christus non habuit. Non ergo accepit oēs defectus nr̄e infirmitatis preter peccatum.

Joh. Dam.

Hebre. iiij.

Augustin⁹

¶Quod ignorantia talis et difficultas nõ sit peccatum. C

Sed forte aliquis dicet illa esse peccatũ. Cui obuiat illud quod Aug. tradere videtur hoc scz deum inculpabiliter ante peccatũ in exordio conditionis homini potuisse indere: vt essent ei naturalia. ita in lib. retract. inquiens. Ignorantia et difficultas etiam si essent hominis primordia naturalia. nec sic esset culpandus deus: sed laudandus. Sed si hec hõ in primordio naturaliter habuisset nunquid essent in eo defectus et pene. Si defectus vel pena ei indita fuisset ante peccatũ/ iniuste cũ eo agi videret si ante culpã sentiret penã. Ob hoc sane dicimus illa non fuisse defect⁹ vel penas si naturaliter hoi infuissent/ sicut non fuit homini ante peccatũ non dũ gratiã adepto defectus siue pena nõ posse proficere. Sed postq̃ gratiã recepit per quã proficere potuit et ad tp̃s pfecit: cũq̃ culpa sua post amisit Q̃z sola volũtate hoc simul q̃ pficiendi facultatẽ pdidit/ defectus fuit ei et pena nõ posse pficere scz malum declinare et bonũ facere. Omnes ergo defectus nostros suscepit defect⁹ suchristus preter peccatũ quos ei cõueniebat suscipere et nobis expediebat. scepit õ ne:Sunt enĩ plura egritudinũ genera et corporis vitia/ a quibus oĩno immu: cessitate cõnis extitit. Quos enĩ defectus habuit/ vel ad ostensionẽ vere humanitatis ditionis. vt timorẽ et tristiciã. vel ad impletionẽ operis ad quod venerat: vt passibi: litatem et mortalitatem: vel ab immortalitatis despatione spem nostram erigendã vt mortẽ suscepit. Hos autem defectus nõ pditionis sue necessita te: sed miserationis voluntate suscepit veros quidem habuit defectus sicut et nos: sed non eadem ex cã. Nos enĩ ex pctõ originali hos defectus contrahimus sicut Apostolus insinuat dicens. Corpus quidẽ pp̃ter peccatũ mortuũ est. i. necessitatẽ moriendi hz in se. Christus aũt non ex peccato hmõi habuit defectus: q̃ sine pctõ est conceptus et natus et in terris conuersat⁹. Sz ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit verã infirmitatẽ sicut accepit veram carnem quã sine omni infirmitate assumere potuit/ sicut absq̃ culpa candẽ suscepit.

Augustin⁹

Rom. viij.

¶Auctoritatibus pbat christũ sm̃ hoiem vere dolores sensisse et timuisse/ contra quosdã hoc negantes. D

Sed quia nonnulli de sensu in passione humanitatis christi male sensisse inueniunt: asserentes similitudinẽ atq̃ imaginẽ passionis et doloris christũ hominẽ pertulisse: sed nullũ oĩno dolorẽ vel passionẽ sensisse. Auctoritatũ testimoniis eos conuincentes indubitabile faciam⁹ qđ supra diximus. Propheta. Esa di. Uere languores nostros ipse tulit: et dolores nostros ipse portauit. Et veritas ipsa in euangelio ait. Tristis est aĩa mea vsq̃ ad mortẽ: vbi etiã legit. Cepit iesus pauere et tedere. Propheta ẽt ex psona xp̃i ait. Repleta est malis aĩa mea. Qđ exponẽs Aug. inq̃t. Non vitiis et pctĩs: sed humanis malis. i. doloribus repleta fuit aĩa xp̃i q̃b⁹ ipa cõpatit carni. Nõ enĩ dolor corpis põt esse sine aĩa. Dolere aũt aĩa etiã nõ dolẽte corpe põt. Hos aũt humane infirmitatis affectus sicut ipsam carnẽ ac mortẽ nõ humane cõditiõis necessitate: sed miseratiõis volũtate suscepit. Amb. ẽt i li. iij. de tri. ait. Scriptũ est. Pr̃ si possibile ẽ trãseat a me calix iste. Timet ergo xp̃s: et dũ Petr⁹ nõ timet christ⁹ timet. Petr⁹ dicit. Aiaz meã ponã p te. Xp̃s dicit. Aĩa mea turbat. Utrũq̃ verũ est et rõnis plenũ q̃ et ille q̃ est inferior nõ timet: et ille q̃ supior est gerit timẽtis affectũ. Idẽ in eodẽ. Ut hõ turbat: vt hõ flet: vt hõ crucifigit: p naturã hoĩs et tediauit et resurrexit. Nõ turbat ei⁹ xp̃s. Nõ turbat ei⁹ diuinitas: sed turbat aĩa sm̃ hũane fragilitatis assumptionẽ. Nã qui suscepit aĩam suscepit etiã anime passionem.

Esa. liiij.

Marc. xiiij

ps. lxxxvij

Ambrosi⁹.

Mat. xxvj.

Joh. xij.

Joh. xj.

Non enim eo q deus erat aut turbari aut mori posset. Idem in eodem. Suscepit tristiciã meã et confidenter tristiciã nomino qui crucẽ predico. Ut hõ habuit tristitiã quã meo suscepit affectu: mihi ꝯpatit͛ mihi tristis est: mihi dolet. Ergo ꝑ me et in me doluit qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur dñe Jesu vulnera mea non tua: q2 tu non pro te: sed ꝑ me doles. Hieroñ. quoqȝ in explanatione fidei ait. Nos ita dicimus hominẽ passibilẽ a dei filio susceptũ: vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enĩ filius dei non putatiue: sed vere omnia que de illo scriptura testat͛: ſm illud qd pati poterat. s. scdm substantiã assumptã. Licet ergo psona filij susceperit passibilẽ hominẽ: ita tñ eius habitatione ſm substantiã suã nil passa est: vt tota trinitas quã impassibilẽ necesse est confiteri. His alijsqȝ auctoritatibus pspicuũ sit christũ vere passibilẽ assumpsisse hominẽ atqȝ in eo defectus et affectus nostre infirmitatis suscepisse: sed voluntate non necessitatis conditione.

¶Hic ponit que predictis aduersari videntur. E

Augustin⁹ ps. xxi. j. petri. ij. Esa. liij. Mat. xxvj. Phil. ij. Quedam tamen reperiunt͛ in sanctorũ tractatibus q̃ premissis aduersari vident͛. Nam super illum locum ps. Clamabo et nõ exaudies. Aug. tradere videt͛ christũ nec vere timuisse: nec vere tristatũ esse dicẽs sic. Quomodo hoc dicit. Qui peccatũ non fecit: nec inuentus est dolus i ore eius: sed de nobis corpore suo hoc dicit. Corpis enĩ sui. i. ecclesie gerebat psonã: sicut et alibi cũ dicit. Transeat a me calix iste: pro nobis loquit͛: nisi forte puteƭ timuisse mori: sed non vere timebat dñs pati tertia die resurrecturus: cum arderet Paulus dissolui et esse cũ christo. Nõ enĩ fortior est miles q̃ imperator. Miles enĩ coronandus gaudet mori: et dñs coronaturus timet mortẽ. Sed infirmitatẽ nostrã representans pro suis infirmis qui timent mori hec dixit. Uox illorũ erat. Hiero. etiã ait. Erubescant qui putãt saluatorẽ timuisse mortẽ et passiõis pauore dixisse. Trãseat a me calix iste.

Hiero. sup euangeliũ Mat. xxvj.

¶Determinatio auctoritatum. F

Ne autẽ in sacris litteris aliqua aduersa diuersitas esse putetur harũ auctoritatũ verba in hunc modũ accipienda diximus: vt nõ veritatẽ timoris et tristitie vel ꝓpassionẽ: sed timoris et tristcie necessitatem et passionẽ a christo remouisse intelligant͛. Habuit enĩ christus verũ timorẽ et tristitiã in natura hominis: sed non sicut nos qui sumus mẽbra eius. Nos enĩ cã peccati nostri his defectibus necessario subiacemus: et in nobis sunt isti defectus ſm pro passionẽ et passionẽ: sed in christo non nisi ſm propassionẽ. Sicut enĩ in peccatis gradus q̃dã notantur propassio et passio: ita et in his penalibus affectibus. Afficit͛ enĩ quis iterdũ timore vel tristitia: ita vt mentis intellectus non inde moueat͛ a rectitudine vel dei contemplatiõe et tunc propassio est. Aliqñ vero mouet͛ et turbat͛: et tunc passio est. Christ⁹ vero non fuit ita turbat⁹ in anima timore vel tristitia vt a rectitudine vel dei contẽplatione aliquatenus declinaret: ſm quẽ modũ intelligit͛ cuȝ dr vel timuisse vel tristis fuisse. Uñ Hiero. sup Math. vbi legit͛. Cepit cõtristari et mestus esse. Ut veritatẽ inqt ꝓbaret assumpti hoĩs vere cõtristat⁹ est sed nõ passio eius dñat͛ anime: verũ ꝓpassio est. Uñ ait. Cepit cõtristari: aliud est enĩ cõtristari: aliud incipe cõtristari. Qd est: aliter cõtristat͛ qs ꝑ ꝓpassionẽ: aliter ꝑ passionẽ. Ideoqȝ ſm hãc distinctionẽ aliqñ dr xp̃s nõ vere timuisse aliqñ vere timuisse q2 verũ timorẽ habuit et tristitiã sȝ nõ ſm passionẽ: neqȝ ex necessitate cõditiõis. Uñ Aug. ex his causis volẽs assumi dictorũ intelligentiã dicit Christũ nõ vere timuisse vel tristatũ esse: et incõtinẽti verã tristi

De passiõe et ꝓpassiõe timoris et tristicie.

Hier. super Mathe. Mat. xxvj.

Augu. sup Johãnem.

niam habuisse. His verbis infirmos in se presignans dñs ait. Pater si fieri potest transeat a me calix iste. Non eñ vere timebat dñs pati tertia die re-surrecturus: cũ arderet Paulus dissolui et esse cũ christo. Iste gaudet coro-nandus: et tristis est dñs coronaturus. Ecce hic videt̃ tristitiã et timorẽ a christo remouere. Cõtinuo aũt subiungit sed tristitiã sic assumpsit quõ car Mat. xxvj. nẽ. Fuit eñ tristis sicut euangeliũ dicit. Si eñ tristis non fuit cũ euangeli- Phil. j. sta dicat. Tristis est aĩa mea ⁊c. ergo et qñ dicit dormiuit. Jesus non dormi uit: vel qñ dicit manducasse non manducauit: et ita nihil sanũ relinquit̃ vt dicat̃ etiã qꝛ corpus non erat verũ. Quicquid ergo de eo scriptũ est: verum est et factũ est. Ergo et tristis fuit: sed volũtate tristitiã suscepit verã quõ vo luntate carnẽ verã. Aperte noscis eundẽ sibi in his verbis contradicere nisi Mar. xiiij. varias dictorũ discerneret causas. ex quibus intelligentia v̾borũ assumẽda est. Si eñ discernat̃ itelligẽtie cã p̃dictorũ verboꝝ nihil occurrit ꝯdietiõis.

¶ De quibusdã Hylarij capitulis valde obscuris que videntur cõ-
muni sententie obuiare. G

Veruntamen magis mouent ac difficiliorẽ afferũt que-stionem verba Hylarij quibus videt̃ tradere ictus et vulnera ⁊ hmõi: sic in Christũ incidisse: vt passionis dolorẽ non incuterent: sicut celum tractũ per aquã vel ignẽ vel aera ea facit q̃ et facit cũ trahit̃ p corpa aĩata: qꝛ pforat ⁊ cõpungit. nõ tamen dolorẽ ingerit quia non sunt ille res doloris capaces. Ita et corpus christi sine sensu pene vim pene excepisse dicit: quia sicut cor pus nostrũ non habet talem naturam vt valeat calcare vndas: ita corpus Christi dicit non habuisse naturam nostri doloris: quia non habuit natu-ram ad dolendum. Ait enim sic in. x. lib. de trinita. Unigenitus deus homi nem verum secundum similitudinem nostri hominis non deficiens a se deo sumpsit. In quo q̃uis aut ictus incideret: aut vulnus descenderet: aut nodi concurrerent: aut suspensio eleuaret: afferrent quidem hec impetum passio nis: non tamen passionis dolorem inferrent vt telum aliquod aquam per-forans vel ignem compungens: vel aera vulnerans. Omnes quidem has Hylarius. passiones nature sue infert vt perforet: vt compungat: vt vulneret sed natu ram suam in hoc passio illata non retinet dum in natura non est vel aquã forari vel pungi ignem vel aera vulnerari: q̃uis natura teli sit et vulnerare et compungere et forare. Passus quidẽ. Christus est dum cedit̃: dum suspẽ ditur: dum moritur: sed in corpus irruens passio: nec nõ fuit passio. non ta-men naturam passionis exercuit: dũ et penali ministerio pena deseuit: ⁊ vir tus corporis sine sensu pene vim pene in se deseuientis excepit. Habuit sane illud dominicum corpus doloris nostri naturam. Si corpus nostrum id na ture habet: vt calcet vndas et fluctus desuper eat: nec clause domus obsta-culis arceatur. At vero si dominici corporis solum ita natura sit vt fera-tur in humidis et si stat in liquidis et structa transcurrat: quid per naturã humani corporis carnem ex spiritusancto conceptã iudicamus. Caro illa de celis est. et homo ille de deo est habens ad patiendum corpus et passus est. Sed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem. Uideamꝰ an ille passionis ordo infirmitatẽ in dño doloris permittat itelligi: dilatis eñ causis ex q̃bꝰ metũ dño heresis ascribit res ipsas vt geste sũt ꝯferamꝰ. Nec eñ fieri põt vt tior eiꝰ significet̃ i v̾bis cuiꝰ fiducia ꝯtinuat̃ i fctis. Timuisse ergo heretico passionẽ videtur. Sꝫ ob ignorãtie huiꝰ errorẽ Petrꝰ ⁊ Satha nas et scandalum est. An ne timuit mori: qui armatis obuius prodijt: et in corpore eius infirmitas fuit: ad cuius occursum consternata persequentiũ

agmina supinatis corporibus conciderunt. Quam ergo infirmitatem dn̄i tā huius corporis credis: cuius tātā habuit natura virtutē. Sed forte dolorem vulnerum timuit. Quē rogo o tu dn̄ice infirmitatis assertor penetrātis carnem claui habuit terrorem: qui excisam aurē solo restituit attactu. Producens hec aurem manus clauum dolet z sentit vulnus qui alteri dolorem vulneris non reliquit. Pungende carnis metu tristis est cuius attactu caro post cedem sanat. Idē. Collatis ergo dictorum gestorumqꝫ virtutibus demonstrari non est ambiguum in natura corporis eius infirmitatē corporee nature nō fuisse: z passionem illam licz corpori illata sit: non tn̄ naturā dolendi corpori intulisse: qꝛ lꝫ forma corpis nostri esset in dn̄o: nō tn̄ vitiose infirmitatis nostre forma erat in corpe qđ ex conceptu sp̄ussancti virgo ꝓgenuit. Audisti lector verba Hylarij quibus dolorem excludere vr̄. Sed si excussa sensus z impietatis hebetudine premissis diligenter intendas: atqꝫ ipsius scripture circunstantiā inspicias. Dictorū rōnem atqꝫ virtutem percipere vtcunqꝫ poteris: z intelligentiam arguere non attemptabis. Intelligitur em̄ ea rōne dixisse dolorem passionis in xp̄m non incidisse: z virtutem corporis xp̄i sibi excepisse vim pene sine sensu pene: qꝛ doloris causam z meritū in se nō habuit. Qđ videt notasse vbi ait. Non habēs naturam ad dolendū. Et ideo non iudicanda est caro illius ſm naturā nostri corporis: nec in eo etiam dn̄ū habuit passio: ita etiam nō habuit naturam ad timendū vel tristandū: qꝛ nō habuit talem naturā in qua esset causa timoris vel tristitie. Itaqꝫ necessitas timendi non fuit in eo sicut est i nobis. Nec natura doloris fuit in eo sicut est in nobis. Tristitiā tn̄ in eo fuisse consequenter asserit: sed causam eius extitisse non suam mortem sed defectum Petri z aliorū apostolorꝫ. Dicit em̄ xp̄m non propter mortem: sed vsqꝫ ad mortem tristem fuisse. His verbis. Interrogo quid sit xp̄m tristē eē vsqꝫ ad mortem: z tristem esse propter mortē. Non ei eiusdem significatiōis est tristem esse ꝓpter mortem: z vsqꝫ ad mortem. Qꝛ vbi propter mortem tristitia est: illic mors causa tristitie est. Ubi vero tristitia vsqꝫ ad mortem est mors non tristitie causa est: sed finis. A deo autem non ꝓpter mortem suscepta est tristitia: vt sit destituta per mortē. Non ergo sibi tristis est sed illis qui in scandalo per infirmitatē carnis erant futuri: quos monet orare ne inducant in tentationē: q̄ ante polliciti erant se non scandalizari.

¶ An in xp̄o fuerit necessitas patiendi z moriendi que est defect⁹ generalis. A

HIc oritur questio ex predictis ducens originē. Dictum est em̄ supra φ xp̄s in se nostros defectus suscepit p̄ter peccatum. Est aūt hoīs quidam generalis defectus qui peccatum non est sꝫ necessitas patiendi vel moriendi. Unde z corpus nr̄m non tantum mortale: sed etiam mortuum dicitur: qꝛ non tm̄ aptitudinem moriendi: sed etiam necessitatem habet. Ideo queritur vtrū necessitas talis in xp̄i carne fuerit. De aptitudine em̄ moriendi φ in eo fuerit ambiguū non est: que etiam ante peccatum in homine fuit qn̄ aliquis in eo non fuit defectus: nec ergo mortalitas illa tūc in eo fuit defectus: qꝛ natura ei erat. Unde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non esse defectum non improbe tradūt sed necessitatem moriendi vel patiendi: que etiam mortalitas dicitur vel passibilitas. Dicitur em̄ hō nunc passibilis vel mortalis: nō mō ꝓpter aptitudinē: sed etiā ꝓpter necessitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in xp̄i carne. Ala quoqꝫ eius cū passibilis extiterit ante mortē

de tristitia xp̄i z ei⁹ cā ſm eūdem Hyl. l li. de synodis

Cū hec passionū ghat firmitatē carnis affi ciāt: de⁹ tn̄ verbū caro fctm̄ nō potuit ad se ꝺ mutabilis esse patiendo verbū em̄ qꝛ caro factū est lꝫ se passioni subdiderit nō tn̄ ꝺmutatū est passiblitate patiēdi. nam pati potuit et passibilē eē n̄ potuit qꝛ passibilitas nature īfirme significatio est: passio autē eorū ē que sunt illata ꝓpessio

Di. xvj. Qūo verbi seu xp̄i incarnatio ordinat ad nostrā redemptionē ꝗ̄stū ad passionē dolorꝫ i speciali Rom. viij. Qꝫ mortalitas ante pctm̄ ſi fuit i hoīe defe

nunquid necessitatem patiendi habuit. Si em̄ necessitas patiendi vel mo ctus
riendi fuit in xp̄o: nō vr̄ sola voluntate miserationis defectus nostros acce An aīa xp̄i
pisse. Ad qđ dici pōt xp̄m voluntate nō necessitate sue nature hos defect⁹ habuit ne-
sicut alios suscepisse. s. necessitatem patiendi in aīa: simul aūt patiendi ⁊ cessitatem
moriendi in carne. Uerū hanc necessitatem nō habuit ex necessitate sue con patiendi.
ditionis/ qꜭ a pctō immunis sꜫ ex sola voluntate accepit: de nr̄a infirmita Capi.ix
te ponēs tabernaculū suū in sole. s. sub tp̄ali mutabilitate ⁊ labore. Unde
sup. ep̄l. 13 ad Heb. authoritas dicit: ꝙ sicut hoīb⁹ alijs ⁊ iure ⁊ lege nature
statutū est semel mori. ita ⁊ xp̄s eadem necessitate ⁊ iure nature semel ob
latus est: ⁊ non sepe. Nec ideo dicit iure nature ꝙ ex natura sue conditio-
nis hunc defectū traxerit qui etiā nō ꝓuenit nobis ex natura sm̄ qđ pri⁹
est instituta: sed ex ea pctō viciata: ⁊ ideo dicitur hic defectus naturalis qꜭ
quasi pro natura inoleuit in omnibus diffusus.

¶ De statibus hoīs ⁊ quid de singulis xp̄us accepit. B

Et est hic notandum christum de omni statu hominis ali
quid accepisse: qui oēs venit saluare. Sunt em̄ quatuor status hoīs. Pri-
mus ante pcm̄: secūd⁹ post pcm̄ ⁊ ante gratiā. Tertius sub grā. Quart⁹ in Augu. sup
gloria. De primo statu accepit immunitatē pcti. Unde Aug. illud Joan- Joan. iij.
nis euangeliste exponēs. Qui de sursum venit super oēs est: dicit xp̄um ve
nisse de sursum. i. de altitudine humane nature ante pctm̄: qꜭ de illa alti-
tudine sumpsit verbum dei humanā naturā dū nō assumpsit ipsam culpā
cuius assumpsit penam. Sed penā assumpsit de statu secundo ⁊ alios de-
fectus. De tertio vero gratie plenitudinē. De quarto non posse peccare: et
dei perfectam contemplationem. Habuit em̄ simul bona vie quedam ⁊ bo
na patrie: sicut ⁊ quedam mala vie.

¶ Si oīs xp̄i oratio vel voluntas expleta sit. A

Dist. xvij

Post predicta considerari oportet vtrū Christ⁹ ali Quo xp̄i i-
qđ voluerit vel orauerit qđ factū non sit. Hoc em̄ estimari pōt ꝑ carnatio or
hoc qđ ipse ait. Pater si possibile est transeat a me calix iste. Ue dinatur ad
rumtamen non quod ego volo sed qđ tu vis. Hic nanq̄ volunta nr̄am redē
tem suam a patris voluntate discernere videtur. ptionē ꝗ̄ptū

¶ De voluntatibus christi scđm duas naturas. B ad vsū ꝓ-

Quocirca ambigendum non est diuersas in christo fuisse tuꝫ ꝑtrt
voluntates iuxta duas naturas/ diuinā. s. volūtatē ⁊ humanā. Humana vo de volūta-
lūtas est affectus rōnis: vel affect⁹ sensualitatis/ ⁊ ali⁹ est affect⁹ aīe sm̄ rō te ⁊ orone.
nē: alius sm̄ sensualitatē: vterq̄ tn̄ dr̄ humana voluntas. Affectu aūt rō- Mat. xxvj.
nis id volebat qđ voluntate diuina. s. pati ⁊ mori: sed affectu sensualitatꝫ
non volebat: immo refugiebat: nec tn̄ in eo caro contra spm̄ vel deum cōcu
piscebat qꜭ vt ait Aug. nonnullū est vitiū cū caro cōcupiscit aduersus spm̄
Caro aūt dicta est cōcupiscere qꜭ hoc sm̄ ipsam agit aīam: sicut aīa ꝑ au-
rem audit ⁊ ꝑ oculuꝫ videt. Caro em̄ nihil nisi ꝑ aīam cōcupiscit. Sꝫ cōcu
piscere dr̄ cū aīa carnali cōcupiscentia spūi reluctatur habēs carnalē dele
ctationē de carne ⁊ a carne aduersus delectationē quā spūs habet. Ipsius
aūt carnalis concupiscentie cā nō est in aīa sola: nec in carne sola: ex vtroq̄
em̄ fit qꜭ sine vtroq̄ delectatio talis nō sentit. Talis ergo rixa talisq̄ cōcer
tatio in aīa xp̄i nullatenus esse potuit: qꜭ carnalis concupiscentia ibi esse
nequiuit. Dei etiā voluntas erat ⁊ rationi placebat vt illud sm̄ carnē vel
let: quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nā qui hoīs natu-

ra suscepit/ q̄ ipsi⁹ sunt subire debuit. Ideoq̃ sicut in nobis duplex est affe
ctus mētis. s. ⁊ sensualitatis ita ⁊ in eo debuit esse geminus affect⁹: vt mē
tis affectu vellet mori ⁊ sensualitatis affectu nollet: sicut in viris sāctis fit
Petro em̄ ipsa veritas dixit. Cū senueris extendes manus tuas: ⁊ ali⁹ pre
Joh.xxi. cinget te: ⁊ ducet te quo non vis. s. ad mortē. Qd̄ exponēs Aug. dicit ꝙ Pe
trus ad illā molestiā nolens est ductus: nolens ad eā venit: sed volens eā
vicit: ⁊ reliquit affectū infirmitatis quo nemo vult mori qui adeo est natu
Matt.xxvi ralis vt eum petro nec senectus abstulerit. Unde etiā dn̄s ait. Transeat a
me calix iste. Sȝ vicit eū vis amoris. Ergo ⁊ in xp̄o, ſm̄ humanitatē ⁊ i mē
bris eius gemin⁹ est affectus: vnus rationis charitate informatus: quo ꝓ
pter deū q̄s mori vult: alter sensualitatis carnis infirmitati ꝓpinquus: ⁊
Ephe.ij ei coniunctus quo mors refugitur. Ut em̄ Aug. ait. Paulus mētis ratione
cupit dissolui ⁊ esse cū xp̄o sensu autē carnis refugit ⁊ recusat. Hoc hȝ hūa
nus affectus: q̄m q̄ diligit vitam odit mortē. Scd̄m istū affectū xp̄us mori
noluit: nec obtinuit qd̄ ſm̄ istum affectum petijt.

¶ Authoritatibus ꝓbat diuersas in xp̄o voluntates. C

Beda. Ex affectu ergo humano quem de virgine traxit volebat
nō mori ⁊ calicē transire orabat. Unde Beda. Orat transire calicē q2 homo
erat dicens. Pater transeat a me calix iste. Ecce habes voluntatem huma
nā expressam. Uide iam rectū cor. Sed nō qd̄ ego volo sed qd̄ tu vis. Unde
alibi. Nō veni facere volūtatē meam: quā. s. temporaliter sumpsi ex virgi
Joā.vi. ne: sed voluntatē eius qui misit me: quā. s. eternus habui cū p̄re. Hic apte
Hieronym̄ dicit duas in xp̄o fuisse voluntates ſm̄ quas diuersa voluit. Hiero. quoq̃
Marc.xiiij super illū locū Spūs prōptus est/caro aūt infirma. dūas itelligi hic duas
voluntates exprimit: ita ait. Hoc contra Euticianos qui dicunt in xp̄o vnā
tm̄ voluntatem. Hic aūt ostendit humanā que ꝓpter infirmitatē carnis re
Augu. sup cusat passionē: ⁊ diuinā q̄ prōpta est p̄ficere dispēsationē. Aug. etiā duas
ps.xxxi. in xp̄o asserit voluntates dicens. Quantum distat deus ab hoīe: tm̄ volun
tas dei a voluntate hominis. Unde hominem xp̄s gerens ostendit priua
tam voluntatem quandam hominis in qua ⁊ suam ⁊ nostram configura
Mat.xxvi. uit: qui caput nostrum est: ⁊ ad eum sicut membra pertinemus. Pater in
quit si fieri potest transeat a me calix iste. Hec humana voluntas erat pro
prium aliquid ⁊ tanq̄ priuatū volens. Sed q2 rectum vult esse hominem:
Super ps. ⁊ ad deū dirigi: subdit. Non quod ego volo: sed qd̄ tu vis. Acsi diceret. Ui
xxxiij. de te in me q2 potes aliquid ꝓpriuum velle: vt deus aliud velit. Conceditꝛ
hoc humane fragilitati. Idē alibi Xp̄s in passione duas expressit volūta
tes in se ſm̄ duas naturas. Ait em̄ Pater si fieri potest, transeat a me calix
iste. Ecce habes hoīs voluntatem quam ad diuinā continuo dirigens ait.
Uerumtn̄ non sicut ego volo: sed sicut tu. Ambro. etiā in li. ij. de tri. scriptū
Ambro. Pater si fieri pōt transfer a me calicem hunc. Uerba xp̄i sunt. Sed qūo ⁊ in
Marc.xiiij qua forma dicanꝛ aduerte. Hoīs subām gerit: hoīs assumpsit affectū. Nō
ergo quasi de⁹: sed quasi hō loquiꝛ. Suscepit quidē voluntatē meā/ Mea
est voluntas quā suā dixit cū ait. Non sicut ego volo: sed sicut tu vis. Cuȝ
aūt dixit oīa q̄ hȝ p̄r mea sunt q2 nihil excipiꝛ: sine dubio quā pater hȝ eā
dem ⁊ filius hȝ volūtatē. Eadem est xp̄i voluntas que paterna. Una ergo
Joan.xvij. volūtas est patris ⁊ filij: sed alia est voluntas hoīs: alia dei: vt scias vitā
in voluntate esse hoīs: passionem aūt xp̄i in voluntate diuina: vt patereꝛ
pro nobis. His testimonijs euidenter doceꝛ in xp̄o duas fuisse voluntates/
qd̄ quia negauit Macharius archiepiscopus in constantinopolitana sin

do condemnatus est. Et ex affectu humano sensualitatis quidē non ratio=nis illud voluit & petijt quod non impetrauit. Nec ideo petijt vt impetra=ret: qꝛ sciebat deum non esse facturum illud. Nec illud fieri volebat affectu rationis: vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petijt? Ut membris for=mam preberet imminente turbatione clamandi ad dñm: & subijciendi vo=luntatē suā diuine volūtati: vt si pulsante molestia tristent: ꝑ eiusdē amo=tione orent. Sed si nequeūt vitare dicāt qꝫ ipse xp̄s. Nō ergo ad insipien=tiā fuit qꝫ xp̄s clamans nō exaudit ad salutem corporalē. Bonum quidez petijt. s. vt non moreretur: sed melius erat vt moreretur: qđ & factū est.

¶ De eo qđ Amb. dicit xp̄m dubitasse affectu humano. D

Ceterum non parum nos mouent verba Ambr. quibus significare vr̄ xp̄m ſm humanum affectum de patris potētia dubitasse, sic dicens in li. iij. de tri. De quo dubitat de se an de patre? De eo vtiqꝫ cui di=cit transfer dubitat hoīs affectu. Nā de⁹ nō de patre dubitat: nec de mor=te formidat. Propheta etiam nō dubitat qui nihil deo esse impossibile as=serit. Omnia quecūqꝫ voluit fecit. Nū infra hoīes constitues deū? prophe=ta non dubitat: & filium dubitare tu credis. Ut homo ergo dubitat vt hō lo=cutus est. His verbis innui videt qꝫ xp̄s non inq̄ꝫtum deus vel dei filius: sꝫ inq̄ꝫtum homo dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum ac=cipi potest: non qꝛ ipse dubitauerit: sed qꝛ modū gessit dubitantis: & hoi=bus dubitare videbatur.

¶ Uerba hylarij longe diuersam exprimentia sentētiam a premissa. E

Illud etiam ignorandū nō est qđ Hyla. asserere videtur xp̄m non sibi sed suis orasse: cum dixit. transfer a me calicē hunc: sicut nec sibi sed suis timuit. Nec eum voluisse vt sibi non esset passio: sed vt a suis trāsiret calix passiōis ita inquiēs. Si passio honorificatura eū erat sicut Juda exeūte ait. nūc honorificat⁹ est fili⁹ hoīs. q̄uo tristē eū met⁹ passiōis effecerat: nisi forte tā irrationabilis fuerit vt pati mortē timuerit q̄ patiē=tē se glorificatura esset. Sꝫ forte timuisse vsqꝫ eo estimabit vt trāsferri a se calicē dep̄cat⁹ sit dicēs. Pr̄ trāsfer calicē hūc a me. q̄uo ei per patiēdi metū trāsferri dep̄caret a se qđ ꝑ dispēsatiōis studiū festinaret implere. Nō em̄ cōuenit vt pati nolit q̄ pati venit: & cū pati velle cognosceres: religiosi⁹ fue=rat hoc confiteri: qꝫ ad id impie stultitie ꝓrumpere: vt eū assereres ne pu=taret orasse quē pati velle cognosceres. Nō ergo sibi tristis: neqꝫ sibi orat trāsire calicē, sed discipulis: ne in eos calix passiōis incūbat, quē a se trā=sire orat: ne in his. s. maneat. Non em̄ rogat ne secum sit: sed vt a se trans=eat. Deinde ait. nō sicut ego volo: sed sicut tu vis: humane in se sollicitu=dinis significans cōsortiū: sed nō discernēs sententiā sibi cōis cū patre volū=tatis. Pro hoībus ergo vult transire calicē ꝑ quē oēs discipuli erāt tentā=di: & ideo ꝓ Petro rogat ne deficiat fides eius. Sciens ergo hec oīa post mortem suam desitura vsqꝫ ad mortem tristis est: & scit hunc calicem non posse transire nisi biberit. ideo ait. Pater si non pōt transire calix iste nisi bibam illū: fiat volūtas tua. Sciens se in cōsummata passione metū cali=cis trāsiturū: qui nisi eū bibisset trāsire nō posset: nec finis terroris nisi cō=summata passiōe terrori succederet: qꝛ post mortē ei⁹ ꝑ virtutū gloriā apo=stolice infirmitatis scandalū pelleret. Intende lector his verbis pia dili=gentia ne sint tibi vasa mortis.

¶ Si xp̄s meruit sibi & nobis & qđ sibi & quid nobis. A

Marginal notes: x. li. de tri. (beside "Illud etiam…"); Joan. xiij. (beside "Juda exeūte…"); Marc. xiiij (beside "calicē dep̄cat⁹…"); Hyl. l. x. li. de trini (beside "rat hoc confiteri…"); Luc. xxij. (beside "mortem suam…"); Mat. xxvj. (beside "bibam illū…")

Dist.xviij. Quod verbi seu xpi incarnatio ordinat ad nostram redeptionem quantum ad usum voluntatis put respicit exercitium merendi. Phil.ij. Augusti. Ambrosi⁹.

De merito etiam christi pretermittendum non est de quo quidam dicere solent quod non sibi sed membris tantum meruerit. Meruit quidem membris redeptionem a dyabolo: a peccato a pena et regni reseratione ut amota ignea rumphea libere pateret introitus: sed et sibi meruit impassibilitatis ac immortalitatis gloriam: sicut ait Apostolus. Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem: mortem autem crucis: propter quod et deus exaltauit illum et dedit illi nomen quod est super omne nomen. Aperte dicit apostolus christum propterea exaltatum per impassibilitatis gloriam quia est humiliatus per passionis obedientiam. humilitas ergo passionis meritum fuit exaltationis et exaltatio premium humilitatis. Unde Aug. exponens premissum capitulum ait. Ut christus resurrectione clarificaretur: prius humiliatus est passione. humilitas claritatis est meritum: claritas humilitatis est premium. Sed hoc totum factum est in forma serui. In forma enim dei semper fuit et erit claritas. Item Ambr. idem capitulum tractans ait. Quid et quantum humilitas mereatur hic ostenditur. his testimonijs euidens fit quod christus per humilitatem et obedientiam passionis meruit clarificationem corporis: nec id solum: sed etiam impassibilitatem anime. Ala enim ipsius ante mortem erat passibilis sicut caro mortalis/ sed post mortem merito humilitatis et anima impassibilis facta est et caro immortalis. Utrum autem anima sit facta impassibilis. quando caro facta est immortalis. s. ipso resurrectionis momento de auctoritate nobis certum non est. Sed vel mox post carnis separationem anima impassibilitate donata est: aut in resurrectione quando caro refloruit.

Quod ala xpi sit facta impassibilis.

¶ Quod a conceptu meruit sibi christus hoc quod per passionem. B

Nec solum hoc meruit christus quando patri obediens crucem subijt: sed etiam ab ipsa conceptione ex quo homo factus est per charitatem et iustitiam et alias virtutes in quarum plenitudine fuit secundum hominem conditus: sibi tantum meruit quantum post per martyrij tolerantiam. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit quod in eis proficere non potuit: et ideo melior ipsius ala fieri non potuit quam ab initio sue conditionis extitit: quia proficere in meritis non valuit. Unde Greg. ait. Non habuit omino xps iuxta aie meritum quo potuisset proficere: in membris autem quae nos sumus quotidie proficit. Non ergo plus meruit sibi per crucis patibulum quam a conceptione meruit per gratiam virtutum. Non ergo profecit secundum anime meritum quantum ad virtutem meriti: profecit tamen quantum ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in passione quam in conceptione sed in maioris virtutis non extiterunt in merendo plura quam ante fuerant pauciora. Meruit ergo a conceptione non modo gloriam impassibilitatis et immortalitatis corporis: sed etiam impassibilitatem anime. Per quod? Per obedientiam et voluntatem perfectam quam non tunc primo habuit nec maiorem cum pati cepit et mori. Obediens enim perfectus et bonus extitit secundum hominem ex quo fuit homo. habuit ergo aia illa aliquod bonum in se post mortem quod non habuit ante. Non ergo beatior vel melior fuit quam ante? Absit quod melior fuerit quia nec sanctior: nec gratia cumulatior. Nec etiam beatior fuit in dei contemplatione in quo precipue beatitudo consistit. Potest tamen dici in hoc beatior fuisse: quia ab omni miseria immunis. Ex quo nequit inferri simpliciter quod beatior fuerit.

¶ De eo quod scriptum est. Donauit illi nomen quod est super omne nomen. C

Nec tantum gloriam impassibilitatis et immortalitatis me-

ruit:sed etiam donari sibi nomen quod est sup omne nomē.s. honorificentiam: q vocatur deus:hoc tñ ante mortem habuit. Habuit em̄ hoc nomen dei filius inquātū de⁹ est ab eterno p naturā.inquātū vero homo fact⁹ est habuit ex tēpore per gratiā.Uerūtamē Augu. dicit homini donatū esse illud nomē non deo:qz illud nomē habuit cū in forma dei tm̄ erat.Sed cum dz ppter qd illum exaltauit:7 donauit illi nomē:qd est super omne nomē: satis apparet ppter quid exaltauerit.i.propter obedientiam:7 in qua forma exaltatus sit.In qua em̄ forma crucifixus est:in ea exaltatus est: et in ea donatū est ei nomen vt cum ipsa forma serui nominet̄ vnigenitus filius dei:hoc illi donatū est vt homini:qd iam habebat idē ipse deus. Hoc ergo p gratiā accepit:vt ipse ens homo vel subsistēs in forma serui.i. in anima et carne nominet̄ vt sit de⁹ .Sed nunquid hoc meruit:supra em̄ dictum est: qz hoc tantū bonū homo ille non meruit.Quō ergo hic dz ppter obediētiā donatum est ei hoc nomen?Scđm tropū illū in scriptura creberrimum hoc capiēdū est:quo dz res fieri qñ innotescit. Post resurrectionem vero quod ante erat in euidenti positum est vt scirent homines et demones. Manifestationem ergo illius nominis donauit ei deus post resurrectionem: sed illam meruit per obedientiam passionis:qui eo q obediuit patiendo: exaltatus est resurgendo:et p hoc manifestatum est nomen. Hoc eodem tropo vsus est etiam dn̄s post resurrectionem dicens.Data est mihi omnis potestas in celo et in terra non q tunc primo acceperit sed quā ante habebat: tunc manifestata est potestas.Ceterū Amb. dicit nomen illud donatū esse deo:nō homini et videtur sm̄ verborum superficiem oppositus Augu. sed intelligentia non obuiat:licet diuersum sapiat.Nam Ambrosius de naturali donatione id dictū intelligit:qua eternaliter pater generādo dedit filio nomē qd est sup omne nomen.s.esse deum per naturā: qz genuit ab eterno filiū plenū et sibi equalē deū.Qd tamē nomē apostolus propter passionis obedientiam Christo donatum dicit. Sed premisso locutionis modo accipiendum est.

Aug. in li. cōtra Maximinum. Qd nomen illi datum ē homini 7 nō deo.

mat.xxviij.

Ambrosi⁹ q datum fuit deo et nō hoī.

¶Si xp̄s sine omni merito illam habere potuit. D

Si vero queritur vtrū christus illam immortalitatis 7 impassibilitatis gloriam 7 nois dei manifestationē sine omni merito habere potuerit:sane dici potest:qz humanam naturā ita gloriosam suscipere potuit:sicut in resurrectione extitit.Nomenq3 suū etiā aliter hominib⁹ manifestare potuit:sed homo passibilis esse nō potuit sicut fuit:7 ad illā gloriā sine merito peruenire.Potuit quidem peruenire ad illā sine merito passionis:qz potuit consumpta mortalitate immortalitatis gloria vestiri: s3 nō sine merito iustitie 7 charitatis aliarūq3 virtutū.Nō em̄ Christ⁹ homo esse potuit:in quo plenitudo virtutū 7 gratie non fuerit.Nec virtutes ei inesse potuerūt cilicio mortalitatis induto quin p eas mereret̄. Habē s ergo has virtutes sm̄ hominem passibilem ac mortalem non potuit non mereri gloriā immortalitatis.Non ergo potuit factus mortalis sine merito gloriam impassibilitatis7 immortalitatis ac manifestationē dei nominis cōsequi. Potuit tamen hoc assequi sine merito passionis:quia per passionē nil sibi meruit:quod non ante per virtutes meruerit.

¶De causa mortis et passionis christi. E

Ad quid ergo voluit pati et mori si ei virtutes ad merendū illa sufficiebāt?Pro te nō p se.Quō p me?Ut ipsius passio et mors tibi esset forma et cā.Forma virtutis et humilitatis:causa glorie et libertatis.

forma deo vsq ad mortem obediendi: et causa tue liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac passionis tolerantiam: quod per precedentia non meruerat. s. aditum paradisi et redemptionem a peccato: a pena: a dyabolo: et per mortem eius hec nos adepti sumus. s. redemptionem et filiorum glorie adoptionem. Ipse enim moriendo factus est hostia nostre liberationis. Sed quomodo per mortem redemit mortem nos a dyabolo et a peccato redemit: et aditum glorie aperuit? Decreuerat autem deus in mysterio. vt ait Ambr. propter primum peccatum non intromitti hominem in paradisum. i. ad dei contemplationem non admitti: nisi in vno homine tanta existeret humilitas: quod omnibus suis proficere posset: sicut in primo homine tanta fuit superbia quod omnibus suis nocuit. Non est autem inuentus inter homines aliquis quo id posset impleri nisi leo de tribu iuda qui aperuit librum et soluit signacula implendo in se omnem iustitiam. i. consummantissimam humilitatem qua maior esse non potest. Nam omnes alij homines debitores erant et vix vnicuique sua virtus sufficiebat et humilitas. Nullus ergo eorum hostiam poterat offerre sufficientem reconciliationi nostre. Sed christus homo sufficiens et perfecta fuit hostia: qui multo amplius est humiliatus amaritudinem mortis gustando quam ille Adam superbijt per esum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius superbia olim extitit ruina: ipsum de paradiso mittens foras: alijsque accludens ianuam multomagis christi humilitas qua mortem gustauit: ingressum regni celestis omnibus suis impleto dei decreto aperire valuit atque decreti delere cyrographum. Ut enim ait Amb. Tantum fuit peccatum nostrum: vt saluari non possemus: nisi vnigenitus dei filius pro nobis moreretur debitoribus mortis: et sic dignos nos fecit testamenti et promisse hereditatis. Quod non ita est intelligendum: quasi non alio modo saluare nos potuerit quam per mortem suam: sed quia per aliam hostiam non potuit nobis aperiri regni aditus et fieri salus: nisi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit (vt dictum est) humilitas et patientia: vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti prestita sunt nobis vt liceat nobis redire in patriam: sicut olim in morte summi pontificis. his quod ad ciuitatem refugij confugerant secure ad propria remeare. Ecce aliquatenus ostensum est: qualiter per christi mortem aditus regni sit nobis paratus.

Quauliter per mortem. | aperuit. | Apoca. iij. | Ambrosius sup epistolam ad Hebre.

¶ hic qualiter a dyabolo et a peccato nos redemit per mortem. A

Nunc ergo queramus quomodo per mortem ipsius a dyabolo et a peccato et a pena redempti sumus. A dyabolo ergo et a peccato per christi mortem liberati sumus: quia vt ait apostolus. In sanguine ipsius iustificati sumus et in eo quod sumus iustificati. i. a peccatis soluti a dyabolo sumus liberati qui nos vinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo a peccatis per eius mortem soluti sumus? Quia per eius mortem vt ait apostolus. commendatur nobis charitas dei. i. apparet eximia et commendabilis charitas dei erga nos in hoc quod filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tante erga nos dilectionis arra et nos mouemur accendimurque ad diligendum deum quod pro nobis tanta fecit et per hoc iustificamur. i. soluti a peccatis iusti efficimur. Mors ergo christi nos iustificat: dum per eam charitas excitatur in cordibus nostris. Dicimur quoque et aliter per mortem christi iustificari: quia per fidem mortis eius a peccatis mundamur. Unde Apostolus. Justitia dei est per fidem Jesu Christi. Et item. Quem deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. i. per fidem passionis: vt olim aspicientes in serpentem eneum in ligno erectum a morsibus serpentum sanabantur. Si ergo recte fidei intuitu in illum respicimus: qui pro nobis pependit in ligno a vinculis dyaboli soluimur. i. a peccatis: et ita a dyabolo libera-

Dist. xix. De redemptione nostra facta per passionem christi quantum ad efficaciam et vtilitatem. | Rom. v. | Ibidem. | Rom. iij. | Nu. xxi.

mur vt nec post hãc vitã in nobis inueniat qđ puniat. Morte quippe sua vno verissimo sacrificio quicqđ culparũ erat vnde nos dyabolus ad luẽda supplicia detinebat: xp̃s extinxit: vt in hac vita tentando nobis non p̄ualeat. Licet enim nos tentet post christi mortẽ: quib⁹ modis ante tentabat, nõ tñ vincere potest/sicut ante vincebat. Nã Petrus: qui ante christi mortem voce ancille territus negauit post mortem ante reges et p̄sides ductus non cessit. Quare? q: fortior id est Christus veniẽs in domũ fortis id est in corda nostra vbi dyabolus habitabat: alligauit fortẽ.i.a seductiõe cõpescuit fideliũ: vt tentationẽ que ei adhuc permittit̃ non sequatur seductio. Itaq; in Christi sanguine qui soluit q̄ nõ rapuit: redẽpti sumus a peccato/ & per hoc a dyabolo. Nã vt ait Augu. in ipso vincitur inimice nobis inuisibiles potestates. vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Fuso em̃ sanguine sine culpa õim culparũ cyrographa deleta sunt quib⁹ debitores q̄ in eũ credũt a dyabolo ante tenebãtur. Un̄. Qui p̄ multis effundet̃. Per illũ ergo redẽpti sumus: in quo princeps mũdi nihil inuenit. Un̄ Augu. causam & modũ nostre redemptionis insinuans ait. Nihil inuenit dyabolus in xp̃o vt monstrarct̃: sed p̄ volũtate patris mori xp̃s voluit/ nõ habens mortis causam de peccato: sed de obedientia & iustitia mortẽ gustauit: per quã nos redemit a seruitute dyaboli. Incideram⁹ em̃ in principẽ huius seculi/ q̄ seduxit Adã et seruũ fecit: cepitq; nos quasi vernaculos possidere/ sed venit redẽptor: et victus est deceptor. Et q̄d fecit redẽptor captiuatori nostro. Tetẽdit ei muscipulam crucẽ suã: posuit ibi quasi escã sanguinẽ suũ. Ille autẽ sanguinẽ suũ fudit nõ debitoris per qđ recessit a debitorib⁹. Ille quippe ad hoc sanguinẽ suũ fudit: vt pctã nostra deleret. Un̄ ergo nos dyabolus tenebat deletũ est sanguine redẽptoris. Nõ em̃ tenebat nos nisi vinculis peccatorum nostrorum: iste erãt cathene captiuorum. Uenit ille alligauit fortẽ vinculis passionis sue intrauit in domũ eius.i. in corda eorum vbi ipse habitabat: et vasa ei⁹.s. nos eripuit: q̄ ille impleuerat amaritudine sua. Deus aũt noster vasa eius eripiens & sua faciẽs fudit amaritudinẽ & impleuit dulcedine p̄ mortem suã a peccatis redimẽs et adoptionẽ glorie filiorum largiens.

Luce. xj. | Aug. in li. de agone xp̃iano. | Mat. xxvj. | Joh. xiiij. | Augusti. | Mat. xij. | Mar. iij.

¶Cur deus homo et mortuus. B

Factus est ergo homo mortalis: vt moriẽdo dyabolũ vinceret. Nisi em̃ hõ esset q̄ dyabolũ vinceret nõ iuste sed violẽter homo ei tollit̃ videret̃ qui se illi spõte subiecit. Sed si eũ homo vicit iure manifesto hominẽ perdidit. & vt homo vincat necesse est vt de⁹ in eo sit qui eum a pctis immunem faciat. Si em̃ p̄ se homo esset vel angelus in hoie: facile peccaret cũ vtrãq; naturam per se cõstet cecidisse. Ideo dei filius hoiem passibilem sumpsit in quo & mortẽ gustauit: q: eo celũ nobis aperuit & a seruitute dyaboli.i.a pctõ (seruitus em̃ diaboli pctm̃ est) et a pena redemit.

¶Quomodo & a qua pena xp̃s nos redemit per mortẽ. C

A qua pena tẽporali & eterna. ab eterna quidẽ relaxando debitum. A temporali vero penitus nos liberabit in futuro quãdo nouissima mors inimica destruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: secundum animas vero iam redempti sumus ex parte/ non ex toto. a culpa non a pena. Nec omnino a culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus vt non sit: sed vt non dominetur.

¶Quomodo penam nostram portauit. D

Peccata quoq; nostra: id est penã peccatorũ nostrorum di-

in corpore suo super lignū portasse: qr per ipsius penā quā in cruce tulit omnis pena tēporalis q̄ p peccato cōuersis debetur in baptismo penitus relaxat: vt nulla a baptizato exigatur: ⁊ in penitētia minoratur. Nō enim sufficeret illa pena qua penitētes ligat ecclesia: nisi pena Christi cooperaretur q̄ pro nobis soluit. Unde pctā iustorū q̄ fuerūt ante aduentū in sustentatione dei fuisse vsq; ad Christi mortē dicit Apostolus ad ostensionē iusticie eius in hoc tpe. Ecce apte expositū est quō ⁊ quid Christus p mortem nobis meruit ⁊ impetrauit.

Rom. iij.

¶ Si solus Christus debet dici redēptor vt sol⁹ dr̄ mediator. E

Unū ipe vere dicit mūdi redēptor: ⁊ dei hoīm q; mediator. Sed mediator in scriptura dicit solus filius. Redēptor vero aliqñ etiam pater vel spūssanctus. Sed hoc ppter vsum potestatis nō ppter exhibitionem humilitatis ⁊ obediētie. Nā ſm potestatis simul ⁊ obediētie vsum filius pprie dicit redemptor/ quia ⁊ in se expleuit p que iustificati sumus: ⁊ ipam iustificationē est opatus potētia deitatis cū p̄re ⁊ spiritusancto. Est ergo redēptor inquātū est deus potestatis vsu: inquātum hō humilitatis effectu. Et sepius dr̄ redēptor ſm humanitatē: quia ſm eā ⁊ in ea suscepit ⁊ impleuit illa sacramenta que sunt causa nostre redemptionis proprie: ergo filius dicitur redemptor.

¶ De meditatore. F

Qui solus dicit mediator: non pater vel spiritussanctus. De quo Apostolus: Unus mediator dei ⁊ hominū hō Christ⁹ Jesus id est per hominē quasi in medio arbiter est ad componendā pacē: id est ad recōciliādū homines deo. Hic est arbiter quē Job desiderat: Utinam esset nobis arbiter. Recōciliati em̄ sumus deo: vt ait Apl's per mortē xp̄i: Qđ non sic intelligēdum est quasi nos ei sic recōciliauerit xp̄s: vt inciperet amare quos oderat: sicut recōciliat inimicus inimico: vt deinde sint amici q̄ ante se oderāt: sed iā nos diligēti deo recōciliati sumus: nō em̄ ex quo ei recōciliati sumus p sanguinē filij nos cepit diligere: sed ante mūdū priusq; nos aliqd essemus. Quō ergo nos diligēti deo sumus recōciliati. Propter peccatū cū eo habebamus inimicitias: qui habebat erga nos charitatē etiā cum inimicitias exercebamus aduersus eū operādo iniquitatē. Ita ergo inimici eramus deo sicut iustitie sunt inimica peccata: ⁊ ideo dimissis peccatis tales inimicitie finiuntur ⁊ reconciliamur iusto quos ipse iustificat. Christus ergo dr̄ mediator eo q medius inter deū ⁊ homines ipsos reconciliat deo. Recōciliat aūt dū offendicula hominū tollit ab oculis dei. i. dū pctā delet quib⁹ deus offendebat ⁊ nos inimici eius eramus. Sed cū peccata deleat nō solus filius: sed ⁊ pater ⁊ spūssanctus quorū dilectio est nostra ad deū recōciliatio quare solus filius dr̄ mediator. Nā de p̄re legitur q recōciliauerit sibi mūdū. Ait em̄ Apl's: Deus em̄ erat in xp̄o mūdū sibi recōciliās. Cū ergo recōciliet/ quare nō dicit mediator. Quia nec medi⁹ est inter deū ⁊ homines/ nec in se habuit illa sacramēta quorū fide ⁊ imitatione iustificamur. i. recōciliamur deo. Recōciliauit ḡ nos tota trinitas virtutis vsu scz dū pctā deleuit: sed fili⁹ sol⁹ impletiōe obediētie in q̄ patrata sunt ſm humanā naturā ea per que credentes ⁊ imitātes iustificantur.

j. Timo. ij. Job. xxj. Rom. v. Aug. sup Joannem. Questio. ij. Cor. vj. Responsio

¶ Scdm quam naturam sit mediator. G

Unde ⁊ mediator dicitur ſm humanitatē: ⁊ non ſm diuinitatē. Nō em̄ est mediator inter deū ⁊ deū/ qr tm̄ vnus est deus: / sed inter

Aug. in sermone cdā

Aug. i lib. cōfessionū.

deū ꝛ hominē quasi inter duo extrema / qꝛ melius esse nō potest nisi inter aliqua. mediatoꝛ est ergo inquātū homo. Nā inquātū deus nō mediatoꝛ sed equalis patri est. hoc idē qđ pater / cū patre vnus deus. Mediat ergo inter homines ꝛ deū trinitatem. ſm hominis naturā in qua suscepit illa per que recōciliamur deo trinitati ꝛ ſm eandē habet aliquid simile deo / ꝛ aliquid simile hominibꝰ / qđ mediatori cōgruebat: ne ꝑ omnia similis hominibus longe esset a deo aut per omnia deo similis longe esset ab hominibus / ꝛ ita mediatoꝛ nō esset. Verus ergo mediatoꝛ Christus inter mortales peccatores ꝛ immortalē iustū apparuit mortalis cū hominibꝰ / iustus cū deo ꝑ infirmitatē ꝓpinquās nobis per iustitiā cū deo. Recte ergo mediatoꝛ dictus est / qꝛ inter deū immortalē ꝛ hominē mortalē est deus ꝛ hō / recōcilians hominē deo. Intātū mediatoꝛ inquantū est hō. Inquantū autem verbū nō est medius: qꝛ vnus cū patre deus. Si ergo Christus ſm vos heretici vnā tantū habet naturā vnde medius erit / ꝛ nisi ita sit medius vt deus sit ꝓpter diuinitatis naturā / ꝛ homo propter humanitatis naturam quomodo humana in eo reconciliātur diuinis? Nam ipse veniens prius in se humana sociauit diuinis per vtriusq; nature coniūctionē in vna ꝑsona. Deinde oēs fideles per mortē recōciliauit deo dū sanati sunt ab impietate quicunq; humilitatē Christi credendo dilexerunt ꝛ diligēdo imitati sunt. Ecce hic aliquatenus insinuatur: quare Christus solus mediatoꝛ dei dicitur ꝛ hominum: ꝛ ſm quā naturā mediet scꝫ humanā ꝛ cui mediet scꝫ deo trinitati. Trinitati eīm nos recōciliauit ꝑ mortē ꝑ quam etiā nos redemit a seruitute dyaboli. Nā vt Petrus ait: Non corruptibilibus auro ꝛ argento redempti sumus: sed precioso sanguine agni immaculati.

Vigilātiꝰ contra Enticen.

Sūmam intelligentie ꝑmisse ꝑstringit.

j. Pet. j.

¶ Qđ alio mō potuit deus liberare hominē ꝛ q̄re potiꝰ isto. A

Dist. xx. De redemptione nr̄a facā ꝑ passionē xp̄i q̄ꝫ tū ad ꝯgruentiā ꝛ necessitatem.

Si vero queritur vtrū alio modo posset deus hominē liberare q̄ꝫ per mortē Christi. Dicimus ꝛ aliū modū fuisse possibilē deo cuius potestati cuncta subiacent: sed nostre miserie sanande cōuenientiorem modū aliū nō fuisse: nec esse oportuisse. Quid eīm mētes nostras tātum erigit ꝛ ab immortalitatis desperatione liberat q̄ꝫ ꝙ tanti nos fecit deus vt dei filius immutabiliter bonus in se manēs qđ erat ꝛ a nobis accipiens quod nō erat dignatusꝰ nostrum inire consortiū mala nostra moriendo perferret. Est ꝛ alia ratio quare isto potius modo q̄ꝫ alio liberare voluit: qꝛ sic ꝛ iusticia superatur dyabolus: nō potētia. Et quō id factū sit explicabo vt potero. Quadā iusticia dei i potestate dyaboli traditū est genus humanū peccato primi hominis in oēs originaliter trāseūte: ꝛ illius debito omnes obligāte. Unde oēs homines ab origine sunt sub principe dyabolo. Unde Apostolus: Eramus natura filij ire: natura scꝫ vt est deprauata a peccato: nō vt est recta creata ab initio. Modus autē ille quo traditꝰ est hō in dyaboli potestatē: nō ita debet intelligi tanq̄ꝫ deus hoc fecerit aut fieri iusserit: sed ꝙ tantū permiserit iuste tñ. Illo eīm deserente peccātem: peccati autoꝛ illico inuasit: nec tñ deus cōtinuit in ira sua miseratiōes suas: nec hominē a lege sue potestatis amisit cū in dyaboli potestate esse ꝑmisit: qꝛ nec dyabolus a potestate dei est alienus sicut nec a bonitate. Nā qualicunq; vita dyabolꝰ vel hō non subsisteret nisi per eū qui viuificat omnia. Nō ergo deus hominē deseruit. vt nō se illi exhiberet ꝛ deū: sed inter mala penalia etiā malis multa ꝯstituit bona ꝛ tādem hominē quē cōmissio peccatorū dyabolo subdidit remissio peccatorū per sanguinē Christi data a dyabolo eruit: vt sic iusticia vince=

Aug. lib. x. ꝺ trinitate Rn̄sio q̄re isto mō.

Eph. ij.

Quod diabolꝰ nō est alienꝰ a potestate dei.

retur dyabolus: nō potētia. Sed qua iusticia? Jesu Christi. Et quō victus
Heb.ij. est ea. Quin eo nihil dignū morte inueniēs: occidit eum tñ: ꝛ vtiq3 iniustē: vt debitores quos tenebat liberi dimittantur in eū credētes: quē sine vllo debito occidit. Ideo autē potentia vincere noluit: q2 dyabolus vicio peruersitatis siue amator est potētie ꝛ desertor: oppugnatorq3 iusticie: in quo homines magis eū imitantur qui neglecta vel etiā perosa iusticia: potentie magis student eiusq3 vel adeptione letātur/ vel cupiditate inflammātur. Ideoq3 placuit deo: vt nō potētia sed iusticia vincēs hominē erueret in quo homo eū imitari disceret. Post vero in resurrectione secuta est potentia: q2 reuixit mortuus: nunq3 postea moriturus. Sed nōne iure equissimo vinceret dyabolus: si potentia tātū Christus cū illo agere voluisset? vtiq3: sed postposuit xp̄s qd̄ potuit vt prius ageret qd̄ oportuit. Justicia ergo humilitatis hominē liberauit quem sola potētia equissime liberare potuit.

Qua iusticia sit vict⁹ dyabolus.

¶ De causa inter deum: ꝛ hominem: ꝛ dyabolum. B

Si enim tres illi in causam venirent. s. deus/ dyabolus/ ꝛ homo/ dyabolus ꝛ homo quid aduersus deū dicerent nō haberēt. Dyabolus em̄ de iniuria dei cōuinceretur: q2 seruū eius. s. hominē ꝛ fraudulenter abduxit: ꝛ violēter tenuit. Hō etiā iniurius deo cōuinceretur: q2 precepta eius cōtempsit: ꝛ se alieno dño mancipauit. De hominis etiā iniuria conuinceretur diabolus q2 ꝛ illū prius fallaci promissione decepit: ꝛ post mala inferendo lesit. Iniuste ergo dyabolus quātū ad se tenebat hominem: sed homo iuste tenebat: q2 dyabolus nunq3 meruit potestatē habere super hominē sed homo meruit per culpā pati dyaboli tyrānidē. Si ergo deus qui vtriq3 preerat potentia hominem liberare vellet: sola iussionis virtute hominē potuit rectissime liberare: sed ob causam ꝑmissam iusticia humilitatis vti voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus est iustificati sumus. i. per remissionē peccatorū eruti de potestate dyaboli: ꝛ ita a Christo iustitia dyabolus victus est non potentia. Quomodo autem in eius sanguine nobis peccata sunt dimissa supra expositum est.

Aug. in li. de trinita.

¶ De traditione Christi que facta dicit̄ a patre ꝛ a filio a Juda ꝛ a Judeis. C

Psal. cix. Esa. liij. Rom. viij. Ephe. v. Mat. xxvi. Luc. xxiij.

Christus ergo est sacerdos idēq3 hostia: ꝛ preciū nostre redemptionis. qui se in ara crucis non dyabolo sed deo trinitati obtulit pro omnibus quantū ad preciū sufficiētiam: sed pro electis tantū quantū ad efficaciam quia predestinatio tantū salutem efficit. De quo ꝛ legit̄ q₂ sit traditus a patre: ꝛ q₂ seipsum tradidit: ꝛ q₂ Judas eū tradidit ꝛ Judei. Ipse se tradidit: quia sponte ad passionem accessit. Et pater eū tradidit: quia voluntate patris immo totius trinitatis passus est. Judas tradidit ꝓdendo ꝛ Judei instigādo: ꝛ fuit actus Jude ꝛ Judeorū malus: ꝛ actus Christi ꝛ patris bonus. Opus Christi ꝛ patris bonum quia bona patris ꝛ filij voluntas: malum fuit in opus Jude ꝛ Judeorū: q2 mala fuit intentio. Diuersa fuerūt ibi facta siue opera. id est diuersi actus ꝛ vna res siue factū: scilicet passio ipsa. Ideoq3 doctores aliquando vniunt in facto illo patrem filiū Judam: Judeum aliquādo disiungunt. Respicientes enim ad passionem vnū opus illorum dicunt. Attendentes intentiones ꝛ actus facta diuersa discernunt. Unde Aug. Facta est inqt traditio a patre facta est traditio a filio: facta est traditio a Juda vna res facta est. Quid ergo discernit inter eos? Quia hoc fecit filius ꝛ pater in charitate. Judas vero in proditione. Uidetis quia non quid faciat homo: sed qua voluntate

Aug. sup epistolā. j.

considerandum est. In eodẽ facto inuenimus deum quo Judam: deum benedicimus Judam detestamur: quia deus cogitauit salutem nostram: Judas cogitauit preciũ quo vẽdidit dominũ: filius precium quod dedit pro nobis. Diuersa ergo intentio diuersa facta facit/ cum tamen sit vna res ex diuersis. Ecce vnam rem dicit ibi fuisse et diuersa facta: quia vna ibi fuit passio: diuersi actus. Et actus quidem Jude ac Judeorum mali quibus operati sunt Christi passionem que bonum est ⁊ opus dei est.

¶ Q̃ Christi passio dicitur opus dei ⁊ Judeorũ ⁊ quõ. D

Passio ergo Christi ⁊ opus dicit̃ Judeorũ q̃r ex actibus eorũ ꝓuenit ⁊ opus dei: quia ⁊ eo autore: id est eo volẽte fuit. Unde Aug. Nemo aufert animam Christi ab eo qui potestatem habet ponendi ⁊ sumendi eam. Ecce habes autorem operis: Ponet animã. Ecce habes opus autoris. Et vt generaliter cõcludam: quotiens in carne Christus aliquid patitur opus autoris est: quia enim sua voluntate non alio cogẽte perpetitur. ipse autor est operis. Cum autem passio Christi opus dei sit: ⁊ ideo bonum eamq; operati sint Judas ⁊ Judei: queritur an concedendum sit eos operatos ibi esse bonum. Hic distinguendum est: Potest enim dici: q̃ operati sunt bonũ: quia ex actibus eorũ bonũ prouenit. i. passio Christi: ⁊ item quod operati non sunt bonum sed malum: quia actio eorum non fuit bona sed mala.

Aug. in expositiõe fidei catholice cõtra Felicianũ

Si Judei sunt op̃ati bonum.

¶ Si in xp̃o diuisio in morte fuit anime vel carnis a verbo. A

Dist.xxj. De morte

Post predicta considerandum est vtrum in morte Christi a verbo sit separata anima vel caro. Quidã putauerũt q̃ carnẽ: sicut ab anima ita a diuinitate in morte fuisse diuisam. Si enim inquiunt anima media diuinitas sibi carnem vniuit sicut superius pretaxatum est: ergo quando diuisa est caro ab anima: diuisa est etiam a diuinitate: quia non potuit ab anima seiungi per quam verbo erat vnita: quin a verbo divideretur. Fuit autem diuisa ab anima in morte: alioquin vera mors ibi non fuisset: q̃r vt ait Aug. Mors quam timent homines separatio est anime a carne. Mors autem quam non timẽt separatio est aïe a deo. Utraq; vero dyaboli suasu hoi propinata est. Si ẽ in Christo hoïe vera mors fuit: diuisa est ibi anima ac per hoc diuinitas a carne. Huic sue probabilitati addunt autoritatis testimoniũ. Amb. enĩ tractans de Christi derelictione qui in cruce voce magna clamans dixit: Deus deus meus vt quid me dereliquisti ait: Clamat homo separatione diuinitatis moriturus. Nã cũ diuinitas mortis libera sit: vtiq; mors ibi esse non poterat: nisi vita descenderet: quia vita diuinitas est. Hic videtur tradi q̃ diuinitas separata sit in morte ab homine que nisi discessisset homo ille mori non posset. Quod illi ad carnem referunt quam dicunt a deo separatam. Quibus respõdemus illam separationem sic esse accipiẽdam sicut intelligitur derelictio que illis verbis significatur: Ut quid me dereliquisti. Quo ergo Christus derelictus erat a patre cũ in cruce derelictum se clamabat. Non recesserat deus ab homine: ita q̃ esset soluta vnio dei et hominis. Alioquin fuit quoddam tempus quando Christus adhuc viuus homo erat ⁊ non deus. quia adhuc viuus se derelictum clamabat non derelinquendum. Si ergo illa derelictio vnionis intelligatur solutio ante facta fuit solutio dei et hominis quam Christus mortuus esset. Sed quis hoc dicat. Fateamur ergo deum quodã modo illum hominem in morte deseruisse: quia potestati persequentiũ eũ exposuit ad tempus

cõsecuta est passionem xp̃i.

Opinio q̃rundã asserentiũ carnẽ a deitate diuisaz.

Aug. sup psal. lxviij.

Auctẽ idu cũt Amb. in expositione psal.

Ma. xxvij. Joan. xiiij

Respõsio.

nō suā potentiā exercendo illū defendit vt non moreret. Separauit se diui-
nitas quia subtraxit protectionē sed non soluit vnionē. Separauit se foris
vt non adesset ad defensionē sed non intus defuit ad vnionē. Si non ibi co
hibuisset potentiā sed exercuisset non moreret. Christus. Mortuus est Chri
Leuit. xvi. stus diuinitate recedente. i. affectum potentie defendendo non exhibēte hic
est hyrcus apōpeius qui altero hyrco immolato in solitudinē mittebat vt
legitur in leuitico. Duo enim hyrci humanitas et diuinitas Christi intelli-
Esici⁹ super guntur. Humanitate ergo immolata diuinitas. Christi in solitudinē abijt
Leuiticum id est in celum. Unde Esicius. In solitudinē. i. in celum tempore passionis
diuinitas abijsse dicitur: non locum mutans sed quodāmodo virtutē cohi
bens vt possent impij consummare passionē. Abijt ergo. i. virtutē cohibuit
Esai. liij. et portauit iniquitates nostras: non vt haberet: sed vt consumeret: de⁹ em
ignis consumens est. Ex his satis ostenditur premissa verba Ambrosij sic
esse accipienda vt prediximus.
Deut. iiij. ¶ Alij ad idem inducunt auctoritatem. B

Alij quoqꝫ auctoritati innituntur qui asserunt diuinitatē
Athanasi⁹ in morte recessisse ab homine secundū carnem. Ait enim Athanasius. Ma-
ledictus qui totum hominem quem assumpsit dei filius denuo assumptū
vel liberatū: tertia die a mortuis resurrexisse nō cōfitet fiat fiat. Si inquiunt
Qualr de denuo assumptus est homo in resurrectione quē assumpserat in incarna-
hac aucto- tione: deposuit ergo eū in morte: separata ergo fuit diuinitas in morte ab
ritate argu humanitate. Quibus respondemus ꝙ si in his verbis assumptio talis in-
mētando p telligatur que fit secundū vnionē non carnem tantū sed totū hominē: id
cedunt. est aiaꝫ et carnē denuo sibi vniuit i resurrectiōe: qꝛ nō simplr hoieꝫ: sꝫ totū
Responsio hominē assumptū dicit. Totum ergo hominē in morte deposuit: id est ani-
mam et carnem. Sed quis nisi hostis veritatis dicat animā a verbo depo-
sitam. Et tamen nisi hoc fateant ꝙ totus homo sit assumptus non pro eis
facit illa auctoritas que totum dicit assumptū. Sciendū est ergo Athana
sium id dixisse contra illorū perfidiā qui resurrectionē Christi negabant
putantes in morte detineri eum qui solus inter mortuos liber est. Ideo il-
lum maledicit qui non cōfitet totū hominē denuo assumptū resurrexisse. i.
Christū animā denuo corpori coniunxisse et illis duobus denuo coniūctis
Determina in resurrectione vere secundū hominē vixisse sicut ante mortē. Nam in mor-
tio auctori te separata est anima a carne. Unde vere dicitur Christus mortuus: sꝫ neu
tatis. trum separatum est a verbo dei.
¶ Auctoritatibus astruit a verbo carnem in morte non esse diuisam. C

Johan. x. Sicut Augu. super Johannē docet: tractans illud dñi ver
bū. Ego pono animā meā vt iterū sumā eam. Nemo tollit eam a me sꝫ ego
pono eam. a meipso potestatē habeo ponendi eam et iterū sumendi eā: hic
animā dicit emissaꝫ A quo emissa est. A seipsa non est emissa qꝛ seipsaꝫ nō
posuit: nec verbū animā posuit nec carnē. Caro ergo animā posuit: sed po-
testate in se manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuisa est
a carne: sed neutrū a verbo dei. Unde Augu. Uerbū ex quo suscepit hoiem
id est carnē ⁊ animā nunqꝫ deposuit animā vt esset anima a verbo sepata:
sed caro posuit animā qn expirauit: qua redeūte resurrexit. Mors ergo ad
Aug. super tēpus carnē ⁊ animā separauit: sed neutrū a verbo dei. Caro ergo ponit ⁊ sumit
Joannem. alam: nō ptāte sua sed ptāte inhabitātis carnē deitatis. His euidenter tra
dit nec alam nec carnē a verbo dei in morte esse diuisam: vt aliquo mō soluta
fuerit vnio. Unde Aug. cōtra Felicianū. Absit vt Christ⁹ sic senserit mortē

vt ꝗtū in se est vita vitā ꝑdiderit: si em̄ hoc ita esset vite fons aruisset. Sēsit ergo mortē participatione humani defectus quē sponte susceperat non nature sue perdidit potētiā per quā cuncta viuificat. Sic in sepulchro xp̄s carnē suā cōmoriendo nō deseruit: sicut in vtero virginis connascendo formauit. Mortuus est ergo non discedēte vita: sicut passus est non pereunte potentia. Nemo tollit animā eius ab eo: quia potestatē habet ponendi et sumendi. Ecce et hic habes Christū non deseruisse carnē in morte: ⁊ vitā nō discessisse a mortuo: ⁊ ꝙ sponte tradidit spm̄ non alius extorsit. Un̄ Ambro. Emisit christus spm̄: et tn̄ quasi arbiter exuendi suspendendiqꝫ corporis emisit spm̄ non amisit: pendebat in cruce ⁊ oia cōmouebat. Sed vn̄ emisit. Ex carne. Quo emisit. Ad patrem. Johan. x. Am. i li. iij de spū̄scto.

¶ Qua ratione christus dicitur mortuus et passus. D

Recedente vero aīa: mortua est Christi caro. et qꝛ caro mortua est mortuus est christus. Sicut em̄ mortuus dicit̄ deus: qn̄ mortuus est homo: ita mortuus homo dicit̄ qn̄ mortua est caro. Sepatio aīe mors carnis fuit. Propter carnē ergo vnitā verbo que mortalis dicitur deus mortuꝰ: et propter carnē et animā que vtraqꝫ dolorē sensit dicitur deus passus cum diuinitas omnis doloris exors existeret. Unde Aug. Uerbū caro factū est vt per carnē panis celestis ad infantes transiret: et sm̄ hoc ipsum verbū crucifixū est: sed non est mutatū in hominē: homo in illo mutatus est: vt melior fieret ꝙ̄ erat. Per illud ergo quod hō erat mortuus est deus: et per illud qđ deus erat homo excitatus est et resurrexit. Quicquid passus est hō: nō pōt dici nō passus deus: qm̄ deus erat homo. Quō nō potes dicere te nō passū iniuriā si vestis tua cōscidat̄ ꝗ̄uis vestis tua non sit tuꝰ: Multomagis ergo quicquid patit̄ caro vnita ꝟbo: dꝫ dici deus pati: lꝫ verbū nec mori: nec corrumpi nec mutari potuerit. Sed quicquid horū passus est in carne passus est. De hoc etiā Amb. in li. iij. de spū sancto ait. Qđ verbi caro patiebatur. manens in carne verbū in se ꝑ corporis assumptione referebat: vt pati diceret: qꝛ caro patiebat̄ sicut scriptū est. Christo i carne passo. Hic docet̄ qua rōne deus vel dei filius passus vel mortuꝰ dicit̄: nō qꝛ mortē senserit inꝗ̄tū deus est: sed qꝛ caro ei vnita mortua est. Scđm quā rōnē dicit Aug. Si ꝗs dixerit atqꝫ crediderit filiū dei deū passum anathema sit. Cuiꝰ dicti cām et qua intelligentia sumēda sit aperiēs: in eodē subdit. Si ꝗs dixerit ꝙ i passione dolorē sentiebat filius dei deus et nō caro tm̄ cū aīa quā sibi accepat: anathema sit. Sane ergo dici pōt ꝙ mortuꝰ est deꝰ ⁊ nō mortuus: passus est dei filius et nō passus. Passa est tertia persona et nō passa: crucifixū est verbū et non crucifixū: sed sm̄ alterā naturā passus est: sm̄ alterā impassibilis. Un̄ Amb. Generalis ista est fides: qꝛ Christus est dei filius: et natus ex virgine: quē quasi gygantē ꝓpheta describit: eo ꝙ biformis gemineqꝫ nature vnus sit. cōsors diuinitatis ⁊ corpis. Idē ergo patiebat̄ et nō patiebat̄: moriebat̄ et nō moriebat̄: sepeliebat̄ et nō sepeliebat̄: resurgebat et nō resurgebat. Resurgebat bꝫ carnē q̄ mortua erat nō bꝫ ꝟbū qđ apđ deū sp manebat.

Augu. sup ps. cxxix.

Ambrosiꝰ.

i. Pet. iiij.

Aug. in sermōe đ fide

Nota ꝙ h̄ magr̄ nō tenetur vt habes retro i erroribus.

Amb. i lib. iij. de spū sancto.

¶ Si Christus in morte fuit homo. A

Hic queritur vtruꝫ in hoc triduo mortis. Christus fuerit homo: quod non videtur quibusdam: quia mortuus erat et homo mortuus non est homo. Addunt etiam ꝙ si tunc erat homo vel mortalis vel immortalis. sed mortalis non: quia mortuus nec immortalis quia tantum post resurrectionem. Quibus respondemus quia licet homo mortuus fuerit: erat tamen in morte deus homo nec

Di. xxij. De ꝯsequētibꝰ mortē christi.

Opi. quorūdam.

d

mortalis quidē nec immortalis et tamen vere erat homo. Ille enim hindi[illegible]
Ratio q cō arguitur in creaturis locū habent: sed fidei sacramentū: a philosophicis ar
firmatur gumentis est liberū. Unde Ambro. Aufer argumenta vbi fides queritur. In
hō z qualr ipsis gymnasiis suis iam dialectica taceat: piscatoribus creditur non dia
Ambro. in lecticis. Dicimus ergo in morte christi deum verum fuisse hominem: et ta
li. ij. de tri. men mortuum. Et hominē quidem nec mortalē nec immortalē: quia vnitus
erat anime et carni seiunctis. Alia enim ratione dicitur deus homo: vel ho
mo deus: q̄ Martinus vel Johannes. Homo cū dicit deus z econuerso pro
pter susceptionē hominis .i. anime carnis. Unde Aug. Talis erat susceptio
illa que deū hominē faceret: et hominē deū. Cum ergo illa susceptio p mor
Aug. i li. s. tem non defecerit: sed deus homini et homo deo sicut ante vnitus erat vere:
de trini. et tunc deus erat homo et econuerso: quia vnitus anime et carni z homo
mortuus erat: quia anima a carne diuisa erat. Propter separationē anime
a carne mortuus. sed propter vtriusq̄ semper secum vnionē homo. Non au
tem sic erat homo vt ex anima et carne simul iunctis subsisteret. Et qua rō
ne dicitur aliquis alius homo: et ipse forte ante mortē, hoc etiam mō erat
homo et post resurrectionē fuit. In morte vere homo erat tm̄ propter anime
et carnis secū vnionē, et mortuus propter inter illa duo diuisionem.

¶ Si Christus in morte erat homo alicubi et si vbicunq̄ sit homo sit. B

Hic queritur si christus in morte alicubi erat homo z si vbi cunq̄ est homo sit. Ad quod dicimus q: non vbicunq̄ erat homo erat: nec
modo vbicunq̄ est homo est: quia vbiq̄ sm̄ deitatē nec vbiq̄ est. homo quia
vbiq̄ homini vnitus sed vbicunq̄ est sm̄ hominē ibi homo est. Tempore au
Oppositio tem mortis et vbiq̄ erat sm̄ deū: et in sepulchro sm̄ hominē: et in inferno s3
hominē. sed in inferno sm̄ animā tm̄. et in sepulchro sm̄ carnē tm̄. In sepul
chro ergo erat homo: quia humanitati vnitus erat et si non toti: quia carni
tantū. et i iferno erat homo: quia humanitati vnitus, sed non toti: q: anime
tantum. Sed si in inferno anime tantum et in sepulchro carni tantū vnitus
Oppositio erat. ergo nec in inferno vnitus erat anime et carni, nec in sepulchro. Quo
modo ergo ibi vel hic homo esse dicit. Que est ratio dicti? Quia vna eadēq̄
vnione vnitus erat anime in inferno, et carni in sepulchro. Et sic erat illis
duobus tūc separatis vnitus. sicut ante separationē .i. ante mortē. Ad hoc
autem opponit. Si christus animā tantū vel carnē tantū assumpsisset non
fuisset verus homo sed propter vtriusq̄ assumptionē verus homo fuit. Sic
ergo vbi carnē et animā sibi vnitam non habebat verus homo ibi non erat.
Responsio Sed tpe mortis nusq̄ illa duo vere vnita habebat. q: nec in sepulchro nec
in inferno nec alibi: nusq̄ ergo erat homo. Ad quod dicimus quia christus
vtiq̄ verus homo non fuisset. si carnē et animam non assumpsisset. Sed tm̄
Nota q h quia ex quo assumpsit: neutrū deposuit: sed cum vtroq̄ eandē vnionē inde
magr̄ nō te sinenter tenuit: quā assumendo contraxit. Ideo nō incongrue vbicunq̄ ale
nec vt hes vel carni: vel vtriq̄ vnitus est: ibi homo esse dicitur: quia ibi humanat9 est:
retro i erro ergo et in sepulchro erat homo. et in inferno erat hō: q: vtrobiq̄ humanat9
rib9 vbi dr erat xp̄s z vnā eandēq̄ cū ala et carne l3 sepatis hēbat vnionē: z vno eodēq̄
q xp̄s i tri= tpe in sepulchro iacuit xp̄s z ad infernū descēdit: sed i sepulchro iacuit sm̄
duo mortu solā carnē: et in infernū descendit sm̄ solā animā. Unde Aug. Quis non est
us fuit hō. derelict9 in inferno? Xp̄s. sed in anima sola Quis iacuit in sepulchro? Xp̄s.
Augu. sup sed in carne sola, quia in singulis xp̄s est. Xp̄m in his oībus confitemur et
Johannem singulis. Ex his euidenter oñdit q carni iacēti in sepulchro vnit9 erat xp̄s:

sicut ale in inferno. Alioquin si carni mortue non esset vnitus: non in ea diceretur iacuisse in sepulchro. Anima ergo ad infernū descendit caro in sepulchro iacuit: sapientia cū vtroqȝ permansit: que in inferno positus vt ait Amb. Lumē vite fundebat eterne. Radiabat illic lux vera sapiētie: illuminabat infernū: sed in inferno non claudebat. Quis eñ locus est sapiētie de qua scriptū est? Nescit hō vias eius nec inuenta est inter hoīes. De qua abyssus dicit: non est in me: mare dicit non est mecū. ergo nec in tēpore: nec i loco sapiētia est cui nec mors tribuēda est. In ligno eñ caro: nō illa opatrix olim substātia diuina pēdebat. Confitemur tamen Christum pepēdisse in ligno et iacuisse in sepulchro sed in carne sola et fuisse in inferno: sed in anima sola. In.iij. li. ꝺ spū sancto. Job. xxviij

¶ Quod christus vbiqȝ totus est/ sed non totū vbiqȝ totus est hō vel deus sed non totum. C

Et vtiqȝ totus eodē tempore erat in inferno. in celo totus vbiqȝ totus. Persona eñ illa eterna non maior erat vbi carnē et animam simul vnitā sibi habebat ꝙ vbi alterū tm̄: nec maior erat vbi vtrūqȝ simul vel alterū tm̄ vnitū habebat ꝙ vbi erat neutrū habens vnitū. Totus ergo xp̄s et perfectus vbiqȝ erat. Vñ Aug. Non dimisit patrē xp̄s cū venit in virginē vbiqȝ totus: vbiqȝ pfectus. Uno ergo eodēqȝ tpe totus erat in inferno/ totus in celo. Erat apud inferos resurrectio mortuorū. Erat super celos vitā viuē tium vere mortuus/ vere viuus/ in quo et mortē susceptio mortalitatis excepit: et vitā diuinitas nō pdidit. Mortē ergo dei filius et in anima nō ptulit: et in maiestate nō sensit: sed tñ participatione infirmitatis rex glorie crucifixus est. Ex his apparet ꝙ christus eodē tēpore totus erat in sepulchro: totus in inferno: totus vbiqȝ. sicut et modo totus est vbicunqȝ est: sed nō totū. Nec in sepulchro: nec in inferno totum erat et si totus sicut Christus totus est deus totus homo: sed non totū: quia non solum est deus vel homo: sed et deus et homo. Totū enim ad naturā refert. totus aūt ad hypostasim: sicut aliud et aliquid ad naturā alius vero et aliquis ad personā referunt. Unde Johannes Dam. Totus Christus est deus perfectus, non aūt totus deus est. Non eñ solum deus est: sed et homo et totus hō pfectus. Non aūt totū hō: non solū eñ homo: sed et deus. Totū enim nature est representatiuū. Totus autem hypostaseos: sicut aliud quidē est nature alius aūt hypostaseos: sic et huiusmodi. Aug. ꝫ felicianū in expositiōe fidei. Joh. Dam.

¶ Si ea que dicunt de deo vel de filio dei possunt dici de homine illo vel de filio hominis. D

Solet etiam queri si congruēter dici possit filius hoīs vel ille homo descendisse de celo vel vbiqȝ esse: sicut dicitur filius dei vel deus de trinitate de celo venisse et vbiqȝ esse? Ad quod dicimus si ad vnitatem persone referatur dicti intelligentia: sane dici potest. Si vero ad distinctionem naturarum: nullatenus concedendum est. Unde Augustinus. Una persona est christus deus et homo. Ideo dicitur. Nemo ascendit in celum nisi qui de celo descendit etc. Si ergo attendas distinctionem substantiarum filius dei descendit: et filius hominis crucifixus est. Si vero vnitatem persone et filius hominis descendit: et filius dei est crucifixus. Propter hanc vnitatem persone non solum filium hominis descendisse de celo: sed etiam dixit esse in celo cū loqueret in terra. ppter hanc eandē dicit deus glorie crucifixus qui tñ ꝙ forma serui tm̄ crucifixus est. Non tñ ideo hoc ꝙ deus glorie est. et ideo ꝙ Aug. i li. ꝺ trinita. Joh. iij. i. Cor. ij.

Amos.ij.

glorificat suos: ꝛ tñ dr̃ deus glorie crucifixus. Recte quidem non ex virtute diuinitatis: sed ex infirmitate carnis. Quid ergo ꝓpter qđ. ꝛ quid ſm qđ dicat. prudens ꝛ diligens ꝛ pius lector intelligat. Hec de corrigia calciamenti dominici dicta sufficiant. Ne ossa regis idumee consumantur vsqꝫ in cinerem.

¶ Si xp̃s habuerit fidem ꝛ spem vt charitatem. A

Dist. xxiij. de ꝟtutib⁹ theologicis ꝛ p̃mo de fide ꝗ̃tũ ad ei⁹ ẽentiã. De trib⁹ ꝗ tractãdũ e ꝛ p̃mo d̃ fid.

Cum vero supra perhibitum sit christum plenum gratia fuisse nõ est superuacuũ inquirere vtrũ fidẽ ꝛ spem sicut charitatem habuerit. Si em̃ his caruit nõ vr̃ plenitudinẽ grãꝫ habuisse. Ut aũt hec questio valeat apti⁹ explicari: de his singulis aliqua in mediũ ꝓferenda sunt. Et primũ de fide ſm mensuram cuius precepit Apl̃s vnicuiqꝫ sapere.

¶ Quid sit fides. B

Rom. xij. Scđz aug. in Ench.

Fides est virtus qua creduntur que nõ videntur. Quod tñ nõ de oĩbus q̃ non videntur accipiendum est: sed de his tm̃ q̃ credere: vt ait Aug. ad religionẽ pertinẽt. Multa em̃ sunt que si xp̃ian⁹ ignoret nihil metuendum est: q2 non ideo a religione deuiat.

¶ Quot modis dicitur fides. C

Aug. in. iij li. de trini.

Accipitur autem fides tribus modis. s. pro eo quo credit ꝛ est virtus: ꝛ ꝓ eo quod credit ꝛ nõ est virt⁹ ꝛ ꝓ eo qđ credit qđ aliud est ab eo quo credit. Unde Aug. inquit. Aliud sunt ea que creduntur: aliud fides qua credit. Illa em̃ in reb⁹ sunt que vel esse vel fuisse vel futura esse credunt. Hec aũt in aĩo credentis est: ei tm̃ cõspicua cui⁹ est: ꝛ tñ noĩe fidei censetur vtrũqꝫ ꝛ illud. s. qđ credit: ꝛ id quo credit. Id quo credit dicit fides: sicut ibi. Hec est fides catholica quã nisi quisqꝫ firmiter fideliterqꝫ crediderit: saluus esse nõ poterit. Fides aũt qua creditur si cum charitate sit virtus est: q2 charitas vt ait Amb. Mater est oĩm virtutũ q̃ oẽs informat sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo operans per dilectionẽ virtus est: qua non visa credunt. Hec est fundamentum quod mutari nõ potest: vt ait Apl̃s. q̃ posita in fundamento neminẽ perire sinit. Unde Aug. Fundamentum est xp̃s Iesus. i. xp̃i fides. s. que per dilectionẽ operatur: per quã xp̃us habitat in cordibus que neminẽ perire sinit. Alia vero non est fundamentum. Fides em̃ sine dilectione inanis est. Fides cũ dilectiõe xp̃iani est: alia demonis est. Nã ꝛ demones credũt ꝛ contremiscũt. Sed multũ interest vtrũ quis credat xp̃m: vel xp̃o vel in xp̃m. Nã ipsum esse xp̃m demones crediderunt: nec tñ in xp̃m crediderunt.

Ambr. sup ep̃lam ad Roma. j. Cor. i. Aug. de fid ad petrum. Gal. v. Ephesi. iij. ij. Cor. xv. Aug. de ꝟbis dñi.

¶ Quid sit credere in deum: vel deo vel deum. D

Aliud est enim credere in deum: aliud credere deo: aliud credere deum. Credere deo: est credere vera esse que loquitur: quod ꝛ mali faciunt: ꝛ nos credimus homini: sed non in hominẽ. Credere deũ est credere qꝫ ipse sit de⁹ qđ etiã mali faciunt. Credere in deum est credendo amare credendo in eum ire: credendo ei adherere: ꝛ eius membris incorporari. Per hanc fidem iustificatur impius: vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionẽ operari. Ea em̃ sola bona opera dicenda sunt que fiunt per dilectionem dei. Ipsa enim dilectio opus fidei dicitur. Fides ergo quam demões ꝛ falsi christiani habent qualitas mentis est: sed informis: quia sine charitate est. Nam ꝛ malos fidem habere cum tamen charitate careant. Apostolus ostendit dicens. Si habuero omnem fidem charitatem autem non ha-

ij. Cor. xiij.

beant &c. Que fides etiam donum dei dici potest: quia & in malis quedam dei dona sunt.

¶ An illa informis qualitas mentis que in malo xpiano est. fiat virtus cum sit bonus. E

Si vero queritur vtrum illa informis qualitas qua malus xpianus vniuersa credit que bonus christianus accedente charitate remaneat & fiat virtus: an ipsa eliminetur & alia qualitas succedat que virtus sit. Utrumlibet sine periculo dici potest. Mihi tamen videtur quod illa qualitas que prius erat remaneat: & accessu charitatis virtus fiat.

¶ Ex quo sensu dicatur vna fides. F

Cum diuersis modis dicatur fides fatendum est tamen vnam esse fidem. vt ait Apostolus. Unus dominus: vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur: siue pro eo quo creditur: recte dicitur fides vna. Eph. iiij.
Si enim pro eo quod creditur accipiatur vt hac intelligentia dicitur vna fides quia idem iubemur credere: & vnum idemque est quod creditur a cunctis fidelibus. Unde fides catholica dicitur. idest vniuersalis. Si vero accipiatur fides pro eo quo creditur ea ratione vna dicitur esse fides non quia sit vna numero in omnibus: sed genere. idest similitudine. vnde Augustinus in li. xiij. de trinitate. Fidem quam qui habent fideles vocantur: & qui non habent infideles: communis est omnibus fidelibus: sicut pluribus hominibus Augu.
facies communis esse dicitur: cum tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est vna: sed genere. que cum sit in vno est & in alijs: non ipsa sed similis: & propter similitudinem magis vnam dicimus esse quam multas. Sicut idem volentium dicitur vna voluntas: cum tamen cuique sit sua voluntas & duorum similimorum dicitur facies vna.

¶ Quod fides est de his que non videntur proprie que tamen videntur ab eo in quo est. G

Notandum quoque est quod fides proprie de non apparentibus tantum est. Unde Greg. Apparentia non habent fidem sed agnitionem. Ideo cum Paulus dicat. Fides est substantia rerum sperandarum argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi quod non valet videri. Nam credi iam non potest quod videri potest. Thomas aliud vidit: & aliud credidit: hominem vidit: & deum confessus est dicens. Dominus meus & deus meus. De hoc etiam Aug. ait. Fidem ipsam videt quisque in corde suo esse si credit vel non esse si non credit. Non sicut corpora que videmus oculis corporeis & per ipsorum imagines quas memoria tenemus etiam absentia cogitamus: nec sicut ea que non videmus & ex his que vidimus cogitatione vtcunque formamus: & memorie commendamus. Nec sicut hominem cuius animam: & si non videmus ex nostra conijcimus & ex motibus corporis hominem sicut videndo didicimus intuemur etiam cogitando: non sic videtur fides in corde in quo est ab eo cuius est: sed eam tenet certissima scientia. Cum ergo ideo credere iubeamur: quia id quod credere iubemur videre non possumus: ipsam tamen fidem quando est in nobis videmus in nobis: quia & rerum absentium presens est fides: & rerum que foris sunt intus est fides: & rerum que non videntur videtur fides: & ipsa temporaliter fit in cordibus hominum: & si ex fidelibus infideles fiant perit ab eis. His verbis euidenter traditur fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter non imaginarie sed intellectualiter: & ipsam tamen absentium & eorum que non vi-

Gre. i omel sup Ezech.
Heb. x.
Joann. xx.
Aug. in li. xiij. de tri.

Augu. sup Joannem. dentur esse. Ut enim Aug. alibi ait. Credimus vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides nisi credere quod nō vides. Fides ergo est quod nō vides credere, veritas quod credidisti videre. Unde recta fides dicitur argumentum vel conuictio rerum non apparentium qꝛ fides est ex eo conuincitur ꝛ probatur aliqua esse non apparentia cū fides nō sit nisi de non apparentibus.

¶ Descriptio fidei. h

Hebꝛ. xi. Ait enim apostolus. fides est substantia rerum sperandarum argumentum vel conuictio non apparentium: quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda: ꝛ subsistent in futuro per experientiā ꝛ ipsa est probatio ꝛ conuictio non apparentium: quia si quis de his dubitet per fidem probātur, vt adhuc probatur futura resurrectio: quia ita crediderunt patriarche ꝛ alij sancti. Uel probatio est ꝛ certitudo ꝙ sint aliqua non apparentia vtsupra dictum est. Proprie tamen fides dicitur substantia rerū sperandarum, qꝛ sperandis substat: ꝛ qꝛ fundamentuȝ est bonorum quod nemo mutare potest.

¶ Si illa descriptio spei conueniat. i

Si vero queritur an hec descriptio spei conueniat: sane cōcedi potest vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire sunt ꝛ alia plura quibus differunt fides ꝛ spes: sed non improbe dici potest soli fidei conuenire non spei: qꝛ fides sola fundamentū dicitur. Non qꝛ fides virtus possit esse sine spe ꝛ charitate. Unde Aug. Fides operans per dilectionem vtiqꝫ sine spe esse non potest: nec amor sine spe, nec sine amore spes: nec vtrunqꝫ sine fide, ꝛ fides sine amore nihil prodest: potest tamen credi aliquid quod non speratur: nihil autem potest sperari quod non creditur: ideoqꝫ credere qđ est actus fidei naturaliter precedit sperare quod est actus spei: qꝛ nisi aliquid credatur non pōt sperari. Creditur enim aliquid quod non sperat̄. Inde est ꝙ in scriptura plerunqꝫ reperitur ꝙ fides precedit spem, ꝛ spes sequitur fidem: non qđ virtus fidei precedat virtutem spei tempore vel causa: sȝ qꝛ actus fidei naturaliter precedit actum spei, qđ etiam quidam cōcedūt de ipsa virtute fidei vt naturaliter precedat spem non tempore. Unde ꝛ recte ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum ꝛ bonorum operū nō aūt fundamentū est charitatis, qꝛ non ipsa charitatis sed charitas ipsi⁹ virtutis fidei causa est. Charitas enim causa est ꝛ mater omnium virtutum que si desit frustra habentur cetera. si autem assit habentur omnia. Charitas enim spūssanctus est vt in superioribus pretaxatū est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum causa est: quia oīa munera excellit. Unde Aug. Respice ad munera ecclesie, ꝛ vniuersis excellēt⁹ charitatis munus cognosces: que vt oleum non potest premi in imo sed superexcellit. Non ergo eius causa vel fundamentum fides est. Grego. tamē super Ezech. dicit quia nisi prius fides teneatur nullatenus ad spiritualē amorē attingitur. Nō ei charitas fidē: sed fides charitatē p̄cedit qꝛ nemo pōt amare qđ nō crediderit sicut nec sperare. Sȝ hoc accipi pōt dictū de fideq̄ vt⁹ nō est: Ipsa ei spem ꝛ charitatē frequēter p̄cedit vel de actu fidei q̄ forte naturaliter actum charitatis precedit: sicut actum spei: quod verba premissa diligenter notata innuūt: ꝛ ea etiam que addit dicens. Nisi ea inquit que audis credideris ad amandum ea que audis non inflammaberis: que tn̄ de non visis est, vt ante diximus: vnde Chrysostomus. Fides in anima nostra facit subsistere ea que non videntur de quibus proprie fides

Margin notes: Aug. lench. — Quare dr sola fides fundamētū — Augu. sup ps. viij. — Gregorius — Chrisosto.

est: de visis enim non est fides: sed agnitio.

¶ Quomodo intelligitur quod scriptum est, cum factum fuerit credatis. A

Hic queritur si fides tantum de non visis est: quomodo veritas apostolis ait. Nunc dico vobis priusquam fiat ut cum factum fuerit credatis. ubi innui videtur quod fides illis fuerit de factis et visis. Super quo Augustinus movet questionem et absolvit ita inquiens. Quid sibi vult: ut cum factum fuerit credatis. hec est laus fidei: si quod creditur non videtur. Nam et Thomas cui dictum est quia vidisti me credidisti: non hoc credidit quod vidit. Cernebat enim, et tangebat carnem viventem quam viderat morientem: et credebat deum in carne ipsa latentem. Credebat enim mente quod non videbat: per hoc quod sensibus corporis apparebat. Si vero dicuntur credi que videntur sicut dicit: unusquisque oculis suis credidisse: non ipsa est que in nobis edificatur fides: sed ex rebus que videntur agitur in nobis ut ea credantur que non videntur. Ex his aperte intelligitur: quod proprie fides non apparentium est. Nec illa est fides qua in Christo edificamur: qua dicimus usitata locutione nos ea credere que videmus. Alibi tamen dicit Aug. fidem esse de rebus presentibus quod erit in futuro: cum per speciem deum presentem contemplabimur: que tamen non proprie dicitur fides: sed veritas. Est inquit fides qua creduntur ea que non videntur. Sed tamen est etiam fides rerum: quando non verbis: sed rebus ipsis presentibus creditur: quod erit cum per speciem manifestam se contemplandam sanctis prebebit dei sapientia. Sed non proprie hec dicitur fides: immo fidei merces ad quam credendo pervenitur: ut ex fide verborum transeat iustus in fidem rerum.

Dist. xxiiii. De fide eorum ad eius obiectum sive materiam. Joan. xiiii. Augu. super Joannem. Joann. xx. Quod etiam de rebus presentibus fides sed improprie Aug. in li. q. no. et ve. test. Aug. in li. quonsi euangelij.

¶ Si petrus habuit fidem passionis quando vidit hominem Christum pati. B

Si vero queritur utrum petrus fidem passionis habuerit cum hominem Christum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem passionis habuisse: non in eo quod credebat hominem pati: quia hoc videbat: sed in eo quod credebat deum esse qui patiebatur: Non enim virtus fidei erat quod credebatur homo pati et mori quod iudeus cernens credebat: sed quod credebatur deus esse qui patiebatur. Unde Augustinus super illum locum psal. Respondit ei in via virtutis sue. Laus fidei est non quia credit hominem illum mortuum: quod et paganus credit: sed quia credit eum glorificatum, et verum deum. Credit ergo fides deum mortuum: et hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori quod oculis cernebat: sed credere deum esse qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur quod credimus hominem illum mortuum quod et iudeus credit: sed quia credimus hominem deum mortuum esse.

Augu. super ps.

¶ Si aliqua sciantur que creduntur. C

Post hoc queri solet cum fides sit de non apparentibus et non visis: utrum etiam sit de incognitis tantum? Si enim de incognitis tantum est, de his videtur esse tantum que ignorantur. Sed sciendum est quod cum visio alia est interior: alia exterior: non est fides de subiectis exteriori visioni: est tamen de his que visu interiori utcunque capiuntur. Et quedam sic capiuntur ut intelligantur et si non ut in futuro: quedam autem non: quia cum fides sit ex auditu non modo exteriori sed interiori: non potest esse de eo quod om-

Quod fides nullo capitur sensu

An.l.xiiij. de trini. nino ignoratur q̃ ipſa ad ſenſum corporis nõ pertinet: vt ait Augu. dicẽs. Quã uis ex auditu fides in nobis ſit: nõ tñ ad eũ ſenſum corporis pertinet qui dr̃ auditus: q2 non eſt ſonus: nec ad vllum ſenſum corporis qm̃ cordis eſt res iſta: nõ corporis. Quedã ergo fide creduntur q̃ intelligunt̃ naturali
Eſa.vij. ratiõe. Quedã vero q̃ non intelligũtur. Vñ propheta. Niſi credideritis nõ
Augu.ſup octauanũ. intelligetis. Qḋ Auguſtin⁹ aperte diſtinguit. Alia ſunt inquit q̃ niſi itelligamus non credimus: alia q̃ niſi credamus non intelligemus. Nemo tñ
x. pot credere in deũ niſi aliquid intelligat cum fides ſit ex auditu p̄dicatio
Roñ.x. nis. Idẽ in libro de trini. Certa fides vtcũꝗ inchoat cognitionẽ. Cognitio
Ambro. in viij. de tri. vero certa nõ perficit̃ niſi poſt hanc vitã. Ambroſi⁹ quoꝗ ait. vbi fides: nõ ſtatim cognitio/ vbi cognitio eſt fides p̄cedit. Ex his apparet aliqua credi que non intelliguntur vel ſciũtur niſi prius credantur. Quedã vero intelligi al: quãdo etiã anteꝗ̃ credantur. Nec tñ ſic intelliguntur modo vt in futuro ſciantur: ⁊ nunc etiã p fidẽ qua mundantur corda amplius intelligũ:
An.l.viij. de trini. tur: q2 niſi per fidẽ diligatur deus nõ mũdatur cor ad ſciẽdum eũ. Vñ Auguſti. Quid eſt deum ſcire niſi eũ mẽte cõſpicere: firmeꝗ̃ percipere. Sed et priuſꝗ̃ valeamus pſpicere/ ⁊ peipere deũ ſicut percipit̃ a mundis cordib⁹ niſi per fidẽ diligatur: nõ poterit cor mundari quo.i. vt ad eũ videndũ ſit aptũ. Ecce hic apte habes q2 nõ poteſt ſciri deus niſi prius credẽdo diligatur. Supra aũt dictũ eſt: ꝙ nemo poteſt credere in deũ niſi aliquid intelligatur. Unde colligitur non poſſe ſciri ⁊ intelligi credẽda q̄dam niſi prius credãtur: ⁊ q̄dã nõ credi niſi prius intelligã tur: ⁊ ipſa per fidem amplius intelligi. Nec ea que prius credũtur ꝙ̃ intelligantur penitus ignorant̃ cũ fides ſit ex auditu. Ignorant̃ tñ ex parte: q2 nõ ſciuntur. Creditur ergo qḋ
Qḋ credũt̃ ⁊ amant̃ q̄ ignorãtur. Auguſti. ignoratur. ſed non penitus ſicut etiã amatur qḋ ignorat̃. Unde Augu. Sciri aliq̇d et non diligi poteſt. Diligi vero qḋ ne ſcitur quero vtrũ poſſit? Si non poteſt nemo diligit deũ anteꝗ̃ ſciat. Ubi aũt ſunt illa tria: fides: ſpes: charitas: niſi in animo credẽte qḋ nondũ ſcit et ſperante et amante qḋ credit. Amatur ergo ⁊ qḋ ignoratur: ſed tamen creditur.

¶De fide antiquorum. A

Diſt.xxv. De ſufficiẽtia fidei. Predictis adiiciendũ eſt de ſufficientia fidei ad ſalutem. Illis enim qui preceſſerunt aduentum chriſti ⁊ q̇ ſequuntur videtur profeciſſe fides ſm tẽporis ꝓceſſum: ſicut ꝓfecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitiõe ⁊ articulorũ quã
heb.xi. titate vel conſtantia et deuotione. Eſt aũt quedam fidei menſura ſine qua
Qḋ ſine fide mediatoris nũꝗ̃ fuerit ſal⁹. Auguſti. nunꝗ̃ potuit eſſe ſalus. Unde Apoſtolus. Oportet accedentem credere: q2 deus eſt: et ꝙ remunerator eſt ſperantium in ſe. Sed queritur vtrũ hoc credere ante aduentum et ante legem ad ſalutem ſuffecerit? Nam tẽpore gratie conſtat certiſſime hoc non ſufficere. oportet enim vniuerſa credi que in ſymbolis continentur. Sed nec ante aduentum: nec ante legem videtur hoc ſuffeciſſe: quia ſine fide mediatoris nullum hominẽ vel ante vel poſt fuiſſe ſaluum ſanctorum auctoritates conteſtantur. Unde Aug. ad optatũ. Illa fides ſana eſt qua credimus nullum hominem ſiue maioris ſiue minoris etatis liberari a contagione mortis ⁊ obligatione peccati quod prima natiuitate contraxit niſi per vnũ mediatorẽ dei et hominũ Jeſum chriſtũ cuius hois eiuſdemꝗ̃ dei ſaluberrima fide etiã illi iuſti ſalui facti ſunt qui
Aug. I li.ḋ ꝑdeſtiõe et gratia. priuſꝗ̃ veniret in carnem: crediderunt in carnẽ venturum. Eadem enim fides eſt ⁊ illorum et noſtra. Proinde cum oẽs iuſti ſiue ante incarnationem ſiue poſt nec vixerint nec viuant: niſi ex fide incarnatiõis xp̃i. Profecto qḋ

scriptũ est nõ esse aliud nomen sub celo in quo oporteat saluari nos ex illo tp̄e valet ad saluandũ genus humanũ ex quo in Adã viciatũ est. Idē. Nemo liberatur a dãnatiõe q̄ per Adam facta est nisi per fidē Jesu xp̄i. Idē. Eadē fides mediatoris q̄ nos saluat saluos iustos faciebat antiquos pusillos cũ magnis: qr sicut credimus xp̄m in carne venisse: ita illi venturũ: & sicut nos mortuũ: ita illi moriturũ: & sicut nos resurrexisse: ita illi resurrecturũ: et nos et illi ad iudiciũ viuorũ et mortuorꝝ venturũ. Grego. sup Ezechie. & qui preibãt & q̄ sequebãtur damabãt dicētes. Osanna filio Dauid: qr oēs electi q̄ in iudea esse potuerũt: siue q̄ nũc in ecclesia sunt: in mediatorē dei & hoīm crediderũt & credũt. His alijsq̧ plurib⁹ testimonijs perspicue docet: nulli vnq̄ salutē esse factam nisi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentē credere q̄ supra dixit aplus. sed non sufficit. — Actu.iiij. — Au.l.li.de nuptijs et gratia. — Grego.sup Ezechiele. — Mat.xxi.

¶ De fide simplicium. B

Quid ergo dicetur de illis simplicibus quib⁹ non erat reuelatum mysterium incarnationis qui pie credebãt qd̄ eis traditum fuit. Dici põt nullũ fuisse iustũ vel saluũ cui non esset facta reuelatio vel distincta vel velata vel in apto: vel in mysterio. Distincta vt Abrahe et Moysi: alijsq̧ maiorib⁹ q̄ distinctionē articulorꝝ fidei habebãt. Uelata/ vt simplicibus qb⁹ reuelatũ erat ea esse credēda: q̄ credebãt illi maiores & docebãt: sz eorũ distinctionē apertã nõ habebãt: sicut in ecclesia aliq̄ minus capaces sunt q̄ articulos symboli distinguere & assignare nõ valent: oia tñ credunt q̄ in symbolo cõtinent. Credũt eñ q̄ ignoãt habētes fidem velatam in mysterio: ita et tunc minus capaces ex reuelatione sibi facta maioribus credēdo inherebant. quib⁹ fidem suam quasi committebãt. Un̄ Job. Boues arabãt & asine pascebant iuxta eos. Simplices & minores sunt asine pascētes iuxta boues: qr humilitate maiorib⁹ adherēdo in mysterio credebãt q̄ & illi in mysterio docebant qualis forte fuit vidua sareptana. — Job.i.

¶ Que ante aduentum christi de mediatore credere sufficiebant. C

Sed queritur cũ sine fide mediatoris antiquis non fuerit salus sicut nec modernis: vtrum oportuerit illos credere omnia illa de mediatore q̄ nũc credimus? Quibusdã videtur q̧ suffecerit illis quatuor tñ credere. scz natiuitatē/ mortē/ resurrectionē/ aduentũ ad iudiciũ q̧ ex p̄missis v̄bis Augu. colligũt vbi ista q̄tuor posuit. Alijs aũt videt habita fide trinitatis id de mysterio incarnatiõis fidei suffecisse: vt dei fili⁹ crederetur nasciturꝰ de hoīe & iudicaturus: q̄ de Johanne baptista documentũ huius rei assumũt: q̄ de morte xp̄i & descēsu ad inferos in euangelio dubitasse videt: s̄m expositionē Grego. qñ interrogauit per discipulos. Tu es q̄ venturus es an aliũ expectam⁹? Quasi diceret/ es tu per teipsum descensurus ad infernum: an aliũ ad hec sacramēta missurus es? Quidã tamē dicũt eũ nõ dubitasse de ignorãtia: sed de pietate. i. dubitare se ostendisse non qr ignorauerit sed pietatis affectu compassum esse christo et eius humilitatē ammirando in sinuasse. — Mat.xi. — Luce.vij.

¶ De fide cornelij. D

Solet etiã queri de Cornelio: vtrum fidem incarnationis habuerit cum dictum est ei per angelum/ accepte sunt elemosyne tue: et exaudite sunt orationes tue. Si enim fidem incarnationis non habebat tunc ergo sine fide incarnatiõis erat ei iustitia quia de illo scriptũ est q̧ iustus

Actuū. iij. erat et timēs deū. Si vero fidē incarnationis habebat: q̄d ergo missus est ad eū petr⁹? Sane dici potest eū sicut fidē vnitatis: ita ꝛ incarnationis habuisse dei reuelatiōe: sed incarnatū iā esse dei filiū ignorasse: ꝛ ideo missus est ad eū. Petrus vt iam natū dei filiū ei annunciaret: ꝛ sacramētū regeneratiōis ei conferret. Habebat ergo fidē incarnatiōis: sȝ an facta vel futura esset: nō nouerat: ꝛ ita p fidē venit ad opera et p opera amplius solidatus est in fide. Per fidē eīn vt ait Grego. venit̄ ad opera. Cornelius etiā p fidē venit ad opa. Deū enim vnū credebat: sed filiū eius nesciebat incarnatuȝ. Per fidē placuerūt deo opera ei⁹. Sine fide eīn impossibile est aliquē placere deo. Aug. vero dicit Cornelio dictū esse p angelū. Accepte sunt elemosyne tue ꝛ oratiōes tue anteꝙ̄ in xp̄m crederet: nec t̄n sine aliqua fide donabat ꝛ orabat. Nā quō inuocabat in quē nō credebat. Sȝ si posset sine fide xp̄i esse salus: non ad eum mitteretur architectus ecclesie. Petr⁹ Attēde q̄d ait sine fide xp̄i non posse esse salutem: et t̄n cornelium ex auditū anteꝙ̄ crederet in Christū. Quod ita potest intelligi scilicet anteꝙ̄ sciret Christū incarnatum in quem credebat in mysterio.

Hebr. xj. Augusti.

¶ De equalitate fidei: spei: charitatis et operis que secundū aliquid sunt equalia. E

Gre. super Ezechie. ij. Illud etiam non est pretermittendum ꝙ fides: spes: charitas: ꝛ operatio s̄m aliquid equalia sunt in presenti. Unde Grego. Fidem: spem: charitatē atq̧ operationē dum in hac vita viuim⁹ equales sibi esse apud nos inuenim⁹: q: q̄tum credimus tantū amamus ꝛ q̄tū amamus: tantum de spe presumimus. Quisq̧ enim fidelis t̄m credit q̄tum sperat et amat: et tantū operatur q̄tū credit et amat et sperat. Sed t̄n maior spe et fide charitas dr: quia cum ad dei speciem peruenitur spes ꝛ fides transit: sed charitas permanet. Et quia charitas mater est omnium virtutum que nō ideo post fidē ꝛ spem ponit̄ ꝙ ex eis oriatur: sed quia post illā remanebit aucta. Charitas enim nunꝙ̄ excidit. Premissa autē equalitas propter s̄m interiorum actuum intentionē consideranda est. Huic vero ꝙ hic et superius dictū est scilicet ꝙ charitas non est ex fide et spe: sed econuerso. videtur obuiare quod ait Apostol⁹. Finis precepti est charitas de corde puro et conscientia bona: ꝛ fide non ficta. Qđ exponens Aug. Cor accipit pro intellectu ꝛ cōscientiā pro spe. Qualis inquit charitas est finis p̄cepti procedens de corde puro. i. de puro intellectu: vt nihil nisi de⁹ diligat̄: et cōsciētia id est de spe bona: et fide non ficta id est simulata. Non ergo charitas fidem et spem sed fides et spes charitatem precedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige non ꝙ fides et spes causa vel tempore charitatem omnium bonorum matrē precedant sed quia charitas sine illis in aliquo esse non potest: sed illa sine charitate possunt esse q̄uis non sit pria fides vel spes sine charitate. Ideo ergo ex fide et spe procedere dicitur charitas: quia nulli prouenit sine istis.

j. Cor. xiij

j. Tim. j.

Augusti.

¶ De spe quid sit. A

Dist. xxvj. De spe. Est autē spes virtus qua spiritualia et eterna bona sperantur id est cum fiducia expectant̄. Est eīn spes certa expectatio future beatitudinis veniens ex dei gratia et meritis precedētibus vel ipsam spem quam natura preit charitas vel rem speratam id est beatitudinem eternaȝ. Sine meritis enim aliquid sperare nō spes sed presumptio dici potest.

¶ De quibus sit spes. B

Et sicut fides ita et spes est de inuisibilibus. Unde Aug. Fidē appellamus earum rerum que nō videntur. De spe quoqȝ dr̄ Spes q̄ videt non est spes. Qđ em̄ videt qs quid sperat qđ attinet ad non videre: vel que creduntur: vel que sperātur fidei speiqȝ commune est. Distinguitur tñ fides a spe sicut vocabulo ita rationabili differentia. Est em̄ fides malarū rerum ꝛ bonarū: qꝛ et bona creduntur et mala: et hoc fide bona non mala. Est etiā fides et preteritarū rerum ꝛ presentium ꝛ futurarū. Credim⁹ enim mortem Christi que iam preteriit: credimus sessionē que nūc est. Credim⁹ venturum ad iudicandum qđ futurum est. Item fides ꝛ futurarum rerum est ꝛ alienarū. Nam ꝛ se quisqȝ credit esse cepisse nec fuisse vtiqȝ sempiternū et alia atqȝ alia nō modo de aliis hoib⁹ multa q̄ ad religionē pertinent: verumetiā de angelis credimus. Spes autē non nisi bonarū rerū est: nec nisi futurarū ꝛ ad eum pertinentiū que earum spem gerere exhibentur. Au. in Enchiridion. Rom. viij. Quō differunt fides et spes.

¶ Redit ad premissam questionem scilicet an fides et spes in Christo fuerint. C

Post hoc superest inuestigare vtrum fides ꝛ spes in Christo fuerint vñ tractat⁹ iste sumpsit exordium. Quibusdā nō indocte videtur fidē virtutē et spem in eo nō fuisse: sicut in sanctis iam beatificatis: vel in angelis non sunt ꝛ tamē sancti credūt et sperant resurrectionē futuram: et angeli eandē credūt nec tamē in eis fides vel spes virtus est: quia et deo per speciē contēplando fruuntur: ꝛ in deo verbo resurrectionem futurā siue iudiciū nō p speculū in enigmate: sed preclarissime inspiciūt. Si em̄ qꝛ credunt resurrectionē futurā: ideo verū est eos fidē habere: ergo ea cōsummata post iudiciū similiter et fidē habere dicētur qꝛ credūt eā ꝑteritā. Sed sicut tunc credēt nec tñ fidē que fideles facit habebunt: qꝛ non credunt absqȝ scientia: q̄ nō erit enigmatica sed per speciē: ita et modo credunt ꝛ sperant resurrectionē: nec tñ fidē habent qꝛ credendo agnoscūt. Uenit em̄ eis quod perfectū est ꝛ euacuatū est qđ ex parte est. Uenit em̄ cognitio ꝛ euacuata est fides. Uenit species et desiit spes. Ita ꝛ Christus in quo fuerūt bona pr̄is credidit quidem et sperauit resurrectionē tertia die futuram pro qua et patrem orauit: nec tamen fidem: virtutem: et spem habuit: quia non enigmaticam et specularem: sed clarissimam de ea cognitionem habuit qꝛ nō perfectius eam cognouit preteritam ꝙ intellexit futuram. Sperauit tamen christus sicut in psalmo ait. In te domine speraui: nec tamen fidē vel spem virtutem habuit: quia per speciem videbit ea que credebat. De antiquis vero patribus qui apud inferos vsqȝ ad passionem tenebantur non incongrue dici potest ꝙ fidem et spem virtutem habuerint quia credebāt et sperabant se visuros deum per speciem qualiter eum tunc non videbant: quia non patuit eis cognitio dei per speciem ante passionem Christi qua cōsummata a fide transierunt ad speciem. Supra dis. xxiij. j. Cor. xiij. Ps. xxx. Si iusti apud iferos tēti fidē e spē habuerunt.

¶ De charitate qua diligitur deus et proximus que in Christo et in nobis est. A

Cum autem christus fidē et spem non habuerit dilectionē tñ habuit inquātū homo tantā qua maior eē nō valet: q̄ ex charitate eximia aiam posuit ꝑ amicis ꝛ inimicis. Habuit em̄ in corde charitatē quā ope nobis exhibuit: vt in exhibitiōis forma nos ad diligendū instrueret. Hic aliquid dicendum est de charitate: et modo et ordine diligendi deum et proximum. Dis. xxvij. De charitate ꝑtum ad ei⁹ essentiā ꝛ diffinitionem.

B

¶ Quid sit charitas.

De charitate q̄ dilīgit de⁹ et p̄ximus q̄ in xp̄o et i nobis est. Charitas est dilectio qua diligitur deus propter se: et proximus propter deū vel in deo. Hec habebat duo mandata: vnum pertinēs ad dilectionē dei: quod est maximū in lege mandatū: et alterū pertinēs ad diligendum proximū illi simile. Primū est: Diliges deum ex toto corde et tota mente: et ex tota anima. Quod scriptū est in Deut. Secundū est: Diliges proximum tuū sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet et pphete. Finis em̄ p̄cepti est dilectio: et ea est gemina. i. dei et p̄ximi.

De duob⁹ mandatis charitatis.

¶ Si eadem charitate diligitur deus et proximus. C

Deut. vi. Mat. xxvi. i. Timo. i.

Hic queritur si ex ea ipsa dilectione diligitur deus qua diligitur p̄ximus: an alia sit dilectio dei: et alia proximi. eadē sane dilectio est: qua diligit deus et p̄ximus q̄ spiritussanctus est: vt supra dictū est: quia deus charitas est. Unde Aug. Joannes ait: Non potest deum diligere quē non videt: qui fratrē quē videt nō diligit. Sed si eū quem videt humano visu spirituali charitate: diligere: videret: deū q̄ est ipsa charitas visu interiori quo videri potest. Qui ergo fratrē quē videt nō diligit deū qui est dilectio qua caret qui fratrē nō diligit quō potest diligere? Ex vna enim eademq̄ charitate deū proximumq̄ diligimus: sed deū propter deū: nos vero et proximū propter deum. Si vero vna eademq̄ charitas est dei et proximi: quare dicitur gemina. Propter duo dilecta: id est deū et p̄ximū. Et si vna sit charitas: duo tñ diuersa ea diligūtur. s. deus et homo vel angelus. Pro quo etiā duo sunt mādata q: cū eadem charitas vtroq̄ commendetur: diuersa tamē diligi precipiūtur. Unde Aug. Arbitror ideo spiritū sanctū bis datū: semel in terra et iterū de celo: vt commēdarētur nobis duo precepta: charitatis scilicet dei et proximi. Una est charitas et duo p̄cepta: vnus spiritus et duo data: q: alia charitas nō diligit proximum: nisi illa qua diligit deū. Qua ergo charitate proximū diligimus eadem deū diligimus. Sed q: aliud est deus aliud proximus: et si vna charitate diliguntur: ideo forte duo precepta dicuntur et alterū maius et alterū minus: vel propter duos motus qui in mente gerunt: dū deus diligitur: et proximus. Mouetur em̄ mens ad diligendū deū: mouetur et ad diligēdū proximum: et multomagis erga deum q̄ erga proximum.

Aug. li. viij. de trinitate. Joan. iiij.

Quare dī charitas gemina.

Aug. in sermone de ascēsione.

Au. I li. i. d doct. xp̄ia.

¶ De modo diligendi. D

Consequenter modum vtriusq̄ dilectionis aduertamus.

Hec regula vt ait Aug. dilectionis diuinitus cōstituta est: vt deū p̄pter se ex toto corde et p̄ximū diligas sicut teip̄m. i. ad qđ et p̄o q̄ teip̄z diligere debes. In bono q̄ et pp deū teip̄m diligere debes. In bono q̄ diligēd⁹ ē p̄ximus nō i malo: et pp deū. Proximū vero oēm hoīem op3 intelligi: q: nēo est cum quo sit operandū male. Qui ergo amat homines vel quia iusti sunt: vel vt iusti sint amare debet: hoc est in deo vel propter deum. Sic em̄ et seipsum amare debet. s. in deo vel p̄pter deū. i. q: iustus est vel vt iustus sit. Qui em̄ aliter se diligit: iniuste se diligit q: ad hoc se diligit vt sit iniust⁹. Ad hoc ergo vt sit malus: nō ergo iam se diligit: Qui em̄ diligit iniq̄tatem odit animā suā. Modus ergo diligēdi precipiēdus est homini. i. quō se diligat vt p̄sit sibi. Quin autē se diligat et p̄desse sibi velit: dubitare demētis est. Modus aūt precipit̄ cum ait: sicut teipsum: vt proximū diligas ad quod teip̄m. Si ergo te nō p̄pter te diligere debes: sed p̄pter illū vbi dilectionis tue rectissimus finis est: nō succēseat alius aliquis homo: si teip̄m

Aug. viij. d tri. cap. v.

Psal. x. Au. de do. xp̄iana.

propter deum diligis. Huius dilectionis modū veritas insinuat dicens: Mandatum nouū do vobis: vt diligatis inuicem sicut dilexi vos: id est ad quod dilexi vos: scilicet vt filij sitis vt vitam habeatis. Joan. xiij.

¶ De modo diligendi deum. E

Dilectionis aūt dei modus insinuat cū dicit ex toto corde. i. ex toto intellectu: ex tota aia. i. ex tota volūtate: ex tota mēte. i. memoria: vt oēs cogitationes z oēm vitā z oēm intellectū i illū cōferas a q̄ hēs q̄ ea q̄ cōfers. Hec dicens nullam partem vite nostre reliquit que vacare debeat: sed quicquid venerit in animum illuc rapiatur quo dilectionis impetus currit: z diligere deum propter se modus est diligendi deum: z sunt isti duo modi diligendi deum vt quibusdam placet. Aug. l li. j. d do. xpiana.

¶ De impletione illius mandati. F

Illud autē preceptū nō penitus implet ab homine in hac mortali vita: sed ex parte: nō ex toto: quia ex parte diligim⁹ sicut ex parte cognoscimus. In futuro aūt implebitur ex toto. Unde Aug. Cū adhuc est aliqd carnalis cōcupiscentie: non omni modo ex tota anima diligit deus. Caro autē nō dicitur cōcupiscere nisi q2 aia carnaliter cōcupiscit. Cū autē venerit qđ perfectū est vt destruat qđ ex parte est. i. vt iā nō ex parte sit sed ex toto charitas nō auferetur sed augebit z implebit. In qua plenitudine illud p̄ceptū charitatis implebit: Diliges dñm deū tuū ex toto corde zc. Tūc erit iustus sine pctō. q2 nulla erit lex repugnās mēti. Tūc p̄rsus toto corde: tota aia: tota mēte: diliges deū: qđ est summū preceptum. Aug. in li. de pfectiōe humāe iustitie. j. Cor. xiij.

¶ Questio de precepti ratione. G

Sed cur precipitur homini ista perfectio cum in hac vita eam nemo habeat? Quia nō recte curritur si q̄ currendū est nesciatur. Quō autē sciretur si nullis preceptis ostēderetur. Ecce habes cur illud preceptū est qđ hic penitus impleri nō pōt. Implet tā ex parte. s. bm pfectionē vite. Alia est eīm perfectio currētis alia puenietis. Facit hoc mādatū vt cursor: qui deū ante oia z pre oibus diligit: nec tamen omnino perficit. Au. i eodē.

¶ Qđ alterum mādatū in altero est. H

Cum autem sint duo precepta charitatis: pro vtroq3 sepe vnū ponitur: nec immerito q2 nec deus sine proximo nec p̄ximus sine deo diligi potest. Unde Apostolus omne mādatū legis dicit instaurari id est cōtineri z impleri in hoc verbo: Diliges p̄ximū tuū sicut teipsum. Et Christus dilectionē proximi specialius commemorat dicēs: Mādatū nouum do vobis vt diligatis inuicē sicut dilexi vos: vbi illud maius mādatum dilectionis dei videt pretermissum: sed bene intelligētibus vtrunq3 inuenitur in singulis: quia q̄ diligit deū non potest eū contēnere quē deus precipit diligi: z qui diligit proximū: quid in eo diligit nisi deū? Ipsa est dilectio ab omni mūdana dilectione discreta: quā distinguēs dñs ait: sicut dilexi vos. Quid eīm nisi deū dilexit in nobis nō quē habebam⁹ s3 vt haberem⁹: sicut medic⁹ egrotos z quid in eis diligit nisi salutē: quā cupit reuocare: non morbū quē venit expellere: sicut z nos inuicē diligamus: vt quantum possumus inuicē ad habēdū in nobis deū ex dilectione attrahamus. Aug. sup Joannem. Ro. xiij. z Gal. v. Joan. xiij. Aug. sup Joannem.

¶ Que charitate diligenda sint. I

Sed que hac dilectione diligenda sint iam inquiramus. Non eīm omnia: vt ait Aug. quibus vtendū est diligenda sunt: sed ea sola Au. l li. de do. xpiana

quē vel nobiscum societate quadā referuntur in deū sicut est homo vel angelus: vel ad nos relata beneficio dei per nos indigent vt corpus: qđ ita precipiendū est diligi: vt ei ordinate prudenterq̄ cōsulatur.

℄ Si illo p̄cepto iubemur diligere totū proximū ⁊ nos totos. A

Dist. xxviij. De charitate quatuor ad diligibiliū numerum ⁊ distinctionē.

Aug. i li. de doct. xp̄iana.

Hic potest queri vtrū in illo mandato dilectionis proximi totū proximū: id est animā ⁊ corpus nosq̄ ipsos totos diligere precipiamur. Ad quod dicimus omne genus diligēdarum rerum in illis duobus mandatis cōtineri. Quatuor enim diligēda sunt. vt ait Aug. Unū quod supra nos est: scilicet deus: ⁊ alterū quod nos sumus. tertiū quod iuxta nos est: scilicet proximus. quartū quod infra nos est: scilicet corpus. De secundo ⁊ quarto nulla precepta danda erant: scȝ vt diligeremus nos vel corpus nostrum: precipitur autem deus diligi ⁊ proximus. Ut aūt quisq̄ se diligat precepto nō est opus. Quantūlibet enim homo excidat a veritate remanet illi dilectio sui ⁊ dilectio corporis sui: quia nemo vnq̄ carnem suam odio habuit. Nam viri iusti qui corpus suum cruciant non corpus: sed corruptiones eius ⁊ pondus odērūt.

Ephe. v.

Hic videtur Aug. tradere q̄ ex precepto nō teneamur diligere nosmetipsos vel corpus nostrum: qđ si est: non omne genus diligendarum rerum illis duobus preceptis cōtinetur: quia cum ⁊ nosipsos ⁊ corpus nostrum diligere debeamus: ad quid necessariū est preceptū cum scriptū sit: Qui diligit iniquitatē odit animā suā. Sed speciale de hoc preceptū nō erat dandum nec speciali precepto opus erat id tradi: vt quisq̄ se vel corpus suū diligeret: quia hoc in illo precepto continetur: Diliges proximū tuū sicut teipsum. Ibi enim ⁊ proximū totū ⁊ te totū intelligere debes. Unde Aug. in eodem: Si te totū diligas: id est animā ⁊ corpus ⁊ proximū totū: id est animā ⁊ corpus: homo enim ex anima cōstat ⁊ corpore: nullū rerū diligendarum genus in his duobus preceptis pretermissum est. Cū enim precurrat dilectio dei: eiusq̄ dilectiōis modus prescriptus appareat: ⁊ sequatur dilectio proximi: de tua dilectione nihil dictum videtur. Sed cū dictū est: Diliges proximū tuū sicut teipsum simul ⁊ tui abs te dilectio pretermissa non est. Ecce hic aperte dicit in illo precepto nō tantūmodo proximi: sed ⁊ tui dilectionem contineri ⁊ totius proximi totiusq̄ tui. Ex quo apparet q̄ dictū est de secundo ⁊ quarto: scilicet de dilectione nostri ⁊ corporis nostri nulla precepta dāda: ita esse intelligendū: scilicet specialia ⁊ diuisa: quia in illo vno totū cōtinetur: ⁊ q: id quod sumus ⁊ qđ infra nos est ad nos tamen pertinens nature lege diligimus que in bestijs etiam est. Ideoq̄ ⁊ de illo qđ supra nos est: ⁊ de illo qđ iuxta nos est diuisa precepta sumpsim⁹. In quorū altero eius qđ sumus ⁊ illius qđ infra nos est dilectio cōtinet̄. Sic cōdita est mēs humana vt nunq̄ sui nō meminerit: nunq̄ se nō intelligat: nunq̄ se nō diligat: sed quoniā qui odit aliquē nocere illi studet. Nō immerito ⁊ mens hominis quādo sibi nocet se odisse dicitur. Nesciens eñ sibi vult male: dū nō putat sibi obesse qđ vult: sed tñ male sibi vult qñ illđ odit qđ obsit sibi sm illud: Qui diligit iniquitatē odit animā suā. Qui ergo diligere se nouit deū diligit. Qui vero nō diligit deū: etiā se nō diligit: qđ ei naturaliter inditū est: tamen nō incōgrue se odisse dicitur cū id agit qđ sibi aduersat̄: ⁊ seipsum tanq̄ suus inimicus sequitur.)

Psalm. x.

Au. de doc. christiana.

Hic text. in li. antiqs nō inenit̄ imo est qdā expositio ipsius text⁹.

Psal. x.

℄ Si in illo p̄cepto cōtineatur dilectio angelorum. B

Au. i li. de doct. xp̄ia.

Oritur autē hic de angelis questio: vtrū ad illud preceptū dilectionis proximi etiā dilectio ptineat angelorū. Nā q̄ nullū hominem

exceperit qui p̄cepit proximū diligere dn̄s in parabola semiuiui relicti ostē dit: eū dicens proximū qui erga illum extitit misericors. Deinde subdit. Va de ꝛ tu fac similiter. Ut eū proximū intelligamus, cui vel exhibendū est offi cium misericordie si indiget: vel exhibendū esset si indigeret: nullū vero ex ceptum esse cui misericordie negandū sit officiū: quis nō videat cū vsq̧ ad inimicos etiā porrectū sit domino dicente. Diligite inimicos vestros ꝛ be nefacite his qui oderunt vos. Manifestū est ergo omnē hominē proximum esse reputandū. Proximū vero nomen ad aliquid est: nec quisq̧ esse proxi mus nisi proximo potest. Unde cōsequens est ꝛ cui prebendū ꝛ a quo prebē dum est officiū misericordie recte proximū dici. Manifestū est ergo p̄cepto di lectionis ꝛ proximi etiā sanctos angelos cōtineri: a quibus tāta nobis mi sericordie impenduntur officia. Ex quo ꝛ dn̄s proximum se nostrū dici vo luit: vt in parabola saucij ostendit ꝛ in propheta. Quasi proximū ꝛ quasi fratrē nostrū sic cōplacebam. Sed q꞉ excellentior ac supra nostrā naturam est diuina substantia: preceptū dilectionis dei a proximi dilectione distin ctum est. Ideoq̧ licet nobis deus omnia impendat beneficia: nō tamē no mine proximi includitur in illo precepto quem non sicut nos diligere debe mus: sed plusq̧ nos in toto corde ꝛ anima. Christum vero inquantum ho mo est sicut nos diligere debemus eiusq̧ s̄m hominem dilectio illo cōtinet mandato: quem etiam s̄m hominem magis q̄ nos sed non q̄tum deum de bemus diligere: q꞉ inq̄tum est homo: minor est deo.

Quis sit proximus.

Luce. vij.

Q̄d angeli in illo pcepto ptinēt.

Ps. l.xxiiij.

Q̄d et xp̄s prim⁹ noster est s̄m q̄ homo.

¶ Quibus modis dicitur proximus. C

Hic notandum est proximum dici diuersis modis. scꝫ con ditione prime natiuitatis: spe cōuersionis: propinquitate cognationis: ra tione beneficij exhibitionis.

¶ De ordine diligendi quid prius quid posterius. A

Post predicta de ordine charitatis agendum est: q꞉ dicit sponsa. Introduxit me rex in cellam vinariam: ꝛ ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem quid prius quid po sterius esse debeat. Peccat em̄ qui prepostere agit. Nā scire quid facias ꝛ nescire ordinem faciendi: non est perfecte cognitionis. Ordinis nā q̧ ignorantiā conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligēdi Au gustinus insinuat dicens. Ipse est qui ordinataꝫ habet dilectionem: ne aut diligat quod non est diligendum: aut non diligat quod diligendū est: aut eque diligat quod minus vel amplius diligendum est: aut minus vel am plius quod eque diligendum est. Omnis peccator inq̄tū peccator est: non est diligendus: ꝛ omnis homo inq̄tum est homo: diligendus est propter deū: deus vero propter seipsum: ꝛ deus propter se omni homini amplius diligē dus est: ꝛ amplius quisq̧ debet deum diligere q̄ seipsum. Item amplius alius homo diligendus est q̄ corpus nostrum quia propter deum omnia ista diligenda sunt: ꝛ potest nobiscum deo homo perfrui: quod non potest corpus nostrum: quia corpus per animam viuit qua fruimur deo. Audisti aliqua de ordine charitatis vbi expressum est nos amplius debere diligere deum q̄ omnes homines vel nosipsos ꝛ amplius animam alicuius homi nis q̄ corpus nostrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum su perius posita prius ponitur quod supra nos est: scd̄o q̄d nos sumus: tertio q̄d iuxta nos est. quarto q̄d infra nos est. vbi ordo diligendi insinuari vide tur ex ratione numerationis. Nō est aūt apertū vtrum omnes homines pa riter diligere debeamus ꝛ tantum q̄tum nos vel minus.

Dist. xxix. De charitate q̄tum ad diligēdi ordinem.

Au. i li. de doct. xp̄ia.

Nota ordinē charitatis.

¶ An omnes homines pariter diligendi sint. B

Unde etiam super hoc sepe mouetur questio quã perplexã faciunt sanctorũ verba varie prolata. Quidã em̃ tradere videntur ꝙ pari affectu omnes diligendi sint/sed in effectu.i.in exhibitione obsequij distinctio obseruanda sit. Unde Augu. Oẽs hoies eque diligendi sunt/ sed cum oibus prodesse non possis his potissimũ consulendũ est qui pro locorũ et tẽporũ vel quarũlibet rerũ oportunitatibus constrictius tibi quasi quadã sorte iunguntur. Pro sorte em̃ habendũ est quo quisqꝫ tibi tpaliter colligantius adheret ex quo legis potius illi datũ esse. Idẽ super epistolã ad Gal. Operemur bonũ ad omnes maxime autẽ ad domesticos fidei.i.ad christianos. Omnibus em̃ pari dilectione vita eterna optanda est/ et si non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia q̃ fratribus maxime sunt exhibenda/qꝛ sibijnuicẽ membra qui habent eundem patrẽ scꝫ deum. His alijsqꝫ testimonijs innituntur qui dicunt omnes hoies pariter diligẽdos esse charitatis affectu: sed in operis exhibitione differentiam.

Au. li. de do. xpiana

Auctoritates ponit q̃ videtur dicere oẽs pꝛ diligẽdos eẽ.sed i effectu dr̃a3 eẽ

Gal.vj.

¶ Que his repugnare videntur. C

Mat. xxij.

Quibus obuiat illud preceptũ legis de diligendis parentibus. Honora patrem tuũ et matrẽ.vt sis longeuus super terrã. Ut qd em̃ spiritualiter illud preciperetur de parentibus nisi maiori dilectione forent diligendi. Sed hoc illi referendũ dicunt ad exteriorẽ exhibitionẽ: in qua ꝑponendi sunt parentes. Unde honora dixit non dilige. Obuiat etiam illud qđ hieronỹ. super Ezechielẽ ait scꝫ vt ordine charitatis sicut scriptũ est. Ordinauit in me charitatẽ. Post omnium patrem deum carnis quoqꝫ pater diligatur/et mater et filius ꝛ filia frater ꝛ soror. Am. quoqꝫ diligendi exprimẽs ordinẽ super illud canti.ca.ij. Ordinauit in me charitatẽ ait. Multorũ charitas inordinata est qđ in primo est ponunt tertiũ vel quartũ. Primo deꝰ diligendus est: secundo parentes: inde filij post domestici qui si boni sunt malis filijs preponendi sunt. Secundũ hoc in euangelio ad cuiusqꝫ dilectionem propriũ ponit. Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo/ et ex oibus viribus tuis/et proximũ tuum sicut teipsuꝫ et inimicos non ex tota virtute: nec sicut teipsum/sed simpliciter. sufficit enim ꝙ diligimus et nõ odio habemus. Ecce ex premissis aperte insinuatur que in affectu charitatis distinctio sit habenda/ vt differenti affectu non pari homines diligamus/ ꝛ ante omnia deum ẽm nosipsos/tertio parentes/inde filios et fratres: post domesticos/demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi que de ordine dilectionis supra dicuntur esse referenda ad operum exhibitionem: que differenter proximis exhibenda sunt. Primo parentibus: inde filijs: post domesticis demũ inimicis. Deum vero tam affectu q̃ obsequij exhibitione ante omnia diligendum.

Deut.v.

hieronỹ.

Canti.ij.

Ambrosiꝰ

Mat. xxij.

Ordoꝰ diligẽdi hic oñditur.

¶ Quod aliqui eorũdem tantũ proximos q̃tũ nos debere diligere tradunt. D

Quorum etiã nonnulli tradunt affectu charitatis tantum proximos esse diligẽdos q̃tum nosipsos diligimus quod confirmant auctoritate Aug. qui ait. Nec illa tam q̃stio moueat: q̃tũ charitatis fratri debeamus impẽdere q̃tũ deo. Incõparabiliter plus deo q̃ nobis/fratri vero q̃tũ nobis. Nos aũt tantomagis diligimus q̃tomagis diligimus deũ. Ex hoc et p̃missis testimonijs Aug. asseruit oẽs hoies pariter esse diligendos a nobis ꝛ tm̃ q̃tum nos/deum aũt pluꝰqꝫ nos corpus vero nostrũ minꝰ q̃

Au. in lib. viij. de tri.

nos vel proximos. Nec in enumeratione premissa diligendorũ ordinem di-ligendi assignari dicunt: sed tantum que sunt diligenda.

Secundũ alios non pari affectu omnes diligendi sunt. E

Uerũ quia premissa verba Ambrosij ordinē diligendi ƀm affectũ magis ꝗ̃ scđm effectũ diligenter intuentibus explicare videꝰ: non indocte alij dicunt non modo in exhibitione operis: sed etiã in affectu charitatis ordinē differentē esse statutũ: vt añ oīa diligamus deũ secũdo nos: tertio parentes: quarto filios vel fratres et hmōi / postea domesticos: demũ inimicos. Quod vero Aug. dicit pariter oēs esse diligendos: et pari dilectione oibus vitam optandã / ita accipi pōt vt paritas non ad effectũ referatꝰ / sed ad bonũ quod eis optatꝰ: quia charitatē oibus optare debemus vt pa-ria bona mereantꝰ. Sicut Apl's dicit. Uolo oēs homines esse sicut me. Optã da est eñ minoribus pfectio maiorũ vt ipsi fiant pfecti / et sic parē mereantꝰ beatitudinē. Uel pari dilectione. i. eadē dilectione omnes diligendi sunt. Item quod ait / vt tantũ diligamus fratres ꝗ̃tum nos: ita intelligi potest id est ad tantum bonuz diligamus fratres ad ꝗ̃tum nos vt tñ bonum eis optemus in eternitate ꝗ̃tũ nobis / et si non tanto affectu. Uel ibi ꝗ̃tum si-militudinis est non quantitatis.

Determinatio auctoritatũ q̃ videntur aduersari.

j. Cor. v.

Questio de parentibus bonis et malis quō diligendi sunt. F

Solet etiam queri si parentes nostri mali sunt: vel filij vel fratres an magis vel minus diligendi sint alijs bonis hac ratiōe nobis nō copulatis. Uidetur ꝙ magis sint diligendi boni / qui nobis carne nō sunt coniuncti ꝗ̃ mali carne coniuncti: quia nobis sunt coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior est eñ copula cordiũ ꝗ̃ corporũ. Unde Beda de illis verbis dñi. Mater mea et fratres mei hi sunt qui verbũ dei faciunt / ait. Nō iniuriose negligit matrē nec mater negatꝰ que etiã de cruce agnoscitꝰ: sed re-ligiosiores mōstrantꝰ copule mentiũ ꝗ̃ corporũ. Uerũ tñ latebrosa questio est hec / nec a nobis plene absoluēda properantibꝰ ad alia. Mouemur eñ ex verbis illis quibus inimicos non ex tota virtute non sicut teipsum iubet di-ligere: sed simpliciter. Sufficit eñ ꝙ diligimus et non odio habemus. Qđ non ita accipiendũ est quasi sufficiat tibi diligere inimicũ et nō sicut teipz / qꝛ omnes et amicos et inimicos sicut teipsum diligere debes. Sed ad ostē-dendũ gradus diligendi deum et proximũ et inimicũ qui tamen proximus est propria dñs ponit cum ait. Diliges deum ex tota virtute tua: ⁊ proximũ sicut teipsum / non ait ex tota virtute vt ostendat proximũ diligendũ minꝰ ꝗ̃ deum. Dicit etiam diligite inimicos / nec addit ex tota virtute nec sicut teipsum sed simpliciter. Sufficit eñ ꝙ diligimus et non odio habemus. i. sufficit dicere vt diligamus et non odio habeamus non quin eos diligere debeamus sicut nos: quia proximi sunt: sed sufficit si eos minus diligimꝰ ꝗ̃ alios proximos quod dilectionis genus innuit.

Beda.
Math. xij.
Luce. viij.
Marci. iij.
Joh. xix.

Mat. xxij.

Luce. vj.

Questio Aug. in libro retractationum. G

Queri etiam solet cur dñs preceperit diligere inimicos: cũ alibi precipiat odio habere parentes et filios. Ad quod dicendũ est duo eē diligenda in homine naturam et virtutē: vitiũ vero et peccatũ odiendũ. Et parentes ergo inꝗ̃tũ mali sunt odiendi sunt: et inimici diligendi inꝗ̃tum homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno dei et odiamus pro-pinquos si impediunt nos a regno dei et in omnibus cōmuniter naturam diligamus: quam deus fecit.

Luce. xiiij.
Aug. i lib. retractati.

¶De gradibus charitatis. b

Augu. sup epl'as Jo. Phil. j. Joha. xv.

Sciēdū quoqꝫ est diuersos esse gradus charitatis. Est em̄ charitas incipiens: proficiens: perfecta: perfectior, perfectissima. Vn̄ Aug. perfecta charitas est hec vt quis paratus sit ꝓ fratribus etiā mori. Sz nū-quid mox vt nascit̄ iam prorsus ꝑfecta est: immo vt ꝑficiat̄: nascit̄: cū fuerit nata nutrit̄: cū fuerit nutrita roborat̄: cū fuerit roborata ꝑficit̄: cū ad perfectionē venerit dicit: cupio dissolui ⁊c. Hic apte progressus et ꝑfectio charitatis insinuat̄ quā ꝑfectionē etiā veritas cōmendat dicens. Maiorē hac dilectionē nemo hꝫ q̄ꝫ vt animā suā ponat q̇s pro amicis suis. Qḋ vtiqꝫ dictū est de opere dilectionis q: maior dilectionis effectus non est: q̄ꝫ ponere animā pro alijs. Nec te moueat quod ait pro amicis: qui em̄ ponit animā pro amicis: ponit ⁊ pro inimicis ad hoc vt ipsi fiant amici.

Dist. xxx. De charitate ꝗꝛum ad meriti passionē.

¶Si melius est diligere amicos: q̄ꝫ inimicos vel econuerso. a

H Ic solet queri quid potius sit plurisqꝫ meriti diligere amicos an diligere inimicos? Sed hec cōparatio implicita est. Si enim conferat̄ dilectio amicorū tm̄ dilectioni amicorū ⁊ etiā inimicorū ꝑspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine q̇ diligit simul amicū et inimicū quid horū potius sit querat̄ obscura est rn̄sio. q: de motu mentis agitur: de quo non est nobis facile iudiciū: an vnus ⁊ idē motus sit erga amicū et inimicū: sed erga amicū intensior: an duo: vnus erga inimicū: qui dicit̄ difficilior: alter erga amicū qui videt̄ feruentior, nec incongrue putat̄ melior qui est feruentior. Uel si vnus idēqꝫ est: idē potior vbi est ardentior: non improbe extimat̄. Aug. tm̄ sentire videt̄ maius esse diligere inimicū q̄ꝫ amicū quia ꝑfectorū esse dicit diligere inimicos et bn̄facere eis: neqꝫ hoc tanta multitudine impleri quanta exaudit̄ in oratione dn̄ica cū dicit̄. Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Illā em̄ sponsionē dicit a multis impleri q̇ nondū diligunt inimicos. Ait em̄ sic. Magnū est ergo cū qui tibi nihil mali fecerit esse beniuolū et bn̄ficū: illud multo grandius ⁊ magnificētissime bonitatis est: vt tuū quoqꝫ inimicū diligas: et ei q̇ tibi malū vult et si pōt facit: tu semꝑ bonū velis faciasqꝫ qḋ possis, audiens dicentē Jesum. Diligite inimicos vr̄os et bn̄facite his q̇ odiunt vos et orate ꝓ ꝑsequētibus ⁊ calumniātibus vos. Sed q̇m̄ ꝑfectorū filiorū dei est istud quo quidē se dꝫ ois fidelis extēdere, et humanū animū ad hunc affectū orando deū secūqꝫ agēdo luctādoqꝫ perducere: tm̄ q: hoc tā magnū bonū tante multitudinis nō est quātā credimus exaudiri cū dicit̄ in oratione. Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris: procul dubio verba sponsionis huius implentur si hō qui nondū ita ꝑfectꝰ vt etiā diligat inimicū: tm̄ qn̄ rogatur ab homine q̇ peccauit in cū vt ei dimittat, dimittit ex corde qui etiā sibi roganti vult dimitti, cum orat ⁊ dicit, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Quicūqꝫ vero rogat hominē in quē peccauit si pctō suo mouet̄ vt roget: nō est adhuc deputādus inimicus, vt cū diligere sit difficile sicut erat qn̄ inimicitias exercebat. Quisquis vero rogāti ⁊ penitēti nō dimittit nō estimet a dn̄o sua pctā dimitti, q: mētiri veritas nō pōt, q̇ cū docuisset orōnē hāc in ea positā sentētiā cōmēdauit dicēs. Si dimiseritis hoibus pctā eoꝝ dimittet ⁊ vobis pr̄ vester. Si vero non dimiseritis, nec pr̄ vr̄ dimittet vobis pctā vestra. Ecce hinc haberi vr̄ qḋ et preta xauimus. s. maioris virtutis esse diligere inimicū et bn̄facere ei q̄ꝫ illū q̇ nihil mali fecit nobis vel amicū. Qḋ si q̇s concedere simpliciter voluerit dicens intensius diligit amicus q̄ꝫ inimicus, ⁊ tō

Aug. i Enchiridion. Math. vj. In Ench.

Math. v. Luce. vj.

illud potius isto: determinet ista sm̄ premissam intelligentiā dicens ibi cō-
parationē factā inter dilectionē qua diligit tm̄ amicus et illā qua amicus
et inimicus diligit. Illud vero qđ sequit magis nos monet quod. s. dicat nō
esse tante multitudinis diligere inimicos quanta exaudit cū dicit. Dimit-
te nobis debita nostra ⁊c. vbi dat intelligi ꝙ alicui a deo dimittunt pecca-
ta non diligenti inimicū: si tñ fratri roganti q̄ in se peccauit dimittit. Sed
cū peccata non dimittant alicui adulto nisi charitatē habeat sequit vt cha-
ritatē habeat qui nō diligit inimicū. Quō ergo noīe ꝓximi oīs homo intel-
ligit in illo mandato. Diliges ꝓximū tuū sicut teipm̄. Si eñ omnis ho-
mo ꝓximus est, tunc inimicus p̄cipimur ergo et inimicos diligere. Et q2 illō
preceptū generale est oibus p̄cipit oēs hoīes diligere etiā inimicos. Quidā Mat. vj.
quod hic dicit simpliciter tenere volētes illud preceptū determinant dicē-
tes: illic ꝑfectis dari in preceptū diligere omnē hominē etiā inimicū, mino-
ribus vero in consiliū. In preceptū vero eos diligere qui nihil mali fecerūt Mat. xiiij.
eis et inimicos non odire. Sed melius est vt intelligat oibus illo mandato Deut. vj.
p̄cipi cūctos diligere etiā inimicos: cui sensui attestant superius posite au-
ctoritates et alie multe. Illud vero Aug. nouissime positū de perfecta cha-
ritate dictū intelligitur que tm̄ est perfectorū: qui non solū amicos: sed etiā
inimicos ꝑfecte diligunt eisqꝫ benefaciunt. Que perfectio dilectionis non
est tante multitudinis: q̄sta exaudit in oratione dñica: et hoc reuera grāde
est et eximie bonitatis scꝫ perfecte diligere inimicū. Ita et cum dicit impleri
verba illius sponsionis ab homine: qui non ita profecit vt diligat inimicū
de dilectione perfecta accipiendum est. Dist. xxxj.

¶ Si charitas semel habita amittatur. A De charitate q̄stum ad durationem.

ILlud quoqꝫ non pretereundum ꝙ quidā asserunt
charitatē semel habitā ab aliquo non posse excidere, nullūqꝫ dā-
nandū hanc aliquando habere, qui hanc traditionem sub di- i. Cor. xiij.
ctis muniunt testimonijs. Apostolus ait. Charitas nunq̄ exci- Au. ad iu-
dit Aug. etiā inquit. Charitas que deseri potest nunq̄ vera fuit. Item cha- lianū comi-
ritas est fons propri⁹ ⁊ singularis bonorū, cui nō cōmunicat alienus. Alie- tē: et hr̄ de
ni sunt omnes qui audituri sunt non noui vos. De hoc fonte scriptura ait. pe. d. ij. ca.
Fons aque viue sit tibi proprius et nemo alienus cōmunicet tibi. Si autē Charitas:
alieni sunt qui audituri sunt illā vocē: non ergo huic fonti cōicant dānan- ⁊ ibi totū h̄
di. Item Augusti. super epistola Johannis. Radicata est charitas securus ca. ponitur
esto: nihil mali prodere potest. Item Grego. in moralibus. Ualida est vt Mat. xxv.
mors dilectio. virtuti enim mortis dilectio comparatur: quia nimirū men- Prouer. v.
tem quā semel ceperit: a dilectione mūdi funditꝰ occidit. Itē Aug. sup epi- Augustin⁹
stola Johannis. Unctio inuisibilis charitas est: que in quocunqꝫ fuerit Joh. iiij.
radix illi erit que ardente sole arescere non potest, nutritur calore solis non Grego. sup
arescit. Item Beda super Johannem. Querendum est quomodo speciale fi- ps. cij.
lij dei agnoscendi signum fuerit. ꝙ super eum descenderit et manserit spi- Beda.
ritus. Quid magni est filio dei. ꝙ in ipso manere spiritus astruatur? Notā-
dumqꝫ quia semper in domino manserit spiritus. In sanctis vero q̄diu
mortale corpus gestauerint partim semper maneat partim rediturus rece-
dat. Manet autem apud eos: vt bonis insistant actibus. Recedit vero ad
tempus ne semper infirmos curandi: mortuos suscitandi: demones eijcien- Grego. sup
di: vel etiam prophetizandi habeant facultatē. Manet ergo semꝑ vt possint ezechielem
habere virtutes: vt mirabiliter ipsi viuāt. Uenit ad tp̄s: vt etiā alijs ꝑ mira- idē i mora-
culorū signa quales sint intus effulgeāt. Itē Greg. In sanctorū cordibꝰ sm̄ libus.

quasdam virtutes semp manet spūs: ꝗ̄ quasdā recessurus venit ꝛ venturus recedit. in his virtutibus sine quibus ad vitam non peruenitur in electorum suorum cordibus permanet. In his vero per quas sanctitatis ꝟtꝰ ostēdit vt in exhibitione miraculoꝝ aliqñ adest: aliqñ se subtrahit. Item Ambr. Ficta charitas est que in aduersitate deserit. Hec innuere videntꝰ ꝙ charitas semel habita non amittatur. Ideo quidam in preteritā ꝓsilie

Amb. sup epistolam ad Rom. runt audaciam dicentes charitatem a dānandis non haberi: nec a quoꝙ̄ habitam posse amitti, quos ratio vincit ꝛ authoritas. Quidam em̄ ad tempus sunt boni qui postea fiunt mali: ꝛ ecōuerso. Vñ quorundā nōīa xp̄s

Luce. x. dicit scripta in libro vite: qui tamē postea abierunt retro. Sed scriptura

Joh. vj. dicit non s̄m prescientiam: sed s̄m presentem iustitiā: cui deseruiebant: qꝛ

Ambr. sup eplaꝫ ad: r̄ digni erant tunc illo bono qđ habituri sunt prescripti s̄m prescientiā. Vnđ Ambr. Quibusdā gratia data est in vsum vt Sauli ꝛ iude: ꝛ illis discipu-

j. Reg. xvj. lis quibus dñs dixit. Ecce nōīa vestra scripta sunt in celis: ꝛ post abierūt

Luce. x. retro: sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebant: qꝛ boni erant. Frequenter em̄ ante sunt mali qui futuri sunt boni ꝛ aliquotiens prius sunt boni qui futuri sunt ꝛ permansuri mali propter quod dicuntur scribi in libro vite ꝛ deleri.

¶ Determinatio authoritatum predictarum. B

j. Cor. xiij. Quod vero Apostolus ait: charitas nunꝙ̄ excidit nullatenus pro illis facit dignitatem em̄ charitatis ostendens dicit eam non excidere: quia hic ꝛ in futuro erit: sed fides ꝛ spes euacuabuntur ꝛ scientia: Itē qđ dicitur charitas nūꝙ̄ fuisse vere que deseri pōt: nō ad essentiaꝫ charitatis refertur: sed ad efficientiam quia nō efficit charitas q̄ deseritur hominem vere beatum: nec perducit ad verum bonum. Huic etiam fonti alie

Maca. iiij. ni: idest damnandi non communicant scilicet in fine, qꝛ nō perseuerāt pōt tamen hoc ꝛ cetera que de charitate dicta sunt: de perfecta intelligi: quaꝫ soli perfecti habent: que semel habita non amittitꝰ. Exordia vero charitatis aliqñ crescunt: aliquando deficiunt. Sunt em̄ virtutis exordia ꝛ profectus ꝛ prouectio, quos gradus ille discernit q̄ parabolā illā intelligit. sic est regnum dei quemadmoduꝫ si iactet homo semē in terra ꝛ dormiat ꝛ exurgat semen ꝛ germinet ꝛ crescat ꝛc̄. Si ergo perfecta charitas sic radicata est: vt amitti nequeat incipiens tamē ꝛ prouecta amitti potest ꝛ sepe amit

Augu. sup eplaꝫ Joā. titur: sed dum habetꝰ non sinit habentē criminaliter peccare. Quod Augu. ostendit inquiens: qꝛ radix omnium malorum est cupiditas, ꝛ radix oim

j. Timo. vj bonorum est charitas: simul ambe esse non possunt: nisi vna radicitꝰ euulsa fuerit: alia plantari non pōt. Sine causa conatur aliquis ramos incidere: si radicem non contendit euellere.

¶ Quare fides, ꝛ spes, ꝛ scientia dicuntur euacuari ꝛ non charitas cum ꝛ ea ex parte sit. C

Aduertendum etiam est quomodo spes: fides: ꝛ scientia dicantur euacuari: qꝛ ex parte sunt ꝛ non charitas cū ꝛ ipsa ex parte sit. Ex

Esiciꝰ sup leuiticum. parte em̄ idest imperfecte diligimus sicut ex parte scimus: vt ait Esiciꝰ super leuiticum. Cū ergo omne quod ex parte est euacuetur cur charitas excipitur que dicitur nunꝙ̄ excidere? Charitas quidem etiā ex parte est vt sepe sancti docent. qꝛ ex parte diligimus nunc: ꝛ iō ipsa euacuabitꝰ inꝗ̄tū ex parte est: quia tolletur imperfectio ꝛ addetur perfectio. Remanebitqꝫ ipsa aucta: ꝛ actus eius: ꝛ modus diligendi vt diligas deum propter se ex toto corde: ꝛ proximum tuum sicut teipsum: sed imperfectionis modus eius

minabitur. Fides vero ꝛ spes penitus euacuabũtur. Sciẽtia vero ſm actũ ꝛ modũ suũ qui tunc est nõ ſm sui essentiã tolletur. Ipsa eñ virtus sciẽtie remanebit: sed aliũ tenebit vsum ꝛ modum.

¶ Si xp̃s ordinẽ charitatis prescriptum habuerit. D

Nunc iam superest inuestigare: si xp̃s sc̃dm ꝙ homo ordinem diligendi prescriptũ seruauerit? Qd̃ si est, oẽs hoīnẽ sicut seipsũ dilexit. Omnibus ergo vitam optauit: omnesq; saluos fieri voluit: sʒ nõ omnes salui fiunt: ꝛ ita non est factum quod optauit. Sed non est ignorãdũ in eo fuisse charitatem iuxta modum patrie non vie: eumq; ordinem diligendi implesse qui seruatur in patria non in via. Qui eñ in patria sunt. i. iã btificati sunt: adeo iustitie dei additi sunt: vt nihil eis placeat: nisi qd̃ deo placet. ac per ħ illorũ tñ salutẽ diligunt ꝛ volunt quos deus saluari vult: eosq; solos sicut se diligunt: ita ꝛ xp̃s electos tñ sicut seʒ ad vitã eternã se dilexit: eorũq; salutẽ optauit.

¶ De charitate dei. A

Premissis adijciendũ est de dilectione dei: qua ip̃e Dist.xxxij.
diligit nos que non alia est quam illa qua diligimus eum. Di De charita-
lectio autem dei diuina vsia est: eademq; dilectione pater ꝛ fili⁹ tate ꝗtum
ꝛ spũsanctus se diligunt ꝛ nos: vt supra differuimus. Cũq; ei⁹ ad diuinã
dilectio sit immutabilis ꝛ eterna: alium tamẽ magis alium minus diligit dilectionẽ
Unde Augustinus. Incomprehensibilis est dilectio dei atq; immutabilis Qꝫ aliũ ma
qua deus in vnoquoq; nostrum amat quod fecit: sicut ꝛ odit quod fecim⁹ gis aliũ mi
Miro ergo ꝛ diuino modo etiã qñ odit diligit nos. Et hoc quidem in oĩ nus diligit
bus intelligi potest. Quis ergo digne potest eloqui quantum diligat mẽ- deus.
bra vnigeniti sui ꝛ quanto amplius vnigenitum ipsum. De ipso etiã di- Augu.sup
ctum est: nihil odisti eorum que fecisti. Ex his percipitur ꝙ de⁹ omnes crea Joannem.
turas suas diligat qꝛ scriptum est. Nihil odisti eorum que fecisti. Et item Uidit deus cuncta que fecerat: ꝛ erant valde bona. Si omnia que fecit bo
na sunt, ꝛ omne bonum diligit: omnia ergo diligit que fecit. ꝛ interea ma- Sap.xi.
gis diligit rationales creaturas: ꝛ de illis eas ampli⁹ que sunt mẽbra vni Gen.
geniti sui. ꝛ multo magis ipsum vnigenitum.

¶ Ex qua intelligentia dicitur magis vel minus diligere hec vel illa. B

Cum autem dilectio dei immutabilis sit: ꝛ ideo non intẽditur vel remittit: si queritur que sit ratio dicti cum dicitur magis vel mi
nus diligere hoc ꝙ illud: ꝛ cum dicitur deus omnia diligere. Dicimus di- Phil.iiij
lectionem dei sicut pacem exuperare omnem sensum humanum vt ad. tãte Ex ꝗ sensu
altitudinis intelligentiã vix aliquatenus aspiret human⁹ sensus. Potest oĩa ꝗ fecit
tñ sane intelligi ea ratione dici omnia diligi a deo que fecit. qꝛ oĩa placẽt de⁹ dilige-
ei: ꝛ omnia approbat inq̃tum opera eius sunt nec tunc vel prius vel am- re dicatur.
plius placuerũt ei cũ facta sunt. s. anteq; fierent immo ab eterno omnia pla Qũo alios
cuerunt ei non minus ꝙ postq; esse ceperunt. Qd̃ vero rationales creaturas mag. alios
id est homines vel angelos. alios magis: alios minus diligere dicitur nõ minus dili
mutabilitatem charitatis eius significat: sed quod alios ad maiora bõa: gere di.
alios ad minora dilexit. Alios ad meliores vsus: alios ad minus bonos: Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis alios minus dilexit ab eterno ꝛ diligit etiam nunc quia alijs maiora alijs minora ex dilectione sua preparauit bona aliisq; maio

ra ⁊ aliis minora bona confert in tempore. Unde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere.

¶ Quod duobus modis inspicienda est dilectio dei. C

Consideratur enim duobus modis dilectio dei secundū essentiam ⁊ scdm efficientiam. Non recipit magis vel minus scdm essentiā: sed tm̄ scdm efficientiam vt magis dilecti dicantur quibus ex dilectione ab eterno maius bonū preparauit ⁊ in tempore tribuit: ⁊ minus dilecti quibus nō tm̄. Inde etiam est q aliqui quando conuertuntur ⁊ iustificantur dicūtur tunc incipere diligi a deo: non qd deus noua dilectione quēq possit diligere immo sempiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionē quoscunq diligit: Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo cū eterne dei dilectionis sortiunt effectū. s. gratiā et gloriā. Unde Augu. Absit vt temporaliter deus aliquem diligat quasi noua dilectione q̄ in ipso ante nō erat apud quem nec preterita transierūt nec futura iam facta sunt. Itaq omnes sanctos suos ante mundi constitutionē dilexit sicut predestinauit. Sed cū cōuertuntur ⁊ inueniunt illum tunc incipere ab eo diligi dicunt vt eo modo dicatur quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cū irat⁹ malis dicitur ⁊ placidus bonis: illi mutantur ⁊ non ipse: vt lux infirmis oculis aspera firmis lenis est: ipsorum scilicet mutatione non sua. Ita cū aliquis per iustificationem incipit esse amicus dei: ipse mutatur non deus.

Aug. li. v. de trini.

¶ Si quis magis vel minus diligatur a deo vno tempore quam alio. D

Si vero queritur de aliquo vtrum magis diligatur a deo vno tpe q̄ alio distinguenda est dilectionis intelligentia. Si enī referatur ad dilectionis effectum concessibile est: si vero ad dilectionis essentiam inficiabile est.

¶ Si deus ab eterno dilexit reprobos. E

De reprobis vero qui preparati non sunt ad vitam sed ad mortem sic queritur vtrū debeat concedi q deus ab eterno dilexit eos. Dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendū q de⁹ ab eterno eos dilexit quos ad iustitiam ⁊ coronam preparauit. De nō electis vero simpliciter est concedendū q odio habuit. i. reprobauit. Sicut legitur Jacob dilexi: esau odio habui. Sed nō est simpliciter dicendum q dilexit ne predestinati intelligantur: sed cū adiectiōe concedatur dilexit eos inq̄tū op⁹ eius futuri erant. i. quos ⁊ quales facturus eos erat.

Malach. i.

¶ De quatuor virtutibus principalibus. A

Dist. xxxiij. De virtutibus cardinalibus

Au. l. xiij de trini.

Sap. viij.

Post predicta de quattuor virtutibus que principales vel cardinales vocātur differendū est que sunt / iustitia / fortitudo / prudentia ⁊ temperantia. De quibus Aug. ait. Justitia ē in subueniendo miseris: prudentia in precauendis insidiis. fortitudo in perferendis molestiis. temperantia in coercendis delectationib⁹ prauis. De his dr in li. sap. Sobrietatem ⁊ prudentiam docet iustitiā ⁊ virtutem. Sobrietatē vocat tēperātiā ⁊ virtutē vocat fortitudinē. He virtutes cardinales dicunt vt ait Hiero. quib⁹ in hac mortalitate bene viuit: ⁊ post ad eternā vitam peruenitur: que in xpo plenissime fuerunt ⁊ sunt: de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vsus eosdem quos in patria habēt: ⁊ quosdā eciā vie. Verūtñ an he virtutes cū ⁊ ipse in alio esse in

apiant: q̃ cũ sine illis prius esset tñ anim⁹ erat desinãt esse cũ ad eterna pduxerint: nõnulla questio est. Quibusdã visum est eas esse desituras: ꝛ de tribus quidem prudentia .s. fortitudine ꝛ temperãtia cũ hoc dr non nihil dici vr: iustitia eñi immortalis est: ꝛ magis tunc perficiet̃ in nobis: q̃ȝ esse cessabit cũ beate viuemus cõtẽplatione nature diuine que creauit oẽs ceterasq̃ȝ instituit naturas qua nihil melius ꝛ amabilius est. Cui regenti subditũ esse iustitie est. Et iõ immortalis est oĩno iustitia: nec in illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit: vt perfectior ꝛ maior esse nõ possit. Fortassis ꝛ alie tres virtutes: prudentia sine vllo iam periculo erroris. fortitudo sine molestia tolerãdorũ malorum. tẽperantia sine repugnatiõe libidinũ erunt in illa felicitate vt prudentie ibi sit nullum bonum deo preponere vel equare: fortitudinis ei firmissime coherere: tẽperantie nullo defectu noxio delectari. Qd̃ vero nunc agit iustitia in subueniendo miseris q̃ prudentia in precauẽdis insidijs: qd̃ fortitudo in perferẽdis molestijs: qd̃ tẽperãtia in coercendis delectationibus prauis: nõ erit ibi oĩno: vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutũ opa huic mortali vite necessaria sicut fides ad quã referenda sunt in preteritis habebũtur. Ecce apte hic dicit Aug. q̃ predicte virtutes in futuro erunt: sed alios vsus tũc habebũt q̃ȝ mõ. Cui Beda assentit sup Exod. dicẽs. Colũne ante quas exbãsum est velũ potestates celi sunt quatuor eximijs virtutibus preclare .i. fortitudine prudentia: tẽperantia: iustitia que aliter in celis seruãtur ab angelis ꝛ aiab⁹ sctis q̃ȝ hic a fidelib⁹: ꝛ consequenter assignat Beda vsus illarum virtutũ sm̃ presentẽ statum ꝛ futurũ imitans Aug. in premissis assignationibus.

Qd̃ he vtutes in xp̃o fuerunt. Joan. j.

De vsibus earũ i futuro. Aug. xiiij. de tri. c. ix.

Beda sup Exo. xxvj.

¶ De septẽ donis spũssancti. A

Di. xxxiiij. De septem donis spũs sancti gñaliter.

Nunc de septem donis spiritussancti agenduȝ est: vbi prius considerãdũ est: an hec dona vtutes sint. Secundo an in futuro desitura sint vel oĩa vel horũ aliqua. Deĩde an in xp̃o fuerint cuncta hec dona. Hec dona virtutes esse nec in futuro desitura, Amb. ostẽdit: ea septẽ fore virtutes dicẽs: ꝛ in angelis abũdãtissime esse sic. Ciuitas dei illa hierusalẽ celestis nõ meatu alicui⁹ fluuij terrestris abluit̃: sed ex vite fonte pcedẽs spũssancti: cui⁹ nos breui satiamur haustu in illis celestib⁹ spiritib⁹ redũdanti⁹ videt̃ effluere pleno septẽ virtutum spũaliũ feruẽs meatu. Si ei fluui⁹ riparũ crepidinib⁹ editis supfusus exũdat: q̃ȝto magis spũs oẽȝ supeminẽs creaturã cũ nostre mẽtis archana taq̃ȝ inferiora pstringat celestẽ illã angelorũ naturã effusione q̃dã sanctificationũ vbertate letificat: deinde sctificationẽ exponẽs subdit. His aũt sanctificationib⁹ significat̃ plenitudo septẽ spũaliũ virtutũ, quas enumerat Esaias dicens. Spũs sapiẽtie ꝛ intellect⁹: spũs cõsilij ꝛ fortitudinis: spũs scientie ꝛ pietatis: ꝛ spũs timoris domini. Unũ est ergo flumẽ spũssancti: sȝ multi spũaliũ donorũ meatus. Quãuis ergo multi dicunt̃ spũs vt spũs sapiẽtie ꝛ intellect⁹ ꝛc. Un⁹ tñ est dei spũs sue libertatis arbiter oĩa p auctoritate volũtatis diuidens singulis. Hic expresse traditũ est septẽ dona virtutes esse sanctificationesq̃ȝ fideliũ mentiũ ꝛ in futuro nõ desitura: cum sint ꝛ in angelis.

Amb. i li. de spũ scto q̃ septẽ dona sunt in angelis ꝛ sũt virtutes.

Esai. xl.

Qd̃ in xp̃o fuerũt illa septem dona. B

In christo etiam hec eadem fuisse Esaias ostendit, dicẽs. Egrediet̃ virga de radice iesse: ꝛ flos de radice eius ascẽdet: ꝛ requiescet super eum spũs dñi: spũs sapie ꝛ intellect⁹: spũs cõsilij ꝛ fortitudinis: spũs scientie ꝛ pietatis: ꝛ replebit eum spũs timoris dñi.

Esaie. xj.

¶Quod videtur obuiare premissis. C

His autem videtur obuiare quod Beda de timore domini dicit super parabolas.s. ꝙ omnis timor in futuro cessabit. Ait eñ sic su-
Beda. per illum locum. Timor dñi principium sapientie. Duo sunt timores dñi:
Prouer. seruilis q̇ principium sapiẽtie est: ⁊ amicabilis q̇ perfectionẽ sapientie comitatꝰ. Seruilis principiũ sapiẽtie est: qꝛ q̇ post errata sapere incipit: primo timore corripitꝰ: diuino ne puniatꝰ: sed hũc pfecta charitas foras mittit.
j.Joh.iiij. Succedit huic timor dñi sanctus permanens in seculũ seculi: quem nõ ex-
ps.xviij. cludit charitas sed auget quo timet filius ne vel in modico oculos amantissimi pr̃is offendat: vterqꝫ in futuro cessabit: charitas vero nunq̃ excidet
Augu.sup Aug. vero sup illũ locũ ps. Adorabo ad tẽplũ sctm̃ tuũ in timore tuo: timo-
psal.v. rẽ dei desiturũ dicit sic. Timor dñi est magnũ p̃sidiũ pficientibꝰ ad salutẽ sꝫ puenietibꝰ foras mittitꝰ. Nõ eñ timẽt iã amicũ cũ.s. ad id qđ repromissũ est pducti fuerint. Ex his auctoritatibꝰ significatꝰ ꝙ timor nõ erit in futuro. Si aũt timor non erit in futuro: ergo nec septẽ dona erũt nec modo sunt in angelis siue in aiabus sanctis. Ad qđ dicimus auctoritatũ premissarum que videntur repugnantiã dirimentes: ꝙ septẽ illa dona ⁊ in angelis modo sunt ⁊ in aiabus sanctis feliciter viuẽtibꝰ ⁊ in nobis erunt in futuro: sed nõ habebũt oia hos vsus siue hec officia que nũc habent: vt verbi grã: Timor filialis modo facit timere ne offendamus quẽ diligimus: et ne separemur ab eo: facit etiã nos revereri eũdẽ. In futuro vero faciet nos revereri quãdo nõ timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensiõis nũc est in angelis vel in animabꝰ sanctis nec in nobis erit in futuro: sed reuerentia q̃ est mixta cũ subiectione dilectiõis: que etiã
Hebr.v. in xp̃o fuit sicut apostolus dicit i epistola ad hebreos loquẽs de Christo. Qui exauditus est pro sua reuerentia. Quidam tamen sm̃ effectum timorẽ in christo et in angelis tantum esse contẽdunt.

¶Plena timorum distinctio. D

Et quia de timore tractandi nobis occurrit locus. Sciendum est quatuor esse timores.s. mundanũ siue humanũ seruilẽ initialẽ ca-
Cassiodorus super stũ vel filialẽ siue amicabilẽ. Humanꝰ timor est. vt ait Cassiodorus: qñ ti-
psal. memus pati pericula carnis: vel pdere bona mũdi pp̄ter qđ delinquimꝰ. Hic timor malus est q̇ in primo gradu cũ mũdo deseritꝰ: quẽ dñs phibet in
Mat.x. euãgelio dicẽs. Nolite timere eos q̇ occidũt corpus ⁊c. Timor aũt seruilis
Luce.xij. est vt ait Aug. cũ p timorẽ gehenne cõtinet se homo a peccato quo p̃sentiã
Augu.sup iudicis ⁊ penas metuit: ⁊ timore facit q̇cq̇d boni facit: nõ timore amittẽdi
psal. eternũ bonũ qđ nõ amat: sed timore patiẽdi malũ qđ formidat. Nõ timet ne pdat amplexꝰ pulcherrimi spõsi sꝫ timet ne mittatꝰ in gehẽnam. Bonus est iste timor ⁊ vtilis: licet insufficiẽs p quẽ fit paulatim cõsuetudo iustitie et succedit initialis timor qñ incipit qđ durũ erat amari. ⁊ sic incipit excludi seruilis timor a charitate: ⁊ succedit deinde timor castꝰ siue amicabilis: quo timemus: ne spõsus tardet: ne discedat: ne offendamꝰ: ne eo careamꝰ: timor iste de amore venit. Ille quidẽ seruilis est vtilis: sed non permanens in eternum et iste timor diuinus comes est per omnes gradus.

¶Collectio predictorum. E

Et attende ꝙ quatuor hic distinguuntur timores cum supra Beda duos dixerat esse. Sed Beda humanum timorẽ pretermisit ⁊ nomine seruilis duos quos hic distinximus complexus fuit: scilicet seruilem

et initialē. Amicabilē vero castum dixit Augu. quoq₃ seruilē et castū timorem aperte discernit: dū epistole ad Rom. illū locū exponit. Non enim accepistis spm̄ seruitutis iterū in timore: sed accepistis spiritū adoptiōis filiorū dei: ita dicēs. Duo timores insinuātur hic: vnus q̄ est in pfecta charitate. s. timor castus alter. qui non est in charitate. s. seruilis: in quo q̄uis deo credatur: non tamen in deum: et si bonum fiat: non tamen bene. Nemo enim inuitus benefacit etiam si bonum est quod facit. Rom. viij.

¶ De casto et seruili plenius agit tangens interdum de initiali. ff

De his eisdē timoribus latius disputat Augustinus dicens. Cepit aliq̄s credere diem iudicij si cepit credere: cepit et timere. Sed qr adhuc timet. nondū h₃ fiduciā in die iudicij nondū est in illo perfecta charitas: sed si pfecta in illo esset charitas: nō timeret: perfecta enim charitas faceret pfectā iustitiā ⁊ nō haberet vñ timeret: immo haberet quare desideraret vt trāseat iniq̄tas ⁊ veniat regnū dei: ergo timor nō est in charitate. Sed in qua charitate? nō in inchoata. In qua ergo? In pfecta: pfecta ergo charitas foras mittit timorē: ergo incipiat timor. qr initiū sapiētie timor dñi. Timor em̄ q̄si locū preparat charitati. Cū aūt ceperit charitas habitare pellit timor q̄ ei p̄parauit locū. Quātū em̄ illa crescit: ille decrescit: ⁊ q̄ntum illa sit interior: timor pellit foras/ maior charitas/ minor timor/ minor charitas/ maior timor. Si aūt nullus est timor: nō est quo intret charitas: sicut videm᷑ p setā introduci linū qn̄ aliq̄d suitur: seta prius intrat nisi exeat nō succedit linū. Sic timor primo occupat mentē nō autē ibi remanet timor: quia ideo intrauit vt introduceret charitatem. in. ix. ome. sup epla. Joh̄ā. iiij. Hic tangit de initiali timore. s. Similitudo de seruilis timoris inducitur.

¶ Quod videtur predictis aduersari. G

Est autem alia sententia que videtur huic esse contraria: si non h₃ piū intellectorē. Dicit̄ em̄ in psal. Timor dñi castus permanet in seculū seculi. Eternū quēdam timorē nobis ostendit sc₃ castū. Uō si ostendit ille nobis eternū timorē nunquid contradicit illi ista epistola q̄ dicit. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorē. Hoc em̄ dictū est per iohānē: illud dictū est per Dauid. Sed nolite putare aliū esse spiritū: si enim vnus flatus inflat duas tibias non potest vnus spirit᷑ implere duo corda ⁊ agitare duas linguas? Si spiritu vno. i. flatu implete due tibie cōsonāt: implete due lingue spū dei dissonare possunt? immo est ibi q̄dā cōsonātia: est q̄dā concordia: sed auditorē desiderat studiosum nō ociosum. Ecce mouit duas linguas spūs dei: et audiuimus ex vna: timor non est in charitate: audiuimus ex alia timor dñi castus pmanet in seculū seculi. Quid est hoc? Dissonant? Non. Excute aures: intende melodiam nō sine causa hic addidit castus: ille nō addidit: quia est timor aliquis q̄ dicitur castus: est alius qui non dicitur castus. Discernam᷑ istos duos timores et intelligamus consonantiam tibiarum. Quomodo discernim᷑? Attēdat charitas vestra. Sunt hoīes qui propterea timēt deum ne mittātur in gehennā: ne forte ardeant cū dyabolo in igne eterno: ipse est timor q̄ introducat charitatē sed sic venit vt exeat. Si em̄ ppter penas times deū nondū amas quē sic times: non bona desideras: sed mala caues. Sed ex eo quia mala caues corrigis te ⁊ incipis bona desiderare: cūq₃ bona desiderare ceperis erit i te timor castus? Quid est timor castus? Timere ne amittas ipa bona timere deū ne recedat a te. Cū autē times deum ne te deserat presentia eius: amplecteris eum: ipso frui desideras. Ps. xviij. i. Joh. iiij. Augusti.

¶ Quomodo distant duo timores per similitudinem duarũ mulierum ostendit. D

Non potes melius explanare qd intersit inter istos duos timores ꝙ si ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam constituas volentem facere adulterium: sed timet ne damnetur a marito. Timet maritum q: adhuc amat nequitiam: huic non grata est sed onerosa mariti presentia et si forte viuit nequiter: timet maritum ne veniat. Tales sunt q̃ timent diem iudicij. Fac alterã amare virũ et debere illi castos amplexus nulla se adulterina immundicia maculare velle: ista optat presentiam viri. Illa timet: et ista timet. Iam ergo interrogentur quare timeãt. Illa dicet. Timeo virũ ne veniat. Ista dicet. Timeo virũ ne discedat. Illa dicet. Timeo virũ ne dãnet. Ista dicet. Timeo virũ ne deserat. Pone hec in alio ꝛ inuenies timorẽ quẽ foras mittit charitas: ꝛ aliũ timorẽ castũ permanẽtẽ in seculũ seculi. Illũ timorẽ ꝑfecta charitas foras mittit: q: ille timor tormentũ habet: torquet conscientiã peccatorum: nondũ facta est iustificatio. Est ibi qd titillat mentẽ/ quod pungat/ quod stimulat. Stimulat ille timor sʒ intrat charitas q̃ sanat qd vulnerat timor: timor castus facit securitatẽ in animo. Audiuimꝰ duas tibias scʒ Iohannẽ et Dauid consonantes: illa de timore dei dicit quo timet anima ne dãnetur: ista de timore quo timet anima ne deserat. Ille est timor quem charitas excludit: iste est timor q̃ ꝑmanet in seculũ seculi. Ecce in his verbis predictis aperte ostendit Augu. qs sit timor castus et quis seruilis: ꝛ qualiter differant. In quibꝰ etiã initialẽ timorẽ significauit qui nec ex toto est seruilis: nec ex toto castus: sed tãq̃ medius aliquid de seruili et aliquid de casto timore habet: facit eñ seruire partim timore pene: partim amore iustitie per quẽ timemꝰ puniri et timemꝰ offendere. Iste timor est in inchoata charitate nõ in ꝑfecta/ ꝛ quãtũ crescit charitas tantũ decrescit iste timor/ quãtũ ad metũ pene.i.quãtũ ad id qd facit timere penã et quantũ ad tormentũ conscientie. Nã quantomagis diligimus tantominus timemꝰ. Iste timor notatur in illis verbis Augu. vbi non negat timorem esse in charitate inchoata sed ꝑfecta/ quod non posset dici de seruili. q: vt ipse supra dixit seruilis timor non remanet veniente charitate nec intrat charitas nisi prius ille timor exeat. nec in illo timore aliquis credit in deum. et si credat deo nec benefacit. etiam si bonum est quod facit. Non est ergo timor ille in charitate etiam inchoata q: omnis qui charitatẽ habet/ licet non perfectam et in deum credit: et bona opera facit: quare seruilis non est timor ille quem in charitate inchoata fore cõcessit ꝛ quẽ crescente charitate decrescere dixit. Sed ille est timor initialis quem non negat esse in charitate nisi perfectã sit.

¶ Quod timor seruilis et initialis dicitur initium sapiẽtie/ sed differenter. I

Sciendum tamen est ꝙ vterqꝫ timor scʒ seruilis et initialis in scriptura diuersis locis dicitur initiũ sapientie: et ita fore comperies si diligenter annotaueris loca scripture in quibus de timore dñi fit mẽtio/

Prouer.j. ex alia tñ ratiõe et cã diuersa dr seruilis timor initiũ sapiẽtie: ꝛ ex alia ini-

ꝛ.ix. tialis. Seruilis eñ ideo dr initiũ sapientie/ q: preparat locũ sapiẽtie et du-

Eccli.j.et cit ad sapiẽtiã: sed tñ q: timor iste nõ est in charitate: nõ remanet cũ ea immo foras exit. Initialis vero dr initium sapientie/ quia est in inchoata sapientia quem cum quis habere incipit/ sapientiam et charitatem habere incipit. Inde etiam est quod vterqꝫ timor dicitur initialis/ quod inuenitur

poteris per diuersa scripture loca. Uterqꝫ etiam timor interdum dicitur seruilis: quia et ipse initialis qui est in charitate inchoata aliquid habet de seruili scilicet angorem pene, sicut et aliquid habet de casto: scilicet ꝙ timet offendere ac separari.

¶ De hoc quod Augu. dicit castū timorē esse eternum. K

Illud quoqꝫ diligenter est notandum ꝙ in superioribus Augustinus dicit castū timorem esse eternum ꝑ qđ ↄfirmaẗ ꝑmissa sententia: scꝫ ꝙ spūs timoris erit in futuro sicut ⁊ alia dona spūsscti, sꝫ nō habebit oēm illū vsum quē modo habet. Faciet eñ tūc nos revereri deū: non timere separari vel carere. Fuit ergo ⁊ in xp̄o timor ille: sed iuxta vsum illū quem habebit in futuro in sanctis. Non enim timuit christus separari vel offendere deum, sed eum pre omnibus reueritus est.

¶ An timor pene qui fuit in christo fuerit seruilis vel initialis vel alius. L

Cum autē fuerit in christo timor pene: queritur an iste timor fuerit mūdanus: vel seruilis vel initialis. Ad qđ dicimus nullū eorū fuisse in christo: qꝛ timor mūdanus malus est vt supra dictū est: ⁊ in primo gradu cū mūdo deseriẗ. Seruilis vero vel initialis in perfecta charitate nō est. Nullus ergo timorum istorū fuit in xp̄o. Quis ergo fuit timor iste quo penam timuit? Potest timor ille dici naturalis vel humanus q̇ oib⁹ hominib⁹ inest quo horretur mors ac formidatur pena. Et dicitur timor iste naturalis: non qꝛ accesserit homini ex natura secundū ꝙ prius fuit instituta, qꝛ non fuit iste timor concretus homini nec de bonis naturalib⁹: sed quia ex corrupta natura per pctm̄ oib⁹ aduenit, cui corruptio inoleuit tāqꝫ esset naturalis: ⁊ est iste timor effectus peccati vt predictum est.

¶ Quomodo differunt sapientia et scientia. A

Post premissa diligēter cōsiderādū est in quo differat sapientia a scientia. De hoc Augu. ita ait. Philosophi disputantes de sapientia diffinierunt eā dicentes. Sapiētia est rerum diuinarum humanarumqꝫ sciētia. Ego quoqꝫ vtrarumqꝫ rerū cognitionē id est diuinarum et humanarum et sapientiam et scientiam dici posse non nego. Uerum iuxta distinctionem Apostoli qua dixit: alij datur sermo sapientie: alij sermo scientie: illa diffinitio diuidenda est: vt rerū diuinarum cognitio sapientia proprie nuncupetur: humanarum vero rerum cognitio proprie scientie nomen obtineat. Neqꝫ vero quicquid sciri ab homine potest in reb⁹ humanis: vbi plurimum superuacue vanitatis ⁊ noxie curiositatis est huic sciētie tribuo: sed illud tātum quo fides saluberrima que ad veram beatitudinem ducit gignitur: nutritur: defenditur: roboraẗ: qua scientia non pollent fideles plurimi: qꝫuis polleāt ipsa fide plurimū. Aliud est enim scire tantūmodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire quomodo hoc ipsum ⁊ pijs opituletur vel contra impios defendatur q̄ ꝓprio vocabulo appellaẗ scientia. De his quoqꝫ duabus virtutibus idē Augu. differentiā inter eas assignās sup psal. ait. Distat sapiētia a sciētia testāte sancto Job qui quodāmodo singula diffiniēs ait: sapientia est pietas: sciētia vero abstinere a malis. Pietatem vero hoc loco posuit dei cultum: que grece dicitur theosebia: que est in cognitiōe ⁊ dilectiōe eius quod semper est et incōmutabiliter manet qđ deus est. Abstinere vero a malis est in medio praue nationis prudēter con

Dist.xxxv. De dono sapiētie: itellect⁹ ⁊ scie.

August. in xiiij. lib. de trini.

Diffinitio sapiētie s3 philoso.

j. Cor. j.

Distinctio sapiētie et sciētie secū dū theologos.

Au. in Enchiridion.

Job. xxviij

Phil. ij.

uersari. Idē quoq̧ inter hec duo aperte distinguens ait in lib.xij.de tri. Distat ab eternorū cōtēplatione actio qua bene vtimur tēporalibus rebus. et illa sapiētie hec sciētie deputatur q̄uis ⁊ illa que sapientie est possit nūcupari scientia vt Apostolus asserit vbi dicit. Nūc scio ex parte quā scientiā

i.Cor.xiij. profecto cōtemplationis dei vult intelligi. In hoc ergo differētia est: q̄ ad cōtemplationē sapientia: ad actionē vero scientiā pertinet. Ecce aperte demonstratum est in quo differant spūs sapientie ⁊ spūs scientie/scȝ vt sapiē

Au.i li.xiij de tri. tia diuinis scientia humanis attributa sit rebus. Et vt docet Augu. vtrūq̧ agnoscimus in christo scȝ vt reȝ diuinam ⁊ rem humanā/⁊ ideo de ipso ha

Ioh.i. bemus sapientiā ⁊ scientiā. Cū enim legitur verbū caro factū est: in verbo

Au.i li.xij. de ecclasticis officijs. intelligitur verus dei filius in carne agnoscitur verus hominis filius. Iteȝ cum dicitur/vidimus plenū gratie ⁊ veritatis. gratiam referamus ad scientiam/⁊ veritatem ad sapientiam: q̄ in christo sapientia ⁊ scientia fuit plenarie ⁊ nos scientiam ⁊ sapientiam de eo habemus qui est deus ⁊ homo.

¶In quo differat sapientia ab intellectu. B

Ostensa differentia inter scientiam ⁊ sapientiam quid distet inter sapientiam ⁊ intellectum videamus. In hoc differunt illa duo/q̄ sapientia proprie est de eternis que veritati eterne cōtemplande intendit. Intelligentia vero non modo de eternis est. sed etiā de rebus inuisibilibus ⁊ spiritualibus tēporaliter exortis. Per eam eīn ⁊ natura summa que fecit omnes naturas: id est diuina consideratur: ⁊ que post ipsam sunt spūales et inuisibiles nature vt angeli ⁊ omnes anime bone affectiones cōspiciūtur. In hoc ergo differentia est: q̄ sapientia creator tantū cōspicitur: intellectu

Quō dfnt scia intelligentia ⁊ sapientia. vero ⁊ creator ⁊ creatura quedā. Itē intellectu intelligibilia capimus tantum: sapientia vero non modo capimus superiora sed etiā incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria scȝ intellectū/scientiā ⁊ sapientiam. Scientia valet ad rerū tēporaliū rectam administrationem ⁊ ad bonā inter malos cōuersationem. Intelligentia vero ad creatoris ⁊ creaturarum inuisibiliū speculationē. Sapientia vero ad solius eterne veritatis contemplationem ⁊ delectationem.

¶Qꝫ intellectus ⁊ scientia de quibus hic agitur non sunt illa que naturaliter habet homo. C

Et notandum q̄ intellectus ⁊ scientia que dicuntur dona spiritussancti alia sunt ab intellectu ⁊ scientia que naturaliter sunt in anima hominis: he enim virtutes sunt que per gratiam infunduntur in animas fideliū/vt per eas recte viuāt. Illa vero naturaliter habet homo ex beneficio creationis a deo tū. Per has aūt virtutes que dicuntur dona spiritussancti illa naturalia reformantur atq̧ adiuuātur/vt verbigratia. Intellectus naturalis peccato obtenebratus/ per virtutē quandā ⁊ gratiā que dicit̄ spiritus intelligentie reformatur atq̧ adiuuatur ad intelligēdū. Ita ⁊ per illam virtutē que dicit̄ spiritus sapientie iuuatur atq̧ erigitur mētis ratio ad contēplationem ⁊ delectationem eterne veritatis.

¶Qꝫ sapientia ista dei est: nec est illa que deus est. D

Illud etiam sciendū q̄ sapientia de qua nunc disserimus/

Au.i.xiiij. li.de tri. non est illa sapientia dei vt ait Augustinus que deus est sed hominis sapientia/vera tamen que ſm deum est: ac verus ⁊ precipue cultus eius est. Si ergo colat mens hominis deuȝ: cuius ab eo capax facta est: ⁊ cuius esse particeps potest sapiēs ipsa fit ⁊ non lucet/ sed summe illius lucis partici

pationе sapiẽs sit. Ista ergo hoīs sapientia etiā dei est, verū nō ita dei est: vt ea sapiẽs sit deus. Nō enim participatione sui sapiẽs est sicut mẽs participatione dei. Sic etiā dicit iustitia dei nō solū illa qua ipse iustus est: sȝ etiam illa quam dat homini cum iustificat impium.

¶ De cōnexione virtutum que non separātur. A

Solet etiam queri vtrum virtutes ita sint sibi coniuncte vt separatim nō possunt possideri ab aliquo: sed qui vnā habet omnes habeat. De hoc etiā Hierony. ait. Omnes virtutes sibi herent vt qui vna caruerit omnibus careat. Qui ergo vnam hȝ omnes hȝ. Quod quidẽ probabile est. Cū enim charitas mater sit oīum virtutū: in quocūqȝ mater ipsa ẽ. s. charitas, ⁊ cūcti filij eius id est virtutes recte fore creduntur. Vñ Aug. Ubi charitas est, quid est qđ possit deesse. Ubi aūt non est quid est quod possit ꝓdesse. Cur ergo nō dicimus qui hanc virtutem habet omnes hȝ cū plenitudo legis sit charitas qua quātomagis est in homine: tātomagis est virtute preditus. quāto vero minus tāto minus inest virtus: ⁊ quāto minus inest virtus, tanto magis inest vitium.

Dist. xxxvj de cōnexiōe habituum gratuitoꝝ.

Hiero. sup Esai. 35. xj.

Aug. super Johannem.

¶ Si cuncte virtutes pariter sint in quocūqȝ sunt. B

Utrum vero pariter quis omnes possideat virtutes an alie magis alie minus in aliquo ferueant questio est. Quibusdam enim videtur ꝙ alie magis alie minus habeantur ab aliquo sicut in Job patientia eminuit: in Dauid humilitas: in Moyse māsuetudo, qui etiam cōcedūt magis aliquem mereri per aliquā vnam virtutẽ ꝙ̄ per aliā sicut eam plenius habet ꝙ̄ aliam. Non tamen magis per aliquā mereri dicunt ꝙ̄ per charitatẽ: nec aliquā plenius a quoqȝ haberi quā per charitatẽ. Alias ergo magis ⁊ alias minus in aliquo esse dicunt, sed nullam plenius charitate que ceteras gignit. Hasqȝ dicunt esse multas facies quas memorat Apostolus dicens. Ex personis multarū facierū ⁊c. Alij verius dicūt omnes virtutes ⁊ similes ⁊ pares esse in quocūqȝ sunt. vt qui in vna alteri par extiterit, in omnibus eidẽ equalis sit. Unde Augu. Uirtutes que sunt in animo humano: quāuis alio ⁊ alio modo singule intelligantur: nullo modo tñ separantur abinuicem: vt quicūqȝ fuerint equales. verbigratia: in fortitudine equales sunt ⁊ prudentia ⁊ iustitia ⁊ tẽperātia. Si enim dixeris equales esse istos in fortitudine: sed illū prestare prudẽtia: sequitur vt huius fortitudo minus prudens sit, ac per hoc nec fortitudine equales sunt: q2 est illius fortitudo prudentior, atqȝ ita de ceteris virtutibus inuenies: si omnes eadē cōsideratione percurras. Ex his clarescit omnes virtutes nō modo esse cōnexas sȝ etiam pares in animo hoīs. Cum ergo dicit aliquis aliqua preeminere virtute vt Abrahā fide Job patiẽtia secundū vsus exteriores accipiendū est: vel in cōparatione alioꝝ hoīm: q2 vel humilitatis habitū maxime prefert, vel opus fidei, vel alicuius ceterarū virtutū precipue exequitur. Unde ⁊ ea pre alijs pollere vel inter alios homines singulariter excellere dicit. Secundū hunc modū. s. fm rationẽ actuū exterioꝝ vt alibi Aug. dicit: l aliquo aliā magis esse virtutẽ aliā minus: ⁊ vnā inesse virtutẽ ⁊ nō alterā. Ait enim sic. Clarissima disputatione tua satis apparuit nō placuisse authoribus nostris immo veritati ipsi oīa paria esse peccata etiā si hoc de virtutibus verū sit: q2 et si verū est eū qui hȝ vnā oēs virtutes habere, ⁊ eū qui vnā nō hȝ nullā habere: nec si peccata sunt paria: q2 vbi virtus nulla est, nihil rectum est: nec tñ ideo nō est prauo prauius distortoqȝ distortius. Si aūt qđ puto esse verius sacrisqȝ literis cōgruẽtius: ita sunt aīe intẽtiones vt corporis mẽbra: nō ꝙ vi-

Augu. ad Hierony.

Rom. xiij.

ij. Cor. j.

Aug. in. vj li. de tri.

Au. i epla ad Hiero.

deantur locis sed ꝙ sentiant affectibꝰ. ⁊ alius illuminat amplius: aliꝰ minus/alius oino caret lumine ꝑfecto vt quisq͂ illustratione pie charitatis affectus est: in alio actu magis: in alio minus in aliquo nihil sic dici pōt habere aliā ⁊/aliaʒ nō habere ⁊ aliā magis aliam minus. Nā ⁊ maior est in isto charitas q͂ in illo: ⁊ ideo recte possumus dicere ⁊ aliqua in isto/nulla in illo q͂ꝛtū pertinet ad charitatē que pietas est: ⁊ in vno homine quidem ꝙ maiorē habeat pudicitiā q͂ patientiā: ⁊ maiorē hodie q͂ heri si ꝓficit in ea ⁊ adhuc nō habeat cōtinentiā ⁊ habeat nō paruā miam. Et vt generaliter breuiterq͂ cōplectar quā de virtute habeo notionē virtus est charitas qua id qđ diligendū est diligitur hec ⁊ in alijs maior est in alijs minor: ⁊ i alijs nulla est. plenissima vero que iam nō possit augeri q͂diu hic homo viuit in nemine est. Hic insinuari videt: ꝙ aliquis ea ratione possit dici habere vnā virtutē magis q͂ aliam q ꝛ per charitatē magis afficitur in/actu vnius virtutis q͂ alterius: ⁊ ꝓpter differentiā actuū ipsas virtutes magis vel minus habere dicit. Potest ⁊ aliquā non habere cū tamen simul/omnes/⁊ pariter habeat q͂tum ad mentis habitum vel essentiam cuiusq͂. In actu vero aliā magis aliam minus habet: aliam etiā nō habet vt vir iustus vtēs cōiugio non habet cōtinentiam in actu quam tamen habet in habitu. Cur ergo nō dicantur paria peccata. Forte quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat minus qui leuius. Nemo enim peccat nisi aduersus illam faciendo que est plenitudo legis. Ideo recte dicitur. Qui offenderit in vno factus est omnium reus. id est contra charitatem facit in qua pēdent omnia.

Rom. xiij. · Jacobi. ij.

¶ Repetit de charitate: vt addat quō tota lex ex ea pendet. C.

Cum duo sint precepta charitatis in quibus vt prefatū est tota lex pendet ⁊ prophete/aduertendū est quō hoc fit: cum in lege ⁊ prophetis multa fuerint cerimonialia mandata que si ad charitatis sanctificationem pertinuissent: viderentur nondū debuisse cessare. Quia vero non iustificationis gratia quam facit charitas instituta sunt sed in figura futuri/⁊ in onus posita: ideo clarescente veritate cessauerunt velut vmbra. Uerumtamen ⁊ ipsa cerimonialia ſm spiritualē intellectū quē cōtinent: ⁊ omnia moralia ad charitatē referuntur. Pertinent enim omnia ad decē mādata in tabulis scripta vbi omniū summa perstringitur: ex quibus cetera emanant sicut in sermone dñi octo virtutes premittuntur ad quas cetera referūtur. Et sicut ad decē mandata decalogi cetera referunt: ita ⁊ ipsa decem ad duo mandata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinent: q ꝛ per charitatē implentur: ⁊ ad charitatē tanq͂ ad finē referri debent. Unde Aug. Totā magnitudinē ⁊ amplitudinē diuinoꝝ eloquiorum possidet charitas qua deum proximumq͂ diligimus que radix est omnium bonorum. Unde veritas ait. In his duobus mādatis vniuersa lex pēdet ⁊ prophete. Si ergo nō vacat omnes paginas sacras perscrutari: omnia inuolucra sermonū euoluere: tene charitatē vbi pendent omnia: q ꝛ perfectio est ⁊ finis omniū. Tunc enim ⁊ precepta ⁊ cōsilia recte fiunt cū referūtur ad diligendū deū ⁊ ꝓximū propter deū. Qđ vero timore pene vel aliqua intētione carnali fit vt non referatur ad charitatē/nondū fit sicut fieri oportet q͂uis fieri videatur. Inimicus enim iustitie est qui pene timore nō peccat. Amicus vero iustitie qui eius amore nō peccat. Omnium ergo hec summa est vt intelligatur legis ⁊ omnium diuinarū scripturarū plenitudo esse dilectio dei ⁊ proximi.

Mat. xxij. · Au. i li. de doctri. xpi. · Mat. xxij. · Au. i ench. · Augu. ad Anastasiū · Au. de doc. xpiana.

¶ De decē preceptis quō cōtineant in duobꝰ mādatis charitatis. D

SEd iam distributio decalogi que in duobus mandatis cõpletur consideranda est. Habet enim decalogus decem precepta que sunt decacordum psalterium que sic sunt distributa vt tria que sunt in prima tabula pertineant ad deum. s. ad cognitionem ꝛ dilectionem trinitatis, septem que sunt in secunda tabula ad dilectionem proximi.

Di. xxxvij. De ꝑcepto rũ dcalogi distictiõe ꝛ cõpatõe ad scripturaȝ tabularuȝ.

¶De primo precepto. B

Primum in prima tabula est. Nõ habebis deos alienos: non facies tibi sculptile neqȝ omnẽ similitudinẽ ꝛc. Hec Origenes dicit esse duo mandata: sed Aug. vnuȝ hoc enim ipsum qđ dixerat nõ habebis deos alienos perfectius explicat cũ prohibet coli figmenta. s. idolũ vel similitudinem alicuius rei. que duo Origenes ita dicit distare: vt idolum sit qđ nihil habet simile sui similitudo vero quod habet speciẽ alicuius rei: vt verbigratia. Si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciẽ serpentis vel auis vel alterius rei: ꝛ statuat ad adorandũ nõ idolũ: sed similitudineȝ fecit. Qui vero facit speciẽ quã non vidit oculus: sed animus sibi finxit: vt si quis humanis mẽbris caput canis vel arietis formet: vel in vno habitu hominis duas facies nõ similitudinẽ: sed idolũ facit: qꝛ facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus: qꝛ idolũ nihil est in mundo. Non enim aliqua ex rebus cõstantibus assumitur species: sed quod mens ociosa ꝛ curiosa reperit. Similitudo vero est cũ aliquid ex his que sunt vel in celo vel in terra vel in aquis formatur. Aug. vero ita exponit illud. Idolũ nihil est in mundo: id est inter creaturas mundi non est forma idoli. materiã enim formauit deus: sed stultitia hominum formam dedit. Quecunqȝ facta sunt, naturaliter facta sunt per verbũ: sed forma hominis in idolo nõ est facta per verbũ: sicut peccatũ non est factũ per verbũ: sed est nihil: ꝛ nihil fiũt homines cum peccant. Sed queritur quõ hic dicatur forma idoli nõ esse facta per verbum cũ alibi legatur. Omnis forma: omnis compago: omnis cõcordia partium facta est per verbũ. Hoc autem a diuersis varie soluit. Quidam enim dicunt omnem formam: ꝛ quicquid est a deo esse inqȝtũ est: ꝛ formam idoli inqȝtũ est vel inqȝtũ forma est a deo esse: sed non inqȝtũ idoli est: id est posita ad adorandũ. In hoc enim non est creatura sed peruersio creature. Sicut illud, quod peccatũ est inqȝtũ peccatũ est nihil est: ꝛ homines cũ peccãt nihil fiũt: qꝛ ab illo qui vere est separant. Un Hierony. Quod ex deo nõ est: qui solus vere est: nõ esse dicit: Ideoqȝ pctm̃ quod nos a vero esse abducit nihil esse vel nõ esse dicit. Alij vero dicunt omnem formã que scȝ naturaliter est: ꝛ omne quod naturaliter est esse a deo: sed forma idoli nõ est naturaliter: qꝛ nature iustitie nõ seruit. Id enim naturaliter esse dicit qđ simplici nature iustitie que deus est militat: nõ resultat: ꝛ naturã creatam non vitiat. Scđm preceptũ est. Nõ assumes nomen dei tui invanũ. Qđ est dicere scđm literã. Non iurabis pro nihilo nomen dei. Allegorice vero precipitur vt non putes creaturã esse christum dei filium: quia omnis creatura vanitati subiecta est: sed equalẽ patri. Tertium vero preceptuȝ. Memento vt diem sabbati sanctifices, vbi secundum literam precipitur sabbati obseruantia. Allegorice vero vt requiem ꝛ hic a vitijs, ꝛ in futuro in dei contemplatione expectes ex spiritusancto: id est ex charitate ꝛ dono dei: non qꝛ spiritussanctus sine patre ꝛ filio hoc operetur. Accepit vtiqȝ ecclesia hoc donum vt in spiritusancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cum trinitas faciat: propue tamen ad spiritumsanctum dicitur pertinere.

Aug. de. x. chordis. Exod. xx. Deut. v. i. Cor. viij. Quõ idolũ nihil eẽ dr in mundo. Aug. super Johãnem. Questio in expõe horũ vborũ oia p ipȝ facta sunt. Hiero. sup Ezechielẽ. De scđo pcepto pme tabule. Isidor⁹ super Exodũ Rom. viij. De tertio pcepto. Exod. xx. Quare in spũscto dr ꝓpue fieri remissio peccatorum.

quia ipse est spiritus adoptionis filiorum. Ipse est patris et filij amor
et connexio vel cōmunitas. Ideoq3 iustificatio nostra et requies ei attribui
tur sepius. Hec sunt tria mandata prime tabule ad deū pertinentia. Et pri
mū quidē quod est de vno deo colendo pertinet ad patrē in quo est vnitas
Rom. viij. et auctoritas. Secundū ad filiū in quo est coequalitas. Tertiū ad spiritū
Au. d blas- sanctū in quo est vtriusq3 cōmunitas.
phemia spi C
ritus sancti ¶De mandatis secunde tabule.

In secunda vero tabula septem erant mādata ad dilectio
nem proximi pertinentia quorū primū ad patrē carnalē refertur sicut pri-
mū prime tabule ad patrē celestē. Quod est Honora patrē tuū et matrē tuā
vt sis longeuus super terrā scz viuentiū. Parentes vero sic sunt honorandi
Scdm pre- vt eis debita reuerentia exhibeat: et necessaria ministrent. Secundū est nō
ptum scde occides: vbi fm litterā actus homicidij prohibet. fm spiritū vero etiam vo
tabule. luntas occidendi. Unde huic mandato fm litterā fit supadditio in euange
Math. v. lio: quia littera euangelij exprimitur quod legis littera nō exprimebatur.
Euangelij littera exprimit intelligentiā spiritualē: id est quam spirituā-
les habent: et fm quā spūaliter viuitur. Littera legis sensuz carnalē: id est
De tertio quem carnales habent: et fm quem carnaliter viuitur: cui facta est supad-
precepto. ditio. Tertiū est. Non mechaberis id est ne cuilibet miscearis excepto fede-
Augu. sup re matrimonij. a parte enim totum intelligit. Nomine ergo mechie ois con
Exod. xxxv cubitus illicitus illorū quoq3 mēbrorū non legitimus vsus prohibitus dz
q. iiij. c. me intelligi. Quartū est. Non furtū facies: vbi sacrilegiū et rapina omnis phi
retrices. betur. Non enim rapinā pmisit q furtū prohibuit: sed furti noie bene intel-
De quarto ligi voluit oēm illicitā vsurpationē rei aliene. Sacrilegiū tribus modis cō
precepto. mittit qñ scz vel sacrū de sacro. vel nō sacrū de sacro vel sacrū de non sacro
aufertur. Sacrū vero dicit quicqd mancipatū est cultui diuino vt ecclesia
vel res ecclesie. Hic etiā vsura prohibet que sub rapina cōtinet. Uñ Hiero.
Usuras querere vel fraudare. aut rapere nihil interest. Cōmoda fratri tuo
et accipe qd dedisti et nihil supfluū qras: qr supabundantia i vsura cōpu-
tat. Est eñ vsura vt ait Aug. Cū quis plus exigit in iniuria vel qualibet re
Hiero. in q q̄3 acceperit. Itē Hiero. Putant aliqui vsurā tm̄ esse in pecunia: sed intelli-
dam epla. gant vsurā vocari supabundantiā. i. qcquid est si ab eo qd dederit plus est.
Augu. sup vt si in hyeme demus decē modios. et in messe. xv. recipiamus. Si vero qrit
ps. liiij. de filijs israel q dño iubēte ab egyptijs mutuauerūt vasa aurea et argētea
Hiero. sup et vestes pciosas et asportauerūt virū furtū cōmiserint. Dicimus eos q vt
Ezech. xiij. parerēt deo iubēte illud fecerūt nō fecisse furtū nec oino peccasse. Uñ Augu.
q. iij. ca. pu Israelite nō furtū fecerūt: sed deo iubēte ministeriū pbuerūt. Hoc eñ deus
tant. iussit q legē dedit. sicut minister iudicis sine peccato occidit quē lex preci-
Si furtū fe pit occidi: sz si id spōte facit homicida est. etiā si eū occidat quē scit a iudi
cerūt filij isce occidendū. Infirmi autē qui ex cupiditate egyptios deceperūt magis p-
rael qñ ex- missi sunt hoc facere illis qui iure talia passi sunt q̄3 iussi. Hic opponit q et
poliauerūt boni in isto ope peccauerunt: quia naturalē legē cui concordat euangeliuz
egyptios. et lex moralis pceptionis transgressi sunt q est. Qd tibi non vis fieri alij ne
Augu. sup feceris. Quā veritas scripsit in corde hois et quia non legebat in corde: ite-
Exodum. rauit in tabulis. vt voce forinsecus admota rediret ad cor: et ibi inueniret
Augu. sup quod extra legeret. Hanc ergo illi puaricari vident in illo facto alijs facien
ps. xiiij. q. tes quod nolebant sibi fieri. Sed ibi subintelligendū est iniuste: vt non alij
v. ca. dixit scz iniuste facias quod tibi non vis fieri. alioquin huius preuaricator est
dominus. iudex dum punit reum nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam et illud de

mini verbum. Omnia quecunq; vultis vt faciant vobis hoies rc. de bonis accipiendū est que nobis inuicē exhibere debemus. Quintū preceptū est. Nō loquaris contra proximū tuū falsum testimoniū. vbi crimen mendacij et piurij prohibetur. Solet aūt queri: vtrū prohibitū sit omne mendaciū? Quidā dicunt illud tm̄ phiberi qđ obest et nō prodest ei cui dr. Tale em̄ nō est aduersus primū: vt iō videat hoc addidisse scriptura. Sȝ de mēdacio magna est q̄stio que nec cito explicari potest.

Esaie. xlvi. Preuaricatores redire ad cor. Math. vi. Luce. vij. De quinto precepto.

A ¶ De triplici genere mendacij.

Sciendū tamen tria esse genera mendaciorū. Sunt enim mendacia quedā p salute vel cōmodo alicuius non malicia: sed benignitate dicta: qualiter obstetrices mentite sunt et raab. Est et aliud mendacij genus quod fit ioco quod nō fallit. Scit enim cui dicitur cā ioci dici: et hec duo gn̄a mendaciorū non sunt sine culpa. sed non cum magna. Perfectis vero non conuenit mentiri nec etiā p temporali vita alicuius ne pro corpore alterius animā suā occidāt. Licet autē eis verū tacere: sed nō falsum dicere vt si quis nō vult hominē ad mortē prodere verū taceat: sed nō falsum dicat. Tertiū vero genus mendacij est q̄ ex malignitate et duplicitate procedit cunctis valde cauendū. His videt innui mendacia illa que fiunt ioco vel pro salute alicuius imperfectis esse venialia peccata perfectis vero illud quod pro cōmodo alterius dicit esse dānabile quod etiam de mendacio iocoso putari potest precipue si iteret. De mendacio aūt obstetricū et raab q̄ fuerit veniale. Augu. tradit dicens Forsitan sicut obstetrices nō remunerate sunt quia mentite sunt. sed quia infantes liberauerunt: propter hanc misericordiam veniale fuit peccatum non tamē nullū: sic ꝛ raab liberata est propter liberationē exploratorū pro qua fuit veniale peccatū. Sed ne putet quisq; in ceteris pctis si ppter liberationē hominū fiant ita posse cōcedi veniā. multa em̄ mala detestanda talē sequūtur errorē. Possumus em̄ et furando alicui prodesse si pauper cui datur sentit cōmodū et diues cui tollit non sentit incōmodū. Ita et adulterando possumus pdesse si aliqua nisi ad hoc ei cōsentiat appareat amādo moritura et si vixerit penitendo purganda: nec iō peccatū graue negabitur tale adulteriū. Sciendū est etiam octo esse genera mendacij. vt Aug. in li. de mendacio tradit. Que diligenter notanda sunt vt appareat quod mēdacium sit veniale et quod dānabile. Primū capitale est mendaciū longeq; fugiendū quod fit in doctrina religionis. ad quod nulla causa quisq; dȝ adduci. Secundū quod tale est vt nulli prosit: sed obsit alicui. Tertiū qđ ita prodest alteri vt alteri obsit. Quartū sola mentiendi fallendiq; libidine quod maximū mendaciū est. Quintū quod fit placendi cupiditate de suaui loquio His oibus euitatis sequit sextū genus quod et nulli obest et prodest alicui: vt si quis pecuniam alicuius iniuste esse tollendam sciens vbi sit nescire se mentiatur. Septimū quod et nulli obest et prodest alicui: vt si quis nolens hominem ad mortem quesitū prodere mentiatur. Octauū quod nulli obest et ad hoc prodest: et ab immundicia corporis aliquem tueatur. In his autem tanto minus peccat quisq; dum mentiatur q̄to magis a primo recedit. Quisq; vero aliquod genus esse mendacij quod peccatum non sit putauerit: decipit seipsum turpiter: cum honestum esse deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summopere fuge: quia omne mēdaciuȝ non est a deo.

Augu. sup Exodū. s. st oē mendaciū tibi phibetur.

Di. xxxviij. De distinctione pceptoꝝ respectu obliquitatū eisdeȝ oppositaꝝ ꝛ agit pmo đ mēdacio

Augu. sup psal. v.

Exodi. j.

Josue. xj.

Qđ mēdaciuȝ obstetricūꝝ raab fuit vēiale.

Au. i ench.

Aug. đ. viij gn̄ib⁹ mendacij. xxij. q. ij. c. j. est capitale. Et ibi vide sniaȝ gn̄alē toti⁹ huius capli.

¶ Quid sit mendacium. A

Hic videndū est quid sit mendacium: et quid sit mentiri.

Aug. cōtra mendaciū. Idē i ench. ca.vj.

Deinde vtrum omne mendaciū sit peccatum et quare. Mendaciū est vt ait Aug. Falsa significatio vocis cum intentione fallendi. vt ergo mendaciū sit: necesse est: vt falsum proferat: et cū intentione fallendi. Hoc em̄ malū est propriū mentientis aliud habere clausum i corde: aliud p̄mptū in lingua.

¶ Quid sit mentiri. C

Mentiri vero est loqui contra hoc quod animo sentit qs siue illud sit verū siue non. Omnis ergo qui loquitur mendaciū mentitur: quia loquitur contra hoc quod animo sentit: id est voluntate fallendi: sed non omnis qui mentit mendaciū dicit: q2 q̄d verum est loquitur aliqñ mētiendo sicut econuerso falsum dicendo aliqñ verax est. Unde ait Augu. Nemo sane mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat verū: quia q̄ntum in ipso est non fallit ipse: sed fallitur. Non ergo mendacij arguendus

Au. i ench.

est qui falsa incautus credit ac p̄ veris habet. Potiusq̧ econtrario ille mētitur qui dicit verū quod putat falsum. Quantū em̄ ad animū eius attinet non verū dicit quia non quod sentit dicit q̄uis verum inueniatur esse q̄d dicit: nec ille liber est a mendacio qui ore nesciens loquitur verum: sciēs aūt voluntate mentitur. Hic queri solet si iudeus dicat christū esse deum: cum non ita sentiat animo vtrum loquatur mendaciū. Non est mendaciū quod dicit: quia licet aliter teneat animo verū tamen est quod dicit: et ideo non

Quō de iudeo q̄ dicit xp̄z eē deū. Qd̄ oē mendacium sit peccatum. Au.i ench.

est mendacium: mentitur tamen illud quod verum est dicens. Quod vero oē mendaciū sit peccatū Aug. insinuat. Mihi inquit videtur omne mendaciū esse peccatū: sed multū interest quo animo ⁊ de quibus rebus quisq̧ mētiatur. Non enim sic peccat qui consulendi vt qui nocendi voluntate mentit: nec tm̄ nocet qui viatorē mentiendo in diuerso itinere mittit q̄ntum qui viā vite mentiendo deprauat. Porro omne mendaciū ideo dicendū est esse peccatuz quia hoc debet loqui homo quod animo gerit: siue illud verum sit siue putet et non sit. Uerba em̄ ideo sunt instituta non vt per ea homines inuicē fallant: sed p̄ ea in alterius notitiā suas cogitationes ferant. Uerbis ergo vti ad fallaciā non ad quod sunt instituta: peccatū est. Nec ideo etiaz vllū mendaciū putandū est non esse peccatū: quia possumus alicui aliqñ

Quare oē mendaciuz sit pcm̄. Au.i ench. q̄ nō iō mēdaciū non est pctm̄ q2 prodest.

p̄desse mentiendo. possumus em̄ vt p̄dictū est et furando et adulterando p̄desse. Mendaciū quoq̧ non tunc tm̄ esse possumus dicere: qñ aliquis leditur. Cum em̄ a sciente dicit falsum: mendaciū est siue quis siue nemo ledat. Ecce ex his constat oē mendaciū esse peccatū: non tm̄ de oī mendacio accipiēdū est illud p̄s. Perdes omnes qui loquūtur mendaciū. Nec illud. Os quod mentit occidit animā. Nec oē mēdaciū isto precepto prohiberi videt: nec p̄missa descriptiōe mendaciū ioci includi.

¶ Ubi cum periculo erratur vel non. D

Augu. sup Leuiticuz. Hic soluit questio supraposita. Psalm. v. Sapien. j. Au. i ench. ca.xxvj.

Illud etiā sciendū est q̄ in quibusdā rebus magno malo: in quibusdam paruo: in quibusdā nullo fallimur. In quibus rebus nihil interest ad capescendū dei regnū: vtrū credant an non: vel vtrū vera putent an falsa siue sint siue non his errare. i. aliud pro alio putare nō arbitrādū est esse peccatū: vl' si est minimū atq̧ leuissimum. Et sunt vera quedā q̄uis non videant que nisi credant: ad vitā eternā non potest perueniri. Et licet error maxima cura cauendus sit: non modo in maioribus sed etiam in minoribus rebus ⁊ nec nisi rerum ignorantia possit errari: non est tamen consequens vt continuo erret: quisquis aliquid nescit: sed si quis se existimat scire quod nescit. Pro vero enim approbat falsum quod est erroris pro

prium. Ueruntamen in qua re quisquis erret interest plurimũ. Sunt enim que nescire sit melius ꝗ̃ scire. Item nonnullis errare profuit aliquando: sed in via pedũ non in via morũ. Solet queri de iacob qui se dixit esse Esau: aliter animo sentiens vtrum mentitus sit. De hoc Aug. ait. Jacob ꝙ matre fecit auctore vt falleret patrem si diligenter attendatur: videtur non esse mẽ dacium sed mysterium. Intendebat enim matri obedire que per spiritum nouerat mysteriũ: et ideo propter familiare consiliũ spũsancti quod mater acceperat a mendacio excusatur Jacob. De Jacob si mẽtit⁹ est Gen. xxvi.

De periurio. A

Nunc de periurio videamus. Periuriũ est mendacium iuramento firmatũ. Hic queritur vtrum sit periuriũ vbi nõ est mendacium. Quod quibusdã videtur ex auctoritate Hiero. dicentis. Aduertendũ est ꝙ iusiurandũ tres habet comites: Veritatem: iudicium: et iustitiã: si ista defuerint: non erit iuramentũ: sed periuriũ Ubi autem falsum iurat: veritas deest. Si ergo falsum iuretur: et si non sit ibi intentio fallendi: videtur esse periuriũ quia deest veritas. Quibusdam placet non esse periuriũ vbi non est mendaciũ: et sicut dicitur aliqñ falsum sine mendacio: ita iuratur falsum sine periurio. Falsum forte dixit apostolus cum se venturũ ad Corinthios promisit: nec tamen sicut ei imponebat culpã mendacij contraxit: quia sic animo sentiebat: etiam si iuramento illud firmasset non periuriũ incurrisset: quia ꝗ̃tum in ipso fuit verũ dixit: et si iurationẽ addidisset ꝗ̃tum in se foret verum iurasset: et si aliter euenerit ꝗ̃ dixit. Ideo sicut quis non est mendax nisi aliter sentiat animo ꝗ̃ dicit: siue ita sit siue non: ita videt quibusdã neminẽ piurum constitui: nisi aliter sentiat animo ꝗ̃ loquit: siue ita sit siue non.

Dis. xxxix. De piurio. Hiero. sup Hiere. xxij. q. ij. c. aladuertendũ. j. Cor. j.

De triplici modo periurij. B

Sed melius creditur et ille peierare qui falsum voluntate fallendi iurat: et qui falsum putans quod verum est iurat et qui verum putans quod falsum est iurat. vnde Augustinus. Homines falsum iurant vel cum fallunt vel cum falluntur: aut putat homo verum esse quod falsũ est et temere iurat: aut scit vel putat falsum esse: et tamen pro vero iurat et nihilominus cum scelere iurat. Distant autem illa duo periuria que commemoraui. Fac illum iurare qui verum esse putat: pro quo iurat verum putat esse: et tamen falsum est: non ex animo iste peierat sed fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est: non pro falsa re sciens iurationẽ interponit. Da alium qui scit falsum esse et iurat tanꝗ̃ verum sit quod scit falsum esse. Uidetis ꝗ̃ ista detestanda sit belua. Fac alium qui putat falsum esse et iurat tanꝗ̃ verum sit et forte verum est. Uerbi gratia vt intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas hominem: et dicit pluisse: et tunc pluit ibi: sed putat non pluisse: periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo ream linguam non facit nisi rea mens sit. His euidenter traditur ꝙ tripliciter peierat homo vt supra diximus: dum vel sciens falsum iurat: vel putans falsum quod verum est iurat: vel estimans verum quod falsum est iurat. Sed hoc extremum non videtur esse periurium: etiam si periurium nominetur: eo quod falsum iuratur: non videtur reus esse periurij qui sic iurat quia nõ est mens eius rea et idõ nec lingua: imo ei⁹ mens rea est dũ iurare p̃sumit qđ ꝯspicue verũ nõ deprehẽdit. Non ergo oẽ piuriũ mendaciũ

Au. de verbis Apli sermone. xxviij. xxij. q. ij. c. Homines.

est: nec omnis qui peierat mentitur: sed omnis mentiendo iurans peierat:
⁊ omnis qui falsum iurat siue mentiens siue non peierat. Cū vero q̄s iu-
rat quod verum est estimans esse falsum queritur quid sit ibi periurium.
Questio. Ipsa eīn significatio vocis vera est: q₂ verum nescienter loquit̄. Non ergo
ipsa significatio vel falsum vel mendacium est q₂ vera est: ⁊ qḋ verū est: p-
Solutio. iurium non videt̄ esse. Ad hoc dicimus loqui sic. s. contra mēte sub attesta
tione iuramenti esse periurium. Mentiri ergo adhibita iuratiōe periuriū
est. Periurium ergo est vel iurando loqui falsum cum intentione fallendi:
vel iurando loqui falsum sine intentione fallendi / vel iurando loqui verū
Oppositio cū intentione fallendi. Hic opponit̄. Si ois qui falsum iurat peierat tunc
qui alicui promittit dare sub certo termino aliq̄d quod tamen non faciet:
ex quo iurauit peierauit q₂ falsuȝ iurauit. Nō ei ita futurū erat vt iurauit
Determina- Ad hoc dici pōt: q₂ non omnis qui iurat quod falsum est: ex quo iurat per
tio. iurus est sicut iste de quo agimus: sed ex quo ꝓpositum mutat vel termi-
num transgreditur: iuratio talis fit periurium reatu.

¶ An iuratio sit malum. C

Si autem queritur vtrum iurare sit malum. Dicim⁹ aliq̄n
malum esse: aliquando non. Sponte eīn ⁊ sine necessitate iurare vel falsuȝ
iurare peccatum grande est. Ex necessitate autem iurare. s. vel ad astruēdū
innocentiam / vel ad federa pacis confirmanda: vel ad persuadendum au-
Aug. ḋ ser- ditoribus quod est eis vtile: malum non est: q₂ necessarium eis est. Uñ Au
mone dñi i gu. Iuramentum faciendū est in necessariis / cum pigri sunt hoies credere
monte. quod eis est vtile. Iuratio non est bona: non tamē mala cum est necessaria
Augu. sup i. nō est appetēda sicut bona: nec tñ fugienda tanq̄ mala cuȝ est necessaria
ep̄lam ad Non est eīn cōtra preceptū dei iuratio. Sed ita intelligitur dñs ꝓhibuisse
Gal. a iuramēto vt q̄ntum in ipso est quisq̄ nō iuret. Quod multi faciunt in ore
Rom. i. habentes iurationē tanq̄ magnū atq̄ suaue aliquid. Apostolus ei nouit
Aug. ḋ ser- preceptū dñi: ⁊ tñ iurauit. Prohibemur eīn iurare vel cupiditate vel dele-
mone dñi i ctatione iurandi. Quod ergo xp̄s ait in euangelio. Ego dico vobis non iu
monte. rare oino ita intelligitur precepisse ne quisq̄ sicut bonuȝ appetat iuramē
Matt. v. tum: ⁊ assiduitate iurandi labatur in periuriū. Quod vero addidit sit ser
mo vester est est: non non: bonum est ⁊ appetendum. Quod autem ampli⁹
est a malo est. i. si iurare cogeris scias de necessitate venire infirmitatis co-
rum quibus aliquid suades: que infirmitas vtiq̄ malum est. Uñ nos quo
tidie liberari precamur dicentes: libera nos a malo. Ideoq̄ non dixit qḋ
amplius est malum est. Tu enim non facis malum q̄ bene vteris iuratiōe:
sed a malo est illius qui aliter non credit. i. ab infirmitate que aliquando
pena est: aliquando pena ⁊ culpa. Ibi ergo dñs ꝓhibuit maluȝ: sua sit bo-
num: indulsit necessarium.

¶ De iuramento quod per creaturas fit. D

Queritur etiam vtrum liceat iurare per creaturaȝ. Quod
Deut. vi. non videt̄ cum in lege scriptum sit. Reddes aūt dño iuramenta tua. ⁊ xp̄s
Leuiti. xiij in euangelio precipiat nō iurare omnino: nec per celum: nec per terram / nec
Matt. vi. per hierosolymam: nec per caput tuum. Iudeis q̄si paruulis est concessuȝ
Hiero. sup iurare per creatorem: ⁊ preceptum vt si iurare contingeret: nō nisi per crea
Mattheuȝ torem iurarent: nō per creaturam: q₂ iurantes per angelos ⁊ elemēta crea-
turas venerabantur honore ⁊ meli⁹ erat hoc exhiberi deo q̄ creaturis. In-
firmis ergo illud ꝓhibuit: sanctis vero qui in creaturis creatorem venera
Gen. xliij bantur tñ nō ꝓhibuit. Unde Ioseph p salutem Pharaonis iurauit: dei iu

dicium in eo veneratus quo positus erat in infimis. Xps vero ita p creaturas iurare prohibuit: ne vel aliquid diuinum in eis crederet pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurantes falsum homines se iuramēto teneri non putarent.

¶ Que iuratio magis teneat an que fit per deuz: an que fit per euāgelium vel per creaturas. E

Si autem queritur quis magis teneatur an qui per deuz an q̄ per euāgeliū vel per creaturas iurat. Dicimus q̄ per deū: qꝛ per deū hec sancta facta sunt. Unde Chrys. Si qua causa fuerit modicū videt face re qui iurat per deū. Qui vero per euāgeliū maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendū est. Stulti: scripture sancte propter deum facte sunt: non deus propter scripturas ita ꝛ creature facte sunt propter deum. Chrys.

¶ Quid est dicere per deum iuro. F

Hic queritur quid sit dicere per deum iuro: hoc est testem adhibere deum. Jurauit eñ apl's dicēs. Testis est mihi de⁹ ac si dixisset: p deum ita est. Unde Aug. Ridiculū est putare hoc si dicas p deū iuras. si dicas testis est mihi de⁹: non iuras. Quid est eñ per deuz nisi testis est mihi de⁹: aut quid est testis est de⁹ nisi per deum. Quid est autē iurare nisi ius deo reddere qñ per deū iuras. Jus. s. veritatis ꝛ non falsitatis. Jtem. Ecce dico charitati vestre ꝛ qui per lapidē iurat falsum: periurus est: qꝛ non lapidem qui non audit: sed eius creatorem adhibet testem. Hoc est ergo iurare per quālibet creaturam. s. creatorē eius testē adhibere. Est etiam quodda genus iuramēti grauissimum qđ fit p execrationē: vt cum homo dicit si illud feci: illud patiar: vel illud contingat filijs meis: fm quē moduz accipitur etiā interdum cū aliquis iurādo dicit: per salutē meam vel per filios meos ꝛ huiusmodi: obligat eñ hoc deo. vnde Aug. Cum quis ait per salutē meā: salutē suā deo obligat. Cum dicit per filios meos: oppignerat eos deo vt hoc eueniat in caput eorū qđ exit de ore ipsius. Si verū/ verum: si falsum/ falsum. Et sicut p hoc iurans aliqñ hoc deo obligat/ ita p deum iurans ipsum adhibet testem. Jn omni ergo iuratione aut de⁹ testis adhibetur aut creatura deo obligat: ꝛ oppigneratur vt hoc sit iurare. s. deum testem adhibere: vel deo aliquid oppignerare. Hoc est ergo iurare per quālibet creaturā. s. creatorē eius testem adhibere. Rom. i. Jn smōe d piurio q̄ sic icipit q̄s q̄s est praui ꝛ puersi cordis. Jn sermōe de piurio

¶ De illis qui iurant per falsos deos. G

Post hec queritur vtrum fide eius vtendum sit qui p demonia vel idola iurauerit: De hoc Aug. scribens ad publicolam ait. Te prius considerare volo vtrum si quispiā per deos falsos iurauerit ꝛ fidem non seruauerit/ non tibi videtur bis peccasse. Bis vtiq peccauit: qꝛ iurauit per quos non debuit: ꝛ contra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Jō q̄ qui vtitur fide illius quem cōstat iurasse per deos falsos ꝛ vtitur fide illius non ad malum sed ad bonum/ non peccato illius se sociat qui per demonia iurauit: sed bono pacto eius quo fidem seruauit. Et sine dubitatione minus malum est per deos falsos iurare veraciter: q̄ per deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est/ tanto magis est penale periurium. Au. xxij. q. j. c. moueт. Au. ad publicolā.

¶ Quod iuramentum quo incaute iuratur non est obseruandū: nec votum/ nec promissio iniuste facta. H

Nunc superest videre vtrum omne iuramentum implēdū

Beda omil sit. Si enim quis alicui iurauerit contra fidem ⁊ charitatem quod obser-
xliij uatum peiorem vergat in exitum potius est mutandum ꝙ̄ implendū. Vñ
In li.de offi Ambrosius. Est contra officium dei nonnunꝙ̄ pmissum soluere sacramen-
ciis.xxij. q tum vt herodes fecit. Itē Isidorus. In malis promissis rescinde fidem: in
iiij.c.ī etiā turpi voto muta decretū. Quod incaute vouisti/ne facias. impia est: ⁊ pmis
War.vi sio que scelere adimplet. Idem. Non obseruandum sacramentum quo ma
Wat.xiij. lum incaute promittitur/ vt si quis adultere perpetuam fidem cum ea per
In sinoni- manendi polliceatur. Tolerabilius em̄ est non implere sacramentum ꝙ̄
mis.xxij.q permanere in stupro. Item Beda. Si quid nos incautius iurare contigerit
iij.c.lmalis quod obseruatum peiorem vergat in exitū/ libere illud salubriori consilio
in li. sniarꝫ mutandum nouerimus: ac magis instante necessitate peierandum esse no-
ibi.c.nō est bis ꝙ̄ pro vitando periurio in aliud crimen grauius esse diuertendū. De-
obseruād . niꝗ iurauit Dauid per deum occidere Nabal virum stultum: sꝫ ad primā
Beda l om̄ intercessionē Abigail femine prudētis remisit minas: reuocauit ensem in
xliij vaginam: nec aliquid culpe se tali periurio contraxisse doluit. Item Aug.
Ibidē.c. si ꝙ Dauid iuramētum per sanguinis effusionē non impleuit: maior pietas
aliquid. fuit. Iurauit Dauid temere: sed non impleuit iurationem maiori pietate.
j.Reg.xxv. Ex his aliisꝗ pluribus ostenditur quedam iuramenta nō esse obseruāda
In smone ⁊ qui sic iurat vehementer peccat: cum autem mutat bene facit. Qui autē
qdā.xxij.q non mutat dupliciter peccat: ⁊ quia iniuste iurauit: ⁊ quia facit quod nō
iiij.c.qđ debet.

¶ Si est periurus qui non facit quod incaute iurauit. I

Qui vero mutat vtrum periurus debeat dici: solet queri.
xxij.q.iiij. Beda supra tale iuramentum vocauit periurium. Ioannes etiam Apocri
c.actione. sarius orientalium sedium dixit. Sermo patris nostri sophronij significat
ꝙ melius est iurantem peierare ꝙ̄ seruare sacramentum in fractione san-
ctarum imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramentum non obser-
uatum/ ⁊ peierare dicitur/ qui non implet quod falsum iurat: non quia
inde reus sit quod nō obseruat: sed quia iurauit iniustum: ex quo reus est
sicut ille qui peierat.

¶ De eo qui verborum calliditate iurat. K

Isid.i li.de. Hoc etiam sciendum est ꝙ quacunꝗ arte verborum quis
om̄.xxij.q. iuret. deus tamen qui conscientie testis est/ ita hoc accipit sicut ille cui iu-
ij.c.q̄cūꝗ. ratur intelligit. Dupliciter autem reus fit qui ⁊ nomen dei in vanum assu
mit ⁊ proximum dolo capit.

¶ De illo qui cogit aliquem iurare. L

In smōe q Queritur etiam si peccat qui hominem iurare cogit. De
dā de piu- hoc Aug. ait. Qui exigit iurationem multum interest si nescit illum iura-
rijs ⁊ habe turum falsuꝫ an scit. Si em̄ nescit ⁊ ideo dicit: iura mihi vt fides ei sit: nō
tur.xxij.q. est peccatum: tamen humana tentatio est. Si vero scit eum fecisse: ⁊ cogit
iij.c.q exi- eum iurare homicida est. Idem. Qui prouocat hominem ad iurationem ⁊
git. scit eum falsum iurare vincit homicidam/ quia homicida corpus occisurus
In smōe d est: ille animam/ immo duas animas: ⁊ eius quem iurare puocauit ⁊ suā.
decollatio ¶ Ex concilio Aurelianensi. M
ne Ioānis
ibidē.illeq Sancta sinodus decreuit nisi pro pace facienda vt omnes
hominem. fideles ieiuni ad sacramenta accedant.

¶ De sexto ⁊ septimo precepto secunde tabule. N

SExtum preceptum est. Non desiderabis vxorẽ proximi tui. Septimum est. Non concupisces domum proximi tui: non seruum: non ancillam ⁊c. Sed videtur preceptum de nõ concupiscendis rebus proximi vnum esse cum eo quo dicitur / non furaberis: ⁊ preceptum de non concupiscenda vxore vnum esse cum eo quo dicitur non mechaberis. Poterat enĩ preceptum non furãdi in illa generalitate intelligi vbi de non concupiscenda re proximi precipitur: ⁊ in eo qđ dictum est / non mechaberis / poterat illud intelligi non concupisces vxorẽ proximi tui. Sed in illis duobus preceptis non mechandi: ⁊ non furandi: ipsa opera notata sunt ⁊ prohibita: in his vero extremis ipsa concupiscẽtia / multum ergo differunt illa ab istis. Unde illi precepto non mechandi fit superadditio in euangelio: vbi omnis concupiscentia mechandi prohibetur. Sed cum hic prohibeatur concupiscentia aliene vxoris ⁊ aliene rei: quare dicitur lex comprimere manum ⁊ non animum: euangelium vero et manum ⁊ animum. Illud de lege dicitur secundum cerimonialia / non secundum moralia. Uel quia in lege non est generalis prohibitio oĩs motus fere concupiscentie: vt in euangelio.

Dist.xl. De distinctiõe duorũ preceptorũ in qb⁹ phibetur duplex cõcupiscentia i cõparatiõe ad legẽ ⁊ euãgeliũ diraz. Augu sup Exodum. Mat.v. Quare lex cõprimere dr̃ ñ animũ sꝫ manum

¶ Quid sit litera occidens. B

Si vero queritur quam dicat apostolus literam occidentem. Ea certe est decalogus qui non dicitur litera occidẽs eo quod mala sit lex: sed quia prohibens peccatum auget concupiscentiam ⁊ addit preuaricationem nisi liberet gratia: que gratia non sic abundat in lege vt in euãgelio vel secundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona est: et tamen occidit sine gratia cum sit virtus peccati que iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autem deerat: ⁊ ideo litera occidens erat. Distat autem euangelij litera a legis litera: quia diuersa sunt promissa / ibi terrena / hic celestia pro mittuntur. Diuersa etiam sacramenta: quia illa tantum significabant: hec conferunt gratiam. Precepta etiam diuersa: quantum ad cerimonialia. Nam quantum ad moralia sunt eadem: sed plenius in euangelio continẽtur. Audistis decem cordas psalterij vtriꝗ sexui impositas / que charitate tangende sunt vt viciorum fere occidantur.

ii. Cor. iij. Aug. li. de ba. puulorũ. De legꝫ et euãgelij distantia.

¶ Finit tertius liber de incarnatione verbi.

¶ Tituli in quartum librũ Sententiarum.

¶Dist.xlix.De differentia mansionum in celo ꝛ in inferno.
Si quid ibi cognoscitur ab aliquo quod non intelligant omnes.
De parilitate gaudij.
Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium.
¶Dist.l.Si mali in inferno peccabunt.
Quare dicuntur tenebre exteriores.
Si damnatorum anime notitiam habeant eorum que hic fiunt.
De lazaro ꝛ diuite.
Si boni ꝛ mali inuicem se videant.
De chaos inter bonos ꝛ malos.
Utrum visa impiorum pena minuat vel augeat gloriam bonorum.

¶Epilogus breuis supra dictorum.

His tractatis que ad doctrinā rerū pertinēt quibus fruē- dum est ꝛ quib⁹ vtendū: ꝛ q̄ fruunt ꝛ vtunt: ad doctrinā signoꝝ accedamus.

¶Incipit liber quartus: De sacramentis ꝛ signis sacramentalibus. A

Distinct. j. De sacris i gñali q̄tū ad sanita- tē quā tri buūt de sa- cris vbi q̄- tuor cōside randa sunt. Au.in.x.li. de ciuita. Sacr̄m q̄d sit. Aug.ↄ do. xpi.ꝛ hētur ↄ ↄse. di.ij. sacrificiuꝫ. Signū q̄d sit de cōse. di.ij. signū Qđ dr̄ant signū ꝛ sa- cramētum. Quid ꝓpe dr sacr̄m. No.q̄ h̄ cc̄i ter magr̄ ñ tenet h̄s re tro l e. rou- bi.s. Leuitici.xi hebre.ix. Nume.xix

Samaritanus enim vulnerato appropians curationi eius sacramentoꝝ alligamē- ta adhibuit: q2 contra originalis peccati ꝛ actualis vulne- ra sacramētoꝝ remedia deus instituit. De quib⁹ quatuor primo consideranda occurrunt. Quid sit sacramentū. Quare institutuꝫ. In quib⁹ cōsistat ꝛ cōficiat. Et q̄ sit distantia inter sacr̄a veteris ꝛ noue legis.

¶Quid sit sacramentum. B

Sacramentū est sacre rei signū. Dicitur tamen sacramen- tum etiā sacrū secretū: sicut sacramētū diuinitatis vt sacramentū sit sacruꝫ signās: ꝛ sacruꝫ signatū: sed nūc agit de sacro ſm qđ est signū. Iteꝫ sacr̄m est inuisibilis gr̄e visibilis forma. Signū vero est res preter speciē quā in- gerit sensib⁹ aliquid aliud ex se faciēs in cognitionē venire. Signoꝝ vero alia sunt naturalia: vt fumus significans ignē alia data. Et coꝝ que data sunt: q̄dā sunt sacr̄a. quedā nō. Om̄e em̄ sacr̄m est signū: sꝫ nō econuerso. Sa- cramentū eius rei silitudinē gerit cuius signū est. Si em̄ sacramēta nō ha- berent silitudinē rerū quarū sacramēta sunt ꝓprie sacramēta nō dicerent. Sacramentū em̄ proprie dicitur quod ita signū est gratie dei: ꝛ inuisibilis gratie forma: vt ipsius imaginem gerat ꝛ causa existat.

¶Qđ legalia melius dicuntur signa q̄ sacramenta. C

Non ergo significandi tantum gratia sacramenta institu- ta sunt: sꝫ etiā sanctificādi. Que em̄ significādi gr̄a tantū instituta sunt solum signa sunt: ꝛ nō sacr̄a sicut fuerunt sacrificia carnalia ꝛ obseruātie ce- rimoniales veteris legis que nūq̄ poterāt iustos facere offerētes: q2 vt ait Apl's. Sanguis hircoꝝ ꝛ thauroꝝ ꝛ cinis vitule aspersus: inquinatos san- ctificabat ad emūdationē carnis nō anime. Nam inquinatio illa erat con- tactus mortui. Unde Augustinus. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mūdat ni si contactum mortui hominis: quem qui tetigerat im- mūdus erat septē diebus: sed purificabatur ſm legē die tertio ꝛ septimo:

et ita mundus erat vt iam intraret in templum. Mundabāt etiam interdum a corporali lepra illa legalia. Sed nunq̄ ex operibus legis aliquis iustificatus est: vt ait Apostolus etiā si in fide et in charitate fierent. Quare/quia imposuit ea deus in seruitutē: nō in iustificationē: et vt figura futuri essent: volens sibi ipsi potius offerri ea q̄ idolis. Illa ergo signa erant: sed tamē et sacramenta: licet minus proprie in scripturis sepe vocantur: q2 signa erāt rei sacre quāvtiq̄ nō prestabant. Illa aūt Apostolus opera legis dicit que tantū significandi gratia vel in onus instituta sunt. Ad Ro.iij. et iiij. et Galath.iij. Ad Ro.iij.

¶De causa institutionis sacramentoꝝ. D

Triplici autem de causa sacramenta instituta sunt ꝑpter humiliationē: eruditionem: exercitationem. Propter humiliationem quidē vt dum homo in sensibilibus rebus que natura infra ipsum sunt ex precepto creatoris se reuerēdo subijcit: vt ex hac humilitate et obediētia deo magis placeat: et apud eum mereatur cuius imperio salutē querit in inferioribus se: et vt nō ab illis: sed per illa a deo. Propter eruditionez etiā instituta sunt: vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem que intus est agnoscendam mens erudiatur. Homo enim; qui ante peccatum sine medio deum videbat: per peccatum adeo hebuit: vt nequaq̄ diuina nequeat capere: nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cum homo ociosus esse non possit proponitur ei vtilis et salubris exercitatio in sacramentis que vanam et noxiaz declinet occupationem: nō enim facile capitur a tentatore qui bono vacat exercitio. Unde Hieronymus monet. Semper aliquid boni operis facito vt te occupatum dyabolus inueniat. Actuum.x. Hoc est on⁹ qđ nec vos nec p̄res vestri portare potuistis. Prima cā. Scđa cā. Not. q hic coīt magr̄ nō tenet vt hēs retro i erroribus. Tertia rō. Hie. i ep̄la ad rusticū.

¶De triplici genere exercitationis. E

Sunt aūt exercitationū tres species: vna ad edificationem anime pertinet: alia ad corporis fomentum alia ad vtriusq̄ subuersionem. Cuz igitur absq̄ sacramentis (quibus non alligauit potentiā suam) deus homini gratiaz donare posset predictis de causis sacramēta instituit. Duo aūt sunt in quibus sacramentū cōsistit: sc3 verba et res. Uerba: vt inuocatio trinitatis: res vt aqua: oleum: et hmōi.

¶De differentia sacramentoꝝ veterū et nouoꝝ. F

Jam videre restat differentiā sacramentorū veterū et nouorum vt sacramenta vocemus que antiquitus res sacras signabant: vt sacrificia et oblationes et hmōi. Eorum autem differentiam breuiter Augustinus assignat dicens: quia illa promittebant tantū et significabant: hec autem dant salutem. In qb⁹ cōsistit sacrm. Sr̄ tit. p̄s. lxxiij. vt qđ de⁹ repulisti. Au. ad Ualētianū

¶De circuncisione. G

Fuit tamen inter illa sacramenta sacramentū quoddā. sc3 circūcisionis idem conferens remedium contra peccatum quod nūc baptismus prestat. Unde Augustinus. Ex quo instituta est circuncisio in populo dei que erat nunc signaculum iustitie fidei ad purgationē valebat magnis et paruulis originalis veterisq̄ peccati: sic baptismus ex illo valere cepit ad innouationem hominis: ex quo institutus est. Item Beda. Idem salutifere curationis auxilium circūcisio in lege cōtra originalis peccati vulnus agebat/qđ baptismus agere reuelate gratie tempore cōsueuit: excepto q regni celestis ianuā nondū intrare poterant: tamen in sinu Abrahe post mortem Au. ad valeriū cōtra iulianū. hr̄ de cō. di. iiij. c. ex quo. Beda sup euangelio luce et post implecti sunt dies.

requie beata consolati superne pacis ingressum spe felici expectabant. his aperte traditur per circūcisionem. ex quo instituta fuit remissionem peccati originalis ⁊ actualis paruulis ⁊ maioribus a deo prestitam: sicut nunc per baptismum datur.

¶De viris qui fuerunt ante circuncisionē ⁊ de feminis que fuerūt ante ⁊ post. G

Queritur etiam de viris qui fuerunt ante circūcisionem: ⁊ de feminis que fuerunt ante ⁊ post. quod remedium contra peccatum habuerunt. Quidam dicunt sacrificia ⁊ oblationes eis valuisse ad remissionē peccati. Sed melius est dicere illos qui de Abraham prodierunt per circūcisionem iustificatos: mulieres vero per fidem ⁊ operationē bonam: vel suā si adulte erant vel parentū si paruule. Eos vero qui fuerunt ante circūcisionem paruulos in fide parentum: parentes vero per virtutem sacrificiorum. scʒ quā intelligebant spiritualiter in illis sacrificijs iustificatos. Unde Gregorius. Quod apud nos valet aqua baptismi: hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides: vel pro maioribus virtus sacrificij: vel pro his qui ex Abrahe stirpe prodierunt mysterium circuncisionis.

¶De institutione ⁊ causa circuncisionis. h

Gre. in. iiij. mor. de cōse. di. iiij. c. quod apd.

Hic dicendum est in quo instituta fuerit circuncisio: ⁊ quare ⁊ cur mutata per baptismū. Abraham primus mandatū circuncisionis habuit ad probationem obedientie nec ei soli precepta fuit circuncisio: sed semini eius id est omnibus hebreis: que fiebant sm̄ legem octaua die de lapideo cultro in carne preputij. Data aūt fuit circūcisio pluribus de causis: scʒ vt per obedientiam mandati Abraham placeret deo cui per preuaricationem Adam displicuerat. Data etiā fuit in signum magne fidei Abrahe qui credidit se habiturum filiuʒ in quo fieret benedictio omniū. Deinde vt hoc signo a ceteris nationibꝰ discerneretur populus ille. In carne vero preputij ideo iussa est fieri circuncisio: qꝛ in remedium instituta est originalis peccati: quod a parentibus trahimus per cōcupiscentiā carnis: q̄ in parte illa magis dominatur: ⁊ qꝛ in parte illa culpā inobedientie primus homo sensit: decuit vt ibi signum obedientie acciperet.

Gen. xvij. Iosue. v. Quare data fuit circuncisio. Gen. xvij. quare i carne pputij. Gen. xvij.

¶Quare die. viij. ⁊ de petrino cultro. I

Iohan. v. ⁊ habet. xxv. q. i. §. his ita.

Fiebat autem octaua die ⁊ petrino cultro: qꝛ ⁊ in resurrectione cōmuni ⁊ octaua etate futura per petrā. Christum omnis ab electis abscindetur corruptio: ⁊ per christi resurrectionem octaua die factam circūciditur a peccatis anima cuiusqꝫ in eum credentis: due ergo res sunt illius sacramenti.

¶Quare in baptismū mutata sit circuncisio. K

Not. q̄ hic mgr̄ non tenetur vt h̄r retro in erroribus.

Ideo aūt mutata est circūcisio per baptismum: qꝛ sacramētum baptismi cōius est ⁊ perfectius: qꝛ pleniori gratia accumulatū. Ibi eīm peccata solū dimittebant sed nec gratia ad bene operandū adiutrix neqꝫ virtutum possessio vel augmentū ibi prestabat vt in baptismo: vbi nō tm̄modo abolentur peccata: sed etiā gratia adiutrix cōfert ⁊ virtutes augentur. Unde aqua refectiōis vel regeneratiōis dicit: qꝛ aridos fecūdat: etiā fructificantes ampliori vbertate donat: qꝛ q̄tūcunqꝫ per fidem ⁊ charitatem antehabitā aliquis iustus ad baptismum accedit vberiorē ibi recipit gratiā: sed nō ita in circūcisione. Unde Abrahe per fidē iam iustificato signaculū

tantum fuit: nihil ei intus contulit.

De paruulis defunctis ante diem octauũ. L

Si vero queritur de paruulis qui ante diez octauũ moriebantur anteꝗ̃ fiebat circũcisio ex lege. vtrũ saluarentur vel non. Idẽ potest respõderi qđ sentitur de paruulis ante baptismuz defunctis: quos perire constat. Unde Beda. Qui nũc per euangeliũ suũ terribiliter ⁊ salubriter clamabat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spũsancto nõ intrabit in regnũ dei: ipse dudũ clamabat per suã legẽ anima cuius preputij caro circũcisa non fuerit peribit de populo suo: q⁊ pactũ meũ irritũ fecit. Forte tamen sub lege ingruente necessitate mortis ante octauũ circũcidebant sine peccato filios sicut modo fit in ecclesia de baptismo.

Not. ꝙ hic cõiter mgr̃ nõ tenet̃: vt hẽs retro i erroribus.
Beda.
Gen. xvij.

De sacramentis noue legis. A

Iam ad sacramẽta noue legis accedamus que sunt baptismus: cõfirmatio: panis benedictio. i. eucharistia: penitentia: vnctio extrema: ordo: cõiugium. Quorũ alia remediũ contra peccatũ prebent ⁊ gratiã adiutricẽ conferũt vt baptismus. alia in remedium tantum sunt vt coniugium: alia gratia ⁊ virtute nos fulciũt: vt eucharistia ⁊ ordo.

Distinc. ij.
De sacris i speciali.
Not. ꝙ hic cõiter mgr̃ nõ tenet̃ vt hẽs retro i erroribus.

Quare mox post hoĩs casum non fuerunt instituta. B

Si vero queritur quare non fuerint hec sacramenta instituta mox post hominis lapsum: cũ in his sit iustitia ⁊ salus. Dicimus non ante aduentuz christi qui gratiã attulit gratie sacramẽta fuisse dãda: que ex ipsius morte ⁊ passione virtutẽ sortita sunt. Christus autẽ venire noluit ante. ꝗ̃ homo de lege naturali ⁊ scripta cõuinceret̃: ꝙ neutra adiuuare posset.

Hugo li. j. parte. xj. c. viij.

Qđ sacramentũ cõiugij fuit ante peccatũ. C

Fuit tamẽ cõiugiũ ante peccatũ institutũ: nõ vtiꝙ ꝓpter remediũ: sed ad sacramentũ ⁊ ad officiũ: post peccatũ vero fuit ad remediũ cõtra carnalis cõcupiscẽtie corruptelã, de quo suo loco tractabimus.

Gen. ij.

De baptismo. D

Nunc vero de baptismi sacramẽto videamus qđ inter noue gratie sacramenta primũ est. Baptismũ igitur christi Iohã. suo baptismo prenũciauit: qui primus baptizasse legitur: sꝫ in aqua: nõ in spũ: sicut ipse ait. Ego baptizo vos in aqua. i. in penitẽtiã. Sola enĩ corpa abluebat a pctis vero nõ mũdabat. Baptismus Ioh. erat in penitẽtiã nõ in remissionem: baptismus vero christi in remissionẽ. Q⁊ Iohã. baptizãs hoĩes ad penitentiã vocabat: ⁊ quos baptizabat penitere docebat: sm̃ illud. Ueniebãt ad Iohannẽ in iordanẽ cõfitentes peccata sua. Sed in baptismo Iohãnis nõ dabatur peccatoꝝ remissio que data est in Christi baptismo.

De baptis mo Iohã. Matth. iij. ⁊ Marci. j.
Dedr̃ia baptismi Iohãnis ⁊ xp̃i.
Act. xix.

Quid vtilitatis habebat baptismus Iohãnis. E

Ad quid ergo vtilis erat baptismus Iohannis q⁊ homines vsu baptizãdi ꝑparabat ad baptismũ Christi. Sꝫ q̃rit̃ quare dictus est baptismus Iohã. sicut veritas dicit. Baptismus Iohannis vnde est. Quia ibi Iohãnis operatio tantũ visibilis erat exterius lauantis non inuisibilis gratia dei interius operantis. Sed tamẽ nulla Iohãnis operatio a deo erat: ⁊ baptismus ille a deo erat, non ab homine tantum: sed hominis dictus est: quia nihil ibi gerebatur quod non ageret homo. Si vero queritur an sacramentum fuerit: satis potest concedi ex eo sensu quo

Iohãnis. j.
Math. iij.
Marci. j.
Luce. iij.
Quare dictus est baptism⁹ Iohãnis.
Math. xxj.

legalia signa dicunt sacramenta. Significabat eñ baptismus Johannis rem sacram.s.baptismũ Christi qui non tantũ est penitentie:sed et remissionis peccatorum.

¶De forma baptismi Johã.et de baptizatis ab eo. F

Act.xix. Hic considerandũ est si baptizati a iohanne iterũ baptizati sunt baptismo christi: et qua forma verborũ vsus sit Johan. Illi qui baptizati sunt a Johanne nescientes spm̃sanctũ esse ac spem ponentes in illi⁹ baptismo postea baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus añt Johannis in nomine venturi tradebatur. vñ hiero.sup Johelẽ qui dicit se in xpm credere et non credit in spm̃sanctũ:nondũ habet claros oculos. Unde baptizati a Joanne in nomine venturi.i.dñi Jesu:quia dixerunt. Sed neq̧ si spiritussanctus est audiuimus iterũ baptizabant: immo verũ baptisma accipiebant. Illi vero qui spem non posuerũt in baptismo Johan. et patrez et filiũ et spm̃sanctũ credebãt:non baptizati fuerunt:sed impositione manuũ ab apostolis super eos facta spm̃sanctũ receperunt. Alij vero qui non ita credebant baptizati sunt baptismo christi:vt predictũ est. vnde hiero. Qui spm̃sanctũ nesciebant cum baptismũ a Johanne acceperunt iterum baptizati sunt baptismo xp̄i vt p̄dictum est:ne q̇s ex iudeis vel gentibus putaret aquam sine spũsancto ad salutẽ posse sufficere. De hoc etiã Amb. in.i.lib. de spũsancto. Quidã negauerunt se scire spm̃sanctũ cum baptizatos se dicerent baptismo Johannis qui in aduenĩẽtis Jesu non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in christi nomine neq̧ cum fide spiritussancti baptizati fuerant:non potuerunt accipere baptismi sacramentũ: baptizati sunt ergo in noie christi:nec iteratũ est in his baptisma sed innouatum.

Nota q̧ h nõ tenetur mgr̃ vt hẽs retro in erroribus.

Actu. viij.

hie. i epl'a de vni⁹ vxoris viro.

Amb. in li. de spũsctõ.

Actu.xix.

¶Quid sit baptismus. A

Distin. iij. De baptismo i spãli.

Post hec videndũ est quid sit baptismus et que sit forma:et qñ institutus:ꝛ cã institutionis. Baptismus dicit intinctio.i.ablutio corporis exterior facta sub forma verborum p̄scripta. Si eñ ablutio fiat sine verbo:non est ibi sacramentum: sed accedente verbo ad elementũ fit sacramentũ non vtiq̧ ipsum elementũ fit sacramentum:sed ablutio facta in elemento. Uñ Aug. Uerbo baptisma consecratur:detrahe verbum et quid est aqua nisi aqua:accedit verbum ad elementum et fit sacramentũ. Unde est hec tanta virtus aque vt corpus tãgat et cor abluat: nisi faciente verbo:non quia dicitur sed quia creditur. Nam et in ipso verbo aliud est sonus transiens aliud est virtus intus manens. In duobus ergo consistit sacramentũ baptismi.s.in verbo et elemento ergo et si alia desint que ad decorem sacramenti instituta sunt: non ideo minus est verum sacramentũ et sanctum si verbum sit ibi et elementũ. Nam et in hoc sacramento et in alijs quedam solent fieri ad decorem et honestatẽ sacramenti:quedam ad substantiam et causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum et elementũ cetera ad solẽnitatẽ eius pertinent.

Augu. sup Jo.ꝛhr̃.j.q j. detrahe.

Q8 i hocꝛ i alijs sacris q̄dam fiũt ad decorez q̄dã ad necessitatẽ ad sacramẽtũ ꝛ cãm scri ptinentia.

¶De forma baptismi. B

Sed quod est illud verbũ quo accedente ad elementũ fit sacramentũ. Ueritas te docet q̄ huius sacramẽti formã tradẽs ait discipulis. Ite docete oẽs gẽtes baptizãtes eos in noie patris et filij et spũscti. Innocatio igit̃ trinitatis ṽbũ dr̃ q̄ baptisma cõsecrat̃. ꝛ hec est forma ṽboꝝ sub qua tradit̃ baptismus. vñ Bonifacio ep̃o zacharias papa ait. Firmissime

Mat. vi. c. ppue. z.c. multi.

preceptū est in sinodo anglor vt quicunq sine inuocatione trinitatis mersus fuisset q sacramentū regñationis non haberet. quod oino verū est q si mersus in fontē baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis pfect'chri stianus non est: nisi in noie patris et filij et spūsscti fuerit baptizatus. Legitur tamē in actibus aplorū apostolos baptizasse in noie Christi: sed in hoc noie vt exponit Ambro. tota trinitas intelligit. Intelligit em cū xpm dicis: et pater a quo vnctus est et ipse qui vnctus est et spūsctūs p quē vnctus est. Unde Nicolaus papa ad consulta bulgarorum. A quodam iudeo multos baptizatos asseritis: ɀ quid inde agendū sit cōsulitis. Si profecto i nomine sancte trinitatis: vel in noie christi sicut in actibus Apostolorū legimus baptizenē baptizati sunt: vnū em idēq est: vt exponit Amb.

De ɔse. di. iiij. capi. in sinodo.

Act. viij. et x. legit q apli in xpi noie bapti zabant.

Li. j. d spū scto. ca. iij.

C Si in nomine patris tantū vel spiritussancti possit tradi baptismus. C

Hic queritur an baptismus esset verus si diceretur in noie patris tm: vel spūsancti tm: vt cum dicē in noie Christi Amb. videtur dicere q si fide mysteriū trinitatis teneaē et vna persona tm noietur: plenuz est sacramentū: et econuerso si tres nominenē et non recte de aliquo illorū sentiatur: vacuū fieri mysteriū trinitatis. Ait enim sic. Ubi non est plenum baptismi sacramentū: nec principiū nec species aliqua baptismi estimaē. plenū aūt est si patrē ɀ filiū et spmsanctū fatearis. Si vnū neges: totū subrues et si vnū in sermone cōprehendas: vel patrē vel filiū vel spmsanctū: fide autē nec patrē nec filiū nec spmsanctū abneges: plenū est fidei sacramentum. Ita etiam licet patrē et filiū et spmsctm dicas et patris et filij et spūsancti p minuas potestatē vacuū est omne mysteriū. Cū em dicitur in noie Christi p vnitatē nois impletū est mysteriū nec a Christi baptismate spiritus separatur quia Christus baptizauit in spiritu.

Nicola' papa ad ɔsulta bulgarorū de cōse. dist. iiij. a quodam.

Ac. viij. ɀ x

Amb. l li. d spūsctō. ca. iiij.

C Questio Ambrosij. D

Nunc consideremus vtrum sicut in Christi noie legimus baptismi plenū esse sacramentū: ita etiam spūsancto tm nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinē. Rōnē sequamur: qui vnū dixerit: trinitatē signauit. Si christū dicas: et patrē a quo vnctus est filius et ipsum qui vnctus est scz filiū: et spmsanctū quo vnctus est designasti. Scriptū est em hūc esse Jesum a nazareth quē vnxit deus spūsancto: et si patrē dicas filiū eius et spm oris eius pariter indicas: si tm id etiā corde ɔprehendas. Et si spmsanctū dicas deū patrē a quo procedit et filiū eius cuius est spūs nuncupasti. Unde et rationi copuleē auctoritas: dñs dicit. Uos autē baptizabimini spiritusancto: ex quo indicat non recte posse baptizari in spūsancto.

Solutio.

Act. x. f.

Actu. j. a

Jo. j.

Math. iij.

C Perstringit premissorū intelligentiaz cum determinatione cuiusdam dicti. E

Ex his aperte itellexisti in nomine christi verū baptisma tradi: vnde nihilominus insinuari videtur verum baptisma tradi posse in nomine patris tantum vel spiritussancti tantum: si tamen ille qui baptizat fidem trinitatis teneat/que trinitas in quolibet horū nominū intelligitur. Si autem aliquis peruerse credens et errorē inducere intendens vnum de tribus tantū nuncupet: non complet mysterium. Quod vero ait nominatis tribus vacuū esse mysteriū si baptizans minuat potestatē patris vel filij vel spiritussancti. i. si male sentiat de potentia alicuius horum non credēs vnam potentiam trium: intelligendum est hoc super eum qui non intendit

Quid opoeteat determinari.

nec credit baptizare qui non tm̄ caret fide:sed etiā intentionē baptizandi non habet. Qui vero baptizat in nomine christi:baptizat in nomine trinita
Ambro. in tis que ibi intelligitur. Tutius est tamen tres personas ibi nominare, vt
li. de tri. ad dicatur: in nomine patris et filij et spūsancti non in noībus sed in nomine. i.
in noīe prīs in inuocatione vel in confessione patris et filij et spūsancti. Inuocat enim
et filij et spi ibi tota trinitas vt inuisibiliter ibi operetur per se: sicut extra visibiliter p
ritussancti. ministeriū. Si autem dicatur in nominibus, non est ibi sacramentū, quia non seruatur forma baptismi.

De institutione baptismi. F

De institutione baptismi quando ceperit: varie sunt estimationes. Alij dicunt tunc esse institutū cum Nicodemo christus ait. Nisi
Joh.iij. quis renatus fuerit ex aqua et spūsancto ꝛc. Alij dicunt institutionem ba-
Math.vlt. ptismi factā cū Apostolis dixit. Ite docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris et filij et spūsancti. Sed hoc dixit eis post resurrectionē precipiens eis de vocatione gentium quos ante passionē binos miserat ad
Luce.x. predicandū in iudea et ad baptizandū dicens, In viā gentiū ne abieritis.
Math.x. Iā ergo institutus erat baptismus: q2 baptizabāt simul et predicabant.

De forma in qua baptizauerunt Apostoli ante passionem christi. G

Joha. vlt. Si vero queritur in qua forma tunc baptizauerunt Apostoli? Sane dici potest i nomine trinitatis. s. in ea forma in qua baptizauerunt postea gentes, que ante passionē potest intelligi fuisse tradita: lz non sit scriptū. Non ergo tunc illā formā xp̄s prius tradidit cū ad euangelizādum gentibus misit, sed quam ante tradiderat mittēs eos in Judeā postiterauit cū ad gentes misit. Cōmodius ergo dicitur institutio facta quādo
Math.iij. Christus a Johanne baptizatus est in iordane ꝙ dispēsauit: non quia mū
De ɔse. di. dari voluit cum sine peccato fuerit: sed quia cōtactu munde carnis sue vim
iiij. nunꝙ regeneratiuā contulit aquis vt qui postea immergeretur inuocato noīe tri
aque. nitatis: a peccatis purgaretur. Tunc ergo inuocato nomine trinitatis institutus est baptismus christi in quo trinitas cuius mysteriū ibi innotuit interius hominē baptizat.

Quare in aqua tantum fiat. H

Celebratur aūt hoc sacramentū tm̄ in aqua non in alio li-
Ambr. sup quore vt ait xp̄s. Nisi qs rena. ꝛc. Ideoqꝫ vniformiter id fieri in aqua preci-
eplam Ad pitur: vt intelligatur ꝙ sicut aqua sordes corporis ac vestes abluit: ita ba-
Rom. ptismus maculas anime sordesqꝫ viciorū emundando abstergit. Uel ideo vt nullū inopia excusaret: quod posset fieri si in vino vel oleo fieret, et vt cōmunis materia baptizandi inueniretur apud omnes quod aqua signauit
Joh.xix. que de latere christi manauit sicut sanguis alterius sacramēti signū fuit. Non ergo in alio liquore pōt consecrari baptismus nisi in aqua.

De immersione quotiens fieri debeat. I

De immersione vero si querit quō fieri debeat precise. Rn̄demus vel semel vel ter pro vario more ecclesie. Unde Gregorius. De trina
Gre. Leādro immersione baptismi nil verius respōderi potest ꝙ quod vosipsi sensistis:
epo: et allē quia in vna fide nihil officit ecclesie sancte consuetudo diuersa. Quia eī in
gat. ɔs. di. tribus subsistentijs vna substantia est: reprehensibile esse nullatenus pōt
iiij. de tri. infantē in baptismo ter vel semel immergere: q2 et in tribus mersionib⁹ psonarum trinitas: et in vna potest diuinitatis singularitas designari. Nos

vero qui tertio immergimus etiam triduane sculpture sacramentum signamus. Secundum hoc licet non modo ter sed etiaz semel immergere tm̄. Ibi tamen dūtaxat inmergere semel licet: vbi consuetudo ecclesie talis existit. Si quis vero id facere incipiat vbi consuetudo talis non est: vel semel tantum mergendū asserat reprehensibilem se constituit. Unde haymo. In suo sensu abundabat Cyprianus cum semel mergebat in baptismo paruulos qu. quod intelligebat studiose implebat bonis operibus abundando: licet in hoc nescius delinquere.: sed quia bonis operibus abundabat: postea cor. e illō vnusqsq̄ prius a deo abundauit altiori sensu: ter illos mergendo. Ecce habemus: q̄ q̄ ī sēsu suo deliquit qui semel mersit. Sed hoc ideo: quia aliter se habebat consuetudo illius ecclesie: vel quia vnā tm̄ faciendam mersionē asserebat. De trina mersione Augustinus ait. Postq̄ vos credere promisistis: tertio capita vestra in sacro fonte dimersim⁹ qui ordo baptizādi duplici mysterij significatione celebratur. Recte enim tertio immersi estis: qui accepistis baptismum in nomine trinitatis. Recte tertio immersi: quia accepistis baptismū in nomine christi qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita immersio typum dominice exprimit sepulture. Constat ergo baptizandos tertio debere immergi: et tamen si semel tantum immergantur verum baptisma accipiūt: et qui semel immergit tantū nō peccat nisi cōsuetudo ecclesie obsistat/ vel hoc mō tantū debere fieri asserat.

Haymo super ep̄lam ad Ro. sup illō vnusqsq̄ ī sēsu suo abūdabat

Au. l q̄das Omel. z hī d ɔs. di. iiij. c. postq̄.

¶ Quando circuncisio amisit vim suam. K

Solet etiam queri si circuncisio amisit statim vim suaz ab institutione baptismi? Ad quod dicimus in christi morte terminata esse legalia omnia. Extunc ergo circuncisio perdidit vim suam: ita q̄ postea non profecerit: sed potius obfuit obseruatoribus suis. Sed vsq̄ ad oblationez vere hostie potuit prodesse. Si enim ante passionem legalia finem habuissent/ non ea imminente vetus pascha cum discipulis manducasset.

Jo. xix. vbi dicit ɔsummatum est

mat. xxvij

Luce. xxij.

Marc. xiiij.

Johā. xiij.

¶ De causa institutionis. L

Causa vero institutionis baptismi est innouatio mentis vt homo qui per peccatum vetus fuerat per gratiam baptismi renouetur: quod fit depositione viciorū et collatione virtutū. Sic enim fit quisq̄ nou⁹ homo cuz abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorū pellit feditatē. Appositio virtutū affert decorē: et hec est res huius sacramēti scz interior mundicia.

¶ Queritur an baptismus apuit celum quod non aperuit circūcisio. M

Si queritur vtrum baptismus aperuit celum quod non aperuit circuncisio. Dicimus quia nec baptismus nec circuncisio regni nobis aditum apperuit/ sed hostia saluatoris. que si tempore circuncisionis oblata fuisset: illius temporis homines regnū intrassent. Res ergo huius sacramenti iustificatio est.

Dist. iiij.

¶ Quod alij suscipiunt sacramentū et rem: alij sacramentuz et non rem: alij rem et non sacramentum. A

De baptismo p ɔparatione ad recipientes.

Hic dicendum est aliquos suscipere sacramentū et rē sacramēti: aliquos sacramētū z nō rē: aliquos rē z nō sacramētū. Sacramētū z rē simul suscipiūt oēs paruli q̄ in baptismo ab originali mundantur peccato/ q̄uis quidam diffiteantur illis qui perituri sunt paruulis in baptismo dimitti peccata innitentes illi verbo Augustini. Sacramenta in solis electis efficiunt quod figurant/

De quorūdaz errore.

Au. l li. de bap. paruul.

non intelligentes illud ita esse accipiēdū: q̄r cū in alijs efficiant sacramenta remissionē: nō hoc eis faciūt ad salutē: sed solis electis. Nā ꝙ oīb⁹ puulis in baptismo remittaṫ peccm̄ p baptismū. Aug. euidenter dicit: A puulo inqt recenter nato vsqꝫ ad decrepitū senē sicut null⁹ ꝓhibetur a baptismo ita null⁹ est q̄ nō pctō moriaṫ in baptismo/ sꝫ puuli tm̄ originali: maiores vero ēt oīb⁹ q̄ male viuendo addiderunt: ad illud: nisi enormitas vite ipediat. i. fictio: Adulti quoqꝫ q̄ cū fide baptizanṫ sacramētū ꝛ rē suscipiunt.

In ench. li iij. de cōse. dis. iiij.

¶ De ficte accedentibus. B

Qui vero sine fide vel ficte accedūt: sacramētū nō rē suscipiunt. Vn̄ Hiero. Sunt lauacra gentiliū hereticoꝝ/ sed non lauāt ad salutē: In ecclīa etiā q̄ nō plena fide accipiūt baptisma nō spm̄/ sed aquā suscipiunt. Aug. etiā ait. Judeis oibus cōia erant sacramēta/ sed nō cōis oīb⁹ erat grā q̄ est virt⁹ sacramētoꝝ: ita ꝛ nūc cōis est baptism⁹ oibus baptizatis: sed non virtus baptismi. i. ipsa gratia. Itē ois qui iam sue voluntatis arbiter ꝯstitutus est cū accedit ad sacramētū fidelium nisi peniteat: cuꝫ veteris vite nouā nō pōt inchoare. Ab hac penitētia cū baptizanṫ soli puuli immunes sunt. His alijsqꝫ testimonijs aperte ostendiṫ adultis sine fide et penitentia vera in baptismo nō cōferri gratiam remissionis: q̄r nec puulis sine fide aliena q̄ ꝓpriā habere nequeūt: daṫ in baptismo remissio. Si q̄s ergo ficte accedit nō habēs verā cordis contritionē sacramētum sine re accipit. Videṫ tñ Aug. dicere ꝙ etiā ficte accedenti qui etiā hꝫ odiū fraternū in ipso momēto quo baptizaṫ oīa cōdonenṫ pctā: ꝛ post baptismum mox redeant: sed non hoc asserendo dicit/ immo hanc opinionē ꝛ premissā ꝫsententiam cōferendo: ait em̄ sic. His qui ficto corde baptizanṫ: aut pctā nullatenus dimittunṫ: q̄r spūssanctus discipline effugiet fictuꝫ: aut in ipso tēporis puncto per vim sacramēti dimissa/ iterū per fictionem replicantur: vt etiā illud verū sit. Quotquot in xp̄o baptizati estis ꝛc. ꝛ illud. Spūssanct⁹ discipline effugiet fictum/ vt induat eum xp̄m sanctitas baptismi: ꝛ exuat eum xp̄m pernicies fictionis. Nā redire dimissa peccata vbi fraterna charitas non est/ apte dn̄s docet etiam in illo seruo a quo dn̄s dimissum debitū petijt: q̄r ille cōseruo dimittere noluit. Sic non impediṫ baptismi grā q̄minus oia peccata dimittanṫ: etiam si fraternū odiū in eius cui dimittuntur animo perseuerat. Soluiṫ em̄ hesternus dies ꝛ quicq̄d superest: ꝛ soluitur etiā ipsa hora momētumqꝫ ante baptismū ꝛ in baptismo. Deinceps aūt continuo re⁹ incipit esse: non solū cōsequentium sed etiā preteritorum dierū/ horarum/ momētoꝝ/ redeuntib⁹ oībus que dimissa sunt. Hoc autē vt prediximus nō sub assertione dixit ꝙ ostendiṫ ex eo q̄d ait in eodem li. sic. Si ad baptismū fictus accedit dimissa sunt ei pctā: aut nō sunt dimissa: eligant q̄d voluerint. Ecce aperte cernis: si tñ attendis id dixisse Augu. nō asserendo sed querendo: ꝛ alioꝝ opinionē referendo. Idem em̄ ait. tūc valere incipit ad salutem baptismus cū illa fictio veraci confessiōe recesserit que corde in malicia perseuerante peccatorum ablutioneꝫ non sinebat fieri. Non ergo ficte accedenti pctā dimittuntur.

Hiero. sup Ezech. xvj. ibi. aq̄ nō ē lota i salutem
Aug. super ps. lxxxiij.
Aug. d pe. ꝛ poniṫ de ꝯs. di. iiij. c omnis qui
Au. i li. de baptismo puulorum
De ꝯs. dist. iiij. q̄uo bs in fine.
Gal. iij.
Sap. j.
Mat. xix.
Luce. xvij
De ꝯse. di. iiij. c. ꝯdiṫ illos. circa mediū.
De cōs. di. iiij. c. tunc valere.

¶ Quomodo intelligatur illud quotquot in xp̄o baptizati estis xp̄m induistis. C

Queritur ergo quomodo illud accipiatur. Quotquot in xp̄o baptizati estis xp̄m induistis. Potest dici ꝙ qui in Christo idest in xp̄i conformitate baptizantur. s. vt moriantur vetustate peccati: sicut christus vetustate pene/ induunt Christum quem per gratiam inhabitantē habent

Gal. iij.

potest ⁊ aliter solui. Duob⁹ em̄ modis xp̄m induere dicimur/ vel assum-
ptione sacramenti. vel rei perceptione. Unde Aug. Induunt homines xp̄z
aliquando vsq̃ ad sacramenti perceptionem: aliquando vsq̃ ad vite san Rom. vj.
ctificationem: atq̃ illud primum bonis ⁊ malis potest esse commune: hoc Eph. iiij.
autem est proprium bonorum ⁊ piorum. Omnes ergo qui in xp̄i nomine Au. i li. de
baptizantur: xp̄m induunt vel secundum sacramenti perceptionē: vel sm̄ bap. ꝯ do-
vite sanctificationem. natistas.

D

De illis qui suscipiunt rem ⁊ non sacramentum.

Sunt ⁊ alij vt supra posuimus qui suscipiunt rem ⁊ nō sa
cramentum. Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu ⁊ si non sa
cramentum: rem tamen accipiunt. Un̄ Aug. Quicunq̃ non ꝑcepto regene- Aug. l. xiij.
rationis lauacro pro confessione christi moriuntur/ tantum eis valet ad di li. d ciui. vij
mittenda pctā quantum si abluerentur sacro fonte baptismi. Audistis ꝙ Q̄ꝫ passio i
passio pro xp̄i nomine suscepta supplet vicem baptismi. Nec tm̄ passio vi- plet vicem
cem baptismi implet: sꝫ etiā fides ⁊ contritio: vbi necessitas excludit sacr̄ꝫ baptismi
sicut aperte docet Aug. dicens baptismi vicem aliqn̄ implere passionē: de Q̄ꝫ non tm̄
latrone illo cui nō baptizato dictum est. Hodie mecum eris in paradiso. passio sꝫ et
Beatus Cypri. in li. iiij. de baptismo non leue documentuꝫ assumit. Quod fides ⁊ ꝯtri
etiā atq̃ etiam ego cōsiderans inuenio: nō tm̄ passionem pro nomine xp̄i tio iplet vi
id quod baptismo deerat posse supplere: sed etiam fidē conuersionē q̃ cor- cē baptis-
dis si forte ad celebrandum mysteriuꝫ baptismi in angustijs temporū suc mi.
curri non potest. Neq̃ em̄ ille latro pro noie xp̄i crucifixus est: sed pro me- de ꝯse dist.
ritis facinorum suorum: nec q̄ credidit passus est: sed dū patit̄ credit. Q̄tū iiij. baptis
ergo fides valeat sine visibilis baptismi sacramento: qd̄ Apl̄s ait. Corde mi vicem.
credit̄ ad iustitiam: ore aūt confessio fit ad salutem: in illo latrone declara Luc. xxiij.
tum est: sed tunc implet̄ inuisibiliter cum mysterium baptismi non contem Rom. x.
ptus religionis: sed articulus necessitatis excludit: ⁊ baptismus quidem
potest esse vbi conuersio cordis defuerit. Conuersio autem cordis potest q̄-
dem inesse non percepto baptismo: sed contempto baptismo nō potest: nec
vllo modo dicenda est conuersio cordis ad deum/ cum dei sacramentuꝫ cō
temnitur. Ecce hic habes non solum passionem/ sed etiam fidem ⁊ contri-
tionem conferre remissionem vbi non contemnitur sacramentum: vt in la-
trone illo ostenditur qui non per passionem/ sed per fidem saluatus est si- Aug. l li. ij
ne baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinus. Retracta- retract.
uit quidem exempluꝫ: sed non sententiā. Ait enim in quarto libro de bapti
smo. Cum dicerem vicem baptismi posse habere passionem non satis ido
neum posui illius latronis exemplum: q̄ vtrum non fuerit baptizatus in Ambro.
certum est. Constat ergo sine baptismo aliquos iustificari ⁊ saluari. Un̄ Hiere. iiij.
Ambro. de valentiniano. Uentrem meum doleo vt prophetico vtar eloq̄.
quia quem regeneratur⁹ eram amisi: verumtamen gratiam quam ille po
poscit non amisit.

E

Que videntur obuiare predictis.

His autem videtur obuiare quod dn̄s dicit. Nisi quis re
natus fuerit ex aqua ⁊ spiritusancto non potest intrare in regnuꝫ celorum
quod si generaliter verum est: non videntur esse vera superius posita. Sꝫ
illud intelligendū est de illis qui possunt ⁊ contemnunt baptizari: vel ita Glo. super
intelligendū est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spūsancto. i. ex ea rege epl̄a ad he
neratione q̄ fit per aquā ⁊ spm̄sctm̄ nō saluabitur. Illa aūt regeneratio fit breos.
non tm̄ per baptismum: sed etiam per penitentiam ⁊ sanguinem. Unde au

thoritas dicit ideo Apłm pluralr dixisse fundamētū baptismatū qꝛ est baptismus in aqua in sanguine in pnīa. hoc aūt nō ideo dicit ꝙ sacrm baptismi fiat nō nisi in aqua: sꝫ qꝛ ipsius virtꝰ .i. sctificatio dat: non modo ꝑ aquā: sed per sanguinē vel pnīam interiꝰ: rō em̄ id suadet. Si em̄ nō valētibus credere paruulis sufficit baptismꝰ. multomagis sufficit fides adultis volentibꝰ sed non valentibꝰ baptizari. Unde Aug. Queris quid sit maiꝰ fides: an aqua: nō dubito quin rn̄deā fides. Si ergo qđ minus est sanctificare pōt. nonne qđ maius est .i. fides de qua xp̄s ait. Qui crediderit in me etiā si mortuus fuerit viuet. Sꝫ dicūt aliq̄ nullū adultū in xp̄m credere vꝫ charitatē habere sine baptismo: nisi sanguinē fundat ꝑ dn̄o: subdita itro ducentes testimonia. Aug. ait. Ex illo tpe quo saluator dixit: Nisi quis renatus fuerit ⁊c̄. absq̄ sacro baptismi preter eos qui in ecclesia sanguinem fundunt aliquis vitam eternam accipere non pōt. Itē. Nulluꝫ cathecumū sine baptismum quāuis in bonis operibꝰ defunctū vitam eternā habere credimꝰ: excepto martyrio vbi tota sacra baptismi complenł. Item baptizatis iter tātum salutis esse credimus. Sed quod in his minus dixit in alijs capitul. supraposittis suppleuit. Et ideo hec sic intelligenda sunt vt illi soli habentes tempus baptizandi excipianł: si em̄ aliquis habēs fidē ⁊ charitatem voluerit baptizari: ⁊ nō valet necessitate preuētus supplet olpotentis benignitas qđ sacramento defuerat. Duꝫ em̄ soluere potest nisi soluat tenetꝰ sed cum iam non potest ⁊ tn̄ vult nō imputat ei deus qui suā potentiaꝫ sacramētis non alligauit. Quod vero inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento quibusdam insit aperte Aug. tradit super Leuiticum dicens inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse ⁊ profuisse sine visibilibꝰ sacramentis. Uisibilem vero sanctificationē que fit sacro visibili sine inuisibili posse adesse: non posse prodesse. nec tn̄ visibile sacramentū. ideo contemnendum est: qꝛ contemptor eius inuisibiliter sanctificari non pōt. hic Corneliusꝫ qui cum eo erant iam spū sanctificati baptizati sunt. Nec superflua iudicanda est sanctificatio visibilis quia inuisibilis precessit. Sine visibili ergo inuisibilis sanctificatio esse potest ⁊ prodesse: visibilis aūt q̄ fit sacramento tenus sine inuisibili prodesse non potest: cum illa sit omnis illius vtilitas. Simoni mago visibilis baptismꝰ nō profuit: qꝛ inuisibilis nō affuit: sed quibus inuisibilis affuit ⁊ profuit nec tn̄ valet fides aliena paruulo q̄tum propria adulto. Paruulis em̄ non sufficit fides ecclesie sine sacramento qui sī absq̄ baptismo fuerint defuncti: etiam cum deferuntur ad baptismum damnabuntur: sicut multis sanctorum authoritatibꝰ comprobatur. Ad quod hoc vnum sufficiat August. Firmissime tene paruulos qui vł cū in vteris matrum viuere incipiunt ⁊ ibi moriuntur: vel de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc seculo trāseūt eterno supplicio puniendos: qꝛ ⁊ si proprie actionis peccata non habuerunt: origiale tamen peccatum traxerunt carnali concupiscentie conceptione: ⁊ sicut paruuli qui sine baptismo moriūtur: infideliuꝫ ascribuntur numero: ita qui baptizantur fideles dicantur: qꝛ fidelium consortio non separantur: cum orat ecclesia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo sunt non ꝑpter virtutē sed fidei sacramētū. Uñ ait Aug. Paruulū ⁊ sī nondum fides illa q̄ etiā in credentium voluntate consistit iam tamen fidei ipsius sacramentum. id est baptismus fidelem facit sicut credere respondetur: ita etiaꝫ fidelis vocatur: non rem ipsam mente annuendo: sed ipsius rei percipiendo sacramentum.

Aug. ꝺ vnico bap.
Joh. xi.
Opio q̄rūdā ꝙ nullꝰ sine baptismo possit saluari nisi patiał ꝑ christo.
Aug. l li. ꝺ fide ad Pet.
Joan. iiij.
Aug. in ecclīs dog. c. xliiij.
Respon sio Aug. super Leuitic. q. lxxxviij.
Act. x.
Act. viij.
Au. l li. ꝺ fide ad Pe. ⁊ hētur ꝺ ꝯs. di. iiij. c. firmissime.
Au. ad Bo. ꝺ ꝯs. di. iiij nihil est aliud.

Quid prosit baptismus his qui cum fide accedunt.

f

Solet etiam queri de illis qui iam sanctificati spiritu cuz
fide ⁊ charitate ad baptismum accedunt quid eis cõferat baptismus. Ni
hil eñi eis vr̃ prestare:cũ per fidem ⁊ contritionẽ iam remissis peccatis ius
sti ficati sunt. Ad quod sane dici potest eos quidẽ per fidem ⁊ contritionez
iustificatos id est a macula pc̃ti purgatos ⁊ a debito eterne pene absolu-
tos tñ adhuc teneri satisfactione temporali qua penitentes ligant̃ in ec-
clesia. Cum aũt baptismum percipiunt ⁊ a pc̃tis si qua interim post cõuer
sionẽ contraxerunt mundantur:⁊ ab exteriori satisfactione absoluuntur⁊
adiutrix gratia omnisq̃ virtus in eo augetur vt vere nouus homo tunc di
ci possit. Fomes quoq̃ pc̃ti in eo magis debilitatur. Ideo Hierony. dicitq̃
fides que fideles facit in aquis baptismi datur vl̃ mittit̃:q2 nõ habẽti ali Hierony.
qñ ibi datur:⁊ iam habenti vt plenius habeat datur:sic ⁊ de alijs intelli-
gendum est. Qui ergo mundus accedit ibi fit mundior:⁊ omni habenti ibi
amplius datur. Qz vero omnis exterior satisfactio ibi relaxetur. Ambro. Qz satisfa-
ostendit super illũ locum. Sine penitentia sunt dona dei ⁊ vocatio dicens ctio exterior
Gratia dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum:vel aliquod dimittitur
opus:sed ⁊ omnia gratis condonat. Quod quidem de exteriori gemitu vl̃ Rom.xi
planctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouat̃ sz ex De cõs. di.
teriores satisfactiones ⁊ afflictiones. scz sordes penitentium ibi dimittun iiij. sine pe
tur. Multum ergo cõfert baptismus etiã iam per fidem iustificato:q2 acce nitentia
dens ad baptismũ quasi ramus a columba portat̃ in archam q̃ ante intus
erat iudicio dei:sed nunc etiã iudicio ecclesie intus est. Cum vero in bapti
smo peccatum deleatur ⁊ satisfactio exterior non imputetur:queritur cur Gen. viij.
penalitas cui pro peccato addicti sumus non tollatur? Hoc ideo tradunt
viri sancti:q2 si a pena homines per baptismuz liberarentur:ipsam puta
rent baptismi preciũ:non eternũ regnũ. Ideo soluto reatu peccati tempo
ralis tñ pena manet:vt illa vita studiosius queratur:que erit a penis ali
bus aliena. Ideo etiam manet vt sit fideli ⁊ certandi materia: ⁊ vincendi
occasio:qui nõ vinceret si non pugnaret:nec pugnaret si in baptismo fieret
immortalis.

¶ Cuius rei baptismus qui datur iam iusto sit sacrm̃.

Si queritur cuius rei baptismus ille sit sacramentum q G
datur iam iusto. Dicim9 sacramẽtũ esse ⁊ rei que precessit. i. remissiõis an
te per fidem date:⁊ remissionis temporalis pene siue peccati si habet̃ qd
interim cõmittitur:⁊ nouitatis ac omnis gratie ibi prestite. Ois etenĩ rei si
gnum est cui9 causa est:nec mireris rem aliqñ precedere sacrm̃:cũ aliquã-
do etiã longe post sequat̃ vt in illis qui ficte accedunt:quib9 cũ postea pe
nituerint incipiet baptismus prodesse:in quibus fuit baptismus sacrz hu
ius sanctificationis quã penitendo habent. Sed si nunquam peniterent
nec a figmento recederent:cuius rei sacramentum esset baptismus ab illis
susceptus? Potest dici rei que fieret:alias foret si non eorũz enormitas im
pediret.

¶ Si paruulis dat̃ in baptismo gratia qua possunt in maiori eta-
te proficere.

Solet etiam queri si paruulis in baptismo datur gratia q H
cum tempus habuerint vtendi libero arbitrio possint bene velle ⁊ currere?
De adultis enim qui digne recipiunt sacramentum non ambigitur quin
gratiam operantem ⁊ cooperantẽ pceperint:que in vacuum eis cedit si p li.

berum arbitriū post mortaliter deliquerint:q̄ merito peccati gratiā appo=
Hebreo. x. sitā pdunt.Unī dicunt cōtumeliā spūiscto facere ⁊ ipm a se fugare.De par
uulis vero q̄ nondū rōne vtūtur questio est:an in baptismo receperint gra
tiā qua ad maiorē venientes etatē possint velle et operari bonū? Uidet q
nō receperint:qr gratia illa charitas est ⁊ fides q̄ voluntatē pparat et ad-
iuuat.Sed q̄s dixerit eos accepisse fidē ⁊ charitatem? Si vero gratiam nō
receperint qua bene operari possunt cū fuerint adulti non ergo sufficit eis
in hoc statu gratia i baptismo data:nec p illā possunt modo boni esse nisi
alia addatur:q̄ si nō additur:nō est ex eorū culpa:qr iustificati sunt a pec-
cato.Quidā putāt gratiā operantē et cooperantē cunctis paruulis in ba-
ptismo dari in munere non in vsu:vt cū ad maiorē venerint etatē ex mune-
re sortiantur vsum nisi p liberum arbitrium vsum muneris extinguāt pec-
cādo:⁊ ita ex culpa eorū est nō ex defectu gratie q mali fiunt:qui ex dei mu
nere valentes habere vsum bonū.per liberum arbitrium renuerunt ⁊ vsum
prauum elegerunt.

¶Quod baptismus eque sanct⁹ est a bono et a malo datus bono vel malo. A

Dist.v. Post hec sciendum est sacramentum baptismi a bo
De baptis nis ⁊ a malis ministris dari:sicut a bonis et a malis sumit: nec
mo p copa melior est baptismus qui per meliorem datur.nec minus bonus
rationē ad qui per minus bonum datur:nec malus qui per malū datur:nec
dātes. maius munus dato in baptismo datur a bono:nec min⁹ in baptismo da-
Augu.sup to a malo:sed equale:qr non est munus hois:sed dei: quod totū subditis
Joh.thr ō declaratur testimonijs Augu.ait. Baptismus talis est qualis ille in cui⁹
ɔse.di. iiij. potestate datur.non qualis est ille per cuius mysterium datur. Itē.Pror-
baptism⁹. sus fieri pōt vt aliqui verum habeant baptisma ⁊ non habeant verā fidē.
De ɔse.di. Item. Si inter bonos ministros cum sit alius alio melior: non est melior
iiij. si iter. baptismus q̄ p meliorē dat:nullo modo malus est q̄ etiā p malū datur:qr
Aug.cōtra idē baptismus dat:⁊ ideo p ministros dispares dei mun⁹ est equale: qr nō
crescētium illor:sed ei⁹ est.Idē.Cū baptizat malus illud qd datū est:vnū est nō im-
grāmaticū par:pter impares ministros:sed par ⁊ equale pter hoc. Hic est q̄ bapti
Johan.i. zat.Itē.Ego dico ⁊ nos dicim⁹ oēs qr iustos oportet esse p quos baptizat.
De ɔse.di. iustos opz esse tāti iudicis ministros.Sint ministri iusti si volūt. Si autē
iiij.ca.tal. noluerint esse iusti q̄ sedēt i cathedra moysi: securū me facit magister me⁹
Mat.xxiij. sez xps de quo spūsctūs dicit.Hic est q̄ baptizat.Itē.Quos baptizauit iu
Johan.i. das xps baptizauit. Si q̄s ergo baptizauit ebriosus/homicida/adulter/
De ɔse.di. si xpi erat baptism⁹ xps baptizauit.Nō timeo adulterū:nec ebriosum: nec
iiij.ca. ba- homicidā:qr colūbā attendo p quā mihi dr.Hic est q̄ baptizat.Itē.Homi
pti.tal.iiij. cida dedit baptismū xpi qd sacrm tā sctm est vt nec homicida ministrante
Omel.v.sr polluat.Itē.Si in heresi quacūq vel scismate quisq in noie patris et filij
Johānem. et spūsancti baptismi sacramētum acceperit: integrū sacramētū accepit:
Aug. l li.ō sed salutē que virtus est sacramenti non habebit:si extra ecclesiā catholi-
fide ad pecam ipsum sacramētū habuerit.Debet ergo ad ecclesiā redire: nō vt sacra
trum.c.v. mentū baptismi iterū accipiat qd nemo debet in aliquo repetere:sed vt in
societate catholica vitā accipiat. Baptismus enim extra ecclesiam nequit
prodesse. Ibi enī cuiq prodesse pōt baptismus vbi pōt prodesse elemosy-
De ɔse.di. na.s.in ecclesia.Itē Isidorus.Romanus pontifex non hominē iudicat qui
iiij.c.roma baptizat:sed spiritum dei subministrare gratiā baptismi:licet pagan⁹ sit
nus. qui baptizat.In his perspicue cernis baptismū verū bonis et malis dari:

et a bonis et a malis: et ipsum tamen eque sanctũ esse ꝛ munus eius equale siue a bonis siue a malis baptizetur.

¶ De potestate baptismi et ministerio. B

Quia ministerium tantũ habent nõ potestatẽ baptismi.

potestatem enim sibi retinuit. Quod nouit Johannes cũ vidit columbam descendentẽ super christum. Uñ Augu. Quid nouerat iohannes baptista? dñi. Quid non nouerat? potestatem dominici baptismi in nullũ hominez a dño trãsiturã: sꝫ ministeriũ plane trãsiturũ. Potestatẽ a dño in neminẽ: sed ministeriũ in bonos ꝛ malos. Nõ exhorreat colũba ministeriũ maloꝝ: respiciat potestatem dñi. Quid facit tibi minister malus: vbi bonꝰ est dñs? Nec qui plantat nec qui rigat est aliquid: sed qui incrementũ dat deus. Si superbus fuerit minister: cũ dyabolo cõputatur: sed non cõtaminatur donum christi: quod per illum fluit purum est. Per lapideũ cãnalem transit aqua ad areolas: in cãnali lapideo nil generatur: sed ortis fructus plurimos affert. Habẽt ergo nõ modo boni: sed etiã mali ministeriũ baptizãdi: sed neuter potestatẽ baptismi. Ministeriũ eñ dedit xp̃s seruis: sed potestatem sibi retinuit: quã si vellet poterat seruis dare: vt seruus daret baptismũ suũ tanꝙ vice sua. Et potestatem suã constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis suis: vt tanta vis esset in baptismo serui quanta est in baptismo dñi: sꝫ noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister: baptizat dñs tanꝙ potestatem habens quam si daret seruis: vt scꝫ ipsorũ esset quod dñi erat: tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Johãnis sic diceretur baptismus Petri vel Pauli. Qđ ne fieret retinuit sibi dominus potestatem baptismi: seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare: recte dicit: sed tanꝙ minister baptizat: et ideo non differt siue bonus siue malus baptizet. Inde etiã nemo dicit baptismus meus: cum tamen dicat euangelium meum / prudẽtia mea / licet sint hec a deo in quibus differentia est. Alius enim alio melius operatur in euangelizando: et alius alio prudentior est. Alius autem alio magis minusve baptizatꝰ siue ab inferiori siue a superiori baptizetur dici non potest.

De cõse. di. iiij. ca. baptismus talis.

i. Cor. iij.

¶ Que fuit potestas baptismi quam potuit Christus dare seruis. C

Hic queritur que sit illa potestas baptismi quaz christus

sibi retinuit ꝛ potuit dare seruis? Hec est vt plurimi volũt potestas dimittẽdi peccata in baptismo: sed potestas dimittẽdi pctã que in deo est deus est. Ideo alij dicũt hãc potestatem nõ potuisse dare alicui seruoꝝ: qꝛ nulli potuit dare vt esset qđ ipse est: vel vt haberet essentiã quã ipse habet: cui hoc est esse qđ posse. Dicunt eñ si hanc potentiam alicui dare potuit: potuit ei dare creaturas creare: qꝛ nõ est hoc maioris potẽtie ꝙ illud. Ad qđ dici põt: qꝛ potuit eis dare potentiã dimittẽdi peccata nõ tñ ipsam eandẽ qua ipse potẽs est: sed potẽtiã creatã qua seruus posset dimittere pctã: nõ tamen vt auctor remissionis: sed vt minister nec tamen sine deo auctore: vt sicut in ministerio habet exterius sanctificare: ita in ministerio haberet interius mundare et sicut illud facit deo auctore qui cum eo et in eo operatur illud exterius: ita interius mundaret deo auctore qui eius verbo velut quodã ministerio vteretur. Ita etiã posset deus per aliquez creare aliqua: non per eũ tanꝙ auctorem: sed ministrũ cũ quo et in quo operaretur: sicut in bonis operibꝰ nostris ipse operatur et nos: nec ipse tñ nec nos tantum

Nota ꝙ hõ magr̃ nõ tenet vt hẽs retro in erroribus.

sed ipse nobiscum ꝛ in nobis: ꝛ tñ in illis agendis ministri eius sumus: nõ auctores. Ita ergo potuit dare seruo potestatẽ dimittẽdi pctã i baptismo id est in mũdatiõe interiori seru⁹ cũ dño operaret: non seruus sine dño nec dñs sine seruo: sed dñs cũ seruo ꝛ in seruo: sicut in exteriori ministerio dñs operaẗ cũ seruo ꝛ in seruo. Uñ et dñs dr sanctificare ꝛ seruus: sed dñs inuisibili gr̃a seruus visibili sacramento. Unde Augu. sup Leuiti. Dñs ait. Ego dñs q̃ sanctifico. Et de Moyse etiã dictũ est: ꝛ sanctificabis eũ. Sꝫ Moyses sanctificat visibilib⁹ sacramentis p ministeriũ: dñs autẽ inuisibili gr̃a p spm̃ vbi est totus fructus visibilium sacramẽtoꝝ. Sine hac sctificatiõe visibilia sacramẽta nil ꝓsunt. Si quis hoc melius aperire poterit nõ inuideo.

Augu. sup Leuiti. xx. Exodi. xix.

Distin. vi. Quib⁹ est collata potestas baptizandi. Isid. li. ii. de officiis ꝛ hr̃ de ꝯse. di. iiii. cõstat. De ꝯse. di. iiii. ca. mulier.

Quibus liceat baptizare. A

Nunc quibus liceat baptizare addamus. De hoc Isidorus ait. Constat baptismũ solis sacerdotibus esse traditũ eiusq; ministerium: nec ipsis dyaconib⁹ implere est licitũ absq; episcopo vel presbytero: nisi his procul absentibus vltima languoris cogat necessitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Ex concilio carthaginẽsi quinto. Item Mulier q̃uis sancta baptizare non presumat: nisi necessitate cogēte. De illis vero qui ab hereticis baptizãtur vtrũ rebaptizandi sint queri solet? Ad quod breuiter dicimus quia quicũq; sit qui baptizet si seruatur forma a Christo tradita: verum baptismum dat: ꝛ ideo qui illum sumit non debet rebaptizari. Unde Beda siue heretic⁹ siue scismaticus: siue facinorosus quisq; in confessione sancte trinitatis baptizet: non valet ille qui baptizatus est a bonis catholicis rebaptizari ne confessio et trinitatis inuocatio videatur annullari. Item Augu. Quãuis vnũ sit baptisma et hereticorum. s. eorum qui in nomine patris et filii et spiritussancti baptizant et ecclesie catholice: tamẽ qui foris ecclesiam baptizantur non sumunt ad salutem baptismum: sed ad perniciẽ habẽtes formam sacramenti: virtutem autem eius abnegantes: et ideo ecclesia non eos rebaptizat: quia in nomine trinitatis baptizati sunt: et ipsa est forma sacramẽti. Item. Rebaptizare hereticũ qui hec sanctificationis signa perceperit: omnino peccatũ est: catholicũ vero immanissimũ scelus est. Ex his aperte colligitur: q; qui etiã ab hereticis baptizati sunt seruato caractere xp̃i rebaptizãdi non sunt: sed tantũ impositiõe manus recõciliandi vt spiritũ sanctũ accipiant: ꝛ in signũ detestationis hereticoꝝ. Sunt tamẽ nonnulli doctorum. vt Cyprianus et alii quidam qui dicere videntur ab hereticis non posse tradi baptismũ: et eos esse rebaptizandos cũ veniunt ad ecclesiã qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verũ est qui extra formã ecclesie baptizare presumũt. Cyprianus tñ ibi a veritate deuiasse videtur q̃ ait de heretico. Quõ sanctificaret aquã põt cũ ipse inmũdus est ꝛ apud quem spiritussanct⁹ nõ est: cũ dñs dicat in lege. Quecũq; tetigerit inmundus inmũda erunt: quis põt dare qd̃ ipse non habet: hoc ergo ex ignorãtia cũ dixisse Aug. innuit dicẽs Martyrem Cyprianũ gloriosum q̃ apud hereticos vel scismaticos datum baptismũ nolebat cognoscere: dũ eos nimis detestaretur: tãta ei⁹ merita vsq; ad triumphũ martyrii secuta sunt: vt ex charitatis qua excellebat luce obũbratio illa fugaretur: et si quid purgandũ erat passionis falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatẽ et hereticorũ iniquitatem agnoscimus. ideo Cypriano meliores sumus: sicut nec petro. q; gentes iudaisare non cogimus.

Utrũ rebaptizandi sint qui ab hereticis baptizantur. Beda l omelï. ꝛ hr̃ de ꝯse. di. iiii. c. siue. Aug. ad q̃stiões horosii. ꝛ hr̃ de ꝯse. di. iiii. c. q̃uis. Au. ad maximianũ. ꝛ hr̃ de ꝯs. di. iiii. c. rebaptizare. Opi. ꝯtrũ d. Nũe. xix. Au. de vnico baptismo.

Hieronymus super epistolam ad Romanos. B

Hoc etiam sciendum est ꝙ licet ter immergatur propter mysterium trinitatis: tamen vnum baptisma reputatur. Illud etiam ignorandum non est ꝙ in materno vtero nullus baptizari potest: etiam si mater baptizetur. Unde Isidorus. Qui in maternis vteris sunt: baptizari non possunt: quia qui natus adhuc ſm adā non est: ſm Christum nō potest renasci: neqȝ regeneratio in eum dici potest: quē generatio nō precessit. Item Augu. Non potest quisqȝ renasci anteqȝ natus sit. Si vero opponitur de hieremia et de Johanne baptista: qui ab vtero sanctificati legūtur: qđ etiam de Jacob quidam putant. Dicimus si sanctificatio ibi accipitur interior emundatio in miraculis diuine potentie esse habendum. vt Augu. ait ambigue super hoc loquens. Si vsqȝ adeo inquit in illo puero acceleratus est vsus rationis et voluntatis: vt intra materna viscera iam posset agnoscere et credere quod in aliis paruulis expectat etas vt possint in miraculis habendum esse diuine potentie non ad humane trahendum exemplum nature. Nam quando voluit deus etiam iumentum locutum est. Itē de hieremia legitur. Priusqȝ exires de ventre sanctificaui te. Illa tamen sanctificatio qua efficimur templum dei non nisi renatorū est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua et spiritusancto non potest intrare in regnū dei. Nemo autem renascitur nisi prius nascatur. Unde illa sanctificatio potest ſm predestinationem accipi. Ecce videtur dubitanter loqui: qui etiam in eodē dicit. Non dictum est quia credidit infans in vtero: sed exultauit: nec elizabeth dicit exultauit in fide ſȝ exultauit in vtero meo. Et potuit esse hec sanctificatio tante rei a maiori cognoscende indicium non a paruulo cognite absqȝ assertione. De hac sanctificatione loquitur: non diffiniens qualiter intelligenda sit illa sanctificatio an sit signum future rei an veritas iustificationis per spiritum facte. Sed melius est vt dicamus illos preter communem legem in vteris iustificatos et gratia preuentos: dimissis omnibus peccatis: quod etiam multis sanctorum testimoniis edocetur.

De cōse. di. iiij. eodem modo.
Qđ nullus in mr̄no vtero baptizat.
De cōse. di. iiij. qui in materno.
Augus. ad Dardanū de Joā. baptista.
hiere. j. et Luce. j.
Nūe. xxij.
hiere. j.
j. Cor. iiij.
Johan. iij.
Luce. j.

Si baptismus sit verbis corrupte prolatis. C

Queri etiā solet: si corrupte proferantur verba illa an baptismus sit. De hoc zacharias Bonifacio scribit. Retulerunt mihi nuncii tui ꝙ fuerit sacerdos in eadem prouincia qui latinam linguam penitus ignorabat: et dum baptizaret nesciens latini eloquii infringens linguam diceret baptizo te in nomine patria et filia et spiritussancta: et propter hoc considerasti rebaptizare. Sed si ille qui baptizauit non errorem inducens vel heresim: sed pro sola ignorantia romane locutionis infringēdo linguam baptizans dixisset non possumus consentire vt denuo baptizetur.

De cōse. di. iiij. ca. retulerunt.

Leo papa. D.

Preterea sciendum est ꝙ illi de quibus nulla extant indicia inter propinquos vel domesticos vel vicinos a quibus baptizati fuisse doceātur agendum est vt renascantur ne pereant in quibus quod nō ostenditur gestum ratio non sinit vt videatur iteratum. Conferendum eis videtur quod collatum esse nescitur: quia nō temeritas interuenit presumptionis vbi est diligentia pietatis.

De cōse. di. iiij. c. si nulla.

De illo qui pro ludo immergitur. E

Solet etiā q̄ri de illo q iocans sicut mimus: cōmemoratiōe

Aug. in li. de baptismo et habetur de conse. dist. iiij. solet etiam quaeri

tamen trinitatis immergitur. vtrum baptizatus sit. Hoc autem Aug. non dif-
finit ita inquiens. Si totum ludicre et mimice et ioculariter ageretur: vtrū ap-
probandus esset baptismus qui sic daretur: diuinū iudiciū pro alicuius reue-
lationis miraculū oratione implorandū esse censerem. Uidetur tamē sapienti-
bus nō fuisse baptisma: vt cū aliquis in balneū vel in flumē mergūtur in no-
mine trinitatis nō est tamē baptismus: quia nō intentione baptizandi illud
geritur. Nam in hoc et in aliis sacramētis sicut forma est seruāda ita et intē-
tio illud celebrādi est habēda. Illud etiā nō te moueat quod quidā nō ea fide

Au. ad Bonifa. et allegatur de conse. dist. iiij. non aliud.

paruulos ad baptismū ferunt vt per spiritū ad vitā regenerentur eternam:
sed eos putant hoc remedio temporalē accipere sanitatē. nō enim propter-
ea illi nō regenerantur: quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

De duo tēpora erāt in quibus baptizabantur homines. F

Leo pa. de conse. dis. iiij. c. duo tpa.

Agnoscendum est etiam in baptizandis electis duo tēpo-

ra esse seruanda. i. pascha et penthecostem vt in sabbato pasche vel penthe-
costes baptismi sacramentū celebretur. Qui vero necessitate mortis vel pericu-
li vrgentur: omni tempore debēt baptizari.

De responsione patrinorum. G

Porro cuncti ad baptismum venientes fidem suā profite-

ri debent et exponere quid petendū venerint ad ecclesiā. Un̄ etiā a baptizādo
queritur: quid venisti ad ecclesiā petere. Qui si adultus est pro se respōdet
fidem. i. sacramentū fidei et doctrinā. Ita etiā per singula interrogatus re-

Isid. de conse. di. iiij. c. paruul.

spondeat se credere in patrē et filiū et spiritūsanctū. Si autem paruulus est nō
valēs credere vel loqui: alius pro eo respōdet. Unde Isidorus. Paruuli alio
profitēte baptizātur: qui adhuc loqui vel credere nesciūt: sicut etiā pro egris

De cōs. dis. iiij. cum pro paruulis.

mutis vel surdis alius profitetur dū baptizātur: sic et de penitentibus agē-
dum est. Si vero pro eo qui respondere potest alius respondeat: nō idem
valet sicut dictū est. Etatem habet pro se loquatur. Si vero queritur ex quo

Johan. ix. Ex quo sensu pro paruulo dicat credo et fidē peto

sensu pro paruulo dicatur credo vel fidē peto. Dicimus de sacramento fidei
id esse intelligendū: quod respondetur petere cū defertur ad ecclesiam et ha-
bere fidem cū baptizatur vt sit sensus cū dicitur fidem peto. i. sacramentum
fidei presto sum recipere: credo. i. sacramentū fidei suscipio: quod est: hic par-

De cōs. dis. iiij. nihil est aliud.

uulus presto est sacramentū fidei accipere. Unde Augu. Nihil est aliud cre-
dere quam fidem habere: et ideo cū respondetur: credere paruulus qui fidei nō-
dum effectū habet: respōdetur fidē habere propter fidei sacramentū et con-
uertere se ad deum propter cōuersionis alias fidei sacramentū. Sed adhuc
queritur ex quo sensu pro paruulo respondeatur. credo in deum patrē et in
Jesum Christum et in spiritūsanctum. Nunquid de sacramento fidei an de
fide mentis ibi agitur. Si de sacramento cur nominatim distinguūtur per-
sone. Si vero de fidei affectu: quomodo verum est cum ea paruulus careat.
An illud facturus paruulus spondetur cum creuerit sicut et in omnibus pō-
pis dyaboli spondetur abrenunciare: quod si nō seruauerit factus adultus
tenebitur ipse vel sponsor. Sane etiam dici potest ibi spondere pro paruulo:
quod ad maiorem etatem si venerit et pompis dyaboli renunciabit et sanam fi-
dem tenebit cuius tunc sacramentū recepit. hac autem sponsione paruulus
pro quo fit tenebitur non sponsor: si tamen vt cautio impleatur quantum
in se est et operam dederit: quia exigitur a patrino vt sit diligens circa eum
pro quo spondit solicitudo. De hoc Aug. Certissimam emisistis cautionem
qua renunciare pompis dyaboli spopōdistis.

De cathecismo. H

Illa autem interrogatio ⁊ responsio fidei fit in cathecumino cui additur exorcismus. Ante baptismum enim fit cathecismus⁊ exorcismus: post cathecismum sequitur exorcismus: vt ab eo qui iam fide instructus est aduersaria virtus pellatur. Exorcismus de greco dicitur in latinuz adiuratio: cathecismus instructio. Cathecisare est instruere: vt de symbolo ac rudimentis fidei. Exorcisare est adiurare: vt exi ab eo spiritus immūde. Symboluz est signum vel collatio. Signum quia eo fideles ab infidelibus discernuntur. Collatio quia ibi totius fidei sufficientia ⁊ integritas est collata. Cathecismus ⁊ exorcismus neophitorum sunt: magisq̄ sacramētalia q̄ sacramenta dici debēt. Neophitus nouitius interpretatur vel rudis ⁊ dicitur neophitus nuper ad fidem cōuersus vel in disciplina religione cōuersationis rudis. Hec ergo precedunt baptismū: nō ꝙ sine istis non possit esse baptismus verus: sed vti baptizandus de fide instruatur sciat cui debitor fiat: deinceps ⁊ vt dyaboli potestas in eo minuat. Unde Rabanus. Ante baptismum cathecisandi debet in homine preuenire officium clericoruz: vt fidei cathecuminus accipiat rudimentum et sciat cui debitor fiat deinceps. Item Aug. Paruuli exufflantur ⁊ exorcisantur vt ab eis pellatur potestas dyaboli: ne iam contendant eos subuertere ne baptismum consequantur. Non ergo ab infantibus creatura dei exufflatur vel exorcisatur: sed dyabolus vt recedat ab homine.

Raban⁹ de institutiōe clericoꝝ: et hētur de cō se. d. iiij. ant baptismuz

❡De confirmatione.

A

Nunc de sacramento confirmationis addendū est: de cuius virtute queri solet. Forma enim aperta est. s. verba que dicit episcopus cū baptizatos in frontibus sacro signat chrismate. Hoc sacramentum ab alijs perfici nō potest nisi a summis sacerdotibus: nec tēpore Apostoloꝝ ab alijs q̄ ab ipsis Apostolis legitur peractum: nec ab alijs q̄ ab illis qui locū eorū tenent perfici potest aut debet. Nam si aliter presumptum fuerit irritum habetur ⁊ vacuum: nec inter ecclesiastica reputabitur sacramenta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore: sed non chrismate signare in fronte. Uirtus autem huius sacramenti est donatio spiritussancti ad robur: qui in baptismo datur ad remissionem. Unde Rabanus. A summo sacerdote per impositionez manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per spiritūsanctuz ad predicandū alijs illud quod ipse in baptismo cōsecutus est. Item. Omnes fideles per manus impositionē episcoporum post baptismum accipere debent spiritumsanctum vt pleni christiani inueniantur.

Aug. i li. d symbolo. Distin. vij. De ꝯfirmatione. A q̄b⁹ sacr̄m h̄ ꝑfici ⁊ dari possit ⁊ hēt de ꝯs. di. v. manus cuz not. in glo. De ꝯse. di. iiij. presbyte. De ꝯse. di. v. c. nouissi. Urban⁹ papa de ꝯs. distin. iiij.

❡Melciades.

B

Scitote vtrumq̄ esse magnum sacramentum: sed vnum maiori veneratione tenendum sicut a maioribus datur. Ecce maius dicit sacramentum confirmationis / sed forte non ob maiorem virtutem ⁊ vtilitatem quam conferat / sed quia a dignioribus datur et in digniori parte corporis fit. scilicet in fronte. Uel forte q̄r maius augmentum virtutum prestat licet baptismus plus ad remissionem valeat. Qđ videt innuere rabanus dicens in vnctione baptismi spiritūsanctū descendere ad habitationem deo consecrandam. In hac vero eiusdem septiformē gratiam cuz omni plenitudine sanctitatis ⁊ virtutis venire in hominem. Hoc sacramentum tātum a ieiunis accipi ⁊ ieiunis tradi debet sicut ⁊ baptismus nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari sicut nec baptismus vel ordo. Nulli

De cōse. distin. v. c. de his vero. Ubi. s. d cōse. d. v. c. nouissime. De modo cōferendi. De ꝯs. d. v. c. vt epi. ⁊ c vt ieiuni. e

enim sacramento facienda est iniuria qđ fieri putatur quando non iteran-
c. dictū est. dum iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari possint questio est. Nam
Aug.i.q.i. de baptismo et ordine ꝙ non debeant iterari aperte Aug. dicit. Utrūqꝫ sacra
ꝙ quidam mentum est: et quadam ꝯsecratione datur. illud quidem cum baptizatur: il
in prin. lud vero cum ordinatur. Ideoqꝫ in ecclesia catholica vtrūqꝫ non licet iterari
quia neutri facienda est iniuria/ quod indubitanter etiam de cōfirmatione
tenendum est. De alijs vero vtrum iterari valeant vel debeant postea dif-
feremus.

Dist.viii. ¶ De sacramento altaris et eucharistie. A
De eucha- Post sacramentum baptismi et cōfirmationis sequi
ristie sacro tur eucharistie sacramentum. Per baptismum mundamur: per
scđm se. eucharistiam in bono cōsummamur. Baptismus estus vitiorum
extinguit: eucharistia spiritualiter reficit. Unde excellēter eucha-
ristia dicitur .i. bona gratia/ quia in hoc sacramento non modo est augmē-
tum virtutis et gratie: sed ille totus sumitur qui est fons et origo totius gra
tie. Cuius figura precessit quando manna pluit deus patribus in deserto
qui quotidiano celi pascebantur alimento. Unde panem angelorum man-
Exod.xvi. ducauit homo. Sed tunc qui panem illum manducauerunt mortui sunt.
Ps.lxxvii. Iste vero panis viuus qui de celo descendit vitam mundo tribuit. Manna
Joh.vi. illud de celo hoc super celum. Illud scaturiebat in diem alterum reseruatū:
hoc ab omni corruptione alienum. Quicūqꝫ religiose gustauerit corruptio-
nem non videbit. Illud datum fuit antiquis post transitum maris rubri/
Exod.xiiii. vbi submersis egyptijs liberati sunt hebrei. Ita hoc celeste manna non nisi
Josue.v. renatis prestari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terrā
Exod.xvi. promissionis per desertum eduxit. Hec esca celestis fideles huius seculi per
Joh.xix. desertum transeuntes in celum subuehit. Unde recte viaticum appellatur
quia in via nos reficiens vsqꝫ in patriā deducit. Sicut ergo in mari rubro fi
gura baptismi precessit: ita in manna significatio dominici corporis. Hec
Exo.xvii. duo sacramenta demōstrata sunt vbi de latere christi sanguis et aqua pro-
fluxerunt: quia christus per sanguinem redemptionis et aquam ablutionis
nos redimere venit a dyabolo et a peccato: sicut israelitas per sanguinem
Gen.xiiii. agni paschalis ab exterminatore: et per aquam maris rubri ab egyptijs li-
Amb. de sa berauit. Huius etiam sacramenti ritum Melchisedech ostendit/ vbi panem
cramentis. et vinū Abrahe obtulit. Unde vt ait Amb. intelligi datur anteriora esse sa-
omel.iiii. cramenta christianorum ꝙ iudeorum.

¶ De institutione sacramenti. B

Mat.xxvi. Hic etiā alia consideranda occurrūt quatuor .s. sacramen-
De ꝯs.d.ii. torum institutio: forma: et res. Sacramētum dominus instituit quando post
c. qt corp. typicum agnum corpus et sanguinem suum discipulis in cena porrexit. Un
de Eusebius emisenus. Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis/
et illaturus sideribus necesse erat vt die cene sacramentum nobis corporis
et sanguinis consecraret/ vt coleretur iugiter per mysterium quod semel of-
ferebatur in precium.

¶ De forma. C

Forma vero est quam ipse ibidem edidit dicens hoc est cor
Mat.xxvi. pus meum: et post. Hic est sanguis meus. Cum enim hec verba proferūtur:

conuersio fit panis ⁊ vini in substantiam corporis ⁊ sanguinis christi reliqua ad laudem dei. Unde Ambrosius. Sermone christi hoc cōficitur sacramentum: quia sermo christi creaturā mutat: ⁊ sic ex pane fit corpus christi: ⁊ vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi celestis. Consecratio quibus fit verbis: attende que sunt verba. Accipite ⁊ comedite ex eo omnes: hoc est corpus meum. Et iterum. Accipite et bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus. Per reliqua omnia que dicunt laus deo refertur/ oratio premittitur pro populo pro regibus. Item Aug. Credendum est q in illis verbis christi sacramenta conficiātur reliqua omnia nihil aliud sunt q̄ laudes vel obsecrationes fidelium ⁊ petitiones. Ecce que sit institutio ⁊ forma huius sacramenti. Ubi consideratione dignum est quare illud sacramentū post cenam dedit discipulis. Dominus igitur Jesus ad inuisibilia paterne maiestatis migraturus celebrato cū discipulis typico pascha quoddam memoriale eis cōmendare volēs sub specie panis ⁊ vini/ corpus ⁊ sanguinem suum ita eis tradidit: vt ostēderet legis veteris sacramēta/ inter que precipuū erat agni paschalis sacrificium in morte sua terminari ac legis noue sacramenta substitui: in quibus excellit mysterium eucharistie. Ideo etiam post alia dedit vt hoc vnum arctius memorie discipulorum infigeretur: ⁊ ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sed nō exinde disciplinam sanxit in posterum vt post alios cibos sumatur: sed potius a ieiunis sumi oportet/ sicut Apostolus docet/ vt singulari reuerentia dijudicetur. id est discernatur ab alijs cibis/ quod dominus Apostolis disponendum reliquit. Unde Augustinus. Apparet cum primo acceperūt discipuli eucharistiam non eos accepisse ieiunos/ non ideo tamen calūniandum est vniuerse ecclesie q a ieiunis sumitur semper. Placuit enim spiritui sancto vt in honore tanti sacramenti prius in os christiani dominicum corpus intraret q̄ alij cibi ideo vbiq mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dedit dominus/ ideo pransi vel cenati illud accipere debent vt illi faciebant quos Apostolus redarguit. Nam saluator quo vehementius commēdaret mysteriū illius altitudinem vltimum hoc voluit infigere cordibus ⁊ memorie discipulorum a quibus ad passionem digressurus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat reseruauit docendum.

Amb. li. de sacris ⁊ alegat de ɔs. d. ij. c. panis

De ɔs. d. ij. c. vtq̄ subti.

Quare pꝰ aliū cibū dedit corpꝰ ⁊ sanguinē discipulis.

j. Cor. xj.

Au. i li. retract. ad ianuarium.

De ɔs. d. ij. c. liquido apparet.

D

De sacramento ⁊ re.

Nunc quid ibi sacramentum sit ⁊ quid res videamus. Sacramentum est inuisibilis gratie visibilis forma. Forma ergo panis et vini: que ibi videtur est sacramentum id est signum sacre rei quia preter speciem quam ingerit sensibus aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo species vocabula rerum que ante fuerunt scilicet panis ⁊ vini. Huius autem sacramenti gemina est res: vna, scilicet contenta ⁊ significata: altera significata ⁊ non contenta. Res contenta ⁊ significata est caro christi quam de virgine traxit: ⁊ sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata ⁊ non contenta est vnitas ecclesie in predestinatis vocatis iustificatis ⁊ glorificatis. Hec est duplex caro christi ⁊ sanguis. Uñ. Hieronymus. Dupliciter inquit intelligitur caro christi ⁊ sanguis eius: vel illa que crucifixa est et sepulta: et sanguis qui militis lancea effusus est: vel illa spiritualis ac diuina de qua ipse ait. Caro mea vere est cibus: et sanguis meus vere est potus: et nisi manducaueritis carnem meam et biberitis meum sanguinem/ non habebitis vitam in vobis.

Au. de ciuitate dei.

Hiero. sup epi. ad ephe. de ɔse. d. ij. c. duplr.

Joha. xix.

Joh. vj.

Sunt ergo hic tria distinguenda. Unũ quod tm̃ est sacramentũ: alterũ qđ est sacramentũ et res: ⁊ tertiũ quod est res et non sacramentũ. Sacramẽtũ et non res est species visibilis panis et vini. Sacramentũ et res caro christi propria et sanguis. Res et non sacramẽtũ mystica eius caro/porro illa species visibilis sacramentũ est gemine rei quia vtrãq͡ʒ rẽ significat: et vtriusq͡ʒ rei similitudinẽ gerit expressam. Nã sicut panis pre ceteris cibis corp⁹ reficit et sustentat: et vinũ hoiem letificat atq͡ʒ inebriat: sic caro christi interiorẽ hominẽ plus ceteris gratijs spũaliter reficit et saginat. Unde calix me⁹ inebrians q͡ȝ preclarus est. Habet etiam similitudinẽ cum re mystica que est vnitas fideliũ/quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis: et ex pluribus acinis vinũ in vnũ confluit/sic ex multis fideliuʒ personis vnitas ecclesiastica constat. vnde Apl's. Unus panis ⁊ vnũ corpus multi sumus ⁊c. Unde Augu. Unus panis et vnũ corpus ecclesia dicitur/pro eo q͡ʒ sicut vn⁹ panis ex multis granis et vnũ corpus ex multis membris cõponitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysterium pacis et vnitatis nostre christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysteriũ vnitatis et qui non tenet vinculũ pacis non accipit hoc mysteriuʒ pro se sed contra se. Cuius etiam sacramentũ est corpus christi propriuʒ de virgine sumptũ quia vt corpus christi ex multis membris purissimis ⁊ immaculatis constat ita societas ecclesiastica ex multis personis a criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo facta est archa dñi de lignis sethim: que sunt imputribilia et albe spine similia.

De trib⁹ q̃ hic pñt distingui. ps. xxij. j. Cor. x. Aug. de sacris fideliũ. De ɔse. di. ij. c. qɔ passus. ℣. dñs noster. Ephe. v. Au. ꝺ blasphemia spiritus sancti. Exod. xxv.

℃ De duobus modis manducandi. A

Et sicut due sunt res illius sacramenti: ita etiam duo modi manducandi. Unus sacramentalis: scʒ quo boni ⁊ mali edunt: alter spiritualis quo soli boni manducant. Unde Aug. Quid est christum manducare. Non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere/multi enim indigne accipiunt sed in ipso manere et habere ipsum in se manentẽ. Spiritualiter enim manducat qui in vnitate christi et ecclesie quam sacramentũ significat manet. Nam qui discordat a christo: nec carnẽ christi manducat: nec sanguinẽ bibit. et si tante rei sacramentum ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem manducationeʒ Augu. distinguens a sacramentali ait. Ut quid paras ventrem, et dentem: crede et manducasti. Credere enim in eum hoc est comedere panem et vinũ. Qui credit in eum manducat eum. Item. Quomodo mãducandus est xp̃s. Quomodo ipse dicit. Qui manducat carnem meam et bibit sanguinẽ meũ in me manet et ego in eo. Si in me manet et ego in eo: tunc bibit: q̃ vero in me manet et ego in illo et si accipit sacramentũ: acquirit magnũ tormentũ. Item nulli ambigendũ est tunc quẽq͡ʒ corporis ⁊ sanguinis dñi pticipẽ fieri quando christi membrũ efficit᷑: nec alienari ab illius panis calicisq͡ʒ cõsortio: etiã si anteq͡ʒ illũ panẽ edat et calicẽ bibat de hoc seculo in vnitate corporis xp̃i cõstitutus abscedat: q2 illius sacramẽti bñficio nõ priuat᷑: qñ ille habere hoc quod illud sacramentũ signat inuenit᷑. In illo enim sacramẽto corpus ⁊ sanguinẽ suũ nobis cõmendauit quod et fecit nosipsos. Nã ⁊ nos corpus ipsius facti sumus. Itẽ. Qui discordat a christo non mãducat carnẽ eius/nec sanguinẽ bibit: et si tante rei sacr̃m ad iudiciũ sibi q̃tidie accipit.

Dist. ix. De eucharistie sacro p. ɔpatiões ad suscipiẽtes vel mãducantes. Aug. de ṽbis dñi ⁊ hr̃ de ɔse. di. ij. q̃d est xp̃m. de ɔse. di. ij. c. q̃ discor. de ɔse. di. ij. vt quid. Au. in li. ꝺ remedio penitẽtie ɔs. di. ij. c. quõ. Joh. vj. de ɔse. di. ij. Aug. de sacris fideliũ de ɔse. di. ij. c. qɔ passus. ℣. dñs nr̃.

℃ De errore quorũdam qui dicunt a bonis tantum corpus christi sumi. B

Hec verba et alia huiuſmodi vbi de ſpirituali manducatione agitur quidam obtuſo corde legentes erroris caligine inuoluti ſunt adeo: vt preſumpſerint dicere corpus et ſanguinē chriſti a bonis tm̄ ſumi ꝛ non a malis. Sed indubitanter tenendū eſt a bonis ſumi non modo ſacramentaliter: ſed et ſpiritualiter. A malis vero tantum ſacramentaliter: id eſt ſub ſacramento. ſ. ſub ſpē viſibili carnē chriſti de virgine ſumptā et ſanguinē pro nobis fuſum ſumi/ ſed non miſticā que tm̄ bonorū eſt. Quod ſubditis ꝓbatꝛ teſtimonijs. Greg. Eſt quidē in peccatoribus et indigne ſumētibꝰ vera chriſti caro et verus ſanguis: ſed eſſentia non ſalubri efficientia. Item Augu. multi indigne accipiunt corpus dn̄i/ de quibus Apoſtolus ait. Qui manducat et bibit calicem dn̄i indigne iudiciū ſibi manducat et bibit. Per quod docemur quod ſit cauendū male accipere bonū. Ecce enim factuȝ eſt malū dum male accipitꝛ bonū/ ſicut econtra Apoſtolo factū eſt bonū: cū bn̄ accipitur malū. ſ. dū ſtimulus ſathane patienter portatꝛ/ ergo et mala proſunt bonis/ ſicut angelus ſathane paulo/ et ſancta obſunt malis: bonis ſunt ad ſalutem: malis ad iudiciū. Unde q̄ mādu cat et bibit indigne iudiciū ſibi manducat et bibit: nō q̄ꝛ res illa mala eſt: ſed q̄ꝛ malus male accipit quod bonū eſt. Idē. Indigne quis ſumens corpus chriſti non efficit: vt q̄ꝛ malus eſt malū ſit quod accipit: vel q̄ꝛ non ad ſaluteȝ accipit nil accipit. Corpus enī et ſanguis dn̄i nihilominus erat in illis quibus ait Apls: qui manducat indigne ꝛc. His alijſq̄ꝫ pluribus apte oſ̄ditꝛ ꝙ etiā a malis verū corpus chriſti et ſanguis ſumitꝛ/ ſed ſacramentaliter nō ſpūaliter.

Greg. Liiij. dialogoꝝ. Au. ꝯ̄ vbis euāgelij. j. Cor. xj. Au. de ꝯſe. di. ij. ſicut iudas. j. Cor. xj.

❡ De intelligentia quorūdā verborū ambiguorum. C

Secundū hos duos modos ſumendi intelligentia quorūdam verborū ambigue dictorū diſtinguenda eſt. Ait enim Augu. Bonus accipit ſacramentū et rem ſacramenti/ malus vero ſacramentū et non rem. Sacramentū hic dicit corpus chriſti propriū de virgine natū. Rem vero ſpiritualē, chriſti carnē. Bonus ergo vtrāq̄ꝫ chriſti carnē accipit. Malus vero tm̄ ſacramentū. i. corpus chriſti ſub ſacramento et nō rē ſpūalē. Itē. Nō mā ducans manducat: et manducans non manducat: q̄ꝛ non manducās ſacramentaliter: aliquando manducat ſpiritualiter et econuerſo. Et qui manducant ſpūaliter veritatē carnis et ſanguinis dicuntꝛ ſumere/ quia ipſaȝ efficientiā habēt/ id eſt remiſſionē peccatorū pro qua vꝛ̄ orari cū dr̄. Perficiant in nobis dn̄e q̄s tua ſacramenta qđ continent: vt qđ nunc ſpecie gerimus/ rerū veritate capiamus. Rerum veritatē dicit ipſam efficientiā quaſi dicat ꝑ hec ſacramenta preſta/ vt ſicut ſacramentaliter carnē chriſti ſuminius/ ita ſpūaliter ſumamus. Uel petit ſacerdos vt chriſtus qui nunc vere ſub ſpē panis et vini ſumitꝛ manifeſta viſione ſicut in eſſentia diuinitatis eſt q̄n̄q̄ꝫ accipiatꝛ. Conſtat ergo a bonis et a malis ſumi corpus chriſti: ſed a bonis ad ſalutem a malis ad ꝑniciem.

Ingl. j. cor. xj. Quotiēs. In ꝯplēda miſſe.

Diſt. x. De ſacro euchariſtie ꝯ̄trū ad eꝰ bū q̄ mādu cat rn̄dens ſophiſticis rōibꝰ illoꝝ q̄ dicūt corpus xp̄i verū in altari non eſſe.

❡ De here ſi aliorū qui dicūt corpus chriſti nō eē ī altari niſi ī ſigno. A

Sunt item alij precedentium inſaniā tranſcendentes qui dei virtutē iuxta modū naturaliū rerū metiētes/ audacīꝰ ac ꝑiculoſius ꝟitati ꝯ̄dicūt aſſerētes ī altari nō eſſe corpꝰ xp̄i vel ſanguinē: nec ſubſtātiā panis vel vini ī ſubſtātiā carnis ꝛ ſanguinis cōuerti ſed ita xp̄m dixiſſe: hoc eſt corpꝰ meū: ſicut apl's dixit: petra aūt erat xp̄s. Dicunt enī ibi eſſe corpꝰ xp̄i tm̄ in ſacramento. i. in ſigno ꝛ tm̄ in ſigno manducari a nobis. Qui errandi occaſionē ſumunt a verbis veritatis:

vnde prima heresis facta est in discipulis christi. Cū enim diceret. Nisi q̄s
manducauerit carnē meam et biberit sanguinē meum non habebit vitam
j.Cor.x. eternam. Illi non intelligentes dixerunt Durus est hic sermo: quis pōt eū
Au.sup ps audire: et abierunt retro. Illis discedentibus instruxit duodecim qui rema
iiij. z hr̄ de serāt. Spūs est inq̄t q̄ viuificat: caro nihil ꝓdest: vba q̄ locut⁹ sū vobis spūs
cōse.di.ij.c. z vita sūt. Intellexisti spūaliter: spūs z vita sūt. Intellexisti carnaliter: et sic
pma inq̄t. spūs z vita sunt sed tibi nō sunt. Spūaliter intellige q̄ locut⁹ sum. Nō hoc cor
Joh.vj. pus quod videtis manducaturi estis et bibituri illum sanguinē quē fusuri
sunt qui me crucifigent. Sacramentū aliquod vobis cōmendaui. spūaliter
intellectum viuificabit vos: caro autem non prodest quicq̄. Sunt etiam
et alia illorū insanie fomitē ministrantia. Ait enim Aug. Donec seculū fi-
niatur sursum est dñs: sed tñ etiā hic nobiscū est veritas dñs. Corpus enim
Aug.super in quo resurrexit in vno loco esse oportet: veritas aūt eius vbiq̄ diffusa est.
ps.liiij. Item vna persona est deus et homo: vbiq̄ per id quod est deus in celo: per
Au.ad dar id quod homo est christus. Dicit etiam. Paupes semper habetis vobiscum
danum. me autem non semper habebitis. His alijs q̄ vtuntur prefati heretici i asser
Mat.xxvj. tionem sui erroris.
Joh.vj.

¶ Determinatio premissorum. B

Que ex eadem ratione omnia accipienda sunt non enim
In epla ad verbis his negatur verum corpus christi a fidelibus sumi vel in altari esse:
hymeneū, et sed his veritas apostolos et in eis nos instruxit q̄ ipsius corpus non per
hr̄ d cōs. di. partes discerptū vt putauerunt illi discipuli qui retro ierunt sed integrū:
ij. non hoc. nec visibiliter i forma humana: sed inuisibiliter sub forma panis et vini
corpus et sanguinē nobis traderet. Quem sensum Aug. confirmat dicens.
Ipsum quidē et non ipsum corpus quod videbat manducat. ipm q̄dē in-
Mat. xxvj. uisibiliter: nō ipm visibiliter. Itē. Et si necesse est illud visibiliter celebrari
necesse est tñ inuisibiliter intelligi. Ita etiā intelligendū est corp⁹ xp̄i esse in
vno loco .s. visibiliter i forma humana. veritas tñ eius .i. diuinitas vbiq̄ est
veritas etiā eius .i. verū corp⁹ i oī altari est vbicūq̄ celebrat. Sic etiā illud
intelligēdū est: paupes semp habetis vobiscū: me aūt nō semp habebitis
sm corpalē p̄sentiā .s. qua cū eis cōuersabat. Similiter p id qd hō est i celo
Aug. in li. est .s. visibiliter: inuisibiliter aūt est in altari: q2 nō in forma humana appet
sniaꝝ pspe sed forma panis et vini operit. Vñ z inuisibilis caro eius dicit q̄ vere est in
ri z hr̄ d cō altari. Sed quia in specie sua nō apparet: inuisibilis dr. ait em̄ Augu. hoc
se. dist. ij. c. est qd dicimus quod modis oibus approbare cōtendim⁹ sacrificiū ecclesie
hic est. duobus confici: duob⁹ cōstare: visibili elementorū specie: et inuisibili dñi no
stri Jesu xp̄i carne et sanguine. sacramento et re sacramēti .i. corpe xp̄i sicut
et xp̄i psona cōstat z cōficit ex deo et hoīe cū xp̄s sit ver⁹ deus et hō q2 oīs
res illarū rerū naturā et veritatē in se cōtinet ex quib⁹ conficit. Conficit au
tem sacrificiū ecclesie duobus / sacramento et re sacramenti .i. corpe xp̄i. Est
ergo sacramentū et res sacramenti: idem corpus xp̄i. Ecce inuisibilē dixit
carnē christi: quia forma panis operta sumitur et tractat. Ideo q̄ corp⁹ xp̄i
Ibid vbi. s dixit esse sacramentum et rē: ex quo cōfirmatur qd supra diximus. Deinde
addit quod magis mouet lectorē. Caro inquit eius est. quā sub forma pa-
nis opertam in sacramento accipimus: et sanguis eius quem sub vini spe
cie ac sapore potamus: caro videlicet carnis et sanguis sacramentū est san
guinis: carne et sanguine vtroq̄ inuisibili intelligibili et spirituali signifi
catur corpus christi visibile et palpabile: plenū gratia z diuina maiestate.

¶ Que sit intelligentia premissorum. C

Attēde his diligenter quia tropo quodā vtitur hic Aug. quo solent res significantes rerum sortiri vocabula quas significant. Dic enim visibilis species panis vocatur nomine carnis: ꝛ visibilis species vini nomine sanguinis. Inuisibilis vero et intelligibilis dicitur caro christi: qꝛ ſm illā spēm non vr̄ caro: sed intelligit̄ ita et sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramentū carnis visibilis: quia species panis ſm quam illa non videtur caro est sacramentum carnis visibilis: quia carne inuisibili .i. specie secundū quam caro Christi non videtur caro: significat̄ corpus Christi quod est visibile et palpabile vbi in sua forma apparet. Ita et de sanguine accipi debet. Quem sensum confirmat Aug. aperiens qualiter p̄dicta intelligenda sint: quia obscure dixerat: consequēter dicens ita panem vocari corpus christi cum vere sit sacramentū corporis christi quod in cruce positum est: sicut ipsa immolatio que fit manibus sacerdotis vocatur Xp̄i passio non rei veritate sed significandi mysterio: et sicut sacramentū fidei dicitur fides / satis rn̄sum est hereticis et obiectionibus eorum qui negant verū corpus christi in altari esse et panē in corpus vel vinū in sanguinē mystica consecratione conuerti dicentes. Quis audeat manducare dn̄m suum. Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus christi de materia vel substantia que non fuit caro virginis.

De ꝯs. di. ii. hoc ē qđ dicim⁹. §. sicut ergo.

Aug. l li. 6 sacramētis

¶ Auctoritatibus ꝓbat verum corpus Christi esse in altari et in id panem conuerti.

Mat. xxvi. D Am. de ꝯs. di. ii. Fuera

Hec et his similia obiiciunt illi in diuino mysterio legem nature sectantes: quorū pfidiā subdita conuincūt testimonia. Ait em̄ veritas: Accipite hoc est corpus meū. Item Amb. Si tm̄ valuit sermo helye vt ignem de celo deponeret: non valebit tantum sermo christi vt substantias mutet? De totius mundi operibus legitur: quia ipse dixit et facta sunt ꝛc. Sermo igitur .i. filius qui potuit ex nihilo facere quod nō erat. non potest ea que sunt in id mutare quod non erāt? Non enim minus est creare q̄ mutare nouas naturas rerum. Item Si ordinem querimus viro mixta femina generare consueuerat: liquet ergo q̄ preter nature ordinem virgo generauit: et hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid ergo hic q̄ris nature ordinem in christi corpore: cum preter naturam sit ipse partus ex virgine. Item. Ante benedictionē alia species nominatur post consecrationē corpus significatur. Ante consecrationē aliud dicitur. post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis amen .i. verū est quod sermo sonat affectus sentiat Item Aug. In specie panis et vini quam videmus: res inuisibiles .i. carnē et sanguinem honoramus: nec similiter pendimus has duas species sicut ante consecrationē pendebamus cum fideliter fateamur ante consecrationē panem esse et vinum quod natura formauit. post consecrationem vero carnem Christi et sanguinem quod beneficio consecrauit. Item Ambrosius Panis est in altari vsitatus ante verba sacra vbi accessit consecratio: de pane fit christi caro. Quomodo autem potest quod panis est esse corpus christi? Consecratione que fit sermone christi. Item. Si tanta vis est in sermone domini: vt incipiant esse que non erant / q̄to magis operatorius est: vt sint que erant et in aliud commutentur. Et sic quod erat panis ante consecrationem: iam corpus christi est post consecrationem: quia sermo christi creaturam mutat: ꝛ sic ex pane fit corpus xp̄i: ꝛ vinū cū aq̄ in calicem missum fit sanguis consecratione ꝟbi celestis. Itē Aug. sicut p spēm=

Am. l li. de sacramētis

Aug. l lib. sniaꝝ ꝓsp.

Amb. l lib. de sacris. Itē vbi. s.

sctm̄ vera xp̄i caro sine coitu creat: ita per eundē ex sub̄a panis ⁊ vini idez corpus xp̄i ⁊ sanguis consecratur. Corp⁹ xp̄i ⁊ veritas est ⁊ figura. Ueritas dū corpus xp̄i ⁊ sanguis virtute sp̄usſancti ex panis viniq̧ sub̄a efficit. Figura vero est id qđ exterius sentit. Itē Eusebius emisenus. Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiā corporis ⁊ sanguinis sui verbo suo secreta potestate cōmutat. Ex his aliisq̧ pluribus constat verū corpus xp̄i ⁊ sanguinem in altari esse immo integrū xp̄m ibi sub vtraq̧ specie ⁊ sub̄az panis in corpus viniq̧ substantiam in sanguinem conuerti.

Aug. i. ſmo de q̄dā de euāge.
Eusebius emisen⁹. de ↄſ. di. ij. q̄ corpus.

De modo conuersionis. A

Si autem queritur qualis sit illa conuersio an formalis an substātialis vel alterius generis diffinire non sufficio. Formalē tn̄ nō esse cognosco: q̄ species rerū q̄ ante fuerāt remanēt ⁊ sapor ⁊ pond⁹. Quibusdā esse videt substātialis dicentibus sic substātiā conuerti in substantiam: vt hec essentialr̄ fiat illa. Cui sensui premisse authoritates consentire videntur.

Dist. xi. De eucharistie sacro ꝯparatione ad dispēsātes vel cōficientes xp̄o modo de cōfectione.

Oppositio. B

Sed huic sententie sic opponitur ab aliis. Si substantia panis inquiunt vel vini cōuertitur substātialiter in corpus vel sanguinem xp̄i quotidie fit aliqua sub̄a corpus vel sanguis christi que ante nō erat ⁊ hodie est aliquid corp⁹ xp̄i qđ heri nō erat: ⁊ quotidie auget corp⁹ xp̄i: atq̧ formatur de materia de qua in conceptione nō fuit factū. Quibus h̄ mō r̄nderi pōt q̄ nō ea rōne dr̄ corp⁹ xp̄i cōfici verbo celesti q̄ ipsum corp⁹ in cōceptu virgis formatū deinceps formet: sꝫ q̄ sub̄a panis vel vini q̄ an̄ nō fuerat corp⁹ xp̄i vel sanguis verbo celesti fit corp⁹ ⁊ sanguis. Et ideo sacerdotes dicunt conficere corp⁹ xp̄i ⁊ sanguinē q̄ eoꝝ ministerio sub̄a panis fit caro: ⁊ sub̄a vini fit sanguis xp̄i: nec tn̄ aliquid addit corpori vl̄ sanguini: nec auget corpus xp̄i vel sanguis.

Aug. in libro ſniarum prosperi. C

Si vero queris modum quo id fieri possit breuiter respōdeo mysterium fidei credi salubriter pōtest inuestigari salubriter nō pōt. Q̄z ꝑ xp̄i corpus panis mutatione in id nō augmentat: nec sanguis ex vini cōuersione eius voluntati ⁊ potentie ascribat q̄ idē corp⁹ de virgīe eduxit, fit ergo sub̄a illa ista sine eius augmento. Nec tn̄ cōcedūt quidā q̄ substantia panis aliqn̄ fit caro xp̄i: ⁊ si fiat caro xp̄i sicut farina facta est panis: ⁊ aqua facta est vinum: nec tn̄ dr̄ farina est panis, ⁊ aqua est vinum. Alii vero cōcedūt illud qđ erat panis vel vinum post consecrationē esse corpus ⁊ sanguinē: nō tamē sequit panis est caro xp̄i: vel vinū est sanguis: q̄ sub̄a panis vel vini postq̧ facta est caro xp̄i vel sanguis: non est substātia panis vel vini: sed caro ⁊ sanguis. Ideo distinguendum videt: cū dr̄ substātia panis: vel id qđ erat panis modo est corpus xp̄i. Manēs em̄ panis nō est corp⁹ xp̄i: sed mutata in id quod facta est, est corp⁹ xp̄i. Nec dicim⁹ substantiam panis vel vini materiā esse corporis vel sanguinis dn̄i: q̄ non de ea vt de materia formatur corp⁹: sed ipsa formatur in illud ⁊ efficitur illđ: Vn̄ Aug. Corp⁹ xp̄i dicim⁹ illud quod ex fructibus terre acceptum ⁊ prece mystica consecratum sumimus in memoriam dn̄ice passionis. Qđ cū ꝑ manus hominis ad illā visibilē speciē ꝑducat nō sanctificat, vt sit tā dignus

Aug. i. li. de trī. ⁊ hr̄ de ↄſe. di. ij. c. corpus.

sacramentum nisi operante inuisibiliter spiritu dei.

¶ Asserunt quidam dictum panem transire in corpus xpi. D

Quidam vero sic dicunt conuersionem illam esse intelligendam vt sub illis accidentib⁹ sub quibus erat prius substantia panis et vini post consecrationē sit substantia corpis et sanguinis: sic tñ vt nō eis afficiatur. et sic asserunt dictum panem transire in corp⁹ xpi: qr vbi erat panis nunc est corpus xpi. Quod si est quid ergo fit de substantia panis et vini? Illi dicunt vel in preiacentem materiam resolui: vel in nihilū redigi. Alij vero putauerunt ibi substantiam panis et vini remanere et ibidē corp⁹ xpi esse et sanguinē: et hac rōne dici illam substantiā fieri istā: qr vbi est hec est et illa: quod mirum est: et ipsam substantiam panis vel vini dicunt esse sacramentum. Sed q̄ non sit ibi substantia nisi corpus xpi et sanguis ex predictis et subdictis aperte ostendit. Ait enim Amb. Panem istum quem sumimus in mysterio: illum intelligo vtiq̄ qui manu sancti spūs formatus est in vtero virginis: et igne passionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus est cibus hominum. Unde veritas ait. Ego sum panis viuus qui de celo descendi: et iterum. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Ex his nāq̄ duabus sententijs aperte datur intelligi qr panis ille et iste non duo sed vnus panis et vna caro procul dubio vnum efficitur corp⁹. Illud vere: illud sane quod sumptum est de virgine: quod resurrexit et in celum ascendit. Item Grego. Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē celos aperiri in illo xpi mysterio angelorum choros adesse: summa et ima sociari. vnum quid ex inuisibilibus atq̄ visibilibus fieri. Idem: eodem momento et in celum rapit ministerio angelorum consociandum corpori xpi: et ante oculos sacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum: ita multis locis illud corpus consecratur. Nec sunt tamē multa corpora xpi: sed vnū corp⁹, et vnus sanguis. Ideoq̄ siue plus siue minus quis inde percipiat: omnes equaliter corpus xpi integerrime sumunt. Post consecrationem ergo nō est ibi substātia panis vel vini: lʒ species remaneant. Est enim ibi spēs panis et vini sicut et sapor. Unde aliud videtur: aliud intelligitur.

Amb. de sacris: et allegat de ɔse. di. ij. c. oia que

Joann. vi.

Greg. hom. paschali. et hr̄ de ɔs. di. ij. ca. qd sit sanguis.

¶ Quare sub alia specie. E

Sub alia autem specie tribus de causis carnem et sanguinem tradidit xps: et deinceps sumendum instituit: vt fides scʒ haberet meritum que est de his que non videntur: qr fides non habet meritum vbi humana ratio prebet experimentum. Et ideo etiam ne abhorreret animus qd cerneret oculus: qr non habemus in vsu carnem crudam comedere et bibere sanguinem. Qr ergo xpm vorari dentibus fas non est: in mysterio carnem et sanguinem nobis cōmendauit. Et etiam ideo ne ab incredulis religioni xpiane insultaretur. Unde Aug. Nihil rationabilius q̄ vt sanguinis similitudinem sumamus: vt et ita veritas non desit: et ridiculum nullum fiat a paganis: quod cruorem occisi hominis bibam⁹. Ne ergo hoc fieret et ne velut quidam horror esset cruoris in similitudinē accipimus sacramentum. Ex premissis iam liquet quare sub alia specie: et quare sub ista hoc sacramentum dñs celebrauerit: et celebrari a nobis instituerit.

Gre. i om. paschali.

Aug. de ɔse. di. ij. c. sub figura.

Amb. i li. de sacris. et hr de ɔs. dist. ij.

¶ Quare sub duplici specie. F

Sed quare sub duplici specie sumitur: cum sub alterutra totus sit Christus? Ut ostenderetur totam humanam naturā assumpsisse

vt totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur/ vinum ad animam: quia vinum operatur sanguinem in quo sedes anime a physicis esse dicitur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur/ vt anime et carnis susceptio in Christo: et vtriusque liberatio in nobis significetur. Ualet enim vt Ambrosius ait ad tuitionem corporis et anime quod percipimus: quia caro Xpi: pro salute corporis: sanguis vero pro anima nostra offertur: sicut prefigurauit moyses. Caro inquit pro corpore vestro offertur sanguis pro anima: Sed tamen sub vtraque specie sumitur quod ad vtramque valet: quia sub vtraque sumitur ipse totus Christus. Sed si in altera tantum sumeretur: ad alterius tantum: idest anime vel corporis non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur. Sub vtraque specie tamen totus sumitur Christus: nec plus sub vtraque: nec minus sub altera tantum sumitur. Eadem enim ratio est vt ait hylarius in corpore christi que in manna precessit. De quo dicitur. Qui plus collegerat non habuit amplius/ nec qui minus parauerat habuit minus. Et licet sub vtraque specie sumatur totus xps: tamen non fit conuersio panis nisi in carnem/ nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta: sed vnum: quia sub vtraque specie idem sumitur. Neque debet iterari sacramentum quia benedictio non repetitur super speciem eandem. Neque alie substantie in sacrificium veritatis offerri debent: quia de aliis non potest consecrari corpus xpi vel sanguis.

Ambro. sup epla ad corin. xi. — Hyla. de csf. dis. ii. c. vbi pars est. — Exod. xvi.

Quare aqua admisceatur. — E

De csf. di. ii. c. cum omne. — Apoc. xvii.

Aqua vero admiscenda est vino: quia aqua populum signat qui per xpi passionem redemptus est. Calix ergo dominicus iuxta canonum preceptum aqua et vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi in vino ostendi sanguinem xpi: Cum ergo in calice vino aqua miscetur xpo populus adunatur et credentium plebs ei in quem credit copulatur que copulatio aque et vini sic miscetur in calice xpi. vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum quis tantum offerat sanguis xpi incipit esse sine nobis.

Julius papa. — D

De csf. di. ii. non debet. — Cyp. de co. dis. ii. c. sicut in scris.

Si vero queritur an irritum fit quod geritur si aqua pretermittatur. Audi quod sequitur in eodem canone. Non potest inquit calix domini esse aqua sola aut vinum solum nisi vtrumque misceatur. Item Cyprianus. Calix domini non est aqua sola aut vinum solum nisi vtrumque misceatur: sicut nec corpus domini potest esse farina sola: nec aqua sola nisi vtrumque fuerit adunatum: et panis vnius compage solidatus. Si quis tamen non intendens introducere heresim obliuione vel ignorantia aquam pretermiserit non videtur esse irritum sacramentum: sed ille grauiter est corripiendus. Nam et grecorum ecclesia non apponere aquam dicitur. Quod etiam ex dictis Cypr. videtur posse colligi Ait enim. Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter / vel simpliciter non hoc seruauerit: quod nos dominus facere et exemplo et magisterio docuit: potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi. Nobis vero non potest ignosci qui nunc a domino instructi sumus vt calicem domini cum vino mixtum secundum quod dominus obtulit offeramus. Ex hoc videtur quod si quis simpliciter vel ignoranter vinum offerat sine aqua sacramentum conficiat. Aqua vero nullatenus sine vino potest offerri in sacrificio nec panis nisi de frumento nec grani frumenti nisi redactum fuerit in panem quia xps et panem se dicit: et grano frumenti se comparat: quod ergo supra dictum est non posse vinum solum offerri: determinari oportet: reca-

De csf. di. ii. c. scriptura. — Grid. Hn. 22. c. 7. — Joan. vi. — Joan. xii. — Determinatio premissorum.

pit eam exceptionem. Non potest nisi simpliciter vel ignoranter fiat vel non potest .i. non debet. Quibusdam tamē videt hoc generaliter verū. Colligitur etiam ex predictis Xps vinum aqua mixtum dedit discipulis. Corpus vero tale dedit quale tunc habuit .i. mortale et passibile. Nunc vero sumit a nobis immortale et impassibile: nec tamen maiorē hz efficientiā. Eucharistia quoque intincta non debet dari populo pro supplemento communionis quia non legitur xps alicui discipulorum prebuisse panem intinctum nisi iude. Tunc vero non accepit iudas corpus christi: sed tantum panem corpus vero et sanguinem Christi ante cum alijs discipulis perceperat.

Juli⁹ papa q̄ intincta nō dz dari hostia pplo et hr̄ de cō. di sti. ii. c. cuȝ omne.

¶ Ubi illa accidentia fundentur. A

Si autem queritur de accidentibus que remanent idest de speciebus et sapore et pondere in quo subiecto fundētur potius mihi videtur fatendum existere sine subiecto quam esse in subiecto: q2 ibi non est substantia nisi corporis et sanguis dominici que non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus christi tale habet in se formam: sed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterii ritum: ad gustus / fideique suffragium: quibus corpus xpi habens formam et naturam suam tegit.

Distin. xij. De ꝯsequētib⁹ ad ꝯfectionē corporis xpi q̄tum ad fractionem.

¶ De fractione et partibus. B

Solet etiam queri de fractione et partitione que ibi videt fieri vtrum vera sit: et si ibi vera fractio est cui⁹ rei sit vel in qua re fiat cum non sit ibi alia substantia quam christi. Si in aliqua substātia est illa fractio in corpore Christi videtur esse: sed econtra cum ipsum corpus incorruptibile sit: quia immortale et impassibile in ipso non posse esse videt. Nam et Christus redarguit carnalem sensum discipulorum qui putabant carnē Christi sicut aliam in partes diuidendam et morsibus dilacerandam. Jō quibusdam placet quod non sit ibi fractio sicut videtur: sed dicitur frangi quia videtur frangi. Quibus obijcitur quod ait Ambrosius. Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis vel sicut fit in magorum prestigijs vbi delusione quadam falluntur oculi: vt videant esse quod non est. Ad hoc illi dicunt. Nō fallit nos visus nec fallitur qd esset si crederetur ita frangi / vt videtur. Nec illusio est: quia ad vtilitatem fidei non ad deceptionem ita fit sicut et Xps se ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat: sed oculi eorum tenebantur / ne eum agnoscerent.

Joan. vi.

Opinio quorundam.

¶ Aliorum opinio. C

Alij vero dicunt q̄ sicut ibi species panis est et non est ibi res cuius vel in qua sit illa species: ita est ibi fractio que non fit in aliqua re: quia nihil ibi frangitur quod mirabiliter dei potentia fieri dicunt: vt ibi fiat fractio vbi nihil frangitur.

Lu. vltimo

¶ Aliorum opinio. D

Alij tradunt corpus christi essentialiter frangi et diuidi: et tamen integrum et incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex cōfessione Berengarij qui confessus est coram Nicolao papa et plurib⁹ epis panē et vinū: q̄ in altari ponuntur post cōsecrationē non solum sacrum: sed

Cōfessio berēg. et hr̄ de cō se. dist. ij. c. ego Ber

etiam verum corpus et sanguinem Christi esse: et sensualiter nō solum sub sacramento: sed in veritate manibus sacerdotum tractari et frāgi: et fidelium dentibus atteri.

¶ Sententia probabilior. E

Sed quia corpus christi incorruptibile est sane dici potest fractio illa et partitio non in substantia corporis: sed in ipsa forma panis sacramentaliter fieri: vt vera fractio et partitio sit ibi: que fit non in substātia corporis sed in sacramento: id est in specie. Ne autem mireris vel insultes si accidētia videantur frangi cum ibi sint sine subiecto licet quidā affe rant ea fundari in aere. Est ibi vera fractio et partitio que fit in pane id est

i. Cor. xi. in forma panis. Unde Apostolus ait. Panis quem frāgimus: quia forma

Au. in ser. panis ibi frāgitur et in partes diuiditur: christus vero integer manet et to

de verbis tus est in singulis. Unde Augusti. Quando christus mādacatur vita mā

euangelij. ducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum: et tamen veritas

Johan. vi. inuitans nos ad manducandum ait. Qui manducat me viuet propter me. Nō occiditur christus vt manducetur: sed mortuos viuificat: qnādo manducatur reficit non deficit. viuit manducatus qr surrexit occisus: nec quando manducamus partes de illo facimus: et quidem in sacramento sic fit Item. Norunt fideles quomodo manducent carnem Christi vnusquisqꝫ ac

Au. de ɔse. cipit partem suam. Unde et ipsa gratia partes vocantur: per partes man

distin. ij. ducatur et manet integer totus: per partes manducatur in sacramento et manet integer totus in celo: manet integer totus in corde tuo. Ideo ista dicuntur sacramenta quia in eis aliud videtur et aliud intelligitur: videtur panis et calix quod et oculi renunciant. quod autem fides instruenda postulat. panis est corpus xpi: calix est sanguis. Ex his datur intelligi φ fractio et partes que ibi videntur fieri in sacramento fiunt: id est in specie visibili. Ideoqꝫ illa berengarij verba ita distinguenda sunt vt sensualiter non modo in sacramento: sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum: frangi vero et atteri dentibus: vere quidem sed in sacramento tantum. Uera ergo est ibi attritio et partitio: sed in singulis parti

Hiero. i ser bus totus est Christus. Unde Hiero. singuli accipiūt Christū dn̄m et in sin

mone quo gulis portionibus totus est: nec p singulos minuitur: sed integrum se pre

dā: et hr de bet singulis. Item Hyla. Ubi pars est corporis: ibi est et totum.

cōs. di. ij. c. ¶ Quid ille partes significent. F

singuli ac Quid autem partes ille significent Sergius papa tradit

cipi. inquiens. Triforme est corpus Christi: pars oblate in calicem missa cor

De ɔse. di. pus christi quod iam surrexit monstrat: pars comesta ambulātem adhuc

ij. c. trifor. super terram. pars in altari vsqꝫ ad finem misse remanens: corpus iacens in sepulchro significat. quia vsqꝫ in finem seculi corpora sanctorū in sepulchris erunt. Et sicut partes ille mysticam tenent significationem: ita etiam

Mat. xxvi. et fractio passionis christi et mortis est representatio. Unde ipse ait. Hoc fa

Luce. xxij. cite in meam commemorationem id est in memoriam passionis et mortis

Ambro. de mee. Nam vt ait Ambro. Quia in morte Christi liberati sumus: huius in

cōse. dis. ij. cedendo et bibendo carnem et sanguinem memores esse debemus. Sed ca

c. non iste. ueat quisqꝫ ne indigne percipiat: quia iudicium sibi manducat. Nō enim est iste panis qui vadit in corpus: sed panis vite eterne qui anime nostre substantiam fulcit. Sic ergo viue vt quotidie merearis accipere: nec accedas indignus. Indignus est qui aliter celebrat mysterium φ christus tradidit vel qui habens mortale peccatū accedit. Ergo et si sint peccata quo

tidiana vt non sint mortifera anteq̄ accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis dimittetur tibi: et sic securus accede. Panis enim salutaris est: non venenum. Si ita accedis: spiritualiter manducas. Spiritualiter enim mā ducat qui innocentiam ad altare portat.

¶ Si illud sit sacrificium et si se pius immoletur christus. g

Post hec queritur si quod gerit sacerdos proprie dicatur sacrificium vel immolatio et si christus quotidie immoletur vel semel tantum immolatus sit. Ad hoc breuiter dici potest: illud quod offertur et consecratur a sacerdote vocari sacrificium et oblationem quia memoria est et representatio veri sacrificij et sancte immolationis facte in ara crucis. Et semel christus mortuus in cruce est: ibique immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in sacramento: quia in sacramēto recordatio fit illius quod factum est semel. Unde Augusti. Certum habemus: quia christus resurgens et mortuis iam non moritur et cetera. tamen ne obliuiscamur qd semel factum est in memoria nostra omni anno fit scilicet quotiens pascha celebratur. Nunquid totiens christus occiditur. sed tantum anniuersaria recordatio representat quod olim factum est: et sic nos facit moueri tanq̄ videam⁹ dñm in cruce. Itē. Semel immolat⁹ est xp̄s in semetipso: et tñ quotidie immolat̄ i sacramēto. Qđ sic intelligēdū est qz in manifestatiōe corporis et distinctiōe mēbrorū semel tm̄ in cruce pepēdit offerēs se deo patri hostiā redemptiōis efficacem eoꝝ. s. quos pdestinauit. Itē Ambro. In xp̄o semel oblata est hostia ad salutē potēs. qd ergo nos. nōne p singulos dies offerimus. Et si quotidie offeramus: ad recordationem eius mortis fit: et vna est hostia: non multe. Quomodo vna et non multe: qz semel immolatus est xp̄s. hoc aūt sacrificiū exemplū est illius: idipsum et semp idipm̄ offertur: proinde hoc idē est sacrificiū: alioquin dicetur qm̄ in multis locis offertur multi sunt xp̄i: non sed vnus vbiq̄ est christus: et hic plenus existens et illic plenus sicut qđ vbiq̄ offertur vnū est corpus ita et vnū sacrificiū. Christus hostiā obtulit: ipsam offerimus et nūc: sed qđ nos agimus recordatio est sacrificij. Nec causa sue infirmitatis repetitur: qz perficit hominē sed nostre qz quotidie peccamus. Ex his colligitur esse sacrificiū et dici quod agitur in altari: et christū semel oblatum: et quotidie offerri: sed aliter tunc aliter nunc. Et etiam que sit virtus huius sacramenti ostenditur: remissio scz peccatorum venialium: et perfectio virtutis.

Au. sup ps xx. et hr̄ de cōse. dis. ij. ca. semel. August. in libr. snīaꝝ ꝓsperi. et hr̄ de ꝯs. di. ij. ca. semel immolatus. Ambr. sup epi. ad hebreos et allegatur de cōse. dis. ij. c. in xp̄o. De virtute sacramēti.

¶ De causa institutionis. h

Institutum est enim hoc sacramentum duabus de causis. In augmentū virtutis. s. charitatis: et in medicinam quotidiane infirmitatis. Uñ Ambr. Si quotiensc̄uq̄ effunditur sanguis xp̄i: in remissionē peccatorum effundit̄: debeo semper accipere: q̄ semper pecco: debeo semp habere medicinam. Item Augu. Iteratur quotidie hec oblatio: licet xp̄s semel sit passus: quia quotidie peccamus peccatis sine quib⁹ mortalis infirmitas viuere nō potest. Et qz quotidie labimur: quotidie Christus mystice immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc sacramentum salutis: vt quia nos quotidie peccamus et ille iam mori non potest: per hoc sacramentū remissionem cōsequamur. Quotidie comeditur ipse et bibitur in veritate sed integer et viuus manet. Item Mysterium fidei dicitur: qz credere debes q̄ ibi sit salus nostra consistat. Si aūt queratur vtrum quotidie cōmunicandū sit. Audi quid inde tradit Augu. Quotidie inq̄t eucharistiā accipere nec laudo nec vitupero oib⁹ tñ dñicis diebus cōicandū hortor. Si tñ mens in affe-

Amb. de sacr. li. iiij. c. sf. quotiens. Aug. ad iarum ibi dem. c. sub figura. De ꝯse. di. ij. ca. quid sit san. Utrum q̄tidie sit mā ducādū de cōse. dis. ij. ca. q̄tidie.

Fabianus papa d cō se. dis. ij. c. et si non.

ctu peccādi est grauari magis dico eucharistie perceptiōe ꝙ purificari. Et licet ꝗs peccato mordeatur: si peccandi tñ de cetero nō habeat volūtatē et satisfaciat lachrimis et orationibus accedat securus sed hoc de illo dico quem mortalia peccata non grauant. Et si nō frequentius saltem ter in anno homines communicent / nisi forte quis criminalibus impediatur in pascha scȝ et penthecoste et in natali. Omnes ergo cōmunicent qui noluerint carere ecclesiasticis luminibus.

¶Si heretici ⁊ excōmunicati hoc sacramentū cōficiant. B

Dist. xiij. De pñiate cōficiendi.

SOlet etiā queri vtrum praui sacerdotes hoc sacramentū conficere queāt. Ad qđ dici potest ꝙ aliqui licet sint praui cōsecrant vere. scȝ qui intus sunt nomine et sacramēto et si nō vita / qȝ non in merito consecrantis: sed in verbo efficitur creatoris. Unde Augu. Intra catholicā ecclesiā in mysterio corporis ⁊ sanguinis dñi nihil a bono maius: nihil a malo minus pficit sacerdote: qȝ non in merito consecrantis sed in verbo perficitur creatoris et virtute spūssancti. Credendum est enim ꝙ in verbis Christi sacramenta conficiantur. Sicut ipse est qui baptizat / ita ipse est qui per spiritūsanctū suā efficit carnem et sanguinē. Itē Grego. Putant quidā cōmunionē corporis minus esse sanctificatā: si illoꝝ fiat officio quorū vita eoꝝ oculis videt ignobilis. Heu in ꝙ magnū laqueū incidūt: vt diuina ⁊ occulta mysteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credāt cū vnus idēꝙ spūssctūs in tota ecclesia inuisibiliter ea mysteria et operādo sctificet ⁊ sanctificādo benedicat. Mysteriū ideo dr ꝙ secretā ⁊ recōditā habeat dispēsationē. Sacrificiū vero quasi sacrum factū: qȝ prece mystica consecratur ꝑ nobis in memoriā dñice passionis. Sacramētū est in aliqua celebratiōe cū res ita fit vt aliqđ significate rei accipiamus. Sacramēta sunt baptisma: crisma: corpus xp̄i: q̄ ideo sacramēta dicunt: qȝ sub tegumento visibiliū rerū diuina virtus secretius salutē eorundē sacramētoꝝ operat. Unde a secretis virtutibꝰ vel sacris sacramenta dicuntur. Panis et calicis sacramētū grece eucharistia dr: latine bona grā interpretat: ⁊ qđ melius corpore ⁊ sanguine xp̄i. Siue ergo per bonos siue per malos ministros intra ecclesiā dispensetur sacramentū tamē est: qȝ spiritussanctus viuificat / nec bonoꝝ dispensatoꝝ meritis ampliatur / nec maloꝝ attenuat. Hoc de corpore dñi: hoc et de baptismate, et chrismate dicendum est et tenendū: qȝ virtus diuina secretius operatur in eis / et diuina solūmodo est hec virtus siue potestas non humane efficacie.

Au. i li. de corpe dñi ⁊ allegat. i. q. i. c. intra catho.

i. q. i. c. mīsterium sctañū.

i. Coꝛ. xi.

Isido. lib. eth. pnio.

Joh. xi.

Nota ꝙ h mgr nō tenet vt hēs retro in erroribus.

Au. i smōe d corpe xp̄i

Unde dicatur missa.

Gre. maledicā bñdictionibꝰ vestris: i. his q̄ in eis bñdictionibꝰ possidetis vel qcqđ a vobis bñdicet vel qm̄ nō bñdicūt sctis ex vo corde vł qȝ q̄ iniq agūt bñdicūtur ab eis adulantꝙ petō sterilib dūmō

¶Scismatici degradati: precisi ab ecclesia: heretici / et excommunicati possunt etiam conficere corpus christi quod est contra magistrum qui hic non tenetur. B

Illi vero qui excommunicati sunt vel de heresi manifeste notati / non videntur hoc sacramentū posse cōficere / licet sacerdotes sint qȝ nemo dicit in ipsa cōsecratiōe offero: sed offerimus quasi ex persona ecclie. Et ideo cū alia sacramēta extra ecclesiā possint celebrari de hoc non videt. Quod etiā Augu. tradere videt dicens. Recolite nomen ⁊ aduertite veritatem. Missa enim dr eo ꝙ celestis nūcius ad consecrandum viuificū corpus adueniat / iuxta dictū sacerdotis dicentis. Omnipotens deus iube hec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuū ⁊c. Idcirco nisi angelus venerit / missa nequaꝙ iure vocari potest. Nunquid enim si hoc mysterium hereticus ausus fuerit vsurpare: angelum de celis mittit deus oblationem eius consecrare maxime cum eisdem per prophetam comminatꝰ sit

dicens. Maledicā benedictionibus vestris. Os si benedictionibus eorū se diuites sint
asserit maledicturam veritas: quid erit de hostia? Ergo dicemus illā posse 7 hr. j.q.j.c.
benedici ab illo quem scimus a deo fore maledictum cum sua benedictio= multi p me
ne. Si enim deus maledixerit benedictionibus hereticorum et symoniacus erit male=
benedixerit: quis eorum preualebit? Nunquid benedictio maledicti ad ni dictū 7 hr.
hilum poterit redigere verba verissima comminantis dei. Ex his colligitur j.q.j.c. ma
q̄ hereticꝰ a catholica ecclesia precisus nequeat hoc sacramentum confice= ledicā 8re.
re: quia sancti angeli qui huius mysterij celebrationi assistunt: tunc non sup 7ze. q̄
assunt quādo hereticus vel symoniacus hoc mysterium temerarie celebra= in expōe sa
re presumit. Non enī dubitari licet vbi corporis dominici et sanguinis mycrij eloqj vt
literia geruntur supernorum ciuium adesse conuentus. In huius autē my= aud: torib9
sterij expletione sicut formam seruari/ ita ordinem haberi scilicet vt sit sa= placeat ali
cerdos et intentionem adhiberi oportet vt illud facere intendat? Sed si nō qd fingit
credit de illo mysterio sicut veritas habet: nunquid potest intendere illud sua vba lo
conficere? et si non intendit: nunquid conficit? Aliqui dicunt etiam non re= quit nō dei
cte de illo mysterio sentientes posse intendere: non quidem illud conficere q̄ aūt id p=
quod iam esset recte credere sed id agere quod geritur ab alijs dum confi bis dn̄icis
citur. et sic adhibetur intentio: et si intentio dicatur deesse conficiendi illud aliter q̄ is q̄
mysterium. tamen ex quo intendit ea dicere et agere que ab alijs geruntur ptulit sese
impletur mysterium. Illud etiam sane dici potest: q̄ a brutis animalibus rit 7 si sub
corpus christi non sumitur: et si videatur. Quid ergo sumimus: vel quid alio itelle=
manducat? Deus nouit hoc. De hoc celesti mysterio aliqua perstrinxi= ctu tn̄ ad
mus a catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit hereticus iu edificatio=
dicatur. nē charita
tis tendit

¶ Quid faciat hereticum et quid sit hereticus. B dn̄i sūt ver-

Ne autem ignores quid faciat hereticum: vel quid sit he= ba q̄. dicit
reticus: audi breuiter quid inde sancti doctores tradant. Hylarius ait. Ex Nota q̄ h
titerunt plures qui celestium verborum simplicitatem non veritatis ipsiꝰ nigr̄ nō te=
absolutionem susceperunt: aliter interpretantes q̄ dictorum virtus postu= net vt hēs
laret. De intelligentia enim heresis non de scriptura est: 7 sensus nō sermo retro in er=
sit crimen. Idem in. viij. Intelligentie sensus in crimine est. Hierony. dicit roribus.
q̄ ex verbis inordinate prolatis incurritur heresis Augustinus diffiniens Hyla. l li. d
quid sit hereticus/ ait: hereticus est qui pro alicuius temporalis commo= trini.
di et maxime glorie principatusq̄ sui gratia/ falsas ac nouas opiniōes gi= Hiero. sup
gnit vel sequitur. Osee.
Au. d vtili

¶ De penitentia. A tate credē=
di habet.

Post hec de penitentia agendū est. Penitētia lon= xxiiij. q. iij
ge positis a deo necessaria est vt appropinquent. Est enim vt ait c. her.
Hiero. scđa tabula post naufragium quia si quis vestem innocē Dist. xiiij.
tie in baptismo perceptā peccando corruperit: penitētie remedio De penitē
reparare potest. Prima tabula est baptismus vbi deponitur vetus homo 7 tia l gn̄ali.
induit nouus. Scđa penitentia: qua post lapsum resurgimus/ dū vetustas Hiero. sup.
reuersa repellit/ 7 nouitas pdita resumit. Post baptismū plapsi p peniten Dan̄. et hr̄
tiā reuocari valēt/ sed nō per baptismū. Licet homini sepius penitere: sed de peni. di.
nō baptizari. Baptismꝰ tm̄ est sacramētū sed penitētia dr̄ 7 sacrm̄ 7 virtus j.c. scđa ta
mentis. Est enim penitētia interior/ 7 est penitētia exterior. Exterior sacra= bula.

Matth.iij. mentum est:interior virtus mētis est:z vtraq₃ causa salutis est z iustifica=
Un̄ dr pnia tionis.Utrū vero omnis exterior penitētia sit sacramentū:vel si nō omnis;
Esaie.xxvi que hoc nomine censenda sit consequenter inuestigabimus.A penitētia ce=
Am.in ser= pit Johannis predicatio dicētis.Penitentiaȝ agite appropinquabit enim
mōe Adra= regnū celorum.Qđ aūt preco docuit:illud post veritas predicauit: exordiū
gesi.z dr pe. sumens sermonis a penitētia.Penitētia dicit᷑ a puniendo:qua quis punit
di.iij.c.pe= illicita que cōmisit.Penitētie virtus timore cōcipitur.Unde Esa.A timore
nitētia.z.c. tuo dñe cōcepimus z peperimus spiritū salutis.Est autem penitētia vt ait
in estiuū.z Amb.Mala preterita plangere:z plangenda iterū non cōmittere.Itē Gre=
c.sunt qui. go.Penitere est ante acta peccata deflere:z flenda nō cōmittere.Naȝ qui sic
Isid.l.li.de alia deplorat vt alia tamen cōmittat:adhuc penitentiā agere aut ignorat
summobo. aut dissimulat.Quid enim prodest si peccata luxurie quis defleat:z adhuc
z habet᷑ de auaricie estibus anhelat.His verbis quidā vehementius inherētes conten=
pe.di.iij.c. dūtvere penitentē vltra nō posse peccare dānabiliter/z si grauiter peccave
irrisō. rit/verā non precessisse penitentiā.Qđ etiā alijs muniunt testimonijs.Ait
i.Pet.ij. enim Isid.Irrisor est z nō penitēs qui adhuc agit qđ penitet.Nec videt᷑ deū
Esa.j. poscere subditus:sed subsannare superbus.Canis reuersus ad vomitum:z
Au.i li.so= penitens ad peccatū.Multi lachrymas indesinēter fundunt/z peccare non
liloqoꝝ.de desinunt/quosdā accipere lachrymas ad penitentiā cerno z affectū penitē=
pe.di.iij.c. tie nō habere:qz incōstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas
Inanis. fundunt:nūc reuiuiscente vsu ea que fleuerunt iterando committūt.Esa.de
Gre.de pe. peccatoribus dicit.Lauamini mundi estote.Lauatur z mūdus est qui z pre
di.iij.c.qui terita plāgit z flenda iterum non committit.Lauatur z non est mūdus qui
admissa. plāgit que gessit nec deserit:z post lachrymas ea que defleuerat repetit.Itē
Augustinus.Inanis est penitentia quā sequens culpa coinquinat.Nihil
Am.i li.ij. prosunt lamenta si replicātur peccata.Nil valet veniā a malis poscere et
de vnica pe mala denuo iterare.Itē Grego.Qui cōmissa plāgit nec tamen deserit:pene
nitētia z hr̄ grauiori si subijcit.Itē Ambro.Reperiunt᷑ qui sepius agendā penitentiaȝ
de pe.d.iij putant:qui luxuriant᷑ in christo.Nam si vere penitentiā in christo agerent:
c.reperiunt᷑. iterandā postea non putarent:qz sicut vnū baptisma ita est vna penitētia.
Ambr.sup His alijs q₃ pluribus vtunt᷑ in assertionem sue opinionis.Sed Ambrosius
ep̄laȝ ad cy dicit.Hec vera penitentia est cessare a peccato.Et iterum.Magni profectus
prianum. est renūciasse errori:imbutos enim vitijs animos exuere atq₃ emendare vir
Aug.super tutis est perfecte z celestis gratie:z ideo sane ita diffiniri potest.Penitentia
octoñ.xxij. est virtus qua cōmissa mala cū emendationis proposito plangimus z odi
Quid sit mus z plangenda vlterius cōmittere nolumus:qz penitētia vera est in ani
penitentia mo dolere z odire vitia.Unde illa verba premissa/penitere est ante acta de=
Determina= flere z flenda non cōmittere:recte sic accipi possunt vt nō ad diuersa tēpora z
tio p̄missō sed ad idem referant᷑/vt.s.tēpore quo deflet cōmissa mala nō cōmittat volū
rū verboꝝ. tate vel opere flēda qđ innuit᷑ ex verbis cōsequētibꝰ.Nā qui sic alia deplo=
Au.i ench. rat zc.Hinc Aug.ait.Cauendū est ne quis existimet nephāda illa crimina
z hr̄ de pe. qualia qui agūt regnū dei nō possidebūt quotidie perpetrāda z elemosy=
di.iij.c.Sa nis redimenda.In melius est enim vita mutāda:z per elemosynas de pecca
ne cauēdū. tis preteritis ꝓpiciandus est deus:nō ad hoc emendamus quodāmodo vt
Pi⁹ papa d ea semper liceat impune cōmittere.Nemini enim dedit laxamentū peccādi:
pe.d.iiij.c. z si miserādo deleat cōmissa peccata:si nō satisfactio cōgrua negligat᷑.Itē
nihil pdest. Pius papa.Nihil prodest homini ieiunare z orare:z alia religionis opera
ponit def= agere:nisi mēs ab iniquitate reuocet᷑.Qui ergo a malis sic mentē reuocat:
minationē vt cōmissa plāgat z plāgenda cōmittere nō velit:nec satisfacere negligit:ve
Isidori. re penitet.Nec ideo nō est vera penitētia:qz forte post/nō de ꝓposito:ȝ casu

vel infirmitate peccabit. Ille aũt irrisor est ⁊ nõ penitẽs qui sic cõmissa plãgit vt plangenda voluntate vel opere cõmittere nõ desinat. Ille etiã qui post lachrymas repetit que fleuit/lauat ad tẽpus: sed mundus nõ est. i. illa mũdicia non est ei sufficiens ad salutẽ q: est momentanea nõ perseuerans. Itẽ illud. Inanis est penitentia quã sequens culpa coinquinat: sic intelligendum est. Inanis est scz carens fructu illius penitentie quã sequẽs culpa inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehenne ⁊ adeptio glorie. Mortificatur enim illa penitentia: ⁊ alia ante acta bona per sequens peccatũ: vt nõ sortiatur mercedem quã meruerunt cum fierent: ⁊ quã haberent si peccatum nõ succederet. Sz ⁊ si de pctõ succedẽti pnia agat: ⁊ pnia q̃ pcessit: ⁊ alia ante acta bona reuiuiscũt: sed illa tñ q̃ ex charitate pdierũt. Illa eñ sola viuica sunt: q̃ ex charitate fiunt. Ideoqʒ si p sequẽtia pctã mortificãt p subsequẽtem pniam reuiuiscere possunt. Que vero sine charitate fiunt mortua ⁊ inania generant: ⁊ ideo per penitentiã reuiuiscere non valent. Similiter intelligendum est illud. Nihil psunt lamenta ⁊c. Et illud. Nihil valet ⁊c. Si enim replicentur peccata nihil valet ad salutẽ vel ad veniã in fine precedens lamentum: q: nihil relinquit de vite mũdicia: q: aut peccata dimissa redeũt: vt quibusdã placet cũ replicantur: vel si non redeũt eis tamẽ deletis pp̃ter ingratitudinẽ: ita reus ⁊ immũdus cõstituit cum adhuc in expiandis implicatur: ac si iam deleta redirent. De hoc tamẽ scz an peccata redeant post plenius agemus. Similiter nihil valet ad salutem obtinendã: vel ad mundiciam vite habendam veniã de malefactis poscere ⁊ malefacta denuo iterare. Ita etiam intelligendũ est illud quod idem Augustinus alibi ait. Penitentia est quedam dolentis vindicta semper puniens in se quod dolet cõmisisse: ⁊ infra. Quotidie dolẽdũ est de peccato quod declarat ipsa dilectionis virtus. Penitere eñ est penã tenere: vt semper puniat in se vlciscẽdo: qd cõmisit peccãdo. Ille aũt penam tenet qui semper vindicat quod cõmisisse se dolet. Penitentia ergo est vindicta semper puniens in se quod dolet commisisse. Quid restat nobis nisi dolere in vita: vbi enim dolor finit: deficit ⁊ penitentia. Si vero penitentia finitur: quid relinquetur de venia? Tandiu gaudeat ⁊ speret de gratia: q̃diu sustentatur a penitentia. Dicit enim dominus. Uade ⁊ amplius noli peccare: nõ dixit. Ne pecces: sed ne voluntas peccandi in te oriatur. Qd quomodo seruabitur nisi dolor in penitentia cõtinue custodiatur. Sed semper doleat: ⁊ de dolore gaudeat: ⁊ nõ sit satis q doleat/ sed ex fide doleat: ⁊ nõ semper doluisse doleat.

Ponit determinationẽ Augustini

Aug. i li. de vnica pnia ⁊ hr̃ de pe. di. iij. c. pe. est quedã.

Johan. v. ⁊ viij.

¶ Determinatio intelligentie dictorum. B

De penitentia perfectorum vel ad salutem sufficienti intelligendum est: quod supra dixit scz. Penitentia est vindicta semper puniens quod cõmisit ⁊ alia huiõi. Illud vero. Si penitentia finitur nihil de venia relinquetur dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorũdam intelligentiã peccata dimissa redeunt: facile est intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille qui ex seruitute in libertatem manumittitur interim vere liber est: ⁊ tamen propter offensam in seruitutem postea reuocatur: sic ⁊ penitenti peccata vere dimittuntur ⁊ tamen propter offensam que replicatur iterum redeunt. Si vero non redire dicantur: sane potest dici: etiam sic nihil de venia relinqui: non q dimissa peccata iterum imputentur sed quia propter ingratitudinẽ ita reus ⁊ immundus constituitur ac si illa redirent.

Au. c. pxi.

¶ De solenni ⁊ vnica penitentia. C

De pe. dis. **Illud autem quod Ambrosius ait. Reperiuntur ⁊c. Et si**
iij. c. reperi cuiunum baptisma ita ⁊ vna penitētia. non sm generalem, sed secundū spe
untur. cialem morem ecclesie de solenni penitentia dictuȝ intelligitur, que apud
De pe. dis. quosdam semel celebratur nō iteratur. Item illud aliud Ambrosij. Penitē
iij. c. fin. §. tia semel vsurpata nec vere celebrata, ⁊ fructū prioris aufert ⁊ vsum sequen
pnia ergo. q tis admittit de solēni intelligitur. Solennis ergo penitētia, vt Ambrosius
in eodem ait. Est que fit extra ecclesiam in manifesto: in cinere ⁊ cilicio que
pro grauioribus horrendisq; ac manifestis delictis tantū imponitur: ⁊ illa
non est iteranda pro reuerentia sacramenti: vt nō vilescat ⁊ contemptibilis
fiat hominibus. Unde Augustinus. Quāuis cauteȝ salubriter prouisuȝ sit:
Au. ad ma vt locus illius humillime penitentie semel in ecclesia cōcedatur: ne medici-
cedoniū. et na vilis vel minus vtilis esset egrotis: que tanto magis salubris est quāto mi
hr̄ de pe. d. nus contēptibilis fuerit. Quis tamē audeat deo dicere. Quare huic homini
iij. c. intātū qui post penitentiā primā rursus se laqueis iniquitatis abstringit adhuc
Origenes iterum parcis? Origenes quoq; de hac solenni penitētia que pro grauiori-
sup Leuit. bus criminibus iniungit̄ ait. Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit: que
c. xxv. Qui non in crimine mortali: vel in blasphemia fidei: sed in sermonis vel in morū
vendiderit vitio cōsistat: hec culpa semper reparari potest: nec interdicit̄ aliquādo de
huiōi penitentiā agere: sed nō ita de grauioribus criminibus. In grauiori-
bus enim criminibus semel tantū penitētie cōceditur locus. Cōmunia que
frequēter incurrimus semper penitentiā recipiunt ⁊ semper redimunt̄. Cō-
munia dicit venialia peccata ⁊ forte mortalia quedā alijs minus grauia:
que sicut sepe committuntur: ita frequēter per penitētiā redimunt̄. Sed de
grauioribus criminibus semel tantū agit̄ penitētiam scȝ solēnis. Naȝ ⁊ de
illis si iterent̄ iteratur penitentia sed non solēnis: qđ tamē in quibusdaȝ ec
clesijs non seruatur.

¶ Authoritatibus ꝓbat q̄ nō semel tantū sed frequēter peccata di-
mittantur per penitentiam. D

Qđ vero penitentia non semel tantū agatur: sed frequen-
ter iteretur: ⁊ per eā frequenter iterum venia prestetur: pluribus sanctoruȝ
Aug. i li. d testimonijs probatur. Ait enim Augustinus scribens contra quosdam he-
pnia ⁊ hr̄ d reticos qui peccantibus post baptismum semel tantum dicebant vtilē esse
pe. di. iij. c. penitentiam ita. Adhuc instant perfidi qui sapiunt plusq; oportet: non so-
adhuc in. brij sed excedētes mēsuram dicunt. Et si semel peccantibus post baptismuȝ
Ad Ro. xij valeat penitētia: non tamen sepe peccantibus proderit iterata: alioquin re
missio ad peccandum esset incitatio. Dicunt enim. Quis non semper pecca-
ret si non semper per penitentiam redire posset. Dicunt enim dominum in-
citatorem mali si peccantibus subuenit ⁊ ei peccata placere quibus sem-
per presto est gratia. Errant autem. Constat enim multum ei peccata displi
cere: qui semper presto est ea destruere: sȝ si ea amaret: nō semper ea destrue
ret. Idem ad macedonium. Intantum hominum iniquitas aliquādo pro-
Au. ad ma greditur: vt etiam post peractam penitētiam post altaris reconciliationem
cedoniuȝ ⁊ vel similia vel grauiora cōmittant: ⁊ tamē deus facit etiam super tales ori
hr̄ de pe. d. ri soleȝ suum: nec minus tribuit q̄ ante tribuerat largissima munera vite ⁊
iij. c. inim. salutis ⁊ q̄uis eis in ecclesia locus ille penitentie non concedatur: deus ta
Math. v. men super eos sue patientie nō obliuiscitur. Ex quorum numero si quis vo-
bis dicat dicite mihi vtrum aliquid prosit ad vitam futuram si in ista vita
illecebrosissime voluptatis blandimenta contempsero si me penitendo ve-
hementius q̄ prius excruciauero: si vberius fleuero: si melius vixero: si pau

peres largius sustentauero: si charitate ardentius flagrauero: quis vestrum ita desipit vt huic homini dicat: nihil tibi ista in posterum proderūt. Uade saltem huius vite suauitate fruere. Auertat deus tam immanem sacrilegamq̄ dementiam. Item Johannes Crisostomus de reparatione lapsi. Talis mihi crede: talis est erga homines pietas dei. Nunq̄ spernit penitentiam si ei sincere ⁊ simpliciter offeratur: etiam si ad summum quis peruenīat malorum ⁊ inde tamē velit reuerti ad virtutis viam suscipit libenter ⁊ amplectit̄: ⁊ facit omnia quatinus ad priorē reuocet statū. Quodq̄ est adhuc prestantius ⁊ eminentius etiam si non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem: quantulācunq̄ tamen ⁊ quātumlibet breui tempore gestam non respuit penitentiam: suscipit etiam ipsam nec patit̄ quāuis exigue cōuersionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem astrui potest, Dauid em̄ per penitentiā adulterij simul ⁊ homicidij veniam impetrauit: ⁊ grauiter tamen postea deliquit in populi enumeratione: quod populi multitudo prostrata ostendit. Illud autem mirabile est ꝙ angelo ferienti plebem se obtulit dicens. Grex iste quid fecit: fiat manus tua in me ⁊ in domum patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur: qui absolutione estimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo: peccati sui adeptus est veniam: cum Moyses offerendo se pro plebis errore peccata diluerit. His alijsq̄ testimonijs pluribus euidenter ostenditur per penitentiā nō semel tantū: sed sepius nos a peccatis surgere: ⁊ verā penitentiam sepius agi. Uolūtarie enim peccantibus nobis, vt ait Apostolus pro peccatis non relinquitur hostia secūda: scʒ q̄ semel tantum christū oportuit pati: nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur vero secūda penitentia ⁊ tertia. ⁊ deinceps. vt Johannes Crisostomus super hunc locum ait. Sciendum inquit ꝙ hic quidam exurgunt horum verborum occasione penitentiam auferentes: quasi per penitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundo ⁊ tertio ⁊ deinceps. Uerumetiam in hoc penitentiam non excludit, nec propiciationem que sepe fit per penitentiaʒ sed suū baptismum ⁊ hostiam.

Joh. Cris. ⁊ hʒ de pe. di. iij. c. talis.
Amb. i apologia dd. ⁊ hʒ d pe. di. iij. c. illud.
j. Par. xxj.
Exo. xxxij.
Heb. x.
Rom. vj.
Distin. xv.

¶ Q̄d pluribus irretitus peccatis nō pōt penitere de vno vere nisi de omnibus peniteat. A

ET sicut predictis anthoritatibus illorum error cōuincitur: qui penitentiam sepius agendam non putant: ⁊ per eā a lapsu peccantes frequenter surgere diffitentur: ita eisdem illorum opinio eliditur qui pluribus irretitus peccatis asserunt de vno vere penitere: eiusdēq̄ veniā a dn̄o cōsequi posse: sine alterius penitentia. Quod etiā anthoritatibus astruere conant̄. Ait enim ꝓpheta. Nō iudicabit deus bis in idipsum: vel vt alij transtulerūt. Nō cōsurget duplex tribulatio. Si ergo inquiunt illi: aliquis sacerdoti fuerit cōfessus vnū de duobus vel pluribus, peccatis: ⁊ de illo iniunctā sibi penitentiā a sacerdore satisfactionē expleuerit ceteris tacitis: nō ꝓ illo peccato amplius iudicādus est: de quo satisfecit ad arbitriū sacerdotis: qui vicē christi in ecclesia gerit. Ideoq̄ si de eo iterū iudicet̄: bis in idipsum iudicat deus ⁊ cōsurget duplex tribulatio. Sed de his ergo oportet illud tantū intelligi qui presentibus suppliciis commutant̄ in bonū ⁊ sic perseuerāt: super quos non consurget duplex tribulatio qui vero inter flagella duriores ⁊ deteriores fiunt vt Pharao presentibus eterna connectunt: vt temporale supplicium sit eis eterne pene initium. Unde Augustinus. Ignis succensus est ⁊c. id est vindicta dei hic in-

De pe. spāliter cōtrum ad eius ptes elidēs errorē eorū q̄ dicūt ꝙ pnīa pōt fieri de vno pctō si ne alio.
Naū. j. ⁊ hʒ de pe. d. iij. sūt plures. ꝙ. authoritas lxxxj. dis. c. presbyter.
Determinatio precedentium.
Au. sup cāticum.
Deut. xx. vij. et alle-

gaẽ ope.di. cipiet et ardebit vsq; ad extremã dãnationẽ. Hoc contra illos notandũ est
iiij. c. ignis. qui dicunt illud. s. non iudicabit deus bis in idipsum: ad oia ptinere flagel
Glo. Bede la: quia quidã his flagellis emendanẽ: alij hic et i eternũ puniunẽ. Quinq;
sup mat. i rem modis flagella contingũt: vel vt iustis p patientiã merita augeanẽ vt
dr mõis cõ Job vel ad custodiã virtutũ ne supbia tentet vt paulo: vel ad corrigẽda pec-
tingunt flã cata vt marie lepra: vel ad gloriã dei vt de ceco nato vel ad iudiciũ pene vt
gella. herodi quatinus hic videaẽ quid in inferno sequaẽ frm illud. Duplici con-
Johã. i. tritione contere eos dñe. Illa ergo auctoritas Naum non cogit nos sentire
ii. Cor. xij. oia que tpaliter puniunẽ nõ vlterius a deo punienda. nam et si super eun-
Nũeri. xy. dẽ locũ Hiero. dicat egyptios et israelitas a deo tpaliter punitos ne in eter
Johã. ix. nũ punirenẽ: non est tamen de oibus gñaliter intelligendũ. Ait em sic. Qd
Act. xij. genus humanũ diluuio: sodomitas igne: egyptios mari: et israelitas in he
Hieĩ. xvij. remo perdidit scitote ideo tpaliter p peccatis punisse: qr ne eternũ puniret:
Hic. de egy quia non iudicabit deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt postea non
ptijs ⁊ isra punienẽ: alioquin mentiẽ scriptura: quod nephas est dicere.
elitis et so-
domitis. ¶ Que sit intelligentia premissorum. B

Gen. xxij. Attende lector his verbis et caue ne de oibus generaliter
Gen. xix. intelligas: sed dẽ his tm̃ qui inter ipsa flagella penitentiã egerunt: creden
Exod. xiiij. tes in deũ hebreorũ quã et si breuẽ et momentaneã tamen non respuit de⁹.
Nũeri. xj. Qd aũt qui p tpale flagellũ non corrigunẽ. post eternaliter punianẽ: ibidẽ
ostendit agens de fideli deprehenso in adulterio qui decollatur: vbi oñdit
leuia peccata breui et temporali supplicio purgari: magna vero diuturnis
Hiero. ope. eternisq; supplicijs reseruari ita inquiens. Querat hic aliquis si fidelis de
dist. iij. prehensus in adulterio decolletur quid de eo postea fiat. Aut em punieẽ et
falsum est qd dr non iudicabit deus bis in idipsum: aut non punietur: et
optandũ est adulteris vt hic breui pena punianẽ: vt frustrenẽ in cruciatus
Hiero. i for eternos. Ad quod respondemus deũ vt omniũ rerũ ita suppliciorũ quoq;
ma. scire mensuras et non preuenire sententiã iudicis: nec illi in pctõrẽ exercen-
de. Dehinc pene auferri potestatem: et magnũ peccatũ magnis diuturnisq;
sui cruciatibus. Si quis vero punitus sit tpaliter vt ille qui israelite male
Leui. xxiiij dixerat et qui in sabbato ligna collegerat: tales postea nõ puniri: qr culpa
leuis presenti supplicio cõpensata sit: leuis enim culpa leui supplicio com-
pensatur. His satis innuit Hiero. grauia peccata et hic puniri graui suppli
cio et in futuro punienda eternaliter de quibus penitentia nõ agitur inter
flagella. Leuia vero que hic puniunẽ: leui pena cõpensationẽ recipere: qd
in bonis fieri non ambigimus: ⁊ in malis forte etiam fit ita. Satis iam ap
paret quod illi de prophetia induxerũt non facere pro eis qui dicunt et qui
crimen sibi reseruat/ de alio veniam prestari per penitentiam. Alias quoq;
Grego. sup auctoritates inducunt Ait enim Greg. Pluit dñs super vnam ciuitatem ⁊
Ezech. ⁊ hr super alteram non pluit: et eandẽ ciuitatẽ ex parte cõpluit: et ex p arte ari-
de cõie. di. dam reliquit. Cum ille qui proximũ odit ab alijs vicijs se corrigit: vna ea-
iij. pluit. dẽq; ciuitas ex parte cõpluiẽ et ex parte arida remanet: qr sunt quidã qui
Ambr. sup quedã vicia relecẽt/ in alijs grauiter perdurant. Item Ambro. Prima con-
octonarium solatio est quia non obliuiscit misereri deus. Secunda per punitionem/ vbi
xviij. ⁊ hr d et si fides desit: pena satisfacit et releuat. Ratione quoq; vtuntur dicentes.
psc. di. iij. c. Si is qui vnũ peccatũ confitetur altero tacito / satisfactionem a sacerdote
prima cõso- iniunctam expleuerit: nunquid et si peccatũ tacitum conuersus fuerit con-
latio. fessus pro vtroq; ei penitentia imponeẽ. Longe hoc videtur a ratiõe ⁊ eccle
consuetudine. que pro eodem peccato nisi reiteretur nulli bis penitentiam

imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio vnde et peccatum dele- De pe.di.iij
tum videtur. c.q̄rath ali

¶Quomodo accipienda sunt premissa. ¶ q̄s.H.illo et Grego.vsq ad fines.c.

His r̄nderi potest sic: illud Greg. pluit dn̄s &c. Non ad cri
minis veniā: sed ad operis praui desertionē referendū est. vt ideo pars ci-
uitatis dicatur cōplui. q2 ab actu et delectatiōe peccati cui ante seruiebat
modo cessat non q̄ eius veniam habeat. Vocaturq3 pluuia illa talis conti-
nentia qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratie dei id cordi in-
stillat vt vel sic paulatim ad penitentiā veniat vel eo minus a deo puniat̄ Mat.xvij
qui diuturniori delectatione & actu peccati maius sibi accumulasset tormē
tum. Si vero ad indulgentiā reatus pluuia referatur euangelice sententie
contraire videbit̄. Si em̄ ppter imisericordiā qua q̄s proximo suo nō miseret̄
etiā q̄ dimissa sunt replicant̄ ad penā: multomagis q̄ nondū sunt dimissa
ppter odiū fraternū ad penā reseruari pbant̄. Et si ille qui arbiter sue vo-
lūtatis constitutus est nō pōt inchoare nouā vitam: vt ait Augu. nisi peni-
teat eum veteris vite. quō ad nouitatē indulgentie pueniet qui odij vetu- j.Cor.iij.
statē non deposuit? Illud etiā quod Amb. ait et si fides desit pena satisfa-
cit &c. Non de fide intelligit̄ qua credit̄ in deū: sed de cōsciētia delicti. Deest
enim fides cū consciētia peccati nō subest. Nā cū delicta oīa nemo itelligat:
est aliqn̄ in homine peccatū cuius nō habet cōsciētiā. Vn̄ Apl̄s. Nihil mihi
cōscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cū ergo q̄s flagellat̄ p pecca-
to cuius non est conscius: si patienter fert penā et humiliter amplectit̄/cogi
tans se forte peccatū habere quod non intelligit: et pro eo puniri a deo pe- Aug. l lib
na illa satisfacit et releuat grauatū. Ad hoc aūt quod obijcitur de satisfa- de pnia.
ctione illa/si satisfactio non fuit iterū imponenda est. Si vero iterum im- Au. l ench.
ponenda non est satisfactio fuit/et si satisfactio fuit: veniā impetrauit. Re-
sponderi potest satisfactionē ideo non fuisse: quia ille dignos fructus peni
tentie non fecit. Est enim satisfactio penitentie vt ait Augu. peccatorū cās Luce.xi.
excidere nec suggestionibus earū aditū indulgere. Item. Sane qui scelera-
te viuunt nec curāt talē vitā moresq3 corrigere et inter ipsa facinora sua ele
mosynas frequētare non cessant: frustra ideo sibi blandiunt̄: quia dn̄s ait. De quib⁹
Date elemosynā: et ecce omnia mūda sunt vobis. Hoc em̄ q̄3 late pateat nō elemosyna
intelligunt. Multa em̄ sunt genera elemosynarū: que cum facimus adiuua rum.
mur/non solum qui dat esurienti cibum/sitienti potū et hmōi: sed etiā qui
dat veniam petenti: elemosynā dat: et qui emendat verbere in quē potestas
datur vel cohercet aliqua disciplina/vel orat vt ei peccatū dimittat̄ elemo-
synam dat. q2 miam prestat. Multa em̄ bona p̄stant̄ inuitis: qn̄ eorū consu-
litur vtilitati et non voluntati: sed ea maior est qua ex corde dimittimus
quod in nobis quisq3 peccauit. Minus em̄ magnū est erga eum esse beniuo
lum qui tibi nihil mali fecit. Illud multo grandius vt tuū etiā inimicū di-
ligas: et ei qui tibi malū vult et si pōt facit semper bonū velis faciasq3 qd̄ Au. l ench.
possis. Quod ergo dn̄s ait. Date ele. &c. o. m. s. v. ita ne intellecturi sumus vt
non credentibus in christū mūda sint omnia si elemosynas istas dederint?
Qui em̄ vult ordinate elemosynam dare a se debet primum incipere et eam
primum sibi dare. Est enim elemosyna opus misericordie. Verissimeq3 di-
ctum est. Miserere anime tue placens deo. Non ergo se fallant qui per ele-
mosynas largissimas fructuū suorum vel pecunie impunitatem se emere
estimant in peccatis permanentes que ita diligunt vt in eis optent versari. Ps.x.
Qui vero diligit iniquitatem odit animam suam et qui odit anim ā suam

non est misericors ei: sed crudelis. Diligendo quippe eam sm̄ seculū odit
eam sm̄ deum. si ergo vult ei dare elemosynam per quā fit munda: odiat eā
sm̄ seculum: et diligat eam sm̄ deum hac elemosyna quam sibi homo pri=
mitus debet: mundantur interiora. Ad quod hortans christus ait. Munda
Mat. xxiij te que intus sunt: immundis enim nihil est mundū: sed polluta sunt eorum
ad Titū. j. mens et conscientia vt ait Apostolus. Immundi vero sunt omnes quos nō
mundat fides qua creditur in xp̄m de qua scriptum est. Mundans fide cor
da eorum. Sed ne istas elemosynas que fiunt de fructibus terre respuere
Actuū. xv. christus videretur. Hec inquit oportuit facere scʒ iudicium et charitatem
dei/ et illa non cōmittere id est elemosynas fructuum terrenorum. Ex his
datur intelligi ꝙ in pctō mortali permanentes et si elemosynas largas fa=
Mat. xxiij. ciant: non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinate agunt dum a se non
incipiunt: nec proprie dicitur elemosyna tale opus dum sibiipsis crudeles
existunt non placentes deo. Non ergo dicenda est illa peccati satisfactio:
quam quis agit pro vno pctō dum perdurat in altero. Quia nihil prodest
ieiunare et orare: et alia bona agere nisi mens reuocetur a peccato: et si ali=
de pe. di. iij quando conuersus tacitum peccatum sacerdoti fuerit confessus de vtroq
nihil ꝓdest imponenda est ei satisfactio: quia de primo condigne nō satisfecit.
Pius papa

¶ Secundū quosdam fuit satisfactio. D

Quibusdā tamen videtur fuisse satisfactio: sed infructuo
sa dum in pctō altero persistit/ percipietur tamen fructus eius incipietq; ꝓ
ficere cum peccati alterius penituerit. Tunc enim vtriusq; dimittitur pctm̄
De pe. dis. et satisfactio precedens viuificatur que fuerat mortua: sicut baptismus illi
iij. ca. grat qui ficte accedit: tunc primitus valet cum fictio a mente recedit per peniten
hic ad finē. tiam. Et in huius opinionis munimentū auctoritates inducunt. Ait enim
Augu. Pium est credere et nostra fides expostulat: vt cum gratia xp̄i in ho=
mine destruxerit mala priora etiam remuneret bona et cum destruxerit qđ
Au. de pe. suum non inuenit/ diligat bonum quod in peccāte plantauit. Item Hiero.
di. iij. c. piū Si qñ videris inter multa pctā quemq; facere aliqua iusta opa nō est tam in
iustus deus/ vt propter multa mala obliuiscatur paucorū bonorū: sed fa=
ciet ea metere et in horrea congregare que bona in terra seminauit. Sʒ hec
Hiero. ibi dicta intelligimus de illo qui in charitate quodam tempore bona facit et
c. si qñ. bonus est: alio vero tēpore malus est et multa peccata facit. Non ergo intel
ligendū est eum inter multa peccata iusta opera fecisse/ quasi simul eodēq;
tempore peccata fecerit et iusta opera: sed diuersis temporibus vtraq; fe=
cisse. Nisi enim bonus foret qñ bona fecit: non seminasse diceretur in terra
bona. Destructis ergo malis post opera bona cōmissis: priora bona in cha
ritate. s. facta que sequentia mala mortificauerant penitentia de illis ma=
lis habita viuificantur et remunerantur. Unde Apostolus. Iacientes fun=
Apls ī epl'a damentum penitentie ab operibus mortuis opera mortua nominans prio
ad heb. ra. ra bona significat que ꝑ sequens peccatum erant mortua: quia hi peccan=
legaꝫ de pe. do priora bona irrita fecerunt. Hec sicut peccando irrita fiunt: ita per peni
di. iij. c. in tentiam reuiuiscunt et ad meritum eternitatis prodesse incipiunt. Simili
termittētes ter et illud bonum amat deus quod plantauit in peccante: in illo scilicet
De opib' qui post illud bonum peccauit: non simul peccans et bonum operans exti
bōis. de pe. tit: quia talis hominis opus non diligeret deus ad remunerationem. Po
di. iij. c. qđ test etiam accipi de operibus bonis que ab aliquo fiunt dum malus est: et
ergo. §. pōt in peccato mortali persistit vel ad tempus vel vsq; in finem: que dicuntur
etiam. a deo remunerari et non dari obliuioni/ non quia proficiant ad vitam eter

nam obtinendam: sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiendum/ sicut de fide et ceteris que sine charitate habentur Augustinus ait. Si quis non habens charitatem que pertinet ad vnitatem spiritus: et vinculū pacis quo ecclesia ꝯgregata ꝯnectit͂ i aliq̄ scismate ꝯstitutus: ne Christum neget patitur tribulationes famem: persecutionem: vel flammas: vel bestias: vel ipsam crucem timore gehenne: nullo modo ista culpanda sunt. immo et hec laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuisse vt christum negando nihil horum pateretur que passus est confitendo: sed estimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium ꝙ si christum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait apostolus. Si tradidero corpus meū ita vt ardeam: charitate; aūt nō habuero nihil mihi prodest: nihil enim prodesse intelligitur ad regnum obtinendum: nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum supplicium et infra. Hec propter charitatem dicta sunt/ sine qua in nobis non potest esse vera penitentia: qm̄ in nobis charitas dei est que tolerat omnia.

Aug. ꝺ ba pnia ⁊ hꝫ ꝺ pe. di. iij. ſi quis autē. i. Cor. xiij. Augustin⁹ i. Cor. iij.

¶ Perstringit dictorum summam vt alia addat. E

Ex his ostenditur bona que sine charitate fiunt prodesse quidem ad tolerabiliorē penā sentiendam: sed non ad vitam obtinendam Illa enim que in charitate quis facit: si postea prolapsus fuerit nec exurrexerit: non esse in memoria dei. Ezechiel. dicit. Si auerterit se iust⁹ a iustitia et fecerit iniquitatem nunquid viuet: omnes iustitie eius quas fecerat non recordabuntur: in peccato suo morietur: et non erunt in memoria iustitie quas fecit. In cuius loci expositione Grego. ait. Hoc nobis maxime considerandum est: quia cum mala committimus sine causa ad memoriam trās acta bona reuocamus: quoniam in perpetratione malorū nulla debet esse fiducia bonorum preteritorum. Intelligendum est hoc ad vitā ꝑcipienda; bona preterita non dare fiduciam: et si ad mitiorem penam alioquin premisse auctoritati Augu. obuiaret. et bona ergo sine charitate facta et bona in charitate facta que concomitatur mortalis culpa quam non delet sequens penitentia: ad sensum mitioris pene proficiunt non ad vite fructum.

Eze. xviij. Gre. de pe. di. iij. cap. hoc nobis.

¶ Auctoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato penitentiā agi altero tacito. F

Satis arbitror illis esse responsum qui asserunt de vno crimine penitentiam agi et veniam prestari: alio in delectatione retento vel per confessionem non exposito qui non modo premissis auctoritatibus conputantur: sed etiam subditis. Ait enim Augusti. Sunt plures quos penitet peccasse: sed non omnino reseruantes sibi quedam in quibus delectentur: non animaduertentes dominum simul mutum et surdum a demonio liberasse: per hoc docet nos nunꝙ nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reseruari habenti septem demonia ei proficere potuit sex expulsis: expulit autē septem vt omnia crimina simul eijcienda doceret. Legionem vero demonum ab alio eijciens: nullum reliquit de omnibus qui liberatum possideret: ostendens ꝙ et si peccata sint mille: oportet de omnibus penitere. Nunꝙ aliquem sanauit dominus quem non omnino liberauit. Totū eñ hominē sanauit in sabbato: qi et corpus ab oī infirmitate et animā ab oī contagione: indicās penitētē oportere simul dolere de oi crimi

De pe. dis. iij. ca. sunt plures. Marc. vij. Luce. viij. Johan. viij Marc. v. Johan. vij

criminoso. Quomodo ergo qui cri-
ne. Scio enim deum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui cri-
men reseruat: de alio recipiet veniam: sine amore dei consequeretur veniã
sine quo nemo vnquam inuenit gratiã. Hostis enim dei est dum offendit perseuerã
ter: Quedam enim impietas infidelitatis est: ab illo qui iustus et iustitia est, di
midiam sperare veniam. Jam enim sine vera penitentia inueniret gratiã. Pe-
nitentia enim vera ad baptismi puritatẽ penitẽtẽ conatur ducere. Recte enim peni
tens quicquid sordis post purificationẽ baptismi contraxit: oportet vt abluat
saltẽ lachrimis mentis: sed satis durus est cuius mentis dolorem oculi non
declarant: sed sciat se culpabiliter durũ qui deflet dãna tẽporis vel mortẽ
amici et dolorẽ peccati non ostendit in lachrimis. Quem ergo penitet omnino
penitentes si vere estis penitentes et non estis irridentes:
In quadã ser penitcat. Idem Penitẽtes si vere estis penitentes et non estis irridentes:
mone de pe mutate vitam: reconciliamini deo. Penitentiam agis: genua figis: et rides sub-
niten. sannas dei patientiã. Si penitentiaz agis penitet te: si non penitet te: non es pe
nitẽs. Si ergo penitet: cur facis que male fecisti Si fecisse penitet noli face
re: si adhuc facis: certe non es penitens. Item Innocentius secũdus. Admo-
Inno.ij.de nemus fratres nostros ne falsis penitentijs laicorum animas decipi et in infer
pe.dis.v.c. num detrahi patiantur. Falsam enim penitentiam esse constat cum pluribus spre-
fres nros. tis de vno solo penitentia agitur: vel cum sic agitur de vno vt non disceda G
tur ab alio.

¶ Repetit de vera penitentia vt addat.

Ex premissis perspicua fit notitia vere penitentie: vel sa-
tisfactionis. Illa enim vera est penitentia que peccatum abolet: quod illa so
Matt.xx. la facit que scelus corrigit. Illa vero corrigitur que odium commissi crimi
nis et committendi cũ desiderio satisfaciendi affert. Judas enim penituisse
legitur sine assecutione venie: quia tali penitentia non correxit crimen. Unde Hieronymus.
Hiero. sup Nihil inde profuit egisse penitentiam per quam scelus corrigere non po-
mat. et alibi. tuit. Sic quãdo frater peccat in fratrem vt emendare non valeat quod pecca
de pe.di.4 uit, potest ei dimitti: si autem permanent opera frustra voce assumitur peni
c.nihil. tentia. hoc est quod de eo dicitur et oratio eius fiat in peccatum: vt non solum
ps.cviij emendare nequiuerit proditionis nephas: sed proprij homicidij scelus ad
diderit. Caue qualiter intelligas illud: vt emendare non valeat quod pec
cauit etc. Non enim emendatio hic intelligenda est rei dempte recompẽsa-
Au. in epi. tio: sed delicti exprobratio: et abhominatio cum satisfactionis deside-
ad maced. rio. Demit enim iniuste quis alicui quod restituere non valet: vt oculũ vel
vitam et huiusmodi: et tamẽ si penituerit peccati cum amore condigne satisfa
ctionis veniaz habet. Nec ideo quisque putet qui rem alienam iniuste abstu
lerit quam reddere potest: de illo peccato penitere: ac veniam consequi: ni
si restituat ablatum. Quamdiu enim res propter quam peccatum est nõ reddi
tur si reddi potest: non agitur penitentia: sed fingitur. A

¶ De tribus que in penitentia consideranda sunt.

Dist.xxi. In perfectione autem penitentie tria obseruanda
Alligat pa sunt. scilicet compunctio cordis: confessio oris: satisfactio operis. Un
tres pni e vt de Joannes os aureum. Perfecta penitentia cogit peccatorem om
est eccle sa- nia libenter ferre: in corde eius contritio: in ore confessio: in ope
crm et deter re tota humilitas. Hec est fructifera penitentia: vt sicut tribus modis deum
minat prios offendimus: scilicet corde, ore, et opere. ita tribus modis satisfaciamus. Sunt ei
partibus inte- tres peccati differentie: vt ait Augustinus et in corde et in facto: et in consue
gralibus pe- tudine vel verbo tanquam tres mortes. Una quasi in domo. scilicet cum in cor
nitẽtie.
Jo. os aur de consentitur libidini: altera quasi prolata iam extra portam cum in factum
um de pen.

procedit libidini assensio.tertia cum male consuetudinis tanquam mole di.f.c. pse=
premitur animus:vel noxie defensionis clipeo armatur quasi in sepulchro eta pnia
iam fetens. Hec sunt tria genera mortuorum quesdeus legitur suscitasse. Au.de ser.
Huic ergo triplici morti:triplici remedio occurritur:contritione:confessio habito in
ne:satisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi. Scindite corda ve monte.
stra et non vestimenta vestra.confessio ibi. Justus in principio sermonis/ac Mat.ix
cusator est sui.vere enim confitetur qui se accusat:qui execrando malum si Luce.vij.
bi imputat.Et ibi. Effundite corda vestra coram illo. Et iterum. Confitemi Joh.xj.de
ni alterutrum petã vestra. Satisfactio a Joanne precipitur vbi ait. Faci= lazaro.
te dignos fructus penitentie.s.vt sm qualitatem et quantitatem culpe: sit Job.x.
qualitas et quantitas pene. Non enim par debet esse fructus boni operis ei9 Johel.ij.
qui nihil vel minus peccauit:et eius qui grauius cecidit. Ideo discretio pe Prou. viij.
nitenti valde necessaria est:vt illa gerat que tradit Aug.dicens. Conside= ps.lxi.
ret qualitatem criminis:in loco:in tempore:in perseuerantia:in varietate Jaco.v.
persone:et quali hoc fecerit tentatione.an in ipsius vicij multiplici executio Mat.iij
ne. Oportet enim penitere fornicantem sm excellentiam sui status vel officij Luc.iij.
et sm modum meretricis:et in modum operis sui:et qualiter turpitudinez Beda.
pegerit:si in loco sacrato:si in tempore orationi constituto:vt sunt festiuita Au.l li.de
tes et tempora ieiunij. Consideret quantum perseuerauerit:et defleat qpet pe.q atten
seueranter peccauerit:et quanta victus fuerit impugnatione:Sunt enim q no deda sunt:
solum non vincuntur:sed vltro se peccato offerunt:nec expectant tetationem et hr de pe.
sed preueniunt voluptatem. Et pertractet secum qz multiplici actione vicij dist.v.ipn.
delectabiliter peccauit. Omnis ista varietas confitenda est et deflenda: vt Idem ibidez
cum cognouerit qz petm est cito inueniat deuz sibi propiciu. In cognoscen
do augmentuz petl:inueniat etiã cuius etatis fuerit:cuius sapientie et ordi
nis. Immoretur in singulis istis et sentiat modu criminis purgans lachri=
mis omnem qualitatem vitij:defleat virtutem qua interim caruit. Dolen
dum est enim non solum qz peccauit:sz qz se virtute priuauit.defleat etiã qm Jaco.ij.
offendens in vno factus est omnium reus. Ingratus enim extitit:qui plenus Gen.iij.
virtutibus deum omnino non timuit. In hoc enim quisqz peccator fit culpa=
bilior quo est deo acceptior. Ideo ei Adam plus peccauit:qz oi bono abu=
dauit. Alio etiam modo offendens in vno factus est omnium reus:qz om=
nis virtus patitur detrimentum ab vno vitio. Ponat se omnino in iudicio
et potestate sacerdotis nihil sui reseruans sibi:vt oia eo iubente parat9 sit
facere pro recipienda vita anime que faceret pro euitanda corporis par=
te:et hoc cum desiderio:quia vitam recuperat infinitam. Cum gaudio enim
facere debet immortalis futurus que faceret pro differenda morte moritu
rus:semper deprecetur deum. Offerat deo mentem et cordis contritionem:dei
de et qd potest det de possessione:et tunc si quod offerat:securus offerat. Re
spexit dñs ad Abel et ad munera eius. Pri9 dicit ad Abel qz ad munera eius
In iudicio ergo cordis conferenda est elemosyna tribuentis. Nec considerã
dum est quantum:sed qua mente:qua affectione dat quod potest. Qui er
go sua petã redimere vult tpaliu oblatione prius offerat mentez. Caueat Qd non est
etiã ne duct9 verecudia diuidat apud se confessionem:vt diuersa diuersis ve diuidenda
lit sacerdotibus manifestare. Quidã enim vni celant:qd alteri manifestadu confessio p
conseruant:qd est se laudare:et ad hypocrisim tedere:et semp venia carere diuersos sa
ad quã p frusta putat peruenire. Caueat etiam ne prius ad dñicum corp9 cerdotes.
accedat:qz confortet bona conscientia et doleat qz nondum audeat sumere
quem multum desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiã se a ludis a spe
ctaculis seculi:qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt

digni fructus pnie animã captiuam elaqueantes:⁊ in libertate ſeruantes
⁊ infra. Querat anima dignos fructus ⁊ ſi non dignos penitentie. Sũt eñ
digni fructus virtutum qui non ſufficiunt penitentibus. Penitentia enim:
grauiores poſtulat:vt dolore ⁊ gemitibus mortuus impetret vitã. Ex his
oſtenditur qui ſint digni fructus penitentie quibus vera ſatiſfactio exple
tur:⁊ ꝙ non omnes digni fructus ſunt digni fructus penitentie. qđ de illa
penitentia intelligitur que maiorum eſt criminum. Non enim ſufficiunt
grauiter delinquentibus:que ſufficiunt minus vel parum peccantibus. B

¶ Que ſit falſa ſatiſfactio.

Et ſicut ſunt digni fructus penitentie ac vera ſatiſfactio
ita ⁊ indigni fructus ⁊ falſa ſatiſfactio.i.falſa penitentia. Uñ Grego. Fal
Gre. de pe. ſas penitentias dicimus que non ſm authoritates ſanctorum ꝓ qualita=
diſt.v.c.fal te criminum imponuntur. Ideoq3 miles vel negociator:vel alicui officio de
ſas. ditus quod ſine pctõ exerceri non poſſit:ſi culpis grauioribus irretitus ad
penitentiam venerit:vel qui bona alterius iniuſte detinet:vel qui odiũ in
corde gerit:recognoſcat ſe veram penitentiam non poſſe peragere niſi ne=
gocium relinquat vel officium deſerat ⁊ odium ex corde dimittat:⁊ bona
que iniuſte abſtulit reſtituat. Nec tamen deſperet interim quicquid boni
facere poteſt hortamur vt faciat:vt deus cor eius illuſtret ad penitentiam
Cum ſit penitẽtia interior ⁊ exterior: de vtraq3 per premiſſa ſatis apparet
que ſit vera ⁊ que ſit falſa. C

¶ De tribus actionibus penitentie.

Predictis vero adijciendum eſt ꝙ tribus modis agitur
penitentia ante baptiſmum.ſ.de prioribus peccatis poſt baptiſmum de
grauioribus que poſt committuntur. Eſt etiam penitentia venialiũ quo
Aug. ad fe tidiana que etiam humilium eſt ⁊ perfectorum. Unde Auguſti. Tres ſunt
licianũ ⁊ hr̄ actiones penitentie quas mecum eruditio veſtra recognoſcat. Una eſt que
de pe.d.i.c nouum hominem parturit/donec per baptiſmum oĩm preteritorũ ablutio
tres autez. fiat peccatorum. qr nullus ſue voluntatis arbiter niſi peniteat eũ veteris
vite nouam inchoare poteſt/a qua paruuli ſunt immunes cum baptizant
qr nondum poſſunt vti libero arbitrio:quibus tamen ad remiſſionem ori
ginalis peccati prodeſt eorum fides a quibus offeruntur. Altera eſt actio
Exo.xx. penitentie poſt baptiſmum que ſit pro illis peccatis que legis decalogus
continet. Agunt ergo homines penitentiam ante baptiſmum de peccatis
prioribus/ita tamen vt etiam baptizentur ſicut Petrus ait. Agite penitẽ
Actu.ij. tiam ⁊ baptizetur vnuſquiſq3 veſtrum in nomine domini ⁊c̄. Agunt etiam
penitentiam ſi poſt baptiſmum ita peccauerunt:vt excommunicari ⁊ recõ
ciliari poſtea mereantur. Eſt etiam penitentia bonorum ⁊ humilium fide
Mat.v. lium pena quotidiana in qua pectora tondimus dicentes:dimitte nobis
Q3 multitu debita noſtra ⁊c̄. Neq3 ea dimitti volumus/q̃ dimiſſa nobis in baptiſmo
do venia= non dubitamus. Sed illa que humane fragilitati quamuis parua tamen
liũ ita agḡ crebra ſurrepunt/que ſi collecta contra nos fuerint/ita nos grauabunt et
nat ſič vnũ opprimẽt ſicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad
grãde pcm̃ naufragium an vno grandi fluctu nauis operiatur ⁊ obruatur:an paula
tim ſurrepens aqua in ſentinam per negligentium culpam impleat nauez
⁊ ſubmergatur. Ideo ieiunium ⁊ elemoſyne ⁊ orationes inuigilent. in qui
bus cum dicamus. Dimitte nobis debita noſtra ⁊c̄. manifeſtamus nos ha
bere quod nobis dimittatur:⁊ in his verbis humiliãtes aĩas noſtras quo
tidianam agere penitentiam non ceſſamus.

i.

¶De satisfactione venialium. D

Que autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens. Augu. insinuat ita inquiens in Enc. De quotidianis & breuib⁹ leuibusq peccatis sine quibus hec vita non ducit quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorū ei est dicere. Pater noster qui es in celis &c. Delet oīno hec oratio minima & quotidiana pctā. Delet & illa a quibus vita fidelium etiā scelerate gesta/ sed penitēdo in melius cōmutata discedit. sicut veraciter dicitur. Dimitte nobis debita nostra: ita & veraciter dicat: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. i. sic fiat qđ dr: qr & ipsa elemosyna est veniā petētibus oīno ignoscere. Ex his aliisq premissis iam facile est intelligere q̄ p venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit em̄ dñica oratio cū ieiunio & elemosynis. sic tamē vt precedat contritio aliquantula & addat cōfessio/ si assit facultas/ de qua confessione post tractabit. Pro grauioribus vero pctis hec etiā in satisfactione adhibēda sunt/ sed multo vehementius atq districtius: qr vt ait aug. ad agendam penitentiā non sufficit mores i melius cōmutare & a malis factis recedere nisi de his que facta satisfaciat domino per penitentie dolorem: per humilitatis gemitum: p contriti cordis sacrificium cooperantibus elemosynis.

de pe.d. iij c. de quotidianis.

Aug. i li. de pnia. & habet de pe. di. i. c. sufficit.

Di. xvij De confessiōe sacrali. & de his q̄ ad eā spectāt

¶Tria proponuntur querenda. primum an sine confessione dimittatur peccatum. A

Hic oritur questio multiplex. Primo enim queritur vtrum absq satisfactione & oris cōfessione per solam cordis contritionem peccatum alicui dimittat. Secundo an alicui sufficiat cōfiteri deo sine sacerdote. Tertio an laico fideli facta valeat confessio. In his em̄ etiā docti diuersa sentire inueniuntur: qr sup his varia ac pene diuersa tradidisse videntur doctores. Dicunt em̄ quidam si ne confessione oris: & satisfactione operis neminem a peccato mundari: si tempus illa faciendi habuerit. Alij vero dicunt ante oris confessionem: et satisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti a deo: si tamen votum confitendi habeat. Unde propheta: dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam dño: & tu re. &c. Quod exponens Cassiodorus ait. Dixi. i. deliberaui apud me ꝙ confitebor: & tu remisisti: Magna pietas dei: ꝙ ad solā pmissionē pcī dimiserit: votū em̄ p opatione iudicat. Itē Aug. Nōdū pnūciat pmittit se pnūciaturū: & de⁹ dimittit: qr hoc ipz dicere: quoddā pronunciare est corde. Nondum est vox in ore vt homo audiat confessionē & deus audit. Item. sacrificium deo spiritus contribulatus cor contritum &c. Alibi etiam legitur. Quacunq hora peccator conuersus fuerit: & ingemuerit: vita viuet & nō morietur. Non dicitur ore confessus fuerit: sed conuersus ingemuerit. Unde datur intelligi quod etiam ore tacente/ veniam interdum consequimur. Hinc etiam leprosi illi quibus dominus precepit vt ostenderent se sacerdotibus, in itinere anteq ad sacerdotes venirēt mūdati sunt. Ex quo insinuat ꝙ anteq ora nr̄a sacerdotib⁹ aperiam⁹. i. pcā cōfiteamur a lepra peccati mūdamur. Lazar⁹ etiā nō prius de monumento est educt⁹ & post a dño suscitat⁹: sed int⁹ suscitatus prodit foras viuus vt ostenderetur suscitatio anime precedere confessionem. Nemo enim potest confiteri nisi suscitatus: qr a mortuo velut qui non est perit confessio. Nullus ergo cōfitet nisi resuscitatus. Nemo aūt suscitat nisi qui a peccato nō soluit: qr peccatum mors anime est: que vt est vita corporis: ita eius vita deus est. His aliisq pluribus authoritatibus probat ante confessionem

ut hz rōnem remedij: q̄ tū ad necessitatē ex parte ꝯfitētis.

ps. xxxi.

Cassiod. tenet conclusiones p̄bat solacōtriōe pcm̄ dimitti. de pe. dist. i. c. magna.

ps. l

ezech. xviij de pe. di. i. c. inq̄cūq.

De pe. di. i c. ꝯuertimini q̄si p tot.

Luc. xvij

Jo. xi.

Eccl. xvij.

Itē autoritatib⁹ ecōtra p̄bat necessitatē confessiōe dimitti pctm̄.

Esa. xliij. e

de pe. di. j. vel satisfactionē sola cōpunctione peccatū dimitti qd qui negāt eas deter=
c. omnis. §. minare laborāt necnō in huius sententie depressionē ⁊ ad sue opinionis asser
alij ecōtra tionē autoꝝ testimonia inducunt. Ait enim dñs p Esaiā. Dic tu iniqtates
ad fi. tuas vt iustificeris. Itē Ambro. Nō potest quisq̄ iustificari a pctō nisi pec
Am. i li. de catū ipsum antea fuerit cōfessus. Idem dicit. Confessio a morte animā li=
padiso. et berat/cōfessio aperit paradisum/ confessio spē salutis tribuit qꝛ nō meret̄
hr̄ vbi. ā. c. iustificari: q̄ in vita sua nō vult peccatū cōfiteri. Illa cōfessio nos liberat q̄
nō potest. fit cū penitētia. Penitētia vera est dolor cordis ⁊ amaritudo anime p ma=
Idē ī sermōe lis q̄ qsq̄ cōmisit. Itē Ioh. Nō pōt quisq̄ gratiā dei accipere nisi purgat⁹
xpi de pen. fuerit ab omni peccato per penitentie cōfessionē ⁊ per baptismū. Item Au
di. j. c. ecce gu. Agite penitentiā qualis agit̄ in ecclesia. Nemo dicat sibi. occulte ago:
nunc. qꝛ apud deū ago novit de⁹ q̄ mihi ignoscit qꝛ in corde ago. Ergo sine cau=
Ioh. os au sa dictū est: q̄ solueritis super terrā soluta erunt in celis? Ergo sine causa
reuz de pe. claues date sunt? Frustramus ergo verbum christi. Iob dicit. Si erubui in
di. j. c. non cōspectu populi pctā mea cōfiteri. Itē Ambr. Venialis est culpa quā sequi
potest. tur cōfessio delictorū. Itē Augu. super illū locū psal. Nō absorbeat me pro
Aug. d pe. fundū neq̄ vrgeat super me puteus os suū. Puteus est profunditas iniqui
ibi. c. agite tatis: in quā si cecideris non claudet super te os suū: si tu non claudis os
Matt. xvj. tuum. Confitere ergo et dic. De profundis clamaui ad te dñe ⁊c. Et euades
Iob. xxxj. Claudit super illum qui in profundū contēnit: a quo mortuo velut q̄ non
Ambrosi⁹ sit perit confessio. Item Nullus debite grauioris pene accipit veniam nisi
Au. sup ps qualēcūq̄ ⁊ si longe minorem q̄ debeat soluerit penam. Ita enim imparti
lxviij. ⁊ hr̄ tur a deo largitas misericordie: vt non relinquatur iustitia discipline. Itē
de pe. di. j. Hierony. Qui peccator est plangat delicta propria vel populi ⁊ ingrediat̄
c. ex his ad ecclesiam: de qua pp̄ter peccata fuerat egressus: et dormiat in sacco vt p̄te=
fi. ps. xxix ritas delitias per quas deum offenderat vite austeritate compenset. His
Pro. xviij. alijsq̄ auctoritatibus nituntur asserere: sine confessione vocis et aliqua so
Hiero. sup lutione pene neminem a peccato mundari.

Malach. ⁊ ¶ Cui sententie potius consentiendum sit. B

allegat̄ de **Quid ergo super his sentiendum sit: quid tenendū. Sane**
pe. di. i. c. q̄
sanctus sa dici potest q̄ sine confessione oris: ⁊ solutiōe pene exterioris pctā delentur
cerd. per contritionē ⁊ humilitatē cordis. Ex quo enī proponit mēte cōpuncta se
cōfessurū deus dimittit: qꝛ ibi est confessio cordis ⁊ si non oris: per quā ani
ma interius mūdatur a macula ⁊ cōtagione peccati cōmissi: ⁊ debitū eter=
ne mortis relaxat̄. Illa ergo q̄ superius dicta sunt de confessione ⁊ penitē=
De pe. dis. tia: vel ad cōfessionē cordis vel ad interiorem penam referenda sunt. Sicut
j. c. nullus. illud. Augu. Qd nullus dr̄ veniā cōsequi nisi prius q̄tulācunq̄ pctī solue
Ibidē. ca. rit penā: vel de exteriori pena accipiēda sunt et ad contēnentes vel negligē
agite. tes referenda: sicut illud Nemo dicat occulte ⁊c. Nōnulli enim in vita pec=
cata confiteri negligunt vel erubescūt: et ideo non merentur iustificari. Si=
cut enim precepta est nobis interior penitentia ita et oris confessio et exte=
rior satisfactio si assit facultas. Unde nec vere penitens est qui confessiōis
votum non habet: ⁊ sicut peccati remissio munus dei est: ita penitētia ⁊ cō=
Augu. sup fessio per quā peccatum deletur non potest esse nisi a deo. vt Augu. ait. Iā
psal. l. inquit donum spiritussancti habet qui confitetur et penitet: quia non pōt
esse confessio peccati et compunctio in homine ex seipso. Cum enim irascit̄
sibi quisq̄ et displicet: sine dono spiritussancti non est. Oportet ergo peni=
tentem confiteri si tempus habeat: et tamen antequā sit confessio in ore si vo
tum sit in corde prestatur ei remissio.

¶Si sufficit soli deo confiteri.

C

Iam secundū questionis articulū inspiciamus scꝫ vtrum
sufficiat pctā confiteri soli deo: an oporteat confiteri sacerdoti: Quibusdā Auctoritatibꝰ pbatq
visum est sufficere si soli deo fiat confessio sine iudicio sacerdotali et cōfes= sufficiat so
sione ecclesie: quia Dauid dixit. Dixi confitebor dñ̄o tu re. ꝛc. non ait sa= li deo ꝯfes=
cerdoti et tamen remissum sibi peccatū dicit. Item Ambro. Inde fleuit pe= sionē fieri.
trus quia culpa obrepsit ei nō inuenio quid dixerit: inuenio ꝙ fleuerit. La= Psal. xxxj.
chrymas eius lego: satisfactionem nō lego. Sed quod defendi non potest Ambr. sup
ablui potest. Lauāt lachryme delictum quod voce pudor est confiteri: ꝛ ve lucā. ꝛhr̄o
nie fletus consulit et verecundie. Hoc idem etiam Maximus dixit episcopꝰ dist. j. in pn
Item Johannes Cris. Non tibi dico vt te prodas in publicum neqꝫ apud ci.
alios accuses: sed obedire te volo prophete dicenti. Reuela deo viam tuā.
Ante deum ergo tua confitere peccata: apud verum iudicem cum oratione Joh. Cris.
delicta tua pronuncia non lingua: sed conscientie tue memoria. et tunc de= sup eplam
mum spera te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in ad hebr. et
mente continue nunqꝫ malum aduersus proximum in corde tuo tenebis. hr̄ de peni.
Idem. Peccata tua quotidie dicito vt deleas illa: sed si confunderis alicui di. j. ca. qs
dicere: dicito ea quotidie in animo tuo: non dico vt confitearis ea conseruo aliqñ ad
tuo vt tibi exprobret dicito deo q̄ curat ea. Nec enim si non dixeris ignorat fin.
ea: cum faciebas ea presto erat: cum admitteres ea cognouerat. Nunquid ps̄. xxxvj.
ea vult te cognoscere. Peccare nō erubuisti: et confiteri erubescis. Dicito in
hac vita: vt in alia requiem habeas. dicito ingemiscens et lachrymās. In
codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorū lachryme tue
sint. Item prosper. Illi quorum peccata humanam noticiam latent: nō ab Prosp de
ipsis confessa: nec ab alijs publicata: si ea cōfiteri vel emēdare noluerint: pe. dist. j. c
deum quem habent testem: ipsum ꝛ habituri sunt vltorem. Quod si ipsi sui iu porro illi.
dices fiant et veluti sue iniquitatis vltores: hic in se voluntariam penam
seuerissime animaduersionis exerceant: tēporalibus penis mutabunt eter
na supplicia: et lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus restringūt
eterni ignis incēdia. et infra. Facilius sibi deum placabūt illi qui aut pro=
prijs confessionibus crimen produnt: aut nescientibus alijs ipsi in se volū Ibidē. c. fa
tarie excōmunicationis ferunt sententiā: et ab altari cui ministrabant: non cilius.
animo sed officio separati: vitam suam quasi mortuā plangūt. Certi ꝙ re
conciliati sibi efficacis penitētie fructibus a deo non solū amissa recipiāt
sed etiā superne ciuitatis gaudia recipiāt. His auctoritatibꝰ innituntur q̄
sufficere contēdunt deo confiteri pctā sine sacerdote. Dicūt enim ꝙ si quis
timens detegit culpam suam apud homines ne inde opprobrio habeat vel
alij suo exemplo ad peccandum accingantur: et ideo tacet homini et reue=
lat deo consequitur veniam.

¶Quod non sufficit soli deo confiteri si tempus assit si tamē ho
mini possit.

D

Sed ꝙ sacerdotibus confiteri oporteat: nō solum illa au=
ctoritate Jacobi. Confitemini alterutrū peccata vestra ꝛc. sed etiam alio⁊
pluribus testimonijs cōprobatur. Ait enī Aug. Iudicet seipsum homo vo Jacobi. v.
luntarie dū potest: et mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit: Au. l ome.
preter voluntatem a dñ̄o iudicetur: ꝛ cū in se pertulerit seuerissime medici= de pe. et hr̄
ne sed tamē vtilissime sententiam: veniat ad antistites per quos illi claues de pe. dis.
ministrantur ecclesie. Tanqꝫ bonus iam incipiens esse filius: maternorū c. iudicet.
membrorum ordine custodito: a prepositis sacramentorū accipiat satisfa

ctionis sue modũ in offerẽdo sacrificio contriti cordis deuotus ⁊ supplex.
Id tñ agat quod nõ solũ sibi prosit ad salutem.sed etiam ad exemplũ ce=
teris:vt si pctm̃ eius nõ modo in graui eius malo: sed etiã in tãto scãdalo
Idẽ de pe. aliorꝫ est:atqꝫ hoc expedire vtilitati ecclesie videꝛ antistiti:in noticiã mul=
dist.iij. torũ vel totius plebis agere penitentiã nõ recuset:ne letali plage ꝑ pudo=
rẽ addat tumorẽ:cũ tanta est plaga pctĩ:⁊ impetus morbi:vt medicamẽta
corporis et sanguinis dñi differenda sint: auctoritate antistitis debet se re
Leo papa mouere ab altari ad agendã penitẽtiã:⁊ eadẽ reconciliari. Itẽ Leo papa.
ꝺ pe.di.j.c. Multiplex mia dei ita lapsibus subuenit humanis: vt nõ modo p baptis=
multiplex. mũ sed etiã ꝑ penitẽtiã spes vite repareꝛ:sic diuine volũtatis presidijs or=
dinatis vt indulgẽtiã dei nisi supplicatiõib⁹ sacerdotũ nequeãt obtinere.
Christ⁹ eñ hãc ꝑpositis eccl'ie tradidit potestatẽ.vt ꝯfitẽtib⁹ pnie satisfa
Aug. ꝺ pe. ctionẽ darẽt:⁊ eosdẽ salubri satisfactione purgatos:ad cõionẽ sacramẽto=
di.j.c. quẽ rũ ꝑ ianuã recõciliatiõis admitterẽt. Itẽ Aug. Quẽ penitet oino peniteat:
penitet. et dolorẽ lachrymis ostẽdat:repsentet vitã suã deo ꝑ sacerdotẽ:ꝑueniat iu
Luce. xvij. diciũ dei ꝑ confessionẽ. Precepit eñ dñs mũdandis:vt ostenderent ora sa
cerdotibus:docens corporali presentia cõfitenda pctã nõ ꝑ scripta manife
standa. Dixit eñ ora mõstrate ⁊ oẽs:non vnus pro oibus: non aliũ statua
tis nunciũ q̃ pro vobis offerat munus a Moyse statutũ.sed q̃ per vos pec=
castis ꝑ vos erubescatis. Erubescẽtia eñ ipsa partẽ hꝫ remissiõis. Ex mia
eñ hoc ꝑcepit dñs, vt nemo peniteret in occulto. In hoc enim ꝙ ꝑ seipsum
dicit sacerdoti ⁊ erubescentiam vincit:timore dei offensi fit venia criminis.
Qꝺ criale Fit eñ veniale per confessionẽ qꝺ criminale erat in operatione.⁊ si non sta
fit veniale. tim purgaꝛ fit tñ veniale quod cõmiserat mortale. Multum eñ satisfactio
nis obtulit qui erubescentie dominans nihil eorꝫ que cõmisit nũcio dei ne=
gauit. Deus eñ qui misericors et iustus est sicut seruat miam in iustitia:
ita ⁊ iustitiam in mia. Opus enim mie est peccanti peccata dimittere: sed
oportet vt iustus misereatur iuste. Considerat eñ si dignus est non dico iu
stitia sed et misericordia. Iustitia enim sola dannat: sed dignus est mise=
ricordia qui spirituali labore querit gratiã. Laborat enim mens patiẽdo
Quãto pli erubescentiã. Et qm̃ verecũdia magna est pena qui erubescit pro christo fit
bus qs ꝯfi dignus mia. Unde patet quia q̃to pluribus confitebitur in tempore venie
teꝛ tãto fa turpitudinem criminis tanto facilius consequitur gratiã remissionis. Ip si
cili⁹ veniã enim sacerdotes plus possunt proficere plus cõfitẽtibus parcere. Itẽ Leo
scitur. papa. Quãuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis que propter dei ti
De pe. dis. morem apud homines erubescere non veretur. tamen qꝛ non oim̃ sunt hu=
j.ca.q̃uis. iusmodi peccata:vt ea qui penitentiã poscũt non timeãt publicare. Remo
ueatur improbabilis cõsuetudo:ne multis a penitentie remedijs arceãn=
tur:dum aut erubescunt aut timent inimicis sua facta reserare:quib⁹ pos=
sunt legum percelli constitutione. Sufficit eñ cõfessio q̃ primũ deo offerꝛ:
⁊ tunc etiã sacerdoti qui pro delictis penitentiũ precatur accedit. Tũc eñ
plures ad penitẽtiam poterũt ꝓuocari:si pp'li aurib⁹ nõ publiceꝛ consciẽ=
tia cõfitẽtis. Ex his alijs qꝫ plurib⁹ indubitãter ostẽditur oportere deo pri=
mum et deinde sacerdoti offerri confessionem:nec aliter posse peruenire ad
ingressum paradisi:si assit facultas.

¶ De tertio articulo.s.an sufficiat confiteri laico. E

Nunc priusqꝫ premissis auctoritatibus que his cõtradice=
re videntur respondeamus:tertiam questionem intueamur. Qꝺ eñ secun=
da questio continebat.s.an sine cõfessione et iudicio sacerdotis soli deo cõ

fiteri sufficeret: expeditum est et certificatum premissis testimonijs ꝙ non
sufficit cõfiteri deo sine sacerdote: nec est vere humilis ⁊ penitẽs si non desi
derat et requirit sacerdotis iudiciũ. Sed nunquid eque valet alicui confi= Questio.
teri socio vel proximo suo saltẽ cũ deest sacerdos. Sane ad hoc potest dici Solutio.
ꝙ sacerdotis examen requirendum est studiose: qꝛ sacerdotibus concessit Mat.xvi.
deus potestatẽ ligandi atqꝫ soluendi. Et ideo quibꝰ ipsi dimittunt et deus
dimittit: si tamẽ defuerit sacerdos proximo vel socio est facienda confessio. Qualez dꝫ
Sed curet quisqꝫ sacerdotem querere q̃ sciat ligare ⁊ soluere. Talem enim q̃rere sacer
esse oportet. Qui aliorum crimina dijudicat. Unde Augu. Qui vult confi= dotem.
teri peccata vt inueniat gratiã: q̃rat sacerdotem qui sciat ligare et soluere: Aug. de pe.
ne cum negligẽs circa se extiterit: negligatur ab eo qui eum misericorditer di.vj.c. pn.
monet et petit: ne ambo in foueam cadãt: quã stultus euitare noluit. Tan ⁊ de pe. di.
ta itaqꝫ vis confessionis est: vt si deest sacerdos cõfiteatꝛ proximo. Sepe eñ j.c. quẽ pe=
contingit ꝙ penitẽs nõ potest verecundari coram sacerdote: quem deside= nitet circa
ranti nec tempus nec locus offert ⁊ si ille cui confitebitur potestatem nõ ha medium.
beat soluendi: fit tamen dignus venia sacerdotis desiderio qui crimen con Mat.xv.
fitetur socio. Mundati enim sunt leprosi dum ibant ora vel se ostendere sa Luce.xvij.
cerdotibus anteqꝫ ad eos peruenirent. Unde patet deum ad cor inspicere
dum ex necessitate prohibetur ad sacerdotes peruenire. Unde Augustinus
Sepe quidem querunt eos sani et leti/ sed dum querunt anteqꝫ perueniãt
moriuntur. Sed misericordia dei vbiqꝫ est: qui et iustis parcere nouit et si
non tam cito sicut si soluerẽtur a sacerdote. Qui ergo confitetur sacerdoti Mat.ix.
omnino meliori q̃ꝫ potest confiteatur/ ⁊ si pctm̃ occultum est: sufficiat refer= Marci.v.
re in noticiã sacerdotis. Nã in resurrectiõe filie archisynagogi puelle pau=
ci interfuerũt qui viderẽt: nondũ eñ erat sepulta: nõdum extra portã de=
lata: nondũ extra domũ in noticiam portata. Intus resuscitauit quã intus
inuenit. Relictis solis. Petro/ Jacobo/ ⁊ Johanne/ ⁊ patre et matre puelle:
in quibus figuraliter continẽtur: sacerdotes ecclesie. Quos aũt extra inue= Luce.vij.
nit aduertẽdum est quomodo suscitauit. Flebat eñ turba post filiũ vidue Joh.vj.
fleuit Martha ⁊ Maria supplicãtes pro fratre: flebat ⁊ turba mariam secu
ta. In quo docemur publice peccãtibus nõ proprium sed ecclesie sufficere
meritũ. Laboret ergo penitẽs in ecclia esse ⁊ ad ecclie vnitatem tẽdere. Nisi
enim vnitas ecclie succurrat: nisi quod deest pctõri sua oratione compleat
de manibus inimici nõ eripietur anima mortui. Credendum est eñ ꝙ oẽs
orationes ⁊ elemosine ecclie ⁊ opera iustitie ⁊ misericordie succurrãt reco=
gnoscẽti mortẽ suam ad cõuersionẽ. ideoqꝫ nemo digne penitere põt/ quem
non sustineat vnitas ecclesie. ideoqꝫ nemo petat sacerdotes per aliquã cul=
pam ab vnitate ecclie diuisos. Ex his satis aperitur et absoluitur p̃misse
questionis articulus. Querẽdus est enim sacerdos sapiẽs ⁊ discretus: qui
cum potestate simul habeat iudicium qui si forte defuerit: confiteri debet
socio. Beda vero inter confessionẽ venialium ⁊ mortalium distinguit super Beda sup
illum locum. Confitemini alterutrum pctã vestra. Ait enim. Coequalibus episto.
quotidiana ⁊ leuia: grauiora vero sacerdoti pandamus ⁊ quanto iusserit Jacobi.v.
tẽpore purgare curemus/ quia sine confessione emẽdationis pctã nequeũt
dimitti. Sed ⁊ grauiora coequalibus pandenda sunt cum deest sacerdos
et vrget periculum. Uenialia vero etiam sacerdotum ablata copia licet cõ=
fiteri coequali/ ⁊ sufficit vt quibusdam placet: si tamẽ ex contemptu nõ pre
termittatur sacerdos. Certius est tamen et perfectius vtriusqꝫ generis pec=
cata sacerdotibus pandere et consilium medicine ab eis querere/ quibꝰ cõ=
cessa est potestas ligandi et soluendi.

¶ Hic aperit qualiter supradicte authoritates intelligẽde sunt. ¶

Cum ergo ex his aliisq; pluribus testimoniis perspicuum
De pe. d.j. fiat ⁊ indubitabiliter cõstet peccata primũ deo: deinde sacerdoti esse confitẽ
c. quos ali da. ⁊ si ipse defuerit etiã socio illud Johan. Crisostomi superius positum
qñ ad fi. non est ita intelligendum vt liceat alicui si tẽpus habeat sacerdoti nõ confi
teri: sed q2 sufficit vbi crimen occultum est soli deo per sacerdotem dicere ⁊
semel. Nec oportet publicari coram multis quod occultum est. Quod nota-
uit dicens. Non tibi dico vt te prodas in publicũ. Sicut enim publica no-
xa publico eget remedio: ita ⁊ occulta secreta cõfessione ⁊ occulta satisfactio
ne purgantur. Neque necesse est vt quod sacerdoti semel cõfessi sumus iterũ cõ-
fiteamur: sed lingua cordis non carnis apud verum iudicem id iugiter cõfi-
De pe. d. j. teri debemus. Unde idem Johannes ait. Nunc autem si recorderis peccato
c. nuc autẽ. rum tuorum ⁊ frequenter ea in conspectu dei pronuncies: ⁊ pro eis deprecc-
hãc exposi ris: citius illa delebis. Si vero obliuiscaris tunc eorũ recordaberis nolẽs:
tionẽ cõfir- quando publicabũtur ⁊ in cõspectu omnium amicorum ⁊ inimicorum san-
mat p ꝟba ctorumq; angelorum proferentur. Ita etiam illud Ambro. Lachryme lauãt
Johan. delictum quod voce pudor est confiteri: ad publicam penitentiam referen-
Amb. d pe. dum est. Ibi enim virtutem lachrymarum ⁊ confessionis ostendens signifi-
dist. j. c. la- care voluit: q lachryme occulte ⁊ confessio secreta sicut que fit soli sacerdo-
chryme. ti lauãt delictum quod pudet aliquem publice confiteri. Quod vero dicit se la
chrymas petri legisse: nõ satisfactionem vel confessionem per hoc nõ exclu-
dit illa. Multa enim facta sunt que scripta non sunt ⁊ forte nondum facta
erat institutio cõfessionis que modo est. Similiter ⁊ illud Prosperi. Si sui
iudices fiant mutabunt eterna supplicia. ⁊ illud. Facilius deum placabũt
sibi. qui aut propriis cõfessionibus crimen produnt aut nescientibus aliis
in sententiam excõmunicationis fuerunt ad publicam confessionem ⁊ satis-
factionem referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligandi atq; sol
uendi datum est. si cuiq; suo arbitrio se pena vel excõmunicationis senten-
tia ligare ⁊ absq; sacerdotali iudicio seipsum deo vel altari reconciliare li-
cet: quod ecclesiastice institutioni ⁊ cõsuetudini penitus repugnat. Potius
Exitus sup ergo si publice peccasti publice confitere te reum ⁊ emenda. Si vero occulte
Leuit. ⁊ al deliquisti etiam sic non taceas: nec tamen dico vt publices. Taciturnitas
legatũ d pe. enim peccati: ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quis
dis. j. c. non celat ne reputetur foris qualẽ se iam diuino cõspectui exhibuit: quod ex fon
sũt ad finẽ. te superbie nascitur. Species enim superbie est se velle iustũ videri qui pec-
Geñ. iiij. cator est: atq; hypocrita conuincitur: qui ad instar primorum parentum vel ter
giuersatione verborum peccata sua leuigare cõtendit vel sicut Cayn pecca
ta sua reticẽdo supprimere querit. Ubi ergo superbia regnat ⁊ hypocrisis:
humilitas locum non habet. Sine humilitate vero alicui veniã sperare nõ
licet: vbi est ergo taciturnitas cõfessionis: non est speranda venia criminis.
Joh. Cris. Iam certissime liquet: q sit detestabile peccati silentium: ⁊ econuerso q sit
necessaria confessio. Est enim confessio testimonium conscientie deum timẽ
tis. Qui enim timet iudicium dei peccatum non erubescit confiteri. Perfe-
ctus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem habet ⁊ ip-
sa erubescentia est grauis pena. Ideoq; iubemur confiteri peccata vt erube
scentiam patiamur pro pena. Nam hoc ipsum pars est diuini iudicii. Si er-
go queritur an confessio sit necessaria: cũ in contritione iam deletum sit pec
catum. Dicimus quia quedam punitio peccati est sicut satisfactio operis.
Ad qd va- Per confessionem etiam intelligit sacerdos qualiter debeat iudicare de cri-
leat cõfessio mine. Per eam quoq; peccator fit humilior ⁊ cautior.

¶ De remissione sacerdotis. A

Hic queri solet si peccatum omnino dimissum est a deo per cordis contritionem ex quo penitens votum habuit confitendi, quid postea dimittatur ei a sacerdote. Video enim quo vinculo eum ligat. scilicet temporalis pene: sed non a quo eum absoluat. Et ideo quero. Ante penitudinem quippe cordis anima rei maculam habet ⁊ fetorē peccati, atq͂ eterne vltionis vinculo ligata existit. Si vero ante confessionem per cordis contritionem deus per seipsum sine misterio sacerdotis, ⁊ debitum omnino relaxat: ⁊ animam interius purgat a cōtagione ⁊ fetore peccati: quid ergo mūdat, quid dimittit sacerdos, vbi sunt claues ille quas dominus tradidit Petro ⁊ successoribus eius dicens. Tibi dabo claues regni celorum: ⁊ quecūq͂ ligaueris super terram: erunt ligata ⁊ in celo ⁊ quecunq͂ solueris super terram erunt soluta ⁊c. Ut autem p̄missa questio plenius explicari valeat: quasi altius ducto rhete de his clauibus ⁊ vsu earum disseramus.

Dist. xviii. De cōfessione sacerdotali ⁊ cōtritione ad potestatem absoluentis virtute clauium: et foro penitentiali. Math. xvi. Luce. v.

¶ De clauibus. B

Claues iste non sunt corporales: sed spirituales scꝫ discernendi scientia ⁊ potentia iudicandi. id est ligandi ⁊ soluendi: qua dignos recipere ⁊ indignos debet excludere a regno ecclesiasticus iudex, q̄ sicut habet ius ligandi: ita soluendi. Unde Ambrosius. Dominus par ius ⁊ soluēdi esse voluit ⁊ ligandi: qui vtrunq͂ pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet: nec ligandi habet ⁊ infra. Certum est q̄ ecclesie vtrunq͂ licet, heresis vtrunq͂ non habet. Jus enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Recte ergo ecclesia hoc sibi vendicat, que veros sacerdotes habet: heresis vendicare non potest que veros sacerdotes non habet.

De pe. d. i c. verbū dei

¶ De vsu clauium. C

Usus vero harum clauium multiplex est: discernere scilicet ligandos ⁊ soluendos ac deinde ligare vel soluere. Qui enim vt ait Gregorius indignos ligat vel soluit propria potestate se priuat. id est dignū priuatione se facit.

¶ Si sacerdos pōt dimittere vel retinere peccata. D

Sed queritur vtrum a peccato soluere valeat sacerdos. i. a culpa vt culpe maculaꝫ abstergat vel debitū eterne mortis soluere valeat. Quidā arbitrati sunt cū peccator dupliciter ligatus teneatur, vt predictū est. scilicet mentis contagione ac cecitate: ⁊ debito future pene: alteruꝫ curari per deum, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatū quasdam tenebras interiores ⁊ maculas a quibus nisi liberetur proijcietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his suscitatur a morte peccati. Unde Apostolus. Surge qui dormis ⁊ illuminabit te christus. Solus enim christus non sacerdos animam resuscitat: ac pulsis tenebris interioribus ⁊ maculis eam illuminat ⁊ mundat qui anime faciem lauat. debituꝫ vero eterne pene soluere concessit sacerdotibus, quod in resurrectione Lazari signatum asserunt: quem christus prius per se interius viuificauit, dein-

Opinio quorūdam. Mat. xxii. Ephes. v.

de foras exire iussit/ eūq₃ adhuc ligatū₃ soluere Apostolis precepit: quia vt
Joh. xj. aiunt ipse interius animam a caligine maculaq₃ peccati emundat: sacerdo
Alior̄ sen- tibus vero dedit vinculum eterne mortis soluere. Alij vero dicunt solū deu₃
tentia ꝓior non sacerdotem debitu₃ eterne mortis dimittere sicut ⁊ animā interius per
se viuificat: nec tamen diffitentur sacerdotibus traditam potestatem pecca
ta dimittendi ⁊ retinendi quibus dictum est/ quorū remiseritis peccata ⁊c.
Joh. xx. Sicut enim christus retinuit sibi potestatem baptismi: ita ⁊ penitentie. Et
ideo sicut interius gratia sua animā illuminat: ita ⁊ simul debitum eterne
mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata penitentium tegit/ ⁊ tunc te-
Augu. sup git quando ad penam non reseruat. Tunc ergo tegit quando debitū pene
ps. xxxj. soluit. Qđ autem ipse tegat aperte dicit Augustinus exponens illum locu₃
ps. Quor̄ tecta sunt peccata .i. coopertā ⁊ abolita. Si eñ texit deus peccata:
noluit aduertere: si noluit aduertere noluit aiaduertere .i. punire: sed igno
scere. Ita ergo dicit a deo tecta vt deus non videat .i. eternaliter puniat. Ui-
dere eñ dei peccata est ad penā imputare. Auertere autē faciem a peccatis
Hierō. in hoc est ea ad penā non reseruare. Ite₃ Hieronymus. Quibus deus dimittit
glo. ibide₃ peccata tegit ne in iudicio reuelentur. Item Cassiodorus. Qui grauia ha-
Cassiodo- bent peccata: alijs deus imputat alijs per misericordiam non imputat. Ex
rus. his aperte ostenditur ꝙ deus ipse penitentē soluit a debito pene: ⁊ tunc sol
Rōne vtit uit quando intus illuminat inspirando veram cordis contritionē. Cui sen
ad ꝓbādū tentie ratio suffragatur ⁊ authoritates attestantur. Nemo enim vere com-
qđ dicit. pungitur de peccato: habens cor contritum ⁊ humiliatu₃: nisi in charitate.
Ephes. ij. Qui autem charitatem habet dignus est vita eterna nemo autem simul vi
ta ⁊ morte dignus est. Non est ergo tūc ligatus debito eterne mortis: Filius
enim ire esse desijt ex quo diligere ⁊ penitere cepit. Extunc ergo solutus est
Johā. iij. ab ira que non manet super illum qui credit in christum: sed super illū qui
non credit. Non ergo postmodum per sacerdotem qui confitetur ab ira eter
na liberatur: a qua iam liberatus est per dominum ex quo dixit confitebor.
Solus ergo deus hominem interius mundat a peccati macula ⁊ a debito
eterne pene soluit qui per prophetā ait. Ego solus deleo iniquitates ⁊ pec-
esaye. xliiij cata populi. Item Ambrosius. Uerbū dei dimittit peccata/ sacerdos est iu-
amb. aucte dex. Sacerdos quidem officium suum exhibet: sed nullius potestatis iura
ꝓbat idem exercet. Idē. Ille solus peccata dimittit qui solus pro peccatis nostris mor
⁊ hīr̄ pe. d. tuus est. Itē Augustinus. Nemo tollit peccata nisi solus deus: qđ est agnus
j. c. ꝟbū dei tollens peccata mundi. Tollit autem ⁊ dimittendo que facta sunt: ⁊ adiu-
Aug. cōtra uando ne fiant/ ⁊ perducendo ad vitam. vbi omnino fieri non possunt. His
Julianu₃. alijsq₃ pluribus testimonijs docetur dominum solum per se peccata dimit-
Joh. j. tere. ⁊ sicut dimittit quibusdā ita ⁊ aliorum quorūdam peccata retinet.

E

¶ Qđ sacerdotes etiā dimittūt peccata ⁊ tenēt peccata suo modo.

Mat. xvj.
⁊ Johā. xx. **Nec ideo tamen negamus sacerdotibus concessam potesta**
Augu. sup tem dimittendi ⁊ retinendi peccata/ cum hoc veritas in euāgelio aperte do-
Johanne₃. ceat. Hinc Augustinus ait. Ecclesie charitas que per spiritum sanctum dif-
Aug. in li. funditur in cordibus eorum qui participes sui sunt peccata dimittit: eoru₃
de pnia. qui non sunt tenet. Idem. Sacerdotes possunt confitentibus parcere: qui-
Joh. xj. bus enim remittunt remittit deus. Lazarum enim de monumento suscita-
Math. xvj. tum obtulit discipulis soluendum: ⁊ per hoc ostendens potestatem soluen-
di concessam sacerdotibus. Dixit enim. Quodcunq₃ solueritis super terra₃
erit solutum ⁊ in celo ⁊c. hoc est. Ego deus ⁊ omnes celestis curie ordines ⁊

omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum & confirmant quos ligatis & solutis. Nõ dixit quos putatis ligare & soluere: sed in quos exercetis opus iustitie & misericordie. Aliter autem vel alia opera vestra in peccatores nõ cognosco. Idem. Cum veraciter ad deum conuerso peccata dimittuntur ab eis dimittuntur quibus ipse veraci conuersione coniungitur. Spiritussanctus ea dimittit qui datus est omnibus sanctis sibi charitate coherentibus / siue se nouerint corporaliter siue non: Similiter cum alicuius tenentur peccata / ab eis tenentur a quibus ille cordis prauitate disiungitur siue notis corporaliter siue ignotis. Omnes enim mali spiritualiter a bonis seiuncti sunt. Ecce hic dicit peccata dimitti: vel teneri a sanctis viris: & tamen spiritumsanctum ea dimittere dicit: & qđ maiori consideratione dignum est idem etiam dicit: q deus per se vel per sanctos suos tantum dimittit peccata. Ait enim sic. Sacramentum gratie dat deus etiam per malos: ipsam vero gratiam non nisi per seipsum: vel per sanctos suos. Et ideo remissionem peccatorum vel per seipsum facit vel per ipsius columbe membra quibus ait. Si cui dimiseritis: dimittentur. Ecce q varia a doctoribus traduntur super his & in hac tanta varietate quid tenendũ: hoc sane dicere ac sentire possumus: q solus deus dimittit peccata & retinet & tamen ecclesie contulit potestatem ligandi & soluendi: sed aliter ipse soluit vel ligat: aliter ecclesia. Ipse enim per se tantum dimittit peccatum quia & animam mundat ab interiori macula: & a debito eterne mortis soluit. — In li. de baptismo paruulorum. vj — Idem i eodem

¶ Quõ sacerdotes ligant vel soluunt a peccatis. F

Non autem hoc sacerdotibus concessit: quibus tamen tribuit potestatem soluendi & ligandi. i. ostendendi homines ligatos vel solutos. Unde dominus leprosum sanitati prius per se restituit: deinde ad sacerdotes misit quorum iudicio ostenderetur mundatus. Ita etiam Lazarũ iam viuificatum obtulit discipulis soluendum: quia & si aliquis apud deũ sit solutus: non tamen in facie ecclesie solutus habetur: nisi per iudiciũ sacerdotis. In soluẽdis ergo culpis vel retinendis: ita operatur sacerdos euãgelicus & iudicat sicut olim legalis in illis qui contaminati erãt lepra que peccatum signat. Unde hieronymus super Mattheũ vbi dominus ait Petro. Tibi dabo claues regni celorum: & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in celis: & quodcunque solueris super terram erit solutum & in celis. Hunc inquit locum quidam non intelligentes aliquid sumunt de supercilio phariseorum: vt dãnare innocios: vel soluere se putent noxios: cum apud deum non sententia sacerdotum: sed reorum vita queratur. In leuitico se ostẽdere sacerdotibus iubetur leprosis. quos illi non faciunt leprosos vel mundos: sed discernunt qui mundi vel immundi sunt. Ita & hic aperte ostenditur qđ non semper sequitur deus ecclesie iudiciũ q per surreptionem & ignorantiam interdum iudicat: deus autem semper iudicat sm veritatẽ. Et in remittẽdis vel in retinendis culpis id iuris & officij habent euãgelici sacerdotes: quod olim habebant sub lege legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent: dum dimissa a deo vel retenta iudicãt & ostendunt. Ponunt enim sacerdotes nomen domini super filios israel sed ipse benedicit vt dicitur in numeris. Hunc modum ligandi & soluendi hieronymus supra notauit. — Mat. viij. Luce. v. Johan. xj. Leuit. xiiij Hiero. sup Mat. xvj. Hie. in glo. Leuit. xiiij. Nũe. xv. Nume. vj.

¶ Alius modus ligandi & soluendi. G

Ligant quoque sacerdotes dum satisfactionem penitentie confitentibus imponũt. Soluũt cũ de ea aliquid dimittũt: vel per eã purgatos — Augustin'

ad sacramentorũ cõmunionẽ admittunt. Quem modum superius Leo papa notauit. Secundum hunc modum dicuntur etiam sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Unde superius Au. dixit. Quibus remittunt et remittit deus ꝛc. Opus enim iustitie exercent in peccatores cum eos iusta pena ligant: opus mie: dum de ea aliquid relaxant vel sacramentorũ cõmunioni conciliant: alia opa in peccatores exercere nequeũt. Et notandũ est qꝫ quos satisfactione penitentie ligant: eoipso a peccatis solutos ostendũt: qꝛ non imponit alicui satisfactio penitentialis: nisi quẽ sacerdos vere penitentem arbitratur. Alij vero non imponunt: et eoipso peccatum retineri a deo iudicant. Qḋ aũt hoc ad claues pertineat Aug. ostendit dicens. Frustrat claues ecclesie qui sine arbitrio sacerdotis penitentiam agit: si sine oris confessione criminis indulgentiã imprecatur. Est et alius modus ligandi et soluendi qui per excõmunicationẽ geritur dum aliquis ẜm canonicam disciplinã tertio vocatus ad emendationẽ manifesti delicti et satisfacere vilipendens: sententia ecclesie a loco orationis et sacramentorũ cõmunione et fideliũ cõsortio prescinditur vt erubescat et pudore sceleris conuersus peniteat: vt sic spiritus eius saluus sit. Quod si penitentiã ꝓfitens resipuerit: negate communioni admittit: et ecclesie reconciliatur. Hec est autẽ ecclesie anathematizatio: hanc penam illis qui digne ꝑcelluntur infligit: quia gratia dei et ꝓtectio illis amplius subtrahitur: ac sibiipsis relinquũt: vt sit eis liberũ ruere in interitum peccati. In quos etiam maior diabolo seuiendi datur potestas. Orationes quoqꝫ ecclesie et benedictionũ ac meritorũ suffragia eis nequaqꝫ suffragari putantur.

De pe. di. xvij.

Aug. i li. de penitētia.

i. Cor. v.

¶ Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud. Quodcunqꝫ solue. ꝛc. H

Secundũ hos ligandi et soluendi modos. quḋ verum est quod dicitur. Quodcunqꝫ solueris super terram erit solutum et in celis: et quodcunqꝫ ligaueris super terram erit ligatum et in celis ꝛc. Aliqñ eñi oñdunt solutos vel ligatos qui ita non sunt apud deum et pena satisfactiõis vel excõmunicationis interdũ indignos ligant vel soluunt: et indignos sacramentis admittunt: et dignos admitti arcent. Sed intelligendũ est hoc in illis quorũ merita solui vel ligari postulant. tunc enim sententia sacerdotis iudicio dei et totius celestis curie approbatur et confirmatur cum ita ex discretione procedit vt reorũ merita non contradicant. Quoscunqꝫ ergo soluunt vel ligant adhibentes clauẽ discretionis reorũ meritis soluũtur vel ligantur in celis: id est apud deũ: quia diuino iudicio sacerdotis snīa sic progressa approbatur et cõfirmat. Quos ergo ẜm merita snīa ecclesie ꝑcellit leditet illi foris sunt apud deũ. Qui aũt non meruit: sententia ecclesie non leditur nisi cõtẽnat. Un Origenes. Exijt quis a veritate: a fide: a charitate: ꝑ hoc exit de castris ecclesie: etiã si epi voce non abijciatur: sicut ecõtra aliqs non recto iudicio foras mittitur: sed si non egit vt mereretur exire: nihil leditur. Interdum enim qui foras mittitur intus est: et qui foras est intus videtur retineri. Ecce qualis et q̃tus est vsus apostolicarũ clauium. Iam ostensum est ex parte qualiter sacerdotes dimittunt peccata vel teneant: et tamẽ retinuit sibi deus quandã singularẽ potestatẽ dimittendi vel retinendi: qꝛ ipse solus p se debitũ eterne mortis soluit et animã interius purgat.

Mat. xvi.

Orige. sup Leuiticum

¶ Que sint interiores tenebre et interior macula. I

Hic queritur que sit illa macula et que sint ille tenebre interiores a quibus deus interius animã purgat: cum verã penitentiã immit

nit. De tenebris & interiori caligine satis facile est & intelligere & videre. Cū
enī quis mortaliter delinquit & gratia virtutis priuat̃ si qua precessit: & na
turaliū bonorū elisionē patit̃ vnde & intellectus obtundit̃ et totus hō in=
terior obtenebrat̃. et ita quasi caligine quadā mens obuoluit̃: q̄ caligo pec
cati pena est. Hāc vero deus pellit cū penitētiā immittit per quā pdita bo
na restituit & viciata repat. Vñ ppha. Nebulā sicut cinerem spargit. Sed
q̄ est macula pcti a qua animā lauat. Ecce enī q̄s voluit facere homicidiū & Ps. cxlvij.
patrauit quo patrato desinit tam velle q̄ facere nondū tñ vere & humiliter
penitet: nec cōfiteri pponit. Que ergo remansit in anima illius macula. Ma
la voluntas quidem fuit macula illius aie: sed illa trāsit. Macula etiam
est si penitere contēnit: sed hoc est peccatū aliud a pcedēti. Que ergo macu=
la remāsit a q̄ ipse i penitētia purgat̃. Polluta quidē est anima quousq
peniteat: sicut erat dum in ea praua erat voluntas. Sicut enī qui tangit
morticinū vel aliud immundū: ita pollutus est post tactū quousq lauatur Leuit. xi.
sicut fuit dū tāgeret: ita post actū peccati ita polluta remanet anima sicut Nume. xix.
fuit in ipso actu peccati: q: ita est longe a deo p dissimilitudinē qui est vita
& mūdicia mētis: sicut fuit dū peccatū ageret. Ipsa ergo dissimilitudo que
inest anime ex pctō: & est a deo elōgatio anime macula intelligit̃ a qua pur
gatur in penitētia. Hoc aūt solus deus facit: qui solus suscitat animā & il=
luminat quod sacerdotes nequeunt qui tamē medici sunt animarū. Unde
ppheta. Nunquid medici suscitabunt & confitebuntur tibi: quod exponēs Ps. lxxxvij.
Aug. ait. Boni doctores recte medici dicunt̃: qui viuentes curare ministerio
possunt: sed non mortuos suscitare. Sola enim dei gratia reuiuiscunt.

¶ Quando he claues dantur & quibus. A

Postq̄ ostensum est que sint claues apostolice et qs Distin. xix.
earum vsus superest inuestigare quando iste claues dētur et qui De cōfessiōe
bus. Dantur he claues per ministeriū epi alicui in promotione sacra li cō
sacerdotij. Cum enim recipit ordinē sacerdotalē simul & has cla paratione
ues recipit: sed nō videtur q̄ omnes vel soli sacerdotes has claues habeāt: ad suscipiē
q: plerique an̄ sacrā ordinationē sciētiam discernendi habēt: plres post cōse= tes.
crationem ea carent. Sane dici potest: q̄ alterā clauiū istarum. i. scientiam
discernendi non habent omnes sacerdotes: vnde dolendū est atq lugendū.
Multi enim licet indiscreti atq scientie q̄ā eminere debent exortes: sacer=
dotij gradum recipere presumunt vita et scientia eo indigni qui nec ante
sacerdotiū nec post scientiā habent discernendi: qui ligandi sunt vel soluen
di. Ideoq illam clauem in consecratione non recipiunt: quia semper scien=
tia carent. Qui vero ante sacerdotium scientia discernendi prediti sunt: licʒ
habeant discretionem: non tamen in eis est clauis: quia non valent ea clau
dere vel aperire. Ideoq cum promouetur in sacerdotem clauem discretio=
nis recte dicitur accipere: quia et ante habita discretio auget̃: et fit in eo cla
uis vt ea iam valeat vti ad claudendū vel aperiendum.

Nota quod hic Mgr̃ n̄ tenetur, ut Sc̃s retro in errorib.

¶ Si alteram clauem omnes habeant scilicet potentiam li=
gandi et soluendi. B

Cūq iam constet non oēs sacerdotes illas duas claues ha
bere: quia scientia discernendi plerique carent: de altera. i. potentia ligandi
et soluendi querit̃: vtrū omnes sacerdotes eam habeant. Quidā enī hanc
potestatē putant illis solis esse concessam: qui doctrinā simul ac vitā Apo
stolorū seruant. Illas enī claues promisit dñs Petro & imitatoribus eius tñ
(vt aiūt) qui etiā auctoritatibus vtunt̃ in munimentū sue opiniōis. Hoc enī

dicit Augu. sensisse vbi superius ait. Remissionē peccatorū vel per seipsum
facit deus vel per columbe mēbra. Dicit etiā idem peccata dimitti vel teneri
Au. i li. de a sanctis. Idem super Exo. vbi de lamina aurea legit. Erat autem lamina
bap. paruu aurea semper in fronte sacerdotis. Hec inquit significat fiduciā bone vite
lorum. quā qui vere perfecteqꝫ nō significatione sed veritate sacerdos habet solus
Exo. xxviij. potest auferre peccata. Item Gre. Illi soli habent in hac carne positi pote=
stātē ligandi et soluendi sicut alij apl'i: qui illorū exempla simul cum do=
ctrina tenent. Item ex dictis Orige. hec potestas soli petro concessa est et
Gre. in tra= imitatoribus petri. Nam quicunqꝫ vestigia petri imitant. habent recte ligā
ctatu euan= di et soluendi potestatem. His alijs qꝫ testimonijs innituntur qui asserunt
geliorum. potestatem ligandi ac soluendi illis solis concessam sacerdotibus qui vita
et doctrina pollent sicut apostoli.

¶ Aliorum sententia verior. C

Alijs autem videtur quod et mihi placere fateor cunctis sa
cerdotibus hanc clauem dari. s. ligandi et soluendi: sed non eam recte ac di
gne habent: nisi qui vitam et doctrinā apostolicā seruant. Nec premisse au
ctoritates malos sacerdotes hanc potestatē negant habere: sed illos solos
digne ac recte hac potestate vti significāt q̄ prediti sūt vita et doctrina apo
stolica: quia soli ipsorū apostolorū imitatores digne recteqꝫ possunt liga=
Qd oēs sa= re et soluere. Et p dn̄m tm̄ vel per sanctos in quibus habitat spūssanctus di
cerdotes. gne et recte fit remissio vel retētio peccatorū. Fit tamē et per illos qui sancti
hēant ptā= non sunt sed non digne vel recte. Dat em̄ deus bn̄dictionē digne poscenti ēt
ligādi et per indignū ministrū. Quod vero hanc potestatē habeant oēs sacerdotes.
soluēdi con Hiero. testatur sup illum locū euangelij: vbi dn̄s dixit petro. Tibi dabo cla
firmat. ues regni celorū. Habēt enim inquit eandē iudiciariā potestatē alij apl'i:
Mat. xvj. habet et ois ecclesia in episcopis et p̄sbyteris. Sed ideo petrus eam speciali
Qd ēt p idi ter accepit: vt oēs intelligant q̄ quicunqꝫ ab vnitate fidei et societate eccl'ie
gnos trās= se separauerit: nec a peccatis solui nec celum potest ingredi. Item q̄ sacerdos
fundit gra etiam si malus sit gratiā tamē transfundit pro sue dignitatis officio Au.
dignis. ostēdit dicēs. Dictum est a dn̄o in numeris ad Moysen et Aaron sacerdotes
Aug. i li. q̄ vos ponite nomē meū super filios israel: et ego dn̄s bn̄dicam eos: vt gratiā
stionū vete traditā p ministeriū ordinati transfundat hominibus nec voluntas sacerdo
ris ac noui tum obesse vel prodesse possit: sed meritū bn̄dictionē poscētis. Quanta aūt
testi de illo sit dignitas sacerdotalis officij et ordinis hinc aduertamus. Dictum est de
qd habet nequissimo Caypha inter cetera. Hoc aūt a seipso non dixit sed cum esset
Nūe. vj. et pontifex anni illius prophetauit per quod ostenditur spiritum gratiarum
ponit. j. q. j non p̄sonam sequi digni vel indigni: sed ordinē traditionis vt quis aliqꝫ
c. dictū est. boni meriti sit: non tamē possit bn̄dicere nisi fuerit ordinatus: vt officiū mi
Johis. xj. nisterium exhibeat: dei autē est effectū tribuere bn̄dictionis. Hinc euidēter
ostēditur ordinē non priuari potestate tribuēdi gratiam ob ministri indi=
gnitatem. Huic tamen Augu. sententie videtur obuiare quod ait Esitius.
Sacerdotes inquit non propria virtute benedicunt: sed quia figurā christi
gerunt: et propter eum qui in ipsis est plenitudinē bn̄dictionis tribuūt: nec
solum is qui sacerdotiū sortitus est: sed quicūqꝫ christū in seipso hꝫ et eius
Esiti' sup figuram gerit: per conuersionē bonam sicut Moyses: idoneus est vt bn̄di=
Leuitico. ctionem p̄stet. Ecce hic habes q̄ non solum sacerdos sed ois in quo christus
habitat benedictionē prestat. Sed alia est benedictio que solis sacerdoti=
bus congruit. alia que ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique
illi sacerdotes in quibus christus habitat benedictionis plenitudinem tri

bucre dicuntur: non quia soli ipi transfundant gratiam/sed quia illi solli=
cite et digne id agunt: nec subditos mala vita sacerdotis ledit si bona fa=
ciunt que ille dicit. Unde Grego. Multi dum plus vitam sacerdotū q̃ suaȝ
discutiunt: in errores foueā dilabuntur: minus considerantes ꝙ non eos
vita sacerdotum lederet: si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus j.q.j.c.mul
aurem accommodarent. ti secularis

¶De hoc quod scriptum est in Malachia. Maledicam benedictio=
nibus vestris. D

Premisse vero sententie qua dicitur etiā per mali sacerdo
tis ministeriū transfundi gratiā benedictionis videtur obuiare quod dñs
per Malachiā prophetā malis sacerdotibus cōminat. Maledicā bñdictio=
nibus vestris. Et alibi. Ue his qui viuificant animas que non viuūt et mor Malach. ij
tificant animas que non moriuntur. Si enim maledicit dñs benedictioni= Ezech. xiij.
bus eorum: et si anime quas viuificant non viuunt quomodo per eos gra=
tia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulū Maledicam ꝛc. qui=
dam referunt ad hereticos qui ab ecclesia precisi sunt: et ad excommunica=
tos quorum benedictiones fiunt maledictiones: his qui eorum sequuntur
errores. Illud vero alterum. s. viuificant ꝛc. super omnes illos sacerdotes
exponunt: qui absq̧ claue scientie et forma bone vite presumunt ligare vel
soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet: nisi immunis sit ab illis q̃
in alijs iudicat: alioquin seipsum condēnat. Rom. ij.

¶Qualis debet esse iudex ecclesiasticus. E

Qualē autē oportet esse qui aliorū iudex constituit Aug. Aug. d pe. dist. vj. c. j.
describit ita dicens. Sacerdos cui omnis offertur peccator ante quem sta= quasi p to.
tuitur omnis languor in nullo eorum sit dijudicādus que in alio iudicare
est promptus. Iudicans enim alium qui est iudicandus: condemnat seip=
sum. Cognoscat ergo se et purget in se quod alios videt sibi offerre: caueat Rom. ij.
vt a se precerit quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat ꝙ qui
sine peccato est primus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberauit pec=
catricem: quia non erat qui iuste projceret lapidem. Quomodo lapidaret Joh. viij.
qui se lapidandum cognosceret. Nullus enim erat sine peccato: in quo in=
telligitur oēs fuisse reos. Nā venialia oīa sp remittebātur per cerimonias.
Si quod ergo in eis peccatum erat: criminale erat. In hoc ergo patentissi= No. Uenia
mum est crimen sacerdotum esse detestabile: qui non prius se iudicant anq̃ lia h dicit
alios alligant. Caueat spiritualis iudex sicut non commisit crimen nequi ꝛ crimialia
tie: ita non careat munere scientie. Oportet vt sciat cognoscere quicquid de ſm legem.
beat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat vt quod debet iudi= vēialia pu
care discernat. Diligens ergo inuestigator: sapienter interroget a peccato= tabant q p
re quod forsitan ignorat vel verecundia velit occultare. Cognito vero crimi cerimonia=
ne varietates eius non dubitet inuestigare: et locum et tempus et cetera: lia dimitte
que supra diximus: quibus cognitis assit beniuolus: paratus erigere et se bantur sine
cum onus portare: habeat dulcedinem in affectione/discretionem in varie= morte vel
tate: doceat perseuerantiam: caueat ne corruat/ne iuste perdat iudiciariaȝ mutilatiōe
potestatem. Et si enim penitentia possit ei acquirere gratiam: non tamen crimīalia q̄
mox restituit in potestatem primam. Et si petrus post lapsuȝ restitutus fue mortem vel
rit et sepe lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas: non tamen mutilatio=
est necesse vt omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Inuenitur aucto= nē īferebāt
ritas que concedit et quasi imperat. Inuenitur auctoritas alia que non

concedi:sed vetat ꝙ scripture non repugnant:sed concordant.Cum enim tot sunt qui labunt̄ vt pristinā dignitatem ex authoritate defendant:⁊ quasi vsum peccādi sibi faciant:rescindēda est spes ista.Si vero locꝰ est vbi ista non concurrant restitui possunt qui peccant.Ex his satis ꝑpendit̄ qualis debeat esse sacerdos qui alios ligat ⁊ soluit:discretꝰ.s.⁊ iustꝰ alioqui mortificat sepe animas que non moriuntur:⁊ viuificat que nō viuunt:⁊ ita incidit in maledictionis iudicium.Illud aūt Malac.s.Maledicā benedictionibus vestris:siue suꝑ hereticos tm̄ ⁊ excōicatos:siue super oēs sacerdotes qui vita ⁊ scia carētes bn̄dicere presumūt/dictū accipiat̄:sic intelligi pōt: maledicā bn̄dictionibꝰ vestris.i.his que in eis benedictionibꝰ possidetꝫ qꝛ faciā ea cedere vobis in maledictionē:non in benedictionē:qꝛ ⁊ si bn̄dicūt sanctis nō hoc faciūt ex vero corde:⁊ ideo eorū bn̄dictio eis vertitur in maledictionē.Uel maledicam bn̄dictionibꝰ vestris.i.qđ a vobis benedicit̄:a me erit maledictum:qꝛ bn̄dicunt inique agentibꝰ:adulanturqꝫ peccantibus:dummodo diuites sint.

Malach.ij

Dist.xx ¶De his qui in fine penitent. A

De ꝯfessiōe sacrali ꝙ ꝓtrātū ad opoꝛtunitatē tēpoꝛis respe ctu pn̄ie moꝛtaliū ipse.

Leo papa ď pe.di.vij.in pn̄ci.

Aug.ibidē

Aug.ď pe.dis.vij.c.si ꝗs autem.

ps.xl.

Exo:xij.

Ezec.xviij.

Aug.i li.ď pe.⁊ hꝫ de pe.di.vij.c nullꝰ expectet.ꝑ totū

Sciendum est etiam ꝙ tempus penitentie est vsqꝫ in extremum articulum vite.Unde leo papa:Nemo est desperādus dum in hoc corpore constitutus est:qꝛ nonnunqꝫ qđ diffidētia etatis differtur/consilio maturiore perficit̄.Aug.tamē de penitentiā differentibus ita scribit.Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere penitentiam ⁊ accipit ⁊ mox recōciliatur ⁊ hinc vadit:fateor vobis non illi negamus quod petit:sed non presumimus:qꝛ bene hic exit.Si securus hinc exierit ego nescio.Penitentiam dare possumꝰ:securitatem vero non.Nunquid dico damnabitur?sed nec dico liberabitur.Uis ergo a dubio liberari age penitentiam dum sanus es.Si sic agis dico tibi qꝛ securus es:qꝛ penitentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti.Si vis agere penitentiā qn̄ iam peccare non potes:pctā te dimiserunt:non tu illa.Itē due res sunt:aut ignoscit̄ tibi:aut non ignoscit̄.quid horum tibi sit futurū nescio?Ergo tene certum ⁊ dimitte incertum.Sed quare hoc dixit Aug.cū penitētia que in fine agitur in psalmo appellet̄ sacrificiū vespertinū qđ erat acceptabilꝰ in lege:⁊ cū in quacunqꝫ die innocet̄ deꝰ assit:et quacūqꝫ hora ingemuerit ⁊ conuersus fuerit peccator/vita viuet ⁊ non morietur.Sed illa dixit Aug.propter illos qui penitentiam vsqꝫ in finē vite protrahunt:⁊ tunc non ex dei amore videntur penitere:sed timore mortis quasi ex necessitate.Unde idē quare aperiens quasi superiora dixerit ait Nullus expectet quando peccare non potest.Arbitrij enim libertatem querit deꝰ:vt deleri possint commissa:non necessitatem:sed charitatem:nō tm̄ timorem:qꝛ non in solo timore viuit homo.Quem ergo sero penitet oportet non solum timere iudicem:sed diligere:qꝛ sine charitate nemo saluꝰ eē pōt.Non ergo tm̄ timeat penā ꝙ penitet:sed anxiet̄ pro gloria.Que cōuersio si cōtigerit alicui etiā in fine desperandum non est de eius remissione. Sed qm̄ vix vel raro est tam iusta conuersio timendum est de penitente sero:maxime cum filij quos illicite dilexit sint presentes:vxor ⁊ mundus ad se vocet.Multos solet serotina penitentia decipere.Sed qm̄ deus semꝑ potens est/semper etiam in morte iuuare valet quibus placet.Cum ergo opꝰ sit non hominis sed dei fructifera penitentia inspirare eam potest quādocūqꝫ vult sua misericordia:⁊ remunerare ex misericordia quos dānare potest ex iustitia.Sed qm̄ multa sunt que impediunt ⁊ languentem retrahūt

periculosissimū est: ꝛ interitui vicinū ad mortem protrahere penitētie remedium. Sed magnū est, cui deꝰ tunc inspirat (si quis est) veram penitētiā. Sed si etiam sic conuersus vita viuat ꝛ non moriatur: nō promittimus qꝺ euadat omnem penam. Nam prius purgandus est igne purgationis: q̄ in aliud seculū distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis ꝛ si eternꝰ nō sit: miro modo grauis est: excellit eñ omnem penam quā vnq̄ passus sit aliquis in hac vita. Nunq̄ in carne tāta inuēta est pena: lȝ mirabilia martyres passi sint tormenta: ꝛ multi nequiter quanta sepe sustinuerunt supplicia. Ex his satis ostenditur q̄: periculosum sit differre penitentiam vsq̄ in finem vite. Si tamen etiam tunc vera habeatur penitentia: hominem liberat: ꝛ vitam mortuo impetrat: non sic tamē vt nullam sentiat penam: nisi forte tanta sit vehementia gemitus ꝛ contritionis: que sufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo sit difficile vt tunc sit vera penitentia que tam sera venit quando cruciatus membra ligat ꝛ dolor sensuȝ opprimit vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen sera quam nulla. Penitētia eñ ꝛ si in extremo vite hyatu aduenit: sanat ꝛ liberat. Multū sera fuit latronis penitentia, sed non fuit sera indulgentia. Sed licet latro veniam meruisset in fine de omni crimine. non tamen dedit baptizatis peccandi et perseuerandi authoritatem. Luc.xxiij.

¶ De his qui hic pniam nō complent. B

Si vero queritur de illis qui in hac vita pniam non complent vtrum transituri sint per ignem purgatorij: vt ibi compleant qꝺ hic minus fecerunt? Idem dicimus ꝛ de istis esse sentiendum: ꝛ de his qui in extremis penitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio ꝛ delicti exprobratio: vt sufficiat ad puniendum peccatum: liberi ab aliis penis transeūt ad vitam: ꝛ si inexpleta fuerit penitentia: quia perfecte penituerūt ꝛ ingemuerunt corde. Qui vero non adeo conteruntur corde ꝛ ingemiscunt pro peccato: si ante expletionem penitentie discesserint: ignem purgatorium sentiēt ꝛ grauius punientur: quam si hic implessent penitentiam. Horrendum est enim incidere in manus dei viuentis. Deus enim cum sit misericors ꝛ iustꝰ ex misericordia penitenti ignoscit non reseruans peccatum ad penam eternam. Ex iustitia vero impunitum non dimittit delictum: aut enim punit homo aut deus: homo autem punit penitendo: deus autem penam exigendo. Et est penitētia interior ꝛ exterior: Si ergo interior penitudo fuerit tāta vt sit sufficiens vltio peccati. deus qui hoc nouit ab illo qui taliter penitet vlterius penam non exigit. Si vero interior penitudo non sufficit in vindictam peccati nec exterior pnia implet: deus qui modos ꝛ mensuras peccatorum: ꝛ penarum nouit addit penitentiam sufficientem. Studeat ergo quisq̄ sic delicta corrigere vt post mortem non oporteat penam tolerare. Quedam enim peccata mortalia in penitentia fiunt venialia: non tamen mox sanantur. Sepe eñ infirmus moreretur si non medicaretur: nō tamē statim medicatus sanatur. Languet post victurus qui prius erat moriturus. Qui autem impenitens moritur: omnino moritur ꝛ eternaliter cruciatur. Si eñ semper viueret: semper peccaret. Heb.x. Au. de hac falsa pe. et hr̄ de peñ. dist. vij.

¶ De illo cui sacerdos indiscretus iniungit paruā pniam. C

Si vero de illo queritur qui satisfactionem iniunctaȝ impleuerit que ignorantia vel negligentia sacerdotis peccato condigna nō fuit: vtrum de vita migrans ab omni pena liber sit? Idem respondeo qꝺ supra de illo qui penitentiam non compleuit dixit: quod si tantum est lac

nimentum interioris doloris vt sufficiat in vindictam peccati:omnino liberatus est si vero non sufficit dolor interior simul cum pena iniūcta: addet
Luce.xxiij. deus penam.Quod autem interdum sufficiat dolor interior ad vindictaȝ peccati:certum documentum habemus in illo latrone:qui sola mentis cōtritione ꝛ confessione statim vt conuersus fuit/paradisum ingredi meruit Sed quia dispensatores ecclesie contritionis quantitateȝ non perpendūt quibus non est datum intelligere occulta cordium omnibus leges penitē
Aug.lench tie constituūt tam magis quā minus de peccato dolentibus.Quorum stu
ꝛ hr̄ de pe. dium ad hoc precipue tendere debet:vt cordis dolorem quātum fas est co
di.j.c.in ac gnoscant/ꝛ sm̄ ipsius modum satisfactionem iniungant.Vñ Augusti.In
tione. actione penitentie vbi tale commissum est/vt is qui commisit a xp̄i etiam
ps̄.l corpore separetur non tam consideranda est mensura temporis quam doloris.Cor enim contritum ꝛ humiliatum deus non despicit.Uerum qꝛ plerunqꝫ dolor alterius cordis occultus est alteri:nec in aliorum notitiā nisi
ps̄.xxxvij. per verba vel alia quecunqꝫ signa procedit cum sit coram illo cui dicitur.
j.Cor.j Gemit⁹ me⁹ ad te non est absconditus.recte constituunt̄ ab his qui ecclijs presunt tp̄a pnie vt satisfaciat etiā ecclesie in qua pc̄ā ipsa remittunt̄: extra eaȝ quippe nō remittunt̄.Ipsa em̄ spm̄sctm̄ pignus accepit sine quo nō
Hiero.dpe. remittunt̄ vlla pctā.Item Hiero.Mensura tp̄is in agenda pnia.Ideo non
di.j.c.men satis aperte prefigunt canones pro vnoquoqꝫ crimine.Ut de singulis dicā
suram. qualiter vnumquodqꝫ emendandū sit:sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt:qꝛ apud deū non tm̄ valet mensura temporis:q̄ꝫtum doloris.Nec abstinētia tantum ciborum:q̄ꝫtuȝ mortificatio vitiorum.Ideoqꝫ tempora pnie ꝑ fide ꝛ conuersatione fidelium penitētium abbreuianda precipiunt ꝛ pro negligentia protelanda. pro quibusdam tm̄ culpis modi pnie sunt impositi.

¶Quod morientibus non sit imponenda satisfactio:sed innotescenda. D

26.q.vij.c. Solet etiam queri vtruȝ satisfactiōis lex morituris sit im
ab infirm̄. ponenda.De quo Theodorus Cantuarie.ep̄s in penitētionali suo sic ait Ab infirmis in periculo mortis positis pura inquirenda est confessio peccatorum:nō tm̄ est illis imponēda quātitas penitētie sed innotescēda ꝛ cū amicorū orationibus ꝛ elemosinarū largitionibus pondus pnie subleuādum si forte migrauerint.Si vero conualuerint pnie modum a sacerdo-
Leo papa. te impositum diligenter obseruent.Alijs vero pro qualitate peccati pnia
xxvj.q.vij. decernenda est presidentiū arbitrio.Unde leo papa.Tempora penitudis
c.tp̄a.pe. habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio prout conuersorū animos perspexeris esse deuotos.Pariter etiā habere debes etatis senilis aſs simul intuitum ꝛ respicere periculorum quorumcunqꝫ vel egritudinuȝ necessitates.

¶In necessitate non est neganda pnia vel recōciliatio. E

Leo papa. Sciendum etiam ꝙ tempore necessitatis non est negāda
xxvj.q.vj.c pnia vel reconciliatio penitentibus.Unđ Leo papa.His qui tp̄e necessita
his qui. tis ꝛ periculi vrgentis instantia presidium pnie ꝛ mox recōciliationis implorant:nec satisfactio interdicenda est:nec reconciliatio deneganda: qꝛ misericordie dei nec mēsurā possumus ponere nec tempora diffinire.Qđ si
Juli⁹ pp̄. ita aliqua egritudine aggrauati sunt:vt quod pauloante poscebant sub
c.si pbr. presenti significare non valeant/testimonia eis fidelium circūstantiū pro
Ezec.xviij. desse debebūt/simulqꝫ pnie ꝛ recōciliationis consequātur bñficiū.Itē Ju-

tius papa. Si presbiter pniam abnegauerit morientibus: reus erit aiarũ qz dñs ait: cum conuersus fuerit: tunc saluus erit. Uera enĩ confessio vltimo tpe potest esse quia non modo temporis: sed etiam cordis deus inspector est sicut latro probat.

xxvi.q.vi.c cognouimus.ad finẽ Luce.xxiij.

¶ Quod presbyter non reconciliet inconsulto episcopo nisi in necessitate. F

xxvi.q.vi.c cognouimus.§.cuiãt

Non debet tamẽ presbyter penitentem reconciliare inconsulto epo: nisi vltima necessitas cogat. Uñ in carthaginensi concilio. Presbyter inconsulto epo non reconciliet penitentem. nisi absente episcopo vltima necessitas cogat. Cuiuscunq̃ penitentis publicuz crimen est quod vniuersam commouerit vrbem ante absidam. s. introitum ecclie manus ei imponatur. Item Aurelius episcopus dixit. Si quis in periculo constitutus fuerit et se reconciliari diuinis altaribus pecierit. si episcopus absens fuerit debet vtique presbyter cõsulere episcopum: et sic periclitantem eius precepto recõciliare. Inconsulto vero episcopo non potest excommunicatos vel publice penitentes presbiter reconciliare. Unde in Carthaginensi concilio secũdo statutum est vt chrysma vel reconciliatio penitentium et puellarum consecratio a presbyteris non fiat. Item reconciliare quemq̃ in publica missa presbytero non liceat: puellarum tñ consecratio consulto episcopo per presbyterum fieri valeat. Unde in Carthaginensi concilio secundo. Presbyter incõsulto episcopo virgines non consecret / chrysma vero nunq̃ conficiat. Sicut precepto episcopi potest presbyter consecrare virgines. sic et reconciliare penitentes.

In cõcilio cartaginẽsi. et hẽ. xxvi.q.vi. presbyter. xxvi.q.vi. c. aurelius eps. xxvi.q.vi.c iubet. ibidem Ibidẽ. ca. pbr̃.

¶ An oblatio eius sit recipienda: qui currens ad penitentiam preuenitur morte. G

Si autem queritur de illo qui ad penitentiam festinãs sacerdotem inuenire non potuit et ita decessit / vtrum oblatio eius sit recipiẽda. Dicimus qz est. Uñ in appanensi concilio. Si aliquis fuerit mortuus q̃ non fuerit confessus / et testimonium hz bonum et non poterat venire ad sacerdotem: sed preoccupauit eum mors in domo vel in via faciãt pro eo parentes eius oblationem ad altare / et dent redemptionem pro captiuis.

xxvi.q.vi.c Si aliquis

Dist.xxi.

¶ De peccatis que post hanc vitam dimittuntur. A

Solet etiam queri vtrum post hanc vitam aliq̃ peccata remittantur. Quod aliqua post hãc vitaz remittantur chriſtus ostendit in euangelio vbi ait. Qui peccauerit in spiritũ sanctum non remittetur ei neq̃ in hoc seculo neq̃ in futuro. Ex quo datur intelligi sicut sancti doctores tradunt: quod quedam peccata in futuro dimittentur. Quedam enim culpe in hoc seculo relaxantur: quedam vero parue etiam in futuro: que quidem post mortem grauant sed dimittuntur si digni sunt si bonis actibus in hac vita meruerunt vt dimittantur eis. De illis etiam qui edificant lignum: fenum: stipulam. dicit Aug. quod ignem tribulationis transitorie inuenient cremabilia edificia que secum portauerunt homines cremãtes. Ait enim sic Post istius sane corporis mortem donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis et remunerationis: si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum: qui edificauerunt / lignum / fenum stipulã et huiusmodi. ignem. dicantur perpeti: quem alij nõ sentiunt / qui huiusmodi edificia non portauerunt / vt inueniant ignem

Dist.xxi. de cõfessiõe sacrãli q̃ tñ ad oportunitatẽ tpis respectu penitentie venialium. Luc.xij. Mat.xij. Marc.xv. Gre. xxv.d. c. q̃lis hinc i.Cor.iij. Aug. sr. ps et an glo.i. Cor.iij. dies dñi.

transitorie tribulationis venialia concremantem non redarguo quia forsi
tan verum est. Sed quia dicitur saluus erit quasi per ignem contemnitur
ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille quam quicquid pōt homo pati in hac
vita. Hic aperte insinuatur quod illi qui edificant lignum/fenum/ stipulam/
quedam cremabilia edificia. idest venialia peccata secum portant: que in
igne emendatorio cremantur. Unde cōstat quedam venialia peccata post
hanc vitam deleri.

¶ Quod alij citius/alij tardius purgantur in igne. B

In illo autem igne purgatorio alij tardius alij citius pur

Au. l ench. gantur scdm quod ista pereuntia magis vel minus amauerunt. Unde Augu.
c. liij: vel. l. post hāc vitā incredibile non est: nōnullos fideles p ignē quēdam purga
Quid sit torium/ quāto magis minus sue bona pereūtia dilexerunt tanto tardius ci
edificare li tiusque saluari. Unde nō frustra illa tria distinxit Apostolus: lignū/fenum/
gnū: fenum stipulam q̄ illi edificāt: qui et si aliena nō rapiāt: rebus tn̄ infirmitati con
aut stipu cessis aliqua dilectiōe inherēt. Qui sm̄ suos amandi modos vel diuti⁹ vt
lam. lignū/vel minus vt fenū: vel minimū vt stipulā ignē sustinebunt. Qui ve
ro superedificāt aurū: argētum: et lapidem preciosum: de vtroque igne securi
sunt: non solū de illo eternoq̄ cruciaturue est impios ineternū: sed etiā de
illo emendatorio quo purgabuntur quidam saluandi. C

¶ Oppositio.

Hic obijci potest. Si per lignum/fenum/stipulam/venia
lia intelligunt pctā: et nullus adeo perfectus est qui venialiter non peccet/
ergo qui edificant aurum/argentum et lapidem preciosum: edificant etiā
lignū/fenū/stipulam ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus: quia nō
Solutio. omnis qui venialiter peccat: lignum/fenū/ stipulam edificat sicut econuer
so non omnis qui contemplatur deum et diligit proximū et opera bona fa
cit edificat aurū: argentum lapidem preciosum: et tamen in auro intelligit
contemplatio dei: in argento dilectio pximi: in lapide precioso bona ope
ra. Sed illi qui edificant: lignū/fenum/ stipulam deum contemplantur et
In Ench. proximum diligunt/ et opera bona faciunt/nec tamen edificant: aurū/argē
tum/ et lapidē preciosum. Hec enim edificat qui sic illa tria facit: vt cogitet
que sunt dei et quomodo placeat deo nō mundo. Lignū vero et fenū et stipu
la accipi possunt secularium rerū quamuis licite concessarū tales cupiditates
vt amitti sine animi dolore non possint. Hec ergo edificat is qui cogitat q̄
Au. l ench. mundi sunt: quomodo placeat mundo: qui circa diuitias suas quodā car
Idē d fide nali affectu tenetur/et tamen ex eis multa beneficia facit: nec pro eis aliqd
et opibus. fraudis vel rapine molitur. Ex his ergo patet quod nō idem homo simul hec
Quid sit et illa edificat. Illa enim edificatio perfectorum tantum est: qui non cogi
edificare: tant placere mundo: sed tantum deo/qui et si venialiter aliquando pec
aurū: argē cant/feruore charitatis ita absumitur in eis peccatum sicut gutta aque in
tū vel lapi camino ignis/ et ideo nunquam secū portant cremabilia. Hec autem inferior
dē pciosū. edificatio minorū est: qui nō tātum deo: sed etiam mundo placere cogitāt
Augusti. deum tamen preponunt. Si vero mundum preponerent: non superedifica
rent: sed destruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales quib⁹ de
diti sunt/domibus/coniugibus: possessionibus: ita vt nihil pponant chri
sto: illis tribus significantur que in mentes perfectorum non cadunt/ et si
alia venialia admittant. In cordibus vero minorum interdum durant
vsque in finem: qui cum talibus edificijs transeunt: sed dissoluūtur in igne.
Ipsi vero merito fundamenti salui erunt: grauissimam tamen penam sen

uent. Ex quo apparet ꝗ̄tam hic misericordiam exhibet deus: et ꝗ̄tam ibi exerceat seueritatem: cum pro eodem peccato multo grauius ibi puniat ꝙ̄ hic.

¶ Opinio quorundam cum obiectione. D

Sed forte dices illud esse accipiēdum de pena peccati: nō de ipso peccato: ꝙ Grego. dicit. quedam leuia in futuro dimittenda. Si enī veram penitentiam habuerit quis: peccata omnia dimissa sunt ei: sed pena forte remansit. Ideoꝗ̄ si vere penitens obijt/ sine peccato trāsijt. Si autem vere penitēs non est in obitu maculam portat que nunꝗ̄ delebit. Qui vero edificat lignum fenum: stipulam: vere penitet: quia bonus est et charitatem habet: et in charitate de hac vita transit: ergo sine peccato transit. Non sequitur. Uerum quidem est: quia bonus est et charitatē habet et vere penitet/ et tamen cum veniali peccato transit quod non deleuit penitentia. Penitētia enim nō delet nisi peccatum illud quod deserit homo. Tale autem peccatū sepe in hac vita nō relinquitur ab homine: et tamē vere penitens est: et si non de omnibus venialibus peniteat. Potest enim quis de omni mortali et de omni veniali penitere: excepto vno vel pluribus venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem et vnum vel plura venialia/ quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bon⁹ charitatem habens: sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hec secularia: talis existens subita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus est: et tamen saluabitur: a quo non se hic absoluit/ ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Constat ergo quedā p̄ctā scꝫ leuia post hanc vitā dimitti. Si vero de pena peccati illud intelligi voluissent auctores: cur magis commemorassent leuia ꝙ̄ grauia/ cum etiam grauium pena hic inexpleta post hanc vitam restet?

Gre. xxv. d. c. Qui⁹ hic.

Qd̄ aliq̄s vere penitere si nō oī veniali.

Exēplo vtitur ad probādum dictum.

¶ De generali confessione quid prosit. E

Post hec considerandum est quid prosit confessio illa vbi singula peccata que quisꝗ̄ fecit non exprimuntur. Sane dici potest: ꝙ omnia criminalia semel saltem oportet in confessione exprimi nisi aliqua a mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia: generaliter saltem ea confitere quorum memoriam non habes/ et sic nihil celasti de sceleribus tuis. Uenialia vero vt ait Augustinus quia innumerabilia sunt sufficit generaliter confiteri/ nisi aliqua sint frequenter iterata: perfectius est tamen etiam illa exprimere si vales. Ideoꝗ̄ quotidie generaliter fit confessio in ecclesia pro venialibus scilicet peccatis que quotidie admittim⁹ et pro illis mortiferis quorum noticiam non habemus. Unde Augustinus. Ueritatem dicit deo penitens quando nihil illi de commissis sceleribus celat: nunquid et si voluntate celauerit/ deus ignoret: sed veritatem sibi dici vult ab eo: vt veniam consequatur. Si vero mente aliqua exciderint: confitetur veritatem deo: cum generaliter dixerit. Deus qui nosti occulta cordis et opera mea et delicta a te non sunt abscondita: quibus veniam largiaris precor/ et hec est veritas confitentis quam diligit deus. Unde. Ecce enim veritatem dilexisti. Hic insinuatur quod generalis confessio etiam mortalia delet quorum intelligentia non habetur.

Au. I q̄nta missiōe ꝫ pelagianos.

Ps. l.

¶ Nemo confiteatur peccata que non fecit. F

Sicut autem penitens celare nō debet peccatum suū quia superbia est: ita nec humilitatis causa fateri se reum illius quod se non

commisisse noscit quia incauta est talis humilitas et peccatorem consti-
An. de vertuit. Unde Augustinus. Cum humilitatis causa mentiris si non eras pec-
bis apli. t catorante& mentireris mentiendo efficieris quod vitaras: q2 veritas in
hf. xxij. q. te non est nisi ita te dixeris peccatorem: vt etiam esse cognoscas. Veritas
ij. c. cu3 hu autem ipsa est vt quod es dicas. Nam quomodo est veritas vbi regnat
militatis. falsitas.

¶ De penis sacerdotis q̄ petm̄ publicat confitentis. 6

Caueat autem sacerdos ne peccata confitētium aliis pro-
Greg. 6 pe dat alioquin deponatur. Unde Grego. Sacerdos ante omnia caueat ne de
di. vi. ca. sa his qui ei confitentur peccata alicui recitet non propinquis: nō extraneis:
cerdos. nec quod absit pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit deponatur et om-
xvi. q. i. ca. nibus diebus vite sue ignominiosus peregrinando pergat. Quod vero di-
ad min⁹. S. ctum est vt penitens eligat sacerdotem scientem ligare et soluere: videtur
ecce in hoc. contrarium ei quod in canonibus reperitur: vt nemo scilicet alterius par-
xi. q. ij. q̄si rochianum iudicare presumat. Sed aliud est fauore vel odio proprium sa-
p totum. cerdotem contemnere quod canones prohibent: aliud cecum vitare: quod
Urbanus facere monet, ne si cecus cecum ducat ambo in foueam cadant.
Ait enim Urbanus secundus. Placuit vt nulli sacerdotum deinceps liceat
Mat. xv. quemlibet commissum alteri sacerdoti ad penitentiam recipere: sine eius
Ibidē. c. co consensu cui se prius commisit nisi pro ignorantia illius cui prius confes-
placuit. sus est. Qui vero contra hoc facere tentauerit: gradus sui periculo sub-
iacebit.

¶ Si peccata dimissa redeant. A

Dist. xxiij. Ostēdit q̄ tū cōfessio nis cōtem-pt⁹ absit. Cum q3 multis auctoritatibus supra sit assertū in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confessionem vel operis satisfactionem ei etiam qui aliquādo in crimē relapsurus est queritur si post cordis contritionem confiteri contēpse-
Auctorita rit, vel in peccatū idem vel simile ceciderit: an peccata dimissa redeant. Cu-
tib⁹ astruit ius q̄stionis solutio obscura est t perplexa: aliis asserentibus: aliis ecōtra
pctā redi- negantibus peccata semel dimissa vlterius replicari ad penā. Qui vero di-
re. cunt peccata dimissa redire, subditis se muniunt testimoniis. Ambro. ait.
Donate inuicē si alter in alterū peccat: alioquin deus repetit dimissa. Si
enim in his contemptus fuerit sine dubio reuocabit sententiā per quā mi-
Mat. xviij. sericordiā dederat: sicut in euangelio de seruo ne& legitur, qui in cōseruū
Raba. de suum impius deprehensus est. Item Raba. Nequā seruum tradidit deus
pe. di. iiij. tortoribus quoadus& redderet vniuersum debitū: quia non solum pecca-
in pn. et. c. ta que post baptismum homo egit reputabuntur ei ad penam: sed etiam
seque. originalia que in baptismo sunt ei dimissa. Item Grego. Ex dictis euange
Gre. l ome. liis constat: quia si ex toto corde non dimittimus, quod in nos delinqui-
quadam. tur: t hoc rursum exigitur quod iam nobis per penitentiā dimissum fuisse
Augu. In gaudebamus. Item Augusti. Dicit de⁹ dimitte et dimittetur tibi: sed ego
Eadē omel. prius dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseris reuocabo te, t quic-
Luce. vj. quid dimiserā replicabo tibi. Item. Qui diuini beneficii oblitus suas vult
Ibidem. vindicare iniurias, non solum de futuris peccatis veniam non merebitur:
Beda sr lu sed etiam preterita que iam sibi dimissa credebat, ad vindictam ei replica-
cā. xi. t ma buntur. Item Beda. Reuertar in domum meam tc. Timendus est ille ver-
thei. xij. siculus non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus,
Ibidem. per incautelam nos vacantes opprimat. Item. Quecu& enim post baptis-
ma siue prauitas heretica seu cupiditas mundana arripuerit, mox omniū

prosternet in imaviciorum. Item Augusti. Redire dimissa peccata: vbi fra An.li.d ba
terna charitas non est: apertissime dominus in euangelio docet/ in illo ser' ptismo de
uo a quo dimissum dominus debitum petijt eo q ille conseruo suo debitũ pe.dis.iiij.
nollet dimittere. His auctoritatibus innituntur qui dicũt peccata dimissa Mat.xviij.
si replicantur redire simpliciter. Quibus opponitur. Si quis pro peccato Oppositio
de quo penituit et indulgentiam accepit iterũ punitur. non videtur iustũ. cõtra eos.
Si punitur pro eo quod peccauit, et non emendauit iustitia est aperta. Si
vero requiritur qd fuerat condonatum/ vel iniustitia est: vel iustitia occul
ta. Uidetur etiam deus bis in idipsum iudicare: et duplex tribulatio cõsur Naum.i.
gere q scriptura negat. Sed ad id potest dici q neq duplex tribulatio con
surgit nec iudicat deus bis in idipsum. Hoc enim fieret si post condignam
satisfactionem et sufficientem penam iterum puniret: sed non satisfecit di-
gne et sufficienter qui non perseuerauit. Debuit enim iugem peccati habe-
re memoriam non ad faciendum: sed ad cauendũ debuit non obliuisci om Augu.sup
nes retributiones dei. que tot sunt quot sunt peccatorum remissiones. Tot psalteriũ.
ergo debuit cogitare dona dei: quot mala sua ac pro illis vsq in finẽ gra-
tias agere. Sed quia ingratus ad vomitum sicut canis redijt ante acta bo
na mortificauit: et peccatum dimissum reuocauit. vt cui humiliato ante ij.Petri.ij.
deus peccatum dimiserat eidem postea elato et ingrato imputet.

¶ Aliorum sententia. B

Sed quia absonum videtur vt peccata dimissa iterũ im-
putentur placet quibusdam neminem pro peccatis semel dimissis iterum a
deo puniri. Sed ideo dicuntur dimissa redire et imputari quia propter in-
gratitudinem ita reus et peccator constituitur vt ante fuerat. Sic enim qd
dimissum fuerat dicitur exigi quia remissiõis percepte ingratus. ita reus Mat.xv.
fit vt ante fuerat. Utriq parti questionis probati fauent doctores. Ideoq Luce.xvi.
alicui parti non preiudicans studioso lectori iudiciũ relinquo: addens mi
hi tutũ fore ac saluti propinquũ sub mensa dominorum micas edere.

¶ Quid sit hic sacramentum et res. C

Post predicta restat inuestigare quid in actione peniten Sãdolph'
tie sit sacramẽtum et res. Sacramentũ enim signum est sacre rei. Quid er-
go hic signum est? et que est res sacra huius signi. Quidam dicunt sacra-
mentum hic esse quod exterius tantum geritur scilicet exterior penitentia
que est signum interioris penitentie scilicet contritionis cordis et humilia
tionis. Quod si est: non omne sacramentum euangelicum id efficit quod fi
gurat. Exterior enim penitentia non efficit interiorẽ: potius interior causa
est exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi hoc esse intelligẽdum de illis sacra
mentis que in nouo testamento instituta sunt: vt est sacramentum baptis-
mi: confirmationis et corporis christi. Sacramentum vero penitentie sicut
et coniugij ante tempus gratie etiam a primordio humani generis fuit.
Utrumq enim institutum fuit in primis parentibus. Item. Si exterior pe-
nitentia sacramentum est: et interior res sacramenti: sepius precedit res
sacramentum q sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam et Alior sen-
in alijs sacramentis que efficiunt quod figurant: hoc sepe contingit. Qui- tentia.
dam autem dicunt exteriorem penitentiam et interiorem esse sacramentum
nec duo sacramenta: sed vnum: vt species panis et vini non duo sunt sacra
menta sed vnum. Et sicut in sacramento corporis: ita etiam in hoc sacra-
mento dicunt aliud esse tantum sacramẽtum scilicet exteriorem penitentiã
aliud sacramentũ et rẽ scz interiorẽ penitentiã: aliud rẽ et nõ sacramẽtũ sc,

remissionem peccatorum. Interior enim penitentia et res est sacramenti id est exterioris penitentie: et sacramentum remissionis peccati: quam et signat et facit. Exterior quoque penitentia et interioris signum est: et remissionis peccatorum.

¶ De sacramento unctionis extreme. A

Dist. xxiii. De unctione extreme sacramento. De tribus generibus unctionis.

Preter premissa est etiam aliud sacramentum. s. unctio infirmorum que fit in extremis oleo per episcopum consecrato. Et sunt tria genera unctionis. Est enim unctio que fit chrismate: que dicitur principalis unctio: quia in ea principaliter paracletus datur. Unde et propter abundantiam gratie duos liquores mixtos habet oleum. scilicet et balsamum: oleum conscientie balsamum fame. Crisma vero grece unctio latine dicitur. Nec tamen omne oleum ad unctionem sanctificatum chrisma vocatur: sed illud solum quod miscetur cum balsamo: quo capita regum et pontificum unguntur. quo etiam baptizatos sacerdos ungit in vertice et pontifex per impositionem manus confirmandos ungit in fronte. Est et alia unctio qua cathecumini et neophiti unguntur in pectore et inter scapulas in perceptione baptismi. Tertia vero unctio est que dicitur oleum infirmorum de qua nunc agitur.

¶ A quibus institutum sit hoc sacramentum. B

Jacobi. vi.

Hoc sacramentum unctionis infirmorum ab apostolis institutum legitur. Ait enim Jacobus. Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros ecclesie: et orent super eum ungentes eum oleo in nomine domini et alleviabit eum dominus: et si in peccatis fuerit: dimittentur ei. In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum. scilicet ad peccatorum remissionem et ad corporalis infirmitatis alleviationem. Unde constat eum qui hanc unctionem fideliter devoteque percipit: et in corpore et in anima alleviari: si tamen expedit ut in utroque allevietur. Quod si forte corporis valitudinem illum habere non expedit: illam que est anime sanitatem in hoc sacramento acquirit. Et sicut in aliis sacramentis ita et in isto: aliud est sacramentum aliud res sacramenti. Sacramentum est ipsa unctio exterior res sacramenti unctio interior que peccatorum remissione et virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu vel negligentia sacramentum hoc pretermittitur periculosum est et damnabile.

¶ De iteratione huius sacramenti. C

Aug. in libro cotra parmenianum.

Querunt aliqui si hoc sacramentum iterari possit: cum baptismus et alia quedam sacramenta semel suscepta non iterentur. Augustinus dicit. Sacramentum non iterandum et sacramento non faciendam esse iniuriam: sed hoc dicit ubi agit de sacramento baptismi et confirmationis et ordinationis. Unde non videtur illud generaliter accipiendum: sed de sacramento baptismi confirmationis et ordinationis: que nullatenus sunt repetenda quia semel tantum et non sepius datur baptismus confirmatio et ordinatio. Sacramentum vero altaris et penitentie et coniugii sepe iterari videtur: quia sepe sacramentum corporis percipitur: frequenter penitentia agitur: coniugium sepe contrahitur. Quare ergo unctio similiter non potest iterari. Si morbus non revertitur medicina non iteretur. Si vero morbus non potest cohiberi quare medicina debet prohiberi. Sicut oratio iterari potest ita et unctio iterari posse videtur utraque enim illic commemorat Jacobus et utrumque alteri cooperatur ad conferendam alleviationem corporis et anime. Cur ergo negatur unctionem super infirmum posse iterari ad impetrandum sepius sanitatem mentis et corporis: cum propter infirmitatem eadem sepe iteranda

sit oratio. Quidam autem de omni sacramento intelligi volunt q̄ non sit iterandum. scʒ s̄m totum illud qd̄ pertinet ad sacramentum dicentes quedam sacramenta sepius posse suscipi: quedam vero non. Nec tamen que sepius sumuntur totaliter iterantur vt sacramentum altaris et vnctionis que licet sumantur sepius tamen quia non iterum benedicitur eadeʒ hostia vel idem oleum: non iteratur sacramentum cum iniuria. Sed dicet quis: sic et baptismus nō iterat̄ etiā si aliquis frequēter baptizetur dūm eadē aqua non iterū benedicatur. Sed aliud est (inquiunt illi) de benedictione aque qua fit baptismus. aliud de benedictione panis et olei. Potest enim baptismus celebrari in aqua etiaʒ nō benedicta: q2 illa benedictio pro reuerentia tantum fit et decore: non virtute sacramenti. Sed corpus christi non potest confici nisi de pane consecrato: nec vnctio illa fieri potest nisi de oleo ab episcopo consecrato. Ideoq; illa sanctificatio ad virtuteʒ sacramenti pertinere videtur. In coniugio quoq; semel tantum benedicitur quisq; nō sepius. Benedicitur enim vt ait Ambrosius cum prima et non secunda vxore. Si ergo cum dicitur sacramentum non esse iterandum: nec iniuria ei esse faciēda: rationem dicti referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur de omni sacramento generaliter id verum est. Si vero ad susceptionem sacramenti: de quibusdaʒ verum est q̄ non iterantur crebra susceptione: de aliis vero quibusdam non quia frequenter sumūtur: vt hoc vnctionis sacramentum qd̄ in omni pene ecclesia sepe repetitur.

Aliorū opinio.
Amb. i gl. super illud i. Cor. vii. Nubat tm̄ in domino.

De ordinibus ecclesiasticis.

A Dis. xxiiii. De sacro ordinis q̃tuz ad ea q̄ ad illud disponunt.

Nunc ad considerationem sacre ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradus siue ordines sicut ex sanctorum patrum dictis aperte traditur: et capitis nostri scʒ Iesu Christi exemplo monstratur qui omnium officia in semetipso exhibuit: et corpori suo qd̄ est ecclesia eosdem ordines obseruā dos reliquit. Septem autem sunt propter septiformem gratiam sancti spiritus: cuius qui non sunt participes ad gradus ecclesiasticos indigne accedunt. Illi vero in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia spiritus sancti: cum ad ecclesiasticos ordines accedunt: in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Hugo. li. ii parte. iii. ca. iiii.
Quare. vii. sunt.

Quales assumendi sunt ad clerum.

B Clemēs papa. di. xxiii ca. tales.

Tales autem ad ministerium spirituale eligendi sunt clerici qui digne possint dominica sacramēta tractare. Melius est enim episcopo paucos habere ministros qui possunt digne opus dei exercere q̄ multos inutiles qui ordinatori graue onus inducant. Tales enim decet esse ministros christi qui septiformis gratia spiritussancti sint decori: ex quorum doctrina et conuersationis forma eadem gratia in aliis transfundatur: nec celestes margaritas spiritualium verborum officiorumq; diuinoruʒ sordide vite pedibus conculcent. In sacramento ergo septiformis spiritus septem sunt gradus ecclesiastici. scilicet ostiarii: lectores: exorciste: acoliti: subdyaconi: dyaconi: sacerdotes: omnes tamen clerici vocantur. id est sortiti. Corona enim signaculum est quo signantur in partem sortis ministerii diuini. Corona regale decus significat quia seruire deo regnare est. Unde ministri ecclesie reges esse debent: vt se et alios regant: quibus Petrus ait. Uos estis

Math. vii.
De corona et tonsura.
Hugo. li. ii parte. iii. c. i.

i. Pet. ij. ij. Cor. iij. genus electum: regale sacerdotium &c. Summitas capitis desuper nudata: vt eorum mens ad dominum libera monstretur: que reuelata facie gloriam dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis: denudatio capitis est reuelatio mentis. Clericus enim secretorum dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum. scz oculorum et aurium vt vitia in corde et opere pullulantia doceantur prescindenda ne ad audiendum et intelligendum verbum dei prepediatur mens: pro quo ser-
Hugo. vt. s. capi. ij. Nûeri. vj. uato reddetur in excelsis corona. Tonsure autem ecclesiastice vsus a naza reis exortus videtur: qui prius crine seruato deinde ob vite continentiam caput radebant et capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc vsus inoleuit vt qui diuinis cultibus mancipantur: quasi nazarei. i. sancti crine posito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur. Fili hominis sume gladium acutum et duc
Ezechie. v. Act. xviij. i. Cor. xj. Isid. li. vij ethio. et al legat. d. xxi c. cleros. super caput tuum et barbam. In actibus etiam Apostolorum Priscillam et Aquilam hoc fecisse legimus. Paulus quoque et alij quidam discipuli christi hoc fecerunt. Recte ergo in quibuslibet gradibus constituti clerici vocantur quorum nomina et rationes nominum Isido. exponens ait. Cleros et clericos hinc appellatos esse credimus: quia Matthias electus est sorte: quem primum per apostolos legimus ordinatum. Cleros enim grece latine sors vel hereditas dicitur. Ideo ergo dicti sunt clerici: quia de sorte sunt domini. vel quia deum patrem habent. Generaliter vero clerici nuncupati sunt omnes qui in ecclesia dei seruiunt: quorum gradus et nomina sunt hec: ostiarius: lector &c. vt. s.

¶ De ostiarijs. C

Ibidē. i. par. xxvj. Ostiarij idem et ianitores sunt qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi. vt non ingrederetur in illud immundus. Dicti autem ostiarij eo quod presint ostijs templi. Ipsi enim tenentes clauem omnia intus et extra custodiunt: atque inter bonos et malos habentes iudicium
De cōs. dis. xxiij. c. ostiarius. Iohan. ij. Iohān. x. dignos recipiunt indignos respuunt. Unde et eis cum ordinantur claues ecclesie dantur ab episcopo. Et dicitur eis. Sic agite tanquam rationem deo reddituri pro rebus que clauibus istis recluduntur. Hoc officium dominus in sua persona suscepit quando flagello de funiculis facto vendentes et ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit. Ego sum ostium: per me si quis introierit saluabitur et ingredietur et egredietur et pascua inueniet.

¶ De lectoribus.

Isid. xxi. d. cleros. Secundus est gradus lectorum: lectores a legendo sicut psalmiste a psalmis canendis vocati sunt. Illi enim predicant populis quid sequantur: isti cantant vt excitent ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miserabiliter pronuncient: vt quosdam ad luctum et lamentationem compellant. Idem etiam pronunciatores vocantur qui porro
Idē di. xxv verlectis. Di. xxiij. c. lector. annunciant. quia tam erit clara eorum vox: vt etiam longe positorum aures adimpleat. Ad lectores autem pertinet lectiones pronunciare et ea que prophete vaticinauerunt populis predicare: vt iam ex officio in ecclesia legant prophetias et lectiones: vnde et ei videntes populo traditur ab episcopo codex diuinarum lectionum et dicitur. Accipe et esto verbi dei relator: habiturus si fideliter impleueris officium partem cum his qui bene verbum dei ministrauerunt. Qui ad hunc gra-
Hugo li. ij. dum prouehitur: litterarum scientia debet esse instructus vt sensum verborum intelligat: vim accentuum sciat: distincte legat: ne confusione prolationis intellectum au-
Luce. iiij. Esaie. lxi. ditoribus auferat. Attendat quid indicatiue: quid interrogatiue sit legendum: vbi sit in oratione facienda distinctio. Hec enim male seruata: intellectum turbant

& alios ad risum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox, lectoris
hoc officium impleuit christus cū in medio senioꝝ librum Esaie aperiens: Esaie. lxiij
distincte ad intelligendum legit: spiritus domini super me &c. Ex quo lecto
ribus datur intelligi: q2 gratia spirituali dei clarere debent qui aliis verbū
dei annunciant. Hic ordo formam & initiū a prophetis accepisse videtur: qui
bus dicitur. Clama ne cesses quasi tuba exalta vocem tuam.

¶ De exorcistis. E

Tertius est ordo exorcistarum. Exorciste autem ex greco
in latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super ca- Isid. di. xxi
thecuminos & super eos qui habent spiritum immundū nomen domini ad- c. cleros.
iurantes per eum vt egrediatur ab eis. Ad exorcistam pertinet exorcismos
memoriter retinere manusqꝫ super energuminos & cathecuminos in exorci-
zando imponere. Debet autem habere spiritum mundū qui spiritibus im- Dist. xxv. c.
mundis imperat: & malignum expellere de corde suo quē expellit de corpo- perlectis.
re alieno: ne medicina quā alii facit sibi nō ꝓsit: & dicat ei medice cura teip
sum. Hi, cum ordinantur accipiunt de manu episcopi librum exorcismorum
& dicitur eis. Accipite & habetote potestatē imponendi manus super ener- Luce. iiij.
guminos vel cathecuminos. Hoc officio vsus est dominus quando saliua Di. xxiij. c.
sua tetigit aures & linguā: surdi & muti dicens. Effeta: qđ est adaperire per exorcista.
hoc docens nos spiritualiter debere aperire aures precordiorum hominum Math. vij.
ad intelligendum: & ora ad confitendum: vt expulso demone: spiritussanctus Math. viij
vas suum recipiat. Hoc etiam officio vsus est christus cū demoniacos mul Luce. viij.
tos sanauit. Hic ordo a salomone videtur descēdisse qui quendam modum Dis. xxi. cle
exorcizādi inuenit. quo demones adiurati ex obsessis corporibus pellebā- ros.
tur. Huic officio mancipati exorciste vocati sunt. De quibus christus in euā Math. xij.
gelio. Si ego in beelzebub eiicio demonia: filii vestri. scilicet exorciste i quo Luce. xi.
eiiciunt?

¶ De acolitis. F

Quarto loco succedunt acoliti. Acoliti vero grece: latine Dis. xxi. ca.
ceroferarii dicuntur: a deportandis cereis quando legendum est euangeliū cleros.
vel sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria & deportā-
tur ab eis: nō ad effugandas aeris tenebras cum sol eo tempore rutilet: sed Joh. i.
ad signum letitie demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis illa lux Di. xxv. ca.
ostendatur de qua legitur. Erat lux vera que illuminat omnem hominem perlectis.
venientem in hunc mundum. Ad acolitum pertinet preparatio luminarium
in sacrario. Ipse cereum portat. ipse vrceolū cum vino & aqua suggesta pro
eucharistia subdiaconis preparat. Hi cum ordinantur cum edocti fuerint Johā. viij.
ab episcopo qualiter in officio suo agere debeāt: ab archidyacono accipiūt Exo. xxvij.
candelabrum cum cereo. & vrceolum vacuum. Hoc officium dominus se ha- Leuiti. vj.
bere testatur dicens. Ego sum lux mundi: qui sequitur me non ambulat in & exo. vlti.
tenebris: Huius officii formam illi gerebant in veteri testamento qui lucer-
nas candelabri componebant & accendebant igne celesti: ad illuminandas
tenebras aquilonares.

¶ De subdyaconis. G

Quintus est ordo subdyaconorū. grece hypodyacones vo- Di. xxi. ca.
cant: quos nos subdyacones dicimus. Qui ideo sic appellant: q2 subiacēt preceptis cleros.

et officijs leuitarū. Oblationes enim in tēplo a fidelibus suscipiūt: ⁊ leui-
tis supponendis altaribus deferunt. Hi apud hebreos nathinnei vocaban
Dist. xxv. c. turq; est in humilitate dn̄o seruientes. Ad subdiaconū pertinet calicem ⁊
perlectis. patenam ad altare christi deferre ⁊ leuitis tradere eisq; ministrare. Urceolū
quoq; ⁊ aqua manile ⁊ manutergiū tenere: ep̄o ⁊ presbyteris ⁊ leuitis pro
lauandis ante altare manibus aquam prebere. His lex continentie impo-
Hugo. li. ij nitur. q2 altari appropinquantes vasa corporis ⁊ sanguinis christi portāt.
pte. iij. c. ix. Unde illud implere debent. Mundamini qui fertis vasa domini. Ad hos
Esaie. lij. etiam pertinet tantum de oblationibus ponere in altari: q̄ntum sufficere
possit populo: necnon corporales ⁊ pallas ⁊ substratoria lauare. Hi cum
ordinantur accipiunt de manu episcopi patenam ⁊ calicem vacuum. ab ar-
Johan. xiij chidiacono vero vrceolū cum aqua manili ⁊ manutergio. Hoc officio vsus
est dn̄s quando lintheo se p̄cinxit ⁊ mittēs aquā in peluim: pedes discipu-
lorum lauit ⁊ lintheo tersit.

b

Hugo. li. ij. ¶ De dyaconis.

p. iij. c. xvj. Dyaconorū ordo sextū tenet locum propter senarij perfe-
Numeri. iij ctionē. Hic ordo in veteri testamento a tribu leui nomen accepit vel traxit.
Leuiti. viij Dicuntur enim ⁊ leuite. Precepit quippe dn̄s moysi vt post ordinationem
aaron ⁊ filiorum eius prorsus tribus leui ad diuini cultus ministeria ordi
naretur. ⁊ consecraret̄ dn̄o: ⁊ seruirēt pro israel coram aaron ⁊ filijs eius in
Nume. iiij. tabernaculo. Ipsiq; gestarēt archam / ⁊ tabernaculū / ⁊ omnia vasa eius / ⁊ in
circuitu tabernaculi excubarēt in transportando tabernaculo ipsi depone-
rēt rursumq; cōponerēt. A vigintiquinq; annis ⁊ supra iussi sunt seruire in
Nūe. xviij. tabernaculo: quam regulam in nouo testamēto sancti partes constituerūt:
quia hec etas ad ferenda onera est robusta. Leuite ergo ex noīe autoris vo-
cati sunt. De leui em̄ leuite exorti sunt a q̄b9 in tēplo mystici sacri mysteria
Isi. vij. eth explebantur. Hi grece dyacones latine ministri dicuntur: quia sicut in sacer
Di. xxj. ca. dote consecratio ita ⁊ in dyacono ministerij dispēsatio habetur. Ad dyaco-
cleros. num pertinet assistere sacerdotibus ⁊ ministrare in omnibus que aguntur
in sacramentis christi. s. in baptismo. in crismate: in patena ⁊ calice: oblatio
nes quoq; inferre ⁊ disponere in altari. Cōponere etiā mensam dn̄i ⁊ vestire:
Di. xxv. ca. crucē ferre ⁊ p̄dicare euangeliū ⁊ epistolā ad populū. Nam sicut lectoribus
perfectis. vetus testamentū ita dyaconibus nouū predicare p̄ceptum est. Ad ipsum
etiam pertinet officium p̄cum ⁊ recitatio cathecuminorū nominū. Ipse pre
monet aures habere ad dn̄m ipse donat pacē: ⁊ ipse annunciat. Quod au-
Nume. iiij. tem huic ordini a moyse statutum est: hoc etiam in nouo testamento repre-
sentatur: cum dyacono super leuū humerū stola ponitur: ⁊ casula in dieb9
ieiunij cōplicat̄: quia quicquid laboris ⁊ sustinentie in hac vita toleratur
Canti. viij. quasi in leua portatur donec in dextera. i. in eternitate requies habeatur.
Hic ordo ab apostolis celebratus est: quando vt legitur in actibus aposto
lorum septem viros plenos sp̄ū sancto ad hoc officiū elegerunt: vt oratione
Actuū. vj. premissa manus eis imposuerunt. Unde et consuetudo inoleuit vt in omni
De 2se. di. matrice ecclesia septem dyacones circa christi aram quasi septem columne
j. c. ep̄us. assistant. Hi sunt septem angeli tuba canentes in apocalypsi. qui quales
Apoca. viij esse debeant apostolus docet thimotheo scribens. Hi cum ordinantur so-
j. Thim. iij lus episcopus eis manum imponit: quia ad ministerium applicantur. Po
Di. xxiij. c. nit eis orarium id est stolam super leuum humerum: vt per hoc intelligant
dyaconus. se accepisse iugum domini suaue: quo ad sinistram pertinentia diuino ti-
Math. xj. mori subijciant. Accipiunt et textum euangelij. vt intelligant se esse preco-

nes euangelij christi. Hi autem anteq̄ ordinent probentur vt docet apostolus: et sic ministrent nullum crimen habentes. Hoc officio vsus est christus quando post cenā sacramentū carnis et sanguinis discipulis dispensauit. et qñ apostolos dormientes ad orationē excitauit dicens. Uigilate et orate vt non intretis in tentationem.

¶De presbyteris.

Septimus est ordo presbyterorū. Presbyter grece senior interpretatur latine. Non modo de etate vel decrepita senectute. sed ꝓpter honorē et dignitatē quā acceperūt presbyteri nominant qui morū prudentia et maturitate conuersationis ꝑcellere debēt in ꝑplo. Uñ scriptū est. Senectus venerabilis est: non diuturna nec annorū numero ꝯputata. Cani eñ sunt sensus hois et etas senectutis vita immaculata. Ideo aūt etiā ꝑsbyteri sacerdotes vocant: quia sacrū dant: q̄ lȝ sint sacerdotes tñ pontificatus apicē nō habēt sicut epi: q2 ipsi nec chrismate frontē signant nec paracletū dant quod solis deberi epis lectio actuū apostolorū demonstrat. Uñ et apō veteres ijdē epi ꝛ ꝑsbyteri fuerunt: quia illud est nomē dignitatis nō etatis. Sacerdos nomen habet cōpositū ex greco et latino: qḋ est sacrū dans siue sacer dux Sicut eñ rex a regendo ita sacerdos a sacrando dictus est: consecrat enim et sanctificat. Antistes vero sacerdos dictus est ab eo ꝙ ante stat. primus enim est in ordine ecclesie. Ad presbyterū autē ꝑtinet sacramentū corporis ꝛ sanguinis dñi in altari dei cōficere: orationes dicere/ ꝛ dona dei benedicere/ qui cum ordinant inungunt eis manus vt intelligant se accepisse gratiā consecrandi: ꝛ charitatis opera debere extendere ad oēs. Accipiūt et stolā que vtrūq̄ tenet latus. q2 debent esse muniti armis iusticie cōtra aduersa et ꝓspera. Accipiūt etiā calicē cū vino et patenā cū hostijs: vt per hoc sciant se accepisse potestatē placabiles deo hostias offerendi. Hic ordo a filijs Aaron sumpsit initiū. Summos enim pontifices et minores sacerdotes instituit deus per moysen qui ex precepto dei aaron in summū pontificē: filios vero eius vnxit in minores sacerdotes. Christus quoq̄ duodecim elegit discipulos prius quos et apostolos vocauit: quorū vicem gerunt in ecclesia maiores pontifices: deinde alios septuaginta et duos discipulos designauit: quorū vicem in ecclesia tenent presbyteri. Unus autē inter apostolos princeps extitit Petrus/ cuius vicarius et successor est pontifex summus. Unde dicitur apostolicus qui et papa vocatur. s. pater patrū. Qualis autem eligi debeat presbyter apostolus scribens Thimotheo ostēdit: vbi nomine epi presbyterum significat. Hoc autem officio vsus est christus cum seipsum in ara crucis obtulit: idem sacerdos et hostia: et quādo post cenam panem et vinum in corpus suum et sanguinē cōmutauit. Ecce de septem ecclesie gradibus breuiter elocuti quid ad queq̄ pertineat insinuauimus. Cunq̄ omnes spirituales sint et sacri: excellenter tamen canones duos tantum sacros ordines appellari censent: dyaconatus. s. et ꝑsbyteratus/ quia hos solos primitiua ecclesia legitur habuisse et de his solis preceptum apostoli habemus. Apostoli enim in singulis ciuitatibus episcopos et presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab apostolis ordinatos legimus quorū maximus fuit beatus stephanus. Subdyaconos vero et acolitos procedente tempore ecclesia sibi constituit.

¶Quid sit quod hic dicitur ordo.

Si autem queritur quid sit quod hic vocatur ordo Sane

Hugo.
j. Thi. iij.
Mat. xxvj.
3 Luce. xxij.
Isid. vij. ethi. c. xiij.
Dis. xxj. c. cleros.
Sapiē. iiij
Dis. xxj. c. cleros.
Act. viij. et xix.
Isid. vbi. s
Di. xxv. ca. perlectis.
Dist. xx. post princ.
Exod. xxix.
Math. x.
Luce. x.
Math. xvj
j. Thim. iij
Mat. xxviij
Hebreo. ix.
R j. Thim. iij
Actuū. vj.

dici potest signaculū esse: id est sacrum quoddaз quo spiritualis potestas traditur ordinato et officium. Caracter ergo spiritualis vbi fit promotio potestatis ordo vel gradus vocatur. Et dicunt hi ordines sacramenta, qr in eorū perceptione res sacra .i. gratia confertur quam figurant ea que ibi geruntur.

¶ De nominibus dignitatū vel officij. L

Sunt et alia quedam non ordinū sed dignitatū vel officiorum nomina. Dignitatis simul et officij nomen est episcopus. Episcopatus autem vocabulum inde dictum est q̄ ille qui episcopus efficitur superintendat curam scз subditorū gerens. Scopin enim grece latine intendere dicit. Episcopi autem grece latine speculatores interpretantur. Nam speculator est prepositus in ecclesia dictus: eo q̄ speculetur atq̄ pspiciat populorū infra se positorū mores et vitam. Pontifex est princeps sacerdotū quasi via sequentiū. Ipse et summus sacerdos nuncupatur: ipse eīn leuitas et sacerdotes efficit: ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit.

Dist. xxi. c. cleros. Eze. xxxiij.

¶ De quadripartito ordine episcoporum. M

Ordo autem episcoporū quadripartitus est. s. in patriarchis: archiepiscopis: metropolitanis: et episcopis. Patriarcha grece summus patrū interpretatur: quia primum .i. apostolicū tenet locū vt roman⁹ / anthiocen⁹ / alexādrin⁹ / cōstātinopolitan⁹ sed oīm summ⁹ est roman⁹. Archiep̄s princeps episcoporū. arcos eīn grece / latine princeps dicitur. Metropolitæ autem a mensura ciuitatū dicuntur. Singulis enim prouincijs preminent quorū auctoritati et doctrine ceteri sacerdotes subiecti sunt. Solicitudo enim totius prouincie: ipsis epis cōmissa est. Omnes autem superius designati ordines epī nuncupantur. Nota q̄ archiepoꝝ nomine primates superius significasse videtur / et metropolitanorū quos nunc archiepos dicimus. Horū autez discretio a gentilibus introducta videtur: q̄ suos flamines / alios simpliciter flamines / alios archiflamines / alios prothoflamines appellabant. Sacerdotes eīn gētiliū flamines dicebant qui habebant in capite pilleū in quo erat virga breuis desuper habens aliquid lane qd̄ cum per estum ferre non possent filum tm̄ in capite ligare ceperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nephas erat. Unde et a filo quo vtebantur flamines dicti sunt. quasi filamines. Sed festis diebus filo deposito pilleuз imponebant ꝓ sacerdotij eminentia. Uates a vi mentis appellati sunt / cuius significatio multiplex est. Modo eīn sacerdotē / modo prophetā / mō poetā significat. Cantor vero vocat qui vocē modulat in cantu. Huius sunt duo gn̄a: precentor et succentor. Precentor qui vocē premittit in cantu. succentor q̄ subsequēter canendo respondet Cōcentor aūt dr̄ q̄ cōsonat. Qui autem nō consonat nec concinit. concentor non erit. His breuiter tractatis admonendi sunt christi ministri: quatenus sicut excellunt ordinis dignitate: ita precellant vite sanctitate / vt plebes eis cōmissa eorūq̄ disciplinis edocta / gratāter eis obediat: et eorum imitatione de die in diem proficiat a quibus diuina sacramenta percipiunt et missarū solēnia audiunt. Missa autem dicitur vel quia missa est hostia cuius commemoratio fit in illo officio vnde dicit, Ite missa est. i. sequimini hostiam que missa est ad celestia tendentes post eam: vel quia missus celestis venit ad consecrandū dominicū corpus / ꝑ quē ad altare celeste deferē hostia. Unde et dicitur ite missa est.

di. xxi. c. cleros quasi per totum.

Isidorus.

Hugo. li. ij pte. iij. ca. xiij.

¶ De ordinatis ab hereticis. N

Olet etiã queri si heretici ab ecclesia precisi ⁊ dãnati possint tradere sacros ordines: et si ab eis ordinati redeuntes ad ecclesie vnitatẽ debeant reordinari? Hanc questionẽ perplexam ac pene insolubilẽ faciunt doctorũ verba qui plurimũ dissentire videntur. Videntur enĩ quidã tradere hereticos sacros ordines dare nõ posse nec illos qui ab eis ordinati videntur gratiã recipere. Dicit enim Innocẽ. arrianorũ clericos non videri suscipiendos cum sacerdotij vel ministerij alicuius dignitate: quibus solum baptisma ratũ esse permittit quod in noie patris et filij et spũssancti percipitur. Dicit etiam eos non posse dare spm̃ sanctum quem amiserunt/ et ordinatos ab hereticis caput habere vulneratum: et eum qui honorẽ amisit honorẽ dare non posse: nec illum aliquid accepisse: qm̃ in dante nihil erat quod ille posset accipere. Tradit etiaz venientibus ab hereticis per manus impositionẽ laicã tm̃ tribuendã cõmunionẽ nec ex his aliquẽ in clericatus honorẽ vel exiguũ surrogare. Gregorius etiam dicit sacrilegã esse arrianorũ consecrationem: cum ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit Omnia quecũqȝ faciũt heretici carnalia et inania et sacrilega esse et eorum altaria falsa et illicita sacerdotia. et sacrificia sacrilega qui more simiarũ que cum homines non sint: formaz imitantur humanam/ vultum ecclesie catholice et auctoritatem sibi vendicant/ cum ipsi in ecclesia nõ sint et cuz sint sacrilegi sacerdotiũ administrãt et altare ponunt: cum nec sacrificari oblatio illic possit vbi spiritussanctus non sit: nec cuiqȝ dñs per eius preces et orationes prosit: qui dominũ ipsuz violauit. Hiero. quoqȝ asserit omnia que offeruntur ab hereticis contaminata esse in conspectu domini: quia licet sancta videantur specie sui/ tamen quia cõtacta sunt ab illo qui pollutus est/ polluunt omnia. Idẽ. Odit deus sacrificia hereticorum/ et a se proijcit/ et quotiens in nomine eius congregati fuerint detestatur fetorẽ eorum et claudit nares suas. Idem. Illi offerunt panem sacrilegum ⁊c. Leo etiam testatur extra ecclesiam nec rata esse sacerdotia nec vera esse sacrificia. Idem etiam dicit per crudelissimam vesaniam in alexandrina sede omnium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio defecit chrysmatis sanctificatio et parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria. His alijsqȝ testimonijs astrui videntur sacramenta ecclesiastica precipue corporis ⁊ sanguinis/ ordinationis et confirmationis per hereticos non posse ministrari.

Dist.xxv. De dispensatiõe sacri ordinis. Inno.j.q.j c. arrianos Gre.i li.iij dialogorũ ⁊ allegat.j.q.j.c. super Cypa. mar ⁊ ij i epl̃a 3 here. ⁊põit.j.q.j. ca. si quis inq̃t. ca. medium Hiero. sup aggeũ ⁊ po nit.j.q.j.c. sic pplus. Ide sup a mos. ⁊ hr̃.j q.j.c. odit. Idẽ supose ⁊põit.j.q.j c. illi offert Leo ad anathol. Cõstatinopo. ep̃z B ⁊ hr̃.j.q.j.c in eccl̃a. Leoni augusto.

¶ Auctoritates ponit que videntur premissis obuiare.

Econtra aũt alij sentire videntur ꝙ ab hereticis etiã precisis sacri ordines sicut et baptismus tradi valeant nec ab hereticis redeũtes/ qui illic ordinati sunt et baptizati iterum ordinandi sunt: sicut nec baptizandi. Unde Augustinus. De hereticis etiam damnatis quod quidam dicunt baptisma quod accepit non amittit qui recedit ab ecclesia: ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primo quia nulla ostenditur causa cur ille qui illud baptisma amittere non potest/ ius dandi possit amittere. Utrunqȝ enim sacramentum est/ et quadam consecratione vtrumqȝ homini datur illud cum baptizatur/ et illud cum ordinatur. Ideo nõ lȝ in catholica ecclesia vtrũqȝ iterari. Nã si qñ ex ipsa pte venientes etiã prepositi ꝑ bono pacis correctio scismatis errore suscepti sũt:

Au. i li.ij. 3 epl̃az ad parmenianũ: ⁊ hr̃.j.q.j.c ꝙ quidem

τ si visum est opus esse vt eadem officia gererent que agebant/nõ sunt rur=
sus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis ita in eis mansit ordinatio in=
tegra: quia in precisione fuerat vicium quod in vnitate pacis est correctuȝ
non in sacramentis: que vbicunq; sunt: ipsa sunt. Et cum ipsi expedire vidē
tur ecclesie vt prepositi eorum venientes ad catholicam societatem hono=
res suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramē=
ta detrahuntur: sed super eos manēt. Ideoq; nõ eis in pplo manus imponit:
ne non homini sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo
est ius quod per eos dari possit sic in ordinatione ius dandi est. vtrūq; q̇=
dem ad perniciem suam. Sed aliud est non habere: aliud perniciose habe=
Au. in eod re/aliud salubriter habere. Idē. De his vero q̇ ab ecclesie vnitate separati
canone. sunt nulla iam questio est quin habeāt τ dare possint: sed perniciose ha=
Eph.iij bent: perniciosēq; tradūt/qꝛ extra vinculū pacis sunt τ.s. Neutri sacramen=
to faciēda est iniuria: τ.s. Sicut non recte hȝ qui ab vnitate recedit: sed ta=
men habet. et ideo redeunti non redditur: sic etiam nõ recte dat qui ab vni=
tate recedit et tamen dat. Et adeo qui ab eo accipit venienti ad vnitatē nõ
Au. in li.ij iteratur. Ideȝ. Aliud est non habere aliquid aliud est nõ iure habere vel il
vnico ba. licite vsurpare. Non ergo ideo non sunt sacramenta christi τ ecclesie qꝛ eis
ꝯ permeni= illicite vtantur non modo heretici: sed etiam omnes impij: sed illi corrigen
annum. di sunt τ puniendi: illa autem sunt agnoscenda τ veneranda. Item Grego.
Gre.Io. ra Quod dicitis vt qui ordinatus est iterum ordinetur valde ridiculosum est:
uenati.epo vt enim baptizatus est semel iterum baptizari non debet/ita qui consecra
di.lxviij sic tus est semel in eodem ordine non valet iterū consecrari. His alijsq; autho
ut semel ritatibus videtur asseri in omnibus impijs etiam in hereticis prescisis et
damnatis xp̄i sacramenta permanere cum iure dandi. Possunt em̄ dare sȝ
perniciose: τ quibus dederint non sunt iterum ordinandi que premissis ex
opposito obuiare videntur.

¶ Determinatio premisse contradictionis authoritatum. C

Hec autem quidam ita determinant. Dicunt enim hereti
cos accepta sacerdotali vel ep̄ali vnctione ab ecclesia recedentes: baptismi
quidem dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros or
dines vel consecrandi dominicū corpus postq̄ prescisi τ damnati sunt ab
ecclesia. Sicut degradatus episcopus non habet potestatem largiendi sa
cros ordines: facultatem tñ baptizandi non amisit. Qd vero Aug. ait. In=
telligunt dictum de hereticis qui non sententia ecclesie: sed prauitate sen=
sus sui a fidei veritate ac doctrine vnitate diuisi sunt q̇ licet tales sint: ius
tamen ordinandi τ consecrandi habent: τ qui ab eis ordinantur ante ma=
nifestam prescisionē: etiam si cum eis aperte exierint: τ sentētia ecclesie dā
nati fuerint/tamen si redierint iterum ordinandi non sunt. Et vbicunq; le=
gitur de ordinatis ab hereticis ꝙ seruatis eis ordinibꝰ ministrare valeant
vel iterum ordinandi non sint: de huiusmodi accipienduȝ dicunt. Nā post
quā prescisi fuerint τ damnati iudicio ecclesie: ius ordinandi τ cōsecrandi
eis detractuȝ asserunt: vt degradatis vel excommunicatis. Alij vero dicūt
Scda opi. sacramēta ab hereticis τ prescisis sm̄ formā ecclesie celebrata vera esse et
pbabilis rata: qui recedentes ab ecclesia ius dandi τ consecrandi non perdiderunt
τ qui sic ab hereticis ordinantur: cum redeunt iterum ordinandi non sunt
Que vero ab hereticis aliter q̄ in ecclesia fiunt falsa/sunt τ inania/τ qui a
Tertia op. talibus ordinari videntur non munus sed vulnus accipiunt. Et sm̄ hanc
differentiam varie de his loquuntur doctores. Quidaȝ vero dicunt eadem

sacramenta ab hereticis prescisis posse celebrari q̄ a catholicis: si ab illis
forma ecclesie seruet̄ ⁊ ab eis celebrata vera esset rata q̄tū ad se: q̄tū vero
ad effectū falsa eē ⁊ inania. Et in his qui male tractant: ⁊ in his qui male
suscipiunt: ⁊ ideo irrita falsa: q̄ quod pronuttunt ⁊ conferre credunt̄ non
tribuunt. Dānanda etiā dicunt̄: q̄ illicite dantib' vel accipientibus sunt
in iudicium. Polluta etiā dicunt̄ nō q̄tū ad se: sed propter indignā hereti
corū tractationē. iō Gre. cōionē Arrij vocat execrationē: ⁊ Innoc. Bonosij
ordinationē damnationē: non qȝ ita in se sint: sed q̄ male dantes vel ac- i. Co. xi.
cipientes tales facit. Sicut etiā Hiero. sacrificia eorum panem luctus vo- Hiero. sup
cat: non q̄tū ad se: sed q̄tum ad effectum: Nonnulli vero tradūt illos here Osee.
ticos, qui in ecclesia ordinati sunt ius ordinandi ⁊ consecrandi etiam cum Qrta oplo
separati fuerint habere. Qui vero in scismate vel heresi positi ab eis ordia falsa ⁊ vr̄ cē
ti ⁊ initiati fuerint, illo iure carent. Iōq̄ cū ordinare volunt vulnus potius Gratiani
infigunt q̄ gratiam conferant.

¶ De simonia vnde dicitur ⁊ quid sit. D

De simoniacis vero non est ambigendum quin sint here Nota qȝ h
tici q̄ tū ante sententiā degradationis ⁊ ordinant ⁊ consecrant: Et lȝ simo magr̄ nō te
niaci p̄prie dicātur q̄ instar symonis magi inpreciabilē gratiā precio con net̄: vt hēs
ducere volunt: ⁊ qui pro ministerio sacro p̄ciū recipiūt in modū Giezi. Gie- retro in er-
zite vocandi sunt omnes tū ⁊ dātes ⁊ accipientes simoniaci dicunt̄ ⁊ vtri- roribus
q̄ eadem sententia percelluntur. Act. viii
iiii. Reg. v.

¶ De his qui scienter a simoniacis ordinantur. E

Differt tamen inter eos qui ordinantur a simoniacis sciē
ter ⁊ eos qui ignoranter. Qui eñ scienter a simoniacis se permiserint cōse Urban' pa
crari: īmo execrari: eorū consecratio omnino irrita est: Qui vero ordinātur pa. i. q. i
a simoniacis quos cū ordinant̄ nesciunt esse simonianos, qui ⁊ tunc p̄ ca-
tholicis habētur: eorū ordinatio misericorditer sustinet̄.

¶ De his q̄ dicunt se emere corporalia ⁊ nō spūalia. F

Si vero aliqui obiecerint se non consecrationes emere sȝ Paschal. i.
res ipsas que ex consecratione proueniunt: penitus desipere p̄bantur. Nā q. iii. c. si q̄s
quisq̄ horum alterum vendit sine quo alterum non habetur: neutrum vē obiecerit.
dere derelinquit.

¶ Distinctio simoniacorum. G

Simoniace autem heresis tripartita est distinctio. Alij ei
simoniace a simoniacis ordinantur. Alij simoniace a non simoniacis. alij Ni. pa. i. q
nō simoniace a simoniacis. Uñ Nico. pap. Statuim' decretū de simoniaca i. ca. statui
tripartita heresi. i. de simoniacis simoniace ordinantibus vel ordinatis: ⁊ m' decretū
de simoniacis simoniace a non simoniacis: ⁊ de simoniacis non simonia-
ce a simoniacis. Simoniaci simoniace ordinati vel ordinatores secundū
canones a proprio gradu decidant. Simoniaci etiā simoniace a non simo
niacis ordinati similr̄ ab officio remoueantur. Simoniacos vero non simo
niace a simoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionē pro
temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligen-
dum est de his qui ordinantur a simoniacis ignorantes eos esse simonia
cos hos facit simoniacos non reatus criminis: sȝ ordinatio simoniaci.

Alexander papa de his qui violenter a simoniacis vel ab hereticis
ordinantur. H

Alexander j.q.j.c.erga simoniacos j.q.j.c.con Similiter cum decernit Alexander papa simoniacos omnino damnandos ac deponēdos/ subintelligendū est nisi violēter quis attractus fuerit. De his em̄ & a quibuslibet hereticis violenter ordinatis dicit Inn. q possunt habere aliquem colorem excusationis si stati discedūt ab eis & pessimo eorum conciliabulo renunciant.

¶ De etate ordinandorum ita decreuit Nico. papa. J

stat Di. lxxvij. & lxxviij. q si p totum Fabianus Luce.iij. Sacri inquit canones sanxerunt vt subdiaconus non ordinet ante. xiiij. annos: nec diaconus ante. xxv. nec presbyter ante. xxx. deinde si dign9 fuerit ad epatū eligi pōt: qd nos etiā pari modo seruare iubem9. Item Fabianus. Si quis. xxx. etatis non impleuerit annos nullo mō presbyter ordinet: & si valde sit dignus: q2 et ipse dñs. xxx. anno baptizatus est: & sic cepit docere.

Disti. xxvi. De mrīmonio fm cāz formalem. Gen. ij. ¶ De sacro coniugij cui9 institutio & cā ostenditur. A

Cum alia sacramenta post peccatum & propter peccatum exordium sumpserunt: matrimonij sacramentum etiā ante peccatum legitur institutum a dño: non tamē ad remediū: sz ad officium. Refert em̄ scriptura Gen. in Adam misso sopore at q vna de costis eius sumpta: & exide muliere formata: virumin spū intelligentē ad quem vsum mulier facta esset: post extasim prophetice dixisse. Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea. Propter hoc relinquet hō patrē & matrē & adherebit vxori sue: & erunt duo in carne vna.

¶ De duplici institutione coniugij. B

Coniugij autem institutio duplex est: vna ante peccatum ad officium facta est in paradiso vbi esset thorus immaculatus: & nuptie honorabiles: ex quibus sine ardore cōciperent: sine dolore parerent. Altera post peccatū ad remediū facta extra paradisum propter illicitū motuz deuitandū. Prima vt natura multiplicaret: Secunda vt natura exciperet: & vitium cohiberet. Nam & ante peccatum dixit de9. Crescite & multiplicamini: & post peccatum omnibus pene hominibus per diluuium consumpt. Quod vero ante peccatum institutum fuerit coniugium ad officium. post peccatum vero ad remedium concessum Augu. testat dicens. Quod sanis est ad officium: egrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentie q est in carne per peccatum mortua ne cadat in ruinam flagitiorum excipit honestate nuptiarum. Si vero non peccassent primi homines sine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus: sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis. Qui a vero ppter peccatū letalis cōcupiscentie lex mēbris nostris inhesit: sine qua carnalis non fit commixtio/ reprehensibilis est: et malus coitus: nisi excusetur per bona coniugij.

Heb. iij. Gen. j. Augu. sup Gen. in li. de nuptijs & cōcupiscētia. Rom. vj

¶ Quando fm preceptum: quando fm indulgentiam contractum sit coniugium. C

j. Cor. vij. Prima institutio habuit preceptum: secunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apostolo humano generi propter vitandaz fornicationem indultum esse coniugium. Indulgentia vero quia meliora nō eligit/ remedium habet non premium/ a quo si quis declinauerit: meretur

tritiale iudicium. Quod secundum indulgentiam conceditur: voluntariū est non necessarium: alioquin transgressor esset qui illud nō faceret. Et potest sane intelligi illud sub precepto dictum hominibus primis ante peccatum crescite et multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur vsque quo facta est multiplicatio: postquam secundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium quo vniuersum pene humanum genus deletum est: secundum preceptum dictum est filijs Noe: crescite et multi. Multiplicato vero homine secundum indulgentiam contractum est non secundum imperium. Gen. ix.

¶ Quibus modis accipiatur indulgentia. D

Indulgentia autem diuersis modis accipitur: scilicet pro concessione: pro remissione: pro permissione. Et est permissio in nouo testamento de minoribus bonis: et de minoribus malis. De minoribus bonis est coniugium quod non meretur palmam: sed est in remedium. De minoribus malis. id est de venialibus est coitus qui fit causa incontinentie. Illud .s. coniugium indulgetur. id est conceditur. Illud vero id est coitus talis permittitur. id est toleratur ita quod non prohibetur. Aug. de heresibus

¶ Quod nuptie sint bone. E

Fuerunt autē nōnulli heretici nuptias detestantes qui Taciani appellati sunt: hi nuptias omnino damnant: ac pares fornicationibus: alijsque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero coniugio vtentem marem / vel feminam. Quod autem res bona sit coniugium non modo ex eo probatur quod dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes. Sed etiam quod in chana galilee nuptijs interfuit Christus / easque miraculo commendauit aqua in vinum conuersa. Qui etiā postea virum dimittere vxorem prohibuit. nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait. Uirgo non peccat si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non esset sacramentum: Sacramentum enim sacrum signum est. Hugo. iiij. sen. c. ij Gen. ij. Joan. ij Mat. xix. i. Cor. vij.

¶ Cuius rei sacramentum sit coniugium. F

Cum ergo coniugium sacramentum sit: et sacrum signum est: et sacre rei scilicet coniunctionis Christi et ecclesie / sicut ait Apostolus. Scriptum est inquit. Relinquet homo patrem et matrem et adherebit vxori sue / et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autē dico in Christo et in ecclesia. Ut enim inter coniuges coniunctio est secundū consensum animorum: et secundum permixtionem corporū: sic ecclesia christo copulatur voluntate et natura qua idem vult cum eo / et ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter et corporaliter. id est charitate ac conformitate nature. Huius vtriusque copule figura est in coniugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem christi et ecclesie que fit per charitatem significat. Commixtio vero sexuum / illam significat / que fit per nature conformitatem. Ephe. v. Gen. ij

¶ Qualiter intelligendum sit illud / mulier illa non pertinet ad matrimonium cū qua non est commixtio sexuum. G

Inde est quod quidam doctorū dixerunt illam mulierem nō

pertinere ad matrimonium/ que non experitur carnalem copulam. Ait enim
Au.xxvij. Augustinus. Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimo
q.ij.c.nõ ẽ. nium/ cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. Item Leo papa. Cum
Leo papa societas nuptiarum ita a principio sit instituta vt preter commixtionem
ibidẽ.c.cũ sexuum non habeant in se christi et ecclesie sacramentum/ non dubium est
societas. illam mulierem non pertinere ad matrimonium: in qua docetur non fuisse
Aug. in so nuptiale mysterium. Item Augusti. Non est perfectum coniugiũ sine com
liloquijs. mixtione sexuum. Hoc si sm superficiem verborum quis acceperit inducit
in errorem tantum vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium: et inter Mariam et Joseph non fuisse coniugium vel non fuisse perfectum: quod nephas est sentire. Tanto enim sanctius fuit atq; perfectius: q̃to a carnali opere immunius. Sed superius posita ea ratione dicta intelligendum est: non quin pertineat mulier illa ad matrimonium cũ qua non est permixtio sexuum: sed nõ pertinet ad matrimonium quod expressam et plenam tenet figuram coniunctionis christi et ecclesie. Figurat enim illam vnionem christi et ecclesie que est in charitate sed nõ illam que est in nature conformitate. Est ergo et in illo matrimonio typus cõiunctionis christi et ecclesie sed illius tantum qua ecclesia christo charitate vnitur non illius qua per susceptionem carnis capiti membra vniuntur. Nec
Au. l li. de ideo tamen minus sanctum est coniugium quia vt ait Augustinus. In nu
bono cõiu- ptijs plus valet sanctitas sacramenti q̃ fecunditas ventris. Est etiam con
gali.c.xxiij iugium signum spiritualis coniunctionis et dilectionis animorum quas
Eph.v. inter se coniunges vniri debẽt. Unde Apostolus ait. Uiri diligite vxores vestras et corpora vestra.

Dis.xxvij. ¶Que sunt consideranda in coniugio. A
De mrimonio sm cãs efficiẽtẽ: determinans gñaliter q̃ psensus sit mrimonij cã.xxvij.q.ij.in pun.

Post hec aduertendum est quid sit coniugium: et q̃ sit efficiens causa cõiugij: et causa propter quã cõtrahi debeat: et que sint bona cõiugij: z quõ p ea excusetur coitus carnalis: q̃ sint legitime persone ad matrimoniũ. Sunt z alia plura in matrimonio consideranda que sub compẽdio perstringemus.

¶Quid sit coniugium. B

Sunt ergo nuptie vel matrimonium viri mulierisq; coniunctio maritalis inter legitimas psonas indiuiduam vite cõsuetudinẽ retinẽs. Ad indiuiduã consuetudinẽ vite pertinet q̃ absq; consensu alterius neuter cõtinentiã profiteri põt vel orationi vacare: z q̃ inter eos dũ viuunt vinculum coniugale permanet: vt alij se copulare nõ liceat: et vt inuicem alter alteri exhibeat quod quisq; sibi. Hac autem descriptione legitimorũ et fidelium tantum matrimonium includitur.

¶De consensu qui efficit coniugium. C

Efficiens aũt causa matrimonij est consensus: non quilibet: sed p verba expressus: nec de futuro sed de presenti. Si enim cõsentiũt in futurum dicentes. Accipiã te in virum: et ego te in vxorem: nõ est iste cõsensus efficax matrimonij. Item si consentiãt mente z nõ exprimãt verbis vel alijs certis signis. nec talis cõsensus efficit matrimonium. Si aũt verbis explicant quod tamen corde nõ volunt si non sit coactio ibi vel dolus: obligatio illa verborum quibus consentiunt dicentes: accipio te in virũ: et ego te in vxorem matrimonium facit.

¶Auctoritatib⁹ probat q̃ solus cõsensus facit matrimoniũ. D

Quod autem cõsensus matrimonium faciat subditis probatur testimonijs. Ait enim Isido. Consensus facit matrimoniũ. Itẽ Nicolaus papa. Sufficiat solus scdm leges eorum consensus: de quorũ coniũctionibus agitur: qui solus si forte in nuptijs defuerit: cetera etiã cũ ipso coitu celebrata frustrãtur. Itẽ Joh. Cris. Matrimoniũ quidẽ nõ facit coitus sed volũtas et ideo nõ soluit illud separatio corporis. Itẽ Ambr. Nõ defloratio virginitatis facit coniugiũ: sed pactio cõiugalis. Ex his apparet qꝫ cõsensus .i. pactio cõiugalis matrimoniũ facit: et extũc coniugiũ est etiam si non precessit vel secuta est copula carnalis.

xxvij.q.ij.i. prin. ubi.s.c.sufficiat. Joh.chris. ubi.s.c.matrimonium. Ibidẽ.c.cũ initiatur.

E

¶Quando incipiat esse coniugium.

Quod enim ab ipsa desponsatione in qua pactio cõiugalis exprimitur cõiuges sint sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambro. Cum initiatur coniugium coniugij nomen asciscitur cum cõiungitur viro coniugium est: non cum viri admixtione cognoscitur. Item Isid. Cõiuges verius appellantur a prima desponsationis fide: quãuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis cõcubitus. Item Augustinus. Coniunx vocatur ex prima desponsationis fide quã cõcubitu non cognouerat: nec fuerat agniturus: nec perierat: nec mẽdax mãserat cõiugis appellatio: ubi nõ fuerat: nec futura erat carnis ulla cõmixtio. Propter qđ fidele cõiugiũ ambro. parẽtes christi vocari meruerũt nõ solũ illa mater: sed etiã ille pater ei9: sicut cõiunx matris ei9: utrũqꝫ tamẽ mẽte nõ carne. Ex his euidenter insinuatur qꝫ ex tẽpore quo intercedit consensus volũtarius ac maritalis qui solus coniugium facit: veri coniuges sunt sponsus et sponsa.

Amb. in li. de virginib9 xxvij.q.ij. Isido. i li. ethimo. ix. c.viij. Au. i li. de bono cõiugij. xxvij.q.ij. Mat.xij. Luce.ij.

F

¶Scdm quosdam non est coniugium ante carnalem copulam: sed sponsi et sponse sunt.

Quidã tamẽ asserunt verũ coniugium non contrahi ante traductionem et carnalem copulam: nec vere coniuges esse aliquos anteqꝫ intercedat commixtio sexus sed a prima fide desponsationis vir sponsus: et mulier sponsa est non coniunx. Sponsos autem et sponsas coniuges frequenter appellari dicunt: non quia sint sed quia futuri sunt: cuius rei spõsionem inuicem fecerunt et scdm hoc verba premissarum auctoritatũ intelligenda fore tradunt.

G

¶Qua ratione nituntur.

Quod vero inter sponsam et coniugem plurimũ intersit: ex eo astruunt: quia licet sponse ante carnalem copulam inconsulto vel nolente sponso monasterium eligere: quo facto sponso etiam licet aliam ducere. Coniugatus vero vel coniugata nec continentiam nisi ex cõmuni consensu seruare valet: nec monasterium petere: nisi vterqꝫ continentiam pariter profiteatur. Quod vero liceat sponse monasterium eligere/ auctoritatibus sanctorũ probatur. Ait enim Eusebius papa. Despõsatã puellam non licet parentibus alij viro tradere: tñ licet sibi monasteriũ eligere. Itẽ Grego. Decreta legalia desponsatam si conuerti voluerit nullo penitus censuerunt damno mulctari. Refert etiam Hierony. qꝫ Macharius inter christi heremitas precipuus: celebrato nuptiali conuiuio cum vespere thalamũ esset ingressurus ex urbe egrediens transmarina petijt et heremi solitudinẽ sibi elegit. Beatus etiam Alexius similiter ex nuptijs diuina gratia vocatus sponsam deseruit: et nudus christo famulari cepit. His auctoritatibus et exemplis liquet licere sponsis sine consensu suarum sponsarum et econ=

Qđ sponse no pt moasteriũ eligere nõ exq̃sito sponsi consensu. Euseb. pa. xxvij.q.ij. c. despõsata. Grego. ubi. s. ca. decreta. xxvij.q.ij. §.ij. Exempla ponit.

uerso continentiam profiteri.

¶Quod coniugatus vel coniugata nequeant continentiã profiteri sine alterius consensu.

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Nõ enim potest
vir melioris vite propositũ sumere sine vxoris consensu et econuerso. Unde
Gre. xxvij. Grego. scribẽs theutiste patricie. Sunt qui dicunt religionis gratia coniu
q.ij.c.Sũt cgia debere solui. vnde sciendum est: quia et si hoc lex humana concessit: ta
Matt.v.et men lex diuina prohibuit. Si vero vtrisq3 conueniat continentem vitã du=
xix. cere: hoc quis audeat accusare. Sic enim multos sanctorum nouimus cũ
j.Cor.vij. suis coniugibus et prius continentem vitam duxisse. et post ad sancte ec=
clesie regimina migrasse. Si vero continentiam quam vir appetit mulier
non sequitur aut quam vxor appetit vir recusat: coniugium diuidi nõ po=
xxvij.q.ij.c test: quia scriptum est. Mulier potestatẽ sue carnis nõ habet: sed vir. Simi
Agathosa liter et vir potestatẽ sue carnis nõ habet: sed mulier. Idem Agathosa lator
et quatuor presentium questa est virum suum contra volũtatem suam in monasteriũ
c.seqñtib9. esse conuersum: qua propter experiẽtie tue precipimus vt diligẽti inquisi=
tione discutias ne forte eius voluntate cõuersus sit vel ipsa mutare se pro=
Mat.vij. miserit: et si hoc reperens et illũ in monasterio permanere prouideas et hãc
et.xix. sicut promisit mutare vitam cõpellas. Si vero nihil horum est: nec quõdam
fornicationis crimẽ propter quod licet vxorẽ dimittere predictã mulierem
commisisse cognoueris: ne illius conuersio vxoris relicte in seculo fieri pos
sit perditionis occasio: volum9 vt maritũ suũ illi etiã si iam tõsuratus sit
reddere debeas: oĩ prsus excusatiõe cessante: qr nisi fornicatiõis causa virũ
xxvij.q.ij. vxorẽ dimittere nulla ratio concedit. Postq3 em copulatione cõiugij viri et
Si quis. mulieris vnũ corpus efficitur: non potest ex parte conuerti: et ex parte rema
nere in seculo. Itẽ ex.viij.sinodo. Si qs cõiugatus cõuerti ad monasteriũ
velit: nõ est recipiẽd9 nisi prius a cõiuge castimoniã pfitente fuerit absolu
Ex sinodo tus. Tales ergo ɔiuges tũc sine culpa sequunt xpm relicto seculo: si habẽt
Eugenij. ex pari volũtate castitatis consensum. Itẽ. Si vir et vxor diuertere p sola re
Aug.de a= ligiosa inter se ɔsenserint vita: nullatenus sine ɔsensu epi fiat: vt ab eo sin
dulterinis gulariter puiso ɔstituant loco. Nã vxore nolẽte vel altero illorũ etiã p tali
coniugijs. re mrimoniũ nõ soluit Itẽ Aug. Si abstines sine vxoris volũtate: tribuis
xxvij.q.ij. ei fornicãdi licẽtiã: et pctm illi9 tue imputabit abstinẽtie. Itẽ Nico. papa
vbi supra. scripsit nobis thaberga regina regia se velle dignitate vel maritali copula
exui: et sola vita priuata esse contẽtã desiderare. Cui rescripsimus: non hoc
aliter fieri posse nisi eandem vitã vir eius lotharius elegerit. Ex his patet
q cõiugati sine cõmuni consensu monasterium eligere: continentiã pfiteri
vel habitũ religionis sumere non valent: et si fecerint reuocari debẽt. Spõ=
si vero possunt sine cõmuni consensu monasteriũ eligere. Uñ videtur inter
spõsum et sponsam coniugiũ nõ esse. Ideoq3 asserunt a prima fide despõsa
tionis coniuges appellari; nõ re ɔ̃sentiũ sed spe futurorũ: qr ex fide quam
de despõsatiõe sibi inuicẽ debẽt postea efficiuntur cõiuges. Premissas aũt
auctoritates quibus asseritur q consensus matrimoniũ facit: ita intelligi
volunt vt consensus vel pactio cõiugalis nõ ante coitum faciat matrimo=
nium sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimo=
niũ nisi precedat pactio cõiugalis: ita nec pactio cõiugalis anteq3 assit co
pula carnalis. Ex pactione ergo coniugali sponsi et sponse fiunt ante coitũ
in coitu vero efficiuntur coniuges. Facit em pactio cõiugalis: vt que prius
erat sponsa: in coitu fiat coniunx.

¶Rñsio ad pdicta cũ determinatione superiorũ. 3

His autẽ ita respõdemus. Fit aliquãdo desponsatio vbi est compromissio viri et mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi cõsensus de presenti. Est et despõsatio habens consensum de presenti id est pactionem coniugalem que sola facit coniugium. In illa ergo desponsatione vbi est pollicitatio contrahendi matrimoniũ: sponsi tantũ et sponse fiunt: non coniuges. & talibus sponsis licet sine communi cõsensu cõtinentiam profiteri et monasterium eligere. In ea vero desponsatione vbi est cõsensus de presenti cõiugium cõtrahitur & ab illius desponsatiõis prima fide veri coniuges appellantur. Sm hanc distinctionẽ desponsatiõis de sponsis varie loquuntur doctores.

¶Quõ accipiatur sponsa in subditis capitulis. K

Aliquãdo enim sponsas vocant que talem habuerunt desponsationẽ vbi fuit pactio cõiugalis de presenti. et ille vere cõiuges sunt. Unde Grego. Si quis vxorem despõsauerit vel subarrauerit: quãuis post modum preueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem: tamẽ nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in coniugio: et si inuẽtum fuerit factum separetur omnino. Item Julius papa. Si quis desponsauerit vxorem vel subarrauerit: et vel preueniente die mortis vel irruentibus quibusdam causis eam non cognouerit nec frater eius nec vllus de cõsanguinitate eius eandem sibi tollat in vxorem vllo vnq̃ tempore. Item Grego. Qui desponsatam proximi sui puellam ceperit in coniugium: anathema sit ipse et omnes consentientes ei: quia sm legem dei morti decernitur. Nam diuine legis mos est sponsas appellare coniuges: vt in euangelio. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deuterono. Si quis alterius sponsam in agro vel quolibet loco oppresserit vel adduxerit in domum suam: moriatur/quia vxorem proximi sui violauit: nõ que iam vxor erat sed que a parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur q sponse quedam coniuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed forte illud mouet quod in fine capituli dicitur non que iam vxor erat: sed que vxor fieri debebat. Quod non ita intelligi debet quasi vxor vere non fuerit: ex quo pactio cõiugalis intercessit: sed quia nõdum traducta fuerat: nec res vxoria intercesserat scz concubitus coniugalis.

Margin notes: Qõ spõsas dimissam aliꝰ cognatus nõ põt ducere. Gre. xxvij. q.ij. c. si qs vxorem. Julius pa. ibi. & c. si quis desponsauerit. Greg. ibid. c. q desponsa. Deut. xxij. Mat. j. Deut. xxij.

¶Quod aliter accipitur in his alijs capitulis sponsa. L

Hec etiam sponsa est que sic viro desponsata est: vt nõ intercesserit consensus de presenti/sed sponsio futuri. Scdm quẽ modũ illud decretũ intelligit. Si qs spõsam filij oppsserit: et post filiꝰ eiꝰ eã duxerit: pater postea nõ habeat vxorẽ: nec mulier virũ: filius q̃ patris facinus ignorauit aliã ducat. si coniunx illa fuisset: qõ vtrũq; foret: si in sponsalibus pactio cõiugalis intercessisset: nõ permitteret sponso aliã ducere. mechis aũt pena non nubendi ex rigore infligitur vt alij terreantur. Idẽ ex eodẽ. Quidam desponsauit vxorem & dotauit et cum ea coire non potuit quam clanculo frater eius corrupit et granidã reddidit. decretũ est vt q̃uis nupta nõ potuerit esse legitimo viro: despõsatã tñ fratri frater habere non possit: sed mechus & mecha fornicatiõis q̃dẽ vindictã sustineant: licita vero eis coniugia non negentur. De illa desponsatione hoc intelligi debet vbi nõ fuit cõsensus cõiugalis de p̃senti: alioq̃n nõ liceret eis talia sortiri cõiugia. Scdm

Margin notes: Ex cõci. tiburicen. et hr xxvij. q. ij. c. si qs spõsam. Ibid. c. qdã desponsauit. Ex cõci. tolletano vbi. & c. statutũ.

hoc etiam illud intelligi debet. Statutū est a sacro cōuentu vt si quis spō-sam alterius rapuerit publica penitentia mulctetur: & sine spe cōiugij ma-neat: & si ipsa eidē crimini cōsentiens non fuerit: licentia nubendi alteri nō negetur. Apparet hanc fuisse despōsatam sine pactione cōiugali de presen-ti & ideo non fuisse coniugem: cui viuente sponso alteri nubendi licentia nō negatur. Sunt enim quedā nuptialia pacta de futuro: ex quibus sponsi et sponse vocantur: nec exinde cōiuges sunt. Et est pactio quedam coniugalis de presenti: que sponsum & sponsam etiam cōiuges facit: & vtraque pactio de sponsatio vel sponsalia interdum dicuntur: proprie tamen sponsalia dicun-tur quedam solēnia pacta nuptialia.

¶ Quare statim non tradantur sponse. M

De nuptialibus pactis vbi est tantum sponsio futuri ait

Au. ibid. c. instituturz. Augustinus. Institutū est vt iam pacte sponse non statim tradantur ne vi-lem habeat maritus datā quā suspirauit sponsus dilatam.

¶ Que spōsa sit vidua mortuo sponso & que nō. N

Au. I li. cō-fessio. & hr xxvij. q. ij. Et est sciendum q illa sponsa que tantum in futuro est pa-cta: mortuo sponso non remanet vidua: q: non fuerat vir eius: vnde si quis eam duxerit, ad sacros ordines conscendere non prohibetur: q: non duxit vi-duas. Vidue enim maritus eque sicut bigamus sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autē copula nullus arcetur a sacris ordinibus.

¶ Qui alterius sponsam eo mortuo ducit: ad sacros ordines accedere potest. O

pelagi. pa. d. xxxiiij. c. vltimo. Secundum hoc intelligendum est quod ait Pelagius pa-pa de illo qui mortuo sponso: eius sponsam ducit in vxorē. Nihil est inquit q̄tuz ad hunc articulū attinet: quod ei obuiet de canonicis institutis quin ad sacros ordines promoueri valeat. Si vero talis sponsa fuisset inter quā & sponsum eius cōsensus de presenti intercessisset eo mortuo vidua reman-sisset: cui copulatus in cōiugio vlterius ad sacros ordines nō accederet tum viduam duxerit. nō est ergo ambigendū quin solus de presenti cōsensus cō-iugium efficiat. & exinde veri cōiuges appellantur. Ideo post talem cōsen-sum si quis alij se copulauerit: etiam si carnis commixtio illic sequatur ad priorem copulam reuocandus est.

(Margin: Not. q hic ngr nō te-nct vt ha-bes retro i erroribus.)

¶ Si cōsensus de futuro cū iuramento faciat cōiugium. A

Dis. xxviij. Inquirit qualiter sit ille cō-sensus q est efficiēs in fi-nōij causa ostēdēs q nō dz eē de-fectiuus ex aliquo ex-teriori. Hic queri debet vtrum consensus de futuro addito etiam iuramēto coniugium efficiat: vt si quis promittat vel etiā iuret alicui se vsque ad tempus placitum illam ducturū & illa pro-mittat vel iuret se illi nupturam nūquid talis sponsio eos cōiu-ges facit. Si mutato proposito alter vel vterque ad alienam copulam trāsit: nūquid ob priorem sponsionem iuramento subnixam: secunde federatio-nis pactum scindetur. Considera quia longe aliud est promittere & aliud facere: qui promittit nondum facit. Qui ergo promisit se in vxorem ductu-rum aliquam nondum eam duxit vxorem, & que spopondit se nupturā nō-dum nupsit. Quomodo ergo coniuges appellari possunt qui nondum con-trahunt: sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item. Si ex vi

iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges/cur iurant in
futuro se facturos qd in presenti efficiunt. Item. Si ex quo iurant mox effi=
ciuntur cōiuges: tunc rem hanc efficiunt quā iurant se facturos. Ideo dico
q2 coniugium tunc non fuit: sed futurum promittitur. Si vero ille post vxo
rem duxit & illa marito nupsit/coniugium vtrinqz fuit/& nō potest dissolui.
Precedens ergo mendacium vel periurium: penitentia est corrigendū: sed
coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est quando iura
mentum cōiugij presentis consensus attestatione firmatur quia post talē
consensum si quis alij se copulauerit etiam si prolem procreauerit & irritū
debet fieri & ipse ad priorem copulam reuocari.

¶ Que videntur obuiare premissis. B

Premisse autem sententie videtur obuiare illud quod le- In aut. qb9 mo. n. effi.
ges tradunt. Si quis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri si eam le= le. §. pe. col.
gitimam vxorem habiturum vel etiam si in oratorio tale sacramentum de= vi. & allega
derit sit illi legitima vxor q̄uis nulla dos nulla alia scriptura interposita tur. xxx. q.
sit. Sed hic ostenditur quid fieri vel esse debeat nō quid tunc fiat. No enim v. ca. si q̄s.
per illud iuramentum tunc fit vxor sed fieri debet quia iuratum est. Potest Determina=
& de illo iuramento hoc dictum intelligi vbi de presenti consentiunt ac sein= tio.
uicem suscipiunt. Illi etiam sententie qua dictum est solum consensum fa=
cere coniugiū videtur obuiare quod Euaristus papa ait. Aliter legitimū
non fit coniugium nisi ab his qui super feminam dominationem habere vi xxx. q. v. ca.
dentur & a quibus custoditur. Uxor petatur & a parentibus sponsetur: & le= aliter.
gibus doretur: & a sacerdote vt mos est benedicat/& a paranimphis custo=
diatur ac solēniter accipiatur. Item. Ita legitima scitote esse connubia: ali
ter vero presumpta non coniugia sed adulteria vel fornicationes sunt: nisi xxx. q. v. ca.
voluntas propria suffragata fuerit & vota succurrerint legitima. Hoc autē nec illū. §.
non ita intelligendum est tanq̄ sine enumeratis non possit esse legitimum sed obijcit.
coniugium/sed quia sine illis non habet decorem & honestatem debitā. In
huius enim sacramenti celebratione sicut in alijs quedam sunt pertinentia
ad substantiam sacramenti: vt consensus de presenti qui solus sufficit ad Que ad ne
contrahendum matrimonium: quedam vero pertinentia ad decorem & solē cessitatē q̄
nitatem sacramenti vt parentum traditio: sacerdotum benedictio & huius= ad decorē p
modi. sine quibus legitime fit coniugium q̄tum ad virtutem non q̄tum ad tineāt sacri
honestatē sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges: sed qua
si adulterini vel fornicatores conueniunt: vt illi q̄ clanculo nubūt & vtiqz for
nicatores essent nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de presenti:
que legitimum inter eos facit matrimonium. Nā & consensus occultus de
presenti per verba expressus coniugium facit licet non sit ibi honestus con=
tractus: sed matrimonium non sanxit consensus qui in occulto fuit. Si enī
alter alterum dimiserit non cogitur iudicio ecclesie redire & cōmanere qua=
si cum coniuge/quia non potest probari testibus contractus qui in occulto
est factus. Qd si ipsi qui in occulto sibi consenserunt eundem consensum vo
luntarie in manifesto profiteantur: tunc vtiqz propria volūtas suffragatur
& legitima vota succurrūt ad sanciendum coniugium qd prius occulte fue=
rat contractum. Uoluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffraga=
tur vt fiat cōiugium/manifeste vero expressa suffragatur vt sanciat & robo=
ret ac liberū sit ecclesie de hoc iudicare si expedierit.

¶ De qua re sit consensus ille: an de carnali copula an de
cohabitatione/an de alio. C

xxvii.q.ii.c subiiciat.§. cū ergo inter istos.

Hic queritur cū consensus de presenti matrimoniū faciat/ cuius rei cōsensus sit ille: an carnalis copule: an cohabitatiōis: an vtriusq;. Si cohabitationis consensus matrimonium faciat, tunc frater cum sorore pater cum filia potest contrahere matrimoniū. Si carnalis copule tunc inter Mariā ꝛ Joseph non fuit cōiugiū. Proposuerat eñ Maria in virginitate manere: nisi deus aliter facere iuberet: sm qđ videtur angelo dixisse. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. i. me non cognituram proposui.

Luce. i.

Nec enim qꝛ virum tunc nō cognoscebat necesse erat inquiri quomodo posset habere filiū: sed qꝛ se nunq̄ cognituram proposuerat. Dicit enim Beda ꝙ in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suū propositū post consensit in carnalem copulam videtur facta voti rea mēte ꝛ si nō opere violata.

Beda sup Lucam.

Ecce i quā rez fuit ille consensus.

Dicamus ergo ꝙ consensus cohabitationis vel carnalis copule non facit coniugium: sed cōsensus coniugalis societatis verbis secundum presens tempus expressus: vt cum vir dicit. Ego accipio te in meam: non dominam: non ancillam: sed coniugem/ quia enim non ancilla/ vel domina datur/ ideo nec de summo nec de imo a principio formata est: sed de latere viri ob coniugalem societatem. si de summo fieret/ vt de capite videref ad dominationē creata. Si vero de imo/ vt de pedibus videretur ad seruitutem subiicienda: sed quia nec in dominam nec in ancillā assumitur/ facta est de medio. i. de latere/ quia ad coniugalem societatē assumitur.

Quare d' latere viri fcā sit mulier.

Cum ergo sic conueniunt/ vt dicat vir: accipio te in meam coniugē ꝛ dicat mulier: accipio te in meum virum. his verbis vel aliis idem significantibus exprimitur consensus/ non copule carnalis vel cohabitationis corporalis sed coniugalis societatis/ ex qua oportet eos cohabitare/ nisi forte causa religionis pari voto corporaliter separentur vel ad tempus vel vsq; in finem.

¶ Coactio excludit consensum cōiugalem. A

Dist. xxix. Cōsensus q̄ est efficiēs mrimōii cā nō dʒ eē defectiu' ex a liḡ interiori. s. voluntate.

Oportet autem consensum coniugalem liberū esse a coactione. Coactus enim consensus qui nec consensus appellari debet/ cōiugium nō facit. sicut testatur Urbanus papa scribēs Sancio regi arragonū in hec verba. De neptis tue cōiugio quā te cuidam militi daturū necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione ɔfirmasti. hoc equitate dictāte decreuim⁹: vt si illa virū illū omnino vt dicitur rēnuit: ꝛ in eadē voluntate persistit vt viro illi se prorsus deneget nuptura: nequaq̄ eā inuitam ac renitentem eiusdē viri cogas coniugio copulari.

Urban⁹ papa. 31. q. ii. c. de nepti. Ibidē. c. si verum.

Idē. Si verum esse constiterit quod nobis legati Jordanis principis retulerunt scꝫ ꝙ ipse coactus ꝛ dolens filiam suam flentem ꝛ pro viribus renitentem Raynaldo desponsauerit, quoniam legum ꝛ canonū authoritas talia sponsalia non approbat: ne ignorantibus leges ꝛ canones nimis durum videatur: ita sententiam temperamus vt si princeps cum assensū filie id qđ ceptum est perficere voluerit concedamus. Sin autem legatus noster vtrasq; partes audiat: ꝛ si nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat/ ab ipso iordane sacramentum quo constent hec que dicta sunt accipiat ꝛ nos canonum ꝛ legum scripta sequentes: deinceps non prohibemus/ quin alii viro si voluerit predicta eius filia tantū in domino nubat. Ex his apparet coniugium fieri inter consentientes ꝛ spontaneos non inter renitētes ꝛ inuitos. Uerumtamen qui inuite ꝛ coacte coniuncti sunt/ si postea aliquo temporis spacio sine contradictione ꝛ querimonia cohabitauerint facultate discedendi vel reclamādi habita consentire videntur/ ꝛ consensus

ille consequens supplet quod precedens coactio tulerat.

¶ In libro pandectarum. B

Consentire autem probatur qui euidenter non contradicit: secundum illud. In sponsalibus eorum consensus exigendus est/ quorum in nuptijs desideratur. Intelligitur tamen semper patri filia consentire: nisi euidenter dissentiat. Item. Sponsalia sicut nuptie consensu fiunt cōtrahentium ꝛ ideo sicut in nuptijs/ ita ꝛ in sponsalibus patrisfamilias filiam consentire oportet: que si patris voluntati non repugnat: consentire intelligitur.

¶ De errore qui euacuat consensum. A

Nec solum coactio impedit vel excludit cōsensum/ sed etiā error. Non autem omnis error consensum impedit. Est enim error alius persone alius fortune/ alius conditionis: alius qualitatis. Error persone quando hic putatur esse homo ille/ et est alius. Error fortune quando putatur esse diues qui pauper est vel econuerso. Error cōditionis quando putatur esse liber qui seruus est. Error qualitatis quando putatur esse bonus qui malus est. Error fortune ꝛ qualitatis coniugij consensum non excludit. Error vero conditionis cōiugalem cōsensum euacuat. de qua conditione post modū tractabimus. Error quoqꝫ persone consensum coniugalem non admittit vt si quis feminam nobilem in coniugium petat: ꝛ pro ea alia ignobilis tradatur ei non est inter eos cōiugium: quia non consensit vir in istā sed in aliam/ vt si quis promitteret mihi se venditurum aurum: ꝛ pro auro offerret mihi auricalcum ꝛ ita me deciperet/ nunquid dicerer cōsensisse in auricalcū: nunꝗ volui emere auricalcum: nec ergo in illud consensi. quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materie excludit cōsensum: ita ꝛ in cōiugio error ꝑsone. Si obijcitur de Jacob qui pro Rachel septem annis seruierat ꝛ supposita est ei Lya: nūquid error persone exclusit coniugium/ cum non in eam: sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum: in misterio gestum non improbe traditur. ibi tamen ꝛ si non precessit: secutus est consensus/ nec ex illo concubitu qui consensum precessit fornicarij iudicantur cū ille maritali affectu eā cognouerit ꝛ illa vxorio affectu debitum persoluerit putans lege primogenitarum ꝛ paternis imperijs se illi iure copulatam. Excusatur etiam quia dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille cui inscio vxoris soror lectulum eius ingressa se subijceret: que cum sine spe coniugij perpetuo manere censeatur: ille tamen qui cognouit eā ꝑ ignorantiā excusatur/ quod per simile probatur. Si enim dyabolus transfigurans se in angelum lucis credatur bonus non est error periculosus. Quod autem vir ille in illam mulierem non consenserit: ex simili ostenditur. Si quis hereticus nomine Augustini vel Ambrosij alicui catholico se offerret eūqꝫ ad sue fidei imitationem vocaret: si ille assentiret in cuius sententiam fidei diceretur cōsensisse. Non in hereticorum sectam: sed in integritatem fidei quam ille hereticus se mētiebatur habere. Error vero fortune cōsensum non excludit. Que enim nubit pauperi putans illum esse diuitem/ non potest renunciare priori conditioni cuius errauerit. Nec error qualitatis vt si quis ducat vxorem meretricem vel corruptam quam putat esse castam vel virginem non potest eam dimittere.

¶ De coniugio Marie ꝛ Joseph. B

Dist. xxx. Cōsensus q̄ est efficiens cā matrimonij nō dꝫ esse defectiuus ex parte rōnis. xxix. q̄sti. j. post pn. vbi totū ponit̄ quod h̄r vsqꝫ ad. ca. premissis.

Oppositio Gen. xxix. Solutio.

j. Cor. j.

Premissis aliquid addendū est de modo illius cōsensus: qui inter Mariā et Joseph intercessit. Sane credi potest non solū Mariam sed etiam Joseph apud se disposuisse virginitatē seruare velle: nisi de⁹ aliter iuberet: eosq; sic consensisse in coniugalē societatē vt vterq; de altero reuelāte spūsancto intelligeret ꝙ virginitatē seruare vellet nisi deus aliter inspiraret/ sed illam voluntatē verbis non expresserāt/ postea vero expresserunt: et sic in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatē/ sed non in carnalē copulā: nisi de eadem specialiter deus preciperet/ cuius etiā consilio in maritalē consensit copulā/ quia virginitatē seruare volebat: et ideo non aliter cōsensisset in cōiugalem societatē nisi familiare dei consiliū habuisset. de qua Au. sic ait. Beata Maria proposuit se seruaturam votū virginitatis in corde: sed ipsum votū non expressit in ore. Subiecit se diuine dispositioni: proposuit se pseueraturā ƀginē: nisi deus aliter ei reuelaret. Cōmittens ergo virginitatē suā diuine dispositioni cōsensit in carnalē copulā/ non illā appetendo: sed diuine inspirationi in vtroq; obediendo: postea vero simul cū viro labijs expressit: ⁊ vterq; in virginitate permansit.

Aug. l li. de vitijs ⁊ pcu. ⁊ hr. xxix. q ij. c. suffici at ✠ cum ergo.

Quod pfectū inter eos fuit coniugium. C

xxvij. q. ij. ✠ Jnt͂ qs. Augu. ad Ediciam.

Inter quos vt ait Augu. perfectū fuit coniugiū perfectū quidē non in significatione sed in sanctitate. Sanctiora sunt eni͂ coniugia pari voto continētiū. vnde Aug. Quod deo pari voto ⁊ consensu voueratis ambo perseueranter reddere debuistis: a quo proposito si lapsus est ille tu saltem perseuera. Non quia pariter temperabatis a cōmixtione carnali: iō maritus tuus esse destiterat/ immo vero tanto sanctius coniuges manebatis: ꝗto sanctiora cōcorditer placita seruabatis. Perfectū ergo fuit Marie ⁊ Joseph coniugiū in sanctitate. perfectū etiam fuit ꝙm triplex bonū coniugij fidē. s. prolē ⁊ sacramentū. Oē eni͂ nuptiarū bonū vt ait. Aug. impletū est in illis parentibus christi fides/ proles/ sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum dn̄m. Fidē quia nullū adulteriū. Sacramentū quia nullū diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit qꝛ in carne peccati fieri nō poterat sine pudenda concupiscentia carnis/ que accidit ex peccato sine qua concipi voluit qui sine pctō futurus erat. Et lꝫ non intercesserit coniugalis cōcubitus/ cōiuges tn̄ hñ fuerūt mente nō carne sicut et parētes: ꝗuis Amb. dicat perfectū fieri cōiugiū p carnalē copulā. Jn oī inquit matrimonio cōiunctio intelligitur spūalis/ quā cōfirmat et pficit cōiunctoiū cōmixtio corpalis. Sed intelligendū est cōiugiū pfici cōmixtione corpali: nō ꝗtū ad veritatē vel sanctitatē coniugij/ sed ꝗtum ad significationē: qꝛ pfectius vnionē christi ecclesie tunc figurat.

Aug. l li. de bo. piu. ⁊ hr xxvij. q. ij. c oē itaq;.

Amb. l li. de pñarchis ⁊ hr. xxvij. q. ij. c. cū initiatur.

De causa finali coniugij. D

Exposito que sit efficiens causa matrimonij: consequens est ostendere ob quam causam soleat vel debeat contrahi matrimoniū. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc eni͂ instituit deus coniugiū inter primos parentes: quibus dixit. Crescite et multiplicamini ⁊c. Secunda est post peccatum Ade vitatio fornicationis. Unde Apostolus. Propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam: ⁊ vnaqueq; habeat virum suū. Sunt et alie cause honeste vt inimicorū reconciliatio et pacis reintegratio. Sunt etiam et alie cause minus honeste propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulieris q;

Gen. j. j. Cor. vij.

pulchritudo: que animos amore inflāmatos sepe impellit inire coniugiū/
vt valeant suum explere desiderium. Questus quoq; et diuitiarū possessio
frequenter est coniugij causa: et alia multa que cuiq; diligentiā adhibenti
facile est discernere. Nec est assentiendū illis qui dicunt non esse coniugium
quod propter has causas minus honestas cōtrahit. Constat em̄ ex p̄missis
coniugiū fieri ex cōmuni cōsensu verbis de presenti expresso: quāuis amor
ad hoc attraxerit. Cuius rei documentū prestat Jacob qui Rachel decoraz Gen.xxix.
facie et venusto aspectu amauit eāq; multum diligens ait. Seruiā tibi pro Deut.xxi.
Rachel septez annis. In deuteronomio etiam legitur. Si videris in medio
captiuorū mulierē pulchrā et adamaueris eā voluerisq; vxorē habere: itro
duces eam in domū tuam ꝛc.

¶Quod malus finis non contaminat sacramentum. E

Et licet fine nō bono contrahatur coniugium qñ species
cōtrahentis mouet animū/coniugiū tamen bonum est: quia vita mala vel
intentio peruersa alicuius sacramentū non contaminat. Habuit autem cō-
iugium Marie et Joseph alias causas speciales. s. vt virgo solatio viri su-
stentaretur: vt dyabolo partus celaretur: vt Joseph esset testis castitatis:
defendens eā ab infamia suspitionis: ne vt adultera dānaretur.

¶De tribus bonis coniugij. A

Post hec de bonis cōiugij que sint et qualiter coitū Dist.xxxi.
excusent dicendū est. Tria sunt principaliter bona coniugij. Uñ De m̄rimo
Aug. Nuptiale bonū tripartitū est. s. fides/ proles/ sacramentū/ nio ꝫ cām
In fide attēdit ne post vinculū coniugale cum alio vel alia coeat finalē q̄tū
In prole vt amanter suscipiatur: religiose educet. In sacramento vt coniu- ad bona cō
gium non separet et dimissus vel dimissa nec cā prolis alteri coniūgatur. iugij cōiter
B Augu. sup

¶De duplici separatione. Gen.li.ix.

Separatio autem gemina est corporalis scꝫ sacramētalis.
Corporaliter possunt separi cā fornicationis vel ex cōmuni consensu cā re-
ligionis siue ad tempus siue vsq; in finem. Sacramentaliter vero separari
non possunt dum viuunt si legitime persone sint. Manet enim vinculum cō
iugale inter eos etiam si alijs a se discedentes adheserint. Unde Augusti- Math.xix.
nus. Usq; adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarū: vt poti⁹
sint inter se coniuges etiam separati q̄ꝫ cum alijs quibus adheserunt. Itē.
Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum: quod nec separatio Aug.i li.de
nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima de coniugio bono cōiu-
christi recedens etiam fide perdita: sacramentuz fidei non amittit quod la gali. et hꝫ
uacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti si amisisset absce- xxxij.q.vij.
dens. Habet autem hoc qui recesserit ad cumulū supplicij: non ad meritū ca. vsq;.
premij. Item quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscentie in In eodē li.
perpetuum continere absit vt vinculum inter illos coniugale rumpat: im- nō canone.
mo firmius heret quo magis ea pacta secum gerunt: que charius concor-
diusq; seruanda sunt non voluptarijs corporum nexibus: sed voluntarijs
animorum affectibus. Et attende q̄ tertium bonum coniugij dicitur sacra-
mentū. non q̄ sit ipsum coniugiū: sed quia eiusdē rei sacre signū est. i. sp̄ua
lis et inseparabilis coniunctionis christi et ecclesie.

¶Quod hec tria assint omni coniugio. C

Et est sciēdū ab aliquibus contrahi coniugiū vbi hec tria Du.iiij.se.
bona non comitantur. Deest enim fides vbi vir cum alia: vel mulier cum ca.v.

alio coit. hoc ergo bonū ita cōiugio adheret: vt ex eo ſi aſſit amplius cōmē-
Aug. de ſa- detur coniugiū ſi non aſſit non inde annihiletur. Que enim adultera eſt nō
cris pte. xj. ideo coniunx non eſt: immo ſi coniunx non eſſet adultera nō foret. Quod cū
c. viij. ſit culpa cōmittitur: ſacramentū vero non caſſatur. Bonum quoqꝫ prolis nō
omnibus adeſt coniugibus. Quidam pari voto continentiā ſeruant alij ꝓ
etatis defectu vel alterius rei cā generare non valent. Nec omnes illi etiam
qui prolem recipiunt bonum prolis habent. Nam bonū prolis dicit̃ nō ipa
proles vel prolis ſpes que ad religionem non refertur: immo ad hereditari-
riā ſucceſſionē (vt cum quis heredes terrene poſſeſſionis habere deſiderat)
ſed ſpes ac deſideriū quo proles ad hoc querit̃ vt religione informet̃. Mul-
ti ergo prolē habent qui tamen bono prolis carent. nec ideo tamen cōiugiū
Aug. li. de bo. ſiuga. eſſe deſinit. Sacramentū vero ita inſeparabiliter coniugio heret legitima-
rum perſonarū, vt ſine illo coniugiū non eſſe videatur: quia ſemper manet
li. et hr. xxx inter viuentes vinculū coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornica-
ij. q. ij. c. ſo tionis cā coniugalis vinculi firmitas non ſoluatur. Ubi vero non inter le-
let queri. gitimas perſonas contrahitur coniugiū non adeſt illud bonum quod di-
citur ſacramentū: quia poteſt ſolui talium copula, de quibus poſt dicetur.
Quod vero coniugiū ſit inter eos qui coniugali affectu non tamen gratia
prolis: ſed explende libidinis conueniunt: nec fornicarij: ſed coniuges ap-
pellentur. oſtendit Auguſtinus inquiens. Solet queri cum maſculus et fe-
mina: nec ille maritus nec illa vxor alterius, ſibimet non filiorū ꝓcreandō-
rum: ſed pro incontinentia ſolius concubitus cauſa copulantur ea fide me-
diā vt nec illa cum altero: nec ille cum altera faciat id vtruꝫ nuptie ſint vo-
cande. Et poteſt fortaſſe non abſurde hoc appellari connubium: ſi vſqꝫ ad
mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: et prolis generationē q̄uis
non ea cauſa cōiuncti ſunt non tamē vitauerint vt vel noluerint ſibi naſci fi-
lios: vel etiam opere malo aliquo agant ne naſcātur. Ceterum ſi vel vtrūqꝫ
vel vnum horum deſit, non inuenio quomodo has nuptias appellare poſ-
ſimus. Etenim ſi aliquam ſibi ad tempus adhibuerit donec aliquam di-
gnam honoribus aut ſuis facultatibus inueniat quā in cōiugio adducat
animo ipſo adulter eſt, nec cum illa quam cupit inuenire: ſed cum iſta cum
qua ſic cubat: vt cum ea non habeat maritale conſortiuꝫ. Ecce coniuges di-
cuntur qui ſolius concubitus cauſa conueniunt. ſi tamen prolis generatio-
nem aliquo malo dolo non vitent.

¶De his qui procurāt venena ſterilitatis. D

Qui vero venena ſterilitatis procurant non coniuges: ſed
Au. de nup. fornicarij ſunt. vnde Augu. Aliqñ eouſqꝫ ꝑuenit hec libidinoſa crudelitas
et ꝯcupi. et vel libido crudelis, vt etiam venena ſterilitatis procuret: et ſi nihil value-
hr. xxxij. q. rint: conceptos fetus intra viſcera aliquo modo extinguat vel fundat volē-
ij. c. aliqñ. do prolem ſuam prius interire q̄ viuere: aut ſi in vtero viuebat, occidi anteq̄
naſci. Prorſus ſi ambo tales ſint coniuges non ſunt et ſi ab initio tales fue-
runt non ſibi per connubiū: ſed per ſtuprū potius conuenerunt. Si vero am-
bo tales non ſunt audeo dicere aut illa quodāmodo eſt mariti meretrix:
aut ille adulter vxoris.

Aug. xxxij. q. ij. c. q̄ vo ¶Qñ ſint homicide qui procurant abortum. E

Au. in li. q̄ no. et ve. te. q. xxv. Hic queri ſolet de his qui abortum procurant quando in-
dicentur homicide vel non? Tunc puerperiū ad homicidium pertinet: quā-
do formatum eſt et animā habet vt Augu. ſuper Exod. aſſerit. Informe aūt

puerperium vbi non est anima viua lex ad homicidium pertinere noluit. Dicit etiam Augu. q informe puerperium non habet animam/ ideoq mulctatur pecunia / non redditur anima pro anima: sed iam formato corpori anima datur non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine et anima existit de anima/ tunc et multe anime quotidie pereunt: cu semen ex fluxu non proficit natiuitati. Primum oportet domum copaginari et sic habitatorem induci. Cum ergo lineamenta compacta non Hiero. ibidem
fuerint/ vbi erit anima. Item Hiero. ad Algasiam. Semina paulatim for- c. sicut snla
mantur in vtero/ et tandiu non reputatur homicidium/ donec elementa confecta suas imagines membraq suscipiant. His apparet tunc eos homicidas esse qui abortum procurant: cum formatum est et animatum puerperium.

¶ De excusatione coitus qui fit per hec bona. F

Cum ergo hec tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt: ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causa prolis coniuges conueniunt: sic excusatur coitus vt culpam no habeat. Quando vero deficiente bono prolis/ fide tamen seruata conueniut causa incontinentie/ non sic excusatur vt non habeat culpam: sed venialem Unde Augustinus. Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam. Concupiscentie vero satiande: sed tamen cum coniuge propter tho- Au. I li. de
ri fidem venialem habet culpam. Item. Hoc q coniugati victi concupiscen- bono coniu-
tia vtuntur inuicem: vltra necessitatem liberos procreandi. ponam in his gali.
pro quibus quotidie dicimus. Dimitte nobis debita nostra &c. Ubi autem Hugo. iiii.
hec bona desunt fides. s. et proles/ non videtur coitus defendi a crimine. Un sen. c. iiii. &.
in sententiolis Sexti pithagorici legitur. Omnis ardentior amator proprie Math. v.
vxoris adulter est. Item Hiero. Sapiens iudicio amat coniugem non affe- xxxii. q. iiii
ctu/ non regnat in eo impetus voluptatis: nec preceps fertur ad coitu nihil c. origo qd.
est fedius q vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani Hiero. ibidem
generis vxoribus iungi imitentur saltem pecudes: et postq venter vxoris c. sapiens.
intumuerit: non perdant filios: nec amatores se vxoribus exhibeant: sed maritos. Idem In matrimonio opera liberoru concessa sunt. voluptates autem que de meretricu amplexibus capiunt: in vxore sunt danate.

¶ De indulgentia apostoli quo sit accipienda. G

Sed si concubitus qui fit causa prolis culpa caret: qd apostolus sm indulgentiam permittit? ita enim ait. Hoc autem dico sm indulgentiam. Cui enim prestatur venia nisi culpe? Per hoc etiam quidam pro- I. Cor. vii.
bare volunt nuptias esse peccatum: sed vt predictum est: indulgentia alia est concessionis alia permissionis. Egerat apostolus de nuptiis et de carnali coitu: et ad vtrumq retulit illud: hoc autem dico sm indulgentiam. Indulgentur enim nuptie sm concessionem et concubitus nuptialis qui fit tantum causa prolis. Concubitus vero qui est preter necessitatem generandi: ob incontinentiam indulgetur sm permissionem: quia ibi est aliqua culpa sed leuis. Ideoq non iubetur nec conceditur: sed permittitur: quia non est Aug. de ver-
laudabilis sed venialis. De hoc Augustinus sic ait. Forte aliquis dicet. si bis apli.
veniam concessit apostolus. ergo peccatum sunt nuptie: cui enim venia nisi peccato conceditur. Plane quod infirmitati permisit sm veniam audeo dicere peccatum esse. veniam namq concedens apostolus concubitum attendit coniugatorum vbi est incontinentie malum. Incontinentie malum est quod vir cognoscit vxorem: etiam vltra necessitatem procreandi li-

Quid sit malũ incõtinẽtie. beros:sed ⁊ ibi est nuptiarũ bonum. Nõ enĩ quia incõtinentia malũ est:idõ cõiugium:vbi est cõcubitus preter intẽtionẽ gñationis nõ est bonũ.nõ propter illud malũ culpabile est hoc bonũ/sed illud malũ fit veniale propter bonũ nuptiale:qđ nõ reprehẽdit apl's sed malũ incõtinẽtie.

Aug.super Ge. Itẽ cõcubitũ q̃ non fit cã plis:nuptie non cogunt fieri:sed impetrãt ignosci:si tñ nõ ita sit nimius vt impediat tempora que orationi debẽtur:nec inmutet in eũ vsum qui est cõtra naturam.

Aug.i.li.de bono cõiugali. Cõcubitus enĩ necessarius cã gñandi inculpabilis ⁊ solus ipse nuptialis est. Ille vero qui vltra necessitatem progredit̃: nõ rationi:sed libidini obsequit̃ ⁊ hunc non exigere:sed reddere coniugi ne fornicet̃ ad coniugem pertinet. Si vero ambo tali concupiscẽtie subigunt̃. rẽ faciunt q̃ nõ est nuptiarũ.cuius delicti nõ sunt nuptie hortatrices:sed deprecatrices:decus quidẽ coniugale est castitas procreandi ⁊ reddendi carnalis debiti fides. Hoc est opus nuptiarũ qđ ab omni pctõ defendit apl's dicens.

i.Cor.vii. Non peccat virgo si nupserit. Cum ergo culpabilis non sit gñandi intẽtio ne concubitus qui proprie nuptijs imputãdus est q̃d sm veniã concedit apl's nisi quia cõiuges debitũ carnis exposcũt:non propaginis voluntate:sed libidinis voluptate.q̃ tñ voluptas non propter nuptias cadit in culpam:sed propter nuptias accipit veniã. Immoderata ergo progressio sm veniam cõceditur. Quocirca ⁊ hinc laudabiles sunt nuptie.quia etiam illud quod nõ ptinet ad se ignosci faciunt propter se. Non enĩ iste concubitus quo seruitur cõcupiscentie agit̃ vt impleat̃ fetus quem postulant nuptie. Omnino ergo in

Aug.cõtra Julia.hereticum. genere suo nuptie bone sunt:quia fidem thori seruant/⁊ prolis suscipiẽde cã vtrunque sexum commiscent:⁊ impietatem separationis horrent. Sanctitas etiã coniugij nec coniunx infidelis obesse potest:sed potius fidelis prodest infideli:vt apl's docet.

i.Cor.vii. Ex his ostenditur.quod coniuges qui causa prolis tñ conueniunt:vel qui exigentibus debitum reddunt:defendit a peccato sanctitas coniugij/bonumque nuptiale. Si enĩ absque peccato nõ posset fieri concubitus coniugalis non precepisset dñs post diluuium eos copulari

Hug.iiii.sentẽ.c.iiii. Gen.ix. dicens. Crescite ⁊ multiplicamini:cum iam sine carnali concupiscentia nõ possint commisceri.

Quod nõ omnis delectatio carnis pctm̃ sit. D

Sed forte aliquis dicet omnem carnis concupiscentiam ⁊

Hugo.iiii.sentẽ.c.iiii. delectationẽ que est in coitu malam esse ⁊ pctm̃:quia ex peccato est ⁊ inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malam esse quia feda est ⁊ pena pcti:sed non semper pcm̃ est. Sepe enĩ delectat̃ vir sanctus sm carnẽ in aliq̃ re vt refiescẽdo post laborẽ edẽdo post esuriẽ:nec tñ talis delectatio est pctm̃:nisi sit immoderata. Sic ⁊ delectatio que fit in coitu coniugali/cui

Gre.xxxiii.q.iiii.c.vir cum propria Leui.xv. assunt illa tria bona a peccato defenditur. Uidetur tamen beatus Gregorius aliter sentire.scilicet quod sine peccato non possit fieri carnalis cõmixtio dicens. Uir cum propria coniuge dormiens.nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuerse hominum nationes de hac re diuersa sentiant:⁊ alia custodire videant̃. Romanorum tñ semper ab antiquioribus vsus fuit post admixtionem proprie coniugis.⁊ lauacri purificationẽ querere ⁊ ab ingressu ecclesie paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium:sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri nõ põt a sacri loci ingressu est abstinendum:quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest. E

Determinat authoritatem.

Hoc autem ne predictis obuiet intelligendum est in illis

qui non gratia prolis conueniunt: quorum voluptas non est sine peccato
& vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes q̄ non
interdum conueniant preter intentionē procreande prolis. Hoc autem quo
tiens fit ab ingressu ecclesie abstinendum est. Et q̄ ita intelligendū sit gre=
gorius consequenter ostendit. Si quis vero sua coniugē: nō cupidine volu
ptatis raptus: sed tantū creandorū liberorum gratia vtitur iste profecto si
ue de ingressu ecclesie siue de sumēdo corporis dn̄ici misterio suo est iudi=
cio relinquendus: q2 prohiberi a nobis non debet accipere qui in igne po=
situs nescit ardere. Cū ergo non amor procreande sobolis s3 voluptas dn̄a
tur in opere commixtionis habeant coniuges etiam de commixtione sua/
quod defleant. Tūc aūt vir qui post admixtionē coniugis lotus aqua fue
rit etiam sacram communionem valeat accipere: cū ei sm̄ prefinitam sentē
tiam ecclesiam etiam licuerit intrare.

¶ De solutione carnalis debiti. A

S Ciendum etiam est q2 cum in omnibus aliis vir p̄ Dist.xxxij.
sit mulieri vt caput corpori. est em̄ vir caput mulieris: in soluē= De in̄rimo
do tamen carnis debito pares sunt. Ideo Apl's vtriq3 pariter p̄= nio sm̄ cā3
cipit in hac causa sibiinuicem subiici inquiens. Uir debitū red finalē q̄tū
dat vxori: similiter & vxor viro: q2 mulier non habet potestatem sui corpo= ad fidem
ris: sed vir. Similiter et vir non habet potestatem sui corporis: sed mulier: thori.
quia nec mulier ad alium virum: nec vir ad aliam mulierem potestatem i.Cor.xi.
sui corporis h3: nec vir ad continendum nec mulier potestate3 habet/ sine i.Cor.vi.
mutuo consensu: sed alter alterius potestatem h3 corporis vt poscenti alte
ri non liceat alteri negare debitu3: in hoc em̄ pares sunt: q2 nec viro nec mu
lieri corpus suum l3 aliū tradere: sed sibiinuicem debitores sunt in hac cā: Augu.
ne peccandi detur occasio: per quod non dominium tollitur viro: sed vitiū Amb. i li.d
Debēt em̄ coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem libe= bono 9iu.
rorum procreandoru3 causa: que prima est in ista mortalitate societas. ve
rumetiam infirmitatis inuicē excipiende ad illicitos concubitus deuitan
dos mutuā quodammodo seruitutem: vt & si alteri eorum continentia pla
ceat: nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter h3 potestatē
sui corporis: qđ adeo verum est: vt etiam q̄ non filiorum procreandorum:
sed infirmitatis & incontinentie cā expetit: vel ille de matrimonio: vel illa
non sibi alterutrum negent: ne per hoc incidāt in damnabiles corruptelas
Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis: exigere aūt vltra ge
nerandi necessitatem: culpe est venialis. Fornicari vero vel mechari punie
di est criminis.

¶ Quod neuter cōtinere valeat nisi ex cōi consensu. B

Quod vero sine consensu vxoris vir continere non valeat Aug.sr̄ po
subditis probatur testimoniis. Ait em̄ Aug. Si dicat vir continere iam vo xlvi. & h̄r. x
lo: nolo autem vxor: non potest. Quod em̄ tu vis illa non vult. Nunqđ per xxij.q.iiij.q.vi.
continentiam tua3 illa debet fieri fornicaria. Si alii nupserit te viuo adul c. si dicat
tera erit. Non vult tali lucro deus tale damnum compensari. Redde debi Mat.x.
tum & si non exigis redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computa An. ad edi
bit si non quod tibi debetur exigis: sed reddis quod debes vxori. Idem s3 tiam.
verba apostolica etiam si vir continere voluisset & tu noluisses debitu3 si= Idē ad ar
bi reddere cogeretur: & illi deus imputaret continentiam: si non sue/s3 tue mentariu3
concederetur infirmitati: ne in adulterium caderes. Quisquis ergo compa epl'a. xxvi.
tiens infirmitati vxoris reddit non exigit debitum: aut si propter propriā

infirmitatem ducit vxorem plangens potius: quia sine vxore esse non po-
tuit ꝙ gaudens: qr duxit securus expectat diem nouissimum. Idē. Una so
la causa esse potest qua te ad id quod vouisti non modo hortaremur: sꝫ ēt
prohiberemus implere si forte tua coniunx hoc tecum suscipere animi vel
Au. in li. d carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt a cōiugatis: ni
adulterinis si ex consensu ꝛ voluntate cōi: ꝛ si īpropere factum fuerit magis est corrigē
coniugijs. da temeritas ꝙ persolnēda promissio. Non eñ deus exigit si quis ex alie-
Idē i qōni no aliquid voluerit: sed potius vsurpare vetat alienū. Idem Apostol⁹ nec
bus nume- ad tempus vt vacent orationi nisi ex consensu voluit coniugem carnali in
roꝝ. q. liij. uicem fraudari debito. Idem manifestum est ita voluisse legem feminam
sub viro esse. vt nulla eius vota que abstinentie causa vouerit reddant ab
ea: nisi author fuerit vir permittendo. Nam cum ad petiñ eiusdem viri per
tinere voluerit lex: si prius permiserit: ꝛ postea prohibuerit: non tñ dixit; vt
faciat mulier quod vouerat qr permissa iam prius a viro fuerat. Uiri di-
xit esse peccatum: qr abnuit quod prius concesserat: nō tñ mulieri ex hoc
iussum dedit vt cum prius vir ei concesserit postea si prohibuerit contēna
tur. Ex his apparet ꝙ vir vł mulier continentiam deo offerre non potest si-
ne cōi consensu: nec alter alteri debitum negare debet. Si vero quilibet eo
rum alterum a suo iure absoluerit ad preteritam seruitutem: nunꝗd reuo
care poterit. Hoc eñ videtur Aug. supra voluisse. Quibusdam videt̃ ꝙ mu
lier non discedens a domo viri: que viro permittente continentiā vouerit/
vel promiserit eodem prohibēte soluere non valeat: ꝛ hoc propter dignita
tem viri qui est caput mulieris. Sꝫ meli⁹ hoc intelligit̃ in tali casu vbi vir
Ex cōci. Re concedit mulieri vouere continentiaꝫ ꝛ ante votū prohibet implere. Si vo
mēn. xxiij. habitum mutauerit non pōt reuocare eum illud. Qui vxorem suā velare p-
q. v miserit aliam non accipiat. sed similiter conuertatur.

C Quibus temporibus cessandum sit a coitu. C

Et licet debitum poscenti semper sit soluendum: non licꝫ
Aug. l li. d tamen qualibet die poscere. Uñ Aug. Christiano cum vxore sua aliquādo
qōnib⁹ no. licet conuenire: aliquando non: propter processionis enim dies ꝛ ieiunio-
ꝛ vete. te. et rum aliquando non licet conuenire: quia etiam a licitis abstinendum est/
hꝫ. xxiij. q. vt facilius impetrari possit quod postulatur. Idem. Quotiens eñ vł dies
iiij. c. xp̄ia- natiuitatis: vel relique festiuitates aduenerint: non solum a concubina-
no. rū consortio: sed etiam a proprijs vxoribus abstinete. Idem Ambrosius.
Ibidē. c. q- Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor: non multum tempus con
tiēs. amb. cessum videtur ad ipsum vsum: quia ꝛ dies festi ꝛ dies processiōis/ ꝛ ipsa
xxxiij. q. ii- ratio conceptus ꝛ partus iuxta legem cessare vsum carnis his debere tem
ij. poribus demonstrant.

C Hiero. videtur dissentire a premissis D

Hie. l ꝗdaꝫ Illi autem quod dictum est reddere debitum non esse pec
ꝫmōe xxxiij catum videtur obuiare quod ait Hierony. Quicunꝗ vxori debitum reddit
q. 4. sciatꝭ. vacare non potest orationi: nec carnes agni edere. Idem Si panes propo-
j. Reg. xxj. sitionis ab his qui vxores suas tetigerant comedi non poterant ꝙ toma-
Exo. xxxij. gis panis qui de celo descendit non potest ab his qui coniugalibus pau-
Ioh. vj. loante hesere complexibus violari atꝙ contingi: non quod nuptias cōdē-
Hier. super nemus: sed quod eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus: vaca-
Mat. xxxij. re a carnalibus operibus debeamus. Hoc capitulum maxie ad ministros
ꝗōne. ij. ecclesie pertinere videtur: quibus nō licebat sacra officia celebrare atꝙ my
steria tempore coniugalis amplexus: quo etiam presentis spūssancti non

batur. Unde idem ait. Connubia legitima carent quidem peccato: nec ta= men tempore illo quo coniugales actus geruntur presentia spiritussancti dabitur etiam si propheta esse videatur: qui officio generationis obsequit. E

¶ Quibus temporibus non sunt celebrande nuptie.

Nec soluz in opere carnali obseruanda sunt tempora: sed etiam in celebrandis nuptijs: scdm illud. Non opz a septuagesima, vsq ad octauam pasche & tribus hebdomadibus ante festum sancti Joannis: & ab aduentu dñi vsq post epyphaniam celebrare nuptias. Quod si factuz fue nt separent. Jdē Nico. papa. Nec vxorem ducere nec coniugia facere quadra gesimali tempore conuenire posse vllo modo arbitror. 35. q. iiij. ca. Non opz. pl. nō opz. Ni. pap ad cōsultabul garorū. 33. q. iiij. c. nec vxorem

¶ De diuersis coniugij legibus.

Queritur hic de antiquis patribus q plures simul leguntur habuisse vxores vel concubinas vtruz peccauerint. ad quod dicimus pro varietate temporum varia inuenitur dispen satio conditionis. Ab exordio enim temporis inter duos tantuz Adam s. & Euam inchoatum est coniugium deo per os Ade dicēte. Homo adherebit vxori sue: & erunt duo in carne vna: & secundum inchoatiōis mo dum inter duos tantum per omnem successionem temporum cōtraheretur cōiugiū si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorum vero co pulam filij & filie eorum matrimonio coniuncti sunt: sed vnus vni tantuz. Ideo aūt fratres sororibus tunc sunt copulati qr non erant alie mulieres vel viri: quibus Ade filij vel filie iungerentur. Primus omnium Lamech: duas legitur simul habuisse vxores & hoc in eo arguitur: qr pro expletiōe carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea vero cum iam pene om= nes homines falsis dijs seruirent paucis in cultu dei permanentibus con sultum est a deo plures in matrimonio copulare sibi ne illis paucis defi= cientibus: cultus & notitia dei deficeret. Unde Abraham viuente vxore ad ancillam intrauit: & ex ea genuit. Jacob etiam liberis & ancillis se copula uit. Et filie Loth patre ebriose sunt. Cum enim ceteris in idolatria relictis abraham & filios eius in peculiarem populum sibi dñs elegisset: rite mul tarum fecunditate mulierū populi dei multiplicatio querebatur: quia in successione sanguinis erat successio religionis. Unde etiam in lege male dicta erat sterilis que non relinquebat semen super terram. Hic etiaz sacer dotibus coniugia decreta sunt: qr in successiōe familie successio est officij: Non ergo Abraham vel Jacob deliquit: quia preter vxorem filios ex an cilla quesiuit: nec illorum exemplo preter coniugale debitum: fecunditatē in aliqua licet alicui querere: cuz illorum coniugia nostrorum equent vir ginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis turpitudinem fe re imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Aug. sic ait. Antiquis iu stis non fuit peccatum q pluribus feminis vtebantur. nec contra naturaz hoc faciebant cū non lasciuiendi causa: sed gignendi hoc facerent. nec con tra morem: qr eo tpe ea fiebant: nec contra preceptuz: quia nulla lege erat prohibitum. Idem. Obijciūtur Jacob quatuor vxores qđ qñ mos erat cri men non erat. Sic patriarche cōiugibus excipientibus semen suuz misce bantur non concupiscentia perficiende voluptatis sed prouidentia propa gande successionis: sicut aplī auditoribus suis admirantibus doctrinam suā condelectabant non auiditate consequēde laudis: sed charitate semi nande veritatis. Idem alibi. Antiquis temporibus cuz adhuc salutis no stre mysterium velaretur iusti officio propagādi nuptias contrahebāt nō

Dis. xxxiij. Quatr si= dei thori fuerit i pri bus antiqs 33. q. iiij. c. recur rat. §. hīsita Gen. ij. Gen. iiij Gen. xvi. Gen. xxix. & xxx. Deut. vi. Deut. xviij Aug. in li. de virginib. Augu. sup Gen. & hr xxxij. q. iiij c. obijciūt. Jacob. Act. ij. Idē d bono ziu. c. iiij.

victi libidine sed ducti pietate qui multo facilius continere possent et vellent. Utebantur tamen coniugibus: et plures vni viro habere licebat quas castius habebat quam nunc vnam quilibet istorum in quibus videmus quod

i. Cor. vij. secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere gene

Amb. xxxij randi non in morbo desiderij. Item Ambro. Dixit Sarra ad Abraham. Ec

q. iiij. c. Dixit sarra. ce conclusit me dominus vt non pariam. Intra ergo ad ancillam meam vt filium facias ex ea et ita factum est. Considera primum quod Abraham an

Gen. xvj. te legem Moysi et ante euangelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham sed legem preuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundo considera quod non ardore aliquo vage succensus libidinis non petulantis forme captus decore ancille contubernio coniugalem post habuit thorum sed studio querende posteritatis et propagande sobolis. Adhuc post

Gen. xix. diluuium raritas humani generis erat etiam religionis. Denique et Loth sancti filie hanc causam querende posteritatis habuerunt: ne genus deficeret humanum: et ideo publici muneris gratia priuatam culpam pretexit. Item Augustinus. Iustus quis cupiat dissolui et esse cum christo: tamen sumit alimentum non cupiditate viuendi: sed officio consulendi: vt maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri feminis iure nuptiarum officiosum fuit sanctis viris. non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis: hoc est concubitus ad salutem humani generis: et vtrumque non est sine delectatione carnali, que tamen modificata et refrenante temperantia in vsum naturalem redacta libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est cibus, hoc est in querenda prole fornicarius vel illicitus concubitus, et quod est in cibo licito immoderatior appetitus, hoc est in coniugibus venialis ille concubitus.

¶ Non prefert virginitas Iohannis castitati Abrahe. B

Quod vero castitas virginalis non preferatur in merito

Au. l li. de virginib⁹. coniugali castitati Abrahe. Augustinus ostendit inquiens. Sicut non est impar meritum patientie in Petro qui passus est: et in Iohanne qui passus non est, sic non est impar meritum continentie in Iohanne qui nullas expertus est nuptias: et in Abraham qui filios genuit. Nam illius celibatus et isti⁹ connubium pro temporum distributione christo militauerunt: sed continentiam Iohannes in opere Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas celibum quam nuptiarum: quarum vnam Abraham habebat in vsu: ambas in habitu. Caste enim et coniugaliter vixit. Esse autem castus sine coniugio po

Hier. xxxij. q. iiij. ca. Quis ignoret. tuit, sed tunc non oportuit. Item Hiero. Quis ignoret sub alta dispensatione dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti cuius nunc christiani sunt? Quomodo Abraham ante placuit in coniugio, si nunc virgines placent in castitate. Seruiuit ille legi et tempori suo: seruiamus et nos legi et tempori nostro in quos fines seculorum deuenerunt. Ex his apparet quod sancti patres ante legem

i. Cor. x. Gen. xxxv. sine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Eas enim nunc vxores appellat scriptura: nunc concubinas: Rachel tamen et Lya ambe vxores fuerunt, non concubine.

¶ Oppositio. C

Si quis opponat quod fidem thori non seruabant illi patres.

Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non alijs, sed proprijs vxorib⁹ vel ancillis miscebantur. Ecce que fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis vero tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte: cum amita: cum matertera: cum nuru

et aliis quibusdã. Permisit aũt diuortiũ fieri dato libello repudij: in quo vir scribebat causas ꝓ quib⁹ vxorẽ repudiabat. Permisit autẽ aliã ducere dato prioꝛi libello: qḋ propter duriciã cordis eoꝝ permissum xp̃s dicit. Nõ vt cõcederetur dissidiũ/ sꝫ vt tolleretur homicidium. Permisit fieri mala ne fierent peioꝛa: et hoc permittendo non dei iustitiam demonstrauit: sed in peccatoꝛe minuit culpam. Que erat cõsuetudo legalis. Leui. xviij Deut. xxiiij Mat. xix.

¶ Cui licebat plures habere vel non. D

Sed nunquid sub lege licebat habere plures vxoꝛes? Audi quid scriptum est in Deuteronomio. Non habebit rex vxoꝛes plurimas que alliciãt animã eius. Super quem locũ ait Augustinus. Manifestum est salomonẽ hoc preceptum trãsisse. Dauid autem plures habuit nec preceptũ preterijt. Permissum est enĩ regi plures habere/ nõ plurimas que alliciant animã multiplicate. Cũ tamẽ additur vt non eleuetur coꝛ ei⁹/ alienigenas pꝛohibitum esse videtur. Uerũtamen multiplicatio vxoꝛũ generaliter prohibita est. Permissum est aũt regi plures habere sed nõ multiplicare. Ueniẽte aũt plenitudinis tpe quo chꝛisti grã vbiq̃ est dilatata/ reducta est lex nuptiarũ ad prioꝛem honestioꝛemq̃ institutionẽ: vt vnus vni in figura chꝛisti ⁊ ecclesie coniungat. Nec queritur electio muneris in successione generis/ sed in perfectiõe vite et sinceritate scĩẽtie/ et virginitas fecunditati pꝛefertur: et sacerdotibus continentia indicitur. Deut. xvij Augusti. i. Regũ. xi. ij. Reg. xij. i. Reguꝫ. i. Gal. iiij.

¶ De virginitate mentis et carnis. E

Melioꝛ est autem virginitas mẽtis q̃ carnis. Unde Ambꝛo. Tolerabilius est mentem virginem q̃ carnem habere: vtrũq̃ bonum est si liceat. si non liceat: saltem nõ casti homini sed deo simus. Uirgo pꝛostitui potest adulterari non potest: nec lupanaria infamãt castitatẽ: sed castitas etiam loci abolet infamiam. Idem. Non potest caro ante coꝛrumpi/ nisi mens ante fuerit coꝛrupta. Item Isidoꝛus. Non potest coꝛpus coꝛrumpi nisi prius animus coꝛruptus fuerit. mundata enĩ a contagione anima: caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verũ sit nisi anima prius fuerit coꝛrupta/ coꝛpus nõ posse coꝛrumpi scilicet peccato. Illud etiam Augustini aduertendum est. Sicut inquit sanctius est moꝛi fame q̃ idolotitis vesci/ ita sanctius est defungi sine liberis/ q̃ ex illicito coitu stirpem querere. Undecũq̃ vero nascantur homines: si parentum vitia non sectentur et deum recte colant honesti et salui erunt. Semen enim ex qualicunq̃ homine: dei creatura est: et ea male vtenti male erit non ipm aliquãdo malum erit. Amb. i li. de virgib⁹. xxxij. q. v. c tolerabili⁹ xxxij. q. iiij Reuera. Isidoꝛ⁹ in synonimis Aug. i li. de bono cõiu.

¶ De personis legitimis. A

Nunc superest attendere que persone sint legitime ad contrahendum matrimonium. Legitime iudicantur persone scdm statuta patrum que diuersa sunt. Alie nãq̃ fuerunt legitime ante legem: alie sub lege/ alie in tempoꝛe gratie. Item in primitiua ecclesia quedam erant legitime que modo non sunt. Earum vero que modo legitime sunt vel illegitime quedã sunt plene legitime: quedam omnino illegitime/ quedam medie. Plene legitime sunt quibus non obuiat votum continentie: vel oꝛdo sacer: vel cognatio: vel dispar cultus: vel conditio/ vel nature fragilitas/ et si quid est aliud. Penitus vero illegitime sunt per votum: per oꝛdinem: per cognationem per disparem cultum. Medie vero sunt: nec plene legitime nec omnino illegitime per frigidita Di. xxxiiij. De matrimonio scdm cau sam materiales q̃ est personarũ legitimarũ vel illegitimarum.

per conditionẽ. Si eñ tales iunguntur ignoranter: cõmanere possunt quibusdam accedentibus causis et eisdem deficientibus diuidi.

¶ De frigidis separandis. B

Sententia hui⁹.c. sũmatim contineẽ extra de frigid. et male. Gre. xxxiij. q.j.c. q̄ aũt sterrogasti xxxiij. q. j. ca. requisisti de his.

De his enim qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt consulit Grego. vt permaneant. Sed si mulier causatur dicens volo esse mater et filios procreare decreuit vt vterq; eorum septima manu propinquorum iuret: q̄ nunq̄ carnaliter conuenerint et tunc mulier secundas nuptias contrahat. Uir autem qui frigide nature est: absq; spe cõiugij permaneat. Ait enim sic. Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt et habere non possunt. si ille aliam vel illa alium ducere possit de quib⁹ scriptũ est. Uir et mulier si se coniunxerint: et post dixerit mulier de viro q̄ coire nõ possit cum ea: si potest probari quod dicit per iustum iudicium: alium accipiat. si vero ille acceperit aliam: separentur. Item. De his requisisti qui ob causam frigide nature dicunt se non posse inuicem op crã carni dantes conmisceri. Iste vero si non potest ea vti pro vxore habeat eam quasi sororem quod si retinaculum coniugale voluerint rescindere, maneãt vterq; innupti, nam si huic non potuit naturaliter concordare: quomodo alteri conueniet? Igitur si vir aliam vxorẽ vult accipere manifesta patet ratio quia suggerente dyabolo odij fomite exosam eam habuerit, et ideo eam dimittere mendacij falsitate molitur. Quod si mulier causatur et dixit volo esse mater et filios procreare, vterq; eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquijs iureiurando dicat vt nunq̄ per commixtionem carnis coniuncti: vna caro effecti fuissent. Tunc videtur mulierem secundas posse contrahere nuptias: humanum dico propter infirmitatẽ carnis eorũ.

Cor. vj.

Uir aũt qui frigide nature est: maneat sine cõiuge. Quod si et ille aliã cõiugem acceperit. tũc hi qui iurauerant periurij crimine rei teneantur: et penitẽtia peracta priora cogantur recipere cõnubia. Hoc seruandum est cum vterq; idem fatetur. Sed vir si asserit se debitum reddidisse vxori, et illa diffitetur. cui potius fides habenda sit, merito queritur? De hoc ita statutum est.

Ibid. ca. si qs accepit j. Cor. vij.

Si quis ita acceperit vxorem et habuerit eam aliquo tempore, et ipsa femina dicit q̄ nunq̄ coisset cũ ea: et ille vir dicit q̄ sic fecit: et in veritate viri cõsistat: quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

¶ De his qui maleficijs impediti coire non possunt. C

Hismari⁹ remẽsis archiep̄s. xxxiij. q. iij c. si per sortiarias.

De maleficij autem impedimento hoc tenendum decernitur. Quod si per sortiarias et maleficas concubitus non sequitur hortandi sunt quibus illa eueniunt vt spiritu cõtrito et humiliato deo et sacerdoti de oib⁹ pctis cõfessionẽ faciãt: et lachrymis orationib⁹ et ieiunijs dño satisfaciãt: et per exorcismos ac cetera ecclesiastice discipline munimina ministri ecclesie tales sanare procurent. Quod si non potuerint: separari valebunt. Sed postq̄ alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus post iuncte fuerint: prioribus quos reliquerant: etiam si possibilitas cõcubẽdi eis reddita fuerit: reconciliari nequibũt. Quod in fine huius capituli continetur ex rigore magis dictum intelligendum est q̄ ex canonica equitate. Uel intelligendũ est nõ posse recõciliari prioribus nisi iudicio ecclesie quo diuisio facta fuerat.

¶ De furiosis addit. D

Furiosi quoq; dum in amentia sunt matrimoniũ contra-

here non valent. Unde fabianus. Neq̃ furiosus neq̃ furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit non separentur. Item Nicolaus papa. Hi qui matrimonium sani contraxerunt et uni ex duobus vel ambobus amentia vel furor vel aliqua infirmitas accesserit: ob hanc infirmitatem talium coniugia solui non possunt. Similiter est etiam sciendum de his qui ab aduersarijs excecantur, vel membris truncantur vel a barbaris execti fuerint.

Fabian⁹. xxxvij. q. vij. ca. neq̃ furiosus. Ibid. c. hi q̄ m̄rimonium.

¶ De his qui cum duabus sororibus dormiunt. E

De his etiam qui cum duabus sororibus vel que cũ duobus fratribus dormiunt videndum est quid censeãt canones. Qui dormierit cum duabus sororibus et vna ex illis ante fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri vnq̃ in cõiugio copulentur. Itẽ nec proprie vxori licet sibi reddere debitum quam sibi reddidit illicitã, sororem eius cognoscendo. Nec post mortem vxoris licet ei vel adultere copulari in coniugiũ. Item zacharias papa. Concubuisti cum sorore vxoris tue si fecisti, neutrã habeas et vxor tua si non fuerit conscia sceleris et continere non vult, nubat in domino cui vult. Tu vero et adultera sine spe coniugij maneatis, et dum viuitis penitentiam agite. Quod ait cui vult nubat intelligẽdum est post mortem viri. Unde Grego. Qui vxores suas in adulterio deprehendunt nec ille nec illa aliã vxorẽ accipiat vel alium virũ q̃diu ambo viuũt. Si vero adultera mortua fuerit vir eius si vult nubat adultera vero nũq̃: et si mortuus fuerit vir eius sed oibus diebus penitentie lamenta persoluat. Hic de illo adulterio agitur: quod cum cognato viri vel cũ cognata vxoris committitur.

Ex aurelianẽsi cõcilio vbi. s̄. ca. q̄ dormierit. Nota ꝙ h̄ mgr̄ nõ tenet vt hẽs retro in erroribus. zacha. pa. ibidẽ. c. cõcubuisti. Gre. ibidẽ. c. hi vo q̄. Nota ẽt. c. si q̄s viduã z. c. si q̄s cũ nouerca. c. et. q. vbi. s̄. q̄ faciunt ad ꝓpositum.

¶ Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu deformitate corporis. F

Illud etiam sciẽdum est ꝙ pro aliqua infirmitate vel macula corporali: non licet viro vxorẽ dimittere z ecõuerso, sed debet alter alteri subsidia prouidere. Unde Augu. Si vxorem quis habeat sterilem siue deformem corpore: vel debilem membris, vel cecã, vel claudam, vel surdã: vel si quid aliud: siue morbis, vel laboribus doloribusq̃ confectam z quicquid excepta fornicatione excogitari potest vehementer horribile, pro societate fideq̃ sustineat.

Aug. l li. de s̄mone dñi in monte.

¶ Eodem iure vtitur vir et mulier. A

Hoc etiam notandum est ꝙ cũ dominus concedat vxorem dimitti causa fornicationis viro: eadem licentia nõ tollitur feminis. Unde Hiero. Precepit dñs vxorem nõ dimitti excepta causa fornicatiõis: z si dimissa fuerit manere innuptã. Quicq̃d viris precipitur: hoc consequenter redundat ad feminas. Non enim adultera vxor dimittenda est. z vir mechus tenendus. Item. Apud nos q̄d non licet feminis, eque non licet viris: et eadem seruitus pari conditiõe cẽsetur. Ex his ostenditur ꝙ mulier potest super fornicatione virum conueniri ve/vt vir mulierem. Unde Innocẽ. papa Christiana religio adulterium in vtroq̃ sexu pari ratiõe condẽnat: sed viros suos mulieres nõ facile de adulterio accusant: viri autẽ liberius vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre cõsueuerũt, et ideo mulieribus prodito earũ crimine negaꝫ cõmunio virorũ aũt latente cõmisso, nõ facile quisq̃ ex suspitionibus arceꝫ: qui tamẽ submouebitur si eius flagitium detegatur.

Dist. xxxv. De diuorcio q̄d fit p̄p adulterium. Mat. xix. Hie. d̄ mor te fabiole z h̄r. xxxij. q. v. c. ꝑcepit. Ibidem. Innoc. pa. xxxij. q. v. c. xp̄iana.

¶Q̄ꝺ fornicariā nequit dimittere vir nisi ⁊ ipse expers fuerit ⁊ econuerso. B

xxxij. q.vj. Si vero queritur an adulter adulteram possit dimittere
§.Ecce. causa fornicationis. Dicimus q̄ nequit adultera vxor dimitti a viro/nisi ⁊
Aug.xxxij. ipse expers fornicationis existat ⁊ econuerso. Unde Augustinus. Nihil ini=
q.vj.ca.ni= quius est q̄ȝ causa fornicationis dimittere vxorē/ si ⁊ ipse cōuincatur forni=
hil iniqui⁹ cari. Occurrit enim illud in quo alterum iudicas teipsum condēnas. Qua
propter quisquis fornicationis causa vult abijcere vxorem prior debet esse
fornicatione purgatus: q̄ꝺ similiter ⁊ de femina dixerim. Idem. Indignan
Ibidē. c. In= tur mariti si audiant adulteros viros pēdere similes adulteris feminis pe
dignantur nas: cū tanto grauius eos puniri oportuerit q̄ȝto magis ad eos pertinet
⁊ virtute vincere: ⁊ exēplo regere feminas. Ex his apparet ꝙ adulter adul=
teram dimittere non valet ⁊ ecōuerso.

¶Q̄ꝺ possunt recōciliari qui separant causa fornicationis. C

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimise=
j.Cor. vij. rit: alij copulari nō pōt/ sed cōtinere oportet vel ad dimissam redire: sic ⁊ de
Mat.xix. femina. Unde ⁊ Apostolus. His qui matrimonio iuncti sunt: precipio non
Amb.xxxij ego sed dominus vxorem a viro non discedere ꝙ si discesserit maneat innu=
q.7.c. vxor pta: aut viro suo recōcilietur. Et de viro addit. Et vir vxorem non dimittat.
Augu. sup Sed Amb. ait. Ideo nō subdit de viro sicut de muliere q̄ licet viro aliā du
epi.ad Co. cere. Sed hoc a falsarijs in Ambrosij libro positū creditur. Supplendum
xxxij.q.vij. enim esse in viro q̄ꝺ de vxore premisit aperte dicit Augustinus sic. Quare nō
c.aplus dt. addit de muliere q̄ꝺ premisit de viro. nisi ꝙ similem formam vult intelligi.
Ibidem. vt si dimiserit q̄ꝺ causa fornicationis permittitur: maneat sine vxore aut re
Aug. d ser. concilietur vxori. Idem. Si nec nubere illi cōceditur: viuo viro a quo recessit:
dñi i mōte nec huic alterā ducere viua vxore quā dimisit multominus fas est illicita
⁊ hr. xxxij. cū quibuslibet stupra cōmittere. Idem. Ut non facile dimittatur vxor domi
q.vij. nus solā fornicationis causam excepit: ceteras vero vniuersas molestias si
Ibid.c.dño que extiterint iubet pro fide cōiugali ⁊ pro castitate fortiter sustineri. ⁊ me
adillud. chum dixit qui a viro solutā duxit. Ex his ostenditur ꝙ si causa fornicatio=
Mat.xxij. nis fit separatio. non potest vir vel mulier in aliā transire copulā. Possunt
aūt recōciliari ⁊ cohabitare sicut prius: si dimissū alter reuocare voluerit.

¶Que predictis videntur obuiare. D

Ioh. Cris. Dicit tamē Johannes Crisostomus. Sicut crudelis ⁊ ini=
xxxij.q.i.c. quus est qui castam dimittit: sic fatuus est ⁊ iniquus qui retinet meretri=
crudelis. cem. Patronus enim turpitudinis est qui celat crimē vxoris. Item Hierony=
Hiero. ibid mus. Cum mulier vnam carnem in aliam diuiserit: ⁊ se fornicatione a ma=
c. dixit dñs rito separauerit non debet teneri: ne virum quoq̄ȝ sub maledicto faciat dicē
puer.xviij. te scriptura. Qui tenet adulteram stultus est ⁊ insipiens. Item ad amandū
xxxiiij.q. ij presbyterum scribens de quadam que viro suo viuente alij nupserat sic ait.
Non satis. Rem nouam loquor: immo nō nouam sed vere rem que veteris testamenti
Deut.24. authoritate confirmatur. Si reliquerit scd̄m virū mulier ⁊ reconciliari vo=
luerit priori non potest.

¶Determinatio. E

xxij.q.j. Sed hec omnia intelligenda sunt de illa que ab adulterio
recedere noluit/nec per penitentiam peccatū delere. Quod si vir scienter pa=

titur:cōsentire videtur. Si enim an adulterio perseuerare elegit/ patronus
turpitudinis ꝛ lenocinij reus maritus habebitur/ nisi eam adulterij ream
facere voluerit. Si autem a peccato recesserit ꝛ per penitētiam illud purga-
uerit/ poterit viro reconciliari. Unde Augustinus. Quid tibi durū videtur Au. ad pol
vt post adulterium reconcilietur coniunx: si fides assit non erit durum. Cur lētiū. xxxij.
enim adhuc deputamus adulteros: quos credimus penitētia esse sanatos? q. j. c. qđ āt
Idem. Non erit turpis nec difficilis etiam post patrata ꝛ purgata adulte- In libro de
ria recōciliatio coniugij/ vbi per claues regni celorum non dubitaꝰ fieri re- adul. cōiu.
missio peccatorū/ non, vt post viri diuortium adultera reuocetur. sed vt post
christi consortium adultera non vocetur. Item Gregorius. Debet recipere
peccatricem que penitentiā egit/ sed non sepe. Item Hermes. Si vir scierit Greg. i li. q̄
vxorem suam deliquisse ꝛ non egerit penitentiam mulier: sed permanet in dz pastor.
fornicatione sua: ꝛ viuit cum illa vir/ reus erit ꝛ particeps peccati eius. Qđ Hermesi li.
si mulier dimissa egerit penitentiam ꝛ voluerit ad virum reuerti: debet re- đ adulteri-
cipere peccatricem que penitentiam egit sed non sepe. nis ꝯiugijs

¶De illis qui se ante polluerūt per adulteriū. F

Solet etiam queri an valeat duci in coniugium que prius leo pa. xxxi

est polluta per adulterium? De hoc Leo papa ait. Nullus ducat in matri- q. j. c. nullꝰ
monium quam prius polluit adulterio. Item. Relatum est auribus sancto Ex ꝯcilio ti
rum sacerdotum quēdam alterius vxorem stupro violasse: ꝛ insuper meche burēsi ibiđ
iuramentum dedisse: ꝙ post legitimi mariti mortem si superuiueret/ du- c. relatum.
ceret eam in vxorē: qđ ꝛ factū est. Tale ergo cōnubium prohibemus ꝛ ana-
thematizamus. His alijsqꝫ authoritatibus vetantur in coniugium copula-
ri: qui se prius adulterio maculauerunt. Sed econtra Aug. ostendit dicēs. Au. i li. de
Denicꝫ mortuo eo cum quo fuit verum coniugium: fieri potest cōiugium cū nup. ꝛ ꝯcu.
qua precessit adulteriū. Idem. Posse fieri sane licitas nuptias ex personis Aug. ibidē
illicite coniunctis honesto placito subsequente manifestū est. c. denicꝫ. ꝛ

¶Determinatio. G c. se.

Sed hec vltima authoritas de concubinis loquitur perhi

bens cōcubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum/ si castita
tem ꝛ fidem seruare velint. Prima vero authoritas Augustini de illis agit
que de peccato penituerunt: ꝛ nihil in mortem viri machinate sunt: nec viuē Ibidem.
te viro fidem adultere dedit mechus. ꝙ eam in cōiugio duceret si superuiue
ret. Qui vero hec faciūt/ alijs premissis authoritatibus prohibenꝰ copulari.

¶Si pro extrema cōditione valeat vxor separari a viro ꝛ ecōuerso. A Di. xxxvj.

Nunc de conditione videamus an valeat coniugiū De imped

diuidere? Ad qđ dicimus quia non negatur ingenua posse nube mēto cōdi-
re seruo/ sed si nesciꝰ esse seruilis conditionis: libere potest dimit tiōis qđ re-
ti/ cū seruitus eius fuerit dephēsa ſm illud. Si quis ingenuus spicit statū
homo ancillā alterius vxorē acceperit/ ꝛ estimat ꝙ ingenua sit/ si ipsa femi legꝫ hūane
na fuerit postea in seruitutem deiecta: si eam a seruitute redimere potest fa In ꝯcilio ꝯ
ciat: si non potest: si voluerit aliam accipiat. Si vero ancillam eam sciérat pđ ꝯmeriā
ꝛ collaudauerat: post eam vt legitimam habeat. Item ex eodem. Si femina ꝛ hꝛ̄. xxix. q
ingenua acceperit seruum/ sciens ꝙ seruus esset habeat eum: quia omnes ij. c. si quis
vnum patrem habemus in celis vna lex erit viro ꝛ femine. Cū dicitur sciēs ingenuam
illum seruum datur intelligi ꝙ si nescierit illū seruū esse/ non cogitur mane- Ibiđ. c. si fe
re cum ipso. Si enim conditionis doluꝫ patitur: non cogitur adherere ei cu mina inge-
ius fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris vel econ- nua.

uerso:non valet eā dimittere. Unde zacharias papa. Si quis liber ancil-lam in matrimonio acceperit:non habet licentiam dimittendi eam si cōsen-su amborū cōiuncti sunt:nisi ob fornicationē. De illis agit quibus alteru-trius cōditio nota est quando cōiunguntur.

Zacha. pa. ibid. c. si qs Liber.

¶ De copula serui et ancille diuersorū dominorū. B

Queritur etiam si seruus vnius ancillam alterius accepe-rit:an sit inter eos cōiugium? De hoc etiam ita statutum est. Dictum est no-bis ꝙ quidam legitima seruorum matrimonia potestatiua quadam pre-sumptione dirimant/ nō attendentes illud: quod deus cōiunxit homo nō se-paret. Unde nobis visum est vt coniugia seruorum nō dirimantur etiam si diuersos dominos habeant:sed in vno cōiugio permanentes dominis ser-uiant suis. Et hoc in illis obseruandum est vbi legalis coniūctio fuit:et per voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli vbi videtur innui preter voluntatem dominorum inter seruum et ancillam nō posse contrahi coniugium. vel si contrahitur nō esse ratū. Quibusdam tamen videtur inter eos posse fieri cōiugium dn̄is ignorantibus.

In ꝯcilio ca bilonē. ibi dē dictū est Math. xix.

¶ De viro qui se facit seruū vt diuidat ab vxore. C

Illud etiam notandum: ꝙ si mulier virum liberum accepe-rit et ille vt causam prestet discidij se alicuius seruū fecerit:nec ille vxorem dimittere:nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Unde illud. Perlatū est ad sanctam synodū/ ꝙ quidam ingenuus ingenuam ac-ceperit vxorem. et post filiorum procreationē occasione diuortij: cuiusdam seruū se fecerit: vtrū et mulierem necessario tenere debeat. et si tenuerit. an il-la etiam seruituti subijci debeat quesitum est. Judicatum est vxorem mini-me debere dimitti:non tamen ob christi legem mulierem in seruitutem redi-gi. qū ille nō ex cōsensu cōiugis se seruum fecerit:quem liberum ipsa mari-tum acceperat.

In thiburi censi ꝯcilio. ibi. c. platū

¶ De etate contrahentium. D

Hoc etiam sciendū est ꝙ pueri ante quatuordecim annos et puelle ante duodecim annos ſm leges matrimonium inire nequeūt. Qd si ante predicta tēpora copulam inierint:separari possunt:q̄uis volūtate et assensu parentum iuncti fuerint. Qui vero in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere:sed in coniunctione permanere. iam ex hoc efficiuntur coniuges et deinceps nequeunt separari. Item. Sponsalia ante septēnium contrahi non possunt:solo enim consensu contrahuntur qui in-teruenire nō potest nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos aga-tur. Duo illa executi sumus cum aliorum quorūdam adiectione quibus cō-iugium solui potest nec tamen solui semper necesse est. Nūc de illis que per-sonas illegitimas penitus faciūt addendū est:et primū de ordine.

xxx. q. ij. §. Spōsalia.

Dis. xxxvij. De impedimētis q oīno faciūt il legitimum ad mr̄imoniū ꝯtrahē dū cū oī pp ecclesiasticā īstitutionē

¶ In quo ordine nequeat fieri coniugiū. A

Sunt igitur quidā ordines in quibus nullatenus pōt ꝯhi ꝯiugiū:et si itercesserit copula fit diuortiū: vt sacerdotiū dyaconatus et subdyaconatus. In alijs vero permittitur fortin cō-iugiū nisi religionis habitū/ sumpserint vel ꝯtinentie votū fece-rint. Uñ Leo papa. Clericos lectores/ ostiarios/ exorcistas/ acolytos si extra votū et habitū inueniuntur et continentiam profiteri noluit vxorem ducere

virginem ecclesia romana permittit: non viduam vel repudiatam: qz dein Leo papa.
ceps nec ad subdyaconatum prouehi poterunt: nec laicus vxorem sortitus dist. xxxij.
nisi virginem: vel bigamus ad clericatum. Item ex Carthaginen. concilio. c. seriatim.
Placuit episcopos/presbyteros/dyaconos/subdyaconos/etiaz ab vxoribus Ex cartha=
abstinere quod si non fecerint etiam ab ecclesiastico remoueantur officio. ginē. cōcilio
Ceteros vero clericos ad hoc non cogit. Item Leo papa. Lex continentie ea ibidem. ca.
dem est ministris altaris que episcopis ⁊ presbyteris: qui cum essent laici placuit.
vel lectores licite vxores ducere potuerunt: sed cū ad predictos peruenerūt Leo papa.
gradus: cepit eis nō licere quod prius licuit. Itē in sexta synodo. Si quis dist. xxxj. c.
eorum qui ad clericatum accedunt. voluerit nuptiali lege mulieri copula= lex cōtinētie
ri: hoc ante ordinem subdyaconatus faciat. Item Calixtus papa. Presby= Dist. xxxij.
teris/dyaconibus/subdyaconibus/monachis/concubinas habere seu ma= ca. si quis
trimonium contrahere penitus interdicimus: contracta quoqz matrimonia Calixt⁹ pa
ab huiusmodi personis disiungi: ⁊ personas ad penitentiaz debere redigi pa. dis. xxx.
iuxta sanctorum canonum distinctionē iudicamus. Item Gregorius. Nul viij. c. pbris
lum facere subdyaconum episcopi presumant: nisi qui se caste victurū pro= Gre. d. xxx=
miserit: qz nullus dz ad ministeriū altaris accedere nisi cuius castitas ante viij. c. nllū.
susceptum ministerium fuerit approbata. Inno. pa. ij
decernim⁹
¶ De interfectoribus suarū coniugū. vt hi q ordi
nē sbdyaco

His adiiciendum est de occisoribus suarum coniugum: de nat⁹ accepe
quibus Nicolaus papa scribit Radulpho bituricēsi archiepiscopo. Inter= rint ⁊ insup
fectores suarum coniugum sine iudicio: cum non addis adulterarū vel ali= vxores du=
quid huiusmodi quid aliud habendi sunt qz homicide/ac per hoc ad peni= xerit vl ꝯcu
tentiam redigendi: quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Ni binas hūe=
colaus permittere maritis pro adulterio aut alio huiusmodi vxores suas rint offō at
interficere: sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio nō materiali crimi= qz ecclasti=
nosos feriri iubet. Unde idem Nicolaus. Inter hec vestra sancticas addere co bñficio
studuit si cuius vxor adulterium perpetrauerit: vtrum marito eius sm mū careāt. Cū
danam legez interficere liceat. Sed sancta dei ecclesia nunqz mundanis cō= ei ipi tēplū
stringitur legibus: gladium non habet nisi spiritualem. Item Pius papa. et vasa dñi
Quicunqz propriā vxorez absqz lege⁊ sine causa interfecerit aliāqz duxerit/ sacrarium
armis depositis publicam agat penitentiam ⁊ si cōtumax extiterit: anathe spūssctī. eē
matizetur vsqz quo consentiat. debeāt ⁊ di
ci idignū ē

¶ De voto. A eos cubili=

Nunc de voto inspiciamus. Votum est testificatio b⁹ ⁊ imūdi
quedam promissionis spontanee que deo ⁊ de his que dei sunt cijs dsuire
proprie fieri debet. Sunt tamen ⁊ vota stultoruz que frangenda Ills hr. xxx
sunt. viij. di. c. de
cernimus.

¶ De votorū differentijs. A Di. xxxviij

Sciendum vero qz votorum aliud est commune: aliud sin= De impedi
gulare. Commune vt illud quod in baptismo omnes faciunt cum spondēt mētis q ol=
renunciare dyabolo ⁊ pompis eius. Singulare vt cum aliquis sponte pro= no faciūt le
mittit seruare virginitatem vel continentiam vel aliquid huiusmodi. Itez gitimū mri
singulare votum: aliud est priuatum/aliud solenne. Priuatum est in absco moniū ꝯhē
dito factū: solēne vero in cōspectu eccłie factū. Itē priuatū votū si violet pec dū cū ol pp
catū est mortale: solēne vero violare peccatū ⁊ scādalū est. Qui priuatū fa= ppaz obli.

ciunt votum continentie/matrimoniū contrahere non debent: quia contra
hendo mortaliter peccant: si tamen contraxerint non separant: quia proba
Aug.ad iu ri non potest quod occulte factum est. Qui vero soléniter vouent: nullaten⁹
lianū ꝺ ſan coniugiū inire queunt: quibus non solū nubere: sed ꝛ velle dānabile est. Ʋn
cta viduita Aug. In coniugali vinculo si pudicitia seruatur dānatio non timetur: sed
te ꝛ allegat in viduali continentia et virginali excellentia virtus muneris amplioris
xxvij.q.j. expetitur: qua expetita et electa et vota oblata: iam nō solum capescere nu
nuptiarū ptias: sed etiam si non nubatur nubere velle dānabile est. Augu. Vouenti=
bonum. bus enim virginitatem vel viduitatē non solum nubere: sed etiam velle dā
j.Thim.v. nabile est. Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens. Adolescentiores
viduas deuita: cum enim luxuriate fuerint in christo nubere volunt. i.cum
post votū continentie in delitijs egerint vitam: non dico nubunt: sed nubere
volunt in christo quasi tunc non sit peccatum: sed ꝙ sit ostendit subdēs. Ha
bentes dānationē: et quare subdit: quia primā fidem irritā fecerunt ꝛ si nō
nubendo/tamen volendo/ vt voluntatez que a proposito cecidit: appareat
esse dānatā siue sequantur nuptie siue nō. Dānatur enim propositi fraus:
dānantur tales: quia continentie fidē primā irritam fecerunt: id est votum
vel in voto violato fidē quam in baptismo professe sunt. Si autem pro vo=
luntate nubendi dānantur: constat ii eam effectui mancipauerint reuocan
Gre.ad Bo dum id esse in irritū: easqꝫ arcendas redire ad propositū. Unde Grego. Ui=
nifaciū ꝛ hī duas a ꝓposito recedentes viduitatis super quibus nos consuluisti credo
xxvij.q.j.c. te nosse a sancto Paulo nisi conuertantur olim esse dānatas: quas et nos
viduas a ꝓ apostolica auctoritate dānandas et a cōmunione fideliū atqꝫ a liminibus
posito. ecclesie arcendas fore censemus: vsqꝫquo obediant episcopis suis: ꝛ ad bo=
num quod ceperunt inuite aut voluntarie reuertantur.

C

¶De virginibus non velatis.

De virginibus aūt non velatis si deuiauerint: a predecesso
Inno.xxvij re nostro Innocentio papa tale decretū habemus. De que necdum sacro ve=
q.j.ca.De lamine tecte tamen in ꝓposito virginali semꝑ se simulauerūt permanere lz
vero. velate nō fuerint: tamen si nupserint aliquo tpe his agenda penitentia est
quia sponsio earū a dño tenebat. Si enī inter homines solet bone fidei con
tractus nulla ratione dissolui: ꝗtomagis ista pollicitatio quā cū deo pepi
git solui sine vindicta non poterit. Item. Si virgines nondū velate taliter
publica penitentia puniuntur: ꝛ a cetu fideliū vsqꝫ ad satisfactionē excludū
tur: quātomagis vidue que perfectioris etatis ꝛ maturioris cōsilij existūt:
et habitū religionis assumpserunt: et deinde apostatauerunt atqꝫ ad prio=
rem vomitū sunt reuerse a nobis ꝛ ab oībus fidelibus: a liminibus ecclesie
et a cetu fideliū vsqꝫ ad satisfactionē sunt eliminande: et carceribus tradē=
de. Ex his apparet virgines vel viduas voto cōtinentie astrictas: siue fue=
rint velate siue non nullatenus coniugiū sortiri posse. Quod itidem de oīb⁹
Innocēti⁹ intelligendū est: qui continentiā vouerūt. Qd enī ante erat licitū: post votū
papa.ibid fit illicitū. Non est igitur pretermittendū quod Innocenti⁹ papa de viduis
capi. q̄ xpo et puellis decreuit que christo spiritualiter nubunt: si postea publice nupse
rint: non eas admittendas esse ad penitentiā nisi hi quibus se iunxerāt de
mundo recesserint. Si enī de oībus hec ratio custodit: vt quecunqꝫ viuēte vi
ro alteri nupserit: adultera habeatur: nec ei agende penitentie licentia cōce
ditur nisi vnus de illis fuerit defunctus: ꝗtomagis de illa tenenda est: que
ante se immortali sponso coniunxerat: et post hoc ad hūanas nuptias trās
migrauit? Attende ꝙ non solum coniugiū talibus negare videtur: sed etiā

locum penitentie Sed non ita intelligendū est: vt aliquādo excludātur a penitētia que digne penitentiā agere volunt: sed ille nō sunt admittende ad penitentiam que ab incestus copula discedere noluerint: quia post religionis propositum non potest deo reconciliari per penitētiam: que ad habitum sue professionis redire neglexerit. Tunc ille cui se coniunxerat, ei defunctus erit: cum ab ei⁹ illicitis amplexibus hec penitus recesserit. Cū ergo dicitur eas non esse admittendas ad penitētiam: nisi hi quibus se iunxerāt de mundo recesserint: subaudiendū est eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt ꝛ defungunt: cum ab eorum cōcupiscentia isti se alienāt: quē sensū similitudo subdita declarat et confirmat.

Clemēs papa. xxxij. q. v. c. quid in omnibus.

¶ Quod grande malum sit adulterium. D

Cum vir et mulier legitime coniuncti sunt constat alteruꝫ altero viuente ad aliam non posse transire copulam: alioquin adulterium cōmittitur: de quo Clemens papa ait. Quid in omnibus peccatis adulterio est grauius. Secundū nāq; in penis tenet locum: quem primum illi habent qui aberrant a deo. Grauissime ergo peccant adulteri grauiter fornicarij: sed cunctis his grauius incestuosi: quos omnes transcēdūt cōtra naturā delinquētes. Unde Augu. Adulterij malū vincit fornicationē: vincit ab incestu. Peius enī est cum matre q̄ cum aliena vxore dormire sed horum omniū pessimū est quod cōtra naturam fit vt si vir membro mulieris nō ad hoc cōcesso vtatur. Hoc execrabiliter fit in meretrice: sed execrabilius fit in vxore.

Aug. de adul. coniugijs ꝛ hr̄. xxxij. q. vij. ca. adulterij malum.

¶ De illis qui post lōgam captiuitatem redeunt. E

Hic queritur de illis feminis: que putantes viros suos interemptos vel in captiuitate vel ab iniqua dominatione nunq̄ liberādos: in aliorū cōiugia trāsierūt: si illi qui putabātur perijsse reuertantur: vtrū eis reddi debeāt: et an secūdi fornicati sint ꝛ ipse ree adulterij. De hoc Leo papa sic ait. Necesse est vt legitimarū federa nuptiarū reintegranda credamus: et remotis his que hostilitas intulit cuiq; id legitime reformetur qđ intulit: procurandūq; est vt recipiat quisq; quod propriū est: nec tamen culpabilis iudicetur: et quasi alieni iuris persuasor habeatur qui personam eius mariti qui iam non esse estimabatur assumpsit. Sic enim multa que ad eos qui in captiuitatē ducti sunt: pertinebant in ius alienū transire potuerunt: et tamen plene iustitie est vt eisdem reuersis reformentur. Ideoq; si viri post longam captiuitatē reuersi: ita in dilectione suarū coniugū perseuerant: vt eas cupiant in suū redire consortiū: dimittendū est et inculpabile iudicandū quod necessitas intulit: et restituēdū quod fides poscit. Sin autem alique mulieres ita virorū posterioruꝫ amore sunt capte vt malint his coherere q̄ ad legitimū transire cōsortiū: merito sunt notande: ita vt ecclesiastica cōmunione priuentur: que de re excusabili cōtaminationē criminis elegerunt. Redeant ergo in suum statum: coniugia quia sicut mulieres que ad viros suos reuerti noluerint impie sunt habende: ita ille que redeūt merito sunt laudande. Ex his ostenditur illos qui taliter iunguntur vt credant virum interemptū per ignorantiam: aliquam excusationem habere de peccato: ꝛ tñ primā copulā esse legitimā: nō secūdā: veniā tamē habere si careat opprobrio male volūtatis. Sed si quis relicta i patria sua vxore in lōginquā abiēs regionē aliā ducat vxorē: deinde penitētia ductus eam dimittere velit asserēs se aliā habuisse que viuit nec ecclesia permittat: que sen. ca. iiij. quod ille asserit ignorat: queritur an in hac secunda copula sit coniugiū.

Leo papa xxxij. q. j. c. cū per bellicam.

Hugo. iiij. sen. ca. iiij.

Sane dici potest nō esse coniugiū: et mulierem de crimine excusare p̄ ignorantiam. virum autem adulteriū admisisse. Sed ex quo ad primam redire hoc hodie volens nec valens cogitur ecclesie disciplina hanc tenere: incipit excusari p̄ nō teneẗ im obedientiam ꝛ timorem de hoc quod poscenti mulieri debitū reddit: a quo mo ñ dȝ ec= ipse nunq̄ poscere debet et sic de alijs huiusmodi sentiendū est.

clesie obedire vt habes retro in erroribus. Dis. xxix.

¶ De dispari cultu. B

Post hec de dispari cultu videndū est. hec est enim vna de causis quibus p̄sone illegitime fiunt ad contrahendum matrimoniū. Non enim licet Christiano cū gentili vel iudea inire coniugiū quia etiā in veteri testamento ꝓhibitum est fideles viros infideles ducere vxores dño dicente. Non accipias vxorē de filiabus alienigenarū filijs tuis: ne traducant eos post deos suos. Iuxta hoc donti ni preceptū iudeorū coniugia cum alienis inita. Esdras separauit. Hoc idē etiā in nouo testamento seruatur. Unde Aug. Ne nubat femina nisi sue religionis viro vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim vt dicis iubet dñs docet apostolus: vtrūq̄ precipit testamentū. Item Amb. Caue christiane gentili vel iudeo filiam tuam tradere: caue ne gentilē vel iudeā vel alienigenā id est hereticā et oēm alienā a fide tua vxorē accersias tibi. Item. Si quis iudee siue christiana iudeo siue iudea christiano carnali consortio misceaẗ quicunq̄ tantū nephas admiserit a christiano cetu protinus segregeẗ. Ex his alijsq̄ pluribus testimonijs apparet non posse cōtrahi coniugium ab his qui sunt diuerse religionis et fidei.

De impedimentis q̄ faciūt oīno illegitimum ad ɔ̄hēdū matrimoniū cū q̄dā ꝛ cū quodaȝ nō ɔ̄venit ex cult⁹ dispa ritate. exo. xxxiiij. Deut. vij. Esdrae. x.

¶ De coniugio fidelis et infidelis et duorū infidelium. B

Huic autem videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus coniugijs. Ego dico: non dñs. Si quis frater habet vxorem infidelem et hec consentit habitare cum illo: non dimittat illam: et si qua mulier ⁊c. Sed aliud hoc esse aliud illud euidenter ostendit Aug. Ibi enim agitur de illis coniugijs fidelium et infideliū que contrahuntur ab eis in dispari religione et fide manentibus. Apostolus ṽo agit de illis qui vni⁹ eiusdēq̄ infidelitatis fuerunt qñ coniuncti sunt. Sed cum venisset euangeliū alter sine altera credidit Intelligis ne quid dicā. Attende vt rem ipsam diligentius explanē. Ecce coniuges duo vnius infidelitatis fuerūt qñ cōiūcti sunt. caue nulla de his questio est que pertineat ad illud preceptū veteris ꝛ noui testamenti: quo prohibetur fidelis cum infideli copulare cōiugiū. Iam sunt cōiuges et ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc quales coniuncti sunt. Uenitq̄ euangelij predicator: credidit eorum vnus vel vna sed ita vt infidelis cum fideli habitare consentiat nō iubet dñs vt fidelis infidelē dimittat taliter coniunctū. Nec Apostolus iubet vt non dimittat: sed cōsulit: vt si quis aliter agat non sit transgressor sicut et de virginibus consulit. Monet autem quod est lucrandi occasio cum possit licite relinquere sed nō expedit. Tunc enim non expedit id quod licitum est qñ permittitur quidē: sed ipsius vsus alijs affert impedimentū salutis sicut discessio fidelis ab infideli quam non prohibet dominus: quia coram illo non est iniusta sed iā nūc illō Apostolus ne fiat cōsilio charitatis suadet vt nemo in ea re iussionis necessitate teneaẗ: sed consilij voluntate libere faciat. Ex his monstraẗ inter infideles coniugiū esse: et consiliū Apostoli non obuiare precepto dñi quo iubet fidelem non iungi infideli: et si coniuncti fuerint separari. Legiẗ enim q̄ Esdras propheta: immo dominus per eum iussit israelitis vxores dimittere alienigenas: per quas ibant ad deos alienos: non ille per maritos ac

Au. ad pollentiū. ꝛ hr̄ xxviij. q. j. c. lem et sic ei ad fi. exo. xxxiiij. j. Cor. vij. Amb. j. li. ð patriarchis ꝛ pōit. xxviij. q. j. c. caue j. Cor. j. Au. ad pollentiū. ꝛ hr̄ xxviij. q. j. c sic ei ad fi. j. Cor. vij. xxviij. q. j. c iā nūc illō Au. ad pollentium. j. Cor. vij.

quirebantur deo. Recte hoc precipit: quia p moysen iusserat domin⁹ ne qs
vxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant domino prohibẽ
te domino iubente dimiserunt: quia vt ait Ambro. Non est putandum ma Amb. xxv.
trimonium quod extra decretum dei factum est: sed cum cognoscitur emen- ij.q.i.c. ius
dandum: vt quando fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Augu. Cum ce- sit.
pisset gentibus euangelium predicari: iam coniunctos gentiles gentili- Esdras.
bus comperit coniugibus. ex quibus si non ambo crederent: sed vnus vel Au. ad pol
vna et infidelis cum fideli consentiret habitare nec prohiberi a domino de lentiũ ꝛ hꝫ
buit fidelis infidelem dimittere nec iuberi. Ideo non prohiberi: quia iusti- xxviij.q.i.c
tia permittit a fornicante discedere. Et infidelis hominis fornicatio est ma sic enĩ neqꝫ
tor in corde nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest: quia omne Math. xix.
quod non est ex fide peccatum est. Quis veram fidelis habeat pudicitiam: Non est vo
etiã cum infideli coniuge que non habet veram. Ideo autem nec iuberi: pudicitia si
quia nec contra iussionem domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. Lici- delis cũ in
tum ergo erat per iustitiam fideli infidelem dimittere: sed licitum nõ erat fideli ꝛ hꝫ
faciendum propter liberam beniuolentiam. Euidenter apparet et inter in- xxviij.q.i.
fideles coniugium esse et apostolum de illis agere: qui in infidelitate con- in prin.
iuncti fuerunt: et post alter ad fidem conuersus est: cum quo etiam infide-
lis habitare consensit: et hunc non dimittere fideli consulit Apostolus. q2 Rom. xiiij.
forte per fidelem saluabitur infidelis.

¶De fornicatione spirituali ob quam potest dimitti coniunx. C

Potest tamen licite dimittere: quia in infideli est fornica- Ingl. i. cor.
tio: si non corporis: tamen mentis. Causam enim fornicationis dominus vij. Si qs
excepit. Fornicationem vero generalem et vniuersalem intelligere cogimur Mat. v. et
non modo scilicet corporalem sed et spiritualem: de qua Augustinus ait. xix.
Idolatria ꝛ quelibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem per Aug. i ser.
misit et causa fornicationis vxorem dimitti: sed non iussit. et sic dedit Apo do. i mõte ꝛ
stolo locum monendi: vt qui voluerit non dimittat potest tamen licite di- hꝫ. xxviij. q
mittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge quãtomagis for i. ca. idola-
nicatio mentis id est infidelitatis. D tria.

¶Pro quibus vitijs possit dimitti.

Si autem queris an propter aliud vitium nisi propter in
fidelitatem vel idolatriam possit dimitti. Attende quid Augusti. ait. Si xxviij. q. i
infidelitas fornicatio est: et idolatria infidelitas: et auaricia idolatria: Idẽ vbi. s.
non est dubitandum et auariciam fornicationem esse. Quis ergo quãlibet
illicitam concupiscentiam potest a fornicationis genere separare: si auari-
cia fornicatio est. Ex quo intelligitur ꝙ propter illicitas cõcupiscentias nõ
tantũ que in stupris cum alienis viris vel feminis cõmittunt. sed ob quasli
bet que animam a lege dei aberrare faciunt et perniciose corrumpi possit
sine crimine et vir vxorem suam dimittere et vxor virum. Item Rectissime Au. de fide
dimittit si viro suo dicat: nõ ero vxor tua: nisi mihi de latrocinio diuitias ꝛ opibus. ꝛ
congreges: vel nisi solita lenocinia exerceas: aut si qd aliud facinorosũ vel xxviij. q. i. c
flagitiosum a viro suo expetat. Tunc ille si veraciter penitens est habetqꝫ vxor legiti-
fidem per dilectionẽ operantẽ: membrũ quod eum scãdalizat amputauit. ma.
Ex his appet ꝙ nõ solũ infidelitas sed ẽt q̃libet ꝯcupiscẽtia q̃ pniciose tur- Math. vlt.
piterqꝫ corrũpit/ fornicatio spũalis est p quã vir vxorẽ vel vxor virũ dimittere
potest. Consulit tamen Apostolus ne fidelis dimittat infidelẽ volentẽ co- i. Cor. vij.
habitare: nec a deo reuocare. E

¶Si fideli liceat aliã ducere infideli discedente vel dimissa.

xxviij.q.ij. quasi p to. Hic queritur si fidelis dimittat infidelem: vel infidelis a
tractat hic fideli discedat an liceat fideli aliaz ducere. Uñ authoritas testari q illa vi
qõ. uente alterã ducere non valeat. Amb. eñ verba apñi exponens ait. Alioqn
xxviij.q.v. si disceditĩ abinuicem ⁊ volentes cohabitare dimittitis: ⁊ alijs vos copu=
Si quis. latis adulteri estis/ ⁊ filij vestri qui de hac copula nascunẽ immundi idest
spurij sunt. Idem. Si quis habuerit vxorem virginem ante baptismum/
viuẽte illa post baptismum alteram habere non potest. Crimina eñ in ba
ptismo soluuntur: non coniugia.

Que premissis contraria videntur. F

xxviij.q.v. Sed econtra Amb. testatẽ. Si infidelis (dicit Apostol')
discedit discedat. Nõ eñ est seruituti subiectus frater aut soror in hmõi q
non debeẽ reuerentia coniugij ei qui horret authorez coniugij. Non est eñ
in.gl'.cor. ratum matrimonium quod sine deuotione dei est: ⁊ ideo non est petm̃ ei q
vij.nõ ẽ ei. dimittitur ꝓpter deũ: si alij se copulauerit. Contumelia eñ creatoris sol=
uit ius matrimonij circa eum qui relinquitur: ne accuseẽ alij copulat'. In
fidelis aũt discedens ⁊ in deum peccat ⁊ in matrimonium. nec est seruãda
ei fides coniugij qui ideo recessit ne audiret Christũ esse deũ xpianorũ cõ=
iugiorũ. Si vero ambo crediderint per cognitionem dei ꝯfirmatẽ cõiugiuz.

Determinatio. G

Attende hec predictis contraria posse videri: ita vt sibi
Amb. contradicere videatẽ. Sed distinguendũ est hic aliud esse dimittere
volentẽ cohabitare. aliud dimitti propter deũ ab illo qui horret nomẽ xpi
xxviij.q.ij. Ibi lex beniuolentie non seruatur. hic veritas custoditur. Et ideo cũ liceat
dimittere volentem cohabitare: nõ tñ ea viuẽte aliã ducere lz. Discedentez
vero sequi non opz: ⁊ ea viuẽte aliam ducere lz. Sed hoc non est intelligen
dum nisi de his q in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterq
conuersus est/ vel si vterq fidelis matrimonio coniunctus est/ ⁊ post alter
eorum a fide discesserit: ⁊ odio fidei coniugem reliquerit dimissus discedẽ
tem non comitabitur: nec tamẽ illa viuẽte alteram ducere poterit: q inter
eos fuerat ratum coniugium: qđ non põt dissolui.

Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles ⁊ quare. H

Hic passus quasi de x bo ad x bũ hr. xxviij.q j. in princi. Sũt tñ nõnulli q inter infideles asserũt non esse cõiugiuz
q nec rata nec legitima est eorum copula. Rata non est/ q solui potest nec
legitima/ q Apl's ait. Omne quod non est ex fide peccatum est. Eorũ aũt
coniunctio non est ex fide: ⁊ ideo peccatum est. Non est ergo coniugium:
Rom.xiiij. quia nullum coniugiuz peccatum est. Augustinus etiã dicit quia non est
xxviij.q.j. vera pudicitia infidelis cum fideli. Sed vera negatur esse pudicitia: nõ q
Hic ita q infidelium coniugium non sit verum: sed q non habet illud triplex bonũ
quod excusat coitum ⁊ meretur premium. Item illud Apñi. Omne qđ non
est ex fide peccatum est/ non ita intelligendũ est/ vt quicquid fit ab infide=
libus peccatum sit: sed omne quod fit contra fidem. i. conscientiam/ male
fit: ⁊ ad gehennam edificat: vel in omni eo quod infidelis facit peccat: non
q illud facit: sed q nõ eo mõ illud facit quo dz: nõ referẽs ad debitũ finẽ.

Qđ legitimum sit coniugiũ infideliũ, sed nõ ratũ ⁊ quare. I

Copula ergo maritalis que est inter infideles coniugium
est legitimũ/ sed non ratum. Legitimuz: q est inter legitimas personas: sz
nõ ratũ q sine fide. Cõiugiũ vero fideliũ est legitimum ⁊ ratũ: si tñ legiti

me ſunt perſone.Q; aũt legitima ſit infidelium coniunctio.Aug.teſtat̃ di Aug.l li. d
cens.Uxor legitima ſocietate cõiuncta ſine vlla culpa relinquit̃ ſi cuz viro fide ⁊ opꝫ.
xp̃iano pmanere noluerit.Ex hoc etiã probat̃ ꝙ infideli ad fidem cõuerſo ⁊ hr̃. xxviij
Ap̃ls cõſuluit infidelem nõ dimittere:qđ nõ faceret ſi non eſſet inter eos le q.j.c.vxor.
gitimum cõiugiũ.Legitimũ eſt qđ legali inſtitutione vel prouincie mori= legitima.
bus:nõ contra iuſſionem dñi contrahitur. Hug.iiij.

¶De cognatione carnali ⁊ ſpũali:⁊ prius de carnali. A ſen.c.ix.

NUnc ſupereſt de cognatione aliqđ dicere.Eſt au- j.Cor.vij.
Diſt.xl.
tẽ cognatio alia carnalis:alia ſpũalis.Pꝛimũ đ carnali cogna De ipedi=
tione ⁊ affinitate inſpiciamus.Cognati ergo vel affines i ſepti mẽtꝫ q̃ faci
mo gradu vel infra copulari non debent.Uñ Greg.Progeniem unt oĩno il
ſuam vnũquẽqꝫ vſqꝫ ad ſeptimam obſeruare decernimus gñatione:⁊ quã legitimum
diu ſe agnoſcũt affinitate ꝓpinquos ad coniugalem copulã accedere de= ad ꝯtrahẽ
negamus:qđ ſi fecerint ſeparentur.Itẽ Nico.pa.De conſanguinitate ſua dũ mr̃imo
nullus vxorem ducat vſqꝫ poſt generationẽ ſeptimam:vel quouſqꝫ parẽtela niũ cũ q̃dã
cognoſci poteſt.Itẽ Nulli ex propinquitate ſui ſanguinis vſqꝫ ad ſeptimũ ⁊ cũ q̃dã n
gradum vxores ducãt.His authoritatib⁹ alijſqꝫ plurib⁹ conſanguineorũ qđ venit ex
coniunctiones ꝓhibentur vſqꝫ ad ſeptimũ gradũ. ꝓpinq̃tate

¶De computatione graduum conſanguinitatis. B carnali q̃ ẽ

Quõ aũt gradus conſanguinitatis cõputãdi ſint Iſido. conſangui
oſtendit ſic.Series conſanguinitatis ſex gradib⁹ dirimitur hoc modo.Fi= nitas.
lius ⁊ filia ꝙ eſt frater ⁊ ſoror ſit ipſe truncus.Illis ſeorſum ſeiũctis ex ra Greg. epiſ
dice illius trunci egrediunt̃ iſti ramuſculi:nepos ⁊ neptis primus:prone gallie.xxxv
pos ⁊ proneptis ſecundus:abnepos ⁊ abneptis tertius:adnepos ⁊ adne= q.iij.c.pge
ptis quartus:trinepos ⁊ trineptis quintus:trinepotis nepos ⁊ trineptis niem ſuã.
neptis ſextus:Attende ꝙ ſex gradus tñ ponit Iſiđ.q2 truncum inter gra= Nico.pap.
dus nõ cõputat.Alij vero qui ſeptẽ gradus ponunt truncum inter grad⁹ ibidẽ.đ cõ=
computant:varie namqꝫ computãtur gradus conſanguinitatis.Alij eniꝫ ſangui.
pr̃em in primo gradu:filios in ſecũdo ponunt.Alij primum gradũ filios Ex cõci.In=
appellant negantes gradum cognationis inter patrem ⁊ filium eſſe:cum gduneñ.
vna caro ſint pater ⁊ filius.Authoritates ergo que conſanguinitatis cau ibidẽ.c.nꝯ=
telam vſqꝫ in ſeptimum gradum perhibent:patrem ponunt in primo gra= li.
du.Illi vero qui vſqꝫ ad ſextum gradum prohibent/primum gradũ filios Iſiđ.xxv.q
appellant:atqꝫ ita fit vt eedem perſone ſcḿ hanc diuerſitatem inueniant̃ i v.c.ſeries
ſexto ⁊ ſeptimo gradu.Patrem vero in primo gradu ponit:qui fratres di zacharias
cit eſſe ſecundum gradum.Hoc modo computat zacharias papa inquiẽs al'r compu
Parentele gradus taliter computamus.Ego ⁊ frater meus vna generatio tat ibidẽ. c
ſumus:primumqꝫ gradum efficimus.Rurſus filius meus ⁊ fratris mei fi= parentele
lius/ſecunda generatio ſunt/⁊ ſecundum gradum faciunt:atqꝫ ad hũc mo
dum cetere ſucceſſiones.Inter illos vero qui ſex computãt gradus ⁊ illos
qui ſeptem computant gradus nulla in ſenſu exiſtit diuerſitas:quamuis
in numero graduum diuerſitas videatur.Ultima enĩ generatio ſi a fratri
bus ſumat initium numerandi ſeptima inuenitur.

¶Quare ſex gradus computãtur. C

Quare vero ſex computet Iſiđ.ipſe aperit dicens. Con⁊ Iſiđ.xxxv.
ſanguinitas dum ſe paulatim ꝓpaginum ordinib⁹ dirimens vſqꝫ ad vlti q.iiij.c.cõ=
mum gradũ ꝓtraxerit:⁊ ꝓpinq̃tas eſſe deſierit/tũc primũ lex in mr̃imo= ſãguinitaſ
niũ vinculũ eã recipiet:⁊ quodãmõ incipiet reuocare fugientẽ.Ideo autem

vsq ad sextū gnis gradū consanguinitas constituta est:vt sicut sex etatib⁹
mundi gnatio ⁊ hois status finit:ita ppinquitas gnis tot gradibus ter=
qre septē. minet.In his sex gradib⁹ oia ppinquitatū noia cōtinent:vltra quos nec
affinitas inueniri:nec successio pōt ampli⁹ progari.Scdm alios septē gra
dus id cōputant ita vt post septē gradus spōsus sponse iungat: sicut post
De dispen hanc vitā que septē dieb⁹ agit ecclesia xpo iunget.His autē occurrit illd
satiōe gre. qd Greg.August.anglo⁊ epo a quo requisitus fuerat quota generatione
erga āglos debeant copulari rescribit sic.Quedam lex Romana permittit vt siue fra=
xxxv.q.3.c. tris vel sororis seu duorum fratrum germanorum:seu duarum sororuz fi
quedā lex lius ⁊ filia misceantur.Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobo
Romana lem non posse succrescere.Unde necesse est vt [illegible] vel quarta generatio
Ibidem fidelium licenter sibi coniūgatur.Sed post multum temporis idē Greg.
a felice messinē Sicilie preside requisitus vtruz Augustino scripserit vt an
glorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur inter
cetera talem reddidit rationē.Qd scripsi Augustino anglorum epo:ipsi ēt
anglorum genti q̄ nuper ad fidē venerat:ne a bono qd ceperat metuendo
austeriora recederet spāliter ⁊ non generaliter me agnoscas scripsisse.Nec
ideo hec eis scripsi vt postq̄ in fide fuerint solidati.si infra propriam con
sanguinitatem inuenti fuerint.non separentur aut infra affinitatis lineā
i.vsq ad septimam generationem iungantur.

¶De gradibus affinitatis.

Dist.xli. A
De ipedi= Nunc de affinitate videndum est:de qua Greg.ait
mēto mri= Porro de affinitate quā dicitis parētelaz esse que ad virum ex
monij q ve parte vxoris seu que ex parte viri ad vxorez pertinet manifesta
nit ex ppin ratio est:qz si ḃm diuinā sententiam ego ⁊ vxor mea sumus vna
quitate car caro pfecto mihi ⁊ illi mea suaq parentela propinquitas vna efficit.quo
nali q̄ ē af= circa ego ⁊ soror vxoris mee in vno ⁊ primo gradu erimus:filius vero ei⁹
finitas. in secundo gradu erit a me/neptis vero in tertio.Idq vtriq in ceteris agē
Greg.xxxv. dum est successionibus. Uxorem vero propinqui cuiuscunq gradus sit.
q.v.c.por= ita me oportet attendere quemadmodum ipsius quoq gradus aliqua
ro.deaffini femina proprie propinquitatis sit. Quod nimirum vxori mee de propin=
tate. quitate viri sui in cunctis cognationis gradibus conuenit obseruare.Qui
vero aliorsum sentiunt antichristi sunt.Item Julius papa.Equaliter vir
coniugatur consanguineis proprijs ⁊ consanguineis vxoris Item Isidor⁹
Sane consanguinitas que in proprio viro conseruanda est/etiam in vxo=
ris parentela de lege nuptiarū custodienda est/qz constat eos duos fuisse i
Jul.papa. carne vna.Ideoq cōis est illis vtraq parentela.Item Julius papa.Nul=
xxxv.q.3.c. lum in vtroq sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris
equalr vsq in septimum gnationis gradum vxorem ducere:vel incesti macula co
Isid.ibidē pulari:qz sicut non licet cuiq de sua consanguinitate christiano/sic nec de
c.sane ↄsan consanguinitate vxoris coniugem ducere propter carnis vnitatem.Itē gre
guinitas. go.De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit vsq
Ibidē.c.nl ad septimam generationem obseruare.Nam ⁊ hereditas rerum per lega=
lum les instrumentorum diffinitiones sancita vsq ad septimum gradum here
Greg.i ↄci. dum protenditur successionem.Non eni eis succederent nisi de propagine
Melden. cognationis deberetur.His authoritatibus insinuatur:⁊ que sit affinitas
ibidē.c.de ⁊ vsq ad quem gradum sit obseruanda.s.vsq ad septimum.
affinitate. ¶Uarie traditiones de affinitate. B

Sed alij videntur concedere in quinta generatione inter

affines contrahi cõiugiũ ꝛ in quarta etiã si ꝯtractũ fuerit nõ separari. ait
ei Fabian⁹ papa. De ꝓpinq̃s q̃ ad affinitatẽ ꝑ virũ ꝛ vxorẽ veniunt/defũ
cta vxore vel viro in quinta ĝnatione iungant̃. In quarta si inuenti fuerit Fabia.pp.
non separent̃. In tertia vero ꝓpinquitate nõ lꝫ vxorẽ alteri⁹ accipere post ibidẽ. c.de
obitũ eius. Equaliter vir iungat̃ in matrimonio eis qui sibi cõsanguinei ꝓpinquis.
sunt ꝛ vxoris sue consanguineis post mortẽ vxoris. Ecce hic conceditur in quin
ta vel quarta ꝓpinquitate affiniũ fieri coniugiũ. Julius etiaꝫ papa ait
Statutũ est vt relictã p̃ris vxoris sue/relictã f̃ris vxoꝝ sue: relictã filij vxo= Jul.pp.ibi
ris sue nemo sibi in matrimonium sumat/relictã vxorẽ consanguineorum dẽ.c.eꝰ q̃ꝫ
vxoris sue vsq̃ in tertiam progeniẽ nemo in vxorem sumat. In quarta ṽo
ꝛ quinta si inuenti fuerint nõ separentur. Ecce q̃ꝫ varie de affinitatis obser
uatione loquunt̃ authores. Alij eñ vsq̃ ad septimũ gradũ eã obseruari sẽ
tiunt. Alij ṽo in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidunt.
sed illi veritatis rigorẽ/isti misericordie dispensationẽ vident̃ ꝓponere.
Potest eñ ecclesia dispensare in copula affiniuꝫ vsq̃ ad tertiũ gradũ sicut
Greg. dispensauit in quarto gradu cõsanguinitatis. Illud aũt nõ est pre=
tereundũ q̃d Greg. Uenerio epõ scripsit. Sedem apostolicam consulere de
creuisti. si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta cognationi ei⁹ Greg.xxxv.
pertineat si eo defuncto cognatio maneat vel sub alio viro cognationis vo q.x.c. frat.
cabula dissoluãt̃: vł si suscepte soboles possint legitime ad prioris viri co= nitas.
gnationis transire copulam. Si vna caro fuerit q̃õ aliquis eorũ põt pro
pinquius vni pertinere nisi pertineat alteri. Hoc minime posse fieri credẽ=
dum est. Porro vno defuncto in superstite affinitas non delet̃: nec alia co=
pula coniugalis affinitatẽ copule prioris soluere valet: sed nec alterius cõ
iunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri consortium transire.
Si q̃s ergo sacrilego ꝛ temerario ausu in defuncto querit propinquitateꝫ
extinguere vł sub altero affinitatis vocabulo dissipare vel si susceptas so
boles alterius copule propinquitati prioris credit legitime sociari: hic ne
gat dei verbũ validũ esse q̃d dixit. Erunt duo in carne vna. Ecce hic ꝓhibet Gen.ij.
si mortuo p̃mo viro vxor ei⁹ alteri nupserit: filios de secundo viro genitos Mat.xix.
ducere vxores de cognatione prioris viri: q̃ꝛ filij mediante mr̃e ad cogna=
tionẽ prioris viri pertinẽt: cũ quo mr̃ eoꝝ vna caro extiterat. Hoc idẽ etiam
Inno. papa ait. Si qua mulier ad secũdas nuptias trãsierit ꝛ ex eis sobo= Inno.pap
lem genuerit: nullaten⁹ põt ad consortium cognationis prioris viri ꝑtin= xxxv.q.x.c.
gere. Hoc aũt obseruãdũ est vsq̃ ad septimũ ĝnis gradũ: sꝫ maxie vsq̃ ad si qua mu=
tertium ꝛ quartũ/sicut supra positũ est. lier.j.ꝛ.ij.

¶ Si ꝯiugiũ sit inter eos qui nota ꝯsanguinitate diuidunt̃. C

Et est sciendum q̃ꝫ ecclesia infra predictos gradus cõsan=
guinitatis cõiũctos separat. Si aũt ignorãter cõiuncti fuerint in ꝯspectu q̃b⁹ ꝑsonis
ecclie ꝛ postmodũ ꝓbata ꝯsanguinitate eiusdẽ iudicio sepati q̃rit̃ vtrũ co testificãti=
pula illa ꝯiugiũ fuerit. Quibusdã vĩ nõ fuisse ꝯiugiũ q̃ꝛ nõ erãt legitime ꝑ b⁹ sint diui
sone sꝫ tñ de crimie excusant̃ ꝑ ignorãtiã: ꝛ quasi ꝯiugiũ reputat̃: q̃ꝛ bõa fidẽ da ꝯiu.
fide ꝛ ꝑ manũ ecclie ꝯuenerũt. Uñ ꝛ filij eoꝝ legitimi habent̃. Alij ṽo dicũt Urba⁹.pa.
fuisse ꝯiugiũ: lꝫ nõ essent legitime ꝑsone: q̃ꝛ taliũ cõiũctiões vocãt canones xxxv.q.vj.c
ꝯiugia vbi de ꝑsonis agit̃ q̃rũ testionio consanguineoꝝ sit dirimẽda ꝯiun si duo viri.
ctio. Uñ Urban⁹ pp. Si duo viri vł tres ꝯsanguinitatẽ iureiur. firmauerit Jo.richar=
vel ipi forte cõfessi fuerint ꝯiugia dissoluant̃. Si vero neutrũ ꝯtigerit epi do Januen.
eos ꝑ fidẽ xp̃i obtestent̃: q̃ten⁹ palã fateant̃ si se recognoscãt ꝯsanguineos epo vbi.s.c
Sise iudicio episcoporuꝫ segregauerint alia matrimonia non prohibean notificam⁹

tur contrahere. Idē. Notificam⁹ tibi vt cū tres vel duo ex propinquioribus eius q̄ accusāt hanc propinquitatē iuramento firmauerint: vel si duo vel tres ex antiquioribus ianuēsibus: quibus hec propinquitas est notā qui bone fame ⁊ veracis testimonij sint/remoto amore/timore ꝑcio: ⁊ omni malo studio ꝑdicta firmauerint sine mora cōiugia dissoluantur. Consanguineos vero extraneorū nullus accuset. vel cōsanguinitatem in sinodo copulet: sȝ propinqui ad quorū noticiā pertinet. Si aūt progenies tota defecerit: ab antiquiorib⁹ ⁊ veracioribus qb⁹ ꝓpinquitas tota nota sit eṗs canonice ꝑquirat: ⁊ si inuēta fuerit separenť. Ecce qb⁹ accusantib⁹ vel testificātib⁹ dirimēda sit cōsanguineorū cōiunctio: que cōiugiū vocatur.

Fabianus pa. ibid. c. consanguinitatis.

¶ Distinctio vtilis quid sit fornicatio. D

Hic dicendum est qd̄ aliud est fornicatio: aliud stuprum: aliud adulteriū: aliud incestus/aliud raptus. Fornicatio licet sit gen⁹ ois illiciti coitus q̄ fit extra vxorē/tm̄ specialiter intelligiť in vsu viduarum vel meretricū vel ꝯcubinarū. Stuprū ꝓprie ē virginū illicita defloratio. Adulteriū est alieni thori violatio: vn̄ adulteriū dr̄ q̄si alteri⁹ thori accessio. Incestus est cōsanguinearū vel affiniū abusus. Vn̄ incestuosi dn̄r q̄ ꝯsanguineis vel affinib⁹ suis abutunť. Raptus admittiť cū puella violenter a domo patris educitur vt corrupta in vxorem habeatur/siue puelle: siue parētibus vis illata cōstiterit: hoc morte mulctatur: sed si ad ecclesiā cū rapta cōfugerit: priuilegio ecclesie mortis impunitatē mereť. Attēdēdū est etiā illud Alexādri qui ait. Quod frater soror ve vxoris tue cognati dicuntur equiuocationis iure fit ⁊ necessitate vulgaris appellationis potius q̄ vlla cognatiōis causa. Vxor enim fratris fratrissa potius q̄ cognata vocatur. Mariti frater leuir dr̄. Duorum fratrum vxores ianitrices vocantur quasi eandē ianuam intrātes. Viri soror glos appellatur. Sororis autem vir nō habet speciale nomē: nec vxoris frater.

hoc totū vsq ad. §. attēdendū hī. xxxvi. q. i. c. lex p̄teritorū. §. sed nō ois. Quid sit fornicatio stuprum/adulteriū: incestus et raptus. Alexāder pa. xxxv. q. v. c. q̄ autē frater.

¶ De spirituali cognatione. A

De parentalium graduum famosa questione aliquid licet minus sufficienter diximus. Iam de spirituali cognatione addamus que etiam personas impedit vt non sint legitime ad ineundas nuptias. Tria quidē sunt cōsanguinitas: affinitas ⁊ spūalis germanitas. Consanguinitas est inter eos q̄ iunguntur secundū lineā generis. Affinitas inter eos q̄ genere q̄dē nō sunt cōiuncti sed mediāte genere sunt sociati. verbigrā. Vxor filij fratris mei q̄ non est de genere meo ꝑ ip̄m q̄ est de genere meo mihi affinis facta est ⁊ ego illi. Spūalis ꝓximitas est inter cōpatrē ⁊ cōmatrē/⁊ inter eos quoꝝ vnus alteruȝ de sacro fonte leuauit: vel in cathecizatione aut cōfirmatione tenuit. Est etiā inter filios eiusdē hoīs carnales et spirituales.

Dist. xlij. De ipedimento mrīmōij qd̄ venit ex ꝓpinq̄tate spūali. Hugo. iiij. sen. c. xij.

¶ Qui sint filij spirituales. B

Spirituales filij sunt quos de sacro fonte leuamus vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam et filie spirituales eorū sunt/q̄ trine mersiōis vocabulo eos sacro baptismate tingunt. Dicit etiā spiritualis filia sacerdotis que ei pctā sua ꝯfitetur. Unde Simachus papa. Oēs quos in penitētia suscipimus ita nostri spūales sunt filij. vt et ipsi quos vel nobis suscipientibus vel sub trine mersionis vocabulo mergentibus vnda baptismi regenerauit. Siluester etiā ammonet vt ad suaȝ filiā penitētialē nullus sacerdos accedat qr scriptū est. Oēs quos in pnīa

xxx. q. i.

xxx. q. i. omnes quos.

accipim⁹/ita nostri filij sunt in baptismo suscepti: quoꝝ oim flagitiosa est In cõalio
cõmixtio. Qđ aũt cõpater ⁊ commater sibi iungi nequeant/ nec pater spũa magũtinẽ.
lis: nec mater filie vel filio spũali ex concilio Maguntinẽsi docetur. De eo xxx.q.j.ca.
qđ interrogasti si aliquis filiolã suã duxerit vxorẽ/ ⁊ de eo qui cõcubuit cũ de eo.
matre spirituali: ⁊ de eo ꝙ filium suũ baptizauit ⁊ vxor eius eũ de fonte su
scepit hac causa vt discidium fieret coniugij: si post in tali copula possunt
permanere sic rñdendũ est. Si filiolam aut cõmatrẽ suam aliquis in cõiu
giũ duxerit/ separãdos esse iudicamus: ⁊ graui pnĩa plectẽdos. Si vero cõ
iuges legitimi vel vnus vel ambo ex industria hoc fecerint vt filiũ suũ de
fonte susceperint/ si innupti manere voluerint bonum est. Sin autẽ grauis
pnĩa insidiatori iniungat̃ ⁊ simul maneãt/ ⁊ si ꝑuaricator ꝯiugij supuixe
rit/ acerrima penitẽtia mulctet̃ et sine spe cõiugij maneat. Ex his appet ꝙ
aliq̃s filiolã suã vel cõmatrẽ non põt sibi copulare nuptialiter: ⁊ si ꝑsum
ptũ fuerit/ separãdi sunt. Qui aũt legitime ꝯiuncti sunt nõ inde separãdi
sunt: q⁊ alter eoꝝ insidiose filiũ de fonte leuauit. Qđ etiã Nicolaus confir Nico.pa.
mat dicẽs. Nosse desideras vtrũ mulier ꝙ viri filiũ ex alia femina genitum ibidem.c.
de sacro fonte leuauerit: postmodum possit cũ eodem viro copulari. Quos nosse.
ideo ꝯiũgi posse decernim⁹: q⁊ ₛm canones sacros nisi ãboꝝ ꝯsensu nulli⁹
religiõis obtẽtu dꝫ ꝯiũx dimittere ꝯiugẽ/ cũ Apl's ꝑcipiat. Nolite fraudare j.Coꝝ.vij.
inuicẽ nisi forte ex ꝯsensu ad tꝑs ⁊c. Ideo dictũ est nobis quasdã feminas Ex ꝯcilio ca
desidiose: quasdã ꝟo fraudulẽter vt a viris suis separent̃ ꝓprios filios co bilonẽ. ibi
rã epĩs ad cõfirmandũ tenuisse. Uñ nos dignũ duxim⁹: vt si ꝙ mulier filiũ dẽ. c. dictũ
suũ desidia aut aliqua fraude corã epõ tenuerit ad ꝯfirmãdũ ꝓpter falla est.
ciã vel fraudẽ ꝙdiu viuat penitẽtiã agat/ tñ a viro suo nõ separet̃. Itẽ Io Iohẽs pa.
hãnes papa ad limina scti Petri homo nõie Stephan⁹ veniẽs nostro pre ibidẽ.c.ad
sulatui innotuit ꝙ filiũ suũ in extremo vite positũ necdũ baptismi vnda lo limina.
tum absentia sacerdotum cogẽte baptizauit: eũq; ꝓprijs manib⁹ suscepit
atq; ꝓ huiusmodi negocio/ reuerẽtia tua pfatũ hoiem a sua ꝯiuge iudi Actu.xix.
cauit esse separandũ. Qđ fieri nullatenus dꝫ/ dicẽte scriptura. Qđ de⁹ ꝯiun Matt.v.et
xit homo nõ separet. Et dñs nõ dimittere vxorẽ/ nisi causa fornicationis iu xix.
bet. Et nos tanta auctoritate freti dicimus nõ dimittendũ esse ⁊ inculpabi
le iudicandũ qđ necessitas intulit. Nã baptizãdi opus laicis fidelibus/ si
tñ necesse fuerit libere cõcedit̃. Unde si supradictus homo filiũ moriẽtem
aspiciens ne animã perpetuo perire dimitteret vnda baptismi lauit/ vt eũ
de potestate mortis eriperet benefecisse laudatur. Ideoq; sue vxori sibi iã
olim legitime sociate impune dũ vixerit iudicamus manere coniunctũ: nec
ob hoc separari debere. His alijsq; pluribus auctoritatibus edocetur cõiu
ges nõ esse separãdos si post legitimã copulã alter alterius filium de fon
te leuauerit: vel in confirmatione tenuerit.

¶ Quid premissis obuiat. C

His autẽ obuiare videt̃ quod Deusdedit papa ait. Per
uenit ad nos diaconus sanctitatis vestre epistolam deferens ꝙ quidã vi Deusdedit
ri ⁊ mulieres preterito sabbato paschali pro magno populi incursu nesciẽ pa.ibid.c.
tes filios suos suscepissent de lauacro. Cupis ergo scire an propter hoc de peruenit.
beant viri ac mulieres ad proprium vsum redire vel non? Nos vero hac re
mesti: priorum inquisiuimus dicta: inuenimus in archiuis.id est in arma
rijs apostolice sedis iam talia contigisse in pluribus ecclesijs: quarũ epi
scopis ab hac aplĩca sede volentibus scire vtrum viri ac mulieres redirent
ad propriũ thorum. Beate memorie sancti patres Julius papa. Innocen

tius ⁊ celestinus cum episcopoꝝ plurimoꝝ cōsensu in apostoloꝝ principis ecclesia ꝓsidentes talia rescripserunt ⁊ confirmauerūt: vt nullo modo se in coniugio reciperent viri ac mulieres quicūq̃ hac ratiōe susceperūt natos/ sed separarēt se/ne suadēte dyabolo tale viciū inualescat. Itē. Si q̃s filiastrum vel filiastrā suā ante episcopū tenuerit ad confirmationē separetur ab vxore sua: ⁊ aliā nunq̃ accipiat. Hec aūt vel ad terrorē dicta sunt nō q̄ ita esset faciendum sed ne illud fieret summopere cauendum: vel de illis est intelligendū qui prius filios suos vicissim de fonte susceperūt: q̃ fierēt cōiuges. Premissis autē auctoritatibus omnino cōsentiendū est: vt siue propriū siue tantū viri filiū mulier de fonte susceperit non ideo a viro separetur: quod et de viro similiter oportet intelligi.

Ibidē. c. si quis filiastrū.

¶ De copula spiritualium vel adoptiuorum et naturalium filiorum. D

Quod aūt spirituales vel adoptiui filij naturalibꝰ copulari nequeāt. Nicolaus papa testatᷣ ita inquiēs. Ita diligere dꝫ homo eū q̃ se suscepit de sacro fonte sicut patrē. Inter frēs ⁊ filios spūales gratuita et sctā cōmunio est q̃ dicēda nō est cōsanguinitas: sed habēda spūalis ꝓximitas vñ inter eos arbitror nō posse fieri legale cōiugiū: q̄r nec inter eos q̃ natura ⁊ eos q̃ adoptiōe filij sunt: venerāde leges matrimonia ꝯtrahi permittūt. Itē si inter eos non contrahitᷣ matrimoniū q̃s adoptio iungit: q̃to potius a carnali oportet inter se contubernio cessare: quos per celeste sacramentum regeneratio sanctispiritus vincit.

¶ Si filij q̃ ante cōpaternitatē vel post nati valēt ꝯiūgi. E

De copula filioꝝ q̃ an cōpaternitatē vl' post nati sunt. Urbanꝰ papa vbi s. c. sup quibꝰ.

Hoc autem quidam volunt intelligere de illis tantum filijs: quibus compatres facti sunt. De alijs vero qui ante compaternitatē vel post geniti sunt concedunt q̄ legitime ⁊ licite iungi possunt. Quibꝰ videtur cōsentire Urbanus secūdus dicēs. Sup q̃bꝰ cōsulit nos tua dilectio: hoc videtᷣ respōdendū: vt ⁊ baptismus sit: si instāte necessitate femina puerum in nomine trinitatis baptizauerit: ⁊ q̄ spiritualium parētum filij vel filie ante vel post compaternitatem genite possunt/ legitime coniungi. preter illam personam qua compatres effecti sunt.

Ibidem. c. post susceptum.

¶ Paschalis papa. F

Paschalis vero secūdus post compaternitatem genitos copulari ꝓhibet scribens Regino episcopo. Post susceptū filiū de fonte vel filiā spiritualē q̃ ex cōpatre vel ex cōmatre fuerint nati matrimonio iungi nō possunt. Illud etiā notādum est q̄ in Triburiensi cōcilio legitur. Si q̃s sue spiritualis commatris filiam fortuitu et ita contingente rerum casu in coniugium duxerit maturiori seruato consilio habeat atq̃ legitimo cōnubio honeste operam det.

Ex triburiensi ꝯci. ibidē. c. illud etiā.

Nicolaus papa.

¶ Si q̃s ducere possit duas cōmatres vnā post alteram. G

Constañ. epo. xxx. q. iiij. c. scisci tatur.

Soler etiā queri si cōmatrē vxoris post eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus papa: sic scribit. Sciscitatur a nobis sanctitas vestra: si quis duas conmatres habere valeat vnam post alteram. In quo meminisse debes scriptū esse. Erunt duo in carne vna. Cum ergo cōstet q̄ vir ⁊ mulier vna caro efficiuntur restat virū compatrē constitui mulieri cuius assumpta vxor conmater erat: ⁊ ideo virum illi femine nō posse coniungi q̃ conmater eius erat cū qua idem fuerat vna caro effectus. Huic aūt illud cōtrariū videtᷣ. Qui spiritualē habet cōpatrē cuius filiū de laua-

Gen. ij.

Ex triburiensi ꝯci. ibidē ca. q̃ spiritualem.

ero susceperit: r vxor ei⁹ cōmater nō est licet ei defuncto cōpatre suo eius viduam ducere in vxorem: quos nulla generatio spūalis fecerit. Itē ex epistola paschalis pape. Post vxoris obitum cum cōmatre vxoris cōiugio copulari nulla ratio vel auctoritas videtur phibere. Non enī p carnis vnionem: ad vnionē spūs transitur. Sed sciendū est φ auctoritas Nicolai de illo ait q̄ vxori sue debitū reddidit postφ cōmater illi⁹ extitit. Alie vero auctoritates de illo agūt cuius vxor postφ a viro suo derelinquitur illius cōmater efficitur: nec post cōpaternitatem a viro suo cognoscatur/ vel de viro potius agūt: cuius vxor ante defungitur φ ab eo cognoscatur. Ibi.c. post vxoris. De termino ibidē.

Si vir r vxor possint simul tenere puerum. b

Solet etiā queri si vxor cuz viro simul debeat in baptismo suscipe puerū? De hoc Urbanus ait. Qd vxor cū marito in baptismo simul non debeat suscipere puerum: nulla auctoritate videtur vel reperit prohibitū: sed vt ipa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe r infamia cōseruetur immunis: decreuimus vt vtriφ simul ad hoc aspirare non presumant: quia vero piaculare flagitiū commisit qui duabus cōmatribus vel sororibus nupsit: magna penitentia debet ei iniungi. Urban⁹ pa. ibid. c. φ vxor.

De secundis et tertijs nuptijs et deinceps. 3

Sciendū est etiā φ non solū prime vel secūde nuptie sunt licite: sed etiā tertie r quarte non sunt damnande. Unde Augu. Secūdas nuptias olno licitas Apostolus cōcedit. De tertijs autē r quartis: r de vltra plurib⁹ nuptijs solēt hoies mouere questionē. Sed quis audeat diffinire qd nec aplm video diffinisse. Ait enī. Si dormierit vir eius cuivult nubat. Nō dicit prim⁹ vel scds vel tertius vel quotulibet/ nec a nobis diffiniendū est qd nō diffinit apls. Uñ vt breuiter rñdeam: nec illas nuptias debeo dānare: nec eis verecūdiā numerositatis auferre nec ɔtra humane verecundie sensum audeo dicere: vt quotiens voluerint nubant: nec ex meo corde pter scripture auctoritatem quotaslibet nuptias dānare. Idē testat Hierony. Ego nūc libera voce exclamo nec dānari in ecclesia bigamiā immo nec trigamiā r ita licere: q̄nto r sexto queadmodū scdo marito nubere. Apls tñ bigamos a sacerdotali honore excludit. Sed hoc nō facit p vicio bigamie: imo pro sacramēti virtute: vt sit vna vnius sicut vnica vnici. Illud tñ cesarieñ. cōcilij videt innuere bigamiā esse peccatū. Presbyterū inquit in nuptijs bigami prandere nō conuenit: q: cū penitētia bigam⁹ indigeat q̄s erit p̄sbyter q̄ talib⁹ nuptijs possit pbere cōsensum? Sed hoc de illo intelligi pōt q̄ prime vxori insidiatus putat desiderio secūde. vel p signaculo sacramēti illud dr qd in bigamo nō seruat. Amb. etiā dicit: φ prime nuptie tm̄ a dño sunt institute. Scde vero sunt pmisse: r prime nuptie sub benedictiōe dei celebrantur sublimiter. Scde vero etiā in presenti carent gloria. Aug. xxxi. q.i.c. deus masculū et ca. sequen. i. Cor. vij. Hier. ibid. c. apiāt q̄so ad fine. i. Tim. iij. Ibidē. c. de his qui. Ambr. sup eplam ad Corinthi.

De resurrectionis et iudicij conditione. A

Postremo de conditione resurrectionis et modo resurgentiū: necnon et de iudicij r mie qualitate breuiter differendum est. Oib⁹ questiōib⁹ q̄ de hac re moueri solēt satisfacere nō valeo: resurrecturā tñ carnē omniū quicūφ nati sunt atφ nascentur r mortui sunt r morient nullatenus ambigere debet christian⁹. Ait enī Esaias. Resurgent mortui: et resurgent qui erant in sepulchris. Et Apostolus. Nolum⁹ vos igno. fra. de dor. vt non cō. sicut et ceteri q̄ spē non habēt. s. s. resurrectionis. Si enī credimus φ Jesus mortuus est r resurrexit: ita r de⁹ Dist. xliij. De resurrectiōe fm id quod est. Au. i ench. Esa. xxvi. i. thes. iiij.

eos q̄ dormierūt per Jesuz adducet cū eo. Hoc enī vobis dicimus in ver. do. qr nos q̄ vi. q̄ re. su. i adue. dñi nō pre. eos q̄ dormierūt. Qm̄ ipse do. i iussu r i vo. ar. r i tu. dei desce. de ce. r mor. q̄ in xp̄o sunt resur. pri. Deinde nos q̄ vi. qui relin. si. ra. cum illis in nu. obuiam christo in aera r sic semper cum domino erimus. His verbis r veritas resurrectionis r causa atq̧ ordo resurgentium preclarissime insinuatur.

¶De voce tube. B

Causa enim resurrectionis mortuorum erit vox tube que

Psal.lxvij. in aduētu iudicis ab omnibus audietur: r cuius virtute excitabunt mortui
Johan.v. r de monumentis resurgent. Unde propheta. Dabit voci sue vocez virtutis.
j.Thes.iiij id est effectū resuscitādi mortuos. Et Johānes euāgelista ait. Uenit hora i
j.Cor.xv. qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij dei: r procedēt qui
Aug. d gr̄a bona fecerunt in resurrectionē vite: qui vero mala egerunt in resurrectionē
noui r vete iudicij. Si vero querit cuius vel qualis erit vox illa: Apostolus dicit q erit
ris testamēti archangeli. i. ipsius christi qui est princeps archangelorum. Uel vox erit alicuius vel plurium angelorum. Eademq̧ dicitur tuba: qr erit manifesta r nouissima: qr post eā non erit alia. Hec tuba (vt ait Augustinus) est clamor de quo dicitur in euangelio. Media nocte clamor factus est ecce sponsus venit exite obuiam ei. Tube nomine aliquod euidens r preclarum signū intelligitur. Qd vox archangeli r tuba dei ab apostolo dicitur: in euangelio vox filij dei r clamor appellat: qd signū mortui audient r resurgent.

¶De media nocte. C

Media autē nocte dicitur venturus: vt ait Augustinus.

Mat.xxv. Nō pro hora tēporis: sed quia tunc veniet cū nō speratur. Media ergo nocte
j.Thess.v. scz cū valde obscurū erit id est occultū veniet. Dies enim domini sicut fur in
Johan.v. nocte ita veniet. Potest tamē nō incongrue intelligi medie noctis tēpore venturus: qr vt ait Cassiodorus. Hoc tēpore primogenita egypti percussa sunt
Mat.xxv.
vbi. s. d gr̄a quando etiā sponsus venturus est. Pluribus etiam locis cōtestantur auto
no. test. res q aduētus christi dies dicit domini: nō pro qualitate tēporis: sed rerū
j.Thess.v. qr tunc cogitationes r cōsilia singulorum patebunt. Unde in Daniele. Ue
Cassiod. sr tustus dierum sedit r libri aperti sunt corā eo. Libri sunt cōscientie singu
octonariū. lorum: que tunc aperientur alijs r tunc implebitur. Nihil occultū q̄d nō re
Exodi.xij. ueletur. Adueniente autem summo iudice non solū aeris tenebre illumina
Daniel.vij buntur: sed abscōdita cordiū manifestabuntur. Uirtute ergo diuina fiet vt
De libris q̄ cuiq̧ opera sua bona vel mala cuncta in memoriā reuocentur r mentis in
tunc aperti tuitu mira celeritate cernant: vt accuset vel excuset hominē conscientia: caq̧
erunt. teste dānetur vel saluetur.

Math.x. ¶De memoria electorum si tūc precedētia mala teneāt. D

j.Cor.iiij. Hic queritur vtrum electis tunc assit memoria precedentium malorum sicut bonorum: Quedaz authoritates videnf bonos tradere non habituros tunc memoriā precedentiū malorum. i. peccatorum vel tormentorum. Ait enim Esa. Ego creo celos nouos r terrā nouam: r non erunt in memoria priora r nō ascendent super cor: sed gaudebitis in eternū. Item. Obliuioni tradite sunt angustie priores r abscōdite ab oculis nostris. Que de futuro exponēs Hierony. ait. Obliuioni tradent priora mala: qr forsitan in futuro pristine cōuersationis memoria omnino delebit succedentibus bonis eternis ne sit pars malorum prioris angustie memorari. Sed hec r his similia possunt accipi sic vt nō excludāt memoriā precedentiū malorum: sed ex ea mo

Aug. de ci. dei. li. xx. c. xv.
Esa.lxv.
Ibidem.
Hiero. i glo sa sup illuz locū Esaie.

lestiam et lesionē amoueant. Non enim eorum memoria sanctos contristabit/ vel eorum beatitudinem obfuscabit: sed gratiores deo reddet. Unde super ps. lxxxvij. ait Grego. Quomodo in eternū misericordias domini canit: qui miserie nō meminit? Quomodo aūt plena beatitudo/ si memoria reatus mentem tangit? Sed sepe leti tristiū meminimus: et sani dolorum meminimus sine dolore/ et inde amplius leti et grati sumus. Ex his apparet q si priorum malorum memoriā sancti habebunt in futuro: nō eis tamen erit ad penam vel glorie derogationē: sed ad gratiarū actionē. Si vero queritur vtrū peccata que fecerunt electi prodeant tūc in notitiā omniū sicut mala dānandorum omnibus erunt nota. Non legi hoc expressum in scriptura. Unde nō irrationabiliter putari potest peccata hic per penitentiā tecta et deleta: illic etiam tegi alijs alia vero cunctis propalari.

Gregorius. Not. q hic mgr nō tenetur vt habes retro in erroribus. At tñ inqt hieremias ii ingemueri pcor. oiz iniqtatū ei⁹ nō recordabor.

¶ De his qui viui reperientur. E

Queri solet vtrum illi quos viuos inueniet Christus nunq omnino morituri sint: an ipso tēporis puncto quo rapient obuiā christo ad immortalitatem mira celeritate sint transituri. Non enim dicendum est fieri non posse vt per aera in sublime portētur: in illo spacio et moriantur et reuiuiscant. Ad hunc autem sensum quo estimemus illos in paruo spacio et passuros mortem et accepturos immortalitatem Apostolus nos vrgere videtur vbi dicit. Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi. Qd seminas nō viuificatur nisi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur illā multitudinem corporum in aere quodāmodo seminari atq ibi protinus immortaliter et incorruptibiliter reuiuiscere cum credamus in ictu oculi futurā resurrectionem et in mēbra sine fine victura: tanta velocitate rediturum antiquissimorum cadauerum puluerem. Sed vellem de his potius audire doctiores. Si ergo sanctos qui reperientur Christo veniente viuentes eiq obuiam rapientur crediderimus in eodē raptu de mortalibus corporibus exituros: et ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apostoli patiemur angustias: generaliter accipiētes illud qd dictū est. Omnes quidem resurgemus. s. tam boni q mali: sed nō omnes immutabimur. s. in solēnitatem resurrectiōis. De hoc etiam Amb. ait. In ipso raptu eorum qui viui reperientur mors erit et resurrectio: vbi anima quasi per soporem egressa de corpore eidem in momento reddatur. Econtra vero scribens ad Marcellā Hie. testari videtur dicens: quosdam in fine seculi adueniente Christo non esse morituros sed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos. Horum autem quid verius sit: non est humani iudicij diffinire.

Aug. de ci. dei. li. xx. c. xx.
j. Cor. xv.
Ibidem.
j. Cor. xv.
Ambr. sup illud.
j. Thes. iiij
qm ipe dns
Hie. episto la. cap. iiij.

¶ Quō intelligitur christus iudex viuorum et mortuorum. F

His autem adijciendum est dupliciter intelligi qd dicitur. Christus iudicaturus viuos et mortuos. Aut enim viui accipiuntur qui in aduentu eius viui reperientur: licet in raptu moriantur. et mortui qui antē decesserant: vel viui et mortui qui accipiuntur iusti et iniusti.

August. in Ench. c. iiij

¶ Quō omnes incorrupti. G

Cūq ex predictis sane credi valeat omnes resurrecturos: credendū est etiā q omnes resurgent incorrupti: nō vtiq impassibiles: qr reprobi mortē patiētur eternā: sed sine diminutione mēbrorum omnia humani corporis habituri mēbra: nec tñ gloria ac spe impassibilitatis induentur.

¶ De etate et statura resurgentium. A

Olẽt autẽ nonnulli percontari ꝛ querere an in ea
Dist.xliiij. dem etate ꝛ statura corporis oẽs resurrecturi sint. Quidã putaue
De resurre runt omnes resurrecturos ẜm mensuraꝫ etatis ꝛ stature Christi.
ctione. q̃ꝫtũ Ideo qꝛ Aplus ait. Donec occurramus oẽs in virũ perfectũ in mẽ
ad modũ si sed his verbis nõ cadẽ resurgẽtib⁹ assi=
ue q̃ꝫtũ ad suram etatis plenitudinis christi. Sed his verbis nõ cadẽ resurgẽtib⁹ assi=
qualitateꝫ gnatur statura sed etas. Oẽs eñ in eadẽ etate resurgẽt in qua christus mor
ꝛ q̃ddītatẽ tuus est ꝛ resurrexit: cuiuscũqꝫ etatis mortui fuerint. Utruꝫ aũt posuit nõ vt
resurgẽtiũ. distingueret sexũ: sed vt significaret perfectionẽ viriũ quã tũc habebũt: sed
Ephe. iiij. nõ oẽs eandẽ staturã corporis obtinebũt. Uñ Aug. Nõ ait in mẽsurã corpo
Haymo in ris vel stature: sed etatis: qꝛ vnusquisqꝫ suã recipiet mensurã corporis quã
gl. sup illõ vel habuit in iuuẽtute etiã si senex obijt vel fuerat habiturus si ante est de=
ad eph. iiij functus. Etas vero erit illa ad quã peruenit christus: scꝫ iuuenilis vt circa
donec oẽs xxx. annos. Triginta eñ duũ annoꝝ ꝛ triuꝫ mensiũ erat etas christi in qua
Au. in li. de mortuus est ꝛ resurrexit. Nõ est aũt fas dicere ꝙ in resurrectiõe accedat cor=
ciui. dei li. pori magnitudo quã nec habuit hic nec erat habiturũ diu viuẽdo nec ma=
xxij. c. xiiij. iora corpora redigẽda sunt admodũ dñici corporis. Periret eñ multũ de il=
Luce. xxj. lis corporibus: cũ nec periturus sit capillus vt ait dñs. Capillus de capite
Math. xij. vestro non peribit.

¶ Qꝫ resurget quicquid fuit de substantia ꝛ natura corporis ꝛ in ea B
dem parte corporis.

Nõ eñ perit deo terrena materies de qua mortaliũ creatur
caro: sed in quẽlibet puluerẽ cinerẽ ve soluatꝛ: in quoslibet halitus aurasqꝫ
Au. i Ench diffugiat: ꝛ in quãcũqꝫ alioꝝ corporꝫ substantiã: vel in ipsa elemẽta vertatꝛ:
c. vij. in pn. in quorũcũqꝫ etiã aialiũ vel hominũ cibũ carnẽqꝫ mutetꝛ: illi aie in pũcto tẽ
poris redit: que illã carnẽ primitus vt homo fieret cresceret: vi uceret anima
uit. Ipsa ergo terrena materia que discedẽte anima fit cadauer nõ ita resur
rectiõe repabitꝛ: vt ea q̃ dilabunꝛ: ꝛ i alias atqꝫ alias reꝝ spẽs vertunꝛ: q̃ꝫuis
ad corpus redeãt vñ dilapsa sunt: ad easdẽ quoqꝫ corporis partes vbi fue=
rũt redire necesse sit. Alioquin si capillus redit quẽ tã crebra tõsura detra
xit: si vnguibus quos totiẽs depressit erectio immoderata ꝛ indecẽs cogitã
Cõgrua si= tibus resurrectionẽ carnis: ꝛ ideo nõ credẽtib⁹ occurrit infirmitas: als infor
militudo p mitas. Sed quẽadmodũ si statua cuiuslibet solubilis metalli igne liquesce
exẽplũ sta= ret: vel ɔtereretꝛ in puluerẽ vel cõfunderetꝛ in massam ꝛ eã vellet artifex rur=
tue. suꝫ ex illius materia ꝛ q̃ꝫtitate reparare: nihil interesset ad eius integritatẽ
que particula materie cui mẽbro statue redderetꝛ: dũ tñ totũ ex quo cõstitu=
ta fuerat restituta resumeret. Ita deus mirabiliter atqꝫ ineffabiliter artifex
de toto quo caro nr̃a extiterat: eã mirabili celeritate restituet: nec aliq̃d at=
tinebit ad eius reintegrationẽ: vtrũ capilli ad capillos redeãt ꝛ vngues ad
Idẽ. c. lxxij vngues an q̃cq̃d eoꝝ perierat mutetꝛ in carnẽ ꝛ in partes alias corporis re=
uocetur: cur ante artificis ꝓuidẽtia ne q̃d indecẽs fiat. Indecoꝝ quippe ali
quid ibi nõ erit sꝫ q̃cq̃d futurũ ẽ hoc decebit: qꝛ nec futurũ est si nõ decebit.

¶ Qꝫ sancti sine omni deformitate resurgent. C

Au. in eod. Hic aũt in corporibus sanctorũ intelligẽdũ est de quibus
c. lxxij. cõsequẽter adiũgit. Resurgẽt ergo sctõꝝ corpora sine vllo vitio: sine vlla de
formitate: sicut sine vlla corruptione: onere: difficultate: in q̃b⁹ tãta facili=
tas quãta felicitas erit: ꝓpter qđ ꝛ spũalia dicta sunt cũ ꝓculdubio corpo=
ra sint futura non spũs. Ex his apparet ꝙ vna erit etas oim resurgentiũ. s.
iuuenilis: statura vero diuersa. s. quã quisqꝫ habuerat in iuuenili etate vel

erat habiturꝰ si ante est defunctus. Nec de substātia de qua hoīs caro creat aliqͩd peribit sꝫ oim particularū aň dispsarū collectione reintegrabit natu ralis substātia corpis. Sctōꝝ quoqꝫ corpa sine omni vitio fulgida sicut sol resurgent. presecilis cunctis deformitatibus quas hic habuerunt. Math.xiij

¶ Si mali tūc habeāt quas hic habuerūt deformitates. D

De reprobis aūt queri solet an cū deformitatibus hic ha bitis resurgāt. Hoc aūt Aug. nō asserit: sꝫ dubiū relinqͭt ita lquēs. Quicūqꝫ ab illa pditionis massa q̄ p Adā fctā est nō liberant p xp̄m: resurgēt quidē etiā ipsi vnusqͥsqꝫ cū sua carne: sꝫ vt cū dyabolo eiusqꝫ angelis puniāt. Utrū vero ipsi cū vitijs ꝛ deformitatibꝰ suoꝝ corpoꝝ resurgāt q̄cūqꝫ in eis gesta runt inqͥrēdo laborare qd opus est. Nō eñ fatigare nos dꝫ incerta eoꝝ habi tudo vel pulchritudo quoꝝ erit certa ꝛ nō sempiterna dānatio. Ecce nō diffi nit an tūc habeāt deformitates quas hic habuerūt reprobopꝝ corpora. Mat.xxv.

¶ Qꝺ nō cōsumunt corpora que tūc ardebūt. E

Si vero querit de corpibꝰ malorū quō in igne ardeāt ꝛ nō ꝯsumant Aug. varijs exēplis astruit ꝛ sempiternis ignibꝰ ea ardere ꝛ nō cō sumi illa ꝯbustione: sicut aīus cuius p̄ntia corpus viuit ꝛ dolorē pati pōt: mori aūt nō pōt. Hoc enim erit tunc in corporibus dānandoꝝ: qꝺ nunc esse scimus in animis omnium alias hominum. Aug. de ci. dei li. xxj. c.j. ꝛ.ij.

¶ Si demones corporali igne cremantur. F

Queri etiā solet an demones corporali igne ardeāt. Ad qꝺ Aug. r̄ndēs ait. Cur nō dicamꝰ q̄uis miris veris tñ modis ēt spūs incorpo reos posse pena corpalis ignis affligi si spūs hoīm ēt ipsi incorpei ꝛ nūc po tuerūt includi corpalibꝰ mēbris: ꝛ tūc poterūt corpoꝝ suoꝝ vinculis insolu biliter alligari. Gehēna illa q̄ stagnū ignis ꝛ sulphuris dicta est: corporeus ignis erit: ꝛ cruciabit dānatoꝝ corpa hoīm vel demonū sꝫ solida hoīꝫ aerea demonū. Unꝰ eñ vtrisqꝫ ignis erit: vt ꝟitas ait. De q̄ igne si q̄rit q̄lis vł vbi sit Aug. sic r̄ndet. Ignis eternꝰ cuiusmōi sit ꝛ i q̄ mūdi vel reꝝ pte futurꝰ sit hoīem scire arbitror neminē: nisi forte cui spūs diuinus ostendit. Aug. super Gen. ꝛ de ci. dei li. xxj. c. vj. vel. x. Apoc. xix. Mat. xxv. Au. de ci. dei li. xx. c. xvj. qualis vel vbi sit ille ignis.

¶ Si anime sine corporibus sentiunt ignē corporalē. G

Cū aūt cōstet aīas igne materiali in corpibꝰ cruciādas: q̄ri solet an interim aň resurrectionē corpoꝝ aīe defunctoꝝ reproboꝝ materiali igne cremēt. De hꝫ Julianꝰ toletane eccłie ep̄s. Gre. dicta secutꝰ ita scripsit. Si viuētis hoīs icorpeus spūs tenet i corpe: cur nō post mortē ēt corpe igneo teneat. Teneri aūt p ignē spm̄ dicimꝰ vt i tormēto ignis sit, vidēdo atqꝫ sen tiēdo. Qꝺ aūt nō solū vidēdo: sꝫ ēt experiēdo aīa ignis tormentū patiat: ex euāgelio colligit vbi ꝟitatis voce diues mortuꝰ dr̄ i iferno sepultꝰ cuiꝰ aīa ꝙ i igne teneat isinuat cū Abrahā deprecat dicēs. Mitte Lazarū vt intingat ex. di. s. i a. vt re. lin. m. q꞉ cru. i hac flāma. Dū ḡ pctōrē diuitē dānatū i igni bus ꝟitas ꝓhibet: q̄s sapiēs reproboꝝ aīas teneri ignibus neget. Precipue cū hūanā aīam corpis silitudinē habere doceat Aug. ita inqͥens. Profiteri aīam habere posse silitudinē corpis ꝛ corpaliū oīno mēbroꝝ q̄sq̄s r̄nuit: pōt negare aīam esse q̄ in somnis videt. vel ambulare se vel sedere vel huc atqꝫ illuc gressu vel ēt volatu ferri hoc sine quadā silitudine corpis nō fit. Proinde si hāc silitudinē ēt apꝺ iferos gerit: nō corpalē: sed corpisilem: ita etiā in locis videt esse nō corporalibus: sed corporaliū similibus siue in re quie siue i doloribꝰ. In Cassiani etiā voluminibꝰ legit ꝙ nō sunt ociose: ne ꝙ nihil nō sentiāt. cū diues ille i inferno se i flāma cruciari clamat. Uñ ꝓbat Julianus. Gre. dialo gorū. iiij. Luce. xvj. Aug. super Gen. li. xij.

animas defunctorū nō solum suis sensibus nō priuari: sed nec istis affectibus. s. spe/ tristitia/ gaudio/ ac metu carere et ex his que sibi in illo generali examine reseruantur eas quedā iam incipere pregustare.

¶De abortiuis fetibus et monstris. I

Au. i ench. c. lxviij. vel lx.
Attende.

Illud etiā inuestigari oportet: si abortiui fetus et mōstra resurgent et qualia. De quo Aug. ita ait. Occurrit de abortiuis fetib⁹ questio/ qui iam nati sunt in vteris matrū/ sed nō ita vt iam possint renasci. Si enim resurrecturos eos dixerimus. De his qui iam formati sunt tolerari potest vtcunq; quod dicitur. Informes vero quis nō procliuius perire arbitretur. sicut semina que cōcepta nō fuerūt. Scrupulose quidē inter doctores queri ac disputari potest. qñ incipit hō in vtero viuere: an sit quedā vita occulta que nondum motibus viuentis appareat? Negari enim vixisse puerperia/ que ideo mēbratim execant vt eijciant ex vteris pregnantiū/ ne matres etiam si mortua ibi relinquant occidāt impudentia nimia videt. Ex quo autem incipit homo viuere ex illo vtiq; iam mori potest. Mortuus vero vbicunq; illi potuit mors euenire quō ad resurrectionē nō pertineat: reperire nequeo. Neq; em̄ et mōstra que nascūtur et viuūt quātumlibet cito moriantur aut resurrectura negabūtur/ aut ita resurrectura credenda sunt sed potius correcta eorum emendataq; natura. Absit enim vt illū bimēbrē quem nuper natum in oriēte fratres fidelissimi qui eum viderūt retulerūt: et sanctus Hiero. scriptum reliquit vt vnum hominē duplicē ac non potius duos. quod futurū erat: si gemini nascerentur resurrecturos estimem⁹. Ita & cetera que nimia deformitate monstra dicūtur ad humane nature figurā in resurrectione reuocabuntur.

De mōstris ibidem.
De bimēbre.

¶De diuersis animarū receptaculis. A

Di. xlv.
De statu & cōditiōe bonarū aiarū post mortē Augu. sup Johānē et igl. sup illō j. Thes. iiij Deide nos Au. de verbis apli.

Preterea sciendū est q͞ omnes anime (vt ait Au.) cum de hoc seculo exierint diuersas habent receptiones/ bone habent gaudium male vero tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio et bonorū gaudiū amplius erit et malorū tormenta grauiora quando cum corpore torquebūtur. Ex his ostenditur q͞ maius erit gaudiū sanctorū in resurrectione et postq; fuerit ante: & q͞ diuersa receptacula habebūnt anime sanctorum. De quibus idem Aug. ait. Tēpus quod inter hominis mortē et vltimā resurrectionē interpositū est animas abditis receptaculis continet/ sicut vnaqueq; digna est vel requie vel erūna pro eo quod sortita est in carne dum viueret.

¶De suffragijs defunctorum. B

Au. i ench. vbi. s.

Neq; negandū est vt ait Augu. defunctorū animas pietate suorū viuentiū releuari cū pro illis sacrificiū mediatori offertur vel elemosyne fiunt in ecclesia. Sed hec eis tantum prosunt qui cum viuerent hec sibi vt postea possent prodesse meruerunt. Est enim quidam viuendi modus nec tam bonus vt non requirat ista post mortem nec tam malus vt ei non prosint ista quicq;. Est vero talis in bono vt ista nō requirat: et est rursus talis in malo/ vt nec his valeat cum hec vita transierit adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel releuari. Nemo autem speret quod hic neglexit cū obierit apud deum promereri. Non ergo ista que pro defunctis cōmendandis frequētat ecclesia illi apostolice sunt aduersa sententie qua dictum est. Omnes stabimus ante tribunal christi/ vt referat vnusquisq; secundū ea que per corpus

Quib⁹ prosint orōnes et elemosyne et sacrificiū et hmōi.
Rom. xiiij.

gessit.s.bona vel mala: quia etiam hoc meritū sibi quisq̧ cum in corpore viueret cōparauit: vt possint ei ista prodesse. Non enim omnibus prosunt et quare non nisi propter differentiā vite quā quisq̧ gessit in corpore. Cum ergo sacrificia siue altaris siue quarūcunq̧ aliarū elemosynarū pro baptizatis omnibus offeruntur pro valde bonis gratiarū actiones sunt: pro nō valde malis sunt propitiationes. Sed pro valde malis et si nulla sunt adiumenta mortuorum: tamen qualescunq̧ viuorū consolationes sunt. Quibus vero prosunt: vel ad hoc prosunt vt sit plena remissio vel certe vt tolerabilior sit ipsa dānatio. Orationibus ergo sancte ecclesie et sacrificio salutari et elemosynis que pro eorū spiritibus offeruntur: non est dubiū mortuos adiuuari vt cum eis misericordius agatur a dn̄o: q̄ȝ eorū peccata meruerunt. Hoc em̄ a patribus traditū tota obseruat ecclesia: vt pro eis qui in cōione corporis et sanguinis dn̄i defuncti sunt/ cum ad ipsum sacrificiuȝ loco suo cōmemorentur oretur: ac pro illis quoq̧ id offerri cōmemoretur. Non est ergo ambigendū ista prodesse defunctis: sed talibus qui ita vixerūt an̄ mortē/ vt possint eis hec vtilia esse post mortē. Nam qui sine fide operante per dilectionē eiusq̧ sacramentis de corpore exierunt/ frustra illis a suis hmōi pietatis officia impenduntur. cuius dum hic essent pignore caruerunt. non miam sibi thesaurizantes/ sed iram. Non ergo mortuis noua merita cōparantur cum pro eis aliquid boni operantur sui/ sed eorum precedentibus consequentia ista redduntur. Nam istā quisq̧ finiens vitam: nisi q̄ in ea meruerit: non poterit habere post eam. Ecce quibus ⁊ qualiter prosunt illa que pro defunctis frequentat ecclesia. mediocriter malis suffragantur ad pene mitigationē. mediocriter bonis ad plenam absolutionē qui non habēt tante perfectionis merita vt non indigeant iuuari per pauperes quoꝝ est regnum celorū quos sibi fecerunt amicos de mām̄ona iniquitatis. Quorum tanta est perfectio vt his adiutorijs non indigeant/ quales sunt apostoli et martyres. Ut enim ait Augusti. iniuria est pro martyre orare in ecclesia: cuius nos debemus orationibus commendari: pro alijs autem defunctis oratur.

Aug. i sermōe d̄ vbis apl̄i ⁊ i gl. sup illud. i Thes. iiij. Nolumus vos.

Gal. v.

Rom. ij.

Math. v.

Luce. xvij.

Aug. d̄ verbis apl̄i super epi. ad hebre. c. xij

De officijs sepulture.

De pompis vero exequiarū idem Aug. ita dicit. Pompa funeris agmina exequiarū: sumptuosa diligentia sepulture: viuorū sunt qualiacunq̧ solatia non adiutoria mortuorū. Quia si aliquid prodest impio sepultura preciosa oberit pio vilis vel nulla. Preclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: sed multo clariores in conspectu domini vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit angelorum/ qui eum extulerunt non in marmoreū tumulum/ sed in Abrahe gremium. Sit tamen cura mortuos sepeliendi et sepulchra cōstruēdi: quia hec in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solū in corporibus patriarcharū aliorūq̧ sanctorum sed etiam in ipsius domini corpore qui ista fecerunt laudati sunt. Impleant igitur homines erga sua officia postremi muneris et sui humani lenimenta meroris. Ueruȝ illa que adiuuant spiritus defunctorum scȝ oblationes/ orationes multo obseruantius procurent.

Aug. i smone de vbis apl̄i ⁊ de ciui. dei li. i. ca. xij.

Luc. xvi.

Luc. xvij.

Au. i ser. de vbis Apl̄i

De duobus eque bonis quorum alter plura post mortem habet auxilia.

Solet moueri questio de duobus vno diuite altero paupere pariter sed mediocriter bonis qui predictis suffragijs indigent et merue-

Gen. xxiij. ⁊ . xxv. et xxxv. et. l.

runt pariter post mortẽ iuuari. pro altero vero id est pro diuite speciales: et cõmunes fiunt orationes. multeq̃ elemosynaꝝ largitiões: ꝑ paupere vo nõ fiunt nisi cõmunes largitiones et orationes. Querit̃ ergo an tñ iuuetur pauper paucioribus subsidijs q̃tũ diues amplioribus. Si non pariter iuuatur non ei redditur sm̃ merita. Meruit enim pariter iuuari/quia pariter boni extiterunt. Si vero tm̃ suffragij consequit̃ pauper q̃tũ diues quid cõ
Rñsio. tulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta? Sane dici potest non ei magis valuisse gñalia et specialia q̃ pauperi sola generalia suffragia et tamen
Scda opinio melior. profuerũt diuiti specialia non quidẽ ad aliud vel maius aliqd sed ad idẽ ad quod generalia vt ex pluribꝰ ꝛ diuersis causis vnum perciperet̃ emolumentum. Potest tamen dici aliter illa plura subsidia contulisse diuiti celeriorem absolutionẽ: non pleniorem.

¶ Quibus suffragijs iuuabuntur mediocriter boni qui in fine inuenientur. E

Sed iterũ querit̃ de aliquo mediocriter bono qui talibus indigens suffragijs in ipso cõsummationis articulo cũ reliquis migrabit si saluus fuerit. ꝑ eo non offertur vlterius sacrificiũ vel oratio vel elemosyna/nec hẽbat tãte perfectionis merita: que his suffragijs non egerent. Nũ
Cor. xij. quid ergo saluabitur. Estimo eum quasi per ignẽ transeuntẽ saluari meritis et intercessionibus celestis ecclesie/ que pro fidelibus semper intercedit voto et merito donec impleatur christus.

¶ Quomodo sancti glorificati audiunt preces supplicantiũ et quõ intercedunt pro nobis ad dominum. F

Sed forte queris: nunquid preces supplicantiũ sancti au
Hu. d sacris dlit ꝛ vota postulantiũ in eorum notitiã perueniunt? Non est incredibile
li. ij. parte animas sanctorũ que in abscondito faciei dei veri luminis illustratiõe le
xvj. c. vltio tantur: in ipsius contemplatione ea que foris agunt̃ intelligere: q̃tũ vel illis ad gaudiũ vel nobis ad auxiliũ ptinet. Sicut em̃ angelis ita et sctis qui deo assistunt petitiones nostre innotescunt in verbo dei quod cõtẽplã
Thob. xij. tur. Uñ et dicunt̃ angeli orationes et vota nr̃a offerre deo nõ q2 eũ doceant:
Au. i li. xv. sed quia eius voluntatẽ sup eis cõsulũt. Uñ Aug. Angelis qui sunt apud
de tri. c. xiij deũ innotescũt petitiones nr̃e vt quodãmõ eas offerant deo et de his cõsulant/et quod deo iubente implendũ esse cognouerint / hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Uñ et angelus hoibus ait cũ oraretis orationẽ vr̃aꝫ obtuli deo. Ad oĩa quidẽ sciẽda sufficit deo sua ꝑfectio hꝫ tñ nũcios: id est angelos non qui ei que nesciat annũcient. (Non em̃ sunt vlla que nesciat) sꝫ
Math. vj. bonũ eorũ est de opibus suis eius consulere veritatẽ: et hoc est q̃ dicunt̃ nõ
Au. in li. d nulla nunciare. non vt ipse ab eis discat: sed vt ab eo ipsi per verbũ eiꝰ sine
gr̃a noui ꝛ corporali sono nunciant etiã quod voluerit ab eo missi ad quos voluerit.
ve. testa. totum ab illo per illud verbũ eius audientes: id est in eius veritate inuenientes quid sibi faciendũ. quibus et qñ nunciandũ sit. Nã et nos orantes euꝫ non cũ docemus q2 nouit (vt ait verbũ eius) pr̃ vr̃ quid vobis necessarium sit priusq̃ petatis ab eo. Nec ista ex ꝑte cognouit: sꝫ futura oĩa tpalia atq̃
Aug. i li. d in eis etiã qd et qñ ab illo petituri fueramꝰ / ꝛ quos ꝛ de quibꝰ rebꝰ vel exau
gr̃a no. te. ꝛ diturus vel nõ exauditurꝰ esset sine initio ante ꝑsciuit. Nõ ergo dr̃ angelus
super illud orationes nr̃as offerre deo, quasi deꝰ tũc nouerit q̃d velimus et quo indige
Phil. iiij. mus q̃ oĩa anteq̃ fiant sicut et postq̃ facta sunt nouit: sed q2 necesse hꝫ ra
Gaudete. tionalis creatura tpales causas ad eternã veritatẽ referre siue petẽdo quid erga se fiat: siue consulendo quid faciat.

¶ Quod dictum est de angelis attribuit sanctis animabus. B

Si autē angeli a deo per verbū eius discunt petitiões nostras et quid de his implendū sit et quid non Cur non credamus et aīas sanctorū dei faciem contēplantiū in eius veritate intelligere preces hoim et que implende sint vel non. Inde est quod deus dicitur exaudire preces quorūdā non solū qñ effectui mancipat/ sed etiam qñ innotescit curie angelorū et sanctarū animarū quid inde futurū sit vel nō: et quod cognoscūt in dei voluntate esse volunt et ipsi. Adeo enim superne voluntati adiecti sunt: vt nihil preter eius voluntatē queant velle. Intercedunt ergo ad deū pro nobis sancti: et merito dum illorum merita suffragantur nobis: et affectu dum vota nostra cupiunt impleri: quod tamen non faciunt nisi in volūtate dei implenda didicerint. Oramus ergo vt intercedant pro nobis. i. vt merita eorū nobis suffragent: vt ipsi velint bonum nostrum quia eis volentibus deus vult et ita fiet. Ex premissis constat ꝙ cū q̄busdā misericordius agit deus q̄ eorum peccata meruerint. s. cum mediocriter malis: qui suffragijs ecclesie iuuantur.

¶ Si valde malis datur mitigatio pene. A

Dist. xlvj. De statu z cōditiōe malorum post mortem.

Sed queritur hic de valde malis vtrum et ipsi in aliqua penaꝝ mitigatione dei misericordiā sentiant vt minus q̄ meruerint puniantur? Quidā autumant eos nullā releuationē pene habituros quod confirmāt Jacobi auctoritate dicentis Iudicium sine misericordia fiet illi qui non fecit misericordiā. Augu. etiā ait Misericordia hic: iudiciū in futuro. Idem distinguēs quomodo omnes vie domini sint misericordia: et veritas ait. Erga sanctos omnes vie dei mia/ erga iniquos omnes veritas: quia et in iudicando subuenit: et ita nō deest misericordia: et in miserando id exhibet quod promisit ne desit veritas. Erga omnes autem quos liberat et condēnat omnes vie sunt misericordia et veritas quia vbi non miseretur/ vindicte veritas datur. Dicēs vbi non miseretur dat intelligi aliquid a deo fieri vbi ipse non miseretur. Sed his occurrit quod ait Cassiod. sup ps. l. loquens de misericordia z pietate dei. Due inquit res iudicio dei semper adiuncte sunt. Ergo et in punitione malorum non est iustitia sine misericordia. Item de iudicio et misericordia ait. Hec duo mutua societate sibi iunguntur. In his breuiter omnia opera dei includit Augu. quoqꝫ respondens illis qui reproborum supplicia finē habitura contendunt: ita illorum repellit opinionem asserens reprobos perpetuo puniēdos vt eorum supplicia mitigari aliquatenus nō neget. Frustra inquit nonnulli eternam dānatorū penam et cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu atqꝫ ita futurum esse non credunt. Non quidem scripturis aduersando diuinis: sed pro suo motu dura queqꝫ molliendo et in leniorem flectendo sententiam: que putant in eis terribilius esse dicta q̄ verius. Non enim (inquiunt) obliuiscetur misereri deus aut cōtinebit in ira sua mias suas. Hoc quidē in ps legit: sed de his intelligit qui sunt vasa misericordie: quia et ipsi non pro meritis suis: sed deo miserante de miseria liberantur. Aut si hoc ad oēs estimant pertinere: non ideo necesse est vt dānationem opinentur finiri posse eorum: de quibus dictum est Ibunt hi in supplicium eternum. Ne hoc modo putetur habitura finem felicitas eorum de quibus econtrario dictum est. Justi aūt in vitā eternam. Sed penas dānatorū certis tpibus estiment (si hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira dei in illis id est ipsa

Jacobi. ij.
Au. sup octōariū. xix.
Mat. v.
Cassiodo.
Idē Cassiodo. sr ps. c.
Au. i ench.
Z illos q̄ asserūt malorū cruciat9 terminandos.
Psal. lxxvj
Rom. ix.
Math. xxv.

damnatio. Hec eñ vocatur ira dei non diuini animi perturbatio vt in ira sua.i.manente ira sua non contineat miserationes suas non eterno supplicio finem dando: sed iuuamen adhibendo vel interponendo cruciatib⁹: q̃ nec ps̃.ait ad finiēdaȝ iram suam vel post iram suam: sed in ira sua. Que si sola esset: alienari a regno dei ꝛ carere magna multitudie dulcedinis dei tam grādis tñ est pena: vt ei possint nulla tormenta que nouimus cōparari si illa sit eterna.ista aũt sit quālibet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua dānatorũ ꝛ ipsa oibus erit cōis sicut manebit cōmuniter oim vita eterna sanctorum. Ecce ita asserit hic penas reproboꝝ nō esse finiendas: qđ nō iprobat si dicat eoꝝ supplicio aliqđ leuamē adhiberi. Vñ non incongrue dici potest deum ꝛ si iuste id possit: nō omnino tm̃ punire malos in futuro q̄stum meruerunt: sed eis aliquid q̄stumcũq̧ mali sint de pena relaxare.

¶ Determinat premissas authoritates. B

Quod ergo dictum est iudicium sine misericordia illi fieri qui non fecit mīam: ita intelligi pōt q̄ iudicium dānationis fiet illi qui non fecit mīam: p eo qđ fuit sine mīa. Vel fiet iudiciuȝ ei sine misericordia liberante ꝛ saluante: qui tamen in aliqua pene alleuiatione mīam dei sentiet. Ita cum dr̃ mia hic iudiciuȝ in futuro: nō negat̃ quin in futuro sit misericordie effectus ꝛ in electis qui per mīam ab omni miseria liberabũtur: ꝛ in reprobis qui minus q̄ meruerint cruciabũtur. Sed hic non sine causa dr̃ fieri dei mīa ꝛ iudicium in futuro: qi ꝛ hic multis modis miseretur de⁹:

Luce.v. De occulto iudicio dei. Augu. sup ps̃. vij. Rom.xi ps̃. xxxv De īnia iudicis. Mat. xxv

quibus non miserebit̃ tunc. Vocat eñ deus nunc peccatores ꝛ iustificat qđ tunc non faciet: ꝛ tunc reddens singulis ſm merita sua manifeste iudicabit qui nunc occulte iudicat. Cuius occultum iudicium (vt ait Aug.) intelligitur pena qua quisq̧ vel exercetur ad purgationem vel monetur ad cōuersionē. vl' si ꝯtēnit: excecat̃ ad dānationē. Occultũ ꝗ iudiciuȝ dei pena dr̃ qua iudicat purgādo conuertendo: vel excecādo. Iudicia q̄q̧ dei interdũ appellantur dispēsationes eius de omnibus rebus. Vñ Quam incōprehēsibilia sunt iudicia eius: ꝛ iudicia eius abissus multa. Iudicium autem quo in futuro iudicabit intelligit̃ in snīa iudicis qua vētilabit̃ area. idest diuidentur localiter boni a malis ministerio angelorum: ꝛ isti in vitam ducētur: illi in suppliciũ mittentur qui nunc simul mixti sunt:

¶ De iustitia ꝛ misericordia dei. C

Sed quomodo iustitiam dei ꝛ pietatem.i.misericordiam supra Cassiodo. duas esse res dixit: que semper adiuncte sunt iudicio dei. Iustitia eñ dei ꝛ misericordia non due res sunt/ sed vna res.i.vna diuina essentia est sicut supra pluribus authoritatibus ostensum est. Quia nō est deo aliud esse misericordē q̄ misericordiam: nec iustum quam iustitiam

De opibus iustitie et mie ꝛ bonitatis dei

sed idem prorsus. Nec aliud est ei eē misericordem quam iustum: vel misericordiam quam iustitiam: sed omnino idem: quia non denominatiue: sȝ essentialiter hec de deo dicuntur. Cur ergo dicit scriptura de operibus dei quedam esse misericordie: quedam iustitie? Si enim iustitia dei misericordia est quecunq̧ sunt opera misericordie: esse videntur iustitie ꝛ econuerso

Responsio

His responderi potest sic illis locutionibus quibus huiusmodi operuȝ fiunt distinctiones vt alia misericordie: alia iustitie: alia bonitati attribuātur: non diuersitas subiacentis. idest rei his vocabulis significare exprimitur: sed varietas sensuum ꝛ effectuum in creaturis monstratur. Cum enim dicitur deus iustus vel iustitia: essentia diuina predicatur: ꝛ etiam q̄ ipse

sit distributor: et iudex meritorum intelligi datur. Ita et cum dicitur miseri essentia diuina predicatur: et insuper quod ipse sit miserorum liberator intelligi datur. Similiter cum dicitur bonus essentia diuina predicatur. Et cum dicitur deus et insuper author omnium bonorum ostenditur. Ita et cũ dicitur deus essentia diuina predicatur et ipse timendus ostenditur. Inde ergo quedam opera misericordie: quedam iustitie dicuntur: non quin diuina essentia hec et illa operetur: et quin hec et illa sint opera diuine essentie, q̄ dicitur misericordia et iustitia: sed quia quedam sunt quibus ostendit iudex et equus distributor: quedam quibus ostendit miserator. Misericors enim dicitur in natura: miserator in exhibitione: et in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordie: in quibusdam effectus iustitie: non quod aliud efficiat iustitia: aliud misericordia dei si ad essentiam referas: sed qr ex quibusdam effectib⁹ intelligitur iudex: ex quibusdam miserator: vel vt quibusdam placet iustus et misericors. Sed secundum hoc occurrit q̄stio quomodo ex alijs ostendatur iustus et ex alijs misericors, cum sit idem ei esse iustum et esse misericordem. Si enim sm eandem rationē dr iustus et misericors: ex eo ope q̄ intelligitur iust⁹ itelligitur misericors et econuerso. Sed dixi supra qr cũ dr deus iustus et misericors: ita eadē diuina essentia significatur: et sm eam idē predicatur, vt etiam quedā diuersa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem et iustum iudicem. Quod euidenter Orige. ostendit dicens. Omnia que dei sunt xp̄s est, ipse sapientia ei⁹, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cũ vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nũcupatur vocabulis. Aliud enim significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia dicitur disciplinis te diuinarum humanarumque rerum instruere intelligitur. Qñ iustitia distributor vel iudex meritorum insinuatur. Ita et prudentia cum dicitur doctor: et demonstrator bonarum vel malarum rerum vel neutrarum intelligitur.

Orige. sup hieremiã. c. sup illud Qui fecit terrã in for.

¶ Authoritatibus probat quedam iustitie, alia mie alia bonitati, attribui. D

Quod autem quedam opera misericordie quedam iustitie: quedam bonitati attribuātur, in scripturis facile est reperire: Et de misericordia quidē et iustitia manifestum est de bonitate vero et mia ampli⁹ latet. Sed Aug. docet illa opera proprie ad miam pertinere, quibus aliq̄ a miseria liberātur. Ad bonitatem vero non solum illa sed facturam et gubernationē naturalium ita dicens. Ad miam pertinet qꝫ a peccatis mũdet et de miseria liberet. Ad bonitatem vero qꝫ celum et terram et oia valde bona creauit vt essent. Idem. Celi non indigent misericordia vbi nulla ē miseria: in terra hois abũdat miseria: et superabũdat dei misericordia: miseria ergo hominis et mia dei plena est terra non celi: quia nõ indigent misericordia: indigent tñ regente dño. Omnia enim indigent dño et misera et felicia: quia sine illo miser non subleuatur: felix non regitur. Itē alibi. Misericordia est erga miseros: bonitas erga quoslibet. Interdũ tñ mia large accipitur vt bonitas.

Aug. super ps. cxxxv. Idem sup ps. xxxij. Idē sup illud. Scdm miam tuã memento mei tu. ps. xxiiij.

¶ Quo vniuerse vie dñi dicantur mia et veritas. E

Post hec considerari oportet ex quo sensu vniuerse vie domini⁹ dicantur mia et veritas. Hoc multiplicem recipit expositionē. Uniuerse enim vie dñi mia et veritas, quib⁹ ad nos venit: vt ait Aug. sup ps. intelligũtur duo aduentus. Primus in quo manifestam et multiplicē miam no

bis exhibuit: ⁊ secundus in quo requ irenda merita iustitiaꝫ exhibebitvni
uerse etiam vie dñi.i.quibus ad dñm ascendimus sunt iustitia qua a ma
lo declinamus ⁊ mia qua bonum facimus.In his eñ duob⁹ omne bonuꝫ
meritum includit.Sed cum superius Cassio.dixerit in his duob⁹ oĩa ope
ra dei includi merito queri potest: an in omni opere dñi hec duo sibi mu=
tuo iungant.Quibusdã placuit non in omni ope dñi hec duo cõcurrere ꝫm
effectum dico.nam ꝫm essentiam non diuidit mia a iustitia: sꝫ vnũ est.Ue
rum ꝫm effectum non in omni opere dñi dicunt esse misericordiã ⁊ iustitiã
sed in quibusdam tñ fatent miam in alijs iustitiã: atqꝫ in alijs iustitiam
⁊ miam.Fatentur tñ dñm oĩa que fecit misericorditer agere ⁊ iuste.referẽ=
tes rationẽ dicti ad dei voluntatẽ que iustitia est: ⁊ misericordia nõ ad ef=
fectus misericordie ⁊ iustitie, qui sunt in rebus. Alijs aũt videt ꝙ sicut di
citur deus omnia opera sua iuste facere ⁊ misericorditer: ita concedendum
sit in omni opere dei iustitiam esse ⁊ misericordiam.i.clementiam ꝫm effe
ctum vel signũ: qꝛ nullum opus dei est in quo non sit effectus vel signũ eq
tatis ⁊ clemẽtie siue occulte siue aperte.Aliquando enim manifesta est cle
mẽtia sine benignitas ⁊ occulta equitas: ⁊ aliqñ econuerso.

Dist.xlvij ¶De sententia iudicij. A

De iudicio extremo ꝗ̃tum admodũ ꝫ quez dabitur. Solet etiam queri qualiter dabitur iudicij senten
tia.Sed nõ est perspicuum id explicare.Non eñ scriptura aper
te diffinit an voce illa proferantur.Uenite benedicti: ⁊ Ite ma=
ledicti: an virtute iudicis ita fiet conscientijs singulorum atte
Mat.xxv. stãtibus: vt modo dicitur futurum vt iudicis potentie effectus: ipsius di=
j.Cor.xv. ctione significetur.Illa etiã.Esuriui ⁊ non dedistis mihi manducare: ⁊ hu
iusmodi magis conscientijs exprimenda plurimi putant quam verbis: qꝛ
Apl's in momento ⁊ in ictu oculi mysterium consumendum tradit.Sed il
lud ad resurrectionis statum tantum referunt non ad iudiciũ: qui alij iu=
dicij sententiam ⁊ malorum increpationes ⁊ bonorum premia verbis exp
Sapiẽ.iij menda asserunt.

Mat.xix. ¶Quod iudicabunt sancti ⁊ quomodo. B

De duodecim sedib⁹ Non autem solus xp̃s iudicabit: sed ⁊ sancti cum eo iudi
cabunt nationes.Ipse enim apostolis ait.Sedebitis ⁊ vos super duode=
j.Cor.xv cim sedes iudicantes duodecim tribus israel.Nec est putandum ꝙ duode
Mat.xix. cim apostolis tñ hoc ꝑmiserit xp̃s.Ubi eñ sedebit Paulus qui ꝑpl⁹ oib⁹
Marci.x. laborauit si non ibi sedebunt nisi duodecim.Per duodecim ergo sedes ꝑ=
fectio tribunalis.i.vniuersitas iudicantium intelligitur.s.omnes perfecti
qui relictis omnibus secuti sunt xp̃um.Per duodecim tribus vniuersitas
ps̃.cxlix iudicandorum.Iudicabunt vero eos sancti non modo cooperatione: sed
etiam authoritate ⁊ potestate.Und.Gladij ancipites in manibus eorum.
i.sententia de bonis ⁊ malis in potestate eorum.Si vero queritur que erit
eorũ potestas vel authoritas in iudicando? puto non ante sciri ꝗ̃ videat
nisi diuina reuelatione quis didicerit.

¶De ordinibus eorum qui iudicandi erunt. C

Grego.sup Erunt autem quatuor ordines in iudicio.Due qppe sunt
Job li.xxvi partes: electoꝝ.s.⁊ reproboꝝ.vt Gre.in moralib⁹ ait.Sed bini ordines eis
dẽ singulis partib⁹ continent.Alij eñ iudicant ⁊ pereunt: alij non iudicã
Mat.xxv. tur ⁊ pereunt.Alij iudicantur ⁊ regnant: alij non iudicant ⁊ regnant.Iu=
dicant ⁊ pereunt quibus dominica inclamatione dicetur.Esuriui / et nón

dedistis mihi manducare rc. Non iudicantur r pereunt quibus dñs ait. Ioã.iii.
Qui non credit iam iudicatus est. Eorum eñ dãnatio toti ecclesie nota est Iaco.ii.
r certa: r ideo dicuntur tũc nõ iudicari: qr ad cõspectũ districti iudicis cũ
aperta dãnatione sue infidelitatis accedent. Qui vero professionẽ fidei si=
ne operibus hñt iudicabuntur r peribũt.i.redarguenẽ vt pereant. Qui ve
ro nec fidei sacra tenuerunt: increpationẽ iudicis in se fieri non audiẽt: q̃a
infidelitatis sue tenebris preiudicati: eius quẽ despexerant inuectione re=
dargui non merenẽ. Illi aũt saltem verba iudicis audient q̃ ei⁹ fidẽ saltẽ
verbo tenuerunt. Illi autem in damnatione sua eterni iudicis neeverba p
cipient qui eius reuerentiã nec verbo tenus seruare voluerũt: r ideo illi iu
dicandi: sed isti non iudicandi dicunẽ. Ex electorũ vero parte alii iudican Mat.xxv.
tur r regnant.s. qui vite maculas lachrymis tergũt: r elemosinarũ supin=
ductione operiunt. quib⁹ iudex veniens in dextera consistentib⁹ dicet. Esu
riui r de.mihi man. Alii aũt non iudicanẽ r regnant: qui etiã p̃cepta leg̃ Esaie.iii.
perfectionis virtute transcendũt: qr nõ hoc solũ qđ lex precipit implere cõ Prouer.xi.
tenti sunt: sed r qđ ad perfectionẽ consulitur implere student. De quib⁹ p
pheta ait. Dñs ad iudicium veniet cum senatoribus ppl̃i sui. Et Salomõ
de ecclesie sponso loquens ait. Nobilis in portis vir eius quando sederit
cum senatorib⁹ terre. Et Job ait. Non saluat impios r pauperib⁹ iudiciũ
tribuit. Hi ergo recte sub generali iudicio non tenẽtur: sed iudices veniũt
qr r precepta generalia viuẽdo vicerunt: r omnib⁹ relictis xp̃m secuti sunt
Recte pauperibus iudicium tribuit: qui quanto huic mũdo magna humi Apo.iii.
litate despecti sunt: tãto tunc maiori culmine potestatis excrescent. De ta Grego.
libus dicitur. Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut r ego
vici r sedi cum patre meo in throno eius. Uincens dñs cum patre in thro=
no sedit: quia post passionis certamen: r resurrectiõis palmã q̃ patri esset
equalis: oib⁹ claruit. Nobis ꝟo in throno filii sedere est ex eiusdẽ filii ptãte
iudicare. Quia eñ iudicandi principatũ ex eius ꝟtute pcipimus: quasi in
throno eius residemus. Ex his apparet quod etiam perfectiores sancti cũ
christo iudicabũt ptãte: r quare quidã dicunẽ iudicãdi: alii nõ iudicãdi.
¶ De ordine iudicii r mysterio angelorum. D

Cum autem in euangelio legatur q̃ dñs mittet angelos Mat.xiii.
suos qui colligent de regno eius oĩa scandala r mittent in iquos in cami
num ignis. Et item. Exibũt angeli r separabunt malos de medio iustorũ Mat.xxiiii
r mittent eos in caminum ignis. Et idem. Mittet angelos suos cum tuba ps.xlix.
r congregabunt electos a quatuor ventis. Et propheta dicit. Congregate
illi sanctos eius. Ministerio angelorum illa impleri dubitandum non est
Domino enim veniente ad iudicium precedet ante eum ignis quo combu
retur facies mundi huius: r peribit celum r terra: non secundum substãtiã
sed secundum speciem que immutabitur celum quidem aereum: non ethe
reum. Tantum eñ ascendet ignis in iudicio quantuz ascederunt aque in
diluuio. Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui erit cõsumptio: Gen.i.
bonis vero nõ. vt ait Aug. Hoc erit incẽdiũ mundi sanctis qđ fuit camin⁹ Aug.de ci.
trib⁹ pueris. In quib⁹ si aliquid purgandũ fuerit p illũ ignẽ purgabitur dei.li.xx.c.
Aliis ꝟo nullã ingeret molestiã. Purgato ꝟo per ignem mundo r ad iudi xviii
cium veniente dño emittetur vox illa magna qua resurgentioẽs mortui: et Marci.iii.
tunc ministerio angelorum ventilabitur area: qr boni congregabuntur ibi Luce.iii.
de quatuor partibus mundi angelico ministerio quoz rapientur obuiam i.The.iiii.
christo in aera: reprobis in terra quam dilexerunt remanentibus. Et tunc Mat.xxv.

preconia illa bonorum (Esurivi et dedistis mihi manducare: et increpationes
ille malorum. Esurivi et non dedistis mihi man. etc.) proferentur vel sono vo-
cali vel alio modo. Denique proferetur sententia super utrosque. Venite benedi
Mat.xxv. cti et Ite maledicti etc. Et ministerio angelorum virtute dei cooperante mittē-
tur mali in caminum ignis hoc est in infernum.

¶ Si post iudiciū demones preerūt hominibus ad puniendū. E

Et solet queri utrum in inferno malis ad puniendū pre-
j.Cor.xv. sint demones post iudicium quos carnifices tortoresque animarum scriptu-
ra appellat? Apostolus dicit quod christus tunc evacuabit omnē principatū
et potestatem et virtutem. Dum enim durat mundus angeli angelis demo
nes demonibus homines hominibus presunt. Sed omnibus collectis iam
omnis prelatio cessabit. Hinc quidam putant post iudicium demones non ha
bere potestatem cruciandi homines sicut modo: sed ut demones virtute dei
cruciari sine creature ministerio asserunt sic reprobos homines ibi non per
operationem demonum: sed virtute divina tantum eternis subiici crucia-
tibus. Premissa tamen auctoritate non id cogit sentire: que et si asserat tūc
nec demones demonibus: nec homines hominibus preesse: non diffinit ta-
men an demones presint hominibus ad torquendum: unde quibusdam vi
detur eos sic constare hominibus tortores in pena sicut extiterunt incento-
res in culpa.

¶ De forma iudicis. A

Olet etiam queri in qua forma christus iudicabit.
Dis.xlviij. In forma utique servi iudicabit. que omnibus in iudicio apparebit ut
De forma videant mali in quē pupugerūt: Divinitatē vero eius mali non
et potesta- videbunt. Unde Esaias. Tollatur impius ne videat gloriā dei.
te iudicis. Humanitatem videbunt ut timeant: divinitatem vero non/ne gaudeant.
Esa.xxvj. Divinitas enim sine gaudio videri non potest.
sm.lxx. ¶ Quod apparebit tunc in forma servi. B

Sed cum in forma humana constat eum apparituru: que-
ritur an in forma illa gloriosa appareat sicut vere est: an in forma qualis
in passione extitit. Quidam putant a malis talem videri qualem crucifixe
zacha.xij. runt: id est infirmam: quia dicit scriptura ut videāt in quem pupugerunt.
Augu.sup Sed aperte Augu. dicit formā servi glorificatā a bonis et a malis tūc vide
Johā. et de ri sic. Cū in forma servi glorificata iudicātem viderint boni et mali: tollet
trini.li.j.c. impius ut nō videat claritatē dei que deus est: quā soli mundo corde vide-
xvj.et.xvij. būt: quod erit eis vita eterna. Forma ergo humana in christo glorificata videbi
sententiali tur a cūctis / unde et christus dicitur iudicaturus: quia filius hominis est.
ter. Ita enim legitur in euāgelio Johānis et potestatē dedit ei iudiciū facere quia
Quare christus filius hominis est. Nō quod ipse ex virtute hominis sit iudicaturus vel quod ipse
dicitur iudica- solus sine patre et spūsancto iudiciū sit facturus: sed quia ipse solus in forma
turus. servi iudicās bonis et malis videbitur. Cū ergo pater nō iudicat quenquam: sed om
Joh.v. nem potestatē dedit filio: nō ita est intelligendū quasi filius solus iudicet
et nō pater: sed quia forma filij humana cunctis in iudicio apparebit / non in
forma infima sed gloriosa. Judicabit autem ex virtute divinitatis nō si-
ne patre et spiritusancto: et apparebit terribilis impijs: et mitis iustis. Erit
enim terror malis et lumen iustis.

¶ Quare secundum formā servi dicitur christus suscitaturus corpora. C

Et sicut dicitur christus secundum formam servi iudicaturus

propter causam premissam:ita etiã dr suscitaturus corpora mortuorũ ſm
humanitatẽ cum tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus: non humani=
tatis.Sed hac ratione illud dicitur qꝛ in humanitate suscepit qd est causa
nostre resurrectionis:id est passionẽ ⁊ resurrectionẽ. Ideo ei ascribitur ſm
hominem suscitatio mortuoꝝ.Unde Augu. Per verbũ filiũ dei fit animarũ Augu.sup
resurrectio.Per verbũ factũ in carne filium hominis fit corporꝝ resurrectio. Johãnem.
Itẽ.Judicat ⁊ suscitat corpora.nõ pater: sed filius ſm dispensationem hu
manitatis in qua minor patre est xp̃s:in eo ꝙ est filius dei est vita q̃ viuifi
cat animas:in eo ꝙ est filius hoĩs iudex.Ecce ſm formam humanitatis dr
suscitaturus corpora ⁊ iudicaturus.Judicaturus aũt qꝛ illa forma cũctis
in iudicio apparebit:⁊ suscitaturus qꝛ in eadẽ forma meritũ et causam re=
surrectionis nostre suscepit.Et qꝛ ſm eandẽ formã vocẽ dabit qua mortui
de monumẽtis resurgent ⁊ procedẽt.Scd̃m ꝙ deꝰ est:viuificat aĩas non pa
ter tantum qꝛ non tm̃ pater vita est:sed ⁊ filius cũ eo:⁊ sp̃ũssctũs eadẽ vita
est q̃ pertinet ad animã nõ ad corpus.Corpus em̃ non sentit vitã sapiẽtie:
sed anima que illuminatur a lumine eterno.Licet ergo xp̃s potentia diui=
nitatis viuificet aĩas ⁊ suscitet corpora ⁊ iudicet:non ociose tamẽ et preter
rationẽ ei ſm formam dei tribuitur viuificatio animarum ⁊ ſm formã ser=
ui iudicium et resuscitatio corporum.

¶De loco iudicij. D

Putant quidã dominũ descensurũ in vallem Josaphat
in iudicio:eo ꝙ ipse ꝑ Johelẽ ꝓphetã sic loquit̃.Cõgregabo oẽs gentes:et Johel.iij.
deducam eas in vallem Josaphat:⁊ disceptabo ibi cũ eis.In cuius capitu
li expositiõe ita reperi. Hoc quidam pueriliter intelligunt ꝙ in valle q̃ est
in latere montis oliueti descensurus sit dominus ad iudicium: qd friuolũ
est:quia non in terra:sed in spacio huius aeris sedebit contra locũ mõtis
oliueti ex quo ascendit:et sicut Johan.Chryso.dicit. Angeli deferent ante Joh.chry.
eum signum crucis.Unde in euãgelio veritas dicit.Et tũc apparebit signũ Mat.xxiiij.
filij hominis ⁊c.Josaphat autem interpretatur iudicium domini.In vallẽ
ergo Josaphat id est iudicij domini congregabuntur omnes impij. Justi j.Thes.iiij.
vero non descendent in vallem iudicij:id est damnationem sed in nubibus
eleuabuntur obuiam Christo.

¶De qualitate luminariũ ⁊ tẽporis post iudicium. E

Veniẽte aũt ad iudiciũ domino in fortitudine et potesta Luce.xxi.
te magna:sol et luna dicuntur obscurari:non sui luminis priuatiõe:sed su Mat.xxiiij.
peruenientẽ maioris luminis claritate.Uirtutes quoqꝫ celorum id est ange Luce.xxi.
li dicũtur moueri non metu dãnationis vel aliqua perturbatiõe pauoris: Job.xxvi.
sed quadã admiratione eorũ que viderint.Unde Job. Colũne celi pauent Johel.iij.
aduentum eius. Ante diẽ vero iudicij sol et luna eclipsim patientur: sicut Esa.lxv.
Johel testatur dicens.Sol conuertetur in tenebras et luna in sanguinẽ an=
teqꝫ veniat dies dñi magnꝰ ⁊ horribilis.Magnꝰ vero dr ꝓpter magna q̃ ibi Esaie.xxx.
fiẽt.Cũ aũt factũ fuerit celũ nouũ ⁊ terra noua:tũc erit lux lune sicut lux so
lis: testante Esaia et lux solis septẽpliciter.i. sicut lux septẽ dierũ : qꝛ q̃tũ
luxit sol in prima conditione septẽ dierum ante peccatum primi hoĩs: tan
tum lucebit post iudicium. Minorata enim fuit lux solis et lune aliorũqꝫ
syderum per peccatum primi hominis sed tunc recipiet sol mercedẽ sui la=
boris:quia septempliciter lucebit ⁊ tunc non erit vicissitudo diei et noctis:
sed tãtum dies.Unde zacharias.Et erit dies vna que nota est dño:nõ dies zacha.xiiij.
neqꝫ nox:et in tempore vespere erit lux qꝛ tunc non erit varietas diei et no=

Eſa.lx. ctis que modo eſt: ſed continua dies et lux. Eſaias tamen videtur dicere ꝙ
tunc non luceat ſol vel luna loquens congregationi ſanctorum. Nō erit ibi
inquit amplius ſol ad lucendum per diem: nec ſplendor lune illuminabit
te: ſed erit ibi dominus in lucem ſempiternam. Sed his verbis non negat
ſolem et lunam tunc lucere: ſed ſignificat his qui tunc erunt in eterna bea-
Hiero.li.x. titudine nullum lucis vſum preſtare: quia vt ait Hiero. ſuper eundem lo-
cum. Celi et terre ſolis atqȝ lune nobis ceſſabit officium et erit ipſe domin⁹
lumen ſuis in perpetuum. Poteſt etiam intelligi illud Eſaie ea ratione di-
ctum quia ſol et luna tunc non habebūt ortum et occaſum ſicut nūc. Unde
Iſid. de or Iſidorus illud Eſaie quaſi exponens ait. Poſt iudiciū ſol laboris ſui mer
die creatu- cedem ſuſcipiet. Unde propheta. Lucebit ſeptēpliciter et non veniet ad oc-
raruȝ. c.v. caſum nec ſol nec luna: ſed in ordine quo creati ſunt ſtabunt: ne impij in
Eſaie. xxx. tormentis ſub terra poſiti fruantur luce eorum. Unde Abacuc. Sol et lu-
na ſteterunt in ordine ſuo. Ecce aperte dicit ſolem et lunam tunc lucere: ſed
ſtabiliter permanere: vbi etiam ſignificat infernum eſſe ſub terra. Si vero
queritur quis ſit vſus lucis ſolis et lune tunc. Fateor me ignorare quia in
ſcripturis non memini me legiſſe.

¶ De differentia manſionum in celo et in inferno. A

Diſt.xlix. POſt reſurrectionē vero facto vniuerſo impletoqȝ
De ſtatu ⁊ iudicio: ſuos fines habebunt ciuitates due: vna chriſti: alia dia
cditiōe bo boli: vna bonorum: altera malorum: vtraqȝ tamē angelorum et
noruȝ poſt hominum. Iſtis voluntas: illis facultas non poterit eſſe peccā-
iudicium. di vel vlla conditio moriendi. Iſtis in eterna vita feliciter viuentibus: il-
Au.i ench. lis infeliciter in eterna morte ſine moriendi poteſtate durantibus: quoniā
lxxix.vl.xci vtriqȝ ſine fine. Sed in beatitudine iſti: alius alio preſtabilius in miſeria
vero illi: alius alio tolerabilius permanebunt. Ex his apparet ꝙ ſicut bo-
ni differenter glorificabuntur: alij magis alij minus: ita et mali differēter
Joh.xiiij. in inferno punientur. Sicut em̄ in domo patris. id eſt in regno celoꝝ mā ſio-
Jo.Chry. nes multe ſunt. id eſt premiorū differētie. ita ⁊ in Gehēna diuerſe ſint man
Mat.xx. ſiones. id eſt ſuppliciorum differentie. Omnes tamen eternam penam pa-
tientur ſicut oēs electi eundē habebūt denariū quē paterfamilias dedit om
nib⁹ ꝗ operati ſunt in vinea. Nomine denarij aliqd omnibus electis com-
mune intelligit̄ ſcilicet vita eterna de⁹ ipſe quo omnes fruentur: ſed impa
i.Cor.v. riter. Nam ſicut erit differens clarificatio corporū: ita differens gloria erit
animarū. Stella em̄ a ſtella: id eſt electus ab electo differt in claritate mē
tis ⁊ corporis. Alij enim alijs vicinius clariuſqȝ dei ſpeciem contemplabū
Mat.xx. tur: ⁊ ipſa contemplandi differentia diuerſitas manſionū vocatur. Dom⁹
ergo eſt vna: id eſt denarius eſt vnus. ſed diuerſitas eſt ibi manſionum: id
eſt differentia claritatis: quia vnum eſt et ſummum bonum beatitudo ⁊ vi
i.Cor.xiij ta omnium: id eſt deus ipſe. Hoc bono omnes electi perfruent̄: ſed alij alijs
plenius. Perfruentur autem videndo per ſpeciem nō per ſpeculū in enigma
te. Habere ergo vitam eſt videre vitaȝ: id eſt cognoſcere deū in ſpecie. Unde
Joh.xvij. veritas ait in euangelio. Hec eſt vita eterna vt cognoſcāt te verū deū ⁊ quē
miſiſti Jeſum chriſtum eſſe vnum et ſolum verum deum hoc eſt habere vi-
tam: id eſt cognoſcere te non eſt ipſa cognitio que tu es ſed per cognitionē
habere bonum quod tu es: id eſt vita.

¶ Si omnes homines volunt eſſe beati. B

Aug.in li. Solet etiam queri de beatitudine: vtrum eam omnes ve-
xiij. de tri. lint ⁊ ſciant que ſit vera beatitudo? De hoc Auguſti. in. xiij. libr. de trini.

ita differit. Mirū est cum capescēde retinendeq̄ beatitudinis voluntas vna
sit omniū/ vnde tāta existat de ipsa beatitudine rursus diuersitas volūta-
tum: nō q̄ eā aliquis nolit: sed q̄ nō oēs eam nouint. Si enim eā oēs nosce-
rent: non ab alijs putaretur esse in virtute animi: ab alijs in voluptate cor
poris: ab alijs atq̄ alijs alibi atq̄ alibi. Quō ergo oēs amant qđ non oēs Aug. xv. d
sciūt. Quis pōt amare qđ nescit? sicut supra disputaui? Cur ergo beatitu- tri. c. vlti.
do amatur ab oībus: nec tñ scitur ab oībus. An forte sciunt omnes q̄ ipsa
sit: sed non oēs sciūt vbi sit: ⁊ inde contentio est. An forte falsum est qđ pro
vero posuimus beate viuere oēs homines velle. Si enim beate viuere est
(verbi gratia) ſm animi virtutem viuere quō beate viuere vult qui hoc nō
vult. Nōne verius diximus homo ille nō vult beate viuere: q₂ non vult ſm
virtutem viuere: qđ solum est beate viuere. Nō ergo omnes beate viuere vo
lunt: immo pauci hoc volunt: si nō est beate viuere nisi ſm virtutem animi
viuere qđ multi nolunt. Ita ne falsum erit vnde nec ipse Cicero dubitauit? Idē Cicero
Ait enim. Beati certe oēs esse volumus? Absit vt hoc falsum esse dicamus.
Quid ergo? An dicendū est etiā si nihil aliud sit beate viuere q̄ ſm virtu-
tem animi viuere: tñ ⁊ q̄ hoc non vult: beate viuere vult? Nimis q̄dē hoc vi
det absurdū. Tale enim est ac si dicamus: qui non vult beate viuere: beate
vult viuere. Istā repugnantiā quis audeat? quis ferat? ⁊ tamen ad hāc cō
trudit necessitas/ si ⁊ oēs beate viuere velle verū est. ⁊ non oēs volūt sic vi-
uere quō solū viuit beate. An illud ab his angustijs poterit nos eruere/ si Au. li. xiij.
dicamus nihil esse beate viuere nisi viuere ſm delectationem suam: et ideo c. v. de tri.
falsū nō esse q̄ oēs beate viuere velint: q₂ oēs ita volūt vt quēq̄ delectat?
Sed id quidem falsum est. Velle enī qđ non deceat/ est esse miserrimū. Nec
tam miserrimū est non adipisci quod velis q̄ adipisci velle quod nō opor
teat. Quis ita cecus sit vt dicat aliquē ideo beatum: q₂ viuit vt vult cū pro-
fecto ⁊ si miser esset: minus tamē esset si nihil eorū que perperam voluisset
habere potuisset. Mala enī voluntate vel sola miser quisq̄ efficitur: sed mi
serior cū desideriū male voluntatis implet. Quapropter/ qm̄ verum est q̄
oēs hoīes esse beati velint idq̄ ardentissimo amore appetant/ ⁊ ꝓpter hoc
cetera quecunq̄ appetant/ nec quisq̄ pōt amare qđ omnino q̄d vel quale
sit nescit: nec potest nescire quid sit qđ se velle scit: sequitur vt oēs beatā vi
tam sciant. Omnes enī beati habēt qđ volunt: q̄uis non omnes qui habēt
qđ volūt cōtinuo sint beati. Continuo aūt miseri sunt q̄ vel nō habēt qđ vo
lunt vel id habēt qđ non recte volunt. Beatus ergo non est nisi qui ⁊ habet Quis sit
oīa q̄ vult et nihil vult male. Ille quippe beate viuit qui viuit vt vult nec beatus.
male aliq̄d vult. Cū ergo ex his duob⁹ constet beata vita/ licet in malis sit
aliq̄s bonus: nō tñ nisi finitis oīb⁹ malis est beatus. Cū ergo ex hac vita:
q̄ in his miserijs fidelis ⁊ bonus est venerit ad beatā vitā/ tunc erit vere qđ
nūc nullo modo esse potest vt sic homo viuat quomodo vult. Nō enī ibi vo-
let male viuere: aut volet aliq̄d quod deerit: aut deerit aliq̄d qđ voluerit:
quicq̄d amabitur aderit nec desiderabitur quod nō aderit. Et omne quod
ibi erit bonū erit/ et summus deus summū bonum erit: et quod est omnino
beatissimum/ ita semper fore certū erit. Beatos autem esse se velle omniū
hominum est: beatos se esse velle omnes in corde suo vident/ nec tamen om
nium est fides qua ad beatitudinem peruenitur.

¶ Si quid de deo cognoscit aliquis quod ibi non intelligāt
omnes. ¶

Solet etiam queri vtrū aliquid de deo cognoscat aliquis

magis meritus vt Petrus: quod nō cognoscat aliquis minus meritus vt Linus? Pluribus videtur ꝙ omnia de deo ad beatitudinē spectātia omnes cōmuniter electi cognoscāt sed differenter. Nihil enim in deo noscibile maius digniusꝗ videtur ꝙ eū intelligere trinū ꝛ vnū. Hoc autē omnes tūc per speciem cognoscent. Unde sequitur vt nō sit aliquid beatitudini pertinens incognitū alicui beatoꝝ. Omēs ergo cūcta illa videbūt quoꝝ cognitio seruit btitudini s꞉ꝫ ī.mō vidēdi differēt. Ali⁹ enim alio magis/ali⁹ alio min⁹ fulgebit. (I.Coꝛ.xv.)

De paritate gaudij. D

(Au. in li. de ciui. dei.) Solet etiā q̄ri an ī gaudio dispares sint sicut ī claritate cognitionis differunt? De hoc Aug. ait. Multe mā siones in vna domo erunt. s꞉ꝫ varie premioꝝ dignitates sed vbi deus erit oīa in omnibus: erit etiā in dispari claritate par gaudiū vt quod habebūt singuli: cōmune sit omnib⁹: quia etiā gloria capitis omniū erit per vinculū charitatis. Ex his datur intelligi ꝙ par gaudiū omnes habebūt: ꝛ si disparē cognitionis claritatem ꝗꝛ per charitatē que in singulis erit perfecta tantū quisꝗ gaudebit de bono alterius ꝙtum gauderet si in seipso haberet. Sed si par erit cunctorum gaudiū/videtur ꝙ par sit omniū beatitudo: qđ cōstat omnino non esse. Ad qđ dici pōt ꝙ beatitudo par esset si ita esset par gaudiū vt etiā par esset cognitio: sed ꝗꝛ hoc nō erit non faciet paritas gaudij paritatē beatitudinis. Potest etiam sic accipi par gaudiū vt non referat paritas ad intentionem affectionis gaudentiū/sed ad vniuersitatē rerū de quibus gaudebitur: ꝗꝛ de omni re: vnde gaudebit vnus gaudebunt omnes.

Si maioꝛ sit beatitudo sanctoꝝ post iudiciū. E

Post hoc queri solet si beatitudo sanctorum maioꝛ sit futura post iudiciū ꝙ interim? Sine omni scrupulo credendū est eos habituros maiorē gloriā post iudiciū ꝙ ante: ꝗꝛ ꝛ maius erit gaudiū eorū: vt supra testatus est Aug. ꝛ amplioꝛ erit eoꝝ cognitio. Unde Hiero. Peracto iudicio ampliorē gloriā sue claritatis deus demōstrabit electis suis. Si quē monet quid opus sit spiritibus defunctoꝝ corpora sua in resurrectione recipere: si eis potest sine corpoꝛibus summa beatitudo preberi: difficilis questio est/nec pōt a nobis pfecte diffiniri. Sed tñ dubiū nō est ꝛ raptam a carnis sensibus hominis mentē/ꝛ post mortē ipsa carne deposita nō sic videre posse incōmutabilem substantiam id est deū: sicut sancti angeli vident siue alia latentioꝛi causa/siue ideo ꝗꝛ inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi: quo retardatur quodāmodo ne tota intentione pergant in illud summū celum/donec ille appetitus cōquiescat. Porro si tale sit corpus cuius sit difficilis ꝛ grauis administratio sicut hec caro que corrumpitur multomagis auertitur mens ab illa visione summi celi. Proinde cum hoc corpus iam non animale sed spirituale receperit equata angelis habebit perfectum nature sue modū obediens ꝛ imperans viuificata: ꝛ viuificans tam ineffabili facilitate: vt sit ei glorie quod fuit sarcine.

(Hiero. sup Osee. vi. vl viij. sup illud viuificabit nos post tres dies. Augu. sup Gen. xij. I.Coꝛ.xv.)

Si mali in inferno peccabunt. A

(Dist. l. De statu ꝛ ordine dānatoꝝ ꝛ maloꝝ post iudiciū ꝙtū ad rōnē et ꝛ voluntatē.)

Hic oritur questio ex premissis ducens originē. Supra enim Aug. loquēs de malis ī inferno dānatis: ꝛ de bonis ī celo glorificatis dixit ꝙ nec bonis volūtas/nec malis facultas esse peccandi potent. Et de bonis quidē ꝯstat sed de malis a quib⁹ volūtatem malam nō remouet queritur: quomodo sit verū eos non posse peccare/immo quomodo verū sit eos non peccare cū malam habeant volūtatē.

Quidā autumant illā voluntatē nō esse peccatū/s3 suppliciū tantū. Alij ve
ro peccatū esse fatent͛ sed per illud eos nō mereri aliquā penā/ q₂ nō est ibi Soluit sm
locus merendi. Illud ergo peccatū dicūt non esse meritū supplicij/sed sup= diuersos.
pliciū mali meriti qđ i hacvita p̄cessit. De h̄ aūt Aug. ita dicit. Tēpus acq̄
rendi vitā eternā in hac tantū vita deus hoībus dedit vbivoluit etiā peni=
tentiam esse fructuosam: ideo hic penitentia fructuosa est/q₂ potest hic ho= Au. l li. d̄ fi
mo deposita nequitia bene viuere: ⁊ mutata volūtate merita simul operaq₃ de ad pe=
mutare ⁊ ea gerere que deo placeāt. Qđ qui in hac vita non fecerit/habebit trum.
quidē penitentiā in futuro seculo de malis suis/ sed indulgentiā in cōspe=
ctu dñi non inueniet: q₂ ⁊ si erit stimulus p̄nitudinis/tamen nulla erit ibi
correctio volūtatis. A talibus enim ita culpabit͛ iniquitas sua: vt nullate=
nus ab eis possit vel diligi vel desiderari iustitia. Volūtas enim eorū talis
erit vt habeat semper in se malignitatis sue suppliciū nunq̄ tamen recipe=
re possit bonitatis affectū. Quia sicut illi q̄ cū christo regnabūt nullas i se
malevolūtatis reliquias habebūt/ita illi qui erūt in supplicio eterni ignis
cū dyabolo ⁊ angelis eius deputati: sicut nullā habebūt vlterius requiem
sic bonā nullatenus poterūt habere voluntatē. Et sicut coheredibus christi Math. xxv.
dabit͛ perfectio gratie ad eternā gloriā: ita cōsortibus dyaboli cumulabit
ipsa malignitas penā/quādo exterioribꝰ deputati tenebris: nullo illustra
bunt͛ interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno penitē=
tiam sic gesturos: vt per eam prauam voluntatē nō deserāt/⁊ illa maligna
voluntas erit eis ad cumulū pene/per quam tamen non merebuntur: quia
nullus meretur nisi in hac vita.

¶Quare dicuntur tenebre exteriores.

Hic queri potest quare ille tenebre quibus inuoluētur ma B
li in gehenna dicuntur tenebre exteriores. Quia tunc mali penitus extra lu
cem corporalē ⁊ spiritualē sc3 dñi erūt. Nunc enim ⁊ si patiant͛ tenebras in
cecitate mentis/non tamen penitus extra lucem dei sunt nec corporali luce
priuantur. De hoc Aug. sic ait. Ira dei ⁊ in iudicio erit: ⁊ hic est in cecitate Au. sup p̄s
mentis cū dantur mali in reprobum sensum. Ibi exteriores tenebre erūt q₂ vi. sup illa
tunc peccatores penitus erunt extra deum. Quid est enim penitus esse extra v̄ba Tur=
deum nisi esse in summa cecitate. Siquidē habitat deus lucē inaccessibilē. batus est a
He autem tenebre hic iam incipiunt in peccante cu3 ab interiori dei luce se= furore ocl's
cluditur/ s3 nō penitus dū in hac vita est. Ecce quare hic peccator dicit͛ pa= meus.
ti exteriores tenebras ⁊ nō hic: q₂ ibi secludetur penitus a luce dei quod nō j. Thim. vj
hic. Sed quō intelligēda est illa seclusio? An q₂ nō videbūt deū per speciē.
Sed nec aliquis videt hic deū per speciē/an per dissimilitudinē qua3 facit
peccatū inter deū ⁊ hominem. Sed ⁊ hic multi per grauia peccata elongan
tur a deo. An q₂ deū odiunt ita vt velint eum non esse. Sed ⁊ hic multi deū
oderūt de quibus scriptū est: Superbia eorꝫ qui te oderūt ascendit semper. p̄s. lxxiij.
Que est ergo illa elōgatio? Sane exteriores tenebre intelligi possunt quedā
malignitas odij ⁊ volūtatis que tunc excrescet in mētibus reproborꝫ/⁊ que
dam obliuio dei/q₂ tormentorꝫ interiorꝫ ⁊ exteriorꝫ doloribus adeo afficiē=
tur ⁊ turbabuntur: vt ab illis ad cogitandū aliquid de deo vix vel raro vel
nunq̄ mentē reuocent. Ut qui nimio premuntur pondere adeo stupescunt ⁊
turbantur/vt interim in aliā cogitationē non se extendant/sed illuc tendit
impetus cogitationis vbi sentit͛ vis doloris. Sed in hac vita nullus adeo
malus est/vt penitus secludat͛ a cogitatione dei/q₂ nec perdit appetitū bea
titudinis ⁊ quēdā boni amorē quē naturaliter habet rationalis creatura;

Illas autē exteriores ꝛ ꝓfundissimas tenebras reprobos perpessuros post iudiciū dicit Aug. opponēs de illo diuite qui in inferno positus eleuās oculos vidit Abrahā ꝛ in sinu eius Lazarū cuius cōparatione coactus est cōteri mala sua vsqꝫ adeo vt ꝛ fratres roget ab his premoneri: quod ante iudicium factū legitur: sed post iudiciū in profundioribus tenebris erūt impij: vbi nullā dei lucem videbunt cui cōfiteantur.

Luce. xvj.

¶ De animabus dānatoꝝ: si quā habent notitiā eoꝝ q̄ hic fiūt. C

Preterea queri solet si reproborū anime que nunc in inferno crucianē notitiā habeant eoꝝ que circa suos in hac vita gerunē: ꝛ si aliquo modo doleant super infortunijs suoꝝ caroꝝ? Hanc questionē Aug. cōmemorat ex parte eam explicans ex parte vero insolutā relinquēs: ait enim. Queret aliquis an vllus dolor tangat mortuos de his q̄ in suis post mortem cōtingunt vel quomō ea que circa nos agunē nouerint spūs defunctorum? Cui respondeo magnā esse questionē nec in presenti differendā. Uerū tamen breuiter dici potest ꝙ est cura mortuis de suis caris: vt de diuite legitur qui dū tormēta apud inferos pateretur: leuauit oculos ad Abrahā: ꝛ inter alia dixit. Habeo enim quinqꝫ fratres mitte aliquē ex mortuis vt testetur illis ne ꝛ ipsi veniant in hunc locuꝫ tormentoꝝ. Habent enim mortui curā de viuis quos sciūt viuere: q꞉ nec in locis penarū vidēt eos vbi diues si ne fratribus erat: nec in requie beatoꝝ vbi Lazaruꝫ ꝛ Abrahā ꝗ̄uis longe agnoscebat. Nō tamē ideo cōsequens est eos scire que circa caros suos agūtur hic vel leta vel tristia.

Augu. sup ps. cviij.

Luce. xxj.

¶ Quō accipiēda sunt q̄ de Lazaro ꝛ diuite legunē. D

Si quis aūt querat quō intelligaē qđ de lazaro ꝛ diuite legitur? Audiat Aug. respōsum dicentis. Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus cōtineri cū sint sine corpore nō deerunt qui faueant ꝛ diuitē sitientē in loco corporali fuisse cōtendant: ipsamqꝫ animā corporeā preparasse linguā ꝛ stillam de Lazari digito cupijsse. Sed melius est dubitare de occultis ꝗ̄ litigare de incertis. Diuitē in supplicio: pauperē in refrigerio esse nō dubito. Sed quō intelligatur diuitis lingua digitus Lazari: flāma inferni: sinus Abrahe ꝛ hmōi: vix a māsuetis ꝛ ꝯtētiosis nūꝗ̄ inuenit.

Augu. sup Gen. viij.

¶ Si se vident boni ꝛ mali. E

Solet etiā queri vtrū vicissim se videant illi qui sunt in inferno ꝛ illi qui sunt in gloria? Sicut sancti tradūt ꝛ boni malos: ꝛ mali bonos vident vsqꝫ ad iudiciū. Post iudiciū vero boni videbūt malos: sed non mali bonos. Unde Greg. Infideles in imo positi ante diē iudicij fideles super se in requie attendunt quoꝝ gaudia post contēplari nō possunt.

Grego. sup Lucā. xvij. in gl. super illō Factuꝫ est aūt omelie. xl. Luce. xvj.

¶ De chaos inter bonos ꝛ malos. F

Sed cū sancti malos in tormētis videāt: nonne aliqua cōpassione erga eos mouentur: nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicū quod Abrahaꝫ diuiti respondit. Inter nos ꝛ vos chaos magnū firmatum est vt hi qui volūt hinc transire ad vos nō possunt neqꝫ inde huc trāsmeare. Quid est illud chaos iter bonos ꝛ malos: nisi hinc iustitia: inde iniquitas que nullatenus sociari valēt. Adeo enim sancti dei iustitie addicti sunt: vt nulla cōpassione ad reprobos transire valeant: nulla ꝓ eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volūt aliqui trāsire ad illos sed nō possunt. Quia si dei iustitia admitteret: nō fieret eis molesta liberatio eoꝝ. Uel ita dicuntur velle ꝛ nō posse: nō q꞉ velint ꝛ non pos-

Rũt: sed qꝛ ⁊ si vellẽt nõ possent eos iuuare. De hoc ita Grego. ait. Sicut re=
probi a penis ad gloriã sanctoꝝ transire volunt ⁊ nõ possunt: ⁊ ita iusti per Gre. super
misericordiam mente ire volunt ad positos in tormẽtis vt eos liberent sed Lucam.
non possunt: qꝛ iustoꝝ anime ⁊ si in nature sue bonitate misericordiam ha
bent iam tunc authoris sui iustitie cõiuncte tanta rectitudine cõstringũtur:
vt nulla ad reprobos cõpassione moueantur.

¶ Qđ visa impioꝝ pena nõ minuit beatoꝝ gloriã. G

Postremo querit̃ an pena reproborũ visa decoloret gloriã Grego. sup
beatoꝝ an eoꝝ beatitudini ꝓficiat? De hoc ita Greg. ait. Apđ animũ iusto Luca. xvi.
rum non obfuscat beatitudinẽ aspecta pena reproboꝝ: qꝛ vbi iam cõpassio Fili recor=
miserie nõ erit minuere beatoꝝ letitiã nõ valebit. Et licet iustis sua gaudia dare omel.
sufficiant: ad maiorem tamen gloriã vident penas maloꝝ quas per gratiã xl.
euaserunt: qꝛ qui dei claritatẽ vident: nil in creatura agitur qđ videre non Hiero. sup
possint. Non est aũt mirãdum si sancti iam immortales reprobos videant Esaiã in fi.
mentis intelligentia. cũ prophete mortales adhuc videre hec omnia meruerunt. Fr illđ egre=
runt. Egredient̃ur ergo electi nõ loco sed intelligentia vel visione manifesta dient̃ & cẽ.
ad videndũ impioꝝ cruciatus: quos videntes non dolore afficientur sed le Esa. vltio.
titia satiabuntur agentes gratias de sua liberatione visa impioꝝ ineffa=
bili calamitate. Unde Esaias impioꝝ tormenta describens ⁊ ex eoꝝ visione
letitiam bonoꝝ exprimens ait. Egredientur electi. s. ⁊ videbunt cadauera vi
rorum qui preuaricati sunt in me: ⁊ vermis eoꝝ non morief̃: ⁊ ignis nõ ex= Psal. lvij.
tinguetur ⁊ erunt vsqꝫ ad satietatẽ visionis omni carni id est electis. Leta=
bitur enim iustus cum viderit vindictam.

¶ Hoc de pedibus sedentis super solium excelsum quis seraphim duabus
alis velabant scriptori ⁊ si non auditori cõmemorasse sufficiat: qui a facie
exorsus sedentis: per media ad pedes vsqꝫ via duce peruenit.

¶ Habes itaqꝫ studiose lector librũ Sententiarum Ma
gistri Petri Lombardi viri in diuinis literis perbelle eruditi pensiculatori
examine recognitum vna cum concordantijs sacre pagine. Addita sunt in
super singularum distinctionum capitibus non aspernanda summaria: cre
breqꝫ in marginibus annotatiuncule. Omnia Lugduni impressa per Johã=
nem moylin al's de cambray. Anno domini Millesimo quingentesimo. xxv.
Die vero tertia Februarij.

LAUS DEO.

Tabula libri Tertij et quarti ſententiarum.

Incipit regiſtrum breue: et vtile omnes fere ſententias queſtiones et concluſiones in tertio et quarto ſententiarum libris tactas continens ſm ordinem alphabeti inferius annotatum.

Charitas quid sit. libro. iij. di. xxvij.b.

D

E

Tabula secunda post naufragium

LAUS DEO.

Sequuntur varij articuli erro-

nei omnium pene facultatum: in Anglia
et Parisius studiose et auctoritatiue con
dēnati/cum reuocationibus eorūdem.

¶Prefatio.

Uniuersis presentes li
teras inspecturis Stepha
nus pmissione diuina Pa-
risien. ecclesie minister in-
dignus Salutem in filioꝝ
ginis gloriose: Magnaꝝ ꝛ
Personarū grauiū crebra zeloꝗ fidei ac-
cēsa isinuauit relatio: ꝙ nōnulli parisi⁹
studētes in artibus proprie facultatis li
mites transcēdentes: quosdā manifestos
et execrabiles errores: immo potius va-
nitates et insanias in rotulo seu cedulis
his annexo seu annexis contentos quasi
dubitabiles in scholis tractare et dis-
putare presumant: non attendentes illō
Grego. Qui sapienter loqui nititur/ ma-
gnopere metuat: ne ei⁹ eloquio audiētiū
vnitas cōfundatꝛ/ presertim cum errores
predictos gentilium scripturis muniūt
quas proh pudor ad suam imperitiam
asserunt: sic cogentes/ vt nesciant eis re-
spondere. Ne autē quod sic innuūt asse
rere videantur/ respōsiones ita palliant/
ꝙ dum putant vitare scyllam/ incidūt in
charibdim. Dicunt enim ea esse nota et
vera sm philozophiā: sed non sm fidem
catholicam quasi sint due veritates con
trarie ꝛ quasi contra veritatem sacre scri
pture sit veritas in dictis gentilium dā-
natorum: de quibus scriptum est. Perdā
sapientiam sapientum: quia vera sapiē-
tia perdet falsam sapientiam. Utinam
tales attenderent dictum sapientis seu
consilium dicentis. Si tibi est intellect⁹
respōde proximo tuo. Sin autem/ sit ma-
nus tua super os tuum: ne capiaris in
verbo indisciplinato et confundaris. Ne
igitur incauta locutio trahat simplices
in errorem nos tam doctorum sacre theo
logie/ ꝗ aliorū cōmunicato consilio di-
stricte talia fieri et consilia prohibemus
et ea totaliter condemnamus: excōican-
tes omnes illos qui dictos errores dog-
matizauerint/ vel aliquē de eisdem dog
matizare: aut defendere vel sustinere pre
sumpserint quoquo modo et audientes
eorum: nisi infra septem dies nobis: vel
cancellario parisiensi duxerint reuelādū
nihilominus processuri ad penas cōtra
eos pro qualitate culpe: prout ius dicta
uerit infligendas. Librū etiam de amo
re: siue de deo amoris qui sic incipit. Co
git me multum ꝛc. et sic terminatꝛ. Caue
igitꝛ galtere amoris exercere mādata ꝛc.
¶Item etiam librū geomantie: qui sic
incipit. Estimauerunt indi. ꝛc. et sic ter-
minatur. Rōcinare igitur super eam: et
sic inuenies. ꝛ cetera.
¶Item libros et rotulos et quaternos
necromanticos: aut continentes experi-
menta sortilegorū. inuocationes demo-
num: seu coniurationes in periculū ani-
marū seu in quibus de talibus et simili
bus fidei orthodoxe et bonis morib⁹ aut
operibus euidenter aduersantibus tra-
ctatur/ per eandem sententiā nostram cō
dēnamus: et omnes qui dictos rotulos
libros et quaternos dogmatizauerint ꝛ
audierint: nisi infra septem dies nobis/
vel cancellario parisiensi reuelauerint:
eo modo ꝙ superius est expssum/ in his
scriptis sentētiam excōmunicationis fe-
rentes ad alias penas prout grauitas
culpe exegerit nihilominus processuri.
Datum Anno domini Millesimo ducen
tesimo septuagesimo septimo Die domi
nica qua cantatur Letare hierusalem in
ecclesia Parisiensi.

¶Collectio errorū in Anglia

ꝛ parhisi⁹ condēnatorū/ qui sic per capi
tula distinguuntur. et primo de errorib⁹
condēnatis in Anglia.

Iſti ſunt errores condemnati a fratre Roberto kilmardi archiepiſcopo Cantuarienſi: de conſenſu omniũ magiſtrorũ tam regentiũ q̃ non regentium apud oxoniã / die iouis. xx. ante feſtũ ſancti Cumberti in quadrageſima anno domini milleſimo.cclxxvj.

¶ Errores in grammatica. Capi. j.

Ego currit: tu currit: currit et curro / eque ſunt perfecte et congrue.
¶ Item currens eſt ego.
¶ Item eque ſunt congrue / ſortis legere ſorti legere: ſicut ſortem legere.
¶ Itẽ q verbũ manens verbũ põt priuari oibus ſuis accidentibus.
¶ Item q nullum nomẽ eſt tertie pſone.

¶ Errores in logica. Capi. ij.

Q̃ ɔtraria ſimul poſſũt eſſe vera in aliqua materia.
¶ Itẽ q ſyllogiſmus peccãs in materia non eſt ſyllogiſmus.
¶ Itẽ q nõ eſt ſuppoſitio in propoſitiõe magis pro ſuppoſito q̃ pro ſignificato. ⁊ ideo idẽ eſt dicere. Cuiuſlibet hominis aſinus currit: et aſinus cuiuſlibet hominis currit.
¶ Item q hominis aſinus currit.
¶ Item q animal eſt omnis homo.
¶ Itẽ q ſignũ nõ diſtribuit ſubiectuz in cõparatione ad predicatum.
¶ Item q veritas cũ neceſſitate tñ eſt cũ conſtantia ſubiecti.
¶ Itẽ q nõ ẽ ponere demõſtrationẽ ſine rebus exiſtentibus.
¶ Item q omnis ppoſitio de futuro vera eſt neceſſaria.
¶ Itẽ q terminus cũ verbo de preſenti diſtribuit pro omnibus differentijs tẽpoꝝ.
¶ Itẽ q ex negatiuis de p̃dicato finito ſequit affirmatiua de predicato infinito ſine conſtantia ſubiecti.

¶ Errores i naturali philoſophia. ca. iij

Quotquot ſunt compoſita tot ſunt omnino principia prima.
¶ Item q forma non corrumpitur in pure nihil.
¶ Item q nulla potẽtia actiua eſt i materia.
¶ Item q priuatio eſt pure nihil / et eſt in corporibus ſupercceleſtibus: ſicut in

his inferioribus.
¶ Itē q̄ conuersiua est generatio alaliū sicut elementorum.
¶ Itē q̄ vegetatiua: sensitiua: et intellectiua sunt simul tempore in embrione.
¶ Item q̄ intellectiua introducta corpori corrūpit vegetatiua et sensitiua.
¶ Itē q̄ substātia prima nō est cōposita neq̄ simplex vel vegetatiua substantia prima simplex nō est composita neq̄ simplex.
¶ Item q̄ tēpus non est in predicamēto quantitatis.
¶ Itē q̄ non est inuentū ab Aristotele q̄ intellectiua manet post separationem.
¶ Item q̄ q̄n incōpletū fit cōpletū diuersificat essentiā: sed q̄n icōpletū fit sub cōpleto esse non diuersificat essentiam.
¶ Itē q̄ vegetatiua/sensitiua/et intellectiua sunt vna forma simplex.
¶ Item q̄ corpus viuū est equiuoce corpus/ et corpus mortuum secundum quid corpus.
¶ Itē q̄ materia et forma nō destinguūtur per essentiam.
¶ Itē q̄ causa prima est ordinabilis in gn̄e/ tamen est extra genus.
¶ Item q̄ quando intellectiua vnit̄ materie prime/ ita q̄ corrumpit̄ illud quod processit vsq̄ ad materiam primā. Qui sustinet/ docet/ defendit/ ex intentione aliquod istorum predictorū si sit magister ab officio magisterij deponatur ex cōmuni concilio: si sit baccalaureus non pmoueatur ad magisterium: sed ab vniuersitate expellatur.

¶ Capitulum.iiij.

Isti sūt errores detestabiles cōtra catholicā veritatē reperti in quibusdam scriptis. Quos quicq̄ dogmatizauerit vel defenderit a venerabili patre Guillermo Parhisiensi ep̄o cōuocato cōcilio omniū magistrorū tunc parhisius degētiū vinculo anathematis est innodatus. Et ideo eos cauere debēt omnes professores fidei orthodoxe.
¶ Prim⁹ est q̄ diuina essentia i se: nec ab angelo nec ab hōie videat̄ vel videbitur.
¶ Scd̄s error est: q̄ lʒ diuina essentia eadē sit in p̄re et filio et sp̄ūsancto: tamē vt hec essentia est in ratione forme/ vna est in patre et filio: licet non vna in sp̄ūscō: in his: tn̄ forma idē ē q̄d diuina eēntia.
¶ Tertius est: q̄ sp̄ūsanctus prout est amor ꝛ nexus non procedit a filio: sed tm̄ a patre.
¶ Quartus est q̄ multe veritates fuerūt ab eterno que non sunt ipse deus.
¶ Quintus est primū nunc vel principiū ꝛ creatio/ passio/ non sunt creator vel creatura.
¶ Sextus q̄ angelus malus in primo instanti sue creationis fuit malus ꝛ nunq̄ fuit non malus.
¶ Septimus est/ q̄ nec anime glorificate nec corpa gloriosa vel glorificata erūt in celo empyreo cum angelis/ sed in celo aqueo vel crystallino quod est super firmamentū. Quod etiam dicere presumūt de beata virgine.
¶ Octauus q̄ angelus in eodem instāti potest esse in diuersis locis: et est vbiq̄ si velit esse vbiq̄.
¶ Nonus est/ q̄ qui habet meliora naturalia de necessitate habebit maiorē gratiam et gloriam.
¶ Decimus est: q̄ dyabolus nunq̄ habuit vnde posset stare: nec etiam Adam in statu innocentie.

¶ Assertiōes opposite erroribus predictis.

Firmiter credendū est ꝛ nullatenus dubitandū: q̄ deus in sua substantia: essentia: vel natura videbit̄ ab angelis sanctis et animabus glorificatis.
¶ Itē q̄ vna est essentia substantialis vel natura in patre et filio et sp̄ūsctō. Et eadē essentia in ratione forme in patre et filio et spiritusancto.
¶ Itē q̄ sp̄ūsanctus put est sanctus et amor procedit ab vtroq̄: scʒ a patre et filio.
¶ Itē q̄ vna sola veritas fuit ab eterno que est deus. Et q̄ nulla veritas fuit ab eterno que non sit illa veritas.
¶ Item q̄ primum nunc ꝛ creatio passio est creatura.

¶Item ꝙ malus angelus aliqñ fuit bonus τ nõ malus. Et post peccando fact⁹ est malus

¶Itẽ ꝙ idẽ est loc⁹ corporis.s.empyreum celũ sctoꝝ angeloꝝ τ btarũ aiaꝝ. τ idem erit corporũ humanoꝝ glificatorũ: τ sic idẽ est locus spũalis sctorum angelorũ τ hominum bonorum.

¶Item ꝙ angel⁹ est in loco per distinctiones: ita ꝙ si est hic nõ ẽ ibi in eodẽ instãti: impossibile est eñ eũ in eodem instãti esse vbiq̃. cũ hoc sit ꝓpriũ dei.

¶Item ꝙ ẽm qd preordinatũ est τ predestinatum a deo dabit grã τ gloria.

¶Item ꝙ malus angelus τ adã habuerunt vnde possent stare: τ si non vñ possent proficere.

¶Item eodem anno dñica qua cãtabat Letare hierusalem. M.cclxx. Guilhelm⁹ postmodũ Cõstantieñ. Eps in sermone beati Joannis baptiste in domo minoꝝ parisius predicauit ꝙ liberum arbitriũ ꝓ potentiam naturalem ad recipiẽdũ gratiam non effectiuã aliquo mõ quod falsum est: qꝛ nolens nõ recipit eã. Scdo ꝙ quidã natus nunꝙ fuit in gratia: sed semper hismael aut iudas fuit: τ nũquã ioannes: qd est contra fidem. Baptizati eñ habent grãz: de qua reprehensus publice in cõsequenti die Apl'orum Petri τ Pauli publice retractauit. Pax τ gratia oĩbus afferentibus hanc veritatem data fuit hec sñia parisius Anno dñi. M.ccxl. in octaua epyphanie.

¶Capitm.v.

¶Isti sunt errores condemnati τ excõicati cũ oĩbus qui eos sciẽter docuerint vel asseruerint a dño Stephano parisieñ. epõ. anno dñi. M.cclxx. die mercurij ante festũ bti Nicolai hiemalis.

¶Primus articul⁹ est ꝙ intellectus oĩm hoĩm est vnus τ idẽ numero.

¶Secũdus est ꝙ illa est falsa vel impropria homo intelligit.

¶Tertius est ꝙ voluntas hoĩs ex necessitate vult vel eligit

¶Quart⁹ ꝙ oĩa q̃ in inferioribus agũt subsunt necessitati corporũ celestium

¶Quintus ꝙ mund⁹ est eternus.

¶Sextus ꝙ nunꝙ fuit primus homo.

¶Septimus ꝙ aĩa que est forma hominis ẽm quod homo corrumpitur corrupto corpore.

¶Octauus ꝙ aĩa separata post mortẽ non patit ab igne corporeo.

¶Non⁹ ꝙ liberũ arbitriũ est potẽtia passiua non actiua. Et ꝙ necessitate mouet ab appetibili

¶Decimus ꝙ deus nõ cognoscit singl'a

¶Undecimus ꝙ deus nõ cognoscit aliud a se.

¶Duodecimus ꝙ humani actus nõ reguntur prouidentia diuina.

¶Tredecimus ꝙ deus non potest dare immortalitatem vel incorruptibilitatez rei corruptibili vel mortali

¶Capitulum.vj.

¶Isti articuli qui sequuntur cõdemnati sunt a dño Stephano parisieñsi epo de ꝯsilio nigroꝝ theologie: ãno dñi. M.cclxxvj. die dñica qua cantat Letare hierlm: in ecclesia Parisieñ. Ubi excõmunicauit in scriptis omnes illos qui eos docuerint vel defenderint. Et primo ordinantur illi qui sunt de deo.

¶Primus ꝙ de⁹ non est trinus τ vnus: qm trinitas non stat cum summa simplicitate. Ubi eñ est pluralitas realis: ibi necessario est additio τ ꝯpositio. Exemplum de aceruo lapidum

¶Itẽ ꝙ de⁹ nõ põt gñare sibi similẽ qd eñ gñat ab aliquo ꝓ principium aliqd a quo dependet τ qd in deo gñare nõ est signum perfectionis.

¶Itẽ ꝙ de⁹ nõ cognoscit alia a se

¶Itẽ ꝙ de⁹ nõ põt dare perpetuitatem rei trãsmutabili τ corruptibili: vt est corpus humanum

¶Itẽ ꝙ de⁹ sine prima cã nõ posset producere effectum sibi equalẽ nisi tẽperaret suam potentiam.

¶Item ꝙ de⁹ non posset facere plures aĩas in numero

¶Itẽ ꝙ de⁹ nunꝙ plus creauit intelligẽtiam q̃ modo creauit.

¶Item ꝙ de⁹ est infinite virtutis in duratione/non in actione. Talis eñ infinitas non est nisi in corpore finito: si esset

Et q prima cã non posset plures mũdos facere.
Item q sine agente ꝓprio vt pꝫ et sole a deo non posset fieri homo.
¶ Itẽ q deũ in hac vita mortali possumus intelligere per essentiam
¶ Item q deus non potuit fecisse ꝑmã materiam nisi mediante corpore celesti.
¶ Item q a voluntate antiqua non potest nouum producere absq transmutatione precedente.
¶ Itẽ q prima cã nõ hꝫ cognitionẽ aut scientiã futurorum cõtingentium. Prio: qꝛ futura cõtingentia sunt non entia. Scdo qꝛ futura cõtingẽtia sunt particularia, de⁹ aũt cognoscit virtute intellectiua, que nõ põt cognoscere ꝑticulare. Unũ si nõ esset sensus, forte intellectus nõ distingueret inter Sortem ꝛ Platonem: lꝫ distingueret inter hominem ꝛ asinum. Tertio ꝑpter ordinem cause ad causatũ prescientia eñi diuina est necessaria causa prescitorum. Quarta ratio est ordo scientie ad scitũ ꝗuis eñi scientia non sit causa fati: ex quo tñ sciꝫ determinatur ad alterã partem contradictionis: ꝛ hoc multomagis in scientia diuina quã in sciẽtia nostra
¶ Item q primũ principiũ nõ põt esse sine diuersoꝝ factoꝝ hic inferius nisi mediantib⁹ aliis causis eo q nullũ trãsmutans diuersimode transmutat nisi transmutatum.
¶ Itẽ q ab vno primo agente nõ potest esse multitudo effectuum.
¶ Itẽ q primũ principiũ nõ est cã ꝓpria eternorũ: nisi metaphorice. i. qꝛ cõseruat ea: qꝛ nisi esset ea non essent.
¶ Itẽ q sicut ex materia nõ põt aliq̃d fieri ex agẽte ita nec ex agẽte põt aliq̃d fieri sine materia: ꝛ q de⁹ nõ est cã efficiens: nisi respectu eius qđ hꝫ esse in potentia materie
¶ Item q entia declinãt ab ordine cause prime in se ꝯsiderate: lꝫ nõ in ordie ad reliquas cãs agẽtes in vniuerso. hoc est error qꝛ essentialior ꝛ inseparabilior est ordo entium ad causam primam: ꝙ ad causas inferiores.
¶ Itẽ q de⁹ nõ põt esse cã noui facti nec põt aliquid de nouo ꝓducere.
¶ Itẽ q de⁹ nõ põt mouere celũ motu recto: ꝛ est rõ qꝛ tunc relinqueret vacuum.
¶ Itẽ q de⁹ non põt irregulariter. i. alio mõ ꝙ mouet mouere aliquid qꝛ in eo nõ est diuersitas voluntatis.
¶ Item q de⁹ est etern⁹ in agendo ꝛ mouẽdo, sicut in eẽndo. alioquin ab alio determinaretur quod esset prius illo
¶ Item illud quod de se terminaꝫ vt de⁹ aut semper aut nunquã: ꝛ q multa sunt eterna.
¶ Itẽꝫ q deũ necesse est facere quicquid immediate fit ab ipso
¶ Error siue intelligaꝫ de necessitate coactionis qꝛ tollit libertatẽ arbitrii: siue ꝺ necessitate immutabilitatis quia ponit possibilitatem aliter faciendi
¶ Item q primum principiũ nõ põt immediate producere generabilia qꝛ sunt effect⁹ noui. Effectus aũt noui exigit causam immediatã q̃ põt aliter se habere.
¶ Item q primum principiũ nõ potest aliud a se producere: qꝛ oĩs differentia, que est inter agens ꝛ factum est per naturam.
¶ Itẽ q de⁹ nõ põt immediate cognoscere contingentia nisi per aliam cãm particularem ꝛ proximam.
¶ Itẽ q si oẽs cãe fuerit aliqñ in q̃ete necesse est ponere deum mobilem.
¶ Item q de⁹ est prima ꝛ necessaria causa prime intelligentie: qua posita ponitur effectus ꝛ sunt simul duratione.
¶ Itẽ q de⁹ nõ est necessaria cã motus corporũ superiorum ꝛ cõiunctionis ꝛ diuisionis contingentis in stellis.
¶ Itẽ ad hoc q effectus oẽs sint necessarii respectu cause prime non sufficit q ipsa causa prima sit impedibilis: sed exigitur quod cause medie nõ sint ĩpedibiles
¶ Error qꝛ tunc deus nõ posset facere aliquem effectum nouum sine causis posterioribus.
¶ Item q deus possit agere contraria: hoc eẽ mediante corpore celesti: qđ est diuersum in vbi.
¶ Item q deus infinitus virtute: non qꝛ facit aliquid de nihilo: sed quia cõmunicat motum infinitum

¶ Itē ꝙ de⁹ nō pōt in effectuȝ cause secū darie sine ipsa causa secundaria. Error.

¶ Itē ꝙ effectus immediat⁹ a primo dȝ esse vnus tm̄ ꝛ simillimus primo

¶ Item ꝙ de⁹ vel intelligentia non infū dit scientiā aīe hūane in somno nisi mediante corpore celesti.

¶ Item ꝙ plures sunt motores primi celi. Error.

¶ Iteȝ ꝙ primum immobile simpliciter nō mouet nisi mediāte aliquo motu ꝛ ꝙ tale mouēs immobile est ps moti ex se.

¶ Item qđ potētia actiua nō pōt esse sine opatione ꝛ permixta potentie passiue Error si intelligat̄ de quacūꝙ opatione.

¶ Itē ꝙ de⁹ nō pōt indiuidua multiplicare sub vna specie sine materia.

¶ Itē ꝙ formā quā oportet fieri ꝛ esse in materia nō potest agi ab illo qđ nō agit ex materia

¶ Item ꝙ deus nō potest facere accidēs sine subiecto: nec plures dimensiones simul esse.

¶ Item ꝙ impossibile simpliciter nō potest fieri a deo vel ab agente. Error si intelligatur de impossibili ſm numerum vel naturam.

¶ Itē ꝙ alius est intellectus in ratiōe ꝗ qđ deus intelligit se ꝛ alia. Error: qꝛ liceȝ sit alia rō intelligendi: non tñ ali⁹ intellectus ſm rationem.

¶ Item ꝙ prima causa est causa omniū entiuȝ remotissima. Error si intelligatur cum prescissione ita. s. ꝙ non propinquissima est.

¶ Iteȝ qđ aliqua possunt casualiter euenire respectu prime cause: ꝛ qđ falsuȝ est oīa esse preordinata a prima cā: quia tunc euenirent de necessitate.

¶ Item ꝙ in causis efficientibus cā secūda habet actionem quam non accepit a prima causa.

¶ Item ꝙ in causis efficientib⁹ cessante causa prima non cessat secunda ab operatione sua: dum tñ secūda operetur ſm materiam suam.

¶ Item ꝙ de deo nō pōt cognosci: nisi qꝛ est: siue ipsum esse.

¶ Item ꝙ deū esse ens per se positiue nō est intelligibile: ſȝ priuatiue est ens. aut per se intelligibile.

¶ Errores de angelo vel intelligētia.

¶ Caplm. vij.

¶ Item ꝙ omnia separata coeterna sunt primo principio.

¶ Itē ꝙ intelligentie superiores creant aīas rationales sine motu celi. intelligētie autem inferiores creant vegetatiuā sensitiuam motu celi mediante.

¶ Item ꝙ intelligentia: angel⁹ vel aīa separata nusꝙ est

¶ Item substantie separate eo qđ habēt vnū appetitum: non mutantur in opere: aut operatione.

¶ Item ꝙ intelligentie: siue substantie separate quas dicūt esse eternas non habent proprie causam efficientem sed metaphorice: qꝛ hñt cām cōseruātē in esse ſȝ non sunt facte de nouo: qꝛ sic essent trāsmutabiles.

¶ Itē ꝙ in substantijs separatis nulla ē possibilis transmutatio: nec sunt in potentia ad aliquā mutationē ad aliđ: qꝛ eterne sunt ꝛ immunes a materia.

¶ Item ꝙ subē sepate q̄ nō hñt materiā per quā plus sint in potentia ꝙȝ in actu: ꝛ sunt a cā semꝑ eodē modo se habente: ideo sunt eterne.

¶ Itē ꝙ subē separate per suum intellectum causant res ad extra.

¶ Itē ꝙ intelligentia motrix celi influit in aīam rationalem: sicut corpus celi influit in corpus humanum

¶ Itē ꝙ angelus non pōt in actus oppositos immediate: sed in actus mediatos ꝛ hoc mediāte alio: vt orbe: sole vel celo.

¶ Item quod angel⁹ nihil intelligit de nouo.

¶ Itē ꝙ si esset aliqua substantia separata que non moueret aliquod corp⁹ in hoc mundo sensibili: non clauderetur in vniuerso

¶ Item ꝙ substantie sempiterne separate a materia habent bonuȝ quod est eis possibile cum producuntur: nec desiderant aliquid quo carent.

¶ Item ꝙ substantie separate sunt sua essentia: qꝛ in eis idem est quod est: ꝛ ꝑ hoc quod est.

¶ Itez quod omne quod non habet materiam est eternum qꝛ qđ nō est factuz ꝑ transmutationem materie: pri⁹ non fuit ergo eternum.

¶ Itē qꝛ intelligentie non habent materiā deus nō posset plures res eiusdē speciei facere: Et quod materia nō est angelis contra fratrem Thomam.

¶ Item ꝙ intelligentie supiores nō sunt cā alicui⁹ nouitatis in inferioribus. Et ꝙ superiores inferioribus sunt cā eterne cognitionis.

¶ Itē ꝙ intelligentia pficiť a deo ỉ eternitate: qꝛ ſm se totum immutabilis est/ aīa autem celi non.

¶ Itē ꝙ intelligētia ỉferior recipit esse a deo ꝑ intelligentias medias.

¶ Itē ꝙ scia intelligētie nō differt a substātia intelligētie. ibi eñ nō ē diuersitas intellecti ab intellectibilitate: nec diuersitas intellectorum.

¶ Itē ꝙ subē sepate sunt in actu infinite infinitas eñ non est impossibilis nisi in rebus materialibus

¶ Itē ꝙ intelligentie superiores imprimunt in inferiorib⁹/ sicut aīa vna intellectiua imprimit in aliā: ꝛ in aīam sensitiuam ꝑ talē impressionez incātator aliq̄s ꝓiicit camelum in foueā solo visu.

¶ Item ꝙ intelligentia cuz sit plena formis ỉprimit alias formas in materia ꝑ corpa celestia tanq̄ per instrumenta.

¶ Itē ꝙ subē sepate sunt alicubi ꝑ opationē: ꝛ nō possunt moueri ab extremo in extremū: nec mediū nisi qꝛ pñt velle operari: aut in medio aut in extremis. Error si intelligatur sine opatione subam non esse in loco nec transire de loco in locum.

¶ Itē ꝙ intelligentia sola voluntate mouet celum.

¶ Itez substantie separate nusquā sunt ſm substantiaz. Error si intelligatur ita ꝙ substantia sit res essendi in loco veruz est ꝙ nusq̄ sunt ſm substantiam

¶ Errores de anima ꝛ intellectu Capľm. viij.

¶ Item ꝙ intellectus non est forma corporis: nisi sicut nauta nauis nec est perfectio essentialis hominis.

¶ Item ꝙ intellect⁹ qñ vult: induit corpus: qñ non vult: non induit.

¶ Itē ꝙ ex sensitiuo ꝛ intellectiuo nō fit vnum per essentiam nisi sicut ex intelligentia ꝛ orbe hoc est vnum per appositionem.

¶ Item ꝙ intellectus human⁹ est etern⁹ qꝛ est a cā semꝑ eodem modo se habēte ꝛ qm̄ nō hꝫ materiam per quā prius est in potentia q̄ in actu.

¶ Item ꝙ aīa separata nullo modo patitur ab igne.

¶ Item ꝙ intellectus est vnus numero oīm: lꝫ oīno separať a corpore hoc nō tñ ab omni

¶ Item ꝙ intellectus sortis corrupti nō hꝫ sciam eorum que habuit.

¶ Itē ꝙ aīa hūana nullo mō est mobilis ſm locū: nec ꝑ se: nec per accidēs: ꝛ si ponatur alicubi ſm substantiam suā nunq̄ mouebiť de vbi ad vbi.

¶ Item ꝙ scientia anime est terrena: ꝛ ꝙ intellectus agēs ꝛ possibilis sunt eterni.

¶ Item quod motus celi sunt ꝓpter animam intellectiuam ꝛ ꝙ anima intellectiua sui intellectus non pōt educi nisi mediante corpore.

¶ Item ꝙ nulla forma ab extrinseco veniens potest facere vnum cum materia. Quod enim separabile est cum eo quod est corruptibile/ vnum non facit.

¶ Item anima separata non est alterabilis ſm philosophiam: licet secundū fidē alteretur.

¶ Item quod anima rationalis quādo recedit ab animali: adhuc remanet animal vnum.

¶ Item ꝙ aīa intellectiua cognoscendo se cognoscit omnia alia: spēs eñ omniū rerū sibi sunt concreate: sđ hoc cognoscere non debetur intellectui nostro: vt noster est: sed ſm quod intellectus est agēs error est.

¶ Itez ꝙ anima est insepabilis a corpe ꝛ ad corruptionē armōie corporalis: corrūpitur anima.

¶ Itē ꝙ scientia magistri ꝛ discipuli est vna ꝛ eadem numero. Et ratio est: quia intellectus / vnus est: forma non multi-

plicaꝛ niſi qꝛ educiꝛ de potētia materie.
¶ Itē ꝙ intellectus agens nō copulatur noſtro poſſibili. Et ꝙ intellectus poſſibilis nō vniꝛ nobis ſm ſubſtātiā: ⁊ ſi vniretur, ⁊ forma nobiſcū eſſet inſeparabilis.
¶ Itē ꝙ opatio intellectus nō vniti copulaꝛ corpori: ita ꝙ opatio eſt rei nō habentis formā q̄ opereꝛ. Error eſt: qꝛ ponit ꝙ intellectus non ſit forma hominis.
¶ Itē ꝙ nihil poteſt ſcribi ab intellectu poſt eius ſeparationem.
¶ Itē ꝙ intellect⁹ qui eſt poſtrema hoīs perfectio eſt penit⁹ abſtract⁹. Uel ꝙ intellect⁹ eſt vltima vel poſtrema operatio hominis et eſt totaliter abſtractus.
¶ Itē ꝙ intellect⁹ poſſibilis eſt īſeparabilis a corpore ſimpliciter q̄ntum ad hūc actum qui eſt ſpecierū receptio: et q̄ntum ad iudicium quod fit per ſimplicē ſpecierum acceptionem vel intelligibiliū compoſitionem. Error ſi intelligatur de receptione omnimoda.
¶ Itē ꝙ intellectus agens eſt quedā ſubſtātia ſeparata ſuperior ad intellectum poſſibilē: ⁊ ꝙ ſm ſubſtantiā / potentiā et operationē eſt ſeparat⁹ a corpore: nec eſt forma corporis humani.
¶ Itē ꝙ inconueniēs eſt ponere aliquos intellect⁹ nobiliores alijs: qꝛ cum illa diuerſitas nō poſſit eſſe a parte corporum / oportet ꝙ ſit a parte intelligētiarū: ⁊ ſic aīe nobiles et ignobiles eſſent neceſſaria diuerſarū ſpecierū ſicut intelligentie. Error: qꝛ ſic anima xp̄i nō eſſet nobilior anima iude.
¶ Item ꝙ intellectus ſpeculatiu⁹ ſimpliciter eſt eternus et incorruptibilis reſpectu vero huius hominis corrumpitur corruptis fantaſmatib⁹ in eo.
¶ Item ꝙ intellectus poſſibilis nihil eſt in actu anteq̄ꝫ intelligat: qꝛ in natura intelligibili eſſe aliquid ī actu eſt eſſe actu intelligens.
¶ Item ꝙ ex intelligente et intellecto fit vna ſubſtātia: qꝛ ꝙ intellectus ſit ipſa res intellecta formaliter.
¶ Itē ꝙ nos peius vel melius intelligimus: hoc ꝓuenit ex itellectu paſſiuo quē dicunt eſſe potentiam ſenſitiuam. Error eſt qꝛ ponit vnū intellectum in oīb⁹: aut equalitatem in omnib⁹ animalibus.
¶ Itē ꝙ intellectus non poteſt trāſire de corpore in corpus: ita ꝙ ſucceſſiue ſit motor diuerſoꝝ corporum.
¶ Itē ꝙ intellectus noſter ꝑ ſua naturalia pōt pertingere ad cognoſcendū eſſentiā ꝑme cauſe. Hoc male ſonat: ⁊ eſt error ſi intelligaꝛ de cognitione mediata.
¶ Itē ꝙ aīa nunq̄ꝫ moueretur: niſi corp⁹ moueretur: ſicut graue vel leue nūq̄ꝫ moueretur niſi aer moueretur.

¶ Errores de voluntate ſiue libero arbitrio. Cap̄. ix.

Item de ſui natura non eſt determinandū ad eſſe vel non eſſe nō determinatur niſi ad aliqđ qđ eſt neceſſariuꝫ reſpectu ſui. Error.
¶ Itē ꝙ voluntas manente paſſiōe ⁊ ſciētia / in particulari et in actu non pōt agere contra eam.
¶ Item ſi ratio recta et voluntas recta. Error eſt: qꝛ eſt contra gloſam Auguſtini ſuper illud ꝑs. Cōcupiuit anima mea deſiderare ⁊c. Et quia ſm hoc ad rectitudinem voluntatis gratia non eſſet neceſſaria / ſed ſolum ſcientia: quod fuit error pelagij.
¶ Item ꝙ voluntate exiſtente in tali diſpoſitione in qua nata eſt moueri: ⁊ mouente ſic diſpoſito quod natum ſit mouere / impoſſibile eſt voluntatem nō velle.
¶ Item ꝙ orbis eſt cauſa volūtatis medici vt ſanet.
¶ Item qđ voluntas et intellectus non mouentur in actu per ſe: ſed per cauſam ſempiternam: ſcilicet per corpora celeſtia.
¶ Item ꝙ appetitus ceſſantib⁹ impedimentis neceſſario mouetur ab appetibili. Error eſt de intellectiuo.
¶ Item ꝙ voluntas ſm ſe eſt indeterminata ad oppoſita ſicut materia: determinatur autē ab appetibili ſicut materia ab agente.
¶ Item ꝙ homo agens ex paſſione coacte agit.
¶ Item ꝙ poſt concluſionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet li-

bera: et ꝙ pene non adhibētur a lege nisi ad correctionem ignorātie: ⁊ vt correctio sit alijs principium cognitionis vel generationis.

¶ Item ꝙ voluntas hominis necessitatur per suam cognitionem sicut appetitus bruti.

¶ Item ꝙ nullum agens est ad vtrumlibet: immo determinatur.

¶ Item ꝙ effectus stellarum super liberū arbitrium sunt occulti.

¶ Item ꝙ voluntas nostra subiacet potestati corporum celestium.

¶ Itē ꝙ volūtas necessario prosequitur quod firmiter creditum est a ratiōe: et ꝙ non pōt abstinere ab eo qđ ratio dictat: hec autem necessitatio nō est coactio sed natura voluntatis.

¶ Item ꝙ homo in omnibus suis actionibus sequitur appetitum ⁊ semper maiorem. Error est: nisi intelligatur de maiore: et in mouendo.

¶ Itē ꝙ non est possibile esse pctm̄ in potētijs anime superioribus ⁊ ita peccatur passione et non voluntate.

¶ Itē ꝙ sciētia ꝯtrariorꝝ solum est causa quare aīa ratiōalis pōt in opposita nisi per accidēs et ratione alterius.

¶ Itē ꝙ aīa nihil vult nisi mota ab alio a se: vñ istud falsum est: aīa seipsa vult. Error si intelligat̄ mota ab alio .s. appetibili / vel ab obiecto ita ꝙ appetibile et obiectū sit tota rō motꝰ voluntatis ipsiꝰ.

¶ Itē ꝙ duobus bonis ꝓpositis qđ fortius est fortius mouet. Error est: nisi q̄tū est ex parte boni mouentis.

¶ Itē ꝙ oēs motus volūtarij reducūtur ad motorē primū. Error / nisi intelligat̄ in motorem primū simpliciter nō creatū. Et intelligendo de motu sm̄ substantiā / et non sm̄ deformitatem.

¶ Error de toto coniuncto id est de toto composito naturali perfecto siue de homine. Capm̄.x.

Item ꝙ homo pro tāto dicitur intelligere / pro quāto celum dicitur ex se mouere / vel intelligere / vel viuere .i. quia agens istas actiones est ei vnitum vt motor mobili et non substantialiter.

¶ Item ꝙ humanitas non est forma rei sed rationis.

¶ Itē ꝙ forma hoīs nō est ab extrinseco / sed educitur de potētia materie q̄ aliter non esset generatio vniuoca.

¶ Item ꝙ homo per nutritionem potest fieri alius numeraliter et indiuidualiter.

¶ Item ꝙ homo est homo preter animā rationalem.

¶ Errores de mundo et mundi eternitate. Capm̄.xi.

Itē ꝙ nihil est eternum a parte finis quod non sit eternū a parte principij: quia est contra fidem / ⁊ error.

¶ Itē ꝙ redeūtibꝰ corporibus celestibꝰ oībus in idē punctū: quod fit in triginta milibus annorum / redibunt ijdē effectus qui et modo.

¶ Itē ꝙ nō fuit primꝰ homo nec erit vltimus / immo semper fuit / et semꝑ erit hoīs ex homine generatio.

¶ Itē ꝙ generatio hoīs est circularis eo ꝙ forma hominis redit pluries suꝑ eandem partem materie.

¶ Item ꝙ quia sortes factus est non receptibilis eternitatis etsi debet esse eternus / necesse est vt transmutetur natura ⁊ specie.

¶ Item ꝙ mundus est eternus q̄tum ad omnes species in eo contētas: et ꝙ tēpus eternum et motus ⁊ materia agens ⁊ suscipiens: q̄ est a potentia dei infinita: et impossibile est innouationem esse in effectu sine innouatione in causa.

¶ Item ꝙ nihil esset nouum / nisi celum esset variatum respectu materie generabilium.

¶ Item impossibile est soluere rationes philosophi de eternitate mūdi nisi dicamus ꝙ voluntas primi implicat incompossibilia.

¶ Item ꝙ duo sunt principia eterna scꝫ corpus celi et anima eius.

¶ Item ꝙ tria sunt principia eterna in celestibus: subiectū motus eterni: aīa corporis celestis: ⁊ primum mouens desideratum. Error est quo ad duo prima.

¶ Itē ꝙ mundus est eternus: quia omnē

quod habet naturam per quā possit esse in futuro toto: habet naturam per quam potuit esse in toto preterito.

¶ Itē ꝙ mūdus licet sit factus ex nihilo non tamē est fact⁹ de nouo: ⁊ q̄uis de nō esse exierit ad esse nō esse nō precessit esse duratione/ sed natura tantum.

¶ Item ꝙ theologi dicentes ꝙ celū quādoq̧ quiescit/ arguunt ex falsa suppositione et ꝙ dicere celum esse et non moueri est dicere contradictoria.

¶ Item ꝙ infinite precesserunt celi reuolutiōes quas non fuit impossibile comprehēdi a prima causa/ sed ab intellectu creato.

¶ Item ꝙ elementa sunt eterna: sunt tamen facta de nouo in dispositione quam non habent.

¶ Item ꝙ q̄uis generatio hominū possit deficere voluntate primi: tamē nō deficiet: quia orbis primus non tantum mouet ad generationē elemētorum/ sed etiā hominum.

¶ Item ꝙ si celū staret/ ignis in stupam non ageret: quia nec deus esset.

¶ Item ꝙ celum nunq̄ quiescit: quia generatio inferiorum que est finis motus celi cessare non debet. Alia ratio/ quia celum suum esset: et suam virtutem habet a motore suo: et hoc conseruat celum per suum motū. Unde si cessaret a motu cessaret ab esse.

¶ Itē ꝙ euū ⁊ tempus nihil sunt in re/ sꝫ solum in apprehensione.

¶ Item ꝙ qui generat mundum s̄m totū ponit vacuum: quia locus necessario precedit generatum in loco: et tunc ante mūdi generationem fuisset locus sine locato quod est vacuum.

¶ Itē elemēta prima generatiōe sunt facta ex nihilo chaos/ sed sunt eterna.

¶ Itē ꝙ vniuersum nō pōt deficere: q̄r primū agēs hꝫ trāsmutare materiā eternalr vicissim nūc ad istā formā: nūc ad illā: et silr materia nata est transmutari.

¶ Itē ꝙ tp̄s est infinitū q̄tū ad vtrūq̧ extremū: lꝫ eñ ipossibile sit infinita eē pertrāsita/ quoꝝ aliq̄d fuit ptrāseundū: nō tñ impossibile est infinita esse pertrāsita quorū nullū fuit ptranseundū. Error.

¶ Itē ꝙ naturalis philosophus simplr debet negare mūdi nouitatē: q̄r innititur causis ⁊ ratiōib⁹ naturalib⁹. Fidelis aūt potest negare mūdi eternitatē q̄r nititur causis supernaturalibus.

¶ Item ꝙ ratio philosophi demonstrās motum celi eternum/ non est sophistica. Et mirum est ꝙ homines ꝓfundi hoc nō vident.

¶ Itē ꝙ creatio nō est possibilis q̄uis cōtrarium sit tenendū s̄m fidem.

¶ Item ꝙ nō est verum ꝙ aliquid fiat ex nihilo/ vel neq̧ factum sit in prima creatione.

¶ Item ꝙ creatio nō debet dici mutatio ad esse. Error si intelligatur de omni modo mutationis.

¶ Errores de celo et stellis. Capm. xij.

Itē ꝙ corpora celestia mouētur a principio intrinseco q̄d est anima: et ꝙ mouentur per animā et per virtutē appetitiuam sicut animal. Sicut eñ aīa appetens mouetur: ita et celum.

¶ Itē ꝙ corpora celestia ex se habēt eternitatem sue substantie sed non eternitatem sui motus.

¶ Itē ꝙ aīa celi est intelligētia. Et orbes celestes sunt instrumēta intelligētiarum sicut organa: sicut auris et oculus est organum virtutis sensitiue.

¶ Itē ꝙ si in aliquo humore virtute stellarum deuenirent ad talem proportionē cuiusmodi proportio est in seminib⁹ primorum parentum: ex illo humore posset generari homo. Et quod sufficienter posset generari ex putrefactiōe vel ex putredine.

¶ Item omnium formarum causa effectiua est orbis.

¶ Item natura que est principiū motus in corporibus celestibus/ est intelligētia mouens. Error/ si intelligatur de natura que est actus vel forma.

¶ Errores de natura generabilium et corruptibiliū. Capitulum. xiij.

Item ꝙ forme non recipiunt diuersionem/ nisi s̄m diuisionem materie. Error nisi intelligatur de formis eductis de potentia materie.

¶ Item quod forma materialis non potest creari.
¶ Item quod nihil debet credi nisi per se notum vel quod ex per se notis potest determinari vel declarari.
¶ Itē quod materia exterior obedit substantie spūali. Error si intelligat simpliciter et sm omnē modū transmutationis.
¶ Itē quod indiuidua eiusdem speciei vt sortes et plato differunt solum ratione materie. Et quod forma humana eadem existente numero in vtroque non est mirum si idē numero est in diuersis locis.
¶ Itē quod possibile est quod materialiter fiat ignis diluuium vniuersale.

¶ Errores de necessitate euentus rerū.
Capitulum.xiiij.

Item quod nihil a casu sed omnia a necessitate veniūt. Et oīa futura que erūt necessitate erunt et que non erunt impossibile est esse: et quod nihil euenit contingenter considerando omnes casus. Error/ quia concursus causarum est de diffinitiōe casualis. lib.v. de consol. philosophie.
¶ Item quod ex diuersitate locorum acquiruntur necessitates euētuum.
¶ Item quod ex diuersis signis celi significantur diuerse conditiones in hominib9 tam bonorum aut donorum spiritualiū quam rerum temporalium.
¶ Item quod quibusdā signis aut figuris sciuntur hominū intentiones et mutationes intentionū. Et an intentiones ille pficiende sint. Et quod p tales figuras sciitur euentus peregrinorū/ captiuatio hoim/ aut solutio captiuorum. Et an nati futuri sint scientes vel latrones.
¶ Item qd ferunt qd dispositio vniuersi procedit ex prouidētia diuina non immediate sed mediāte motu superiorū. Et quod illud facit nō imponit necessitatē inferioribus: quia habēt ptrarietatē: sed superioribus.
¶ Item quod sanitatem et infirmitatem vitam et mortem/ attribuunt positioni syderum: et aspectui fortune dicentes quod si eum aspexerit fortuna: viuet si non aspexerit/ morietur. Error.
¶ Item quod hora generatiōis hois in corpore suo et per consequēs in anima que sequitur ex ordine causarū superiorū et inferiorum inest homini dispositio inclinans in tales actiones et euentus. Error nisi intelligatur de euentibus naturalibus: et per viam dispositionis.

¶ Errores de accidēte.
Capitulum.xv.

Item quod cum deus non comparatur ad entia in ratione cause materialis vel formalis / non facit accidens esse sine subiecto de cuius ratione est in actu inesse subiecto suo.
Itē quod accidēs existēs sine subiecto nō est accidēs nisi equoce. Et qd ipossibile est qūtitatē sine dimensiōe esse per se/ hoc enim esset ipsam esse substantiam.
Item quod facere accidens esse sine subiecto habet rationem impossibilis implicantis contradictionem / vt credimus in eucharistia.

Quintus error.
¶ Item quod deus non posset facere accidēs sine subiecto/ nec plures dimensiones simul esse.

¶ Errores de sciētia siue philosophia.
Capitulum.xvi.

Item quod omnes sciētie sunt necessarie pter physicas disciplinas. Et qd non sunt necessarie: nisi propter consuetudinem hominum.
¶ Itē qd nulla qōstio disputabilis est per rationē quā philosophus nō deberet disputare et determinare: quia rationes accipiūtur a reb9. Philosophia autē oēs res hz cōsiderare sm diuersas sui partes.
Item qd possibile vel impossibile simpliciter.i. omnibus modis est possibile vel impossibile sm philosophiam.
¶ Itē quod sapiētes mundi sunt phi tantū.
¶ Item qd non est excellētior status quam vacare philosophie.
¶ Itē qd homo non debet esse contentus auctoritate ad habendam certitudinem alicuius questionis.
¶ Item qd ad hoc quod homo habeat certitudinē cōclusionis oportet qd sit fundatus super principia per se nota. Error: quia generaliter tam de certitudine apprehensionis quam adhesionis loquitur.

¶ Errores de ſacra ſcriptura.

¶ Caplm. xvij.

Itē ꝙ ſermones theologie fundati ſunt in fabulis.

¶ Item ꝙ nihil plus ſcitur preter ſcire theologiam.

¶ Item ꝙ fabule ⁊ falſa ſunt in lege chriſtiana ſicut ⁊ in alijs.

¶ Itē ꝙ lex chriſtiana impedit addiſcere.

¶ Item ꝙ lex naturalis prohibet interfectionem animalium irrationabilium ſicut ⁊ rationabilium: licet non tantum.

¶ Errores de fide ⁊ ſacramentis.

¶ Caplm. xviij.

Item ꝙ non eſt curandum de fide ſi dicatur aliquid eſſe hereticuꝫ: quia eſt contra fidem.

¶ Item ꝙ nō eſt credendum niſi per ſe notum vel ex per ſe notis poſſit declarari.

¶ Item ꝙ nō eſt curandum de ſepultura.

¶ Item ꝙ non eſt orandum.

¶ Item ꝙ non eſt confeſſio facienda niſi ad apparentiam.

¶ Errores de raptu.

¶ Caplm. xix.

Item ꝙ raptus ⁊ viſiones nō habent fieri niſi per naturam.

¶ Errores de vitijs ⁊ virtutibus.

¶ Caplm. xx.

Item ꝙ peccata contra naturā: vt pote abuſus in coitu licet ſint cōtra naturā ſpeciei: nō tñ ꝯtra naturā indiuidui.

¶ Item ꝙ ſimplex fornicatio: vtpote ſolutus cū ſoluta nō eſt peccatū.

¶ Iteꝫ ꝙ dignitas eſſet in cauſis ſuperioribus poſſe facere peccata ⁊ monſtra preter intentionē / cum natura hec poſſet.

¶ Item ꝙ delectatio in actibus venereis nō impedit actū ſiue vſum intellectus.

¶ Item ꝙ continentia non eſt eſſentialiter virtus.

¶ Item ꝙ perfecta abſtinētia ab actu carnis corrūpit virtutē ⁊ ſpeciem.

¶ Item ꝙ pauperi hominis fortuna non poteſt agere in mortalibus.

¶ Iteꝫ humilitas prout quis oſtentat ea que habet: ſed vilipendit ⁊ humiliat ſe non eſt virtus. Error: ſi intelligatur ꝙ nec virtus nec actus virtuoſus.

¶ Item ꝙ non ſunt poſſibiles alie virtutes niſi acquiſite vel innate.

¶ Item ꝙ caſtitas non eſt maius bonum ꝙ̄ perfecta abſtinentia.

¶ Item finis terribilium eſt mors. Error / ſi excludat terrorem inferni qui eſt extremus.

¶ Errores de reſurrectione.

¶ Caplm. xxi.

Itē ꝙ nō cōtingit corpus corruptum redire idem numero nec ideꝫ numero reſurget. Error.

¶ Item ꝙ reſurrectio futura nō debet credi neqꝫ cōcedi a philoſopho: quia impoſſibile eſt inueſtigari per rationem. Error: quia etiam philoſophus debet captiuare intellectum in obſequium fidei chriſti.

¶ Errores de felicitate ſeu beatitudine.

¶ Caplm. xxij.

Item felicitas non poteſt a deo infundi immediate.

¶ Item dicere deum dare felicitatem vni ⁊ non alii: eſt ſine ratione ⁊ figmentum.

¶ Item ꝙ homo ordinatus ꝙ̄tum ad intellectum ⁊ effectum ſicut poteſt eſſe ſufficienter per virtutes intellectuales ⁊ morales: de quibus loquitur philoſophus in ethicis eſt ſufficiēter depoſitus ad felicitatem eternam.

¶ Item ꝙ felicitas habetur in hac vita ⁊ non in alia.

¶ Item ꝙ homo poſt mortem amittit omne bonum.

¶ Item ꝙ bonum qḋ homini poſſibile eſt conſiſtit in virtutibus intellectualibus.

¶ Sequunꞇ articuli condēnati pariſius

¶ Caplm. xxiij.

Iſti articuli qui ſequuntur fuerunt condemnati pariſius in facultate artiū. M.cccxliiij. in feſto natiuitatis domini. Qḋ nullus magiſter / ac baccalaureus / vel ſcholaris in artium facultate legens pariſius audeat propoſitionem famoſaꝫ illius authoris cuius librum legit diceret ſimpliciter eſſe falſaꝫ de virtute ſermonis ſed credi debeat ꝙ author licet ponēdo illam habuit vnum intellectuꝫ: ſed vel

cōcedat eam vel sensum verū distinguat a sensu falso. Causa huius est: q2 pari ratione propositiones biblie absoluto sermone erunt negande/ qđ est periculosum. Et quia sermo non habet veritatem nisi ex impositione ꝛ vsu cōmuni accipiatur vel aliorū: ideo talis est virtus sermonis qualiter eo communiter authores vtūtur ꝛ qualem exigit materia: cum sermones sint inquirendi penes materiā subiectā.

¶ Itē ꝙ nō dicat simpliciter vel de virtute sermonis omnem propositionem esse falsam q̄ esset falsa ſm suppositionē personalem terminorū/ eo ꝙ iste error ducit ad errorem priorem. Authores enim sepe vtūtur aliis propositionibus suppositionis.

¶ Item ꝙ nō dicat ꝙ nulla propositio distinguenda sit: quoniā hoc ducit ad predictos errores: quia si discipulus vnū sensum propositionis accipiet: ꝛ doctor aliū intellexerit / discipulus false informabitur: donec propositio distinguetur. Similiter si opponens vnum sensum intelligat ꝛ respondens aliū recipiet disputatio erit ad tantum si nulla fiet distinctio.

¶ Itē ꝙ nullus dicat nouam propositionem esse cōcedendā si non sit vera in eius sensu proprio: quia hoc dicere ducit ad errores predictos: quia Biblia ꝛ authores non semper vtuntur sermonibus ſm proprios sensus ipsorum. Magis enim oportet in affirmando vel negando sermones ad materiam subiectam attendere q̄ ad proprietatem sermonis. Disputatio nāq3 ad proprietatē preterq̄ in sensu proprio non est disputatio nisi sophistica: disputatiōes doctrinales ꝛ dialetice que inquisitionem veritatis attendant: modicā habent de nominibus solicitudinem.

¶ Item nullus dicat scientiam nouā esse de rebus que non sunt signa/ ꝛ que non sunt termini vel orationes / quoniam in scientiis vtimur terminis pro rebus quas nobiscū portare non possumus ad disputationes/ adeo scientiam habemus de rebus: licet mediantibus terminis vel orationibus.

¶ Itē ꝙ nullus asserat simpliciter absq3 oratione vel distinctione istas propositiones vel cōsimiles/ ꝙ Sortes vel Plato vel deus ꝛ creatura nihil sunt: quia ista verba prima facie male sonant: quia talis propositio sensum vnum habet falsum videlicet si negatio in hac dictione nihil implicat/ intelligeretur eādem cadere super ens singulariter/ sed vt supra entia pluraliter.

¶ Capitulum.xxiiij.

Isti sunt articuli reuocati.

Anno dñi. M.cccxviij. ij. die octobris parisius per fratrem Johānem Guyon ordinis minorum in domo predicatorum.

¶ Item ꝙ generare secundum suam rationem formalem non sit in patre.

¶ Item ꝙ generare realiter elicitum sit in diuinis.

¶ Item ꝙ generare siue elicitum siue inelicitum sit in filio.

¶ Item ꝙ generare ꝛ generari in diuinis accepta notionaliter sunt idem inter se in diuinis.

¶ Item dicere ꝙ pater in diuinis non sit formaliter generans alia generatione q̄ illa qua filius formaliter est genitus.

¶ Capitulum.xxv.

Errores Johannis de mercuria

ordinis cisterciēsi. Articuli cōdemnati per magistros parisienses. Anno domini. M. cccxlvij. ꝛ prohibiti oībus baccalaureis legentibus qui legunt vel legerunt sententias sub pena priuationis ab omni honore facultatis/ quorum articulorum aliqui reputātur erronei aliqui suspecti: aut male sonantes in fide.

¶ Item ꝙ satis erat possibile ꝙ per volūtatem antvolitionem creatā christus aliquid voluit quod nunq̄ debuit euenire.

¶ Item ꝙ christus potuit dixisse falsum ꝛ asseruisse assertione creata tā vocali q̄ mentali.

¶ Item ꝙ qualitercūq3 vult deus: vult efficaciter esse.

¶ Item ꝙ deus facit ꝙ aliquis peccet et ꝙ sit peccator: ꝛ vult voluntate beneplaciti ꝙ ille sit peccator.

¶ Item ꝙ nullus peccat volendo aliqualiter aliter q̄ deus velit eum velle.

¶ Item ꝙ deus aliquid reprobat qđ ipse

vult voluntate beneplaciti.
¶ Item quēlibet peccātem deus vult peccare voluntate beneplaciti. et facit eū peccare et vult ꝙ peccet.
¶ Itē qd deus facit malū esse et pctm esse.
¶ Item ꝙ peccatum magis est bonum ꝗ̄ malum.
¶ Item ꝙ aliquis faciat aliquid omnino vt deus vult ipsum facere voluntate beneplaciti ꝙ talis peccet.
¶ Item quicunq̄ peccat: conformat volūtatem suam voluntati beneplaciti dei/ sic ꝙ illa vult sicut deus vult eum velle.
¶ Item ꝙ possibile est christum ſm volūtatem creatam errasse/ et ſm hominē mēdacium protulisse.
¶ Item ꝙ posset dici ꝙ anima christi vnita verbo saltem per accidens posset odire deum vel respuere siue detestari.
¶ Item ꝙ si aliquis habens vsum liberi arbitrij incidens in tentationem tantam: qd non possit illi resistere: moueatur ad illecebram cum aliena vxore non cōmittit adulteriū: et sic de alijs peccatis.
¶ Itē qd aliqua est possibilis passio cui volūtas etiā habita grā quacūq̄ sine miraculo non posset resistere quin eliceret actum ſm illam: et talis actus non est peccatum.
¶ Item qd non est peior demeritorie in casu qui vitiosum habet habitum demeritoriū cū actu ꝗ̄ qui habet habitū sine actu.
¶ Item qd non est peior moraliter qui vitiosum habet habitum et actum ꝗ̄ qui habitum eiusdem rationis habet sine actu.
¶ Item qd nō est melior meritorie qui habet habitum meritorium ꝗ̄ qui habet cōsimilem habitū sine actu.
¶ Itē qd malus quacūq̄ malicia actuali et habituali equalibus adinuicem non est peior ex actuali simul ꝗ̄ ex actuali tātum vel ex habituali tantum.
¶ Itē qd bonus quacūq̄ bonitate actuali et habituali adinuicem equalibus non est magis bonus ex vtraq̄ ꝗ̄ ex habituali tantum.
¶ Item qd nulla creatura aut nulla circūstātia rei bona diminuit peccatū quin sit tm̄ q̄ntum foret sine illa ceteris paribus.
¶ Item qd pia intētio et naturalis pietas augent peccatum et non diminuūt ceteris paribus.
¶ Itē peccatū post longā cōsuetudinē cōmissum est minus ꝗ̄ foret ante cōsuetudinē.
¶ Itē ꝙ odiū proximi nō est demeritorium/ nisi qr prohibitum a deo.
¶ Itē qd probabiliter posset sustineri cognitionem vel volitionem non esse distinctam ab anima: immo est ipsa aia et sic sustinens non teneretur nec cogeretur negare propositionē per se notā nec negare auctoritatem admittendam.
¶ Item qd probabile est in lumine naturali non esse accidentia: sed omnem rē esse substantiam: et qd vbi non esset fides hoc esset ponendū vel probabiliter poni posset.
¶ Item ꝙ nō est euidens euidentia reducta ad certitudinem primi principij quin quodcūq̄ qd est posset produci nobilius.
¶ Item ꝙ tenentes vel cōmuniter tenetur ꝙ intentio: volitio sensatio sint qualitates subiectiue existētes in anima quas potest deus creare se solo: et qui hoc ponere vult: habet concedere et dicere ꝙ deus pōt facere se solo ꝙ aia odiret proximū et deum non demeritorie.
¶ Item ꝙ deus est causa aliqualiter actus demeritorij vt demeritorius est.
¶ Item ꝙ deus est causa peccati vt peccatum est et mali inq̄ntum malum est.
¶ Item quecunq̄ volūtas causat aliquid causat realiter in virtute prime cause.
¶ Itē ꝙ deus est causa maxima et immediata priuationis et iustitie in actu.
¶ Item ꝙ deus est actio et causa peccati: vt peccatum est.
¶ Item ꝙ deus est causa cuiuslibet modi actus et cuiuslibet circūstantie producte.
¶ Item ꝙ a deo est ꝙ actus demeritorius sit inq̄ntū demeritorius est.
¶ Item ꝙ quacunq̄ creatura demōstrata hec est vera: hec chimera intelligitur: hec chimera potest intelligi.
¶ Item ꝙ quacunq̄ creatura demonstrata: hec est vera hec res maior deo potest cogitari.
¶ Item ꝙ propter opera alicuius futura bona deus preordinauit aliquē ab eterno.
¶ Itē ꝙ aliquis predestinatus est ab eterno propter bonū vsum liberi arbitrij quē

deus prescivit eum habiturum.

¶ Item quod non sic gratis et misericorditer deus predestinavit illum quem predestinavit quin et pro omnibus bonis ipsius futuris vel alterius.

¶ Articuli cotra magistrum Nicolaum de vltricuria. Anno domini M.cccxlvij. post festum omnium sanctorum.

¶ Capitulum.xxvj.

Isti sequetes articuli fuerunt in Romana curia condenati per magistrum Nicolaum supra dictum publice in vniversitate Parisien. revocati. Dixi quod multa venerunt ad animum ex quibus perpendi seu iudicavi bonum esse simpliciter scribere istum tractatum et quod vlterior dilatio displicebat deo: revoco tanquam presumptuosum: suspectum et periculosum.

¶ Item quod de rebus per apparentia naturalis quasi nulla certitudo haberi potest illa tamen modica pot in brevi tempore haberi: si homines intellectum suum converterent ad res non ad intellectum Arist. seu commentatoris: revoco tanquam falsum et erroneum.

¶ Item quod no potest evidenter evidentia predicta ex vna re inferri seu concludi aliam rem, vel ex no esse vnius ad esse alterius: revoco tanquam falsum et erroneum et suspectum.

¶ Item quod ille propositiones, deus est deus non est: penitus idem significant: licet alio et alio modo: revoco tanquam falsum.

¶ Item quod dixi et scripsi; quod hec propositio: homo est animal: non est secundum fidem necessaria: non attendens pro nunc necessariam conexitatem predictorum terminorum: revoco tanquam falsum.

¶ Item dixi prothdolor in principio primo quando legi sententias et in epistola secunda et sexta quas scripsi contra Bonifacium: quod ex eo quod vna res est, non potest evidenter evidentia ducta ex primo principio inferri quod alia res sit, revoco tanquam falsum.

¶ Item dixi in locis predictis quod ex eo quod vna res est non potest inferri evidenter quod alia res non sit, revoco tanquam falsum et erroneum.

¶ Item ex eo quod vna res no est: potest evidenter inferri evidentia ducta ex primo principio quod alia no sit: revoco tanquam falsum.

¶ Item ex eo quod vna res no est no pot evidenter inferri quod alia res sit revoco tanquam falsum.

¶ Item dixi in epistola ad Bonifacium quod certitudo evidentie non habet gradus revoco tanquam falsum.

¶ Item in eadem epistola quod de substantia materiali alia ab aia nra no habemus certitudinem evidentie: revoco tanquam falsum.

¶ Item in eadem epistola quod excepta certitudine fidei non est alia certitudo nisi primi principij: vel que in primum principium pot reduci vel resolvi: revoco tanquam falsum.

¶ Item in epistola quarta ad Bonifacium quod hec consequentia: a est et prius no fuit, igitur alia res est ab a est evidens evidentia deducta ex primo principio, revoco tanquam falsum et hereticum.

¶ Item epistola quinta ad Bonifacium quod hec consequentia non est evidens evidentia deducta ex primo principio: ignis est approximatus stupe: et nullum est impedimentum: igitur stupa comburetur, revoco tanquam falsum.

¶ Item in eade epistola quod no scimus evidenter quod aliqua causa causet efficaciter que no sit deus, revoco tanquam falsum.

¶ Item in eade epistola quod no scimus evidenter quod aliquis sit vel esse possit effectus naturaliter productus revoco tanquam falsum.

¶ Item in eadem epistola quod quibuscumque acceptis que possunt esse causa alicuius effectus: non scimus evidenter quod ad positionem eorum sequatur effectus positivus: revoco tanquam falsum.

¶ Item quod nescimus evidenter quod in aliqua productione concurrat subiectum, revoco tanquam falsum hereticum et erroneum.

¶ Item epistola predicta quod nulla potest esse simpliciter demonstratio qua ex existentia causarum demonstretur existentia effectus: revoco tanquam falsum hereticum et erroneum.

¶ Item epistola predicta quod non est nobis evidenter notum quod possit fieri aliqua demonstratio a priori realiter differenti: revoco tanquam falsum.

¶ Item quod non potest evidenter ostendi nobilitas vnius rei super aliam rem, revoco tanquam falsum.

¶Item in predicta epistola q͛ quacūq͛ re demonstrata nullus sit euidenter q̄n excedat in nobilitate oēs alias res / reuoco tanq͛ falsum.

¶Item quacunq͛ re demōstrata: nullus scit euidenter quin illa scit deus si p deū intelligamus ens nobilissimum : reuoco tanq͛ falsum.

¶Item eadem epistola q͛ aliquis nescit euidenter q͛ vna res sit finis alterius/reuoco tanq͛ falsum hereticū et erroneum.

¶Item eadē epistola in qualibet re ofīsa nullus scit euidenter quin ipse idem debeat imponere honorem maximū:reuoco tanq͛ falsum.

¶Itē epistola predicta q͛ aliquis nescit euidēter quin ista rationabiliter posset concedi/si aliqua res est deus et pducta: reuoco tanq͛ falsum ꝛ erroneum.

¶Itē dixi in vico straminū q͛ non pōt euidenter ostendi quin quelibet res sit eterna/reuoco tanq͛ falsum erroneum et hereticum.

¶Item epistola sexta ad Bernardū dixi q͛ pane demōstrato non pōt euidēter ostendi quin ibi sit aliqua res que non sit accidens in instrumento reuocationis:reuoco tanq͛ falsum.

¶Itē dixi epistola septima q͛ potest dici sine cōtradictione ad quam quis potest duci:q͛ omnis res de mundo est pducta: reuoco tanq͛ falsum/hereticum erroneuꝫ et blasphemam.

¶Item epistola eadem dixi q͛ ista consequentia non est euidens:a est productuꝫ igitur aliquis producens est a vel fuit: reuoco tanq͛ falsum.

¶Itē epistola nona ad Bernardū dixi q͛ iste consequentie non sunt euidentes act⁹ intelligendi est igitur intellectus est/act⁹ volendi est/ igitur voluntas est : reuoco tanq͛ falsum.

¶Item dixi semel in vico straminū q͛ nō potest euidenter ostendi q̄n q̄ apparent sint vera:reuoco tanq͛ falsum.

¶Itē dixi in quadā disputatiōe q͛ de⁹ et creatura nō sunt aliq̄d: reuoco tāq͛ falsū

¶Item dixi in quadā disputatione q͛ cōtradictoria adinuicē significant idem:reuoco tanq͛ falsum:

¶Item dixi q͛ vidi in dictis Arist. et cōmentatoris questiones milie determinatas contra quas non inueni rationes demonstratiuas : sed mihi bene occurrunt alique per quas videbatur mihi q͛ ita possent teneri rationes opposite sicut pposite ab eis :quas tamen dixi nō esse determinatas et oppositas:sed solum pbabiles istum articulum assero falsum ꝛ reuoco sicut iacet.

¶Item q͛ cum notitia que potest haberi s̄m apparentia naturalia posset in modico tempore multum admirari q͛ aliqui student in Aristo. et cōmentatore : ꝛ vsq͛ ad etatem decrepitam:et propter eorum sermones logicos deserat res morales et causam boni communis intantū q͛ nunc exsurrexit amicus veritatis scꝫ q͛ et ipsemet fecit sonare tubam suam vt dormiētes in somno excitaret. Contristati sunt valde:et quasi armati:ad capitale bellū cōtra eū irruerūt.istū articulū reputo falsum et presumptuosum.

¶Itē q͛ res absolute pmanentes de q̄b⁹ dicit̄ cōiter q͛ gñantur et corrūpunt̄ sunt eterne siue sint substātie siue accidentia: reuoco et assero tanq͛ falsum/ hereticū et erroneum.

¶Itē q͛ in rebus naturalibus nō est nisi motus localis disgregationis ꝛ cōgregationis:ita q͛ qñ ad talē motū sequit̄ ꝯgregatio corpoꝝ athomaliū naturaliū colligūt̄ adinicē et sortiūt̄ naturā vni⁹ suppositi dr̄ gñatio:qñ segregant̄ dr̄ corruptio: qñ p motū localē athomalia cū aliquo supposito q̄ sunt talia q͛ nec aduēt⁹ eorū videt̄ facere ad motū suppositi vel ad id qd̄ opatio naturalis ei⁹ tūc dr̄ alteratio. Istū articulū assero hereticum et reputo falsum.

¶Itē q͛ lumen nihil aliud est q͛ q̄dā corpora q̄ nata sūt seq̄ motū solis vel alteri⁹ corpis luminosi:ita q͛ fit p motū localeꝫ taliū corpoꝝ aduenientiū ad pñtiā corpis luminosi. Et si dicat̄ q͛ nō fit p motū localē:q: i istāti fit rñdet̄ q͛ imo fit i tpe sicut son⁹ lꝫ nō pcipiam⁹:q: fit subito. istū articulum reputo falsum.

¶Itē q͛ vniuersū est pfectissimū s̄m se ꝛ s̄m oēs suas ptes/ ꝛ q͛ nulla pōt eē imper

fectio nec in toto nec in partibus. ꝓpter
hoc oportet totum ⁊ partes esse eternas/
nec transire de non esse ad esse: nec econ=
uerso: quia ad illud sequeretur necessario
in vniuerso vel in partibus eius imper=
fectio. Istū articulū reputo et assero fal=
sum et erroneum.

¶ Item quicquid est in vniuerso melius
est ipsum ꝙ̄ non ipsum. istū articuluʒ re=
puto et assero falsum et erroneum.

¶ Iteʒ ꝙ due albedines aut q̄cunqꝫ duo
indiuidua eiusdē speciei conueniunt ad
sensum vel intellectū vt eadē res sunt ol
no eadē: nec dʒ eis negari aliquis gradꝰ
idētitatis quātūcunqꝫ sint in diuersis si
tibus vel suppositis. istum articulū re=
puto falsum et erroneum.

¶ Itē ꝙ p̄miatio bonorū et punitio ma=
lorū per hoc sit. ꝙ quando corpora atho
malia segregantur. remanēt quidā spūs
q̄ dicuntur vnus intellectus/ ⁊ alius sensus
et isti spiritus sicut in bono se habebāt:
in optima dispositione sic se hēbūt infi=
nities s̄m ꝙ illa iudicia infinities cōgre=
gabuntur ⁊ sic in hoc bonus p̄miabitur:
malus aūt punietur: quia infinities q̄n
iterabitur congregatio suorū athomaliū
habebit semper suā malā dispositionē.
Uel potest aliter poni/ ꝙ illi duo spiritꝰ
bonorū quando dicuntur corrumpi: sup=
posita eorum fiunt alteri supposito cōsti
tuto ex athomis perfectiora: Et ꝙ tale
suppositiū sit minoris ꝑfectiōis: idcirco in
telligibilia magis ꝙ̄ prius remeant ad
eos istū articulū assero falsuʒ ⁊ erroneū.

¶ Itē ꝙ oē corruptibile includit in se re=
pugnantiā et cōtradictionē: reputo fal=
sum/ erroneū et hereticum.

¶ Item ꝙ illi conclusioni: res permanen
tis nature sunt eterne/ magis est assentiē
dum ꝙ̄ opposite/ et si aliqui dicant eam
negare fidem/ ex hoc non ostēditur vel nō
ostendunt ꝙ hoc non possunt dicere nisi
mentiendo istum articulū reputo falsū.

¶ Ite ꝙ actꝰ ale nr̄e sunt eterni: sʒ ꝙ ali
q̄n intelligimꝰ aliq̄n nō h̄ꝫ ꝓ tāto est: q2 ꝑ
motū sp̄ūalē redditur aliqua rō intelligi=
bilis cū ꝯiungunt aliqua circa sensuʒ: si
cut dicit in rebꝰ ꝑmanentibꝰ mutabilibꝰ/
nihil est nouū de nouo in esse positū: cuʒ
aliqua res est aliq̄n p̄sens alicui ꝑ motū
localē/ cui primo non erat p̄sens. istū ar=
ticulū assero falsum et reputo hereticū.

¶ Itē ꝙ supposita redibunt eadē nūero
ꝑ reditū corpoꝝ celestiū ad eūdē sitū. istū
articuluʒ assero falsū et reputo erroneū.

¶ Item ꝙ eadem intellectio que nūc est
presens mihi/ erit postea presens alteri
supposito. istum articulū reputo falsuʒ.

¶ Item ꝙ potentie nihil recipiunt ab ob
iectis/ sed presente obiecto: sic et aliis cō=
currentibus ad operationē potentie ali=
qua realitas efficitur presens anime q̄
prius non erat presens/ et tamen erat al
teri presens: nec fit presens vt sic per reso
lutionē corporū athomaliū: vt dicit: sed
soluʒ per quendā motū spiritualē iuxta
gratiā istū articulū ‑euoco et assero fal=
sum in se et in ordine ad precedentē here
sim sapientem.

¶ Item sicut vilia tendunt ad centrū et
ad terrā propter vnigeneitatē: quia sunt
similia: ignis aūt ad ignem et corpora
alia nobilia ad sibi similia ita videtur
ꝙ ad animas nobiles veniant exempla
ria nobilia: et ad viles vilia: et que sunt
de terra: terrea loquuntur. Unde ta=
lis aduentus exemplaris nobilium vel
vilium videtur attestari perfectionem
vel imperfectioneʒ animarū: quia talia
exemplaria vt sic non veniunt nisi ꝓpter
vnigeneitateʒ. istum articulum reprobo
et reputo falsum.

¶ Item ꝙ si non ponent generationem:
non ponent subiectū: sed solum ordinem
ipsius cause post non esse/ puta/ hoc ens
est: et prius non fuit/ vel si aliquid motū
intelligeret hoc esset respectus fundatꝰ
in ente/ nec sub alio intellectu concederet
conclusiōeʒ oppositā philosophoꝝ ex ni
hilo nihil fit. istū articulū reputo falsuʒ.

¶ Itē q2 desideriū naturale nō ē frustra:
ideo q̄cq̄d desideramus: aliq̄n adipiscē=
mur. Uñ quicunqꝫ appetit ire ad nostraʒ
dñam aliq̄n ibit istū articulū reputo fal
sum erroneum et hereticum.

¶ Itē anno. xxx. quo fecit istū tractatū: fe
cit ꝓclamari ꝙ legeret librū politice Ari
stotelis sub hac forma ꝙ q̄cūqꝫ voluerint
audire librū politicoꝝ Aristo. vna cū q=

busdã q̃stionib⁹ i q̃b⁹ disputat̃ de iusto ꝛ iniusto ꝑ quas poterit nouas leges ꝯdere: conditas si que sint corrigende: corrigere veniat ad talẽ locũ et inueniet magistrũ Nicolaũ de vltricuria q̃ docebit oia ista in dicta lectura. In quadã q̃stiõe determinasse dr̃ ꝙ i aliquo casu furtũ sit licitũ et exẽplificat in casu q̃ sequit̃. Ponatur ꝙ aliqs iuuenis bñ natus inueniat aliquẽ qui in breui valeat cũ instruere in oi sciẽtia speculatiua que põt haberi de reb⁹ creatis: et nõ velit facere nisi ille iuuenis det centũ libras quas ille iuuenis nõ põt habere nisi ꝑ furtũ. Dixi ꝙ i hoc casu furtũ erit licitũ illi iuueni. Qd̾ pbat̃ sic. Quod est amabile deo: illud est faciẽdũ: sed ꝙ ille iuuenis acq̄rat sciẽtiã ꝑfectã: est amabile deo: et nõ põt per aliũ modũ fieri vt dictũ est nisi ꝑ furtũ igitur furtũ est faciẽdũ. Istũ articulũ reputo ꝛ assero fatuũ quo ad ꝓnũciationẽ: hereticũ quo ad determinationẽ: falsum quo ad probationem.

Itẽ ꝙ hoc est principiũ primũ et non aliud: si aliqd est: est: aliquid est. istũ articulum assero falsum.

Itẽ ꝙ deus et creatura nõ sunt aliqd: falsũ et scãdalosũ est prout v̾ba sonãt.

Itẽ significabile cõplexe ꝑ istũ ꝯplexũ deus et creatura distinguuntur nihil est assero falsum et scandalosum.

Itẽ ꝙ est transitus de ꝯdictorio in contradictoriũ sine mutatione reali cuiuscũq̧ ĩtrinseci. istũ articulũ reputo falsũ.

Itẽ ꝙ quecunq̧ distinguũtur summe distinguũtur et equaliter distinguũtur istum articulũ reputo falsum.

Itẽ ꝙ de⁹ põt ꝓcipere creature rõnabiliter vt habeat ipm odio et ipa obediẽs plus merer̃ q̃ si ipm diligeret ex ꝓcepto: qm̃ hoc faceret cũ maiori conatu ꝛ magis ꝯ ꝓpriã iclinationẽ. istũ articulũ assero falsum.

Itẽ si aliqs velit cõformare volũtatem suã volũtati diuine: seq̃r̃ necessario altera ps illi⁹ disiũctiue: vel qd̾ de⁹ eũ instrueret de oib⁹ necessarijs ꝛ ꝯcernẽtib⁹ salutẽ suã: ita ꝙ errare nõ posset: vel ꝙ nõ erraret: et si erraret i q̈cũq̧ actu suo ille error nõ eẽt sibi iputãd⁹: nec peccaret: imo mereret̃ in oi actu ꝯsequẽte talẽ errorẽ imo plus vel tm̃ q̃tũ eliciendo actũ oppositũ sequẽdo iudiciũ rationis. istum articulum assero falsum et reputo erroneum prout iacet.

Itẽ ꝙ in principio suo tenuisse dr̃ ꝙ q̈libet tenet̃ plus diligere ꝓximũ meliorẽ se q̃ seipsum. Istum articulum reputo falsum.

Itẽ ꝙ in ecclesia sancti sepulchri parrhisi⁹ ꝑdicasse dr̃ ꝙ q̈libet tenetur plus diligere proximũ meliorem se. istum articulum reputo falsum.

Item ꝙ magister Nicolaus de vltricuria ꝑdictus dicere debeat alte et intelligibiliter/ꝙ ꝓpter istos articulos ꝛ ꝓpositiones ꝑ eũ reuocatas: ac multos alios articulos falsos et hereticos hui⁹ ep̄le ꝛ libelli cõbusti fuerũt in scriptis reuocare debeat publice solẽniter expsse ꝓpositiones ꝑ eũ corã nobis reuocatas: alios articulos a predictis asserẽdo aliquos falsos: aliquos presumptuosos etiã: ꝛ ꝙ debeat iurare in ꝑsentia nostra ad sancta dei euangelia ꝙ nunq̄ tenebit aut docebit etiam clam vel palã: et repsentauit se cancellario parrhisiensi et vniuersitati magistrorũ et scholariũ parrhisius studentium et etiam regentium.

Capitulũ. xxvij.

Isti articuli qui sequũtur sunt

condẽnati ab ep̄o parrhisiensi ꝛ magistris theologie regẽtib⁹ parrhisi⁹ anno dñi. M. ccc. xl. i octaua epiphanie dñi.

Itẽ ꝙ diuina essentia i se nec ab hoĩe nec ab angelo videbitur.

Itẽ ꝙ diuina essẽtia lʒ sit eadẽ i pr̃e ꝛ filio et spũsancto: vt est essentia tñ vt est forma siue in rõne forme. est vna in pr̃e ꝛ filio/et non vna in spiritu sancto.

Item ꝙ spũssanctus prout est amor vel nexus non procedit a patre et filio: sʒ tantum a patre.

Itẽ ꝙ multe fuerunt veritates ab eterno que non erant deus.

Itẽ ꝙ corpora glorificata nõ erunt in celo empireo cũ angelis: sed in celo cristallino vel aliquo quod est supra firmamentũ quod presumebant dicere de bea

ta virgine.
¶ Itē q primum nunc et creatura nō est creator nec creatura.
¶ Itē q angel⁹ in primo instāti sue creationis fuit malus et nunq̄ bonus.
¶ Itē q angelus in eodē instanti potest esse in diuersis locis.
¶ Item q qui habebit meliora naturalia habebit de necessitate maiorē gratiā et gloriam.
¶ Itē q dyabolus nunq̄ habuit vñ stare posset.
¶ Item nec adam in statu innocentie.
¶ Capitulū.xxviij.

Copia cedule reuocatiōis quorūdā articulorū fratris Dionysij soulechat ordinis fratrū minorū facte p eūdē parrhisius et in curia romana. Reuerendi magistri mei et dñi dixi aliqua in pncipio meo sniarū: q̄ in nōnullorū aurib⁹ male sonuerunt et ex causa Ego veritate coactus et ex ordinatione reuerendi pris dñi cancellarij parrhisieñ. ac facultate theologie magistrorū tanq̄ ecclesie et dicte facultatis theologie humilis filius ipsa dicta l pfato principio meo male posita corrigo sub hac forma. Quia tertia pclusio ar. quarti fuit hec q hec bñdicta: imo sup bñdicta lex ꝛ dulcissima: videlicet lex amoris de qua loquebar oēm aufert pprietatē et dñiū Probaui qꝛ nō q̄rit vindictā qꝛ patiēs est. j. Cor. xiij. nō grossitiē cordis: quia patiēs est doloris proximi.
¶ Itē nō est ambitiosa q̄tū ad honores. Nō querit q̄ sua sunt q̄tū ad tpalia. Vñ glosa: Non emulaꝛ. i. nō inuidet qꝛ nō eā aliena cōtristat felicitas: sed alterius bonū diligit vt suū. Predictā cōclusionē reuoco tanq̄ falsam erroneā ꝛ hereticā: qꝛ xps et apli illā legē pfectissime tenuerūt et adhuc multi tenēt: ꝛ p dei gratiā tenebunt q̄ pprietatē et dñiū habebūt. Dico etiā q auctoritas apostoli et glosa per quas probabā non probāt dictā conclusionem nec sunt ad propositūvt apparet intuenti textū ꝛ glosas autenticas sup illo. Ex ista pclusiōe intuli correlariū: pmū q hec lex dispensat duo pronomina possessiua / scilicet meum et tuum. Probaui: quia ista duo vnum facit: immo etiam omnia in vnum congregat. sicut Dionysius dicit de celesti hierarchia. capi. j. in principio. Omne datum optimum et omne donum perfectum de sursum est descendens a patre luminum. Sed et cunctus a patre luminis moti apparitionis processus ad nos bonitatis dono veniēs rursus sicut vnum faciens virtus suscitatione nos adimplet et conuertit ad congregantis patris vnitatem et deificam simplicitatem: amor enim omnia vnum et vnius facit. s. dei quia nō querit que sua sunt: sed que iesu christi. ¶ Itē intuli sm correlarium q nō minus facit omnia cōmunia charitas q̄ extranea necessitas. Probaui: quia et vnum fit ex amore dei et alterum ex amore sui: sed affectio iusti est intensior et eligibilior q̄ commodum pro baccalaureo de sancto Bernardo in secundo correlario quarte conclusionis articuli igitur Confirmaui per August. in prologo contra quinq̄ hereses / dicentem: q plus obligat charitas q̄ necessitas. Dico nunc q ista duo correlaria vt sequuntur ex conclusione predicta sunt falsa: ꝛ dico q auctoritates ille quas adduxi non faciunt ad propositum.
¶ Item ex predicta conclusione intuli aliud correlarium quod fuit quartum q legem hanc dedit christus discipulis suis principaliter et actualiter exequendum / non solum habitualiter. Probaui: quia dixit. Hec mando vobis vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Johannis xv. Per istud correlarium intelligendo hanc legem amoris / auferentem omnem proprietatem et dominium prout conclusio dicit sic intellectum reputo falsum: erroneum: hereticum: et contra determinationem ecclesie. Dico etiaꝫ q auctoritas quam allegaui non est ad propositum.
¶ Item conclusio quarta et finalis mea fuit, q actualis abdicatio cordialis voluntatis et temporalis potestatis / dominū seu auctoritatis statum perfectissimū ostēdit efficit. Probaui: qꝛ hoc p regula pfectionis a christo datū est Matth. xix.

Si vis perfectus esse vade z vende oia q̄ habes z da pauperib⁹. Idē Luc.xi. idez Marci.x. Un nō dixit. Pone in archa aut in scrinio: sed si videas pauperes/ da: qz vt dicit xp̄s. Mat.xxvi. Pauperes semp habetis vobiscum: me autem non semp habebitis. Et dicebam / q̄ ideo nō dicat homo hanc regulā adeo esse datā: s; ani mi preparationē. f. si opus sit: qz vbi sem per opus est: semp d; fieri. S; qz reuera paru⁹ color sufficit ad excusationē age re volenti. Isti volunt dare intelligere q̄ aurichalcū est aurum: z fel est mel: sed si ex ignorantia crederent. tn̄ est qui q̄rat z iudicet: q̄ pbationes dicunt hanc cōclu sionē esse positam vniuersaliter. io ip̄am vniuersaliter intellectam dico falsa; er roneam z hereticā: qz nec xp̄s nec aposto li statum perfectissimum habuissent. Et authoritates ad eam probandam addu cte non sunt ad propositum: vt p; p glo sas ordinarias z doctores in hoc studio z alibi approbatos. Alias probationes vt probant istam conclusionē reputo fal sas z erroneas: z vltimam dico falsa; in iuriosam z scandalosam.

¶ Ex predicta ɔclusiōe quarta inferebā primum correlarium q̄ xp̄m nō abdicas se hmōi possessionē z ius in tēporalibus non habetur ex noua lege: immo potius oppositū. qz Mat. viij. Fili⁹ hoīs non h; vbi caput reclinet

¶ Itē secūdū correlarium est illud quod hāc legē pro regula perfectionis xp̄s do cuit: z exemplo confirmauit: probaui per regulā nunc dicta;. Uade z vende oia q̄ habes zc. Etiam qz vocati omnia dimi serunt. Mattheus Theloneū. Petr⁹ z alij rhetia. Mat. xix. Ecce nos reliquim⁹ oia Ista duo correlaria reuoco tāq̄ falsa/ er ronea z heretica: z cōtra determinationē decretalis dñi Ioānis pape: que incipit Qz quorūdam inter cetera dicentis: oīs vir in cuiuscunq̄ proprietate z in ei⁹ vsu Quequidē assertio continet multa falsa cū nec xp̄m expropriationē predictā i se seruasse: nec etiā iposuisse ap̄lis: nec sub voto ab eis fuisse assumptam: euangeli ca seu apostolica doceat historia: s; con trarium euidentius manifestat hec de cretalis. Dico etiam q̄ authoritates nō sunt ad propositum vt liquide apparet intuenti textum z glosas ordinarias z ap probatas.

¶ Preterea fuit correlarium quartū: qd̄ intuli: qd̄ abdicatio rerum temporaliu; fm̄ animi preparationem nullā aut val de imperfectam z fragilem ostendit z ef ficit perfectionem. Probaui primo quia semper habent pauperes. Secundo: qz non valet nisi ratiōe actus. igitur actua lis est perfectior: istum articulum reuo co tanquam falsum z scandalosum: nec probationes sunt ad propositum

¶ Item respondendo ad quendam bac calaureū de domo bti Bernardi: cū ille dixisset q̄ xp̄s talia non abdicauit illud negaui z dixi q̄ xp̄s nihil sibi retinuit. ista duo dicta reuoco tanq̄ falsa z here tica: qz xp̄s loculos habuit propter infir mos a fidelibus oblata conseruans: q̄ z suorum necessitatib⁹ z alijs indigentib⁹ tribuebat vt z xp̄i euāgelium: z beat⁹ au gustinus ac etiam determinatio Roma ni pontificis hec testantur

¶ Ultimū correlarium quod posui fuit: q̄ nō plus curauit xp̄s de tēporalib⁹ / q̄ faciunt diuites de pauperibus. Proba ui: qz sitiuit z nō habuit potū: z p nobis nud⁹ in cruce pepēdit. Nunc dico q̄ xp̄s de temporalibus curauit: qz non oia ab dicauit vt superius dictum est. Qd̄ autē innui de diuitibus / q̄ non curāt de pau peribus / hoc retracto tanq̄ iniuriosum illis diuitibus: per quorum elemosynas pauperes sustentantur

¶ Hec igit oia male sonantia sic pri⁹ ex pressa in meo dicto sententiarum princi pio / male posita reuoco z retracto vt di ctu; est: promittendo bona fide q̄ illa de cetero nō tenebo nec dogmatizabo: z ita iuro veniam humiliter implorans de cō missis. Hec oia predicta dict⁹ frater dio nysius iterum omnino in presentia ma gistri Guillermi Romani / lectoris sacri palatij ap̄lici z aliorum nouē magistro rum in theologia Parisius reuocauit: z ad sancta dei euāgelia iurauit se appel lationē quam interposuerat non prose cuturum: ac conclusiones predictas z coɼ

relaria tāq̄ falsa/erronea ꝛ heretica ab iurauit fm tenorem reuocationis/als ꝑ cum facte/parrhisius modo ꝛ forma su= perius annotatis. Hec aūt reuocatio facta est Auinione in domo prefati magrī Guillermi Romani anno. M.ccclxv. Die vltimo mensis Januarij indictiōe.iij. pō tificatus sctissimi in xp̄o pr̄is ꝛ dn̄i nr̄i dn̄i Urbani: diuina prouidentia Pape vi. anno tertio. Reuocatio articulorum predictorum facta per eundem fratrem Dionysiū in disputationib⁹ solennibus publice facta in ecclesia predicatorū par rhisius. Anno dn̄i. M.ccc.lxix. die Jouis post quasi modo de mandato reuerēdissimi in xp̄o patris ꝛ dn̄i: dn̄i cardinalis Beluacēsis cōmissarij ad hoc per sedem apostolicam deputati.

¶ Item cū debui exponere dicta mea in curia romana corā reuerēdissimis patribus/dn̄is cardinalib⁹ nemausensi ꝛ Uabrēsi/addidi propositiones que sequuntur: vcȝ ꝙ xp̄s in morte oīa simpliciť abdicauit. Istā reputo tanq̄ falsam/erroneā ꝛ hereticā.

¶ Itē dixi ꝙ qn̄ corp⁹ in sepulchro mā sit ibi charitas abstulit ab eo oēm ꝓprietatem ꝛ dn̄iū. Istā reuoco tanq̄ falsam/erroneā/ꝛ hereticam.

¶ Itē dixi ꝙ tūc vacauit sedes gn̄alis dominij vsq̄ ad diē istā vt sequiť ex predictis seu ad sensum predictarū reuocaui. ꝛ reuoco tanq̄ falsam ꝛ erroneā.

¶ Itē qꝛ aliq̄ dicūt ꝙ dixi in predicta declaratione. primo ꝙ lex amoris.i.charitas que statum perfectū facit est inseparabilis a nobis: ꝛ ꝙ loq̄bar de charitate sicut de lege amoris ex cuius obseruatiōe seu obseruantia vniuscuiusq̄ status perfectio mensuratur loquendo de meritoria pfectione in homine vsum rōnis habente. Scd̄o qꝛ cuilibet creature rationali hec lex naturaliť est indita. Et tertio ꝙ de⁹ fm hāc legē viuit. Istas ꝓpositiōes nō credo me dixisse/neq̄ dixi: qꝛ istas reputo falsas/erroneas ꝛ hereticas. Predictas aūt ꝓpositiones per me reuocatas abiuro ꝛ promitto eas de cetero nec tenere nec dogmatizare publice vel occulte: ꝛ veniā petiui ꝛ peto humiliť de ꝯmissis.

¶ Capitulum.xxix

¶ Reuocatio magrī Joānis de calore anno dn̄i. M.ccclxiij.

¶ Anteq̄ descendam ad cōclusiones habeo aliqua dicere: qꝛ in primo articulo mearū vesperiarū posui duas ꝓpositiones vnaȝ.s. ꝙ summ⁹ legislator de⁹ ipse dign⁹ est infinitis pfectiōib⁹ q̄s nec habuit nec hȝ: nec hr̄e pōt. Nūc dico/ ꝙ ista ꝓpositio male sonat: immo reputo eam in sensu cathegorico falsam quē sensuȝ facit: nec in illo sensu intellexi eā sed in sensu hypotetico.s. quod si essent infinite perfectiones imaginabiles: q̄s deus non habet/adhuc esset dignus illis perfectionibus. Eodem modo de scd̄a propositione.s. quod infinite pfectiones simul in legislatoribus essentia sunt dignitas ad infinitas alias.

¶ Item qꝛ ex predicta intuli vnum correlarium.s. ꝙ dictus legislator dignificauit se in carne ad suam assumptionē hypostaticā/intellexi dignificauit.i. manifestauit. Istud autem qđ vltra addidi/ s. qđ si alias non fuisset assumpt⁹ fm hominē dignus esset: quia frueretur/ꝛ istud pluries reiteraui. Dico qđ intellexi ꝛ ꝓtuli tanq̄ disputabile. Nunc dico qđ nō est disputabile ꝛ qđ est falsum.

¶ Item qꝛ ꝓposui in mea conclusiōe tertij articuli: qđ subducta prerogatiua dispāris acceptionis veritatis sub falsitate staret/vt verus cultor non amplius q̄ falsus mereretur: ꝛ istam pluries reiteraui. dico ꝙ male sonat: quia procedit ex vna suppositione impossibili: aliquib⁹ tamen posset apparere possibilis

¶ Fuerunt Parrhisius qdam discipuli cuiusdam almarici nomine studentes parrhisius qui dixerunt mortuo eo qđ illud qđ alias est peccatum mortale vt stuprum factum in charitate non est peccatum: impunitatem peccatorum promittentes deum bonum ꝛ non iustuȝ dicentes: q̄ ab ecclesia pro hm̄ōi condemnati a rege francie extra portas sunt cō busti. Heresiarcha ꝟo eorum Almaricus a gn̄ali concilio rome condemnatus esť excōicat⁹: ꝛ ex ciuitate exhumatus: ꝛ ci=

nis et ossa per sterquiliniū sunt dispsa: et merito.

¶Capitulum.xxx.

¶Articuli Ludouici reuocati Anno dñi.M.ccclxij.

¶Primo probando primam partē prime suppositionis: arguit sic. Ad quodlibet nomē velle vel nolle respectu cuiuslibet producibilis ad extra: sequitur necessario mutatio in voluntate perfecta. Deinde arguitur hypotetice sic Si deus de nouo aliquid vellet vel nollet ad extra seu in deo esset nouum velle vel nolle ad ex/ ipse intrinsece mutaretur igit velle et nolle dñt denoiationē intrinsecā et hec fuit mēs mea per hoc qđ dixi in secunda pbatione huius/ q tā velle vel nolle ad extra est actus vitalis perfecte voluntatis/ ipsam immutans vitaliter: nō intelligen q per velle et nolle de mutaretur intrinsece/ sed qđ sunt opera vitalia. Sz qr apud multos iste modus loquēdi vel le diuinū immutat voluntatem diuinaz significat eiū q ipse intellectus mutat et plz dño cācellario et facultati: q de cetero in diuinis tali modo quis vtat. Dixi in secundo corrolario prime suppositionis q lz perfecte voluntatis: seu diuine essentie qđlibet intrīsecū sit absolute necessarium sm suū esse reale: tñ est aliqđ intrinsec cōtingens et nō est necessarium sm suum esse formale pz q authoritates non sunt ad propositū vt liquide apparet intuenti textum et glosas ordinarias et approbatas.

¶Preterea fuit corrolariū quartū qđ in tuli q abdicatio rez tpaliū sm animi p parationē nullā aut valde imperfectaz et fragilē ostendit et efficit perfectionē: p baui primo qr semp habēt pauperes. secundo qr non valet nisi ratione act igit actualis est perfectio: istū articulum reuoco tanq falsum et scandalosuz nec pbationes sunt ad propositum.

¶Itē rñdendo ad quendā baccalaureū de domo btī Bernardi: cū ille dixisset q xps talia nō abdicauit: illud negaui dixi q xps nihil sibi retinuit.

¶Ista duo dicta reuoco tāq falsa et heretica: qr xps loculos habuit ppter infirmos a fidelib oblata conseruās: qr suorū necessitatib et alijs indigētib tribuebat: vt et xpi euāgeliū et beat Augus. ac etiam determinatio Romani pontificis hec testantur.

¶Ultimū corrolariū qđ posui fuit: q nō plus curauit xps de tpalib q faciūt diuites de pauperib probaui qr sitiuit et nō habuit potū: et pro nobis nud in cruce pependit/ nunc dico q xps de tpalib curauit: qr non oia abdicauit vt superi dictum est: Qđ autez innui de diuitibus q non curant de pauperibus hoc retracto tanq iniuriosum illis diuitibus: per quorum elemosinas pauperes sustētāt

¶Hec igitur oia male sonantia sic pu expressa in meo dicto sententiarū principio male posita reuoco et retracto vt dictū est promittendo bona fide/ q illa de cetero non tenebo nec dogmatizabo et ita iuro: veniam humiliter implorans de commissis. Hec omnia predicta dictus frater Dionysius iterum omnino in presentia magrī Guillermi Romani lectoris sacri palatij apostolici et aliorū nouē magrōrum in theologia parrhisius reuocauit: et ad sancta dei euāgelia iurauit se appellationem quā interposuerat nō psecuturū ac conclusiones predictas et correlaria tanq falsa erronea: et heretica abiurauit sm tenorē reuocationis alias p eum facte Parrhisius modo et forma superius annotatis. Hec aūt reuocatio facta est Auinione in domo pfati magistri Guillermi Romani Anno M.ccclxv. die vltimo mēsis Januarij inditione tertia: pontificat sanctissimi in xpo prīs et dñi nostri dñi Urbani diuina prouidētia pape.vi. anno tertio.

¶Reuocatio articulorum predictorū facta per eundē fratrē Dionysiuz in disputationibus solennibus publice facta in ecclīa pdicatorz parrhisius anno dñi.M ccclxix. die iouis post q̄simodo/ de mandato reuerēdissimi in xpo pris et dñi dñi cardinalis beluaceñ. cōmissarij ad hoc p sedem apostolicam deputati.

¶Item cū debui exponere dicta mea in curia romana corā reuerēdissimis patri

bus/dñis cardinalib⁹ nemausensi ⁊ Ua bicēsi/addidi propositiones que sequuntur: vꝫ ꝙ xp̄s in morte oīa simpliciť abdicauit. Istā reputo tanꝙ falsam/erroneā ⁊ hereticā.

¶ Itē dixi ꝙ qsi corp⁹ in sepulchro māsit ibi charitas abstulit ab eo oēm ppⁱetatem ⁊ dñiū. Istā reuoco tanꝙ falsam/erroneā/⁊ hereticam.

¶ Itē dixi ꝙ tūc vacauit sedes gn̄alis dominij vsꝙ ad diē istā vt sequiť ex predictis seu ad sensum predictarū reuocaui ⁊ reuoco tanꝙ falsam ⁊ erroneā.

¶ Itē qꝛ aliq̄ dicūt ꝙ dixi in predicta declaratione. primo ꝙ lex amoris.i.charitas que statum perfectū facit est inseparabilis a nobis: ⁊ ꝙ loq̄bar de charitate sicue de lege amoris ex cuius obseruatiōe eu obseruanti a vniuscuiusꝙ status perfectio mensura tur loquendo de merito ris pfectione in homine vsum rōnis habente. Scdo qꝛ cuilibet creature rationali hec lex naturaľr est indita. Et tertio ꝙ de⁹ sm hāc legē viuit. Istas ppositiōes nō credo me dixisse/neꝙ dixi: qꝛ istas reputo falsas/erroneas ⁊ hereticas. Predictas aūt ppositiones per me reuocatas abiuro ⁊ promitto eas de cetero nec tenere nec dogmatizare publice vel occulte: ⁊ veniā petiui ⁊ peto humiľr de pmissis.

¶ Capitulum.xxix

¶ Reuocatio magři Ioā nis de calore anno dñi. M.ccclxij.

¶ Anteꝙ descendam ad cōclusiones habeo aliqua dicere: qꝛ in primo articulo mearū vesperiarū posui duas ppositiones vnaꝫ.s. ꝙ summ⁹ legislator de⁹ ipse dign⁹ est infinitis pfectiōib⁹ q̄s nec habuit nec hꝫ: nec hr̄e pōt. Nūc dico/ꝙ ista ppositio male sonat: immo reputo eam in sensu cathegorico falsam quē sensuꝫ facit: nec in illo sensu intellexi eā sed in sensu hypotetico.s. quod si essent infinite perfectiones imaginabiles: q̄s deus non habet/adhuc esset dignus illis perfectionibus. Eodem modo de secūda propositione.s. quod infinite pfectiones simul in legislatoribus essentia sunt dignitas ad infinitas alias.

¶ Item qꝛ ex predicta intuli vnum correlarium.s. ꝙ dictus legislator dignificauit se in carne ad suam assumptionē hypostaticā/intellexi dignificauit.i.manifestauit. Istud autem qđ vltra addidit s. qđ si alias non fuisset assumpt⁹ sm hominē dignus esset: quia frueretur/⁊ istud pluries reiteraui. Dico qđ intellexi ⁊ ptuli tanꝙ disputabile. Nunc dico qđ nō est disputabile ⁊ qđ est falsum.

¶ Item qꝛ pposui in mea conclusiōe tertij articuli: qđ subducta prerogatiua dispans acceptionis veritatis sub falsitate staret/vt verus cultor non amplius ꝙ falsus mereretur: ⁊ istam pluries reiteraui. dico ꝙ male sonat: quia procedit ex vna suppositione impossibili: aliquib⁹ tamen posset apparere possibilis

¶ Fuerunt Parrhisius qdam discipuli cuiusdam almarici nomine studentes parrhisius qui dixerunt mortuo eo qđ illud qđ alias est peccatum mortale vt stuprum factum in charitate non est peccatum: impunitatem peccatorum promittentes deum bonum ⁊ non iustuꝫ dicentes: q̄ ab ecclesia pro hm̄oi condemnati a rege francie extra portas sunt cōbusti. Heresiarcha ꝯo eorum Almaricus a gn̄ali concilio rome condemnatus est ⁊ excōicat⁹: ⁊ ex ciuitate exhumatus: ⁊ cinis ⁊ ossa per sterquilinium sunt dispersa ⁊ merito.

¶ Capitulum.xxx

¶ Articuli Ludouici reuocati. anno dñi. M.ccclxij.

¶ Primo probando primam partē prime suppositiōis arguiť sic. Ad qđlibet nomē velle vel nolle respectu cuiuslibꝫ pducibiľ ad ex̄ sequiť necessario mutatio i volūtate pfecta. Deinde arguiť hypotetice. sic. si de⁹ de nouo aliqđ vellet vel nollet ad extra seu si i deo esset nouum. velle vel nolle ad extra ipse intrinsece mutareť: igiť velle ⁊ nolle dicunt denotationem intrinsecaꝫ/⁊ hec fuit mens mea per hoc qđ dixi in secunda pbatiōe huius ꝙ tam velle vel nolle ad extra est act⁹ vitalis pfecte volūtatis ipsam im-

mutãs vitaliter. nõ intellexi qꝺ per velle
et nolle deus mutaretur intrinsece: sed ꝙ
sunt opera vitalia. Sed q² apud multos
iste modus loquẽdi velle diuinũ immu=
tat volũtatem diuinam significat eñ qꝺ
ipse intellectus mutatur ⁊ placet dño cã=
cellario et facultati qꝺ decetero in diui=
nis tali modo ꝗs vtatur. Dixi in secũdo
correlatio prime suppositiõis qꝺ licet p=
fecte volũtatis seu diuine essentie quodli
bet intrinsecum sit absolute necessarium
secũdum suum esse reale: tamẽ est aliq̃d
intrinsecus contingens et non est necessa
rium secũdum suum esse formale: patet
de nolle et velle ductis ad extra. Istud sic
explano ⁊ dico qꝺ nihil intrinsecũ deo est
cõtingens secũdũ intellectum quez facit
tãꝗ catholice fidei dissonũ. Similiter il
lud quod dixi in tertio correlario qꝺ stat
deum esse intrinsece aliqualem et ipsum
posse nõ esse talem / ⁊ tñ ipsum esse talem
immutabiliter debet sic intelligi. i. stat
deũ aliquid velle ad extra ⁊ ipsum posse
hoc nunꝗ velle et tñ immutabiliter. Qꝺ
dixi in probatiõe huius quod nõ est incõ
ueniens qꝺ aliquid sit deus scꝺm suum
esse reale ⁊ tñ nõ sit deus secũdũ suũ esse
formale debet sic intelligi. id est qꝺ ali=
quid sit deus realiter. ⁊ tñ aliqua forma
li denominatione denominatur que sibi
nõ cõpetit precise quia deus / sed ratione
alicuius effectus. vñ supradicti dãnant
hãc propositionẽ tãꝗ fidei dissonã secũ=
dum intellectuz quem facit scilicet quod
aliud est deus secundum suum esse rea=
le: et tamen ipsum non est deus ꝺm suum
esse formale.

¶ Itẽ dixi in. ix. correlario qꝺ nõ stat in=
tellectũ ꝑfecte cognoscere vera cõtingen=
tia ⁊ illorũ ad extra non esse productiuã
voluntatem.

¶ Itẽ dixi in decimo qꝺ ꝑfectus intelle=
ctus ad esse peccati vt peccatũ est nõ po=
test immediate applicari cognoscitiuo
et qꝺ ex isto sequitur finaliter peccatum
esse vel deformitatem anime nõ est pro=
prie aliqua veritate verum / primũ est ma
ledictũ et falsum q² ad hoc sequitur qꝺ
deus nõ cognosceret pctã aut volũtatem
diuinã hoiũ esse ꝓductiuã quorũ vtrũꝗ
est falsum ⁊ scꝺm fuit alias cõdemnatũ.
Et alia correlaria ꝑ eo qꝺ ꝑmo cõueniũt
falsa sunt et male sonãt. ¶ In scꝺo corre
lario scꝺe suppositionis dixi qꝺ stat ali=
quid esse actu miraculosum et tñ in illo
qꝺ sic actuat nullam ponere perfectionẽ
simpliciter magistri nostri istũ modum
loquẽdi nõ approbãt. s. qꝺ deꝰ actuetur
sicut nec illum qꝺ deus immutetur.

¶ Itẽ in quarto ⁊ quinto correlarijs scꝺe
suppositiõis dixi qꝺ ꝑfecta volũtas non
intẽsius diligit p̃destinatũ ꝗ diligat pre
scitũ: ⁊ qꝺ nõ plus intẽdit siue diligit se
ꝗ diligat diabolũ l esse naturali / nõ de=
bui ista dicere q² in auribꝰ audiẽtiũ ma
le sonãt ⁊ falsa sunt / cũ ꝺm Aug. aliquid
diligere sit ei velle bonũ: ⁊ ideo intẽsius
diligere est ei magis bonũ velle: ⁊ ita cõ=
muniter intelligũt hoies.

¶ Correlarium octauũ fuit tale qꝺ que=
libet volitio qua deꝰ vult. a. esse nõ minꝰ
distinguit̃ formaliter a volitione q̃ vult.
b. esse ꝗ deus distinguitur a materia pri
ma realiter: ꝓbaui ꝑ hoc q² quelibet vo=
litio q̃ deus vult. a. esse immẽse formali=
ter distinguit̃ a volitiõe qua vult. b. esse.
Correlariũ hoc est falsum probatio erro=
nea q² nõ est admittẽdũ qualitercũꝗ qꝺ
in deo sint plura immensa aut plura im
mensa esse distincta.

¶ Correlariũ nonũ fuit: nullũ velle immẽ
sum ꝑfecte volũtatis ꝯtinet aliq̃d ad ex=
tra ꝓductibile: hoc est falsum / quia velle
dei est causa rerũ. In ꝓbatiõe autẽ corre
larij scripsi qꝺ si potẽtie volitiue angeli
volitio dñi q̃ est immẽsa esset actualis vo
litio qꝺ non reputo impossibile: ⁊ tñ hu=
iusmodi volitionẽ ⁊c. Predictum correla
riũ nunꝗ putabã possibile nec credo di=
xisse esse possibile: ⁊ est erroneũ. q² alias
fuit reprobatũ ac etiã ꝗcq̃d ex eo sequit̃
inquãtũ ex hoc sequitur est possibile. In
tertio correlario tertie suppositiõis dixi
qꝺ pctm̃ esse ꝑfecta volũtas deus nõ põt
immediate nolle ⁊ in alio qꝺ pctm̃ nõ est
imediate odibile a ꝑfecta volũtate. Ista
male sonãt ⁊ discordãt scripture ⁊ dictis
sctõrũ. Hoc aũt intuli ex duobus correla
rijs: quoꝝ vnũ fuit ꝙ ꝑfecta volũtas ꝗc=
q̃d extrinsecꝰ põt imediate velle põt im=

mediate nolle z ecõuerso. Aliud est q̃cq̃d immediate ipsa põt nolle põt efficere: q̃ applicata ad pctm̃ formaliter sumptum falsa sunt z male sonãt.

¶ Itẽ sextum correlarium fuit quodlibet extrinsecũ pfecta libertate seu voluntate eque ab ipsa est odibile sicut diligibile z ecõtra: hec ppositio est erronea/ z repugnare videtur voluntati diuine.

¶ Scđa ꝯclusio mea fuit Euidẽtie ad cõtradictoria in intellectu diuino formaliter immẽse formaliter repugnant. dixi in pbatione qđ q̃libet earũ immẽsa/ nũc dico qđ illa cõclusio cum suis correlarijs z sua pbatiõe male sonat quãtum ad hoc qđ designantur in deo esse plura z immẽsa distincta qđ iam fuit hic z superius reprobatum. quãtum etiã ad hoc qđ dicit et immẽse repugnant male sonat: q2 ad hoc datur intelligi q2 repugnãtia sit intrinsece in deo.

¶ Capitulum.xxxj.

Forma et modus reuocationis

facta parisius p fratrẽ Guidonẽ ordinis heremitarũ sancti Augustini actu legentis parisius sentẽtias in scholis dicti ordinis. anno dñi.m.ccclųij.xvj. die mensis maij. Et hoc anno legẽdo z respondendo ambulaui in magnis z mirabilibus sup me/ verbũ veritatis non recte tractando/ sed verbis contẽdendo prophanis z vaniloquis que ad impietatẽ prouocãt z audientium subuersionẽ pro quibus factus sum occasio scãdali in sanctissima facultate et ordine meo qđ mihi displicet bono corde: idcirco iuxta piã z sanctam ordinationẽ dñi Cancellarij parisieñ. ac ceterorum magistrorũ reuerendorum theologice facultatis/ quorum correctiõi z ordinationi me submisi et submitto dicta mea scripta volo reuocare et intentionez meam ostendere bonã: nõ obstãtibus dictis et scriptis in forma que sequitur. Et licet domini magistri reuerendi istas cõclusiões posuerim non est intentiõis mee nec vnq̃ꝫ fuit per dei gratiam eas sustinere pertinaciter.

¶ Reuocatio facta Parisius Anno dñi. M.ccclųij.

Primo dixi istam conclusionẽ

Charitas q̃ semel labitur vel deperditur nũq̃ꝫ fuit vera charitas et iã pbaui ꝯtra baccalaureũ btẽ Marie de monte carmelo. hãc reuoco tãq̃ꝫ falsam z hereticam/ z etiã que eneruat effectum sacramentorũ scꝫ baptismi z penitẽtie/ z etiã cõtra decretũ ecclesie i ca. fideliter extra de sum. tri. et fi. ca. in cle. etiã tanq̃ꝫ seipsam interimẽtem: qđ eñ nullo modo vere est deseri nõ potest/ vt ait Gratianus/ et p̃sumptuose positum esse q2 eam dixi valde probabilem z tñ est contra conclusionẽ z doctorũ opinionẽ.s. magistri sentẽtiarũ Gratiani et plurium aliorꝫ. Si q̃ vero auctoritates augustini vel aliorũ videanť ad oppositum intelligẽde sunt de charitate finali q̃ manet in patria: de qua loquiť aplš.i. ad Cor.xiij. Charitas nunq̃ꝫ excidit. Uel intelligendum de charitate sm̃ efficaciã vt magister met videtur glosare.

¶ Secũdo ex hoc intuli ꝙ p̃scitus existẽs in charitate non potest mereri vel elicere actũ meritoriũ vite iuxta scalã vite nr̃e/ reputo falsum z contumeliosum.

¶ Tertio dixi ꝯ baccalaureũ pdicatorũ cõferẽdo cũ ipo ꝙ homo mereť vitã eternã de cõdigno.i. ꝙ si nõ daretur ei fieret sibi iniuria: z scripsi qđ deus faceret sibi iniuriã z hanc pbaui. Istã reuoco tanq̃ꝫ falsam hereticã z blasphemã z mihi cõtradicentẽ cõclusione infra recitãda q̃ dicit totũ est a deo ita qđ nihil a volũtate.

¶ Quarto dixi in disputatione respondẽdo de quolibet ꝙ si nullum esset liberum arbitriũ adhuc esset peccatum. qđ scripsi in hac forma: pono vnuꝫ probabile scꝫ si nullum esset intẽtum vel volitum adhuc esset pctm̃ tãti mali vel meriti probatio fuit q2 imaginato qđ si nullũ eẽt arbitriũ adhuc esset in dei contuitu malum: hanc reuoco tãq̃ꝫ falsam manifeste erroneã et hereticam scandalosam z blasphemam.

¶ Quinto dixi ꝙ bonuꝫ meritũ est a deo ita qđ nihil est a volũtate quã in hac forma scripsi tantũ meriti est ex quanto beneplaciti intẽti et voliti non ex quanto/ hanc reuoco tanq̃ꝫ falsam scãdalosam et in fide suspectam z mihi cõtradicentẽ in

ertia ꝓpositiõe supi⁹ reuocata. ¶ Sexto dixi ꝙ de⁹ põt aliquẽ necessitare ꝑueniẽdo volũtatẽ ad bonũ actũ: quẽ erroꝛẽ scripsi in hac foꝛma: de⁹ q̃n̄ꝗ ꝑuenit ita volũtatẽ puri viatoꝛis ꝙ nũꝗ põt i nõ actũ meritoꝛiuꝫ. ꝓbaui sic / aliter seq̃ret ꝙ hõ posset mutare diuinũ ꝓpositũ. Scđo q̇ hõ posset facere hoīem mẽdacẽ. alia snīa ꝓbabilis est ista: ꝙ de⁹ posset necessitate aliquem ad bonum actũ preueniẽdo / hec sustineri põt. Pꝛobationẽ tñ adduxi ad hanc scandalosam ⁊ in fide suspectã.

¶ Septimo dixi / ꝙ est dare plures vnitates q̃ nõ faciũt numerũ q̇ reuoco tanꝗ falsum scãdalosum et in fide suspectum ꝗtũ ad trinitatẽ in diuinis. ¶ Octauo dixi ⁊ scripsi ꝙ nulla creatura rõnalis specialiter est in se nisi q꞉ de⁹ est sibi esse et ex hoc intuli in eodẽ scripto ꝙ in omni eo q̇ nõ ẽ de⁹ essentiali⁹ ẽ nõ esse ꝗ eẽ ipm: has reuoco falsas false positas et erroneas. ¶ Nono dixi ⁊ scripsi q̇ aliq̇d põt esse sine tpe in merito et pctõ ⁊ ꝓbaui q꞉ possibile fuit vel est aliq̇ esse in instanti eternitatis in merito ⁊ ꝯsequẽter in instãti tẽpoꝛis in pctõ ⁊ iterato in instãti eternitatis in merito / hãc reuoco cũ sua pꝛobatione tanꝗ falsam fatue positaꝫ et inintelligibilem.

¶ Capitulum. xxxij. Reuocatio facta Anno dñi. M. ccclj.

Or ego simõ in respondendo in vespijs exponẽdo vł declarãdo terminos q̃stiõis q̇ h̄ nomen Jesus dictũ ẽ de deo accidentaliter / et ex parte significat filiũ dei q̇ assumpsit naturã humanã. Ponendo ꝯclusiões posui ꝓ prima ꝯclusiõe q̇ hec ꝓpositio est possibilis Jesus non est de⁹ / ꝓbaui ex eo q̇ humanitate assumpta ꝑ possibile deposita. Jesus nõ est de⁹ ⁊ ītuli q̇ h̄ ẽ possibilis Jesus põt nõ esse de⁹. Scđo ꝙ iesus põt eẽ ⁊ nõ esse Jesus: expositionẽ ⁊ significationẽ hui⁹ nois Jesus reputo īsufficiẽtẽ: falsificãtẽ ꝯclusionẽ et coꝛrelariũ: posito nãꝗ ꝙ hoc nomẽ iesus significet illud q̇ significet h̄ oro fili⁹ dei q̇ assumpsit naturã humanã: hec Jesus nõ est de⁹ nõ ẽ possibilis sicut nec istã filius dei q̇ assumpsit naturã humanã non est de⁹ Jtẽ posito eodẽ: hec Jesus põt esse ⁊ nõ esse de⁹ est falsa sicut illa fili⁹ dei q̇ assumpsit naturã humanã põt esse ⁊ nõ esse fili⁹ dei q̇ assumpsit naturã humanã / hanc ꝯclusionẽ reputo sicut hereticã stãte dicta positiõe. ¶ Jtẽ post secũdã ꝯclusionẽ ītuli pmũ coꝛrelariũ ꝙ iesus põt nõ esse deus: scđm ꝙ iesus nõ põt desinere esse de⁹. coꝛrelaria non fuerunt ponẽda sine distinctiõibus: itaꝗ expono ea ⁊ dico ꝙ si terminus subiectus Jesus stat ꝓ simplici ꝑsona q̃ d꞉ Jesus coꝛrelaria sunt catholice tenẽda. Si ṽo idẽ termin⁹ iesus ꝓ vno xp̄o ex ꝑsona ṽbi ⁊ humanitate ꝯstituto vꝫ ꝓ īplicito q̇ significat ⁊ ꝓ quo stat ī dicto prime ꝯclusiõis et in dicto pmi coꝛrelarij ex ꝯclusiõe pria illati ipsa coꝛrelaria non sunt catholica sꝫ falsa: nec etiã stãt cũ ꝯclusione prima nec cum coꝛrelario primo ex conclusione prima illato.

¶ Jtẽ posui ꝯclusionẽ scđam ꝙ nulla res q̃ est de⁹ põt non esse de⁹ ⁊ intuli coꝛrelariũ tertiũ ꝙ nulla res est aut põt eẽ q̃ modo nõ sit de⁹ ⁊ aliq̃n posset esse de⁹. Coꝛrelariũ q̇ꝫ quartũ ꝙ nulla res est aut esse põt q̃ possit incipere esse de⁹ ꝯclusionẽ sic vniuersaliter intellectã ꝙ termin⁹ subiectus distribuat̃ pꝛo re que ꝑ cõicationeꝫ idiomatũ est vel põt esse de⁹ reuoco tãꝗ falsam et hereticam / coꝛrelaria etiã tali vniuersalitati intellecta reputo sicut falsa erronea et heretica.

¶ Jtẽ posui ꝯclusionẽ tertiã ꝙ de⁹ potest aliqualiter se habere q̃liter se non hꝫ ac etiam esse aliqualis qualis nõ est. Et ad ꝓbãdũ hoc induxi ꝓ exẽplo ꝙ de⁹ pater põt esse homo et non esse homo / cõclusio vt posita fuit nõ bene sonat in eo ꝙ rõne relatiui recipꝛoci sonat ꝙ substantie dei de nouo possit aduenire habitudo aut qualitas realis: ⁊ ideo intellect⁹ quẽ habui potius fuit expꝛimendus in his verbis: aliqua creatura se potest habere aliqualiter ad deum qualiter se non habet. Exemplum etiam ad conclusionem non conuenit / quoniã adhuc posito q̇ deus pater põt esse homo et nõ esse homo pꝛopꝛie. sequitur ꝙ deus potest esse aliquid q̇ nõ est sicut ex decretali arguitur extra

de here.cũ xp̃s/et nõ sequit̃ p̃pue qd de⁹ p̃r possit esse aliq̃lis q̃lis nõ ẽ aut aliq̃=liter se habere q̃liter nõ se hz. Ex p̃clusiõe tertia intuli tertiuz correlarium q̃ q̃uis Jesus fuerit ab eterno semp p̃ri coequa=lis tñ aliqñ fuit deus qñ non fuit Jesus. Jstud correlariũ aliqñ Jesus erat deus qñ nõ erat de⁹ male sonat et erronee.

¶Jtẽ ex p̃clusiõe quarta Intuli q̃rtũ correlariũ q̃ fili⁹ dei qñ Incipiebat esse fili⁹ v̄ginis nõ Incipiebat esse aliq̃d. Jstud correlariũ put I distictiõe positũ fuit reuoco sicut erroneũ et hereticũ: qm̃ filius dei qñ incipiebat esse filius virginis incipiebat esse aliq̃d sc̃dm q̃ homo et incipiebat esse aliquid qd p̃ius non erat.

¶Jtẽ ex p̃clusiõe q̃rta Intuli vltimũ correlariũ q̃ nũq̃ hic hõ demonstrato qui est xp̃s fiebat xp̃s/ꝛ p̃baui ex eo q̃ nec pur⁹ hõ fiebat xp̃s nec hõ xp̃s fiebat xp̃s/correlariũ istud put indisticte fuit positũ/ reuoco sicut falsuz et erroneũ: qm̃ in sensu q̃ hõ demõstrat⁹ staret p filio dei p̃cedẽdũ esset: q̃ aliqñ hic hõ fiebat xp̃s qm̃ filius dei viui nũc ẽ hõ: aliqñ fiebat hõ dicente euãgelio. Uerbũ caro factum est ꝛc.

¶Capitulum.xxxiij.

Jsti sunt articuli in quib⁹ magister sententiarum non tenetur cõiter ab omnibus. ꝛ primo primi libri.

¶Primo q̃ charitas qua diligim⁹ deuz et proximũ est spiritussanctus. dist.xvij. c.ij. vel q̃ charitas que est amor dei ꝛ p̃ximi non est aliquid creatum.

¶Sc̃do qd nomina numeralia dicta de deo dicũtur solum relatiue. dis.xxiiij.ca. etsi diligẽter. vel hec nõia numeralia trinus et trinitas non dicunt positionẽ: sed priuationem tantum.

¶Tertio q̃ simile ꝛ equale simil̃r dicuntur de deo priuatiue. distinc.xxi.cap̃. Et hoc idem.

¶Quarto q̃ deus semp potest quicquid aliquando potuit et vult quicq̃d voluit: et scit quicquid sciuit. dist.xliiij.ca. Preterea queri solet.

¶Jn secundo libro.

¶Primo q̃ angeli nõ meruerũt beatitudinẽ p gratiã sibi datã: sed q̃ p̃miũ precessit meritũ ꝛ postea meruerũt per obsequia fidelib⁹ exhibita. dist.v.ca. Hic q̃ri solet: vel q̃ angelis p̃miũ precessit ꝛ meritum respectu p̃miĩ substantialis habet subsequi.

¶Sc̃do q̃ angeli I merito respectu essentialis p̃miĩ ꝛ in ip̃o p̃mio p̃ficiunt vsq̃ ad iudicium. di.xi.ca. Preterea illud.

¶Tertio q̃ charitas est sp̃ússctũs scz illa q̃ anime qualitates informat atq̃ sanctificat. di.xxvij.ca. Cum ergo.

¶Quarto q̃ in veritate humane nature nihil trãsit extrinsecũ: sed q̃ ab Adã descẽdit p p̃pagationẽ auctũ ꝛ multiplicatum resurget in iudicio. di.xxx.ca.penul. Quibus videt̃ vel q̃ nihil de cibis trãsit in verita tẽ humane nature nec p generationem nec per nutritionem.

¶Jn tertio libro.

¶Primo q̃ ala a corpore exuta sit persona. di.ij.c. hic opponitur a quibusdam.

¶Sc̃do q̃ xp̃s p̃uenieter mortuus et non mortuus dicitur passus et nõ passus. di. xxi.ca.vltimo.

¶Tertio q̃ xp̃us in triduo mortuus fuit homo. di.xxij.ca.j. hic queritur.

¶Jn quarto libro.

¶Primo q̃ sacramẽta legalia nõ iustificabant etiam si cum fide et deuotione fierent. di.j.ca. Non igitur.

¶Sc̃do q̃ homo sine medio videbat deũ ante peccatũ. eadẽ dist.c. triplici.

¶Tertio q̃ circũcisio non cõferebat gratiam ad bene operãdum nec virtutes ad augmẽtũ: sed solũ ad pctã dimittẽda valebat. eadem dist.ca. [redacted] Jdeo sit.

¶Quarto q̃ paruuli ante octauum diem morientes incircũcisi peribãt et q̃ causa necessitatis poterant ante circũcidi: eadẽ dist.ca. Si vero.

¶Quinto q̃ q̃dã sacramenta noue legis instituta sunt in remediũ tñ vt matrimoniũ. di.ij.ca.j. Jã ad sacramẽta.

¶Sexto q̃ baptizati baptismo iohãnis nõ ponẽtes spẽ in illo: non erãt baptizandi baptismo christi. dist.ij.ca.vlti. hic cõsiderãdũ vel aliter baptismus Johãnis cum impositiõe manuum equipollebat baptismo xp̃i ita q̃ baptizat⁹ baptismo Johãnis non erat baptizandus.

¶Septimo ꝙ deus potuit dare potentiā creature creādi ⁊ interius abluendi.i.peccata dimittendi.di.v.c.vl. hic querif que sit. Uel sic ꝙ deus poterat dare potestatē aliis baptizādi interius:⁊ ꝙ creatura potuerit suscipere ⁊ similiter ꝙ deus potest potestatem creandi creature cōmunicare ⁊ creare per creaturam tanꝙ per ministrum.dist.v.

¶Octauo ꝙ scismatici degradati/ presciti ab ecclesia heretici/excōmunicati nō habent potestatē cōsecrandi corpus christi. dist.xiij.ca.Illi vero.

¶Nono ꝙ brutum non sumit verum corpus christi ⁊ si videatur.dist.xiij.ca.Illud etiam sane.

¶Decimo ꝙ scientia discernēdi vt notat habitū scientie sit clauis.dist.xix.c.s.

¶Undecimo ꝙ episcopi simoniaci degradati non possunt cōferre ordines.dis.xxv. ca.de simoniacis.

¶Duodecimo ꝙ secūdus maritus alicuius mulieris incognite carnaliter a primo sit bigamus per cognitionem illius ⁊ prohibetur ab ordinibus.di.xxvij.c.vlti.

¶Decimotertio ꝙ cognoscens sororē vxoris sue non tenetur vxori petenti debitum reddere.di.xxiiij.ca.de his.

¶Decimoquarto ꝙ qui vxore viuēte duxit aliā in aliena patria qui rediēs ad cōscientiam vult eam dimittere ⁊ nō potest/ si cogitur ab ecclesia remanere ⁊ debitum reddere: quia sibi non creditur:dicit magister ꝙ incipit excusari per obedientiam ⁊ timorem/⁊ tenetur reddere debitū si petatur.dist.xxxviij.ca.vlti.

¶Decimoquinto ꝙ peccata deleta nō pariant aliis in iudicio.dist.xliij.cap.hic queritur:vtrum electis.

¶Determinatio Parrhisius facta per almam facultatem theologicam.Anno domini.M.cccxviij. super quibusdaz superstitionibus noniter exortis.

Prefatio

Uniuersis orthodoxe fidei zelatoribus Cancellarius ecclesie parisiensis ⁊ facultas theologie in alma vniuersitate parisiensi.matre nostra cū integro diuini cultus honore spem habere i dño ac in vanitates ⁊ isanias falsas nō respicere.Ex antiquis latebris emergens nouiter errorum feda colluuio recogitare ꝯmonuit:ꝙ plerūꝙ veritas catholica apud studiosos in sacris literis apertissima est que ceteros latet: nimirū cum proprium habeat omnis ars manifestam esse exercitatis in ea: sic vt ex eis consurgat illa maxima.Cuilibet in sua arte perito credēdū est.Hinc est horatianū illud qđ Hiero. ad Paulinum scribens assumit.Qđ medicorum est promittunt medici/tractant fabrilia fabri.Accedit ad hec in sacris literis aliud speciale qđ nec experientia ⁊ sensu constant vt alie artes nec possunt ab oculis circūuolutis nube vitiorū facile deprehendi.Excecauit enim eos malicia eorū.Ait siquidē Apostolus ꝙ propter auariciaz multi errauerunt a fide:propterea nō irrationabiliter idolorum seruitus ab eodem nominatur/ alij propter ingratitudinē qui cū cognouissent deum non sicut deū glorificauerūt in omnem idolatrie impietatē(sicut idez cōmemorat)corruerūt. Porro Salomonē ad idola/ Dydonē ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios postremo misera timiditas tota ex crastino pendens in obseruatiōes supstitiosissimas impiasꝙ depulit/quemadmodum apud Lucanū de filio Pōpei magni/ ⁊ apud historicos de plurimis notum est. Ita fit vt recedēs peccator a deo declinet in vanitates ⁊ insanias falsas:⁊ ad eum qui pater est mēdaciū tandem impudenter palamꝙ apostatādo se conuertat.Sic Saul a domino derelictus phytonissam cui prius aduersabatur cōsuluit/ sic Ochozias deo israel spreto misit ad consulendum deū Acharon.Sic deniꝙ eos omnes qui fide vel opere absꝙ deo vero sūt vt a deo falso ludificē

nir necesse est. Hanc igitur nepharıam pestiferam mortiferamq́ insaniarum falsarum cum suis heresibus abominationem plus solito nostra etate cernētes inualuisse ne forsan christianissimuʒ regnū quod olim monstro caruit ⁊ deo protegente carebit inficere valeat tam horrende impietatis ⁊ perniciosissime ꝯtagionis mōstrū. Cupientes totis conatibus obuiare. Memores insuper nostre professionis: proq́ legis zelo succensi paucos ad hanc reʒ articulos dānationis cauterio (ne deinceps fallant incogniti) notare decreuimus rememorantes inter cetera innumera dictum illud sapientissimi doctoris Augustini de superstitiosis obseruationibus. Qđ qui talibus credunt aut ad eorum domuʒ eūtes aut suis domibus introducūt: aut interrogant sciant se fidem christianā ⁊ baptismum preuaricasse: ⁊ paganum ⁊ apostatā. id est retro abeuntem ⁊ dei inimicum: ⁊ iram dei grauiter incurrisse: nisi ecclesiastica penitētia emendatus deo reconcilietur: hec ille. Neq́ tamen intentio nostra est in aliquo derogare quibuscūq́ licitis ⁊ veris traditionibꝰ scientijs ⁊ artibus: sed insanos errores atq́ sacrilegos insipientium ⁊ ferales ritus pro quanto fidem orthodoxam ⁊ religionem christianam ledunt: contaminant: inficiunt radicitus q̄ntum fas nobis est extirpare satagimus: ⁊ honorem suū sincerum relinquere veritati.

Est autem primus articulus ꝙ per artes magicas ⁊ maleficia ⁊ inuocationes nepharias querere familiaritates et amicitias ⁊ auxilia demonū nō sit idolatria. Error. Quoniam demō aduersarius pertinax ⁊ implicabilis dei ⁊ hominis iudicatur/ nec est honoris vel dominij cuiuscūq́ diuini vere seu participatiue vel aptitudinaliter susceptiuus vt alie creature rationales nō damnate nec in signo ad placituʒ instituto vt sunt imagines ⁊ templa deus in ipsis adoratur.

Secundus articulus ꝙ dare vel offerre vel promittere demonibus qualemcunq́ rem vt adimpleant desiderium hominis: aut in honorem eoꝝ aliquid osculari/ vel portare non sit idolatria. Error.

Tertius ꝙ inire pactū cuʒ demonibus tacitum vel expressum nō sit idolatria vel species idolatrie vel apostasie. Error. Et intendimus esse pactum implicitū in omni obseruatione superstitiosa/ cuius effectus non debet a deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus ꝙ conari per artes magicas demones in lapidibus anulis speculis aut imaginibus nomine eorum consecratis vel potius execratis includere cogere et artare vel eas velle viuificare nō sit idolatria. Error.

Quintus ꝙ licitum est vti magicis artibus vel alijs quibuscunq́ superstitionibꝰ a deo ⁊ ecclesia prohibitis pro quocunq́ bono fine. Error: q᷑ scḋm Apostolū non sunt facienda mala vt bona eueniant.

Sextus ꝙ licitum sit aut etiam permittendū maleficia maleficijs repellere. Error.

Septimus ꝙ aliquis cuʒ aliquo possit dispensare in quocunq́ casu vt talibus licite vtatur. Error.

Octauus ꝙ artes magice ⁊ similes superstitiones ⁊ earū obseruationes sint ab ecclesia irrationabiliter prohibite. Error.

Nonus ꝙ deus per artes magicas ⁊ maleficia inducatur cōpellere demones suis inuocationibus obedire. Error.

Decimus ꝙ thurificatiōes ⁊ suffumigationes. que fiunt in talium artium ⁊ maleficiorum exercitio sint ad honoreʒ dei ⁊ ei placeāt. Error ⁊ blasphemia: q̄m deus alias non puniret vel prohiberet.

Undecimus qđ talibus et taliter vti non est sacrificare seu immolare demonibus ⁊ ex consequenti damnabiliter idolatrare. Error.

Duodecimus ꝙ verba sancta ⁊ orationes quedā deuote/ ⁊ ieiunia ⁊ balneationes ⁊ ꝯtinētia corporalis in pueris ⁊ alijs: ⁊ missarum celebratio/ ⁊ alia opera de genere bonoꝝ que fiunt pro exercendo hmōi artes excusent eas a malo ⁊ nō potius accusent. Error. nā per talia sacre res immo ipse deus in eucharistia demonibus tentatur immolari: ⁊ hec procurat demon: vel quia vult in hoc honorari similis altissimo: vel ad fraudes suas occultandas/ vel

vt simplices illaqueet facilius ⁊ damnabilius perdat.

¶ Tredecimus ꝙ sancti prophete ⁊ alij sancti per tales artes habuerunt suas prophetias ⁊ miracula fecerũt: aut demones expulerunt. Error ⁊ blasphemia.

¶ Decimusquartus ꝙ deus per se immediate vel per bonos angelos talia maleficia sanctis hominibus reuelauerit. Error ⁊ blasphemia.

¶ Quindecimus ꝙ possibile est per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntatem seu desideriũ alterius error ⁊ hoc conari facere est impium ⁊ nepharium.

¶ Sexdecimus ꝙ ideo artes prefate bone sunt ⁊ a deo ⁊ qđ eas licet obseruare: qꝛ per eas quãdoqꝫ vel sepe euenit sicut vtentes eis querunt vel predicunt: vel qꝛ bonũ quãdoqꝫ prouenit ex eis. Error.

¶ Decimusseptimus qđ per tales artes demones veraciter coguntur ⁊ cõpelluntur: ⁊ non potius ita se cogi fingunt ad seducendos homines. Error.

¶ Decimusoctauus qđ per tales artes et ritus impios: per sortilegia: per carminationes ⁊ inuocationes demonũ per quasdã insultationes ⁊ alia maleficia nullus vnqꝫ effectus ministerio demonum subsequatur. Error. Nam talia quandoqꝫ permittit deus contingere vt patuit in magis pharaonis ⁊ alibi pluries vel quia vtentes seu consulentes propter malam fidem ⁊ alia peccata nephanda dati sunt in reprobum sensum: ⁊ demererentur sic illudi.

¶ Decimusnonus qđ boni angeli includantur in lapidibus ⁊ consecrant imagines vel vestimenta aut alia faciant que in istis artib⁹ cõtinent. Error ⁊ blasphemia.

¶ Uicesimus qđ sanguis vpupe vel hedi vel alterius animalis vel pergamenũ virgineum vel coriũ leonis ⁊ similia habeãt efficaciam ad cogendos vel repellendos demones ministerio huiusmodi artium. Error.

¶ Uicesimusprimus qđ imagines de ere plũbo vel auro vel de cera alba vel rubea vel alia materia baptisate exorcizate ⁊ cõsecrate seu potius execrate ſm predictas artes ⁊ sub certis dieb⁹ habeãt virtutes mirabiles: q̃ in libris taliũ artiũ recitant. Error in fide ⁊ phia naturali ⁊ astronomia vera.

¶ Uicesimussecũdus qđ vti talibus ⁊ fidẽ dare nõ sit idolatria ⁊ infidelitas. Error.

¶ Uicesimustertius ꝙ aliqui demones boni sint alij benigni alij omnia sciẽtes: alij nec saluati nec dãnati. Error.

¶ Uicesimusquartus ꝙ suffumigationes que fiunt in huiusmodi operationibus cõuertunt in spiritus: aut ꝙ sint debite eis. Error.

¶ Uicesimusquintus ꝙ vnus demõ sit rex orientis ⁊ presertim suo merito ⁊ alius occidentis. alius septentrionis: alius meridiei. Error.

¶ Uicesimussextus ꝙ intelligẽtia motrix celi influit in animam rationalem sicut corpus celi influit in corpus humanum. Error.

¶ Uicesimusseptimus ꝙ cogitationes nostre intellectuales ⁊ volitiones nostre interiores immediate causentur a celo/ ⁊ ꝙ per aliquam traditionez magicam tales possint sciri eo ꝙ per illam de eis certitudinaliter iudicare sit licitum. Error.

¶ Uicesimusoctauus articul⁹ ꝙ per quascũqꝫ artes magicas possumus deuenire ad visionẽ diuine essentie vel sanctorum spirituum. Error.

¶ Acta sunt hec ⁊ post maturam crebrãqꝫ inter nos ⁊ deputatos nostros examinationem: cõclusa in nostra cõgregatione generali parrhisius apud sanctũ Mathurinuz de mane super hoc specialiter celebrata. Anno dñi. M.cccxcviij. die. xix. mẽsis septembris. In cuius rei testimonium sigillum dicte facultatis presentib⁹ literis duximus apponendum.

¶ Originale huius determinationis est sigillatũ magno sigillo facultatis theologice Parrhisius.

¶ Sequũtur excerpta principaliũ articulorum tractatus cuiusdam contra errores fratris Johãnis de mõte sono ordinis predicatorum Parrhisius condemnatos.

¶ Prefatio.

Apoſtolicis verbis edocti. parati ſemper ad ſatiſfactionem omni poſcēti nos rationē de ea que in nobis eſt fide ad tuitionē eiꝰ quam profitemur orthodoxe ⁊ rationabilis quorumdam errorum condemnatio Parrhiſius nuper facta ac iuſtificatio exorte ſuper hoc cauſe ⁊ aduerſantium omniū quecūq; iniuſta rationabiliſq; conqueſtio oblocutio atq; vexatio ſingulis innoteſcat preſentem tractatum ſub apoſtolice Petri ſedis ⁊ ſedētis in ea ſummi pontificis correctione duximus cōpilandum. In quo vniuerſis chriſti fidelibus qui ipſum lecturi vel audituri ſunt ſupplicamus affectu vt equo animo puraq; mentis acie proſpiciant vniuerſa nobiſcum ⁊c̄. Ad honorem ſancte ⁊ indiuidue trinitatis cuius fidei cauſaꝫ agimus preſentem tractatū aduerſus errores fratris Johannis de monte ſono ordinis fratrum predicatorum nuper in parrhiſienſi ſtudio condemnatos ex deliberatione vniuerſitatis ſtudij parrhiſieñ. ⁊ ſpecialiter doctorum baccalaureorū facultatis theologice compoſituꝫ in tria capitula diſtinguemus.

¶ In primo ad fundādum proceſſum factum contra dictum fratrem per dictā facultatē theologie ac etiam proceſſum inde ſecutum coram domino epiſcopo Parrhiſienſi ad inſtantiam vniuerſitatis predicte declarabitur qualiter ad dictos epiſcopum ⁊ facultatē theologie pertinet aſſertiones hereticas vel in fide erroneas ⁊ cōtra aſſerētes eas Parrhiſius codēnare.

¶ In ſecūdo declarabitur ⁊ tam rationibus q̄ authoritatibus ſanctorū ⁊ doctorum probabit̄ ꝙ aſſertiones dicti fratris per cedulam dicte facultatis dicto domino epiſcopo tradite fuerunt rationabiliter condemnate.

¶ In tertio qr̄ magiſter ac procurator generalis ⁊ nōnulli dicti ordinis fratres cōtra predictum epiſcopum ⁊ ſibi adherentes ad ſedem apoſtolicā appellauerunt: inter memoratas dicti fratris aſſertiōes: vt prefertur damnatas aliquas ad ſancti Thome de aquino pertinere doctrinam quam aſſeruntꝫ per eccleſiam approbatā. ideo declarabitur doctrinam huiuſmodi ſancti Thome non ſic approbataꝫ eſſe ꝙ propter eam oporteat antedictam condēnationeꝫ aut dicti epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire.

¶ Capl̄m primum.

Circa primum principale eſt hec diuiſio premittenda. Qꝺ diffinitio circa ea que ſunt fidei. id eſt approbatio veritatis alicuius tanq̄ catholice vel reprobatio aut condemnatio appoſite falſitatis tāq̄ heretice aut in fide erronee poteſt eſſe dupliciter. Uno modo ſcholaſtice ⁊ doctrinaliter. Alio mō authoritatiue ⁊ iudicialiter. Et hic ſecundus modus eſt duplex ſm ꝙ hec authoritas iudiciaria eſt bipartita. Una eſt ſimpliciter ſuprema alia eſt inferior ⁊ ſubordinata. Juxta hanc trimēbrem diuiſioneꝫ que clara eſt: ſunt tres cōcluſiones principales declarande ⁊ deinde ex eis quedā alie ſubinferende. Prima erit de diffinitione iudiciali ⁊ authoritatiua ſuprema. Secūda de inferiori ⁊ ſubordinata. Tertia de doctrinali ⁊ ſcholaſtica. Et ipſaruꝫ probatio principaliter fundabitur in iure diuino. Prima igitur concluſio eſt. Ad ſanctam ſedem apoſtolicaꝫ pertinet authoritate iudiciali ſuprema circa ea q̄ ſunt fidei iudicialiter diffinire. ⁊ hec probatur: qr̄ ad illius tanq̄ ad ſupremi iudicis authoritatem pertinet in fide iudicialiter diffinire cuius fides nunq̄ deficit. Sed ſancte apoſtolice ſedis fides nunq̄ deficit: igitur ⁊c̄. maior eſt nota: ſed minor probatur qr̄ de hac ſancta ſede in perſona Petri Apoſtoli in ea preſidentis dictū eſt. Petre rogaui pro te vt non deficiat fides tua. Luce. xxij. Propter quod dicit Cyprianus. xxiiij. diſt. Qui ⁊c̄. Secunda concluſio eſt ꝙ ad epiſcopos catholicos pertinet authoritate inferiori ⁊ ſubordinata circa ea que ſunt fidei iudicialiter diffinire. Et hoc probat̄. Qr̄ ad eos pertinet iudiciali authoritate inferiori ⁊ ſubordiata i fide diffinire ad quos ptinet cō

similiter ecclesiā regere. Sed ad epos catholicos ptinet sm̄ igitur et pmū. Maior patet: quia ecclesie regimen maxime concernit fidē: et ideo cui iure diuino cōmittit ecclesiā regere ei eodem iure cōmittit de fide cognoscere et iudicare. Sed minor pbat auctoritate Pauli Act. xx. vbi dicit. Attendite vobis et vniuerso gregi in quo vos spūssanctus posuit epos ecclesiā regere dei. Unde patet q̄ de iure diuino et auctoritate spūssancti epi positi sunt ad regimen ecclesie dei. Regimen aūt importat iudicialē auctoritatē ergo sequit̄ q̄ ad eos pertinet auctoritate iudiciali inferiori et subordinata et supme auctoritati subiecta ecclesiā regere et per ꝯñs de fide cognoscere et in ea diffinire. Unde patet q̄ de tali regimine ad fidem ptinere loquatur apostolus ꝛc.

¶ Tertia ꝯclusio est q̄ ad doctores theologos ptinet determinare de doctrinali et scholastica circa ea que sunt fidei doctrinaliter diffinire ad quos ptinet sacrā scripturā docere et ex ea hereticas assertiones et in fide erroneas reprobare ac veritates catholicas approbare. Sed ad doctores theologicos pertinet scđm igit̄ et primū. Probationes minoris et maioris vide si vis in dicto tractatu. Ex pdictis conclusionibus patet responsio ad principalē articulū. s. q̄ ad epm parrhisieñ. et ad theologie facultatez ptinet assertiones hereticas aut in fide erroneas et contra eas asserentes parrhisius condēnare. quia per secundā cōclusionē patet q̄ hoc ad epm ptinet diffiniendo iudicialiter. Et per tertiā cōclusionē patet q̄ ad facultatē theologicā pertinet diffiniēdo doctrinaliter. Sed adhuc ad magis fundandū propositū tres alie cōclusiōes ex premissis sunt subinferende.

¶ Quarta igit̄ conclusio est q̄ ad dictos epm et facultatē theologie ptinet non solum cōiunctim sed et diuisim modis pdictis assertiones hereticas aut erroneas condēnare lʒ tm̄ qñqꝫ rōnabiliter cōsueuerint in hmōi cōdēnatione cōiunctim procedere. Probationes dimittuntur hic causa breuitatis.

¶ Quinta conclusio ad dictam facultatē theologie cōtra certas personas. scʒ contra singulares magistros ꝛ baccalaureos eidem facultati iuratos pertinet qñqꝫ nō solum doctrinaliter sed etiam iudicialiter aliquomodo assertiōes hereticas aut erroneas condēnare. Et hec conclusio pbatur ex triplici radice. Prima probatio fundatur ex concessa potestate ꝛc. Secūda probatio fundatur in obseruata consuetudine ꝛc. Tertia eiusdē cōclusionis pbatio fundat̄ in publica vtilitate ꝛc.

¶ Sexta cōclusio est q̄ ad supiorem iudicem ptinet processum p dictos epm et facultatē theologie factū nec sine magna ꝛ notabili cā fauorabiliter impedire nec approbationi cōtra eos in cā fidei interiecte sine matura deliberatione ꝛ preuia informatione deferre. Et hec pbat̄: qꝛ ꝛc. Ex dictis conclusionib⁹ ad ppositū applicatis: patet luce clarius iustificatio pcessus facti contra dictū fratrē Johannē sicut patet in singulis articulis.

¶ Primus igitur articulus est. Quod cū dictus frater infra scriptos errores Parrhisius in scholis publice dogmatizauerit: et coram facultate theologie euocat⁹ per decanū eiusdem facultatis monitus charitatiue ipsos corrigere recusauerit, ptestans eos vsqꝫ ad mortē velle defendere dicta facultas errores huius potuit ꝛ merito debuit doctrinaliter condēnare prima pars. s. q̄ hoc potuit patet ꝛc.

¶ Scđs articulus est: q̄ dicta facultas theologie coassūptis sibi magistris aliarum triū facultatū vniuersitatis Parrhisieñ. doctores prius per eos examinatos ꝛ doctrinaliter cōdēnatos merito debuit dño epo parrhisieñ. tanqꝫ iudici ordinario iudicialiter denunciare. Et hoc clare patet ex secūda cōclusione ꝛ eius pbatione sed adhuc ꝛc. Quāobrē pnominate facultatis theologice magistri trib⁹ aliis facultatibus sibi coassumptis et coadiūctis nunciauerūt ecclesie. Ex quibus patet triplex ratio denunciationis predicte quā secreta et charitatiua monitio precessit licet tamen hoc non esset necesse sicut patet ex doctrina sācti Thome. ij. ij. q. xxxiij. ar. vij. vbi docet q̄ peccata publica sunt publice arguenda iuxta illud

apoſtoli ad Thimo.v. peccantem coraz
omnibus argue vt ceteri timorē habeāt.
Quod intelligitur de peccatis publicis:
vt dicit Aug. in li. de verbis dñi ꝛc.

¶ Terti⁹ articulus eſt ꝙ dicta facultas
in ſcholis ſuis theologicis et dictus ep̄s
in locis ſue dioceſis premiſſorū errorum
dogmatizationē publicationē aut defen
ſionem finaliter inhibere potuerunt ꝛ de
buerunt iudicialiter prohibere ꝛc.

¶ Sed huic oraculo opponuntur tria q̄
ponit dictus frater in ſupplicatione ſua
ſeu querela dño pape expoſita: in qua fe
re tot ſunt mendacia quot ſunt verba.

¶ Primū eſt quia alique concluſionum
ſuarum trahuntur ex doctrina ſcti Tho=
me: quam facultas theologie alias exp̄ſ
ſe commendauit: et dñs Stephan⁹ ep̄s
parrhiſieñ. ꝑ ſuas litteras approbauit.

¶ Secundum eſt ꝙ dominus Urban⁹ pa
pa quintus per eius bullam vniuerſita=
ti ſtudij Tholoſani ſcripſit ꝛ voluit eiuſ
dem ſancti doctrinam tanꝗ benedictam
ꝛ catholicam ſequi ꝛ teneri a chriſticolis
et ſtudioſis: et eam pro virtutibus am=
pliari.

¶ Tertium eſt ꝙ ſolius ſedis apoſtolice
eſt declarare dānare ꝛ approbare. Unde
poſtea concludit ꝙ dictus dñs ep̄s appo
nens falcem in meſſem ſummi pontificis
dictas concluſiones pronunciauit et de=
creuit falſas hereticas ꝛ erroneas. Et cau
ſam ſubdit ibidem / quia iſta que tan=
gunt fidem ſunt de maioribus eccleſie
cauſis et que ad ſolum ſummum ponti=
ficem pro examinatione et deciſione de=
ferri debent. Ex quibus ſequi videtur ꝙ
nec epiſcopus nec facultas predicta con=
cluſiones. predictas potuerunt iudicia=
liter damnare nec earum dogmatizatio=
nem aut publicationem vel defenſionem
finaliter cohibere. Ad illa autem facili=
ter reſpondetur.

¶ Unde ad primum reſpondet vniuerſi=
tas in ſuis litteris patentibus. Nos in=
quit milleſies diximus: ꝛ vt videm⁹, non
ſufficit qualiter ſancti Tho. doctrinam
in dicta noſtra condēnatione nequaꝗ re
probamus: ſed hunc eiuſqꝫ fautores do=
ctrinam eius ad diſtortū fideiqꝫ abſonuz
ſenſum adaptantes aut vltra ꝗ fieri de=
bet contra eiuſdem doctoris documentū
dilatantes condēnamus: audacter aſſe=
rimus. Et hec clare patebunt ex dicendis
in ſecundo et tertio capitulis: vbi mani=
feſte probabitur ꝙ predicte erronee con=
cluſiones non trahuntur ex doctrina ſan
cti Tho. ſed magis cōtrariantur eidem.

¶ Ad ſecundū reſpōdetur ꝙ ex predicta
bulla dñi Urbani vel ex preallegata lr̄a
dñi Steph. ep̄i aut alia quacūqꝫ littera
autentica non poteſt ſufficienter conclu=
di ꝙ ſancti Thome doctrina ſit in omni
bus approbata / ſicut clare oſtendet in
tertio capitulo huius tractatus. Et ad
hoc adijciunt aliqui talem rationē. Illa
doctrina non poteſt ſic eſſe in omnibus
approbata que multa continet in fide er
ronea. Sed vt dicūt predicta ſancti Tho.
doctrina non ſoluz in materia de abſolu
ta neceſſitate creature de qua p̄ſentes cō
trouerſie inferius in tribus vltimis con=
cluſionibus tertij cp̄. ſpecialiter tractabi
tur / ſed etiam in pluribus alijs multa cō
tinet in fide erronea: quod declarāt. Nā
in prima parte ſum. q̄ſt. xlvij. ar, vl. i re=
ſponſione vltimi arti. dicit ꝙ non eſt poſ
ſibile aliā terram eſſe ꝗ iſtam quia om=
nis terra naturaliter ferretur ad hoc me=
dium vbicunqꝫ eſſet: et notum eſt ꝙ nō lo
quitur de potentia nature.

¶ Item in articulo vltimo dicit ꝙ impoſ
ſibile eſt duos āgelos eſſe vnius ſpeciei:
ꝛ ꝙ impoſſibile eſt eſſe plures albedines
ſeparatas a ſubſtantijs / que vidētur eſſe
contra articulum de omni potentia dei /
et contra veritates creditas circa ſacra=
mentum altaris.

¶ Item. j. q. lxxviij. ar. iij. et. vj. et in que=
ſtionibus diſputatis tenet articulum de
vnitate forme ſubſtantialis in hoīe: qui
eſt decimusquart⁹ articulus quinte par
tis de euan. eterno dānat⁹ ꝑ Alexādrū.

¶ Item ex hac opinione Thome de vni=
tate forme ſicut dicit in gloſa Okam in
dialogo ſuo concluſiones ſequūtur que
in anglia fuerunt ſcandoloſe ſcilicet ꝙ
corpus Chriſti non fuit idem numero vi
uum et mortuum: et hoc concedit ſanct⁹
Thomas in queſtiōibus diſputatis. q.

lxiij. quod non fuit simpliciter. Unde sequitur ultra ꝙ caro mortua nunꝗ̄ fuit viua / et ꝙ corpora sanctorum mortuorum nunꝗ̄ fuerunt corpora sanctorum viuentium / et ideo reliquie corporuꝫ sanctorum nunꝗ̄ fuerunt partes corporum viuentium: nec corpus christi quod fuit vulneratum in cruce iacuit in sepulchro / que omnia sunt absurda. Ex quibus et alijs pluribus erroribus contra quos quidam doctores speciales cōposuerūt tractatus concludunt isti ꝙ huiusmodi doctrina non potest esse in omnibus approbata: nec hoc obstat eius sāctitati vel canonizationi: quia non obstante glorioso martyrio Cypriani ipse errauit in fide / sicut patet. iiij. sententiarum. dist. vj. ⁊. j. dicetur. c. iij. Unde sanctitas vite non infert sanctitatem doctrine / sicut patet de Papia martyre / qui fuit patronus secte heretice. Unde ex his omnibus inferunt ꝙ predicta approbatio. Urbani quinti non est huius doctrine approbatio vniuersalis / sed tanꝗ̄ doctrine vtilis et in multis probabilis sicut doctrina pape magistraliter dicta sola habet auctoritatem magistralem sicut dominus Innocen. quartus de suo apparatu testat᷒ est. Sed de hac materia copiosius infra dicetur in tribus primis conclusionibus tertij ca. et ideo breuius pertransimus. Ad tertium obiectum respōdetur primo ꝙ nec facultas ⁊c.

Capitulū. ij.

Circa secundū principiū ī quo declarandū est ꝙ assertiōes dicti fratris per cedulam theologie facultatis dicto dño epo traditā fuerunt rationabiliter condēnate. Premittenduꝫ est vnum pambulum generale quod in aliquibus dictarum assertionum et earum condēnatione est necessario prenotandū: vcꝫ ꝙ lꝫ aliqua propositio vel assertio possit hr̄e aliquē sensum. verūtn̄ pōt rōnabiliter cōdēnari tanꝗ̄ reuocanda propter alium sensum falsum in ea vel in eius ꝓbatiōe ītellectū. Et hec suppositio ꝓbaꝶ tā rōnibus ꝗ̄ auctoritatibus sanctorum doctorum et specialiter ex dictis sancti Thome de aquino vt pars aduersa ⁊c. Quarto probatur supposito premissa et singulariter declaranda est per exemplum sumptū ex doctrina ecclesie. Nam per ecclesiam nonnūꝗ̄ assertio ambigua habens aliquem sensum catholicum est dānata immo quandoqꝫ assertiones cōtradictorie s̄m vocem per eam sunt dānate: et ideo altera earum vel vtraqꝫ aliquem habet sensum catholicū. Et ecce exēpluꝫ manifestū. Nam Isido. in li. ethy. c. v. li. viij. et habeꝶ. xxiiij. q. iij. c. quidam autē aperte insinuant ꝙ vtraqꝫ istarum. deus creat mala. deus non creat mala est heresis ꝯdēnata: vnde et assertores vtrinsqꝫ reputat hereticos dictos Colicíani a quodam Colico nominati: qui dicunt deum non facere mala: contra illud quod scriptum est. Ego deus creans mala. Floriani a floriano qui econtrario dicunt deuꝫ creasse mala contra illud quod scriptuꝫ est. Fecit deus omnia bona.

Ex quibus colligiꝶ ꝙ vtraqꝫ istarū est heresis condēnata: et tamen ista assertio deus creat mala habet aliquem sensum catholicum scꝫ istū: deus creat mala pene et similiter ista: deus non creat mala habet sensum catholicū scꝫ istū deus nō creat mala culpe ⁊c. Hac igitur suppositiōe preambula sic firmiter stabilita singillatim declarandū est ꝙ assertiones dicti fratris fuerūt rōnabiliter cōdēnate.

Prima igiꝶ ꝓpositio sua fuit. Maior est vnio hypostatica ī christo ꝗ̄ vnio triū personarū in essentia increata.

Secunda. Possibile est esse aliquam creaturam puram in puris naturalibus que ita posset sibi ⁊ homini mereri sicut anima Christi concurrente gratia habituali / non est tamen aliqua possibilis que tam conuenienter congruenter ⁊ sufficienter hominem posset redimere et saluare sicut Christus. Et ista condēnatur reuocanda tanꝗ̄ falsa et male sonans et erronea ad intellectum probationis sue videlicet de gratia anime christi quo ad primam eius partem.

Tertia aliqua pura creatura rationalis potest in puris naturalibus beatifice dei essentiam intueri et hanc dicit patere

de creatura predicta. Et ista condénatur reuocanda. alias parrhisius damnata tanq̄ erronea in fide.

Quarta Aliqua pura creatura est possibilis perfectio anima christi in merendo: puta gratia anime christi. Et hec dānatur reuocanda tanq̄ falsa erronea: absurda in theologia et philosophia et theologice doctrine irrisiua. Addit huic propositioni istam verificationem et si non quo ad q̄titatem meriti: tamē quo ad modum merendi/et hec omnia eidem prodesse non possunt.

Quinta videtur mihi q̄ talis creatura si poneret̄ esset simpliciter genus. Et hec condēnatur reuocanda sicut immediate precedens.

Sexta ponere aliquod creatum vel aliqua creata esse simpliciter & absolute necesse est non esse contra fidem. Et hec condēnatur reuocanda tanq̄ falsa et male sonans in fide secundū comunē modum theologorum.

Septima necesse eē non repugnat esse causatū. Et hec condēnatur reuocanda tanq̄ falsa et erronea in fide.

Octaua magis est consonū fidei ponere aliquid circa primum esse absolute et simpliciter necesse q̄ ponere ipsum sine aliqua additione esse necesse esse. Et hec condemnatur reuocanda tanq̄ falsa et erronea propter falsam implicationem et erroneā comparationis quā icludit q̄ aliquam rem creatam esse necesse esse scilicet sine aliqua additione est consonum sacre scripture/et per consequens aliqd creatum est increatū/quod cōtradictionem includit.

Nona. Asserere aliquid fore verum/ qd est contra sacram scripturam est expressiue contra fidem. Et hec condemnatur reuocanda tanq̄ falsa et iniuriosa sanctis & doctoribus si eam intelligat vniuersaliter prout in probatione eius videtur pretendere.

Decima non omnem hominem preter christum contraxisse ab Adam peccatum originale est expressē contra fidem. Et hec dāmnatur reuocanda tanq̄ falsa scādalosa et piarum aurium offensiua et p̄sumptuose asserta non obstante probabilitate questionis: vtrum beata virgo fuerit in peccato originali concepta &c.

Undecima: beatam Mariam virginē et dei genitricem non contraxisse peccatum originale est expresse contra fidem. Et hec condemnatur reuocanda tanq̄ falsa scandalosa presumptuose asserta et piarum aurium offensiua.

Duodecima: tantum est contra sacrā scripturam vnum hominem esse exemptum a peccato originali preter christū sicut si decem homines ponerentur exempti. Et hec condemnatur sicut precedens reuocanda tanq̄ falsa scandalosa p̄sumptuose asserta et piarum aurium offensiua.

Tredecima: magis est expresse contra scripturam sacram beatam virginem nō esse conceptam in peccato originali q̄ asserere ipsam simul fuisse beatam & viatricem ab instanti sue conceptionis vel sanctificatiōis. Et postq̄ probauit contrariū/dixit q̄ pari modo videretur dici q̄ magis est expressum ipsam vnitā fuisse hypostatice et hoc idem in consistorio et in scripto suo corā iudicibus recitauit. Hec autem propositio condemnatur sicut precedens reuocanda tanq̄ falsa scādalosa presumptuose asserta et piarum aurium offensiua et merito potuisset rigorosius condemnari/quia nulla precedentium est ita temeraria.

Quartadecima et vltima. In expositione sacre scripture siue declarando per ecclesiam siue per doctores sine exceptione per quecunq̄: de sacra scriptura et non aliunde trahenda est determinatio declaratio siue acceptio/sicut in grammatica contra regulas poni in eodem exceptio reperitur. Et hec condemnatur reuocanda tanq̄ falsa et erronea si intelligat quod exceptio vel expositio sit trahenda expresse: et explicite ex scriptura sacra et non aliunde prout videtur pretendere aliter non esset ad propositum suum. Harū propositionum improbationes diffuse et pulcherrime ponunt in dicto tractatu.

Capitulū.ij.

Circa tertium principale in quo
declarandū est ꝙ doctrina sancti Thome
nō sic ē approbata ꝙ ꝓpter eā oporteat
ante dictam condēnationem aut dicti epi
scopi processū aliqualiter impedire pre=
mittēda est hec diuisio. Qd aliquā doctri
nam esse per ecclesiam approbatā potest
tripliciter intelligi. Uno modo ꝙ talis do
ctrina sit per ecclesiam tanq̄ vtilis ⁊ in fi=
de ꝓbabilis acceptata ⁊ tanq̄ talis inter
scholasticos diuulgata. Secundo modo
ꝙ talis doctrina sit sic approbata ꝙ opor
tet credere ꝙ ipsa sit in omni sui parte ve=
ra. Tertio modo sic vt ipsa sit sic appro=
bata vt oporteat credere ꝙ ipsa in nulla
sui pte sit in fide erronea vel hr̄tica. Nā
multa sunt falsa que non pertinent ad fi=
dem / que tamen non inducunt errorē con
demnabilem ⁊ in talibus non cadit here=
sis q2 heresis importat corruptionē fidei
christiane. In talibus autem falsitas aut
error ad corruptionem fidei christiane nō
pertinet / vt dicit sanctus Tho. ij.ij. q. de
heresi. ar. ij. Et ideo patet ꝙ approbatio
alicuius doctrine secūdo modo maior est
approbatione alicuius tertio modo. Pri=
mus autem modus approbationis mul=
tum differt a duobus alijs / q2 multe sunt
doctrine illo primo modo approbate que
cōtinent non solum falsa / immo etiā que=
dam in fide erronea: vt inferius patebit.
Unde primus modus approbationis cō=
munis est multis doctrinis seu libris vel
tractatibus sanctoꝝ: ⁊ doctoꝝ: sed secun=
dus ⁊ tertius valde paucis scriptis cōue=
niunt, scꝫ soli doctrine scripture sacre ⁊ vni
uersalis ecclesie vt quidā dicunt: sicut ap
parebit ex dicendis: ⁊ ideo vterq̄ ipsorū
maior est primo. Quilibet aūt predictorū
modorum potest subdiuidi / q2 talis ap=
probatio alicuius doctrine potest esse ex=
pressa vel tacita. Expressa quidē per scri=
pturam autēticam sicut per authoritatē
scripture diuine vel constitutionē ecclesie
vel bullam apostolicā aut aliā litteram
autenticā alicuius persone vel collegij in
hoc potestatē habentis. Et sic expresse ap
probata est doctrina scripture sacre noui
⁊ veteris testamenti generaliū conciliorū /
epl'arū decretaliū ⁊ quorūdā opusculoꝝ
sanctorū patrum: sicut ptꝫ ex decreto Ge
lasij pape. xv. di. c. sancta Romana. Ta=
cita vero pōt esse alicuius doctrine appro
batio p' tolerantiam seu ꝑmissionē eccl'ie
⁊ sic multe sunt doctrine approbate non
solū sanctoꝝ patrū: sed etiā quorundā
doctoꝝ ⁊ magistroꝝ qui scripserūt sum=
mas lecturas. diuersas ⁊ in quibusdam
inter se aduersas tā in theologia q̄ in iu
re canonico: sicut ptꝫ de multis doctori=
bus vniuersitatis Parrhisien. ⁊ aliorū
studioꝝ. Et hec tacita eorū approbatio
habet' implicite ex ꝑallegato decreto Ge
lasij pape vbi dr. Opuscula atq̄ tractat'
oīm patrū orthodoxorū: q̄ in nullo a ceē=
tur sancte Ro. ecclesie consortio deuia=
uerunt / nec ab eius fidei predicatione se
iuncti sunt / legenda decernim'. Un̄ quia
hic gn̄aliter oīm ꝑallegatorū magistrorū vel
doctoꝝ q̄ hmōi sunt approbata tacita. s
⁊ implicita: lꝫ nō explicita: sꝫ de opuscu
lis eorū diligenter obseruādū est qd ibi=
dem sequitur. Qd cū hec ad catholicorū
man' aduenerint beati pauli apl'i sentē
tia precedat. Oīa probate qd bonū est te
nete. Iuxta primā diuisionē declarande
sunt tres principales cōcl'iones circa ap=
probationē doctrine sancti Thome / dei=
de alie tres speciales circa doctrinā ei'
de absoluta necessitate creature.

¶ Prima igit' conclusio est ꝙ doctrina sā
cti Thome in opusculis suis theologicis
cōtenta primo mō est per ecclesiā appro
bata: ⁊ tanq̄ vtilis ⁊ probabilis diuul=
gata: ⁊ hec probatur. q2 ⁊c.

¶ Scda cōcl'o est. Predicta sancti Tho.
doctrina nō est scdo mō per ecclesiam ap
probata sic. s. ꝙ oporteat credere ꝙ ipsa
in omni sui parte sit vera. Et hec proba=
tur q2 ⁊c.

¶ Tertia concl'o. Prefata sancti Thome
doctrina nō est tertio mō predicto ꝑ eccle
siam approbata sic. s. ꝙ oporteat crede=
re ꝙ ipsa in nulla sui parte sit in fide er
ronea vel heretica: ⁊ hec conclusio ꝓba=
tur: quia ⁊c.

¶ Scdo principalr ꝓbat' tertia ꝯcl'o / q2 ꝟ
illa nō opꝫ credere doctrina ꝙ ipsa i nul
la sui parte sit in fide erronea / vel hereti

ea in qua quidem continent multe con=
trarietates ꝛ repugnantie etiam in mate
ria ad fidē pertinēte sed multe huiusmo
di repugnantie ꝛ cōtrarietates ꝯtinētur
in doctrina sancti thome igr̄ ꝛc. Maioꝛ ē
nota ſꝫ minoꝛ probat/ ꝛ de multis exem=
plis breuitatis cā pauca ponent.
¶ Primū exēplū est qꝛ primo snīaꝝ dist.
xi. arti. iiij. tenet sanctus Thomas ꝙ pa
ter ꝛ filius possunt dici duo spiratores/
sicut spirantes. In prima vero parte sue
summe. q. xxxvi. ar. vi. dicit ꝙ sunt vnus
spiratoꝛ ꝛ nō duo ꝛ tn̄ hec materia mul=
tū ad fidē pertinet: cū in cōcilio lugdun̄.
sub Gregorio decimo celebrato fuerit dif
finitū ꝙ spūssanctus a patre ꝛ filio non
duabus spirationibꝰ: sed vnica spiratio
ne ꝓcedit: sicut pꝫ in. c. fideliter. extra de
sum. tri. ꝛ fi. ca. li. vi.
¶ Scōm exēplū est ꝙ in. ij. snīaꝝ di. i. di=
cit ꝙ creatio instrumētaliter cōicare po=
tuit creature sustinēs in hoc opinionem
magistri li. iiij. dist. v. in qua tn̄ ab aliis
doctoribꝰ cōiter nō tenet. In pria ṽo p=
te summe. q. xlv. ar. v. dicit ꝙ non/ ꝛ idem
dicit in secundo contra gentiles. ca. xxi. ꝛ
in questione de veritate.
¶ Tertium exemplū pōt poni: qꝛ in secū
do snīaꝝ: ꝛ similiter in quarto tenet: qꝺ
ols homo preter xp̄m concipitur in pecca
to originali: ꝛ in primo tenet ꝙ beata vir
go non fuit concepta in peccato origina
li sicut supra dictum est ꝛ tamē pars ad
uersa contra quā agimus asserit sꝫm ex
presse esse: immo expressissime contra fi=
dem/ ꝛ ideo habet concedere ꝙ doctrina
sancti Thome in hac parte est in fide er=
ronea.
¶ Quartuꝫ exemplū qꝛ in tertio sentētia
rum di. vi. q. ij. ar. ij. dicit ꝙ prima opio
ibi posita a magistro non est heretica li=
cet sit falsa. s. filius dei assumpsit homi
nem ex humana carne: ꝛ aīa rationali cō
stitutū: ꝛ ille hō cepit esse deꝰ: ꝛ deus ce=
pit esse homo ille. In tertia ṽo pte sum.
q. ij. ar. iiij. in fine ꝺꝛ ꝙ est heretica ꝛ dā
nata in concilio.
¶ Quintū exēplū est qꝛ in. iiij. sen. distin.
xxxviij. ar. iiij. in solutiōe tertij argumē=
ti dicit ꝙ papa pōt dispensare in voto cō
tinentie ꝛ in. ij. ij. q. lxxxviij. ar. xi. dicit ꝙ
nō: allegās decretalē. Cū ad monasteriū
eꝫ de sta. mo. vbi in fine illiꝰ decretal. dꝛ
ꝙ abdicatio ꝓprietatis/ sicut ꝛ custodia
castitatis est adeo annexa regule mona
chali vt cōtra eā nec summꝰ pontifex pos
sit indulgere: sed hec secūda opinio vide
tur esse erronea in fide cum sit cōtra ob=
seruantiā ecclesie q̄ in tali voto quꝫ dis=
pensauit: sicut ostendit dn̄s durandꝰ in
quarto.
¶ Sextuꝫ exemplū generale qꝺ sumitur
ex quodā tractatu sancti Thome de con
cordia quorūndam dictorū suoꝛuꝫ inter
se discordantiū: q̄ incipit ꝯtrā sibunt plu
rimi ꝛ multiplex erit scia: vbi multa di=
uersa. aut aduersa: que in doctrina sua
continent corrigit ꝛ expōit. Et qꝛ ṽisimi
le est ꝙ tūc nō ola huiusmodi sibi occur
rerunt: ideo in fine prologi sui supplicat
libroꝝ suorum lectoribus ita dicens. Si
quis aliquid inuenerit nō cōcordāter si
nō sit manifesta cā dicēdi ex q̄ sꝫm hyla.
accipienda est intelligentia dictorum/ di
scretiorē ꝛ magis exe citatū consulat: si
vero non fuerit inuentum quō vtrūqꝫ sta
re possit: id illoꝝ eligat qꝺ magis cōso=
num veritati iudicauerit: alterum vero
nos ipsi reuocaremus si talis discordia
nobis occurreret. Ex quo dicto correlarie
sequitur ꝙ si in doctrina sancti Thome
aliqua assertio reperiret q̄ esset heretica
aut in fide erronea nō propter hoc seque
retur ꝙ asserens fuisset hereticus: qꝛ sꝫ
eam ꝑtinaciter non asseruisset cum ad re
uocationē humiliter se offerat. Si enim
beatus Cyprianus ꝛ beatus hieronymꝰ
licet erroneas opiniones / vel hereticas
scripserint: quas reuocasse non leguntur
vt infra dicet/ qꝛ tn̄ eas pertinaciter non
defenderunt non sunt heretici iudicādi/
ꝛc. ꝛ propter hoc solum quod heresim te
nuerit: ṽbo vel scripto nō esset post moꝛ
tem de heresi accusandus nisi ꝓbari pos
set ꝙ talē heresim pertinaciter tenuisset.
Ex hoc pꝫ ex dictis sancti Thome in. ij.
ij. q. de heresi. ar. ii. in solutiōe ad tertiū
argumentū vbi allegat Aug. xxiiij. q. 3.
dicentem. Si qui sentētiam suam quis
falsam atqꝫ peruersam nulla pertinaci

animositate defendūt querunt autem tacita solicitudine veritatem corrigi parati cum inuenerint nequaq̄ sunt inter hereticos cōputandi. Unde concludit q̄ si aliqui doctores dissensisse videntur in vel cōtra ea quorum nihil interest ad fidem vel etiam in quibusdam ad fidem pertinentibus que nondum erant per ecclesiam determinata non est vitium heresis: postq̄ autem essent determinata authoritate ecclesie vniuersalis: si quis tali determinationi pertinaciter resisteret vel repugnaret hereticus esse sentiretur. Et hoc dicit sanctus Tho. propter dissensionem que fuit inter Hie. et Augu. circa cessationem legalium. Ex quibus omnibus satis patet q̄ idem sanctus Tho. qui Aug. in regula et in doctrina sequitur sicut magistrū discipulus dicere potuit et debuit cum eodem Aug. errare potero sed hereticus non ero q̄a nō oportet credere q̄ doctrina sua in nulla sui parte fuerit heretica vel in fide erronea licet ipse nō fuerit hereticus.

¶ Tertio probatur eadem conclusio q̄ si oporteat dicere q̄ hmōi doctrina in nulla sui parte sit in fide erronea vel heretica hoc maxime esset q̄ ipsa est per ecclesiam approbata: sed aliqua est doctrina multomagis approbata q̄ doctrina sctī Thome: que tamen in aliqua sui parte est heretica vel erronea in fide/ igitur hoc etiaꝫ sine vlla temeritate dici poterit de doctrina sancti Tho. non obstante eius approbatione: consequentia est clara et maior nota/ q̄ illi fundamento innitiť pars aduersa. Sꝫ minor ꝓbať per multa/ exēpla.

¶ Et vt a maioribus ad minora procedatur. Primuꝫ exemplū ponitur de doctrina Beati Petri Apostoli quam nulli dubiuꝫ est esse magis approbatam quā doctrina Beati Pauli pro omnibus ad fidem pertinentibus que verbo aut facto docuit: cōstat q̄ huiusmodi doctrina in aliqua sui parte fuit in fide erronea. scꝫ in illa parte in qua Paulus Apostolus eum reprehendit de qua reprehensione dicitur ad Gal. ij. ca. Cum autem venisset cephas antiochiam in faciem ei restiti quia reprehensibilis erat. Et causaꝫ reprehēsionis ipsius et aliorum per eius doctrinam errantiuꝫ subdit: q̄ certe non recte ambulabat ad veritatem euangelij. Et sic patet q̄ errabat contra veritatem euangelij: q̄ eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Unde etiā pꝫ q̄ in errore fidei minor reprehendere pōt q̄tūlibet maioreꝫ: cū paul⁹ sic reprehenderit Petrum principeꝫ apostolorum. et ideo non debet mirum nec temerariū iudicari si minores doctores reprehenderent sanctum Thomā vbi ostēderent eum errasse in materia fidei.

¶ Secundū exēplū est de doctrina sancti Cypriani q̄ inter doctores approbatos primus noīatur in decreto Gelasij pape xv. di. c. sancta Romana. et tñ eius doctrina in aliquibus fuit erronea. Uñ de baptismo paruulorum eundem reprehēdit Aug. de conse. di. iiij. c. quomodo et merito erat reprehendēd⁹: lꝫ esset sanct⁹ martyr et insignis sicut ponitur. xxxij. di. c. porro. Reprehēsibilis aūt erat: q̄ s. baptisma hereticorū lauacrū diaboli appellabat. Uñ Aug. li. ij. ꝯtra quēdā donatistā de scripturis Cipriani dicit sic. Quod in eis diuinarū scripturarum authoritati cōgruit cū laude eius accipio: qđ autem non ꝯgruit cū pace eius respuo: et. s. Uiri hui⁹ laudē assequi nō valeo: ei⁹ multis lrīs mea scripta non cōparo: eius ingeniū diligo: eius laude delector: eius charitateꝫ miror/ eius martyrium veneror. Hoc qđ aliter sapuit non accipio: q̄ ecclesia non accipit pro qua sanguinē fudit.

¶ Tertiū exēplū est de doctrina btī Hieronimi q̄ in predicto decreto Gelasij inter approbatos doctores numeratur/ cuius eloquiū vt Aug. de eo ait contra Julianum ab oriente in occidentē instar solis refulget ac etiā intātū defert ecclesia vt sacre scripture testimoniū pre ceteris interpretibus ex eius translatione suscipiat: et tñ constat q̄ eius doctrina in aliqua sui parte conceditur fuisse erronea: etiā in hisque ad fidem et doctrinam Apostolicam pertinere noscuntur. Nam sicut habetur in decretis. xxvi. dist. circa doctrinā btī pauli apostoli dicentis: oportet episcopum esse vnius vxoris virū et nō plurium. Hieronimi et Augusti. contrarias sententias protulerunt. Hinc est q̄ glo. in predicta dis.

c.j.dicit ꝙ male sentit hic hiero. Augu. eũ corrigit in proximo. Isti etiã sancti sicut ptz in eorũ epl'is vt recitat glosa. ad Gal.ij.cap.ij. de reprehensione: qꝛ Paulus dicit petrũ apl'm esse reprehensibilẽ cõtrariũ sentiebãt vt supra tactũ est: ꝛ nõ alterꝰ eorũ circa veritatem euãgelij erroneã opinionẽ tenebat. De Augus. etiã ꝛ alijs pluribus approbatis doctoribus / simile posset ostendi.

¶Quartum exemplũ de doctrina xp̃iana / seu cõpilatione mgr̃i sententiarum q̃ in studijs generalibus ꝛ qñqꝫ ex mãdato apostolico publice tanqꝫ approbata ꝛ autentica legitur: ꝛ tñ in ea aliqua continentur in fide erronea: sicut est illa opinio quã tenet in.iij.di.xxij. ꝙ xp̃s in triduo sue mortis fuit homo: ꝛ quedã alie in quibꝰ cõiter reprobatur. Hoc tñ nõ obstante videtur ꝙ eiꝰ doctrina sit magis autentica qꝫ doctrina sancti Thome.

¶Quintum exẽplũ est de doctria seu cõpilatione decreti. Gratiani q̃ a doctoribus decretorum tanqꝫ approbata ꝛ autẽtica legitur: ꝛ a qua ꝛ nõ a lectura decretalium doctores decretorum ꝛ non doctores decretalium nolant: ꝛ tñ illa doctria in aliqua sui parte est erronea in fide / sicut ptz.xxxiij.q.iiij.c.sed obijcit: vbi narrat Gratianus ꝙ tempore regis Achab fuerunt missi duo quiquagenarij ad heliam q̃ dixerunt ei. Hõ dei rex isr'l vocat te. ꝙ est heresis explicita: qꝛ cõtraria veritas est explicite approbata: qꝛ hoc accidit tẽpore Ochozie mortuo rege achab: sicut expresse in sacra scriptura reperitur iiij. Reg.c.j. Unde si gratianꝰ pertinaciter ei adhesisset fuisset manifestus hereticus: sed non fuit hereticus: qꝛ nõ pertinaciter sed inaduertenter illud dixit. Unde super illo passu dicit glo. ꝙ ipse confundit hystoriam. non eñ Achab misit illos quinquagenarios: sꝫ rex Ochozias nec etiã illud cõtigit tpe Achab sed sub Ochozia. In pluribus etiã alijs locis reprobat Gratia. sicut patꝫ.xj.q.iij.c. ad mensurã. ꝛ.xij.q.j.c.j. ꝛ alijs qꝫ pluribus locis. Et dicunt aliqui ꝓpter hoc ꝙ multis licet negare glosas decretorũ ꝛ decretalium cũ glosa aperte negat tertiũ. Et consimiliter dicũt aliqui de glosis ordinarijs biblie q̃ tamẽ videntur esse maioris authoritatis qꝫ doctriua sancti tho. cũ allegant authoritatiue.

¶Sextum exemplũ potest poni de quibusdaꝫ doctoribꝰ qui non sunt sancti canonizati / sicut venerabilis Anselmꝰ Cãtuarieñ. ep̃s. Hugo de sancto vic. ꝛ q̃daꝫ alij quorum dicta vel scripta in aliquibus reperiuntur erronea: ꝛ tñ eorum doctrina nõ minus videt esse autẽtica qꝫ doctrina sancti Tho. cũ ipsi cõiter in actibus scholasticis scientificis allegant authoritatiue: nec solent negari: sed eorum dicta reuerenter glosari ꝛ exponi qđ tamen scholastici nondũ consueuerunt facere de dictis sancti Thome. ꝛ ideo presumptuosum videt eiꝰ doctrinam super ipsos ꝛ alios doctores sic extollere ꝙ nõ liceat credere aut asserere ipsum in fide errasse / sicut ꝛ alij errauerũt. Nec obstat eius canonizatio quã aliqui ꝓ maguo colore pretendunt. Ex quibus omnibus videt ꝙ dicere sanctũ Thomã in aliqua parte doctrine sue errasse in fide nec obuiat seu derogat canonizationi sue: nec approbationi doctrine sue theologice: sicut h̃ idẽ dicere de alijs sanctis ꝛ precipuis doctoribꝰ non derogat canonizationi: nec approbationi eorum. Nam ecclesia sicut canonizãdo aliqueꝫ sanctũ non per hoc approbat omnia eius facta / ita approbando eius doctrinam nõ per hoc approbat omnia eius dicta vel scripta: sed solum illa que per authorem ipum non sunt retractata: nec per alium sunt correcta: aut merito tanquam veritati contraria corrigenda / iuxta superius allegatam Apostoli sententiam. Omnia probate / quod bonum est tenete. Sic igitur per ecclesiaꝫ approbatur aliqua doctrina: non tamẽ quo ad omnia: sed quo ad illa que sunt veritati consona: sicut patet de doctrina Origenis: de qua dicit Gelasiꝰ pa.xv.di.c.sctã Romana / ꝙ Origenis nonnulla opuscula que vir btissimus hieronymus non repudiat legẽda suscipimus: reliqua autẽ cum authore

suo dicimus esse renuenda. Ex omnibus
igitur predictis clare patet tertia conclu-
sio principalis. ⁊c.

¶ Quarta conclusio. Doctrina sancti Tho.
li. ij. summe contra gentiles. ca. xix. de rerum
creatarum necessitate absoluta est devir-
tute sermonis falsa ⁊ multum impropria.
Et hec conclusio patet: quia illud capitulum
intitulatur qualiter in rebus creatis esse
potest necessitas absoluta: ⁊ est principa-
lis conclusio capituli ꝙ sunt quedam in
rebus creatis que simpliciter ⁊ absolute
necesse est esse / ⁊ alique que sunt cōtingen
tia esse. Sed ꝙ ista locutio sit devirtute ser
monis falsa ⁊ multum impropria / hoc pro
batur ⁊c.

¶ Quinta cōclusio. Predicta sancti Tho.
doctrina secundum quosdam est in fide
erronea seu in aliqua sui parte de huius-
modi errore suspecta. Et in hac conclusio-
ne non assertiue: sed solum recitatiue lo-
quimur. Dicūt enim aliqui ꝙ ista doctri-
na multos errores continet.

¶ Primus est: quia ponit aliquid a deo
esse necesse esse qđ videtur contra sacram
scripturam ⁊ intentionem sanctorum: quia
necesse esse est proprium nomen dei / ⁊ vide
tur esse intentio sacre scripture Exod. iij.
c. vbi Moysi interroganti domino: si dixe-
rit mihi qđ nomen est eius quid dicā eis.
Dixit dominus ad Moysen. Ego sum qui
sum: sic dices filijs israel. Qui est misit me
ad vos. Super quo verbo dicit glosa ⁊c.

¶ Secundus error vt isti dicūt est in prin-
cipali fundamento predicte positionis
quod est istud. Sunt inquit quedam in
rebus creatis que simpliciter ⁊ absolute
necesse est esse. Illas enim res simpliciter
⁊ absolute necesse est esse in quibus nō est
potestas ad non esse. Quedam autem res
sic sunt a deo in esse producte vt in eis na
turaliter sit potentia ad non esse. Qđ qui-
dem contingit ex hoc ꝙ materia in eis est
in potentia ad aliam formam. Iste igitur
res in quibus vel non est materia vel si est
non est potentialis ad aliam formam nō
habent potentiam ad non esse: eas igitur
simpliciter ⁊ absolute necesse est esse. Hoc
autem iterum circa medium capituli ma-
gis explicat dicens ꝙ quia materia secundum
quod est in eius potētia est ex ordine ma
terie necessario: res alique corruptibiles
existunt sicut animal quod ex contrarijs
compositum est: quia eius materia con-
trariorum est susceptiua: forma autem secundum
id quod est actus est ⁊ per eam res existūt
actu. Unde ea ipsa prouenit necessitas ad
esse in quibusdam: quod contingit / quia
res ille sunt forme non in materia: et sic
non est in eis potentia ad non esse sicut
est de substantijs separatis: vel quia for-
me rerum sua perfectione adequant totā
potentiam materie vt sic non remaneat
potentia ad illam formam: nec per conse-
quens ad non esse sicut est in corporibus
celestibus. Hoc est igitur principale fun-
damentum positionis sancti Thome qđ
videtur multipliciter erroneum. Primo
quia ⁊c.

¶ Tertius principalis error predicte po-
sitionis esse videtur: quia dicit ꝙ per hoc
ꝙ dicitur deum produxisse res per volun-
tatem non per necessitatem: non tollitur
quin voluerit aliquas res esse que de ne-
cessitate sint ⁊ aliquas que sint cōtingen
ter ad hoc ꝙ sit in rebus diuersitas ordi-
nata. Nihil igitur prohibet res quasdam
diuina voluntate productas necessarias
esse. Et consequenter hec declarando sub-
dit esse necesse simpliciter non repugnat
ad rationem esse creati. Nihil enim habet
aliquid necesse esse: quod tamē sue neces-
sitatis causam habet sicut conclusiones
demonstrationum. Nihil igitur prohibet
quasdam res sic esse productas a deo vt
tamen eas esse sit necesse simpliciter. Et
iterum postea ibidem aliam rationem cō
cludit sic: igitur aliqua creatura de neces-
sitate habet esse.

¶ Ex quibus clare patet ꝙ nō solum con-
cepit quasdam res diuina voluntate pro-
ductas necessarias esse vel eas necesse esse:
sed etiam concludit ꝙ quedam de neces-
sitate sunt: ⁊ ꝙ eas esse est necesse simpli-
citer ⁊ de necessitate habēt esse modo hoc
repugnat libertati diuine voluntatis.
quod arguitur sic: Quia ista consequen-
tia est bona: deus vult creaturam esse:
ergo creatura est: et econtra: et per
consequens / si antecedens libere / et vo-

luntarie verificatur de aliqua creatura: cō
sequens cōsequenter verificatur de eadē:
q2 si deus libere ⁊ cōtingenter vult quālibet
creaturā esse: sequitur ꝙ quelibet crea
tura est cōtingenter ⁊ nulla est de necessita
te. vnde etiam ex opposito sumitur oppo
situm: quia ⁊c̄.

¶ Quartus error huius doctrine esse dici
tur in quadā ratione que ibidē sequitur
que dicit: ꝙ quāto aliquid magis distat
ab eo qđ per seipsum est ens: scʒ a deo tā
to magis propinquū est ad nō esse. Quā
to igitur aliquid est propinquius deo: tā
to magis recedit a nō esse. que autē iam
sunt propinqua/sunt ad non esse per hoc
ꝙ habent potentiā ad nō esse. Illa igitur
que sunt deo propinquissima ⁊ per hoc a
non esse remotissima talia esse oportet ad
hoc ꝙ sit ordo rerum cōpletus vt in eis nō
sit potentia ad non esse: talia aūt sunt ne
cessaria absolute: sic igitur aliqua creatu
ra de necessitate habet esse. Hec autē ratio
deficit in multis. Primo. in hoc ꝙ suppo
nit ꝙ entia deo propinquissima sicut an
geli tāto magis recedunt a nō esse. hoc enī
proprie loquēdo non est verum: q2 ꝓprie
nihil distat vel recedit a non esse. ⁊c̄.

¶ Quintus error predicte positionis est in
ipsius declaratione in qua dicit. Sciēdū
est itaqꝫ ꝙ si rerū creatarum vniuersitas
cōsideretur prout sunt a primo principio
inueniuntur dependere ex volūtate nō ex
necessitate principij nisi necessitate sup
positionis vt dictū est. Si vero cōparētur
ad principia prima inueniuntur necessita
tem habere absolutā. Nihil enim prohi
bet aliqua principia nō ex necessitate pro
duci quibus tamen positis de necessitate
sequitur talis effectus: sicut mors anima
lis huiusmodi necessitatem absolutā ha
bet propter hoc ꝙ ex contrarijs iam est cō
positum: cuius ipsum ex cōtrarijs cōponi
non fuisset necessariū absolute. Similiter
aūt ꝙ tales rerum nature a deo produce
rentur voluntariū fuit/ꝙ aūt eis sic statu
tis aliquid proueniat vel existat absolu
tā necessitatē habet. Ex quo patet ꝙ hec
positio est locutio impropria ⁊ petit prin
cipiū: q2 hoc assumit quod debet proba
re. nam per exemplū positū patet ꝙ vocat
necessitatem absolutā illam que nō est ex
cōditione vel suppositione sicut mors hu
ius animalis: nō ex suppositione vel cōdi
tione scilicet ꝙ animal nō sit ex cōtrarijs
cōpositum nō habet necessitatē/⁊ ideo nō
habet necessitatem nisi cōditionalem ⁊c̄.

¶ Sextus error doctrine predicte assigna
ri potest in quodā dicto quod sequitur ibi
dem vbi ait. Manifestū est ꝙ omnia que
contrariū habent vel ex cōtrarijs sunt cor
ruptibilia sunt: que aūt hmōi nō sunt sem
piterna sunt nisi pars corrumpatur sicut
forme que non subsistunt: sed esse earū est
per hoc ꝙ insunt materie. Ex hoc enim se
quitur ꝙ gratia in anima vel in angelo
cum nō habeat contrariū nec ex cōtrarijs
existat: nec sit forma que insit materie/est
sempiterna: ⁊ idē videretur sequi de luce
vel de lumine si esset sine materia sicut ac
cidentia sacramenti altaris sunt sine sub
iecto. Hoc etiā fauet articulo parrhisius
condēnato allegato superius in quo dici
tur. omne quod nō habet materiā est eter
num. ⁊ breuiter hec ⁊ alia multa erronea
falsa ⁊ impropie dicta videntur multis
in predicta doctrina cōtineri que tamē ex
tedio pertransimus.

¶ Dicūt etiā ꝙ in terminis philosophie ⁊
naturalibus principijs in eodē lib. c. xxv.
errauit manifeste/vbi declarādo qualiter
deus omnipotēs dicatur quedā nō posse/
inter alia dicit ꝙ deus nō pōt facere vnū
⁊ idem esse ⁊ nō esse quod est contradicto
ria simul: ⁊ postea subdit ꝙ ꝯtradictio in
cōtrarijs ⁊ priuatiue oppositis includit/
sequitur enim ꝙ si est album ⁊ nigrū ꝙ sit
albū ⁊ non albū. ⁊ si est videns ⁊ cecū ꝙ sit
videns ⁊ nō videns vnde eiusdē rationis
ꝙ deus non posset facere opposita simul
inesse eidem sm̄ idem. Ex quo patet ꝙ po
nit ꝙ deus nō magis potest facere duo cō
traria simul inesse eidem sm̄ idem q̄3 duo
contradictoria. Hoc autem est erroneū: q2
de facto corpori christi sm̄ se totū in sa
cramento altaris in diuersis altaribus
sunt motus cōtrarij sursum. scʒ ⁊ deorsum
⁊ pari ratione posset facere deus idem cor
pus sm̄ se totum esse albū ⁊ nigrū. Dicūt
etiam ꝙ in pluribus locis doctrine sue ip
se errauit per hoc ꝙ principia philoso

phie seu potius quedam philosophorum verba ad cõclusiones theologie nimis applicauit. Non enim loqui taliter debent theologi qualiter loquuntur philosophi sicut docet Aug. x. lib. de ciui. dei ca. xxiij. di. Liberis verbis loquuntur philosophi nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum auriũ pertimescunt. Nobis aũt ad certaz regulam loqui fas est ne verborum licentia etiam de rebus que his significantur impiam gignat opinionem. &c.

¶ Conclusio.

¶ Huic ergo tractatui: vtinam aduerso errori finẽ statuimus. Illi laus / honor / atque gratiarũ actio: qui nobis causam suã tractantibus nõ defuit: quo docẽte assertam hic veritatẽ sentimus: quo instruẽte pbamus: quo precipiente defendimus: et per quẽ postremo fraterna charitate permoti ad omnes deuenire et nobiscũ sentire vehementer affectamus. Ut si veritati huic iudicio nostro clarissime nec sic credit aut alio fauore vt ipsi conãtur alio ve fine quã eius postulet dignitas criminemur testamur te christe testamur et illã cui testimonium perhibes esse totaz pulchrã: et in ea maculã nõ esse: omes ad extremũ tui atque ipsius amatores in testimoniũ euocam⁹: nostrum nunc debitũ sufficienter et vt putamus superabundanter expleuisse.

DEO GRATIAS.

¶ Registrum primi voluminis.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S oẽs sunt quaterni pter S q est qnternus.

¶ Registrũ secundi voluminis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s omnes sunt quaterni preter s qui est ternus.